This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

C 608,675

Digitized by Google

PROPERTY OF
The University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett

ORSZÁGGYŰLÉS

NYOMTATVÁNYAI.

KÉPVISELŐHÁZ. — NAPLÓ. VII.

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1892. ÉVI FEBRUÁR HÓ 18-ÁRA HIRDETETT

ORSZÁGGYŰLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA.

HETEDIK KÖTET.

HITELES KIADÁS.

BUDAPEST
PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.
1893.

Digitized by Google

J
325
.F2
1892-1897
v. 7

Digitized by Google

TARTALOM.

117. országos ülés. 1892. évi deczember hó 6-án. Lap

A főrendiház izenete az ülésszak bezárása és a második ülésszak megnyitására vonatkozó kir. leirat kihirdetéséről. — A kir. lefrat felolvasása. — Napirend. — Ministerelnök indítványa 8 jegyző választása iránt. — Kereskedelmi minister indítványa vizügyi bizottság választása iránt. — Gr. Andrássy Gyula képviselői állásáról való lekőszönésének bejelentése. — Uj választás elrendelése ránti intézkedés. — A jegyzőkönyv hitelesítése 3

118. országos ülés. 1892. évi deczember hó 7-én.

Az alelnökök, jegyzők és háznagy megválasztása. — Az osztályok kisorsolása. — Napirend 5

119. országos ülés. 1892. évi deczember hó 9-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnök jelentése az osztályok alakulásáról. — Ugron Gábor felszólalása az osztályok foglalkoztatása iránt. — Ministerelnök válasza. — Vallás- és közoktatásügyi minister benyujtja a közoktatás állapotáról szóló 24. jelentésnek második kötetét. — Az összes bizottságok és a 2. és 6. bíráló-bizottságba és az összeférhetlenségi bizottságba egy-egy tagnak megválasztása. — A választás eredményének kihirdetése. — Madarász József felszólalása a bizottságoknak kellő szorgalommal való működése iránt. — Remete Géza felszólalása az interpellatiokra 30 napon belül adandó válaszok iránt. — Horánszky Nándor és Szalay Imre felszólalása ugyan e tárgyban. — Ministerelnök viszonválasza. — Apáthy Péter eskü letétele. — Napirend 8

120. országos ülés. 1892. évi deczember hó 12-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Reiszig Ede végleges igazolása. — Elnök jelentése a bizottságok megalakúlásáról. — Főrendiház izenete az országgyülés első ülésszakát bezáró és második ülésszakát megnyitó kir. leíratnak az országos levéltárban való elhelyezésévől. — Kérvények bemutatása. — A gazdasági bizottság jelentése a ház daczember havi költségvetéséről. — Dégen Gusztáv eskületétele. — Az 1893. évi állami költségvetés tárgyalása. — Napirend 14

121. országos ülés. 1892. évi deczember hó 13-án.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — A kérvényi, pénzügyi és számvizsgáló bizottság megalakulásának bejelentése. — Gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása a ház deczember havi költségvetéséről. — Horánszky Nándor felszólalása a képviselőházi tisztviselők fizetés-rendezése tárgyában. — Állami költségvetés tárgyalása. — A közgazdasági bizottság jelentése a Spanyolországgal kötendő kereskedelmi szerződés tárgyában. — Széll Ákos képviselői állásáról lekőszönő levelének bemutatása . . . 38

122. országos ülés. 1892. évi deczember hó 14-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Szalavszky Gyula képviselői állásáról lekőszönő levelének bemutatása. — A II. és VII. bíráló bizottság megalakúlásának bejelentése. — Állami költségvetés tárgyalása. — Bessenyey Ferencz interpellatioja a temes- és bégavölgyi vizszabályozási társulattól felterjesztett leszámolási ügy tárgyában. — Földmívelési minister válasza. — Sima Ferencz interpellatiója a csongrádmegyei gazdasági egyesület összes vagyonának elsikkasztása tárgyában 65

Digitized by Google

Lap

123. országos ülés. 1892. évi deczember hó 15-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvény bemutatása. — Állami költségvetés tárgyalása. — Igazságügyi minister indítványa a curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslat tárgyalására 30 tagú bizottság választása iránt. — Napirend 91

124. országos ülés. 1892. évi deczember hó 16-án.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Állami költségvetés tárgyalása. — B. Atzél Béla eskü letétele. — Napirend 111

125. országos ülés. 1892. évi deczember hó 17-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki jelentés Ragályi Lajosnak az állandó igazoló bizottságba való behívása iránt. — Kérvények bemutatása. — Mentelmi bizottság jelentése Kék Lajos, Papp Elek, Drakulics Pál, Pázmándy Dénes, Balogh János, gr. Gyürky Ábrahám és Sima Ferencz mentelmi ügyében. — A curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslat tárgyalására 30 tagú bizottság, egy jegyző és egy mentelmi bizottsági tag választása. — A jegyzőre beadott szavazatok összeszámítása. — Állami költségvetés tárgyalása. — Napirend. — A naplóbíráló bizottság megalakulásának bejelentése. — A megejtett bizottsági választások eredményének kihirdetése. — Belügyminister válasza gr. Károlyi Gábor interpellatiójára a Géza-utczai cholera-telep tárgyában. — Kováts József interpellatioja a balmaz-újvárosi járás főszolgabírójának hivatalos hatalommal való visszaélése tárgyában. — Visontai Soma interpellatiója az igazságügyi ministerium által kibocsátott büntető ügyviteli szabályok tárgyában 137

126. országos ülés. 1892. évi deczember hó 19-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Könyvtári bizottság jelentése a könyvtárnak a mult ülésszakban történt gyarapodása, számadása és a jelen ülésszakra megállapítandó javadalmazásáról. — Földmívelési minister benyujtja a ragadós tüdőlobra vonatkozó törvényjavaslatot. — Spanyolországgal kötendő kereskedelmi szerződésről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Igazoló bizottság jelentése Wekerle Sándor és gr. Tisza Lajos igazolásáról. — Napirend. — Főrendiház izenete: az állami tisztviselők nyugdíjazásáról szóló 1885 : XI. tcz. módosításáról; — az 1889. évi közösügyi leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről és az 1891. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegekről szóló törvényjavaslat és a nagykároly-somkúti vasútra vonatkozó ministeri jelentés elfogadásáról. — B. Andreánszky Gábor felszólalása, interpellatiojának a holnapi ülésben leendő előterjeszthetése iránt 165

127. országos ülés. 1892. évi deczember hó 20-án.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvény bemutatása. — Interpellatios könyv felolvasása. — Spanyolországgal kötendő kereskedelmi szerződésről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása. — Állami költségvetés általános tárgyalásának befejezése. — Napirend. — B. Andreánszky Gábor interpellatioja a szőlődézsma-váltsági tartozások végrehajtás útján való behajtásának megszüntetése tárgyában. — Ministerelnök mint pénzügyminister válasza. — A jegyzőkönyv hitelesítése 190

128. országos ülés. 1892. évi deczember hó 23-án.

Gr. Andrássy Gyula megbizó-levelének bemutatása. — Belügyminister jelentésének bemutatása Kis-Borcsány és Nagy-Borcsány községek egyesítése és Trencsén megyébe kebelezése tárgyában. — Főrendiházi izenet a Spanyolországgal kötendő kereskedelmi szerződés elfogadásáról. — Kérvények bemutatása. — A jegyzőkönyv hitelesítése 216

129. országos ülés. 1893. évi január hó 9-én.

Elnöki jelentések. Mülek Lajos megbízó levelének bemutatása. — Messkó László végleges igazolása — Kőrösi Sándor szabadságoltatása. — Ministerelnök átirata a képviselőháznak ő Felségéhez intézett újévi üdvözletére érkezett legmagasabb válaszáról. — Ministerelnök átíratai: 1. A fogház és elzárásbüntetés végrehajtása és a pénzbüntetésekből befolyó összegek felhasználásáról; 2. az 1893. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról; 3. a tényleges birtokos tulajdonjogának a telekkönyvbe bejegyzéséről és a telekjegyzőkönyvi bejegyzések helyesbítéséről; 4. az állami tisztviselők nyugdíjazásáról szóló 1885. évi XI. tcz. módosításáról; 5. kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről; 6. az aldunai Vaskapu-zuhatagon át épülő csatornának, valamint a csatorna Orsováig terjedő folyamrészének további lemélyítése tárgyában;

Digitized by Google

Lap

7. az 1889. évi közösügyi zárszámadásra alapított végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről és az 1891. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegről szóló törvényjavaslatok szentesítéséről. — Időközben érkezett kérvények és feliratok bemutatása. — A naplóbiráló bizottság 1893. évre szóló ügyrendjének bemutatása — A függőben levő interpellatiokra, indítványokra, határozati és törvényjavaslatokra vonatkozó elnöki előterjesztés bemutatása. — Kereskedelmi minister benyújtja: 1. az országos nemzeti kiállítás költségeiről; 2. a mesterséges borok készítésének és forgalomba hozatalának tilalmazásáról; 3. az aradi és csanádi egyesült vasutak engedély-okiratainak egyesítéséről; 4. a békés-csanádi helyi érdekű vasút; 5. a balaton-szent-györgy-somogy-szobi helyi érdekű vasút engedélyezéséről; 6. végül több helyi érdekű vasútról szóló törvényjavaslatokat. — Honvédelmi minister benyújtja az 1893. évi ujonczjutalék megajánlásáról szóló törvényjavaslatot, — továbbá az 1891/92-ben szolgált egy évi önkéntesek tiszti vizsgálatainak eredményéről, — a honvédségnél és hadseregnél előfordult öngyilkossági esetekről, — az országos honvédsegélyző egyesület működéséről és vagyoni állapotáról, — a honvédmenház működéséről és vagyoni állapotáról szóló jelentéseit. — Költségvetési vita részletes tárgyalása: a királyi udvartartás. — Napirend megállapítása. — Igazságügyminister benyújtja az örökösödési eljárásról szóló törvényjavaslatot, indokolásával együtt 217

130. országos ülés. 1893. évi január hó 10-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Mezei Mór megbízó levelének bemutatása. — Bobula János képviselő naplóbíráló bizottsági tagságáról való lemondásának bejelentése. — Kérvények bemutatása. — A gazdasági bizottság jelentése a képviselőház 1893. január havi költségvetéséről. — Az 1893-ik évi állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása (kisebb tárczák.) — Napirend 241

131. országos ülés. 1893. évi január hó 11-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Gr. Tisza Lajos végleges igazolása. — Kérvények és feliratok bemutatása. — Gr. Andrássy Gyula és Mülek Lajos képviselők feltételes igazolása és osztályokba való sorozása. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása. (Kisebb tárczák) — Napirend megállapítása. — Polónyi Géza interpellatioja a Budapesten megjelenő német lapok visszaélései tárgyában a ministerelnök úrhoz. — A ministerelnök válasza 266

132. országos ülés. 1893. évi január hó 12-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények és feliratok bemutatása. — Mezei Mór föltételes igazolása és osztályba sorozása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának (kisebb tárczák) folytatása. — Napirend 295

133. országos ülés. 1893. évi január hó 13-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — B. Jósika Sámuel képviselői lemondásának bejelentése. — Új képviselőválasztás elrendelése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A kérvényi bizottság jelentése a letárgyalt kérvényekről. — A véderő-bizottság jelentése az 1893-ik évben kiállítandó újonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslatról. — A gazdasági bizottság jelentése az országgyülési gyorsíroda személyzetének fizetés rendezése tárgyában benyújtott kérvényéről és a képviselőházi kapus nyugdíjaztatása ügyében, — továbbá a képviselőház január havi költségvetéséről. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása. (Kisebb tárczák befejezése. — Belügyi tárcza.) — Ministerelnök előterjesztése a kincstár és Körmöczbánya főbányaváros közti birtokcserére vonatkozólag. — Napirend . 323

134. országos ülés. 1893. évi január hó 14-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása (belügyi tárcza). — Vallás- és közoktatásügyi minister válasza Várady Károly interpellatiojára a magyar nemzeti muzeumban előfordult rendellenességek tárgyában. — Ugyancsak az ő válasza Vajay István interpellatiojára az elkeresztelési rendelet, továbbá Iványkovics János osztálytanácsossá való kineveztetése s végül a vallás- és tanúlmányi alapot ellenőrző bizottság tárgyában. — Polónyi Géza felszólalása a kérdés feltevésére vonatkozólag. — A vallás- és közoktatásügyi minister válaszainak tudomásúl vétele. — Földmívelésügyi minister benyujtja a Győr-Mosony vármegye szigetközi érdekeltségnek ármentesítési társulattá történt megalakúlásáról szóló jelentését. — A közgazdasági bizottság jelentése a ragadós tüdőlob kiirtására vonatkozó törvényjavaslatra vonatkozólag. — Napirend 350

Digitized by Google

Lap

135. országos ülés. 1893. évi január hó 16-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Wekerle Sándor Szatmármegye nagybányai választókerület képviselőjének végleges igazolásáról szóló jelentés. — Zmertich Iván szabadságot kérő levelének bejelentése. — Kérvények és feliratok bemutatása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása (belügyi tárcza.) — Napirend 378

136. országos ülés. 1893. évi január hó 17-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása (belügyi tárcza.) — Kereskedelmi minister benyújtja a Svéd- és Norvégországokkal fennálló kereskedelmi és hajózási szerződés egy szakaszának módosításáról szóló törvényjavaslatot. — Napirend 403

137. országos ülés. 1893. évi január hó 18-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása (belügyi tárcza). — Napirend. — Boda Vilmos interpellatioja a szegszárdi fogyasztási és italadó bérbeadása tárgyában a pénzügyministerhez. — Vörös János interpellatioja a belügyministeri levéltár nyilvánossá és hozzáférhetővé tétele tárgyában a belügyministerhez. — Horváth Ádám interpellatioja: a tiszti kinevezéseknél állítólag a Kossuth-nóta éneklése miatt mellőzött önkéntesek ügyében a honvédelmi ministerhez 424

138. országos ülés. 1893. évi január hó 19-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Beőthy László és Sporzon Ernő megválasztása a közigazgatási bizottságba. — Antunovich József megválasztása a naplóbíráló bizottságba. — Főszámszéki elnök jelölése. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása (belügyi tárcza). — Napirend 448

Digitized by Google

Az 1892—97. évi

ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA.

VII. KÖTET.

Digitized by Google

Digitized by Google

117. ORSZÁGOS ÜLÉS

1892. évi deczember 6-án, kedden

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: A főrendiház üzenete az ülésszak bezárása és a második ülésszak megnyitására vonatkozó kir. leirat kihirdetéséről. — A kir. leirat felolvasása. — Napirend. — Ministerelnök indítványa 8 jegyző választása iránt. — Kereskedelmi minister indítványa vizügyi bizottság választása iránt. — Gr. Andrássy Gyula képviselői állásáról való lemondásának bejelentése. — Uj választás elrendelése iránti intézkedés. — A jegyzőkönyv hitelesítése.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Tisza Lajos, Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András, Josipovich Imre és b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Josipovich Géza jegyző úr fogja vezetni. A tegnapi ülés jegyzőkönyve hitelesítve lévén, a jegyzőkönyv felolvasásának szüksége nem forog fenn.

Bemutatom a főrendiház elnökének 789. számú átiratát a vonatkozó jegyzőkönyvi kivonattal együtt, a melylyel megküldi az 1892/7-iki országgyűlés első ülésszakát berekesztő és a második ülésszakát f. hó 6-án megnyitottnak nyilvánító kegyelmes királyi leiratot újból leendő kihirdetés végett.

Fel fog olvastatni a kegyelmes királyi leirat.

Schöber Ernő jegyző *(olvassa)*: »Mi Első Ferencz József Isten kegyelméből Ausztriai császár, Csehország Királya stb. és Magyarország Apostoli Királya.

Hü Magyarországunk és Társországai Zászlósainak egyházi és világi Főrendeinek és képviselőinek, kik az Általunk 1892. évi február hó 18-ára Budapest fő- és székvárosunkba összehivott országgyűlésen egybegyülvék, királyi üdvözletünket.

Kedvelt Hiveink! Midőn magyar ministeriumunk előterjesztésére az Általunk 1892. évi február hó 22-án megnyitott országgyűlés első ülésszakát ezennel berekesztjük, egyszersmind a második ülésszakot a folyó évi deczember hó hatodik napjára összehivottnak nyilvánítjuk.

Kikhez egyébiránt királyi kegyelmünkkel állandóan hajlandók maradunk.

Kelt Bécsben, egyezernyolczszázkilenczvenkettedik évi deczember hó negyedik napján. Ferencz József s. k. Wekerle Sándor s. k.«

Ezzel, t. ház, az 1892/97. évi országgyűlés második ülésszakát megnyitottnak nyilvánítom. *(Helyeslés.)*

T. ház! A tegnapi napon meg lett állapítva, hogy a ház alakulására nézve ezen ülésben tegyek javaslatot.

Czélszerűnek tartanám, hogy a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésen választassanak meg az alelnökök, a jegyzők, a háznagy, továbbá eszközöltessék az osztályokba sorsolás. Csütörtökön, tekintettel az ünnepre, ülés nem tartatik, pénteken volnának azután megválasztandók a házszabályokban foglalt összes bizottságok; továbbá választás volna foganatosítandó néhány olyan bizottságba, melyek az országgyűlés egész

Digitized by Google

folyamára vannak megválasztva, de a melyekben üresedés állott be: még pedig a második bíráló bizottságban egy, a hatodik bíráló birottságban s az összeférhetetlenségi bizottságban hasonlóképen egy-egy hely lesz betöltendő. A mennyiben pedig a házszabályok megállapítják az egyes bizottságok számát, de ettől eltérőleg a háznak ismételten hozott határozatával eddig többször nagyobb számban választattak meg a tagok: azon nézetben vagyok, hogy a nagyobb arányszám volna most is megtartandó. A gazdasági, véderő, könyvtári és számvizsgáló bizottságba, a hol kilencz, az igazságügyi, pénzügyi, közlekedésügyi, közoktatásügyi, kérvényi, mentelmi, zárszámadás-vizsgáló, közigazgatási és közgazdasági bizottságokban, hol 15 tagot állapítanak meg a házszabályok, akként volna a választás eszközlendő, hogy a gazdasági, a könyvtári és a számvizsgáló bizottságba 11; a naplóbiráló, az igazságügyi, a pénzügyi, a közlekedési bizottságba 26, a közoktatási, a véderő-, a kérvényi, a mentelmi-, a zárszámadási bizottságba 18 s a közigazgatási s a közgazdasági bizottságba 26 tag választassék. (*Helyeslés.*) Méltóztatik tehát javaslataimat úgy a napirendet, mint a bizottságok választását illetőleg elfogadni? (*Helyeslés.*) E szerint javaslatom elfogadtatik s a határozatot ekképen mondom ki. (*Helyeslés.*)

Schóber Ernő jegyző: Wekerle Sándor miniszterelnök!

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. ház! Már a korábbi választások alkalmával abban méltóztatott megállapodni, hogy a házszabályokban rendszeresített hat jegyzői állás helyett a mutatkozó szükséghez képest nyolcz jegyzői állás töltessék be. Ez ülésszakra nézve is azon indítványnyal vagyok bátor fellépni, hogy hat helyett nyolcz jegyzőt méltóztassék választani. (*Helyeslés.*)

Elnök: Méltóztatik elfogadni? (*Igen!*) A ház tehát elhatározza, hogy ez ülésszak folyamára hat helyett nyolcz jegyzőt választ.

Schóber Ernő jegyző: gróf Bethlen András földmívelésügyi minister!

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: T. ház! Méltóztassék elhatározni, hogy úgy, mint eddig, most is 18 tagból álló vízügyi bizottság választassék.

Elnök: Méltóztatik hozzájárulni? (*Igen!*) A ház tehát elhatározza, hogy 18 tagból álló vízügyi bizottságot választ.

Minthogy méltóztatott javaslataimat elfogadni, ezek értelmében és a minister urak szintén elfogadott javaslatai értelmében a következő megállapodás történt: választani fog a ház a holnapi ülésen két alelnököt, nyolcz jegyzőt, egy háznagyot és osztályokba sorsoljuk a képviselőket. A pénteki ülésen megválasztja a ház a házszabályokban felsorolt összes bizottságokat az előző ülésszakban megállapított számú tagokkal, megválasztja továbbá a II. és VI. bíráló bizottságnak és az összeférhetetlenségi bizottságnak egy-egy tagját és a 18 tagból álló vízügyi bizottságot.

Ezzel a jövő ülések ideje és napirendje meg lévén állapítva, még egy jelentést kell tennem, mely arra vonatkozik, hogy gr. Andrássy Gyula Budapest fő- és székváros VI-ik kerületében viselt képviselői állásáról lemond.

Méltóztassanak az elnököt felhatalmazni, hogy az új választás iránti intézkedéseket megtehesse. (*Helyeslés.*) E szerint az új választás iránti intézkedések megtételére az elnök felhatalmaztatik. (*Helyeslés.*) Több tárgy nincs, a napirend ki van merítve; méltóztassék a mai ülés jegyzőkönyvét meghallgatni, hogy az hitelesíthető legyen. Olvastatik a mai ülés jegyzőkönyve.

Josipovich Géza jegyző (*olvassa a jegyzőkönyvet*).

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzése a jegyzőkönyvre? (*Nincs!*) Ha nincs, a jegyzőkönyv ezennel hitelesítve van. Az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik d. e. 10 óra 50 perczkor.*)

Digitized by Google

118. ORSZÁGOS ÜLÉS

1892. évi deczember hó 7-én, szerdán

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Az alelnökök, jegyzők és háznagy megválasztása. — Az osztályok kisorsolása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Tisza Lajos, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András, Josipovich Imre és Hieronymi Károly.

(Az ülés kezdődik d. e. 10. órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni. Az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Josipovich Géza jegyző úr fogja vezetni.

T. ház! A tegnapi ülés jegyzőkönyve az ülés végén már hitelesíttetvén, most a jegyzőkönyv olvasásának szüksége elesik.

Az elnökségnek jelenteni valója nincs. A megállapított napirend szerint az alelnökök, jegyzők és a háznagy választása, továbbá az osztályok kisorolása végzendő a mai napon.

Az indítvány- és interpellatiós könyvek is felolvasandók volnának, azonban újabb bejegyzés azokba nem történt.

T. ház! A napirend szerint következik az alelnökök, jegyzők és a háznagy választása. A házszabályok értelmében egyszerre választandó a két alelnök. A betüsoros névjegyzéket gr. Esterházy Kálmán jegyző fogja olvasni, a távollevőket Molnár Antal jegyző fogja jegyezni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort; a szavazati jegyek beadatnak).*

Elnök: T. ház! A szavazás be van fejezve. A szavazatok a ház szine előtt fognak összeszámláltatni. *(A szavazatok összeszámláltatnak.)*

A szavazatok a jegyzők közreműködésével az ülés színe előtt számbavétetvén, ennek eredménye a következő: Elnök nem szavazván, beadatott összesen 144 szavazat. Ebből kapott gr. Andrássy Tivadar képviselő úr 103 szavazatot, Bokross Elek képviselő úr 101 szavazatot, Helfy Ignácz képviselő úr 81 szavazatot, a többi szavazat megoszlott és így kihirdetem a folyó ülésszakra a ház alelnökeiül gr. Andrássy Tivadar és Bokross Elek képviselő urakat. *(Éljenzés).*

Következik a napirend további tárgya a jegyzők és a háznagy együttes választása. A névsort olvasni fogja Schóber Ernő jegyző úr, a távollevőket jegyezni fogja Molnár Antal jegyző úr. Kezdődik a szavazás.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa a névsort; a szavazati jegyek beadatnak.)*

Elnök: A házszabályok 23. §-ának rendelkezéséhez képest felkérem a jegyzői kart, hogy a beadott szavazatokat a ház színe előtt összeszámítani és a szavazás eredményéről jelentést tenni szíveskedjenek. *(A szavazatok összeszámláltatnak.)*

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A szavazatok a ház színe előtt összeszámíttatván, jelentem, hogy a jegyzőkre 148 szavazat adatott be. Ebből nyert: Horváth Ádám 147, Hentaller Lajos 146, Molnár Antal 146, Schóber Ernő 145, Josipovich Géza 145, gr. Esterházy Kálmán 145, Bernáth Dezső 145, Széll Ákos 144 szavazatot. És így e nyolcz képviselő úr lett a házszabályok és a ház határozata folytán a második ülésszakra jegyzőkké megválasztva, *(Éljenzés.)* a mit ezennel határozatképen ki is jelentek. *(Éljenzés.)*

Digitized by Google

A háznagyra beadatott összesen 151 szavazat. Ebből esett Csávosy Bélára 150 szavazat, egy szavazólap pedig üres volt. *(Éljenzés.)*

E szerint Csávosy Béla képviselő urat ezennel háznagyúl jelentem ki.

Ezzel, t. ház, a ház tisztviselői ezen második ülésszakra is megválasztatván, a második ülésszakra nézve a házat megalakultnak jelentem ki; egyidejűleg pedig hivatkozással a házszabályok 22. §-ára, kérem, méltóztassanak elhatározni, hogy a ház alelnökeinek, jegyzőinek és háznagyának nevei a kormány útján ő felségének bejelentessenek. *(Helyeslés.)*

Ennek értelmében mondom tehát ki a határozatot.

A megállapított napirend szerint következik a házszabályok értelmében az összes képviselő urak kisorsolása kilencz osztályba, a mint itt ezennel a ház színe előtt fogok eszközölni. *(Halljuk!)*

Magyarországi igazolt képviselő van 409, azonban a házszabályok értelmében az elnök és a két alelnök osztályba sorozandó nem lévén, osztályokba sorolandó lesz 406 képviselő. Ebből esik az első osztályba 46, a többi osztályokba 45—45 képviselő.

Horvátországi képviselő van 40. Ebből jut az első négy osztályba öt-öt, a többibe négy-négy.

Következik, t. ház, a sorsolás.

I. osztály: B. Kemény Ákos, Lévay Antal, Szederkényi Nándor, Vincz Gyula, Kajuch József, Urbanovszky Ernő, b. Ambrózy Béla, Madarász Imre, gr. Festetich Andor, Lehoczky Egyed, Vajay István, Beniczky Miksa, Vikár István, Lits Gyula, Szluha István, gr. Sztáray István, Miklós Ödön, Eötvös Károly, Falk Miksa, Szuhányi Ferencz, Búsbach Péter, Hegedüs Sándor, Dániel Pál, Szabó Imre, Zsámbokréthy Emil, Beniczky Árpád, Kubinyi Géza, Berzeviczy Albert, Horváth Gyula, Szentiványi Kálmán, b. Jósika Gábor, Sréter Alfréd, Uray Imre, b. Nopcsa Elek, Simó Lajos, Sipeky Sándor, Beőthy Algernon, Lakatos Miklós, Smialovszky Valér, b. Baich Milos, Bornemisza Ádám, Pap Géza, Dániel Gábor, gr. Esterházy Mihály, Fabiny Teofil, Bolgár Ferencz.

T. ház! Ezzel az első osztályba sorozandó 46 képviselő úr neve ki van sorsolva; a nevezett 46 képviselő úr az első osztályhoz fog tartozni.

Következik a második osztály s ide 45 képviselő úr sorozandó.

II. osztály: Kiss Pál, gr. Horváth-Tholdy Lajos, Bausznern Guidó, Molnár Béla, Gencsy Albert, Urányi Imre, Bornemisza Lajos, Molnár József, Zay Adolf, Molnár Józsiás, Szacsvay Sándor, Majthényi István, Horánszky Nándor, gr. Bethlen Bálint, b. Atzél Béla, Fernbach József, Vörös János, gr. Zichy Jenő, gr. Bethlen Gábor, Krajtsik Ferencz, gr. Teleki József, Fejér Miklós, gr. Bethlen Gergely, gr. Batthyány Tivadar, Solymossy László, Tisza László, Bernát Béla, gr. Károlyi István, gr. Csáky Kálmán, b. Kemény János, Nánásy Ödön, gr. Nákó Kálmán, Justh György, gr. Zselénski Róbert, Antal Gyula, Kulman János, Csávolszky Lajos, Rezei Sylvius, Ámon Ede, Bottlik Lajos, Csigó Pál, Ugron Ákos, Bozzay János, gr. Károlyi László, Haviár Dániel.

A második osztály kisorsoltatván, következik a harmadik osztály; itt is 45 képviselő lesz kisorsolandó.

III. osztály. Szemere Huba, Demkó Pál, Hortoványi József, gr. Zay Albert, Dési Zoltán, Gaál Jenő, Szabó László, gr. Károlyi Sándor, Ernuszt Kelemen, Schóber Ernő, Chernel Gyula, Radvánszky György, Bujanovics Sándor, Bobula János, Schreiber Frigyes, Perczel Dezső, Schuster József, b. Nyáry Béla, Okolicsányi László, Balla Gyula, Balázs Antal, Hévizy János, gr. Apponyi Albert, gr. Károlyi Gábor, Balogh János, Beksics Gusztáv, Vojnics István, Szunyogh Szabolcs, Pap Samu, gr. Andrássy Géza, Tisza Kálmán, b. Perényi Péter, Horváth Béla, Apáthy Péter, Vietorisz Miklós, Latkóczy Imre, Szily Pongrácz, b. Kemény Endre, Barcsay Kálmán, Matkovich Tivadar, Terényi Lajos, Széll Ákos, Kabos Ferencz, Molnár Antal, Széll Kálmán.

A IV. osztályba szintén 45 képviselő sorsolandó. Ezek: Gutenau Károly, Bartók Lajos, Luby Géza, gr. Teleki Sándor legifj., Teleszky István, Kende Mihály, Morzsányi Károly, Lukács Gyula, Babó Emil, Kemény Pál, Meltzl Oszkár, Thold Dániel, Visontai Soma, Rigó Lajos, Kék Lajos, Illyés Bálint, Perczel Béni, Beőthy László, Győrffy Gyula, Münnich Aurél, Tuba János, Szilágyi István, Bartha Miklós, Fornszek Sándor, Pogány Sándor, gr. Andrássy Sándor, Probstner Arthur, Barabás Béla, Thaly Kálmán, Hoitsy Pál, Óváry Ferencz, Jovanovits István, Csávosy Béla, Nedeczey János, Gulácsy Dezső, Nagy Gyula, Fest Lajos, Dörr Soma, Nagy János, Heckenast György, Szájbély Gyula, b. Andreánszky Gábor, gr. Széchenyi Tivadar, Boros Béni, Jeszenszky Ferencz.

V. osztály: Lukács Béla, Csernátony Lajos, Mikszáth Kálmán, gr. Gyürky Ábrahám, Rosenberg Gyula, Rónay János, Halassy Gyula, Prileszky Tádé, Filtsch József, Kubinyi György, Chorin Ferencz, Szász Károly, gr. Szapáry Gyula, Schwicker Henrik, Szalavszky Gyula, gr. Teleki Árpád, Vargics Imre, b. Salmen Jenő, Tódor József, Tóth Aladár, Rohonczy Gedeon, Boncza

Digitized by Google

Miklós, Kubinyi Árpád, Neumann Ármin, Latinovics Ernő, Pázmándy Dénes, Matuska Péter, Asbóth János, Janicsáry Sándor, Jellinek Arthur, Ugron Zoltán, Fenyvessy Ferencz, gr. Esterházy Kálmán, Harkányi Frigyes, Zeyk Dániel, Dániel Ernő, Serbán Miklós, gr. Bethlen András, Vadnai Károly, Péchy Tamás, gr. Almássy Imre, Ragályi Lajos, Magyari Kossa Géza, gr. Teleki Samu, b. Perényi Zsigmond.

VI. osztály: Ábrányi Kornél, Gromon Dezső, Görgey Béla, gr. Thoroczkay Miklós, Fáy Gyula, Belitska Béni, Bessenyei Ferencz, Fluger Károly, Pálffy Elemér, Klobusiczky János, Isaák Dezső, Förster Ottó, Kőrössy Sándor, Olay Lajos, Francsics Norbert, Meszlény Lajos, Dókus Ernő, Pulszky Ágost, Dégen Gusztáv, gr. Pongrácz Károly, Mikó Árpád, Szende Béla, Kaiser János, Linder György, Beles János, Farbaky István, Sporzon Ernő, b. Nicolics Feodor, Schwarcz Gyula, b. Popper Ármin, Mohay Sándor, Issekutz Győző, Nagy István, Pantotsek Rezső, Sima Ferencz, Farkas Balázs, gr. Szapáry László, Tibád Antal, Popovics Vazul, gr. Bethlen Ödön, Konkoly-Thege Sándor, Zmertych Iván, Horváth Ádám, Miklós Gyula, László Mihály.

A VII. osztályba 45 képviselő soroltatik ki. Szinay Gyula, Tompa Antal, Beőthy Akos, Gulner Gyula, Horváth Lajos, Hock János, Tóth János, Wittmann János, Erreth János, b. Jeszenszky László, Purgly János, Ivády Béla, Barcsay Domokos, Melczer Géza, Sturman György, Pogrányi József, Makfalvay Géza, Kürthy Sándor, Helley János, Kund Jenő, Bornemisza István, gr. Podmaniczky Frigyes, Márkus József, Putnoky Mór, gr. Wenckheim Frigyes, Tomcsányi László, Konkoly-Thege József, Véghső Gellért, Reviczky Károly, Kovács József, Kovács Albert, Vállyi Árpád, Szentiványi Árpád, Sigmond Dezső, Lázár Árpád, Jókai Mór, Bernáth Dezső, Szalay Ödön, Szalay Imre, Frey Ferencz, Vécsey Endre, Holló Lajos, Bánó József, Kapotsffy Jenő, Sághy Gyula.

Következik, t. ház, a VIII. osztály kisorsolása, melyben hasonlóképen 45 tag sorsolandó ki.

VIII. osztály: Neményi Ambrus, Reiszig Ede, Noszlopy Gyula, Ivanovics Iván, Tolnay Lajos, Antunovich József, Vuja Péter, Kálitz Béla, Darányi Ignácz, Simonffay János, Tuba István, Hentaller Lajos, Remete Géza, Nagy Sándor, Rakovszky István, Baranyi Ödön, Kammerer Ernő, Markovics Kálmán, gr. Hadik Endre, Gull József, Tóth Ernő, Drákulics Pál, Király Ferencz, Lónyay Géza, Atzél Péter, Kállay Lipót, Nedeczky Jenő, Földváry Miklós, Luppa Péter, gr. Bethlen Balázs, gr. Teleki Domokos, Kubina József, Mihályi Péter, Bölöni Ödön, Pállyi János, b. Jósika Sámuel, Szerb György, Reitter János, Neuszidler Károly, Horváth Géza, Veszter Imre, Rakovszky Géza, Istóczy Győző, Balogh Géza, Justh Gyula.

Következik a IX. osztály, hasonlókép 45 képviselővel.

IX. osztály. Wlasics Gyula, Baky István, Kobek István, Stajevits János, Ugron Gábor, Ivánka Oszkár, Várady Károly, b. Huszár Károly, Berger Ignácz, Hedry Lőrincz, Schäffer Dezső, Zsámbokréthy József, Zákó Milán, gr. Teleki Géza, Endrey Gyula, Ürményi Bernát, gr. Zichy Herman, Kun Miklós, Papp Elek, Szalay Károly, Drescher Ede, Kolosváry-Kiss István, Hajós József, Ónody Géza, Kállay Ferencz, Helfy Ignácz, Boda Vilmos, Bogdán Virgil, gr. Pálffy-Daun Vilmos, Polónyi Géza, Kiss Albert, Komjáthy Béla, b. Sennyey István, Mandel Pál, Mérey Lajos, Messkó László, Láng Lajos, Földváry Elemér, Vermes Béla, Lukács László, Hodossy Imre, Veres József, Pogány Károly, Szilágyi Dezső, Madarász József.

Ezzel a magyarországi képviselőknek az osztályokba való sorsolása be van fejezve. Most következik a horvát-szlavonországi képviselőknek az osztályokba való kisorsolása. És pedig az első négy osztályba jön öt-öt, a többi öt osztályba négy-négy képviselő.

I. osztály: Czernkovich Miklós, Josipovich Imre, Loncsarics Márk, Pekovics János, Masek Lipót.

II. osztály: Josipovich Géza, Liffer Károly, Sáj Ferdinand, gr. Keglevich Oszkár, Vukotinovich Lajos.

III. osztály: Jankovich Péter, Seitz Vincze, Barlovics István, Csirics Izidor, Kritovacz Vazul.

IV. osztály: Sliepcsevics Péter, Csincsek Florian, Milekics Czirill, Baresics Milan, Spevecz Ferencz.

V. osztály: Matunci Márton, Sorak Péter, Dedovics György, Egersdorfer Sándor.

VI. osztály: Kresztics György, Jellasics Gyula, Gyurkovics György, Herich Károly.

VII. osztály: Grlics György, Gyurgyevics Vazul, Popovics István, Ferics Ferencz.

VIII. osztály: Adamovics Béla, Pavics Ármin, Kiss Oszkár, Galliuff Lajos.

IX. osztály: Jagics János, Kratkovics Iván, Pintarics Mór, Francisci Henrik.

Ezzel a képviselő urak osztályba sorozását befejeztük. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kérem a t. képviselő urakat, hogy holnapután reggel 1/2 10 órakor szíveskedjenek az osztályok megalakítása czéljából összejönni azon helyiségekbe, a melyek az illető osztály számával meg vannak jelölve. És pedig az I. osztály alakúl a főlépcsőnél az emeleten, a II. osztály ugyanott, a III. osztály az elfogadó teremben, a IV. osztály a jegyzői szobában, az V. osztály

Digitized by Google

a nagy tanácsteremben, a VI. osztály az étteremben, a VII. osztály a társalgóban, a VIII. osztály a hátulsó lépcsőnél az étterem feletti első szobában, a IX. osztály a második szobában. Kérem, hogy a megalakúlás után szíveskedjenek jelentéseiket megtenni, hogy erről a t. házat értesíthessem.

Az osztályok névjegyzéke különben ki fog nyomatni és szét fog osztatni.

A mai ülés napirendje ezzel ki van merítve. Holnap, a mint már a t. ház elhatározta, ülés nem lesz. Pénteken reggel 10 órakor fog az ülés kezdődni, melynek napirendjén lesznek a választások az összes bizottságokra vonatkozólag. A ház határozata értelmében megválasztatnak azok a bizottságok, melyek a házszabályokban fel vannak sorolva, továbbá a vizügyi bizottság és végre a II. és VI. bíráló bizottságokba egy-egy, nemkülönben az összeférhetlenségi bizottságba szintén egy tag lesz választandó.

Ekként a jövő ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 15 perczkor.)

119. ORSZÁGOS ÜLÉS

1892. évi deczember hó 9-én, pénteken

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnök jelentése az osztályok alakúlásáról. — Ugron Gábor felszólalása az osztályok foglalkoztatása iránt. — Ministerelnök válasza. — Vallás- és közoktatásügyi minister benyujtja a közoktatás állapotáról szóló 24. jelentésnek második kötetét. — Az összes bizottságok és a 2. és 6. bíráló-bizottságba és az összeférhetlenségi bizottságba egy-egy tagnak megválasztása. — A választás eredményének kihirdetése. — Madarász József felszólalása a bizottságoknak kellő szorgalommal való működése iránt. — Remete Géza felszólalása az interpellatiokra 30 napon belül adandó válaszok iránt. — Horánszky Nándor és Szalay Imre felszólalása ugyan e tárgyban. — Ministerelnök viszonválasza. — Apáthy Péter eskü letétele. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Csáky Albin, b. Fejérváry Géza, Lukács Béla, gr. Bethlen András, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Josipovich Géza jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Schóber Ernő, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa a deczember hó 7-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Kérdem, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

T. ház! Van szerencsém jelenteni, hogy az osztályok ekképen alakultak:

Az I. osztály elnöke Falk Miksa lett, jegyzője Hegedüs Sándor; a II. osztály elnöke gróf Nákó Kálmán, jegyzője Krajtsik Ferencz; a III. osztály elnöke Tisza Kálmán, jegyzője Radvánszky György; a IV. osztály elnöke Münnich Aurél, jegyzője Perczel Béni; az V. osztály elnöke Péchy Tamás, jegyzője Ragályi Lajos; a VI. osztály elnöke báró Nicolics Fedor, jegyzője Pálffy Elemér; a VII. osztály elnöke Horváth Lajos, jegyzője Putnoky Mór; a VIII. osztály elnöke Darányi Ignácz, jegyzője Neményi Ambrus; végre a IX. osztály elnöke Madarász József, jegyzője Endrey Gyula. *(Éljenzés a szélsőbalon.)*

Méltóztassék ezt tudomásúl venni. Az elnökségnek több jelentése nincs.

Ugron Gábor: T. ház! Az elnöki jelentéshez kívánok hozzászólni. A ház minden megalakulása alkalmával osztályokba sorsolja tagjait; az osztályok meg is alakulnak, azonban munkásságuk ülésszakról-ülésszakra igénybe nem vétetik. Igen óhajtanám, ha jövőre e gyakorlattal szakítani méltóztatnék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Digitized by Google

A parlament működése, a törvényjavaslatok részletesebb megbírálása, azok tartalmának minden egyes képviselő által való teljes megismerhetése szükségessé teszi, hogy az osztályok a parlamenti működés körébe bevonassanak. A nagyobb és organicus reformokat tárgyaló törvényjavaslatok utaltassanak az osztályokhoz, hogy ott megvitattatván, minden képviselő gyakorolhassa jogait a parlamenti előkészítés munkájában. Akkor aztán nem történnék meg, a mi most akárhányszor előfordúl, hogy oly törvényjavaslatok tárgyaltatnak és szavaztatnak meg, melyekről a képviselők egy része tudomással sem bír, azt sem tudja, miről van bennök szó. *(Ellenmondás a jobboldalon. Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha a parlament működését komolyan akarjuk venni, komolyan kell vennünk az előkészítő tárgyalásokat is.

Ezért intézem a t. házhoz azt a kérést, hogy a jövőre nézve méltóztassék az osztályokat nemcsak megalakítani, hanem azt a működési kört, melyet a parlamenti élet első országgyűléseinek cyclusaiban birt, a jövőre nézve is juttatni és osztályrészül kiadni, hogy ebben a munkában a parlamenti tevékenység sokkal alaposabb, sokkal részletesebb legyen és a parlament minden egyes tagjára nézve sokkal hatékonyabb, mint a multban. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem zárkózhatom el az elől, hogy azok, a miket a t. képviselő úr az osztályokban való tárgyalásról mondott, bizonyos hörderővel bírhatnak egyes javaslatoknak megfelelő előkészítésére és tárgyalására nézve; sőt hozzáteszem azt, hogy ez az eljárás talán a ház tárgyalásainak színvonalát is emelni képes. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Egyes kisszerű viták ugyanis, melyek ha előzetes tárgyalásban ki nem meríttetnek, mellőzhetlenül a ház teljes ülésében vívatnak, talán az osztályokban fognának lejátszódni. Ezért nem is zárkózom el az elől, hogy egyes fontosabb javaslatok az osztályok által is előkészíttessenek. *(Általános helyeslés.)*

De, t. ház, a midőn ehhez az eszméhez elvben hozzájárulok, másrészt tartozom őszinteséggel kijelenteni, hogy mint egyes fontosabb, különösen reformjavaslatoknál helyes lehet az osztályokban való tárgyalás, úgy másrészt egyes kisebb javaslatoknak, melyek úgyszólván a törvényhozásnak nem elvi álláspontját érintik, hanem technikai működéséhez tartoznak, az osztályokban való tárgyalás általi késleltetése nem lenne helyén. *(Általános helyeslés.)*

Azt hiszem, t. ház, hogy az elnök úr jelentésében egyáltalában nem foglaltatik olyan, a mi az osztályok tárgyalása ellen vagy mellett szólhat és a t. képviselőtársamnak is csak az lehetett a czélja, hogy a t. ház figyelmét erre a körülményre felhívja. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Az egyes törvényjavaslatok napirendre tűzése alkalmával lesz helyén mindig fontolóra venni azt, vajjon az illető törvényjavaslat az osztályokba való tárgyalás után tűzessék napirendre. *(Általános helyeslés.)*

Miután a tanácskozás ezen módozatára nézve itt különböző nézetek alig merülnek fel és az általános helyeslésből azt merem következtetni, hogy a ház azon jogát, hogy az egyes fontosabb javaslatoknak napirendre tűzése alkalmából fontolóra veendi, vajjon az osztályokhoz utasítsa-e a javaslatot, tényleg gyakorolni kívánja, kérem a t. házat, hogy ez által ezen felmerült kérdést befejezettnek méltóztassék tekinteni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A ház az elnök jelelentését az osztályok alakulására nézve tudomásúl veszi.

Schóber Ernő jegyző: Gróf Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi minister!

Gr. Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi minister: T. ház! Van szerencsém a közoktatás állapotáról szóló 24. jelentésnek második kötetét tisztelettel bemutatni, kérve a t. házat, hogy az általam beküldött példányokat szétosztatni és egyúttal a közoktatási bizottságot utasítani méltóztassék, hogy a jelentést előzőleg tárgyalja és jelentését bemutassa. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak hozzájárúlni? *(Igen!)* A minister úr által megküldött példányok a ház tagjai közt szét tognak osztatni, a jelentés pedig a közoktatásügyi bizottsághoz utasíttatik tárgyalás és jelentéstétel végett.

Következik a házszabályok 111. §-ában felsorolt összes bizottságok tagjainak megválasztása és pedig az előző ülésben megállapított szám szerint; továbbá a vizügyi bizottságnak, valamint a második és hatodik biráló bizottság, végre az összeférhetlenségi bizottság egy-egy tagjának megválasztása.

Következik a szavazás a már jeleztem bizottságokra.

A névjegyzéket gróf Esterházy Kálmán jegyző úr fogja olvasni, a távollevőket Schóber Ernő jegyző úr fogja jegyezni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort; a szavazati jegyek beadatnak).*

Elnök: T. ház! A szavazás be van fejezve. A szavazatok ki fognak adatni a jegyző uraknak számbavétel czéljából.

Hogy az alakulást a t. ház siettethesse és az eredmény még ma legyen kihirdethető, az ülést ezennel egy órára felfüggesztem.

Digitized by Google

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, a felfüggesztve volt ülést megnyitom.

A jegyzői kar jelentése alapján jelentem a t. háznak, hogy a II. bíráló bizottságban hiányzó egy tagra beadatott 151 szavazat. Ebből esett Apáthy Péterre 150, Nánássy Odönre 1 szavazat s így a II. bíráló bizottságba megválasztott tagúl Apáthy Péter képviselő urat jelentem ki.

A VI. bíráló bizottságban üresedésben volt egy tagra beadatott 151 szavazat. Ebből nyert Dégen Gusztáv 150, Putnoky Mór 1 szavazatot s így a VI. bíráló bizottságba megválasztott tagúl Dégen Gusztáv képviselő urat jelentem ki.

Az összeférhetlenségi bizottságban hiányzott egy tagra beadott 151 szavazat. Ebből nyert báró Atzél Béla 151 szavazatot s így őt az összeférhetlenségi bizottságba megválasztott tagnak jelentem ki.

Jelentem továbbá a t. háznak, hogy a jegyzői kar által a szavazatok összeszámittatván, a választásra kitűzött 14 bizottságra, valamint a vizügyi bizottságra, beadatott összesen 155 szavazat.

Ebből nyert a gazdasági bizottságba: báró Andreánszky Gábor 155, Antunovich József 154, báró Baich Milos 154, Bornemisza Ádám 154, Fáy Gyula 154, I'saák Dezső 155, Kobek István 154, Lévay Antal 154. báró Nyáry Béla 154, Pantocsek Rezső 155, báró Salmen Jenő 154 szavazatot. És így az illetőket az általam felolvasott névsor szerint a gazdasági bizotfság tagjaiúl megválasztottaknak jelentem ki,

Az igazságügyi bizottságba nyertek: Barabás Béla 154, Bokross Elek 153, Bölöni Ödön 153, Chorin Ferencz 152, Fabinyi Teofil 153, Fluger Károly 153, Görgey Béla 153, Haviár Dániel 154, Hodossy Imre 154, Horváth Lajos 154, Jellinek Arthur 152, Jovanovics István 153, Kajúch József, 153, Komjáthy Béla 153, Kőrösi Sándor 153, Krajtsik Ferencz 153, Mandel Pál 152, Matuska Péter 153, Mohay Sándor 153, Nedeczey János 153, Neumann Ármin 152, Polónyi Géza 154, Popovics Vazul 153, Ragályi Lajos 154, Veszter Imre 154, Vlassics Gyula 153 szavazatot és így a nevezetteket ezennel az igazságügyi bizottság megválasztott tagjainak jelentem ki.

A kérvényi bizottságba kaptak: Antal Gyula 154, Bernáth Béla 154, Dániel Gábor 154, Horváth Béla 154, báró Kemény Ákos 154. Molnár Béla 154, báró Perényi Zsigmond 154, Prileszky Tádé 164, Simó Lajos 154, Szász Károly 154, Szentiványi Kálmán 154, Szuhányi Ferencz, Ugron Ákos 154, Várady Károly 155, Vermes Béla 154, Visontai Soma 154, Zay Adolf 154, Zsámbokréthy József 154 szavazatot és így a nevezettek a kérvényi bizottság tagjaiúl meg vannak választva.

A könyvtáribizottságba kaptak: Balázs Antal 154, Bogdán Virgil 154, gróf Esterházy Kálmán 154, Francsics Norbert 154, Illyés Bálint 155, Kammerer Ernő 154, Kovács Albert 155, Mikszáth Kálmán 154, Rezey Szilvius 154, Schreyber Frigyes 154. Ürményi Bernát 154, szavzzatot, a kiket is ezennel a könyvtári bizottság megválasztott tagjaiúl jelentek ki.

A közgazdasági bizottságba kaptak: gróf Andrássy Tivadar 154, gróf Batthyány Tivadar 154, gróf Bethlen Ödön 154, Bornemisza Lajos 154, Dókus Ernő 154, gróf Festetich Andor 154, Gaal Jenő 154, Gencsy Albert 154, Hajós József 155, Herich Károly 143, gróf Károlyi Sándor 155, Király Ferencz 151, Lónyay Géza 154, Miklós Ödön 153, Molnár József 155, Neuszidler Károly 153, Rakovszky Géza 154, Rosenberg Gyula 153, Sigmond Dezső 154, Sipeky Sándor 154, Solymossy László 154, gróf Szapáry László 154, Szemere Huba 155, gróf Sztáray István 154, Uray Imre 155, gróf Zichy Jenő 155 szavazatot, kiket is ezennel a közgazdasági bizottság megválasztott tagjaiúl jelentek ki.

A közigazgatási bizottságba kaptak: Barcsay Kálmán 153, Belitska Béni 153, Beksics Gusztáv 153, Boncza Miklós 153. Földváry Miklós 153, Gulner Gyula 153, gróf Gyürky Ábrahám 153, Holló Lajos 154, Horváth Lajos 154, báró Jósika Sámuel 153, Kiss Pál 153, Kun Miklós 154, Makfalvay Géza 154, Miklós Gyula 153, Perczel Dezső 154, Pogány Károly 153, Schóber Ernő 153, Szabó Imre 153, Szacsvay Sándor 154, Szederkényi Nándor 154, Széll Ákos 154, Tibád Antal 154, Tisza István 153, Tuba János 153, Vojnits Emil 153, Zsámbokréthy Emil 153 szavazatot, a kiket is ezennel a közigazgatási bizottság megválasztott tagjaiúl jelentek ki.

A közlekedésügyi bizottságba kaptak: gróf Bethlen Balázs 154, Boros Béni 155, Bottlik Lajos 155, Frey Ferencz 154, Justh György 154, Kállay Lipót 155, Kolozsváry-Kiss István 155, Kresztics György 154, Kubinyi Árpád 154, Kubinyi György 154, Latinovics Ernő 154, Melczer Géza 155, Meltzl Oszkár 154, Mérey Lajos 155, Morzsányi Károly 154, báró Nicolics Feodor 155, báró Nopcsa Elek 154, Probsztner Arthur 154, Sima Ferencz 155, Szájbely Gyula 154, Szende Béla 154, Szily Pongrácz 154, Szunyogh Szabolcs 154, gróf Thoroczkay Miklós 154, Tolnay Lajos 154, Zeyk Dániel 153 szavazatot, a kiket ezennel a

Digitized by Google

közlekedésügyi bizottság megválasztott tagjaiúl jelentek ki.

A közoktatásügyi bizottságba kaptak: Bánó József 154, Beőthy László 154, Farbaky István 154, Hévizy János 154, Hock János 154, Kammerer Ernő 154. báró Kemény Endre 153, Kiss Albert 154, László Mihály 153, Okolicsányi László 154, Pap Géza 153, Pap Samu 153, Schwarcz Gyula 153, Schwicker Henrik 153 Sréter Alfréd 153, gróf Teleki Sándor 153, Tódor József 153, Vadnay Károly 153 szavatot, a kiket is ezennel a közoktatásügyi bizottság megválasztott tagjaiúl jelentek ki.

A mentelmi bizottságba kaptak: Baranyi Ödön 154, Bartha Miklós 155, Beőthy László 154, Chorin Ferencz 154, Dániel Gábor 154, Földváry Elemér 154, Hedry Lőrincz 155, Janicsáry Sándor 154, Kaiser János 154, Klobusitzky János 154, Konkoly-Thege Sándor 154, Krajtsik Ferencz 154, Kubinyi Géza 154, Kund Jenő 155, Miklós Gyula 154, Mikó Árpád 154, Olay Lajos 155, Szalay Károly 155 szavazatot, a kiket is ezennel a mentelmi bizottság megválasztott tagjaiúl jelentek ki.

A naplóbíráló bizottságba kaptak: gróf Almássy Imre 155, Baky István 155, Bobula János 155, Dörr Soma 155, Galliuff Lajos 155, Gutenau Károly 155, Gull József 155, Gulácsy Dezső 155, Issekutz Győző 155, Ivanovics Iván 155, Kék Lajos 155, Kubina József 155, Madarász Imre 155, Óváry Ferencz 155, Pap Géza 155, báró Popper Armin 154, Remete Géza 155, Schuster József 155, Serbán Miklós 155, Sporzon Ernő 155, Szilágyi István 155, gróf Teleki Árpád 155, Tóth János 155, Véghső Gellért 155, Wittmann János 155, Zmertich Iván 155 szavazatot, a kiket is ezennel a naplóbíráló bizottság megválasztott tagjaiúl jelentek ki.

A pénzügyi bizottsági tagságra nyertek: gróf Andrássy Géza 154, Asbóth János 154, Bujanovics Sándor 154, Büsbach Péter 154, Darányi Ignácz 155, Dániel Ernő 155, Falk Miksa 155, Fenyvessy Ferencz 154, Gaal Jenő 155, Gyurkovics György 154, Harkányi Frigyes 154, Hegedüs Sándor 154, Helfy Ignácz 154, Horánszky Nándor 155, Justh Gyula 155, Králitz Béla 155, Latkóczy Imre 154, Lukács László 154, Neményi Ambrus 153, Pázmándy Dénes 155, Péchy Tamás 154, Pulszky Ágost 154, Széll Kálmán 155, Szerb György 154, gróf Teleki Géza 155, Ugron Gábor 155 szavazatot, kiket is ezennel a pénzügyi bizottság megválasztott tagjaiúl jelentek ki.

A számvizsgáló bizottsági tagságra nyertek: Bausznern Guidó 154, Beles János 154, Bornemisza István 155, Csigó Pál 154, Drescher Ede 154, Filtsch József 154, Galiuff Lajos 154, Luppa Péter 154, Márkus József 154, Vincz Gyula 154, Vuja Péter 154 szavazatot, kiket a számvizsgáló bizottság megválasztott tagjaiúl jelentek ki.

A véderő bizottságba való tagságra nyertek: báró Ambrózy Béla 154, gróf Andrássy Sándor 154, Bolgár Ferencz 155, gróf Csáky Kálmán 154, Földváry Elemér 154, gróf Hadik Endre 154, Josipovich Géza 155, báró Jósika Gábor 154, Lits Gyula 155, Münnich Aurél 155, Nagy István 155, gróf Pongrácz Károly 154, Radvánszky György 154, gróf Teleki József 154, Thaly Kálmán 154, Tisza László 154, Tóth Aladár 154, Tóth Ernő 155 szavazatot, kiket is ezennel a véderő bizottság megválasztott tagjaiúl jelentek ki.

A vizügyi bizottsági tagságra nyertek: Balogh János 154, Bessenyey Ferencz 154, Horváth Gyula 154, gróf Károlyi István 154, Kende Mihály 153, Magyary-Kossa Géza 154, Markovics Kálmán 154, Nagy János 154, gróf Nákó Kálmán 154, Papp Elek 154, Perczel Béni 154, Rohonczy Gedeon 154, Stajevits János 153, Sturmán György 154, gróf Teleki Domokos 153, Terényi Lajos 153, Tomcsányi László 154, Vietoris Miklós 153 szavatot, kiket is a vizügyi bizottság megválasztott tagjaiúl jelentek ki.

A zárszámadás-vizsgáló bizottsági tagságra nyertek: Ámon Ede 154, Balla Gyula 154, Boda Vilmos 155, Demkó Pál 155, Förster Ottó 154, Hoitsy Pál 155, Kabos Ferencz 154, Matunci Márton 154, Mihályi Péter 154, Nagy Sándor 154, gróf Pálffy-Daun Vilmos 154. Pálffy Elemér 154, Rakovszky István 154, Rónay János 154, Smialovszky Valér 154, Tompa Antal 154, Zákó Milán 154, gróf Zselénszky Róbert 155 szavatot, kiket is a zárszámadás vizsgáló bizottság megválasztatott tagjaiúl jelentek ki.

T. ház! A megejtett választás eredménye ezennel kihirdettetvén, felkérem a bizottságokat, szíveskedjenek holnap délelőtt 10 órakor alakulás végett e házban megjelenni és pedig a gazdasági bizottság az elnöki osztályban az első emeleten, a véderő-bizottság a honvédelmi osztályban az első emeleten, a pénzügyi bizottság az első osztályú, a zárszámadás vizsgáló bizottság a második osztályú teremben, a könyvtári bizottság a VIII. osztályban az étterem fölött, a közigazgatási bizottság a IX. osztályban az étterem felett, az igazságügyi bizottság a jegyzői szobában földszint, a számvizsgáló bizottság a pénztári szobában, a naplóbíráló bizottság a nagy tanácsteremben, a közoktatásügyi bizottság a ministeri teremben, a közgazdasági bizottság az étteremben, a közlekedésügyi bizottság a társalgóban, a mentelmi bizottság az elfogadó teremben, a kérvényi bizottság a háznagyi teremben szíveskedjék megjelenni. A mennyiben valamely aka-

Digitized by Google

dály folytán egyes bizottságok holnap délelőtt nem alakulhatnának meg, ezek a hétfői napon közvetlenül az ülés után méltóztassanak megalakulni. A gazdasági és könyvtári bizottságok a ház elnökének elnöklete alatt lévén hivatva működni, ezek összehívása iránt elnöki úton fogok annak idején intézkedni. Különben az alakulás helyeire nézve tájékozást nyujt a képviselő uraknak a kifüggesztett jegyzék is.

Madarász József: T. ház! A bizottságok megfognak alakulni; ma azonban, miután különben sincs már nevezetesebb tárgy napirendre tűzve, kérni kívántam a ház t. elnökét s egyúttal a bizottságok leendő elnökeit is, hogy ez utóbbiak a ház által hozzájok utasított javaslatokat kellő időben és kellő szorgalommal tárgyalni szíveskedjenek, hogy azután jelentéseiket mielőbb a ház elé terjeszthessék. *(Helyeslés a szélső baldalon.)* Kötelességem pedig ezt előadni azért — nem csinálok belőle titkot — mert én indítványoztam a házban azt, hogy az országgyűlési képviselők díjazása törvény által évi összegben állapíttasék meg; a ház ezen indítványom következtében egy határozatot is hozott, még pedig jó ideje, tehát lett volna a pénzügyi bizottságnak ideje a kérdést letárgyalni. *(Igaz! Úgy van!)* Elismerem, hogy e bizottságot volt elnökének közbejött betegsége kimenti, de hogy ez többé ne történhessék és hogy a ház határozatainak a bizottságok kellő időben megfelelhessenek és hogy az ügyek a ház által is kellő időben elintézhetők legyenek, azért tartottam most kötelességemnek e kérdést a t. ház elnökéhez és ma midőn még nincsennek megválasztva, a bizottságok leendő elnökeihez intézni. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Felesleges talán a kérdés felett tovább tanácskozni: A bizottságok tudni fogják kötelességöket és kétségtelenül azok szerint fognak eljárni.

Remete Géza: T. ház! Engedelmet kérek, hogy a mélyen t. elnök úrhoz én is egy kérdést intézhessek. A ház elnökének jelentéséből kitünik az, hogy igen sok oly interpellatio van, melyre a minister urak még választ sem adtak, pedig a házszabályok szerint 30 nap alatt adni tartoznak. Az kétségtelen, hogy a házszabályok feletti felügyelet nemcsak tiszte, de kötelessége is az elnök úrnak s daczára ennek, ha egy képviselőnek lefoglalják napi díjait, ezel telekürtölik az egész országot, de akkor, mikor a minister urak hónapokig nem adnak választ, a t. elnök úr nem gondol arra, hogy őket válaszra szorítsa. *(Zajos helyeslés a baloldalon.)* Kérem a t. elnök urat, méltóztassék felügyelni arra, hogy a házszabályok ide vonatkozó intézkedései is megtartassanak. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk Halljuk!)* Először is a t. képviselő úrnak egy alkotmányjogi szempontból igen téves reflexiojára vagyok kénytelen észrevételt tenni, arra, hogy a ház elnöke szorítsa a ministereket erre vagy arra, Engedelmet kérek, a ministerek a ház elnökének hatósága alatt nem állanak. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* A ministerek a parlament ellenőrzése alatt állanak, annak határozatait kötelesek respectálni; ha a ház hoz határozatot annak engedelmeskedni fognak, de úgy nem fogadhatom el e tételt, hogy a ház elnöke szorítsa vagy utasítsa a ministereket. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Ez az első megjegyzésem.

Másik megjegyzésem az, hogy a t. képviselő úr ne feledje azt, hogy egy ujonnan alakult kormánynyal áll szemben *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Mi nálunk az interpellatiok az illető ministerhez intéztetnek és nem ministeriumokhoz, úgy, hogy az interpellatiok, ha oly ministerekhez intéztetnek, a kik a mostani cabinetnek nem tagjai, mindaddig, míg meg nem újíttatik választ nem igérhet. Én például részemről a hivatali elődömhöz intézett interpellatiokra választ egyáltalán nem fogok adni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Méltóztassék ezeket leszámítani és akkor azok az interpellatiok, a melyeket oly nagyszámúaknak méltóztatott feltüntetni, a minimumra fognak reducálódni.

Még egy harmadik körülményt is méltóztassék a t. ház szíves figyelmére méltatni. Itt az a bevett szokás, hogy az interpellatiora akkor adatik válasz, mikor az illető képviselő úr jelen van. Tudnék oly interpellatiokat kimutatni, hol a választ azért nem adtuk meg, mert az illető képviselő úr hosszabb időn át akadályozva volt betegség vagy más körülmények folytán, hogy itt a házban jelen lehessen. Vannak azután oly interpellatiok, melyekre 30 nap alatt forma szerinti választ lehet adni, de érdemleges választ nem lehet, mert az ily interpellatiokra az érdemleges válasz az, hogy meg is tegye az ember azt, a mi kivántatik. Én nem fogadhatnék el tehát senki részéről sem oly intimatiot, mely helytelenítést fejez ki a miatt, hogy az interpellatiokra kellő időben válasz nem adatik meg és nem is hiszem, hogy az illető képviselő uraknak szükségük lenne ilyen képviseletre itt, szükség lenne arra, hogy a t. képviselő úr más képviselők helyett sürgesse meg a választ a ministereknél. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Legyen meggyőződve a t. képviselő úr, hogy itt minden képviselőben van annyi önállóság, hogy ha neki tetszik, meg tudja sürgetni a választ az interpellatiojára. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Bocsánatot kérek, t. ház, Horánszky Nándor képviselő úr, tán személyes kérdésben akar szólani, akkor szólhat; de nekem köteles

Digitized by Google

ségem kijelenteni, hogy ha tudom vala azt, hogy Remete Géza képviselő úr az interpellatio kérdésében kíván szólani, ez esetben az idő szerint a szót nem is adhattam volna meg . . .

Hoitsy Pál: Meg kell adnia, a házszabályokhoz szólott. *(Élénk felkiáltások a jobboldalon: Halljuk! Halljuk! Halljuk az elnököt!)*

Elnök: Madarász József képviselő úr a bizottságokra vonatkozó jelentéshez szólott, ennek jogosultságát elismerem, Remete képviselő úr jogát is, de bizonyos sorrendet meg kell tartanunk. Ha már benne vagyunk és más elintézni való is van, méltóztassanak meghallgatni azokat, a kik a kérdéshez hozzá kívánnak szólani.

Horánszky Nándor: Én a ministerelnök úr felszólalásának csak egy nuenceára kívánok észrevételt tenni, magába a vitába nem elegyedem bele, mert arról, hogy az interpellatiokra adott válaszokra vonatkozólag nagy fokú késedelmek történtek volna, tudomással nem birok. Ehhez tehát nem szólok. Miután azonban a ministerelnök úr azt mondotta, hogy kormányváltozás esetén csak ugy szoktak adatni válaszok . . . .

Wekerle Sándor ministerelnök: Személyváltozás esetén.

Horánszky Nándor: . . . . Megengedem, tehát személyváltozás esetén, ha az illető képviselő az interpellatiot ujolag megtette — Ez téves felfogás, t. ház, mert az interpellatio nem Wekerle Sándor ő excellentiájához vagy más személyhez, hanem az illető ministerhez intéztetik, a belügyministerhez, vagy az igazságügyi ministerhez vagy a többihez, következőleg tehát alkotmányjogunk szerint és a dolog természete szerint is a ministerhez, tehát nem az egyénhez intézett interpellationak valamiképen el kell intéztetni és a ministernek feleletet adni. Hogy az elintézés a történt kormányváltozás vagy személyváltozás következtében milyen legyen, abba nem elegyedem bele, mert annak is van módja, hogy valamelyik minister úr azt a választ adja, hogy ezen interpellatio elődömhöz intéztetvén, ezen és ezen okoknál fogva arra nem válaszolok. E felett a ház intézkedni fog; de nem az egyénhez, hanem a ministerhez intézett interpellationak mindenképen el kell intéztetnie, a nélkül, hogy az interpellatio ujolagos megtételére szükség lenne. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Én a magam részéről azon alázatos véleményben vagyok, hogy változott a kormány, vagy nem, változtak annak egyes tagjai vagy nem: az egyes ministerekhez nem mint egyénekhez, hanem, mint ministerekhez intézett interpellatiora választ adni kell, a nélkül, hogy az interpellatio megujítása szükséges volna. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Remete Géza: Szavaim félremagyarázása miatt csak annyit vagyok bátor kijelenteni, hogy én a multról szóltam és kár volt esofirozni magát a mélyen t. ministerelnök úrnak, *(Mozgás a jobboldalon.)* én a mostani kormány tevékenységéről nem is nyilatkozthattam, mert még semmit se tett, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* hanem csak annak akartam kifejezést adni, hogy ne legyen úgy a jövőre, mint volt a multban. És miután az elnök úr jelentéséből olvastam, hogy 29 interpellatiora nem adatott válasz és miután nekem már körülbelül egy félév előtt a belügyminister úrhoz intézett interpellatiomra nem adatott válasz, azért a jövőre nézve azt a kérelmet feje zem ki, ha talán nem is helyes azon elvi álláspontom, hogy a ház elnökének joga van erre felügyelni, miszerint a mélyen t. kormány jövőre a volt kormánynak eljárását ne gyakorolja, hanem a házszabályokat respectálja, mert azokat a ház hozta meg, tehát a kormány is köteles azokat megtartani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Szalay Imre: T. ház! Nem szólaltam volna fel, ha t. ministerelnök úr oly magyarázatot nem adott volna a házszabályoknak, melyet részemről helyesnek nem tartok; tudnillik azt mondta, hogy ha az interpellatiora a minister urak közül bármelyik válaszol, 30 nap alatt legfeljebb akkor válaszolhat, ha érdemlegesen intézkedhetett a dologban. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ezt nem mondta!)* Az értelme körülbelül ez volt; a házszabályok azonban világosan megmondják, hogy a minister 30 nap alatt köteles nyilatkozni, tehát ha a t. ministerelnök úrnak ez alkalmatlan, méltoztassék a házszabályokat megváltoztatni. Nekem nem lesz ellene kifogásom, de a míg a házszabályok rendelkezése az, hogy 30 nap alatt nyilatkozni tartozik, semmiféle magyarázatot el nem fogadhatok, akár intézkedhetett előbb, akár nem.

Wekerle Sándor ministerelnök: Szalay Imre képviselő úrnak csak azt jegyzem meg, hogy nem azt mondtam, hogy az interpellatiora nem lehet 30 nap alatt választ adni azért, mert az ügy nincs elintézve, hanem ezt csak indokúl hoztam fel arra, hogy sokszor az interpellatióra azért nem adjuk meg 30 nap alatt a választ, mert arra az érdemleges válasz: annak megtétele, a mi az interpellatióban kivántatik, azt pedig 30 nap alatt megtenni sokszor nem lehet. *(Úgy van! jobb felől.)*

Horánszky képviselő úr felállítja azt a tételt, hogy a ministeriumokhoz intéztetik az interpellatio. Bocsánatot kérek, én azt hiszem, — habár megengedem, hogy törvényeinkben és házszabályainkban az tisztázva nincs — e nézetem a parlamentaris és az egyéni felelősség elvéből foly, tudniillik, hogy nálunk nem hatósághoz, hanem személyhez intéztetik az interpellatio.

Digitized by Google

(Úgy van! Úgy van! a jobb- és szélsőbalon.) Mert tegyük fel, hogy a t. képviselő úr sürün intézne interpellatiokat X. ministerhez és mielőtt a 30 nap lejárt, vagy ha a minister nem tartotta meg a 30 napot, mielőtt a választ megadta volna, a t. képviselő úr foglalná el a ministernek a székét. Már most ő önmagának adná meg a választ az interpellatiora? *(Derültség. Tetszés a jobboldalon.)* Ismétlem, nem azt akarom állítani, hogy az ellenkező nem vitatható, én csak saját személyemre vonatkozólag jelentettem ki, *(Helyeslés jobb felől.)* hogy a hivatalos előd̈mhöz intézett interpellatiokra válaszokat adni nem szándékozom. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Elnök: T. ház! Gondolom, tovább mehetünk annyival inkább, miután további vitának szüksége fenn nem forog, bárha szerettem volna, ha e kérdés megbeszélése kissé későbbre halasztatott volna, mikor a bizottságokra vonatkozó teendőket már befejeztük, mert még hátra van — ez is a bizottságokra vonatkozik és ezért láttam indoklatlannak, hogy Remete Géza képviselő úr az imént felszólalt — a II. biráló bizottságba megválasztott egyik tagnak, Apáthy Péter képviselő úrnak eskü letétele.

Schöber Ernő jegyző *(olvassa az esküminta. Apáthy Péter leteszi az esküt).*

Elnök: T. ház! Azt a javaslatot teszem, hogy a legközelebbi ülés hétfőn d. e. 10 órakor tartassék és annak napirendjén lenne — mint az már különben megbeszélve lett és mint azt a ministerelnök úr is a hét folyamán tartott egyik ülésben szóba hozta — az 1893. évi költségvetés tárgyalása. Méltóztatnak ezt elfogadni? *(Helyeslés.)* Ennélfogva a legközelebbi ülés ideje és napirendje meg lévén állaiptva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 40 perczkor.)

120. ORSZÁGOS ÜLÉS

1892. évi deczember hó 12-én, hétfőn

Bokross Elek elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Reiszig Ede végleges igazolása. — Elnök jelentése a bizottságok megalakulásáról. — Főrendiház izenete az országgyűlés első ülésszakát bezáró és második ülésszakát megnyitó kir. leiratnak az országos levéltárban való elhelyezéséről. — Kérvények bemutatása. — A gazdasági bizottság jelentése a ház daczember havi költségvetéséről. — Dégen Gusztáv eskületétele. — Az 1802. évi állami költségvetés tárgyalása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András, gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Széll Ákos, az azok ellen jelentkezőket Bernát Dezső fogja jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa a deczember hó 9-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy Reiszig Ede, Torontál vármegye zsombolyai választókerületében megválasztott országgyűlési képviselőnek megválasztatása óta a szabályszerű 30 nap eltelvén, a nélkül, hogy választása ellen kérvény adatott volna be: ehhez képest Reiszig Ede képviselő, a végleg igazolt képviselők jegyzékébe iktattatik.

Jelentem a t. háznak, hogy a következő bizottságok megalakultak:

a gazdasági bizottság elnöke a házszabályok szerint a ház elnöke lévén, elnököt nem választott, jegyzőjévé: Fáy Gyulát;

az igazságügyi bizottság elnökévé Bokross Eleket, jegyzőjévé Matuska Pétert,

a könyvtári bizottság elnöke a házszabályok értelmében a ház elnöke lévén, elnököt nem választott, jegyzőjévé: Ürményi Bernátot;

Digitized by Google

a közgazdasági bizottság elnökévé Andrássy Tivadar grófot, jegyzőjévé Miklós Ödönt,

a közigazgatási bizottság elnökévé Perczel Dezsőt, jegyzőjévé Belicska Bénit;

a közlekedésügyi bizottság elnökévé báró Nicolics Feodort, jegyzőjévé gr. Bethlen Balázst;

a közoktatásügyi bizottság elnökévé Schwarcz Gyulát, jegyzőjévé Kammerer Ernőt;

a mentelmi bizottság: elnökévé Chorin Ferenczet, jegyzőjévé Beőthy Lászlót;

a véderő bizottság elnökévé Tisza Lászlót, jegyzőjévé Münnich Aurélt;

a vizügyi bizottság: elnökévé gr. Károlyi Istvánt, jegyzőjévé Terényi Lajost;

a zárszámadás-vizsgáló bizottság elnökévé Rakovszky Istvánt, jegyzőjévé Pálffy Elemért választotta meg.

Tudomásúl vétetik.

Bemutatom a főrendiház elnökének 852. számú átiratát, melynek kapcsán megküldi az országos levéltárnoknak elismervényét az 1892—97-iki országgyűlés első ülésszakát berekesztő és a második ülésszakot megnyitottnak nyilvánító kegyelmes királyi leiratnak az országos levéltárban való elhelyezéséről.

A ház levéltárába tétetni határoztatik.

Bemutatom Alsó-Fehér vármegye közönségének feliratát, melyben az 1880:XLV. t.-czikk módosítását kéri.

Bars vármegye közönségének felterjesztését a regale-kártalanítási összegekről levont törvényhatósági és községi pótadó-összegek kiszolgáltatása tárgyában.

Nógrád vármegye közönségének felíratát, a közös fordulóban fekvő földek és a közlegelők gazdasági használatának törvényhozási úton leendő szabályozása tárgyában.

Pozsony vármegye, Debreczen és Szeged szab. kir. város közönségeinek feliratát, a fogyasztási adóátalány-összegek megállapítására nézve jelenleg fennálló eljárási mód megváltoztatása tárgyában.

Szeged szab. kir. város közönségének feliratát, a vadászatról szóló 1883:XX. törvényczikk módosítása tárgyában.

Előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökség részéről több jelenteni való nincs.

Széll Ákos jegyző: Lévay Antal, a gazdasági bizottság előadója!

Lévay Antal előadó: T. ház! Van szerencsém a gazdasági bizottságnak jelentését a képviselőház deczember havi költségvetéséről a költségvetéssel egyetemben tisztelettel bemutatni, kérvén: méltóztassék annak kinyomatását, szétosztását és napirendre tűzését elrendelni.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szét fogosztatni és ki fog tűzetni a legközelebbi ülés napirendjére.

T. ház! A VII. biráló bizottság tagjává megválasztott Dégen Gusztáv képviselő úr bizottsági tagsági esküjét még nem tette le s azt ezuttal fogja letenni.

Széll Ákos jegyző: *(olvassa az eskümintát. Dégen Gusztáv leteszi az esküt.)*

Elnök: Az eskü letétele a jegyzőkönyvben fel fog jegyeztetni.

Következik a napirend, és pedig a pénzügyi bizottság jelentése az 1893-ik évi állami költségvetésről.

Az első szó illeti az előadó urat.

Hegedüs Sándor előadó: T. ház! *(Halljuk!)* Az 1893-ik évi állami költségvetés egész összege 485 millióra rúg ugyan, de ebből 77 millió rendkivüli kiadás, illetőleg fedezet a valutarendezés czéljára, a mely pénzügyi rendezésünk ékkövét képező művelet e költségvetésben jelenik meg legelőször. A költségvetés kiadási és bevételi tételeit ismertetni és tüzetesen bírálni nem szándékozom. Az az előterjesztés, melyet a t. pénzügyminister úr a költségvetés benyújtása alkalmával tett, a költségvetés indokolása, valamint a pénzügyi bizottság jelentése az egyes tételekre, sőt azok összegére nézve is kellő felvilágosítást nyújtanak. De ez még nem nyújtana nekem elég okot arra, hogy egyes főcsoportok külön magyarázásába igy általánosságban is ne bocsátkozzam, ha nem lebegne szemem előtt az, hogy az utóbbi években, a dolog természeténél fogva, költségvetési vitáink megváltoztak s azok tartalma egészen más, mint régebben volt.

Régebben a költségvetési viták fősúlyát az állandó deficzit magyarázására, számitgatására, fejtegetésére fektették és ennek következtében természetes, hogy a pártok álláspontja, valmint az egyéni felfogások szerint tüzetes és terjedelmes viták fejlődtek nemcsak a mérleg végeredménye fölött, de egyúttal egyes nevezetesebb tételek fölött is, melyek a mérlegre befolyást gyakoroltak.

Miután a deficzit megszűnt és »de strigis quae non sunt, nulla mentio fiat«: természetes, hogy még azokkal a tételekkel sem foglalkozhatik már akkora érdeklődéssel és tüzetességgel a t. ház, melyek arra a mérlegre befolyást gyakorolnak, mert a mérleg kedvező, s nem ugyan jelentékeny, de mégis bizonyos összegű felesleggel záródik. Igy tehát nem nyújt fogantyút sem tételeiben, sem eredményeiben arra, hogy ezek fölött tüzetes vita fejlődhessék ki.

De hogy a budget több anyagot nem nyújt pénzügyi tekintetben, tüzetesebb vitákra, annak még más magyarázata is van: az, hogy költségvetésünk az évek hosszú során folytatott vitatkozások, gyakorlati kezelés és kormányzási ta-

Digitized by Google

pasztalatok alapján rsndre jobban és jobban consolidálódik, consolidálódik úgy kiadási, mint bevételi tételeiben.

Nem lehet csodálkozni, hogy az államháztartás kezdetén nagyon sok kérdésben úgy szólván a sötétben tapogatóztunk és így igen természetes dolog, hogy úgy a kiadásoknak, mint a bevételeknek előirányzatánál sok meglepetésnek és egyúttal sok csalódásnak voltunk kitéve. Az államháztartás ezen consolidatiója az ország fejlődésével kapcsolatosan halad, sőt merem állítani, a nélkül, hogy egyoldalú túlzásba esném, miszerint összefügg a nemzet fizetési képességével és fizetési akaratával is, a mely tekintetben szintén egy bizonyos iskoláztatáson ment keresztül a nemzet.

És nem lehet tagadni, a számtételek, a végrehajtások száma, az egész költségvetés állandó eredménye bizonyítja azt, hogy e tekintetben is viszonyaink lényeges javuláson mentek át; de nem lehet tagadni azt sem, hogy a kormány részéről is több olyan intézkedés történt, mely ezt előmozdítja. Nevezetesen a legutóbbi és a jelenlegi költségvetés feletti pénzügyi bizottsági tárgyalások is bebizonyították azt, hogy a fedezet tételeinek előirányzatánál a t. pénzügyminister úr milyen szigorral, alapossággal és óvatossággal járt el.

Nagyon jól emlékszem, volt idő a magyar állam háztartásában, midőn az előirányzott deficzit a zárszámadásokban 36—40 millióval nagyobbnak bizonyúlt és midőn akkor az illető pénzügyminister urat bizalmasan felkérték ennek magyarázatára, úgy tudom, azt mondta, hogy nem lehet a közönséget egyszerre megijeszteni a hiánynak teljes feltárásával. Ezek az idők elmultak.

Most a költségvetés fedezetének előirányzatára inkább azt lehet mondani, hogy túlszigorral, mintsem könnyűséggel eszközöltetik és ennek következtében a két legutóbbi év zárszámadásai nem hogy visszamaradtak volna az előirányzattal szemben, hanem azt igen jelentékeny összegekkel meghaladták.

És azt hiszem, hogyha csak közönséges, rendes gazdasági viszonyok lesznek az 1893-ik évben, ezen költségvetésnek eredménye is kedvezőbb fog lenni, mint a hogy előirányozva van, a mit nemcsak a 91-iki zárszámadás eredményével tudnék bizonyítani, mely a képviselőház előtt úgy is ismeretes; de már a folyó évnek eddig is ismert eredményeivel is, a mennyiben ha a f. év háromnegyedéről ismert eredményekhez a múlt év utólsó negyedének eredményét hozzáadjuk és föltételezzük azt, hogy a f. év utólsó negyedében annyi jövedelmünk lesz, mint a múlt év utólsó negyedében, a mi, azt hiszem, nem nagyon merész állítás: abban az esetben a folyó évnek összes eredményei 424 milliót fognak felmutatni, holott itt a fedezetben csak 408 millió van fölvéve. Azt hiszem, hogy a 93-ik év fedezeti része úgy van előirányozva, hogy e tekintetben tüzetesebb kritikát nem provocál.

De van a fejlődésben, a kiadások arányaiban egy más jelenség is, a mely szintén igen megfigyelésre méltó.

Nem lehet ugyanis tagadni, hogy jelenlegi államháztartási viszonyaink mellett is a szükséglet és még inkább a szükségesek és igények még messze vannak attól, a mit a költségvetésben megvalósíthatunk.

Nem lehet tagadni, hogy közigazgatási, közoktatási, közgazdasági téren még igen sok ki nem elégített szükségünk van, ha mindjárt azokkal a szükségekkel szemben a legóvatosabb kritával járunk is el. De nem lehet másfelől tagadni azt sem, hogy ezen fennálló hiányok daczára is, a szükségesek és azoknak kielégítése az államháztartásban mégis közelebb áll a megvalósításhoz most, mint állott évek előtt. Jól emlékszem, hogy az ellenzék egyik kitűnősége, a ki a legnagyobb és legkevésbbé kielégített szükségletek egyikének a népoktatási szükségletet tüntette volt fel, nem is olyan régen igy kiáltott fel a képviselőházban: népnevelési szükségletekre egy kerek milliót kell felvenni! Most a rendes kiadásokban a népnevelési szükségletek négy czímén összesen 2 milliónyi összeg van felvéve. A mit tehát évekkel ez előtt eszményként tüntettek fel, az most kétszeresen van megvalósítva e téren. *(Úgy van! jobb felől.)*

Távol legyen tőlem azt állítani, hogy ez elég. Ez sem elég; még igen sok szükség van ezen a téren is. *(Úgy van!)* Hiszen majd a közoktatásügyi tárczának és különösen a t. közoktatásügyi minister úr jelentésének tárgyalása alkalmával arra tüzetesen rá lehet majd mutatni. Ezzel az adattal én csak praegnans képét akartam annak adni, hogy most már mégis a szükségek és azoknak az államháztartásban való kielégítése között nincs akkora távolság, mint évek előtt volt. Sőt — hogy egy pár adattal igazoljam ezen állításomat — csak rövid tíz évre tekintek vissza; azért rövid tíz évre, mert már akkor az államháztartásnak e keretei körülbelül teljesen ki voltak fejlődve, sőt azon igények is tökéletesen constatálva voltak, a melyeknek kielégítése minden téren az államház tartásnak feladatát képezi.

Ha összehasonlítjuk az 1883-ik évi zárszámadásokat az 1893-ik évi előirányzat némely tételeivel, akkor azt látjuk, hogy az 1893-ik évre előirányzatban 2,448.000 forinttal van több felvéve közoktatási czélokra, mint volt 1883-ban; hogy az 1893-iki igazságügyi szükségletekre $2^1/_2$ millióval van több felvéve ma, mint ezelőtt

Digitized by Google

tíz évvel, hogy elhanyagolt közegészségügyi állapotaink javítására 320.000 forinttal van több felvéve ma, mint volt 1883-ban és hogy az ipari és kereskedelmi czélok fejlesztésére és előmozdítására 284.000 forinttal van több felvéve a jelen költségvetésben, mint volt ezelőtt tíz évvel.

A mint a t. ház látni méltóztatik, én a legkényesebb pontokat vettem fel, a hol a szükséglet a legégetőbb, a hol elmaradásunk legnagyobb, sőt többet mondok, a hol a szükséglet kielégítése és annak igénye között aránylag most is legnagyobb a távolság. És ha mégis constatálhatom, hogy ezen legkényesebb pontoknál is ilyen jelentékeny összegekkel többet fordíthatunk ezen szükségletek kielégítésére, akkor, azt hiszem, constatálhatom azt is, hogy van értelme annak, miszerint államháztartásunk consolidatioja kiadások részeiben is nem azért történt meg, mert az egyszerűen vasbékóba szorítja ezen szükségleteket, hanem mert a fejlődésnek meg van a maga megásott, biztos medre és abban fokonként, évről-évre nagyobb és nagyobb mértékben nyer kielégítést az a szükség, mely ezen a téren előáll. *(Helyeslés jobb felől.)*

De, t. ház, constatálni lehet azt is, hogy viszont államháztartásunk rendezésében oly fejlemények előtt állunk, a melyek részben örvendetesek, részben tanúlságosak, de részben igen nagy óvatosságra intenek mindnyájunkat. Nem lehet tagadni, hogy az államháztartás rendezését nem annyira az egyenes adókban beállott fejlődés idézte elő, mint a fogyasztási adók és üzemek még fokozottabb mérvű fejlesztése; nem lehet tagadni, hogy ez üzemek tekintetében — hogy nagy számokkal beszéljek — körülbelül 60 millióval több tiszta fedezetet nyert államháztartásunk, mint ezelőtt tíz évvel nyert volt és hogy a fogyasztási adókban most 58 millió nettofedezettel bir államháztartásunk. Mindkettő igen jelentékeny összeg. S ez egyúttal megmagyarázza azt, hogy az államháztartás mérlege milyen módon állott helyre.

Nem tagadható, hogy ezen jövedelmi források, t. i. úgy az üzemek és ezek közt nevezetesen a leglényegesebb az államvasutak jövedelme, valamint maguk a fogyasztási és italmérési adók sokkal inkább alá vannak vetve az összes üzleti, kereskedelmi és fogyasztási képességi változásoknak és conjuncturáknak, mint maguk a katastralis direct adók. Igen természetes ez, mert ezeknek igénybevétele és ez úton a jövedelmek keletkezése az egyéni szabad elhatározástól, illetőleg az egyének anyagi állapotától közvetlenül függ. Ennek következtében igen természetes az is, hogy ezen jövedelmi források sokkal érzékenyebbek államháztartásunk mutatkozó eredményei tekintetében, mint maguk az egyenes adók. Az egyenes adóknál ugyanis kényszert határozottan lehet alkalmazni, itt tehát a gazdasági viszonyok folytán való visszaesés a dolog természeténél fogva nem oly nagy arányokban és nem oly okvetlenül áll elő, mint ezeknél az érzékeny jövedelmi forrásoknál. És ha más, előhaladottabb államokban mégis ezekben látják az államháztartás főtényezőjét és hogy ha e részben egyik évről a másikra az államok nagy csalódásoknak nincsenek kitéve, ennek magyarázata abban rejlik, hogy ott a culturalis élet oly gazdag fejleményekkel bir, hogy egyik évről a másik évre igen kis mértékben hatnak ki ezekre a jövedelmi forrásokra az üzleti életnek hullámai. Ez magyarázza meg azt, hogy — a mit tagadni szintén nem lehet — nem oly tételekben jelentkeznek a beállható csalódások egyik évről a másikra s ennek következtében sokkal kevésbé érzékenyen hat a teherviselőkre ezen jövedelmi források eredménye, mint oly országban, minő a mienk, a hol a tételek sokkal magasabbak, a basis sokkal csekélyebb a nemzetgazdaság jelenlegi fejleményeinél fogva.

Ebből következik az, hogy igen figyelmeseknek és igen óvatosaknak kell lennünk, mert ezen jövedelmi források cultiválása föltétlenül szükséges volt ugyan az államháztartás rendezésére és minél inkább előhaladnak a culturalis viszonyok, annál nagyobb arányban fognak ezen jövedelmi források államháztartásunkban részt venni; de nem lehet tagadni, hogy mi még most oly átmeneti állapotban vagyunk, a hol ezen jövedelmi források nagyon érzékenyek és nagyon könnyen vezethetik az államháztartás kezelőit csalódásba és ha egyebet nem tehetünk, egyfelől a nemzetgazdasági fejlődés útján, mert ezen is consolidálhatók a viszonyok, ez azonban hosszú évek lassú munkája, a közvetlen segítséget és óvatosságot érvényesítsük, hogy azokat az akadályokat, a melyek ezen jövedelmi források kezelésével összefüggésben vannak, azoknak aránytalanságában a kezelés hibái és hiányaiban a fogyasztási adók megfelelő reformja útján távoztassuk el, hogy ezektől szabadúlva ezek is sokkal szabadabban fejlődjenek.

Az egyenes adók tekintetében a pénzügyi bizottság felhívta a t. pénzügyminister úr figyelmét a reformokra és ujabban sürgette azokat nem a jövedelem szaporítása szempontjából, hanem egyszerűen azért, mert ha valahol, úgy itt e téren tapasztalható az, hogy nagy pénzügyi nehézségeink következtében sok oly eszközhöz voltunk kénytelen folyamodni, sok olyan tényezőt vettünk igénybe — és pedig nem mindig arányos és a teherviselésnek megfelelő mértékben — a melyek ideiglenesen a kényszerhelyzet hatása alatt igénybe vehetők ugyan az államháztartás rendezésére, de mihelyt ezek egyáltalában nélkülözhetők, módosítandók: az adóreform meg-

Digitized by Google

felelő eszközlése útján részben az arányos tehervíselés helyreállítása, részben a kezelés czélszerű reformja, részben pedig magoknak az adóalapoknak revisioja által, melyek okvetlenül igazságos arányokra és alapokra fektetendők nemcsak nemzetgazdasági, de többet mondok: igazsági szempontból is, mert ez nemcsak az egyenlő tehervíselésnek jogosult követelménye, hanem egyúttal a józan és előrelátó pénzügyi politika föltétele is, mert a pénzügyi politika sem hagyja meg állandóan és biztosan az oly jövedelmi forrásokat, melyeknél már nem a felesleges, nem a szükséges, de talán a nélkülözhetetlen is igénybe van véve. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)*

Igen természetes dolog, hogy a pénzügyi bizottság, bár szorosan nem tartozott a szakmájába, akkor, midőn a fogyasztási és egyenes adók reformját sürgette, valamint az illetékszabályozás elkerülhetetlen szükségét hangsúlyozta, nem zárkózhatott el az elől, hogy mindezek bizonyos mértékben nem ugyan közvetetlen, de közvetett összefüggésben vannak a belügyi reformok egész sorozatával, az illetékügy az igazságügyi reformokkal, az adókezelés — úgy a fogyasztási, mint az egyenes adók kezelése — a közigazgatási reformokkal. *(Igaz! Igaz! jobb felől.)* Ennek következtében akkor, midőn e reformokat hangsúlyoztuk, ha nem akartunk fél, sőt hiányos munkát követelni a kormánytól, kötelességünk volt figyelmünket kiterjeszteni e reformok szükségességére is, mert ezek adják meg e téren is a kormány számára azt a consistentiát a kezelésben s azt a megbizhatóságot a közegekben, *(Úgy van! jobb felől.)* a melyek segítségével magokat az adóreformokat is nemcsak czélszerűen keresztülvinni, hanem helyesen kezelni is lehet. Adóügyekben igen nagy dolog az elvi alap; de a legszebb elvekre, a legigazságosabb alapokra fektetett reform is megsemmisül, ha nem hozzáértő közegek, nem czélszerűen beosztott, nem kellő felelősség alatt álló közegek kezeire van az bízva. *(Helyeslés jobb felől.)*

Épen azért, t. ház, midőn azt hangsúlyozzuk, nem zárhatom be igénytelen szavaimat egyébbel, mint azzal, hogy igenis érthető és magyarázható az, hogy nálunk a közjogi kérdésekben igen nagy érzékenység, hogy ne mondjam idegesség tapasztalható. Nemzeti jogaink, közjogi alapunknak megóvása ...

Beöthy Ákos: De igen, fejlesztését! *(Derültség bal felől.)*

Hegedüs Sándor előadó: ... — mondom — közjogi alapunk megóvása és érvényesítése szükséges és kötelessége mindenkinek egyaránt, legyen a többségen, a kormányon vagy a kisebbségen; sőt a nemzeti épületnek azon diszítményei és czímerei, melyek annak homlokzatát képezik, igen óvatosan és feltétlenül szintén határozottan megóvandók, sőt megmagyarázható és érthető egy előre törekvő nemzetnél az is, hogy *(Halljuk! Halljuk!)* oly kérdéseket vet fel és oly kérdéseknek megoldását követeli, melyek nemcsak magától a képviselőháztól, sőt nemcsak kizárólag a nemzettől függnek, hanem a melyek több tényezőnek megállapodásával állanak kapcsolatban. De ha én ennek teljes jogosúltságát elismerem is s egyáltalában el nem zárkózhatom e téren ezeknek jogosúltsága elől, nem tagadhatja senki azt sem, hogy viszont magának az épület berendezésének olyannak kell lenni, hogy ez épület lakói számára nemcsak biztos menedéket, hanem kényelmet, jólétet, egyetértést, békességet nyujtson és a hasznos munkát lehetővé tegye, értve ez alatt a belreformok egész rendszerét, a mely reformok kizárólag tőlünk függnek s melyeknek napirendre tűzése, letárgyalása s életbeléptetése szabad elhatározásunktól függ, mondom, hogy ha ezeknek hangsúlyozása mellett azzal zárom szavaimat, hogy igenis szavazzuk meg e költségvetést általánosságban és részleteiben, *(Több hang bal felől: Nem szavazzuk meg!)* nemcsak azért, mert maga a költségvetés önmagában egész rendszerénél és beosztásánál fogva megérdemli, hanem azért is, mert elintézése lehetővé teszi azt, hogy a hasznos és realis reformmunka terére lépjünk át. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Ki következik?

Bernáth Dezső jegyző: Pázmándy Dénes!

Pázmándy Dénes: T. ház! Az előadó úr beszédében maga is elismerte, hogy államháztartásunk rapide növekedik s hogy immár elérkeztünk a 485 millióhoz és bizonyára még egy-két év kell csupán, hogy az 500 millióhoz érkezzünk. Eszembe jut ennél az, hogy midőn Francziaország a hatvanas években budgetjében a két milliárdhoz közel járt, Horn Ede egy broschuret írt, a melyben figyelmeztette a franczia közönséget ezen roppant nagy kiadásokra. A császári kormány akkor ellene izgatás miatt pert indított s el is ítélték pár hónapi fogságra, de a budget a két milliárdhoz csakugyan elérkezett és pár év mulva nagy catastrophák után elérkezett a három milliárdhoz is. Ekkor mondotta egy szellemes franczia: »Köszöntsétek e három milliárdot, mert többet nem látjátok.« Én is azt hiszem, hogy nekünk is ma-holnap az ötszáz milliót kell köszöntenünk és mi sem fogjuk többé látni, mert ha e tényezők megmaradnak államháztartásunkban, úgy évről-évre fokozódni fognak az összegek.

Nem tagadhatjuk, hogy e kiadások közt vannak üdvösek is, olyanok, a melyek az ország előmenetelét czélozzák, hisz az előadó úr maga rámutatott arra, hogy azelőtt tíz évvel a népnevelésre egy milliót óhajtottunk költeni és most már két milliót költünk, de nem méltóztatott meg-

Digitized by Google

említeni, hogy azon tíz év alatt mennyivel fokozódtak a hadügyi kiadások és az államadósságok kamatai. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Méltóztassék elemezni a magyarországi budgetet és akkor méltóztatik látni, hogy a culturalis célokra, nemzeti célokra, az ország előmenetelére vajmi keveset fordítunk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És e téren nem tart lépést az előhaladás azon kiadásokkal, a melyek az országon kivül, az országnak nem előnyére, hanem sokszor hátrányára költetnek el. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Nem tagadjuk mi, hogy ma kedvezőbbek az államháztartás viszonyai, mint azelőtt voltak. Hiszen nem mivelnénk hazafias dolgot, ha ellenzéki álláspontunkat bevinnők ide is, mert tessék elhinni, hogy nekünk csak kedves dolog az, ha consolidálva látjuk Magyarország pénzügyeit. A mi elszomorító a költségvetés szemlélésénél, az az, t. ház, hogy minduntalan azt látjuk, hogy az a moloch, a mit 1867-iki kiegyezésnek hívnak, az eszi fel Magyarország gyermekeit, arra kell nekünk oly óriási pénz s a miatt nem marad nekünk elég a mi állami berendezkedésünkre; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* itt azokat a dolgokat, a melyeket első izben kellene istápolnunk, elhanyagoljuk és mindig csak a nagyhatalmi kérdésnek *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és mindig azon kiadásoknak felelünk meg, a melyek mintegy parancsszóra ránk erőszakoltatnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Ha az országnak viszonyai javulnak és egyáltalán nem tartanak lépést azon javulással, a mely más országokban mutatkozik, hiszen mindenfelé találkozunk az apróbb hivatalnokok, a néptanítók, a vasuti munkások és alkalmazottak panaszaival és óhajaival, a kik mind, azt lehet mondani, anyagi szükségben szenvednek, a kik mind fizetésjavítást kérnek és mind kimutatják, hogy a megélhetés rájuk nézve már majdnem lehetetlenség. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha elemezzük, hogy miből áll elő az a nagy szaporulat a jövedelmekben, azt találjuk, hogy annak legnagyobb része a fogyasztási adókra esik. Hisz a szeszadóra magára 4 millió, a czukor adóra 2 millió, a fogyasztási adókra összesen — a dohányjövedéket kivéve — 13 millió esik abból a szaporulatból, a melyet az 1891-ik évi zárszámadás az előirányzattal szemben feltüntet. Ha ez a jólét és a vagyonosodás eredménye lenne, igen örvendetes volna, de tudjuk, hogy ez a fogyasztási adóknak rettenetes felszöktetéséből és új adóknak kivetéséből származik. Mit mutat ez? Azt, hogy Magyarországon elmentünk már az adópréselésnek a végletéig. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Senki sem tagadja, hogy ennek az országnak nagy financialis ereje van, hogy itt még sok oly rejtett forrás volt, melyet az azelőtti kormányok fel nem fedeztek, azokat sikerült a mostani ministerelnök úrnak felfedezni és ezen a réven oly jövedelmeket juttatni az állam pénztárába, a melyek helyreállították az egyensúlyt, sőt felesleget is állítottak elő, de én azt hiszem, t. ház, hogy az adóképességnek elmentünk mi már a legvégső határáig. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Kimerítettük az ország reservái, hogy úgy mondjam *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és ha azután oly idők állanának be, a melyek nagyobb erőlködésre kényszerítenének, akkor, azt hiszem, t. képviselőház, hiába apellálnánk többet az adózó közönségre. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mi itt e padokon nem fogadjuk el a költségvetést, hiába ajánlja oly melegen a t. előadó úr, *(Derültség a szélső baloldalon.)* mert nekünk mindenekelőtt külön elvi álláspontunk van és nem nyujthatunk segélyt arra, hogy ez a kormány, a mely az 1867-iki alapon áll és ezen az alapon kormányozza az országot, továbbra is ennek az alapnak a megszilárdításán működjék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Szükségtelen felhozni azokat a nagy hátrányokat, a melyek az 1867-iki alapon az országra háramlanak, hisz látjuk, hogy minduntalan krisisekbe jövünk, kis események, de nagy következmények. Ministeriumok buknak meg csak azért, mert az 1867-iki alap magyarázatokra szorúl, mert annak keretében az ország, illetőleg a nemzeti alap jövője biztosítva nincs; látjuk, hogy Magyarországon oly kérdések vettetnek fel, melyek souverainitással biró más államban lehetetlenek s minduntalan védekeznünk kell oly támadások ellen, melyek államiságunk ellen irányozvák. A t. ministerelnök úr is felhozta minapi beszédében, hogy programmját képezi az 1867-iki kiegyezés és azt sem tágítani, sem szűkíteni nem engedi. Összehasonlításba hozta azon támadásokat a melyek innen belülről intéztetnek a 67-iki alap ellen, azon támadásokkal, a melyek kivülről tétetnek. Ebben azonban nagy különbség van és nem hiszem, hogy a t. ministerelnök úr hazafias dolgot cselekedett volna, mikor összehasonlított bennünket az ország ellenségeivel, mert egészen más irányzatuk és czéluk van azoknak, kik az 1867 iki alapot külországról támadják meg, különösen Ausztriában, mint azoknak, kik itt belülről döngetik azt, mint mi teszszük. Mi az ország fejlődésének, megszilárdításának és függetlenségének czélzatával támadjuk, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* míg azok abból a czélból támadják meg, hogy Magyarországot ismét visszavigyék abba a lekötött állapotba, melyben 1867 előtt volt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hogy azonban ezek a támadások lehetségesek, hogy ezeket a támadásokat odakünn tűrik,

Digitized by Google

hogy azok megújulhatnak, ennek mindig az 1867-iki kiegyezés az oka, mert ha e kiegyezés úgy köttetett volna, hogy megfelelne a nemzet valódi szükségének, jogainak és nemzeti irányzatának, akkor ily megújuló támadásokkal többé nem találkozhatnánk.

Megigérte volt a t ministerelnök úr tavaly egyik beszédében, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* hogy a nemzeti aspiratiokat legalább némileg ki fogja elégíteni. Beszéltek akkor magyar külön udvartartásról, nem tudom, talán a színeknek és czímereknek az elismeréséről, vagy visszaállításáról, de erről a t. ministerelnök programmbeszédében hallgatott. Talán valami nehézségek merültek fel ott. Nem nagyon sokat adunk mi államéletünknek arra az úgynevezett ornamentikájára, mert hiszen nagy jelentőséggel nem bír, de birnak annyival, hogy mégis megmutatnák azt, hogy az 1867-iki alapon belül is meg tudjuk tartani legalább azokat a vívmányokat, melyek ebbe le vannak téve. Ma ugyanis, t. képviselőház, álláspontunk még az 1867-iki alappal szemben is az egész országon mindig a védekezés. Hiszen önök még nem mentek el annyira sem, hogy azt mondanák, hogy az 1867-iki alapot kimerítették, hogy az ebből következő jogokat az országnak megszerezték volna. Ez a t. nemzeti párt programmja és azt hiszem, e tekintben nekik még sok munkára lesz szükségük. Mi úgy állunk, t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* hogy alkotmányunk ornamentikáját talán hosszú időn át fogjuk nélkülözni. Én nagyon kérem a t. ministerelnök urat, hogy némi tájékoztatást adjon a t. képviselőháznak arról, hogyan óhajtja ő teljesíteni azon igéretét, hogyan conteplálja a magyar külön udvartartást és az ebből folyó dolgokat. Mert olyan tünetekkel állunk szemben, melyek azt tükrözik vissza, hogy ma talán még messzebb állunk ettől, mint valaha. Én legalább nem hiszem, hogy ezen irányzatnak az ő Felsége személye körüli új minister meg fog felelni; *(Derültség. Úgy van! a szélső baloldalon.)* az ő multja legalább nem ad erre semmi garantiát, mert soha sem hallottuk az ő szájából, hogy valami nagy lelkesedéssel hirdette volna a nemzeti aspiratioknak eme teljesülését.

De azt is látjuk, tapasztaljuk és mondják és irják, hogy az udvar haragszik ránk. *(Halljuk! Halljuk! Mozgás szélsőbal felől.)* Hiszen olvastuk, hogy az udvari vadászatokat feladták, hogy a magyar lapokra és irodalmi termékekre a burgban többé nem fizetnek elő. Én azt hiszem, hogy az ország valami rendkivüli nagy anyagi kárt ez által nem fog szenvedni. De symptomaticus dolog az, hogy midőn a t. ministerelnök úr épen ki akarja vinni ezeket a nemzeti kívánalmakat, ugyanakkor arra ilyen választ adnak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Tavaly felhoztam volt, hogy Budapesten a királyi palotában ma is idegen emberek parancsolnak. Ott van az az idegen Schlosshauptmann ebben a magyar fő- és székvárosban, a kiről csak ma kaptam egy kis életrajzot, *(Halljuk! Halljuk!)* melyben az mondatik, pedig ez magából a budai várból jön: »A budavári királyi palotában, a magyar király residentiájában oly német szellem uralkodik, hogy valóban szégyen, gyalázat a nemzetre nézve ezen állapotokat tovább is tűrni. A várkapitányi hivatal élén egy szándékosan itt felejtett Bach-beamter, valami Supp nevű magyar faló német áll, ki a palota megtekintése czéljából a tőle magyarúl engedélyt kérőket, mint azt személyesen is volt szerencsém hallhatni, ezen szavakkal utasít vissza: »I' versteh nix ungrisch, reden's deutsch!« *(Derültség a szélső baloldalon.)* Itt egy pár nem épen kellemes epitheton következik. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Csak halljuk!)* »Ezen — etc. — kivül még mint második szerepel az, hogy a palotában levő várkapitányi hivatal fölött csupán német föliratot szerepeltet. Nem foglalkoznék sokat ezen emberrel, ha csupán róla volna szó, de a német szellem, a mit mindenkire a magyar királyi palotában ráerőszakol, tűrhetlen állapot, mely alapos orvoslást igényel.«

A kiegyezés 25-ik esztendejében lehetséges az, hogy olyan viszonyok vannak a budai vár palotájában, hogy az a magyar ember, a ki oda felmegy, pirulni kénytelen. Én nem tudom összeegyeztetni ezzel azt, hogy mire támasztja a t. ministerelnök úr igéretét, hogy neki mégis sikerülend e dolgokban gyökeres reformot keresztülvinni. Óhajtom nagyon, de kérem a t. ministerelnök urat, ne álljon meg ennél, mert nem lesz az se elég, ha a csendőrök kardbojtját pirosfehér-zöldre fogják festeni és nem lesz az se elég, ha a magyar gárda díszruhájáról a kétfejű sast leveszik, mert ezek olyan dolgok, melyeket már az első nap meg kellett volna tenni; *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* csakis a magyar képviselőháznak és kormánynak évek hosszú során át tartó meghunyászkodása, mondhatnám gyávasága, *(Úgy van! Úgy van! bal- és szélső baloldalon.)* tűrhette eddig; ezek nem oly dolgok, melyek vívmányok, hanem melyek mulasztások voltak eddig. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De ha meg méltóztatik adni mindezen reformokat a t. ministerelnök úrnak, legalább reménynyel tekinthetünk a jövőbe, hogy ő ezen az úton tovább fog haladni.

A függetlenségi párt, t. ház! visszautasítja a költségvetést másodszor azért is, mert az annak alapjául szolgáló adókban és közterhekben

Digitized by Google

nem lát sem igazságos felosztást, sem igazságos arányosítást.

Adóreformról beszélt a t. előadó úr is. Én is kívánom, hogy az mielőbb életbelépjen. Az igen t. előadó úr jelentésében igen burkoltan, sőt lehet mondani, érthetetlenül fejezi ki magát, mert azt mondja a nyomtatott jelentés: *(Halljuk! Halljuk!)* »szükséges az állam jelenlegi jövedelmeinek biztosítása mellett, hogy egyfelől egyenes adóink egyenletesen kivetve legyenek és termékeny, erőben arányos és ruganyos tényezőkön nyugodjanak. *(Derültség a szélsőbalon.)* másfelől hogy fogyasztási adóink és az illetékügy lehetőleg egyszerűsítessenek és minden megbízhatlan tényezőtől, mik csak deperditákkal járnak az államra és kellemetlenségekkel a polgárokra nézve, szabadíttassanak«.

Ez roppant dualisticus stylus *(Derültség a szélsőbalon.)* abban 70 százalék német, 30 százalék magyar. Én látom benne a szándékot, hogy a t. előadó úr maga is óhajtja az adóreformot és azt elasticusabbá akarja tenni, hanem hogy hogyan és mikép, azt ebben kifejezve nem látom.

Justh Gyula: Tiz év óta minden jelentésben benne van!

Pázmándy Dénes: Igen, évek óta halljuk ezt, de soha meg nem érjük ezen adóreformot. Kérem a t. kormányt, hogy ne elégedjék meg e tekintetben az előadó úr biztosításával, hanem a t. ministerelnök úr vegye erélyesen kezébe e kérdést és óhajtanám, ha a legközelebbi budgetben már találkoznánk egy gyökeres adóreformmal.

A függetlenségi és negyvennyolczas párt nem fogadhatja el a költségvetést harmadszor azért, mert nélkülözi a jelenlegi kormány programmjában is azon garantiákat, a melyet a polgárok alkotmányos szabadságát biztosítják, nélkülözi, még azon igéretben is, melyet a t. ministerelnök úr tett, különösen a választási törvény módosítását oly alapon, mely biztosíthatja mindenkinek szavazatát minden visszaélés, erőszak és idegen befolyás ellen. Ez, azt hiszem, t. ház, az egész háznak létkérdése, mert mindazon bajoknak, melyek a képviselőházban előfordúlnak, kútforrása a mai választási törvény, illetőleg annak erőszakos alkalmazása. A nemzet elvesztette bizalmát a képviselőházhoz, de a képviselőház elvesztette, azt lehet mondani, még azt a nagy nymbust is, a melylyel azelőtt birt és valljuk meg, hogy ennek a képviselőház, a törvényhozás, mindenek felett pedig a kormány az oka.

Az 1874-ben meghozott választási törvény hiányos volt ugyan, de intentioiban legalább megadta azon garantiákat, melyek egy szabad országban a képviselőválasztástól elmaradhatlanok, de annak kivitele a legnagyobb erőszakkal és szemfényvesztéssel járt. Tudjuk, ne tagadjuk, hogy Magyarországon már odajutottunk, hogy a választásokban nem a választók óhaja, hanem legtöbbnyire a kormány akarata nyilvánul. Ismerjük azon eszközöket is, a melyek a választókat annyira megmételyezték, hogy ha így tovább megyünk, az alkotmányos jogok gyakorlásától az ember mintegy undorral fordúl el. Erre nézve nagyobb garantiákat kérnénk a kormánytól.

Magával a curiai biráskodásról szóló törvénynyel nem elégedhetünk meg, mert noha abban üdvös reformok vannak, de azok nem elégségesek. Kívánjuk és követeljük, hogy a kormány erre nézve alapos reformjavaslatot adjon be és különösen hogy a törvények végrehajtásában tartsa meg azt az őszinteséget és becsületességet, a mely minden alkotmányos kormánynak kötelessége. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A mult kormányok ez ellen annyi sokat vétkeztek, hogyha a politikában igazság és következetesség volna, úgy azt expiálnia kellene azon pártnak, a mely ama kormányokat oly hosszú időkön át fentartotta. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ha a választások őszintesége biztosítva lesz Magyarországon, akkor helyre fog állani az a tisztelet, mely a többség iránt Magyarországon a hatvanas években, 1861-ben, sőt 1887-ig megvolt, a mikor a magyar közvélemény megnyugodott a többségben; de ha azt helyre nem állítjuk, úgy sohasem fogunk Magyarországon valóságos alkotmányos életet élhetni.

E három főindok az, t. ház, a melyeknél fogva a függetlenségi és 48 as párt a tárgyalás alatt levő költségvetést még az általános tárgyalás alapjául sem fogadhatja el.

Egy határozati javaslatot leszek bátor e tekintetben benyujtani, a mely így szól: *(Halljuk! Halljuk!)*

»Határozati javaslat. Tekintve, hogy az 1893-ik évre szóló, a törvényhozásnak beterjesztett állami költségvetésben Magyarország önállóságát és függetlenségét biztosító intézmények létesítése benn nem foglaltatik;

tekintve továbbá, hogy az említett költségvetés fedezetéül szolgáló adók és közterhek továbbra is a mai, a lakosságot igaztalan módon és helytelen arányokban sujtó összegekben vannak felvéve;

tekintve végre, hogy a kormány eddigi intézkedéseiben megnyugvást arra nem találhatunk, hogy a polgárok alkotmányos jogaikat szabadon gyakorolhassák, de sőt a kormánynak a választási törvény gyökeres megváltoztatására nézve tett igéretei sem kielégítők: ezen indo-

Digitized by Google

koknál fogva a jelen kormány iránt bizalommal nem viseltethetvén, indítványozzuk:

határozza el a képviselőház, hogy a napirenden lévő s az 1893-ik évi állami költségvetést az általános tárgyalás alapjául sem fogadja el.

Budapesten, 1892. deczember 12-én. Pázmándy Dénes s. k. Kováts József s. k. Olay Lajos s. k. Dr. Barabás Béla s. k. Sturmán György s. k. Szluha István s. k. Szacsvay Sándor s. k. Dr. Várady Károly s. k. Isaák Dezső s. k. Dr. Okolicsányi László s. k. Molnár Józsiás s. k. Horváth Ádám s. k. Fornszek Sándor s. k. Justh Gyula s. k. Eötvös Károly s. k.«

Elnök: T. ház: A beadott határozati javaslatot az indítványozó képviselő úr maga felolvasván, annak újból való felolvasása nem szükséges. Szólásra következik . . .

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Fluger Károly!

Fluger Károly: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azon kijelentéssel kezdem, hogy a költségvetést elfogadom, mivel az egészséges alapon nyugszik, a rendes kereten belül mozog, kedvező eredményeket mutat föl, sürgős szükségleteket kielégít és főleg az államháztartásban nem zavarja meg az egyensúlyt, ama magas vívmányt, mely a valuta rendezését is lehetővé tette és melynek ép föntartása a kormány, valamint a törvényhozás föladatait és kötelességét képezi. *(Helyeslés jobb felől.)*

A költségvetés elfogadására vonatkozó ezen rövid nyilatkozatom után azon véleményben vagyok, hogy a törvényhozás működése még sokáig tartó fog lenni, míg a nem kevés újalakitás a modern állam értelmében megvalósítva lesz és különösen míg a nemzetgazdaság, az igazságszolgáltatás és a közigazgatás terén a szükséges és el nem odázható reformok szerencsés megoldást fognak nyerni, melyek mint minden fontos és nagyszabású alkotás, időt és fáradozást igényelnek és a melyekre bátor leszek egy pár szóval reflectálni és e végre a tisztelt háznak türelmét rövid időre igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

Az állami működés különböző terei egyikén sem szabad az idő követelményeit figyelmen kivül hagyni, haladnunk kell a korszellemmel, ha nem akarunk hátramaradni és ezzel lassanként a romlás elébe menni, legkevésbbé szabad pedig tétlennek lennünk azokon a tereken, melyek a nép életét oly behatóan érintik, melyek a belviszonyok fejlődésére oly mély befolyással birnak és a melyektől az egésznek megszilárdulása, valamint a közjólét föltételezve van.

Más idők más törvényeket követelnek és pedig olyanokat, melyek a kor és nép szellemének teljesen megfelelnek, ez mai nap a jelszó; de e mellett mindig egy meghatározott czélt szem előtt kell tartani, melyhez közelebb és közelebb kell jutni és melyet végre el is akarunk érni, de ezen czél nem a fékezetlen szabadságban keresendő, hanem egyedül a jogállamnak kiépítésében, a jogállamnak, melynek alapelve: egyenlő jog mindenkire nézve és a mely egyedül teszi lehetővé az egyén szabad fejlődését.

Kérdésen kivül áll, hogy e magasztos czél, mint általában, úgy nálunk sem érhető el egy csapással, mivel a közélet átalakúlása normalis viszonyok között csak lassan megy végbe, soknemű válságon kell keresztülmennie és nem csekélyszámú hűbéri és ősi emléket lerontania, mielőtt azon eredményre jutna, hogy a jogrend az alkotmányos állam alapeszméje, mely előtt mindenkinek meg kell hajolni és hogy a hatalom tökélyének ama magas kifolyása az igazság e haza minden polgárát egyaránt fölkarolja. *(Helyeslés jobb felől.)*

Csak azon állam, mely ily elveknek hódol, fog megfelelni az erkölcsi és rendezett szabadság utáni komoly törekvésnek csak az ily állam fog szilárd kapcsot kötni az állam és nép között és csak az ily állam lesz képes minden túlmenő aspiratiónak kellő határt szabni; mert minden nép abban találja dicsőségét, hogy az emberi rend örökös törvényeit tiszteletben tartsa.

E czél elérésére kell tehát irányozva lennie a törvényhozás főtörekvésének és ha sikeres akar lenni, szükséges, hogy az irányadó vezérelvekkel teljesen tisztában legyen, hogy egy szellem hassa át egész munkálkodását, hogy kielégítse azon igényeket, melyek a közéletben nyilvánúlnak és hogy alkosson oly törvényeket, melyek egymással szerves összefüggésben állanak és a kor, valamint a nép szükségleteinek eleget tesznek.

Ennélfogva a törvényhozásnak iparkodnia kell, hogy úgy az elvekben, mint azoknak szigorú teljesítésében is összhangzó egészet hozzon létre; mert nem lehet például a közigazgatást a modern állam helyes követelményére a hivatási és laicus elem összeműködésére alapítani, míg a laicusok az igazságszolgáltatásban való közreműködésből teljesen kizáratnak és ép így nem lehet, hogy a jogügyekben való birás-kodás és eljárás elvei, valamint ezek végrehajtása ellentétbe álljon a közigazgatásban követendőkkel.

De az sem helyes, ha a mostani időben, a gőz, villany és delejesség korában, melyben a hatalmas élet minden téren gyorsabban lüktet, a törvényhozás igen lassan halad, mert minden revisio a törvényhozás körforgásának rovására megy és míg az utolsó ponthoz érkezik, az első

Digitized by Google

már elavult, valamint nem szabad a czélhoz vezető úton a fölött töprengni, hogy a legjobb létesíttessék és ez által a jó visszatartásával a rossz megtartassék; de a nép igényeit mindig helyesen kell fölfogni és törekvéseit az államélet főtereire irányozni és egész tevékenységét ezekre fordítani.

Így kivált a nemzetgazdasági téren a földmivelés-, ipar- és kereskedelem érdekében úgy a törvényhozás mint az állampolgárok részéről a legnagyobb erőfeszítésre van szükség a végett, hogy a világforgalomban mai nap érvényesülő óriási versenynél, mely gyakran érezhetőleg érinti a mi köreinket is, megfelelő helyes intézkedések, erélyesség és kitartás által a felmerülő nehézségek legyőzessenek és az anyagi létért folyó küzdelem minél kedvezőbb megoldásra jusson. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ezért tehát a közgazdasági viszonyok nagy figyelmet és ápolást igényelnek, melyek a szabad gazdászatból kiindúlva azoknak minden ágára kell, hogy terjedjenek és a melyeknél az állami gondoskodásnak főleg oda kell hatnia, hogy minél szabadabb mozgás és a különböző érdekek összhangzása hozassék létre; mert kétségtelen, hogy a közgazdasági érdekek előmozdítására és kifejlesztésére szolgáló eszközök és módok fölött kevésbbé rendelkezhetik az államhatalom és a törvényhozás, mint inkább maguk az érdekeltek.

Elvitázhatlan, miszerint a mezőgazdaság felvirágzására kiváló fontossággal bir egy megfelelő mezőrendőrségi törvény, ha azt akarjuk, hogy az e téren eddig elért vívmányok biztosítva és a rendszeres fejlődés a mezőgazdaság minden ágában lehetséges legyen, de e törvénynek nemcsak szorosan a mezőrendőrséggel kell foglalkoznia, hanem kiterjednie a földmivelésre, állattenyésztésre, valamint fa- és gyümölcstermesztésre is, úgy, hogy voltaképen egy igazi földmivelési törvényt képezne. *(Helyeslés jobb felől.)*

Nem lehet továbbá tagadni, hogy a törvénykezés terén az utóbbi időben intensiv tevékenység lett kifejtve, hogy a peres ügyekben való eljárásnak helyesebb alapra való fektetésére és gyökeres átalakítására az előföltételek létesíttettek, hogy a felügyeletnek és ellenőrzésnek jobb rendszere hozatott be, hogy megtétettek az intézkedések a birói karnak anyagi, szellemi és erkölcsi tekintetben magasabb színvonalra való emelésére és hogy kiváló figyelem fordíttatott annak kellő kiképzésére az által, hogy különös suly fektettetett a jövendő nemzedékre, hogy ily módon egy derék a tudomány magaslatán álló birói kar teremtessék, mire azon intézkedés is czéloz, hogy ugyanazon helyen és állásban elérhető a legfőbb birói rang és fizetés, mely intézkedés folytán az elsőfokú bíróságok tekintélye lényegesen emelkedett és a fiatalabb bírák a szorgalom és képzettség elismerésének és megjutalmazásának közöttük levő példája által buzgó működésére serkentetnek.

Mindezekből világosan látható, hogy megvan a komoly akarat és igyekezet a birósági szervezetet javítani és hogy folyton szem előtt tartatik és az igazságügyi vezetésnek czéltudatos törekvését képezi a szóbeliség és közvetlenség behozatala, mely czélhoz minden e téreni új alkotás közelebb és közelebb hoz, mert csak az ezen elveken alapuló perrendszer felel meg a mai kor követelményeinek és alkalmas a jogot valósítani, valamint a per főelvének, az igazság kipuhatolásának szolgálni, nemkülönben elhárítani ama hátrányokat, melyek biztosan beállanak, ha az anyagi jog az alakiság túlbefolyása által háttérbe szoríttatik, mintha a jog a per miatt léteznék.

Minden czélszerű intentiónak e téren csak arra kell irányúlnia, hogy a jogkereső közönség érdekeit a lehető legnagyobb mérvben megóvja, a jogtalanságot gátolja és hogy e végre az alsóbb bíróságoknál egy alapos és megfelelő eljárás létesíttessék, valamint hogy azok azon helyzetbe hozassanak, hogy képesek legyenek ama nagy föladatot teljesíteni, mely a szóbeliség és közvetlenség elvére alapítandó perrendtartásból reájok háramlik, mely perrendtartásban a fősuly az elsőfokú bíróságokra van fektetve.

A polgári perre nézve a szükséges előkészítő lépések időközben megtétettek, de még nem tétettek meg a javításra inkább szoruló büntető perre nézve, mely eddig positiv eredményt nem mutat föl, ámbár a polgári és bűnvádi eljárás, valamint a polgári és büntető jog ugyanazon jogeszme kifolyásai, melynek mindenütt érvényre kell jutni, mert alig lehetséges a polgári törvénykönyvet a polgári eljárásra való tekintet nélkül szerkeszteni és ép oly kevéssé lehet a polgári perrendtartást helyesen összeállítani a nélkül, hogy figyelembe ne vétessék a bűnvádi eljárás is, mert a törvényhozás ezen gyermekei egy családhoz tartoznak, melynek igazi értéke csak akkor van, ha egy egységes egészet képez.

A bűnvádi eljárást illetőleg talán helyes volna a laicus elem közreműködését is valamely alakban lehetségessé tenni, mert a jogállam a a népség széles alapjára van fektetve és az igazságszolgáltatásnak is ebből kell meríteni ösztönzéseit és mivel bármiként vélekedünk az esküdtekről vagy scabinusokról. Kétségtelen, miszerint a laicus elemnek az igazságszolgáltatásból való teljes kizárása mellett nem is jutnak kifejezésre azon alapszabályok, melyek a

Digitized by Google

modern büntető eljárást jellemzik és annak lényegét képezik.

És ha még mindig kétes, vajjon az esküdtszék-e ama magasan álló jogintézmény: akkor ha annak tekintetik, a consequentia annak hat hatós alkalmazását kívánja, vagy talán neme az, mivel az esküdtek a népvélemény befolyása alatt állanak, a mi kétséget nem szenved és a mi mai nap eléggé tapasztalható és mivel a polgári ügyek eldöntésére képtelenek, miután ezeknél a ténykérdés a jogkérdéstől el nem választható, mely elválaszthatás azonban bűnügyekben csak látszólagos, a mennyiben a bűnösség kimondása, mint törvényszerű elmaraszta ltatás is részben a tények valóságáról való meggyőződésben, részben pedig e tényeknek a törvény alá való subsummálásában áll.

E szerint ha a büntető ügyekben nem akarunk hozzáfogni az esküdtszék általános behozatalára, bizonyára érdemes volna a bírósági szervezetbe a laicus elemet scabinusok alakjában behozni, a melyeknek némi csekély nyomai már léteznek és melyek kivált a mi viszonyaink tekintetéből igen ajánlatosak, miután azok egyúttal az átmeneti stadiumot is képeznék a későbben behozandó esküdtszéki bíráskodáshoz és ha a scabinatus nem is mintaképe az esküdtszéknek a kettő között mégis bizonyos analogia létezik és ezen intézmény, melynél a heterogén elemek egy tanácsban egyesítve vannak, nem kicsinyelhető előnyökkel bir és minden korszakban kitünő és nagy férfiak annak hívei és védői voltak.

De az alaki jog fejlesztésével és ápolásával mindig egyenlően kell haladnia az anyagi jognak is és ezért igen szükséges, hogy daczára a nagy nehézségeknek, a fő- és alaptörvény egy, a jelen kornak teljesen megfelelő polgári törvénykönyv alkotassék mielőbb, mivel az állami és társadalmi viszonyok ezt parancsolólag követelik és mivel máskülönben ezen viszonyok hátrahagyják a törvényhozást, a mint a törvényhozás több tekintetben már is hátramaradt; magától értetődik, hogy e polgári törvénykönyv egy rendszeres és egységes egészet kell, hogy képezzen; mert egy ily fontos törvényt alig lehet töredékekben létesíteni, bármily becses és jeles művek volnának ezek is.

Végül alig kérdéses, hogy a törvénykezés átalakításával karöltve kell járnia a közigazgatásnak, az állami élet ama jelentékeny ága reformjának is, mivel mind a kettő több lényeges érintkezési ponttal bir és az utóbbi sem felel meg a jelenkor követelményeinek, miért is úgy sem tartható sokáig, mivel rendezett államéletben mai nap nem elégséges, hogy csak az igazságszolgáltatás legyen önálló és független, hanem a közigazgatás terjedt terén is, mely sok fontos érdeket érint, megállapítani kell a kormány és közegeinek felelősségét; *(Helyeslés jobb felől.)* mert ugyanazon állapotot, melyet magánjogunkra nézve élvezni akarunk és melyet nagyon természetesnek és nélkülözhetlennek tartunk, ugyanazon állapotot óhajtjuk a nem kevésbé fontos nyilvánjogaink és kötelességeinkre nézve is. *(Igaz! jobb felől.)*

Csakis ily szervezet által válik az egyesnek viszonya az államhoz valódi jogviszonynyá, a melyből csak jogok és kötelességek származnak és mely által a közigazgatásnak hatalma oly módon korlátoztatik, hogy az egyesek jogai nem koczkáztatnak és így a törvények az államélet fölötti uralma a közjó érdekében biztosíttatik. Mert habár a mostani közigazgatási rendszer egészséges alapon nyugszik, a mennyiben az a jelenkor igényeinek megfelelően a hivatási és laicus elem összeműködésében gyökerezik, azt mégis nem tekintem másnak, mint átmeneti stadiumnak a közigazgatás államosítására, *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* mely elvileg már ki is van mondva és melyhez talán az előkészületek is folyamatban vannak, de csak oly föltétel alatt, hogy az az állampolgárok közérdekei és közjogai erélyes megóvása mellett az átörökölt békók és elavult maradékoktól ment legyen és a modern közigazgatási jognak minden jellegével és garantiájával birjon. *(Helyeslés jobb felől.)*

E czélhoz részben vezet, ha nem akarjuk ezen ügyeket is a rendes bíróságok hatóságához utasítani, a melyek hatáskörébe kétségtelenül is tartoznak és a mi a választások fölötti bíráskodásról szóló törvényjavaslatban már is kifejezést nyert, mely javaslat által a legfontosabb nyilvánjog a választási jog fölötti eldöntés a legfőbb bíróra van ruházva, mondom, hogy a fentemlített czélhoz is vezet külön közigazgatási bíróságok fölállítása, kapcsolatban egy megfelelő általános közigazgatási eljárással, melyeknek a modern elveken kell alapúlniok, mert hivatva vannak a törvényhozás és végrehajtás között az összhangzást létrehozni a közigazgatási hatóságok jognézeteit tisztázni és ez által a közigazgatási jognak szilárdabb és biztosabb utat nyitni.

Ily gyökeres átalakításnál kiváló gond fordítandó arra, hogy az alulról felfelé történjék, hogy a sürgös szükségből induljon ki, az elérhető jó mindig szem előtt tartassék, továbbá hogy a különböző közigazgatási ágak összhangzó működése már a legalsóbb körökben eléressék és nehogy talán egy oly önkormányzat maradjon fenn, melynek minden önállósága és előljárói tekintélye hiányzik és mely nélkülözi a laicus elemek való összefüggést, csakhogy a közigazgatás súlypontja mindig a szervezendő állami politikai hatóságokra fektetendő, melyek saját

Digitized by Google

kerületükben a közigazgatás lelkét kell, hogy képezzék. *(Igas! Úgy van! jobb felől.)*

Ez talán a közigazgatás időszerű átalakításának föladata, ez ama nagy eszme, mely megvalósítására vár és mely ha minden salakból tisztázva megint napirendre kerül, ténynyé is fog válni, habár az első küzdelem túlnyomó remények mellett némely csalatkozást is hozott magával, mert a jobb meggyőződés csak lassan, de végre mégis diadalmasan utat tör magának és mert a közjólét örökké a legfőbb törvény marad. *(Helyeslés.)*

És így az ügyek bölcs vezetése mellett, támaszkodva a többségre, mely föladatának teljes tudatában van, sikerülni fog a netáni nehézségeket legyőzni, az igen fontos reformokat keresztülvinni és a nyert bizalmat az egész ország előtt is igazolni, e drága hazát anyagilag és szellemileg még magasabb polczra emelni *(Tetszés jobb- és bal felől.)* és még nagyobb boldogság elébe vinni, »quod bonum, felix faustimque sit«. *(Élénk helyeslés és taps jobb felől. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Bernáth Dezső jegyző: Hoitsy Pál!

Hoitsy Pál: T, képviselőház! Nagyon háladatos tárgynak mutatkoznék a t. előadó urat arra a térre követni, a melyre ő a vitát ma terelte és az ő mai őszinte vallomásainak világánál vizsgáltatni azon pénzügyi miseriákat, a melyek fájdalom, megvoltak, de a melyeket ő akkor mindig tagadott. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Reám a t. előadó úr egész beszéde azt a benyomást teszi, mint egy elöregedett kokett dámának a memoirjai, *(Derültség a szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon.)* a kinek igen sok terheli a lelkiismeretét, a ki öreg napjaiban rendesen templomjáró szokott lenni és néha-néha bizonyos emlékeket is hagy maga után. Ezekben a memoirokban megvan minden történetkéjük írva, de nagyon szelid, nagyon ártatlan világításban. Csak az, a ki a sorok közt tud olvasni, veheti ki annak teljes értelmét. Igy vagyunk az előadó úr mai őszinte nyilatkozataival. De bármennyire hálás thémának mutatkozik is követni őt e téren, én a mai alkalommal nem akarom ezt tenni, egyszerűen azon oknál fogva nem, mert előttem ma uj kormány áll, mely a multnak hibáiért nem felelős, legalább jogilag nem, *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)* sőt a mely ezen költségvetést, a mely 1893-ra előttünk fekszik, össze sem állította, abban része sem volt, tehát annak összeállításáért, számszerű adataiért jogilag nem is felelős. *(Közbeszólások a szélső baloldalról: Magáévá tette!)*

Gr. Károlyi Gábor: Minden kormány magáévá teszi az előtte való programmját; a Tiszáét magáévá tette Szapáry, a Szapáryét meg ez; hát felelős.

Hoitsy Pál: Formailag lehet, hogy felelős érte, a mennyiben magáévá tette, de azért alkotmányjogilag felelősségre nem vonható, sőt a mai előrehaladott időben még csak az sem követelhető a jelen kormánytól, hogy ha ez a költségvetés nem tetszik neki, egy másikat állítson össze, mert hiszen erre ideje sincs. Én tehát a dolog ezen oldaláról most nem akarok beszélni. Épen azért, mert új kormánynyal állunk szemben, mely hivatva van az ügyeket tovább vezetni, legelső sorban ezen kormány egész politikája kell, hogy bennünket érdekeljen, érdekeljenek azon erők, a melyek fölött a kormány alakításakor rendelkezett, azon czélok, a melyeket ezen erőkkel el akar érni és érdekeljen azon programm, melyet elénk terjesztett. De kötelességünk, hogy egyszersmind érdeklődjünk azon alakulás procedurája iránt, a mely alakulásnak ezen kormány lételét köszöni s a mely procedura a ház előtt nyilvánosságra, világosságra hozva sohasem volt. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Előre is ki akarom jelenteni azt, hogy én ezen kormány tagjai iránt semminemű ellenszenvet vagy animositást nem érzek.

Gr. Károlyi Gábor: Tisza Lajost is beleérti!? *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Hoitsy Pál: Ha nekem nem lehet választanom oly kormány közt, a mely azokat az elveket érvényesíti, melyeket én is magaméinak vallok, vagy a kormány legalább közelebb álljon azon elvekhez, a melyek az enyéim is: akkor nem hogy ellenszenvvel nem fogadom a jelenlegi kormányt, sőt tekintetbe véve a kormányelnök eddig tanusított egész politikai magatartását, hogy úgy mondjam, következetes politikai karakterét, azokat az eredményeket, melyeket ő a pénzügyi administratio terén elért, *(Helyeslés jobb felől.)* azt kell mondanom, hogy nekem sokkal kellemesebb itt az ő cabinetjét látni, mint egy más cabinetet más férfiakból, de ugyanolyan gondolkodással, ugyanazon elvekkel, a melyeket ő vall.

Tehát higgadtan, minden ellenszenv, minden animositas nélkül akarom vizsgálni azt, a mi történt.

És itt legelső sorban egy különös tényt kell konstatálnom, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely abban nyilatkozott, hogy még soha kormányelnököt ebben az országban nem fogadtak olyan jól, mint a ministerelnök urat; de soha kormányt nem fogadtak olyan rosszul, mint az ő cabinetjét. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mikor először híre jött annak, hogy ő Felsége Wekerle Sándor mostani ministerelnök urat nyerte meg a kormány alakítására, általános volt az

Digitized by Google

országban az öröm. Maguk az ellenzéki férfiak sem tartózkodhattak attól, hogy ha nem is örömüknek, de megnyugvásuknak kifejezést ne adjanak. *(Ellenmondások a szélsőbalon.)* Az ellenzéki hirlapokban is mindenütt öröm hangzott, sőt mikor azután a ministerelnök úr visszaérkezett Bécsből Budapestre, hogy itt a kabinet megalakitására szükséges intézkedéseket megtegye, néhány napig szinte mámoros öröm volt az országban tapasztalható. *(Ellenmondások a szélsőbalon. Igaz! Igaz! jobb felől.)* De alig, hogy köztudomásra jutott az a tény, hogy kiket nyert meg a ministerelnök úr az egyes tárczák vezetésére, minden öröm azonnal elenyészett, *(Igaz! a szélsőbalon.)* a megelégedésnek nyomát se lehetett többé látni. És mikor azután a kormány megalakult, oly animositással s oly ellenszenvvel találkozott, a milyenre én példát Magyarországon nem tudok. *(Igaz! a szélsőbalon.)* Mert hiszen tessék visszaemlékezni arra, hogyan szoktak itt máskor fogadni egy új kormányt, mikor az magát bemutatja a háznak. Mindig a legmesszebben eső tartózkodással; mindig azt szokta mondani az ellenzék, hogy várjuk be a tényeket, ne ítéljünk eleve, odáig megy a magyar ellenzéknek ez a túlságos loyalitása, hogy még akkor is, mikor például gr. Szapáry Gyula ministerelnök úr alakította meg cabinetjét, a ki pedig nyiltan hirdette, hogy az ő politikája a Tisza-aerának csak mintegy folytatását fogja képezni, hogy azt a rendszert akarja fentartani, mely ellen mi teljes erőnkkel harczoltunk az utolsó időben, még akkor is, mikor ő itt megjelent és a cabinetet bemutatta, semminemű támadásoknak kitéve nem volt. Vártunk.

Ezzel a kormánynyal szemben még a várakozás is feleslegesnek mutatkozott. Alig, hogy programmját elmondotta — pedig az a programm magában véve nem is volt olyan rossz *(Derültség jobb felől.)* — őszintén megmondom minden tekintetben, a mit gondolok — alig, hogy itt először felszólalt, már is támadásoknak volt kitéve a képviselőház minden oldaláról. *(Úgy van! c szélsőbalon. Ellenmondás jobb felől.)*

És midőn egynéhány nap mulva elkövetkezett az indemnityről szóló törvényjavaslat tárgyalása, ennél mi történt? Az indemnityt rendes körülmények között mindig egynéhány óra alatt szokta letárgyalni a képviselőház. Most ez alkalomból még egy okkal több is volt arra, hogy a vita ne legyen hosszas, hogy simán folyjon le minden. Erre az indemnityre szüksége volt a kormánynak és pedig nem a maga hibája folytán, mert hisz csak most létesült és mégis azt kellett tapasztalnunk, hogy az indemnity feletti vita sokkal hevesebb és sokkal hosszabb volt, mint bármikor a parlamentben. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)*

Miért van ez, t. ház? Bizonyára nem másért, mint azért, hogy ámbár még az ellenzék közül is igen sokan bizonyos megnyugvással tekintették a ministerelnök úr személyes jó tulajdonságait, azt a kormányalakítást egy nagy botlásnak, egy nagy politikai hibának tartották, melyett, ő elkövetett. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ez nagyon természetes. Maga a kormányalakítás mintegy emanatioja a ministerelnök úr kormányzati képességeinek, mert itt adja először elő, itt bizonyitja be először arravalóságát az által, hogy azokat a férfiakat nyeri meg munkatársainak, a kik erre a munkára a legképesebbek, a legmegfelelőbbek. Itt találtuk az első hibát ő benne, mindjárt akkor, mikor még ministerelnök sem volt, hanem mikor még csak alakította cabinetjét; itt láttuk azt, hogy hibát követett el, megbocsáthatatlan és oly hibát, a mely rajta fogja magát legelőször megboszúlni.

Nem szükséges nekem magyaráznom, t. ház, hogy miben nyilatkozik ez a hiba, mert érzi azt a minister úr maga is, olyannyira érzi, hogy szükségesnek látta ennek kifejezést adni a képviselőházban; a mennyiben mindjárt az első napon felhozta azt, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ő tisztán elvek alapján alakította meg cabinetjét, hogy ő még a szimpatiákra sem lehetett tekintettel. Mit jelent ez hétköznapi nyelvre lefordítva? Azt, hogy: Uram, hisz tudom magam is, hogy vannak én körülöttem oly emberek, a kik iránt szimpatiákkal nem viseltetnek *(Egy hang jobb felől: Nem is az ellenzék szimpatiáira való tekintettel alakítanak kormányt!)* és nem szeretem őket, az én szimpatiámat sem bírják, de én kénytelen voltam őket az elvek alapján a cabinetbe bevenni. *(Élénk tetszés és derültség a szélső baloldalon.)* Ha a szimpatia hiányára való hivatkozásnak volt valami értelme, úgy csak ez volt, t. ministerelnök úr és hogy ez kire vonatkozott, azt nem is oly nehéz eltalálni, *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* mert hisz a kormánynak csak két új tagja van: az egyik a belügyminister úr, a másik az ő Felsége körüli minister. Hogy az a hivatkozás Hieronymi belügyminister úrra nem vonatkozik, az nyilvánvaló, mert mikor ő arról beszélt a minap, hogy miért vállalta el a belügyministeri tárcza vezetését, épp arra hivatkozott, hogy őt évek során át hosszas barátság és tisztelet fűzte a jelenlegi ministerelnök úrhoz, ő róla tehát nem mondotta, ha pedig ő róla nem mondotta, akkor tudjuk, hogy kire mondotta *(Nagy derültség a szélső baloldalon.)* és hogy azután a ministerelnök úr e nyájasságával szemben az illető minister úrnak mi lesz a válasza s mi lesz az érzése, az engem kevéssé érdekel. De igenis érdekel az, vajjon ily érzelmek és az érzelmeknek ily nyilvánítása mellett lehetséges-e a cabinetnek összehangzó politikát folytatnia? A kereskedelmi minister úr plane még tovább ment,

Digitized by Google

mint a ministsrelnök úr, mert mikor hozzá ez iránt kérdés intéztetett, illetőleg csak appellált tak reá, ő egyenesen azt fejezte ki, hogy neki az igazságügyminister úrral egy cabinetben szolgálni személyes kellemetlenség. *(Nagy derültség a szélső baloldalon.)* E szavakkal fejezte ki magát.

Azt mondotta itt a kereskedelmi minister úr, hogy neki kettő között kellett választania. Vagy le kellett mondania ama nagy tervek valósításáról, a melyeket ő a magyar kereskedelemnek és iparnak felvirágoztatására szükségesnek tart, vagy pedig ki kellett magát tennie a személyes ketlemetlenségnek. *(Derültség balfelől.)* Ő ez utóbbit választotta. Én csak becsülni tudom érte, hogy ezt választotta, de újra azt kérdem: hogy ilyen egyöntetűség, a szimpatiák ilyen melegsége mellett vajjon gondolja-e a t. ministerelnök úr, hogy ezt a cabinetet sokáig fogja együtt tartani? Mert hiszen ne méltóztassék azt gondolni, hogy én egyenként és külön valamennyi minister urat arra nem valónak, hivataluk viselésére meg nem felelő erőnek tartom. Ellenkezőleg, el kell ismernem, hogy igen jelentékeny erők vannak a cabinetben és hogy igen arra való emberek ülnek ott egyenkint, hanem összeségükben, úgy, a mint ez a cabinet meg van alkotva, az egy politikai hiba. A t. ministerelnök úr. hogy ezeknek a személyes kérdéseknek ilyeténképen való megoldásánál magyarázatot találjon, felhozott egy ürügyet is. Azt mondotta, hogy neki azért volt erre szüksége, mert ez a jelenlegi cabinet elvek alapján áll; hogy ő semmi másra nem volt tekintettel, csak az elvek egységére és épen azért választott oly embereket is, a kiknél még a szimpatiára sem lehetett tekintettel, No már most, t. képviselőház, mi ez?

Eddig valahányszor hivatalos, vagy félhivatalos nyilatkozatot hallottunk a szabadelvű párt részéről, mindig az elvek egységét hangoztatták. Újévi szónoklatokban, névnapi üdvözletekben, proclamatiokban, levelekben és pohárköszöntőkben mindenütt az volt az első, a mit elénk tálaltak, hogy a szabadelvű pártnak minden tagját az elvek egysége fűzi egymáshoz. Még maga a ministerelnök úr is, azon rövid idő alatt, a mióta a kormány élén áll, már is szükségesnek érezte ezt gr. Apponyi Albert képviselőtársunkkal szemben felhozni, hogy ott, azon a párton az elvek minő egyformák, az elvek egysége tartja össze az egyes embereket.

De ha ez így van, t. képviselőház, akkor a ministerelnök úr a saját pártjából akárkit választott volna, mert mindenki ugyanazokat az elveket vallotta, a miket ő. *(Úgy van! bal felől.)* Akkor ő a legképesebb, legarravalóbb, a legrokonszenvesebb embereket választotta volna ki maga mellé. És ő mégis azt mondja, hogy neki szüksége volt arra, olyanokat is cabinetjébe fogadni, a kik iránt talán még a szimpatia sem vezette. Vagy a szabadelvű pártnak az a rendkívüli nagy elvi egysége nem olyan nagyon fényes, mint azt sokszor hirdetni szeretik, vagy pedig a ministerelnök úr csak ürügyül hozta fel ezeket az elveket, az igazi ok azonban, a miért ő ezt a cabinetet megalkotta, holmi másban keresendő. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Ha magát a jelenlegi cabinetet tekintjük, akkor igaza van Horánszky Nándor t. képviselő úrnak, a ki a minap azt mondotta, hogy voltaképen itt személyváltozás csak egyetlenegy tárczánál constatálható, mert az ő Felsége személye körüli ministeri tárcza üres volt már annak előtte.

Gr. Károlyi Gábor: Most is az! *(Élénk derültség bal felől.)*

Hoitsy Pál: A személyváltozás abból áll, hogy gróf Szapáry Gyula ment és helyébe Hieronymi Károly jött.

Engem ez az egész alakulás élénken emlékeztet arra, mikor gr. Lónyay Menyhértet a ministerelnöki székből kibuktatták.

Tudni fogja a t. ház minden tagja, hogy a ministerek egymás közt összebeszéltek, hogy valamennyien beadják lemondásukat és ez által kényszerítik magát a ministerelnököt, a ki pedig semmiképen sem akart lemondani, *(Derültség bal felől.)* arra, hogy ő is adja be lemondását; egymás közt azonban már előre megállapodtak és szavokat adták egymásnak, hogy ha ismét Lónyay bízatnék meg a kabinet-alakítással, akkor tárczát egyik sem fog vállalni, ellenben ha más fog felhívatni, akkor tárczájokat valamennyien meg fogják tartani. És ez a palota-forradalom teljesen sikerült, Lónyainak mennie kellett, helyét Szlávy József foglalta el és a többi minister mind megmaradt. Éppen mint most, legfeljebb, hogy ki kellett elégíteni egy olyan csoport várakozását is, a mely a palota-forradalomban a janicsárok szerepére vállalkozott, *(Derültség a szélső baloldalon.)* készen lévén egy kézintésre közbevágni, ha nem minden menne símán. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nos, t. ház, íme ezek azok a belső érzelmek, a melyek a kormányt összetartják; ime ez az alap, ez az erkölcsi basis, melyen a kormányelnök a maga cabinetjét megalakította. Egymással szemben ezt a viszonyt csak Shakespeare erőteljes hatalmas nyelvén lehet kifejezni, *(Halljuk! Halljuk!)* ki ezt az »unott szerelem nyűgének« nevezi *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* és egy rangba helyezi vele a zsarnok boszuját, a dölyfös ember gőgjét, a hivatalnokok paczkázását és mind a rugást, melylyel a méltatlanok bántalmazzák a tűrő érdemet.

Már most, hogy ily viszonyok mellett, a

Digitized by Google

belső egység ily hiánya mellett, lehet-e kormánynak arra vállalkozni, hogy messzemenő reformokat valósitson meg, hol minden egyes tagnak szüksége van reá, hogy a többi őt lelkesen, önzetlenül, fáradhatlanúl támogassa, hol egymás segítségére és egymás szeretetére van az embereknek szükségük, nem pedig az irígységre és torzsalkodásra? Ily kabinettel akarja a t. ministerelnök úr azt a messzemenő nagy kört felölelő programmot megvalósítani, melyet előterjesztett? Hisz ez képtelenség, hisz ez lehetetlenség! hisz ha a t. ministerelnök úrnak semmi egyéb nem lesz útjában és akadályára; ha programmja ellen senkinek sem lesz kifogása: akkor is a megvalósulhatásnak feltételei és akadályai ott vannak a saját cabinetjében, saját cabinetje miatt lesz lehetetlen a ministerelnök úrnak, nem mondom, hogy hosszabb ideig maradni a kormányon, de akármily messzemenő programmot megvalósítani.

De t. képviselőház, az én legjobb meggyődésem szerint a ministerelnök úrnak valami nagy kilátása nincs arra, hogy hosszabb ideig maradjon azon a helyen, melyet most elfoglal.

De ez ne csüggeszsze el a t. ministerelnök urat. Rövid idő alatt néha sokkal többet lehet csinálni és arra való kormányférfi rövid idő alatt sokszor sokkal többet tesz, mint mások hosszú idők alatt, kiknek azonban elmulván politikai multjok, nem marad egyéb utánok, mint egy-két roskadozó palota, egy-két alkalmatlannak mutatkozó pályaház, egy-két leroskadó kőfal, rakpart, mindenütt a fényes felíratokkal, hogy: épült ennek meg ennek a ministerelnöknek az idejében. *(Derültség a szélső balon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Monogramm is van! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Hoitsy Pál: És megmarad utánok még a rossz emlékezet.

Vannak nekünk olyan sebeink, t. ministerelnök úr, a melyeket, hogy úgy mondjam, csak újjával kell érintenie és behegednek magoktól és sok időn keresztül nem is fakadhatnak fel ismét. Használja fel azt az időt, mely rendelkezésére fog állani, mert hiszen szükség volt az ő személyére, szükség volt rá, hogy megtisztíttassék Magyarországon még a levegő is. Vegye kezébe legelső sorban azt, hogy a választási visszaéléseknek egyszer végre valahára vége vettessék. Ezt is olyan dolognak tartom én, t. ministerelnök úr, hogy csak rá kell az ujjait tennie, csak egy-két példát kell statuálni, hogy itt respectálni kell a törvényt mindenkinek, hogy itt pártatlanoknak kell lenni a választási elnököknek, hogy itt visszaéléseket nem engedhet meg magának senki, akármilyen magas fokon álljon és akármilyen párt szolgálatában követi el és legyen meggyőződve, hogy rövid idő mulva nem lesznek meg többé e visszaélések. Hiszen vannak időközi választások, ügyeljen fel és ügyeltessen fel arra, hogy ott valósággal a választóknak saját meggyőződése érvényesüljön és sem igéret, sem pénz az ő elhatározásokra befolyással ne birjon és akkor, ha még talán a törvény nem volna is oly jó, mint a minőt mi kívánunk és kérünk, még akkor is sokkal több lesz téve magoknak az eszközöknek alkalmazása által, mint hogyha akármilyen jó törvényeket hoznak, de nem gondoskodnak arról, hogy azok végre is hajtassanak. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Azután, t. ministerelnök úr, öntsön lelket, öntsön új, friss szellemet abba a pártba is, a mely támogatja; értesse meg saját pártjának tagjaival, hogy nem veszi rossz néven azt, ha ott mindenki őszintén kimondja a maga véleményét. Szoktassa hozzá az embereket, hogy hiszen az ő akaratuknak kell érvényesülni, hogy ők nem azért vannak és nem azért tagjai a szabadelvű pártnak, hogy mindenben csak a kormány akaratát és javaslatait helyeseljék akkor is, mikor lelkiismeretök ellen van. *(Helyeslés bal felől.)*

És, t. ministerelnök úr, én e tekintetben teljes elismeréssel tartozom önnek, teljes elismeréssel tartozom azon incidens alkalmából, mely a szabadelvű pártban most néhány nap előtt lefolyt és ha mindig így beszéltek volna a szabadelvű párt tagjaival, akkor méltóztassék elhinni, hogy nem érlelődtek volna odáig az állapotok, mint ma vannak és akkor megtörténnék az, hogy pl. itt a házban alkalmunk lenne a a kormánypárti férfiakkal is találkozni a törvényjavaslatok támogatói közt. Hiszen kérem annyira sajátságos e felfogás e tekintetben, hogy mikor most a ministerelnök úr először ide belépett és új programmot adott, maga a szabadelvű párt sem ismerte előbb azt a programmot, először hallotta itt. Természetes lett volna, hogy a szabadelvű párt részéről felállott volna valaki, vagy talán többen és azt mondták volna: mi e programmot eddig nem ismertük, most megismertük. helyesnek találjuk, ennek alapján támogatni vagyunk készek a kormányt.

De senki sem állt fel, hanem természetesnek találták, hogy akár mit mond a kormány, akármi lesz a programmjában, azt támogatni kell és még indokolni sem szükséges, hogy miért támogatják. Ha pedig a szabadelvű párt soraiból itt a képviselőházban is többen fognak felszólalni, méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy magának a parlamentnek tanácskozásai is más mederben fognak folyni és hogy sokkal jobbak lesznek az állapotok, mint a minők ma, mert a magunkbaszállás óráiban valljuk be, hogy nem minden megy úgy a parlamentben, a mint kellene. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldal-*

Digitized by Google

lon.) Egymás nézetei iránt nem viseltetünk kellő tisztelettel, *(Igaz! Úgy van!)* egymás hazafiságának nem adózunk oly mély tisztelettel, a minő azt megilletné; *(Helyeslés.)* türelmetlenek vagyunk és ez mind megszűnnék, mihelyt az önök részéről is felállnának egyenkint a szónokok és a mi okainkkal szembe okokat állítanának, indokolnák saját megyőződésüket, megmondanák nekünk, hogy mily okoknál fogva támogatják ők a kormánynak ezt és azt a javaslatát, hogy kifejezésben is látnók az ő meggyőződésüket. És e tekintetben ne méltóztassanak azt gondolni, hogy elég lesz a helyzet megjavítására, hogy gróf Szapáry Gyula elment és Wekerle jött. Mi tetteket, tényeket akarunk először látni és ha ezen tényeket látni fogjuk, akkor bennünk is meg lesz a hajlandóság arra, hogy ezen állapotokat megjavítsuk. Nem kutatom, hogy ki követett el micsoda hibákat és a másik fél is követett-e el hibákat, mert peccatur intra muros et extra, de igenis a kezdeményezésnek onnan *(a jobboldalra mutat.)* kell jönni és ha onnan jött és őszinte tetteket látunk, akkor lehet arra számítani, hogy állandóan megváltozik itt a helyzet.

És e tekintetben ismét bizonyos elismeréssel adózom a ministerelnök úrnak azon nyilatkozata alkalmából, a melyet ő Ugron Gábor barátom felszólalására tett, t. i. az osztályokban való tárgyalást illetőleg. Méltóztassék meggyőződve lenni a t. ministerelnök úr, hogy ha egyes úgyszólván elvi fontosságú kérdések először az osztályokban fognak tárgyaltatni, akkor sok vehementiának, animositasnak elejét fogja venni. Méltóztassék meggyőződve lenni, hogy ha a közigazgatási törvény először az osztályokban tárgyaltatott volna, a hol minden egyes kormánypárti képviselő elmondhatta volna a maga aggályait, minden ellenzéki ember is; és ha a kormány nem ragaszkodott volna a betűhöz, hanem tett volna engedményeket ott, a hol az úgy sem volt lényeges és nem magával a reform lényegével összefüggő: nem vetett volna azon harcz oly hullámokat, a mekkorákat vetett.

Még egyetlen egy kérdésre akarom felhívni a t. ministerelnök úr figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Legyen elég bátor arra, a mire a volt kormányok tagjai soha sem voltak elég bátrak és képviselje a magyar nemzet érdekeit Bécsben is, ne csak Budapesten. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Sok mulasztás, sok bűn terheli a volt kormányok tagjait és lelkiismeretüket, de egy sem nagyobb ennél. Ha ők őszinték tudtak, vagy mertek volna lenni, nem támadt volna az a sok félreértés a nemzet és a korona közt, a melyek így előfordúltak. *(Helyeslés a baloldalon.)*

De a mikor nekik kifejezést kellett volna adniok a nemzet igazi aspiratioinak, a mikor úgy kellett és lehetett volna fellépniök, mint a magyar nemzet dignitariusainak, ők kényelmesebbnek tartották a közönséges lakájok szerepét és az ő uralkodáson való maradásukat a szerint mérték, az volt annak hévmérője, hogy hideg, vagy nyájas, avagy mérsékelten nyájas mosollyal üdvözlik-e őket oda fenn.

Hiszen a t. ministerelnök urat nem vezeti kicsinyes hiúság vágya; tudom, hogy nem kereste azt a helyet, a melyet most elfoglal, nem is lesz nehéz neki attól megszabadúlnia. *(Élénk derültség.)*

Használja fel hát befolyását. Tudom, hogy a bátorság sem hiányzik benne, tegye rá újjait a magyar nemzetnek e fekélyeire és sebeire és meg fognak azok gyógyulni hosszú időkre. A t. ministerelnök úr talán meg fogja rövidíteni ezzel kormányzásának napjait, de akkor a köztisztelet fogja elkisérni a magán életbe, ha majd egyszer oda visszavonúl. *(Helyeslés balfelől.)*

Ezeket kívántam elmondani; magát a költségvetési javaslatot, miután az a hatvanhetediki kiegyezést fogadja el alapúl, nem fogadom el és erre vonatkozólag határozati javaslatot adok be. *(Helyeslés szélső baloldalon.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a határozati javaslat.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa)*: »Határozati javaslat. Miután az 1893-iki esztendőre összeállított költségvetési előirányzat az 1867-iki kiegyezést fogadja el alapúl, mondja ki a t. ház, hogy azt a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadja. Beadja Hoitsy Pál.«

Elnök: Ki következik?

Bernáth Dezső jegyző: Bujanovics Sándor!

Bujanovics Sándor: T. ház! *(Halljuk!)* A folyó 1892. évi állami költségvetés tárgyalása az országgyűlés indokolatlan feloszlatásának és a téli választások izgalmainak hatása alatt folyt le. Az 1893. évi költségvetés tárgyalása a kormányválság és az új kormány kinevezésének közvetlen hatása alatt indúl meg. Kétségtelen, hogy az akkori és a jelenlegi helyzet közt némi különbség van. Előttünk, közjogi alapon álló, de a kormányt nem támogató többséghez nem tartozó képviselők előtt kérdés csak az, vajjon a különbséget oly fontosnak és lényegesnek tekintjük e, hogy a mult kormánynyal és a mult költségvetéssel szemben elfogadott magunk tartását megváltoztassuk, módosítsuk-e?

Erre a kérdésre, figyelembe véve pártállásomat, de figyelembe véve a jelenlegi politikai és prlamenti helyzetet, határozottan tagadólag válaszolok. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

A párt, melyhez tartozni szerencsém van,

Digitized by Google

az 1892-ik évi költségvetést nem szavazta meg, nem szavazta meg pedig azért, mert a tapasztalatokból meggyőződvén a volt kormány politikai irányának és kormányzati szellemének helytelenségéről, ettől a kormánytól sem a közszabadságok biztosítása, sem közjogi helyzetünk sértetlen megóvása, sem intézményeinknek nemzeti szellemben való kiépítését, sem végül a minden irányban oly szükséges reformok létesítése terén helyes ténykedést nem remélt. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

És hogy állunk ebben a tekintetben ma? *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)* A volt kormányelnök helyét elfoglalta a volt kormánynak egyik t. tagja és van két új ministerünk.

Ime ez a változás, de a kormánynak egyetlen egy tényét sem ismerjük, a kormánynak egyetlen egy intézkedése sem ismeretes előttünk, mely magatartásunknak megváltoztatását igazolhatná.

Sőt ellenkezőleg, a kormányban résztvevő férfiaknak multja, a multban követett eljárása és magatartása kötelességünkké teszi nekünk azt, hogy mindaddig, míg bennünket a tények meg nem győznek, elfoglalt álláspontunktól ne tágítsunk és minden, még oly csekély bizalmi nyilatkozat előlegezésétől tartózkodjunk. *(Helyeslés. Úgy van! bal felől.)*

Hiszen a jelenlegi kormány tagjai már mint a volt kormány politikai irányával és tevékenységével olyannyira hirdetett solidaritásban álló tagjai résztvettek mindazon politikai kérdések elintézésében, a melyek ellen küzdeni mi képviselői állásunkból kifolyó kötelességünknek ismertük. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

A két új minister pedig, igaz, nem ült a bársonyszékben, de ott volt a kormány irányát, ténykedését, intézkedéseit mindenben és mindenkor támogató többségben. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Hiszen akár közjogi helyzetünk sértetlen megóvása terén előadott kívánalmainkat, akár a reformok létesítése terén előadott elveinket, ha tekintjük, a kormány egy tagja részéről sem tapasztaltunk a mi felfogásunkkal csak megközelítőleg hasonló felfogást.

Ott voltak egyenkint és összesen a közjogi szempontból általunk helytelennek és aggályosnak ítélt consularis birósági törvény megszavazásánál; ott voltak összesen és egyenkint az 1867-iki kiegyezési törvények terén előadott kívánalmainknak, hogy csak egyet említsek fel, a magyar katonai nevelés rideg visszautasításánál; ott voltak összesen és egyenkint egyházpolitikai kérdéseink helytelen irányba terelésénél; ott voltak az országgyűlés feloszlásának helyeslésénél.

Szóval minden téren, minden fontos kérdésben ugyanazokkal állottunk szemben, a kikkel ma állunk szemben, *(Helyeslés. Úgy van! Úgy van! bal felől.)* úgy, hogy a jelen kormánynak a mult kormányhoz való viszonyáról csak azt mondhatjuk, hogy: mutato nomine, de te fabula narratur. *(Élénk helyeslés. Úgy van! a baloldalon.)*

Ily előzmények után nem fogadom el a pénzügyi bizottság t. előadójának azon felhívását, hogy tekintsünk el a politikai kérdésektől s fogadjuk el belső tartalmánál fogva a költségvetést általánosságban és részleteiben. Ellenkezőleg, pártállásomból és politikai állásomból kifolyó kötelességemnek tartom a költségvetést a vázolt politikai indokok alapján általánosságban sem fogadni el. *(Helyeslés bal felől.)* Elég volt nekünk a multban szerzett tapasztalat. Hiszen a mikor gr. Szapáry Gyula foglalta el a ministerelnöki széket, egy ideig azt hittük, hogy változott a politikai irány, változott a közkormányzat szelleme s változott a rendszer, de csakhamar meggyőződtünk róla, hogy csalódtunk, csakhamar beláttuk tévedésünket. Hiszen a legilletékesebb helyről magyaráztatott meg nekünk, hogy nem változott semmi, csak a beteg ministerek helyett egészségesek jöttek; folyt tehát a kormányzat ugyanazon irányban. Tartok tőle, hogy ma is ugyanazon helyzettel állunk szemben. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Szándékosan nem említettem a kormánynak előadott programmját, mint egy olyan tényezőt, a mely esetleg álláspontom megváltoztatására bírhatna. Nem említettem pedig azért, mert hiszen a kormány programmja az indemnitási törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a ház ez oldaláról kellőleg megvilágíttatott, kellő értékére reducáltatott s én a t. ház türelmével visszaélni ismétlésekbe bocsátkozással nem akarok. *(Halljuk! Halljuk!)* Csak azt jegyzem meg, hogy én, a ki kenyeremnek javát már megettem és pedig megettem ezen házban, sok kormányt láttam, sok programmot hallottam. Gr. Andrássy Gyula, sőt a jelenlegi t. ministerelnök úrig: Wekerléig majdnem minden kormány programmjának előadásán jelen voltam. A programm-nyilatkozatok többé-kevésbbé olyanok, melyekben kevés kifogásolni valót lehet találni; de e nyilatkozatokkal, e programmokkal csak ritkán egyeztek meg a tények, úgy hogy én ma már meglehetős közönységgel viseltetem a kormányprogramm iránt, igen csekély súlyt tulajdonítok annak, mert én a programm igazolását várom s engem álláspontom elhagyására nem programmok, hanem csak tények birhatnak. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Az 1893-ik évi állami költségvetésre adandó szavazatomnak ezen tisztán politikai motivumokra

Digitized by Google

visszavezetendő indokolása után legyen szabad magára a költségvetésre, állami pénzügyeinkre nézve egész általánosságban néhány észrevételt tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem fogok az egyes tárczák körébe vágó megjegyzésekket foglalkozni — hiszen azoknak helye és ideje inkább a részlete tárgyalásnál van — hanem csupán hazánk mai pénzügyi helyzetét, államtartásunk mai állapotát kívánom egész rövidséggel megvilágítani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha nem csalódom, három éve annak, hogy államháztartásunkban a bevételek és kiadások közt az egyensúly helyre van állítva. Ezen ténynek jelentőségét magam is teljes mértékben elismerem és magam is a legnagyobb súlyt helyezem arra, hogy az oly hosszú küzdelmek és az adózó polgároknak oly nagy megterheltetése árán elért ezen eredmény fentartassék és államháztartásunkban az egyensúly jövőre se zavartassék meg; annál inkább óhajtom azt, mert mint mondtam, tanuja voltam azon nagy küzdelmeknek, melyek e házban az államháztartás rendezése körül a multban lefolytak és minden reformtevékenységet megakadályoztak. *(Helyeslés bal felől.)* De másrészt meggyőződésem az, hogy hazánk adózó polgárai egyenes és közvetett adóztatás által annyira meg vannak terhelve, hogy állami bevételeinknek akár az egyenes, akár a fogyasztási adótételek felemelése által való gyarapítására hosszú ideig gondolni sem lehet. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Marad tehát a fokozottabb mérvben jelentkező állami igényeknek kielégítésére, esetleg e reformok létesítésére egyedül egy bevételi forrás: ez a bevételi forrás pedig csakis az állami bevételek, az adóképességnek és az ország vagyonosságának fokozásával karöltve járó természetes emelkedése. *(Helyeslés a baloldalon.)* Hogy mennyire van hazánk adózó közönsége jelenlegi pénzügyi törvényeink által megterhelve, azt bátor leszek néhány szóval illustrálni. *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)* Talán tanulságos mindannyiunkra, ha ma a kiegyezésnek 25-ik jubilaris évében összehasonlítjuk államháztartásunk mai adatait a kiegyezést követő egyik évnek adataival, jelesen az 1870-ik év adataival. *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)* Az 1870-ik évet választottam azért, mert talán az volt az első költségvetés, a mely már az eddigi berendezés szerint készült. *(Helyeslés bal felől.)*

Az 1870. évre az állami kiadások összege a költségvetési törvényben 192 millió frtra volt előirányozva; 1893-ban állami kiadásaink összege, nem véve tekintetbe a valuta helyreállítása czéljából az átmeneti kiadások közé felvett 85 millió frtot, a 400 milliót meghaladja. Ime tehát huszonkét évi rövid — mert hiszen huszonkét évet egy nemzet életében rövid időszaknak lehet nevezni — és békés időszak alatt — mert hiszen a boszniai occupatiot háborúnak nem lehet nevezni — állami kiadásaink összege megkétszereződött, vagyis száz százalékkal növekedett.

1870-ben az évi rendes bevételek 147 millió forintot tettek ki. 1893-ban állami bevételeink összege — a 85 millió átmeneti bevételeknek kihagyásával — a 400 millió forintot meghaladja. Tehát állami bevételeink 1870. óta 253 millió forinttal szaporodtak, a mi az állam bevételeinek 180 százalékkal való nagyobb emelkedését jelenti. Ne méltóztassék félreérteni. Én tudom, hogy ebben a növekedésben természetes emelkedés is van és más tényezők is szerepelnek, de én ezúttal csak a végszámokat állítom egymással szembe. *(Halljuk! Halljuk!)*

Oly gyarapodása ez állami bevételeinknek, a melyet 1870-ben egyikünk sem tartott volna lehetőnek; olyan gyarapodás ez, a mely az ország adóképességének óriási mértékben való fokozásáról, de egyúttal ez adóképesség óriási mérvben való igénybe vételéről tesz tanuságot. *(Úgy van! a baloldalon.)* De legjobban tanusítja a nagyobb megterheltetést, ha nem a költségvetés főtételeit, ha nem magukból az egyenes és fogyasztási adókból befolyó összegeket állítjuk egymással szembe. *(Halljuk! Halljuk!)* 1870-ben az egyenes adók, tehát a föld, ház-, jövedelmi és személyes kereseti adó 54,900.000, mondjuk 55,000.000 frtban volt előirányozva. Az egyenes adóknak az 1893-ik évben való előirányzata pedig az azóta megszavazott új egyenes adókkal együtt, kitesz 99 milliót. A növekedés tehát 44,000.000, vagyis 80%. A fogyasztási adó tehát a szesz-, bor-, sör-, hús- és czukorfogyasztási adó 1870-ben 13,600.000 frttal szerepeltek; ma a fogyasztási adók az azóta megszavazott fogyasztási adókkal együtt meghaladják a 40 milliót. A fogyasztási adók terén e szerint a jövedelem 300% az emelkedés. *(Úgy van! bal felől.)* E mellett ott vannak még az italadók, melyek a 20 milliót meghaladják s melyek minthogy a regale-kártalanításért kiadott kötvények után fizetendő kamat jélentékenyen csekélyebb, ismét nagyobb mérvű megterheltetést jeleznek. *(Úgy van! bal felől.)*

De növekedtek az állam bevételei a többi czímeknél is. Igy a bélyeg- és jogilleték 10,800.000 forintról 28 millióra, a dohányjövedék 22 millióról 47 millióra, a sójövedék — aránylag igen csekély mértékben — 13 millióról 15-re emelkedett. Azt hiszem, ez adatok eléggé igazolják a megterheltetés mértékének fokozását. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Még csak két tételt kívánok, t. ház, összehasonlítani. Az egyik az államadósságok után fizetendő kamatok czíme. 1870-ben az 1867.

Digitized by Google

XV. törvényczikkben elvállalt államadósági járulékon felül csakis a rövid időre szóló földtehermentesítési járulék terhelte az államot 15 millióval, az összes államadóssági kamat és törlesztés tehát akkor 47 milliót tett.

Ma államadóssági járulékunk, államadósságaink kamatai czímén, beleértve az időközben megváltott vasutak tartozásából és azok átvállalásából eredő adósságot, összesen 140 milliót tesz.

Tudom, hogy az államadósságok legnagyobb része hasznos beruházásokra fordíttatott. Nem is helytelenítőleg hozom ezt ma fel, post festa, hanem tisztán azért, hogy mindebből következtetést vonjak állami pénzügyeink egészére. *(Halljuk! Halljuk!)*

A másik tétel, melyet még felemlíteni akarok, a közösügyi kiadás. *(Halljuk! Halljuk!)* Közösügyi kiadásaink czímén 21 millió és néhány százezer, mondjuk 22 millió volt 1870-ben a kiadás. Jelenlegi költségvetésünkben a közösügyi kiadások a rendkívüli közösügyi kiadásokkal együtt, 32 millió írttal szerepelnek. De ez még nem meríti ki a kiadási emelkedést ezen a téren; *(Halljuk! Halljuk!)* mert hiszen 1870-ben első sorban a közösügyi kiadások fedezetéül szolgáló határvám-jövedékből, ha nem csalódom 10—12 millió volt előirányozva, míg e czímen ma 40 milliót meghaladó összeg fordíttatik e kiadások fedezésére. Ha tehát ezt is figyelembe veszszük, bátran mondhatom, hogy közösügyi kiadásaink ma az 1879-ik évhez viszonyítva és egyenlő alapokon számítva megkétszereződtek, 100%-kal növekedtek. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Ezekből az adatokból meggyőződhetik minden elfogúlatlanúl gondolkozó arról, hogy Magyarországon az adózó honpolgárok összessége az egyenes adókkal, fogyasztási adókkal, jövedékekkel és illetékekkel annyira meg van terhelve, hogy ezen adóknak fokozására, illetőleg az adók emelésére hosszú időn át gondolni sem lehet, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* annál kevésbbé, mert hiszen ezek még nem fejezik ki az adózó polgárok megterheltetésének összességét, mert ezekhez még igen nagymérvű községi és megyei pótadó, vízszabályozási és útadó stb. járúlnak. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Marad tehát, a mint már mondtam, állami fejlődő igényeink kielégítésére, a létesítendő reformok költségeinek fedezésére, egyes egyedűl egy forrásunk, t. i. az adóképesség megizmosodásával, az ország anyagi vagyonosodásának előrehaladásával együttjáró bevételi emelkedés, különösen a fogyasztási adóknál. *(Helyeslés a baloldalon.)* De hogy ez elérhető legyen, hogy az államháztartásban az egyensúly meg ne zavartassék és állandóan fentartható legyen, mindenekelőtt szükséges, hogy hazánk adóképességének erősödését, hazánk vagyonosodásának izmosodását a leghatékonyabb közgazdasági politika is támogassa; *(Helyeslés a baloldalon.)* szükséges, hogy földmívelési, ipari, kereskedelmi érdekeinket minden irányban a leghatékonyabb intézkedések erősítsék, *(Helyeslés a baloldalon.)* hogy helyes vám és kereskedelmi, helyes forgalmi és közlekedési politikánk mellett még kiváló sulyt fektessünk az ipar megerősítésére, *(Helyeslés bal felől.)* a hol a viszonyok erre alkalmasak az ipar támogatására és fejlesztésére. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Sokan az országban tapasztalva azt, hogy a földbirtoknak ára emelkedett, ebből általában hazánk vagyonosodásának emelkedésére következtetnek. Én ezt nem vonom kétségbe és elismerem készséggel, hogy vasutaink kiépítése, állami hitelünk megszilárdulása és ennek a magánhitelre való kihatása következtében a földnek ára hazánk túlnyomó nagy részében igen jelentékenyen emelkedett. Készséggel elismerem, hogy vannak hazánknak igen nagy vidékei, hol visszaesés nem, de inkább anyagi gyarapodás észlelhető; de van az éremnek egy másik oldala is. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindazon tényezők, melyek hazánk igen nagy részében az anyagi izmosodást idézték elő, hazánk más részeiben hanyatlásnak voltak előmozdítói. Az egész magyar felföldön, a silány földdel biró magyar felvidéken ezen tényezők hatása csakis visszaesést szült. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Az előbbi időben ott létező kereskedelem majdnem teljesen megszünt és az előbbi időben ott viruló bánya- és vasiparágak majdnem teljesen szünetelnek. Tönkremegy egymásután és feltartóztathatlanúl a középbirtokosság és bérlőosztály nem saját hibájából, de a nagy megterheltetés és a viszonyok súlya következtében. *(Úgy van! a baloldalon.)* Egyetlenegy osztály van, mely magát fentartja, *(Halljuk! Halljuk!)* helyenkint vagyonosodik és ez a kézi munkájából magát fentartó munkásosztály, de ez boldogulását nem hazánknak, hanem Amerikának köszönheti. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Lehet, hogy önök között lesznek olyanok, a kik azt mondják, hogy a felvidék Magyarországon különben sem numerál, ez különben is csekély és szegény része az országnak. *(Ellenmondás a jobboldalon.)* Csak az alföld gazdagodjék, az azután közönyös, hogy mit tesz és miként boldogúl a felvidék. *(Ellenmondások jobbról.)* De én azt tartom, hogy ez egy kórtünet hazánk egészséges testén, melyet orvosolni kell, mert különben a kórtünet tovább terjedvén fejlődésében az egészséges testet is megakadályozhatja. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Ellenben ha e kórtünet nem létezik, ha ennek okai elhárittatnak és ott csak oly pezsgő élet lesz, a minő-

Digitized by Google

nek lenni kell, épen azon részei a hazának új tényezőivé válhatnak az alföld vagyonosodásának. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Én mindezekből csak azon következtetést vonom le, hogy ha államháztartásunkat rendezett állapotban akarjuk fentartani — és azt hiszem, hogy ezt közülünk mindenki kívánja — akkor az eddigieknél sokkal hatékonyabb közgazdasági intézkedésekkel támogatni, erősíteni és gyarapítani kell az ország adózó polgárainak erejét, hogy azok képesek legyenek ne csak a mai terhek elviselésére, hanem hogy azok erejeképes legyen a reformok, az államélet igényei által szükségelt nagyobb kiadások fedezésére is. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ez pedig másként el nem érhető, mint az általam vázolt módon, *(Úgy van! a baloldalon.)* a melylyel a t. pénzügyminister úr szintén egyetért, mert maga is hangoztatta azt, hogy államháztartásunkban az egyensúlyt pusztán pénzügyi eszközökkel fentartani nem lehet. Én tehát a haza és az ország érdekében elvárom e téren a gyors, sikeres és hatékony tevékenységet. *(Helyeslés a baloldalon.)*

De még ezeken kivül is van egyre szükség. *(Halljuk! Halljuk!)* Szükséges, hogy azon nagy terhek némi igen csekély és szerény compensatiojául, melyek az állam polgáraira hazánkban nehezednek, adókezelési rendszerünk reformja haladéktalanúl foganatba vétessék, *(Helyeslés a baloldalon.)* hogy az adókivetés, úgy az egyenes, mint a közvetett adóknál igazságos és törvényes, a beszedés pedig humanus legyen. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* A ki ismeri — és ki az, a ki közvetlenül nem ismeri — pénzügyi administratiónkat, az tudhatja, hogy annak egész iránya ma nem az, megterhelni minden adózó állampolgárt azzal a tétellel, a melylyel őt a törvény szerint igazságosan megterhelni kell, de a pénzügyi administratio iránya az: utat, módot, ürügyet keresni és találni minden lehető és lehetetlen czímeken oly magas összeggel terhelni meg az adózó polgárokat, a minővel csak lehet. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ebből aztán következik az, a hogy az adózó polgár a pénzügyi administratio közegeivel, mint ellenfelekkel áll szemben; ott jogainak védelmét nem leli, ott csakis jogainak megtámadtatását találja. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez, t. ház, bennünket örökös önvédelemre kényszerít. *(Úgy van! bal felől.)* Mi, a kik magunkat meg tudjuk védeni ügyvéd segítségével, boszankodással reclamálunk; adótételeink rendszerint leszállíttatnak; kiadásaink, igaz, szaporodnak az ügyvéd eljárási díjaival, de utóvégre is töröltetik ezen adótételünk. Az a kis ember ezonban, a ki az ügyvéd interventioját vagy azért nem veszi igénybe, mert nincs figyelmeztetve rá, vagy pedig azért nem veszi igénybe, mert az összeg csekélységénél fogva nem fizeti ki magát az ügyvédi interventio: fizet keserűséggel szívében és azon tudattal, hogy őt törvénytelenül adóztatták meg. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső bal felől.)*

Ez, t. ház, nem igazságos, nem törvényes megadóztatás. Ez a nyúzásnak egy neme *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* és ezen segíteni kell, még pedig minél előbb. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Nem vádolom én a pénzügyi közegeket azért, hogy következetesen így járnak el; mert tudom, hogy ha ők az egyik vagy a másik körzetben vagy kerületben kisebb összegű adójövedelmet érnek el, ők tétetnek felelősekké; ha pedig viszont egyik vagy másik körzetben nagyobbodik az adójövedelem, ez az ő érdemük. *(Közbeszólás a szélső baloldalon: Jutalmat kapnak érte!)* Azt, hogy vajjon helyesen történt-e a kivetés, nem keresi a mai pénzügyi administratio; csak az eredményt nézi. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A pénzügyi bizottság előadója jelentésében maga is utal erre s azon passusnak, a melyet itt előttem szólt t. képviselőtársam felolvasott, az én felfogásom szerint is az az értelme, hogy az adóreform szükséges. Meg is akart minket vigasztalni azzal, hogy hiszen ez irányban a statistikai adatok gyüjtése folyamatban van, a tanulmányok megindíttattak. Ez, t. ház, valóban sovány vigasztalás. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A ki tudja azt, hogy a statisztikai adatok gyüjtésétől s a tanulmányok megindításától a reform létesítéseig mily nagy idő választ el: az ezen kijelentésnek nem fog örülni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ugyanezért ismétlem, hogy adókezelési törvényeink és szabályaink reformját elsőrendű szükségnek tartom s felkérem a t. pénzügyminister urat, hogy addig is, a míg a reformokat létesíti, változtassa legalább meg a ma uralkodó szellemet, hogy a pénzügyi közegeknek ne az legyen feladatuk, minél többet, habár törvénytelenül is vetni ki és szedni az az illető adózón, hanem hogy azok tisztán csak a törvénynek legyenek végrehajtói. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezeket tartottam szükségesnek elmondani. Különben ismétlem, a költségvetést általánosságban elfogadom. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Gr. Apponyi Albert! *(Halljuk! Halljuk! jobb felől. Felkiáltások bal felől: Holnap! Öt perczet kérünk!)*

Elnök: T. ház! Issekutz t. képviselő úr volt előbb feljegyezve, gr. Apponyi felhívása tévedésből történt. *(Derültség.)* Következik tehát Issekutz Győző képviselő úr.

Issekutz Győző: T. ház! *(Zaj. Halljuk!)*

Digitized by Google

A költségvetés megszavazása nem jelent egyebet, mint az államkormányzathoz szükséges segédeszközök megadását; annak tárgyalásánál nemcsak közgazdasági, nemcsak pénzügyi, de politikai jelenségek is kell, hogy figyelembe jöjjenek. *(Helyeslés bal felől.)* A költségvetés el- vagy el nem fogadása képezi a parlament törvényhozói működésének egyik legerősebb biztosítékát *(Úgy van! a baloldalon.)* és épen azért — bárha nem értek egyet Hoitsy t. képviselőtársammal abban, mintha a jelenlegi kormány e költségvetésnek számszerű tételeiért felelősséggel nem tartoznék és bár állítom, hogy igenis, a számszerű tételekért a felelősség az azokat benyujtó vagy magáévá tevő kormányt terheli — *Úgy van! balfelől.)* épen azért a képviselőház is abból a szempontból, hogy vajjon a közkormányzat működéséhez szükséges segédeszközöket a jelen kormánynak megadja-e vagy nem, felelősséggel tartozik saját magának, de felelősséggel tartozik a népképviseletnek, a nemzetnek is. *(Helyeslés bal felől.)*

És, t. ház, ebben az irányban azzal a parlamenti életben majdnem lehetetlen, de a mi parlamentünkben, sajnos, úgy látszik már szokássá vált jelenséggel is le kell számolnunk, hogy ugyanazon egy párt, ugyanazon programm és irány mellett majdnem két évtizeden át kezeli az ország hatalmát s ezen pártnak kebeléből kiemelkedett, vagy ezen pártnak kebelébe megtért kormányférfiak czége alatt mindig a régi rendszert honosítja meg *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* és midőn a közvélemény erős nyomása vagy a nemzeti akarat szivós nyilvánulása azon nagy pártot majdnem megsemmisítéssel fenyegeti, a czégvezető kitöröltetik és új czég, talán új név alatt, de a meghonosodott rendszer mellett folyik a hatalom kezelése tovább. És a mi ezt a korhadt rendszert itt még korhadtabbá teszi, az az, hogy a kitörölt czégvezetők megmaradnak magában, az egyedül üdvözítő pártban. *(Úgy van! a baloldalon.)*

T. ház! Hihetetlen, lehetetlen az, hogy egy majdnem 300 tagból álló nagy pártnak a nézetei, törekvései oly gyorsan átalakúljanak, a mily gyorsan lefolyt az előbbi kormánynak a bukása és az új kormány megalakúlása. És így, t. ház, ettől az új kormánytól nem lehet eltagadni annak a régi rendszerhez való viszonyát — és ezen új kormánynak új törekvéseket, új elveket és új irányt tulajdonítani nem lehet addig, míg tényekkel nem honosít meg egy új rendszert, míg rigorosus nyilatkozatokkal nem tesz magára nézve kötelezővé egy új irányt és rendszert. *(Helyeslés bal felől.)*

A jelenlegi kormány működését, a jelenlegi kormány működésének irányát csakis azon rendszer keretében lehet és kell megbírálnom, a mely rendszer két évtizeden át a párt kebléből kiemelkedett. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Ez azon szempont, t. ház, a mely kizárja azon bizalmat, mely a költségvetés elfogadásában nyilvánúlni szokott *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* és a mely bizalmat, mint a bár azonos közjogi alapon, de szabatosan körülírt programm alapján álló nemzeti párt tagja el nem fogadhatom, *(Helyeslés bal felől)* el nem fogadhatom pedig addig, a míg az elvek megvalósítására czélzó törekvések bizonyítékát nem látjuk, *(Helyeslés bal felől.)* mert nem előlegezhet a nemzeti párt bizalmat addig, a míg az általa felállított elvek és megjelölt nemzeti irány betartva nem lesznek. *(Igaz! Úgy van! bal felől. Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Minden államnak ipari, kereskedelmi s gazdasági fejlődése szoros összefüggésben van a nemzet vagyonosságával, a nép életereje, áldozatkészsége és szellemi képességeivel. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* A civilisatio terjedése általános fejlődést idéz elő az ipar, kereskedés és a közgazdaság terén is *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* és így az e téren évek során át, elért eredményeket tisztán a közkormányzati politika teljességével azonosítani nem lehet és nem szabad; *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* ez az általános fejlődés a közkormányzati politikával csakis azon viszonyban áll, a mint e politika a nemzeti erő és a nemzeti munka hatását elősegítette vagy megbénította *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* és így midőn a kormány közgazdasági politikáját bíráljuk, az absolut eredményt a kormány sikerének betudni nem lehet, hanem viszonyítani kell az eredményt a civilisatio természetes fejlődéséhez, a nemzet által elvállalt terhekhez és a nemzetben magában rejlő erőhöz. És úgy a költségvetés keretében, a költségvetéssel egyidejűleg benyujtott kormányjelentésekben nem találom megfejtve ez elvet, mert e jelentésekben az ipar, kereskedés és közgazdaság terén mutatkozó fejlődés, mint a kormány sikerei vannak feltüntetve, de sehol nem történik összehasonlítás a nemzetnek főleg legutóbbi 15 év alatt elvállalt terheivel, nincs viszonyba hozva a nemzetnek ez évtizedeken át kifejtett s önmagából kifejlődött erejével és nincs vonatkozás téve a nemzet által meghozott áldozatok árán méltán kiérdemelt fejlődésre. Pedig összehasonlítás nélkül, t. ház, az eredményes közkormányzati politikának minden bizonyítéka hiányzik, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* főleg ha tekintetbe veszszük azt, hogy mint a közvetlenül előttem szólott t. képviselőtársam és elvbarátom Bujánovics Sándor kiemelte, az utóbbi évtizedek óta a köztehervíselés szempontjából óriási terhek nehezednek az állampolgárok vállaira és nem, mint ő megjegyezte 40, hanem közel 50 millió az, egyedül a fogyasztási adók czímén,

Digitized by Google

a mi az utóbbi 15 évek közkormányzatának, politikájának aerája alatt a nemzet vállaira nehezedett

És ezen terhek daczára az államélet fejlődése, a nemzetnek a vagyonosodása legigazabb bizonyítéka a nemzetben magában rejlő erőnek és elítélése az eddig követett rendszernek, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* mert egy életerős, áldozatkész és értelmi fejlődés képességével bíró nemzetnek ezen 17 év alatt elvállalt közterhei mellett az ipar és kereskedelem terén a szomszédos államok által úgyszólván lenyügözve, gazdaságát függésben tartani nem szabad. *(Igaz! Úgy van! bal felől)* E nemzetnek, t. ház, hazafiúi áldozatkészsége, munkaereje, természetében rejlő képességei mily más eredményt voltak elérendők, ha a közkormányzat 17 évi rendszerével a nemzet szelleme emelve, nem pedig lenyomva lett volna. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Pénzügyi szempontból véve a költségvetést, t. ház, az, 485 millió frt kiadás mellett is még mintegy 12—14 ezernyi jövedelem felesleget mutatván fel, miután az előirányzott bevételek összege biztos — sőt azok magasabb tételekben is fel lettek volna vehetők — egy realis budgetnek a jelenségeit tünteti fel.

A költségvetés számszerű tételei ellen csakis azon kifogást lehetne talán emelni, hogy a valójában elérhető jövedelem az utóbbi évekhez viszonyítva többet tesz ki, mint a mennyi előirányozva lett. Így pl. az 1891. évi zárszámadás igazolja, hogy a fogyasztási adók czímén előirányzott 59 és körülbelül fél millió forint jövedelemnél körülbelül 12—13 millió forinttal magasabb összeg folyt be és így az 1893. évre előirányzott 60—61 millió forint ily czímű jövedelemnél is körülbelül 13—14 millió forinttal magasabb összeg fog befolyni. Ezen feltevés már abból a körülményből is indokolt, mivel a a t. pénzügyi kormány szeszitalmérési adó czímén 569 ezer hektoliter elfogyasztásra felvett mennyiség után 15 frtos adótétel számításával vesz fel a költség-előirányzatba 8.500.000 frtnyi összeget, ámde tényleg a törvényileg megengedett és a t. pénzügyi kormány által gyakran igénybe vett, és a mint bátor leszek kimutatni, a közönségre oly nyomasztó kizárólagos bérletével a szeszárulási jognak tényleg 50 frt, tehát a törvényben megállapított adótételnél 333 százalékkal magasabb fogyasztási adónak veti alá a fogyasztó közönséget és így már e czímnél is nagy jövedelem-felesleget ér el. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem czélom, t. ház, a költségvetés ezen jelenségét az államkormány terhéül betudni, mert hiszen országunk hitelének, elismerem, csak javára szolgálhat azon körülmény, ha a zárszámadásból kedvezőbb eredmény tűnik fel, mint a milyen a költségvetésben előirányozva van. Ámde e jelenséget mégis szükségnek tartottam kiemelni azért, hogy a belső consolidatio szempontjából mutatkozó szükségletek kielégítési forrásaira rámutassak és hogy az államtisztviselők nyomasztó helyzetében a valódi szükséghez képest indokolt fizetés-emelés lehető módozatait kitüntessem. *(Halljuk!)* Szükségesnek tartom, t. ház, e körülményt főleg azért is kiemelni, hogy rámutassak azon óriási teherre, a mely a legutóbbi években fogyasztási adók czímén a nemzet vállaira és főleg a szeszadó czímén épen a legszegényebb osztályra, a munkás-osztályra nehezedik, *(Úgy van! bal felől.)* és azért, hogy igazoljam azt, hogy a szesz kizárólagos bérbeadása igazságtalan, hogy az egyenlő közteherviselés elveibe ütközik és hogy az állami közszükség által ma már nem indokolt intézkedés. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

És itt, t. ház, daczára az idő előhaladott voltának becses türelmét vagyok bátor kikérni, *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* azért, hogy koncret, több évek költségelőirányzataiból vett adatokat összeállítva, kimutassam, hogy a fogyasztási adók épen eltérőleg a természetükben fekvő ama tulajdonságuktól, hogy csakis a nemzet közvagyonosodásának a nemzet szükségleteivel, tehát a fogyasztás természetes emelkedésével kapcsolatosan növekedjenek, mondom, hogy ettől eltérőleg mesterkélten emeltetnek az által, hogy vagy új adóalapok teremtetnek, vagy a meglevő adóalapok magasabb adókulcs alá vettetnek. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

1875-ben a fogyasztási adó még 13½ millió forint volt, mint már Bujanovics Sándor elvtársam jelezte. Ebből a szeszadó hat milliót tett ki. 1880-ban, tehát öt év alatt új adóemelés nélkül a fogyasztás növekedése arányában a fogyasztási adók is közel két millió forinttal növekedtek csak és ezen 15 és fél millió forintból a szeszre hét millió forint esik 1885-ben, tehát újabb öt év alatt már az 1880 ik évi IV. és 1883 : V. tczikkek alapján a fogyasztási adók 24 millió frtra emelkedtek, mert ezen két törvény már újabb adóalapokat teremtett. Az 1887 : XLVII. tcz. alapján a a czukorfogyasztási adó már 50%-al, a sörfogyasztási adó 100%-al, az 1888 : XXIV. tcz. alapján a szeszfőzési adó 6, 9, illetőleg 11 krajczárról 35, illetőleg 45 krajczárra, tehát közel 400%-al emelkedett és 1889-ben közel 40 millió forintra nőtt fel. Ebből a szeszre esik 20 millió forint és ez megfelel vagy legalább is nem nagyon haladja meg a 75-iki fogyasztást, a 35 és 11 forintos adótételekhez viszonyítva. A czukoradó 1,400.000 frt, tehát kevesebb az 1880-ikinál, a czukorfogyasztás 2,200.000 frt megfelel az 1885-ikinek. Tehát nagy emelkedés

Digitized by Google

csakis oly adókban van, melyek vagy újolag lettek kreálva, vagy a végletekig felemelve. És az 1891-iki költségvetés szerint, melyben az állami kizárólagos italmérési jogbérlete van felvéve, a jövedelem 59 és fél milló frt, a zárszámadás szerint 13 millió forinttal több, tehát 72 millió frt, a jövedelem. Ebből a 72 millióból, melyről az 1892. és 93. évekre is lehet biztos számítást tenni, esik a húsfogyasztási adóra három millió forint, akkor, midőn 1875-ben is már két millió forint volt e czímen a fogyasztási adó. Tehát a nemzet szükséglete és vagyonosodása ezen fogyasztás szerint 50% fejlődést mutat, ellenben maga a szeszadó 24,000.000 frt és szeszitalmérési adóra előirányzott 8,500.000 frt. Ez 17 év alatt 500%-os adóemelkedés, míg maga a fogyasztás a ministeri indokolás elismerése szerint csak 579.000 hektoliter, tehát ha nem kevesebb, nem sokkal több, mint az 1875-ik évi fogyasztás.

A regalejogok kártalanítására adott tőkének kamatai czímén ad az állam nyolcz vagy tiz millió frtot, de ezt busásan kikapja a 15 frtos adótételen felül a monopoliumok haszonbérbe adása útján.

És legyen szabad, t. ház, még egy kis képet előtárnom, *(Halljuk! Halljuk!)* és bemutatni azt a helyzetet, a melyben a szegény munkásnép van, a mely saját sorsát intézni nem képes, de a melynek sorsának intézéséért a lelkiismereti felelősség a mienk. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

A t. pénzügyi kormány kiadja a szeszitalmérés kizárólagos jogát oly kikötéssel, hogy a bérlők a szeszliterfokát egy krajczárban állapítják meg. E szerint a bérlők épen a legszegényebb, de legszámosabb nép osztálytól, az állam erejét képező munkásnéptől kap egy hektoliter szesz után 100 forintot. A bérlő a szeszt megveszi 50 frtért, a szeszfogyasztási adó 15 frt, e szerint a kizárólagos italmérési jog bérlője engedélyt kap arra, hogy 15 frt adótétel helyett 50 frtot vegyen be azon fogyasztási czikk után, a melynek hektoliterjére már 35 frtos szeszfőzési adó nehezedik. Midőn a munkásnép egy liter szeszt egy forintért megvesz, ebből a szesz ára nyers anyaga a szeszfőzde hasznával együtt 15 kr., ehhez járúl 35 kr., mint szeszfőzési adó és 50 kr. a monopoliumnak dicső díja. Tehát e czikk után 85 kr. adót kell fizetnie. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Ez a közteherviselés elvével, de az igazsággal sem egyezik meg. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

A tapasztalás az idő folyamán igazolta, hogy a szesz a munkásnépnek nélkülözhetetlen szükséglete s annak megadóztatása azon czélból, hogy a nép a szesz élvezetétől elszokjék, üres phrasisnak bizonyúlt. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ily módon arra lesz utalva a szegény nép, hogy másnemű szükségletét megszorítsa. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Egy osztályt, a szegény munkás népet így megtámadni, ez lehet modern, de semmi esetre sem demokraticus és nem igazságos. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Sőt ha való a hír, hogy nem volt elég: miszerint négy vármegyének egész területére nyert engedélyt a kormány, hanem még egyes főispánokkal paktál olykép hogy a vármegye összes községei, de sőt azok is, a melyek megváltás útján a fogyasztási adókat biztosították, kötelezettek a kizárólagos szeszitalmérés érdekében a mult évinél 10%-tel magasabb bér fizetésére s ez által az illetékek beszedésére és az összes községek, az összes bérletek vármegyénként, vagy járásonként összpontosítva egy összegben bérbeadatnak egy vállalkozónak oly módon és oly szabadalommal, hogy még egy literen fölüli mennyiségben is egy krajczár maximális áron árúlhat a bérlő és így ötven forinttal emelheti föl egész vármegyék területére a 15 frtos adót a törvény nyilvános akarata ellenére. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Ha e hír való, akkor ez az eljárás lehet fiscalis szempontból alkalmas, de demokraticus s államférfiúi szempontokból nem helyes, el nem fogadható és nem igazságos. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ha e hír megvalósúl, akkor újabb százezreket, talán újabb milliókat fog a t. pénzügyminister úr az italadó emelkedése czímén bemutatni és mindezt a bérlők nagy hasznával együtt maga a nép fogja megfizetni, a mely népnek nevében birja a t. kormány a végrehajtó hatalmat azért, hogy jó közkormányzatot teremtsen, nem pedig azért, hogy a legszámosabb és legszegényebb néposztályt támadja meg életszükségleteinek fedezésében. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Egy helyes és jó pénzügyi kormányzat alapfeltétele a közteherviselés egyenlősítése. Ez volt eddig bevallott elve a regale-megváltásának is azért, hogy az ország egyes vidékei közt ezen a téren mutatkozó anomaliák, eltérések elenyésztessenek. És mindjárt a regale-megváltásnak első évében azon a czímen, hogy az állam pénzügyi helyzetét rendezni kell, attól az elvtől eltérőleg a pénzügyi kormány a felhatalmazást kért arra, hogy egyes helyeken a kizárólagos jogot adja bérbe. Akkor csak három évre kért felhatalmazást; most meghosszabbította még három évre és megteremtette azt az anomaliát, a melyet megszüntetni akart, mert olyan eltérések a szeszital-árakban, mint a minők ma az országban vannak — a mely eltérések épen ezen monopolium terhe folytán teremtettek — a regale megváltása előtt sehol az országban nem voltak. *(Úgy van! bal felől.)*

Elért a t. pénzügyi kormány a közteher egyenlősítésének leple alatt olyan eredményt, a mely a közteherviselés terén eddig hallatlan

Digitized by Google

volt; elérte azt, hogy míg egyes helyeken a pálinka ára literenkint 25—30 kr., addig más vármegyékben 70—80 kr. és ennek következtében előállott az az egyenlőtlen teherviselés, hogy míg azelőtt a szeszfogyasztási adó hektoliterenkint 11 frt volt, most a monopolium útján hektoliterenkint 85 frtra rugott. A szeszfogyasztási adó felemelése hektoliterenkint 15 forintot tenne, míg a monopolium útján 50 frtra lesz a szeszfogyasztási adó felemelve. A költségvetés ezen tétele magában véve aggasztónak mutatja jövőjében is a pénzügyi helyzetet, mivel sem egyes osztályokat, sem egyes szükségleti cikkeket nem szabad helyes pénzügyi politika mellett oly magas adóval megtámadni, mely az illető osztályok életszükségletének fedezésére szolgáló képességét veszélyezteti s a mely az illető osztályokat arra kényszeríti, hogy e téren való szükségleteinek kielégítése czímén más életszükségleteiket szorítsák meg. Az ily mesterkélt jövedelememelés lehet időlegesen kedvező, de megnyugtató pénzügyi szempontból nem lehet. És ha ezen indirect adók mellett még az egyenes adók alkalmazása terén fennálló zűrzavarokra tekintünk, azok egyenlőtlen megszabására s a harmadosztályú kereseti adónak méltánytalan kulcsára és hibás kataszteri munkálatok folytán egyes vidékekre aránytalanúl nehezedő földadókra és ha egy kis figyelmet szentelünk az egyes vidékek közt e részben fennálló nagymérvű eltérésekre, nem térhetünk ki akkor annak constatálása elől, hogy pénzügyi szempontból a jogállam egyik első feltételét képező egyenlő közteherviselés elvétől nagyon messze állunk. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* E nélkül pedig egy jövőjében biztosított pénzügyi politikát képzelni nem lehet. Egyúttal meggyőzhet ez bennünket a jelenlegi politikai helyzet egészségtelen voltáról is, mert ezen pénzügyi rendezés oly halasztathatatlan állami feladatokat foglal magában, hogy a t. pénzügyi kormány egész erejére szükség lesz azok keresztülvitelében. És így ha elismerjük és elismeri a t. többség a pénzügyministernek e téren való hivatottságát; ha e rendezést a t. többség egyedül a t. pénzügyministertől várja s nem a nép áldozatkészségének, a nemzetben rejlő erőnek, hanem csak magának a pénzügyminister úr egyéniségének tudja be az eddig elért eredményeket: akkor ebből ismét fokozottabb indokot meríthetünk arra, hogy aggodalommal lássuk a szakembert, a ki minden genialitása mellett is csak egy ember, megoszolni a különböző munkakörök közt; tartózkodással fogadjunk egy olyan helyzetet, a mely a hivatott erőt helyéből kimozdítja azért, hogy oly helyre állítsa, a honnan egy oda a hivatottabb erő akar általa kiszorítatni.

Az ily helyzet, t. ház, csak a közelmúlt két évtizeden át meghonosúlt rendszer terméke s ennek áldozata a nemzet fejlődése, mert ily természetellenes helyzettel szemben a nemzet fejlődése, a nemzet ereje a helyett, hogy erősödnék, meg lesz bénítva.

T. ház! A nemzet által hozott áldozatok után az elért pénzügyi sikereknek jó része legalább is a nemzet javára irandó. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Abból a nagy népszerűségből, a mely a pénzügyminister úrnak odanyujtotta a ministerelnöki állást, juthatna egy kis árnyék annak a nemzetnek is, a melynek áldozatkészségéből termett azon népszerűség terebélyes fája, hogy azon árnyékban megtalálja a politikai nyugalmat és hogy áldozatai árán annak a fának gyümölcseit élvezze a nemzet is; hogy az államélet belső fejlődése álljon arányban az állam terheinek nagyságával, hogy a nemzeti akarat ne csak akkor érvényesüljön, a mikor a terhek elvállalásáról van szó, hanem érvényesüljön akkor is, a mikor a nemzeti jogok elismeréséről van szó *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és a nemzet erejét, az államélet fejlődését nemcsak a közterhek emeléséből, nemcsak az alkalmi jelszavak kihasználásából, hanem a nemzeti követelmények teljesüléséből, a nemzeti erőnek megfelelő nemzeti akarat érvényesüléséből, a nemzeti akaratnak megfelelő nemzeti irány rendszeres megvalósúlásából, a nemzeti iránynak következetes keresztülvitelével kifejtett közkormányzati tevékenységből, ezen közkormányzati tevékenységben nyilvánúló és megvalósított, nem pedig csak hangoztatott elvek teljes megoldásából lehessen felismerni, és bebizonyítani. *(Élénk helyeslés bal felől.)* És minthogy, t. ház, azon politikai feladatok, melyeket 17 év óta a t. többség és az annak kebeléből kikerült kormányok megoldottak, legkevésbé sem nyujtották bizonyítékát a nemzeti erő s az állami élet ily irányú fejlődésének: az uralkodó rendszer mellett pedig, tettek hiányában, e kormánytól sem várhatunk más irányt, a kormányzat segédeszközeit sem tartom megvalósíthatónak és a költségvetést el nem fogadom. *(Hosszantartó élénk helyeslés bal felől.)*

Elnök: T. ház! Az idő már előrehaladt s minthogy szólásra többen vannak feljegyezve, a tárgyalás folytatását a holnapi ülésre halasztjuk. Az ülés d. e. 10 órakor fog kezdődni. Tárgyául első sorban kitűzöm a ház deczember havi költségvetésének tárgyalását, másodsorban pedig az 1893 diki állami költségvetés általános tárgyalásának folytatását.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

121. ORSZÁGOS ÜLÉS

1892. évi deczember hó 13-án, kedden

Bokross Elek elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — A kérvényi, pénzügyi és számvizsgáló bizottság megalakulásának bejelentése. — Gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása a ház deczember havi költségvetéséről. — Horánszky Nándor felszólalása a képviselőházi tisztviselők fizetés-rendezése tárgyában. — Állami költségvetés tárgyalása. — A közgazdasági bizottság jelentése a Spanyolországgal kötendő kereskedelmi szerződés tárgyában. — Széll Ákos képviselői állásáról lemondó levelének bemutatása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András, gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Schóber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat gr. Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a deczember hó 12-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy tegnap a következő bizottságok alakultak meg és pedig:

a kérvényi bizottság, mely elnökévé: Antal Gyulát, jegyzőjévé: Horváth Bélát,

a pénzügyi bizottság, mely elnökévé: Széll Kálmánt, jegyzőjévé: Hegedüs Sándort

és a számvizsgáló bizottság, mely elnökévé: Beles Jánost, jegyzőjévé: Bausznern Guidot választotta.

Kérem, méltóztassék tudomásúl venni. *(Helyeslés.)*

Tudomásúl vétetik.

Az elnökségnek több jelenteni valója nem lévén, következik a napirend, és pedig első sorban a gazdasági bizottság jelentése a ház deczember havi költségvetéséről.

Széll Ákos jegyző *(olvassa a jelentést).*

Elnök: Kérdem, méltóztatik-e a költségvetést elfogadni? *(Igen!)* Kijelentem, hogy a költségvetés elfogadtatik.

Horánszky Nándor: T. ház! *(Halljuk!)* Nekem a gazdasági bizottság jelentésére és az abban foglalt javaslatra észrevételem nincs. De fel kívánom használni az alkalmat arra, hogy a ház igen t. elnökéhez, mint a ki egyszersmind a gazdasági bizottságnak elnöke, egy kérdést és egy kérést intézzek.

A mult ülések egyikén a ház gyorsirói személyzete közvetlenül és valószínűleg a gyorsiroda által benyujtott kérvénynyel a ház többi tisztviselői is, kik az által érdekelve vannak, fizetésük javítása illetőleg, a pótlék kiutalványozása érdekében kérvényt adtak be, mely a gazdasági bizottsághoz utasíttatott. Bátorkodom tehát kérdeni, hogy vajjon a kérvény, mely actualis fontosságú, a mennyiben annak vagy így vagy úgy, de deczemberben el kell intéztetnie, tárgyaltatni fog-e és a bizottság jelentése oly időben fog-e a ház elé terjesztetni, hogy a ház ez iránt még ez évben határozhasson? Én abban a nézetben vagyok, hogy méltányos, hogy

Digitized by Google

a kérvényben kifejezett óhajtás még deczemberben elintéztessék és nem tartanám indokoltnak, hogy e kérvény a ház deczember havi ténykedése teréről leszoríttassék. Ismétlem tehát azt a kérésemet, hogy a kérvényt a ház még deczember hóban tárgyalja s e szerint a bizottság oly időben tegye meg jelentését, hogy az elintézés még deczember hóban lehetséges legyen. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: A mi a költségvetést illeti, már volt szerencsém kijelenteni, hogy az elfogadtatik. A hozzám intézett kérdésre van szerencsém kijelenteni, hogy a ház gyorsirói karának fizetés-javítás iránti kérvénye, mely a gazdasági bizottsághoz lett utasítva, e bizottságnak f. hó 19-re összehívott ülésében fogja a tanácskozás tárgyát képezni és nem kételkedem, hogy a gazdasági bizottság oly időben teszi meg erről jelentését, hogy az ezen hónapban elintézést nyerhessen. *(Helyeslés.)*

Következik a napirend második tárgya: az 1893. évi állami költvégvetés általános tárgyalásának folytatása.

Horváth Ádám jegyző: Hortoványi József!

Hortoványi József: T. ház! A miniterelnök úr, mint pénzügyminister által beterjesztett költségvetésnek, ha végeredményét: az államháztartás egyensúlyának helyreállítását tekintjük, a mostani miniterelnök úrtól, mint pénzügyministertől lehetetlen az elismerést megtagadni.

Azonban itt a törvényhozás termében nem csupán a rideg számbeli eredmény, nem a plus és minus közötti különbség nagysága képezi a birálat tárgyát, hanem ennél mondhatjuk sokkal fontosabb azon döntő momentum, hogy a költségvetés egyszersmind hű tükre kell, hogy legyen a nemzet anyagi és szellemi fejlődésének s e tükörben kell, hogy tisztán lássuk nemcsak azt, hogy az államháztartás egyensúlyának helyreállításaért menuyit birt behajtani a t. kormány a nemzeten, hanem azt is, hogy ez óriási áldozatok fejében mit adott viszont a kormány azért cserébe a nemzetnek. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Ezen szempontból e költségvetés árnyoldalával nagyon röviden végzek.

E tekintetben a helyzet hasonlít azon nagyobb birtok bérlőjéhez, kinek bérlete lejáróban van. Utolsó évében megfeszíti minden erejét, hogy a föld termőképességét kimerítve, azt értekesíthesse. Mit törődik vele, ha a birtok tönkremegy s évekig nem fog teremni semmit, csak az ő számadásában legyen meg a kedvező egyensúly.

E költségvetésben előforduló jövedelemfokozatok, a melyeket a fokozottabb kiadások fedezésére beszerezni kellett, constatálják, hogy az állam s a társadalom között az egyensúly régen felbomlott.

Távol áll tőlem, hogy én ezért az igen t. miniterelnök urat, úgy is, mint pénzügyministert okoljam, ő azon rendszerben, a melyben az előző kormányok is működtek, kötelességét a legnagyobb szigorúsággal teljesítette, hanem mind e visszás állapot okát azon politikai rendszerben magában látom, a melyben a t. kormány e költségvetés megszavazásával egyszersmind a bizalmi szavazatot is kéri. *(Helyeslés bal felől.)* S mivel e bizalom nem csupán a kormányelnök személye, de az általa tovább vezetni szándékolt politikai rendszer iránti bizalom kérdése is, engedje meg a t. ház, hogy e politikával s annak alapját képező rendszer bírálatával röviden foglalkozva, indokolhassam szavazatomat. *(Halljuk! Halljuk!)*

E rendszer és politikájának neve a szabadelvűség, a mely alkotmányos életünkben mintegy tizenhét évvel ezelőtt inauguráltatott.

Az igen t. kormány e szabadelvűség hangoztatásában még tovább ment, programmjában a szabadelvű eszméknek minden irányában érvényesülését és diadalát tűzte ki czélúl, a melynek érvényesülni kell minden mutatkozó reactioval szemben. *(Helyeslés bal felől.)*

T. ház! Én minden szabadelvű eszme előtt meghajlom, azt érvényesíteni is óhajtom, de csak akkor, ha ez eszme forrása a valódi szabadság. *(Helyeslés bal felől.)*

Elismerem azt, hogy ha az ember végczélja a tökéletesedés, úgy az emberiség, a társadalom, végczélja fejlődésében e szabadság eszméjének fokozatos érvényesülése, *(Helyeslés bal felől.)* de a mint ezt elismerem, visszautasítok minden olyan rendszert, mely e szabadság eszméjét csak czégérűl használja azért, hogy ezzel leplezze folytonos visszaéléseit, *(Élénk helyeslés bal felől.)* a melyeket naponkint elkövet épen a valódi szabadság eszméi s annak érvényesülése ellen.

Ezen rendszer az, mely e czég alatt uralkodik nálunk, a melyben e tizenhét év alatt, ha a szabadelvű eszmék fejlődése szempontjából nézzük a rendszert, az ez idő alatt visszasülyedt messze oda, a hol ez eszme az ókorban csakis az állami omnipotentiában nyilvánúlhatott.

Csak egy rövid visszapillantást engedjenek vetnem ez eszme történeti fejlődésére s akkor a t. ház nekem igazat fog adni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az ókori állami élet fejlődésében a szabadság eszméjének negatióját látjuk. Az egykori római birodalomban az egyén szabad volt addig, míg a birodalom tagja volt, mig a határt át nem lépte s az egyén szabadsága, az egyén individualitása felolvadt az állami hatalom mindenhatóságában.

Az állam volt minden, az egyén semmi.

Digitized by Google

Ez az úgynevezett állami szabadság korszaka.

Látjuk ez eszmét a középkorban egészen ellentétes irányban. Itt már szabadsággal bir az egyén, de csak annyival, a mennyit magának kivívni tud. Nyilvánul az ököljogban: az egyén minden, az állam semmi; az erősebb uralmat szerez a gyöngébb felett s ezek küzdelme a középkori feudalis államnak megalakulásához vezetett.

A társadalmat s abban az embert korlátok választották el; az egyéni szabadság foka és fejlődése szerint birt az ember jogokkal, vagy meg volt attól fosztva a szerint, a mint úr vagy jobbágy lehetett.

Ez az egyéni szabadság korszaka.

E rendszernek is buknia kellett. A mult század végén e rendszer összeomlik saját bűneinek súlya alatt. Utat tör magának a szabadság eszméje s eljut fejlődésének harmadik stadiumába s ez az úgynevezett társadalmi szabadság, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* mely mint világító fény vezeti az emberiséget a fejlődés és civilisatio útján előre, a melynek eszméi diadalra jutásával leomlanak azon válaszfalak, a melyek a multban az embert az embertől el választották s az ember szabad nem azért, mert bármely állam tagja; nem azért, mert azt egyéni erejével megvédeni tudja, hanem azért, mert tagja a társadalomnak s e szabadságát nem korlátozhatja más a társadalomban, mint azon határ, a melyen túl embertársának hasonló jogköre kezdődik.

E társadalmi szabadságot ennek megfelelő szabályok határozzák meg s e társadalmi szabadság szabályainak összege képezi a valódi törvényt, a mely biztosítja mindenkor az egyén szabadsága mellett belső természettől öröklött jogait, biztosítja mindenek felett lelkiismeretének, hitelveinek s vallásának szabadságát. *(Helyeslés bal felől.)*

E jogkörbe az államhatalom nem nyulhat soha s az államnak e téren csak akkor van rendelkezési joga, ha e lelkiismereti szabadság oly elvek nyilvánulásában nyer kifejezést, mely veszélyezteti a társadalmat s veszélyezteti az állam biztonságát s a míg itt nemcsak joga, de kötelessége úgy a társadalom, mint az államnak e téren megsértett érdekét megtorolni, az ebből eredett veszélyt elhárítani, mihelyt e czélt elérte, ezentúl nem mehet aggressiv módon a társadalom s az egyén ezen jogkörébe többé nem léphet, a polgár lelkiismereti ügyeibe sem direct, sem indirect úton többé nem avatkozhatik.

A szabadság ezen fejlődésében annak eszméi lassan utat törtek nálunk is, míg nem 1848-ban a régi alkotmányunk rendszere romba dől s az 1848-iki összes állami átalakulásunkat a valódi szabadság eszméje győzelmének köszönhetjük. Ez rombolta szét itt is a válaszfalakat s tette egyenlővé a magyar társadalom minden polgárát. Ez eszmén épült fel új alkotmányunk, ez eszme győzött, a midőn a nemzetet a szabad választás folytán a népképviseleti rendszerrel a törvényhozó hatalom egyik tényezőjévé s alkotójává avatta fel; ez eszme lebegett mindenütt az 1848-iki törvényhozók s honunk új alkotói előtt; ez eszme biztosította a nemzetnek nemcsak politikai, de társadalmi szabadságát is; ez vonta meg a határt, a meddig e szabadság biztosítékául az állam hatalma szemben a magyar polgárral s a magyar társadalommal mehet, s a mely határt büntetlenül soha a hatalom át nem lépheti. S elmondhatjuk, hogy azon nehéz feladatot: hogy az állam hatalmának jogköre a társadalomban a polgár szabadságával kellő összhangba hozassék, sehol még oly sikeresen meg nem oldatott, mint nálunk. Meg van adva a hatalomnak annyi joga, a mennyire szüksége van s meg volt adva a polgárnak annyi politikai és lelkiismereti szabadság, a mennyivel e hatalom túlkapásai ellen magát biztosíthatta.

A szabadság ezen eszméjének s az ezen eszmétől áthatott valódi szabadelvű politikának, melynek egyedül köszönhetjük összes 1848-iki alkotmányunkat és vivmányainkat, híve vagyok én is.

De kérdezem, hívei-e ennek a politikának azok is, a kik 17 év óta a szabadelvűnek nevezett rendszert megalkották és fentartották?

Mit tettek a nemzetnek ez alkotmány által biztosított politikai, társadalmi és lelkiismereti szabadságával?

Megölték e szabadelvűnek gúnyolt rendszerben magát a szabadságot.

Alkotmányunknak sarkalatos alapjaiból vették azt el s magát az alkotmányunkat, annak intézményeit minden erő nélküli puszta formává alakították át, melyben e biztosítékok illusoriusá tételével a szabadelvűnek nevezett rendszerrel lényegileg az absolutismusnak egy nemét teremtették meg. *(Derültség jobb felől. Úgy van! balról.)*

E rendszer a parlamentaris szervezetünket mélyebbre süllyesztette, mint az a mi régi rendi szervezetünkben nyilvánulhatott, sőt sokkal roszszabb a mai szervezet, mint a minő volt a régi német feudalis intézmény.

Vajay István: Igaz! Úgy van!

Hortoványi József: A mi régi ősiségi szervezetünket a magyar nemzeti génius a középkorban is meg tudta óvni attól a feudalis szellemtől, a melyben az ottani rendek csakis a maguk érdekét képviselték; míg nálunk a karok és rendek képviselték hivatalból azok érdekét is

Digitized by Google

a kik az alkotmány sánczain kívül állottak. *(Igaz! Úgy van!)*

E rendszerben a liberalismus jelszava alatt egy erős párturalom fejlődött ki, mely nem képvisel, nem ismer mást, mint önmagát s czélja: e párt összetartása a hatalom érdekében.

Vajay István: Igaz! Úgy van! *(Derültség jobb felől.)*

Hortoványi József: Ez tette lehetővé, hogy e rendszerben egy új institutiót csempésztek alkotmányunk biztosítékai helyébe s ez a független magyar felelős kormány intézményének teljes meghamisítása és az alkotmány e biztositékainak kijátszása az által, hogy nálunk a kormány egy önálló hatalommá fejlődött.

A független felelős kormányt azért állították az 1848-iki elődeink, hogy az független legyen, de felülről, felelős azért, hogy függjön a törvényhozástól s ez a viszony teljesen felfordult, azt látjuk, hogy a hol függetlennek kellene lennie, felülről, onnét nagyon is függ s a hol erejének s hatalma gyökerének kellene lenni a törvényhozástól, onnét meg sehogy sem függ. *(Igaz! Úgy van! a bal és szélső baloldalon.)*

Még azon hatalmon levő nagy párttól sem függ, mert ott is megfordúlt a viszony, a párt többé nem vezet, hanem felülről vezettetik. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Fényesen illustrálja ez állításomat a legutóbbi kormányválság is, a midőn a kormány megbukik akkor, midőn itt többsége van s megalakul ugyanazon többséggel, azt mintegy átveszi összes activájával és passivájával együtt, a nélkül, hogy erre az alakulásra e képviselőháznak legkisebb befolyása is lett volna, vagy akár itt e házban politikai factorokat képező ellenzék vezérférfiait, vagy a törvényhozási testület másik részét, a főrendiházból bárkit is csak véleményadásra is érdemesítettek volna.

Ezen állapotokat nevezik nálunk igen beteges állapotoknak, a melyek már tovább fenn nem tarthatók. Van ennél egy még szomorúbb jelenség, mely minden eddig előadottnál jobban jellemzi e rendszer politikájának szabadelvűségét. Ez az állami érdek és állami tekintélynek oly sokszor hangoztatása.

Vajay István: Igaz! Ugy van!

Hortoványi József: Ez is új találmánya a rendszernek. Szükségök volt e találmányra, mert már nem volt többé más alap, a melyen e devastaló rendszer folytatható lett volna. Itt ismét kiindulásom alapjára, az 1848-iki alkotmányra térek vissza. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1848-iki alkotmány a nemzet érdekeit és jogait, a nemzet tekintélyét és hatalmát biztosította intézményeiben; de oly külön állami hatalmat, mely mögött csakis ministeri érdek és kormányhatalom lappanghat, nem ismer.

E rendszerben fejlődött ki, hogy a midőn a ministeri és kormányi érdek és hatalom csorbulni kezdett, ennek leplezésére s a hajótörést szenvedett tervek keresztül erőszakolására az állami érdek és állami tekintélyt állították oda, hogy ezen mindenki előtt tiszteletet parancsoló elvek alatt lepleztessék, elpalástoltassék a ministeri érdek szülte tévedéseket s az állami tekintélylyel pótolják a rég elveszett kormány és ministeri tekintélyt.

A mily hamis volt előbb a szabadelvű lobogó, ép úgy hamis volt ez új jelszó *(Úgy van! bal felől.)* s e rendszerben, a kik az állami tekintélyt sehol annyiszor nem compromittálták szerencsétlen experimentumaikkal, mint épen nálunk.

Különösen az egyház-politika terén arattak babérokat s itt e téren a szabadelvűség lobogója alatt annyit még soha kormány nem vétett a valódi szabadság alapelve ellen, mint e téren. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Az állami tekintély elvét declarálták a hatalom és a jog egyedüli forrásának s a mint illusoriussá tették a nemzet politikai jogait, most a társadalmi szabadság utolsó biztosítékát kellett megtámadni, ezért inaugurálta az állami omnipotentiát, kiszélesítette a ministeri hatalmat az állami hatalom leple alatt odáig, hogy itt e házában az állam gondoskodása és gyámsága alá akarja szorítani a társadalmat, a társadalomban a család legféltettebb s leglényegesebb belügyét s ezen állami omnipotentia nevében megrendszabályozni a polgár lelkiismereti szabadságát, paragrafusba önteni, ha kell, az állam érdekének megfelelően annak hitvallását s imádságát. Először csak a keresztelésnél avatkozott a szülők s a katholikus egyház jogaiba és hitelveibe, e téren megbukott, hogy ennek consequentiáit ne kelljen levonnia, keresi e szándéka megvalósítására szükséges új technikai eszközöket az állami anyakönyvvezetés behozatalával.

Vajay István: Csak a firma változott! *(Derültség jobb felől.)*

Hortoványi József: S végre e kérdés végleges megoldásaként oly intézményt helyez kilátásba, melynek a felszínen levő egyházpolitikai e kérdéshez semmi köze, az állami érdekek körébe vonja a családalapítás biztosítékait s a polgári házasság proclamálásával, úgy, hogy elveszi a házasság ethikai alapját, megfosztja azt szentségi jellegétől s a családalapításnak e biztosítéka helyébe magának vindicálja a jogot, hogy ez ethikai alap helyébe az állam nevében a családot s ezzel az egész társadalmat egyszerű üzleti alapra degredálja. *(Derültség.)*

Mindezen jogfosztogatást pedig a fokozottabb szabadelvűség diadalának hirdeti. Már most legyen szabad kérdenem, a szabadelvűségnek mi

Digitized by Google

köze e kérdéshez, avagy miféle szabadelvűség az, hol az állam mindenhatósága folyton nemcsak az egyéni, de a lelkiismereti szabadság jogkörét is magában absorbeálja, a hol lerombolja a valódi társadalmi szabadság utolsó biztosítékait, a hol szabadon sértheti az egyén lelkiismereti s vallási szabadságát. Ezért a valódi szabadság nevében, mely biztosítja a társadalomban mindenkinek lelkiismereti s vallási szabadságát, tiltakozom e rendszernek e téren nyilvánuló politikája ellen s mert a polgári házasság *(Halljuk! Halljuk!)* a társadalmat az egyedüli biztos ethikai alapjától fosztja meg, tiltakozom annak még elvi kijelentése ellen is s küzdeni fogok ellene, hogy az a gyakorlatban ne érvényesülhessen nálunk soha.

Mi különbség van a mi szabadelvű rendszerünk alatt lesülyedt szabadság és az ókori népek szabadságai között? Semmi!

Ott is az állam volt minden, az egyén semmi, az állam hatalmában birta az egyén összes jogait, a mi szabadelvű rendszerünkben is az államhatalom lett minden, ez képezi az egyéni és lelkiismereti szabadság, a jog egyedüli kútforrását, épen úgy, mint az ókorban.

A sülyedés minden akkori jelei is megvannak. Akkor, a midőn az állam elrabolta az egyén szabadságát, elvesztette az ethikai alapot, ép ezért sülyedt a bukás utolsó stádiumában, a midőn a közérdek s közerkölcs utolsó szikrája is kialudt a népekből. Nálunk e rendszer a szabadság eszméjének elfojtásával alapintézményeinket az állami despotismus eszközévé alakítva, az állam és társadalom utolsó biztosítéka, az ethikai alap lerombolásával már is erkölcsileg oda sülyedtünk, a hol a rómaiak az ókorban az elzüllés utolsó stadiumában voltak, a »panem et circenses« volt a jelszó, mely megvan a mai rendszerben is, csakhogy ezt Polónyi Géza t. képviselőtársam már jobban lefordította magyarra.

Nézzük e rendszer másik oldalát. *(Halljuk! Halljuk!)* Tarthatatlan az nemcsak az erkölcsi sülyedés nagy foka, hanem azon nagy pusztítás folytán is, melyet e rendszer a nemzet anyagi fejlődésében okozott.

Ne tessék visszariadni holmi statisztikai adatoktól, bármily szárazak és unalmasak is azok, de mivel beszédem elején hivatkoztam e rendszer gondolkodására, azt, a mit állítottam, e költségvetés adataiból bebizonyítani is akarom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Csupán azt kutattam, hogy a nemzet által ezen állami omnipotentia szükségleteire és annak fentartására mennyi esik a fizetett évi adókból, s mi jut abból vissza legalább oly intézményekben, a melyek a nemzet fejlődését s szellemi, anyagi téreni haladását is biztosíthatják s lehetővé teszik, hogy ez óriási terhet megbirja.

Erre nézve csak a nemzet egyes adófizetője által fizetett adóforintot vettem alapúl s keresem, hogy e forintból, a költségvetés arányában, mi hova fordíttatik.

A költségvetésben a netto jövedelmet kutatva s itt a pénzügyministeriumnál 217,586.685 forint, a kereskedelminél 23,615.657 frt, összesen 241,602.342 frt, mert csak itt van oly felesleg, a mit az állam netto jövedelmének vehetünk, miután a többi ágaknál bevételi többlet nincs.

Ennek megfelelőleg a következő kiadási tételek állanak:

A VII. fejezetben (rendes) államadósságok czímén 118,770.507 frt, VIII. fejezet kamatbiztosítást élvező vagy államosított vasutak czímén 21,319.298 frt, IX. fejezet előlegek a vasuti kamatbiztosítás czímén 753.408 frt, összesen 140,843.213 forint. Ezzel szemben a bevétel 3,690.282 frt, ha ezt levonjuk, marad 137,152.931 forint ez tehát, a mi az adósságok törlesztésére számítható 56·67%-a az összes jövedelemnek, vagyis az adófizető polgár minden egyes forintjából több, mint ötvenhat krajczár fizet ezen rendszerben létesült államadósságok kamataira már most hason arányban veszszük csak, mire megy a forintból a többi krajczár:

I. és II. fej. a kir. udvartartásra esik 1·95%, IV. és XXI. fej. közösügyi kiadások és honvédségre 19·58, VI. fej. nyugdíjakra 3·8, X. fej. Horvát-Szlavonországok beligazgatási költségeire 2·94, XV. fej. a belügyministeriumra 4·64, XVIII. fej. a földmívelési ministeriumra 1·51, XIX. fej. vallásügyi ministeriumra 2·55, XX. fej. igazságügyi ministeriumra 5·45, ezek után az országgyűlési kiadásokra (III. fejezet), az 1867. előtti nyugdíjakra (VI. fej.), az állami számvevőszékre (XI. fej.), a ministerelnökségre (XII. fej.), ő Felsége személye körüli ministerre (XIII. fej.), a horvát ministeriumra (XIV. fej.) eső kiadások a reájuk eső csekély jövedelem után 1,881.985 frtot tesznek ki, vagyis 1·63%-ot. Már most, t. ház, ha ezen százalékokat összeadjuk, azon szomorú tény előtt állunk, hogy a culturalis czélokra abból az adóforintból nem jut több, mint két és fél krajczár, a földmivelési ministeriumra, mely pedig ily agrar államban a legfontosabb lenne, alig másfél krajczár.

Ime, t. ház, e számadatok jellemzik mindennél jobban azon liberalisnak nevezett rendszer gazdálkodását, a melyből minden falusi gazda kiszámíthatja, hogy az ő adóba fizetett száz krajczárjából mindössze csak négy krajczár az, mely culturalis s a földmívelési czélokra esik, a melynek közvetlen hasznát látja, 96 krt elvisz az állami mindenhatóság.

Digitized by Google

Ez tehát az állam és társadalom közötti egyensúly mérlege, de tartok tőle, hogy e megmaradt négy krajczárt is elkéri a cultusminister úr az állami anyakönyvvezetőkre s akkor legalább nem marad semmi.

Ez tehát, t. ház, azon fennen hirdetett szabadelvűség, ezen rendszer az, mely alkotmányos intézményeinket ezen már betegesnek mondott, de valóban tarthatatlan állapotba juttatta.

Ezért kellett annyit küzdeni e nemzetnek 1848-ban, ezért folyt annyi vér, ezért hozott annyi áldozatot e nemzet, s ezért szenvedett annyit, hogy most ez intézményeiben a szabadelvüség jelszava alatt az igazi szabadságát kiöljék, intézményeit arra használják, hogy az állami omnipotentiát abban inaugurálhassák?

Azért győzött tehát a valódi társadalmi szabadság eszméje, hogy most, a magyar társadalom szabadságának ez utolsó biztosítékát is az a független felelős kormány saját hatalmi körébe vonja, melyet a nemzet épen ezen szabadságának megvédéseért alkotott?

Ezért omlottak le azon válaszfalak, a melyek a magyar társadalomban az embert elválasztották az embertől, a melyekben a jog csak privilegiumon alapult, hogy az állami hatalom építsen helyébe újakat, az államhatalom omnipotentiajában, abba szorítva az állam összes polgárait, annak összes természettől örökölött jogait, lelkiismereti szabadságát, hogy azt mint az állam kegyeit osztogassa abban a formában, a melyben neki majd tetszeni fog? *(Úgyvan! bal felől.)* Intézze csak legbelső ügyeit, a melybe épen a valódi, az igazi társadalmi szabadság elveinél fogva avatkozni nincs joga?

Ez nem szabadelvű politika ez az állam zsarnokságának proklamálása. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Ezen rendszer ellen zúdúl fel a magyar társadalom s követeli e rendszer megbukásával a valódi nemzeti politikát, mely összes 48-iki vívmányaink és intézményeink éltető elemét s szellemét képezi s mely biztosítja a valódi társadalmi szabadságot, vissza adja annyi oldalról kijátszott politikai jogainak garantiát *(Igaz! balról.)* s megszabja az állam jogkörét a meddig terjedhet.

Ezen rendszer ellen támad fel a magyar nemzet, mely e rendszerben inaugurált állami omnipotentia helyébe követeli a valódi nemzeti politikát. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Ezen rendszer s vele együtt ennek megteremtőinek bukását követeli ma a nemzet s követel oly valódi nemzeti politikát, mely alkotmányos rendszerünk biztosítékait, melyeket e rendszer tönkretett, visszavívja, mely felállítja újból a természetes határvonalat az állam és társadalom között, az államhatalom kezelőit visszaszorítja azon térre, a melyet nekik az 1848-iki alkotmányos szervezet megszabott, mely érvényt szerez azon alkotmányos biztosítékokoknak, melyek ott lerakva vannak, mely visszaállítja a népképviseleti rendszer teljes tisztaságát, szerves összefüggésbe fogja újból hozni kormányát a törvényhozó testülettel, melyből az már rég kivonta magát s mely meg fogja szerezni tudni kormányának ez intézményekben lefektetett biztosítékokat, a valódi függetlenséget s a valódi felelősséget s visszavívja a nemzettől elkobzott politikai jogait és társadalmi szabadságát. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

E rendszer az, mely a nemzettel, annak anyagi fejlődésével nem törődött, a magyar társadalmat kifosztva tönkretette, mely nem a nemzeti jólét fokozását kereste, melynek keze nem a nemzet szivét, nem a nemzet vágyait, hanem folyton csak annak zsebét kereste, hogy a kiszélesített állami omnipotentia fokozódó szükségleteit és még egyebeket abból fedezhessen. E rendszer ellen követeli a nemzet azt a valódi nemzeti politikát, melyben az államhatalom teljesíti kötelességét ott, a hol eddig elhanyagolta s nem ront be a családba, hanem annak szentélyén kivül nyújt segélyt a magyar gazdának, iparosnak s e társadalom minden osztályának, mely az anyagi téren elbukott polgárság felsegélésére összpontosítja azt a hatalmat, mit a nemzet kezébe adott. *(Úgy van! Helyes! a baloldalon.)*

E rendszer helyébe kell lépni a valódi nemzeti politikának, mely a míg egyrészről védi a társadalom jogait, biztosítja nemcsak a katholikusok, de az összes felekezetek vallási s lelkiismereti szabadságát, sem közvetlen, sem közvetve ezek jogkörét sérteni nem engedi, a nemzet meggyőződésével ellenkező idegen intézményektől megóvja s megvédi annak magyarságát, faji jellegét minden cosmopolitára átalakítani akaró törekvések ellen, *(Úgy van! a baloldalon.)* a valódi társadalmi szabadság eszméit érvényesíti s az állami érdekek helyébe a nemzet érdekeit helyezi, azon érdekeket, melyek lehetővé teszik e liberalisnak nevezett rendszer pusztításainak és óriási terheinek viselhetése mellett a magyar társadalom minden eddig elnyomott s elhanyagolt osztályainak felvirágzását. *(Úgy van! a baloldalon.)*

E rendszert megvalósítani s az igazi nemzeti politika alapjait újból lerakni s a valódi társadalmi szabadság eszméinek biztosítékait visszaállítani csakis rendkivül kimagasló tehetség volna képes, mint a mostani miniszterelnök úr.

De nem a mostani környezetében, melynek némely tagjai a régi rendszert vele folytatni

Digitized by Google

akarják, kik akadályai a valódi nemzeti politika eszméi érvényesülésének s ezért a költségvetést, mivel az bizalmi kérdés, e rendszer híveinek is meg nem szavazom. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Engedjék meg, hogy a korábban hozott határozatnak foganatosítása czéljából a ház deczember havi költségvetésének elfogadására vonatkozó jegyzőkönyvi pont hitelesíttessék.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvnek megfelelő pontját).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezen pontját hitelesítettnek jelentem ki.

Folytatjuk a költségvetés tárgyalását.

Horváth Ádám jegyző: Molnár Józsiás.

Molnár Józsiás: T. képviselőház! Az előttünk fekvő költségvetési törvényjavaslat 402,278.985 frt bevétellel szemben 378,005.231 forint kiadást tüntet fel. S ha a 24,273.754 frt feleslegből a beruházásokra szánt 15,248.994 frtot és a rendkivüli költségvetésre szánt 6,928.023 frtot levonjuk és még mindig 14.047 frt marad államháztartásunknak feleslegül. Ez a 14.047 frt feleslegnek nem sok ugyan, hanem azért minden körülmények között mégis csak felesleg és épen azért méltó arra, hogy a költségvetés iránt bizonyos tekintetben és bizonyos mérvben elismeréssel viseltessünk. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De mindazáltal mégis, ha azt a kérdést vetjük fel magunk előtt: vajjon ezen kedvező külsejű költségvetés daczára is, hogy állnak és mily színvonalon állhatnak Magyarország népeinek és a magyar államnak pénzügyi viszonyai, ha tüzetes megfontolás után akarunk e kérdésre felelni és ha a dolgokat mélyebben vizsgáljuk, lehetetlen, hogy fel ne tűnjék és észre ne vegyük azt, hogy Magyarország pénzviszonyai ma is rendkívül elszomorító állapotot, elszomorító képet mutatnak és pedig azért, mert tudvalevőleg a magyar birodalom pénzszegény állam és igy beruházási szükségletének fedezésére a tőkét idegen államokból kell, hogy beszerezze. De nemcsak a magyar állampolgároknak kell, hogy költségeik fedezésére külföldi tőkéket hozzanak be, de maga a magyar állam kormányának is külföldi kölcsönökből kellett fedeznie nagymérvű beruházásainak költségeit.

Hogy a magyar állampolgárok egyeseinek, és egyes vállalatoknak szükségleteire külföldről igénybe vett tőkék mennyisége minő összegre rug: ezt határozottan megmondani képes nem vagyok, annyit azonban egész biztossággal állithatunk, hogy ezen összegek legkevesebb 2000 millió forintot minden kétség nélkül ki fognak tenni. E 2000 millió frt. után legolcsóbban számitva is, legalább 100 millió forint. évi kamat, vagyis robot jár. Ha ehhez hozzáveszszük a költségvetésben kitüntetett azon 140,089.805 frt kamatot, melylyel az államháztartás adózik a külföldi tőkének: azon esetben elfogjuk érni eredményként azt, hogy megláthatjuk, miszerint a magyar állam és a magyar állam polgárainak összessége évenkint legalább is 240 milliót fizet külföldi pénzbirtokosoknak is kamat fejében. Hogy ezen 240 millió forintyi évenkint fizetendő kamat honnan veszi fedezetét, arra akkor, midőn tudjuk, hogy nyers terményeinkből folyó rendes bevételeink alig elégségesek arra, hogy belőlük bárcsak iparszükségleteinket is fedezhessük, nem marad más, mint az, hogy ezen 240 millió évenkint csakis folytonosan beözönlő külföldi tőkéből fedezhető, mely vasutak más beruházások és magánkölcsönök czimén évenként az országba bejön.

Mindezekből kifolyólag bátor vagyok egész tisztelettel a t. pénzügyminister úrhoz azon kérdést intézni, hogy vajjon mi történnék akkor, ha valamely bizonyos előre nem látható körülmények folytán a külföldi tőkének beözönlése, pl. háború vagy akármi által egyidőre megszűnnék? Honnan lennénk képesek azon 240 milliónyi kamatot előteremteni, akkor, midőn tudjuk, hogy az összes, a magyar állam területén forgalomban lévő pénzösszeg alig haladja meg valamivel a 300 milliót.

Én tehát teljességgel nem tudnám a módját feltalálni, honnét lenne képes a pénzügyminister úr ezen eshetőségre az egyensúlyt az államháztartásban fentartani.

Szerintem az államháztartás intézésére hivatott közegeknek kétszeres feladat kell, hogy szemük előtt álljon. Az első feladat az, hogy gondoskodjanak, hogy az állam bevételei a kiadásait minden körülmények között fedezzék; a másik feladat az, hogy az állam polgárai összességének kiadásai és bevételei egyensúlyban lehessenek, mert máskülönben helyes pénzügyi politikát folytatni nem lehet. Épen azért mindnyájunkat, kik e padokon ülünk, méltán lephetett meg az igen t. ministerelnök úrnak, a ki egyszersmind pénzügyminister is, azon kijelentése, hogy ő a 67-es alapot állandó alkotásnak tartja és annak keretein sem szűkíteni sem tágítani nem akar. Mindenki beláthatja, hogy ilyen korlátolt viszonyok közt, milyen részünkre a 67-es kiegyezés folytán osztályrészül jutott, mi egyáltalán pénzügyeink rendezésére szabad kézzel nem birunk.

Többször gondoltam rá, hogy vajjon mi tetszhetik a pénzügyminister úrnak annyira a 67-es alapból és a kérdést is felvetettem magamnak, hogy vajjon nem a quota arányában szerelmes-e az igen t. pénzügyminister úr?

De ezt a feltévést magam is mindjárt megczáfoltam, mert lehetetlen feltételezni, hogy észre ne venné, hogy mi azon quotához aránylag sok-

Digitized by Google

kal nagyobb összeggel járúlunk, ha nem is közvetlenül, de közvetve, mint a mennyi minket tulajdonképen vagyoni állásunk arányában megilletne. Első sorban is a közös költségeknek 141,140.134 frt összes kiadásából mi látszólag tényleg csak 31,041.015 frtot fizetnénk. Ha azonban egy kissé tüzetesebben vizsgáljuk, szemünkbe kell hogy tűnjék, hogy ezen 141,140.134 forint összes kiadásból 44,730.400 frtot a határvámok jövedelmei fedeznek.

A határvám bevételeinél, ha futólag vizsgáljuk, szintén az ötlik szemünkbe, hogy Magyarország határvám bevétele csak 6.073.100 frt, míg ezzel szemben az osztrák vámhivataloknál az összes bevétel 38,530.000 frtot tesz és mindennek daczára mégis határozottan merem állítani, hogy mi e határvám-jövedelemhez többel járúlunk, mint Ausztria, a mennyiben Ausztriának kifejlett ipara lévén, ő nincs annyira rászorúlva a külföldi iparczikkekre, mint mi Magyarországon. *(Úgy van! Úgy van! szélső baloldalon.)* És merem állítani, hogy ezen határvám-jövedelemből mi legalább 24 milliót fedezünk, tehát jóval többet, mint Ausztria. Azon kivül azt sem szabad felednünk, hogy geographiai helyzetünknél fogva a külföldi iparczikkek rendszerint austriai kereskedők közvetítésével jönnek hozzánk, a kiknek átmeneti provisiója magyar állampolgárok kárára és az osztrák állampolgárok hasznára kitesz legkevesebb három, négy vagy több milliót is. Ha már a vámkérdésről van szó, lehetetlen, hogy kikerülje figyelmünket azon tény is, hogy az osztrák ipar a mi közös vámterületünkön a szó szoros értelmében monopolisál, a mi annyit tesz, hogy más az ára az osztrák gyáripartnak a magyar vásárlók, mint a dunai fejedelemségekből, vagy Törökországból, vagy Európa bármely irányából jelentkezzék vásárlók részére. Ezen árkülönbözet az osztrák piaczon az árú minőségéhez képest 3—4—20%-ig terjed, de van eset rá, saját magam tapasztaltam, igaz hogy 1859-ben, hogy a Pollák-féle gyufa 200%-kal is drágább volt Magyarország, mint Romania részére. Ebből kifolyólag lehetetlen, hogy ezen különbözetet, melyet a közös vámterület folytán az osztrák ipar Magyarországon élvez, szintén a közös költségek rovására ne irjuk. Ha már most csak 240 millió kiadást számítunk is Magyarország részéről iparczikkekért Ausztria részére, úgy mindjárt egész világosan ki fog tűnni, hogy mi Ausztriának a közös vámterületekből származó monopoliumáért nem kevesebb, mint 24 millió forintot fizetünk évenkint. Ha mi a szabad kereskedés eszméjének hódolnánk, a mit én egy magasabb szempontból hazánk iparának kifejlesztése szempontjából sohasem tudnék helyeselni, de feltéve, hogy felszabadítanók határainkat a külfölddel szemben, ez esetben nemesak azt érnők el, hogy nyers terményeinket sokkal nagyobb áron tudnók értékesíteni, hanem azt is, hogy az osztrák ipartól bevásárlott czikkeink a nemzetnek huszonnégy millióval kevesebbe kerülnének. Innen kifolyólag, mivel azt hiszem, hogy minden egyes állításom e tekintetben a legszigorúbb kritikát kiállja, épen azért bátor voltam izelítőkép a közösügyek terhéhez való járulásunk számadását a következőkép összeállítani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az előadottak szerint a határvámok bevételénél közvetve legalább is 24 millió forintot fizetünk, közvetlenül készpénzzel járulunk a közösügyi kiadásokhoz 31,041.015 frttal. Az osztrák ipar javára eső monopoliumra legalább is 24 millió forint esvén, így összesen az osztrák-magyar bank által nyerendő előnyöket és sok egyebet, az osztrák államnak az állami fogyasztási adókból utánunk származó hasznát nem is számítva, csak a felsorolt három tétel alapján bátran mondhatom, hogy mi, a szegény Magyarország a közösügyes költségekhez közvetve és közvetlenül 79.041.615 frttal járulunk, míg ezzel szemben a dúsgazdag Ausztriának a közösügyes költségek fedezésére legfeljebb 62,099.119 frt marad és mégis daczára ennek, nekünk hányják szemünkre, hogy csak 30%-al járulunk a közös költségekhez, noha a közösügyekre való befolyásból nekünk tényleg még, 20%-nyi befolyást sem engednek, noha az elmondottakból láthatólag tehát Magyarország, ha nem is közvetlenül, de közvetve, többel járúl a közös költségek fedezéséhez, mint a dúsgazdag Ausztria. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nincs, és nem is lehet szándékom a t. ház nagyrabecsült türelmével visszaélni, *(Halljuk!)* mindazonáltal nem mulaszthatom el, hogy ki ne fejezzem azon meggyőződésemet is, hogy culturállamot a culturállam minden kellékei nélkül józanúl még képzelni sem lehet. A culturállamnak első feladata pedig az, hogy kifejlődött mezőgazdasággal és iparral birjon; már pedig kifejlődött ipar nálunk Magyarországon közösügyes alapon soha, semmi körülmények közt létrejönni nem fog; ha pedig mi nem gondoskodunk arról, hogy úgy az államnak, mint az állampolgárok összességének kiadásai fedezzék bevételeiket, abban az esetben minden kétségen kivül nagyon szomorú az a sors, mely Magyarországra vár még azon esetben is, hogy ha jövő évi költségvetés netalán az állam bevételében még több plust mutat is föl. Nekünk iparunk és mezőgazdaságunk fejlesztésére okvetlenül és elkerülhetetlenül szabad kézre, önállóságra és függetlenségre van szükségünk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Önállósággal és függetlenséggel is vajmi nehéz lenne olyannyira zilált pénz-

Digitized by Google

ügyi viszonyainkat kellően rendezni, de nem szabad visszariadnunk semmi nehézségtől sem; azonban megkötött kézzel épen lehetetlen a fenforgó nehézségekkel megküzdenünk.

Hogy mennyire lehetetlen ez, annak illustrálására bátor leszek a közelmult idők egy eseményét elbeszélni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezelőtt néhány hónappal történt, hogy a magyar gazdasági egyesület szakosztályának bizottságában én is ott voltam. Épen a körül forgott a kérdés, vajjon nem lenne-e helyes a szesznél a mostani új regaleadókat a fogyasztási adókra rátenni és minden további nehézkes operatiót e téren kikerülni. Czélszerűnek, természetesen elég czélszerű lenne, de az összes bizottságban, pedig ott volt Matlekovich Sándor volt államtitkár úr is, nem találkozott senki, a ki egy helyes eszmét tudott volna mondani arra, hogy miképen lehetne az osztrák tartományokból ily módon a szesz becsempészését meggátolni. Tudvalevőleg Ausztriában nincsen regale-adó, tehát a szesz olcsóbb, Ausztriából, tehát Bukovinától elkezdve egész Fiumeig meglehetős nagy vonalon érintkező határainkon, melyek mindenütt tárva nyitva állanak, nagyon könnyű becsempészni ezt a regaléval meg nem adózott szeszt és még annak lehetősége sincsen kizárva, hogy Ausztria bármely pontjából az ország legtávolabb pontjára, pl. a Székelyföldre hozzanak ilyen regaleval meg nem adózott szeszt. Minthogy az egész bizottságban egyetlen egy helyes eszme sem merülhetett fel, hogy miképen lehessen ezt a csempészetet meggátolni, a bizottság abban állapodott meg, hogy ezt bővebb megfontolás tárgyává tévén, majd később fog erről tanácskozni.

Ezt csak azért voltam bátor felemlíteni, hogy kimutassam, miszerint kötött kézzel egyáltalában nem lehet helyes nemzetgazdasági politikát folytatni *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mi pedig, a kik ezeken a padokon ülünk, azt kívánjuk, hogy Magyarország népes, gazdag és független legyen, épen azért, mert ezt kívánjuk, semmiféle olyan politikába bele nem nyugodhatunk, mely kezünket ezen czélunk elérésében megkötné. Épen ezért bármily tisztelettel is viseltessem különben a t. pénzügyminister úr iránt, az elénk terjesztett költségvetést nem fogadom el, hanem csatlakozom Pázmándy Dénes t. képviselőtársam határozati javaslatához. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Gr. Apponyi Albert! *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Apponyi Albert: T. ház! A költségvetés birálata két irányban szokott mozogni. A pénzügyi helyzetnek és a politikai helyzetnek együttes méltatásán épül fel az az ítélet, melyet egyesek és pártok a költségvetés felett hoznak. A költségvetéshez pénzügyi szempontból bővebben hozzászólni nem szándékszom. Foglalkoztak már ebből a szempontból a helyzettel is, a költségvetéssel is a tegnapi napon Bujanovics Sándor és Issekutz Győző t. elvbarátaim; fog ezekről a padokról még a vita további folyamán is felszólalás történni, mely a pénzügyi helyzet megvilágítását fogja czélúl kitűzni. Én csak recapitulálok, recapitulálok pedig a következőkben. *(Halljuk! Halljuk!)*

A pénzügyi helyzetnek kedvezősége abban rejlik, hogy realis költségvetésünk van és hogy államháztartásunkban az egyensúly helyre van állítva. Ezek a költségvetésnek előnyei. Ámde, t. ház, ezek az előnyök csak azért tűnnek a mi szemeink előtt olyanoknak, a melyek fényt árasztanak egy egész kormányzatra, mert azoknak ellenkezőjét éveken át megszoktuk volt. Tulajdonképen egészséges állami életben egészen magától értetődő dolog, hogy a költségvetés realis legyen és hogy az államháztartásban az egyensúly meglegyen. *(Helyeslés bal felől.)*

Nem azért mondom ezeket, hogy kisebbítsem azoknak érdemét, kik az éveken át megrögzött financialis bajokból ezen állapot eléréséhez vezették az országot, hanem csak azért, hogy attól a túlságos optimismustól óvjam a közvéleményt, mely a pénzügyi helyzetre nézve lábrakapott és terjedni kezd. *(Helyeslés bal felől.)* Mert a pénzügyi helyzet ezen előnyei mellett nem kicsinylendő, sőt igen súlyos bajaink is vannak. Ezek az előnyök irtóztató áron lettek megvásárolva. Megvásároltattak a közterheknek olyan fokozása által, mely a nemzetnek áldozatkészségét ugyan a legfényesebb világításban tűnteti fel, melylyel azonban eljutottunk a teherviselési képesség határáig is. Súlyosbítva van ez a baj a közterhek kivetésében és beszedésében való, tovább nem tűrhető aránytalanság és igazságtalanság által. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Még súlyosabbnak tűnik fel ez a helyzet, hogyha arra a számos tünetre tekintünk, melyeknek egynémelyikét a tegnapi napon t. barátaim itt felhoztak, melyek azonban a korábbi években a t. többség soraiból is constatálást nyertek, hogy t. i. a gazdasági fejlődés, a gazdasági felvirágzás — legenyhébben fejezve ki magamat — az országban nem egyenletes és jóformán az országnak csak azon részeiben mutatkozik, melyeknél azok alapját maga a teremtő Isten jósága vetette meg, melyekben a gazdasági felvirágzásnak minden természetszerű előfeltétele meg van, holott az országnak a természet által mostohábban gondozott részeiben felvirágzásról nem, hanem hanyatlásról, visszaesésről lehet beszélni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És mindezekhez hozzájárul még az, hogy a terhek ezen iszonyatos fokozásával, azoknak néha

Digitized by Google

harbár módon való behajtásával mit értünk el? Épen csak annyit, hogy az egyensúlyt állítottuk helyre, épen csak annyit, hogy a financialis tönkről megmenekültünk; de a mellett állami intézményeink összesége olyan gyarló és a közczéloknak annyira meg nem felel, hogy csak most beszélünk az egész vonalon megindítandó reformok szükségletéről, holott ennyi erőfeszítés árán egészséges politikának követése mellett az országnak joga és a nemzetnek igénye volna arra, hogy egy jól berendezett államot nyerjen ellenértékül, mely összes intézményeiben a nemzet érdekeinek megfeleljen. *(Úgy van! Úgy van! Élénk tetszés a bal- és szélsőbalon.)*

Igy néz ki, t. ház, a maga valójára reducálva az, a mivel a mai kormányzati rendszer, mint fénypontjával dicsekedni szokott; így néz ki a pénzügyi helyzet kedvezősége, ha annak minden valóban kedvező, de a mellett egyszersmind minden aggasztó momentumait kiemeljük. *(Tetszés a bal- és szélsőbalon.)*

Ezt a themát tehát mellőzve s csak a képnek teljessége végett érintve, átmegyek a politikai helyzet méltatására, mely felszólalásomnak tulajdonképeni tárgyát képezi. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! A három havi felhatalmazási törvényjavaslat feletti vita alkalmával voltam bátor hangsúlyozni, hogy annak a válságnak természete, melyben évek óta állunk, tulajdonképen micsoda, keletkezésének oka micsoda és ezen együttesen acut és cronicus jellegű válság keletkezési időpontjául a véderő vitát jelöltem ki. Ezzel szemben Eötvös Károly t. képviselőtársam azt mondta, hogy antedatálni kell a krisis keletkezését és ő azt visszavezette az 1884-ik évi választásra és annak egyes tüneteire.

Hát t. képviselőtársamnak abban igaza van, hogy a krisis és a beteg állapot keletkezését nem lehet a véderő vitához, mint dátumhoz fűzni, hogy azok az okok, a melyek ezen válságos állapotot előidézték, fejlődtek volna már a véderő vitát megelőző időben csendben, észrevétlenül és terjedtek lassan. *(Helyeslés a bal- és szélso baloldalon.)* Én a véderő vitát, mint a betegség napfényre kerülését, mint az állapotok tarthatatlanságát kimutató időpontot jelöltem meg. Egészen igaza van t. képviselőtársamnak, hogy gyökerét birja a mai állapot abban a politikai rendszerben, a mely a véderő vitát megelőzte abban a rendszerben, a mely a véderővita által külsőleg is tarthatatlanná vált. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Igen sajátságos rendszer volt az. Én abban az időben, mikor e rendszer ellen küzdöttem, többször tartottam szükségesnek azt jellemezni, egyszer különösen annak végstádiumában. Ma, midőn e rendszernek vége van, még pedig helyrehozhatlanúl, visszavonhatlanúl, a feltámadás minden lehetősége nélkül vége van, *(Élénk helyeslés, tetszés és éljenzés a bal- és szélsőbalon.)* ma, t. ház, nagyobb elfogúlatlansággal ítélhetünk fölötte. Az ma mint történeti adat áll előttünk, ma azzal csak úgy foglalkozhatunk, mint a nemzet történetében a fejlődés egy stadiumával, melyet azonban ismerni és méltányolni kell, ha teljes mértékben akarjuk látni azt a stadiumot, a melyben ma tényleg vagyunk és a mely nagy mértékben annak a rendszernek eredményéből fejlődött ki. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Én akkor is, a küzdelemnek hevében egy jellemvonást állítottam fel, a melyet ma, a midőn küzdelem hevében mondottakat a történelmi szemlélet nyugalmával revideálhatom — mondom — ma sem kell módosítanom, ma sem változtathatok azon semmit sem, mert azt hiszem, hogy az a jellemzés annak a rendszernek valóságát és lényegét kifejtette. Azt mondottam ugyanis, hogy annak a rendszernek valósága és lényege a discretionalis hatalmak iránt való előszeretetből állott. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Azon rendszer a liberalis forma alatt a legconservativebb rendszer volt, a mely ezen országban valaha létezett. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon. Egy hang a szélsőbalon: Reactionarius!)* Fenmaradásának legfőbb eszköze a »quieta non movere« elvének követése volt. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Egyetlenegy nehéz, fogas és kényes kérdésnek megoldásához hozzá nem fogott és ha hozzáfogott, a nagyobb nehézségek észlelésekor rögtön visszavonúlt a megoldástól és kereste azon tényezőkkel a kibékülést, a melyek a nehézségeket okozták. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Ezen rendszer kerülte az intézményeknek olyként való alakítását, hogy a competentiák, a jogok, a kötelességek, hogy a jogvédelem eszközei praecisitással és határozottsággal legyenek megjelölve. Ezen rendszernek, a midőn hatalmának tetőpontját érte el, midőn alkotási képessége 1886-ban az u. n. megyei reform alkalmával kicsúcsosodott, valóságos virágát és symbolumát képezte a főispáni hatalomnak akkori szervezetése, és ez a főispáni állás, a mint az még ma is létezik, annak attributumaival és hiányaival, jóformán az a monumentum, melynek tulajdonságaiból az egész rendszer karacterére rá lehet ismerni. *(Úgy van! bal felől.)*

Egy magasrangú, nem tudom dignitarius-e, tisztviselő-e, hivatalnok-e, hanem mindenesetre egy magasrangú hatalmi közeg, mely egy vármegye élére helyeztetik, körül nem írt jogokkal, körül nem írt kötelességekkel, annyi joggal, a mennyit magának vesz, annyi kötelességgel, a mennyit teljesíteni jónak lát, *(Úgy van! balról.)* qualificatio nélkül, *(Úgy van! balról.)* törvényszerűen körülírt felelősség nélkül, *(Úgy van! balról.)*

Digitized by Google

mely törvényszerinti felelősség hiánya miben találja correctivumát? Abban, a mit akkor a felelősség legnagyobb mérveként állítottak elénk, hogy t. i. a kormány minden indokolás nélkül elbocsáthatja. (*Derültség balról.*) Tehát a helyi discretionális hatalom correctivumaként a központi discretionalis hatalom indokolásra nem szorúló intézkedése tétetett. És, t. ház, ez a hatalmi közeg lehet mondani élet-halál ura az ő megyéjében; minden érdek tőle várja kielégítését, senki az ő ajánlása nélkül előre nem mehet, mindenkinek pályája, vállalkozásai, magán- és közérdekei megakadnak, mihelyt e hatalmi közeg ellenzésébe ütköznek. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* E hatalmi közeg kizárólagos és körül nem írt függésben áll a központi kormánytól, melynek megint, a mint ez a parlamentarismus lényegéhez is tartozik és másként nem is lehet, az uralkodó párt bizalmának fenmaradása képezi fönnállása alapját.

Hát, t. ház, a párturalomnak ehhez fogható szervezését és biztosítását az összes államok történetében hiába keressük. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* De e rendszer nem tarthatta volna fenn magát, ha árnyoldalai mellett nem lettek volna oly oldalai is, melyek okos és jeles hazafiakat is arra indítottak, hogy e rendszert támogassák. E discretionalis hatalom és ennek nagysága elfödte az állami szervezet tulajdonképeni gyöngeségét és tehetetlenségét. És mert a kormány hatalma mindenható volt, azt hitték, hogy az állam is erős és mert a nemzetiségi agitátorok a kormányhatalommal nem mertek ellenkezni, azt hitték, hogy a magyar állam és a nemzeti egység consolidatioja is előre halad. Tisztán külső eredmények által iparkodtak palástolni a belső gyengeségnek azon folyton előrehaladó munkáját, melynek eredménye azután kipattant, mihelyt a külső erő megszűnt, mely látszólag együtt tartotta az állami gépezetet. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

E rendszer nem oldott meg egyetlen kényes kérdést sem a szorosan vett belügyi téren, sem a közjogi téren, hanem tagadhatatlanúl nagy ügyességgel birt a megoldatlan kérdések talajából minduntalan keletkező egyes complicatiók elintézésében. És ebben az ügyességben, ebben a mindennapi ügyességben a felmerült incidenseknek virtuositással történő elintézésében látta azután sok jó hazafi is az állapotok stabilitásának, a konfliktusok kikerülésének, a nemzeti sors biztosításának, a monarchia összetartásának egyedüli alapját, egyedüli biztosítását. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Olyan volt ez a rendszer a politikában, a milyen volt a pénzügyi téren 1878 óta. A deficitet nem tudta megszüntetni, hanem a deficit fedezésére évről-évre talált módot. Igy a politikai téren mutatkozó deficitet, a politikai téren elharapódzott betegségeket nem tudta meggyógyítani, a megoldást váró és sürgető nehézségeket és kérdéseket nem tudta megoldani, hanem az ezekből felmerült időnkinti incidenseket el tudta intézni és a jóhiszemű magyar ember azt hitte, hogy tehát minden rendben van. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Ez a rendszer azonban annyira személyes természetű volt, annyira egy kiváló egyéniségnek személyes tulajdonaihoz volt kötve, hogy ezen rendszernek folytatása és fentartása abban a pillanatban lehetetlenné vált, a mely pillanatban az a kiváló egyéniség elvesztette a prestigenek azt a mértékét, a mely egy ilyen tisztán személyes uralom folytatásához szükséges. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És e tekintetben is katastropha és fordulópont volt a véderővita, mert a véderőjavaslat volt az a momentum, mely ama rendszer képviselőjének és vezérének taktikai csalhatatlansága iránt megingatta a hitet és ez által megfosztotta őt a prestigenek és bizalomnak azon fokától, a mely szükséges volt, hogy személyes uralma fenmaradjon. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

A mi azután bekövetkezett, az nem nevezhető többé Tisza-aerának. Az a rekonstruált kabinet, mely még Tisza Kálmán ministerelnöksége alatt keletkezett, már nem tartozott a Tisza-aerához, csak úgy, a mint nem tartozott a III. Napoleoni aerához az a szerződés, a melyet III. Napoleonnál láttunk, miután az ő szive szerinti államférfiakat, Rouhert, Mornyt el kellett ejtenie és Ollivierhez, a liberalis pártok államférfiaihoz folyamodnia. A mily rosszúl érezte magát, a mily zavarba és dilemmába jutott III. Napoleon akkor, midőn az ő egyéniségének megfelelő államférfiaktól megválva, más eszmék képviselőit kellett maga mellé vennie, ép oly impossibilis helyzetbe jutott az általam ecsetelt rendszer t. képviselője és vezére, midőn azon feladat elé állították őt, hogy ő most más férfiakkal egyetemben, más erőkkel szövetkezve egy más rendszert képviseljen, olyat, a melylyel sem az ő egyénisége, sem az ő multja, sem az ő tapasztalatilag kifejlődött államférfiúi qualitásai harmoniában nem állottak. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

És akkor, t. ház, akkor állott volna be annak szüksége, hogy tehát valóban egy új aera keletkezzék. De látjuk, tapasztaljuk, hogy ez az új aera sehogy sem tudott keletkezni, sehogy sem tudott alakot, sehogy sem tudott akcióképességet ölteni. Nem tudott pedig ölteni azért, mert abból a multból, melyet néhány rövid vonással ecsetelni iparkodtam, magával vitt egyet: magával vitte a párturalom kizárólagosságának dogmáját, magával vitte azt a politikai tévtant, hogy egy pártnak, mint olyannak, fentartása a

Digitized by Google

politikai tartalomtól eltekintve is, önálló politikai czélt képez. *(Zajos helyeslés bal felől.)* És ezzel megterhelve, a nemzetben mindazon lélektani tényezőket kizárva, melyek egy erőteljes reformpolitikának keresztülviteléhez szükségesek: ilyen körülmények között akart alakulni az új aera a régi alapokon. Nem csoda, t. ház, ha nem tudott. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*.

Először is, a mint a minap mondtam, a véderő vita alkalmával beállott krizisnek természetét vagy félreismerték, vagy elismerni nem akarták. A nemzetben a véderő vita alkalmával felébresztett közjogi féltékenységet lecsillapítani, az 1867-iki kiegyezés iránt megrendűlt bizalmat helyreállítani, ezt az első feladatot, a melyet az 1867-iki alapon álló férfiaknak magukénak kellett ismerni, ezt a feladatot kezükbe venni vagy nem tudták, vagy nem akarták, vagy nem merték.

És akkor beállott a közállapotoknak egy tagadhatatlan, fokozatos rosszabbodása. *(Igaz! Úgy van! bal felől. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Mert hogy közállapotaink ma sokkal rosszabbak, mint a minők az úgynevezett új aera kezdetén voltak, azt, t. ház, senki sem tagadhatja.

Jókai Mór: De igen!

Gr. Apponyi Albert: Azoknak a kedvéért, a kik tagadásba vonják ezt, azoknak a kedvéért, a kik mindenkor az épen érvényben lévő aerát annak a multnak rovására szeretik dicsérni, a mely multat ők annak idején hasonló buzgalommal, mint a jónak netovábbját magasztalták; *(Élénk derültség bal felől.)* ezeknek a kedvéért leszek bátor állításomat a helyzet ecsetéséhez hozzájáruló néhány vonással illustrálni. *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)*

Itt van mindenekelőtt a parlamenti tevékenységnek az a kétségbeejtő meddősége, mely harmadfél vagy három éve folyik.

Horánszky Nándor: Négy éve!

Gr. Apponyi Albert: Soha hosszabb ülésszakok nem voltak. Az év 12 hónapjából 10-et itt szoktunk tölteni az utolsó években és a parlament még a folyó munkával is hátralékban van, nemhogy a reformok terén egy nagy, egy döntő lépést tudott volna tenni. *(Élénk helyeslés a bal és szélsőbalon. Egy hang jobb felől: Ki az oka? Halljuk! Halljuk! bal felől.)*

Erre is válaszolok. *(Halljuk! Halljuk!)* Azok, kik csak a jelenségeket nézik és a jelenségek okait nem kutatják, rögtön készek a válaszszal arra, hogy ki az oka ennek; azt mondják, hogy a kisebbség erőszakoskodása. *(Derültség bal felől.)*

Hát megengedem, t. ház, hogy a kisebbség részéről történt több oly dolog, a mely túlmegy azokon a határokon, melyeket az egészséges parlamentarismus a kisebbség működésének szab. De hát ezzel szemben volt egy eszköz. *(Halljuk! Halljuk! Egy hang jobb felől: A házszabályok megszorítása!)* A ki valóban erősnek érzi magát, annál a házszabályok módosítása nehezen lesz az az eszköz. És én bizom a tisztelt kormány tagjainak belátásában, hogy ők ezzel az eszközzel való veszedelmes játékot megkisérleni nem fogják.

Nem, t. ház, ennek egészen más ellenszere van és ezt az ellenszert meg is próbálták használni azzal a kisebbséggel szemben, melyet vádolnak, hogy az ő rakonczátlankodása és erőszakoskodása akasztja meg a parlament működését. Ez az ellenszer: appelálni a nemzethez; ám seperje el a nemzet indignatiója és haragja azon kisebbséget, a mely a parlamentarismust lehetetlenné teszi. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső balon.)*

Nos, t. ház, ezen eszköz alkalmazását megpróbálták. Appellált a mult kormány a nemzethez, még pedig oly körülmények között, a melyet nem vagyok képes máskép jellemezni, mint a legnagyobb politikai frivolitással és a loyalis politikai küzdelem minden előfeltételének mellőzésével. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Megrohanta tél idején a nemzetet, készületlenül, az országgyűlés feloszlatásával, a választások elrendelésével. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon. Zaj a jobboldalon.)* Kiszemelte magának azt az időt az akkori kormány, a melyet a legalkalmasabbnak tartott a szerinte rakonczátlan, minden bajt okozó kisebbség megsemmisítésére; kiszemelte ezt az időpontot, kiméletlenül alkalmazásba vette a hatalom minden eszközeit, hogy a kisebbséget elsöpörje, tehetetlenné tegye. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon. Ellenmondás a jobboldalon.)*

Nos, t. ház, az eredmény az volt, hogy a majoritást ugyan megtartották, de hogy a nemzet ítélete azon kisebbségre, melyet önök vádoltak, korántsem volt megsemmisítő. Az a kisebbség minden árnyalata, daczára készületlenségüknek, a választásoknál diadalmasan előhaladott és hogy ha egy előbb az ellenzékhez tartozott fractio nem csatlakozik a többséghez, akkor e többségnek szám szerinti ereje is megfogyatkozik. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon. Ellenmondás a jobboldalon.)*

A próba tehát meg volt téve. A mi választóink, a nemzetnek azon része, mely az ellenzéket támogatta, jelentékenyen felszaporodott, sőt hozzája pártolt az országnak számos oly vidéke, mely addig a kormány támasza volt. Hát akkor, t. ház, a kisebbség részéről történtek csak symptomák lehetnek és ezeknek a nemzet által ekként történt, hogy úgy mondjam, sanctionálása azon erkölcsi erőnek hiányára mutat a kormánynál és többségnél, mely hogyha nincs meg, az erőszakos eszközök összessége sem képes egy több-

Digitized by Google

séget actióképessé tenni; ha pedig megvan, lehetetlenné fogja tenni, hogy a kisebbség bármikor túllépje azokat a korlátokat, azokat a határokat, a melyeket az egészséges parlamenti viszonyok törvényei az ő hivatásának, kötelességének, az ő jogainak és működésének szabnak. *(Zajos helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

De, t. ház, a meddőség csak egyik symptoma, talán még a legenyhébb. Kitört a nemzetiségi viszály ebben az országban eddig sohasem ismert mértékben és sohasem ismert leplezetlenségben. A mikor megszünt azon erős kéznek a nyomása, mely igaz csak külső eszközökkel, de féken tartotta az agitatorokat és a mikor ennek helyébe nem lépett a belső állapotoknak azon correcturája, mely a magyar államhoz ragaszkodó polgárok számát természetszerűleg szaporítja; mikor tehát a régi erő megszünt, új erő pedig nem tudott keletkezni, igen természetszerűleg felszabadultak az eddig lekötve, az eddig mesterségesen lenyügözve tartott államellenes erők és tanui vagyunk a nemzetiségi téren egy olyan »Hexensabbath« nak — magyar kifejezés nem jut hamarjában eszembe —

Beöthy Ákos: Boszorkányok szombatja!

Gr. Apponyi Albert: Mint a minőt békés időben ezen ország területén még sohasem láttunk. *(Igaz! Ugy van! bal felől.)*

És, t. ház, mindezeknek tetejébe fejlődött a vallási viszály, a felekezetek közötti békétlenség.

Hiszen azelőtt is a legegészségtelenebb állapotok voltak a vallásügyi politika terén; hanem a »quieta non movere« elvének követésével azok valahogy ki nem törtek, azok valahogy a külső nyugalmat meg nem zavarták. Megszünt a »quieta non movere« elvének alkalmazása; az azután keletkezett kormány szükségesnek látta, hogy valamit tegyen, mert hiszen tenni és alkotni volt az ő létjoga az előbbivel szemben. Próbált tenni avatatlan kezekkel, fölkavarta az addig nyugvó szenvedélyeket, létrehozta a vallási viszály kitörését ebben az országban s oly mérvre engedte ezt nőni — mert az első hibát nem tudta gyorsan kicorrigálni, hanem annak következményeit engedte tovább evődni két és fél éven át a nemzet testén — hogy ma már a legnehezebb problemák közé tartozik ebben az országban a vallási béke helyreállítása és fentartása. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon.)*

És hogy semmi se hiányozzék a közállapotok romlásából, hát az officiosus lapok hirdették nekünk és hirdetik — és ezt a t. ministerelnök úr sajtóirodájának figyelmébe ajánlom, hogy jobb utasításokat adjon nekik és jobban informálja őket —

Wekerle Sándor ministerelnök: Nincs is!

Gr. Apponyi Albert: Ha nincsen, teremtsen magának, mert nagy szükség van az officiosusok ellenőrzésére. Az officiosus lapok hirdetik és hirdették nekünk, hogy elkedvetlenedés állott be a korona és a nemzet közt; olyan dolgot, melyet hirdetni, ha nem igaz, nem szabad; ha pedig igaz, hát akkor vádolja azt a rendszert. *(Ugy van! Ugy van! Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* a mely nem tudta a koronát felvilágosítani arra nézve, hogy minél erősebben lüktet a magyar nemzeti érzés a szívekben, minél erősebben nyilvánulnak azok az érzelmek, melyek a nemzetek lélektana szerint a magyar nemzetnek szívéből ki nem irthatók, melyeknek tehát nem eltagadásában, nem megtagadásában, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* de a melyeknek élesztésében kell *(Zajos éljensés és taps a bal- és szélsőbalon.)* nem csupán a nemzetnek, hanem a koronának és a dynastiának is fényét és hatalmát keresni. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mondom, vádolja azt a rendszert, a melynek képviselője a koronát ekkép felvilágosítani nem tudta, hogy annál több oka van a koronának bizalomra és megelégedettségre. *(Hosszantartó zajos helyeslés, éljenzés és taps a bal- és szélsőbalon.)*

Hát én nem tudom, t. ház, megfeleltem-e Jókai Mór t. barátom azon kivánságának, *(Derültség a bal- és szélsőbalon.)* hogy a helyzetnek általam constatált rosszabbodását indokoljam. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Én a mi egész közéletünkben semmit se látok, a mi egészséges volna. A társadalmi és nemzeti életnek egyetlen ágát sem látom, a melyben a bomladozásnak tünetei ne mutatkoznának. A parlament működésében, az ország különböző ajkú lakói közt, az egyházak, a felekezetek közt, az egész vonalon a békétlenség, az összetartás hiánya, az összetartó kapcsok meglazulása: ez t. ház a maga valódiságában az a helyzet, a melylyel szemben állunk. Ez az a helyzet, a melyet örökölt, melynek orvoslásában előremenni, melynek orvoslásában vezetni a mai t. kormánynak feladata.

Már most, t. ház, elénk áll egész világosan és tisztán a probléma: vajjon a jelenlegi kormányban működő egyéniségeknek politikai multja, szóval vajjon azoknak az erőknek összessége, melyekből a kormány alakult, biztosítékot nyújt-e nekünk arra, hogy ezekkel az óriási feladatokkal megbirkózni képesek. Mert ha a kormány politikája erre nézve biztosítékot nyujt, akkor teljes erővel kell azt támogatni; ha pedig biztosítékot nem nyújt, akkor az első alkalmat fel kell használnunk arra, hogy egy más, a helyes politikai irány követésére nézve biztosítékot nyújtó kormány keletkezésére utat nyissunk, *(Élénk helyeslés és tetszés a balon.)* mert várni e

Digitized by Google

nemzetnek többé nem lehet *(Élénk helyeslés a baloldalon)* s a jelenlegi állapotoknak meg nem gyógyítása azoknak folytonos rosszabbodását foglalja magában. Bizonytalan jellegű, bizonytalan értékű experimentatioknak további folytatásába be nem mehetünk. *(Zajos helyeslés és tetszés a baloldalon.)* Jogunk van, sőt kötelességünk e kormány programmját és összes politikai igényeit szigorú mértékkel mérni, mert a mily nagyok és sürgősek a feladatok, a mily súlyos bajokkal jár e feladatok meg nem oldása, vagy megoldásuk elhalasztása is: ép oly erős és szent hazafiui kötelességünk az, hogy a parlament ne maradjon úgy, mint eddig volt, tétlen szemlélője a cabinet, vagy a pártok körében kitörhető palota-forradalomnak, hanem, hogy az ország ügyeinek vezetését, a kormányok fenmaradását és keletkezését és tovább kormányzását a maga nyilt határozathozatalának és megvitatásának körébe vonja. *(Élénk helyeslés a bal és szélső baloldalon. Mozgás.)*

T. ház! Midőn a Szapáry-kormány lemondását e házban bejelentette és a ház így a kormányválságról hivatalosan tudomást nyert, bátor voltam néhány szóval jellemezni az én álláspontomat a kormányválsággal szemben s kifejeztem az én óhajtásaimat annak megoldására nézve. Megmondtam ezt akkor, mikor az én szavaim objectiv czélzatához semmi kétség sem férhetett, mert hisz nem volt, a kivel szemben azok a küzdelemnek és támadásnak jellegével birhattak volna; megmondtam akkor, hogy csupán egy kérdésnek alapján, legyen az bármily fontos, legyen annak megoldási módja bármily helyes, kormányt alakítani, az ország ügyeit vezetni nem lehet; hanem hogy a krisisnek végleges megoldására, jobb és nyugodtabb actio-képességét biztosító állapotoknak előidézésére csak olyan politika képes, mely kiterjed a helyzetnek összes kívánalmaira, a nemzet összes szükségleteire. És kértem azt az ismeretlent, a ki a válság lebonyolítása folytán meg lesz bizva a kormány alakításával, hogy legyen ő befejezője annak a kínos, criticus állapotnak, melyben az ország és a parlament évek óta van. Kértem, hogy eszközöljön ki és hozzon a nemzet elé egy ilyen teljes politikát, a mely megnyugvást, a mely actióképességet biztosít.

Belépett az új kormány, előadta pogrammját. Én azon programmnak a pénzügyekre és a közgazdasági eszméket tartalmazó részére nem akarok kiterjeszkedni, mert hiszen itt elvi differentia talán nem is lesz közöttünk; majd a keresztülvitelben mutatkozó erély és ügyesség fogja megszabni a kormánynyal szemben ezen a téren elfoglalandó álláspontunkat. De a mi politikai jelentőséggel bír; a mire nézve a kormánynak mindjárt első álláspontja fényt áraszthatott volna, az volt a kormánynak állásfoglalása a közjogi és nemzeti kívánalmakkal és a belügyi, különösen a közigazgatási reformmal és az azzal kapcsolatos feladatokkal szemben. Nagy sajnálatomra rögtön konstatálnom kellett, hogy a t. kormánynak programmja mind a két irányban nagyon hézagos. A t. kormány a közjogi viszonyra és a nemzeti kívánalmakra nézve csak annyit mondott, hogy az 1867-iki kiegyezéshez ragaszkodik, azt sem tágítani, sem szűkíteni nem engedi.

Ezt az általános mondatot én is aláírom; de hogy micsoda politika rejlik megette, hogy mi annak tartalma, azt nem tudom. És mindjárt illustralom, hogy miért nem elégíthet ki bennünket egy ilyen általános formula, ha magában véve helyes is. Hiszen majdnem szóról-szóra ugyanazt a formulát mondta el ugyanarról a helyről a Szapáry kormánynak t. elnöke is és mégis ezen formula alatt elfértek mindazok az incidensek, a melyek részint a házban, részben a házon kivül a nemzeti érzékenységet méltán sértették. Ezen formula alatt fért el az a kínos incidens, a mely a szabadságharcz egyik hősének temetése alkalmával fordúlt elő; *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* ezen formula alatt fért el a csendőrségi tisztek fekete-sárga kardbojtjának az a szerencsétlen védelme, mely a nemzeti színek iránti tiszteletnek megtagadását látszott legalább involválni, ha a szándék nem is volt az; ezen formula alatt fért el az a legutolsó incidens, az emlékszobrok kölcsönös megkoszorúzásának eszméje, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* a mely a volt kormány megbukásának tulajdonképeni oka volt. És ezen formula mögött fért el mindazoknak a közvéleményeknek a visszautasítása, a merev tagadása, a melyeket mi szigorúan az 1867-iki alapon állva formuláztunk, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* formuláztunk akképen, hogy meggyőződésünk szerint nem lépett teljesen életbe az 1867-iki törvény addig, a míg azok kielégítést nem nyernek. *(Igaz! Ugy van! bal felől.)*

Ilyen előzmények után, t. képviselőház, midőn egy oly kormány, a melynek összes tagjai a mult politikájával solidaritásban állottak, csak ezt az általános formulát mondja nekem, akkor maga a formula nem nyujt nekem tájékozást az abban rejlő politikának tartalmára nézve, az előzmények pedig nem jogosítanak fel arra, hogy ezt a bizonytalan tartalmat kedvező feltevéssel töltsem ki. *(Igaz! Ugy van! bal felől.)* Ellenkezőleg az előzmények csak a kedvezőtlen feltevésre vihetnek. És azért, hogy ezen a téren a kormány politikáját helyeselhessem, a kormány politikájában bizhassam, az említett előzmények után nyilt, határozott színvallásra lett volna szükség, azokkal a nemzeti követelményekkel szemben való

Digitized by Google

határozott nézet nyilvánításra, a melyeket mi felállítottunk: mert addig mig ez nem történik, nem tehetünk fel egyebet, mint azt, hogy annak a kormánynak tagjai, kik solidaritásban állottak az azt folytonosan megtagadó politikával, ezentúl is hasonló megtagadó álláspontou lesznek. *(Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

És a belügyi reformok! Ma harmadszor vagy negyedszer hozom fel ugyanezt a tárgyat. Nem tehetek róla t. ház, ha tán unalmas lesz *(Halljuk! Halljuk!)* de a helyzet tisztázására nézve annyira lényeges, hogy rá minduntalan visszatérni kötelességem. *(Halljuk! Halljuk!)* A kormány felvette programmjába a választások tisztaságának, szabadságának megóvását. Felvette igenis, hogy a központi hatalmat megnövesztő reformokkal egyidejűleg ezekre a reformokra vonatkozó javaslatok is be fognak nyujtatni, sőt nincs is kifogása az ellen, hogy esetleg előbb tárgyaltassanak le és lépjenek életbe azok a javaslatok, a melyek a közszabadságot biztosítják. Igen; de midőn e tekintetben szabatos nyilatkozatot kértem a kormánytól, hogy kösse tehát politikai reputátióját ahhoz, hogy ezek csak egyidejűleg fognak életbelépni, akkor a válasz az volt, hogy a sorrendre nézve a kormány kötelességet nem vállal. Mit jelent tehát az, hogy a sorrendre nézve kötelezettséget nem vállal? Jelenti a következőt: *(Halljuk! Halljuk!)* én teljesen aláirom azt, a mit Horánszky Nándor az indemnity vita alkalmával mondott, hogy a közigazgatási reformjavaslatok abban az irányban, a melyet közönséges nyelven a közigazgatás államosításának neveznek, ha azt helyesen keresztülviszik, ha a közszabadságnak úgy a választási törvény reformjában, mint a fegyelmi törvényben, a közigazgatási bíróságban nyilvánuló garantiával együtt lép életbe, ezt a magyar állam consolidatioja felé egy hatalmas lépésnek tekintjük; ha azonban ezek nélkül történik, akkor az a legnagyobb csapás, a legnagyobb veszély, mely e nemzet közszabadságát, sőt nemzeti fennállását fenyegeti. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

E szerint a mi felfogásunk alapján így áll a dolog: az a kormány, a mely nem vállalhat kötelezettséget a sorrend iránt, nem vállal kötelezettséget arra nézve, vajjon a közigazgatási reformot akként fogja-e keresztülvinni, a mint mi azt a magyar állam consolidatio egyik sarkövének tarthatjuk, vagy akként, a mint mi azt a magyar állam, a magyar nemzeti szabadság, sőt a magyar nemzeti önállóság legnagyobb veszélyének vagyunk kénytelenek tartani. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Midőn a kormánynak nyilatkozatai ily dilemmákat hagynak nyitva, midőn a végletek között ingadozó megoldási módozatok ily lehetőségei állanak előttünk, melyek közt a kormány választhat a nélkül, hogy ezen általános kijelentésekkel ellentétbe jönne: akkor lehetetlen nekünk, különösen az előzmények után, különösen a mult politikája után az ily nyilatkozatot bizalommal fogadnunk és ily nyilatkozatokra bizalommal felelnünk. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Ne hivatkozzék itt a t. kormány jóhiszeműségére; ne hivatkozzék arra, hogy hiszen az ő programmja, a kormány tagjainak politikai komolysága biztosítékot nyujt arra, hogy ha a keresztülvitel sorrendjében esetleg más eljárás követtetnék is, mint a mit mi óhajtunk, azért meglesznek mégis és életbe fognak lépni mindazok a biztosítékok, melyeket igérnek. Nem; a t. kormány jóhiszeműsége sem biztosíték nekem e tekintetben, nem mintha én abban kételkedném; de hisz a legközelebb lefolyt eseményeket tekintve, ki áll jót a t. kormány tagjainak és ki áll nekünk jót azért, hogy a multnak mintája szerint nem tör-e ki ismét a cabinetben palotaforradalom, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* talán épen akkor, midőn meg vannak alkotva a központi hatalmat növelő törvények és mielőtt meg lennének alkotva a közszabadságot biztosító törvények? *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És ki áll jót azért, hogy az a kormány, mely ebből a palotaforradalomból keletkezni fog, elvállalja ennek a kormánynak összes kötelezettségeit? Semmi, sem parlamenti, sem erkölcsi kötelezettsége erre nincs. Egyszerűen a maga javára zsebre dughatja a hatalmi plust, melyet a törvényhozás vigyázatlansága neki megállapított és elengedi magának azoknak a garantialis törvényeknek behozatalát, melyekre nézve semmiféle hitelező igéretet nem tett. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Igen sajnálom, e szerint, hogy a t. kormány nem tette meg azt az igen könnyű lépést — és épen azért, mert olyan igen könnyű, kétszeresen kedvezőtlen jelenség, hogy nem tette meg — a melylyel ő legalább a belreformok terén teljes megnyugvást szerzett volna nekünk.

De a nemzeti követelmények terén a t. ministerelnök úr még ezen negativ fogyatékosságnál egy lépéssel tovább ment. Midőn én az indemnitási vita alkalmával utaltam arra, hogy ezeknek teljesítése, hogy a nemzeti szellemnek ébresztése legalább is egyenrangú követelmény a liberalismus igényeinek kielégítésével: akkor a t. kormányelnök úrnak válasza az volt, hogy a nemzeti politika terén állnak ők is; de ők nem tartják nemzeti politikának bizonyos kicsinyes követelményeknek minduntalan előtérbe való hozását. És a t. ministerelnök úr azt a hasonlatot is, melyet akkor használtam, magáévá téve, igen szépen, elmésen azt mondta, hogy annak a fejedelmi madárnak, melynek két

Digitized by Google

szárnyát akarom kibontani, annak ők valódi szárnyakat akarnak adni, nem viaszból készülteket, melyek elolvadnak, mikor a meleghez közelednek; a valódi szárnyakra és ennek folytán a csontvázra fekteti a súlyt, nem a külső díszre, nem a külsőségre.

Én nem hiszem, t. ház, hogy a miniszterelnök úr helyesen cselekedett, midőn azokról a követelményekről, melyek tekintetében néha azt mondják nekünk, hogy azok felforgató természetűek, *(Derültség bal felől.)* ez alkalommal, a vitának akkori pillanatnyi igényei szerint úgy nyilatkozott, hogy azok kicsinységek. E követelmények, t. ház, először vonatkoznak arra, hogy a magyar állami suverenitás mindenütt a külső formákban is praegnans kifejezést nyerjen; praegnans kifejezést nyerjen a magyar királyi koronának önállósága; *(Tetszés bal felől.)* ne mondhassa senki, se a Lajthán túl, se Európában sehol, hogy a magyar korona az osztrák császári koronához csak úgy aránylik, mint akár mily fejedelemségnek herczegi koronája, *(Élénk helyeslés bal felől.)* hogy kifejezésre jöjjön a magyar államnak suverenitása azokban a jelvényekben, melyek a külképviselet organumai által használatot nyernek, hogy ne legyen házi használatra csupán államiságunk, a külföld pedig minket még mindig Ausztria valamely provinciájának tartson *(Élénk helyeslés bal felől.)* és hogy a közös intézmények minden organuma — a mely tekintetben különben elismerem, haladás történt — a magyar állami nyelvnek praerogativáit a magyar hatóságokkal és magyar honpolgárokkal való érintkezésben respectálja. *(Élénk tetszés bal felől.)*

T. ház! Ezek külsőségek, megengedem, de külsőségek, melyek symbolicus jelentőséggel birnak és a mely külsőségek, ha megadatnak, talán nem birnak olyan jelentőséggel, mint ha megtagadtatnak. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* Mihelyt megtagadtatnak, mihelyt azok érvényesülése nem magától értetődő dolognak tekintetik, mihelyt azoknak létesítése nehézségekbe ütközik: akkor t. ház, nincs az a magyar államférfiú, a kinek kötelessége nem volna ezen nehézségeket legyőzni, *(Élénk helyeslés bal felől.)* mivel épen azért, mert azoknak keresztülvitele reális akadályokba nem ütközik, a nehézségek csak oly elméletekben és érzelmekben gyökerezhetnek, melyekkel elég hosszú időn át pactáltunk, a melyekkel tovább pactálni és békét kötni nem lehet. *(Zajos helyeslés és taps a bal- és szélső baloldalon.)*

A második »kicsiség« az t. ház, hogy az 1867-iki és 1868-iki törvény egy nagy nemzeti vívmányának: a honvédségnek, magyar nemzeti jellegén ejtett csorbát köszörüljük ki. T. ház! Ez sem ütközik semmi nehézségbe. De a magyar nemzetnek nem szabad megengedni azt, hogy a legkisebb hátrafelé lépést is tegyen az általa elért és a nemzeti szellem által elfoglalt térről. *(Helyeslés bal felől.)*

Horánszky Nándor: Megrontják a szellemet a honvédségnél!

Gr. Apponyi Albert: Nem szabad megengedni, hogy a honvédség bármely külsőségekben idegen vegyüléket kapjon, hogy bármely külsőségekben alteráltassék annak nemzeti jellege, mely a katonai téren elért egyetlen vívmányunkat képezi. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

A harmadik »kicsiség« a magyar katonai oktatás behozatala. Ha a szárnyaknak és a csontváznak hasonlatánál maradunk, akkor a magyar katonai oktatás és annak követelése egy hatalmas szárnycsontot képez abban a szárnyban, a melyhez én a nemzeti aspiratiok kielégítését hasonlítottam. Magyarország culturalis egysége, Magyarország intelligentiájának egyenletes és nemzeti irányban való nevelése, ugy-e bár a magyar nemzeti egységnek egyik cardinalis postulatuma, a nemzeti megerősödésnek egyik alapja? *(Helyeslés bal felől.)* Ebben a kulturális egységben, a nevelés ezen egyenletes irányában, a nevelés ezen assimiláló hatásában, az intelligentiának ezen összefogásában tátongó ürt képez a katonai nevelésnek jelenlegi állapota. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Midőn azt tapasztaljuk, hogy oly katonai nevelő intézetekben, a melyekben a vallásoktatás is dívik, még ezt sem adják elő magyar, hanem német nyelven a magyar fiúknak, hogy valahogyan a magyar nyelv azon intézetek levegőjét meg ne fertőztesse: *(Mozgás bal felől.)* akkor lehetetlen elzárkoznunk az elől, hogy itt oly követelést állítottunk föl, a melyet ki kell vívnunk, ha azt nem akarjuk, hogy azon nagy culturalis munkánkban, melyet a nemzet összes erejének összesítésére és összefoglalására folytatunk, a nemzeti intelligentia egységesítésének nagy munkájában oly hézag legyen, melynek fontosságát nem lehet kevésre becsülni. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Mert nem csekély tényező egy nemzet intelligentiájában annak az a része, mely katonai szolgálatban áll. Az intelligentiának ez a része nagy befolyást gyakorol a társadalomra; az intelligentiának ez a része nagy feladatokat van hivatva teljesíteni; az intelligentia ezen részének elszakítását a magyar nemzet intelligentiájának összességétől és solidarításától nem nézhetjük tovább türelemmel, azt vissza kell hódítanunk. *(Élénk helyeslés bal felől.)* És, t. ház, ez történhetik nemcsak a hadseregnek minden legkisebb kára nélkül, hanem ellenkezőleg annak határozott hasznára. Mert a katonai oktatás jelenlegi állapota a magyar nemzeti intelligentiát nem csupán az által károsítja, hogy elidegenít tőle nagy részben egy oly elemet, melyet az nem nélkülözhet a maga teljességéhez, hanem megkárosítja

Digitized by Google

az által is, hogy megnehezíti és meg nem engedi a magyar intelligentiának azt, hogy a hadseregben elfoglalja azt a tért, a melyet neki ott elfoglalnia kellene. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Vagy kérdem én, az a magyar ifjú, a kinek egész nevelése arra az alapra volt fektetve, hogy gondolkozásban, érzelemben és nyelvben mindenekelőtt magyar legyen, a ki tehát eszméit és gondolatait magyar nyelven fejti ki, a ki magyar nyelven gondolkozik és a kinél csak óhajthatjuk, hogy továbbra is magyar nyelven gondolkozzék: vajjon hogyan érezheti magát az ilyen ifjú, mikor olyan tanodák padjaira kerül, a hol nehéz, eddigi gondolkozásától elütő, idegen tananyagot idegen nyelven kell elsajátítania? *(Élénk helyeslés bal felől.)* Nem világos-e az, hogy a magyar intelligentia a katonai kiképzés dolgában hátrányban áll a monarchia másik államával szemben *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* s a míg ez fennáll, vajjon beszélhetünk-e mi fictiok nélkül paritásról? *(Élénk helyeslés és tetszés bal felől.)* Vajjon beszélhetünk-e arról, hogy a hadsereg ép úgy a mienk, mint az övék, hogy az valóban közös *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* és vajjon nem érzi-e a hadsereg azon nélkülözést, a melyet a magyar intelligentia elemeinek csak kis mértékben való érvényesülése okoz? *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Hát, t. ház, ezek lehetnek csekélységek, de mindenesetre olyanok, hogy én azoknak kielégítése nélkül teljes, kielégítő és összefüggő nemzeti politikát képzelni nem tudok. Érvényesülhetnek nemzeti politikának egyes fragmentumai, óh igen! valamint hogy érvényesülnek és érvényesültek is a nemzetnek nem csekély hasznára; de egy valóban nemzeti politikának főismérve az, hogy ne legyen nemzeti életünknek egyáltalán oly ága, a melyből számüzve legyen a nemzeti gondolat, a melynek határainál annak meg kellene állania. *(Élénk helyeslés és tetszés bal felől.)* És ebből a czélból, t. ház, az 1867 és 1868-ban megalkotott intézményeink teljes tiszteletben tartásával, annak, a mit követelnünk kell, a minimuma: a magyar katonai oktatás behozatala; hogy ekkép, ha maga az intézmény közös természetü is és magyar nemzeti jelleggel nem bír, legalább azok, a kik abba az intézménybe belépnek, megtartassanak a magyar nemzeti cultura solidaritásának. Ez a minimum. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Ennél előbbre menni lehet, de hátrább menni s ennél kevesebbet követelni nem! *(Élénk helyeslés és tetszés a baloldalon.)*

És már most állítom, t. ház, hogy a nemzeti követelmények ezen több pontban kifejtett minimumának kielégítése nélkül a nagy czélokat felölelő reformpolitikának sikeres keresztülvitele egyszerüen lehetetlen. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon. Ellenmondások jobb felől.)*

Ha önök, t. uraim, nekem ma ezt el nem hiszik, vigasztalom magam azzal a szomorú vigasztalással, hogy rövid idő, rövid évek lefolyása önöket ezen tétel igazságáról meg fogja győzni. Mert e tételnek nagyon egyszerü lélektani indoka van. A magyar nemzet egyéniségének kifejtését legalább azon határig kivánja, kell hogy kivánja, melyet kifejtettünk és mely az 1867-ik évi kiegyezés keretén belül marad. Fog annak egy része kívánni többet is. Ezzel a többel szemben tudok felelni érvekkel, a melyek miatt ma ennek a többnek teljesítését lehetetlennek tartom; de azokkal szemben, a melyeket mi kifejtettünk, ilyen érv nincsen, itt nincs más, mint a resignatiora való apellálás, mint a lemondásra bíztatás, mint az ébredő erőknek újból való elaltatása, mint a nemzetnek opiummal és morphiummal való tovább-gyógykezelése. *(Élénk helyeslés. Úgy van! a baloldalon.)* Nos tehát, t. ház, önök azután ezen resignatiora tanított, megbénított, elaltatott és energiájában mesterségesen megtört nemzettől várják azt az erőt, mely szükséges arra, hogy nagy ellentállásokkal szemben nagyszabású reformok létesíttessenek? *(Élénk helyeslés és tetszés a baloldalon.)*

Ez, t. ház, oly tétel a lélektanban, mely az arithmetikai igazságnak jellegével bir és ha önök ezt ma nekem el nem hiszik, beszélünk róla a közel jövőben újból és akkor a tapasztalás önöket meggyőződtette ennek megtámadhatlan valóságáról. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

Mindezekből, t. ház, most le kell vonnom a következtetést. A kormánynak politikája, a mint azt eddigi nyilatkozatai és az eddigi viták elénkbe tárják, ha azt a legenyhébben ítéljük is meg — és én a legenyhébben akarom megítélni — legalább is bizonytalan jellegü; bizonytalan jellegü arra nézve, hogy a felébredt nemzeti szellemnek és közjogi féltékenységnek követelményeit mely mértékig tudja és akarja kielégíteni, vagy folytatni akarja-e ma már a sikernek minden reménye nélkül azt az elaltatási politikát, a melynek megkísérlésén hajótörést szenvedtek elődjei?

A belügyi reformok terén a kormány politikája szintoly bizonytalan; a kételyeknek, a dilemmáknak, az egymástól távoleső végletek közt mozgó lehetőségek egész sorozatát tünteti fel előttem. *(Úgy van! bal felől.)*

Igy áll ez a kormány előttünk, ha tisztán önnön érdeme szerint akarjuk megítélni. Ha pedig visszatekintek az előzményekre, akkor látom a kormány tagjainak solidaritását azzal a politikával, mely bennünket azon állapotokba vezetett, a mely állapotok miatt mi a mult kormánytól a költségvetésnek általánosságban való elfogadását is megtagadtuk. Ha már most békés, nyugodt orvoslást sürgősen nem kívánó helyzet

Digitized by Google

állana előttünk, akkor mondhatná még valaki azt, engedjünk időt arra, hogy mutassa meg a kormány, hogyan fog tetteiben beválni? vajjon azokban programmjának jó értelmezése, vagy rossz értelmezése fog-e nyilvánulni? És a szerint határozzunk! De, t. ház, reá mutattam beszédem elején a fejlődött bajoknak nagyságára és ezen bajoknak lavinaszerűleg növekedő természetére; reá mutattam, hogy ennek az országnak várnia többé nem lehet; reámutattam arra, hogy a honmentő, a nemzetnek összes ideáljait újolag felélesztő és a nemzetnek összes energiáját életrehívó politikának érvényesülnie kell haladéktalanúl, mert minden nap, melyet elvesztünk, növeli a bajt, minden elhalasztott nap nehezebbé teszi a bajok orvoslását. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ily körülmények közt, t. ház, igazán nem ajánlhatom azt, hogy várjunk. Vártunk már egyszer és az eredmény megmutatta, hogy a várakozás mire vezetett. Azért legalább addig, míg a minden irányban kielégitő közállapotaink sebeit gyógyítani képes, nemzeti és szabadelvű irányban egyaránt előbbre vivő politikának érvényesítése iránt teljes biztosítékot nem nyerünk, még általánosságban sem fogadom el a költségvetést, hanem ellenindítványt nyújtok be. *(Zajos helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Fel fog olvastatni az ellenindítvány.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa)*: Ellenindítvány a pénzügyi bizottságnak az 1893-ik évi költségvetésre vonatkozó 147. számú jelentésével szemben.

Tekintettel arra, hogy az országnak helyzete föltétlenül és sürgősen követeli az összes alkotmányos tényezők összhangzó és egészséges működésének helyreállítását és pedig:

úgy közjogi viszályoknak elkerülése és az 1867. évi kiegyezésben biztosított állami önállóságunk és nemzeti egyéniségünk követelményeinek megvalósulása, mint az ország belbékéjének megóvása és a szükséges belügyi reformoknak akadálytalan és helyes irányban való keresztülvitele végett;

tekintettel továbbá arra, hogy a jelenlegi kormány tagjai részint közvetlenül, részint közvetve az előbbi kormányoknak azon politikájával állottak solidaritásban, mely e célokat nemcsak meg nem közelítette, hanem azoktól mindinkább eltávozott; nemkülönben:

tekintettel arra, hogy az ebből eredő bizalmatlanságot a mostani kormánynak nyilatkozatai el nem oszlatták; mert azok nélkülözték azt a praecis és kötelező alakot, melyre a tapasztalások után szükség volna, hogy bizonyítékot nyerjünk az eddigitől eltérő és az előbb megjelölt céloknak minden irányban megfelelő politika követése iránt;

tekintettel végül arra, hogy ilyen politika érvényesülésének elhalasztása a helyzetet folytonosan súlyosbítja, hogy tehát a képviselőház bizonytalan jellegű kisérleteknek további folytatására a nemzet iránti kötelességeinél fogva sem időt nem engedhet, sem az eszközöket meg nem szavazhatja:

a ház az 1893. évre előterjesztett költségvetést általánosságban sem fogadja el. Gróf Apponyi Albert, Horánszky Nándor, Bujanovits Sándor, Tomcsányi László, Ivánka Oszkár, Bottlik Lajos, gróf Bethlen Bálint, Hodossy Imre, Bánó József, Márkus József, Mihályi Péter, gróf Károlyi Sándor, Veszter Imre, Ivády Béla, Kulman János Pály János, Makfalvay Géza, Nagy István, gróf Zselénszky Róbert, Bolgár Ferencz, Gaál Jenő, Sághy Gyula, Bernáth Dezső, Horváth Gyula, dr. Kék Lajos, Hajós József, Bernát Béla, Ernuszt Kelemen, Hock János, Linder György, Szentiványi Kálmán, br. Andreánszky Gábor. *(Hosszantartó zajos tetszés és élénk felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Éljen Apponyi!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ismét megnyitom. Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, a tanácskozást fogjuk folytatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Molnár Antal jegyző: Wekerle Sándor ministerelnök!

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A költségvetési vita jelen stadiumában bátor leszek a ház figyelmét rövid időre kikérni, hogy először is reflectáljak azokra a pénzügyi természetű észrevételekre, a melyek a költségvetés ellen felhozattak, hogy némely felhozott adatnak részletes bírálatába is bocsátkozzam, nem azért, mintha kritikát kívánnék gyakorolni a felszólalók ellenében, hanem azért, mert kötelességemnek tartom a helyzet tisztázása, valódi feltüntetése végett a számadatokat és a helyzetet úgy feltüntetni, hogy abból mindenki helyesen vonhassa le a consequentiát. *(Halljuk! Halljuk!)* Fölszólalásom későbbi folyamán természetesen kénytelen leszek azokra a politikai észrevételekre és ellenvetésekre is reflectálni, a melyeket a mult alkalommal Hoitsy Pál és Pázmándy Dénes képviselő urak és magy. Apponyi Albert képviselő úr méltóztatott felhozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A költségvetés pénzügyi részének jellemzésébe bocsátkozni nem kívánok, mert akkor, midőn ezen költségvetést előterjesztettem a részletekre kiterjedő igen kimerítő számadatokkal ismertettem a költségvetésnek főbb eltéréseit; csak egyet vagyok bátor megemlíteni, a mi, azt hiszem, főbb vonásokban a költségvetés jellemzésére szolgál s ez az, hogy mi megadtuk ebben

Digitized by Google

a költségvetésben fokozottabb mérvben azokat a segédeszközöket, még pedig megadtuk az igazgatás minden ágának a segédeszközöket arra, hogy ne csak egy sikeres kormánytevékenység, hanem minden téren a fokozatos fejlődés és előrehaladás lehetővé tétessék. *(Igaz! Ugy van! jobb felől.)* Megadtuk a segédeszközöket culturalis intézményeinknek, de megadtuk a segédeszközöket még bővebb mértékben gazdasági intézményeinknek; megadtuk különösen a segédeszközöket az ipar fejlesztésére nézve, a melyek systematicus alkalmazása által, azt hiszem, azoknak, melyeket Bujanovics Sándor képviselő úr multkor felemlíteni méltóztatott és melyek a felvidék gazdasági rosszabbodásában szoktak kifejezést nyerni, eleje fog vétetni. *(Helyeslés jobb felől.)* Nem elég, t. ház, ezeket a bajokat csak constatálni és felismerni, hanem egy rendszeres politikával és pedig oly gyorsasággal, a mint azt az adott viszonyok lehetővé teszik, kell ezen bajok orvoslására is törekedni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A másik dolog, a melyet a költségvetésre vonatkozólag felemlíteni bátorkodom, az, hogy ezen költségvetés bevételi részében nem megyen azon a mértéken túl, a melynek elérésére minden körülmények között számíthatunk; sőt erős bennem a meggyőződés s az időközben szerzett tapasztalatok is megerősítik ebbeli nézetemet, hogy igen sok bevételi forrásunk van, a mely, ha a bőségnek jelen mértékét veszszük tekintetbe, nagyobb mértékben volna előirányozható, mint a hogy az ebben a költségvetésben fel van véve. *(Egy hang a szélső baloldalon: A mely még jobban volna kibányázható!)*

Hiszen épen arról szólok, t. képviselő úr, hogy azt állítsuk be, a mit már kibányáztunk; *(Helyeslés jobb felől.)* tehát nem a jövő bányászatról, hanem a már kibányászott számadatokról beszélek. *(Mozgás a szélső baloldalon. Helyeslés jobb felől.)* De valamint minden alkalommal tettem, úgy ezen alkalommal sem mulaszthatom el abbeli meggyőződésem leghatározottabb kifejezését, hogy, a mint hiszem és reménylem, a költségvetés bevételi tételeire a jelenleg rendelkezésre álló jövedelmi forrásaink elégségesek állami igazgatásunkban felmerülő összes kiadásaink fedezésére és hogy e jövedelmi források, melyek egynémelyike még fejlődőképes és fejleszthető a nélkül, hogy ezt a közszolgáltatások emelésével kellene egyenértékűnek tartanom, okszerűen felhasználva a szintén okszerű és a maguk egymásutánjában létesítendő reformok költségeit is fedezhetik, vagy azt is hiszem, hogy — és erre minden okunk van, kellő óvatossággal állapítjuk meg államháztartásunk kiadásait, mert azon egyszer szerzett szomorú tapasztalat, hogy államháztartásunk megzavart helyzetéből csak évek hosszú során át tudtunk kibontakozni: ez magában óva int, hogy minden könnyelmű, kellőleg meg nem fontolt és kell; mértékre nem reducált kiadás megajánlásától, a nélkül, hogy a következményekre gondolnánk, óvakodjunk. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Pázmándy Dénes t. képviselőtársam tegnapi felszólalásában felemlítette azt, hogy mennyire növekedtek az állami kiadások, mondván, hogy közel vagyunk már az 500 millió forinthoz és hogy el fog érkezni az idő, a midőn ezen 500 millió frtra is mint olyanra fogunk gondolni, a mely csak volt és a mely ily kis összegben többé nem fordul elő. Hát t. képiselőház, az 500 millió forinttól még hála istennek, messze vagyunk, mert kerek összegben beszélve, méltóztassék abból a 485 millió frtból azt a 75 millió frtot levonni, mely a valuta rendezése következtében mint átfutó tétel van fölvéve. De engedelmet kérek, t. ház, én, a ki bízom a mi gazdasági erőnkben, azt hiszem, hogy ezt az 500 millió forintot igenis el fogjuk érni és hogy azt meg is fogjuk haladni, *(Tetszés jobb felől.)* de ezt nem tartom kedvezőtlen jelenségnek, sőt ellenkezőleg ez kedvező jelenség azért, mert ezt az 500 millió frtot nem a közterhek erőszakos fokozásával, hanem a természetes fejlődés útján fogjuk elérni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* De mikor ez a reményem akkor, a midőn az 500 millió frtról szólok, egyúttal azt is mondom, hogy ezen terheknek rendkívüli nagy volta a mainál nagyobb, a mostaninál fokozottabb előhaladásunknak fogja anyagi segédeszközeit képezni. *(Helyeslés és tetszés jobb elől.)*

Pázmándy Dénes: A hadsereg számára!

Wekerle Sándor ministerelnök: A t. képviselő úr közbeszólva ismét a hadsereg kiadásairól méltóztatik megemlékezni. Hát én nem tagadom, hogy a hadsereg kiadásai lényegesen növekednek. *(Egy hang bal felől: Ez minden baj kútforrása!)* Legyen meggyőződve a t. képviselő úr, hogy ott, a hol kell, a hadsereg kiadásai ellen én szoktam szót emelni. *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől.)*

Gr. Károlyi Gábor: De siker nélkül!

Wekerle Sándor ministerelnök: Sikerrel is t. képviselő úr, mert eddig legalább sikerült a hadsereg szükségleteit a mi teherviselési képességünkkel helyes arányba hozni s ezt oly alapfeltételnek tekintem, hogy ámbár a hadsereg növekedő szükségleteivel szemben, mint minden egyéb téren mutatkozó szükséglettel szemben, elzárkózni nem kívánok; de minden körülmények közt megóvandó feltételnek tekintem azt, hogy a szükségletek aránylagos növekedése államháztartásunk rendes menetére zavarólag ne hasson. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

De ha helyesen akarjuk megítélni ezen dolgokat, akkor nem oly óriási számadatokat mél-

Digitized by Google

tóztassanak felhozni, a mint ezt egy képviselő úr tette, hanem nézzük a tényleges rendes és közösügyi kiadásokat, még pedig — mint igen helyesen jegyezte meg Bujanovics Sándor t. képviselő úr — a vámbevételek nélkül, mert a növekedő vámbevételek első sorban a közösügyi szükségletekre fordíttatván, természetes, hogy a netto szolgáltatás nem nyujtja a szükségletek növekedésének valódi képét.

Ha az utóbbi tiz év eredményeit tekintjük, méltóztatik látni, hogy — kerek összegben szólva — 125 millió forintról 144 millióra emelkedtek a közösügyi kiadások. Ez 19 millió növekedés s ebben nemcsak a hadseregnek, hanem az összes közösügyi kiadásnak szintén növekedő irányzatú szükséglete benfoglaltatik.

Én, t. ház, nem kicsinylem ezen összeget, magam is igen magasnak tartom azt; de ha higgadtan bíráljuk ezen számtételeket, ha nem tisztán a mi viszonyaink szerint akarjuk a bírálatot e fölött gyakorolni, hanem ha számba vesszük azt, hogy ezen időközben más európai államok mily óriási áldozatokat hoztak hadseregüknek: akkor ezen tételek realitására az összehasonlítás — ha ismételve óva int is arra, hogy a mértéken túl való költekezésekbe ne bocsátkozzunk — csak megnyugvásúl szolgálhat a tekintetben, hogy mi ezen decenniumban a hadseregre nem fordítottunk többet, mint a mennyit fordítanunk az okszerűség és múlhatatlan szükség parancsolta. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Másik, a mit méltóztattak felhozni, az, hogy államadóssági szükségleteink óriásilag növekedtek Hát, t. ház, az államhitel szempontjából kell itt constatálnom azt, hogy államadósságaink ismét nem növekedtek oly arányban, mint növekedtek az utolsó időben Európa legtöbb államában, sőt hogy e tekintetben határozott javulás állott be. Nem azért említem az 1883—1893. évi összehasonlítást, mintha ez talán az évek csoportozatából viszonylag a legkedvezőbb volna; hanem azért, mert itt az utóbbi 10 évre történt hivatkozás. 1883-hoz viszonyítva államadósságainkat, ha a vasutak átvétele folytán elvállalt adósságainkkal combináljuk azokat, ha leszámítjuk a kamatgarantiákat, mindössze 8,739.000 frttal növekedtek azok; sőt ha az utóbbi öt év eredményét tekintjük: erre vonatkozólag azt látjuk, hogy államháztartási szükségleteink 3.571,000 frttal apadtak. Azt hiszem, t. ház, alig lesz európai állam, mely az utolsó 5 év alatt oly kedvező helyzetben lett volna, hogy államadóssági szükségletei nem hogy növekedtek, hanem ily lényeges összeggel apadtak volna. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)* Ez, t. ház, őszintén egyik biztositéka lehet annak, hogy saját közterheinket lényegesebb és újabb áldozatok nélkül jövőre is elbirni nemcsak képesek leszünk, hanem hogy inkább van okunk, mint bármely európai államnak consolidált pénzügyi helyzetünk tekintetében, államadósságunk kedvező helyzetét, hitelünk megítélésénél kellőleg latba venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Az észrevételek második része, a mit a képviselő urak felhoztak, a pénzügyi administratióra vonatkozott. Itt különösen Bujanovics Sándor képviselő úr méltóztatott ellenvetéseket tenni, állítván, hogy a pénzügyi administratio iránya adóemelés s hogy a pénzügyi közegek a legképtelenebb eszközökkel igyekeznek az adókat emelni. *(Halljuk! Halljuk!)* Engedelmet kérek ott, a hol az adó nem fizetés oly tág mértékben érvényesült, mint nálunk, elannyira, hogy ezelőtt ha jól emlékszem négy évvel épen a t. képviselő urak pénzügyi programmjának, ha nem is az egyedüli, de egyik legkiadóbb részét épen az képezte, hogy a meg nem adóztatott jövedelmeket kellő mértékben meg kell adóztatni, mi által az ország pénzügyi bajain nagyon segítve lesz. Azon oldalról tehát, a hol a pénzügyi programm egyik legkimagaslóbb pontja ez volt, a legkevésbé lehettem elkészülve arra, hogy itt forcirozott adóemelésekről beszéljenek. *(Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.)* Megengedem s nem tagadom, sőt constatálom, hogy közterheink súlyosak, hogy annak mesterséges fokozására gondolni sem lehet, hogy gondoskodni kell ezeknek arányosabb megosztásáról, de e tekintetben is megtettük minden téren az előtanulmányokat és megteszszük a szükséges reformjavaslatokat is.

Megengedem azt is, hogy akkor, midőn a közszolgáltatások terén egy ilyen nagy átalakulásnak korszakát éljük, midőn éppen az is az egyik feladat, hogy az eltitkolt, a meg nem adóztatott vagy kellőleg adó alá nem vont jövedelmeket az egyenlő és arányos adóztatás elvei szerint nagyobb mértékben illessük adóteherrel, hogy akkor, a mint az elkerülhetetlen, az igazságtalan adóztatásnak is fordúlnak elő egyes esetei. De hogy ez nem lehet a pénzügyi administratiónak iránya: e tekintetben talán megnyugtatásúl szolgálhatnak már e házban is többszörösen tett nyilatkozataim, mert én azt hiszem, hogy a ki nem vonja kétségbe azt, hogy egy tárczát vezető szakministernek a nyilvánosság előtt többször mondott, hangsúlyozott, kellő határozottsággal enunciált abbeli igéretei, hogy nem lehet törekvése az igazságtalan megadóztatás, a vexaturák elkerülése képezi feladatát, az el fogja hinni, hogy a financ-administrationak ezen itt nyilvánított tendentiája többet ér mint minden intimatio és rendelet, mert a pénzügyi administratio szellemét az itt tett nyilatkozatok szokták megadni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* És én igen is törekedtem alkotmányos szellemet

Digitized by Google

hozni be a pénzügyi administratioba is, hogy az ne csak ministeri és hatósági rendeletek, hanem az alkotmányos, közszellem kívánalmainak hatása alatt fejtsen ki tevékenységet. *(Zajos helyeslés jobb felől.)*

De, t. ház, nekem bizonyítékaim is vannak, hogy az a pénzügyi rendezetlenség nem lehet oly túlzott, az adócsavar működése nem lehet oly kemény, mint a t. képviselő úr feltüntette. Bizonyítékom van arra, hogy ép az egyenes adók kezelése a legkiterjedtebb mértékben a közigazgatási bizottságok ellenőrzése alatt történik. És ha a t. képviselő úr figyelmére fogja méltatni azon közigazgatási bizottságok rendszeres tevékenységét, azok évi jelentéseit: az a rendszeres tevékenység és azok az évi jelentések arról fogják meggyőzni, hogy a pénzügyi közegek és a közigazgatási bizottságok tagjai közt valami olyan nagy eltérés nincs, sőt hogy a legritkább esetekben van véleményök közt differentia. És hogy azok egyetértőleg járnak el, ép ez bizonyítéka annak, hogy az a rendetlenség, az a visszaélés, az a túlterheltetés egyáltalán nem lehet oly nagy, mint sokan feltüntetni szeretnék. *(Helyeslés jobb felől. Zaj bal felől.)*

A mit a t. képviselő úr felhozott, az, hogy az a kis adóval terhelt szegény ember és az a nem szegény ember is, a ki talán nagyobb adóval terheltetik, gyakran a rajta igazságtalanúl követelt közszolgáltatásnak viszonylag jelentéktelen volta miatt nem veszi igénybe a recursust, nem keres jogorvoslatot és hogy igen sok ilyen példa fordúl elő, tehát ennek a bajnak orvoslására is törekedni kell az administratioban.

A mit a t. képviselő úr e tekintetben kifejtett, azt mind meg fogja találni az 1891-iki állami költségvetés alkalmával itt tartott exposémban, midőn azon eszmének adtam kifejezést, a mely tudtommal még a pénzügyi administratioban, egyes előrehaladottabb államokban sincs megvalósítva, hogy valamint a jogszolgáltatás terén ma gondoskodunk úgyszólván a törvények megalkotásánál a szegények képviseletéről, ép úgy kell a pénzügyi administratio terén is gondoskodnunk, hogy igazságos legyen a közteher kimérése oly esetekben is, midőn az illetőnek társadalmi állása, vagy az igazságtalanúl követelt összeg jelentéktelensége idézi elő, hogy ő a forma szerinti recursusokat igénybe nem veheti. *(Helyeslés jobb felől.)* Ép ezért alkottatott meg az administrationalis törvény 11. §-a. *(Úgy van! jobb felől.)* Többszörös felszólalásaim során igazoltam azt, miért nem voltam azon helyzetben, hogy ezek alapján az administratio ilyetén átalakítását életbeléptethessem és legutóbbi exposém s nyilatkozatom alkalmával — nem emlékszem már, itt e házban-e, vagy a pénzügyi bizottság előtt — annak is kifejezést adtam, hogy remélem, hogy a jövő év elejétől kezdve, miután a szükséges közegek is rendelkezésemre adattak, a pénzügyi administratió bajainak ezen a részén is segíteni fogok. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A harmadik kérdés, a mit a t. képviselő úr felhozott, a statistikai adatokra vonatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő úr kicsinyelni látszik a statistikai adatokat és különösen nem nagy reménynyel van ez iránt, hogy ebből az adóreformból lesz is valami, mert azt mondja, hogy egy hosszú időköz szokott eltelni a statistikai adatoktól a tulajdonképeni reformokig.

Én, t. ház, sohasem tettem az iránt igéretet, hogy soron kivül a legnagyobb gyorsasággal, a kellő előkészület nélkül fogom az adóreformokat iniciálni, hanem mindig kifejezést adtam annak, hogy az adóreformnak nálunk azon nehézsége van, hogy nemcsak anyagilag kell a törvényeket reformálni, hanem hogy tulajdonkép azon statistikai adatok ismeretével sem birunk, melyek egy vagy más kérdés előírálásánál képesítenének bennünket a helyes irány megjelölésére és különösen az adóreformnál felállítandó azon szempont érvényesítésére, hogy az adószolgáltatás eredménye végösszegében ne legyen jelentékenyen kisebb, mint a milyennel most rendelkezünk. Ezek a statistikai adatok össze vannak állítva, nem is hosszú időre, hanem rövid időre — mert azt mondottam, hogy a tél folyamán fogom azokat közzétenni — fog ezekkel Magyarország közvéleménye foglalkozhatni, hogy azon irány felett is bírálatot mondhasson, a mely irányban az adóreformot keresztülvinni kívánom, úgy, hogy az alkotmányos közvélemény s az érdekelt factorok mind hozzá fognak szólhatni az e reform tárgyában benyujtandó javaslatokhoz, mielőtt a forma szerinti javaslat a törvényhozás előtt fog állani. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)* Én tehát hiszem, t. ház, hogy midőn ma is csak arra szorítkozom, a mit e házban és a pénzügyi bizottságban többszörösen mondottam, attól legalább is nem kell tartani, hogy az adóreform ad graecas calendas lenne elhalasztva és elodázva.

A másik kifogást, a melyet pénzügyi tekintetben a költségvetés ellen felhoztak, Issekutz Győző képviselő úr tette, a ki különösen a regale értékesítése ellen méltóztatott felszólalni és a regale-törvénynek, valamint e törvény alkalmazásának két baját említette fel. Összehasonlítást tett, hogy azelőtt a szeszadó 11 frt, azaz 11 kr. volt absolute literenkint, ma pedig felemeltük a szeszadót 80 krra literenkint, tehát

Digitized by Google

egy óriási emelés terheli a szegényebb néposztályt.

A t. képviselő úrnak bizonyos tekintetben igaza van, mert a szeszadó azelőtt csakugyan mérsékelt volt a mainhoz képest; de egyet elfelejt, t. i. azt, hogy korábban a meg nem váltott italmérésre jogosultak oly óriási összeget vetettek ki szeszadó címén, hogy ha nem így, absolut tételek alapján méltóztatik összehasonlítást tenni, hanem a gyakorlatban járni utána, hogy mi volt az ára a pálinkának korábban és mi annak az ára most, azt fogja látni, hogy a szeszadó behozatala óta a pálinkának ára gyakorlati életben tulajdonképen nem is emelkedett. *(Egy hang a szélsőbalról: Háromszorosára emelkedett. Derültség.)*

Megengedem, hogy a t. képviselő uraknak olcsó pálinkaforrásaik vannak, *(Derültség. Halljuk!)* de engedelmet kérek, én azt mondottam, hogy a pálinka ára szeszadó behozatala óta — csak ezt a kis feltételt méltóztatott a közbeszólásnál elfelejteni — nem emelkedett, tehát azóta nem is emelkedhetett háromszorosára. Hisz, engedelmet kérek, ma annak a szesznek az ára az adóval együtt 55 frt hektoliterenkint, tehát a legrészletesebb eladásnál, ha azelőtt minden nyereség nélkül adták a szeszt, ha felteszi a t. képviselő úr, hogy sem regale nem terhelte, sem vállalkozói nyereség, sem egyéb, akkor is 1 frt 65 krért kellene literjét adni, hogy tételét igazolja. Tudnak ilyen helyet a képviselő urak?

Molnár Józsiás: Nálunk Kézdivásárhelyen 28 kr. egy liter szesz. *(Nagy derültség.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Molnár Józsiás képviselő úrnak sajátszerű adatai vannak. Ha a 35 frt adóval terhelt szeszt 28 krért tudja adni, egy nagy pénzügyi problemát fog megoldani és akkor nem is tőlem fog felvilágosítást kérni azon hozzám intézett kérdésben, hogy a mi köz- és magánterheink után 240 millió frtot tesz az évi kamat-szükséglet és ezzel szemben mindössze 300 millió forgalmi eszközünk van; ugyan ha egy háború lenne, hogy fizetnők mi ki ebből a 300 millió frtból a 240 millió frtnyi adósságot?

Igen csudálkozom, t. képviselő úr, nem azon, hogy a szeszadónál felállított tétele alapján erre a kérdést magának megadni nem tudta, *(Derültség jobb felől.)* hanem azon, hogyan méltóztatik a forgalmi eszközök mennyiségét a fizetendő összegek egészével összetéveszteni. Hiszen azon forgalmi eszközök nem azt teszik, hogy 300 millió forint az az összeg, a melyet Magyarországon kiadnak valamely czímen; az a 300 millió igen sokszor fordúl meg az egyesek kezein és én már nem emlékszem a pontos statistikai adatokra, de azt hiszem, alig tévedek, ha ennek negyvenszeresére teszem az egész összeget. Negyvenszer 300 millió forintról van tehát szó, a mely minden körülmények között elégséges lesz 240 millió forint kifizetésére. *(Helyeslés és derültség jobb felől.)*

De a t. képviselő úr egy más körülményt is említett fel, a melyet nem hagyhatok észrevétel nélkül *(Halljuk! Halljuk!)* és ez a mi roppant eladósodásunk a külfölddel szemben. Mélyen érzem, t. képviselőház, hogy bajaink kútforrása igen jelentékeny mérvben abban áll, hogy az állam és sok tekintetben a társadalom is nem önmagának az adósa, hanem igen nagy mértékben a külföldi tőkére vagyunk utalva. Én ezt igen érzem, nemcsak azért, mert az a jövedelem, a melynek elő kellene állani a tőkék után fizetett kamatból, a tőkék amortisatiojából, fájdalom, nem itt az országban nyilvánúl, nem itt vonható akár közvetlen, akár közvetve adó alá, hanem nélkülözöm még akkor is, midőn hitelműveleteket csinálok, mert igen sokszor másnemű intézkedéseket kell tenni, mint a minőket tennénk akkor, ha önmagunknak lennénk csak adósai. De, t. képviselőház, egy körülmény ismét nem hagyható figyelmen kívül: az, hogy a tőkéknek beözönlése és itt elhelyezése az utóbbi években soha nem remélt óriási haladást tett. Ezt statistikai adatok alapján lehet állítani, ha figyelembe veszszük, hogy mily óriási részét fizettük annakelőtte az államadósságok utáni kamatoknak külföldre és milyen jelentékeny rész az, a mely az országban fizettetik, mert itt nyertek a tőkék elhelyezést. Ha tehát ezt valaki felpanaszolja, mint gazdasági helyzetünk egyik baját, akkor igaz következtetést is csak úgy von, ha az e téren előállott nem remélt óriási haladást is constatálja. *(Helyeslés jobb felől.)*

És most visszatérek Issekutz képviselő úrnak ellenvetésére, melyet a regale értékesítésére nézve hozott fel. Itt megint engedelmet kérek, de nézetem szerint nem tartható számtételt állít fel. Felpanaszolja t. i., hogyan lehetett megengedni azt, hogy általában literfokonként a szeszt 1 krajczáron mérjék, holott a szesznek árát 50 forintra veszi fel. Ez is kissé olcsó. Ehhez jön 15 frt regaleadó, úgy, hogy az illetőnek 35 forint nyeresége lenne, vagy a mint ő állítja, 10 forinttal szemben, a melyet a kormánynak fizet, az illetőt 50 frt adó terheli. Ez hallatlan dolog — úgy mondja — ez az illető bérlőnek, az illető vállalkozónak a nyeresége.

No, t. képviselő úr, méltóztassék csak figyelembe venni először azt a szeszárt úgy, a mint azt az illető veszi. Nem 50 frt, hanem detailban, a mint azt a kimérő veszi, 55—60 frt szokott annak az ára lenni. Ehhez méltóztassék hozzáadni a 15 frtnyi adót és ott, a hol kizárólagosság van, miután akkor a 15 frtnál az állam is

Digitized by Google

többet kap, ezen magasabb adótételhez méltóztassék hozzávenni a vállalkozói nyereséget, az üzleti költségeket és azt a körülményt, hogy a kizárólagos borjog bérlője 10% engedménynyel kénytelen január elsejétől kezdve bárkinek eladni és akkor látni fogja a t. képviselő úr, hogy nem oly túlzott a vállalkozói nyereség, mint ő hiszi.

Felhozom ezeket azért, mert itt a ház szine előtt kívánom azt constatálni, kötelességem is constatálni, kivált, ha panasz tárgyává tétetik, hogy a regale értékesítésével, vajjon kedvezőbb vagy kedvezőtlenebb helyzet fog-e előállani? vajjon az előhaladás vagy pedig a visszaesés bizonyos jelenségeivel találkozunk-e ezen a téren? És itt nem egyes esetekről szólok, mert hol 12.500 községben kell a regalét helyesen értékesíteni, mint ma, hol oly nagy átalakulás van, hogy szeszgyárak kiszorúlnak eddigi fogyasztási területükről, italmérők szorúlnak ki ebből, hol nagy a concurrentia, gyakran igen irrealis jelenségekkel kisért concurrentia, mint az ily üzleteknél mellőzhetetlen, ott egyes helytelenségek mindig fognak előfordúlni. De ha nagyjában és egészében kivánjuk megítélni, vajjon a regale értékesítésénél van-e előhaladás vagy hanyatlás, határozottan constatálnunk kell az előhaladást. Előhaladás először is az, hogy nem úgy, mint Issekutz képviselő úr mondja, az árak emelkednek, hanem igenis az árak apadnak. Igy a legtöbb szerződésben és az általam kiadott általános rendeletekben, ott, hol kizárólagos jog alapján értékesítetik a szesz, azt szeszfokonkint az eddig 1 krról 3/10 krra szállítottam le. Ez tehát igen jelentékeny mérséklése a szeszáraknak.

Igaz, hogy a 8/10 krajczár alól sok helyen, különösen hegyes vidékeken kivételt kellett tennem, mert ebből nem jöttek volna ki az illetők; de azért általában áll az a tételem, hogy a szeszárak az ujabb értékesítés nyomán nem emelkedtek, sőt inkább hanyatlottak, leszállottak, sőt még kisebbek lesznek, úgy, hogy kisebb lesz a megterheltetés, könnyebb lesz a szeszregale elviselhetése, mint eddig volt.

A másik haladás, a melyet constatálni kell, az, hogy a regale ujabb értékesítése a fogyasztási adók ujabb értékesítése által ujabb törvényeink által az egyenlő teherviselés elve itt is alkalmazható és ezentúl kevesebb ok lesz arra a panaszra, mely felhangzott, hogy ez az adó csak a legszegényebb osztályt terheli. És ez annak az eredménynek tulajdonítandó, hogy olyan osztályok is participálnak benne, a melyek eddig fogyasztási adót nem fizettek; községek, előljáróságok, birtokosok és más befolyásos emberek, kik előtt eddig ismeretlen volt a fogyasztási adó fizetése, most már ez adó fizetésére szoríttatnak *(Helyeslés.)* és mint említém, az egyenlő teherviselés elve itt érvényesül.

A harmadik nagy előnye ennek az, hogy mentől több regale biztosíttatik a városok útján, a mely a városoknak adatik ki és az az elv, hogy a közszolgálmányok megosztásában a városok nagyobb mérvben részesüljenek, itt érvényesíttetik az által, hogy a városokra ruháztatik a fogyasztási adó beszedése.

Ily körülmények közt megengedem, hogy egyes helytelenségek fordúlhatnak elő; a menynyire tőlem telik, igyekezni fogok, hogy azokat orvosoljam, de általában nem lehet azt mondani, hogy a regálék értékesítésénél valami visszaesés, rosszabbodás jelei mutatkoznak.

Most engedje meg a t. ház, hogy a felszólalásoknak második, vagyis politikai részére térjek át. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hoitsy Pál képviselő úr és ma gr. Apponyi Albert képviselő úr a kormányváltozást egy palotaforradalomhoz hasonlította; Hoitsy képviselő úr annyira ment, hogy összehasonlította azt egy korábbi kormányválsággal, midőn állítólag a ministerium tagjai összebeszéltek, hogy a kormány elnökét kibuktatják. Engedelmet kérek, de én azt hiszem, hogy akkor sem így volt az, hogy a ministerium tagjai összebeszéltek, mert nem egy személyes motivum, hanem megengedem, a személyes mellett talán igen komoly tárgyi motivumok is voltak azok, melyek az akkori kormány tagjait ezen eljárásra indították. De bocsánatot kérek, sem azt és még kevésbbé ezt az átalakulást egy palotaforradalomhoz hasonlítani nem lehet. Mi az elvi differentiáknak egész jogosúltságával mentünk bele a kormányválságba, minket nem személyes motivumok, hanem elvi differentiák indítottak ezen eljárásra *(Mozgás bal felől.)* és nem azon kérdés előtt állottunk, hogy jogosítva vagyunk-e ezt tenni, hanem midőn ezen elvi differentiák fölmerültek, kötelességünk volt ezt tenni. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Kicsinyelheti valaki ezen elvi differentiákat, t. ház, de ha az hatályos működést kíván egy kormánytól, ha attól a kormánytól azt kívánja, hogy ne csak ígéretet tegyen, ne csak azt mondja, hogy codificálni kell ezt vagy azt, így vagy úgy kell átalakítani, *(Mozgás bal felől)* hanem egyúttal ha itt megkérdeztetik, azt az elvi alapot is meg tudja jelölni, a melyen eljárásában állani fog, akkor a magukban véve subtilis differentiáktól nem fogja eltagadhatni azt a jogosúltságot, hogy azok a kormányválságnak nemcsak indokai lehetnek, hanem az adott viszonyok közt, a mint azok fölmerülnek, egyúttal kötelességet is állapítanak meg. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Hiszen jól tették, hogy kidobták Szapáryt. Gratulálok. *(Derültség a szélső baloldalon. Halljuk!)*

Digitized by Google

Wekerle Sándor ministerelnök: Erre, t. ház, úgy hiszem, méltatlan azt mondani, hogy palotaforradalom, ugyanakkor, midőn más oldalról avval illetnek bennünket, hogy elodázható kérdéseket ok nélkül állítunk első sorba azért, mert pártviszonyaink kívánják.

Ezek megjegyzéseim a palota-forradalomra.

A mi a többi politikai megjegyzéseket illeti és különösen gr. Apponyi Albert politikai megjegyzéseit *(Halljuk! Halljuk!)* t. képviselő úr felszólalása első sorban historai feltüntetése kivánt lenni a mult bajainak, azt hiszem azért, hogy abból levonja a jelenre és jövőre nézve a helyes consequentiát. Én a t. képviselő urat a mult bajai historiájának ecsetelésében követni nem szándékozom. De tartozom avval a megjegyzéssel, hogy ő a krisist — mert engedelmet kérek, még nem mondta meg, hogy mit ért a crisis alatt, azt hiszem, a crisis alatt érti a pártok közti élesebb ellentétek kifejlődését, mert más krisis nem volt . . . *(Felkiáltások as zélső baloldalról: Dehogy nem! Kormányválság is volt! Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Bocsánatot kérek, a véderő vitánál lehet alatta mást érteni, de miután a t. képviselő úr azt kapcsolatba hozta a parlamenti tárgyalások mikéntjével, talán azt óhajtotta ez által jelezni, hogy azon élesebb ellentét, a mely politikai felfogásunkban nyilvánúl, tulajdonkép a véderő vitánál kezdődik.

Nem kivánom, t. ház, tagadni, hogy azon nagyobb ellentétek, melyek a közfelfogásban felmerültek, körűlbelűl a véderő vitától datálódnak, de nem azért, mintha annak a véderő vitának oly nagy nemzet felébresztő hatása lett volna, *(Ellenmondások és zaj a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)* mintha t. ház, akkor félni kellett volna, hogy nem tudom, itt nemzeti jogainknak összessége veszélyeztetve van. *(Zaj a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)* Ha concedálom bizonyos keletkezések indokát, ne méltóztassék azokat túlhajtani, mert méltóztassanak elhinni, hogy senki sem vonja le helytelenebbűl a consequentiákat, mint az, a ki túlhajtottan állítja oda az eseményeket és így akarja levonni a consequentiákat. Volt abban a pártok közti ellentétben igenis egy más forduló pont és ennek a forduló pontnak indokát az képezte, hogy korábban legalább ezen t. párt részéről *(a nemzeti pártra mutat)* — nem azt akarom vitatni, hogy nem követelték ugyanazokat, a miket most nem czélom az ellentétek constatálása, hanem csupán a historiai igazság constatálása — mondom, ezeket a közjogi követelményeket akkor csak másodsorba állították és első sorba a kormánynak közgazdasági és pénzügyi politikáját helyezték. *(Élénk helyeslés jobb felől. Mozgás a baloldalon.)* E téren vonták meg a kormánytól a jogosúltságot, a hivatottságot és képességet s t. ház akkor, midőn nem puszta ígéretek alapján, hanem már eredményekkel tudtuk constatálni, hogy a gazdasági fejlődés és a kibontakozás immár nem a remények országába, hanem a való országába tartozik. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és közbeszólás a szélső baloldalon: Ebből politikai tőkét csinál!)* Engedelmet kérek, a közterhek viselése kérdésében annyiszor elismertem még azt is, hogy az ama t. képviselő urak érdeme és nem a mienk s sohasem csináltam abból pártkérdést s mikor először az első deficitmentes költségvetést előterjesztettem, nem ennek a pártnak, nem önmagunknak, hanem a nemzet áldozatkészségének tulajdonítottam azt az eredményt. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Úgy hiszem, midőn így jártam el, akkor minden váddal lehet engem illetni, csak azzal nem, hogy politikai tőkét csinálok ezen kérdésekből. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

Ismétlem, hogy midőn én a közszellem élesztése végett magasabb politikai indokokból nem önmagunknak, hanem Magyarország összes képviseletének és nemzeti erejének vindicáltam azon eredményt, akkor az ilyen közbeszólások jogosúltsággal nem bírnak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

De folytatom beszédem elhagyott fonalát. Nagyon természetes, hogy midőn mi tényekkel igazoltuk azt, hogy van hivatottságunk és képességünk közgazdasági és pénzügyi bajaink orvoslására és azt documentáltuk, akkor kellett a pártok magatartásában változásnak előállani, mert a korábbi argumentatioval csak nem folytathatták eljárásukat. Akkor kellett a másodsorba helyezett kérdéseket első sorba állítani s azt, a mit ezelőtt a közgazdasági viszonyokra mondtak, most a nemzeti kérdésekre mondják, hogy t. i. sem képességgel, sem hivatottsággal nem birunk azok megoldására. *(Úgy van! Ugy van! a jobboldalon. Mozgás a baloldalon.)*

Természetes, hogy ily kérdésekben igen bajos garantiákat nyújtani, mert a politikai garantiák nyújtásában mindig igen nagy szerepet szokott játszani a valószinűség, ha valaki azt mondja, hogy én sem hivatott, sem képesített nem vagyok ezen kérdések megoldására, nem felelhetek mással, minthogy a politikai valószinűség minden atributumával bírunk arra nézve, hogy valamint a multban megoldottunk kérdéseket, a melyeknek megoldására hivatottságunkat és képesítettségünket kétségbe vonták, úgy most is képesek lesznünk ezeknek a kérdéseknek sikerrel megoldására. *(Élénk heyeslés. Ugy van! a jobboldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Elhiszszük, hogy Tiszánál jobb lesz!

Wekerle Sándor ministerelnök: De ha a nélkül, hogy megengedhetném magamnak azt, hogy a múlt fölött kritikát gyakoroljak, mert

Digitized by Google

hiszen sohasem tagadtam azt, hogy ezzel a múlttal nekem közösségem van, ha voltak abban a múltban hibák, úgy ezeknek a hibáknak részben osztályosa természetesen én is vagyok; de másodszor nem engedhetném meg magamnak a politikai jóízlésnél fogva sem, hogy a múltra alapított kritikából kívánnám levonni a jövőre a consequentiát, legalább én ezt nem tehetem, a ki a múltnak szintén osztályrészese voltam, mondom, már a politikai jóízlésnél fogva sem engedhetném meg magamnak azt, hogy a múltra alapított kritikából kívánjak igazoltságot meríteni arra, hogy a jövőben sikerrel fogunk procedálni.

Ha tehát arra a térre lépek, a mit a t. képviselő úr a múlt hibáiul felemlített, ezt csak azért teszem, hogy legalább is igazoljam azt, hogy a t. képviselő úr még irányunkban sincsen jogosítva azt mondani, hogy a múlt hibáiban mi is leledzünk. Miket hoz fel a t. képviselő úr azon múlt hibái közül? Először is azt, hogy a kormánynak discretionalis hatalma lévén, ezt a discretionalis hatalmat a legnagyobb mértékben a főispánoknál érvényesítette. És abban látja azon aera culminatioját a t. képviselő úr, hogy ez a discretionalis hatalom felelősség nélkül vétetett igénybe. Azt hiszem, hogy a korábbi kormánynak administrativ előterjesztései meggyőzhették a t. képviselő urat arról, hogy a kormány ezt a discretionalis hatalmat legalább egy meg nem engedett mértékben igénybe venni nem szándékozott. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Mert mi a főispánt politikai egyénnek kívántuk tekinteni, de felelősségmentes hivatalnoknak még sem tekintettük és azt hiszem, hogy akkor, midőn az administratiora vonatkozó törvényjavaslat részletesen tárgyaltatott, legalább e pont tekintetében az akkori kormány és a t. képviselő úr közt differentiák nem voltak. *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Ellenmondások bal felől.)* Engedelmet kérek, hiszen el méltóztatott mégis fogadni, tehát lényeges differentiáról nem lehet szó. Ezt különben nem szemrehányásképen mondom, hanem csak annak constatálása végett, hogy ez legalább olyan hiba, melyben mi nem leledzünk, mert oly módon akarjuk megoldani, a mint azt a t. képviselő úr is elfogadhatónak találja. *(Tetszés jobb felől.)*

Második hibájául az akkori rendszernek a merev párturalmat méltóztatott felhozni. Nekem politikai meggyőződésem, t. ház, hogy egy alkotmányos kormány, mely állandóan szervezett pártra nem támaszkodhatik, egy parlamentaris kormány feladatait nem teljesítheti. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* És ezen az alapon igenis szerencsém van ezen pártra támaszkodhatni, az ezen párt által képviselt elveket és ezen elvekre alapított érdekközösséget a kormányban kifejezésre juttatom, de azt hiszem, hogy sem részemről, sem politikai barátaim részéről, sem most, sem korábban tett nyilatkozataink senkit nem jogosítanak fel annak feltevésére, hogy mi itt egy numerus clausust akarunk képezni. Mi felállítottunk egy programmot s többszörösen kijelentettük, hogy a ki ahhoz a programmhoz szegődik, a ki azt valósítani kívánja, azt körünkben mi szívesen fogjuk látni. *(Igaz! Úgy van! Élénk tetszés a jobboldalon. Mozgás és ellenmondás a baloldalon.)* Én a tanácskozások során a síma érintkezésre is súlyt fektettem és kívánok jövőre is fektetni. *(Élénk helyeslés.)* Azoktól a nézetektől, a melyeket magam részéről talán szükségeseknek vagy helyeseknek nem is tartok, de a melyek nem elvi alapot képviselnek és érintenek, hanem a tanácskozások símaságára s az eszmék helyesebb megvitatására bizonyos befolyással bírnak, méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy a mint eddig, úgy nem fogok elzárkózni a jövőre sem. *(Élénk tetszés jobb felől.)* A párturalom merevségének vádja tehát minket nem illet. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

A harmadik vád, vagyis hiba, a miben állítólag ezelőtt leledztünk, a quieta non movere. Hát, t. ház, épen ezen idők alatt oldattak meg a legnagyobb közgazdasági kérdések, és pedig olyan fontos érdekek, a melyek épen a quieta non movere elvével homlokegyenest ellenkeztek. *(Helyeslés jobb felől.)* De, t. ház, a quieta non movere vádja a kormány programmját csak nem illetheti. Hiszen eddig épen ellenkezőleg azzal a váddal találkoztunk, hogy az igéreteknek oly tömkelegét vettük fel programmunkba, a melyet 50 év alig sem lehet kielégíteni, hogy oly kérdéseket vettünk fel, a melyeket felvenni szükséges, vagy időszerű nem volt. Én tehát azt hiszem, hogy a quieta non movere elvének alkalmazásából merített vád a mi programmunkkal szemben egyáltalában fel nem hozható. A t. képviselő úr azonban, azt hiszem, hogy akkor, midőn formulázta azt a tételt, hogy minek kell egy kormány programmjában benfoglaltatni — engedelmet kérek e kifejezésért — téves nézetből indult ki. Ezen politikai tévedés, nézetem szerint, abban a feltevésben áll, mintha valamely kormánynak minden felvetett kérdéssel szemben már programmjában végleges állást kellene elfoglalni. Én megengedem, hogy acut napi kérdésekkel szemben, a melyek rögtön oldandók meg, igenis kell, hogy legyen a kormánynak programmja, a nélkül nem állhat ki a küzdőtérre, mert nem odázhat el olyan kérdéseket, a melyeknek megoldása a napi kötelességek közé tartozik; de az elvet úgy felállítani, hogy egy kormány ne azt vegye fel programmjába, a mit az adott viszonyok közt megvalósítandónak tart és hogy ne ő mondja meg azt, miként akarja azt megvalósítani, hanem hogy a mások által

Digitized by Google

adott eszméket legyen köteles programmjába felvenni: ez annyit tenne, hogy a kormány magában véve tehetetlen, mert nem maga határozza meg programmját, hanem mások által határoztatja azt meg. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Azért tartottam szükségesnek ezt kiemelni, mert a képviselő úr akkor, a mikor a mi programmunkat taglalta, két dolgot hibáztatott abban. Az egyik az volt, hogy az administrationalis javaslatok tekintetében nem vállaltuk el azon kötelezettséget, a melyet ő ezen javaslatok sikeres megvalósítására mellőzhetetlen előfeltételnek tekint. Jelesül nem vállaltuk el azon kötelezettséget, hogy az úgynevezett garantialis törvényjavaslatokat a reformjavaslatokkal egyidejűleg fogjuk életbeléptetni, vagyis helyesebben szólva a reform törvények által nevelt központi kormányhatalmat előbb igénybe venni nem kívánjuk, mintsem a garantialis törvényeket megalkotjuk.

Bocsánatot kérek, mi ezzel szemben kifejezést adtunk azon nézetünknek, azon elvi álláspontunknak és pedig kifejezést adtunk már magában a kormány programmjában, hogy mi az administrationalis kérdéseket az egyéni és közszabadságok megóvása mellett kívánjuk megoldani. Úgy akkor, mint korábban is többszörösen kifejeztük azt a meggyőződésünket, hogy e köz- és egyéni szabadságok megóvása, mint leghatékonyabb garantia, már magukban az administrationalis javaslatokban foglaltatik. Épen a közszabadságok megóvásának garantiái, az autonomia növekvésének hatályosabb ellenőrzése, már magukban a javaslatokban foglaltatnak.

Kifejezést adtunk ama szándékunknak, hogy a közigazgatási bíróságot esetleg már korábban kívánjuk életbeléptetni, mint magát az administrationalis javaslatot. És még két garantialis törvényre, t. i. a tisztviselői pragmatikára és a fegyelmi eljárásra azt is mondtuk, hogy előkészítjük és esetleg korábban is tárgyalás alá vétetjük.

Mi tehát köztünk a differentia? Az, hogy mi nem mondjuk azt, hogy nem teszszük, hanem idő előtt arra kötelezettséget nem vállalunk, hogy e törvényjavaslatokat egyidejűleg léptetjük életbe. És pedig helyes, hogy nem vállalunk, *(Halljuk! Halljuk!)* mert én nem azt akarom vitatni, hogy egy tisztviselő pragmatika, egy fegyelmi törvény, azoknak a közszabadságoknak hatályos garantiáit nem képezi. De azt merem vitatni, hogy az nem képezi e közszabadságoknak oly lényeges garantiáját, hogy minden körülmények között egy, a nemzet életére kiható nagy reformot el kellene odázni, ha esetleg a körülmények úgy alakúlnának, hogy a kormány azon szándéka, hogy azok is egyidejűleg megalkottassanak, nem volna keresztülvihető. *(Nagy zaj a bal- és szélsőbalon.)* Nem czélzatossággal mondom ezt. A kormány álláspontja igenis az, hogy ezeket is lehetőleg megalkotja; lehet, hogy el is fogja ez iránt a kötelezettséget vállalni, de megkötött kezekkel nem akar ily nagy munkába belefogni. Ez nem elvi differentia köztünk; mert azon elvre nézve, hogy a köz- és egyéni szabadságok megóvása mellett oldjuk meg a kérdést, köztünk differentia nincs.

Olay Lajos: Ezt a násznagy súgta. *(Zaj.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Ha az súgta, a képviselő úrnak is kívánok egy jó násznagyot. *(Élénk derültség).*

Mert ha a differentiákat kívánom konstatálni, akkor a t. képviselő úr ugyan igen kegyetlen volt néhány kifejezésében, de magukban az elvi kérdésekben nagy differentia nem volt, mert a másik differentia a nemzeti kérdésekre vonatkozik és ez köztünk a differentia tulajdonképen. Ezekre a nemzeti kérdésekre nézve talán nem szükséges annak bővebb bizonyítgatásába bocsátkoznom, hogy a nemzeti érzületnek minden körülmények között való megóvása és ápolása az, mi nálunk a közéletnek oly hatalmas faktorát képezi, hogy én nem képzelek magyar politikust, a ki erre kellő súlyt ne fektetne. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Magának a nemzeti érzületnek megóvása és ápolása adja meg nekünk tulajdonképen a jogczímet, hogy ezeken a padokon működhessünk. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Magának ezen nemzeti érzületnek ápolása és megóvása az, a mi nálunk elsőbb rendű nemzeti szükséglet, mint más nagyobb és hatalmasabb nemzeteknél, *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* mert hogyha mi támaszkodhatunk is politikai szövetségeseinkre, támaszkodhatunk azon államjogi alapokra, melyekben a monarchia másik felével vagyunk, de nem lehet magyar politikus, ki a nemzeti érzület ébrentartására, annak ápolására minden körülmények közt való megóvására, politikai működésében kiválóbb súlyt nem fektetne. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De ez azért nem azt teszi, hogy a nemzeti érzületnek ápolását, fejlesztését és fentartását, mint olyant állítsunk oda, melyet minden körülmények közt túlhajtani kell. *(Helyeslés jobb felől. Zaj a bal- és szélső baloldalon.)* A nemzeti érzületnek ápolása és megóvása még nem annyit jelent, hogy az összes köztevékenységet kizárólag erre kell fektetni. A ki túlhajtja ezeket a kérdéseket, az nagyobb sebet üt a nemzeti érzületen és különösen a nemzeti érdekeken, mint a mennyit el kíván érni a nemzeti érzületnek ápolásával. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A közélet terén való működés nem lehet egyoldalú, itt a működést helyes arányba kell hozni minden téren és ámbár szükséges a nemzeti érzület megóvása és ápolása, de a tevékenységet kizárólag erre

Digitized by Google

fektetni elhibázott politikai lépésnek tartom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A t. képviselő úr engem azzal vádolt, hogy én multkor egy hasonlatban, a melyet az általa tett hasonlatnak viszonzásaként rögtönözve hoztam fel, mert van talán egy kis különbség, ha én előre megfontolt, vagy nem tudom, elkészített beszéddel léphetek ide, mintha rögtönözve kell válaszolnom, de ott tett nyilatkozatomból semmit elvenni nem kívánok, de nem áll az, hogy akkori beszédemben a t. képviselő úrnak a nemzeti érzület ápolása körül tett törekvéseit kicsinyeseknek jelentettem volna ki. Azt nem hiszem, hogy a kicsinyes szót használtam, vagy annak legalább oly jelentőséget adtam volna, mint a képviselő úr, *(Halljuk! Halljuk!)* állítom ezt nem azért, mintha arra emlékezném, a mit mondottam, hanem azért, mert a kicsinyes szót a nemzeti érzelmekkel szemben használni nem szoktam *(Élénk éljenzés és tetszés jobb felől.)* és nem legalább oly értelemben, mint azt a t. képviselő úr nekem tulajdonította. Én azt mondottam, hogy én ezt a nemzet életében harmadrendű kívánalomnak tekintem. Ez volt, ha jól emlékszem, a mit mondottam: hogy külsőségnek és harmadrendű kívánalomnak tartom azt. Ez nem azt teszi, hogy én a nemzeti érzületre és a külsőség megóvására kellő súlyt nem fektetek, hanem azt teszi, hogy ily harmadrendű dolgot első rendűvé tenni nem akarok. Ezek a képviselő úr által felállított kívánalmak, nem az a szél és erő, a melylyel egy nemzet hajóját biztosan irányítani lehetne. Ezek oly fuvalmak, melyek koronkint jók lehetnek, hogy egy nagy nemzeti politika követelése beleférjen az általok kifeszített vitorlákba, de nem oly vitalisak, hogy egy nemzet első rangú tényezőinek tekintessenek. Midőn ezt mondom, ez nem azt teszi, hogy a nemzeti érzületet kellő méltánylásban nem részesítem, de hogy azt, mint egy nagy nemzeti politikának elsőrendű és vitalis követelményét oda állítandónak nem tartom.

Ez volt az, a mit állítottam és ezek alapján újból kérem a t. házat, hogy a költségvetést elfogadni méltóztassék. *(Hosszantartó élénk helyeslés és éljenzés jobb felől.)*

Elnök: T. ház! Szólásra még többen vannak feljegyezve, kérem a t. házat, hogy az idő előhaladott volta miatt a tanácskozás folytatását a holnapi ülés napirendjére tűzni méltóztassék.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Miklós Ödön a közgazdasági bizottság előadója!

Miklós Ödön előadó: T. ház! A Spanyolországgal kötendő ideiglenes szerződésre vonatkozó törvényjavaslatot a t. ház a közgazdasági bizottsághoz méltóztatott utasítani. A közgazdasági bizottság erre vonatkozó jelentését van szerencsém tisztelettel beterjeszteni, kérve a t. házat, hogy azt kinyomatni és az osztályok mellőzésével napirendre tűzni méltóztassék.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni s annak idején napirendre tűzetik.

Bemutatom Széll Ákos képviselő úrnak az ülés folyamán vett levelét, melyben szegedi közjegyzővé történt kineveztetése folytán Csanádvármegye nagylaki választókerületének mandatumáról lemond.

Kérem a t. házat, méltóztassék felhatalmazni az elnökséget, hogy az új választás iránt az intézkedéseket megtegye. *(Helyeslés.)*

Evvel a napirend ki van merítve.

A legközelebbi ülés holnap d. e. 10 órakor lesz, melynek napirendje az állami költségvetés általános tárgyalásának folytatása. Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

122. ORSZÁGOS ÜLÉS

1892. évi deczember hó 14-én, szerdán

Bokross Elek elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Szalavszky Gyula képviselői állásáról lekőszönő levelének bemutatása. — A II. és VII. bíráló bizottság megalakúlásának bejelentése. — Állami költségvetés tárgyalása. — Bessenyey Ferencz interpellatioja a temes- és bégavölgyi vizszabályozási társulattól felterjesztett leszámolási ügy tárgyában. — Földmívelési minister válasza. — Sima Ferencz interpellatiója a csongrádmegyei gazdasági egyesület összes vagyonának elsikkasztása tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, gr. Bethlen András, gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Schóber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Schóber Ernő jegyző (*olvassa a deczember hó 13-án tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Ha nincs észrevétel a jegyzőkönyv ellen, azt hitelesítettnek jelentem ki.

Van szerencsém bemutatni Szalavszky Gyula Nyitramegye nagy-tapolcsányi választókerület országgyűlési képviselőjének levelét, melyben Trencsén megye főispánjává történt kineveztetése folytán képviselői állásáról lemond. Méltóztassék ezen jelentést tudomásúl venni és az elnökséget megbízni, hogy az új választás iránt az intézkedéseket megtegye. *(Helyeslés.)*

Jelentem a t. háznak, hogy tegnap a II. biráló bizottság jegyzőjévé Ováry Ferencz képviselő urat, a VII. biráló bizottság elnökévé Dégen Gusztáv képviselő urat választotta meg.

Az elnökségnek több jelentése nincs.

Az indítvány- és interpellatios könyvek fognak felolvastatni.

Molnár Antal jegyző: Tisztelettel jelentem, hogy az indítványok könyvében ujabb bejegyzés nincs, ellenben az interpellatios könyvben a következő bejegyzések foglaltatnak:

1892. deczember 10. Bessenyei Ferencz. A temes-bégavölgyi vizszabályozási társulattól felterjesztett leszámolási ügy tárgyában a földmívelésügyi ministerhez.

1892. deczember 14. Kováts József. Hajdumegye balmaz-ujvárosi járás főszolgabirájának hivatalos hatalommali visszaélései tárgyában a belügyministerhez.

1892. deczember 14. Sima Ferencz. A Zsilinszky Mihály főispán elnöklete alatt levő csongrádmegyei gazdasági egyesület összes vagyonának elsikkasztása tárgyában a földmívelésügyi ministerhez. *(Derültség)*

1892. deczember 14. Hock János. Sajtóügyi visszaélésről a csongrádi főszolgabírónak a belügyministerhez.

Elnök: A bejelentett interpellatiok előadása a házszabályok értelmében az ülés végén fog megtörténni.

Következik az 1893. évi állami költségvetés általános tárgyalásának folytatása.

Bernáth Dezső jegyző: Márkus József!

Digitized by Google

Márkus József: T. ház! *(Halljuk.)* Mióta ellenzék és kormánypárt van a világon a köztük levő viszony bizonyos tekintetban mindig azonos. Az ellenzék kifogásolja a kormányzás jóságát és sokszor jogosságát is, mig a kormány és hívei azt vitatják, hogy a helyzet az adott viszonyok között jobb nem lehet. Ha az ellenzék a magasabb politikai kérdésekkel foglalkozik, az rá a megjegyzés, hogy állításai általánosságban mozgó phrasisok; míg ha a kormányzat napi ténykedéseit veszi bírálat alá, akkor az a gúnyos megjegyzés éri, hogy állításai olyanok, a melyek kicsinyességüknél fogva nem tartoznak a parlamenti tárgyalások keretébe. *(Ugy van! bal felől.)* De én, t. ház, akként vagyok meggyőződve, hogy a politikai kérdések szoros kapcsolatban vannak egymással és ha valahol jogosult az eszme-láncolat, a parlamenti tárgyalásoknál legkevésbé lehet azt kifogásolni. Nézetem szerint pedig épen a költségvetés általános tárgyalása az a tér, a mely nemcsak mindent felölel, nemcsak mindent megtűr, hanem mindent előtérbe is állít és az ország politikai helyzetére vonatkozólag a bírálatot mintegy felhívja. És azért meggyőződésem szerint csalódnak azok, kik azt hiszik, hogy a költségvetés tárgyalásánál pusztán a rideg számokkal kell bibelődni. Nagyon természetes, hogy ezekkel is, de a szám elvégre is csak másodrendű dolog marad, miután vagy egy már megtett intézkedés eredménye gyanánt jelentkezik, vagy pedig egy teendő intézkedésnek eszközéül szolgál.

A fődolog tehát, mely felé tekintetünket és bírálatunkat irányítani kell, a már megtett vagy a jövőben megteendő intézkedések. De elvégre is a költségvetés semmi más, mint egy puszta tervezet, melyhez sem az idő, sem a kormány nem szokott alkalmazkodni. A jelen alkalommal tehát jogunk van az állami igazgatás minden részleteire kiterjeszkedni és annak összes alapjait és alkotásait megbírálni, még pedig annyival inkább, mert a legutóbbi napok eseményei, főleg a pénzügyminister úr előterjesztései, kormányelnöki programmja és az azóta általunk hallott védekezései, különösen a pénzügyi kormányzást a nymbusnak bizonyos nemével vették körül és egész Európa tudja, hogy a ministerelnök úr genialitását igen szerencsés viszonyok közt is érvényesíti, ámde nekünk kötelességünk a festéket is fölmutatni, melylyel ezen kedvezőnek látszó kép készíttetett és tesszük ezt nem túlzott módon és nem is teljes erőnkkel, hanem csak érintőleg, miután meg vagyunk győződve, hogy észrevételeinket nem fogja az eddigi kormányelnöknél szokásos ridegséggel visszautasítani és teszszük némileg azért is, mert nem akarjuk arra az útra kényszeríteni, arra a bécsi útra, a melynek sorompóit tegnap csaknem fölnyitotta.

T. képviselőház! Ezek után megvallom, nagyon erős vágyat érzek magamban arra, hogy az előttünk fekvő budget keretéről a dolog személyes részére, vagyis az úgynevezett bizalmi kérdésre térjek át. E tekintetben azonban alig lehetne mást mondanom, minthogy az én érzelmem, gondolatom és lelkem felhevülése teljesen azonos azon eszmékkel, melyeknek a tegnapi napon t. pártvezérem oly utánozhatatlan virtuositással adott kifejezést. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Különben is, t. ház, a mint egy csapatban mindenkinek megvan a maga helye, úgy megvan a saját feladata is és kötelességeit akkor teljesíti híven, hogy ha ezen feladatnak minden körülményeit szem előtt tartva, csak annyit tesz és annyit mond, a mennyi őt helyzetében megilleti. *(Helyeslés a baloldalon.)* Én tehát azt hiszem, hogy nem teljesítek ezúttal felesleges munkát, ha első sorban főleg a pénzügyi administratio némely ágára teszek megjegyzést. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elismerem, hogy ez nagyon rideg tárgy és talán kevésbé érdekli a t. házat, de tapasztalataimból merem mondani, hogy annál inkább érdeklik e kérdések a nagyközönséget. A magyar parlamentnek alig volt szerencsétlenebb alkotása, mint az 1875: XVIII. t.cz., mely a fogyasztási adókra vonatkozik. Akkor hozták meg a törvényt, a midőn a balközép addigi álláspontjának, mondhatnám ok nélküli feladásával egyszerűen átvándorolt arra az oldalra. És tette ezt állítása szerint azért, hogy az államtönk elkerültessék.

Ámde a mily fonák logika nyilvánult ezen védekezésben, ép oly erőszakosság hatott át azon időben egynémely törvényhozási alkotást. Az államnak kétségkivül joga van adót szedni azoktól, a kik valamit élveznek, de helyes felfogás szerint nincs joga a beszedés kényelmetlenségeit másokra áttukmálni. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* És a fogyasztási adóknál épen ez történik. Történik pedig a következő módon. *(Halljuk! Halljuk!)* A kincstár kipuhatolja az illető község fogyasztásának mérvét, megkisérli a községgel az egyezséget: vajjon nem volna-e hajlandó magától átvenni a beszedést s ha ez nem sikerül, megtartatik az árverés, s ha az árverésen a megállapított összegért igéret nem tétetik, akkor az adó ráutaltatik a községre.

Azon módozatok felsorolásával nem akarom untatni a t. házat, a mik a kipuhatolásnál követtetnek, hanem annyit határozottan mondhatok, hogy ezek rendkivül ékes dolgok. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez még semmi sem volna, hanem aztán a ráutalás módozatainak megállapításánál követett eljárás már igazán remek megvalósítása a pártatlan igazságszolgáltatásnak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Erre nézve felhozhatok egy példát, a mely

Digitized by Google

azon kerületben fordult elő, a melyet szerencsém van képviselni. *(Halljuk! Halljuk!)* Erre a községre egészen rákaptak a pénzügyi közegek, úgy, hogy rendesen ráutaltatott a fogyasztási adó. A mult évben is ez történt. A község felebbezéssel élt. A törvény szerint ezen felebbezéseket a megyei közigazgatási bizottság intézi el. El is intézte, még pedig akként, hogy első sorban az osztályozási kérdésben döntött, az összegre át sem ment és az osztályt leszállította, vagyis kimondotta, hogy miután a község tizezer lakossal nem bir, kisebb lépték szerint köteles a fogyasztási adót fizetni. Ez ellen a pénzügyigazgatóság adott be felfolyamodást és természetesen a pénzügyi ministerium, mint az ily ügyeknek végső bírája megállapította a magasabb osztályzatot és mindjárt az összeget is. Pedig törvény szerint az osztályozási kérdés elintézése után vissza kellett volna küldeni az ügyet a második forumhoz, hogy az döntsön a számtétel kérdésében is. Azonban a törvény egyszerűen ignoráltatott és pedig nem azért — mert ezt föltennem sem szabad — hogy az illető ministeriumi tisztviselő nem tudta volna a törvényt, hanem valószínűleg azért, mert a kincstár érdeke úgy kivánta.

Ha ez, t. ház, ilyen visszaélésekre ad alkalmat; ha ezen adónemek ily módon való kezelése megakadályozta a községek fejlődését, a mennyiben jövedelmük túlnyomó részét az ilyen adók pótlására kellett fordítaniok, akkor el lehet képzelni, mennyivel rosszabbodott az állapot, mióta azon törvény életbelépett, melyben a regaleadók összekapcsoltattak a fogyasztási adókkal.

A t. ministerelnök úr valószínűleg teljes megnyugvással gondol arra a körülményre, hogy az idén rendkivül sok község kivette az italmérési adókat és valószínűleg azt hiszi, hogy ez a nagy készség onnan származik, mert a népnek megjött a fizető kedve és mert ezen terheket nagyon könnyen képes elviselni.

Ez azonban csak látszat t. ministerelnök úr. A községek kivették ezeket félelemből, mert attól tartottak, hogy az adó rájuk utaltatik és akkor rendkivül sokat fognak veszteni. És itt többnyire mindig fictioval áll szemben a t. ministerelnök úr, mert a községek pályáznak ugyan az adókért, *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* de mindig egy üzletember áll a hátuk mögött, ki a községet csak szalmacsóvának tolja előre.

Én nem állitom, hogy ilyesmiről a kormány tehet. De állítom, hogy az ilyen kezelés szabálytalan. *(Úgy van! a baloldalon.)*

És még egy körülményt vagyok bátor fölemliteni.

Előre bocsátom — a mint az ellenkezőt feltenni sem lehet — hogy az igen tisztelt ministerelnök úr iránt teljes bizalommal viseltetik kivétel nélkül mindenki, abban a tekintetben, hogy ezen regaleadók kiadása körül kizárólag az állam érdekét tartja szem előtt. Ámde az ilyen törvény csak relativ értékü. Nem nyugszik helyes alapon, mert feltételezi, hogy egy teljesen pártatlan pénzügyminister kezelje. De bekövetkezhetik olyan eset, hogy az illető minister saját párthíveivel szemben mégis némi kedvező elfogultságot tanusít és akkor nagyon könnyen a kincstár érdeke ellenére adja ki ezen adókat, vagy ha ezt nem teszi is, annyit kimondhatunk, mint lehetségest, hogy némi kegyeket osztogathat ezen a czímen. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* A kincstárnak joga van illetékeket szedni azoktól, a kik valamit vesznek vagy cserélnek. Az adásvételnél és cserénél az eljárás egészen tiszta és egyszerü: a fél vagy a telekkönyvi hatósághoz adja be a jogügyletet és ez teszi át bekebelezés után az illetékkiszabási hivatalhoz vagy egyenesen az illetékkiszabási hivatalhoz nyujtatik az be, a mikor a jogügyletet tartalmazó actára reávezettetik a bemutatás, tehát ismétlés aligha fordulhat elő. Nézzük azonban, t. ház, az ügymenetet az örökösödési illetékeknél; azon illetéknemeknél, melyek csaknem minden ember életében előfordulnak néha többször is. Örökösödés esetében legtöbbször 2—3-szor vetik ki az illetéket.

Wekerle Sándor ministerelnök: Legtöbbször?

Márkus József: Bocsánatot kérek, de én teljesen ismerem az ezen illeték kiszabása körül előforduló viszonyokat és szükség esetén bizonyítékot is fogok szolgáltatni, sőt többet mondok a ministerelnök úrnak, lehet rá eset, a mint már volt is, hogy ugyanazon jogügylet után ötször szabták ki az illetéket. Erre nézve bizonyítékot is vagyok képes szolgáltatni és szakembereknek könyveit is előmutathatom, annak bizonyítása czéljából, hogy ez nem olyan merész állítás, a melyet talán egy ellenzéki képviselő a pénzügyminister úrral szemben csak azért, hoz fel, hogy a pénzügyi kormányzat renommeját rontsa.

De vegyük, t. ház, hogy csak egyetlen egyszer szabják ki az illetéket. Ámde a rossz törvények folytán is mi következik be? Az erre vonatkozó szabályok szerint a fél kötelezve van az örökhagyó elhalálozásának napjától számított 3 hónap alatt az örökösödési jogügyletet bejelenteni s a kincstári közegek, a nélkül, hogy tovább várakoznának, rögtön kivetik az illetéket; pedig akkor még a hagyatéki tárgyalás nem történt meg és 100 eset közül 90-ben nem az előre vélelmezett módozatok szerint történik az örökösödés, hanem vagy végrendelet szerint, vagy a felek kiegyezkednek. Az illetéket a féltől már behajtották, noha azt az illetékösszeget

Digitized by Google

helyesbíteni kell a tárgyalási iratok alapján. Ebben az esetben is a helyesbítés szüksége következik be s így általános szabály gyanánt mondhatjuk ki, hogy a mostani rossz törvények következtében mindenki kétszer kapja az örökösödési illeték lefizetésére vonatkozó fizetési meghagyást.

Van azután még egy anomalia, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyet különösen ki kell emelnem. Törvény szerint a bíró nem adhatja át a hagyatékot, míg a fél nem igazolja, hogy az örökösödési illetéket lefizette. Nem tudom, vajjon szükséges volt-e ezen intézkedés, mert nem állanak rendelkezésemre statisztikai adatok arra nézve, hogy az ily biztosítás hiánya miatt mennyi illeték veszett el e törvény meghozatala előtt. E törvény azonban meghozatott és a bíró kivétel nélkül mindig felszólítja a felet, hogy 8 nap alatt igazolja az illeték kifizetését. Ámde gyakran előfordúl, hogy az illeték fizetési meghagyást akár először rendesen, akár helyesbítés folytán csak akkor veszi kézhez a fél, mikor már a bíró meghozta az átadási végzést, tehát most kapja meg a felhivást arra nézve, hogy 8 nap alatt igazolja az illeték lefizetését. De ezen 8 nap letelése előtt semmi körülmények között nem kaphatja meg a fizetési meghagyást. A törvény tehát olyant kiván, a mit a fél képtelen teljesíteni. S e rossz törvény mit idéz elő? Letelik a 8 nap s a bíróság hivatalból köteles az illetéket biztosítani, a telekkönyi hivatalt megkeresi annak bekebelezése végett s maholnap odajutunk, hogy csaknem minden telekkönyv tartalmaz illetéktételt a törvény rosszasága, tehát nem a felek hibája miatt. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Milyen könnyű volna ezen a népgyötrő törvényen segíteni; nem kellene hozzá más, csak egyetlen újj kinyujtása.

Ha oly törvény hozatnék, mely a hagyatéki tárgyalásokat kizárólag a bíróságok ügykörébe utalná és ha a most dívó közjegyzői tárgyalási díjak helyett az állampénztárnak csak felényi összeget fizetnének a felek, akkor ebből a jövedelemből fel lehetne állítani minden bírósághoz még egy albirói állomást; ekkor lehetne intézkedni arra nézve is, hogy kizárólag csak egy úton juthasson az örökösödési ügy az illetékkiszabási hivatal tudomására. Ekkor eltűnnének az anomaliák és a zavarok s eltűnnék egyszersmind a bíróságok hátraléka is, mert az a bíró a hagyatéki tárgyalásokon túl még nagyon sok darabot feldolgozhatna. *(Helyeslés bal felől.)*

Kifogásom van továbbá, t. képviselőház, azon módozat ellen is, a melynek alkalmazása mellett most a harmadosztályú kereseti adó kiszabatik. Megalakítják valamelyik járási székhelyen az adókivető bizottságot, többnyire oly emberekből, a kik nem ismerik a járás összes községeinek lakosait és így kénytelenek a felek nagy fáradsággal bemenni a járási székhelyre még azon esetben is, ha a csatolt község 10 ezer lakossal birna is. Sokkal czélszerűbb volna és a közönség érdekeinek sokkal inkább megfelelne, ha azok a bizottságok az illető községekbe kimennének. *(Helyeslés bal felől.)*

Mielőtt ezt a — mondhatnám — száraz és unalmas tárgyat elhagynám, *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)* csak azért, hogy el ne feledjem, kénytelen vagyok két adatot felemlíteni. Teszem ezt csupán azért, hogy a mi pénzügyi igazgatásunk a maga egész természetességében fel legyen tüntetve. Azt hiszem, hogy minden dolgot úgy lehet legjobban megismerni, ha az megnagyobbíttatik, vagy kicsinyíttetik. A hol sok tárgy vagy személy van, legjobban felismerhető azoknak állapota, helyzete, ha a legnagyobb és a legkisebb dolgot mutatjuk fel. A magyar államháztartásnak legbosszantóbb jelensége az a pazarlás, midőn a nyugdíjtörvény alapján több ezer forintot kiadunk nyugdíj czímén sokszor milliomosoknak *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* és a legbosszantóbb takarékossága a kincstárnak ez a kis papirdarab, melyet ezennel felmutatok. *(Derültség.)* Ne méltóztassanak azt gondolni, hogy ezt a papirdarabkát innen a padok alól vettem fel. Ez a magyar állam pénzügyi ügykezelésében egy hivatalos nyugta. *(Derültség.)* Ezt a vétbizonyítványt köteles a fél aláírni akkor, midőn adófizetés iránt megintetik. No, t. képviselőház, ez a két szélsőség, ez a pazarlás és ez a takarékosság *(Általános derültség.)* nagyon hálás tér volna nekem, hogy e két szélsőséghez fűződő gondolatokat előtárjam, de nem teszem, mert indiscret dolgokat kellene mondanom. *(Derültség.)*

Ezek után némi megjegyzést kívánok tenni azon eseményekre és beszédekre, melyek a legutóbbi napokban előfordúltak és lefolytak. Nagyon természetes, hogy első sorban a t. miniszterelnök úr programmbeszédére kell kiterjeszkednem. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. miniszterelnök úr a feladatoknak és teendőknek oly nagy halmazát mutatta be, hogy önkénytelenül az a kérdés merült fel mindenki előtt, hogy hát a megelőző kormányok mit csináltak? *(Egy hang a szélső baloldalon: Rontottak!)*

Valóban ki lehetett téve a t. miniszterelnök úr annak, hogy az előző kormányok tagjai neki szemrehányást tesznek. *(Derültség.)* Minthogy pedig azt hiszem, hogy ezt meg is teszik: ennek a kérdésnek bonczolásába nem is bocsátkozom. *(Derültség.)*

Oly nagy halmazát sorolta fel a t. miniszterelnök úr a teendőknek, hogy a fiatalabb képviselők egészen megdöbbentek, részint azért,

Digitized by Google

mert attól féltek, hogy a ministerelnök úr elfogadja belügyminister collegájának azt a tacsát, a melyet gondolom, a felirati vita alkalmával adott, hogy egyszerre rendben lesz a háznak minden dolga, a törvényjavaslatok gyorsan elkészülnek, ha az ülések idejét megduplázzák. Valószinűleg attól félnek a képviselők, hogy ezután éjjel-nappal fognak ülni, mert másképen a kormány nem képes haladni; vagy tán attól ijedtek meg a képviselő urak, hogy teendő se marad részükre hátra, ha a függetlenségi párt kormányra jut? De szerencsére itt volt Madarász József t. képviselő úr, a ki gondolom 30 év óta képviselő . . .

Madarász József: Hatvan!

Márkus József: . . . és teljesen megnyugtatta pártja tagjait: ne féljetek, hallottuk ezt már sokszor, ennek negyedét se, de még csak tizedrészét sem fogják teljesíteni. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* És hogy miért nem tudják teljesíteni, erre nézve tegnap egy közbeszólás alakjában kérdést hallottunk. Ez a kérdés nagyon természetesen sokszor felmerült már állítás alakjában is és az illetők mindig az ellenzéket tették felelőssé érte. S azt mondták, azért nem haladhat a kormány, mert a mi beszédeink, akadékoskodásaink folytán a kormány tényked ési képessége meg van bénítva. Ezzel szemben egyszerűen csak rámutatok arra a körülményre, hogy a magyar ellenzéknél tisztességesebb eljárást Európa egyik parlamentjének ellenzéke sem tanúsít. *(Igaz! Úgy van a bal- és szélső baloldalon.)* Méltóztassék a t. ministerelnök úrnak vagy bárkinek nézni az olasz vagy franczia parlamentet, vagy nézze azokat az eseményeket, melyek legutóbb épen Bécsben folytak le és be fogja ismerni, hogy a magyar ellenzék teljes lovagiassággal és a legnagyobb loyalitással jár el a kormánynyal szemben. Arról aztán, hogy a kormány és többség tehetetlenségből vagy ha szabad e kifejezést használnom, ügyetlenségből, úgy intézi a dolgot, hogy nem bír haladni, vagy oly tényeket hoz fel, melyek a mi nemzeti érzületünket sértik és ha akkor túlzott hevességgel kelünk védelmére a nemzet megsértett becsületének, azt ne nekünk méltóztassék felróni, hanem rójja fel a kormány a t. túloldalnak és önmagának. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Habár nagyon sokan tették már, de nem kerülhettem el azon öröm hangsulyozását melyet Magyarországon majdnem mindenki pártkülönbség nélkül érzett, midőn híre kelt, hogy ő Felsége Wekerle Sándort bízta meg a kormány alakításával; nem mintha azt hittük volna, hogy gyökeres változás következik, a világért sem. Teljesen meg voltunk győződve, hogy a tél még folyton tart, hogy a fákat zúz födi, hogy virágillatról nem álmodozhatunk, hanem csak az történt, mint mikor téli napon a felhők kissé megrepednek és azon nyíláson keresztül meglátjuk a napot. Ez a csillámlás keltette fel bennünk azon gondolatot: mily nagyszerű volna, ha a magyar demokraticus érzelmek és a magyar általános szabadság alapján minden befolyás nélkül fenkölt gondolkozású férfiak bízatnának meg a kormány alakításával. A ministerelnök úrnak akkor előtte is állott az út, hogy a magyar parlament történelmének örökké nevezetes alakja maradjon, mert ahhoz, hogy valaki a történelemben nagy nevet vívjon ki magának, nem szükséges a ténykedési idő hosszúsága. Példaképen hozhatom fel erre Dugovics Titusztot. Ő a történelemben csupán egy pillanatig szerepelt és neve örökké nevezetes marad minden magyar előtt, úgy, hogy hazaszeretetre, a hazáért történő önfeláldozásra az ő példájának kikerülésével alig lehet serkenteni a magyar ifjúságot. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Azonban a t. ministerelnök úr — bocsánat a kifejezésért — legalább ebben a pillanatban nem állott feladata magaslatán. A magyar nemzeti színházban adnak egy színdarabot, a mely ezt a czímet viseli: »A láncz«. Ebben a franczia írók szokásos szellemességével van rajzolva egy fiatal házas férfinak az élete. Minden áron akarna jó életet élni, igen, de nem bírja lerázni magáról legénykorának lánczait, nyűgeit és e lánczok folytonosan megkeserítik az életét.

A t. ministerelnök úr is így járt. Én nem tudom, vajjon igaz-e, hogy néha a lángész is felfedezésre szorúl s előtöréséhez másnak a segítsége kell, de annyi kétségtelen tény, hogy ha a t. ministerelnök úr önmagától a saját erejéből foglalta is el azt a positiot, melyben most szerencsénk van őt üdvözölhetni, mégis már ministeriumának megalakításánál kétségtelen tanujelét adta hálájának és sokkal nemesebb lelkű embernek ismerjük őt, mintsem azt csak gondolnók is, hogy jövőre ezt a lánczot magáról le fogja rázni. *(Tetszés a baloldalon.)*

Különben, t. ház, ez a láncz még egyéb dolgokban is nyilatkozik. Hiszen a t. ministerelnök úrnak kétségtelen tudomása van arról, hogy a választások soha sem történnek tisztán, sohasem nyugosznak erkölcsi alapon, hanem a pártkasszából a választók megvesztegettetnek és hivatalos pressio alkalmaztatik. Nagyon örülök, ha a t. ministerelnök úr tagadólag rázza a fejét és akkor minden oly következtetést, melyet a jelzett feltevésre alapíthatnék, egyszerűen félreteszek. *(Derültség bal felől.)*

Hegedüs Sándor képviselő úr, a pénzügyi bizottság előadója oly rózsás színben festette le az ország állapotát, hogy ezzel szemben én nem hozok fel mást, mint röviden felemlítem annak

Digitized by Google

a nagyvárosi gyermeknek a példáját, a ki apjával először ment ki a mezőre. Elkábította őt a virágillat, elkezdte kergetni a lepkét és magán kívül volt örömében. De akkor lett még csak elragadtatása teljes, mikor az épen felkelő napot meglátta és akkor örömittasan oda kiáltott apjának: ugy-e apa az a tűzgolyó is csupán azért jön fel, mert mi kijöttünk? Természetesen az ország előhaladását csupán a kormány eszközölte és semmi egyébre nem való az, mint hogy eszközt adjon a pénzügyi bizottság előadójának kezébe, annak bizonyítása czéljából, hogy Magyarország mily boldog s megelégedett, vagyis hogy azt mondhassa, hogy ezen előre haladás semmi másnak az eredménye, mint a szabadelvű párt és az abból alakult kormány működésének.

Hegedüs Sándor előadó: Ezt nem mondtam, tessék beszédemből azt a passust elolvasni!

Márkus József: T. ház! A ministerelnök úr tegnapi beszédében gr. Apponyi Albert képviselőtársam következetlenségét említette fel és rámutatott azon körülményre, hogy pár évvel ezelőtt ez a párt elsőrendű követelménynek tűzte ki azt, hogy Magyarország pénzügyei rendeztessenek és azt mondta a ministerelnök úr, hogy mikor ez a rendezés bekövetkezett, akkor egy egész új théma vettetett fel és most már a magyar nemzeti eszméknek megvalósítása képezi pártprogrammunkat. Ámde, t. ministerelnök úr, ez nem következetlenség, különben, ha annak tartatik is, akkor mi ehhez hasonló számtalan kérdést intézhetünk a kormányelnök úrhoz és pártjához, nevezetesen arról méltóztassék nekünk felvilágosítást nyújtani, hogy ha Tisza Kálmán a Kossuth-kérdésben mondottakra nézve ellentétes nézetben volt pártjával és ministertársaival, hogyan van mégis, hogy lemondása után belement abba a pártba és méltóztassék bennünket felvilágosítani, hogyan van az, hogy ezelőtt már két éve felütötte fejét a vallási villongás, a békétlenség, az úgynevezett elkeresztelési kérdés és csak most jött a t. kormány annak tudatára, hogy ezt a villongást a polgári házasság behozatalával lehet megszüntetni és hogyan lehet az, hogy ha gr. Szápáry Gyula és kabinetjének többi tagjai ellentétes elvi véleményben voltak e kérdésben, mikor gr. Szapáry Gyula megbukott, nem ment egyik ellenzéki párthoz sem, hanem megint csak megmaradt azon párt kebelében. *(Tetszés a baloldalon.)*

Méltóztassék nekem a t. ministerelnök úr feleletet adni arra a kérdésemre is, mikép van az, hogy a zsidóvallás receptiojára nézve kötelező igéretet csak a legutóbbi napokban tett a kormány, mert a vallás- és közoktatásügyi minister úr vonakodott határozott feleletet adni, midőn pár hó előtt Visontai képviselőtársam e tárgyban kérdést intézett hozzá. Csak akkor lett ez a kormány előtt elfogadott elvi kérdés, mikor félni kezdett attól, hogy majd a jövő választáskor e miatt zsidópolgártársaink nem fogják tömeges szavazataikkal a kormány szekerét tolni. *(Helyeslés bal felől.)*

Folytathatnám ez észrevételeket akár a végtelenségig, de nem akarom a t. ház becses türelmét kimeríteni; lehetetlen azonban, hogy ki ne terjeszkedjem a t. ministerelnök úrnak egy tegnapi lényeges megjegyzésére. *(Halljuk! Halljuk!)* E megjegyzés az volt, hogy azon követelmények, melyeket mi nemzeti aspiratiok czímén előtérbe állítunk és melyeknek megvalósítását követeljük, csupán harmadrangú kérdések.

Mielőtt ennek taglalására áttérnék, egy körülményre leszek bátor kiterjeszkedni. A t. ministerelnök úr beszédében határozott nyilatkozatot tett arra nézve és ennek szükségét éreznie kellett, hogy a kiegyezés kereteit sem tágítani, sem szűkíteni nem engedi. Az itt a kérdés, vajjon magának a törvénynek kereteit érti-e, mert ha így értette, akkor teljesen egyetértünk, vagy pedig azt értette-e, hogy a most meglevő dolgokon sem enged változtatást? Ha ez utóbbit értette, akkor a t. ministerelnök úr tegnap ellenkezésbe jött önmagával és ellenkezésbe jött a pénzügyi bizottság előadójával is, mert mindketten határozottan hangsulyozták, hogy ezen aspiratioknak megvalósítását ők is kívánják, csakhogy azokat harmadrendűeknek tartják. Erre a »harmadrendű« jelzésre akarok némi észrevételt tenni.

Bocsásson meg a t. ministerelnök úr, de midőn tőle ezen kifejezést hallottam, akaratlanúl is a Kneipp Sebestyén kúrájára gondoltam. Én elolvastam a Kneipp könyvét és bámúltam azon, hogy mikép szerethet bele egy ember a saját tudományába és erőibe annyira, hogy minden betegség javulását methodusától várja. És sokszor akaratlanúl is komikusnak tünt fel előttem, mikor azt mondja például az epilepsiára vagy más ehhez hasonló nagy betegségre, hogy egy hétig dörzsölni kell ezt vagy azt a tagot és akkor gyógyulás következik be. *(Derültség bal felől.)* A t. kormányelnök úr is ily egyoldalúságba esett nyilatkozatában.

Én és rajtam kivül is mindenki kénytelen elismerni, hogy a t. ministerelnök úr kiváló genialitással rendelkezik; de egy hibája neki is, mint minden embernek megvan, ezt a hibát nagymértékben elhozta magával a ministerelnöki székbe is és ez az, hogy neki semmi tárgyhoz nincs más szemüvege, csak a pénzügyi szemüveg és szerinte kivétel nélkül első követelmény a kormányzásban, hogy abból az előadói székből egyensúlyban álló költségvetést terjesztessen

Digitized by Google

első. Mi azonban ellenkezőleg vagyunk meggyőződve és helyesnek tartjuk azt a bajor példabeszédet, hogy sokkal kedvezőbb a helyzete egy élő pásztornak, mint egy holt királynak.

Mi első sorban nem azt akarjuk, hogy pénzügyeink rendben legyenek, hanem azt akarjuk, hogy éljünk. Mert ha nem fogunk élni, ha az európai népcsaládban el fogunk veszni, ha megsemmisítenek bennünket: akkor hiába lesz a pénzügyi egyensúly helyreállítva. És ez nem olyan tréfás, humoros oldalú kérdés, a milyennek első pillanatban látszik, mert a t. ministerelnök úr szerint a mi aspiratioink semmik, harmadrendű dolgok. Ámde ezzel az állítással szemben azt vagyok bátor felhozni, hogy akkor a t. ministerelnök úr sohasem értett meg bennünket, mert az rendkivüli fontos dolog és a nemzet jövő életével szoros összefüggésben áll, a mit mi kívánunk. Jöhetnek oly körülmények, a midőn egyik programmpontunknak megvalósítása nélkül a nemzet élete egyenesen meg lesz támadva és kérdésessé válik.

Hegedüs Sándor előadó: Melyik pont az?

Márkus József: Megmondom. A katonai nevelés, a mi semminek látszik. Annak beigazolása czéljából, hogy mennyire szükséges és mennyire fontos pont ez, már nem akarom pusztán csak a saját erőmet felhasználni, hanem kénytelen voltam magammal egy védőt is elhozni. Ez a védő az Andrássy Gyula gróf szelleme. Azt hiszem, hogy mindenki, még a t. ministerelnök úr is teljes kegyelettel viseltetik iránta. (*Halljuk! Halljuk! bal felől.*) Ő, mondhatnám, bámulatos előre látással szőtte egyik beszédjébe azon passusokat, melyeket ezúttal fel fogok olvasni és a mely passusok a legélénkebben fogják megvilágítani azt, hogy a t. ministerelnök úr roppant tévedésben van, midőn a mi aspiratioinkat, programmpontozatainkat harmadrendű dolgoknak minősíti.

Méltóztassanak meghallgatni az Andrássy Gyula gróf által a főrendiház hármas bizottsága előtt tartott beszéd néhány tételét. Azt mondja a hadseregre vonatkozólag: érti a régi osztrák zsoldos hadsereget: (*olvassa*): »Az tartotta fenn és képviselte mintegy a politikai rendszert és csak egyedül az óvhatta meg a monarchiát a szétbomlástól. Ekkor és az akkori czéloknak egyedül megfelelő véderő az államból hosszú szolgálatú, rendszerint toborzott legénységből álló hadsereg volt. E sereg isolált állást foglalt el, külön kasztot képezett, mentől távolabb állott az állam többi tényezőitől, sokszor ellentétben állott velök. A ki ez időben azt állította volna, hogy lehet ily hadsereg nélkül is győzelmes hadjáratot vezetni, azt kinevették volna.«

Ebben benne van még az is, hogy az 1867. évi XII. tcz. nem örök életű törvény, már maga a genialis gróf tanúbizonyságot tesz a mellett, hogy semmi sincs örökös a világon és sokszor bekövetkezik olyan dolog, a mit a leglángeszűbb ember sem volt képes előrelátni. De különben méltóztassanak tovább hallgatni. Tudom, hogy az ilyen idézetek felolvasása talán ízetlenség, de annyira a tárgyhoz tartozónak tartom, hogy a legjobban megvilágítja a köztünk levő vitát. Azt mondja továbbá Andrássy Gyula (*olvassa*): »Ha helyes az eszme, legyünk rajta, hogy kivitessék, inkább ma, mint holnap. Mert minden agyonéli magát, még a béke is. Ennek folytán tehát mindennap rövidebb lesz az idő, mely minket a háborútól elválaszt.«

Tehát ismételten kifejezést nyer az a vélemény, hogy minden emberi intézmény sokszor nem várt gyors változásnak van alávetve. De méltóztassék még egy pontot meghallgatni: (*olvassa*): »Ily sereg tagjaitól nem lehet várni, hogy saját hazafiui önérzetüket otthon hagyják. Az ilyen seregnek, melynek egyik feladata, hogy keretképen szolgáljon a monarchia mindkét része fegyverfogható népének, nem lehet a nemzeti önérzetet oly valaminek odaállítani, a mi a katonai szellemmel meg nem fér. Legkevésbbé lehet ilyennek nézni a magyar nemzet önérzetet, melynek alapja volt és marad azon érzés, hogy sorsa a dynastiával és a monarchia fennállásával van összekötve. Ellenkezőleg kell, hogy a seregnek minden tagja, tiszt, mint közkatona, a hadseregben oltalmazóját lássa mindannak, mit otthon szeretni tanult, a mi a monarchiában törvényesen létezik. A közös hadsereg nem lehet valami idegen harmadik az államban, hanem egyformán védője és tulajdona a monarchia mindkét részének. A közös hadseregnek nincs sem oka, sem módja germanisalni, mert három év alatt sem germanisalni, sem az illetőket nemzetiségüktől kivetkőztetni, sem meglevő patriotismusukat mással felcserélni nem lehet, de nem is kell.«

Hát, t. ház, mi a tartalma ezeknek az idézeteknek? Én nem tartozom azok közé, kik czélszerűnek tartják, hogy mi a közös hadsereget lépten-nyomon megtámadjuk; sőt egyike vagyok azoknak — s azt hiszem, pártom minden tagja hasonlóképen gondolkozik — kik meggyannak győződve arról, hogy az osztrák-magyar monarchia minden tisztje lovagias jellemű és teljes szakképzettséggel bir s ha a veszély órája üt, önfeláldozással fogja védeni a monarchiát. Ámde egy dologról ne feledkezzünk meg. Bármilyen lovagias jellemű is a tisztikar, bármilyen képzettséggel is bir feladatainak betöltésére, egy dolog kétségkivül bizonyos és pedig az, hogy a tisztikar túlnyomó része nem magyar érzelmű. Méltóztassanak már most tekintetbe venni, hogy ha ma vagy holnap, a mint Andrássy Gyula azt

Digitized by Google

lehetőnek tartotta, a mostani állapotok megváltoznak s ha esetleg a közös hadsereg megsemmisül és ha minket ez készületlenül talál, vagyis ha nem iparkodunk magunknak egy nemzetiesen érző tisztikart teremteni, mi lesz velünk s hol fogjuk az akkor már elkerülhetetlenül szükséges magyar hadseregnek góczpontját megtalálni? *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Mert, t. ház, a kormányférfiaknak van egy csaknem kikerülhetetlen hibájuk, mely a következőből áll. Sokszor a nemzettel küzdenek ők is bizonyos czélok eléréséért és épen a legközelebbi multban történt, hogy a nemzet testének minden tagja együttesen érzett az alkotmányért és szabadságért. A mikor aztán egyes kormányférfiak annyit elértek, hogy a kormányzást ők vehették át — nem akarok hűsos fazékakat említeni *(Derültség bal felől.)* — akkor azt mondták a nemzetnek: csitt, ez tökéletesen elég, mi elértük czélunkat és ha bármilyen követelést támasztotok, túlzók vagytok és eszélytelenül cselekesztek! Azt hiszik különösen a kormányférfiak, hogy abban a perczben, a mint ők valamely positiot elfoglalnak, a természet az ő kedvükért az idők folyásának óráját rögtön megállítja s nem várt események nem fognak bekövetkezni, hanem minden gyönyörűen megy, úgy, a mint ők előkészítették. *(Helyeslés a baloldalon.)*

T. képviselőház! A vita folyama alatt úgy itt a házban, mint kint az országban is acut kérdéssé vált az, vajjon a nemzeti és szabadelvű párt között létrejön-e a fusio; vagyis határozottan lehet azt állítani, hogy a fusio kérdése fel lett vetve; foglalkozott azzal a közvélemény, foglalkoztak a hírlapok és talán maguk a pártok is. *(Ellenmondások. Egy hang balról: Mi nem foglalkoztunk vele!)* Ha mi nem foglalkoztunk vele, foglalkozott Eötvös Károly t. képviselő úr, az is párt. *(Derültség.)* Erre nézve tegnap t. pártvezérem megadta a határozott és könnyen érthető választ, nekem felesleges is volna ezentúl bármi nyilatkozatot tenni ebben az irányban; hanem azt hiszem, hogy a közkatonának is meg van legalább az a joga, hogy a vezér által ki bocsátott vezényszót tovább adja és esetleg megmagyarázza. Ezt akarom én ez esetben megtenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Ezen pártnak minden tagja kivétel nélkül át van hatva azon érzelemtől, hogy soha és semmi körülmény között programmjából egyetlen egy betűt fel nem ad; *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* közülünk senki hiúsága sincs kiéhezve a czímekre *(Élénk derültség a baloldalon.)* és senkinek melle nem kíván érdemrendeket. *(Derültség. Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Egy dolog kétségtelenül bizonyos, ezt egy hasonlattal világítom meg, a mely hasonlat, elismerem, hogy nem találó, de én mit sem törődöm ezzel, mert egyáltalában nem félek, ha bárki is foglalkozni fog beszédemmel és a hasonlatot egy rossz élczczel reám vissza fogja fordítani.

Hugó Viktornak »Századok legendái« czímű költeménysorozatában van egy rendkivül kedves költemény, a mely igazán minden ember kedélyére a legmélyebb hatást gyakorolja. Ez a költemény azt festi, mikor Kaint, a testvérgyilkost a lelkiismeret furdalta. Le van irva e költeményben, hogy a midőn Kain vadbőrökbe öltözve futott a Jehova elől úttalan-útakon: éjjel-nappal, a sokaság közt, vagy ha egyedül volt is, mindig látott egy szemet, Isten szemét, a mely büntetés gyanánt kisérte. Mi is folytonosan látunk egy csillagot. Megtörténhetik, hogy sikerül Eötvös Károly képviselő úrnak balkezünkbe adni a kardot — mint már megkinált vele — hogy a függetlenségi párttal verekedjünk, a mit mi a mai viszonyok közt semmi esetre sem akarnánk megcselekedni. Megtörténhetik, hogy a két párt szövetkezik a mi megsemmisítésünkre; megtörténhetik az is, hogy önök *(A jobboldalra mutat.)* sokkal több pénzt raknak be a pártkaszába és sokkal nagyobb mértékben fogják igénybe venni a hivatalos befolyásokat; meglehet, hogy többségükre támaszkodva olyan törvényeket fognak életbeléptetni, a melyek a magyar ellenzék megsemmisítésére fognak vezetni; de egy dolog sohasem fog megtörténni: az, hogy e párt megfeledkezzék arról, mit a nemzetnek programmjában ünnepélyesen igért. S ha mindezek megtörténnek, ha bekövetkeznek, hogy közülünk egyetlen egy ember sem maradna itt a parlamentben, hanem ki lennénk szórva az ország különböző vidékeire, akkor is, ha kérdést intézne hozzánk valaki: a magyar nemzeti eszme, a politikai tisztesség és az általános szabadság vezércsillagára gondolva azt mondanók: azt a csillagot folytonosan látjuk mindenütt. *(Helyeslés bal felől.)*

És önöktől egyetlenegy dolgot kívánunk. Sokszor lehet látni ama padokon a mosolynak bizonyos nemét, mely azt határozottan gúnymosolylyá minősíti s ez akkor történik, midőn mi a nemzeti eszméket hangoztatjuk.

Hát, t. szabadelvű párt, kérjük önöket, ne méltóztassék hálátlannak lenni, mert az a legrútabb bűn a világon. Nem a mi, hanem az önök érdekében kérjük ezt. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék meggyőződve lenni, lehet minden dolog felett különböző irányban, különböző eszmékkel vitát folytatni, de egy dolog bizonyos marad: ha apáinkban századokon keresztül nem ez a szellem működött volna s ha nem ez nyilatkozott volna meg a csatatéreken, az a hazafias szellem, melyet ma itt mind a három ellenzék kivétel nélkül ápol: akkor e parlament itt nem ülne s a minister urak nem foglalhatnának

Digitized by Google

helyet ezen bársonyszékeken. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Nem akarom a t. ház becses türelmét továbbra is igénybe venni. *(Halljuk!)* Ezek a helyzetre vonatkozólag töredékesen, szaggatottan előadott reflaxioim. Minthogy pedig ezeket nem találom visszatükrőzve az előttünk levő költségvetésben, nem is fogadom azt el, hanem csatlakozom a gr. Apponyi által benyújtott javaslathoz. *(Élénk helyeslés és tetszés bal felől.)*

Bernáth Dezső jegyző: Gróf Csáky Kálmán!

Gr. Csáky Kálmán: T. ház! Hoitsy Pál képviselő ur szíves volt felszólítást intézni a szabadelvű párthoz, vegyünk részt mi is a vitában és mondjuk ki nyiltan nézeteinket. Én azt hiszem, e felszólításra szükség nem volt, mert e párt minden alkalommal őszintén és tétovázás nélkül kimondta, a mit az előtte levő tárgyról gondolt. Én is azt akarom ma tenni és előadásomban nem akarok a kormány dicséretére szorítkozni, mert hisz annak erre szüksége nincs, másodszor pedig dicsérjék majd őket a tettek! De egy pár dologról akarok megemlékezni, melyek megváltoztatását és javítását szükségesnek tartom. *(Halljuk!)*

Mielőtt azonban ezt tenném, kötelességemnek tartom az új kormány programmjára egy pár megjegyzést elmondani. *(Halljuk!)* A mi a programm politikai, pénzügyi, gazdasági elveit illeti, azokat teljesen magamévá teszem és meggyőződésem egész erejével fogom pártolni. De nagy sajnálattal kell kijelentenem, hogy a katholikus autonomiáról abban a programmban egy szó sincs, *(Igaz! bal felől.)* ez autonomiára pedig a mai viszonyok között okvetlenül szükség van. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélsőbalon.)* Minden vallásfelekezet az autonomia sánczai között védelmezi magát és csak a katholikus vallás az a szabad város, melyben minden portyázó kénye-kedve szerint harácsolhat. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De én biztosan remélem, hogy ha ez a programmban nem is fordúl elő, a t. kormány meg fogja tenni a lépéseket, hogy a katholikus autonomia is életbeléphessen. Ennél az alkalomnál kötelességemnek tartom kinyilatkoztatni azt is, hogy én a kötelező polgári házasságnak híve nem vagyok.

Vajay István: Éljen! *(Élénk derültség.)* Lesznek még többen is!

Gr. Csáky Kálmán: Nem vagyok pedig azért, mert vallási meggyőződésem ellen van és ezért csak oly intézkedésekhez adhatom szavazatomat, melyek katholikus felfogásomat nem sértik s annak megfelelnek.

Ezek után egy más kérdésre térek át. *(Halljuk!)* Nem lehet tagadni, hogy az országban és az ország nagy részében a gazdagodás emelkedik és mindenütt látható; de azt sem lehet tagadni, hogy kiváltkép a középosztály, a kisiparos és főképen a felföldön az elszegényedés elé megy. Ennek az elszegényedésnek az útját csak úgy lehetne állani, ha először is az adók igazságos alapra fektettetnének és másodszor, hogyha a fogyasztási adók leszállítása által a szegény emberek mindennapi életmódját meg lehetne könnyíteni. Hogy az adókból csak egyet említsek, itt van az útadó. Az útadó maximuma a földadónak 10%-a, minimuma 1 frt 50 kr. Már most előfordul nem egy, de ezer és ezer olyan eset, hogy egy szegény ember, a kinek semmije sincsen, bérel egy kis darab földet s fizet utána 40—50 krajczár adót. Most bekövetkezik az, hogy míg a gazdag ember adójának 10%-át fizeti, addig a szegény ember adójának 150%-át fizeti. *(Igaz! Ugy van! Mozgás.)* Ez se nem igazságos, se nem méltányos, de nem is idézi elő azt, hogy az a nagy úr, mely a szegény és a gazdag ember közt ma is igen nagy mértékben megvan, az ily adóztatás által megszűnjék.

A mi a fogyasztási adókat illeti, én okvetlenül szükségesnek tartanám, hogy oly élelmi szerek fogyasztási adója, a melyek minden embernek mindennapi életéhez okvetlenül szükségesek, a legkisebb minimumra szállíttassanak le, hogy annak a szegény embernek módja legyen családját jó táplálékkal ellátni. Ha ez által az államháztartásban deficit áll be, *(Halljuk! Halljuk!)* tessék megadóztatni a tőzsdét és totalisateurt *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* és fizesse meg a szerencsejáték a szegény ember adóját és rója le legalább ez által némileg létjogának adóját. *(Helyeslés bal felől.)*

S most végül engedjék meg, hogy néhány szót szóljak a felvidékről. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt hiszem, hogy hálás viszhangra fognak találni a t. ministerelnök úrnak tegnap mondott szavai, de én remélem, hogy ezek nemcsak szavak maradnak, hanem tettekké fognak válni. A felföldnek specialis baja, hogy a törvények és az intézkedések legnagyobb része az alföld igényei szerint van alkotva és bármily jók legyenek is azok az alföld részére, nem illenek a felföldi viszonyokra,

Hoitsy Pál: Mi meg az alföldön azt hisszük, hogy a felföld részére vannak alkotva! *(Derültség.)*

Gr. Csáky Kálmán: Csak egy példát akarok felemlíteni, nevezetesen a lótenyésztést. Azt nem lehet tagadni, hogy az alföldön a lótenyésztés igen nagy előmenetelt tett, másként áll azonban a felföldön. Ott a 40-es években utazott egy angol és hazájába visszatérve útleírásában elmondja, hogy a felföldön járva találkozott egy bizonyos állattal, a mely félig ku-

Digitized by Google

tyához, félig pedig lóhoz hasonlított, a melynek neve konyik. Ha az az angol ma újból elmenne a felföldre, azt találná, hogy ez az állat sem kutyává, sem lóvá nem fejlődött, hanem épen olyan konyik ma is, mint volt a 40-es években. *(Derültség bal felől.)* És ez azért van, mert az összes állami ménesekben egyetlen ménlő sincs, a melylyel a felföld lovai nemesíttethetnének. Oda küldenek egy pár Gidrán lovat, a melyeknek a feje is nagyobb, mint az egész tót ló. *(Zajos derültség balfelől.)* Evvel, t. ház, a felföldön lovat nemesíteni nem lehet. Méltóztassék a t. kormány egy esztendőben 80—100.000 forinton ménlovat nem venni és tessék ezen összegen török és bosnyák lovakat venni és akkor be következik az, hogy a míg most a felföldön a lótenyésztés egyáltalában nem hoz jövedelmet, az ottani lovak nemesítése által épen oly jövedelmi forrássá válnék, milyen az a mai napság az alföldön.

Én appellálok a kormány igazságszeretetére, appellálok az egész felső-Magyarország nevében, hogy ne méltóztassék ezen szegény, de szorgalmas népet elhagyni, hanem méltóztassék a felföld specialis viszonyait tanulmányozni *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és oly intézkedéseket életbeléptetni, hogy a vagyonosodás és jólét felső-Magyarországon is állandó tanyát leljen. Egyébiránt a költségvetést általánosságban elfogadom. *(Általános helyeslés.)*

Bernáth Dezső jegyző: Bánó József!

Bánó József: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Igen sajnálom, hogy a t. ministerelnök úr épen most kiment. *(Közbeszólások a jobboldalról: Majd bejön!)* Sajnálom pedig azért, t. ház, mert a t. ministerelnök úr tegnap gr. Apponyi Albert képviselő beszédére felelve oly nyilatkozatot tett, melyet megjegyzés nélkül nem hagyhatok. A ministerelnök úr ugyanis azt mondotta, hogy a nemzeti érzület túlhajtása van most napirenden. A nemzeti érzület túlhajtásáról beszélt! Szeretném megkérdezni a ministerelnök urat, hiszi-e, hogy a nemzeti érzületben lehet túlhajtás? *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Én azt mondom, hogy a nemzeti érzületben nem lehet túlhajtás. Avagy túlhajtás-e az, ha az ember lelkesedik a nemzeti érdekek iránt? Vajjon túlhajtás-e az, ha az ember a nemzeti érzületnek akar kifejezést adni, azt akarja kivívni? Vajjon túlhajtás-e az, ha valaki a nemzeti érzület érvényesüléseért életét és vérét áldozza fel? Én azt hiszem, hogy nem *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és ha valaki az gondolja, hogy ez túlhajtás, hiszen akkor ki kellene törölni a magyar történelemből a legszebb lapokat. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

És igen sajnálom, t. ház, hogy ezt épen a ministerelnök úr, az új minister mondotta, mert ebből azt következtetem, hogy ő sem fogja a nemzeti érzületet felfogni, úgy, mint nem fogták fel elődei.

Már most, t. ház legyen szabad a budgetre nézve egynéhány általános megjegyzést tennem.

Ha egy budget a nemzet érzületéből, a nemzet karakteréből és a geografiai helyzetből van merítve, akkor az kétségtelenül tükre a nemzeti életnek s mindenesetre a történész előtt igen becses anyagot szolgáltat a nemzet történetének megirására. A mennyire én tudom, az úgynevezett európai civilisált, alkotmányos országok azon országok, a hol már előrehaladott civilisatio, ipar és kereskedés van s a tőkegyüjtésnek mindenféle neme feltalálható, majdnem mind egy alapra fektették budgetjüket. Már most az a kérdés merül fel, vajjon mi, a kik per eminentiam csak földmívelő ország vagyunk, helyesen jártunk-e el, midőn azon európai alkotmányos országok mintájára rendeztük be a budgetünket? Mert valamint a gazda ember, a ki a falun földmívelést üz, ha úgy rendezi be a maga háztartását, mint a városi, a hol van ipar, kereskedés és tőke, hibát követ el: úgy véleményem szerint ép oly hibás az, a ki egy ország költségvetését oly alapra fekteti, mely azon ország természetével meg nem egyezik. *(Úgy van! bal felől.)*

És már most kérdem, t. ház, vajjon nem ez volt-e az egyik oka azon hosszas sínlődésnek, melyben a mi államháztartásunk szenvedett?

A második kérdés, a melyet tenni akarok — és ezt a t. előadó úrhoz s egyszersmind a t. ministerelnök úrhoz intézem — hogy miért van az, hogy a költségvetés mindig úgy van beterjesztve és úgy szavaztatik meg, hogy először jönnek a kiadások és azután a bevételek? *(Derültség bal felől.)* Én megvallom, t. ház, ezen mindig csodálkoztam és ezt ma sem bírom felfogni. Mert lehet okoskodni bármikép, de a nagy nemzetcsaládnak, vagyis a nemzetnek háztartása okvetlenül hasonlít az egyes család háztartásához. Már pedig jaj annak az egyes családnak, a hol a kiadásokat teszik az első rovatba és ahhoz igazítják a jövedelmet, a bevételt, akár klappol, akár nem. *(Úgy van! bal felől.)*

Ez is szerintem a romlásnak egyik oka. És már most kérdem: nem volt-e ez is hatással arra, hogy költségvetésünk oly soká sínlődött?

A harmadik, a mit megjegyezni kívánok, az, hogy nekem szent meggyőződésem, hogy Magyarországon — akár az ellenzéket, akár a túlsó pártot nézzük — csak egy politika érvényesülhet: a magyar nemzetet szellemileg, anyagilag emelni, annak életéhez minden feltételt megteremteni. *(Helyeslés bal felől.)*

Mi hátramaradtunk, saját hibánk nélkül,

Digitized by Google

de tény, hogy hátramaradtunk. Mi Európa legveszedelmesebb helyén lakunk és ma is közvetítői vagyunk a keletnek a nyugattal; mi magunkra vagyunk hagyatva, nekünk nincs semmi rokonunk, mi csak a magunk erejéből élhetünk. Ily körülmények közt legelső kötelességünk, hogy ezen czélt minden módon elérjük, ezt pedig nem lehet másképen elérni, mint hogyha a közoktatásra fektetjük az egyik fősúlyt, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* mert méltóztassanak megnézni a budgetet a nagyobb ministeriumok közt a közoktatási van legsoványabban dotálva. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Ha levonjuk a kiadásokat, akkor az egész közoktatási budget 6,623.000 frt; a népnevelésre 1,600.000 frt van praeliminalva, holott mint méltóztatnak tudni, maga Budapest székváros majdnem 1,200.000 frtot költ népnevelésre és iskolákra. Már most, ha ehhez még azt veszszük, hogy a felekezetek és a társadalom népnevelés tekintetében mennyivel nagyobb arányokban szerepelnek *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* és hogy az állam quotája ezekhez képest mind csekély, ez méltán megdöbbenthet bennünket. Ennek épen megfordítva kellene lenni, mert én azt mondom, hogy nincs a világon ország, melyben egy teljesen, minden ízében nemzeti államhatalomnak inkább kellene kezébe ragadni a népnevelést, mint Magyarországon. *(Halljuk! Halljuk!)* Megvallom, kénytelen vagyok csodálkozni azon, hogy midőn e nemzetnek volt érzülete és a ministeriumban szintén volt egy férfi, kinek volt érzülete arra, hogy a közlekedési eszközöket a nemzet úgyszólván markába ragadja, hogy lehet akkor az, hogy a népnevelés ügyét, mely véleményem szerint sokkal fontosabb, mai napig elhanyagolták. Arra méltóztassanak súlyt fektetni, hogy 25 év mult el és ezt a drága 25 évet mi hagytuk elrepülni, ki tudja, hogy lesz e újabb 25 esztendő rendelkezésünkre. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Ezzel oly bűnt követett el a ministerium s mondjuk talán némileg az egész törvényhozás is, melyet alig lesz képes helyrehozni. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Továbbá még azt is ki kell emelnem, hogy földmívelő ország vagyunk s az is csodálatos jelenség, hogy annyi idő repült el és a földmívelés emelésére oly kevés súlyt fektettünk. A közoktatási és a földmívelési budgetnek kellene a legnagyobbaknak lenniök. Ha a közoktatási budget 20—30 milliót fog kitenni s ha a földmívelési budget szintén nem oly arányokban fog szerepelni, mint most, akkor lesz igazán Magyarország. Ez a föld az, a mely nekünk mindent ad, ebből táplálkozunk, ez volna hivatva táplálni az ipart, a kereskedést. Hiszen az egész háznak úgynevezett agrarpárttá kellene átalakúlnia és annak érdekeit mindenesetre előmozdítani és Magyarországnak a legközelebbi jövőben okvetlen feladata az, hogy a földmívelést minden áron emelje. *(Helyeslés bal felől.)*

Ezeket előre bocsátva, t. ház, most közelebb jövök a tárgyhoz. *(Halljuk! Halljuk!)* A ministerium igen terjedelmes programmot adott. Azt azon fiatal képviselők, a kik most jöttek be legelőször, mindenesetre nagy élvezettel, nagy reményekkel hallgathatták. Mi, a kik régibb képviselők vagyunk, tudjuk, hogy mi az. Méltóztassanak felütni a húsz utolsó évnek a naplóit Ott azt fogjuk találni, hogy minden ministerium körülbelül ilyen szép programmot adott. Magyarországon a ministeri programmok olyanok, mint tavaszkor a vadalma. *(Derültség bal felől.)* Gyönyörűen virágzik, gyönyörűség ránézni, majdnem leborul az ember előtte és néhány hónap múlva ízetlen gyümölcs, vaczkor terem rajta. *(Élénk derültség bal felől.)*

A minister úr azt mondta, hogy rendíthetlenül áll az 1867. évi kiegyezésnek az alapján. Elfogadom ezt, t. képviselőház; hiszen én is azt mondom, hogy ha az a keret, melyet Deák Ferencznek bölcsessége alkotott, helyesen be lesz töltve, evvel meg lehetünk elégedve egy időre. Hanem nézzük, t. képviselőház, hogy a praxisban, az az 1867 : XII. törvényczikk hogyan néz ki és mi módon kezelték azt a ministerek és a többségben levő párt!

Az 1867 : XII. törvényczikk 28. §-a így szól — méltóztassék meghallgatni — *(Halljuk! Halljuk!)* »Egyrészről a magyar korona országai együtt, másrészről ő Felsége többi országai és tartományai együtt úgy tekintessenek, mint két külön és teljesen egyenjogú fél«. A 29. §. pedig így kezdődik: »Ezen paritas elvénél fogva« stb. Tehát teljes jogegyenlőség, teljes paritas a két állam között. Méltóztassék hát nekem megmagyarázni, miért legyen, ha ilyen szerződés köttetik, az egyik szerződő félnek több joga, mint a másiknak? Már pedig hogy több joga van, vagy legalább több jogot gyakorol, ez természetes.

Wekerle Sándor ministerelnök: Dehogy természetes! *(Derültség jobb felől.)*

Bánó József: Megengedem, hogy nem természetes, de tényleg úgy van. *(Helyeslés és derültség bal felől.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Az már más!

Beöthy Ákos: Tehát elismeri a ministerelnök úr is!

Wekerle Sándor ministerelnök: Azt már nem! *(Derültség jobb felől.)*

Bánó József: Ezen 1867 : XII. törvényczikk 28. §-át minden magyar embernek az ajtajára kellene szegezni, az íróasztalára tenni, hogy mindig láthassa, mert 340 év óta nincs magyar udvartartása a magyar királynak. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* 25 év

Digitized by Google

előtt kiegyeztünk, egy törvényt hoztunk, a mely teljes paritast ad nekünk és még sincs magyar udvartartás a mai napig. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Nemsokára ezer éves itt létünk és alkotmányunk ezer éves jubileumát fogja megülni a nemzet és a mai napig nincs magyar udvartartása. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ezek mindenesetre igen szomorú állapotok és nem habozom kimondani, t. ház, hogy mindazok, a kiknek kötelessége lett volna ezt a dolgot tisztába hozni, akár ma, akár a multban és a kik akadályokat gördítenek ennek a dolognak tisztába hozatala elé, azok a dynastiának igen rosz szolgálatot tesznek. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Azok egyenesen oda dolgoznak, hogy a dynastikus érzelem az országban gyengíttessék, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* mert a magyar ember szívébe be van vésve kiirthatatlanúl a dynastikus jó érzelem. *(Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* De ezt a nagyközönség előtt külsőleg is kell dokumentálni és ez másképen nem lehetséges, mintha ő Felsége mentől gyakrabban jön Magyarországra és ha őt itt Magyarországon magyar udvartartás veszi körül. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Már most menjünk tovább. Az 1867 : XII. törvényczikk keretében van a delegátio. Méltóztassék nekem megbocsátani, hogy erre is tegyek néhány megjegyzést. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)*

Beöthy Ákos: Nagyon sokat lehet.

Bánó József: Mi az a delegatio?

Beöthy Ákos: Szavazó masina!

Bánó József: A delegatio, lehet mondani, a maga körében a nemzetnek legvitálisabb jogait gyakorolja, mert a véderő és a külügy felett rendelkezik és annak a budgetjét szavazza meg. Már most, t. képviselőház, hogy áll a dolog a praxisban? *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélső baloldalon.)* A delegatio összeül és neki kötelessége, hogy megbirálja azt a katonai rendszert, mely ma, mondhatni, Európában uralkodik. Már most ez a katonai rendszer oly complicált valami, hogy arról a legnagyobb erőfeszítés mellett is alig tud valaki magának tiszta képet szerezni. Ennek a rendszernek complicatioján és nem tudom, nagyobbításán a katonai körökben minden nap ezer meg ezer ember gondolkozik.

A delegatio összeül, odaadják a delegatusoknak az előterjesztéseket és néhány nap múlva már tárgyalják. Különösen kitűnik e részben a marina. Hisz a marináról a delegatio alig kapja meg az előterjesztést, már 2—3 nap múlva készen van a flottája és 10—12 milliót már megemésztett. Hol van az a szem, az az agy, mely néhány nap alatt képes volna vagy mondjuk, egy-két hét alatt képes volna ezen tömkelegből tiszta képet szerezni, oly tiszta képet, hogy maga is lelkiismeretesen és nyugodtan tudja megszavazni és a nemzetnek is ezen képet tudja bemutatni.

A delegatioban van egy rendszer: a siettetési rendszer. Az első naptól kezdve siettetik a dolgot, csakhogy vége legyen. Igy van ez a külügyeknél is. Ugyan a külügy ma egy olyan dolog, mely az egész világ folyásával van összekötve és igazán nagyon különös, hogy midőn néha a külügyeknél nemzetközi szerződésekről van szó, a nemzet úgyszólván semmit sem tud róla. Ott a delegatioban volna az alkalom, hogy a nemzet a külügyekről némi tájékozást szerezzen magának, de miután ott a siettetési rendszer van behozva, alig képes valaki magának a külügyekre nézve biztos tájékozást szerezni. Azután az a cynismus, az a minden tekintetet félre tevő cynismus, a mivel ott a többség eljár, az valóban elszomorító. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* Ha itt van egy párt, mely a hatalmat minden áron meg akarja tartani, a delegatioban ez még nagyobb mértékben van meg, úgy, hogy az ember, ha egy olyan delegationalis ülésbe megy és itt már mindenféle dologra el volt készülve, mégis alig képes felfogni, hogy ez a magyar parlamentnek egy bizottsága lehessen. És mi módon van ott képviselve az ellenzék, nem az egyénekre értem, mert az ellenzéknek kitűnő férfiai ülnek ott, hanem a számarányra nézve. Itt a három ellenzék körülbelül egy harmadát teszi az egész háznak *(Felkiáltások bal felől: Több annál!)* és a delegatioban eddig 4, most 5 tag képviseli az ellenzéket. Tudom, erre azt fogják mondani, hogy van az ellenzéknek körülbelül 100 tagja, a kik nem akarnak belemenni a delegatioba. De vajjon miért essék ez a kormánypárt javára? *(Helyeslés bal felől.)* Vagy szükséges a delegatioban az ellenzék, vagy nem szükséges. Ha nem szükséges, hiszen önöknek többségük van, akkor azt a 4—5 tagot is kihagyhatják. Ha pedig szükséges és szerintem szükséges, mert ott vitalis kérdésekről van szó és szükséges a control: akkor miért nem adják meg azt az arányt, a mely megilleti az ellenzéket? *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Látszik ebből, hogy nem az ellenzék rontja meg a 67-iki törvényeket, hanem az önök eljárása fogja megrontani azt a szellemet, melyet Deák Ferencz bölcsessége az 1867 : XII. törvényczikkbe beleöntött. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* Az fogja megrontani és nekem az a meggyőződésem, hogy ez soká így nem lehet.

Még csak egyetlen egy dologra kívánok reflectálni és ez Bosnia kérdése. A hetvenes években Bosnia annectáltatott a két állam által. Ennek ügye szintén a delegatio hatáskörébe vonatott és így természetesen az 1867 : XII. törvényczikk hatálya alatt áll és így a paritas-

Digitized by Google

nak, a teljes egyenjogúságnak ott is érvényesülni kell. De még ha nem is így állna a dolog, ha nem is lett volna oda vonva ennek hatása, az elmúlt dolgok hatása alatt mindenesetre egyenjogúságnak kell lenni a két állam közt. *(Úgy van! bal felől.)*

Mi történik Bosniában? Ha valaki azt mondja, hogy a bosnyákokat saját szellemükben, saját nyelvükben kell fejleszteni, az ellen nincs kifogásom, hanem ha oda idegen civilizatiót visznek be, a mint bevisznek és a két állam civilisatiója között választanak, kérdem: miért legyen ott német civilisatió? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Abban a Bosniában, a melynek semmi vonatkozása a némettel nincs, a mely azelőtt magyar királyok által kormányoztatott, magyar fenhatóság alatt volt, *(Úgy van! Úgy van! szélső baloldalon.)* a melynek minden vonatkozása Magyarország felé van, a melyben még ma is vannak olyan bégek és nem tudom még mily nagy befolyású emberek, a kik büszkén mutatják a magyar királyoktól nyert kiváltságokat és nemes leveleiket.

Mindezekből azt következtetem, hogy bármit tegyenek is a minister urak, a nemzet addig, míg az őt megillető jogokat kivívni nem fogja, nyugodni nem fog. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* És ez máskép nem is lehet t. ház, mert a nemzetnek ösztöne mondja, hogy ennek így kell lenni, ha ezt nem tenné akkor elpusztulna. Már kérem, ha valakinek el kell pusztúlni, inkább pusztúljon a ministerium és az a párt, mint a nemzet. *(Helyeslés és derültség balfelől.)* Mert nagy bölcseség van abban, a mit majdnem 2000 évvel ezelőtt Cicero mondott: »Hominum commenta delet dies, naturae iudicia confirmat.« A »hominum commenta« a gyarlóságot, a mi ott van: az idő el fogja seperni; a »naturae iudicia« ezen az oldalon van *(Helyeslés és derültség bal felől.)* ezt meg fogja erősíteni, meg fogja tartani. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Nem fogadom el a költségvetést és pártolom gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam ellenindítványát. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Morzsányi Károly!

Morzsányi Károly: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azon elfogadott parlamentaris szokásnál fogva, mely megengedi, hogy a költségvetés általános tárgyalása alkalmával oly nagyobb szabású kérdésekkel is foglalkozzunk, melyek a nemzetet és közvéleményt kiválóan érdeklik, én is bátor leszek néhány oly kérdés fejtegetésébe bocsátkozni, a melyek megérdemlik, hogy minél több oldalról megvilágíttassanak. *(Halljuk! Halljuk!)*

E szempontból indúlva ki, mellőzni fogom a t. kormány programmjába foglalt azon kérdéseket, melyekre nézve minden valószinűség szerint még pártszempontból sem fog lényeges eltérés mutatkozni, mert oly természetűek, hogy azoknak minél előbbi valósulását és megoldását mindnyájan óhajtjuk. Ilyenek például a pénzügyi, közgazdasági, igazságügyi reformok stb., melyekre időnk és alkalmunk lesz visszatérni akkor, midőn a megfelelő javaslatok a t. ház elé fognak terjesztetni.

Jelenlegi felszólalásomban tehát különösen a képviselőválasztások tisztaságára és szabadságára vonatkozó intézkedésekkel, a közigazgatás államosításával, az egyházpolitikai kérdésekkel és az 1867-ik évi kiegyezéssel, valamint az ezzel szoros kapcsolatban levő nemzeti aspiratiokkal szándékozom foglalkozni és a t. ház becses türelmét rövid időre igénybe venni, hogy mindezekre vonatkozólag őszintén és nyiltan megmondjam véleményemet. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. ministerelnök úr programmjában, melyet a ház elé terjeszteni szives volt, mindjárt annak első részében, tehát előkelő helyen, a képviselőválasztások tisztaságáról és szabadságáról emlékezik meg, világos jeléül annak, hogy a t. kormány is szükségesnek látja az eddigi tarthatatlan és senki által nem magasztalt állapotot javítani s a képviselőválasztásoknál előforduló számos visszaélést lehetőleg megszüntetni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Kiss Albert: Lehetőleg?

Morzsányi Károly: Igenis lehetőleg. *(Felkiáltások bal felől: Teljesen!)* Nem áltatom ugyan magam azzal, hogy ezen visszaéléseket teljesen is meg lehessen szüntetni, mert a választás is emberi intézmény s mint ilyen, tökéletlen és hiányos; de meg vagyok győződve arról, hogy helyes és szigorú törvényes intézkedésekkel, de különösen ezeknek igazságos és részrehajlatlan végrehajtásával sikerülni fog elnémítani azon panaszokat, a melyek sok esetben nem egészen alaptalanúl hozatnak fel. *(Helyeslés bal felől.)* Tisztában vagyok azzal, t. ház, hogy a curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslat, legalább jelenlegi alakjában nem minden tekintetben lesz alkalmas arra, *(Helyeslés bal felől.)* hogy aggályainkat eloszlassa s a képviselőválasztások tisztaságát és szabadságát minden körülmények közt biztosítsa, *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* de lesz alkalmunk azzal bővebben foglalkozni, midőn beterjesztetik és biztosíthatom a t. házat, hogy én azok közé fogok tartozni, a kik a képviselőválasztások tisztasága és szabadsága érdekében a legmesszebb menő követelményeket fogják támasztani. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

A multra nézve azonban nem osztozhatom azok nézetében, a kik mindig támadják a kormányt, midőn visszaélésekről vagy meg nem engedett befolyásról van szó. Emberi gyöngeségből folyó ténynek tartom azt, hogy a kisebb-

Digitized by Google

ség mindig a többségben s a hatalom birtokában levőket támadja meg és vádolja. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Gr. Károlyi Gábor: Ez egy kicsit gyönge, a mit most mondott! *(Zaj.)*

Morzsányi Károly: És majdnem egyedül és kizárólag a visszaéléseknek tulajdonítja a kisebbség azt, hogy kisebbségben marad. *(Úgy van! jobb felől.)* Ez azonban tévedés, mert nagyon szomorú volna, hogyha az érett megfontolás és tiszta meggyőződés ma már csak egyszerű, üres phrasis volna, a melyből minden tartalom hiányzik.

Tudomásom szerint minden pártnál fordultak elő visszaélések és a tapasztalás bizonyítja, hogy nemcsak az ellenzékiek támadják meg, vagy támadták meg a szabadelvű párthoz tartozó képviselők választását, hanem megfordítva is adattak be panaszok, a mi különben a dolog természetében fekszik. Mert visszaélést nemcsak kényszerrel, hanem a legkülönfélébb befolyással és rábeszéléssel is lehet követni, a mitől úgy tudom, a t. ellenzék sem volt volt mindig ment. *(Úgy van! jobb felől.)*

Bármi történt azonban a multban, az kétségtelen tény, hogy az egyes választásoknál nem mindig tükröződött vissza a maga teljes tisztaságában a választók meggyőződése és habár kisebb mérvű visszaélések soha sem lesznek teljesen megszüntethetők, mégis kötelességünknek kell tartanunk mindent elkövetni arra, hogy a véleménynyilvánulás szabad, őszinte és tiszta legyen, vagyis hogy a képviselőválasztás hamisítatlan kifolyása legyen a férfias meggyőződésnek. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Áttérve a közigazgatás államosítására, annak a nézetemnek kell kifejezést adnom, hogy bármennyire magasztalják is sokan a mai rendszert és bármennyire elismerem, hogy ez a multban védbástyául szolgált a különféle kisérletek ellen, az nézetem szerint már nem tartható fenn, mert a modern és a mai közigazgatás igényeinek és az ezzel kapcsolatos követelményeknek egyáltalán nem felel meg. A közigazgatás helyes és rendes meneteért a kormány tartozván felelősséggel, ezt csak akkor vállalhatja magára, ha joga van kinevezni azon közegeket, a melyek a törvények végrehajtásával megbízatnak. *(Úgy van! jobb felől.)*

A kinevezés és választás mellett és ellen számos érvet lehet felhozni és ma még korán sincs megdönthetlenül elhatározva, hogy melyik jobb, a kinevezés e, vagy a választás? Annyi azonban kétségtelen, hogy az eddigi rendszer mellett a közigazgatás nem felelt meg annak a várakozásnak, melyet egy, a szó szoros értelemben vett jogállamban hozzá kötünk. Örömmel üdvözlöm tehát a közigazgatás államosításának kilátásba helyezését és óhajtom, hogy az ige mentül előbb testté váljék. Megkívánom azonban, hogy a t. miniszterelnök úr által felsorolt garantiák is nyújtassanak oly értelemben és oly irányban, hogy a tisztviselők minden egyéb érdektől menten egyedül a közigazgatásnak szenteljék idejüket és tehetségüket. *(Élénk helyeslés.)* Különben fentartom magamnak a jogot, hogy a beterjesztendő törvényjavaslatokhoz annak idejében hozzá szólhassak.

Az egyházpolitikai kérdéseket illetőleg *(Halljuk! Halljuk!)* a polgári anyakönyvvezetést, a vallás szabadságát és egyenlőségét és a zsidó vallás receptioját olyanoknak tekintem, a melyeket már régen életbe kellett volna léptetni. Különösen ez utóbbi kettő oly követelmény, a mely elől továbbra is elzárkóznunk nem szabad, ha a szabadságot nem pusztán csak nyelvünkön, hanem szívünkben is hordjuk.

Minthogy pedig ezeknek életbeléptetésével csak mulasztást pótolunk és állami szempontból csak kötelességet teljesítünk, ezért nem tartom szükségesnek e kérdés felett hosszabb fejtegetésekbe bocsátkozni, hanem röviden kijelentem, hogy minden tekintetben helyeslem és elfogadom azokat. *(Helyeslés.)*

Hasonlóképen gondolkozom a kötelező polgári házasságról és a házassági viszony rendezéséről is, mely elsőnek őszinte és feltétlen híve vagyok nemcsak azért, mert nézetem szerint az államnak a kötelező polgári házasság életbeléptetéséhez elvitázhatatlan joga van, hanem azért is, mert remélem, hogy az újabb időben oly nagy mértékben előforduló hitehagyás, mely a más vallásra való áttérést vak eszköznek tekinti a czél elérésére, meg fog szűnni; mert remélem, hogy a kötelező polgári házasság azon ellentéteket, melyek a vallásfelekezetek közt annyi súrlódásra adnak okot, némileg enyhíteni fogja és mert végre meggyőződésem, hogy a házasság és ezzel együtt a családi élet szilárd alapokra fog fektettetni.

Magam is hű fia levén egyházamnak, remélem, hogy a beterjesztendő törvényjavaslatok nem fognak oly intézkedéseket tartalmazni, melyek egyik vagy másik felekezet vallásos meggyőződését távolról is érintenék; sőt minden erőnkből oda kell törekednünk, hogy a házasság ezentúl is fokozott mértékben gyakoroljon erkölcsnemesítő befolyást, mert csak úgy fogjuk elérhetni, hogy a házasság az állam szilárd alapkövét képezze. Minthogy ezt óhajtom, nem fojthatom el azon aggályomat, hogy a kötelező polgári házasság nélkülözni fogja legalább az egyszerű embereknél azon hatást, melyet az eddigi házasság, mint egyházi és vallásos intézmény gyakorolt. A katholikus ember, ki a templomban oltár előtt jelen meg és ott esküszik hűséget, egész életé-

Digitized by Google

ben visszaemlékezik ezen ünnepélyes és lélekemelő pillanatra és ha a házasság tartama alatt oly események fordulnak elő, melyek őt eltántorítani talán alkalmasak, emlékezetébe idézi házassága megkötésének szentélyét és ott tett esküjét és ezen visszaemlékezés hatása alatt legtöbb esetben megvígasztalva nyugszik meg sorsában. Ezzel szemben a polgári házasság előtt kötött házasság teljesen nélkülözi e varázsszerű hatást, mely a házaséletben annyi kellemetlen félreértésnek veszi elejét. Minthogy azonban remélem, hogy a beterjesztendő törvényjavaslatok erre nézve is megnyugvással fognak szolgálni, kívánatosnak tartom, hogy a kötelező polgári házasság ne maradjon elvi kijelentés, hanem legyen mielőbb valósággá. *(Helyeslés jobb felől.)*

Utóbbi időkben a vitatkozásnak egyik fontos tárgyát az 1867-iki kiegyezés képezte, melyre nézve lényeges eltérések merültek fel a ház különböző pártjai közt. Míg ugyanis a szabadelvű párt az 1867-iki kiegyezést változhatatlannak tartja s azt sem szűkíteni sem bővíteni nem akarja, addig a t. nemzeti párt ugyancsak e kiegyezés alapján s annak keretén belül jogokat óhajt érvényesíteni.

Beöthy Ákos: Több jogot!

Morzsányi Károly: A t. függetlenségi és 48-as párt pedig egyáltalában nem ismeri el az alapot és annak megdöntésére minden parlamentarisan megengedhető eszközt felhasznál. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem akarok jelen alkalommal annak vitatásába bocsátkozni, hogy a 67-iki kiegyezés XII. tcz.-e alapján törvény-e vagy nem; azt sem akarom most fejtegetni, vajjon az kiterjeszthető és módosítható-e vagy nem. Mindkettőt azért nem teszem, mert a mai viszonyok között, midőn kifelé erőseknek kell lenni és benn az országban annyi üdvös reform vár elintézésre; nem tartom sem helyesnek sem czélszerűnek olyan kérdéseket felvetni, a melyek akár a koronával, akár Ausztriával fennálló jó viszonyunkat és egyetértésünket ha nem is megzavarni, de némileg talán gyengíteni és elhomályosítani volnának alkalmasak. *(Zaj bal felől.)* És épen azért, mert szilárd helyzetünket ingadozóvá vagy bizonytalanná egyáltalában távolról sem akarom tenni, a programmnak azon részét, melyben ki van mondva, hogy a 67-iki kiegyezést változatlanúl fentartjuk és azt sem bővíteni, sem szűkíteni nem akarjuk, elfogadom. *(Helyeslés jobb felől.)*

A t. nemzeti párt az utolsó napokban többször kijelentette, hogy a 67-iki kiegyezést ő szintén nem akarja fejleszteni vagy módosítani, hanem csak arra törekszik, hogy a kiegyezésből szunnyadó jogainkat életre ébreszsze és olyan előnyöket küzdjön ki, a melyekhez teljes jogunk van, ha jogainkról nem akarunk egyáltalában lemondani és ha azt óhajtjuk, hogy nemzeti aspiratióink minél előbb teljesedésbe menjenek. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Azt hiszem, hogy akkor, midőn nemzeti aspiratiokról van szó, mindnyájan a legnagyobb örömmel és lelkesedéssel ragadjuk meg az alkalmat, hogy nemzetünket nagygyá és országunkat virágzóvá tegyük. Én legalább nem tartozom azok közé, a kikről Márkus József t. képviselő úr emlékezett meg, mikor azt mondta, hogy midőn azon oldalról nemzeti aspiratiokról beszélnek, akkor mi azt gúnyos mosolylyal fogadjuk. Én legalább azok közé tartozom, a kik mindig rajongnak a nemzeti vívmányokért. *(Helyeslések. Egy hang balról: Szóval, de eszközök nélkül! Derültség a baloldalon.)*

Rajongok, mert nagyon jól tudom, hogy oly nemzet, a mely nem büszke traditioira, a mely nem törekedik intézményeit nemzeti irányban berendezni és fejleszteni: nem érdemli meg, hogy más nemzetek részéről tiszteletben részesüljön.

A mi tehát, t. ház, a nemzeti aspiratiokat, vagyis azon törekvést illeti, hogy minden ténykedésünk magyar szellemtől legyen áthatva: bátran merem állítani, hogy a létező pártok között erre nézve nincsen különbség. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Csak az eszközökben lehet eltérés, vagy abban, hogy az egyik párt többet kíván, mint a másik. Azonban tévedés lenne ebből a hazafiságra, a magyar érzületre, annak kisebb vagy nagyobb fokára valami következtetést levonni, mert hiszen ha ezen következtetés helyes volna, akkor a függetlenségi és 48-as párt tagjait sokkal jobb hazafiaknak kellene elismernünk, mint a nemzeti párt tagjait, mert azon párt Magyarország teljes függetlenségét akarja.

Gr. Károlyi Gábor: Hát nem szeretné, ha úgy volna?

Morzsányi Károly: Azt hiszem, hogy mindenki szeretné, ha lehetséges volna!

Téves úton járnánk tehát, ha a követelések kisebb vagy nagyobb mértékében keresnők a hazafiság definitioját, mert azt hiszem, hogy mindnyájan szívvel-lélekkel óhajtjuk hazánk nemzeti irányban való fejlődését. A szabadelvű párt szintén buzog azon idealokért és mint a szabadelvű párt egyik szerény tagja kijelentem, hogy én a nemzeti aspiratiok érvényesítésére vagy kielégítésére az alapot nem a 67. kiegyezésben keresem, hanem ezer éves alkotmányunkban, a magyar nemzet kitartásában és szívósságában és azon körülményben, hogy az osztrák-magyar monarchiában a magyar állam oly tényező, melylyel számolni kell és a mely eddig is megmutatta, hogy erősen áll, mint egy szikla, melyen minden ellenkező törekvés hajótörést szenved.

Digitized by Google

És most méltóztassék megengedni, hogy nehány szóval megemlékezem a pártok közti viszonyról. *(Halljuk! Halljuk!)* Mint új ember léptem be ebbe a házba, telve azon ambitioval, hogy szerény tehetségemhez képest hazámnak én is némi szolgálatot tehessek. *(Tetszés.)* Azon hitben éltem, hogy az elvekérti nemes küzdelemben elnémúl a személyes ellenszenv. Sajnos, nem találtam a helyzetet ilyennek és tapasztaltam, hogy a t. ellenzék a szabadelvű párti képviselők iránt nem viselkedik olyan jó indulattal, melyet minden körülmények között várni lehet. *(Ellenmondás bal felől.)* Meg fogom szavaimat magyarázni. Bizonyos betegség uralkodik és nyilvánúl a kölcsönös érintkezésben, mintha nem tartatnánk egyenjogú tényezőknek, épen olyan jó hazafiaknak, mint a t. ellenzéki képviselők. *(Mozgás. Halljuk!)* Én tapasztalásból beszélek és azért voltam ezt bátor felhozni. Ez igen kellemetlen érzést kelt az emberben és higyjék el t. képviselő társaim, sok ügyet simábban lehetne elintézni e házban, ha egymás iránt több bizalommal viseltetnénk. Azon szabadelvű eszmék, melyek Magyarországot újra alkották, vezéreltek engem azon elhatározásomban, hogy a szabadelvű párthoz csatlakozzam. Sem a hatalom fényében való ragyogás vágya, sem a t. kormány kegye vagy kedvezése nem érlelték meg bennem azt az elhatározást, hogy szabadelvű programmal lépjek fel, hanem az a meggyőződés, hogy a szabadelvű párt ép úgy törekszik az ország javát előmozditani, mint bármely más párt. Meggyőződésből csatlakoztam tehát e párthoz és önállásom teljes integritásával. Mert biztosíthatom t. képviselőtársaimat, hogy megválasztatásomat egyedül és kizárólag választóimnak köszönhetem. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Mindenki!)* T. ház! Kénytelen voltam ennek kifejezést adni azon sok szemrehányással szemben, mely itt rendesen fel szokott hangzani, ha szabadelvű párti képviselőről van szó. Szükségesnek találtam e körülményt legalább a magam személyére nézve felhozni. *(Helyesés jobb felől.)* És ép azért, mert önállóságom teljes integritásával csatlakoztam ezen párthoz és nézetemnek mindig őszintén és nyiltan fogok kifejezést adni akkor is, ha nézetem talán a merev pártfegyelemmel ellentétben levőnek látszanék, mert kijelentem, hogy a szilárd meggyőződést soha és semmi körülmények közt nem szabad a merev pártfegyelemnek feláldozni. *(Helyeslés.)* Ezen nyilatkozatra fölbátorít engem a ministerelnök úrnak a szabadelvű pártban elmondott beszéde, a melyben kijelentette, hogy nem olyan pártot óhajt ő, a melyben a véleménynyilvánítás szabadsága homályba van burkolva, hanem olyan pártot, mely őszintén és nyiltan megmondja véleményét. *(Általános helyeslés.)* A t. kormányelnök úrnak ezen szavai emlékezetembe vésődtek és ép ezért, mint ezen szabadelvű pártnak egyik hű tagja, kijelentem, hogy soha sem fogok visszarettenni az őszinte és nyilt szó kimondásától és ha a t. házban bármely oldalról fognának tétetni olyan javaslatok, melyek az ország javát előmozdítják és az által nemzeti irányban való fejlődését czélozzák, én minden tartózkodás nélkül, minden melléktekintet nélkül reá fogok szavazni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Minthogy, t. ház, az elmondottak alapján a t. ministerelnök úr és a t. kormány iránt teljes bizalommal viseltetem, kijelentem, hogy a költségelőirányzatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. A szónokot többen üdvözlik.)*

Elnök: Szólásra ki következik?

Bernáth Dezső jegyző: Hock János! *(Felkiáltások: Interpellatiók vannak! Zaj. Halljuk! Halljuk!).*

Hock János: T. ház! Az indemnitási vita, mely közvetlenül a kormányválság után a legelső alkalmat nyujtotta a pártok egymás közötti viszonyának tisztázására, az új kormány programmjának kifejtésére és a függő politikai kérdések megvitatására, azt a czélját minden esetre elérte, hogy praecisirozta a politikai situatiót; sőt talán a jellemzésben egy lépéssel tovább is mehetek, szelidítette azt a hangulatot, melyre a parlamentaris tárgyalás szempontjából bizony mindegyik pártnak általán szüksége van. *(Igaz! Ugy van!)* Ennek első megnyilatkozása épen az előttem szólt t. képviselőtársam szűzbeszéde, a melyben az önálló felfogás, a szabad, független vélemény megnyilatkozásának olyan tanújelét adta, a milyenhez azon pártnál már régóta nem voltunk hozzászokva. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Miután azonban az indemnitási vita természeténél fogva bizalmi jellegű kérdés, habár engem az itt felvetett egyházpolitikai dolgok mélyen érdekeltek, abban a vitában részt venni még sem akartam mindaddig, míg a pártok illetékes férfiai a politikai helyzetet kellően meg nem világítják. *(Halljuk! Halljuk!)* Őszintén megvallom azonban, hogy ez a vita még sem érte el mindenben kitűzött czélját, mert eltekintve attól, hogy a kormány adott egy fényes és terjedelmes programmot, melyben a hadsereg kérdésének gondos elkerülésével mellőzött minden reformot, minden concrét javaslatot, mely a véderőben, akár annak szellemében, akár annak institutioiban a nemzeti politika irányelveit juttatná kifejezésre, mondom, ettől eltekintve ez a vita nem tisztázta sem a pártok helyzetét eléggé, sem a sürgős politikai kérdéseket gyökeresen nem orvosolta. *(Ugy van! bal felől.)* Az egész vitának csak egyetlen egy eredménye volt. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. kormányelnök nagy

Digitized by Google

tehetséggel, tervvel és szépen előadott beszédével és programmjával felvillanyozta a kormánypártot, lelket öntött a csüggedő táborba, az ellenzékre az a hatása volt, hogy hallott egy fényes és nagyszabású programmot, a mely felölelte mindazon tételeket, a melyek legalább theoria szerint a nemzeti jólétnek idealis alapjait képezik. Csakhogy erre vonatkozólag Bujanovics Sándor t. képviselőtársam már megtette a maga megjegyzését, mondván, hogy nem volt még olyan kormány, a mely ily nagy elvek hangoztatása nélkül a parlament elé mert volna lépni. Ezen elvek tehát inkább olyan politikai közhelyek, a melyek nem fejezik ki sem karakterét, sem irányát a jelenlegi kormánynak és a melyek a közvetlen, actualis jelentőségű, gyakorlati politikai kérdéseket sem nem érintik, sem azok orvoslására előre nem providealnak. *(Ugy van! bal felől.)* Az ily programm, t. ház, önkénytelenül eszébe juttatja az embernek annak a sivatagban a szomjúságtól összeesett vándornak a sorsát, a kit egy jámbor dervis azzal vigasztalt, hogy vizet, a melylyel közvetlen életszükségletedet kielégíthetnéd, nem adhatok, hanem ha türelemmel várasz, ha nyugodt lész és bevárod az események tovább fejlődését, rövid idő mulva amugy is hasist és nektárt ihatsz a szent tubafa árnyékában. *(Élénk derültség bal felől.)* Ismétlem, t. ház, hogy a ministerelnök úr beszéde egy reményektől duzzadó, fényes programm volt és én is azon nézeten vagyok, hogyha annak minden dispositioit csak évtizedek múlva leszünk is képesek megvalósítani, akkor állami nagyságunkat biztos alapokra fektetjük. De sajnálattal kell constatálnom, hogy ezen beszéde nélkülözte mindazon gyakorlati jelentőségű kérdések conceptioját, a melyek a közvetlen szükségesség jellegével lépnek fel és a melyek a mai politikai viszonyok között igazán alapvető munkát képezhetnek. *(Úgy van! a baloldalon.)* Ez a beszéd, a mint helyesen említette fel Morzsányi Károly t. képviselőtársam, még csak a választási visszaélések orvoslására és a parlamenti reformra nézve sem nyújt kimerítő hű programmot; pedig én is azon nézeten vagyok, hogy ennek a nemzetnek első sorban arra van szüksége, hogy megteremtsük benne azt a hiányzó erős nemzeti közszellemet, mely reagálni tudjon minden veszedelemmel szemben, fenyegesse az őt akár felülről, akár a parlamentarismus túlkapásaiban. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Az én nézetem, t. ház, az, hogy annak, a ki ennek a nemzetnek nem csak ura, hanem vezére is akar lenni, először is nevelnie kell egy új generatiot, a mely a választási visszaélések levegőjében még meg nem romlott, a melyik lelkesedni tud az igazi nemzeti eszményekért s a mely a hatalmat többé nem czélnak tekinti saját maga részére, hanem eszköznek egy erős nemzeti állam megteremtésére. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Hiszen a parlamentarismus egész rendszere a nemzeti akaratnak minden kényszertől való megnyilatkozásában áll. S az bizonyos, hogy ha az eddigi viszonyokat szemléljük — én is őszintén nyilatkozom — hogy ha a választási visszaéléseket figyelemmel kisérte az ember, sajnálattal kellett constatálni, hogy a többség odavetette magát bérért bárki kezébe *(Mozgás jobb felől.)* és alkotmányos jogának gyakorlatával, szavazatával nem a nemzet érdekeit akarta támogatni és szolgálni, hanem szolgálta öntudatlanúl is egyesek ambitióját. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Ellenmondások a jobboldalon.)* Azon hosszú parlamentaris rendszer, mely megerősítette a választásoknál a visszaéléseket s nem nyomta el azokat, nem a nemzeti erő fejlesztésére működött közre, hanem speculált a nemzet gyengeségére. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Ellenmondások a jobboldalon.)* Épen azért harapódzott el annyira némely vidéken és helyen a vesztegetés, hogy valósággal licitaciót rendeztek a lelkiismeretre s ezzel megteremtették a parlamentarismus Landsknecht-jeit. *(Tetszés a baloldalon.)* Ezt az Augias-istállót kell a t. ministerelnök úrnak kisöpörnie s kitisztítania, mert hiába adunk a nemzetnek szabad institutiókat, a míg az azokkal élni gyenge és gyámoltalan lesz, *(Tetszés a baloldalon.)* azért, a ki e nemzetnek nemcsak parancsoló ura, hanem igazi vezére is akar lenni, annak a nemzet közszellemét kell fejlesztenie, *(Úgy van! bal felől.)* annak a nemzet önérzetét kell istápolnia és annak meg kell tanítani a nemzetet arra, hogy az a láncz, legyen az akár vasból, akár aranyból, csak, egyformán nyom mindenkit. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Meg kell tehát adni első sorban a nemzeti életnek azt a biztosítékot, hogy az a gyenge nép, a melyet gyakran haszonlesővé tesz a szegénység és megkerít a nyomor, megálljon nemcsak a veszélylyel, hanem a csábításokkal szemben is, a mely veszteget és meggyaláz. *(Élénk tetszés a baloldalon.)* Mert ezen nemzetnek most nem annyira nagy tehetségekre, mint inkább nagy jellemekre van szüksége. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Engem tehát szintén nem elégíthet ki a curiai bíráskodás, mert ez csak megtorlása a választási visszaéléseknek, de önmagában véve még a választási szabadságot nem biztosíthatja. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Engem nem elégíthet ki az ily felületes orvoslás, mert oly mélyre hat a baj, hogy azt gyökerében kell megtámadni és orvosolni, mert a visszaélések ugy corrumpálták a közszellemet, a hogyan

Digitized by Google

saturálja a tenger vizét a só. *(Tetszés bal felől.)* Nem elégíthet ki tehát minket az a rendőri bölcsesség, mely biztosít arról, hogy ha egy népes utczán elgázol a kocsi valakit, a kocsist megbüntetik érte; nekünk oly óvóintézkedések kellenek, hogy az a kocsis kénye-kedve szerint el ne gázolhasson. De nem találom a t. miniszterelnök úr beszédében a propositiokat sem a magyar udvartartásra, sem a katonai nevelő intézetekben a magyar nyelv oktatására nézve sem. Pedig ha a véderő egyik integrans része a nemzeti szervezetnek; ha élő, érző idege az a nemzet testének, melyben ugyanazon vér kering, melyet ugyanazon vér táplál, mint a mely a nemzet organismusában lüktet: akkor a nemzeti aspiratióknak a véderő szervezetében is meg kell nyilatkoznia. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Én a monarchia nagyhatalmi állásának meg tudom hozni azt az áldozatot, hogy a véderő egysége a szervezet tekintetében ne gyöngíttessék; de ezen szempont ürügyül nem szolgálhat a nemzeti érdek rovására. *(Élénk éljenzés és taps a baloldalon.)* Azt igazán nem tudom belátni, hogy a magyar nyelvnek alapos tanítása veszélyeztesse a véderő harczképességét a háborúban.

Hiszen a mint én tudom — bár combattans társadalmi állásomnál fogva nem vagyok — de annyit legalább is tudok, hogy ott a hadseregben nem grammatikával harczolnak, hanem stratégiai tudományokkal, technikai képzettséggel. *(Tetszés bal felől.)* Már pedig az a katona sokkal jobban meg fogja tanúlni a szükséges katonai ismereteket és tudományokat, ha anyanyelvén tanulhatja, mintha idegen nyelv nehézségeivel kell a tanulmányoknál megküzdenie. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

S még hozzájárul egy szempont, hogy ott a nemzeti szellemnek érvényesülnie kell. Ez a szempont pedig az, hogy az általános védkötelezettség óta nem zsoldos hadsereggel állunk többé szemben, a melyet érzés és gondolkozás nélkül élő tömegnek tekinthetett az a hadvezér, hanem nemzetfentartó, öntudatos elemmel, a mely csak egy időre van kiszakítva a nemzet kebeléből, a társadalmi közösségből s oda természetesen magával viszi mindazokat a nemes aspiratiokat és eszméket melyek a nemzet gondolkodásában lüktetnek, s a melyeket ha valaki önmagából kitép, nemzetietlenné válik. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Nem szabad tehát ép a katonaság elé azt az alternativát állítani, hogy te katona, akkor, a mikor szolgálatot tészsz, a hazáért teszed ugyan, de tagadd meg magad, tagadd meg nemzeti érzéseidet és ezzel hazádat. *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Mert engem egyáltalában nem elégíthet ki az a felfogás, hogy a haderőben, a véderőben ne lássunk mást, mint oltalmat, mely a mi anyagi javainkat védelmezi. Hiszen ha csak ezt kell látnom a véderőben, akkor, ha én muszka protectoratus alatt élek és az a muszka hadsereg tartja itt fenn a jogrendet, az is megvédelmezi anyagi javaimat és érdekeimet. A mi engem attól a hadseregtől elválaszt, az épen a nyelvi és faji traditiók különbsége, a szent emlékek és hagyományok, az a nemzeti érzés, a melyet születésemtől fogva magammal hordtam és a melyet a nemzeti szellem nevelt bennünk nagyra. *(Éljenzés a bal- és szélső baloldalon..)* A magyar nyelv használata a hadseregben tehát nemcsak nemzeti, hanem főleg dynasticus érdek, mert a dynastiának képzett tisztekre, lelkes hadseregre, nem pedig német filologusokra van szüksége. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

És ha a miniszterelnök úr igazán akar szolgálatot tenni a dynastiának, nem azt kell tekintenie, hogy mit óhajtanak vagy mit akarnak a magasabb körök, hanem hogy mi használ a magasabb köröknek; *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* mert a dynastiát nem erősítheti az, a mi a nemzetet gyengíti. És a mai politikai áramlatban, midőn a nemzeti eszme a főirányelv a politikában, a dynastiának is csak akkor lehet hasznos szolgálatot tenni, ha nemzeti politikát folytatunk, nem pedig udvari politikát. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Én tudom, t. ház, hogy e kérdések felfogásában köztünk különbségek vannak.

Azt mondotta épen előttem szóló t. képviselőtársam: elvben nincs különbség köztünk, csak az eljárásban, az utakban.

Hát én szintén abban a meggyőződésben vagyok, hogy érzelmi tekintetekben lehetetlen, hogy magyar ember és magyar ember közt e téren különbség lehessen. Ha van különbség, az nyilatkozhatik az utakban — mint ő mondá — nyilatkozhatik a politika kezelésében. De hiszen, t. ház, a parlamentben ép ezt a politika kezelését kell bírálat tárgyává tenni és nem érzelmeket, a melyeknek nagy szerepük lehet a poesisben, de nagyon kevés szerepük van a politikában. *(Tetszés a baloldalon.)*

Én tehát arra az álláspontra helyezkedem, melyen ő áll. Érzelmi tekintetekben nincs köztünk különbség. Hiszen az anyag ott is jó, de kezelve volt mindeddig rosszúl. És épen azért, mivel e tekintetben köztünk lényeges eltérés nincs az érzelmekben, én nem akarom belevegyíteni beszédembe a szenvedély hangját, hanem e kérdéseket nyugodtan és tárgyilagosan akarom megbírálni.

Digitized by Google

Egyet azonban sajnálok: azt, hogy a miniszterelnök úr exposejában ép e dolgok concipiálásánál a nemzeti irányt nem vette tekintetbe.

Hanem ez elvi differentiák mellett vannak még más szempontok is, melyek minket a t. túloldaltól elválasztanak, mert még a legjobb programm sem lehet önmagában biztosíték, ha a kormányzati szellem intentioi nem tiszták, ha a reformokat, melyekre a nemzetnek szüksége van, nem a nemzeti haladás kedveért initiálják, hanem egy exclusiv párturalmi rendszer fentarthatása kedvéért. *(Tetszés a baloldalon.)* Ily helyzetben szokott az elvek küzdelme helyébe lépni a személyes érdekek küzdelme és a parlament nem lesz többé nemes capacitatiók színhelye, hanem zártkörű társaságok mulatóhelye, a hol előre kiosztott szerepeket szavalnak. Ez az a szellem, mely elmérgesítette a parlamenti viszonyokat.

Itt felelek meg azért én t. előttem szóló képviselőtársamnak kérdésére, hogy mi ama kölcsönös feszültség és hidegség oka köztünk? Az, hogy évek hosszú során át láttunk egy elkeseredett személyes érdekküzdelmet, a hol az egyének, nem elvek mellett csoportosúltak, hanem csoportosúltak érdekek mellett és miután egyes politicusban, vagyis az egyénben nem politikai tartalmat, hanem érdeket láttunk, a pártok kebelében ez felszította a kölcsönös elfogultságot, a közönyösséget, sőt némelykor a gyűlöletet is, melyet még egyéni érintkezéseink alkalmából is appreciáltunk. Az a lélek, az az összetartó kapocs, mely a hatalom birtokában lévő párt kormányzati szellemét vezette, a hatalom kizárólagossága volt és ép a jelszót nálunk nem úgy lehetett formulázni, hogy mindenekelőtt a haza szempontjai, a nemzet érdekei vezessenek bennünket, hanem a szempont az volt, hogy mindenekelőtt a pártérdek és vele együtt a párt fentartható legyen. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)* Megakadályozni minden közeledést, mely ebben a fóka szűk világban az eszkimók számát szaporíthatta volna, az volt a czél: megakadályozni mindenáron, h kell reformokkal, ha kell reformok nélkül. *(Élénk tetszés a baloldalon.)* Ez volt azután az oka azoknak a sajátságos jelenségeknek, melyek talán páratlanúl állanak a parlamentarismus egész történetében. Míg az a párt folyton erősödött, a választásokból folyton izmosabban és izmosabban bontakozott ki, a közélet stagnált és a törvényhozás meddő volt és ennek a hosszas tétlenségnek gyümölcsei megnyilatkoztak a nemzetiségi, megnyilatkoztak a felekezeti viszályokban. Az államalkotó és nemzet fentartó conceptióknak magasabb és nagyobb stylű alkotásai nem vezették az államférfiakat, hanem mint azt tegnap helyesen mondotta gr. Apponyi Albert képviselőtársam — pactumok. Megalkuvás az érdekekkel, a privát vagy társulati szellemmel és a czél nem az volt, hogy a nagy problémákat a nemzet érdekében megoldjuk, hanem hogy azokat megkerüljük. E kicsinyes taktikázást nevezték azután magyar politikának. *(Élénk tetszés a baloldalon.)* A kormány vezetői aspiratioikat nem nemes alkotásokba helyezték, hanem évek hosszú során át a portás szerepét játszották: beülni a karosszékbe és jól vigyázni, hogy az ajtón senki hivatlanúl be ne jöhessen. És mikor ez a nemzet oly szegény nagy tehetségekben, hogy a nemzet javára minden igazi talentumot kihasználni és értékesíteni kell, akkor a jelszó nem az volt, hogy egy nagy tehetséget megnyerjünk, annak aberratioi nélkül; ismétlem, nem az volt a jelszó, hogy Apponyi nagy tehetsége kell, de programmja nélkül, hanem az volt, hogy Apponyi programmja kell, de Apponyi nélkül. *(Élénk tetszés és derültség a baloldalon.)* Ennek a személyre alapított uralom-rendszernek, *(Halljuk! Halljuk!)* mely csakugyan setét és meddő kora volt a magyar alkotmányos életnek, csak annyiban voltak változásai, hogy néha váratlan csattanós végjelenetei voltak. Igy érthető, hogy a mit Voltaire egy alkalommal Franczia országról mondott, hogy epigrammák által mérsékelt despotismus.

Eddig nálunk a parlamentaris rendszer a ministeri önkény és hatalom lázadások által mérsékelt absolutismusa volt. *(Élénk derültség.)* Csak így érthető meg, hogy egy ministernek többsége volt a házban még oly kérdésben is, a mely a nemzeti érzékenységet sérti. Előtte való este többsége volt a pártkörben, mikor azután egy napra eltávozik hazulról, a lázadó strelicek terrorisálják a helyzetet *(Derültség a baloldalon.)* és a minister elveszti a fejét és megbukik egy oly kérdésben, a melyről 15 év óta nem volt szó, egy teoreticus kijelentésű kérdésben, a polgári házasság kérdésében. Én az egyházpolitikai dolgokba belemenni nem akarok, *(Helyeslés jobb felől.)* annyit azonban kijelentek, t. ház, hogyha a polgári házasság eredetét kutatjuk, az hasonlít a törvénytelen születésű gyermekhez: ha az eredetére utalunk, rögtön elpirul. Az önök polgári házassága is eredetét egy párt belső küzdelmének, nem a nemzeti szükségletnek köszöni; a párt kebelében fellázadt elemek, ürügy gyanánt hurczolták elő és sem nagy elvi tartalom, sem eszményi lelkesedés nem állott mögötte, hanem csupán kicsinyes tactika. *(Hosszas sajos helyeslés a baloldalon.)* A miniszterelnök úr azért hiába iparkodott tegnapi beszédében szépíteni a helyzetet, hogy a kormányválság okai elvi differentiákban keresendők és nem személyes okokban. Azt mindenki tudja s a ki csak egy pillanatra kételkedik, utalom, nézze meg Szápárynak épen lemondása alkalmával a pártkörben mondott

Digitized by Google

beszédét, melyben világosan és minden kétséget kizárólag kimondja a bukott premier: »lemondásomba személyes körülmények is befolytak, a melyekről most nyilatkozni nem időszerű, de a melyek előbb-utóbb napfényre fognak kerülni«. Palotaforradalom volt az tehát a szó szoros értelmében és a ministerelnök úr igazi nagy tehetségei nem szorúltak arra, hogy ilyen köztudatban lévő igazságok elől bujkáljon.

Valság volt az, kérem, mert az a nagy tacticus elérkezettnek találta az időt arra, hogy a hatalom kulcsát ismét a saját kezébe kerítse *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Apponyi exponálta magát nemzeti irányban, az udvarnál disgratiába esett, tehát »hors concours« állott. *(Élénk derültség és tetszés a balodalon.)* A legalkalmasabb volt a pillanat, hogy az a közkatona letegye a borjut és újra kezébe vegye a marsallbotot. *(Zajos derültség és tetszés a baloldalon.)*

A tények historicuma igazolja az én szavaimat. Hiszen köztudomású: kezdték azzal, hogy köröztek egy aláírási ívet, a mely szerint a párttagok felszólították volna Tiszát, hogy újra vállalja el a vezérséget. *(Élénk ellenmondások a jobboldalon.)* Kezdték továbbá kiadni a jelszót, hogy a Szapáry-féle kormány reactionarius kormány, a melyet minden liberalis politicusnak megbuktatni kötelessége. *(Nagy mozgás jobb felől.)* Ez sem igaz? *(Ellenmondások jobb felől. Egy hang: Ez sem igaz!)* Mikor azután a ministerelnök felment Bécsbe, összeszedték a beavatottabb és a naivabb embereket. A beavatottakat a Tisza reactiválásának tervével, a naivabbakat pedig a polgári házasság eszméjének tiszta tüzével kezdték lelkesíteni. S a ministerelnök úr Bécsben csakugyan elvesztette a szívét, megijedt a helyzettől és bekövetkezett a bukása. De mondják meg az urak őszintén, ha esetleg élére állítja Szapáry a dolgot és kissé erősebb szive van és szavazást provocál a pártkörben vajjon azok a lázadó strelicek nem maradtak volna-e csak néhányan magukra s nem ugyanoly lelkesedéssel követték volna-e a polgári házasság reactionaris zászlója alatt önök a ministerelnököt, mint a hogy most követik a polgári házasság mellett a ministerelnök urat. *(Igaz! Úgy van! Élénk tetszés a baloldalon.)*

Annyit tudunk mi a magunk eszétől, hogy a ministereknek csak akkor szokott elfogyni a többsége, a mikor azok már megbuktak. S ez eszembe juttat egy gyerekkori találós mesét, a mikor felvetik a kérdést, hogy 250 madár ül a fán és egyet lelőnek, hány maradt ott? Egy sem, mert mind elrepül. *(Zajos derültség és tetszés a baloldalon.)*

A Szapáry helyzete tehát nem elvi differentiák miatt tört meg a kormánypártban, hanem őszintén mondva, megtörött azért, mert a volt ministerelnök nem akarta tovább tűrni a Tisza-befolyást és közte és Tisza közt a helyzet teljesen tarthatatlanná vált. Mert ha elvi differentiák lettek volna azok, a melyek a volt ministerelnököt a jelen ministerektől és a cabinettől elválasztották, hát miképen érthető meg az, hogy egy ember, a ki nem áll solidaritásban a cabinettel, a ki repudeálja azokat a politikai elveket, melyeket ez a cabinet politikájában vall és a melyek miatt ő megbukott, most oda ül a ministerek háta mögé és támogatja ugyanazt a politikát, a mely miatt székéből kiesett? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt mondják némelyek, hogy önfeláldozó politika volt Szapárytól, a mennyiben meg akarta menteni az összetartást. Erre eszembe jut egy anecdota, *(Halljuk! Halljuk!)* mikor két vándorlegény egy üzletbe megy és az egyik alamizsnát kér, a gazda az első könyvelőhöz, az első könyvelő a legényhez, a legény az inashoz, az inas a házi szolgához utasitotta, ez pedig egyszerűen kilökte. Mikor aztán künn összetalálkoztak és a társa kérdé, hogy kaptál-e valamit? Ez azt felelte: »Kapni nem kaptam semmit, de rend, az van. Összetartás van!« *(Hosszantartó élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Ily személyes uralmi rendszernek rendesen csattanós következései és végjelenetei szoktak lenni. Épen azért óva intem és figyelmeztetem a t. ministerelnök urat, kinek nagy tehetségére szüksége van a hazának, hogy ne folytassa politikáját azon az alapon, melyen elődei megkezdték, a mely azután később a Szapáry aera emlőin hízott nagygyá. Ne folytassa azt a személyes érdekek politikájának alapján, hanem elvi összetartás, elvi közösség, az eszmék és a meggyőződésnek közössége tartsa össze azt a pártot, és akkor azt a pártot sem hatalmi szempontok, hanem eszmények, a nemzet eszményei fogják vezérelni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert ha pusztán ily személyes érdekek alapján épül fel a politika, a legelső katachlismával összeomlik az egész épület, ízzé-porrá törik, úgy, hogy kő kövön nem marad.

Hiszen az a párt, mely előtte való nap tüskönbokron át követte a volt ministerelnököt és esküdözött államférfiúi tudományára, az a párt másnap, a bukás után mindent nyakába varrt és szidta, mint a bokrot. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Egy szóval úgy tettek, mint a perzsa tűzimádók; midőn a nap lenyugszik és az ég peremén lebukik véres koronája, áhitatos szemmel nézik, aztán megfordulnak és ép oly áhitatos szemmel várják a keleten feltörő nap első sugárkévéjét. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Megvallom, t. ház, a volt ministerelnök bukása engem nem nagyon szomorított meg és

Digitized by Google

nem indított meg, mert megérdemelte sorsát. De az ő bukása az embernek midőn reflexiokat tesz, önkénytelenül eszébe juttatja egy szép jelenetét a franczia történelemnek. Egy híres történet író leírja XIV. Lajost, midőn a ravatalon fekszik és így fejezi be szavait: »A nagy király még ott feküdt kiterítve a ravatalon és az udvaronczok, kik előtte hajlongtak, ott hagyták a hullát, odamentek a másik szobába koczkát vetni, élczelődtek, mosolyogtak felette, miért? mert nem volt többé uruk, csak por és hamu. *(Tetszés bal felől.)*

Azért üdvözöltem én örömmel azt a mozgalmat, mely a kormány pártfüggetlen elemeiben megnyilatkozott és mely aztán kijelentette, hogy a személyes motivumok és lappangó klikek üzelmek helyébe állami feladatokat, állami szempontokat kell instruálni. Ily független szellem megnyilatkozására abban a pártban szükség volt. Mert én azok közzé tartozom, a kik hisznek a Tisza klikk létezésében, de nem azok közé, a kik a klikk befolyását praeponderansnak vagy túlzottnak tartják. És azt hiszem, hogy az ő erejük nem a belső tartalomban, hanem az illusioban rejlik csupán és rájuk illenek Pascal szavai. Ils semblent nombreux, parcequ' ils sont unis et ils crient: csak azért látszanak számosaknak, mivel egyesülnek és lármát csapnak. *(Úgy van! tetszés bal felől.)*

Sajnos azonban, hogy a t. ministerelnök úr legalább legelső fellépése alkalmával nem tudta magát teljesen eme klikk befolyása alól emancipálni. Pedig a kormányelnök hivatottsága csakugyan első sorban cabinetjének összeállításában nyilvánúl; az első kérdés, hogy minő fegyverekkel, minő emberekkel akar menni az alkotmányos harczba, hogy magának a nemzet rokonszenvét és bizalmát biztosíthassa. És ha a politikai mozgás szabadságában akadályozzák ama bizonyos ismert holt súlyok és ha cabinetjében a heterogén elemek és erők meggyengítik a közös munkát, a kormányelnöknek a legjobb akarattal és tehetséggel sem lehet hasznosan munkálkodni. Hiába tekint akkor bizalommal a haza a ministerelnök úr nagy tehetségeire, munkabirására, kiváló államférfiúi tulajdonaira, ha ólomkeztyűkkel és ólom csizmákkal akar úszni az ár ellen és discreditalt companistákkal akar nyitni új czéget. *(Élénk tetszés bal felől.)* Bármily bizalmat előlegez is neki a közvélemény ezzel a dologgal úgy vagyunk mintha valakiről hire jár, hogy rendkivül híres jó sakkista és az ember ezen bizalmat előlegezi is neki. De a mint melléje ül egy partiera és mindjárt kezdetben látja, hogy a figurákat rosszul állítja fel, hogy a hol az erős bástyának kell lenni, oda állítja a parasztot *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* a király mellé pedig oda tesz egy lovat, *(Zajos derültség és taps a bal- és szélsőbalon.)* Bocsánatot kérek, ez csak sakkjáték s én ennek komoly czélzatot nem akartam adni. Némelyek ugyan mellettem egy ismert és általam mélyen tisztelt államférfi nevét említik fel, pedig ha én czélozni akartam volna reá, akkor az indus sakktáblára czéloztam volna, a hol a torony tetejére a fehér elefántot állítják fel. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

De őszintén megvallom, ily tehernek tartom én az új kabinetben a t. igazságügyminister urat is, a ki sajnálatomra nincs jelen, mert hiába irta róla egyik essay irója azt a fényes dicshymnust, melyben összevont minden jó tulajdonságot, melyet egy férfierőre pazarolni lehet. Hiába írta, hogy »izom és keménységből összegyúrt Achilles«, »nagy tulajdonságok complexuma«, »a ritkaságok egész muzeuma«, *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* »a ki magához fogja vonzani azon rózsás, lenge, fényes ködöt, a melyet népszerűségnek neveznek«. Ennek az ódának, ennek a dicshymnusnak daczára a közvélemény bizony a minister urat népszerűséggel nem fogja megajándékozni, mert régóta egy mozgó két lábú dynamitnak tekinti, a kinek fényes logikája csak arra szolgál, a mire a dugasz húzó. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Tudom, uraim, hogy az igazságügyminister úr talán az, társai közt, a ki a közvéleménynyel látszik legkevesebbet törődni, mert mit is imponálhatna neki az a közvélemény? Mi az a közvélemény, mi az az ország? Egy settenkedő hipocrita, egy szamár! *(Hosszantartó élénk derültség bal felől. Mozgás a jobboldalon.)*

Miklós Gyula: Az elnök úrnak erre nincsen szava? *(Mozgás a baloldalon. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek!

Hock János: Én értem, hogy Miklós képviselő úr annyira buzgólkodik az igazságügyminister úr mellett, de csodálom, hogy pártja részéről nagyon kevesen támogatják az igazságügyminister úr védelmében..

Miklós Gyula: A parlamenti illem mellett buzgólkodom. *(Felkiáltások bal felől: Az az elnök dolga!)*

Hock János: Tehát a parlamenti illem bírálását az elnök kezéből a magáéba akarja átvenni. Én személyekre nem vonatkoztattam semmit, csupán utánoztam gyarló módon azt a fényes eloquentiát, a melylyel az igazságügyminister úr minden alkalommal fellépni szokott. *(Élénk derültség bal felől.)*

Csakhogy, t. ház, én azt hiszem, hogy nincs az a nagy szellem, a kinél ne volna még nagyobb a közvélemény ítélő szelleme, a melynek akkor is igaza van formalisan, a mikor tárgyilagosan nincs igaza. Hiába vesz azért fürdőket az igazságügyminister úr ellenének gyűlö-

Digitized by Google

letéből, politikai positioját azok sem felfrissíteni, sem megerősíteni nem bírják. De különben is nagyon téved az igazságügyminister úr, midőn azt hiszi, hogy mi ellenségei vagyunk vagy egyáltalán gyűlölettel támadunk rá. Az ember természetében rejlik az, hogy csak azt a kezet gyűlöli, a mely útjában áll vagy lesujthat, de midőn látja, hogy bénán hanyatlik le az a kéz, a nélkül, hogy ártani tudna, akkor azt nem gyűlöli többé, legfeljebb sajnálja. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Mi az igazságügyminister úrnak nem akarjuk megtenni azt a hasznos szolgálatot, hogy őt gyűlöljük, mert ismerjük a dynamitnak azt a tulajdonságát, hogy csak akkor van robbanó ereje, ha ráütnek, *(Hosszas derültség a baloldalon.)* de ha meggyújtják, akkor lassan ég, kisebb-nagyobb mértékben sistereg, a nélkül, hogy explodálna. *(Derültség bal felől.)*

Ne csodálja azért a t. ministerelnök úr, hogy részint cabinetjének ilyenféle constructioja miatt, részint pedig a pártéletben lappangó klikk-szellemnek maneuvrirozása miatt első fellépése alkalmával a közvélemény már a bizalmat neki teljes mértékében meg nem adja, hanem bevárja előbb a tényeket s csak azután foglalhat állást az új cabinet politikai irányával s állásával szemben.

Én tovább megyek, őszintén kijelentem, hogy mindaddig, míg Tisza Kálmán iránytadó befolyást gyakorol ott a párt vezetésében és ellenőrzésében, én legalább sem komoly parlamentaris átalakulásban nem hiszek, sem a felzavart társadalmi és felekezeti ellentétek kiegyenlítését nem várom. Mert, hogy ezek oda fajultak, a hol ma állanak, hogy ember és ember között hazafias testvériség és kölcsönös szeretet összefűző lánczai eltépettek, annak nagyrészben épen Tisza Kálmán, a nagy taktikus az oka. Mert ez a vallási harcz dúl egy rendelet körül, melyet kibocsátott a cultusminister úr és a melyről én előre kimondtam már évekkel ezelőtt, midőn először tárgyaltuk a házban, hogy ez a rendelet tarthatatlan. A t. minister úr szívóssága azonban makacsan fentartotta ezt a rendeletet még akkor is, midőn látta, hogy az többé a társadalom veszélyeztetése, a felekezeti ellentétek, harczok nélkül fenn nem tartható. Hozzájárult ehhez Tisza Kálmán úrnak, mint pártvezérnek viselkedése és maneuvrirozása; mert mikor az ellentétek annyira kiélesedtek, hogy felekezeti pártharcz kezdett dúlni, akkor az egyik részről felhangzott a pax, a másrészről pedig épen ott, a hol a vezérek egyike Tisza Kálmán volt, szították a növekvő mozgalmat és még jobban kiélesztették az ellentéteket.

Hegedüs Sándor előadó: Kérdezze meg Horváth Gyulát!

Hock János: És a protestantismus nem vette észre, hogy a benne rejlő nagy erőt, az összetartó erőt épen arra akarja felhasználni a volt ministerelnök, hogy miután politikai prestigéjét elveszítette, más téren toborzzon magának hadsereget. *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem áll!)*

Ő rögtön veszélyeztetve látta az állami rendet és úgy találta, hogy a februári rendelet az állami tekintélyt megingatja. De 15 éven keresztül nem jutott eszébe, hogy a rendeletet kibocsássa és biztosítom róla, hogy ha most ministerelnök lenne, e rendeletet megint nem bocsátaná ki. *(Tetszés a baloldalon.)*

Különben én tényekkel bizonyítok. Még a septemberi beszédben, melyet Tisza Kálmán Komáromban tartott s melyre Horváth Gyula t. képviselőtársam is támaszkodott, közbeszólásával kimondta, »hogy szívósságra és kitartásra kell felhívni a protestantismust«, hogy »mint hajdan, győzelemre vezesse a protestansok igaz ügyét«. És pár hét múlva, a mikor meggyőződött róla, hogy a felső körök hangulata nem eléggé kedvez a rendelet megtartásának, akkor a pártclubban egyszerűen úgy nyilatkozott, hogy azt, hogy az állam az erőszak fegyveréhez nyúljon, semmi viszonyok közt, semmi szín alatt nem pártolná. Ez volt tehát a próbakiáltás felfelé. A komáromi szó szólott a nemzetnek, a pártclubban elmondott nyilatkozat szólott az udvarnak. Szólott azért, hogy vajjon visszhangot kap-e rá, mert e kiáltás felfelé nem volt egyéb, mint bejelentése annak, hogy: felséges Uram, az egyházpolitikai kérdésekben az én programmom Felséged akarata lesz. *(Tetszés és derültség bal felől.)*

Ha be fog következni az az idő, hogy az ilyen tactika a ministerelnök pártjából kiirtatik s ha be fog következni az az idő, hogy nem két párt létezik ezután, melynek egyike képviseli a nemzeti eszméket, másika nem képvisel egyebet, mint csupán a hatalmat, ha e két tényező: eszme és hatalom egyesül, rövid idő múlva nagy átalakulás következik be a közszellemben is. *(Élénk tetszés bal felől.)*

Ennek az időnek pedig be kell következnie, mert a nemzet életereje megmozdult és feltartózhatatlanul tör czéljai felé. S ha egykor a nemzeti öntudat kibontja szárnyait, emelhetnek elé korlátokat egész a fellegekig, át fogja az azt törni, akármilyen magas legyen is, olyan erővel, mint az Alpesek sziklahasadékába befagyott vízcsepp széthasítja a sziklatömegeket. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

E nemzeti irányban követni fogjuk a ministerelnök urat és szolgálni fogjuk ingyen, *(Derültség és mozgás jobb felől. Zaj a jobboldalon: Ohó! Közb szólás a baloldalon: Hát ez ajánlat nem tetszik?)* Igenis mi ingyen fogjuk szolgálni. *(Egy hang a jobb oldalon: Ki szolgálja pénzért?)* Mi fogjuk támogatni reform-törekvéseit, csupán az alkal-

Digitized by Google

mat akarjuk megvárni, hogy a tények alapján mondhassunk eljárásáról ítéletet.

Én az ő költségvetését most nem fogadom el, hanem csatlakozom gr. Apponyi Albert határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés és éljenzés a baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Horváth Gyula képviselő úr kíván személyes megtámadtatás czímén szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Horváth Gynla: T. ház! Személyes kérdésben, a mennyiben személyemre történt hivatkozás, kérem a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy igen röviden nyilatkozhassam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én, t. ház, egyáltalán nem tartom szerencsés dolognak, ha felekezeti kérdésekben más felekezetekhez tartozó egyének véleményt mondanak akár a parlamentben, akár másutt. Már több alkalommal hallottam a komáromi jubilaris ünnepeken mondottak különböző módon való interpretálását, még pedig olyképen, a mi a valóságnak meg nem felelt. *(Zaj.)* Komáromban nem történt más, mint hogy a protestansok, illetőleg a reformatusok elmentek olyan férfiuhoz jubileumának a megünneplésére, a kit a protestans ügyek vezetésében mindig elől és önfeláldozóan láttak munkálkodni. Voltak ott olyanok — és nem egyedül én voltam — a kik politikai tekintetben az illetővel nem értettek egyet, de a kik azért a vallásügyek terén szerzett érdemeit tagadni nem akarták és az iránt való elismerésüket nyilvánítani kötelességüknek tartották. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ezen ünnep alkalmával a hivatalos nyilatkozatok egyikében sem foglaltatott egyéb — ha elolvassa a képviselő úr, maga meg fog győződni — mint az államhatalom, a törvények respectálása mellett hangsúlyozása annak, hogy a felekezeti érdekeket nem szabad háborúba vinni az állam javára, nem szabad a felekezeti érdekekért háborút provocálni. *(Élénk helyeslés több felől.)* Ez a nyilatkozata éppen a jubileum alkalmával ünnepelt férfiúnak vitt engem arra, hogy kinyilatkoztassam ott — s ettől ma sem tágítok — hogy míg ez úton halad, ezen politikájában mindig követem. *(Helyeslés több felől.)* Történt azonban egy más dolog is. Volt t. i. egy püspöki jelentés, mely annak a felekezetnek belügyére vonatkozott, mely ép úgy, mint a katholikus püspökök ülésének határozatai és az azokra vonatkozó jelentések, nem arra volt szánva, hogy a nyilvánosság megbirálása elé vitessék. Abban igenis foglaltatott egy oly kifejezés, melyet első sorban magok a protestansok ítéltek el. Voltak olyanok, kiknek érdekében állott ez alkalomból azt a hibát, melyet talán magok követtek el, hogy t. i. felekezeti háborút keltettek, abból az alkalomból deriválva azt mondani: addig, míg egyfelől a béke hangoztattatott, addig Komáromban megüzenték a háborút. Ha valaha jogosulatlan támadásra kerestek ürügyet, ez alkalommal az a szerencsétlen jelentés volt az ürügy. *(Élénk helyeslés több felől.)* De mindenki, a ki igazságosan és objective birálja meg a dolgot s ily kérdésekben nem vezetteti magát személyes tekintetektől, tudja, hogy ott ugyan a protestansok nem üzentek háborút, hanem akarták akkor, mint ma, az ország békéjét és a nemzet javát. *(Élénk helyeslés és tetszés több felől.)* Ezt akartam elmondani.

Hock János: Személyes kérdésben és szavaim félremagyarázása czímén kérek szót. *(Zaj.)* Mindenesetre illetékes interpretatornak ismerem el azt az egyént, a kit elfogultság és párttekintet nem vezet, de a ki, mint a komáromi ünnepen résztvett protestans ember, felvilágositást nyujthat. Sohasem vontam kétségbe, hogy az odagyült protestansok egyházuk ügyét akarták szolgálni, ott megbeszélték az egyházuk kormányzatához tartozó ügyeket és nem is veszem rossz néven, hogy a protestansok saját egyházuk ügyeiben buzgólkodnak. Én csak azt mondtam, hogy ezt az alkalmat akarta felhasználni Tisza Kálmán arra, hogy magát társadalmilag lehetőleg reactiválhassa. *(Zaj. Ellenmondás jobb felől. Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Ez úgy van!)* E tekintetben pedig illetékes interpretatornak nem ismerhetem el még Horváth Gyula képviselőtársamat sem, mert ez a felfogás már egyéni meggyőződés terére játszik át és én nekem véleményemet egy ember törekvéséről más szempontból is lehet concipiálni, mint t. képviselőtársamnak. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* A mi pedig azt illeti, hogy Tisza Kálmán, mint protestans ott résztvett: ezért őt támadni nem akartam, mert irigylem, mint katholicus ember, hogy vannak a protestansoknak oly kiváló férfiai, kik nyilt homlokkal mernek sikra szállani vallásuk igazságai mellett *(Élénk helyeslés több felől.)* és nem félnek attól, hogy akár ultramontanoknak, akár reactionariusoknak nevezik őket. *(Élénk helyeslés több felől.)* De egyúttal constatálni akarom azt is, hogy míg e házban mindenkor tetszéssel találkozik az a férfias független nyilatkozat, mely a protestans érdekek védelmére szót emel, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* hogyha katholikus ember megnyilatkozik, legelső szavában bocsánatot kell kérnie, hogy ő katholikus. *(Zajos felkiáltások több oldalról: Igaz! Úgy van! Zaj.)*

Elnök: Miután az idő előrehaladt, javaslom a t. háznak, hogy a tanácskozás folytatását a jövő ülésre tegyük át. *(Helyeslés. Zaj.)* Következnek az interpellaciók.

Molnár Antal jegyző: Bessenyey Ferencz!

Bessenyey Ferencz: T. ház! Délmagyarországon az egyes folyamok kiáradása által ama vidék gazdasági érdekei igen sokat szenvedtek.

Digitized by Google

Már a hatvanas évek első felében megkezdődött a Temes-folyam szabályozása. Később, jelesül a hetvenes évek elején, midőn a hosszú téli esőzések folytán a délmagyarországi vizek úgyszólván permanens áradással tették tönkre Temes- és Torontálmegye legnevezetesebb részeit, megindult a mozgalom az iránt, hogy a Temes és Béga, valamint ezek mellékfolyói és csatornái egyöntetű elvek alapján szabályoztassanak. Ezen mozgalomnak eredménye volt a Temes Béga völgyvidéki vizszabályozási társulat megalakulása.

Legkevésbbé sem akarok visszaélni a t. ház türelmével s így nem engedhetem meg magamnak, hogy kiterjeszkedjem mindazon hibákra és visszásságokra, melyek már a társulat megalakulásakor elkövettettek, de hogy felszólalásom szükségét mégis megokoljam, rá kell mutatnom egyes incorrect és törvényesség szempontjából kifogásolható eljárásra, a mely ama vidék gazdasági érdekeit csaknem illusoriussá tette. *(Halljuk! Halljuk!)*

A hogy a társulat megalakult, az ártérbevallás vette kezdetét, a mely igazságos és biztos alapú annál kevésbé lehetett, mivel egyesek, különösen községek azon hiszemben voltak, hogy az ártéri bevallás adóleszállításnak képezendi alapját és míg így egyesek oly területeket is vallottak be, a melyek árviz által sohasem boríttattak el, addig mások viszont vagy semmit, vagy tényleg árviz által elborított területnek csak igen csekély részét vallották be. A jóhiszeműségből támadt ezen hibák csak növeltettek a társulat által követett abbeli eljárás által, hogy míg az első osztályba soroztattak a legmagasabb, tehát legbiztosabb területek és ezek adóztattak meg a legalacsonyabb járulékkal, addig a hatodik osztályba vétettek a legalacsonyabbak, tehát a talaj-, fakadó- és árvizeknek kitett területek és ezek az első osztályban fizetett földjáradék hatszorosával lettek megadóztatva. Fokozta a szerencsétlenséget még inkább az, hogy az ártér műszaki munkálata egyes vállalkozóknak adatott ki és pedig akként, hogy az illető vállalkozó nemcsak bizonyos meghatározott fizetésben részesült, hanem még az általa fejlesztett ártéri többlet után is bizonyos jutalmat kapott.

Ez az eljárás kiaknáztatott először azért, hogy minél tovább tartson a munka, vagyis hogy minél tovább élvezze az illető vállalkozó a fizetést; másodszor azért, hogy minél nagyobb ártér vonassék be a munkálatokba, hogy aztán annál nagyobb legyen a jutalom.

Ezen eljárás folytán bevonatott összesen 689.328 katastralis hold az ártérbe, melyből kormánybiztosi és alispáni végérvényes határozatokkal kihasíttatott 261.598 katasztrális hold terület, tehát a külön jutalom mellett fejlesztett ártérnek mintegy 40%-a.

Pedig hogy az illető társulat autonom gazdálkodása idejében pénzügyi viszonyaink nem valami kedvezők voltak, arra nézve bátor vagyok csak egy rövid passust felolvasni azon jelentésből, melyet maga a temes-bégavölgyi vízszabályozási társulat adott ki. Ebben a társulat a következőket mondja: »A kölcsön beszerzésénél sem volt szerencsésebb a társulat, mert a pénzügyi viszonyok a lehető legkedvezőtlenebbek voltak, úgy, hogy az osztrák általános földhitelintézettől 1873. évben felvett hat millió arany frt kölcsönből a társulat árkülönbözet czímén 962.167 forint 20 krt vesztett és részére 5,037.382 frt 80 kr. folyósíttatott, de minthogy a társulat a kölcsönző intézetet megillető amunitásokat több évekig ki nem vetette, ezen czímen is 1,209.780 forint 21 krt vont le a kölcsönző intézet, úgy, hogy a társulat hat millió aranyforint helyett tényleg 3,828.052 forint 59 krt kapott készpénzben papirosban.«

Azt hiszem, t. ház, hogy magának a társulatnak ezen beismerése eléggé megvilágítja azon gazdálkodást, mely akkor uralkodott s egyszersmind azon lelkiismeretességet, melyet a társulat az ártérbe bevont birtokosok és községek érdeke iránt tanúsított.

De, t. ház, nem kívánok recriminálni, mert az, a ki segíteni kíván, nem recriminál.

Végre belátta a társulat, hogy ezen pénzügyi műveleteivel a tönk szélére jut. Az 1881-ik évben tartott közgyűlésen azon kérelmét terjesztette elő, hogy miként ez más folyóknál is megtörtént, a Temes-Bégavölgyi vizszabályozó társulat is állami kezelésbe vétessék. E kérelem folytán hozatott meg az 1882: XXVI. t.-cz., melylyel ezen társulat ügyeinek későbbi törvényes intézése, államilag leendő ellátása kimondatott.

Tagadhatatlan az, hogy ezen idő óta a társulat ügyei jobb, gyorsabb és helyesebb irányban fejlődtek. Majd később meghozatott az 1885. XXVII. tcz., melynek 4. §-ában kimondatott a járuléki tartozásoknak a társulati osztályozás és kivetési kulcs alapján való liquidatiója és a kormány részéről a leszámolási kulcs elkészíttetvén, 1886. április hóban utasíttatott a társulat, hogy a járuléki hátralékokat 1885-től visszafelé 1883-ig leszámolja és a leszámolási művet felterjessze. A társulat ezen munkálatot el is végezte, 1887-ben a mintegy 60—70 ezer forintról szóló költségvetést a kormányhoz, az akkori közmunka- és közlekedésügyi ministeriumhoz felterjesztette, onnan azonban mindez ideig semminemű érdemleges intézkedés nem történt.

T. ház! Én nem ereszkedem annak elemzésébe, ha vajjon ezen liquidationalis művelet

Digitized by Google

helyesen, vagy helytelenül történt-e, valamint abba sem, hogy megfelel-e, vagy sem a hozzáfűzött várakozásoknak. Még csak annak taglalgatásába sem bocsátkozom, vajjon a jog és törvényesség szempontjából helyes volt-e oly hosszú időre visszamenő, de talán a liquidatiók történetében egyedül álló leszámolási műveletnél még késedelmi kamatokat is számítani oly tartozás után, mely kivetve s a fizető kötelessel soha közölve nem volt, melynél tehát maga az esedékesség sem állott még be.

Mindezektől eltekintek, mert ezek meg- és elbírálására illetékes nem vagyok, de illetékes a t. kormány, mely az ennek elbírálására való jog- és hatáskörrel a törvény által felruháztatott. Én csak azt tudom, hogy ezen leszámolási ügy függőben tartása miatt véghetetlen nagy kellemetlenségek, bajok állottak be, hogy a leszámolásból eredő különbözet az ártéren levő községi és magáningatlanokra bekebeleztetett és hogy a kölcsönök contrahálásánál, az ingatlanok eladásánál oly bajok állanak be, melyek ez ügyletek létesítését nemcsak megnehezítik, de sok esetben meg is akadályozzák. Én csak azt tudom, hogy egyesek, különösen községek, melyek annak daczára, hogy területök az ártérből kivonatott és hogy ennélfogva az általok befizetett összegek visszafizetéséhez jogos igénynyel birnak, mai napig ez összegekhez hozzá nem juthatnak, holott humanitarius és egyéb, így óvodai czélokra is óhajtanak felhasználni; csak azt tudom, hogy e kérdés függőben hagyása által ingatlanok szerzése iránt a vételkedv ott meg van zsibbasztva és hogy e körülmény is egyik oka annak, hogy a délmagyarországi vármegyék és községek administratioja igen sok esetben oly méltatlanúl befeketíttetett. De bénítólag hat ez magára a társulat administratiojára is.

E nyomasztó helyzetnek megszüntetése czéljából a következő interpellatiot vagyok bátor a földmívelésügyi minister úrhoz intézni *(olvassa)*:

»Interpellatio a magyar kir. földmívelésügyi minister úrhoz.

A fennállott m. kir. közmunka- és közlekedésügyi ministerium, támaszkodva az 1885. évi XXVII. tcz. rendelkezésére, 1886. évi április 30-án 16.270. sz. a. kelt rendeletével utasította a temes-bégavölgyi vizszabályozási társulatot, hogy a társulati járulék-hátralékot 1885. évtől 1873. évig visszamenőleg liquidálja s a leszámolási munkát hozzá felterjeszsze. Nevezett társulat a leszámolást megejtette s ebbeli munkálatát még 1887. évben az elől említett ministeriumhoz felterjesztette.

Tekintve, hogy a kérdéses munkálat felterjesztésének ideje óta 5 év múlt el a nélkül, hogy ez ügyben bármily intézkedés tétetett volna;

tekintve továbbá, hogy ezen ügy elintézésének függőben való tartása nemcsak közvetlenül az illető érdekeltekre, közvetve pedig egy nagy vidék közgazdasági és földmívelési érdekére, de magára a szabályozási társulat administratiojára is felettébb hátrányos;

tekintve végül, hogy a leszámolási munkálat el nem intézése miatt egyesek, de különösen azon községek, melyeknek területe jogérvényes és közigazgatási úton meg nem támadható határozattal lett az ártérből kihasítva, az általuk befizetett, de a kihasítás folytán a szabályozási társulat által visszafizetendő összegekhez nem juthatnak, azon tiszteletteljes kérdést intézem az igen tisztelt földmívelési minister úrhoz:

hajlandó-e az oly rég idő óta függőben levő ezen ügynek végleges elintézését kilátásba helyezni, illetve eszközölni és esetleg a fenforgó akadályokról felvilágosítást nyujtani?«

Elnök: T. ház! Úgy értesültem, hogy a földmívelésügyi minister úr azonnal fog válaszolni a beterjesztett interpellatiora.

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: Ha a t. háznak méltóztatik megengedni, bátor leszek azonnal válaszolni ezen interpellatiora. *(Halljuk! Halljuk!)* A nélkül, hogy ezen társulat beléletére, illetőleg annak egyes phasisaira vonatkozó kritikába bocsátkoznám, egyenesen a tett kérdésekre lesz szerencsém válaszolni.

Az tény, a mit az iterpelláló t. képviselőtársam itt felemlít, hogy 1887-ben a társulat igazgatósága hozott egy leszámolási műveletre vonatkozó határozatot, alapítva azt az 1885: XXVII. tczikkre, még pedig a mint méltóztatott említeni, visszamenőleg 1873-ig, a társulat keletkezésének évéig. Ezen liquidationalis mű ellen több oldalról igen hathatós ellenvetések tétettek, részint törvényesség szempontjából, részint azon szempontból is, a melyet t. képviselőtársam itt a kamatok visszaszámítására vonatkozólag felemlített és épen ez volt az oka, hogy e bonyolúlt kérdés hosszabb tárgyalásokon ment keresztül.

Ezen tárgyalások most már oda értek, hogy azon meggyőződésre jutottam, hogy ezen ügyet csakis törvényhozási úton lehet rendezni, a mennyiben a létező törvény az említettem 1885: XXVII. tcz., kellő támpontot nem nyújt arra, hogy ezen kérdés közmegelégedésre megoldassék. Épen azért czélba vettem — a most már elkészült javaslat alapján — hogy az érdekelt tényezők hozzájárúlásával legközelebb egy törvényjavaslatot terjesztünk be a kormány, esetleg ezen társulat egyéb ügyeinek rendezésétől különválva is.

A mi a másik kérdést illeti, t. i. az ártérfejlesztés alapján az ártérből kibocsátott községek területét, már most is nyilatkozhatom oly

Digitized by Google

értelemben, hogy a mennyiben községek vagy egyesek részéről kérvények adatnának be igényeik érvényesítésére, azon leszek, hogy jogosúlt kivánságaiknak elég tétessék. *(Helyeslés.)* Kérem a t. házat, méltóztassék e válaszomat tudomásúl venni. *(Helyeslés.)*

Bessenyey Ferencz: Úgy a magam, mint a kérvényezők nevében a t. minister úr válaszát köszönettel tudomásúl veszem. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a minister úr válaszát tudomásúl venni? *(Tudomásúl veszszük!)* Ennélfogva a válasz tudomásúl vétetett.

Van szerencsém jelenteni, hogy a bejegyzett interpellálók közül Kovács József és Hock János képviselő urak kijelentették, hogy interpellatiojuknak a mai napon való megtevésétől elállanak, fentartván azon jogukat, hogy később adhassák elő. *(Helyeslés.)* Még Sima Ferencz képviselő úrnak van joga interpellatioját a mai napon megtenni. *(Felkiáltások: Holnap! Holnap!)*

Sima Ferencz: T. képviselőház! Az idő rövidségére való tekintetből minden bővebb indokolásától tartózkodom interpellatiomnak, a melyet a t. földmívelésügyi minister úrhoz kívánok intézni. Oly egylet ügyeiről van szó, mely állami subventióban részesül. Az egylet élén oly férfiú áll, ki az államnak egyik exponált közege és így annak minden ténykedése a parlament elbirálása alá tartozik. Ennélfogva csak röviden jelzem, hogy Csongrád vármegye Zsilinszky Mihály főispán elnöklete alatt álló gazdasági egyletének összes vagyona az egylet titkára által elsikkasztatott. *(Mozgás a baloldalon.)* Nemcsak erről van szó, de arról is, hogy az egylet üzleti összeköttetésben állt mint bizományos úgy hazai, mint külföldi gyárakkal, melyek gépeket adtak bizományba az egyletnek. A gépek eladattak, a pénz befolyt és az így befolyt több ezerre menő összeg elsikkasztatott, úgy hogy ma az egylet minden vagyon nélkül áll, sőt az alapító tagsági díjak is elsikkasztatván még több ezer forintra menő obligoban is áll egyes gyárak tulajdonosaival szemben.

Tehát mindenesetre oly ténynyel áll szemben úgy a parlament, mint a földmívelési minister úr, a mely iránt a legsürgősebb intézkedésre van szükség. Ennélfogva, mondom, az idő haladottságára való tekintettel minden további indokolás nélkül egyszerűen felolvasom interpellatiomat. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Kérdezem a minister úrtól először is, van-e tudomása arról, hogy a földmívelésügyi ministerium tárczája terhére rendes segélylyel gyámolított csongrádmegyei gazdasági egyesület összes vagyona az alapító tagsági tőkékkel együtt a nevezett egylet titkára által teljesen elsikkasztatott, nemcsak, de a mennyiben az egylet több hazai és külföldi gépgyárnak bizományosa volt, az általa titkára közvetítésével eladott gépek árát beszedte s az így befolyt ezerekre menő összeg is elsikkasztatott és így az egylet nemcsak összes vagyonát vesztette el, de ezerekre menő obligatioban áll a vele üzleti összeköttetésbe lépett gépgyárak tulajdonosával?

Másodszor van-e tudomása a minister úrnak arról, hogy ezen az ő gyámsága alatt is álló gazdasági egyesület pénzei és vagyona kezelése ellenőrzését az egylet alapszabályai értelmében az egyleti elnök köteles gyakorolni? Miből természetesen az is következik, hogy ha e kötelesség-mulasztás által az egyletet kár éri, ezért anyagilag és erkölcsileg első sorban is az egyleti elnök a felelős.

Harmadszor van-e tudomása a minister úrnak arról, hogy ez az eset már hónapokkal ezelőtt kiderült s az egylet tagjai mind ennek daczára mind e mai napig közgyülésre egybe nem hivattak, hogy akár a sikkasztó titkár, akár az ennek ellenőrzésére kötelezett egyleti elnökkel szemben az egylet úgy az erkölcsi megtorló, mint a kártérítő lépéseket megtehetné.

Negyedszer tudja-e a minister úr azt, hogy ezen anyagilag nemcsak a múltra, de a messze jövőre is tönkretett gazdasági egyesületnek elnöke nem más, mint Zsilinszky Mihály Csongrád vármegyének volt, ez idő szerint pedig Zólyom vármegyének főispánja, ki elbucsuzott Csongrád vármegyétől a nélkül, hogy egyenesen az ő ellenőrző kötelességének elmulasztása folytán vagyonilag megsemmisített egyesület ügyeinek rendezése érdekéből és saját reputatiojára való tekintetből is egyetlen lépést cselekedett volna.

Ha van tudomása a t. minister úrnak mindezekről, tett-e már — s ha nincs tudomása, akar-e az elmondottak valóságáról meggyőződést szerezni és azonnal intézkedést tenni az iránt, hogy a csongrádmegyei gazdasági egyesület elnöke, Zsilinszky Mihály, Zólyom vármegye főispánja rendes és elnöki kötelességeiből folyó tisztességes úton megtérítse az egyletnek kárait s így megmentse magát, de a kormányt is attól, hogy a kormánynak egyik bizalmas politikai közege, a ki nem más, mint Zólyom vármegyének főispánja, a törvény rendes útján kényszeríttessék egy sikkasztással kapcsolatos botrányos perrel arra, hogy az alapszabályok értelmében az elnöki kötelességek botrányos elhanyagolása folytán az egyletet ért anyagi kár saját vagyonából megtéríttessék.

Végül kérdezem a minister úrtól, hogy a mennyiben már tudomással bírna, avagy majd tudomást szerzend arról, hogy az általam elmondottak a száraz esemény felderítésénél nem

Digitized by Google

egyebek: tett-e már, vagy akar-e lépéseket tenni collegája, a belügyminister úrnál az iránt, hogy oly ember, ki ez egylet vezetésénél a hanyagságnak és az ellenőrzés teljesítésére szükséges képesség hiányainak ily szomorú bizonyítékát szolgáltatta, haladéktalanúl eltávolíttassék az állami megbizatás azon fontos positiojáról, melyre Zsilinszky Mihály főispánt a Csongrád vármegyei kormányzatban az ő főispánsága alatt lejátszódott események után úgy is csak vagy a kormányzati teljes öntudatlanság, vagy a politikai és közigazgatási visszaélésekkel való erkölcstelen barátkozás helyezhette.«

Elnök: T. ház! A most felolvasott interpellatio a házszabályok értelmében közöltetni fog a földmívelésügyi minister úrral.

Ezzel a mai ülés napirendje ki van merítve. A holnap d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendjén lesz az 1893. évi költségvetés általános tárgyalásának folytatása.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 15 perczkor.)

123. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1892. évi deczember hó 15-én, csütörtökön

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvény bemutatása. — Állami költségvetés tárgyalása. — Igazságügyi minister indítványa a curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslat tárgyalására 30 tagú bizottság választása iránt. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Schóber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa a deczember hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezennel hitelesítve van.

Bemutatom Szilágy vármegye közönségének feliratát, a zilahi állami tanítóképezdének továbbra is és állandóan Zilahon való meghagyása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több bejelenteni valója nincs.

Következik ennek folytán a napirend: »az 1893. évi állami költségvetés« tárgyalása.

Molnár Antal jegyző: Smialovszky Valér!

Smialovszky Valér: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A tárgyalás fonalán azon nagy kérdések, melyek napjainkat mozgatják, élénk világításba helyeztettek; a közgazdasági kérdés pedig jóformán csak érintetett egyes részleteiben és maga ezen kérdés összességében össze nem foglaltatott. Én vártam, hogy erre egy hivatottabb vállalkozik. Engedje meg a t. ház, hogy azon tárgyilagossággal, a melylyel mindenkor iparkodtam fölszólalni, ezen kérdést lehető rövidséggel felöleljem és kegyes türelmüket és figyelmüket kikérjem. *(Halljuk! Halljuk!)*

A tárgyalás fonalán az egyes előttem szólottak olyan körülményeket említettek fel, a melyek eddig szó nélkül hagyattak. Többek között Hortoványi József t. képviselőtársunk volt szíves oly statisztikai összeállítással elénk állni, a melyet csakugyan bűn volna szó nélkül hagyni. Ő t. i. összefoglalta százalékokban kiadásainkat és a consequentia, melyet levont, körülbelül és lényegében az volt, hogy az államhatalom molochja 96%-ot emészt fel és csak $2^1/_2$% 12*

Digitized by Google

marad culturalis és 1½% közgazdasági czéljainkra.

T. ház! Ez így felállítva teljesen helytelen. Ő nevezetesen rámutatott adósságainkra és azt mondotta, hogy minden adóforint után 56 kr. tulajdonképen ezen nagy hatalom, ezen ú. n. moloch által emésztetik meg. Ez tökéletesen nem áll, mert ha veszszük, hogy államadósságaink kamata kitesz ugyan 118 milliót és hogy azonkívül kamatbiztosítás czímén 21 milliót fizetünk, akkor vizsgálnunk kell, hogy tulajdonképen ezen államadósági kamatozás mire fordíttatik és hogy milyen befektetések állanak ezen kamatozás mögött. Ott van először is egy igen lényeges és fontos nagy kérdésnek a beruházási költsége t. i. a földtehermentesítési kamatozás. Ezt, t. ház, semmiképen sem lehet oly kiadásnak nevezni, a mely egyáltalában nem közgazdasági. Azon kivül ott van, t. ház, a vasutakra befektetett tőkék kamatoztatása, mely szintén igen nagy mértékű, miután 50 millió forintot képvisel. Az aranyjáradék, a papirjáradék és egyéb czímletek fejében fizetett kamatainak pedig nagyon jól tudjuk, hogy a múltak és a mult állami élet háztartására, befektetéseire voltak okvetetlenül szükségesek. Már most, t. uraim, ha tovább megyünk s veszszük, hogy külügyi kiadásaink szintén igen nagy mértékűek ugyan, de tudjuk, hogy ezek nélkül modern állam nem is létezhetik és így ezen kiadásokat feleslegeseknek szintén nem mondhatjuk. A véderő kiadásai rendkivüli nagyok és én vagyok a legutolsó, a ki azokat keveslem. Ellenkezőleg. De a modern államnak szintén egyik létfeltételét képezi, hogy az állam megvédelmeztessék, hogy mindig készen legyen és ez okvetlenül szükséges arra, hogy Európában a béke biztosíttassék. Azt pedig, a mit az ellenzék részéről egy t. képviselő úr vetett bele a vitába, legyen szabad egyszerüen rövidlátásnak neveznem, mert utalok Amerikára, a hol hadseregről szó sincs s azért csak annyi közgazdasági baj fordul elő ott is.

Igy tehát nem lehet mondani, hogy a véderőre fordított kiadások feleslegesek és nem lehet mondani, hogy azok az államhatalom molochja által emésztetnek meg.

T. ház! Ha körültekintünk a szomszédoknál is, el kell ismernünk, hogy ma hazánk elég szerencsés körülmények közt van, sokkal szerencsésebb körülmények közt, mint szomszédaink, hol a politikai élet határozottan nem jobb, mint a mienk; nem jobb nagy Németországban, nem Olasz-, nem Franczia országban és másutt sem.

Ezért én megnyugvással és bizalommal tekintek a jövőbe s azt mondom, hogy szerencsés föltételek közt kezdjük meg azon időszakot, melyet a nagy reformok időszakának lehet nevezni. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Ugyanis a midőn a pénzügyi egyensúly helyreállott; midőn azt látjuk, hogy pénzügyi viszonyainkban tartós javulás és emelkedés van: akkor azt hiszem, hogy azon nagy munkát, a mely nagy munka nézetem szerint nevezetesen a közgazdasági kérdések körül kell, hogy csoportosúljon s a négy évi parlamenti meddőség után egy jobb jövőnek hajnalhasadtát jelenti, mindenesetre örömmel kell üdvözölni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

T. ház! Akkor, a midőn nagy reformkérdésekről beszélünk, a közgazdasági kérdést szintén előtérbe kell állítanunk, mint egy nélkülözhetlen palladiumot, melyet minden áron előbbre kell vinni. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* És a midőn ezen nagy közjogi, egyházpolitikai és egyéb nagy politikai kérdések sorrendjéről beszélünk, akkor a magam részéről ki kell jelentenem azt, hogy épen a közgazdasági kérdés tekintetében nem szabad azt kérdeznem: vajjon az a sorrend elején, közepén, vagy végén vannak, csak arra kell tekintettel lennünk, hogy ez a kérdés mindenütt ott van és hogy mindenek fölött meg kell oldani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

T. ház! Minden korszaknak meg volt a maga nagy alkotása; de minden korszaknak legfőbb alkotása, nézetem szerint, mindig az volt, hogy a társadalmi élet talpkövét, legnagyobb kötelességét, munkáját létesítse és az egyéni megélhetés biztosítékait megállapítsa; *(Helyeslés a jobboldalon.)* megállapítsa a helyes, becsületes, az egyéni szabadság alapján való megélhetés és fejlődés biztosítékait.

T. ház! Ha visszapillantunk politikai önállásunk 25 évére, két nagy dolgot látunk; látjuk először azt, hogy elmaradottságunk igen nagy volt, hogy ezen minden áron segíteni kell. Ha e körül talán hibáink, mulasztásaink is vannak; ha ma ezeket tudjuk registrálni; ha tudjuk azt, hogy voltak és vannak bajaink: akkor nem azt kell keresnünk, hogy recriminájunk, hanem azt, hogy vajjon ezen bajokat tudjuk-e gyógyítani. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ezen bajok megvannak, de szerencsére gyógyíthatók. És még azt is, a mi politikai szempontból leginkább előhozatik, hogy t. i. azon 25 év legnagyobb bűne az, hogy a kormányhatalom központosította magát s roppantúl megerősödött és hogy bizonyos mértékben túltengett, még e hibát is el kell néznünk, mert én azt mondom, hogy ha ez a magyar állam fennállása és nemzeti érdekeink szükségletéképen fejlődött, akkor igenis iparkodnunk kell e hatalmat még meg is erősíteni, de mindig és mindenkor azon garantiák mellett, hogy az egyéni szabadság megőriztessék *(Helyes-*

Digitized by Google

lés jobb felől) és az egyéni fejlődés anyagilag biztosíttassék.

Mielőtt tárgyamra igazában áttérnék, kénytelen vagyok kijelenteni, hogy én a t. kormány iránt a legnagyobb bizalommal vagyok azért, mert a kormány élén oly kormányférfiú áll, a ki tényekkel dolgozik és eredményeket mutat fel, egy oly férfiú, a ki a legutóbbi napokban is bebizonyította, hogy a politikai érintkezésben s a parlamenti életben a legelőzékenyebb és a legsimább *(Éljenzés jobb felől.)* s mert programmja mindenesetre oly kérdéseket ölel fel, melyek napi kérdések és melyeket mindenesetre meg kell oldani, meg kell oldani a szabadelvűség elvei szerint, melyeknek én is lelkes híve vagyok. *(Helyeslés jobb felől.)*

Azon kivül a ministerium minden ressortja élén szintén kitűnő egyéniség van és a mi itt e házban ritkán említtetik fel, bátorkodom azon névtelen hősökre is figyelmüket felhívni — mert minden ressortnak megvannak a maga lelkes férfiai — a kik a közgazdaság és közmüvelődés minden egyes irányzatának apostolai; *(Helyeslés jobb felől.)* a gépezet tehát kitünő s igy annak működése iránt szintén bizalommal kell lenni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Hogy tulajdonképen felszólaltam, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* arra parlamentünk két vezérférfiának a közgazdaságra vonatkozó megjegyzései adtak okot. *(Halljuk! Halljuk!)*

Apponyi t. képviselőtársunk a közgazdasági kérdést csak érintette egy kijelentésével és igen enyhén kívánta magát kifejezni akkor, midőn azt mondotta, hogy közgazdasági fejlődésünk legalább is nem egyenletes. Én ezen tételét teljesen elfogadom, de nem consequentiáiban, és nem indokolásában s mielőtt a továbbiakra áttérnék, bátorkodom a ministerelnök úrnak erre adott feleletére hivatkozni, melynek első része abból áll, hogy a költségvetés már a mult években is, de nevezetesen ez évben úgy közgazdasági, mint közmüvelődési kérdéseink minden egyesére az eszközöket mindig fokozottabb és fokozottabb mértékben adja meg.

De volt egy második megjegyzése is, a mikor figyelmeztetett bennünket mindnyájunkat, hogy ne túlozzunk semmiben. Én ennek az első részét készséggel elismerem. Tökéletesen igaza van a ministerelnök úrnak, bámulatos Magyarországon az a nagy őserő, mely abban nyilvánúl, hogy Magyarországnak 150 milliónyi költségvetése rövid idő alatt 400 milliónyivá változott át. S ennél a kérdésnèl bátor vagyok Bujanovics igen t. képviselőtársamnak egy összeállítására reflectálni. Ő tudniillik azt mondja, az utolsó 20 esztendőben megkétszereződtek a kiadások, kétszer akkorára emelkedtek, mint 20 év előtt voltak.

Hát én azt mondóm, szomorú volna, ha nem emelkedtek volna. És ha vizsgáljuk, hogy az ily emelkedés tulajdonkép milyen százalékokban történt, már t. i. az átlagokat véve, akkor azt látjuk, hogy bevételeink, a melyek 1868-ban 154 milliót tettek, 1893-ban kitettek az előirányzatok szerint 402 milliót; tehát körülbelül 250 millió az a többlet, a melylyel ezen 20 év alatt emelkedtek. Ha pedig ezt 20 esztendőre elosztjuk, akkor azt találjuk, hogy esik minden esztendőre körülbelül 10 millió.

Már most ha ezt a 10 milliót a 400 millióra elosztjuk, ma az emelkedés $2^1/_2$%, ha ezzel a kiadást állítjuk szembe, ezek 1868-ban 147 milliót tettek ki, 1893. évben pedig 378 millió, vagyis 230 millónyi emelkedés az, a melyet constatálni kell. Ha ezt szintén elosztjuk 20 esztendőre, esik minden esztendőre majdnem 10 millió, a mi 3%.

Ez alapon mondhatjuk, hogy ez a természetes emelkedés a bevételekben nem magas és hogy igen helyes az, a mit a t. ministerelnök úr mondott, hogy eljön majd az idő, a mikor 500 millió budgettel lesz dolgunk. Baj lenne, ha ez nem igy történnék. És akkor a mi kiadásainkra, azaz a mi szükségleteink fedezésére is okvetetlenül meglesznek az eszközök.

Mindennek daczára bátorkodom kijelenteni, t. ház, hogy a közgazdasági kérdések tekintetében a költségvetés keretén belül adott eszközök nem elegendők s azért Apponyi t. képviselőtársamnak azon tétele, melyet felállított, helyes ugyan, csakhogy ő nem vonja le a consequentiát, mert nem foglalkozott ezzel részletesen, hogy t. i. meg kell egyszer adni azon eszközt, mely által az összes közgazdasági kérdéseket egyszerre olyankép tudjuk megindítani s olyképen megoldani, hogy ezután ezen közgazdasági nagy kérdések részletes fejlesztése igazán hatásos legyen.

T. ház! Bizonyos fallatiákkal dolgozunk politikai téren Magyarországban. Akkor, a mikor mindig azt mondjuk, hogy hazánk agricultur állam, nehéz elhinni, hogy jóformán felében nem az, pedig Magyarországnak legalább is felerésze olyan, a mely egyenesen iparra van utalva s akkor, a mikor ezen ipar az osztó igazság elvei szerint mindama tereken el lesz osztva, a hol az szükséges, akkor oly állapotba kerültünk, hogy az agricultur Magyarország megtalálja itt saját hazájában a fogyasztási területet. Igen, Magyarországot még egyszer, harmadszor meg kell hódítani önmagunknak ezen irányban.

T. ház! Az országnak nagy része nem agricol és mert nem az, veszélyeztetve van ez országnak fejlődése. Mindenütt ott, a hol szegénytalajú vidékei vannak és mindenütt ott, a hol vagyontalan munkásoknak megélhetést nem

Digitized by Google

nyújtó helyeken való megtorlódása fordúl elő, mindenütt a legnagyobb elszegényedést és nyomort tapasztaljuk. És ezt kénytelen vagyok constatálni nem azért, mintha sötét színekkel akarnám festeni a viszonyokat, de mert meg akarom mondani egészen őszintén, hogy ezen vidékekkel csakugyan úgy vagyunk, hogy nemcsak a nép vándorol ki, hanem a termőréteg is kivándorol *(Úgy van! a baloldalon.)* az által, hogy a kopárságok folyton növekednek és ennek következtében nem csak az úgynevezett emberanyag, az államnak legértékesebb tőkéje, de a termőföldnek java része szintén elvész és a mi a népből megmarad, elcsenevészedik, a föld pedig elkopárosodik. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ennek azonban, t. ház, nem oka sem a mostani kormányzat, sem a 17 évi, sem a kétesztendei, hanem ezek közgazdasági, nemzetközi állapotok; épen azért a t. ellenzék helytelenül teszi, ha kizsákmányolja ezt a kérdést.

Van egy nagy tendentia a mai népéletben. Ez a tendentia a concentrálás volt úgy az ipar terén, mint a politika terén. Igenis concentráltunk eddig, de itt van az ideje, a mikor decentralisálni kell. A mint például Magyarország megcsinálta a fővárost, meg kell csinálni a vidéki városokat is. Ezen decentralisálásnak elérkezett a legfőbb ideje úgy a politikában, mint a közgazdaságban. *(Helyeslés balfelől.)*

Ezen kivándorlást, ezen népelcsenevészesedést, ezen elkopárosodást bármily eszközökkel, de akaszszuk meg.

És erre, t. ház, okvetlenül egy nagy áldozat kell. Én akkor, a mikor az állampolgárok nagy rétegeit, mikor a termőföldet veszélyeztetve látom, mindenkép szükségesnek tartom, hogy bármily nagy legyen, az áldozatot meg kell hozni. Nem jogosulatlan tehát, ha azon hasonszerűség alapján, hogy a Tisza folyó árjának megrendszabályozására és Szeged reconstructiojára adhattunk 40 milliót rosszabb időkben, adunk ma e nagy célokra is oly nagy összeget egyszerre, a mely elegendő, hogy ezek a kérdések olyformán vitessenek előre, a mint azokat mindenütt a ministeriumokban épen azon lelkesedéssel, mint a hogy künn a közvélemény óhajtja, hogy, mondom, e kérdések lehető gyorsan ily módon megoldassanak *(Helyeslés.)*

És, t. ház, ha ismétlem, a mi itt igen sokszor mondatott el — méltóztassanak ezt megbocsátani, de itt e kérdéseket mindaddig kell ismételni, a míg ilyformán megoldatnak — iparunk, nevezetesen fonó- és szövő-iparáruk 163 és nem tudom hány ezer, bőr- és iparárúkért 23 millió, fa- és csontárúkért öt millió, papir czímén öt millió, szóval 200 millió frt körül fizetünk a külföldnek akkor, a mikor ezt nekünk magunknak kellene termelnünk. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha kiviteli netto többleteinket és beviteli többleteinket tekintjük és az utóbbi 10 év alatt összehasonlítjuk, azt látjuk, hogy kiviteli netto többletünk tulajdonképen csak négy évben volt és behozatali többletünk volt hat évben, vagyis a kedvezőtlen évek túlsulyban vannak és ha tekintjük azt, hogy voltak oly esztendők, a hol majdnem száz millió volt a behozatali többletünk és hogy kiviteli többleteink kicsinyek voltak és csak az utolsó 90-iki esztendőben, melynek adatait ismerem, a netto beviteli többlet volt 90 millió, akkor — mivel annyira változik az áruforgalom — ebben is nagy veszélyt látok. Annál inkább kell keresnünk tehát azt, hogy tulajdonkép miként segíthetünk ezen bajokon. Látjuk, hogy Magyarországon Széchenyi óta a védegylet, az iparegyesület, 25 esztendei parlamenti életünkben pedig valamennyi minister, a társadalom minden tényezője azon iparkodott, hogy teremtsünk ipart és mindannak daczára nem sikerült ez. Ennek meg kell, hogy legyen oka és ez csak az, hogy nem tudtuk meghozni az áldozatot, nem tudták meghozni nagyjaink, nem tudta a társadalom, nem a nagy tőke, egy szóval nem tudta meghozni senki. Ezeket az áldozatokat meg kell tehát hoznia magának az államnak. És akkor, t. ház, a mikor azt mondják, hogy adópénzt nem szabad ily czélokra adni, akkor, a mikor azt mondják, hogy az állami beavatkozás veszélyes és hogy ezt meg kell akasztani, akkor szintén igen helytelent mondunk és meghamisítjuk a történelmet, a multat; mert minden országban, hol ezen ipart nézzük és nevezetesen az ipar keletkezését, mindenütt ott volt egy tényező, mely áldozatokat hozott; akár a nagybirtokosok, akár az államhatalom, de mindenütt megvolt az állami segély és megvolt mindenütt az állami beavatkozás.

Bocsánatot kérek, hogy soká veszem igénybe a t. ház figyelmét, *(Halljuk! Halljuk!)* de ez oly nagy kérdés, melyet okvetetlenül tárgyalni kell. Már most, ha így áll a dolog, bátorkodom azon irányzatokat csak általánosságban jelezni, melyekre az általam contemplált nagy közgazdasági alap szükséges. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenesetre az első az, hogy az a nagy közmunka, mely az elszegényedésnek nyujtana gyors megakasztást, megteremtessék, de nem olyanformán, mint ha az a panem et circenses követelményekkel szemben tétetnék, nem mint Napoleon alatt a Haussman-féle boulevardeok, hanem igenis a talajjavítás, a felerdősítés, az az ipar megteremtésében, a háziipar és a középarányú ipar helyesen elosztandó irányzataiban, az olcsó hitel, a gazdasági és ipari hitelben. A kis Románia 23 milliót tud adni az ilyen czélra és megalkotja a gazdasági hitelt. Nálunk

Digitized by Google

jelezte a ministerelnök úr, hogy meg fogja csinálni, de eddig nem voltak meg az eszközei. A parlamentnek kell nyujtani ezen eszközöket és ha nem a költségvetés keretében, mert nem odavaló, akkor mindenesetre egy külön törvény alapján.

Ott vannak a vasutak; a felvidéken helyi érdekű vasút jóformán még nincs. Ezen vasutak megteremtése által szintén az elszegényedett népnek sok munka-alkalom biztosíttatnék.

E tekintetben a kis Styria 10 milliós alapot teremtett. De az egész actiót nem szabad olyanformán, könnyelmüen és ötletszerüen megcsinálni, hanem a legnagyobb tervszerüséggel, az osztó igazság elvei szerint és nem dédelgetése által az erőseknek és nem pusztán népboldogítás czímén vagy elkényeztetés czéljából és nem is jogosulatlan kívánságok felkeltésével. A jogállam ma követeli ezt, hogy az elszegényedett néprétegek megtalálják megélhetésüket. Ezt csak az osztó igazság alapján lehet megalkotni. *(Élénk helyeslés.)* Tovább megyek, nemcsak a jog és méltányosság, de önfentartásunk legvitalisabb követelménye ez.

Még csak két momentumot említek föl, t. ház. *(Halljuk! Halljuk!)* Először vidéki városaink hanyatlását. Mindenki tudja, a ki künn járt, hogy ez így van. Megvallom, kívánnám és bizonyosan meg is fogja ezt tenni az igen t. ministerelnök úr, a mit a legutóbbi napokban ajánlott valaki, hogy ő is úgy, mint egykor Mátyás király, álruhába útazza be az országot és ne menjen oda, mint minister, a kit csak ünnepelnek, *(Helyeslés bal felől.)* akkor ő is meg fog győződni, hogy ez így van.

Közgazdasági kérdéseink helyes megoldásának egyik főfeltétele vidéki városaink felvirágoztatásában fekszik, ott van erre az intelligentia. Alkottassanak oly központok, a melyek minden szempontból garantiákat fognak nyújtani arra nézve, hogy az előrehaladás emporiumai legyenek, ha meglesznek az eszközök. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Itt van a szeszgyári kérdés. Ez nemcsak a felvidéken, hanem mindazon vidékeken, a melyeknek termőföldje rosszabb a többinél, nagyfontosságú kérdés. Már most mi történik? Azokon a vidékeken a legtöbb kisebb szeszgyár tönkrement, nem azért, mert az intelligentia, hanem mert a tőke nem volt meg hozzá. A szomszéd Galicziában mi történt? Ott megalkották a propinatio-alapot és a nagy tőkéseket úgyszólván kényszerítették arra, hogy tőkéjüket és intelligentiájukat kisebb gyárakba helyezzék. Magyarországon ezen közgazdasági kérdést ebbe az irányba kellene terelni.

T. ház! Midőn feladatomnak tüztem ki, hogy nevezetesen a felvidék érdekeit fogom itt képviselni: ez nem azt jelenti, hogy én ellentétet akarok csinálni az alföld és felföld, a jó és rossz föld közt. Akkor azonban, midőn felhozzák, hogy a lótenyésztésre 25 esztendő alatt 25 millió forintnál többet adtunk ki, igazat kell adnom tegnap felszólalt képviselőtársamnak, a ki azt mondta, hogy ne vegyünk százezer forintos lovakat, de vegyünk olyanokat, a milyenek nekünk kellenek. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Kénytelen vagyok, t. ház, itt előre jelezni, hogy az egyes tárczáknál, a mennyiben erőm és időm engedni fogja, részletesebben elő fogom adni nézeteimet *(Helyeslés a baloldalon.)* és igen kérem a t. házat, hogy addig is ne úgy tekintse e kérdést mint egy catastrophának, teszem azt Szeged catastrophájának megoldását, hanem úgy, mint egy lehető catastropha megelőzését *(Helyeslés a balolalon.)* és azért, midőn egy új kiadással állunk szemben, ne vegye azt úgy a t. ház, hogy ez áldozat, mert ez nem lesz áldozat, hanem befektetés, mely önfentartásunkhoz szükséges. *(Helyeslés.)*

T. ház! Egy nagy közgazdasági alapnak megteremtése Magyarországon ma legalább is oly nagy kérdés, mint minden más nagy kérdés.

Befejezem beszédemet azzal, hogy csak jó közgazdasági politika teremthet eszközöket arra, hogy minden más politikánk czélszerüen rendeztessék be és sikerülhessen. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Nem az adó, de az adóképesség emelése az a mód, a mely okvetlenül szükséges. Az igen t. ministerelnök úrnak szerencsés keze, a mint megoldotta a pénzügyi egyensúly helyreállítását, úgy bizonyára meg fogja oldani ezt a kérdést is az adó helyes és egyenletes felosztásával. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Igen köszönöm a t. ház szíves türelmét. A költségvetést, mint olyat, mely teljesen realis alapokon nyugszik, a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés jobb felől. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Bernáth Dezső: Sághy Gyula!

Sághy Gyula: T. ház! A mi parlamentaris életünkben a költségvetés tárgyalása az egyetlen alkalom, a mikor a kormány összes politikai és kormányzati tevékenységét s irányzatát beható birálat és méltatás tárgyává lehet tenni. Én ezen eljárást teljesen jogosúltnak és indokoltnak tartom az új kormánynyal szemben is, a mely magát csak legújabban installálta és pedig azért, mert egy részről az új cabinet, eltekintve két új tagjától, tulajdonkép csak a réginek — megengedem valamivel javított és bővített — ujabb kiadása s másrészt azért is, mert a t. kormányelnök úr már a cabinet bemutatásakor és későbbi nyilatkozataiban is egész állami életünkre, annak majdnem minden mozzanatára kiterjedő részletes programmal lépett a ház elé, a mely úgy általánosságban, mint

Digitized by Google

egyes részleteiben is megérdemli a vele való behaló foglalkozást.

Azonban e folfogásom daczára sem kívánok belebocsátkozni ezúttal mindazon aggályok, hiányok és hézagok felsorolásába, a melyek e programm-nyilatkozatokban foglaltatnak, valamint azon pontok kiemelésébe sem, a melyek mindnyájunkra nézve egyaránt kielégítők; nem pedig azért, mert először e tekintetben már az indemnitási törvényjavaslat tárgyalásakor az ellenzék minden árnyalata részéről a helyzet megvilágításban részesült és a kormány programm-nyilatkozatainak egyes hiányai már ott is kiemeltettek és különösen a nemzeti párt nagynevű vezérének az akkori vitát dominálo s annak kimagasló fénypontját képező enuntiatioi még ma is éreztetik hatásukat a ház minden oldalán és nevezetes tényezőként fognak azok szerepelni mindazon kényes kérdések megoldásában, a melyek a kormány programmjába is felvétettek és a melyeknek nemcsak czélirányos, hanem általános megnyugvást gerjesztő békés megoldását mi is egyaránt óhajtjuk.

Másrészről nem bocsátkozom a részletekbe azért sem, mert elég alkalmam fog majd nyílni arra az egyes tárczák költségvetésének tárgyalásánál vagy midőn majd a kormány által benyujtandó törvényjavaslatok fognak tárgyaltatni.

De nem kívánok ezúttal még a költségvetésnek pénzügyi oldalára sem kiterjeszkedni, még pedig kettős okból nem. Először azon körülménynél fogva, mert a t. ministerelnök és pénzügyminister úrnak ebben az utóbbi minőségben kifejtett nagy tehetséggel és kiváló szakértelemmel párosúlt s azért a ház minden oldaláról kellően méltatott működésével sikerült az államháztartás egyensúlyát helyreállítania és másodszor azért, mert a jelen költségvetés scrupulosus realitással levén összeállítva, ennek szüksége ezen irányban sem forog fenn.

Nem kívánok a pénzügyi és ezzel kapcsolatban a közgazdasági helyzettel sem bővebben foglalkozni — és itt sajnálom, hogy épen ezen feltett szándékomnál fogva az előttem szólt t. képviselőtársamnak igen érdekes és tanúlságos előadására bővebben nem terjeszkedhetem ki — mert a mennyiben szüksége mutatkozik finantialis állapotaink minden oldaláról való megvilágításának és méltatásának, ezt már részben teljesítették az ezen oldalról felszólalt t. képviselőtársaim, különösen Bujanovits t. képviselőtársam, részben pedig kétségtelenül meg fogják ezt tenni a nálam erre sokkal hivatottabb képviselőtársaim.

Azért, t. ház, ezúttal csak a politikai és parlamenti helyzet azon mozzanatainak kiemelésére akarok szorítkozni, a melyek természetüknél fogva egyedül csak az általános vita folyamán domboríthatók ki kellőleg és a melyek a mai helyzetnek tulajdonképeni általános jellegét adják meg.

A jelen politikai helyzet megbírálásánál szükséges visszamennünk a legutóbb lefolyt kormányerisis történetére. Szükséges e tekintetben kiemelni mindazokat a tényezőket és mozzanatokat, melyek a jelen kormány alakítására befolyással voltak és a melyeknek épen azért hátrányos vagy előnyös befolyása elől épen úgy, mint az eredendő bűn hatása elől el nem zárkózhatik, azok alól magát működésében teljesen fel nem szabadíthatja, mert eredetét, létét, azoknak köszönheti.

Ebben a tekintetben már több nyilatkozatot hallottunk a kormánypadokról, mindazáltal a t. kormányelnök úr nyilatkozatai, megengedem, részben a köteles discretionál, részben bizonyos személyes érzékenység kiméléséből fogva némileg burkoltak s azért bizonyos homályt hagytak hátra, a melynek felderítésével s tiszta kép nyerése végett a lepelnek fellebbentésével, azt hiszem, nem fogok egészen felesleges munkát teljesíteni. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

A lefolyt kormányválságnak, különösen a volt ministerelnök úr és kormánya bukásának okaival nem kívánok ezúttal részletesebben foglalkozni. Nyilatkoztak már erről többen, hanem erre nézve csak összefoglalólag és egészen általánosságban annyit kívánok megjegyezni, hogy ez a bukás az általa elkövetett hibák egész sorozatának volt természetszerű következése, melyeket az ellenzék parlamenti kötelességéhez híven kérlelhetetlenül felderített s melyek miatt az ellenzék nem egyszer — a t. túloldal többje részéről is jó szemmel nézett, — indokolt és jogosult támadásokat intézve, állását végre teljesen tarthatatlanná tette, a mint ez a túloldal részéről is többször elismertetett.

De mi történt, t. ház, a mikor ez kiderült? Nem az, a mi a parlamentarismus lényegéből folyt volna, kikűzdeni hagyni az élet- és halálharczot a kormány és ellenzék közt, a parlamentnek egyedűl jogos forumán, a képviselőház küzdterén, hanem mindenáron meg kellett ezt akadályozni a szabadelvűpárt egyik végzetes csoportjának az úgynevezett Tisza-csoportnak. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Nem nevezem clique-nek azért, mert több ízben tiltakoztak ellene és én még e tekintetben is kímélni akarom érzékenységüket, hogy azon teljes objectivitást, melyet mindig meg szoktam tartani, mostani felszólalásomban is teljes mértékben követhessem.

Hát, t. ház, mikor ez a clique *(Élénk derültség.)* akarám mondani ez a csoport észrevette, hogy az elégedetlenség a politikai hely-

Digitized by Google

zettel és a kormány eddigi működésével a szabadelvűpárt köreiben is mind szélesebb mérvben terjeszkedni kezd s hogy ennek folytán a párt tetemes része esetleg ellenzéki álláspontra is helyezkedhetik, s így a kormány leszavaztatása a képviselőházban könnyen bekövetkezhetik és bekövetkezhetik az az idő, hogy az ez úton alakulandó új többség fogja dominálni a politikai helyzetet, melyben az eddigi ellenzéki pártok s különösen a nemzeti párt s annak fényes tehetségű vezére lényeges tényezőt fognak képezni és bekövetkezhetik könnyen az is, hogy kormányra jut és így elveit és programmját a haza javára és érdekében meg is valósíthatja, mely nélkül soha nem fog kormányra vállalkozni: akkor, hogy ennek útját állják, készek voltak vállalkozni még arra is, hogy a crisist a parlament illetékes foruma elől elvonják s hogy azt tisztán a párt kebelében intézzék el, mint a szabadelvű párt házi ügyét, hogy ez által az eddigi pártmonopoliumot és ebben féltett hatalmukat és befolyásukat annál biztosabban megőrizhessék. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezért nem engedték, hogy ez a krisis, mely az egész országot érdekelte, nyíltan az ország színe előtt, magában a képviselőházban folyjon le, hanem mint a szabadelvű párt tisztán belső ügyét a culissák mögött in camera caritatis et in camera obscura intézték el. *(Derültség bal felől.)*

Azért adták ki a jelszót, hogy a kormánynak a képviselőházban esetleges leszavaztatása be ne következhessék, hogy a hazát egyedül a szabadelvű párt, mely azt örökbérbe venni látszott, mentheti meg s ezért készek voltak volt pártvezérüket, a volt ministerelnököt és annak cabinetjét a dicsteljes parlamenti bukás helyett egy dicstelen és szégyenletes bukás elé vezetni, a mely vezérletételi processus erkölcsileg valami fenséges s lélekemelő látványt semmi esetre sem nyujtott és nem nyujthatott. És habár az ellenzéknek úgy ellenzéki, mint a közügyek érdekének szempontjából semmi oka nincs sajnálni a volt ministerelnök távozását a kormány éléről, de az objectiv igazságosság érdekében kötelességemnek tartom megjegyezni, hogy ezen egész krísis lefolyása alatt a túloldalon a volt kormányelnök úr tanusította a legcorrectebb magatartást. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

De visszatérek a krisis lefolyásának ecsetelésére, különösen arra a czélzatra és annak miként megvalósítására, mely a kormánypártnak épen előbb említett ama bizonyos csoportját vezérelte. *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)* A czélzat, mely e csoport előtt lebegett, a már bomlásnak induló pártviszonyok között azonban nem volt oly könnyen keresztülvihető, azért ki kellett találni egy másik hangzatosabb jelszót, ki kellett találni a kötelező polgári házasság jelszavát, melyet 15 évi kormányzásukon belül meg nem valósítottak, azért, hogy a szabadelvű zászló elkoptatott czégét és saját szabadelvűségök elvesztett hitelét, a mennyire lehetséges, újra helyreállíthassák. *(Egy hang bal felől: Kitatarozzák!)* Fel kellett találni azért is, hogy legyen az egyúttal az a moloch is, a melynek torkába a volt ministerelnököt, volt pártvezéröket, mintegy a szabadelvűség oltárára hozott áldozatként beledobhassák és daczára annak, hogy a szabadelvűség ellen 17 éven át extra et intra muros eleget vétkeztek, ezzel hitték a szabadelvű párt széthúzó elemeit is mintegy vasabroncscsal, újból összeszoríthatni és ezzel remélték a Tisza-dynastia fénykorát teljes ragyogásában visszaállíthatni. *(Felkiáltások a baloldalon: Soha!)* Azonban, t. ház, én azt hiszem, hogy azok a fondorkodások, melyek e tekintetben folytak, ebben az irányban egészen czélt még sem értek; *(Igaz! a baloldalon.)* részben igenis értek czélt, de a mennyiben czélt értek, az nem szolgál sem a hazának, sem a közügyeknek javára, sem az új kormány positiójának erősítésére, hanem megfordítva: amannak hátrányára, emennek pedig gyengítésére. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

T. ház! Mindjárt megmondom röviden azt is, hogy nézetem szerint mennyiben értek czélt e törekvések és mennyiben nem értek czélt. *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)* Czélt értek először is mindenesetre abban, hogy sikerült a krisis lefolyását magának a kormánypártnak kebelében, a parlament illetékes foruma elől elvontan megoldani.

Sikerült továbbá a szabadelvű pártot legalább egyelőre összeabrincsolni, s kétségkivül előnyös ez ama bizonyos csoportra, mely fentartási ösztönének hódolva, a pártmonopolium érdekeit a haza érdekei fölé helyezte, s tán pillanatnyilag előnyös magára a szabadelvű pártra nézve is, de semmi esetre sem az országra és a szabadelvű párt jövőjére. Sikerült továbbá a Tisza-csoport hanyatló befolyását egy részében visszahódítani, a mennyiben ez csakugyan a cabinet alakításában Tisza Lajos ministerségében külső kifejezésre is jutott, ki az új cabinetben a controlór és vorposzt szerepét elfoglalta. De nem sikerült régi prestige-ének, irányadó és vezérlő befolyásának visszafoglalása, a mi mindenesetre az ország szempontjából csak előny. Mert azok az előrenyomuló törekvések, melyek e csoport felülkerekedő befolyását félelmessé és aggályossá teszik, a szabadelvű párt függetlenebb köreiben fölkeltvén a hazafias aggályokat, férfias elhatározásra és ellenmozgalomra vezettek, melynek

Digitized by Google

kapcsán a — talán épen annak megfékezése czéljából sürgetett — pártconferentián a t. miniszterelnök úrnak oly önérzetes és férfias nyilatkozatát idézték elő, mely csak előnyös lehet úgy rá, mint a közügyre nézve, ha csakugyan fel fogja magát szabadítani minden, a háttérben mozgó felelősség nélküli befolyástól

De bár a t. miniszterelnök úr ez iránti szilárd elhatározásában és jóakaratában nincs is okunk kételkedni, mégis a mult szomorú tapasztalatai, sőt más jelenségek is, jelesül legutóbb a közigazgatási bizottság összeállítása, épen nem nyujtanak nekünk teljes biztosítékot az iránt, hogy e törekvése mindig érvényesülni is fog, kivált abban a környezetben, melyben működését folytatnia kell.

Ez egyik oka annak, hogy mi e cabinettel szemben is megmaradunk a bizalmatlanság álláspontján mindaddig, míg minket a tények az ellenkezőről meg nem győznek. *(Helyeslés a baloldalon.)*

E bizalmatlanságra egygyel több ok rejlik abban is, hogy mint már jeleztem, e cabinet tulajdonképen csak a réginek egy új kiadása, másrészt abban, hogy bár a krisis alatt új aera bekövetkezését hirdették, mégis már az indemnity tárgyalása alkalmával is úgy a miniszterelnök úr, mint a cultusminister úr azt vitatták, hogy a kormány előbbi politikája s elvi álláspontja nem változott, csak kibővítést tapasztalt. A cultusminister úr akkori fényes szónoklatában ezt egy elmés hasonlattal is illustrálta a többet fizető, vagy helyesebben többet fizetni akaró adósról. De e hasonlat ez alkalmazásban még sem egészen talál, hanem egy módosítással igenis megfelelően jellemezheti a kormány helyzetét. Ahhoz az adóshoz hasonlít a kormány helyzete kibővített programmjával, a ki teljes fizetésképtelenségre jutva, hogy a catastropha bekövetkezését magától ideig-óráig még elhárithassa, az eddigi összegeknél sokkal nagyobb összegekről szóló váltókat bocsát ki, melyeket ép oly képtelen lesz beváltani, mint a kisebb összegekről szólókat. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, nagyon tartok attól, hogy ugyanazok a férfiak, akármilyen tiszteletreméltók és nagy tehetségűek legyenek is egyénenkint — a mint azt kétségbe nem is vonom — kiknek politikája már a kevesebbre irányozva is tehetetlennek bizonyúlt s kudarczot vallott, alig lehetnek hivatottak s alkalmasak az egyes irányaiban, ha nem is mindenben helyesen kibővített programm keresztülvitelére; mert szükségkép hiányzik irányukban az általános bizalom és megnyugvás arra nézve, hogy azon bajokat, melyeket elhibázott politikájuk felidézett, azt a megromlott helyzetet, melyet saját intézkedéseik teremtettek, orvosolni és javítani is képesek lesznek és hogy sikerülni fog nekik azokat az izgalmakat, melyeket épen saját tevékenységük szült, lecsillapítani. *(Helyeslés a baloldalon.)* És ha én egész készséggel elismerem azt, a mit t. képviselőtársam és vezérem, gr. Apponyi Albert, már az indemnitási vita folyamán kifejtett, hogy e tekintetben az igen t. miniszterelnök úr részben más helyzetben van, mert előbbeni működésében politikailag még intact, mert egyik irányban sem engagirozta magát mélyebben és ennélfogva a bizalom nagyobb mértékével rendelkezhetik és én hozzáteszem ehhez azt, hogy az ő működésében kétségkivül segítségre jönnek neki más téren kivívott fényes sikerei és emelkedő népszerűsége és mindazon jeles tulajdonságai, melyek a háznak minden oldalát, minden pártját kivétel nélkül személye irányában a tisztelet és elismerés oly mérvére hangolják, a milyent még kormányelnök ellenzéki párt, ellenzéki férfiak részéről nemcsak nálunk, de talán sehol nem tapasztalt: de mindezek még is csak subjectiv momentumok, melyek egymagukban nem képesek ellensulyozni azt a bizalmatlanságot, melyet a kormány a maga egész összetételében s azon végzetes rendszernél fogva gerjeszt, melynek létét köszöni és melynek kifolyásaként jelentkezik; *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* valamint nem képes azon aggályokat sem teljesen eloszlatni, melyek a kormány programmjának némely hiányaival és hézagaival szemben bennünk keletkeznek. De én ezen hiányok és hézagok fejtegetésére, mint előre jeleztem, nem akarok kiterjeszkedni, *(Halljuk! Halljuk!)* pedig a kormány egyházpolitikai programmjának némely hézagaira nézve nekem is volnának aggályaim és megjegyzéseim, azonban ezektől most eltekintek a következő két okból: először, mert én e kérdéseknek általános megnyugvást előidéző békés megoldását annyira szivemen hordom, hogy nem akarom e kérdésnek időn kivüli többszörös fölvetésével e tekintetben a vitát élesíteni *(Élénk helyeslés bal felől.)* és másodszor, mert erre jobb alkalom leend a t. cultusminister úr tárczájának tárgyalása alkalmával, a hová ezek első sorban tartoznak és majdan javaslatainak előterjesztése idejében is, *(Élénk helyeslés bal felől.)* a mely két alkalomra fentartom magamnak a jogot, hogy ezen kérdésekkel részletesebben is foglalkozzam.

Nem akarok kiterjeszkedni azon nemzeti követelmények kédéseire sem, melyek az 1867. alapon, mint abból kifolyók, általunk támasztatnak és a melyeket épen nem tekinthetek oly másod- vagy harmadrangúaknak, minőknek azt a t. miniszterelnök úr jelezte, mert ezek megvalósítása azt a kapcsot, azt az érzést, mely ebben az országban a dynastia iránt megvan s oly mély gyökeret vert, hogy kiirhatatlan, még

Digitized by Google

bensőbbé tenné és a nemzeti aspiratiok ez irányú teljesítése azt a lelkesedés fanatismusának legvégsőbb határáig volna képes fokozni. Ez Magyarországra és a dynastiára nézve másodrendű vagy harmadrendű kérdést nem képezhet, mert a nemzet erejének emelése, a dynastia erejének emelése is, a nemzet erejének bénítása pedig a dynastia erejének is bénítása. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

De, t. ház, még csak a belreformok kérdésével sem akarok most részletesen foglalkozni, mert erre nézve t. képviselőtársam és vezérem gr. Apponyi Albert részletesen nyilatkozott és én mindazokhoz, a miket e tekintetben ő kifejtett, részemről csatlakozom. Egy megjegyzéstől azonban még sem tartózkodhatom *(Halljuk! Halljuk!)* és ez az, hogy a mint egyrészről elismerem, t. ház, azt a haladást, melyet az új kormány a belügyi reformok tekintetében azon irányban tanúsít, hogy kijelentette készségét és hajlandóságát arra nézve, hogy a közigazgatási törvényjavaslatokkal egyidejűleg az ú. n. garantialis törvényjavaslatokat is nagyobb kiterjedésben terjeszti elő és azoknak együttes életbeléptetését hajlandó nagyobb mértékben eszközölni, mint azt az előző kormány kilátásba helyezte. De a mint ezt egyrészről készséggel elismerem, úgy t. ház, másrészről nem nyomhatom el csodálkozásom nyilvánítását a felett, hogy a t. kormány még mindig vonakodik nemcsak a sorrendre, hanem ezen javaslatok együttes életbe léptetésére nézve is kötelező nyilatkozatot tenni; ép úgy vonakodik leköteleznı magát azon irányban, hogy nemcsak a curiai bíráskodást, hanem egyszersmind a parlamenti reformot is a választások tisztasága és szabadsága biztosítéka igényeinek megfelelően, állása tekintélyének és egész súlyának latba vetésével keresztülvinni szándékozik, még pedig mint előfeltételét azon előbb jelzett nagy közigazgatási reformműnek, tehát első sorban és mindenekelőtt. Ezen pedig annyival inkább kell csodálkoznom, mert okúlhatott volna már a t. kormány az előző kormány sorsán és annak példáján; megfontolhatná, hogy ha e részben kötelező nyilatkozat által a kedélyek megnyugtattatnak: a választások tisztasága és szabadsága, érdekeinek megfelelő intézkedések előzetes keresztülvitele által beláthatatlanúl nagy mértékben könnyíteni fogná a tulajdonképeni közigazgatási reformnak megvalósítását és aránytalanúl gyors keresztülvitelét. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

És ezt annyival inkább komoly megfontolás tárgyává tehetné a t. kormány, mert már a t. túloldal részéről is tegnap Morzsányi Károly t. képviselőtársam elismerte, hogy a curiai bíráskodás e tekintetben egymagában nem elégséges, hanem a választási törvény revisioja is okvetlenül szükséges. És megfontolhatná továbbá e tekintetben azt is, hogy a mai választási rendszer egyszer ellene is fordúlhat és ellene is kihasználható leend és hogy talán ez a lehetőség a legutóbbi válság alatt sem volt teljesen kizárva, mert ha a crisis lefolyásaként abból nem a szabadelvű párt mostani szabadelvű áramlatának és ezen ház túlnyomó többsége szabadelvű irányának megfelelő kormány, hanem esetleg egy antiliberalis kormány bontakozott volna ki, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* nem egészen valószínűtlen, hogy az a kormány ugyanazon hatalmi apparatusnak oly mérvű felhasználásával, mint azt az előbbeni kormány vagy a Tisza-kormányok tették s ugyanazon eszközök latbavetésével nem lett volna-e képes maga mellett szintén többséget összetoborzani? *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Sőt, t. ház, tovább megyek. Ha ezen választási rendszer még sokáig fentartatik, ha ezen választási állapotok még tovább is elfajúlnak; ha ezen a téren még további decadentia áll be: ugyanez még egy teljesen elnemzetietlenedett kormánynak is sikerűlhet. Ezért szívleljék meg azon nagy igazságot, hogy a mai választási rendszerben Magyarország állami függetlenségének egy nagy veszélye rejlik s emelkedjenek felül a pártmonopolium pillanatnyi érdekein és vezéreltessék magukat egyedül tiszta hazafias érzületüktől s ennek magasan lobogó fényénél alkossák meg mindenekelőtt s első sorban mindazon garantiákat, a melyek a választások szabadságát és tisztaságát intézményekkel és törvényekkel biztosítják és nem teszik függővé mindenkor a kormánynak és közegeinek esetleges jó indulatától correct vagy incorrect eljárásától; mert ez egyik leghatályosabb biztosítéka minden bekövetkezhető veszélyekkel szemben Magyarország állami függetlenségének is *(Zajos helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* s csak ez nyujthat teljes biztosítékot arra nézve, hogy Magyarországot nem lehet soha semmiféle kormánynak legalább a büntető törvények megtorló erejének alávetett törvényszegés és egyenes alkotmánysértés nélkül, alkotmányos formák mellett a nemzeti közérzület és a nemzet akarata ellenére kormányozni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Én, megvallom, őszintén hinni akarom, hogy a kormányelnök fenkölt gondolkozásában fel fog emelkedni ebbeli feladatának magaslatára és teljesíteni fogja e tekintetben is a haza iránt első rangú kötelességét, mert különben igen súlyos mulasztást, hogy ne mondjam bűnt követne el hazája ellen és oly súlyos felelősséggel terhelné önmagát, melyet nem tudom miként

Digitized by Google

lehetne képes elviselni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

De bármennyire higyjem és feltételezzem ezt a t. ministerelnök úr részéről, mert nem látom nyilatkozataiban a teljes megnyugvás biztosítékát; mert e részben kötelezettséget nem vállalt, épen ezért ez egyik igen fontos ok arra, hogy én a költségvetést el ne fogadjam és teljes mértékben csatlakozzam gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés és éljenzés a baloldalon.)*

Péchy Tamás: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn az 1893. évi államköltségvetés általános tárgyalásánál szót emelek, nem szándékozom tüzetesen foglalkozni annak tételeivel, sem eredményeivel s egyszerűen kijelentem, hogy minthogy az az én óhajtásaimnak teljesen megfelel, ennek következtében az egész költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Én, t. ház, némely politikai kérdésekkel kívánok foglalkozni; *(Halljuk! Halljuk!)* ezekre nézve kívánom elmondani véleményemet tárgyilagosan és minden polemia nélkül. *(Halljuk! Halljuk!)*

Felemlíttettek már ezen kérdések, mondhathatnám, mind a vita eddigi folyamán s lehet, hogy azok, a miket mondandó vagyok, nem is lesznek egészen újak. De ezekre vonatkozó észrevételeim az én gondolkodásomat tükrözik vissza, ezeket tehát elmondani kötelességemnek tartom.

Legelső sorban kívánok szólani a politikai irányról, a melyet én követendőnek tartok. Ez a politikai irány nagyban és egészben — a mint itt a parlamentben mondani szokás — az, a mely 1875-ben a szabadelvű párt alakulása alkalmával ennek cardinalis elveiben nyert kifejezést.

Háromra vonom ezeket össze s ezt a hármat említem meg itt, mint olyat, a mely az én politikai gondolkodásomat máig is irányozza. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első volt 1875-ben az állam pénzügyi egyensúlyának helyreállítása. De ez, a mint méltóztatik látni, a költségvetésben eléretett, tehát további szót nem igényel.

A második alapja azon pártalakulásnak az volt, *(Halljuk! Halljuk!)* a mi nevében is foglaltatik, t. i. a szabadelvűség.

A harmadik pedig volt az 1867-iki alapnak fentartása.

Legfontosabb ezek között ma nagyon természetesen az, a mi a párt nevében is megvan, t. i. a szabadelvűség. Minthogy azonban a mai időben már egy olyan nagy czég alatt, mint a szabadelvűség, sok mindenfélét szoktak érteni, *(Igaz! Igaz! a bal- és szélső baloldalon.)* mert mindenkinek módja és alkalma van abba belemagyarázni azt, a mit ő kíván és óhajt: én a magam részéről jelezni kívánom, hogy mit értek azon szabadelvűség alatt, melyet követendőnek tartok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az én nézetem szerint szabadelvű irány az, a mely az állam functioiból mindazt, a mire az államnak a saját megerősítése és fentartása szempontjából önmagának szüksége nincs, a polgárokra bízza. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Midőn a mi őseink Magyarországot elfoglalták és itt államot alapítottak, a minek már ezredéves ünnepét fogjuk megülni, *(Halljuk! Halljuk!)* nem csupán karddal tették ezt. Krónikásaink, történetíróink, de a külföldi történetírók tanúsága szerint is sokkal hatalmasabb nemzetek és népek foglalták el már ezt a Duna völgyét előttünk és még sem bírtak itt államot szervezni.

Midőn a magyarok csekélyebb erővel — hiszen mindnyájan tudjuk, hogy hunok, avarok, gothok, sőt még más népek is valószínűleg nagyobb erővel jöttek ide — Magyarországot elfoglalták, igaz, hogy találtak itt rokon népeket is, de nem annyit, mint egészen idegen népeket és mégis államot tudtak itt alapítani. Miért? Mert az az alkotmány, melyet ők Pusztaszeren szereztek, a legszabadelvűbb alkotmánya volt akkor a földkerekségnek, mely fáklyát gyújtott abban az irányban, hogy melyek a polgári jogok. *(Úgy van! Úgy van!)* Ez az alkotmány alapította meg Magyarországot és ez tartotta fenn egy ezred éven át. Én azt tartom, hogy ezen az alapon kell nekünk tovább fejlesztenünk a mi alkotmányos életünket, ha azt akarjuk, hogy az ismét fennálljon további ezredévig. *(Tetszés.)*

Tudom én, t. ház, hogy a viszonyok igen nagyot változtak. Tudom, hogy 1848 előtt és után oly nagy különbség van a felfogásokban, hogy lehetetlenség visszatérni a 48 előtti úgynevezett megyei életre. Nem is akarok arra visszatérni; de tudom azt, hogy autonomiát mai alkotmányunk is megenged, sőt megkíván *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és ép ez az, a mit én mindenesetre szükségesnek tartok.

Méltóztassanak elhinni, hogy intézmények adnak erőt egy nemzetnek, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* emberekben nem lehet bízni. *(Élénk helyeslés és éjenzés a bal- és szélsőbalon.)* Méltóztassanak elhinni, hogy igen szép a parlamenti rendszer, vannak is sok előnyei, melyeket mindenesetre fentartandóknak tartok, de önmagában véve kellő biztosítékot nem nyujt. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)*

Én, t. ház, hogy e tételnél kissé inmoraljak, figyelemmel kísértem a parlamentek működését. Tudom, hogy a magyar parlament is 1849-ben — igaz, mozgalmas időkben — együtt ülvén Debreczenben, egy oly határozatot foga-

Digitized by Google

dott el, a melyet az ott levő képviselők legalább háromnegyed része veszélyesnek és helytelennek tartott. Miért fogadta tehát el? Azért, mert a személyekre és egyénekre a hatalomnak lehet hatni és ritkán fog akadni, a ki ezen hatalommal szembe mer szállani. Hogyha ellenben intézmények által megbizottak is lettek volna azon képviselők között, ezek bizonyára szavukat felemelték volna azon határozat ellen, a melyet veszedelmesnek tartottak. Igy van ez, t. ház, más parlamentekben is s itt is úgy van.

Nagy panaszokat hallok arról, hogy parlamentünkben, a mint mondják, párturalom uralkodik. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* Bocsánatot kérek, a parlament a többség uralma a dolog természete szerint, akkor tehát, midőn valamely párt azt a hatalmat, melyet neki a nemzet adott *(Ellenmondások a szélsőbalról.)* — majd rá jövök arra is — megtartja, vélekedésem szerint épen azt teljesíti, mi az ő feladata, természetesen mindig azon körben kell maradnia, a melyet az ethika szabályai megszabnak. Elvileg ez így áll. De a mint már az előbbiekben is kifejteni szándékoztam, az én vélekedésem szerint egy nemzet, mely csupán parlamenttel bír, nem bírván teljes garantiával s ez különösen a mi viszonyaink között nem nyugtathatván meg a nemzetet minden irányban, mulhatatlanúl szükséges, hogy azon polgárok, a kik oda haza vannak, a maguk körében szintén bírjanak oly jogokkal, a melyek őket önérzetes polgárokká teszik, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* mely jogok nekik megadatnak azon czélból, hogy bárminő irányzat kerekedjék is felül a központban, a mi mindig lehetséges, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* nekik meg legyen a módjuk, alkalmuk és joguk azt ellensúlyozni. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ezért tartom szükségesnek az autonomiát, azon autonomiát, mely régi alkotmányunk következtében kifejlődött. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

És itt ismételve ki kell emelnem, hogy én a régi megyei rendszert, a mint az ezelőtt létezett, fentarthatónak nem tartom és igen tévesnek tartanám ma azt az álláspontot, hogy a megyei rendszer, mint megyei rendszer állíttassék helyre; mert ma már a városok is ép olyan, sőt gyakran nagyobb súlylyal birnak, mint a régi megyék és így, ha autonomiáról beszélek, mindig úgy beszélek arról, mint a mely a megyék, vagyis vidékek és városok köztulajdonát képezi. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De e mellett teljes meggyőződésem az, hogy valamint a mai közigazgatás fejlettségénél fogva az a régi közigazgatás, a melyet mindnyájan, a kik idősebbek vagyunk, a megyéknél ismertünk, *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* helyre nem állítható, úgy áll az is, hogy a ki ma közigazgatási teendőket végez, annak azt hivatásszerűen kell tennie, *(Úgy van! a jobboldalon.)* annak nem lehet abban kontárkodnia, *(Úgy van! jobboldalon.)* hanem egész élete feladatának kell azt tekintenie. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Derültség a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

A dolog természetéből folyik az is, hogy az, a ki evvel foglalkozik, azt annak kitenni, hogy esetleg onnan, ha nem tetszik azoknak, a kiket épen ő tartozik rendben tartani, azok által kítétethessék: ezt én elfogadhatónak nem tartom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Magának az autonomiának sem oly lényeges feltétele nézetem szerint az, hogy e nélkül autonomia nem létezhetnék, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* mert méltóztassanak figyelembe venni azt, hogy minden ember bizonyos gyengeséggel viseltetik azok iránt, a kiket ő helyezett a hivatalba és a kikkel folytonos érintkezésben van.

Engem 1867-ben, mikor főszolgabíró akartam lenni, egyenesen vicispánnak választottak meg és én igyekeztem kötelességeimet ott teljesíteni. Nagy híve voltam akkor a megyei rendszernek, mert az akkor teljesen meg is tudott felelni az igényeknek. *(Úgy van! a jobboldalon.)* De azért nem vagyok sem elfogúlt, sem vak az iránt, hogy a mai viszonyok között azt úgy, a mint akkor volt, lehetetlen helyreállítani. *(Helyeslés a jobboldalon. Nyugtalanság a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Ma, t. képviselőház, nem csupán közigazgatási hivatalnoknak kell lenni annak, a ki valamely hivatalt elfoglal, hanem egész hivatalt kell neki vezetni. Lehetetlen az, hogy a ki oda megy panaszra a közigazgatáshoz, azt a közigazgátási egyént keresse s nem tudja maga sem, hogy hol. Annak azt ott mindig meg kell találni, azonnal orvoslást kell neki nyerni, ha a közigazgatást jónak és helyesnek akarjuk fentartani. De az én meggyőződésem szerint az a kinevezett hivatalnok, a ki ott a megyénél a kötelezettségeit teljesíteni tartozik, a legnagyobb ellenőrzés alatt épen akkor lesz, ha a törvényhatóság azon bizottságainak, a melyek arra hivatva lesznek, joguk lesz őt ellenőrizni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Én ezt az ellenőrzést, t. ház, nemcsak a törvényhatósági hivatalnokokra terjeszteném ki, hanem kiterjeszteném minden a megye területén működő állami hivatalnokra is *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és jogot adnék annak a törvényhatóságnak, nem úgy, a mint itt contempláltatott, hogy, ha valakinek panasza van, az talán még kérvénynyel forduljon ehhez az egyénhez; nem úgy, hogy a kinek igazságtalanság okoztatott, az tegyen panaszt, hanem úgy, hogy ha a törvényhatóság panaszt emel, annak a panasznak mindenesetre vizsgálat és indokolt eljárás legyen a következménye. *(Élénk helyeslés a*

Digitized by Google

jobboldalon.) Csak ez képes a közigazgatást helyes irányban vezérelni, mert méltóztassanak elhinni, régi példabeszéd: »Varjú a varjúnak ki nem vájja a szemét.« *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: Ez már igaz!)* Ha, t. képviselőház, bármelyik kasztnál panasz emeltetik valaki ellen, a ki alsóbb rendű abban a kasztban, annak nem könnyen adnak igazságot és elégtételt. Miért? Azért, mert azt mondják, hogy ez által a kaszt nymbusából fog veszteni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És ez a dolog természetében fekszik. Látjuk ezt bíróságainknál. Bíróságainknál, ha valamely alsóbb rendű bíró visszaélése, sőt több, mint visszaélése ellen panasz emeltetik, minő büntetéseket szabnak? 100 forintot, legfeljebb 300 forintot! Méltóztassanak elhinni, hogy így van ez mindenféle közigazgatási forumnál, így van a katonaságnál is, sőt még a papoknál is. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Az élet azt mutatja, hogy mindenütt, a hol valamely osztály önmaga van hívatva arra, hogy elintézze a panaszokat, bizonyos fokig az elnézés fog uralkodni, nem pedig az a tudat, hogy lelkiismeretesen igazság legyen szolgáltatva. Ebből indulok ki, a midőn azt mondom, hogy ha jó közigazgatást akarunk, arra az az egyetlen mód fogja megadni a legjobb lehetőséget és az állami kinevezés csak akkor lesz jó, ha az állami közeg hatályos ellenőrzés alatt lesz nem állami közegek részéről is. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Tovább megyek. *(Halljuk! Halljuk!)* Én abban a meggyőződésben vagyok, hogy csak ott van valamely országban szabad élet, a hol künn a nép életében is élénkség uralkodik. Én megkívánom azt, hogy a polgárok ne csak öt évről öt évre avatkozzanak a közügyekbe és akkor is nagyon veszedelmes módon, hanem hogy folytonos érintkezésben legyenek a közügyekkel, hogy igyekezzenek ott befolyásukat érvényesíteni.

Szükségesnek tartom, hogy a helyhatóságok politikai kérdésekkel is foglalkozhassanak és nem csupán petitiok útján járulhassanak a parlamenthez, mert tudjuk, milyen a petitiok sorsa; alig van, ki meghallgatja és nincs senki, ki azokra valósággal határozat hozatalát kívánná. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Azt tartom, künn is pezsgő állami életnek kell lennie minden irányban. Egyrészről azoknak a hatóságoknak szükséges ellenőriznök mindent, a mi az ő hatóságuk területén történik, másrészről kell, hogy joguk legyen befolyásuk érvényesítésére ott is, a hol az ország általános politikája ezt megkívánja.

Ez élénkíteni fogja a részvétet és azok az üres tanácstermek, melyeket ma a városokban és megyékben látunk, ismét meg fognak telni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A mi nem hiba, mert ott növekedtek mindazok a férfiak, a kik leghatalmasabban igyekeztek az állam valóságos érdekeit megvédeni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: Előbb a főispáni basáskodást kell eltörülni. *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

Péchy Tamás: Nem lévén napirenden ez a kérdés, most tüzetesen nem akarok annak részleteibe belebocsátkozni. Ha majd napirenden lesz, lesz módom és alkalmam kifejteni nézeteimet, melyek a practicus keresztülvitelre vonatkoznak; de így általánosságban méltóztassanak nekem megengedni, hogy tegyek egy pár megjegyzést. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha figyelemmel kísérjük Magyarország történetét, látni fogjuk, hogy igen sok nehéz viszonyon ment keresztül e nemzet, sok vérrel védelmezte jogait és alkotmányát, a mi természetesen sokszor nagy elkeseredéssel járt. De arra nem fogunk példát találni a magyar történelemben, hogy mindezek közepette és daczára e nemzet megszünt volna monarchicus, sőt mondhatom dynasticus lenni. És miért? Mert azok a törvényhatóságok mindenkor monarchicus és dynasticus érzelmeket fognak ezentúl táplálni ép úgy, mint táplálták eddig. Igaz, azelőtt aristokraticus irányuk is volt, de az 1848-ban megszünt. És nem tudom ugyan, miképp fog a törvényhatósági szervezet részleteiben megalkottatni, de semmiesetre sem lehet e szervezet olyan, hogy az aristokraticus legyen, annak demokraticusnak kell lenni. Ennek következtében tehát, ha aristokraticus iránya nem is lesz, meg vagyok győződve, hogy monarchicus iránya lesz. Én azt hiszem, hogyha Franczia országban 1789-ben lett volna erős helyhatósági rendszer a departementokban, XVI-ik Lajos a vérpadra nem kerül soha.

Gr. Károlyi Gábor: Hát jó lett volna ez? *(Mozgás.)*

Péchy Tamás: Bocsásson meg a t. közbeszóló képviselő úr, de én azt tartom a legnagyobb hibának, hogyha az utczák döntenek a politikában. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Ha nem lehet másképp, akkor így kell! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Péchy Tamás: Méltóztassanak elhinni, hogy ha Magyarországon autonomicus állami szervezet nem lesz, ha az meg fog szűnni, vagy ha az olyan lesz, melyben a polgárok nem akarnak résztvenni, — mert az a valóságos próbaköve az autonomiának, hogy van-e abban élénkség, vagy nincs, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a többi mind theoria, — akkor méltóztassék meghinni, a fiatalabb generatio e

Digitized by Google

képviselőházban még meg fogja érni, hogy e parlamentben lesznek republicanusok, lesznek socialisták, lesznek communisták épen úgy, a mint vannak nyugaton, a hol nincs meg az illető államok valódi, széttagozott autonomiája; a mi nagyon természetes, mert egy és ugyanazon ember máskép beszél a zöld asztalnál, a tanácsházban, mint az utczán a hordóról, mikor neki izgatni kell s nem érvekkel harczolni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nagyon természetes tehát, ha a mint ez nyugagaton mindenütt látható, hogy már a socialismussal és communismussal küzdelemben van a társadalmi rend és az állam, így lesz itt is, talán még fokozottabb mérvben.

Ezeket, t. ház, általánosságban kívántam megjegyezni azért, mert nézetem szerint akkor, midőn valamely kérdés mellett, vagy ellen már állást foglalnak az emberek, sokkal nehezebb általános elveket a javaslatokban keresztülvinni, vagy belemódosítani, mintha így az ember előre elmondja nézetét, a melynek azután practicus keresztülvitelére nézve természetesen csak akkor lehet kiterjeszkedni, a mikor a kérdések igazán napirendre kerülnek.

Ezeket is csak úgy általános irányadókul kívántam megjegyezni, mint olyanokat, a melyeket részemről figyelembe veendőknek tartok, tartok pedig leginkább állami érdekek szempontjából.

T. ház! Ez az én szabadelvűségemnek iránya fővonásokban. Nagyon természetes, hogy ezzel sok mindenféle más kérdés is jön kapcsolatba, a melyeknek megoldását hasonlókép a szabadelvűség követelményei szerint kívánom, mert meggyőződésem szerint igen-igen sokáig Magyarországnak szabadelvű irányban fog kelleni haladni, míg mindent akkép rendezett be, hogy majd a conservativ irányra térhet át; századok fognak addig elmúlni, *(Derültség.)* míg lehetséges lesz, hogy ezen irányt vallja az ország magáénak, midőn tudniillik már mindent jól berendezettnek fog tarthatni.

Csak egyet kell még megjegyeznem közigazgatásunkra nézve és ez az, hogy a mi közigazgatásunkat rendkivül rossznak tartják és hirdetik. Én nem mondom, hogy jó, sőt én is azt tartom, hogy szervezeténél fogva hibás és rossz, de meggyőződésem szerint más államok közigazgatási rendszerei se valami jók ám. A híres porosz közigazgatás, melyet, azt hiszem, legjobbnak méltóztatnak mindnyájan tartani — nem régiben magának a legilletékesebb embernek szájából hallottuk — igen sok kifogásra szolgáltat okot. Hiszen maga a német császár, a ki pedig rendkivüli belátással biró férfiú és a dolgoknak mélyére szokott hatni, *(Derültség.)* mondta a frankfurtiaknak, hogy nem érti, hogyan tehetik azt a kifogást, hogy közigazgatásuk oly rendkivül rossz, hisz másutt még olyan sincs. Tehát ott sem mindenki tartja a közigazgatást teljesen helyesnek és jónak. Csak azért kívántam ezt megjegyezni, hogy a mi jelenlegi közigazgatásunk ugyan rossz, de ezt ne méltóztassanak az autonomia rovására irni, hanem méltóztassanak tekintetbe venni, hogy az, a mi most van, tulajdonkép egy réginek a romja, a melyet javítás helyett mindig rontottak, tehát olyan sincs, mint a régi, mely tehát lehetetlen, hogy megfeleljen az igényeknek. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezeket megjegyezve, áttérek a harmadik elvre, a mely a szabadelvű párt alakúlása alkalmával annak cardinalis elvei közül az utolsó volt: az 1867-iki alapnak fentartására. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én, t. ház, ezeket az elveket fentartandóknak tartom, mert ezek az elvek megadják a nemzetnek a módot és alkalmat a fejlődésre. *(Halljuk! (Halljuk!)* Én oly kifejezésekre, hogy »sem előre, sem hátra nem fejleszthető«, vagy »fentartandó úgy, a mint van«, azokra a kifejezésekre a politikában, bár igen becsülöm azokat, de magam individualiter nem sokat adok; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* mert méltóztassanak elhinni, láttam már igen gyakran, hogy mikor aztán arra került a dolog, hogy hátra vagy előre fejlesztetik valami, akkor aztán azt mondták, hogy az csak magyarázat és csodálkozására az emberrel még magával is elhitették, *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* habár a priori más nézete volt. Méltóztassanak elhinni, hogy a politikában a legveszedelmesebb a szóáradat. Agyonbeszélik egymást és confusioba hozzák az eszmék iránt, úgy, hogy ma Magyarországon olyan fogalomzavar uralkodik, a milyen sehol a föld kerekségén nincs. *(Élénk helyeslés és derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Mi elmondhatjuk Senecával, hogy minálunk a szavak valódi értelme már nem ismeretes. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* De ez nem kizárólag a szabadelvű pártban uralkodik, talán nagyobb mértékben uralkodott és uralkodik másutt is, nem is hibakép mondom, mert a dolog természete szerint ott, a hol nagy viták folynak, mindenki igyekszik azon fegyverekkel gondolkodásának érvényt szerezni. Én csak a tényt constatálom, hogy ez így van és ennek megvan a veszedelme épen arra, mit előbb említettem, hogy a parlamentek gyakran elhagyják magukat ragadtatni e szóáradat által és így önmagukban a kellő garantiát nem nyújthatják. *(Helyeslés bal felől.)*

Én, a mint mondám, a 67-iki kiegyezést föntartandónak tartom; mindenki úgy magyarázhatja annak tételeit, a mint ő azt czélszerűnek

Digitized by Google

és jónak látja. Az én magyarázatom az, hogy annak főcorollariuma az, hogy először túl a Lajthán alkotmányos kormányzat legyen, mert hiszen a mi delegatioink a nélkül csakugyan nem működhetnek. Tehát az az első, hogy túl a Lajthán alkotmányos kormányzatnak kell lennie, a mely alkotmányos kormányzattal együtt van azután hivatva a magyar országgyűlés által oda kiküldött megbízott delegatio, mely delegatio csak átvitt erővel dolgozik, tudniillik a magyar parlament jogait gyakorolja ott megbízás folytán, mondom, a magyar delegatio hivatva van ott azon kötelességeit teljesíteni, a melyeket a 67-iki kiegyezés következtében külön-külön a két állam nem végezhet a nélkül, hogy abból minden valószínűség szerint súrlódások ne következzenek.

Ezt megjegyezve, az 1867-ik kiegyezés azon pontjait, a melyek itt gyakran érintettek és vitattattak, föntartandóknak tartom úgy, a mint a szöveg megállapította, de mindenesetre a legnagyobb figyelemmel arra, hogy hátrafelé semmi esetre se menjünk. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Voltak olyan magyarázatok, a melyeket én részemről már nem tartottam elfogadhatóknak s én azokat igen nagy politikai hibáknak tartom, mert megtermik a maguk következményeit és láthatók a nemzetben ma is, a melyeket érintett az én t. barátom az előadó úr, hogy közjogi idegesség uralkodik a nemzetben, illetőleg a parlamentben. Igenis uralkodik ez a közjogi idegesség, pedig előbb nem uralkodott s azért uralkodik, mert a nemzet nem szokta mérlegelni a szavak horderejét, hanem azt érzi és nézi, hogy mi az, a mi általa észrevehetőnek és láthatónak tűnik fel és azt el fogja ismerni. A mint gr. Apponyi Albert t. barátom érintette, különösen a véderő vita óta sokkal rosszabb lett a helyzet künn és elégedetlenebb lett az ország és itt a parlamentben is azóta fajultak el a tanácskozások, úgy, hogy én, a ki 12 esztendeig voltam a ház elnöke *(Zajos éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)* és tíz esztendeig oly nyugodtan viselhettem az elnöki tisztet, hogy kivéve azt a fáradságot, a mit nagyon természetesen idősebb embernek meg kell érezni, ha folytonosan elnököl, ez alatt soha semmi legkisebb aggodalom nem ért: minden erőmet kénytelen voltam összeszedni arra, hogy a parlament az 1889. évben a véderő vita alkalmával visszavezethető legyen a nyugodt tanácskozás medrébe, a mi az én kötelességem és feladatom volt. Ezt megtettem, bár nem is arattam érte valami nagy elismerést. *(Zajos éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)* Nem is kívántam, mert azt tartom, hogy a ki csak kötelességét teljesíti, annak elég elismerés az, ha önmaga belátja, hogy megfelelt kötelességének *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélsőbalon.)*

Azt hiszem tehát, t. ház, hogy az 1867-ik kiegyezés hátra felé semmi esetre nem fejlesztendő, sőt nem is magyarázandó akképen, hogy abból csak egy hajszálnyi is a mi kárunkra származzék. *(Élénk helyeslés.)* Nem jó szolgálatot tesz, a mint mondtam, nem Magyarországnak, mert erről szó sem lehet, de nem jó szolgálatot tesz az a dynastiának sem, a ki azt a kiegyezést bolygatja, *(Élénk helyeslés.)* a ki a nemzetben oly érzelmeket kelt fel, mintha lehetséges volna megbolygatni ezt a kiegyezést, melyet drága áron szereztünk, mert azt lehet mondani, hogy negyedfél százados vérözönnel szereztük meg. Azt nem szabad elhitetni ezzel a nemzettel, hogy ez a kiegyezés módosítható a nemzet kárára bárki által a világon; *(Úgy van! Úgy van!)* mert a mint ezt a nemzet elhiszi, megingattatnék a bizalom és ennek kárát a monarchia nagy hatalmi állása fogja vallani, *(Úgy van! Úgy van!)* a mint vallotta mindenkor kivétel nélkül: az elégedetlen Magyarország gyenge Ausztriát szül. *(Úgy van! Úgy van!)* Azt hiszem tehát, hogy tekintettel arra, hogy itt egy kölcsönös megegyezés jött létre ő Felsége Lajthán túli államaival, hogy mi nem kívánjuk a dolgok folyamán, mind a Lajthán túl szokták magokat kifejezni, őket übervortheilolni, azt tartom, hogy ezzel a kiegyezéssel nekünk most be kell érnünk és akkor, mikor ez a kiegyezés egyes részeiben tíz évről tíz évre nagyon helyesen mindig eldöntés alá kerül itt a parlamentben: akkor mérlegelni lehet azt, hogyan és miben áll azoknak előnye és vajjon nem változtatható-e az talán mindkét fél előnyére czélszerűen. De különben ezt nem lehet bolygatni, mert az más időkben mindenkor egy szerződés jellegével bír, a melyet máskor módosítani, bolygatni semmi irányban nem lehet, mint az időszakonkinti egyezkedések alkalmával, a míg a mi viszonyaink úgy vannak és lesznek, a mint ma vannak.

Én ezen kiegyezést akkor is fentartandónak fogom tartani és azt hiszem, hogy a monarchia ez által a maga erejének teljében mindenkor fenn is fog maradni. Nem szükséges azt semmiféle újabb változtatott szöveggel vagy paragraphussal gyöngíteni, mert a magyar nemzetnek megvan az az ösztöne és az az ítélkezési képessége, hogy meg tudja ítélni és fenn tudja tartani mindig azt, a mi általános jóvoltára szolgál. *(Tetszés.)* Es úgy fenn fogja tartani az 1867-iki kiegyezést is, de jogának erre nézve fenn kell maradni, mert ez a nemzeti souveranitás egy attributuma, melyet feladni semmiesetre sem szabad. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezért kételkedtek sokan és megvallom, kételkedtem én is benne, hogy a véderő-törvény-

Digitized by Google

javaslat 14. § ában nem rejlik-e olyan változtatás, mely a nemzetnek egy souverain jogát bizonyos fokig korlátozná és épen ez volt az oka annak, hogy a véderő vita Magyarországon olyan nagymérvű arányokat öltött és az országra olyan nagy befolyást gyakorolt. Hogy volt-e ennek valóságos és kellő alapja, ebbe nem bocsátkozom, elég azt mondani, hogy magában véve az is elkerülendő lett volna, hogy egy ilyen vita a magyar parlamentben felmerülhessen. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elmondva, t. ház, a szabadelvű párthoz tartozandóságomra vonatkozó nézeteimet, áttérek most azokra a kérdésekre, melyek itt a vita folyamán felmerültek; jelesen pedig először is egy olyan pontra, a mely nem csupán gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam, hanem még sok más képviselőtársam beszédében is foglaltatott. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szemrehányás tétetett ezen pártnak, hogy a párturalmat fenn akarja tartani és ezzel kapcsolatosan a fejtegetések során a legújabbi, de sőt régibb kormányválságokra czélozva elmondatott az is, hogy itt klikk-uralom volna és hogy tulajdonképen a culissák mögött intéztetnének el bizonyos kérdések. Már említettem, hogy én a parlamentet a többség uralmának tartom és így nagyon természetesen következik az is, hogy párturalomnak lenni kell, ha a parlament egészséges alapon nyugszik. Egészen helyes tehát az, hogy a míg valamely pártnak megvan a többsége, az a párt e többséget megtartani akarja és úgy kívánja vezettetni az ország dolgait, a mint azt a párt kívánja. A míg ez így történik, addig nagyon természetes, hogy a parlamenti párturalom is egészséges alapokon nyugszik, de méltóztassanak teljesen megnyugodva lenni, hogy ha nem történnék így, meg is fogná ez magát boszulni. *(Helyeslés.)*

Méltóztassanak elhinni, hogy ki szelet vet, vihart arat. Ha itt ebben a pártban — mert minden pártban vannak ám önérzetes emberek — *(Zajos tetszés és derültség a bal- és szélső baloldalon.)* mondom, hogyha ebben a pártban klikk-uralom vezetné a dolgokat, ez a klikk-uralom okvetlenül találkozni fogna szemben egy másik uralommal, a mely az övét kétségessé fogná tenni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Nem fogja azt tűrni e párt, hogy az ő nevében más kormányozzon; *(Helyeslés a jobboldalon.)* ha tűrné, nem volna érdemes arra, hogy többség legyen. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát eddig tűrték?)* Elmondom, hogy mi szolgáltatott erre okot. Én magam is elismerem, hogy nemcsak most, de általában véve 67 óta a mai napig Magyarországon a kormánykrizisek nem olyanok voltak, a minőknek azoknak egy parlamentaris országban lenniök kell. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* De így volt mindig. Méltóztassék csak felvenni, mikor gr. Andrássy Gyula helyett Lónyay jött, senki sem tudta talán jóformán a pártban sem felőle, hogy miképen következett gr. Andrássy helyébe Lónyay. De mindnyájan arra való embernek ismervén őt, a párt belenyugodott és úgy lett értelmezve, hogy Lónyay a párt óhajtása szerint vette át a kormányzatot és folytatta a párt gyámolítása mellett. Lónyay elmenvén, következett utána talán majdnem ugyanazon módon Szlávy. *(Egy hang a szélső baloldalon: Kicserélték őket!)* Szlávy után következett ugyanazon módon Bittó és Bittó után, mikor már a Deák-pártban némi intrikák kezdtek lábrakapni . . . *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Igaz!)* — ezt nem fogja tagadni senki — mikor, mondom, ezek az intrikák kezdtek lábrakapni, akkor a Deák-párt bomlásnak indúlt és kénytelen volt magát megerősíteni azon a czímen, hogy ezt az állami pénzügyek egyensúlyának helyreállítása kívánja és igényli; a mely azonban a Deák-párt által épen úgy helyreállítható lett volna. *(Élénk tetszés, taps és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Hogy az a Deák-párt által is helyreállítható lett volna, ezt onnan gondolom, hogy a mikor 1875-ben a ministeriumba beléptem, nekem Széll Kálmán pénzügyminister collegám volt és én teljesen hiszem, hogyha ő a kabinetben megmaradt volna, a mi állami egyensúlyunk már régen helyreállíttatott volna. *(Zaj a bal- és szélsőbalon.)*

Ugron Ákos: Tehát nem Tisza Kálmán érdeme!

Péchy Tamás: Ezt csak annak bizonyítására hozom fel, hogy a Deák-párt is képes lett volna helyreállítani az egyensúlyt és azt hiszem, hogy Széll Kálmán ezt már rég megtette volna, ha a boszniai occupatio miatt ki nem lépett volna a kabinetből és ha ez az ügy némileg hátrányosan a pénzügyeket is nem befolyásolta volna. Akkor azután a Deák-párt nem tarthatta fenn többé a régi uralmat úgy, mint addig, mert intrikák kezdtek a pártban lábrakapni. Erre akartam czélozni, a mikor mondtam, hogy a képviselő urak nyugodtak lehetnek, ha azt hiszik, hogy ebben a pártban intrikák folynak, mert akkor erre a pártra nehéz napok fognak következni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Arra nézve pedig, a mit t. barátom, Ugron Ákos közbeszólott, hogy t. i. nem Tisza Kálmán állította helyre az egyensúlyt, kénytelen vagyok megjegyezni, hogy igenis Tisza Kálmán. *(Felkiáltások bal felől: Wekerle!)* Tisza Kálmán állította helyre az egyensúlyt, mert midőn Széll Kálmán megszünt pénzügyminister lenni, akkor a mi pénzügyeink rohamosan mentek lefelé, annyira, hogy már 20—40 millió évi deficit nem

Digitized by Google

volt ritkaság, sőt megtörtént az is, hogy e deficit még póthitelek által lényegesen emelkedett. És így a magyar pénzügyek oly helyzetbe kerültek, mely aggodalmakat keltett mindazokban, a kik a pénzügyekben az ország jövőjét látják rejleni. Igy aztán szükség volt erélyesebb rendszabályokhoz nyúlni, melyeket Tisza Kálmán vitt keresztül, mert ő szavaztatta meg azon törvényeket, melyekben az a többlet foglaltatott, mely az egyensúly helyreállításához szükséges volt. Ez így van. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Az adóprés!)* Távol van tőlem, hogy a jelenlegi t. miniszterelnök úrnak e részbeni érdemeit ne méltányolnám. Igenis, tudom jól, hogy a mit Tisza Kálmán a törvények megalkotásánál, megszavaztatásánál keresztülvitt, azt azután a jelenlegi miniszterelnök úr előbb, mint államtitkár, később mint pénzügyminister érvényesítette praktice annyira, hogy a pénzügyi viszonyok a mai helyzetbe jutottak.

Ezt kívántam az igazság szempontjából megjegyezni és azon szempontból, mint említettem, hogy itt az úgynevezett klikk-uralmat, mint valami nagy veszélyt méltóztattak feltüntetni. Ha veszély, nem lehet veszély másra, mint e pártra. E párt pedig mindenesetre nem fogja sokáig eltűrni magán, hanem úgy fog eljárni, mint azt a viszonyok megkövetelik. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Hosszantartó mozgás.)*

Vajay István: Következnek a janicsárok végnapjai!

Péchy Tamás: Hogyha a janicsárok végnapjai következnének, mint azt Vajay képviselő úr mondja, ő igen is sírna bele! Mert méltóztassék elhinni, nem oly könnyen következnek azok a végnapok, mint ő hiszi. Méltóztassék érvekkel, okokkal meggyőzni Magyarországot nézetei helyességéről, úgy, hogy a többség az övé legyen, akkor majd bekövetkeznek. *(Felkiáltások a szélső balon: Az lehetetlen!)*

Gyakran hallom itt említeni, hogy a képviselőválasztások tisztasága törvény által biztosíttassék. Teljesen osztom e nézetet, mert morális súlyt és ethikai alapot a pártnak csak az adhat, ha érzi azt, hogy ő a valódi közvélemény kifejezése. *(Úgy van! bal felől.)* És méltóztassanak elhinni, hogy ez azon az úton, a melyen a képviselő urak azt elérni kívánják, nehezen lesz elérhető. *(Mozgás bal felől.)* Az a curiai biráskodási törvény, a melyet az általam nagyon tisztelt igazságügyminister úr benyújtott, teljes biztosítékot nem fog nyújtani. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Mozgás jobb felől.)* Törvény e tekintetben kell, de annak a törvénynek igen sok paragraphusból állania nem szabad, *(Zajos derültség és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)* mert ha ez a törvény sok paragraphusból fog állani, akkor az ügyvédek a paragraphusok létrafokai között ki fognak bújni tudni. *(Zajos derültség.)* Az én hitem és meggyőződésem szerint a legkényesebben elbírálható ügyek egyike a képviselőválasztás, melynek minden phasisát lehetetlen casuistice előre látni, melyben a lelkiismeret bírálata mindenesetre fentartandó s a melyben annak, ki a fölött bírálni hivatva van, legelőször is azon tekintetre kell irányítani figyelmét, vajjon az általa észlelt, megvizsgált és talált adatok után az volna-e a képviselő, a ki megtámadtatik azon adatok által vagy nem? Ez az első döntő kérdés, de ezt csak juryszerűen lehet elintézni. *(Tetszés bal felől.)* Nem azt mondom, hogy olyan juryt kell alkotni, mint a milyen *(Egy hang bal felől: Most van! Élénk derültség.)* juryt értenek a jogtudósok manapság, mert én fájdalommal látom ennek vergődését a mi igazságszolgáltatási életünkben. Én azt tartom, hogy olyan bíráló tagok lennének egyszersmindenkorra megválasztandók, kiknek teljes karakterében és függetlenségében bízni lehet *(Helyeslés.)* és a kik legjobb lelkiismeretük szerint bírálnák el a kérdéseket.

Hogyha a curia fogja elbírálni ezen ügyeket: méltóztassanak elhinni, két fogas ügyvéd, ha kezébe veszi az ügyet, három-négy esztendeig is itt lesz az a képviselő, a nélkül, hogy tudná, képviselő-e vagy sem? *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ez az én meggyőződésem; különben méltóztassanak a modern jog fogalmai után menni, majd az idő meg fogja mutatni, hogy hová méltóztatnak eljutni. *(Élénk tetszés a baloldalon.)*

Ezek mellett kívánatosnak tartom még azt is, hogy a képviselőválasztások vezetésére nagyobb befolyásuk legyen az illető törvényhatóságoknak, mint volt eddig; de nem úgy, hogy azoknak legyen több befolyásuk, a kiket oda kineveznek, a kik tehát az állami kormánytól függnek, a kiknek minden jövőjük ott összpontosúl, hanem hogy azok vezessék a választásokat, a kiket az illető hatóságok közvéleménye ezzel megbíz, a kik mindenben függetlenebbek azoknál, a kiket az állam nevez ki. *(Tetszés a baloldalon.)* Ennyit a választás vezetésére.

Az összeírásra nézve az a nézetem, hogy azt hivatalos közegeknek kell eszközölni, még pedig felelősség mellett, hogy azután ki ne maradhasson az, a ki ellenvéleményű, csak azért, mert ellenvéleményű. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Hivatalos közegeknek kell ezt tenniök, mert csak azok csinálhatják meg legjobban, a kiknek a hivatalos adatok kezeikben vannak, természetesen, mint érintettem, azon felelősség mellett, hogy az illető hatósági bizottság minden tagja ezt a felelősséget megkívánhassa. *(Helyeslés bal felől.)*

Különben ezek oly dolgok, a melyek minden

Digitized by Google

ember külön felfogásától függenek, de én, a kinek meglehetős gyakran volt alkalmam választásokat látni s azokban résztvenni, mondhatom, hogy más módot a választások helyes elbírálására nem látok. Természetesen törvénybe kell iktatni mindazt, a mi a választási eljárás körül az illető jelölt, vagy a jelöltnek pártja részéről tehető vagy kerülendő. Minthogy azonban most nem ez a kérdés van napirenden, ennek további fejtegetésébe nem bocsátkozom *(Halljuk! Halljuk!)*

Felemlíttetett itt, t. ház és méltó aggodalommal tölthetett el mindenkit az, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a ház számos tagja azon meggyőződésének adott kifejezést, hogy az udvar és a nemzet között bizonyos elhidegülés van. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezt én nagy szerencsétlenségnek tartanám, ha úgy volna. Így van-e tényleg vagy nincs, azt nem tudom; de csak azt kívánom megjegyezni, hogy a kormány legelső és legfontosabb feladatának annak kell lenni, hogy ezt az elhidegülést lehetőleg megszüntesse; *(Élénk tetszés a baloldalon.)* megszüntethető pedig ez az által, hogyha a magyar nemzet valódi érzülete ő Felségének tudomására hozatik *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és hogyha ő Felsége azon kérdésekre nézve, melyek ezt az elhidegülést előidézhették, ugy, a mint tényleg valóságban vannak, informáltatik. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Én ismerem Magyarországot és nem hiszem, hogy bárki megczáfolhasson engem e tekintetben ezen teremben, de én mélyen meg vagyok győződve, hogy Magyarország ez elhidegülést nem érdemli meg. *(Zajos helyeslés, éljenzés és taps a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Igaz! Úgy van!)* Magyarország ugyanis ragaszkodik a maga jogaihoz. Nem is csoda, hisz vérrel szerezte azokat. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* De Magyarországnál dynasticusabb érzelmű ország nincs széles e világon. *(Általános helyeslés.)*

Méltóztassanak elhinni, hogy ha úgy foly a világ sora, a hogy most látjuk már régóta folyni Európában, el merem mondani, hogy Magyarország lesz az utolsó monarchia ebben az öreg világrészben, ha Magyarország intézményei tiszteletben tartatnak. *(Zajos helyeslés, éljenzés és taps a bal- és szélső baloldalon.)*

Arra kérem tehát a t. kormányelnök urat és különösen azon minister urat, a ki ő Felsége személye mellett van. *(Ellenmondások és felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Jóra bízták!)* Arra kérem — mondom — a t. ministerelnök urat, *(Közbeszólások a szélső baloldalról: Ez már helyes!)* hogy ezt mindenesetre méltóz assék eloszlatni, még pedig semmi egyéb által, mint érzület és helyzet valódi feltárásával. *(Zajos helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Horváth Gyula: Hogy vége legyen már az árúlkodásnak! *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Ellenmondások a jobboldalon.)*

Péchy Tamás: Egy kissé hosszabbra nyúlt ugyan beszédem, *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* azonban méltóztassék még megengedni, hogy egy pár tárgyra kiterjeszkedjem. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* Az egész országot foglalkoztatja, sőt a jelenlegi ministerkrisis okául felhozzák, hogy itt az egyházpolitikai kérdések szándékoltatnak megoldásra vezettetni. *(Halljuk! Halljuk!)* Annak fejtegetésébe, vajjon a jelenlegi ministerkrisisnek ez volt-e az oka vagy sem, én nem bocsátkozom, hanem veszem a tényt úgy, a mint mondják, hogy az volt az oka, hogy egy nagy elv lett kimondva, mely csak évek múlva lesz, igaz, megvalósítható. S minthogy ily nagy elv megvalósítására sok idő kell; minthogy erre elő kell készíteni az embereket, minthogy foglalkozni kell a közvéleménynek azokkal, ennek következtében szükségessé vált, hogy oly férfiú álljon a kormány élére és oly férfiak lépjenek a kormányba, a kik ezen elvet már most proclamálják.

A nélkül, hogy az elvre magára nézve, illetőleg az ezen elv keresztülvitelére szükséges törvényjavaslatokra nézve most véleményt nyilvánítsak — mert hiszen azokat voltaképen még nem ismerjük — kénytelen vagyok kettőt megjegyezni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először is én azt tartom, hogy a mi egyházpolitikánknak nem szabad másnak lenni, mint a mit Berzsenyi költeménye kifejez:

»Isten, kit a bölcs lángesze föl nem ér,
Csak titkon érző lelke óhajtva sejt,
Léted világít, mint az égő
Nap, de szemünk bele nem tekinthet.«

Ez a helyes egyházi politika, mert ebben világosan benne rejlik az, hogy semmi olyat az állam el nem követhet, a mi conflictusba hozhatná az egyes felekezeteknek, vallásoknak dogmaticus dolgaival.

Vajay István: Helyes! *(Közbeszóló tapsol, mire élénk derültség keletkezik.)*

Péchy Tamás: Ebből következik, t. ház, hogy itt a megoldásnak semmi esetre sem szabad azon a nyomon haladnia, melyen a február 26-iki rendelet halad. *(Helyeslések.)* Elismerem, hogy annak intentioja lehetett a legjobb, de az igen veszélyes következményű. *(Helyeslések.)* Hitem szerint már az, hogy eddig ebből Magyarországon nagyobb bonyodalmak nem származtak, igen nagy mértékben bizonyítja azt, hogy Magyarország mai episcopatusa, főpapsága azon a magaslaton áll, melyen Magyarország főpapsága a hazafiság tekintetében mindig állott és hogy az úgy vezettetik, hogy még az ilyen kényes dolog miatt sem lép olyan térre, melyen

Digitized by Google

Magyarország fejlődését végzetes következmények érhetnék. *(Élénk helyeslés a bal és szélső baloldalon.)*

Én tehát a legnagyobb tisztelettel emlékezve meg azokról, a kik Magyarország papságának élén állanak, nem tartom újabban megkisérthetőnek azt, hogy ismét ezen az úton történjék a megoldás, mert tartok tőle, hogy az veszélyessé válhatnék, *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* ámbár hiszem, hogy a főpapság nem fogná engedni azt erre a térre irányozni.

A közszabadság s jogegyenlőség szempontjából, a házasság kérdése, mint igazságügyi kérdés szerintem is rendezendő. Megvallom, én régóta csodálkozom azon, hogy azok a rendkivül bonyolult viszonyok és törvények, melyek Magyarországon igazságszolgáltatási szempontból a házasság terén ma fennállanak, eddig fentartattak. Én azt egy jogállamban — mely ugyan Eötvös Károly t. képviselőtársam szerint non sens, de a mely alatt oly államot szoktunk érteni, a hol a törvény uralkodik — fentarthatónak nem tartom, hogy minden egyháznak fia különböző elbirálás alá kerüljön házassági, sőt sok tekintetben az örökösödési ügyekben is. *(Felkiáltások bal felől: No Vajay! Nagy derültség.)* Ez egy teljesen tarthatatlan állapot,

Madarász József: Most tapsoljon Vajay! *(Derültség.)*

Péchy Tamás: Meglehet, t. ház, hogy ez nem tetszik a t. képviselő úrnak, *(Nagy derültség.)* de az ily dolgokban áll Széchényinek azon nagy mondása, hogy minden a modortól függ. Méltóztassék elhinni, hogy sok függ attól, hogy mikép inscenirozzák az ügyet, hogy minő oldalról igyekszik azt valaki megoldani s hogy ki az, a ki azt megoldja. *(Nagy derültség a baloldalon.)* Ez utóbbit én csak másodrangúnak tartom, a fő az, hogy mikép oldatik meg az ügy. Én azon elveket, melyek e tekintetben kimondattak azon szempontból, hogy elérhessük, ma is helyeseknek tartom, de nagyon természetesen azt kívánom s azt várom, hogy legnagyobb óvatossággal, a szabadság postulatumának figyelemben tartásával oldassanak azok meg. *(Helyeslés a baloldalon.)* Én bizonyosan egyike leszek azoknak, a kik ezeket helyeselni fogják. *(Halljuk! Halljuk!)* De ennél tovább nem immoralok, hanem még egy pár észrevételt kívánok tenni az egyes ministeriumokra nézve. *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)*

Hitem szerint a kormányzás egész irányát a miniszterelnök úrnak kell megadni s hiszem is, hogy azt ő meg is fogja adni. A miniszterelnök úrnak második legfőbb feladata az, hogy Magyarország közjogának első őre legyen. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Azt hiszem, hogy ebben sem fogok tévedni. Harmadik kötelessége legyen, mint már érintettem, az, hogy ő Felségét a királyt mindenesetre teljesen világosítsa fel mindazokról, a mik az országot illetik; híven világosítsa fel az ország érzelmeiről még akkor is, hogyha azoknak talán nem volna is oly színök, a mely mindig kedves szokott lenni, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* mert ha léteznek bajok és félreértések, ezeknek kútfeje csak az lehet, hogy nem teljes világításban tüntetvék fel azok a dolgok, melyek az országban történtek. Ebben, mint már említettem, segédkeznie kell az ő Felsége személye körüli ministernek is. *(Derültség bal felől.)* Ő mindig ott van; ő neki tehát az ottani érzületet ismernie kell. Itt azonban, t. ház, nem a király érzületét értem, mert azt mindnyájan ismerjük. *(Igaz! Úgy van!)* Ismernie kell az udvar érzületét és ha ott bármi aggodalmat észlel is, erre vonatkozólag az itteni hangulatot és az ország érzelmeit ott megmagyarázni és az udvart is e részben felvilágosítani az ő hivatása. *(Úgy van! jobb felől. Mozgás bal felől.)* Ez, t. ház, olyan feltétel, a mely nélkül az, a ki ott van, nem fog teljesen megfelelni a maga feladatának. De tovább megyek. A Felség személye körüli minister feladatai közé tartozik az előléptetések, kinevezések és kitüntetések ajánlása. Nem csekélységek ezek, t. ház, egy monarchiában, *(Úgy van! bal felől.)* mert egy monarchiában azon vélelem uralkodik, hogy a ki megérdemli, azt ő Felsége részesíti is a jutalomban. Annak tehát, a ki ő Felsége mellett van, kötelessége őrködni a felett, hogy ez ellen az elv ellen semmiféle hiba el ne követtessék. *(Úgy van bal felől.)* Ez emeli a dynastiai érzületet, emeli a király iránt nálunk különben is nagy mértékben meglévő tiszteletet és ragaszkodást. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Sokszor felhozták, hogy magyar udvartartásnak kellene lennie. Nem tudom, hogy ennek keresztülvitelére kedvező-e most az idő, vagy nem. Nem is akarok ennek részletezésébe bocsátkozni, de egyet meg kell jegyeznem. *(Halljuk! Halljuk!)* Mi magyarok századokon keresztül, azt lehet mondani, el voltunk zárva az udvartól. Nem mondom, hogy egyesek, kiváló, gazdag főurak stb nem fordulnak meg az udvarnál, nem emelték és nem részesültek annak a fényében; de maga a nemzet zöme nem. Ebből az következett, hogy a nemzet az udvari szokásokat nagyon kevéssé ismeri.

Beőthy Ákos: Hála Istennek! *(Élénk derültség a baloldalon.)*

Péchy Ákos: Pedig méltóztassanak elhinni, szükséges ez nagyon. Az udvarnak meg vannak bizonyos szokásos szabályai. A ki azokat nem tudja és ott megfordul, könnyen kiteszi magát annak, hogy bizonyos idegenséggel találkozik nem a király, nem ő Felsége, nem is a fő-

Digitized by Google

herczegek részéről; de a mi sokkal rosszabb, az udvar többi tagjai részéről. *(Felkiáltások bal felől: A lakájok részéről!)*

Ebből két irányban következik baj. Az egyik az, hogy azok, a kik az udvari szokásokat ismerik, ha azt látják, hogy valaki azok iránt nincs kellő figyelemmel, mert nem ismeri azokat, először elítélik az illetőt és társaikat is így hangolják ellene, másrészről pedig a ki érzi, hogy hibát követett el, azt mondja, hogy nem ismerem én ott a szokásokat, nem szívesen megyek máskor, a királyhoz igen, de máshoz nem. *(Derültség.)* Már pedig egy monarchiában, egy kettős, Ausztriából és Magyarországból álló monarchiában, akár lesz magyar udvartartás, akár még egy darabig nem, mindenesetre szükséges az, hogy azok, a kik a Felség személye körül a két államból gyakran megfordulnak, azok ismerjék az udvari szokásokat mindkét oldalon és egyformán legyenek fogadva minden részről. Én tehát azt kívánom, hogy az, a ki az ő Felsége személye körüli ministerium vezetésével meg van bízva, azokról az udvari szokásokról készíttessen ismertetést, hogy a kik ott megfordulnak, a kellő tájékozással birjanak. Méltóztassék elhinni, hogy ha egyszer magyar udvartartás lesz — a mint hiszem, hogy nemsokára lesz — akkor is bizonyos fokig — mert hisz minden nemzet magához alkalmazza az udvart is — ezek a dolgok irányadók lesznek.

A magyar honvédelmi ministerre vonatkozólag egy megjegyzést kívánok tenni. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* A magyar honvédség a magyar nemzet áldozatkészsége és a magyar nemzetnek úgyszólván reminiscentiái folytán is igen nagy fejlődésnek indúlt; szereti azt a nemzet, kész is érte áldozni; jól is teszi, mert nagy jövője van.

Linder György: Ágyúja volna! *(Halljuk! Halljuk!)*

Péchy Tamás: De én nem azért érintem ezt, mintha valami különös mondandóm volna erre vonatkozólag, hanem azért, mert én a honvédelmi minister feladatának tartom nem csupán azt, hogy a magyar honvédségnek legyen fejlesztője és felügyelője, de tartom azt is, hogy a maga befolyását az egész hadseregre nézve igyekezzék érvényesíteni ott, hol azon hadsereg intézményeiről van szó. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ezeknek taglalásába sem akarok most részletesen belemenni, mert ez már nem fér bele beszédembe; de egyet mégis megemlítek. Igen nagy hibának tartom azt, hogy minálunk mai napig az a czopf divatozik, hogy a besorozásnál mindenkire nézve azt kívánják meg, hogy olyan legyen, a ki a legnagyobb strapátiokat is kiállja. Helyes ez a sorhadnál, de hiszen mindnyájan tudjuk, hogy temérdek ember van, ki az irodákban, a depôtoknál és más ilyféle helyeken végezi szolgálatát. Nagy gránátos emberek vannak, a kiknek feladata a tentatartót kihordani; mások, kik csekélyebb testűek, a hadiszolgálatra nem alkalmasak, még jobban tudnák az efféle dolgokat elvégezni, a mi által lényegesen megkönnyíttetnék az újonczok kiállítása. Akként lehetne eljárni a sorozásnál, hogy ezek is teljesítsék a haza iránti kötelességüket, ha nem képesek a sorhadnál, teljesítsék az irodákban, vagy a kórházakban.

A horvát minister úrra csak egyet jegyzek meg. *(Halljuk!)* Apolja azt a testvéri érzetet, melyet Magyarország Horvátország iránt nyolcz századokon át mindig megtartott, jövőre is *(Helyeslés.)* és igyekezzék, ha valaha félreértés merülne fel, azt megelőzni, vagy ha van, elhárítani. *(Helyeslés.)* Mi igazi testvéri szeretettel viseltetünk a horvátok iránt. Nincs a föld kerekségén olyan társország, mely egy nálánál hatalmasabb és nagyobb országtól hasonló jogokat birna, mint a minőkkel Horvátország bir. *(Úgy van!)* Tessék elhinni, hogy ha Irlandban azon jogokat adná meg Anglia, az irek nagyon meg volnának elégedve. *(Úgy van!)* Tehát méltányolják ezt a mi érzetünket a horvát urak; mi meg fogjuk ezt jövőre is tartani, mint eddig.

T. ház! Csak igen röviden érintem még azokat, a miket mondani akarok. *(Halljuk! Halljuk!)* Megvallom, hogy az igen hosszú beszédeket nem szeretem, sok beszédnek sok az alja. *(Halljuk! Halljuk!)*

A pénzügyministeriumra vonatkozó nézeteimet külön fogom előadni az illető költségvetés tárgyalásánál.

A mi a belügyministeriumot illeti: a közigazgatásra vonatkozó általános véleményemet már elmondtam. Mulhatatlanúl szükségesnek tartom, hogy a belügyministerium az eddiginél sokkal nagyobb figyelmet fordítson az egészségügyre. Ha valaki azt a rendetlenséget, mely itt különösen a fővárosban — pedig talán még itt legjobb a helyzet — a cholera beállása előtt volt, figyelmére méltatta, láthatta, hogy ilyen állapot mellett a legnagyobb veszélynek van kitéve az a nemzet, mely ilyen renddel megy egy netáni járvány elé. Országszerte dúlnak dyphteritis és mindenféle más járványok, azokra a kellő figyelem sem fordíttatik. Ha a cholera nem jön, akkor a rend marad a régi, tudniillik a régi rossz. Ajánlom ezt a belügyminister úr figyelmébe.

És ajánlok még egyet. Ő legjobban fogja tudni, hogy minő calamitás Magyarország felföldjére nézve az, hogy Ororszországból foly-

Digitized by Google

tonosan vándorolnak be ide és letelepednek itt zsidók. Ennek elejét kell venni. *(Helyeslés.)* Magyarország régi zsidósága, t. ház, már egészen más érzületű, mint ez; *(Úgy van! Úgy van!)* az képes összeforrni a nemzettel, abból lesznek magyarok, nagy részben már most is azok. De ezek a bevándorlottak tartják őket vissza, mert ezek a legvadabb orthodoxiával jönnek ide, nem hoznak be semmit, a munkát kerülik, szóval bevándorlásuk az országra nézve semmi esetre sem előnyös, csak káros. *(Helyeslés.)* Ezt akadályozza meg, a mennyire lehet, ha máskép nem, törvényhozás útján.

Az igazságügyminister úrhoz is van egy kérésem. *(Élénk felkiáltások a szélső baloldalról: Halljuk! Halljuk!)* Azon nagy programmból, melyet székének elfoglalásakor itt a házban mondott, sokat valósított meg, de a legtöbbet még eddig nem valósította meg. Azt méltóztatott ugyanis mondani, hogy a szóbeliséget kívánja behozni. Meggyőződésem szerint irásbelileg törvényt szolgáltatni lehet, de igazságot nem. Az irásbeliség mellett a forma fog mindig dönteni a lényeg helyett és mindig többet fog érni, ha egy félnek jó ügyvédje van, minden anyagi igazságnál, míg ellenben a szóbeliségnél kitűnik a tiszta igazság. Pedig ha igazságszolgáltatás, akkor igazságot kell neki szolgáltatni. Ezt méltóztassék keresztülvinni a minister úrnak annál inkább, mert ő nagyon jól tudja, hogy 100 eset közül, mely a bíróság előtt előfordúl, 99 nem contentiosus, nehéz ügy és könnyebben elbirálható, csak a 100-dik olyan, a melynél egy igazi avatott bírónak teljes munkaképességére van szükség.

Ha tehát ez igy van, méltóztassék úgy eljárni, hogy Magyarországon az, a mit minden állam kíván, a gyors, olcsó és valódi igazságszolgáltatás országa jöjjön el már egyszer és ne legyünk mindig abban a Bach-korszakból átöröklött mostani állapotban, a melynél siralmasabb nem létezik. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

A kereskedelemügyi minister úrra vonatkozólag csak annyit jegyzek meg, hogy a kereskedelem és ipar jövőjére vonatkozólag általa tett igéretek és azon irány, melyet a kormányba lépésétől fogva képviselt, engem teljesen megnyugtatnak. Ennek következtében én teljes bizalommal viseltetem iránta és hiszem, hogy az ügyeket helyesen fogja végezni.

Ezek után, t. ház, bocsánatot kérek, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy oly terjedelmesen szóltam. *(Helyeslés a baloldalon.)* Igen hosszú ideje annak, hogy a költségvetéshez szólhattam; tizenharmadik éve annak, hogy költségvetési tárgyalásban részt nem vettem. Nem terjeszkedtem most ki másokra, mint a mit a házban már előttem felemlítettek, de kötelességemnek tartottam nézeteimnek legalább egy részét ezúttal elmondani. *(Helyeslés.)* Nagyon köszönöm, hogy a t. ház szíves volt véleményemet meghallgatni. *(Éljenzés a baloldalon.)*

Kijelentem, hogy a költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Tóth János! *(Felkiáltások a baloldalon: Holnap! Holnap!)*

Tóth János: T. ház! Tekintettel az idő előrehaladott voltára, kérem a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy beszédemet, mely terjedelmesebb lesz, holnap mondhassam el. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: T. ház! A képviselő úr hosszabb beszédet kívánván mondani, kéri a t. házat, hogy azt holnap tarthassa meg. *(Helyeslés.)*

Az igazságügyminister úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! Azon javaslatot teszem, méltóztassék elhatározni, hogy egy 30 tagú bizottság küldessék ki a végett, hogy a curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslat előzetes tárgyalás végett hozzá utasíttassék. Méltóztatnék talán ma meg határozni azt a napot is, midőn e 30 tagú bizottság megválasztassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Minthogy a mai tanácskozás be van fejezve, a napirendet illetőleg lesz szerencsém javaslatot tenni, vonatkozással az igazságügyminister úr által mondottakra. Javaslom, méltóztassék hozzájárulni, hogy a holnapi napon ülés tartassék, a melynek napirendjén lenne a mai napirend: a költségvetés tárgyalásának folytatása; továbbá ajánlanám, méltóztatnának hozzájárulni, hogy a holnaputáni ülésben megejtetnék a szavazás azon 30 tagú bizottság megválasztására, a melyre nézve az igazságügyminister úr az imént tett javaslatot. Egyúttal minthogy Széll Ákos jegyző úr képviselői állásáról lemondott, egy jegyzői hely is be volna töltendő. Végre Bartha Miklós képviselő úr bejelentvén azt, hogy megrongált egészsége miatt mentelmi bizottsági tagságáról lemond, szükséges lesz a mentelmi bizottságba is egy tagnak választása.

Ha ezt igy elfogadni méltóztatnak, *(Helyeslés.)* úgy határozatképen kimondom, hogy a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésnek napirendje lesz a költségvetés általános tárgyalásának folytatása, a holnaputáni ülés napirendjére pedig kitűzetik egy jegyzőnek, a mentelmi bizottságban egy tagnak és az igazságügyminister úr által ajánlt 30 tagú bizottságnak megválasztása, ezután a költségvetés általános tárgyalásának folytatása.

Digitized by Google

Esetleg azonban még a holnapi napon is kitűzhet a t. ház tárgyakat a holnaputáni ülés napirendjére. *(Helyeslés.)*

A holnapi ülés napirendre, nemkülönben a holnaputáni ülés napirendje is meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 35 perczkor.)

124. ORSZÁGOS ÜLÉS

1892. évi deczember hó 16-án, pénteken

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Állami költségvetés tárgyalása. — B. Atzél Béla eskü letétele. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András, gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Schóber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa a deczember hó 15-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom Hont vármegye közönségének feliratát, nagyobb szabású országos állatvásárok, valamint egy országos kártalanítási alap létesítése iránti intézkedés megtétele tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

Bemutatom a tatai kir. járásbiróság kezelő hivatalnokainak Horváth Géza orsz. képviselő által beadott kérvényét, az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról szóló törvényjavaslat módosítása tárgyában.

Bemutatom Batta Mihály és Podhorányi József fegyházi lelkészek kérvényét, melyben 9-ik osztályú és fokozatú fizetésök megállapítását kérik.

Mindkét kérvény kiadatik a ház pénzügyi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjeszteni valója nincsen.

Következik a napirend az 1893-ik évi állami költségvetés folytatólagos tárgyalása.

Bernáth Dezső jegyző: Tóth János!

Tóth János: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt hiszem, hogy nem lehet az országgyűlés előtt fontosabb kérdés, mint a költségvetés megállapítása és megszavazása. A költségvetés képesíti a kormányt politikájának tovább vitelére és abban áll az ország alkotmányosságának, szabadságának, jogai biztosításának egyik legfőbb garantiája, hogy a kormány csak annyit és arra költhet, a mennyit és a mire a pénzt az országgyűlés megszavazza.

S a mikor az országgyűlés ezen legfontosabb kérdésben tanácskozik, határozatot hoz, joga, sőt elengedhetlen kötelessége is, hogy ne csak az államháztartás mikénti berendezése, az állam bevételeinek helyes vagy helytelen alapokra fektetése, az állam kiadásainak szükségessége és hasznossága felett tartson szigorú ellenőrzést és bírálatot, hanem tartson szigorú bírálatot a kormány általános politikája — az államot irányító és vezető egész kormányzati rendszer felett — ennek megtétele különben is itt a költségvetés általános tárgyalásánál a leghelyesebb és legjogosultabb, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy így mindenki belátása, meggyőződése és politikai hitelvei behatása alapján levonja a consequentiát arra nézve, vajjon a költségvetés megzavarása vagy megtagadása által akarja-e a kormányt politikája követésére képesíteni vagy sem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Ha vizsgáljuk, t. ház, a kormánynak politikáját, melylyel az országot kormányozza; ha vizsgáljuk azon elveket, melyekkel az állam nemzeti egységét fentartani, talán fejleszteni törekszik; ha vizsgáljuk, vajjon igyekszik-e a nemzet törekvéseit, aspiratioit kielégíteni: lehetetlen megállapodnunk azon programmnál, melyet a kabinet nevében a t. ministerelnök úr néhány héttel ezelőtt itt az ország előtt előadott, hanem mint ő is jónak látta tenni, vissza kell mennünk a mai rendszerek forrására: a 67-iki kiegyezésre.

S a mikor, t. ház, a kormány politikája s a fennálló kormányzati rendszer felett óhajtok általánosságban bírálatot mondani, nem akarok részletezésébe bocsátkozni a függő egyházpolitikai kérdésnek, részint azért, mert ezt megtehetjük a költségvetés részletes tárgyalásánál, *(Helyeslés)* részint és különösen pedig azért, mert ha majd ezen kérdésben nem üres kijelentésekkel, hanem határozott tényekkel állunk szemben, akkor lesz alkalmunk és módunk e kérdést alaposan megvitatni. *(Általános élénk helyeslés.)*

Azon másik kérdésben pedig, mely hazánk politikai közfelfogását ma leginkább uralja s melyet az ellenzéki pártok az indemnyti törvényjavaslat és most a költségvetés alkalmával kellő alapossággal megvitattak, hogy t. i. mi volt az indoka a közelmultban lefolyt kormányválság és változásnak, azt hiszem, hazánk közvéleménye teljesen tisztán lát, mikor azt hiszi, hogy a kormányváltozást a volt ministerelnök úr egyéniségének és politikájának tarthatatlansága és kicsinyes személyes érdekek szülték. *(Helyeslés.)*

Ezektől eltekintve, t. ház, én felszólalásomban a lehető legáltalánosabb keretben óhajtok mozogni ez alkalommal. *(Halljuk! Halljuk!)*

Sokat képezte tanácskozások és vitatkozások tárgyát itt a parlamentben a kiegyezés. És méltán is, mert 25 év óta összes kormányzati rendszerünk ez alapból van merítve. S a mikor tekintjük létrejövetelének igazoltságát vagy igazolatlanságát, lehetetlen, hogy előtérbe ne nyomuljon azon kérdés: vajjon Magyarország az erkölcsi és anyagi válság oly nyomasztó helyzetében volt-e 1867-ben, hogy a nemzeti előhaladás és szabad fejlődés csakis ezen az egy alapon és úton volt biztosítva vagy nem lett volna-e helyesebb inkább, ha nem is a legridegebb téren a passivitás terén megmaradni de a nemzeti jogok visszaszerzését erélyesebb módon követelni s a sors által is kínálkozott kedvező helyzetet a nemzet előnyére kihasználni? *(Halljuk! Halljuk!)*

Ezen kérdés elfogulatlan eldöntése ma már, mikor 25 év tapasztalásai szólnak a kiegyezés értékéről, teljesen jogosult. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

S bárki, ha a 67-iki alkotásokat hazánk állami integritása és consolidatioja s a magyar nemzetnek e 25 év alatti culturalis, anyagi és erkölcsi előhaladhatása szempontjából — minden melléktekintetek és önző érdekek elvetésével elfogulatlanúl — ítéli meg, indokoltabbnak tartom ítéletét, ha azt Tisza Kálmán t. képviselőtársam egykori szent meggyőződése szerint hozza meg, ki is erre vonatkozólag tudnivalólag így nyilatkozott: e kérdés megítélése attól függ, hogyan teszszük fel a kérdést, mert ha úgy teszszük fel, hogy mink nincs; hogy jelesen nincs független kormányunk, nincs teljesen független pénzügyünk, nincs minden kellékekkel felruházott parlamentünk, nincs magyar hadseregünk; akkor azt mondom: távolról sem kaptunk meg mindent, a mit kívánnunk lehetett, sőt kellett volna. De ha ellenben azt nézzük, hogy mink van? Van delegationk, van közös ministeriumunk, van közös hadseregünk, van államadósságunk, több mint a mennyit elbirunk: akkor azt mondom, hogy sokkal többet kaptunk, mint a mennyit kívánunk, remélnünk lehetett.

Tehát a nemzeti szabad fejlődés feltételeit ből távolról sem kaptuk meg mindazt, a mikívánnunk lehetett, sőt kellett volna; ellenben a nemzeti előhaladhatás akadályaiból sokkal többet kaptunk, mint a mennyit remélni lehetett. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Igaz ugyan, hogy ezen citatumra ugyanazt mondhatja a t. ministerelnök úr, mint a mit Deák Ferencz egyik legnevezetesebb kijelentésére Komjáthy Béla t. képviselőtársam e napokban mondott, hogy nem lehet Magyarország nagyobb államférfiainak politikai törekvéseit és intentioját egyes kiszakított mondásokból megítélni s ez esetre ez teljesen rá is illenék, mert a t. képviselő úr politikai törekvései és intentiojának értékét is úgy lehet teljesen igazságosan megítélni, ha ugyanezen kérdésben 10 évvel később elfoglalt álláspontját és beszédeit, — mik tudnivalólag homlokegyenest ellenkeznek ezzel — latolgatjuk és számításba veszszük, de szerény nézetem szerint hazánk történelmének nem a legigazságosabb szolgálása az, ha bárki is elvitatni igyekeznék Deák Ferencz azon intentioját, mely szerint ő is a 67-es alkotásokat a nemzeti jogok visszaszerzése tekintetében csakis minimumnak tekintette és intentioja volt oly keret megalkotása, melyben a nemzeti jogok folytonos érvényesítése, fejlesztése és tágítása által hazánk lépésről-lépésre közelebb halad állami önállósága és függetlensége kivívására.

Deák Ferencz ezen nagy horderejű kijelentését nem hogy elvitatni, de azzal számolni kell annyival inkább, mert e kijelentés egy igen tekintélyes politikai irány alapvetője lett, mely

Digitized by Google

bizonyára közelebb áll a magyar nemzet közérzületéhez, mint annak tagadása.

De teljesen közel ez sem áll, mert a szűkebb értelemben vett magyar nemzet, Magyarország közérzülete ma még ellenszenvesebb a kiegyezés alkotásai iránt, mint életbeléptök idején.

Nem lehet czélom, t. ház, e felszólalás szűk keretében mindazon hátrányok apró részletezése, melyeket a 67-iki alkotások hazánk közjogi helyzetére, összes beligazgatási, társadalmi és anyagi helyzetére gyakoroltak és gyakorolnak; mégis méltóztassék megengedni, hogy igen röviden és általánosságban reflectáljak a t. kormány programmjának azon kijelentésére, hogy a 67 ki alkotások mellett nemcsak 25 év tapasztalatai, hanem 25 év sikerei szólnak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én elismerem, t. ház, e sikereket úgy közjogi téren, mint a beligazgatás majdnem minden terén, sőt tovább megyek: a politikai és társadalmi közmoral hanyatlásának terén is. — Hanem e sikerek nem a magyar nemzet és Magyarország előnyére, hanem idegen nemzetiségek és idegen ország előnyére szolgálnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A 67-ki alkotások sikerének tulajdonítható, hogy Magyarország még ma is, mint önálló állam elvész, másodrendű tényezővé törpül az európai köztudatban.

Külügyi politikája idegen érdekek szolgálatára vezettetik s nem maga vezeti azt; hiszen a magyar nemzetnek, a magyar nemzetet képviselő törvényhozásnak Magyarország külügyi politikájába még csak beleszólási joga sincsen, a mennyiben hazánk külügyi politikájáról és viszonyairól a törvényhozásnak nem hogy előterjesztések, de még jelentések sem tétetnek, a felett tehát a nemzetnek sem tanácskozó, annyival kevésbbé határozó joga sincs.

S ha valaki azt vetné ellen, hogy ott van a magyar delegatio, megvitathatja az a külügyi politikát, legyen szabad azt felelnem, hogy kegyeskedjék megmutatni e 25 év azon sikerét, a mikor a magyar delegatio döntött elhatározólag és kezdeményezőleg az osztrák-magyar monarchia és így Magyarország külügyi politikáját illetőleg. Hiszen hogy mennyire üres formasággá válik a magyar delegatio külügyi hivatásában is, igen eclatansul bizonyítja az, hogy ezen par excellence külügyi és nemzetközi kérdések vitatására szolgáló bizottság előtt az idén a trónbeszédben még csak említés sem tétetett a külügyi és nemzetközi fontosabb változásokról, melyek a legutóbbi év alatt történtek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az 1867-dik alkotások sikerének tulajdonítható, hogy a nemzet hiába emeli fel tiltakozó szavát, hiába panaszkodik, hogy erejét végleg elgyengíti az a szuronyokra támaszkodó politika, hiába kéri a lefegyverzést, óhaja és akarata tekintetbe sem vétetik; hanem évről-évre hivatkozván hazánk kül- és belbiztonságára, folytonosan emlegettetik, hogy ha hazánk határait megvédeni akarjuk, akkor az előterjesztett véderő-költségből semmit sem lehet törölni. Ez pedig évről-évre folyton szaporodik s az idén is 25,250.000 frtot kénytelen hazánk áldozni nyelvben és érzületben idegen hadseregre. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

S a nemzetnek, a nemzet törvényhozásának ehhez még csak hozzászólási joga sincs; itt is itt van a magyar delegatio, de csak azért, hogy az előterjesztéseket betűről-betűre megszavazza s azért, hogy mint az idén, a nemzetnek legalkotmányosabb és legjogosabb kívánalmait — jelesül a magyar katonai akademia felállítását — s a magyar területen létező katonai iskolákban a magyar nyelv kötelezővé tételét, elvesse. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Az 1867-iki alkotások sikerének tulajdonítható, hogy állami bevételeink jelentékeny része felesleges kiadások által emésztetik fel, nevezetesen állami bevételeinkből, az előirányzat szerint, a jövő évben 60 millió fordíttatik közösügyekre és az osztrák államadósság törlesztésére s így ily nagy összeg vonatik el culturalis és közgazdasági érdekeink erősebb és hatékonyabb fejlesztésétől. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Az 1867-iki alkotások s az ez alapon levő kormányzat sikerei azonban nemcsak közjogi állapotainknál szembetűnőek, hanem beligazgatásunk egész mezején. *(Halljuk! Halljuk!)*

Huszonöt év kormányzati sikertelensége oda vezette közállapotainkat, hogy a jelenlegi kabinet kormányra lépése alkalmával elengedhetlen szükségét érezte annak, hogy hangoztassa és felvegye programmjába a kormányzat összes ágainak javítását, reformálását és újítását. S vajjon ezen szükségérzet hazánk közéletében beállott oly nagyobb korszakot alkotó változásból fakad-e, melyek elengedhetlen következményként involvalnak minden téren való újítást és nem a legkérlelhetlenebb kritikát gyakorolja-e e szükségérzet és annak hangoztatása az eddigi 25 éves kormányzat rosszasága, vagy legalább is meddősége felett? *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

A legigazságosabb kritikát különben beligazgatásunk állapota önmaga szolgáltatja.

Hiszen ha tekintjük belügyi administrationkat s közelebbről közigazgatásunkat, ezek állapotának rosszaságáról és tarthatatlanságáról nincs politikai párt, társadalmi tényező vagy egyén, ki meg ne volna győződve és azt ne hangoztatná. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ugyanezt mondhatjuk közegészségügyi álla-

Digitized by Google

potainkról, hiszen hazánk elsőrendű helyet foglal el az európai államokban, az átlagos életkor alacsony és a halálozási arányszám igen magas volta tekintetében. Különösen gyermek-halandóságunk oly nagy, hogy az európai államok között a harmadik helyet foglaljuk el.

Közegészségügyünk szomorú állapotának kellő bizonyítékát szolgáltatta az idei choleraveszély is, a midőn más országok és nagyobb városok kikerülésével itt talált melegágyra a veszély s praeventiv intézkedésekben teljesen készületlenül találta hazánkat. S közegészségügyi állapotaink javítására az állam e vitalis érdekeinek kielégítésére 480 millióból csakis 1,400.000 forintot vagyunk képesek csak kiadni, a mikor közösügyekre 60 milliót fecsérlünk el.

Hasonló szomorú állapotokat lehetne feltüntetni, t. ház, belügyi administrationk összes ágazataiban, különösen az egész ország nyugalmát méltán megzavart nemzetiségi ügyben; de én ezekre most részletekben nem óhajtok kiterjeszkedni, hiszem, hogy a költségvetés részletes tárgyalása alkalmával lesz módunk és alkalmunk ezeket alaposan megvitatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Csak általánosságban akarok rámutatni még igazságügyi és földmívelésügyi állapotainkra, azok rendezetlenségére.

Az is a kiegyezési alapon álló kormányzat 15 éves sikerének tulajdonítható, hogy mindenfelől hangos a panasz törvénykezésünkre, különösen annak lassúságára. Látjuk felső bíróságainknál a restantiák elijesztő tömegét, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* az első folyamodású bíróságok területi és munka beosztásának véghetlen hiányos voltát, látjuk, hogy míg egyik helyen egy bírónak évi ügydarabja alig pár ezer, másiknak pedig 20—25 ezer; mi által mindenesetre az illető vidék jogigényei igazságos és gyors kielégítése szenved. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Érzi minden jogkereső fél és minden jogász ember mai jogállapotaink tarthatatlanságát és a codificatio szükségét az alaki és anyagi jog terén.

Mindehhez hozzájárúl a mai jogfelfogással egyáltalán össze nem egyeztethető katonai büntető törvény még mindig életben léte. *(Igaz! Ugy van! a szélső balboldalon.)*

Alig lehet azonban ezen sikertelen kormányzati rendszert szembetűnőbben érezni, t. ház, mint földmívelésügyi administrationk körében, épen azért, mert hazánk agricolaris jellegénél fogva legvitalisabb érdekeink súlypontja ide esik s ezek ápolása és fejlesztése sem kellő rendszerrel, sem kellő dotatioval el nem láttatik.

Szinte részvéttel olvassa az ember a t. földmívelési minister úrnak a képviselőház elé terjesztett majdnem ezer lapra terjedő jelentését; mert ebben mezőgazdaságunk emelésére irányuló törekvést és jóakaratot bőven találhatni, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* a mennyiben majdnem minden tizedik levélen van egy igéret; de tudjuk, hogy ez csak igéret marad; mert ha annak beváltását kérdezzük, azt feleli a t. minister úr. hogy nem tehetem; mert rendelkezésemre anyagi eszközök nem állanak. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Óhajtandónak vélném azért, ha ezen legfontosabb érdekeink megóvására és fejlesztésére — különösen a vizszabályozás államivá tételével — az előirányzott 14 milliónál nagyobb összeg vétetnék fel. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Vallásügyi administrationk terén, t. ház, oda jutottunk, hogy nem kevesebbről van szó, mint az állam tekintélyének megtámadásáról és megvédéséről. *(Halljuk! Halljuk!)* Alkotmányosságunknak egyik legerősebb biztosítéka és alapja az, hogy az állam suprematiaja mindenek felett áll, azelőtt az államban létező minden egyénnek — organumnak — hatalomnak meg kell hajolnia és az állam törvényeinek engedelmeskednie. Mégis látjuk, t. ház, hogy hazánk egyik vallásfelekezete, kilépve lelki hivatásának magasztos teréről, az állammal szemben a felekezeti uralmat igyekszik a politikában megvalósítani és közegei megtagadják az állam törvényei végrehajtását. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, egyformán tisztelem bárkinek vallásos meggyőződését s bármely felekezethez tartozzék: egyenlő értékűnek tekintem *(Helyeslés a szélsőbalon,)* azt és bármelyik vallásfelekezetnek azon clericalis törekvéseit, mely szerint a felekezeti uralmat a politikában, vagy társaséletben megvalósítani igyekszik, nemcsak kárhoztatom, de össze sem tudom egyeztetni sem a korszellemmel, sem a liberalismussal. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Valamint azt sem tudom megérteni, hogy akár a liberalismussal, akár a polgári házasság eszméjével miért nem lehet összeegyeztetni azt a legigazságosabb eszmét, a mely az 1868: LIII. tczikkben le van téve. *(Helyeslések a szélső baloldalon.)*

Legigazságosabb törvénynek tartom ezt, a mi 1867 óta hozatott; mert a katholikus vallás igaz érdekeit nem sérti, a protestansok sérelmeit pedig orvosolja. *(Ugy van!)* Szükséges kiegészítője az 1848: XX. vallásegyenlőségi törvénynek s az állam azon fenséges hivatását is tartalmazza, mely szerint a kisebb és szegényebb református egyházat védelmezi a nagyobb és hatalmasabb katholikus vallással szemben. Azért én az 1868: LIII. tcz. határozott fentartását óhajtom. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

A vallásszabadság egyhangú elfogadását én, t. ház, a szabadabb szellem ébredésének tekintem. A többség daczára, hogy liberalisnak nevezi magát, mégis kitért a liberalismus ezen kérdése elől; most már azonban kénytelen volt meghajolni a korszellem követelése előtt.

Az 1867-iki alkotások alapján álló sikeres kormányzatnak tulajdonítható, t. ház, hogy az ország pénzügyei két évtizeden keresztül úgy igazgattattak és úgy kezeltettek, hogy államháztartásunk folytonosan magas deficittel küzdött s hazánk majdnem az anyagi tönk szélére jutott.

Hogy ettől megmentessék, elengedhetlen szükség volt a közszolgáltatások folytonos emelése új adónemek behozatala által, a nemzet legnagyobb áldozatára és erejének legnagyobb megfeszítésére. *(Ugy van! a baloldalon.)*

A nemzet elismerésére és hálájára tette magát érdemessé a t. pénzügyminister úr, hogy habár ily nagy áldozat árán is, de mégis rendezte államháztartásunkat.

Mint kijelentéseiből látjuk, a pénzügyminister maga is érzi az államháztartás rendezésének ily nagy árát s elismeri, hogy a nép adóinak terhe oly magasra van csigázva, a melyet fokozni többé káros következmények nélkül nem lehet. *(Ugy van! szélsőbal felől.)*

Köteles megnyugvással fogadom, t. ház, a pénzügyminister úr exposejáoan és tegnapi felszólalásában tett azon igéretét, hogy pénzügyi administrationk egyik legigazságtalanabb ágát rövid idő alatt rendezni fogja s az egyenes adók igazságosabb és arányosabb elosztását fogja eszközölni.

T. ház! Legyen szabad még végezetül rámutatnom a kiegyezési alapon álló kormányzat azon szomorú sikereire, melyek a politikai és társadalmi közmoral terén észlelhetők s a melyekkel részletesebben azért nem szándékozom foglalkozni, mert ezekkel a közéletben léptennyomon találkozunk.

Ezen sikereknek mintegy legérettebb gyümölcse a képviselőválasztások inmoralitása és azon inmoralis pressio, melyet a hatalom emberei a közszolgálatban levő tisztviselők meggyőződésére és akaratára gyakorolnak. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Látjuk, t. ház, hogy 1867 óta a kormányok programmjának legfőbb pontját, törekvéseik legfőbb czélját nem a nemzet akaratának érvényesítése, nem a nemzeti feladatok megoldása; nem, a minden állam jogos küzdelmeinek legszentebb idealját képező önállóság és függetlenségre való törekvés képezte, hanem annak épen az ellenkezője: a nemzeti nemes idealis eszmékért küzdők elleni harcz s az volt a legkitünőbb magyar kormányférfi, a ki legerélyesebben tudott harczolni hazája önállósága, függetlensége ellen. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ezen huszonöt éves kormányzat sikereinek lehet tulajdonítani azt is, hogy a magyar parlamentnek nincsen egészséges hatása a közéletre; nem tud abba lelkesítő eszméket önteni; mert a politikai pártok között az elvi discussiok s az eszmék körüli küzdelmek nem léteznek. Hiszen valóságos ritkaság számba megy, ha a t. kormánypárt részéről valakit beszélni hallunk, az meg valósággal politikai tünemény lenne, ha a kormány azon előterjesztése ellen, mely elvi kijelentést nem tartalmaz, a szabad véleménynyilvánítást hallanók.

Ez eddig így volt, t. ház! S a t. ministerelnök úr érezte ennek káros hatását hazánk politikai erkölcsére, mit bizonyít a szabadelvű pártkörben ministerelnök minőségében elmondott első beszéde, melyben így szólt:

»Nem oly pártot óhajtunk mi, nem oly párttól kívánunk mi politikai működésünkben támogatást, a melynél elnémulnak az eszmék körüli küzdelmek, a melynél a véleménynyilvánítás szabadsága homályba van burkolva.«

Sanctionálta a t. ministerelnök úr ezzel azt, hogy ez eddig így volt; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbalon.)* mi köszönettel tartozunk neki, hogy ő nem ilyen párt támogatását óhajtja s kíváncsian nézünk elébe a jövőnek, vajjon meg lesz-e elégedve pártjával? *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Az 1867-es alkotásoknak és az azok alapján álló kormányzatnak, a mint kimutatni iparkodtam úgy a közjogi téren, mint beligazgatásunk összes mezején meg voltak a maguk sikerei, de ezek nem a nemzet előnyére, hanem hátrányára szolgáltak, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* és nem a nemzeti előhaladás törekvéseit, hanem más idegen érdekeket szolgáltak. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* A huszonöt év tapasztalásai tehát nem hogy sikeresekké nem, de még igazoltakká sem tették a kiegyezést; előttünk pedig, kik hazánk önállóságára és állami függetlenségére törekszünk, határozottan károsakká tették a tapasztalások. Minthogy az ezen alapon álló kormány nyujtotta be a költségvetést, azt e részletes tárgyalás alapjául nem fogadom el, hanem csatlakozom a 48-as és függetlenségi párt részéről benyujtott határozati javaslathoz. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)*

Molnár Antal jegyző: Gr. Zichy Jenő!

Gr. Zichy Jenő: T. ház! *(Halljuk!)* Előre kell bocsátanom, hogy a budgetet, mely elénk van terjesztve, elfogadom, nemcsak azért, mert a szabadelvű pártnak tagja vagyok, hanem és főleg azért, mert azon férfiú iránt, a ki ma a kormány élén áll, teljes bizalommal vagyok.

Ezzel be is fejezhetném szavaimat vagy

Digitized by Google

talán fel se kellett volna szólalnom. De hogyha felszólalok, teszem ezt azért, mert a tegnapi nap folyamán egy igen érdekes beszéd hangzott itt el, melyet t. barátom Smialovszky Valér tartott, melynek tárgyilagossága és szakértelme teljes elismerésünket érdemli meg, de melyben mégis bizonyos dolgok jönnek elő, melyeket nem lehet, hogy elhallgassak. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. Smialovszky képviselőtársam úgy mondja, hogy a közgazdasági fejlődés e hazában úgyszólván elenyésző csekély, e hazában tiszta nyomorúság van, ez még mindig földmívelő nemzet, akárhogy erőlködik 25 év óta a kormány, az országos iparegylet, az ipartestületek és egyesek is, itt bizony ipar nincs és nem is lesz, hacsak nem ocsudik fel a kormány és a ház egy nagy actio megindítására, mely körülbelül egy niveaun lenne azon actioval, a melyet annak idején Szeged reconstructiojánál megindítottunk. Ha ily actiot kezdeményezne a kormány és a ház — és Smialovszky képviselő úr e tekintetben 40 millióra rugó tőkéről szólott — én lennék az első, a ki azt üdvözölném. Mert akkor a haladás minden kételyen kivül nem lassú és fokozatos, hanem rohamos volna. Igaz, hogy meggyőződésemmel kissé ellentétbe jön az, hogy a kormány tegyen mindent; nem egészséges állapot az, ha egy államban mindent a kormánytól várnak, *(Úgy van!)* ott minden egyes factornak hozzá kell adnia a magáét, munkarészét, áldozatkészségét.

Hogy mennyire megczáfolhatók t. barátomnak állításai, azt számokkal fogom bebizonyítani, hisz magam is működtem e téren és talán többet, mint t barátom és mondhatom, hivatva érzem magam arra, hogy válaszoljak. Sehol és semmivel sem lehet oly határozottan válaszolni, mint számokkal, mert számok bizonyítják, hogy egy ország hogyan fejlődik, hogyan kormányoztatik.

Itt van a ki- és beviteli statisztikának legutolsó összeállítása. Nem megyek oly hosszú epochára vissza, mint t. képviselőtársam, a ki 25 esztendőt ölelt fel. Akkor még árúforgalmi statisztika nem volt, sokkal későbbi idő fejleménye az, hogy a ki- és bevitelről tájékozva vagyunk, hogy tudjuk, mennyi jő be Ausztriából és mennyi a külföldről. Ezt 1884-ben érte el az országos iparegyesület az én kérésemre és folytonos unszolásomra a kormánynál. Tehát nem mehetünk vissza azon epochára, a melyet ő említett, hanem csak az utolsó hat esztendőre. 1886-ot említem tehát fel, a melyben a kivitel egyáltalában az árúforgalom nyersterményekben és mindenféle jószágokban 417 millió volt, azzal szemben a bevitel 416 millió. 1891-ben a kivitel 545 millió, a bevitel 502 millió. Tehát ebből azt látjuk, hogy a kivitel emelkedett 130 millióval, a bevitel 86 millióval. A 86 milliós beviteli emelkedés 1886-tal szemben magasabb, de ez nem azt bizonyítja, hogy gazdálkodásunk csökkent, hanem, hogy a szükségletek emelkedtek.

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy az iparegyesület és az országnak egyes factorai hiába fáradoztak, itt nem támadhatott ipar és nem emelkedhetett és nem is fog emelkedhetni. Erre válaszúl: 1878-ban Magyarországban 480.000 iparral foglalkozó egyén volt, míg ma — ezen statisztikai kimutatás még nem jelent meg, de garantirozok érte, hogy így van — 939 000 férfi és 159.000 nő, tehát egy millió 98 ezer egyén. Hogyha tehát e szám körülbelül 18 év alatt megkétszereződött, akkor azt hiszem, hogy ez csak annak jele lehet, hogy ez irányban tényleg haladtunk. *(Úgy van! jobb felől.)* Azt mondhatná rá valaki, hogy ezen számok túlságos nagyok, mert bele vannak véve a bányászattal és kohászattal foglalkozók. Ezeket levonva, t. ház, 825 ezer férfi és 109 ezer nő foglalkozik tisztán és kizárólag iparral. Ezek tehát összesen 934 ezer egyént képviselnek, a kik ipari elfoglaltságuk után élnek. De van itt még egy nagy különbség. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezelőtt húsz esztendővel, de még nyolcz év előtt is, mikor itt bátor voltam felemlíteni, hogy az ipart decretalni nem lehet, hanem hogy az iparos osztályt nevelni kell: akkor kiemeltem azt is, hogy a legtöbb iparos külföldről bevándorolt cseh, német, különben tiszteletreméltó egyéniség, a kik megszedik magukat s a mikor meggazdagszanak, azt, a mit megtakarítottak, kiviszik a külföldre. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Ez nagy hiba volt s azért voltam bátor 8 évvel azelőtt hangoztani, hogy az iparoktatásra fektetendő a fősúly, de itt e házban kinevettek, mikor azt mondottam, hogy az ipar megteremtése érdekében az ipari oktatást is szervezni kell és pedig legalulról.

T. ház! Önök azt nem tudják, de abban az időben én mintegy 68 városban 27.800 gyerekkel a saját zsebemből iparisk lákat szerveztem. *(Éljenzés.)* Ezt azért tettem, mert ezekből olyan iparosok lesznek, a kik magyarok s a kik nem viszik majd ki a külföldre a pénzt, ha egyszer meggazdagodtak. *(Élénk helyeslés.)*

De van még egy másik momentum is, a mely bizonyítja, hogy csakugyan haladunk és pedig nemcsak számarányokban, hanem minden tekintetben. *(Halljuk! Halljuk!)*.

Mikor utoljára hosszú ipari budgetnél tartott beszéddel fárasztottam a t. házat, a mi 1881. február 20-án volt, kimutattam, hogy ha így gazdálkodunk tovább, ez a pusztulásra fog vezetni. Akkor kiemeltem, hogy mindenfélekép azon kell igyekeznie a kormánynak, társadalomnak és törvényhozásnak egyaránt, hogy a magyar ipart versenyképessé tegyük és fejlesz-

Digitized by Google

szük. Akkor egy indítványt is adtam be, mint pártonkivüli képviselő, a mely'azt czélozta, hogy az 1881: XLI. tczikk mellett még egy törvény alkottassék, a melyben mondassék ki, hogy nemcsak a honvédségnél, hanem a közös hadsereg fölszerelésénél is a quota arányában a magyar ipar igénybe vétessék és általában minden állami törvényhatósági intézmény, minden állami biztosíték mellett létesült vállalat és üzlet kizárólag a magyar ipar termékeivel fedezze szükségleteit. Ezen indítványomat aláirták 265-en képviselőtársaim közül, de ez az indítvány az akkor uralkodott szellemben kiadatott a közgazdasági bizottságnak, mely azt sohasem tárgyalta. (*Úgy van! Úgy van! a baloldalon.*) Az igazság azonban mindig fölülkerekedik és előbb-utóbb érvényre jut és ma már mindaz beteljesült, a mit óhajtottam, mert a közös hadsereg a quota arányában az egyes hatóságok és államilag támogatott vállalatok szükségleteiket mind Magyarországon szerezik be, mert volt egy ember: Baross Gábor, a ki, habár vele sokban ellentétben állottam is, elég magyar volt, hogy ezt minden áron keresztülvigye. (*Élénk tetszés.*) Ez, t. ház, haladás. De haladás talán még az is, hogy habár ezelőtt 11 esztendővel sokan, miután már aláirták az indítványt, másnap hozzám jöttek azzal, hogy »bizony talán mégis bajos nekem ilyent aláirni« ma is, azt mondják, hogy nem jól van ez igy, itt nagy actiót kell kifejteni. (*Úgy van! Úgy van!*)

Mindezeket összevéve azt mondom, hogyha a t. kormány ebben a tekintetben megfogja indítani az actiot, fogunk haladni, főleg ha a társadalom is megteszi a maga kötelességét; ha mindenki a maga szivében benn fogja érezni azt, hogy egyedül csak a magyar ipar termékeivel fogja szükségleteit fedezni. Ha ezt egyesek és a társadalom minden rétege meg fogja tenni: akkor ez, támogatva a kormánytól, okvetetlenül közre fog működni, hogy a magyar ipar létrejöjjön s virágozzék. Elfogadom a költségvetést. (*Élénk helyeslés és tetszés.*)

Molnár Antal jegyző: Vajay István!

Vajay István: T. ház! Mindenekelőtt a társadalmi szokásoknak kívánok hódolni és az udvariasság követelményeinek óhajtok megfelelni, midőn azon szives megjegyzéseket hasonlókkal kívánom v szonozni, a melyekkel a t. képviselő urak egy része felszólalásomat kisérte. (*Halljuk! Halljuk!*)

November hó 24-én e házban elmondott beszédem részesült abban a kitüntetésben, hogy több kiváló képviselőtársam kegyes volt azzal foglalkozni. Nem akarván minden egyes szónok után személyes kérdés czimén felszólalni, az akkor hallott megjegyzésekre most kívánom megtenni észrevételemet. (*Halljuk! Halljuk!*)

Hieronymi Károly t. belügyminister úr szives volt az erkölcsi és politikai eszmék különböző értékét érintő fejtegetéseimre megjegyzést tenni és figyelmemet az erények királynéjára: a szeretetre felhívni.

Bocsánatot kérek, de a t. belügyminister úr beszédemnek ezt a részét alaposan félreértette, vagy megengedem, önkénytelenül félremagyarázta. Azt mondta ugyanis a t. belügyminister úr, hogy én az erkölcsök nevében hadat üzentem a liberalis eszméknek. Ennél az állitásnál valótlanabb és tévesebb nincsen. Méltó criteriumát képezi ez annak a sajnos eszmezavarnak, melyre oly méltán hivatkozott Péchy Tamás igen t. képviselő úr tegnapi beszédében is és a melyben a t. kormánypárt rég időktől fogva, de különösen a legújabb időkben leledzik. Ne méltóztassanak felháborodni, (*Felkiáltások jobbról: Dehogy!*) mert a mint erről az oldalról többször is ki lett már mutatva, önök sem nem liberalisok, sem nem szabadelvűek. Ezt a czimet 20 esztendőn keresztül legföllebb compromittálták és bitorolták. (*Mozgás a jobboldalon.*)

És hogy nemcsak a kormánypárt egyes tagjai közt nincsen meg az egyetértés és egyértelműség arra, hogy mit tartsanak liberalis eszmének és mit nem: arra nézve eclatans példát szolgáltattak maguk a t. cabinet egyes tagjai is. (*Halljuk! Halljuk!*) A t. belügyminister úr például a polgári házasságra vonatkozó reformot liberalis eszmének tartja. A t. cultusminister úr is szintén liberalis eszmének tartja ezt és mint a szabadelvű pártban felhangzott egyik beszédjéből megértettem, ezen reformért kész szembeszállni még a poklok hatalmasságaival is.

Legyen nyugodt a t. cultusminister úr, a pokol hatalmasságai nem fognak akadályt gördíteni ezen munkája elé, mert Belzebub saját munkásait nem gátolja. (*Élénk derültség.*) A t. igazságügyminister úr minapi pozsonyi felköszöntőjében, a melyben magát kinevezte Kraxelhubernek, azt mondta, hogy ez az igazi demokratikus liberalis eszme és ez a demokraciának valóságos poesise. Hát, t. ház, a polgári házasságnak és a demokraticus eszméknek egymáshoz semmi közük nincsen, mert házasságot köt szegény és úr, polgár és aristokrata egyaránt, mindenki a maga módja és hitelvei szerint a nélkül, hogy ezzel a liberalismussal valami összeköttetésbe lépne. De én egyetértek a t. kormányelnök úrral, a ki azt mondja, hogy ez nem liberalis eszme és nem is liberalis követelmény és én is azt mondom, mert a valódi liberalismus a szabadság elvén nyugszik, a szabadság pedig nem kényszerít senkit, a szabadelvűség jogokat ad, de nem rabol. Önöknek ezen tervezete, melyről szó van, határozottan reactionarus irányú, mert önök a nőt arról a

Digitized by Google

magas piedestálról, melyre egy ezeréves isteni intézmény helyezte, le akarják lökni a közönséges árúczikkek és mindennapi portékák sorába *(Zajos mozgás és derültség a jobboldalon.)* és a barbár századokban csörgő rablánczokat akarják adni a hölgyeknek ékszerül. *(Zajos derültség.)* Ez egyesek szenvedélyére lehet kényelmes és kedvező, de a társadalom összességére, jövőjére nézve legveszedelmesebb és legvészthozóbb. És ne is csodálkozzanak, ha az a jelentékeny társadalmi tényező, melyet a nők képviselnek, nem fogja ezt eltűrni és magában is elégséges lesz arra, hogy az önök gonosz terveinek »eddig és ne tovább«-ot kiáltson.

Azt is mondta a t. belügyminister úr, hogy legfeljebb vallási türelmetlenségből lehet itt hitelvekre hivatkozni, de erkölcsökre nem, mert az erkölcsök, a felebaráti szeretet a türelmességet követelik és nem a háborút. Ebben a kijelentésben mennél kevesebb van az igazságból és türelmességből, annál több az individualismusból és türelmetlenségből. Ezen szavaim megérthetése czéljából leszek bátor egy némely dolgot előrebocsátani.

Az emberek egyénileg egymás iránt lehetnek igen türelmesek, de az egymással homlokegyenest álló elvek nem, mert azok közül egyiknek érvényesülése kizárja a másikra nézve ugyanazon időben annak lehetőségét. A legtürelmetlenebb az arithmetika, melynek általánosan tudott szabályai szerint a kétszer-kettő-négy általános szabályai nem türik, nem engedik meg, hogy a kétszer kettőt 5-nek neveztessék.

Ezek előrebocsátása után nagyon kevés türelmet és szeretetet látok az igen t. belügyminister úr beszédében személyem iránt, a ki azt mondja, hogy csak vallási türelmetlenségből lehet hitelvekre hivatkozni, holott meggyőződésem szerint első sorban és főképen vallási buzgóságból lehet, sőt kell is htelvekre hiivatkozni akkor, midőn annak szükségét látjuk. Arra a megjegyzésre, hogy a felebaráti szeretet mit kíván, van szerencsém válaszolni, hogy a felebaráti szeretet az igazság kölcsönös megbecsülése és szeretete. Mert erre nézve áll az a szabály: Amicus Plato, Amicus Aristoteles imo amicus etiam et dilectissimus Hieronymi sed magis et maxime amica est veritas. Et nunc venio ad fortissimum et dilectissimum virum Apponyi.

T. képviselőtársam 1892. november 25-én nagyszabású beszédében valóságos veszedelmes bűbájjal szált síkra a polgári házasság intézménye mellett és kijelentette, hogy őt ezen reformok szükségességéről a közmoralt is bántó jelenségek észlelése fokonkint és lassan győzte meg. Hát kérem szeretettel, én a közmoral barátait üdvözlöm és mindig szívesen látom.

Gr. Károlyi Gábor: A' közmoral nevében szeretném a papokat megházasítani! *(Zajos derültség.)*

Vajay István: De a logicatlanság gúnyja nagyobb nem lehet annál, mint mikor valaki a közmoral egyik alaptételét képes megsemmisíteni és elvetni csak azért, hogy a közmoralt bántó jelenség sanaltassék. Már pedig ha kétségtelenül áll, hogy nem szabad rosszat tenni, azaz hitelvet sérteni azért, hogy jó jőjjön ki, vagyis a czél nem szentesíti az eszközöket, vagyis miként ezen elvet épen gr. Apponyi képviselő úr úgy fejezte ki — gondolom a mult ülésszak elején a felírati vitában — hogy »bonum ex integra causa, malum ex quolibet defecta«, akkor szabad talán kérdeznem, hogy mely erkölcsi, alapon helyezi ő nem is egymás mellé, hanem szükségképen egymással szembe a házasságot mint szentségi jelleggel bíró, felbonthatatlan isteni frigyet és mint közönséges felbontható, polgári szerződést? Mert elvégre nagyon plausibilisnek látszhatik, de csupán látszhatik a vallás érdekében az az állítás, hogy most az emberek azért, hogy házastársat cseréljenek, vallást csereberélnek, míg az új reform szerint nem szükséges vallást cserélni, hogy házastársat cserélhessenek. Azonban ezen szép lepelbe burkolt dolog nem egyéb egy kézzelfogható sophismánál. Mert azt talán gróf Apponyi képviselő úr sem fogja állítani, hogy az a fél, ki a polgári házassági codex által nyujtandó kedvezménynyel élvén, e divortium segítségével vallásváltoztatás nélkül köt új házasságot házastársának még életében, egyik hitelvének lábbal tiprása után még mindig hivőnek és nem ipso facto apostátának tekintendő? Vagyis névleg ugyan hivőnek marad, de lényegileg nem. Avagy, mint a trivialis közmondás kifejezi: a kutya egy marad, csak a nyakravalója változik; vagyis a dolog úgy áll, hogy az új tervezet a konkolyt benne akarja hagyni a búzában, míg ellenben a mostani alapon a hitek alkudozást nem ismerő rostája kitrieurözi a konkolyt a búzából.

Vajjon a közmoral alapjában javúlni fog-e, ha nem a névleges, hanem a tényleges apostaták száma fog emelkedni? Vajjon a házassági kötelék lazasága erősödni fog-e az elválás törvényesítese által s egy laza jogrenden alapúló házassági rendszernek a létesítésével? Mert ha a t. képviselő úr elválás nélkül képzeli a polgári házasságot, akkor biztosíthatom, hogy nagyon gyenge szellőre reducalódik azon erős taps és éljen-vihar, a melynek a napokban itt tanúi voltunk; míg ellenben szívesen constatálom, hogy a házon kívül az iránta való ingerült hangulat rohamosan javúlni fog. *(Derültség a baloldalon.)*

Azonban, ha jól sejtem a t. képviselő úr

Digitized by Google

tervét, akkor legyen szabad kérdenem, hogy mi szükség van concurrentiat csinálni egy, a házasság felbonthatatlansága tekintetében a legszilárdabb, a legbölcsebb, soha felül nem múlható, mert isteni, házassági jogrendszernek? Vagy talán azért, mert vannak felekezetek e hazában, a melyeknek házassági jogrendszere laza, logice következik, hogy a religio haereditaria, arita, constitutionalis, non recepta házassági jogrendszere is meglazíttassék? Tisztelet adassék, rossz néven ne vétessék, de ebből a logikából nem instálok. Azt is mondta a képviselő úr, hogy én a tények figyelmen kívül hagyása mellett hivatkoztam a regnum Marianumra, mert a magyar birodalomban csak 58% a katholikus és 42% a más vallású. Mindenek előtt leszek bátor e statisztikai adatot helyreigazítani; 17,463.000 lakos között *(Felkiáltások jobb felől: Horvátországgal!)* 10,493.000 a katholikus, a többi más vallású, tehát a többi felekezetek számához képest absolut többségben vagyunk. Már pedig, ha áll a szabály, hogy a potiori fit denominatis stb., akkor a történelmi tényben gyökeredző regnum Marianum elnevezés mégis jogosult. Nem akarom ezzel azt mondani, hogy a mi házassági rendszerünk tétessék dominanssá *(Egy hang jobbról: No még az kellene!)* és privilegiummal ruháztassék fel; de midőn szívesen elismerem, hogy protestansok nélkül ez országban kormányozni nem lehet, kijelentem, hogy hitelveink sérelmével szintén nem lehet; és hogy a felekezetek a felbonthatóság elvén alapuló házasság jogrendszerét még állami patenttel sem lehet ránk katholikusokra octroyalni; mert valóban az volna ez országra nézve a legkétségbeejtőbb, ha egy egységes és többségben levő vallást a nemzetiségek és felekezetek roncsaiból összeverődött minoritas dominálna annyira, hogy még azt is megszabná, mit tartsunk hitelvnek s s mit ne.

A t. képviselő úr azt is mondta, hogy én egy elkeseredett harczot jelentettem be és felszólított, hogy ha már ránk nézve erkölcsi lehetetlenség a reformmunkákban részt venni, legalább ne ellenezzük. Bocsánat, de ez utóbbi felszólítás nem nélkülözi a frivolitást. Az elkeseredett harczra pedig csak annyit mondok, hogy mi nem elkeseredett harczczal, hanem egész játszva és könnyedén kívánjuk és reméljük is megnyerni a parthiet. Nagyon különös hát tőlünk azt kívánni, hogy minden kisérlet nélkül adjuk meg magunkat, midőn ma már bizonyos, hogy a közvéleménynek erre nézve nyilatkozó része, melyre itt oly gyakran történt hamis hivatkozás, hátunk mögött van. *(Felkiáltások: Ott ám a »Magyar Állam!«)* Méltóztassék türelemmel lenni, mindjárt bebizonyítom, mert semmit sem szoktam állítani bizonyítás nélkül. Ha a t. urak óhajtanak tudni a közvélemény erre vonatkozólag nyilatkozó részéből a sok ezernyi nézetek közül egy-kettőt, leszek bátor némi levélrészletekkel szolgálni, mely egyszersmind válasz a ministerelnök úrnak azon nyilatkozatára, hogy népünk közgazdasági helyzete és adózó képessége kielégítő. *(olvas)*: »Tudatjuk képviselő úrral, hogy nekünk a polgári házasságnál sokkal nagyobb bajunk is van, *(Hosszantartó zajos derültség. Felkiáltások: Az már igaz!)* mert nyáron a Duna vize mindenünket elvette, nem hagyott semmit sem; az állam megígérte, hogy ád vetőmagot kölcsön kamat nélkül, de utóbb megvonta és azt mondotta, hogy kamatra ád, de utóbb még azt sem adott, így tehát kénytelenek voltunk más falukra menni vetőmagot kölcsönkérni és így vethettünk, de hogy ha elveszi a viz ismét, honnan adjuk vissza és hogy miből élünk a télen és mit eszünk, nem tudjuk; eladni való nincs semmi, mindenünkből kifogytunk, már a takarékpénztár sem ád, mert már nagyon sok a tartozás; a földjeinket eladnánk, de nem kell senkinek sem, mert azt mondják, hogy rájön a viz. Tehát erre kéne gondjának lenni az államnak, hogy legalább a partokat megregulázná, vagy a kis Dunát elrekesztené Visegrádnál, mindjárt nem szenvednénk annyi vizkárt. Ezt kértük a t. képviselő úrtól, hogy a polgári házasság helyett ezt kérje; *(Zajos derültség.)* de reményünk nem lehet hozzá, mert a mi képviselőnk is a néma képviselők közé tartozik és véleményünk szerint nincs neki szavazati tehetsége«. *(Élénk derültség.)*

És hogy milyen alapossággal van népünk informálva arról, hogy ez az egész polgári házaskodási komédia nem egyéb csúf politikai maneuvernél, *(Felkiáltások jobbfelől: Ohó!)* erre nézve van szerencsém egy levélrészlettel szolgálni *(olvassa)*:

»A mindenható úr Isten pedig éltesse a mi apostoli királyunkat I. Ferencz Józsefet, *(Élénk éljenzés a szélső baloldalon.)* hogy mind ezek a rút, gonosz, szent vallásunk üldözői őt félre ne vezethessék. A mint a mult napokban olvastuk, hogy apostoli királyunk az ő gonosz tervüket megtagadta, oly örömben részesültünk, hogy azt nem vagyok képes leirni.« *(Zaj.)*

De nem folytatom tovább s ha a t. képviselő úr s egyúttal az egész ház tájékozódni akar az úgynevezett közvélemény hangulatáról ebben a házban, a polgári házasság kérdésében méltóztassanak csak kérdést intézni Szalay Károly, Károlyi Sándor, Nagy István, Förster Ottó, Fenyvessy Ferencz, Ugron Ákos, Makkfalvay Géza, Hortoványi József, Nedeczky Jenő, Luppa Péter, Komjáthy Béla, Nagy Sándor, Pázmándy Dénes, Istóczy Győző, Bottlik Lajos, Melczer Géza, Vikár István, Esterházy Mihály, Latkóczy

Digitized by Google

Imre, Pálffy-Daun Vilmos, Kammerer Ernő stb. képviselő urakhoz, majd ha ezek szolgálnak informatiokkal, nem lehet akkor ebben a házban a közvélemény olyan egyöntetűségéről nyilatkozni. (*Zaj.*)

Ezek után van szerencsém a t. képviselő úrnak ismételten becses figyelmébe ajánlani a közmorált bántó jelenségek vizsgálatánál azt az alapelvet: »Bonum ex intagra causa, malum ex quolibet defectu.«

Van szerencsém egyszersmind megjegyezni azt is, hogy ezen alapelvet, egy originatus férfiúnak figyelmen kivűl hagynia nem szabad oly samaritanus törekvéseknél sem, melyeknek szemlélői voltunk minapában, mikor az igéretek súlya alatt roskadozó kormánynak a t. képviselő úr két mankóval is sietett segítségére. Arra a megjegyzésre pedig, hogy legyünk nyugodtak, az a reform a mi hitelveinket nem érinti, engedje meg a t. képviselő úr, hogy mi jövőre is ne őt, hanem a tridenti szent zsinat szabványait tarthassuk cinosurának.

T. Wekerle kormányelnök úr szintén volt kegyes egy megjegyzésben részesíteni és azt mondani, hogy engem jobbnak tart, mint lényem kiegészitő részét: nyelvemet. (*Élénk derültség.*) A ministerelnök úr rendkivül kegyes és igen kedves. Szíves jóindulatát nagyon szépen köszönöm és a magam részéről is ugyanerről biztosítom, ha ennek a ministerelnök úr előtt parányi becse is van; de megjegyzem, hogy addig, míg az állampolitikai és egyházpolitikai helyzet olyan zavaros lesz, mint a minő most, az ostorozás terén csak romlani akarok.

Eötvös Károly t. képviselőtársam és elvbarátom... (*Hosszantartó zajos derültség.*) Erre az élénk derültségre megjegyzem, hogy vannak egyházpolitikai elvek, melyekre nézve eltérhetünk, de vannak állampolitikai elvek, a melyekre nézve egyetértünk (*Helyeslés bal felől.*) Eötvös Károly t. képviselőtársam beszédének egyházpolitikai részében egy megjegyzést tett és felhívta a figyelmemet a 40-es évek hazafias papságának nagylelkűségére, a melylyel az a papi tizedről nagylelkűen lemondott és felszólított, hogy példájukat kövessem. Engedelmet kérek, ez a legnagyobb ignoratio ellenem, és én sem magam nem teszem, sem másoknak meg nem engedhetem, hogy a dolgok itt összezavartassanak. Másról volt szó akkor és másról van szó ma. Akkor egyes egyéni előnyök önkéntes elejtéséről volt szó, ma ellenben megtámadott hitelveink védelméről van szó. E tekintetben pedig megvívjuk a harczot szellemerkölcsi fegyvereinkkel és az első keresztény jelszavára: Tűrj, szenvedj börtönt, birságot, executiót, ha kell halált is, de lelked a kárhozatnak el ne add. Ellenben ha ezred éves jogaink támadtatnak meg, akkor az lesz a jelszavunk, hogy »üsd magyar az orrát, ki üti a tiedet«.

Nagyon sajnálom, hogy beszédem polemicus része ily hosszúra nyúlik, de multkori beszédemben ki sem ejtettem számon a polgári házasságot, minthogy azonban azóta ezzel sokan hosszasabban foglalkoztak, nekem is megvan a jogom, hogy saját nézetemet kifejthessem s ezáltal, ha lehetséges, a közvéleményt annak számára megnyerjem. Elvégre ez az egy polgári házassági elv is elégséges volna nekem egyénileg, hogy a t. kormány javaslatait el ne fogadjam. De van ezen kivűl a sérelmeknek még egy egész legioja. Mert az a corruptionalis irány, a melylyel a 15 éves Tisza-regime hazánk egész közszellemét megmételyezte, megfertőztette egyszersmind egyházi szentélyeink előcsarnokának levegőjét is. Mert nem az egyházi szellem és a tudomány képviselői, kik jó példával jártak elől, hanem a hitelvek árulói kapták meg, Judás-díj fejében a konczokat és a mikor mi ezért fölemeljük itt tiltakozó szavunkat, akkor rögtön szemünkbe vágják, hogy mi felekezetieskedünk. Engedelmet kérek, de soha senki nagyobb felekezetiséget nem űzött, mint Tisza Kálmán 15 éven át.

Vadnay Károly: Ez már nem igaz!

Vajay István: No hát ha önök ezt tagadják, akkor rögtön rámondom a »contrá«-t. Mi sohasem kérdeztük, hogy a ház elnöke és alelnöke miért protestans? (*Mozgás jobb felől.*) Mi sohasem kérdeztük azt, hogy ezek közül az egyik miért oly minősíthetetlenül türelmetlen, hogy egy csípős, de jogos közbeszólásra, a melyről az sem volt tudva, hogy kire volt értve, rögtön az elnöki rendreutasítás jupiteri villámaival dobálódzik. Mi sohasem kérdeztük, hogy az államilag tenyésztett zsiros fókákat, miért tisztán a protestáns eskimók kapják meg? (*Nagy mozgás és nyugtalanság a jobb oldalon.*) De azt igenis tudjuk, hogy Tisza Kálmán 15 éves kormányzata alatt, valahányszor egy zsíros hivatal megürült, vagy egy új hivatal felállíttatott, pedig uralmának minden egyes évére esik legalább 1000 hivatal creálása, mindig az volt a hivatal betöltésénél az első kérdés, vajjon először az illető pompás kormánypárti kortes-e, másodszor ha lehet biharországi-e, harmadszor és mindenek felett kálomista, vagy legalább lutheranus-e? (*Ellenmondások s felkiáltások a szélső baloldalról: Ez nem áll!*) Pedig azt hiszszük, hogy a katholikus szülők nagy önfeláldozással és önmegtagadással nem azért nevelik gyermekeiket, hogy valamenynyiből Sanyarú Vendel legyen.

Gr. Károlyi Gábor: A katholikus püspökök nem Sanyarú Vendelek! (*Általános élénk derültség.*)

Vajay István: Nem lehet minden katholikus: püspök. T. ház! Mi sohasem jelölünk és

Digitized by Google

jelöltünk főkuratorokat és superintendeseket; ha ezt megkisértenők, tudjuk, hogy rögtön félrevernék a harangot, minden kakassal és buzogánynyal ékített toronyban; miért octroyálnak tehát reánk osztálytanácsosokat és miért mérik egyik és másik püspöki szék között a távolságot? *(Közbeszólások a szélső baloldalról: Ez már igaz!)* és miért akarják bizonyítgatni, hogy két pont között legegyenesebb vonal a görbe.

Mi sohasem feszegetjük ezt, sem e házon kivül, sem itt e házban, Tisza mama vércséje milyen harczot vívott báró Gerliczyné gerléjével. *(Mozgás és ellenmondások a jobboldalon.)* De annak igenis szemtanúi voltunk, hogy mikor Tisza István képviselőtársunkat egy katholikus püspök hatalmas támogatásával megválasztották, eljött a házba s úgy látszik, hála fejében dühöngött az ultramontanismus brutalitásai ellen *(Mozgás a jobboldalon.)* és feszegette, hogy milyen főpásztori leveleket irogat a rozsnyói püspök?

Mi sohasem tagadtuk, hogy a protestansok jó hazafiak; miért tagadott hát ki bennünket Tisza István multkori beszédében Polónyi Gézával polemisálva a hazafiságból?! Avagy ebből a közkincsből is monopoliumot csinálnak már?! *(Ellenmondások a jobboldalon.)*

Nem folytatom tovább a recriminatiot; *(Közbeszólások: Az már helyes!)* csupán azt jegyzem meg, hogy azon magasztalás, mely a kormányelnök úr ajkairól a Tisza-korszak dicsőítésére felhangzott, nagyon messze áll a valóságtól s abban a magasztalásban igen sokat engedett meg a költői szabadságnak.

Gr. Károlyi Gábor: Halotti beszéd volt! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Vajay István: Meggyőződésem, hogy az elfogulatlan történetírás egy lapon fog ítéletet mondani ebben az országban a tatár- és mongoljárásról a Tisza-járással. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én addig, míg egyik korszak dicsőítésére oly magasztalások hangzanak fel a t. kormányelnök úr ajkairól, milyeneknek fültanui voltunk; addig, míg közállapotaink meg nem javulnak: nem fogadom el e kormány költségvetését még általánosságban sem a részletes tárgyalás alapjául, hanem csatlakozom Pázmándy Dénes határozati javaslatához. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Josipovich Géza jegyző: Busbach Péter!

Búsbach Péter: T. ház! *(Zaj. Halljuk!)* Előttem szóló t. képviselőtársam beszédére igen kevés megjegyezni valóm van, *(Halljuk! Halljuk!)* mert azt a beszédet igen élénken jellemezte és élénken birálta meg az a csöndesség, melylyel ott körülötte fogadták. *(Úyy van! a jobboldalon.)*

Azt mondja t. képviselőtársam, hogy nincs egyetértés a mi pártunkban bizonyos kérdések fölött. Hát én azt gondolom, nem kell egyéb példát idézni, épen a képviselő úr nyilatkozata mutatja, hogy abban a pártban is vannak egyesek, a kik a párt zömével nem értenek egyet. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ez nem elvi kérdés! Zaj. Elnök csenget.)* De hát engedjék meg, ha önök ezt felekezeti kérdésnek tekintik, voltak e napokban igen csinos jelenetek épen azon a párton, a hol a párt elnöke és alelnöke egymással igen élesen váltottak szót bizonyos felfogásra nézve. *(Úgy van!)* Tehát t. képviselőtársaim, az ilyen kérdések belső dolgok, a mennyiben nem itt játszanak a házban, semmi közünk hozzá. Minden párt elintézi a maga dolgát a maga tagjaival *(Helyeslés a jobboldalon.)* és ezeket itt egymásnak szemére vetni vagy egymást ezek miatt megtámadni legalább is izléstelenség.

Ép így áll a kérdés arra nézve, a mit t. képviselőtársam a közoktatási ministerre vonatkozólag mondott, hogy tudniillik a közoktatásügyi minister szembe fog állani akár magával Belzebubbal. Azt mondja erre t. képviselőtársam: Belzebúb a maga munkáját nem rontja. Hát t. képviselőtársam, azt mondja az irás és traditio, hogy Belzebúb igen sokféle alakot vesz fel *(Derültség a jobboldalon.)* és sokszor bizonyos kérdéseket vet az emberek és a világ elé, hogy azok felett tűzzenek össze, csak azért, hogy azután a zavarosban halászni és a gyenge hitűeket elcsábítani lehessen. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Nos, ha a t. képviselő úr egész beszédje nem ilyen irányú volt, akkor Belzebúbnak munkája nincs. *(Derültség. Úgy van! Úgy van!)*

Az egész vita folyamán, t. ház, egy sajátságos jelenség volt észlelhető s ez az, hogy míg egyrészt minden párt részéről a legelőbbkelő szónokok, sőt a t. háznak majdnem minden felszólalt tagja a ministerelnök úr iránt bizalmat nyilvánít és hiszi, hogy jó kezekbe van letéve az ország vezetése, másrészt az általa összeállított kormány iránt bizalmatlanságot nyilvánít, de ez a bizalmatlanság tőkép a kormánynak egyik államférfia ellen irányúl, a kinek nem munkásságát, nem az általa itt e házban beterjesztett műveit, azok elveit, hanem az ő személyét támadja minden alkalommal.

Hát én azt hiszem, t. ház, hogyha mi itt boldogúlni akarunk és nem akarunk visszatérni azokra a szomorú napokra, a melyeknek emléke talán önök előtt sem kedves, ha nem akarunk meddő tárgyalásokat folytatni, akkor az objectivitás teréről nem jó letérnünk és a személyeskedésre áttérnünk, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* pedig elkezdve gr. Apponyi Albert képviselő úrtól

Digitized by Google

keresztül Hock János képviselő úron mindannyi Szilágyi Dezső ellen intézte fullánkjának legmérgesebbjét. *(Zaj és ellenmondás a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* Gondolkozzunk az egyénről, a mint tetszik, talán e pártban se egységes a nézet az egyént illetőleg, *(Felkiáltások a baloldalon: Valószínűleg!)* de az egyén munkássága, törekvései, elvei és azon irányra nézve, melyet követ, azt hiszem, e pártban nincs különbség *(Helyeslés a jobboldalon.)* s azt hiszem, hogy e párt azon törekvést, azon munkát támogatni fogja, bármint akarjanak is konkolyt hinteni a párt és annak egyik kormánytagja közé. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Őszintén megvallom, hogy az a sok támadás, a mely mindig egy és ugyanazon egyén ellen irányúl, nagyon élénken emlékeztet a társaságban oly emberre, *(Halljuk! Halljuk!)* a ki mindig ugyanazon ócska anecdotával jön, utóbb az emberek, a kik ízléssel bírnak, megijednek közeledésétől és ott hagyják a társaságot; mi ezt nem tehetjük, mert minket önök megszámláltatnak, ha eltűnünk innen a padokról, nekünk el kell tűrnünk e támadásokat, de reméljük, hogy azoknak utóvégre is végök lesz, az erkölcsi nyomás bir annyi erővel egy képviselőtestületben, hogy az ily ízetlenségeket el fogja távolítani. *(Helyeslés jobb felől.)*

Nagyon sokat foglalkoztak a felszólaló urak e párttal nemcsak most, hanem már az indemnyti tárgyalása alkalmával is, a mikor különösen hangsúlyozták, hogy végre valahára e párt felébredt, hogy végre valahára e párt talpra állott s íme, eltávolította azt a ministerelnököt, a ki nem kellett az ellenzéknek. Imitt-amott ez alkalommal is hallottunk hasonló nyilatkozatokat, *(Zaj a baloldalon.)* de túlnyomóak voltak oly hangok, melyek e pártot egy gépnek, majd később praetorianusoknak, janicsároknak nevezték s hasonló szép titulusokkal illették, míg végre Hock János képviselő úrnak azt méltóztatott mondani, hogy az anyag jó, de rosszúl kezelik. Hát, t. képviselőtársaim, különösen a nemzeti pártiak, *(Halljuk! Halljuk!)* önök, de ott is *(a szélső baloldalra mutat.)* arról beszélnek, hogy mit hallanak itt-ott, a nélkül, hogy annak valódiságáról, autenticitásáról bizonyosak volnának; azt a mit mi hallunk az önök köreiből, mi nem szoktuk itt felhozni. *(Egy hang bal felől: Mert csak jót hallanak!)* Nem régen azt hallottuk, hogy Apponyi Albert gróf képviselőtársam első felszólalása után, a mely bizonyos ingadozási benyomást tett, *(Élénk ellenmondások bal felől.)* ép a nemzeti párt alvezéreinek kényszerítése folytán *(Ellenmondások a baloldalon.)* tette azon remek nyilatkozatát, melynél szebb beszédet e parlamentben nem mondottak, de nekünk nem jutott eszünkbe elhinni vagy ráfogni, hogy e beszéd csakugyan erkölcsi kényszer kifolyása volt az alvezérek részéről, *(Derültség a baloldalon.)* s mikor a pártból annak egyik vezértársát kiszorították, akkor sem mondottuk azt, hogy praetorianus gazdaság folyik ott, pedig ehhez ugyanazon jogunk lett volna, mint önöknek velünk szemben. Mi a párt beléletét nem ismerjük, mi híreket veszünk épen úgy, mint önök, a mi híreink ép oly kevés valószínűséggel birnak, mint birnak azok, a melyeket önöknek visznek, de azért mi nem vonatkozunk ezekre a külről kapott hírekre, hogy önöket gyanúsítsuk és önöket igyekezzünk népszerűtleníteni.

De ezek a dolgok, t. képviselőház, utóvégre nem is visznek ahhoz a czélhoz, a melyet kitűztünk magunk elé.

Azt mondta Hock képviselő úr, a kinek még egy felelettel tartozom, hogy jó anyag vagyunk, de rosszúl kezelve. *(Halljuk! Halljuk!)* Hock képviselő úr mindenesetre competens ember ebben, mert hiszen ő is volt e pártnak tagja egy ideig és akkor meglehet, hogy őt rosszúl kezelték *(Derültség jobb felől.)* és azért távozott innen, de nekünk semmi okunk nincs és nem volt azelőtt sem arról panaszkodnunk, hogy rosszúl kezelnek. *(Helyeslés jobb felől. Mozgás és nyugtalanság a baloldalon.)*

Egynéhány t. képviselőtársam pártunk vélemény-függetlenségét támadta meg és e részben az én t. barátom Morzsányi is kijelentette, hogy az ő véleménye független. Senkinek e pártban az ellen kifogása nincsen, sőt itt mindenkinek független véleménye van, *(Nevetés bal felől.)* a melyet adott esetben érvényesít, *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* de nagy kérdésekben alá is tudja rendelni magán véleményét a többség akaratának. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* És épen a függetlenség korlátozása maga a párttag által képezi azt az erkölcsi erőt, a mely képes volt e pártot tizennyolcz éven át fentartani *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* és uraim az, hogy mi nem Hock képviselő úr eszével gondolkozunk, *(Felkiáltások bal felől: Kár!)* vagy nem az ellenzék elveiért tudunk lelkesedni, ez nem azt teszi, hogy nekünk nincsen független véleményünk. Mi a magunk elveit támogatjuk, mi a magunk elvei mellett lelkesedünk, de éppen ez a vélemények függetlenségének a következése, a mely intimidáltatni nem engedi magát még akkor sem, ha kifelé bármily módon népszerűtleníteni akarják is önök e pártot. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Márkus képviselő úr azt a kérdést intézte hozzánk, hogy mikor lesz meg az a fusio, a mely kivűl is, belűl is mindenütt megbeszélés tárgyát képezi. Én, t. képviselőház, nem mától fogva vagyok barátja annak, hogy a mi t.

Digitized by Google

szomszédpártunkkal egyesüljünk. Ezt én már másfél év előtt propagáltam Én ma is azt tartom, hogy az országra áldásos volna e két párt egyesítése; de utóvégre mit tehetünk mi arról, hogy önöket soha sem találjuk meg azon a helyen, a hol keresnük? *(Derültség és tetszés jobb felől.)* Ha ma a közigazgatás államosításáról van szó, lelkes támogatásban részesülünk az önök részéről is. Csakhamar reá azonban önök azt tartják: Hja, most már a közigazgatás államosítása nem elégséges, nekünk most már a választások tisztasága kell, hogy megelőzze a közigazgatás államosítását. És mikor elfogadja a kormány, hogy igenis, mi ezt az ideát valósítani fogjuk, akkor önöknek ez sem elég, hanem a sorrendi elsőbbséget, vagy a junctimot követelik. Ha, t. ház, a kormányszékekről a kormány vezetője tesz igéretet, hogy »én ezt keresztül fogom vinni«, azt hiszem, ennek jelentősége van. Egészen másképen áll a dolog, ha azokon a padokon, az ellenzéki álláspontón nagy igéreteket tesznek, akkor bizony az embert bizonyos scepsis fogja el, hogy vajjon beváltják-e majd ez igéreteket. De ha innen történnek igéretek, ezek a nemzetnek tett igéretek, ezekre nézve jogunk van megkövetelni, hogy bizalommal jőjjenek elénk, mert ezen igéretek be nem váltásáért nemcsak mi, de az egész nemzet felelősségre vonja azokat, a kik a hatalmat elfoglalják és az igéreteket nem teljesítik. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Azért bocsássanak meg önök, ha mi, a kik a legjobb szándékkal vagyunk az iránt, hogy minél előbb jőjjön létre a két párt közt nemcsak a közeledés, de az egyesülés is, ha végre is ingadozni kezdünk azon hitünkben, hogy az czélravezető lenne, mert nem tudjuk máról-holnapra, hogy ismét mivel találkozunk azon párt részéről, a melyet szeretnénk látni velünk együtt haladni és egy czél felé törekedni. Mi megkíséreltünk mindent, hogy a lehetőségig közeledjünk a nemzeti párthoz és koronként, ha a nemzeti párton látszott, hogy ők is közelednek felénk és ismét eltávoztak egy legközelebbi alkalommal: azzal kellett vigasztalnunk magunkat, a mit a német úgy fejez ki, hogy »zur Liebe kann man Niemand zwingen«. *(Úgy van! a jobboldalon.)* A nemzeti párttal ma is úgy vagyunk, a mint voltunk évek előtt, sem egy lépéssel közelebb nem jutottunk, de távolabbra sem. »Apponyi programmja kell, de Apponyi nélkül«, mondja Hock János képviselő úr. Megvallom őszintén, mint már kijelentettem, Apponyit szívesen látjuk programjával együtt. Hiszen mit akarnak ők a mit mi nem akarnánk? A fődolog az, hogy nemzeti szellemmel töltse ki a a kormány azt a keretet, melyben az ország él, mozog; mely annak törvényeit képezi! Az a nemzeti szellem, a mely általuk ápoltatik, mi is arra törekszünk, mi is azon vagyunk, hogy nemzeti szellemmel töltsük be e kereteket, de a lehetőségig határait tartsuk szem előtt; önök pedig legalább még ma követeléseikkel túlmennek ezen a határon, azokon a korlátokon, melyeken túlmenni nem szabad, hogy az ország belbékéjét és az ország nyugalmát meg ne háborítsuk. Nemzetiség? Nem szándékozik e kormányunk mindent elkövetni, nem követ-e el mindent, hogy megnyerje az idegen nemzetiséget, *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* hogy intézményeinkbe magyar szellemet öntsünk? Önök azzal lépnek elő, hogy a katonai nevelés nem magyar: mi is akarjuk e szellemet ott meghonosítani, de az nem áll, hogy a katonai nevelés magyarságának hiánya eltávolítja a hadsereget tőlünk. Nekünk igen eclatans eseteink voltak 1848-ban, mikor igazán német hadseregben nevelt tisztek jöttek ide Magyarországba, támogatták, védték az országot és azok az urak, kik magyar kenyéren, Magyarországban nevelkedtek és nem szolgáltak a hadseregben, Pozsonyban gyűltek össze, hogy a muszkát hívják be. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Önök nem bíznak a kormány ígéretében? A kormány nemcsak ígért, hanem tizennyolcz év alatt, mióta ez a párt kormányozza az országot a kebeléből való ministerek által, ezen idő alatt az ország oly nagy haladásokat tett, melyek önöket arra indíthatták, hogy megbízzanak benne.

Közgazdasági tekintetben pl. nemcsak hogy rendeztük pénzügyeinket, nemcsak hogy e törvényhozási szaknak legnagyobb művét, a valutaszabályozást visszük keresztül s ezzel egy évszázados bajt gyógyítunk meg; de daczára annak, hogy jövedelmeink sokszor nagyon szűken folytak be és 30—40 milliónyi deficitekkel kellett dolgoznunk, kiépített és megszerzett magának ez az ország 12.000 kilométer vasutat; kiépített 6.400 kilométert meghaladó állami útakat, 24 000 kilométer községi, városi és állami vicinalis utakat; mind oly dolgok, melyek óriási költséget vettek igénybe és ezek daczára mégis sikerült a pénzügyeket rendezni. És önök még mindig nem bíznak az igéretekbe. Mi nemcsak hogy a kereskedést tettük ez által lehetővé, nemcsak hogy a föld értékét emeltük, hanem iparkodtunk odajutni, hogy ma már a külföldön a magyar lobogó a tengeren jár, hogy egy magyar tengerhajózási vállalat hajói szelik a hullámokat Európa és a világ minden más tengerpartja és Magyarország közt.

Vajjon ezek nem nemzeti törekvések-e? Vagy nem állítottunk-e 16 800 iskolát, melyekben a magyar szellem van részint egészen meghonosítva, részint közel van a meghonosításhoz

Digitized by Google

és csak 2.000 iskolában nincs még behozva a magyar nyelv tanítása. Nem a nemzeti szellem terjesztése-e a kisdedóvodák létrehozása?

Mindezek oly intézmények, melyek igérve lettek, teljesítve is lettek. Tehát miért akkor a bizalmatlanság?

Annak nem az a komoly oka, a melyet önök állítanak, annak a háttérben lehet valami más oka, a mit itt közönséges emberi észszel nem tudunk belátni. *(Ugy van! Ugy van! jobb felől.)*

Zichy Jenő képviselőtársam azt mondja, hogy kivitelünk és behozatalunk miként emelkedett csak néhány év óta is.

Ha vissza megyünk csak 1884-re, azóta 8 év alatt 100.000,000-ra emelkedett a kivitel. Akkor 1884-ben kivitelünk 388 millió volt, ma 540 millió a kivitel, akkor száz millióval kevesebb volt a behozatal; ma már 30 millióval több ennél.

Az ország vagyonosodása, szellemi haladása, az ország adóképessége napról-napra emelkedik. Mi az tehát, a mi önökben bizalmatlanságot kelt?

Nem törekedtünk-e az állami közigazgatás valósítására és nem-e a másik oldalon volt a hiba, hogy ez lehetetlenné vált? A jóakarat itt megvolt, mit tehetünk mi arról, ha önök teszik lehetetlenné?

Más nemzetek és nemzetiségek szomszédunkban mind haladnak; mi három év óta meddőn élünk, töltjük az időt e házban. *(Ugy van! Ugy van! a jobb- és baloldalon.)* Ennek következése az, t. ház, hogy a hazánkban élő nemzetiségek ifjai a külföldön vagy talán nálunk is tanulnak, haladnak; mi azonban nem vagyunk képesek országunkban azokat az intézményeket fejleszteni, a melyekre szükségünk volna életképességünk fokozására. Pedig csak addig vezetjük ezen nemzetiségeket, a meddig mi vagyunk a műveltebbek, vagyonosabbak *(Élénk helyeslés jobb felől)* és a cultura fölénye a mi részünkön van. Ha azok túlszárnyalnak bennünket, nincs kilátás többé arra, hogy helyre hozzuk azon hibákat, a melyeket eddig elkövettünk.

Elfogadom a költségvetést és kérem azt a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Gróf Apponyi Albert képviselő úr kíván személyes kérdésben szólni.

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Személyes megtámadtatás miatt kérek a házszabályok alapján szót. Én tudniillik személyes megtámadtatásnak tekintem előttem szólt t. képviselőtársam beszédének azt a részét, melyben azt mondta, hogy az indemnitas tárgyalása alkalmával tett nyilatkozatomat, mint ő magát kifejezte, a párt alvezéreinek nyomása alatt tartottam.

T. ház! A tényleges igazság érdekében bátor vagyok kijelenteni, hogy mi ebben a pártban ugyan minden fontos kérdés felett tanácskozni szoktunk és álláspontunkat közös egyetértéssel megállapítjuk, de ezen beszédemnek megtartására, mely nem volt egyéb, mint ezelőtt a házban ismételten elfoglalt álláspontom recapitulálása és újból való megokolása, nemcsak senki pressiot nem gyakorolt, hanem azon szándékomról, hogy e beszédemben különösen a vallásügyi kérdésekre is fogok terjeszkedni, t. elvbarátaimnak előzetes tudomása sem volt. *(Ugy van! Ugy van! bal felől.)*

Különben kijelentem, hogy bármennyire tiszteljem elvbarátaimat és bármennyire ragaszkodjam hozzájok úgy a politika, mint a személyes barátság éveken át fennállt kötelékeinél fogva, ő tőlük sem fogadnám el ezt és általuk sem engednék magamra bármely alkalommal is, erkölcsi pressiot gyakorolni. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Valamint részükről tudom, hogy mindazon bizalom és ragaszkodás, a melylyel engem megtisztelnek, nem vihetné őket arra, hogy meggyőződéseik ellenére is kövessék zászlómat, úgy ők meg vannak győződve arról is, hogy hiába iparkodnék bárki reám pressiot gyakorolni oly irányban, hogy meggyőződésemmel ellenkező elveket fejtsek ki. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Különben megjegyzem a t. képviselő úrnak, a ki panaszosan említette fel, hogy a szabadelvű párt belügyeire történt itt olykor-olykor hivatkozás, holott ő más pártoknak és különösen a mi pártunknak belső ügyeivel sohasem foglalkozott, felhívom őt, hogy tegye bátran. *(Helyeslés bal felől.)* Ennek a pártnak nincs mit titkolnia, ennek a pártnak belügyeivel, állapotával foglalkozhatik a nyilvánosság, betekinthet abba, nincs attól mit tartanunk, sőt büszkén állunk elébe. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

És végül legyen szabad csak egy megjegyzést tennem, mert volt t. képviselőtársam beszédének oly tétele, a melyre vonatkozó ellenészrevételemet a zárszóra nem halaszthatom. Ő megkülönböztetést tett a kormánypadokon és az ellenzéki padokon tett igéretek közt. Szerinte a kormánypadokon tett igéretek kötelezők a nemzetre, holott az ellenzéki padokon tett igéretek lehetnek nagy hangzású szavak, a melyeknek teljesítését nem követeli valami nagy szigorral a közvélemény, a nemzet az illetőtől. Ha ez csakugyan úgy volna, t. ház, ha a nemzet, ha a közvélemény az ellenzéki padokról tett nyilatkozatok beváltását szigorúan és komolyan

Digitized by Google

nem követelné, az igen szomorú volna, mert az a közszellem és a közmorál mély hanyatlását jelentené. *(Helyeslés bal felől.)* Én azonban e felfogással mereven ellenkező álláspontot foglalok el; én azokat, a miket e helyen mondok, azokat az elveket, a melyeket e helyen hirdetek, azokat az intézményeket, azokat a követelményeket, a melyeket itt felállítok, reám nézve a legnagyobb mértékben erkölcsileg kötelezőknek tartom *(Élénk helyeslés bal felől)* és e tekintetben semmi különbséget sem ismerek a kormánypadokról és az ellenzéki padokról tett nyilatkozatok közt. *(Hosszan tartó élénk helyeslés és éljenzés bal felől.)*

Búsbach Péter: T. ház! Félreértett szavaim értelmének helyreigazítása czímén kérek szót. *(Halljuk! Halljuk!)* Én nem azt mondottam, hogy a képviselő urat az alvezérek kényszerítették nyilatkozatra, hanem azt mondottam, hogy ilyen hírek járnak. Mi is hallunk híreket, ép úgy, a mint önök kapnak pártunk beléletéből ilyeneket, a melyeknek igazságában részünkről senki sem hisz. Én is meg vagyok arról győződve, hogy a képviselő urat nem lehet kényszeríteni oly enuntiatio megtételére, a mely nem él lelkében és meggyőződésében. *(Helyeslés bal felől.)*

E részben félreértette szavaimat, melyeknek én nem akartam azon értelmet tulajdonítani, melyet a képviselő úr tulajdonít azoknak. *(Élénk helyeslés.)*

Eötvös Károly: T. ház! Személyes kérdésben kérek szót én is. *(Halljuk! Halljuk!)* Módomban állana ugyan a fenforgó vitában részt venni és mindazokra, a melyeket részint Vajay István, részint Búsbach t. képviselőtársaim reám vonatkozólag is mondottak, tüzetesen felelni: azonban a mostani vitába Vajay t. képviselőtársam által oly momentum hozatott be, melyet egy perczig sem hagyhatok megjegyzés nélkül, nehogy az a félreértés támadhasson, mintha abban akár én, akár más, ugyanazon közjogi állásponton álló elvbarátaim vele egyetértenénk vagy eljárását egy perczig is helyeselni tudnók. Nevezetesen ő egy nőnek nevét és üdvös társadalmi munkásságát említette itt föl és tette bírálat tárgyává. *(Úgy van! Úgy van!)* Ha az a nő minden tisztességes embernek minden tiszteletére méltó nem volna is, még akkor sem volna szabad *(Általános élénk helyeslés.)* egy távollevőnek, egy nőnek és egy a házon és minden párton kivül és minden párton fölül álló üdvös társadalmi tevékenységnek bármi irányú birálatát idehurczolni. *(Általános élénk helyeslés.)*

És vegye tudomásúl az én t. barátom, hogy előttünk a nők üdvös tevékenységük terén ép oly magas tiszteletben állanak, mint Istennek legtiszteletreméltóbb szolgái az oltár előtt. *(Általános élénk helyeslés és tetszés.)* Ki kell tehát jelentenem, hogy felszólalásának e pontját úgy én, mint azt hiszem, barátaim is, határozottan helytelenítjük. *(Hosszantartó általános élénk helyeslés és éljenzés.)*

Vikár István: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Parlamenti szokás, hogy a ház tagjai az állami költségvetés tárgyalásánál nem annyira azt bírálják, hogy a költségvetés egyes tételeiben avagy összességében kifogásolható-e, hanem arra tekintettel, hogy a költségvetés a kormánynyal szemben bizalmi kérdést képez, főleg azt, hogy a kormány, a mely a költségvetést benyujtotta, érdemes-e a bizalomra? Ha és a mennyiben a a ház tagjai a kormány közjogi elvi álláspontját és az állami élet egyes ágainak vezetése körüli intézkedéseit helyeslik, a költségvetés elfogadásával neki bizalmat, el nem fogadásával bizalmatlanságot szavaznak.

Ezúttal egy új kormánynyal állunk szemben, t. ház, a mely még sokkal fiatalabb, minthogy működéséről beszélhetnénk s így őt egyedül csak adott programmja után bírálhatjuk.

A kormány bemutató programmjában jelezte közjogi elvi álláspontját és az általa követni szándékolt kormányzati rendszert, kiterjeszkedett az egyházpolitikai kérdésekre és kilátásba helyezte választási ügyekben a Curia bíráskodásáról szóló törvényjavaslat benyujtását. Előre is kijelenthetem, t. ház, hogy engem ezen programm ki nem elégített, úgy a kormány iránt bizalommal nem viseltethetvén, költségvetését el nem fogadom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A kormány közjogi elvi álláspontja felett bővebb fejtegetésekbe nem bocsátkozom, nem akarván ismételni azt, a mit azon közjogi elvi álláspontról a függetlenségi és 48-as párt tagjai már többször hangoztattak, azért csak néhány megjegyzésre szorítkozom. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélsőbalon.)*

Ha a t. kormányelnök úr programmjában egyszerűen csak azt jelentette volna ki, hogy a kormány az 1867-iki kiegyezési alapon áll, mi a függetlenségi és 48-as párt tagjai csak ismételhettük volna azt, hogy ezen alapot a magyar nemzet multjával, ezen multnak hagyományaival, a magyar nemzet faji jellegével és így a magyar nemzet létérdekeivel összeegyeztethetőnek nem tartjuk, de azt mondani, hogy a 67-iki kiegyezési törvényt sem tágítani, sem szűkíteni nem lehet és hogy az állandó alkotásnak tekintendő, a fejlődés törvényei és az alkotmányosság fogalmába ütköző oly tan hirdetése, a mely ellen minden alkotmányosan gondolkodó állampolgárnak tiltakoznia kell. Egy oly műről, a mely a nemzeti erők lekötésével a nemzet szabad fejlődésének útját vágja, a miniszterelnöki székből azt

Digitized by Google

hirdetni, hogy az állandó alkotás, a nemzet jogos óhajaival szemben legnagyobb cynismusra mutat. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

T. képviselőház! A gyászos Tisza-korszak lezajlása után azt hitte a nemzet, hogy megszabadulván Tiszától, megszabadult azon kormányzati rendszertől is, a mely a nemzet jogait lábbal tiporta, politikai és társadalmi erkölcseit megmételyezte.

De csalódott! A Szapáry-féle kormány kormányzati rendszere csak egyszerű folytatása volt elődje azon kormányzati rendszerének, a mely nem törődve a nemzet jól felfogott érdekeivel, önös czélok martalékául dobta a nemzet legszentebb jogait; kiölte a nemzet fiaiból az önérzetet és akaratot; apathiába és ennek következményeként végvonaglásba süllyesztette a nemzeti közszellemet. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Nem csoda, t. ház, ha ily körülmények között a nemzet jobbjai keblét a haza jövője feletti méltó aggodalom szállta meg; ha várvavárták azon napot, a melyen a gondviselés eltavolítja a hatalom polczáról azt, a ki azon, mindent megmételyező kormányzati rendszer tovább fejlesztését tűzte ki czéljúl. Végre ezen napon bekövetkezett s egy pillanatra felvillant keblünkben egy szebb jövő reményének sugára. De sajnos, t. ház, ezen reménysugár csak oly csalóka tünemény volt, mint az alföld rónáin megjelenni szokott »délibáb«. Az új miniszterelnök úr már első felléptével kiábrándította örömmámorukból mindazokat, a kik bízva egyéniségében, ismerve nemes tulajdonait, joggal hitték, hogy uralomra jutásával vége szakad a személyes uralom azon rendszerének, a melynek okszerű következményei voltak a jelzett állapotok. A t. miniszterelnök úr azon kijelentése, hogy elődjei kormányzati rendszerét helyesli és így követni fogja, meggyőzhettek bennünket arról, hogy ezen kormányválság is épen úgy, mint az előbbiek csak személyváltozást jelent; a rendszer marad a régi, azon rendszer, a mely Magyarország közéletét alapjában megmételyezte. Ily körülmények között mi sem természetesebb, minthogy mi, a kik küzdelmeinkben a személyektől eltekintve, szintén csak az elveket veszszük figyelembe, látván azt, hogy az elv és rendszer marad a régi, az új miniszterelnök úr és cabinetjével szemben épen olyan bizalmatlansággal viseltetünk, mint elődjével szemben viseltettünk. *(Helyeslés. Úgy van! a szélsőbalon.)* Szerintünk, t. ház, teljesen mindegy a nemzetre, akár gr. Szapáry Gyulának, akár Wekerle Sándornak hívják a kormányelnököt, ha mindketten egy és ugyanazon elveket képviselnek; mert a nemzetek életében nem a személyek, de az általuk képviselt eszmék és elvek játszanak szerepet. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Valóságos átka, t. ház, e szerencsétlen országnak, hogy kormányférfiaink egyébként bármily jeles tulajdonokkal legyenek is megáldva, rendesen nélkülözik az államférfiúi tulajdonok legszükségesebbjét: az előrelátást és tapintatot. Közel három éve annak, hogy az ismert elkeresztelési rendelettel felekezeti harcz provocáltatván, feldúlatott az ország belbékéje; most pedig a t. miniszterelnök úr az egyházpolitikai vitás kérdéseknek oly reformok létesítése általi megoldását helyezi kilátásba, a melyek beláthatlan veszélyes állapotot idézhetnek elő. Ha valaki, úgy én üdvözlök örömmel minden olyan reformot, a mely szabadelvű irányban haladást jelent, de mindig szem előtt tartom, hogy a tervbe vett reformok ideje elérkezett-e, megvan-e az alap, a melyre, és a keret, a melybe a kérdéses reform beilleszthető; másrészt nincsenek-e a törvényhozásnak olyan sürgősebb teendői, a melyek a nemzet létfeltételeivel szorosabb összefüggésben vannak, mint a tervbe vett reformok?

Én, t. ház, azt hiszem, hogy a miniszterelnök úr által kilátásba helyezett egyházpolitikai reformok ideje még nem érkezett el; nem látom elég erősnek az alapot, a melyre oly nagyfontosságú reform, mint a »kötelező polgári házasság« reátehető; nem látom elkészítve a keretet, a melybe beilleszthető volna. *(Helyeslés a szélsőbal felől.)* Egy ily következményeiben messzekiható reform csak akkor bir létjogosúltsággal, ha arra a nemzeti közvélemény kellően előkészítve van; már pedig azt hiszem, hogy a háznak nincs egy tagja sem, a ki lelkéből meg ne volna győződve arról, hogy a nemzeti közérzület még korán sincs ezen kérdés számára annyira megérlelve, hogy alaposan remélhetnénk, miszerint ezen reform« a kötelező polgári házasság« behozatala nagyobb, esetleg az államot létalapjában megtámadó rázkódtatás nélkül keresztülvihető volna. Ily körülmények között bármily nagy vívmánynak tekintsünk is a szabadelvűség szempontjából valamely alkotást, el kell azt ejtenünk, mert az olyan alkotás, a mely végkövetkezményeiben beláthatlan veszélyes állapotokat teremthet, üdvös, hasznos nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Meg vagyok győződve, t. ház, hogy a függőben levő egyházpolitikai vitás kérdéseknek a jelen időben helyesebb elintézése nem lehet, mint az elkeresztelési rendelet visszavonása mellett a katholikus autonomiának és a vallásalapok kérdésének megoldása, tisztázása. Évek hosszú sora óta hangoztatják katholikus polgártársaink azon jogos óhajt, hogy adassék meg egyházuknak is a teljes önkormányzati jog, hangoztatják a nélkül, hogy kormányaink erre

Digitized by Google

vonatkozólag még csak az első lépést is megtették volna.

Igaza volt Polónyi t. képviselőtársamnak, midőn azt mondotta, hogy »ennek oka más nem lehet, mint az, hogy akkor meg kellene oldani a vallásalapok kérdését is, már pedig ez esetben a kormány egyik hatalmi támaszából, a húsos fazékból hiányoznék egy jókora falat.«

Az ily rendszert nevezzük, t. ház, a személyes uralom rendszerének, a mely ha hatalmi érdekekről van szó, hogy azok csorbát ne szenvedjenek, mindent kész feláldozni, de a nemzet jogos óhajaival szemben érzéketlen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Eltekintve a már felsoroltaktól, nem látom helyén az egyházpolitikai kérdéseknek erőszakos módon való megoldására pazarolni a törvényhozás idejét akkor, midőn a nemzet létfeltételeivel szorosan összefüggő egyéb kérdések özöne vár elintézésre.

T. képviselőház! Erős, hatalmas csak vagyonos nemzeti állam lehet; épen azért kormányainknak arra kellene törekedni, hogy a nemzetnek nemzeties iránybani fejlesztésével és tekintettel arra, hogy mezőgazdasági állam vagyunk, jó mezőgazdasági és pénzügyi törvényekkel, egy vagyonos nemzeti állam alapköveit rakják le. De sajnos, kormányainknak ezen kérdések iránt nincs érzéke; 25 éves békés időszak alatt az egymást felváltó kormányok a nemzetnek nemzeties iránybani fejlesztésére mit sem tettek, sőt a nemzeties iránynak természetes fejlődését is hátráltatták: kiölték a nemzet fiaiból a nemzeti közszellemet, perhorrescálták Magyarország állami önállóságát; úgy tüntettek fel bennünket magunk és a külföld előtt, mint egy tehetetlen, olyan nemzetet, a mely csak Ausztria kegyelméből létezik és létezhetik. Hogy ily irányú nemzeti politikával nemzeti államot alkotni nem lehet, azt bővebben fejtegetni felesleges.

De ha szomorú eredményre jutunk, t. ház, kormányaink nemzeti politikájának vizsgálatánál, még szomorúbb kép tárúl elénk akkor, midőn a nemzeti elem nagy zömének anyagi helyzetét szemléljük.

Kormányaink minden alkotásukban a nagyobb vagyonnal rendelkező egyesek érdekeit tartották szem előtt; a helyett, hogy a nemzeti fentartó elem: a kisbirtokos, földmíves és kisiparos osztályok helyzetén könnyítve a magyar democratiának megerősödését segítették volna elő, kifejlesztették a pénzaristocratiát s ez által közvetve az államfentartó nemzeti elem anyagi végromlását idézték elő. Pedig, t. ház, az államokat nem a milliók urai alkotják és tartják fenn, hanem azon osztályok, a melyek az államban a nemzeti elem nagy többségét képviselik. Ezen osztályok nálunk: a kisbirtokos, földmíves és kisiparos osztályok; ezeknek érdekeit kellett volna szem előtt tartani, az egyes alkotásoknál ezek anyagi erejével számolni, ezt azonban kormányaink elmulasztották. Újabb és újabb terheket raktak a nép vállaira, a melyeknek sulya alatt össze kellett roskadnia, mert nem volt gondoskodva arról, hogy jó mezőgazdasági és ipartörvények által jövedelme azon arányban fokoztassék, a mily mérvben a terhek szaporodtak.

Mit érnek, t. ház, a legszabadelvűbb alkotások, mit a nagy reformművek, ha ezek mellett a nemzet nagy zömét elpusztulni engedjük? Semmit, épen semmit! Ne azon gondolkodjanak tehát kormányaink, hogy a függő egynázpolitikai kérdések hogyan oldhatók meg még a belbéke megzavarása árán is a legradicalisabban, hanem azon, hogy mi módon menthetik meg a nemzet nagy zömét a teljes elpusztulástól. Kenyér és béke kell első sorban a nemzetnek ahhoz, hogy szabadon fejlődhessék és csak ha ez már megvan, hozzunk napirendre egyéb irányú nagyobb szabású reform-kérdéseket. Az, hogy a nemzet fiai minő hitelveket vallanak, ki által kereszteltetnek meg és minő szertartások mellett esketetnek össze, a nemzet jövőjére befolyással nem bir; de igenis befolyással bir a nemzetnek nemzeties iránybani fejlesztése és anyagi jólétének emelése. Ezeket tartsák szem előtt munkálkodásukban azok, kikre a nemzet vezetése bizatott, akkor a nemzet elismeréssel lesz iránt.

T. képviselőház! Azon intézkedéseket, a melyek egy vagyonos nemzeti állam megalkotásához szükségesek, egy beszéd keretében részletezni képtelenség, azért azokat csakis főbb vonásaikban ismertetem.

Egy nemzeti állam megalkotásának legszükségesebb kellékei: a nemzeti szellem fejlesztése, ápolása és a nemzeti önállóságnak mindenütt és mindenben kidomborítása. A nép anyagi jólétének emelésére befolyással vannak: az olcsó és gyors igazságszolgáltatás; a közterhek arányos megosztása; olcsó hitelnyujtás és nálunk arra tekintettel, hogy Magyarország mezőgazdasági állam, a jó mezőgazdasági törvények. Mindezekről az egyes tárczák költségvetésének tárgyalása során lesz alkalmam bővebben nyilatkozni, azért ezúttal azokat csak röviden érintem.

Ki tagadhatná, t. ház, hogy igazságügyünk a lehető legrendezetlenebb? igazságszolgáltatásunk gyarló és méregdrága? Lehetetlen még laicusnak is észre nem venni azon beteges állapotokat, melyeket az ide-oda kapkodás és a toldozás-foltozás rendszere teremtett; hézagos törvényeink és a rendeletek útvesztőjében még felsőbb bíróságaink is tájékozatlanul botorkálnak.

Digitized by Google

Igazságügyi kormányunknak évek hosszú sora óta nincs egy üdvös alkotása. Elérkezett a nagy reformok ideje, mondotta igazságügyministerünk, midőn tárczáját átvette; azóta évek multak el a nélkül, hogy a nagy reformoknak csak nyomait is látnánk. Hogy a reformok ideje elérkezett, azt mi is tudjuk, de azt szeretnénk tudni, hogy igazságügyministerünk mikor lép a cselekvés terére? Jegyezze meg az igazságügyi minister úr, hogy minden Demosthenesnél szebben beszél a tett!

Helfy Ignácz t. képviselőtársam az indemnyti vita alatti beszédében különösen hangsúlyozta a pénzügyi kormánynak a pénzügyi politika terén elért sikereit. Nem tagadom, t. ház, hogy a t. pénzügyminister úrnak az állam pénzügyeinek rendezése körül vannak érdemei, de ezekből nagyon sokat levon azon körülmény, hogy míg az állam pénzügyeit rendezte, addig az államfentartó nemzeti elem millióit a terhek túlságos felcsigázása és egyenlőtlen megosztása által a koldusbotra juttatta. Ha végignézünk a t. pénzügyminister úr pénzügyi műveletein, nem látunk azok között csak egyet sem, a mely az államfentartó nemzeti elem millióinak anyagi érdekei előmozdítását czélozná, de annál többet az oly műveletekből, a melyek a hivatkozott elem anyagi jólétének alapjait támadták meg. Ily körülmények között, bármily elismeréssel vagyok is a t. pénzügyminister úr személyes tulajdonai iránt, nem lehetek egy véleményen azokkal, a kik neki a pénzügyi politika terén elért sikereihez gratulálnak, mert azok végeredményükben koldusbotot adtak a nemzet millóinak kezébe.

Meg vagyok győződve, t. ház, arról, hogy az általam felsorolt bajok jó részének kútforrása az eddigi egészségtelen parlamenti élet; első sorban tehát, hogy a bajok nagy részét gyökeresen orvosolhassuk, szükséges egészséges parlamenti életet teremtenünk; ezt azonban csak úgy érhetjük el, ha a képviselőválasztási törvényt átreformáljuk; az általános szavazati jogot behozzuk; független választási bíróságot állítunk fel; a szabad véleménynyilvánítást az erőszak és corruptioval szemben, mi által biztosítjuk a parlamenti népképviselet tisztaságát. Csak így várhatunk üdvös alkotásokat a parlamenttől.

T. ház! Az új kormány közjogi elvi álláspontja, kormányzati rendszere semmiben sem különbözik az előbbiétől. Minthogy pedig mi közjogi ellenzék azon közjogi álláspont ellen küzdünk: e kormánynyal szemben sem viseltethetünk bizalommal és a költségvetést el nem fogadjuk. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Josipovich Géza jegyző: Tisza István!

Tisza István: T. ház! Bármily érdekesnek találnám is államháztartásunk azon képével, melyet a jövő évi költségvetés elénk tár, pénzügyi szempontokból foglalkozni: nem tehetem azt ez alkalommal, mert a t. ház becses türelmével túlságosan visszaélni nem akarok. Másrészt azonban a jelen költségvetési vitában az érdeklődés annyira politikai kérdések körül forgott, hogy ezeket hallgatással mellőzni egyáltalában nem lehet. Én tehát mellőzve a pénzügyi kérdések fejtegetését, a vitát dominálló egy pár politikai kérdés rövid taglalására kérem a t. ház becses engedélyét. *(Halljuk! Halljuk!)* Fogom ezt tenni lehető rövidséggel, teljes objectivitással, kerülve minden recriminatiot és a lehetőségig kerülve még a polemiát is. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Az első kérdés, melyre e vita kiterjed, a közelmúltban lefolyt kormányválság kérdése; legyen szabad tehát első sorban röviden ezzel foglalkoznom.

Mi volt az egész crisis kiinduló pontja? Egy változás a kormány és a párt magatartásában, változás annyiban, hogy a kötelező polgári házasság a közel jövőben megoldandó actualis feladatok közé soroltatott. És ha e változás okát akarjuk keresni, kénytelenek vagyunk legalább rövid időszakra visszamenni az egyházpolitikai viszonyok fejlődésének a közelben múlt történetére. Mert hisz — és azt hiszem, ebben pártkülönbség nélkül egyetértünk — az egyházpolitika terén egy döntő érdeknek, egy döntő szempontnak kell uralkodnia s ez az állam tekintélyének és az összes vallásfelekezetekkel szemben biztosított jogegyenlőség és méltányosság által megőrzött vallási békének szempontja. *(Helyeslés jobb felől.)*

Míg a támadások, az izgalmak, főleg a rendelet ellen irányultak, addig a vallási béke helyreállítására, az anyakönyvezésre vonatkozó intézkedéseket elégségeseknek tarthattuk. A mint azonban a támadások súlypontja nem a rendelet, hanem a törvény ellen intéztetett: az anyakönyvezésre vonatkozó intézkedéssel a bajon segíteni nem lehetett, hanem minden politicus előtt, ki első sorban a vallási békére törekszik, a főczél nem lehetett egyéb, mint megteremteni azon előfeltételeket, melyek mellett az 1868: LIII. tcz. illető intézkedése megnyugvással módosítható. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

És, t. ház, hogy a dolog így áll, az legalább az én csekély személyemre nézve kétségtelenné vált a főrendiházban tavaly nyáron lefolyt vita alkalmával, midőn a katholikus magas clerus unisono oda nyilatkozott, hogy őt a rendelet visszavonása sem elégíti ki, mert nem a rendeletet, hanem a törvényt tartja sérelmesnek, midőn tehát nem zárkózhattunk el azon tény elől, hogy itt felekezeti harcz fog megindúlni, melyet más-

Digitized by Google

ként, mint az 1868: LIII. tcz. módosításával meggátolni nem lehet.

Már pedig, t. ház, azt hiszem, abban talán megint mindnyájan egyetértünk, hogyha közmegnyugvással akarjuk módosítani 1868: LIII. tczikket, azt nem tehetjük mindaddig, míg a felekezeteknek a házassági jog terén azon széles mező hagyatik meg, a melyen ma felekezeti szempontjaikat érvényesíthetik; mindaddig, míg a házassági jog maga felekezetek szerint különbözik; mindaddig, míg az egyházaknak jurisdictiója van a házassági jog terén és mindaddig, míg a házasság kötése egyházi kézben van: oly fegyverrel rendelkeznek ebben a tekintetben az egyházak és az egyházi hivatalok viselői, hogy kivált a gyengébb felekezetek szempontjából elkerülhetetlenül szükséges, hogy a vallási béke és a felekezetek közötti egyensúly az állam beavatkozása által biztosíttassék. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Más álláspontra csak akkor léphetünk, hogyha elvileg más álláspontra helyezkedünk, ha a házassági jogot kivonjuk a felekezeti ingerentia területéről, hogyha — hogy úgy fejezzem ki magamat — a házasság jogi oldalát jogi következményével együtt secularisáljuk. Megvallom őszintén, hogy én nem rajongok ezért a megoldásért. Elég utalnom múlt tavaszon tartott beszédemre, melyben leplezetlenül kijelentettem és tőlem telhetőleg indokolni törekedtem, hogy én az államnak ezen beavatkozását, t. i. azt, hogy a gyermekek vallását a vegyes házasságoknál az állam szabályozza, elvileg, theoretice és általános szempontból helyesebbnek tartom; de én azt tartom, hogy itt a vallási béke szempontja annyira magas szempont; oly parancsoló érdek követeli azt, hogy ennek minden kisebb érdeket, minden kisebb aggályt alárendeljünk; hogy egész készséggel vagyok hajlandó feláldozni oly intézkedést, mely nézetem szerint sok száz családnak belső békéjét óvta meg, ha ez által a vallásháború veszélyét távolíthatjuk el ez országtól. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Ebben rejlik igénytelen nézetem szerint magyarázata annak, hogy a szabadelvű párt kormányában első sorban, de azután magában a pártban is felvettetett és határozat tárgyát képezte az, hogy a kötelező polgári házasság elve, melylyel ellentétben sohasem állott a párt, de a melyet a közel jövőben megoldandó feladatok közé eddig nem sorolt, most a megoldandó, actualis politikai feladatok sorába felvétessék és megvallom, én nagyon csudálkozom azon a sok oldalról hallott észrevételen, hogy ne mondjam szemrehányáson, hogy csodálatos az, miszerint ez a párt eddigi hosszú élete alatt nem kívánta ezt a kérdést megoldani és hogy miért tolja ott a kérdést épen most előtérbe? Én azt hiszem, hogy általában komoly politikai pártok, de különösen többségek, a melyeknek csakugyan a felvetett kérdések megoldásával kell foglalkozniok, nem fognak önkényesen, nem fognak mesterségesen előrántani kérdéseket, hanem foglalkozni fognak azon kérdések megoldásával, melyek az adott viszonyok közt a legsürgősebbek, melyek égető bajok orvoslása szempontjából szükségesek. (*Helyeslés a jobboldalon.*) És különösen áll ez az ú. n. kényes kérdésekre, a melyeknek előtérbe állítása mindig bizonyos nyugtalansággal, bizonyos izgalommal jár és mindenek felett áll ez épen az egyházpolitikai téren és azt hiszem, hogy ott mesterséges, önkényes előtérbe állítása a problemáknak, felidézése a conflictusoknak, a legnagyobb könnyelműség lett volna. A mikor azonban a bajok megvannak, nem félrendszabályokra van szükség, hanem meg kell ragadni a gyökeres megoldás módját és azokat lehetőleg örökre kell elintézni. (*Helyeslés jobb felől.*)

T. ház! A mi a dolog historicumát illeti, a tények meglehetős köztudomásúak. (*Úgy van! jobbról.*) Tudjuk mindnyájan, hogy a kérdéssel ilyen formában ez év őszén az előbbi kormány foglalkozott és hogy a kormány kebelében nézeteltérések merültek fel a melyek — miután kiegyenlíthetők nem voltak — kormányválságra vezettek. Ez a tény, hogy t. i. a kormány kebelében mélyre ható differentiák vannak és hogy itt valószinűleg válsággal állunk szemben: gondolom, október hó utolsó napjaiban vált a párt kebelében is köztudomássá és akkor ezen tény által önként előállott a párt minden egyes tagjára nézve az a jog, az a kötelezettség, hogy a felvetett kérdéssel szemben állást foglaljon és ezzel szemben saját egyéni meggyőződésének nyílt és őszinte kifejezést adjon. (*Úgy van! jobb felől.*) Normalis viszonyok között a dolog természeténél fogva az a kormány, a mely nem egy idegen, a párttól elválasztott valami, hanem egy hús és egy vér a párttal; az a kormány, mely a párt bizalmi férfiaiból alakúl, kell, hogy maga ragadja kezeibe a kezdeményezés gyeplőjét azon elvi irányban, a melyről tudja, hogy a párt őt abban követi. (*Úgy van! jobb felől.*) De ha új kérdések merülnek fel, ha új situatio áll elő és ha a párt ezen előkészítő bizottságában a nézetek nem voltak összeegyeztethetők, akkor minden oly pártra nézve, a mely feladatának magaslatán van, előáll az a kötelezettség, hogy ő maga szabja meg azt az irányt, a melyben jövőre ezen kérdések megoldandók lesznek. (*Úgy van! jobb felől.*)

Ez történt azon élénk eszmecserék alkalmával, a melyek a szabadelvű pártban októbertől kezdve és a krizis időszaka alatt történtek és a melyek rövid idő alatt meglehetősen tisztázták a nézeteket, úgy, hogy kétségtelenné vált azon mindenki által ismert tény, hogy a szabad-

Digitized by Google

elvű párt nagy zöme csak egy oly kormányt támogat, a mely a kötelező házasság megoldását programmjába felveszi.

És, t. ház, a válság lefolyása, azt hiszem, legkorrektebb, a legmegfelelőbb volt úgy a parlamentarismus, mint az egészséges pártélet törvényei szerint. És én azt hiszem, hogy mindannyian, a kik ezen küzdelemben résztvettünk, jogos büszkeséggel tekinthetünk vissza arra a szerepre, melyet akkor játszottunk, mert az a sokat szidott szabadelvű párt a krizis pillanatában, egy bizonytalan jövővel szemben bebizonyította, hogy egész reputatioját, egész állását, egész jövőjét egy valóban liberalis programmhoz köti. *(Tetszés és helyeslés jobb felől.)*

Ez a teljesen objectiv, de legalább igénytelen nézetem szerint teljesen kielégítő magyarázata a krizisnek, felment engem az alól, hogy személyes természetű vádakra, mely úgy a kormány, mint a párt egyes tagjai ellen intéztettek, válaszoljak. *(Helyeslés jobb felől.)* Hiszen mindenkinek joga van intriguákat keresni; személyes czélokkal gyanúsítani, bátsó gondolatokkal vádolni egyeseket és pártot akkor, midőn ezek eljárásukért objectiv indokolást adni nem képesek. *(Nyugtalanság a baloldalon.)*

De ha az objectiv indokolás megadatik: méltóztassanak megengedni, a személyes támadások és gyanúsítások nem ütnek csorbát azokon, a kik ellen azok intéztettek, hanem szomorúan jellemzik azok felfogását, a kik azokat intézték. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Ábrányi Kornél: Ez igaz! *(Úgy van! bal felől.)*

Tisza István: Én azt hiszem, hogy joggal nyilatkozhatott, szemben minden támadással, már első fellépése alkalmával a ministerelnök úr oly férfias önérzettel és joggal állíthatta, hogy elvi alapon áll és érzi a kormánynak és pártjának jogosultságát a nemzeti élet nagy kérdéseinek megoldására. *(Helyeslés a jobboldalon.)* S hogy ezen jogosultságot érezzük, hogy a siker iránt reményünk legyen, ezt kétség kivül előmozdítja az is, hogy a fölvetett kérdések igen nagy részére nézve vagy semmi, vagy legalább nem cardinalis a pártok közötti eltérés. Hiszen egyes szórványos jelenségektől eltekintve, az egyházpolitika terén, talán már ma egész határozottsággal azon örvendetes meggyőződésemnek adhatok kifejezést, hogy a pártok között eltérés nem létezik. A belügyi kérdések nagy részében, úgy remélem, ha lesznek a nuanceokra nézve differentiák, oly cardinalis véleménykülönbség, mely a pártok élesebb harczát idézze fel, felmerülni nem fog. *(Felkiáltások a szélső balról: Majd meglátjuk!)*

Épen ezért azon erősen ellenzéki magatartásnak, a melyet különösen a t. nemzeti párt részéről tapasztalunk, egyedüli magyarázatát abban a formulában kereshetjük, melyet — hogy a t. képviselő urak kifejezését használjam — a nemzeti politika és a nemzeti aspiratiók kielégítésére felállítottak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ezen formulánál is — a mint ez már más esetben is és több ízben megesett a nemzeti párt jelszavaival — szerencséje és szerencsétlensége az, hogy nagyon szép, nagyon tetszetős, de nagyon elastikus. *(Felkiáltások a bal- és szélsőbalon: Mint a bihari pontok!)*

Ezt a formulát betöltheti mindenki azzal a tartalommal, a melyet épen szívében érez; *(Mozgás bal felől.)* ezzel a formulával, kivált ha azt gr. Apponyi Albert a maga ragyogó ékesszólásával illustrálja . . . *(Mozgás bal felől.)*

Hock János: Megmondotta a tartalmát is! *(Nagy mozgás.)*

Tisza István: Nem tudom, gróf Apponyi Albert ékesszólása ellen van-e kifogása a közbeszóló t. képviselő úrnak, mert nem értettem meg szavait. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ezzel a formulával, mondom, fölmelegítheti, lelkesítheti mindazokat, a kik a mai helyzettel egy vagy más okból elégedetlenek, de viszont elég elasticus az arra, hogy midőn annak az alapján positiv követelményeket kell formulázni, azok oly szerény mértékre redukálhatók, mint a milyen szerény mértékben azok a képviselő úr utolsó beszédében is jelentkeztek. *(Ellenmondások és zaj a baloldalon.)*

Én nem kívánom az ott felemlített pontok fontosságát kicsinyelni. Készséggel elismerem, hogy azok egy része helyes, megvalósítható és megvalósítandó; másrészükről sajnálattal constatálom, hogy azok igenis komoly válaszfalat képezhetnek közöttünk; de már engedelmet kérek, a magyar nemzetnek élete, a magyar nemzetnek aspiratioja, törekvései és czéljai mégis csak szélesebb keretben mozognak, semhogy akkor, a midőn a nemzeti politikát körvonalozni akarjuk, ily csekély intézkedéseket, ily partialis dolgokat akarjunk előtérbe tolni és a nemzeti politika alapjaiúl megjelölni. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

A magyar nemzet nem elnyomott nemzet, a melynél a nemzeti aspiratióknak a jogok megtartására, közjogi vívmányokra, a függetlenség előfeltételeinek biztosítására kell irányúlniok; a magyar nemzetnek — hála az egek urának — évszázadok óta biztosított függetlensége és jogai vannak. *(Felkiáltások a szélsőbalon: A papiron!)*

Teljesen elismerem e kritika jogosúltságát ezen felfogással szemben azok részéről, a kik

Digitized by Google

magukat nem Deák Ferencz politikai örökösei gyanánt tüntetik fel. *(Mozgás bal felől. Halljuk! Halljuk! jobbról.)*

A magyar nemzetnek — mondom — századok óta biztosított jogai vannak. E jogok az 1848-iki és az 1848-ikit kiegészítő 1867-iki törvényhozás által csak újólag biztosíttattak, *(Zaj a bal- és szélső baloldalon. Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* a modern államéletnek megfelelő formába öntettek. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ezek a jogok igenis biztosítják a magyar nemzetre nézve azt, hogy nemzeti egyéniségét függetlenül, szabadon kifejthesse s a magyar nemzet ambitiója, törekvései nem közjogi vívmányocskákra kell, hogy irányúljanak, hanem igenis arra, hogy e jogok biztos talajára állva a maga nemzeti egyéniségét minden irányban kifejtse, *(Igaz! Igaz! jobb felől.)* a maga nemzeti erejét minden téren érvényesítse *(Élénk helyeslés jobb felől. Zaj a baloldalon.)* s így haladjon lépésről-lépésre előre nagy rendeltetése felé. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

És, t. ház, senki sem birhat nagyobb fogalommal a magyar nemzet czéljainak, rendeltetésének nagyságáról. Hiszen alig találunk példát a világtörténelemben, legalább a közép- és újkoriban, hogy ilyen kis nemzet olyan nagy missiot nyert volna az isteni gondviseléstől. Hiszen ez a kis nemzet oda van állítva Európának talán legexponáltabb pontjára, óriási veszélyek, hatalmas nemzetek nagy törekvései elé. *(Igaz! Igaz! a jobboldalon.)* Hiszen e kis nemzetnek kellett megvédeni a civilisatiot és a szabadságot az Izlam által fenyegető veszélyektől hosszú századokon keresztül és meg kell azt ma védenie egy más nagy veszélylyel szemben, melylyel a szláv absolutismus egész Európa culturáját fenyegeti. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Olyan helyzet ez, mely nagy feladatokat és nagy veszélyeket állít a nemzet elé s nagy tulajdonságokat kíván a nemzettől. Kíván törhetetlen önbizalmat, lankadatlan kitartást a munka terén, áldozatkész hazafiságot és politikai bölcsességet. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ez a helyzet megkívánja azt, t. ház, hogy belétünkben fejleszszük független magyar nemzeti irányban, minden külbefolyást mereven visszautasítva, *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélső baloldalon.)* összes intézményeinket fejleszszük, gondozzuk, ápoljuk, erősítsük és egyesítsük az anyagi, szellemi és erkölcsi erőket. De ez a helyzet megkívánja egyúttal azt is, hogy a külvédelmet illetőleg, hogy nemzeti érdekeinknek a nemzetközi politika terén való védelmére: felbonthatatlan szilárd szövetségbe lépjünk egy másik állammal és így alkotunk egy oly nagyhatalmat, mely elég erős arra, hogy érdekeinket kifelé megvédje s melyben elég erősek vagyunk mi arra, hogy ebben a nagyhatalomban érdekeinket érvényesítsük. *(Élénk helyeslés jobb- és baloldalon. Zaj.)*

Én azt gondolom, hogy ezeket a t. képviselő urak ott a túlsó oldalon helyeslik. Csak azt sajnálom, hogy magatartása nagyon sokszor az én — lehet, hogy téves — meggyőződésem szerint ellentétben áll ezen törekvésekkel. Mert mi következik ebből a helyzetből? Mi egy nemzeti politikának a feladata ebből kifolyólag? *(Halljuk! Halljuk!)*

A nemzeti politika feladata befelé az erők gyüjtése, az intézmények kiépítése nemzeti és szabadelvű irányban. *(Zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Sokszor hallottuk már ezt!)* Ebben, azt hiszem, teljesen egyetértünk mindnyájan. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Ugyancsak ennek a nemzeti politikának követelménye másfelől az is, hogy erősítsük azt a nagyhatalmat és annak nagyhatalmi állását, a mely megvéd minket és a melynek keretében védelmet találunk a külveszélyek ellen és erősítsük saját nemcsak anyagi, de erkölcsi súlyunkat is ebben a nagyhatalomban. *(Élénk helyeslés és tetszés jobboldalon.)*

Ebből a szempontból tartom és szomorú jelenségnek azt, hogy különösen a mióta a t. képviselő urak pártjukat is nemzeti pártnak nevezték el, pártjuknak czíme maga is, de az a formula is, melyet a politikai életben előtérbe állítnak, arra kényszeríti, hogy minduntalan olv kérdéseket keressenek elő, melyekben magukat, mint másnál nemzetibb pártot tüntethessék fel, hogy minduntalanúl apró jelenségekből táplálkoznak, melyeket igen sokszor mesterségesen nagyokká fújnak fel azért, hogy ezzel felébresztették a nemzetben nem a jogos önérzetet, nem a jogos féltékenységet, *(Halljuk! Halljuk! jobboldalon.)* mely csak az erőnek forrása, hanem azt a beteges idegeskedést, mely soha nem az erőnek, hanem gyöngeségnek jele vagy legalább a gyöngeségnek hitét ébreszti fel másokban s melynek hatása egyéb nem lehet, mint a bizalomnak, a viszonyaink consolidáltsága iránti hitnek itt e házban és künnt való megingatása. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Ellenmondás a baloldalon.)* Nem azért tartom én szomorú jelenségnek azt, hogy a képviselő urak szelídebb vagy durvább formában, de minduntalanúl a nemzetietlenségnek, hazafiatlanságnak vádjával illetik a kormányt és a többséget, mintha egyénileg valami nagyon mélyen éreznők e megtámadás súlyát, mert a közélet férfiának a méltatlan támadások ellen saját tiszta önérzetével kell vértezve lennie, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* hanem szomorú jelenségnek tartom azért, mert erős meggyőződésem, hogy erős csorbát üt és kárt tesz

Digitized by Google

a nemzet erkölcsi vagyonában. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ennek az erkölcsi vagyonnak egyik legfényesebb drágaköve az a tudat, hogy Magyarországon vannak kérdések, a melyekben nincs és nem lehet pártkülönbség soha, hogy Magyarországon mindenki, egyesek és pártok mint egy ember készek síkra szállni Magyarország alkotmányos jogainak védelmére és másfelől, hogy Magyarországon egyesek és pártok törhetetlen hűséggel ragaszkodnak és fognak ragaszkodni jó és rossz napokban Magyarország koronás királyához. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

Tudom azt, hogy *(Halljuk! Halljuk!)* ez a tény megvan, de nem elég, hogy megvan, hanem annak köztudomására is kell jutni, mert csak abból, ha köztudomásra jut, meríthet maga e nemzet elég önbizalmat, csak ez által szerezhet másokkal szemben is oly erkölcsi súlyt, melylyel bizalmat ébreszt és bizalmat érdemel. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)* Ép azért azt hiszem, hogyha nemzeti politikát akarunk követni és pedig nemzeti politikát nem a jelszavak, hanem a tettek mezején, el kell hagynunk azokat a vádaskodásokat, melyek csak csorbát ejthetnek a nemzet erkölcsi reputatioján és fogjunk hozzá ki-ki saját elvei és saját meggyőződése szerint, de egymás hazafiságának kölcsönös tiszteletben tartása mellett a hasznos munkássághoz. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Az igen t. túloldalról többen tettek említést a parlamenti helyzetről. *(Halljuk! Halljuk!)* Nemcsak én constatálom, hanem mindnyájan egyaránt szomorúan constatálhatjuk, hogy a parlamenti élet az utolsó években nemcsak a meddőség korszaka volt, hanem hogy abban igen sok oly jelenet és jelenség fordult elő, a milyenre a multban példát nem találunk és a melyeket azt hiszem mindannyian mellőzendőnek tartunk. *(Helyeslés jobb felől.)*

Én nem követem a t. képviselő urakat arra a térre, hogy kutassam, hogy ki ezeknek a jelenségeknek az oka? *(Egy hang a szélső baloldalon: Az az érdekes! Halljuk! Halljuk! jobboldalon.)*

Meglehet, hogy érdekes és az is meglehet, hogy én ugyan a magam részéről kívánom, hogy ez igy ne legyen, szükséges lesz még a jövőben ezzel is foglalkoznom. Ma azonban nem kívánok vele foglalkozni, fentartom ezt magamnak későbbi alkalomra és fentartom annyival is inkább, mert azt hiszem, teljesen jogosult lehet a bajok forrását is kutatni, a bűnösre is rámutatni. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Nagy zaj és nyugtalanság a bal- és szélső baloldalon.)*

De frivol eljárás nézetem szerint az, a mely bűnöst vagy bűnbakot mutat ki és aztán nem csinál semmit. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ha egyszer bajokat észleltünk, akkor a főkérdés nem a bűnösök megbüntetése, de a bajoknak elhárítása. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Élénk ellenmondások a baloldalon.)*

Madarász József: Mind a kettő együtt! *(Zaj. Halljuk!)*

Tisza István: Apponyi Albert t. képviselőtársam rámutat egy módjára az orvoslásnak, a melyet bármennyire kívánjam is a polemiát mellőzni, nem hagyhatok szó nélkül. A t. képviselő úr azt mondja, hogyha egy kisebbség rakonczátlankodik, akkor oszlassa fel a kormány a képviselőházat, büntesse meg a nemzet azt a rakonczátlankodó kisebbséget. Ezt én egészen új theoriának tartom. Széles e világon még nem hallottam azt, hogy a kisebbségnek feloszlatási joga legyen. *(Mozgás a baloldalon.)* A feloszlatás jogosultsága igenis beáll conflictus esetén a kormány és a többség között; de méltóztassanak megnézni, hogy mindenütt a világon, a hol a kisebbség rakonczátlankodott jutott-e eszébe annak a többségnek a feloszlatáshoz folyamodni, *(Felkiáltások bal felől: Igen a mult évben! Zaj.)* vagy nem folyamodott-e ennél sokkal expeditivusabb eszközökhöz? De ezzel a kérdéssel sem kívánok tüzetesebben foglalkozni, *(Nyugtalanság és felkiáltások bal felől: De sak halljuk!)* nem pedig azon okból, mert merültek fel a legközelebbi multban egyes jelenségek, a melyekből őszinte benső örömmel kezdem azon reményt meríteni, hogy nem is fog kelleni itt e bajoknak különösebb orvoslásáról gondoskodni. Megtaláljuk ezen orvoslást azon egyszerű tényben, hogy visszatérünk a magyar parlamentarismusnak régi, szép traditioihoz, *(Úgy van! jobb felől.)* hogy mindannyian pártkülönbség nélkül mellőzzük, megakadályozzuk, lehetetlenné teszszük az ilyen eljárást. *(Élénk helyeslés jobb felől Nagy nyugtalanság bal felől.)* Mindenütt a világon eminens kötelessége minden politikai férfiúnak és minden pártnak közreműködni a parlament méltóságának fentartásán és emelésén, *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* de különösen kötelessége minálunk. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Minálunk nemcsak a szabadelvűség kérdése a parlament nymbusának fentartása. *(Halljuk! Halljuk!)* Nálunk egyenesen a nemzeti létnek a kérdése ez *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* mert Magyarországon magyar nemzeti kormányzat más, mint parlamentaris kormányzat nem lehet. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

És mert Magyarország nem fog fenállhatni tisztán csak az anyagi erőre támaszkodva, ha Magyarország kormányzatának, Magyarország parlamentjének az az erkölcsi nymbusa, az az erkölcsi tekintélye nincsen, a melylyel magához

Digitized by Google

vonzza a többi nemzeteket, a melylyel azok tiszteletét kivívja. *(Élénk tetszés jobb felől.)* Azt hiszem, ezt várja tőlünk a nemzet, a mely türelmetlen azért, hogy itt a reformmunka, nem keresem ma, kinek a hibájából, már hosszabb idő óta szünetel. A nemzet teszi kötelességünkké, hogy mielőbb a hasznos reform tevékenységhez folyamodjunk. *(Úgy van! jobb felől.)* Hogy pedig ezt megtehessük: a költségvetést megszavazom. *(Hosszas élénk tetszés és éljenzés jobb elől. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Mérey Lajos: T. képviselőház! Előttem szólott Tisza István képviselő úr beszédéből csak két tétellel kívánok röviden foglalkozni. *(Halljuk!)* Az egyik tétel az, a melyben az elvek terén igen szépen fejtette ki mindazt, a mire a parlamentnek, hogy tárgyalásai üdvhozók és méltók legyenek, sőt a mire a közügyeknek, hogy jó mederbe terelve a haza javára fejlődhessenek, szüksége van, ámde épen az ő szájából azért fogadom meglepőnek e fejtegetéseket, mert önmagának kellene első sorban ezen elveket az életben is megvalósítani, ezeket az elveket az életben és pártállásában is alkalmazni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A két párt közt épen az a különbség, hogy önök néha, elvétve, felbuzdulva hirdetik ezen elveket, de nem követik őket, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* mi pedig sokkal többé akarjuk követni, semhogy csak hirdessük. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Olay Lajos: Csendet kérünk! Nem lehet hallani.

Mérey Lajos: Az a második állítás, melylyel foglalkozni kívánok, vonatkozott a parlamenti tárgyalásra. A. t. ministerelnök úr folyó hó 13-iki beszédében is említette, hogy szükségesnek és kívánatosnak tartja a parlamenti tárgyalások simaságát. Nézetem szerint ezen simaságnak egyik nem megvetendő biztosítéka és egyik legelső kelléke volt, hogy a t. kormánypárt az ellenzékkel szemben már a bizottságok megalakulásánál figyelembe vette volna a mi számarányunkhoz viszonyított, tehát jogos kívánságainkat. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mert íme, uraim, a képviselőház ellenzéke összesen 160 tagból áll és számszerűen az alsóháznak $^4/_{11}$-ed részét képezi. Miután pedig a ház 18 bizottságának összesen 321 tagja van, természetes, hogy ezek közül, ha a t. kormánypárt a parlamenti méltányosság és igazság szerint járt volna el, 116 taggal kellene nekünk képviselve lennünk. Engedtek azonban nekünk 80 helyet, tehát 36-tal kevesebbet, mint a mi bennünket megillet s így elvontak a nemzeti párttól 12 tagot, tőlünk pedig, kik husszal többen vagyunk, 24-et, tették pedig ezt akkor, midőn saját pártjukból 10—12 képviselőnek jutott az a szabadalom, hogy két-két bizottságnak is lett tagja, mint hogyha e helyeket nem lett volna kivel betölteni ezen nagy parlamentben. Ez az eljárás egyúttal éles ellentétben áll azzal is, a mivel már előbb a kormánypárt részéről és az előttem szólt Tisza István képviselőtársam részéről találkoztunk, hogy t. i. vegyünk részt a komoly munkásságban.

Uraim, hiszen ha önök elvonják lábaink alól a komoly munkálkodás talaját, ha kizárnak azon bizottságok munkásságából, melyek a parlament munkásságát előkészítik, akkor nem tehetik joggal nekünk azt a szemrehányást, hogy a komoly munkából nem akarjuk kivenni részünket. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Látszik ebből, hogy a t. kormánypárt maradt a régi, nem javult az ellenzékkel szemben a méltányosság és igazságos eljárás tekintetében sem. *(Úgy van! a szélsőbalolon.)*

A parlamenti életnek egyes elismert tétele az is, hogy a hol az ellenzék olyan jelentékeny, mint hála istennek a magyar parlamentben, ott az alsóház elnökségében is képviselve kellene lennie. Önök, az úgynevesett szabadelvű párt, átsiklottak már viszontagságos életünk 25 évi jubileumán; de még nem emelkedtek arra a magaslatra, hogy az ellenzékkel szemben ezt a méltányosságot gyakorolnák. Tették ezt bizonyosan azért, hogy tudassák az ország közvéleményével, miszerint a Tisza-rendszer tizparancsolatának azon egyik pontja még mindig érvényben van, hogy a ki nem szegődik a kormánypárthoz, az nem juthat még ilyen díjtalan, tiszteletbeli helyhez sem. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

T. ház! A kormányelnök úr, kifejtve a kormány programmját, az igéretek egész áradatával állott elő. Én kételkedem abban, hogy ezen igéreteknek egy kis részét is képes lesz minden jóakarata, kétségbe nem vont hazafisága és tehetségei daczára, teljesíteni. Kételyemet azzal indokolom, hogy a kinek saját pártjában annyi házi baja, házi perpatvara van és lesz és ezeknek elintézése nehezedik vállaira, annak a köztevékenysége meg lesz nehezítve, megzsibbasztva és nehogy pártelfogúltsággal vádoltassam, kijelentem, hogy adataimat tisztán a kormánypártból merítem. *(Halljuk!)*

Ime a t. ministerelnök úrnak egy más minőségében nemrég ünnepeltetése alkalmával a t. kormánypártnak egy igen kitünő férfia, gr. Károlyi István képviselőtársunk őt a léghajóshoz hasonlította és azt a tanácsot adta neki, hogyha léghajóját a magasba emeltetni akarja, meneküljön a holt sulyoktól. A kormánypártnak ezen kitünő tagja bir nemcsak a t. kormánypárt, hanem mondhatni az ország közvéleménye

Digitized by Google

előtt azon hitelességgel, hogy jól van értesülve, hogy a mit állít, azt biztos kútforrásokból tudja is és így én is elfogadom azon igazságot, hogy ama holt súlyok csakugyan megvannak. Természetes tehát, hogy a ministerelnök úrnak képezi gondját immár, vajjon ezen holt súlyoktól való menekülés munkáját ő fogja-e elvégezni, vagy mások által végezteti-e el és ha igen, kik által és mikor. Mert mikor az első cselekvés pillanata beállt, mikor neki szem előtt kellett volna tartani, hogy »a ki mer, az nyer«, akkor ő ingadozásnak, mondhatnám meghátrálásnak adta át magát. Egy bizonyos üde légáramlat, mely Erdély bérczeiről jönni látszó aczélos erővel akarta megtisztítani az intrikák miasmáival telt levegőt, akkor a t. ministerelnök úr rögtön elzárt minden ajtót, nehogy ezen üde légáramlat valakit kifújjon és nehogy a benrekedt lakodalmas nép násznagy nélkül maradjon. (*Élénk derültség a szélsőbalon.*)

Másik adatom, t. ház, a következő. Kevéssel ezelőtt itt a házban felszólalásával mulattatott bennünket Búsbach Péter úr.

Gr. Károlyi Gábor: Hja! Ő mindig mulatságos! (*Derültség a szélső baloldalon.*)

Mérey Lajos: Búsbach Péter t. képviselőtársam nagy örömmel hangoztatta az egész kormánypárt egyetértésének törhetetlenségét. Bátorkodom Búsbach Péter urat az ő hírlapi működésére emlékeztetni, mert ő ezelőt nem is egy egy hónappal, november 17-én a »Pesti Hirlap«-ban saját nevének aláírásával e czímen »Pártfegyelem« elmondotta, hogy a kormány úgyszólván megalakult, tehát ő szólt magának a pártnak beléletéről és megemlékezve bizonyos apró denevérekről, azt mondja a ministerelnök úrnak, hogy őt jobban, mint elődeit fogja körülvenni a hízelgés, a cselszövény az ármánykodás . . . .

Gr. Károlyi Gábor: Magára gondolt. (*Derültség a szélsőbalon.*)

Mérey Lajos: . . . . a vállveregető jóakarat szemtelensége, az ármány is közvetlen közelében fogja szőni hálóját. Búsbach Péter úrnak a politikai viszonyok iránti éles megfigyelő tehetsége feljogosít engem arra, hogy ne vonjam kétségbe ezen állításait, melyeket a saját pártjabeli olvasóközönség előtt tárt fel.

Ha tehát, t. uraim, ministerelnökünk most már és a kormánypártnak további életében a cselszövényekkel, az ármányokkal, a vállveregető jóakarók szemtelenségével kényszerül foglalkozni, akkor, azt hiszem, nem esem túlzásba, ha azt állítom, hogy a köztéren való tevékenysége bizony nagyon meg van nehezítve, el lesz zsibbasztva. Nekünk, t. uraim, pártszempontból tulajdonkép örülnünk kellene a kormánypárt beléletének ezen betegesállapotán, mert hiszen habár nem mindenütt, de itt alkalmazható és találó az a mondás, hogy csak egészséges testben lakozhatik egészséges lélek, csak egészséges párt fejthet ki egészséges tevékenységet, de mi ezt az állapotot nem ítéljük meg pártszempontból, mert föléje helyezzük a közérdeket és a haza javát. A közérdek és a haza java pedig azt követeli, hogy a kormányon és a többségen levő párt ne legyen a családi politikák melegágya, ne legyen személyes torzsalkodások versenytere, hanem hogy valóban a t. ministerelnök úr által hirdetett, bár általunk nagy részében el nem fogadott elvekért küzdjön, a nélkül, hogy figyelembe venné, vajjon a piros székeket mily személyek foglalják el.

A mi a t. kormányelnök úr programmjából legkevésbbé elégit ki, sőt szerénytelenség nélkül legyen mondva, megdöbbent, az ama kijelentése, a mely szerint a nemzeti érzelmek csak harmadrendű szerepet játszanak Magyarország közéletében.

Wekerle Sándor ministerelnök: Nem mondottam!

Mérey Lajos: Ha az országgyűlési tudósító közleménye helyes, akkor a ministerelnök úr szóról-szóra ezeket mondotta: »Én a nemzet életében harmadrendűnek tartom«.

Wekerle Sándor ministerelnök: Mit?

Mérey Lajos: A nemzeti érzelmeket!

Wekerle Sándor ministerelnök: Az nem áll!

Mérey Lajos: »Ily harmadrendű dolgot elsőrendővé tenni nem akarok. Ezek a képviselő úr által felállított kívánalmak, nem az a szél és erő, melylyel egy nemzet hajóját biztosan irányozni lehetne. Ezek oly fuvalmak, melyek koronkint jók lehetnek, hogy egy nagy nemzeti politika követelése beleférjen az általuk kifeszített vitorlákba stb.«

Én, t. ház, ismerem a felvidéknek nemzetiségi viszonyait és állíthatom, hogyha a t. kormányelnök úr s az egész kormány és a többség felső Magyarországon nem fogja a nemzeti érzelmeknek előmozdítását és ápolását a legelsőbb rangú kérdéseknek tekinteni, akkor nagyon hálás talajt fognak találni azok a röpiratok, a melyek például Nyitramegyében ma is az ifjú csehek nyomdájából kikerülve terjesztetnek és a melyek iránt való fogékonysága a népnek, sajnos, a megye egy pár járásában még mindig meg is van. Én tehát, t. ház, ezt igen sajnos kijelentésnek veszem; mert tudom, hogy ezt a népet a Magyarországnak, a magyar állam eszméjének másképp, mint a nemzeti érzelmeknek első sorban ápolásával, megnyerni nem lehet. (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*) Ezen nemzeti érzelemnek ápolása

Digitized by Google

mai napság annyival inkább kell, hogy első rendű kötelességünk legyen, mert a velünk, sajnos, de nem ezen párt hibájából közösségben élő Ausztriában a Magyarország iránti jóakaratnak minden nyoma veszni kezd. Midőn ott a valutatörvények tárgyaltattak és szóba került, hogy a valuta- rendezés költségeit Magyarország és Ausztria milyen arányban viseljék, az egyik pártnak elismert vezetője — megjegyzem, én a magam részéről igaznak tartom, hogy nem fogadható el különös tekintélynek: meg fogom őt azután nevezni — Magyarországról a következőképen nyilatkozott:

»Wenn es den Ungarn mit Hilfe der Revolution, mit Hilfe des Bündnisses mit den auswärtigen Feinden gelungen ist, uns zu demüthigen, uns durch das kaudinische Joch des Ausgleiches zu zwängen, dann dürfe man es einem Oesterreicher nicht verargen, wenn er auf gesetzlichem Wege eine Aenderung des bestehenden ungebührlichen Zustandes anstrebt. Der wirthschaftliche Aufschwung Ungarns ist auf Kosten Oesterreichs erfolgt, und wir wollen, dass diese Reichshälfte endlich einmal von den Tributzahlungen an Ungarn befreit werde.

Wir Oesterreicher waren bisher gute Lämmer — Lämmer ist eigentlich viel zu sanft — wir waren Schafe, die sich geduldig scheeren liessen.

Die Drohung Ungarns mit der Personalunion ist nichts anderes als Spiegelfechterei. In Ungarn gibt es drei Parteien: die Regierung, benützt sie alle mit ausserordentlicher Geschicklichkeit, und sogar die Strassenskandale wurden dort eigentlich von der Regierung poussirt, um auf Oesterreich einen Druck auszuüben.«

Ezek után t. ház, megjegyzem, hogy igaz, hogy ezt a kirohanást csak dr. Lueger tette, a a mi levon súlyából, de visszapótolja erejét, jelentőségét azon tény, hogy midőn ezen beszéd után a kérdés rögtön szavazás alá került, tehát az osztrák parlament ezen beszéd hatása alatt állott, akkor az ottani kormánypárt álláspontját, hogy t. i. az arány 70 és 30 legyen, 153 képviselő szavazta meg, de ellene szavazott 98 és pedig az ottani alsó háznak majdnem minden pártjából, közöttük a »deutsch nationalok«, »ifjú csehek«, »antisemiták«, de a balpártból és a hochenvart-klubból is. Ilyen kijelentések legalább nálunk a felföldön, hálás talajra találnak, a mikor tót nyelvű röpiratokban terjesztetnek és ezért bátorkodom újra és ismét hangsúlyozni, hogy a t. kormányelnök úr előtt legalább a felvidéken a kérdés ne legyen harmadrendű, hanem másodrendű kérdés. *(Helyeslés bal felől.)*

Bocsánatot kérek, hogy azon tárgyra, hogy a parlamenti tárgyalások simán folyjanak s az egymás iránti figyelem nagyobb legyen, még egy tény felemlítésével visszatérjek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nemrég, alig pár órája történt, hogy Hock János képviselő úr, azt hiszem, a háznak legnagyobb része által elismert szép beszédben adta elő álláspontját. Elolvastam egyik kormánypárti hírlapnak ezen beszédre vonatkozó kritikáját és azt találtam, hogy az illető előkelő kormánypárti lap ezeket mondja róla: »Hock János a ministerelnök ellen, de különösen az igazságügyminister ellen izetlen nyelvöltögetéseket engedett magának, a melyek nemcsak visszatetszést, hanem undort keltettek. *(Mozgás a balés szélső baloldalon. Felkiáltások: Ohó!)* Nem tudom, hogy ezen higgadt, finom ízlésre való és talán irodalmi színvonalon állónak vélt bírálat képes-e előmozdítani köztünk az egymás iránti előzékenységet és szivélyességet? *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De a legkülönösebbnek találtam ebben a dologban azt, a midőn elolvasva a lap alsó részét, azt láttam odanyomva: Főszerkesztő Jókai Mór. Mivé lett, uraim az »Arany Ember«, a mire megvénült?! *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: A lap fertőtlenítve jelenik meg. *(Derültség.)*

Mérey Lajos: Tekintettel az idő előrehaladottságára, röviden fogok nyilatkozni, *(Halljuk! Halljuk!)* de nem mulaszthatom el, hogy saját pártállásomból kifolyólag beszédem befejezése előtt ne indokoljam a kormány iránt programmja és működése iránti teljes bizalmatlanságomat. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Azon közjogi ellentét, a mely a függetlenségi pártot a háznak többi pártjaitól elválasztja és a mely a mi pártunk létalapjának sarkalatos programmpontjait képezi: fennáll most épen úgy, mint fennállott 25 év előtt. De míg 25 év előtt az úgynevezett »kiegyezés« mámorában a nemzet nagy része már-már forradalmároknak jellegezte, forradalmároknak mondta azt a hét bátor férfiút, a kik nagy áramlattal szemben elveiket fennen hirdetni merték: ma már a közvéleményben nincsen komolyan vehető ellentét arra nézve, hogy ezen pártnak léte, parlamenti működése olyan közszükséglet, a mely nélkül önök nem érték volna el még azon eredményeket sem, melyekre most mint vívmányokra hivatkoznak. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

És ha meggondolom, mert láttam, tudom, hogy azon 25 év alatt a hatalom birtokában lévő pártok a politikai kufárkodás minden fogását a politikai machiavellismus minden tőrvetését, a politikai ledérség minden hitványságát felhasználták arra, nem öntudatlanúl, hanem czélzatosan játszották a »Nagy Galeotto« szerepét arra

Digitized by Google

nézve, hogy ezen párt tekintélyét a nép előtt lerontsák, a koronás király iránti loyalitását letagadják, a józan nép pedig erre a rút munkára azzal felelt, hogy ide küldte azt a 100 férfiút kikhez tartozni szerencsém van: akkor nem lehet kételyem az iránt, hogy az önállóság és függetlenség, a mi közjogi elveink sem agyon nem nyomhatók, sem agyon nem hallgathatók, sem agyon nem financirozhatók, sem agyon nem fusionalhatók. *(Tetszés bal felől.)* Elfogadom Pázmándy határozati javaslatát. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Személyes kérdésben vagyok kénytelen szót emelni, a mennyiben az előttem szólott képviselő úr oly állítást imputált nekem, melyet sohsem mondtam és melyre nézve nem is tarthatnám megengedhetőnek, hogy e kormánypadokról valaha elmondassék. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A ki, t. ház, emlékezni fog arra, a miket a nemzeti érzület ápolásának, fejlesztésének, megóvásának szükségességéről mondtam: az, úgy hiszem, jóhiszeműleg nem juthat arra a consequentiára, melyre a t. képviselő úr jutott. *(Helyeslés jobb felől.)*

Én nem a nemzeti érzületet mondtam harmadrendűnek, hanem azt mondtam: a nemzeti érzület alapján támasztatnak oly kívánságok, melyek egy nemzet életében harmadrendűek. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Ez oly lényeges különbség, hogy azt hiszem, ha a t. képviselő úr beszédemnek nem egy kiszakított, nem is erre vonatkozó részét fogja citálni, hanem egészében fogja felfogni, felolvasni vagy elolvasni, a mit mondtam: akkor ebbeli állítását fenn nem fogja tartani. *(Zajos helyeslés és tetszés jobb felől.)*

Elnök: T. ház! Minthogy az idő előrehaladt és szólásra többen vannak feljegyezve, a tanácskozást a holnapi ülésben fogjuk folytatni.

T. ház! Most b. Atzél Béla képviselő úr fogja letenni a házszabályokban előírt esküt, mint az összeférhetlenségi bizottság tagja.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az eskümintát).*

B. Atzél Béla *(leteszi az esküt).*

Elnök: T. ház! Méltóztassanak meghallgatni a holnapi ülés napirendjét. A mint méltóztatott elhatározni, a holnapi napon választások fognak foganatosíttatni és pedig a curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslat tárgyalására kiküldendő 30 tagú bizottság meg fog választatni, továbbá a ház egy jegyzője, Széll Ákos képviselő úr lemondása folytán, és a mentelmi bizottságba egy tag, Bartha Miklós képviselő úr lemondása folytán. Ezek lesznek első tárgyai a holnapi ülésnek, mely reggel 10 órakor fog kezdődni, azután folytatjuk a ma félbeszakadt tárgyalást; végül jelentem, hogy az ülés végén a szokott időben a belügyminister úr fog válaszolni gr. Károlyi Gábor képviselő úr interpellatiojára a Géza-útczában lévő házra vonatkozólag. E szerint a legközelebbi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 1 óra 45 perczkor.)

Digitized by Google

125. ORSZÁGOS ÜLÉS

1892. évi deczember hó 17-én, szombaton

B. Bánffy Dezső, később Bokross Elek elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki jelentés Ragályi Lajosnak az állandó igazoló bizottságba való behívása iránt. — Kérvények bemutatása. — Mentelmi bizottság jelentése Kék Lajos, Papp Elek, Drakulics Pál, Pázmándy Dénes, Balogh János, gr. Gyürky Ábrahám és Sima Ferencz mentelmi ügyében. — A curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslat tárgyalására 30 tagú bizottság, egy jegyző és egy mentelmi bizottsági tag választása. — A jegyzőre beadott szavazatok összeszámítása. — Állami költségvetés tárgyalása. — Napirend. — A naplóbíráló bizottság megalakulásának bejelentése. — A megejtett bizottsági választások eredményének kihirdetése. — Belügyminister válasza gr. Károlyi Gábor interpellatiójára a Géza-utczai cholera-telep tárgyában. — Kováts József interpellatioja a balmaz-újvárosi járás főszolgabírójának hivatalos hatalommal való visszaélése tárgyában. — Visontai Soma interpellatiója az igazságügyi ministerium által kibocsátott büntető ügyviteli szabályok tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni. Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Schóber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa a deczember hó 16-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs.)* Ha nincs, akkor az ezennel hitelesítve van.

T. ház! Jelentem, hogy Széll Ákos képviselő állásáról lemondván, az igazoló állandó bizottság dr. Ragályi Lajos póttagot hívta be, a kit egyidejűleg a bizottság előadójává választott a házszabályok 29. §-ára való hivatkozással.

Méltóztatnak tudomásúl venni? *(Igen!)*

Tudomásúl vétetik.

Bemutatom Szabolcs és Ung vármegyék közönségének felíratait a közös fordulóban levő földek és legelők gazdasági használatának törvényhozási úton leendő szabályozása tárgyában.

Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom továbbá a dévai kir. törvényszék, kir. ügyészség és kir. járásbiróság tagjai értekezletének,

Boga Károly és társai kir. tanfelügyelőknek,

a hunyadvármegyei kir. állami végrehajtóknak Barcsay Kálmán képviselő által beadott kérvényeit az állami tisztviselők illetményeinek szabályozásáról szóló törvényjavaslat módosítása tárgyában.

Mindezen kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a pénzügyi bizottságnak.

Az elnökségnek több jelentenivalója nincs.

Molnár Antal jegyző: Beőthy László a mentelmi bizottság előadója!

Beőthy László: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni a mentelmi bizottság jelentését Kék Lajos, Papp Elek, Drakulics Pál, Pázmándy Dénes, Balogh János, gr. Gyürky Ábrahám és Sima Ferencz kétrendbeli mentelmi ügyében, kérve a t. házat, hogy ezen jelentéseknek kinyomatását, a ház tagjai közt szétosztását elrendelni s annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tűzni méltóztassék.

Egyidejűleg van szerencsém a bizottság tárgyalásairól felvett jegyzőkönyvet a ház irattárába leendő elhelyezés végett szintén bemutatni.

Elnök: A bemutatott jelentések ki fognak

Digitized by Google

nyomatni, szét fognak osztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre fognak tűzetni; a bizottság tárgyalásairól fölvett jegyzőkönyv pedig betekinthetés végett a ház irattárába tétetik.

Fel fog olvastatni az indítvány- s interpellatiós könyv.

Molnár Antal jegyző: T. ház! Van szerencsém jelenteni, hogy az indítványok könyvében újabb bejegyzés nincs; ellenben az interpellatiók könyvében a következő bejegyzések vannak:

»1892. deczember 14-én Kováts József. Hajdú megye balmazujvárosi járás főszolgabirájának hivatalos hatalommali visszaélése tárgyában: a belügyministerhez.

1892. deczember 14-én. Hock János. Sajtóügyi visszaéléséről a csongrádi főszolgabirónak: a belügyministerhez.

1892. deczember 15-én. Dr. Visontai Soma. Az igazságügyministerium által kibocsájtott bűntető ügyviteli szabályok tárgyában: az igazságügyministerhez.

1892. deczember 17-én. Br. Andreánszky Gábor. A dézsmaváltsági tartozások végrehajtás útján való behajtásának beszüntetése tárgyában: a ministerelnök úrhoz, mint pénzügyministerhez.«

Elnök: Az interpelláló képviselő urak interpellatioikat az ülés végén fogják megtenni.

Következik a napirend s annak értelmében a választások; jelesen az országgyülési képviselőválasztások feletti bíráskodásról szóló törvényjavaslat tárgyalására kiküldendő bizottság 30 tagjának, továbbá egy jegyzőnek és végre a mentelmi bizottságba egy tagnak választása.

Méltóztassanak a t. képviselő urak szavazataikat a három választásra külön-külön a ház asztalán elhelyezett szekrényekbe egyidejüleg beadni.

A névjegyzéket Molnár Antal jegyző úr fogja olvasni, a távollevőket pedig Bernáth Dezső jegyző úr fogja jegyezni.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a névsort A szavazati jegyek beadatnak.)*

Elnök: T. ház! A beadott szavazatok kiadatnak a jegyzői karnak azzal az utasitással, hogy a szavazatokat számitsák össze és az eredményt az ülés folyamán jelentsék be. A jegyzői állásra beadott szavazatok azonban a ház szine előtt fognak összeszámittatni.

T. ház! A jegyzőre beadott szavazatok összeszámittatván, van szerencsém jelenteni, hogy beadatott összesen 131 szavazat és ez valamennyi Perczel Béni képviselő úrra esett; ennélfogva Perczel Béni képviselő urat a ház megválasztott jegyzőjének jelentem ki.

A bizottságokra beadott szavazatok eredménye az ülés végén fog kihirdettetni, a mikorra már a jegyző urak a szavazatokat összeszámitották.

Következik most a napirend további tárgya az 1893. évi költségvetés általánosságban való tárgyalásának folytatása. Szólásra ki következik?

Bernáth Dezső jegyző: Horánszky Nándor!

Horánszky Nándor: T. ház! Mielőtt a magam elé kitüzött feladat tulajdonképeni czéljára áttérnék, nemcsak a parlamenti illemnél, hanem azon kötelességnél fogva is, hogy itt e házban elhangzott jelentékenyebb felszólalások észrevétel nélkül ne maradjanak, kötelességemnek tartom Tisza István t. képviselőtársam tegnapi beszédére némi reflexiókat tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hálás themának igérkeznék a t. képviselőtársamnak részint egyéniségénél, részint súlyánál, részint parlamenti helyzeténél fogva, de nagyrészt azon előzményeknél fogva is, melyekkel a t. képviselőtársam a politika elintézésébe eddig befolyt, beszédének psychologiájával foglalkozni; ezt azonban ma kerülni akarom, még pedig azért, mert felfogásom szerint a t. képviselő úr tegnapi beszéde előnyösen eltér előbbi beszédeitől annyiban, a mennyiben felszólalása látszatát nyújtja annak a politikai objectiv jóakaratnak, melyet nem velünk, nem is a pártunkkal szemben — mert hiszen a mi reánk vonatkozhatik, arra nagy súlyt nem fektetünk — eddigi beszédeiben sajnosan nélkülöztünk. De mert én a harmoniát e tekintetben megzavarni nem akarom, nem bocsátkozom vizsgálatába sem azon felfogásoknak, sem sem azon tendentiáknak, melyek beszédében kifejezésre jutnak, hanem jó értelemmel kívánom azokat felfogni és honorálni és ezért csakis objectiv kijelentéseire kívánok némi észrevételeket tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőtársam megemlékezett arról a kormányzati és parlamenti krisisről — és ez utóbbi nem volt egészen jelentőség nélküli — mely a jelenlegi kormány megalakúlásához fűződik. Igyekezett számot adni az ezen krisisből kidomborodó átalakúlásnak úgy formai tökélyére, mint politikai tartalmára nézve. A mi a krisisnek formai részét illeti, erre nézve megmondtam véleményemet az indemnity-törvényjavaslat tárgyalása alkalmával és hivatkoztam a legilletékesebb férfiúra, magára a volt kormányelnökre, a ki egy ünnepélyes alkalommal kijelentette, hogy ebbe a krisisbe, annak fejleményébe személyes momentumok is vegyültek bele. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Mennyiben való ez, mennyiben nem, azzal én nem foglalkozom, de a kijelentés maga tény. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* És ha t. képviselőtársam a krisis lebonyolításának formai tökélyét teljesen megfelelőnek tartja a parlamenti krisis szempontjából, ezt részemről másnak nem tulajdonítom, mint annak, hogy a krisis formai fejlemé-

Digitized by Google

nyében a képviselő úr sem közvetve, sem közvetlenül részt nem vett és annak szemléléséből azon resultatumokat, melyek ezen alakúlásban jelentkeztek, a maga részére ki nem vette. Tény tehát az, hogy ebbe a crisisbe belevegyültek személyi momentumok is, a mire mi részünkről kevés súlyt helyezünk és csak annyiban akarunk annak fontosságot tulajdonítani, a mennyiben az magára a politikára is áthat. E szempontból nem annyira a crisis személyi jelentőségével, mint inkább annak lényegi tartalmával kívánok pár szóban foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az én t. képviselőtársam a crisisnek politikai tartalmát egy momentumban domborította ki: az egyházpolitikai kérdésekben bekövetkezett azon fejleményekben, melyek ma már kifejezetten a kormány programmjának tartalmát képezik.

Nagy elismeréssel viseltetem a t. képviselőtársam beszédének azon része iránt, mely az egyházpolitikai kérdésekben a concilians álláspontra helyezkedett, mert teljesen osztom a magam részéről is azt a felfogást, hogy ezeket a kérdéseket a közbéke és a köznyugalom szempontjából csak ezen az alapon lehet rendezni, a nélkül, hogy concessiot tegyünk az állami érdeknek és a nélkül, hogy az egyházi dolgokba sértőleg belenyúlnánk.

Ezen két szempont megőrzése mellett, a kölcsönös concilians eljárás lehet az az irány, a melyen haladva, a végeredményt, melyre törekszünk és törekedni kell, elérni lehet. Vajha követte volna t. képviselőtársam ezt a concilians álláspontot akkor is, mikor e kérdések először kerültek e házban napirendre. Akkor t. képviselőtársam használt volna önmagának is, használt volna az ügynek is. *(Tetszés bal felől.)* Használt volna önmagának annyiban, a mennyiben nem kellett volna most eljutnia azon politikai Canossához, a melynek útját — ezen kérdéseknek a házban történt első felmerülése alkalmával — gróf Apponyi Albert egyengette. Akkor Apponyi t. képviselőtársam abban a nagy mámorban, abban a liberelis erruptioban, a mely akkor dominált, szerényen visszavonúlt és annak a mámornak ő reá vonatkozó személyi előnyeit nem élvezhette; bár ha élvezhette volna is, akkor is bizonyára visszavonúlt volna, de ő volt az, a ki sasszemekkel, éles előrelátással megjövendölte, hogy más alapon, más úton, mint a hová ezen kérdések eljutottak, azokat rendezni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Kijelentette akkor bizonyos mosolygások közben, hogy ezen kérdések végmegoldását csak három alkatrész képezheti. Az egyik alkatrész az volt, a mely végleges megnyugtató rendezést bizonyos előzetes alkotása mellett az 1868-iki törvénynek megszüntetésében látta. Kijelentette másodszor, hogy az 1868-iki törvények megszüntetése, megváltoztatása és módosítása nem lehetséges máskép, mint csak bizonyos előfeltételek megalkotása mellett.

Kijelentette harmadszor, hogy addig pedig, míg ez bekövetkezik, ideiglenes csillapító gyógyszerre van szükség, mely a bajok elfajulásának akadályául szolgálhat. A két előbbinél íme eljutottunk gr. Apponyi álláspontjához, nevezetesen a mely álláspontot, ha jól értettem, ma már Tisza István úr is elfoglal; a harmadik megvalósítását, fájdalom, még mindig nélkülözzük és ez nagy baj, mert a bajok további elharapódzásának, a dolgok további agitatiojának oly anyagát képezi az a tétlenség, az az intézkedésnélküliség, a melyet láttunk, a mely a kérdéseknek végmegoldását nap-nap után súlyosabban nehezíti. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

De, t. ház, ez a concilians álláspont hasznára vált volna magának az ügynek is annyiban, a mennyiben ha ezekben a kérdésekben akkor csak az az egy szempont domborodott volna ki, mely mindnyájunk szeme előtt lebeg, mely szempont az állami és egyházi áldozatok nélkül a békének megállapítására, fentartására és elérésére törekszik, akkor az bizonyára nem nyert volna tápot és anyagot azon akkori állásfoglalásban, melynek egyik fő híve t. képviselőtársam volt, azon Szivák-féle határozati javaslatban, mely akkor fürdött a liberalismusban, nem látva és nem gondolva meg azt, hogy ez csak háborúhoz vezethet, de nem vezethet azon békéhez, mely béke mindnyájunknak egyformán kell, hogy végczélját, végeredményét képezze. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

De akkor azután az én t. képviselőtársam talán igazságtalan, ha azt a formulát használja, hogy reméli, hogy ebben a kérdésben a házban ez idő szerint egyenlő felfogások élnek és uralkodnak. Ily reményt csak az táplálhatna, ki a kibontakozás útját akkor megmutatta. Ezen formularera hivatkozhatik az én t. képviselőtársam, gr. Apponyi Albert, a ki ezeknek útjait megmutatta, de ezen reménynek csak utána mehet az én t. képviselőtársam, mert nem úgy áll a dolog, mintha innen történt volna az odamenetel, de igenis úgy, hogy onnan történt az idejövetel. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Az egyházpolitikai kérdésekkel ez idő szerint nem akarok foglalkozni. Fájdalom, nagyon is fájdalom, hogy még gyakran leszünk utalva arra, hogy ezzel a kérdéssel e házban foglalkozzunk és ezért én hibáztatok a magam részéről minden elejtett szót, mely ebben a parlamentben kifejezésre jut, mielőtt maguk a kérdések megoldás alá kerülnének. Lesz akkor alkalmunk nekünk is, t. képviselőtársunknak is, a ki, úgy látszik, ebben a kérdésben közöttünk

Digitized by Google

és közte valami eltérő felfogást nem lát — nem tudom, helyesen fogtam-e fel őt, vagy sem — hogy kölcsönösen kimutassuk helyességét és igazságát azon irányzatoknak, a melyeknek érvényesülniök kell a nélkül, hogy áldozatokat hozzunk akár az állami szempontoknak, akár az egyházi érdekeknek és akkor remélem, el fognak némulni azon szélsőségek is, melyek, fájdalom, ebben a házban modorban úgy, mint lényegben nem a békét, nem az igazságot, hanem a háborút keresik. *(Heleyslés a baloldalon.)* Hiszem és óhajtom, hogy saját hitfelekezetemnek derék lelkészei, kiktől sem a magyar hazafiságot, sem az intelligentiát megtagadni nem lehet, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* a nélkül, hogy őket cooperatiora hívnók fel, vagy ily cooperatiót tőlük kívánnánk, a nyugalom álláspontjára fognak helyezkedni, arra az álláspontra, mely az egyház emberét a hazafitól akkor, mikor sérelemről nincs és nem lehet szó, elválasztani nem fogja. *(Általános helyeslés.)*

Az én t. képviselőtársam áttért ezután a nemzeti párt azon politikájára is, a mely, azt hiszem, egészében úgy, mint részleteiben teljesen kidomborodva áll ma úgy a ház, mint az ország előtt. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* T. képviselőtársam erre a politikára vonatkozólag sajátságos, különböző, elegyes és homályos álláspontokra helyezkedve, beszéde különböző részeiben elszórva a következőket mondotta: »A felvetett kérdések igen nagy részében vagy semmi, vagy legalább nem cardinalis a pártok közötti eltérés.« Beszédének további folyamán azt mondotta, hogy készséggel elismeri, hogy azok egy része helyes, megvalósítható és megvalósítandó; másrészről sajnálattal kell constatálnia, hogy azok komoly válaszfalat képezhetnek közöttünk. *(Közbeszólások a baloldalról: Képezhe'nek!)* Majd ismét beszédének további folyamán a mi politikánkat homályosnak, elasticusnak, magyarázhatónak tartotta, a mibe, ugymond, minden belefér, mindent bele lehet magyarázni; majd végül a mi nemzeti politikánkat jelentőségnélkülinek, kicsinyeseknek s oly rossznak tartotta, hogy szerinte szomorú volna, ha a nemzet aspiratioi ezeken túl nem mennének.

Méltóztatnak látni, t. ház, hogy itt egy jó és ügyes kereskedővel állunk szemben, a kinél minden kapható; politikai béke, ha kell, politikai háború, ha arra szükség van. Kapható homály, a melyet t. barátom és képviselőtársam meg nem magyaráz; de kapható más is, az t. i., hogy ha a nemzet akaratereje őt a politika fejlődésének azon végső eredményéhez fogja szorítani, hogy ezen politika megvalósulása elől többé ki nem térhet és csődöt kell mondania, akkor a licitatiohoz fordulhasson. *(Tetszés és helyeslés a baloldalon.)*

Egy dolgot, t. ház, el kell ismerni; el kell ismerni azt, hogy ő azon világos nemzeti politikához úgy, a mint mi azt a magunkénak valljuk és programmpontokba is foglaltuk, egészéhez úgy, mint részleteihez egyaránt hozzá szólhatott volna és kijelölhette volna abban azon pontokat, a melyeket ő is megvalósíthatóknak és megvalósítandóknak tart és azon pontokat is, melyeket ő megvalósíthatóknak nem tart. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés bal felől.)*

Ámde az én t. képviselőtársam ezek egyikét sem tette, mert nem akarta a helyzetet tisztázni, nem akarta tisztázni azért, mert a szót jó értelemben véve, a zavarosban halászni könnyű. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Ha t. képviselőtársam a tiszta politikai helyzetet kívánta volna a saját szempontja és álláspontjából a ház elé állítani: kötelessége lett volna nem phrasisokkal dolgozni és pedig azért, mert korábbi beszédei sokkal tartalmasabbak voltak, mint a minő volt a tegnapi, mert abban bizony kevés tartalom volt, hanem azért is, mert módjában és hatalmában állott a helyzetet tisztázni és ha t. képviselőtársamnak — a mint meg vagyok győződve — hátsó gondolatai nincsenek, akkor kijelölte volna legalább a politikai helyzetnek azon szempontjait, a melyek a cooperationak anyaga lehetnek s a melyek mellett loyalisan, őszintén, nyiltan és nem beburkolva, a homályt keresve, állást foglalhatott volna. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Ez lett volna az én t. képviselőtársam feladata s ez higyje meg nagyon előnyére vált volna.

Én sohasem osztoztam azon szegre huzó felfogásokban, a melyek t. képviselőtársam politikai működéséhez fűződnek. De ő ezen felfogásokból csak egy áron bontakozhatik ki azon az áron, t. i. hogy »tiszta vizet a pohárba« s akkor megérthetjük egymást minden téren. Ne burkolódzék tehát köpenybe és homályba és a menekvés minden ajtait ne tartsa nyitva, hanem adja meg a lehetőséget arra, hogy ebben a parlamentben politikai kérdésekben mindig megütközhessünk s akkor tisztább lesz a situatio itt is, ott is, oly tiszta, a minőknek én azt kívánom. *(Helyeslés bal felől.)* De ha t. képviselőtársam egy megszorult politikai helyzetben előnyösnek tartja politikai állásában azt, hogy túllicitáljon, ez ellen én kifogást nem teszek. Eszembe jut itt egy történetke. *(Halljuk! Halljuk!)* Gr. Esterházyval, a hajdani nevezetes egri püspökkel történt, a ki egy colossalis épületet építtetett Egerben és mikor azt felavatni akarta, meghívta oda Eger város előljáróit és a bíróhoz a következő kérdést intézte: »Bíró úr, hogy tetszik ez az épület?« Megjegyzendő, hogy az

Digitized by Google

épület lenn fekszik a völgyben és előtte egy magaslat áll. A bíró így felelt: »Kegyelmes uram! az épület nagyon szép, de sokkal szebb lett volna, ha a hegytetőre építik. A szellemes érsek erre azt felelte: »Önnek adom az a magaslatot, építsen oda egy lyceumot.« Én is azt felelem a t. képviselő úrnak, hogy ha az a nemzeti politikai törekvés, a melyet mi egészében és részleteiben kifejtettünk neki kevés, igyekezzünk többet építeni, de nem szavakban, hanem tettekben és legyen meggyőződve, hogy akkor szavait nemcsak phrasisoknak, hanem tartalmasoknak is fogjuk tekinteni. *(Élénk helyeslés és tetszés balfelől.)* De én félek és nagyon tartok attól, hogyha ezen nemzeti politikának egyes ingredentiái a megvalósulások elé fognak jutni, akkor a t. képviselőtársam — bocsánat a szóért — aulicus ízlése talán nagyon nehéznek fogja találni az eledelt, a melyet majd mi neki feltálalandók lesznünk. *(Helyeslés és tetszés bal felől.)* Ne méltóztassék tehát túllicitálni akarni.

Tisza István: Eszem ágában sincs!

Horánszky Nándor: Nem kicsinyek azok az elvek, melyeket mi hirdetünk, a minőknek azt a t. képviselő úr látja. Nem megyek ma be ezen kérdések taglalásába és azok jelentőségének fejtegetésébe, de azt merem állítani, hogy ha ez a programm nemcsak a közjogi kérdésekben, — mert talán ide tendált t. barátom felfogása — hanem egyébként is megteremteni és megalkotni akarja azon feltételt, amely nemcsak a közjogi megélhetést biztosítja, hanem biztosítja a nemzet számára mindazon jogokat, melyeket kezébe véve megküzdhet minden eshetőséggel, akkor igazán nagy és nemes munkát végez. Ne a casinoban keresse tehát t. képviselőtársam föladatának megoldását, vagy a köztünk levő differentiát, hanem keresse legalább azok megoldásában, melyet ő is megvalósíthatónak tart és akkor t. képviselőtársam sem fog feltűnni azon színben, hogy politikailag meg van szorulva és nem tud kitérni azon kérdések elől, melyek elementarisan törnek előtérbe, csak azért, mert az neki nem elég és mert ezeknél is többet lehet kivívni. *(Tetszés és derültség bal felől.)*

T. képviselőtársam megemlékezik a politikának személyes oldaláról is és én értem és nagyra is becsülöm t. képviselőtársamnak azt a susceptabilitását, a mely a személyes politikának gondolatához fűződik. De egyet mégis el merek igazságosan mondani s ez az, hogy mi a politikában sohasem a személyt, hanem csak a politikust támadjuk.

És miért?

A politika két alaposzlopon nyugszik: az egyik maga a politika és a programm, a másik azon bizalom, mely azokhoz az egyénekhez fűződik, a kik e politika megvalósítására vállalkoznak. Ha mi a politikát rossznak tartjuk, támadjuk a politikát magát; ha pedig a politika megvalósítására vállalkozó férfiak politikai megbízhatóságában vannak kételyeink és aggodalmaink, támadni kell magát az egyént is, nem mint egyént, hanem mint politikust. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ez a helyzet signaturája.

Nos, t. ház, föl merek hívni mindenkit ebben a házban és ebben az országban, hogy a ki nem volt megelégedve a lefolyt 15 esztendő alatt a politikának oly intézésével, a melyet mi támadtunk, a ki rossznak tartotta ezt a politikát, — mondom — föl merek hívni mindenkit ebben a házban és országban, hogy azon politika megvalósításában és érvényesítésében nem jutott e osztályrész magának az egyénnek is, a ki nem az elvek útján és nem azok erejével akart boldogúlni, hanem boldogúlni akart akként, hogy bizonyos ügyeskedésekkel kivánt kitérni azon nemzeti kivánalmak elől, melyek magában a politikában jutnak kifejezésre. *(Igaz! Igaz! a baloldalon.)*

De hát engedjük el, t. ház. Legyen ez controversia köztünk és t. képviselőtársam között. De egy azután controversia nem lehet, *(Halljuk! Halljuk!)* és ez az, t. ház, hogy ha ebben az országban személyes politikáról lehet szó, az csak ott *(A jobboldalra mutat.)* lehet, mi ellenünk az én t. barátom, gr. Apponyi Albert és e párt ellen, melynek ő vezére. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Hiszen, t. ház, mit bizonyít a lefolyt 15, vagy 16 esztendőnek egész története? Azt, hogy önök el akarták seperni ezt a pártot a föld színéről, a mely párt kényelmetlen a politikában, el akarták seperni a föld színéről magát a politikát is. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* És mit értek el? Elérték azt, hogy itt vagyunk megerősödve, megújhodva a küzdelemre, ha kell, fokozott küzdelemre s itt vagyunk eltelve azzal a reménynyel, hogy az a politika, melyet mi képviselünk, meg is fog valósúlni. *(Élénk helyeslés és tetszés bal felől.)*

T. képviselőtársam — hogy ne kelljen hosszasabban foglalkoznom beszédével — megemlékezett a magyar parlamentarismus dicső múltjáról is, mint a mely dicső múlt nagyon ritkán mutatta fel azon tüneteket, melyek a mi tanácskozásinkba egy pár év óta sajnosan befészkelték magukat.

Teljesen egyetértek vele, teljesen aláírom. De, t. képviselő úr, ne méltóztassék a kérdést egyoldalúlag felfogni. Hiszen a magyar parlementarismus multjának a dícsősége nem csak abban rejlik, hogy itt, vagy ott, a hol ezen tanácskozások folytak, formailag nyugodtak voltak-e, hanem rejlett abban, hogy ezen nyu-

Digitized by Google

galmas tanácskozásoknak minden feltétele meg volt-e?

Nos, t. képviselő úr, arra, hogy honnan származnak, honnan erednek azok a jelenségek, melyek ebben a parlamentben a tanácskozások nyugalmát utóbbi időben megzavarták, arra nekünk fényes bizonyítékaink vannak. *(Halljuk! Halljuk!)* A magyar parlamentarismus dícsőségét minden időben nemcsak a tanácskozások nyugalma képezte, de képezte az elvhűség és nem az elveknek csereberélése, *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* képezte nem az a kisajátítási politika, mely főleg abban van, hogy a többség átvesz elveket és eszméket *(Derültség. Úgy van! Úgy van! bal felől.)* és ezeket a hatalmon levő párt akarja megvalósítani, mely eszmék közt ime ma egy újabbi ingredientiaképen a nemzeti politika is jelentkezik.

A magyar parlamentarismus egyik dícsőségét az képezte, hogy annak tanácskozásaiba, politikájának intézésébe az őszinteség vegyült bele minden téren; összeütköztek az emberek elvek, felfogások és törekvések tekintetében, de nem látták és nem találták soha, hogy ezek az őszinteség hiányával kivánnak fedeztetni, rovására azon politikának, a mely politika a főczélt képviseli. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Ebben az országban régebben a talentumokat megbecsülték pártállásra való tekintet nélkül; politikai felfogások és törekvések léteztek e mellett is, de nem léteztek törekvések, melyek magát a politikát acceptálják, de az egyént számüzik, ostraczizálják. *(Élénk tetszés bal felől.)* Ezek nem léteztek, *(Halljuk! Halljuk!)* sőt nem létezett még egy másik dolog sem és ez a más, a mit vonatkoztatás nélkül kívánok kifejezésre juttatni, az; hogy a politikai porondon való szereplés, a hazafiúi kötelességeknek e porondon való teljesítése alkatelemeit és eszközét képezte annak a féktelen politikai stréberségnek, a mely az utóbbi időben Magyarország közéletében oly nagy dimensiokat öltött. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* A loyalitás, az erkölcsi momentumok és a hazafiság s minden, a mi a közéletet integerré és egészszé teheti, jutottak kifejezésre a magyar parlamentarismus múltjának dícsőségében. Igyekezzenek önök e hibákat, melyek ilyenekül tűnnek fel, eltávolítani s legyenek meggyőződve, hogy ez országban a ház tanácskozásaiban azon nyugalom, melyet mindnyájan kívánatosnak tartunk, helyre fog állani. *(Élénk tetszés a baloldalon.)*

De hogy beszédem tulajdonképeni czéljához közelebb jussak, constatálnom kell egy dolgot — s e pontnál a t. barátom által elfoglalt álláspontról is el kívánok búcsuzni — constatálni kívánok egy pontot, melyet nagyon örvendetesnek tartok s e pont az, hogy a t. túloldal felfogásait kifejezésre juttató különböző nézzetekben bizonyos eltérések foglaltatnak; *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* mert míg a t. képviselőtársam mereven áll azon régi megcsontosodott alapon, hogy — a kormányt törekvéseiben — durch Dick és Dünn, árkon és bokron keresztül támogatja, addig a t. túloldalról felmerülő nyilatkozatokból azt látjuk, hogy a nézetek és felfogásokban eltérések jelentkeznek. És ne méltóztassék azt hinni, hogy én ezt valami ékverés, valami pártbomlasztás szempontjából tartom becsesnek; nem, mert politikai férfiakkal állok szemben s meg vagyok győződve, hogy ilyet azok felfogásai és törekvései közé beilleszteni és beverni nem is lehet, de a felfogások errumpálnak, kitörnek s ez azt mutatja, hogy abban a pártban eltérő nézetek vannak két irányban. Az egyik irány az, mely ahhoz a rideg haladáshoz köti működését, mely rideg haladás ez ország közéletében oly kártékonynak jelentkezett, míg a másik oldalról lassan-lassan, lépésről lépésre halad a politika azon igazságok felé, melyeket e házban az ellenzék képvisel. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Csáky Kálmán t. képviselőtársam a legközelebbi napok egyikén egyszerű igénytelen szavakban, de a közvetlenség egész melegével jelentett ki néhány momentumot, melyből két sajátságos tünet domborodik ki. Az egyik az volt, hogy ő hű támogatója a kormány politikájának — közbevetőleg legyen mondva — kivéve az egyházpolitikai kérdést, melyeknek alapján a legújabb kormány megalakult. *(Derültség a baloldalon.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Csak a polgári házasságnak!

Horánszky Nándor: Ő azt látja, hogy ebben az országban a politika egészen és általánosságban véve olyan, hogy azt ő támogathatónak és támogatandónak tartja; de mihelyest hazatér és a saját kerületében felmerült viszonyokból és azoknak a közvetlenségéből kezdi az ő meggyőződését meríteni, akkor azt látja, hogy mindenütt jól van ebben az országban, csak odahaza van rosszúl. *(Derültség a baloldalon, nyugtalanság jobb felől.)* Engedelmet kérek. Panaszt emelt a képviselő úr a fogyasztási adók igazságtalansága ellen, panaszt emelt az útadónak igazságtalansága ellen, felemlítette azt, hogy a felföldön a gazdasági pusztulásnak symptomáival találkozik, kijelentette sajnálkozását és fájdalmát, hogy ebben az országban a törvények az alföld számára készülnek, a mire sietett az én t. barátom Hoitsy rögtön megfelelni, hogy az alföldön pedig azt hiszik, hogy a törvények a felföld számára készülnek. *(Élénk derültség bal felől.)* Másnap felállott az én t. képviselőtársam Smialovszky, a ki rendületlen bizalmát fejezte ki

Digitized by Google

a kormány politikája iránt, de mihelyest hazatért, látta, hogy pusztulnak a városok, pusztul a közgazdaság, a felföld válságnak megy elé, a felföldön gyors és súlyos intézkedésekre van szükség, mert ugyan minden jól megy ebben az országban, de odahaza baj van. *(Derültség a baloldalon.)* Ám méltóztassanak kigombolkózni ebben a törvényhozási teremben *(Zaj. Halljuk!)* és mondja meg mindenki, mi az a politikában, a mi jó. *(Halljuk!)*

Mi az a politikában, a mi orvoslást igényel és látni fogjuk teljes igazságát annak, a mely igazságot én csak általános vonásokban fejeztem ki az indemnity-tárgyalás alkalmával és ez az, hogy ebben az országban minden beteg *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* minden gyógyításra szorúl. *(Úgy van! a baloldalon.)*

De tovább megyek. T. képviselőtársunk Péchy Tamás, *(Halljuk! Halljuk!)* a ki igazán évek hosszú során át a ház tanácskozásainak az üterén a kezét rajta tartotta, a ki a politika szükségeit mélyen átérzi, tartott itt e házban egy beszédet, a mely direct és positiv elégedetlenséget nem fejezett ugyan ki a fennálló állapotokkal szemben, de az, a mi indirect volt benne, a mik óhajtások alakjában nyilvánultak, no azok egész seriesét tárják elénk azon bajoknak, a melyek nem mai keletűek, a melyek régi keletűek, de a mely bajoknak a következményei ma kezdenek kibontakozni a közéletben politikailag, szabadságilag, közgazdaságilag; egy szóval minden téren. *(Úgy van! a baloldalon.)* Megemlékezett közjogi helyzetünkről is. Óhajtást fejezett ki, és ebben az óhajtásban nagy gondolat rejlik. *(Halljuk! Halljuk!)* Óhajtása mi volt? Ne igyekezzünk a kiegyezési törvényt visszamagyarázni és visszafejleszteni, ne igyekezzünk tanácskozásainkban oly gondolatokat lancirozni, a mely gondolatokból kifejlődhetnék talán azon politikai erőnek a meggyengülése is, a mely politikai erőt mi a kiegyezésben fenforogni láttunk és a melyet megvalósítandónak is tartunk. *(Helyeslés a baloldalon.)*

T. képviselőtársam kiterjeszkedett az ország közszabadságaira. Az autonomia czímén óva intette az országot, hogy vigyázzon azon jogaira, melyek — nem mondom, hogy be fog következni, nem is óhajtom, hogy bekövetkezzék, de nincs kizárva a lehetőség — hogy azok nagyon becsesekké fognak válni. Kiterjeszkedett t. képviselőtársam a képviselő-választások tisztaságára és szabadságára. Itt sem emelt positiv vádat és kívánalmakat, de látta és érezte, hogy ez országban a politikai szabadságoknak az a mértéke — mely nélkül ez a nemzet erős nem lehet bizonyos criticus situatiokkal szemben — nincs meg, ezt kell erősíteni, mert ebben egy nagy nemzeti gondolat rejlik és ez az, hogy ez az az refugium, az az erős vár, melybe a nemzet menekülhet és melynek segélyével tovább élhet. *(Úgy van! Úgy van! Tetszés a baloldalon.)*

Itt van Morzsányi t. képviselőtársam az ő szűz beszédjével, melyet én nagyra becsülök. Különösen kiemelte azt a gondolatot, hogy ő azzal a törekvéssel jött a képviselőházba, hogy meggyőződését minden körülmények között érvényesítni fogja. Ez a házban önmagától értetődő gondolat; de ha valaki kifejezi, rögtön van neki súlya és jelentősége. És miben áll ez? Abban, hogy a politikába ne vegyüljenek bele oly alkatelemek, melyek nem pusztán a közjót látják és tartják szemük előtt, sőt ellenkezőleg azoknak a szövetkezeteknek hatalmi érdekeit, melyek a politikába a maguk akaratát vegyítik bele, mi által pedig megromlik maga a politika, megromlik magának az országnak a sorsa. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

Mindezek a jelenségek két irányban nyújtanak becses tanúlságot. Egyik az, hogy a politikában érvényesülni kell magának a politikának, a politika jóságának és helytállóságának és nem azon hatalmi szempontoknak, melyek eddigelé a mi közügyeinket dominálták. A másik pedig az, hogy e czél elérésére nem ügyeskedésekkel, nem egy párt kebelében rejlő élelmességgel, hanem azzal az általánosan érzett odaadással kell közreműködni, melyeknek fenforgását a felmerülő jelenségek szerint én a t. túloldal politikai működésében nem látom. Ez az, a mit a magam részéről nagyra becsülök, mert ez egy jobb irányt, egészségesebb fejlődést jelent, a mely mellett közrehatunk a közjó előmozdításában; de nem jelenti és nem jelentheti azt, a mi eddig e parlament működésében a törvények megalkotásánál ép úgy, mint a politika érvényesülésénél kifejezésre jutott és ez az, hogy ne klikkek uralkodjanak, ne egyesek akarata uralkodjék, ne egyeseknek — nemes értelemben vett — önző hatalmi czéljai dominálják, hanem a közjó, melyet ha e teremből számúzünk, akkor lehet itt dulakodás, lehet itt minden, de a közjóra irányuló nemes verseny nem fejlődhetik. *(Ugy van! Ugy van! Tetszés bal felől.)*

Sajátságos tünetként mutatkozik az, hogy a költségvetés tárgyalásainak folyamán az ország financialis dolgairól, pénzügyi dolgairól egyáltalán nem beszéltünk. Én ezt a kötelességet kívánom tulajdonkép leróni, mert úgy vagyok meggyőződve, hogy az ország e tekintetben kábultságban, mámorban van, *(Halljuk! Halljuk!)* a melynek bizonyos fokig való jogosultságát az elért eredmények mellett meg tudom érteni. De hibának tartom azt, hogy nem tartjuk kezünket — hogy ismételjem a szót — az ország közgazdasági állapotának, az adózási rendszernek üterén, hogy megnyugszunk abban,

Digitized by Google

hogy az egyensúly helyre van állítva, tehát minden jól megy és e tekintetben a törvényhozás tevékenységére többé szükség nincs. Ezt a kötelességet kívánom leróni, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* midőn financialis helyzetünkre vonatkozással egyet-mást elmondani kívánok, elismervén abban, t. ház, azt, a mi elismerésre méltó, de nem menvén túlhajtásokba, túlvérmes és optimistikus felfogásokba, mert ezért engem első sorban épen a ministerelnök ítélne el és az előadó úr is, ha azt látnák, hogy vagy nem foglalkoztam a kérdéssel, vagy ítéletem megalkotásánál túlhajtásokba megyek, a mit különösen az elért eredménynyel szemben minden esetre kerülnöm kell. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az egyensuly, t. ház, államháztartásunkban helyre van állítva, sőt bőségesen helyre van állítva, tekintettel az 1891-iki zárszámadás eredményeire; ezt elismerem, ezt constatálom, ehhez szó nem fér. De én soha sem lelkesedtem, soha sem bámultam az államháztartás egyensulyának azt a methodusát, melynek segélyével ez az egyensuly eléretett. Én a multban is és ma is egyformán azt látom, hogy ezen egyensúly helyreállításában a magasabb financialis felfogásnak, az államférfiui erőnek igen kevés alkatrésze van. Ez, t. ház, egy arithmetikai művelet volt, mely belátván, hogy az ország ezen az úton tovább nem haladhat, a teheremelésnek azon mértékéhez folyamodott, melylyel sikerült az államháztartást rendezni. Igenis lelkesedtem és meg is bámultam volna ezen rendezést, ha 3—400 millió forint teherkevesblettel és ennek megfelelő kamatkevesblettel állnánk szemben és ezen lehetőség fenn is forgott. Mert midőn a mult financpolitikája 1879-ben megszakította azon fonalat, melyet az 1876 kezdett megszőni, abban a pillanatban tisztán állt előttem és mindnyájunk előtt, hogy ez többé nem realis financpolitika, hanem csak a megélhetés, a vergődés politikája. Ez rakta vállainkra az államadósság sulyos és nagy terhét, ez rakta vállainkra az adók mértéktelenségét és t. barátom, az előadó úr, a kivel már annyira összetörődtünk évek hosszú során át a zsörtölődésben, *(Derültség.)* talán megadhatja nékem azon igazságot, hogy saját combinatioival és adataival constatálhatná, hogy az esetben, ha a financpolitika kellő államférfiui tartalom nélkül is már 1880-ban vagy 1881-ben csak arithmetikai methodushoz folyamodott volna, mint ezt később tette, mennyi államadósságot, kamatterhet kímélhettünk volna meg ebben az országban. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Igy áll a helyzet, t. ház. Ebben a t. ministerelnök úrnak mint financministernek hibája nincs, hibája van a multak politikájának és ha valakit e teremben ma a multak politikájáért gyöngéd szemrehányás illet, annak részese az én t. barátom, az előadó úr, a ki 40 milliós deficitet ép úgy igyekezett elsimítani, a mint elsimítani iparkodott a financpolitikának igaz tartalmát. Őt ezért igenis hibáztatni lehet, de azt is el kell ismernie, hogy az a 17 millió többlet, a mely a mai előirányzat szerint a szeszadóból jön be és az az apró 6 milliós adóemelés, mely a 87-iki törvények által eszközöltetett s annak utána az italmérési adóból az italmérési adó kiadásain felül bejövő 7 millió, valamint a conversio eredményei is, ezek képezik azokat az alkatrészeket, a melyek tisztán arithmetikailag helyreállították az állam háztartásában az egyensulyt.

De hát ezeken a kérdéseken túl vagyunk és én őszinte örömmel üdvözlöm az állam háztartásában beállott egyensulyt, csupán csak egy kívánságot fűzök hozzá és ez az, hogy az államháztartásban az egyensuly meg is tartassék. De hát itt szemben azon nyilatkozatokkal, a melyeket a t. pénzügyminister úr a mult alkalommal egynémely képviselőtársamnak erre vonatkozó nehezteléseire és panaszaira tett, kénytelen vagyok én is némi viszont megjegyzést tenni az igazság érdekében. És ez általán véve abban áll, hogy nemcsak az arithmetika járult hozzá az egyensúly helyreállításához, hanem az a kegyetlen sróf, csavar, *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* a mely ennek az országnak közteher-viselésében részint legalisan, részint pedig — s erre helyezem a sulyt — illegalisan működött és működik közre *(Helyeslés balról.)*

Nem akarok arra a térre menni, t. ház, hogy kellő adótörvények hiányában minő ma nálunk az állapot a kereseti adó terén; de egy sajátságos jelenség tűnik fel, melyről tehát lehet — és én el is hiszem — hogy magának a t. pénzügyminister úrnak tudomása nincs, de a mely mégis dívik és nagyon szomorú. A kivetési javaslatok előkészítésénél a kereseti adót mindenkire nézve nagy mértékben és erős perczentekben emelik s midőn azután a kivetési eljáráshoz jut a procedura, tömegesen jönnek vidékről a deputatiok a minister úrhoz, kérve, hogy a kegyetlen adósrófon valamit enyhítsen. Meg is teszi, de mi az eredmény, az, hogy valamit elenged, vagy legalább utasítja a közegeit, hogy ne járjanak el úgy, hanem számoljanak a tényleges viszonyokkal. Tehát az eredmény az, hogy valamivel leszállíttatik az adó és akkor ki van elégítve mindenki: a pénzügyminister kegyes volt, mert úgy járt el, a mint azt jó szíve sugalta, ki van elégítve az adózó közönség is, mert ő excellentiája engedett, ki van elégítve a pénzügyi közeg is, mert eredményt producalt. Az eredmény pedig az, hogy nem törvényileg, hanem administrativ úton az adósróf segélyével és szemben az ország köz-

Digitized by Google

gazdasági állapotaival és törvényeink szellemével, az adó emelkedik. *(Úgy van! bal felől.)*

Adatokra utalok. Méltóztassék megnézni a három esztendei adókivetés minden cyclusát és látni fogja, hogy az adó a multihoz képest is oly tetemesen emelkedett, hogy az a gazdasági fejlődésnek meg nem felel. Ez az a pénzügyi gondolkodás, mely az érdemet nem abban keresi, hogy az igazságot úgy szolgáltassa ki, a mint annak kiosztására utalva van, hanem csak abban keresi, hogy az adózók rovására az állam bevételeit fokozza. *(Helyeslés bal felől.)* És hogy ez csakugyan így van, annak bizonyítására egy tapasztalati adatra vagyok bátor hivatkozni, a melyet a pénzügyminister úrnak szíves figyelmébe ajánlok. *(Halljuk! Halljuk!)*

A fővárosban, midőn az adókivetések folynak, teljes gondoskodás történik arról, hogy az adóbevallási ívek mindenkihez eljussanak, még pedig nem úgy, hogy az illetők az adóbevallási íveket maguk szerzik meg, hanem elviszik a házhoz és mindenkinek megadják az alkalmat arra, hogy adóját bevallja. Méltóztatnak tudni, hogy az általános jövedelmi pótadó megállapításánál fontossággal bír az a teher is, mely az ingatlanon fekszik. Azt méltóztatnak hinni, hogy a teherbevallások ívét is kiviszik az illetőkhöz? Dehogy viszik. A financközegek ezt egyenesen mellőzni kívánják, tilalom áll fenn a fővárosban arra nézve, hogy ezen teherbevallások az illetők kezeihez hivatalból eljussanak, mert ebből az adók könnyebbedésének elfelejtése származik és az általános jövedelmi pótadó leszállításának lehetősége elkerültetik. Ez államilag erkölcstelen gondolat. Méltóztassanak megbocsátani, ez erkölcstelen annyiban, a mennyiben ha az állami igazgatás egyfelől megtesz mindent arra, hogy valakinek az adóját kipuhatolja, akkor a fennálló törvényeknél fogva köteles lenne gondoskodni arról is, hogy az adóteher törvényes enyhítése érvényesüljön. Ez az a szellem, mit ebben az országban snm fentartani, sem igazságosnak elismerni nem lehet. *(Úgy van! Úgy van! bal felől)*

Itt van egy másik adat, itt van az illeték kérdése. Méltóztassanak megnézni az 1891-iki zárszámadások adatait, azokból azt méltóztatnak látni, hogy az ezen év folyamán 1890. évi végeredményből helyesbítések és leírások czímén 1,700 000 frtot töröltek. Mit jelent ez? Jelenti azt, hogy számos illetékkivetésnél, és ezt gongolom számadatokkal is lehet kimutatni, reclamatiok útján sikerül ugyan a törvénytelenül kivetett adóteherből egy bizonyos részt levonni, de azt a kétségtelen dolgot tagadni még sem lehet, hogy habár azoknál, a kik ezen reclamatiokkal intellectualis erejüknél fogva és az azzal járó kötelesség viselésénél fogva is megküzdhetnek és sikerül a reclamatiok útján a törvénytelenül kivetett teher egy részét törölni; de viszont áll az is, hogy azok az 50 kros, 1 frtos vagy nagyobb ugyan, de aránylag csekély összegek, a melyekkel az illetők sem intellectualis erejüknél, sem az azzal járó tehernél fogva meg nem küzdhetnek, törvényellenesen vétetnek meg. *Úgy van! Úgy van! bal felől.)* Ám méltóztassék combinálni a t. pénzügyminister úrnak, a ki ezekkel a kérdésekkel foglalkozik látni fogja, hogy mily jelentékenyek azon törvényellenes terhek, a melyekkel ebben az országban az adózó polgárok sujtatnak.

De a legsajátságosabb az, a mit a t. pénzügyminister úr multkori felszólalásában főképen difficultált, a szeszadó és a szeszitalmérési adó kivetése.

A t. pénzügyminister úr nem vette jó néven Issekutz Győző t. képviselőtársam felszólalását, mely oda tendált, hogy ő a tehernek azt a mértékét, a mely mértéket az adózó polgárokkal szemben alkalmazni kell és lehet, törvénytelennek és sujtónak tartja és hogy ezzel szemben rengeteg az az összeg, melyet a kormány az italmérési adóban bevesz. A t. pénzügyminister igyekezett Issekutz t. képviselőtársam adatainak megállhatóságát nemcsak difficultálni, hanem megczáfolni is, pedig azt semmiféle sophismával megerőtleníteni nem lehet. Az ő átlagos számítása pedig a következőből áll. A szesz ára adóval 50 frt, illetőleg a Lloyd szerint most 49 frt, de általában 50 frt szokott lenni, sőt többet mondok a felföldön a t. ministerelnök úr még 12 frtos szeszt is kaphat.

Wekerle Sándor ministerelnök: Adó nélkül!

Horánszky Nándor: Igenis adó nélkül. Konstatálom pedig, hogy ezen túl az állam adózó polgárai megterheltetnének még 15 frt italmérési adóval s azzal a plussal, mely italmérési illeték czímén és bizonyos polgári haszon czímén szedhető lenne. És íme mégis a szesz literenként a fogyasztásban egy forintot tesz, legalább így van ez megszabva az utolsó rendeletben, no hogy a 35 kr. plus mértéktelen túladózás, az bizonyos.

De én a túladóztatás tekintetében más adattal is fogok szolgálni a ministerelnök úrnak, a mely be fogja bizonyítani a túladóztatás mértékét.

A pénzügyminister úr előterjesztésének indokolása némely adatokat szolgáltat, a melyekkel azért dolgozhatunk biztosan, mert a ministerelnök úr legkevésbé lesz azon helyzetben, hogy azokat megczafolhassa, mivel ő maga terjesztette elő. Az ő adatai szerint 1891 ben a sörfogyasztási adó megfelel 550 ezer hektoliter sörnek. Világos ebből, hogy 2 frtos italmérési

Digitized by Google

adótétel mellett italmérési adó czímén az állampénztárba, ha törvényen túlmenő terheket róni nem akarunk, egy millió százezer forint jöhet be. *(Zaj jobb felől. Halljuk! Halljuk! bal felől.)* Megengedem, t. ház, hogy ezek olyan dolgok, a melyek nem nagyon mulattatók, de nagyon sajnálom, hogy e kérdésekkel szemben a törvényhozásban több türelem nincs, talán azért, mert itt a szegény adózóknak a dolgairól van szó. *(Halljuk! Halljuk!)* De nem menthetem fel magam azon kötelezettség alól, hogy unalmasabb dologgal is foglalkozzam, a midőn a közjó és az állampolgárok millióinak érdekeire kiterjedő kérdések szellőztetéséről van szó. *(Halljuk! Halljuk!)*

A borfogyasztási adó nyilt helyen ugyancsak a t. pénzügyminister úr indokolásának combinatioi szerint 1891-ben mintegy 1,400.000 hektolitert tett, a mi 3 frtos italmérési adótétel mellett megfelel 4,200.000 frt italmérési adóösszegnek; zárt helyeken ismét 221.000 hektoliter 2 frtos italmérési adótétel mellett megfelel 442.000 frtnak. Ugyanezen adatok szerint tehát 1891-ben, ha az adózókat nagyobb teherrel sújtani nem akartuk, italmérési adó czímén csak 5,742.000 frt folyhatott be. Befolyt pedig a főszámadások szerint 19,250.000 frt. Tehát világos, hogy a szesz-italmérési adóra 13,500.000 frt esik. Megengedem, hogy ez nem mind a szesz-italmérési adóra esik, hanem kizárólagossági jog czímén a borra és sörre is, tehát vegyesen mindenikre, de mert a mi az egyiknél minus, a másiknál plus; világos, hogy a szesz-italmérési adóra és az italmérési illetékre ezen számolást véve alapúl, 13,500.000 frt plus esik. Úgyde ez megfelel gondolom 900.000 hektoliter szesznek; már pedig a t. kormányelnök és pénzügyminister úr előterjesztése szerint 570 ezerre tehető az a hektoliter-mennyiség, a mi a kiterjedésben haladó 1803. évi szeszre esik.

Wekerle Sándor ministerelnök: 600.000 hektoliterre!

Horánszky Nándor: A költségvetés szerint 569 ezer. De legyen 600 ezer; világos, hogy mintegy 300 ezer hektoliter szesz italmérési adó képezi a plust azon ördögi találmány folytán, melyet kizárólagos italmérési jognak nevezünk. Én a törvényt a nyáron difficultaltam; mélyen sajnáltam akkor is, ma is, hogy oly időben terjesztetett elő, a melyben ilyen komoly, messze kiható, igazán az állam polgárainak legnagyobb, mondhatjuk legszegényebb rétegét érintő kérdésben tekintetbe kellett volna venni. De az a vándorlás, a mely a fővárosban ez idő szerint van, midőn a szeszitalmérési adónak újabb haszonbérletéről van szó; azok a jog biztositék nélküli intézkedési lehetőségek, melyek e tekintetben fenforognak; az a préselő végeredmény, a mely itt községekkel, egyesekkel, magánosokkal szemben igazán — megengedem, a t. minister úr legjobb akarata mellett — de mégis végbemegy: olyan dolog, a mely nekem igazat adott akkor is és a mely, merem állítani, egymagában véve bármely törvényhozásban elegendő támpontot nyujtana, hogy a pénzügyi kormány a maga helyén egy óráig se maradjon. *(Igaz! Ugy van! bal felől.)*

T. ház! Ezen állapotokat tűrni csakugyan nem lehet. Magyarországon az adóztatási rendszer olyan, a mely a leggyorsabb, a legerélyesebb segítségre szorúl úgy az igazságos adóztatás, mint az adóbehajtásnál minden körülmények közt fennálló törvényes kimélet szempontjából. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélsőbalon.)* Ez az, t. ház, a mit én különösen hangsúlyozni kívánok s a melyet egyszersmind felemlítek olyan körülményként, a mely miatt pénzügyi politikánk, mely iránt az országban a mámor és a megnyugvás oly rendkivüli, a minőt eddig sohasem tapasztaltunk, hibáztatandó. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Felemlítette a t. pénzügyminister úr — és itt tartozom azzal, hogy az ő előterjesztésére tegyek észrevételt, már csak azért is, nehogy azt higyje, hogy előterjesztésének tartalmát nem láttam — azon adósság tehertöbbletre vonatkozó adatait, a melyekkel azt akarta demonstrálni, hogy az egyensulynak helyreállítása talán még sem jár olyan sulyos adósság és kamatszaporodással, mint azt a ház ezen oldalán föltüntették. Hogy a mi pénzügyi viszonyainkat senki sem ismeri úgy, mint a pénzügyminister úr, az világos, de bocsásson meg, én is vindicálom magamnak azt, hogy a budgetnek minden részét alaposan tanulmányozni igyekeztem és hiszem, hogy ismerem is. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Épen azért, hogy ezt a pénzügyminister úrnak demonstráljam, bátorkodom adataira észrevételt tenni.

A pénzügyminister úr ugyanis, midőn kifogást tett azon felfogások ellen, melyek adóssági terheink szaporodására és ezzel kapcsolatosan kamatterheink szaporodására vonatkozólag a ház ezen oldaláról felhozattak, kiszakított financialis életünkből tiz esztendőt 1883-tól 1893-ig. Hozzátette, hogy ezek nem is a legkedvezőbb évek, bárha kedvezőbbeket is hozhatott volna fel, bizonyára fel is hozta volna. De igenis ezek a legalkalmasabbak az argumentálásra, mert 1883-ban még a 400 millió forintnyi conversionak 2,200.000 frtos terhe mint kamatkönnyebbülés nem szerepel. Tudjuk pedig, hogy azóta a conversio keresztülment és a régi teher már sem 1892., sem 1893-iki államadóssági tehertételben nem szerepel.

Ez, gondolom, a számításra nézve oly ked-

Digitized by Google

vezés, melyet legalább felemlíteni kellett volna. De még inkább kedvező adat az, hogy 1883-ban a mi államadóssági járulékaink között azon tehertörlesztési tételek az utóbbi conversio folytán elért kitolások következtében 70—75 esztendőn át örököseink közt megosztva örökségül hagyattak az ez idő szerinti financialis politikára való jó megemlékezés érdekében. *(Tetszés bal felől.)* Én azt hiszem, hogy így számítani nem lehet; egyenlő factorokra, egyenlő tényezőkre kell a számítást fektetni s akkor ki fog tűnni, hogy a t. pénzügyminister úr adatai meg nem állhatják a helyt sem általánosságban, mint számtételek, sem pedig mint eredmények combinálva azon factorokkal és tényezőkkel, a mely factorok és tényezők combinálásával minden körülmények között számolni kell. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* De, t. ház, én egy zárszámadásszerű adatot fogok a t. pénzügyminister úr elé terjeszteni. Méltóztassék ezen zárszámadási adatokat megbírálni és ha óhajtja, akarja, vagy teheti, ennek valóságát és az ebből vonható consequentiákat megczáfolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

1883-ban az adósság és a garantia kerek összegben tett együtt 121,000.000 forintot, mert hiszen itt a vasúti garantiákkal kell combinálni, mint azt a pénzügyminister úr maga is kijelentette, mert e két tétel összefüggésben van a vasutak államosítása folytán. Tőketörlesztés czímén ugyanezen esztendőben fizettünk 12,000.000 forintot, úgy, hogy kerek összegekben szólva: a valóságos kamat 109,000.000 forinttal szerepel az 1883-iki zárszámadásban. 1891-ben, a mely évről a zárszámadásokat szintén birjuk, szerepel az osztrák vasút államosítása nélkül — ezt kiszakítom, mert ennek megfelelő bevételeink is vannak — ismét kerek összegben 132,000.000 forint. Ebből tőketörlesztés czímén mintegy 1,600.000 forintot kell levonni a kitolások folytán. Fizettünk tehát 1891-ben szigorúan kamat czímén 130,000.000 forintot, vagyis a szaporulat mintegy 21,400.000 forint. Már most itt is vonjuk le az italmérési adót, illetőleg a regálemegváltás kamatját. Ezek 1883-ban sem szerepeltek, tehát itt is ki kell venni a számításból, világos, hogy mintegy 10,600.000 forintot képez az az összeg, melyet a minister úr 8,700.000 forintra tett. Következőleg mint számadat sem áll a t. pénzügyminister úr számítása, mert köztem és közötte mintegy két millió forint differentia van. Ha már most hozzá méltóztatik venni ehez a conversionak eredményeit, a melyet ki kell hagyni a 83-ik számításból is, ha egyenlő factorokkal akarunk számítani, akkor, t. képviselőház, az államháztartás egyensúlyának eredménye ezen tíz esztendő alatt nem 8,700.000, hanem körülbelül 13,000.000 forintra megy. Még csak egy rövid megjegyzést kívánok tenni, t. ház, a conversio kérdésére azért, mert az utóbbi conversio is mintegy áldozat jelentkezik államháztartásunk egyensúlyának rendezésében. A jelentésből méltóztatik tudni és látni azt is, hogy az utolsó conversionak kamatmegtakarítási eredménye kerek összegben szólva mintegy 400.000 forint, és itt azzal a csodálatos jelenséggel állunk szemben, hogy a 199,000.000 földtehermentesítési czímletnél a conversionak nevezett művelet folytán mintegy 40.000 forint kamatmegtakarítás esik. Igaz tehát, hogy az államháztartás egyensúlyának helyreállítása érdekében ez is óriási és nagy áldozat volt és azon adótöbbleteken felül, a melyekbe az államháztartás rendezése került, ez is igazán súlyosan nehezedik a mérlegbe, vagyis hogy ez szintén egyike azon áldozatoknak, a melyeket fel kell említeni. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

De hagyjuk el ezt a tért, t. ház és menjünk át arra a térre, a mely reánk nézve sokkal nagyobb fontossággal bír, hogy államháztartásunkban az egyensúly fentartható-e és miként tartható fenn? *(Halljuk! Halljuk!)* Már magában az a körülmény, hogy egyik esztendőről a másikra kiadásaink 10.400.000 frttal szaporodtak, a nélkül, hogy magukat az adóterheket is fokoznánk, mindenesetre figyelemre méltó dolog, a melyet meg kell fontolni, hogy honnan származik. Származik ez, t. képviselőház, az 1891-ki és az ezt megelőző éveknek zárszámadási eredményeiből, a melyek azt mutatják, hogy a pénzügyi politika nem gazdasági, hanem hatalmi expansioval működik, a mely az állam bevételeit minden téren a végletekig fokozza. Csak két adatot említek fel, t. képviselőház. *(Halljuk! Halljuk!)* Nálunk 1891-ben úgy a föld, mint a ház és kereseti adó czímén sokkal több hajtatott be, mint a mennyi előíratott, nem mint a mennyi előirányoztatott. Ez mutatja, t. képviselőház, azt az erőt, mely a végrehajtásban és a pénzügyi administrationak kérlelhetetlen működésében jelentkezik. Ez oly adat, mely mindenesetre figyelemre méltó. Tudom én azt, t. minister úr, hogy ebbe belejátszik az a körülmény, hogy a regale-megváltás folytán sok alkalom kínálkozott a t. pénzügyi kormánynak arra, hogy a régi restantiákat is defalcálja. Mellőzöm itt azon körülményt, hogy valahányszor a pénzügyi közegek valami oly alaphoz jutnak, melyből az állam elmaradt jövedelmeit pótolhatják, igazán túlbuzgósággal járnak el és talán épen a gazdasági érdekek rovására jutnak azon jövedelmi többlethez, a mely törvény szerint megilleti a kicstárt. De állítom, hogyha azon 2½ millió forintot — gondolom ennyire tette a minister úr — mi e czímen befolyhat, méltóztatik is megosztani a három adótétel között, azt fogjuk látni, hogy még mindig több, mint a

Digitized by Google

mennyi előiratott, hajtatott be. Ezt én nem difficultálom, de igenis állítom, hogy a pénzügyminister úrnak nincs és nem lehet panasza a pénzügyi administrationak nemcsak hatályos, de kérlelhetlen működése ellen is. Igaz, mosolygások között szedetik be néha az adó s ez talán a t. pénzügyminister úr temperamentumának szintén javára irandó fel, hanem azt aztán ismétlem, hogy ebben az országban az a kérlelhetetlen fiscalis politika uralkodik, a melynek uralkodnia szabad nem lenne. (*Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.*)

De hát, t. ház, mennyi körülbelül azon összeg, mely újabb teheremelések nélkül a pénzügyminister úrnak még rendelkezésére állhat, szemben azon kívánalmakkal, a melyeknek bekövetkezését már ma előre láthatjuk? Szerintem mintegy 6—7 millió forint az a latitude, mely az 1891-iki zárszámadás eredményeképen még mindig rendelkezésére áll a pénzügyminister úrnak, ha levonjuk azon többletet, a mely az egyenes adóknál és italmérési adónál levonható. Ezen összeggel azonban miféle aspiratiók állanak szemben? Méltóztassanak csak meghallgatni. (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon.*) Itt van a néptanítók fizetésének javítása, a felekezeti középiskolai nyugdíjak dotatioja; továbbá mint ideiglenes kiadás a mármarosi vasút kiépítése és a kiállítás költségei; mint állandó kiadás az anyakönyvek behozatalával járó tehertöbblet, melynek mértékéről nekem fogalmam sincs, de a melyet kicsinynek nem tarthatok; itt van az országgyűlési kiadások szaporodása; itt van a megyei tisztviselők fizetésének további javítása; itt van a hadügyi kiadások állandó fokozása, mely elől aligha foghat kitérni a t. kormány; (*Igaz! Úgy van! a bal és szélsőbalon.*) ott van továbbá mai államháztartásunk kiadásainak lassú, de fokozatos fejlődése; ott van a forgalmi eszközök szaporításának szüksége, melyeknél a mai állapotok szerint, azt hiszem, nem fogunk megállapodhatni és a melyeknél mindig több kiadásra lesz szükség; itt van a közgazdasági érdekek javára hozandó áldozat, melyet annyira nélkülözünk, mely nincs háztartásunkban kellő mértékben képviselve, mely a közteherviselésen vajmi keveset lendíthet; (*Igaz! Úgy van! baloldalon.*) ott van az, a mitől tartok, hogy a valutarendezések folytán kimerülő pénztári készletek dotatiojára nem kell-e majd valami ujabb áldozatot hozni. (*Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.*)

Méltóztassék ezen előrelátható és már ma biztosan bekövetkezhető szükségnek mértékét összehasonlítani azon latitudedel, mely a pénzügyminister úrnak a terhek fokozása nélkül rendelkezésére áll s merem állítani, hogy a legnagyobb körültekintésre és takarékosságra van szükség, valamint a legnagyobb erőkifejtésre illetéktelen kérelmek megtagadására, ha nem akarjuk, hogy egy pár év mulva ismét ott legyünk, a hol voltunk, t. i. hogy deficittel álljunk szemben háztartásunkban. (*Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.*)

Még csak egy mozzanatot akarok felemlíteni s aztán befejezem beszédemet, különösen pedig annak unalmasabb részét, a pénzügyi részt. (*Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélső baloldalon.*)

A t. ministerelnök úr megemlékezett azon reformokról, melyekre mai adóztatási rendszerünk mellett valóban égető szükség van. (*Halljuk! Halljuk!*) Ezen reformok két irányban birnak fontossággal s két irányra kell azoknak kiterjedniök. Ezen irányok egyike az, hogy a mi különböző adónemeink egymás közt sem birnak azzal az egyenletességgel, a melylyel a közteherviselés szempontjából birniok kellene. A különböző adónemek közt nincs meg az az igazságosság, melynek elérésére ép a közteherviselés egyenletessége szempontjából törekednünk kell.

A másik irány pedig az, hogy maguk az egyes adónemek önmagukban véve is igazságtalanok és egyenlőtlenek.

Itt van a földadó, t. ház, melynél csak úgy mellesleg kérdem meg a t. pénzügyminister urat, hogy vajjon az adószázalék megállapítására vonatkozó törvényjavaslat, jóllehet a felszólalásokon már rég túl vagyunk, miért nincs a ház előtt? Mi az oka annak, hogy az még beterjesztve nincs?

A földadó terén ebben az országban a legnagyobb egyenlőtlenség uralkodik. (*Igaz! Igaz! bal felől.*)

Ha majd azt a statisztikát birni fogjuk, melyet a földadó-kataster földolgozásaképp kapni fogunk, akkor birni fogjuk, hogy talán összes adónemeink közt a földadó az, melyben az ország különböző vidékeit tekintve, a legnagyobb aránytalanság uralkodik. (*Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.*) Megmondom az okát annak is, hogy miért. Azért, mert az oly időben keletkezett, oly időben létesittetett, mikor a politikai üldözések ebben az országban napirenden voltak. (*Igaz! Igaz! a bal- és szélső baloldalon. Ellenmondások jobbról.*)

T. ház! Ha én ilyen súlyos kijelentést teszek, akkor annak megvan a maga oka. (*Halljuk! Halljuk!*) Kezemben van egy memorandum, melyet a földadó-szabályozási művelet keresztülvitelénél szerepelt egyik legkiválóbb tényező készített. S mondhatom a t. minister úrnak, hogy ebben, még pedig adatszerűleg, helyre és nevekre, tényekre és eljárásra vonatkozólag oly datumok foglaltatnak, melyek engem arra jogosítanak fel, hogy sajnálatomat fejezzem

Digitized by Google

ki, hogy ez az adókataszter, mely sokkal rosszabb, mint volt a megelőző, épen abban a szerencsétlen időben készült, pedig ezen munkájatban hosszú évekre kihatólag fektettük le a föld adóztatásának alapjait és arányait. *(Igaz! Igaz! bal felől.)* Csak constatálom tehát, hogy a földadózás terén ebben az országban e legnagyobb egyenlőtlenség uralkodik. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Itt van a kereseti adó. Ezen adó tekintetében is az egyes vidékek nagyon utalva vannak a pénzügyi közegek concilians eljárására. Semmi normativum nincs, mely jogbiztosítékot nyujtana, hogy az ország minden részében a kereseti adó kiszabása olyan, mely a tényleges viszonyoknak megfelel. Mert csak a tényleges viszonyok lehető megközelítése, a jövedelmek lehető kipuhatolása és erre vonatkozó helyes törvényhozási intézkedések nyujthatnak biztosítékot az iránt, hogy az adózás e téren egyenlő lesz.

Az adószázalék magassága is óriási. De még nagyobb baj az, hogy a kipuhatolások terén nem birjuk azon jogbiztosítékokat, melyek egyfelől az állam jövedelmeinek biztosítását, másfelől az adózó polgároknak a túlzott, a túlhajtott teherviselésétől való megmentését maguk után vonhatnák. *(Igaz! bal felől.)*

Az italmérési adóról nem szólok. Nem tudom, hogy a t. minister úr ezt az adónemet, úgy, a mint van, a kizárólagosság jogán fentarthatónak véli-e még három éven túl is, vagy nem? De mert a t. pénzügyminister úr az én első felszólalásomra válaszolva, azt vetette szememre, hogy én a közadóztatás terén constatálom a bajokat, de nem mondom meg az orvosszereket is, erre nézve meg kell jegyeznem kettőt. Először azt, hogy az ellenzék erre nincs hivatva.

Ne méltóztassék azt hinni, mintha az orvosszerekre vonatkozólag conceptioink nem volnának.

Ime tehát én a pénzügyminister úrnak az italmérési adóra vonatkozólag a magam részéről csak annyit vagyok bátor mondani, hogy itt a bajt csak három úton orvosolhatja a minister úr. Vagy az adótétel leszállítása által és a fogyasztónak ez által lehetővé váló emelkedése által, mely az italmérési adóban ép úgy, mint a szesztermelési adóban recompensalhatja azt a többletet, a melyet a kincstár a kizárólagosság jogánál elveszt; vagy az állami monopol útján, melynek fontossága a monarchia másik államával szemben nagy megfontolást igényel; vagy végre az adótétel emelése útján. E módok közt választhat s nekem megvan ugyan a magam felfogása arra nézve, hogy mely úton haladnék, de megjelölöm ezek mindegyikét már csak azért, hogy a ministerelnök úr ne képzelje, hogy a finánczpolitikában flosculusokat bocsátunk világgá és hogy tartalom nélküli tervekkel akarjuk az állami érdekek megóvását és előmozdítását eszközölni.

Csak ezeket kivántam felemlíteni azért, mert némileg hűteni kivántam azt a nagy lelkesedést, mely az országban financ állapotaink tekintetében mutatkozik. Azt hiszem, hogy hasznot tettem ezzel magának a pénzügyi kormányzatnak, mert a helyett, hogy a terheket fokoznók, igyekezünk az ország felfogását oda vezetni és vinni, hogy valamint az egyensúly helyreállítása nagy áldozatok árán éretett el, úgy ennek további fentartása is igazán súlyos gondokkal és nagy áldozatokkal fog járni. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

És most sietek, t. ház, beszédemet befejezni *(Halljuk! Halljuk!)* s álláspontomra vonatkozólag néhány rövid politikai észrevételt tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam a vita politikai oldalát a mi részünkről annyira kimerítette, hogy akár tovább menő gondolatokkal foglalkozni, akár annak mélyebbre ható és tovább menő nuanceait fejtegetni feleslegesnek tartom.

Egy becse van e vitának és ez az, hogy a politikai helyzet részünkről teljesen praecisirozva van úgy általánosságban, mint részleteiben.

A t. ministerelnök úr nyilatkozataiban a részletekbe ugyan nem ment bele, de ezt nem is kívánom, nem is követelem, mert hisz e részletek meg fognak világíttatni majd akkor, mikor concrét javaslatokkal állunk szemben, de egyet meg kell említenem és ez az, hogy ha van valami aggodalomra méltó a politikai helyzetben, aggodalomra méltó az, hogy a t. ministerelnök úr nem igyekezett legalább felvilágosításokat nyujtani az iránt, hogy az a programm, a melyet felállított s mely a múlt programmjával talán az egyházpolitikai kérdések kivételével teljesen conformis, miért nem valósult meg. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Azt feltenni, hogy megvalósítani nem akarták, nem akarom; hogy annak keresztülvitelére a volt kormány, a melynek egyik jelentékeny tagját a ministerelnök úr is képviselte, gyenge volt, azt a magam részéről hiszem. De miért történt ez? Hitem szerint egyszerűen azért, mert az a kormány egy sleppel járt, a mely a régi traditiokat vitte és viszi magával, talán ma is. Hogy ezen traditiók törekvései, factiosításai és gyűlölködéseiből ki tud-e bontakozni a ministerelnök úr, azt nem tudom.

Ha ki tud bontakozni, érvényesítheti e politikát, a politika differentiái iránt majd tisztába jövünk akkor, mikor a kérdésekről szó

Digitized by Google

lesz, de ezek nélkül azt érvényesíteni nem fogja. Itt fekszik az a homály, itt fekszik a kulcsa annak, a mely bennünket három dologra utal: először arra, hogy politikánkat úgy, a mint az kifejezésre jutott, egészében, mint részleteiben fentartsuk; másodszor, hogy annak keresztül-vitele érdekében tőlünk telhetőleg mindent elkövessünk s harmadszor, hogy csak kész fizetéseket, melyeknek becsét a ministerelnök úr ismeri legjobban *(Tetszés a baloldalon)* fogadjunk el és miután erre nézve a helyzetben semmi változás nincs, mi sem változtatunk a magunk helyzetén, hanem haladunk azon az úton, a melyet követünk. Épen azért a költségvetést általánosságban sem fogadom el. *(Élénk helyeslés, tetszés és éljenzés a baloldalon. Felkiáltások: Öt percz! Öt percz!)*

Elnök: Tisza István félreértett szavainak helyreigazítása végett kíván szólani.

Tisza István: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Szavaim értelmének helyreállítása czéljából van szerencsém szót kérni. *(Halljuk!)*, T. képviselőtársam felszólalása elején azon igen örvendetes igéretet tette, hogy teljes objectivitással fog beszédemmel foglalkozni s intentioimat, a hogy ő magát kifejezte, bona fide fogja acceptálni. Nagy sajnálatomra constatálnom kell, hogy az igen t. képviselőtársam polemiája tulajdonképen oda irányult, hogy beszédemből négy különböző helyen különböző kérdésekre mondott passust egymás mellé állított, ezekbe ellentétet és homályt magyarázott bele, hogy ebből folyólag intentioimat gyanúsíthassa. En t. képviselőtársamat csak arra kérhetem, illeszsze vissza ama négy passus mindegyikét a maga helyére, olvassa el azokat még egyszer és akkor igazat fog nekem adni abban, hogy sem homály, sem ellentét, sem kétértelműség beszédemben nem fordúl elő. *(Helyeslés jobb felől. Nyugtalanság bal felől.)* Én legalább a helyett, hogy ezen passusok felolvasásával a t. képviselőházat untatni akarnám, egyszerűen hivatkozom mindazokra, a kik tegnapi beszédemet szíves figyelmükkel megajándékozni kegyesek voltak és azt hiszem, hogy abban sem világossághiányt, sem ellentétet felfedezni még eddig senki sem tudott. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De még egy dolog van, t. képviselőház, a mely ellen határozottan tiltakozom T. képviselő társam azt mondja, hogy én rájuk licitálok a képviselő urakra a nemzeti aspiratiók terén. Méltóztassék megengedni, én egyfelől azt mondtam, hogy a hazafiság, a nemzeti érzület tekintetében nincs közöttünk és nincs magyar ember és magyar ember közt különbség és nem szabad, hogy bármely oldalról kísérlet tétessék, hogy oly szinben tűnhessünk fel, mintha különbség lehetne. Ez, azt hiszem, nem licitatio, hanem a limine kizárása és visszautasítása minden licitationak. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A másik az, hogy igenis mondtam azt, hogy azok a pontok, a melyekre nézve a nemzeti vívmányokat gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam formulázta, bármily fontosak legyenek magukban véve, kicsinyek, részletesek arra, hogy a magyar nemzet aspiratioit azokban lássuk kifejezve és mondtam különösen azt, hogy a magyar nemzet nem elnyomott nemzet, a melynek vívmányok, vagy vívmányocskák terén kellene aspiratioit keresni, hanem a magyar nemzetnek megvannak jogai és a magyar nemzetnek törekvése nem lehet egyéb, mint ezen jogok alapján, a melyeket sem sztíkíteni, sem tágítani nem kell, a nemzeti élet minden téren magát érvényesíteni. *(Élénk helyeslés.)*

Ezt mondtam, t. képviselőház, sem többet, sem kevesebbet, ezt helyreigazítani azt hiszem, kötelességem volt. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Schóber Ernő jegyző: Sporzon Ernő!

T. képviselőház! *(Hosszantartó élénk felkiáltások a baloldalon: Öt percz szünetet kérünk!)*

Sporzon Ernő: T. ház! Mint már az előttem szólt képviselő úrak . . . . . *(Hosszantartó nagy zaj. Felkiáltások a baloldalon: Öt perczet kérünk!)*

Elnök: *(csenget.)* Csendet kérek! Méltóztassanak a szónokot meghallgatni. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Sporzon Ernő: Mint már előttem szólt képviselőtársaim tették, én is, mint egyike a felvidék képviselőinek, rá akarok utalni a felvidéki bajokra *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* és azon módokra, hogy miként gondolnám én, hogy e bajokon segíteni lehet. *(Halljuk! Halljuk!)* Sokszor hallottuk a t. túloldal részéről, hogy a felvidék elszegényedésének legnagyobb oka a túlságos nagy adó. Én elismerem, hogy az adók nagyok, túlnagyok; de azt még sem ismerhetem el, hogy ez az egyedüli oka volna a felvidék elszegényedésének. *(Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbról.)*

Elnök: *(csenget.)* Csendet kérek!

Sporzon Ernő: Különösen áll ez az állami adókról. Súlyos azoknak az adóknak minden neme. De a tapasztalat azt mutatja, hogy az adók miatt a felvidéken még senki sem pusztult el. A végrehajtások, különösen az állami adókra nézve a legritkább esetek közé tartoznak, oly eset pedig, hogy valakit adótartozása miatt depossedáltak volna, épen elő se fordult, mert mondhatom, hogy épen az a szegény felvidéki ember rójja le adóját a legpontosabban és ritka kivétel, hogy egyik évről a másikra valami hátralékban maradjon, sőt ha figyelemmel kisérjük az egyes vármegyék közigazgatási bizottságaiban az illető adófelügyelők által beterjesztett adó-

Digitized by Google

kimutatásokat, azt látjuk, hogy a hátralékokban sokkal nagyobb mérvben van kitüntetve az alvidék, mint a felvidék. A felvidéki embernek mindig az volt első kötelessége, hogy adóját lerójja. Igaz, hogy ezt nem teheti adónegyedenkint, mert ott csak kétszer történhetik adófizetés, t. i. őszszel és tavaszszal, de azért az év végén mégis rendesen lerójja. Az adó tehát nem egyedüli oka az elszegényesedésnek.

Horánszky Nándor t. képviselőtársam megemlítette itt a katastert, mint a földadó alapját. E tekintetben nekem kellő tapasztalataim vannak . . .

Eötvös Károly: Szomorúak?

Sporzon Ernő: Épen nem mondhatnám, hogy nagyon szomorúak. Én ezen katasteri tiszta jövedelem megállapításának egyenletlenségét nem azon okokra vezetem vissza, melyekre ezt Horánszky Nándor t. képviselőtársam visszavezette, hanem az érdeklődés azon hiányára, a melyet a közönség kifejtett, mikor a kataster életbelépett. Én a privigyei kerület 108 községének voltam elnöke és mondhatom, daczára annak, hogy a becslő biztosoknak az volt utasításuk, hogy minél többre igyekezzenek a tiszta jövedelmi fokozatokat és osztályba sorozásokat kimutatni és ez által nagyobb adóra reményt nyújtani, mindig ugy történt, hogy a becslő-biztos a rövidebbet húzta, mert mi nem elégedtünk meg azon kimutatással, melyet ő nekünk benyujtott, hanem mint kötelességtudó emberek, megmutattuk a minden községben felállítható tiszta jövedelmi fokozatokat és osztályba sorozást. Ezt következetesen keresztülvittük, nemcsak a járási, hanem a kerületi bizottságokban is és az eredmény az lett, hogy nálunk a földadó 20—30, sőt 50%-kal kisebb s 1885 óta, mint volt az az előtti katasternél. Ezt az egyenletlenséget tehát nem lehet egyedül annak tulajdonítani, hogy az intentio az adóemelés volt, hanem annak, hogy a bizottsági tagok, a kiknek ott beleszólásuk van, nem akartak résztvenni, hanem úgy történt rendesen, hogy a katasteri becslő-biztos megjelent a bizottságban, felolvasta javaslatát, sokan nem értettek hozzá, sokan nem is akartak hozzáérteni, mert nem vettek maguknak annyi fáradságot, hogy a törvényt tanulmányozták volna és azt en bloc elfogadták. Csak akkor lármáztak, mikor az adókönyvecskéket megkapták. Ellenben nálunk örült a nép, midőn látta, hogy 20—30, sőt 40%-kal is leszállt az adó. Nem lehet hát e miatt a kormányt vádolni, hanem ismerjük csak el saját tunyaságunkat; ismerjük el, hogy midőn nekünk az adó megállapítására befolyás engedtetik, avval nem élünk. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Ugyanigy áll a dolog a Horánszky Nándor t. képviselőtársam által érintett keresetadónál is. *(Halljuk! Halljuk!)* Hiszen azt független közegek állapítják meg. Én 25 éve vagyok az adókivető bizottság tagja és mondhatom, hogy alig fordúl elő felebbezés az egész járásban. Nekünk nem szentírás a pénzügyi közeg előterjesztése, hogy ezt és ezt a kereskedőt ennyivel meg ennyivel kell megadóztatni, hanem miután ismerjük a magunk embereit, hogy ki minő adót képes fizetni, az adóközeg, a ki a kincstár érdekeit képviseli, rendesen megszokott bukni javaslatával, ha az a jövedelmeknek meg nem felel. Nem kell tehát mindig azt mondani, hogy a kormány nembánomsága az oka ennek meg annak; én tapasztalatból mondhatom, hogy gyakran magunkat okozhatjuk ezért.

Nagyobb baj a községi adó, a mely valósággal rémületes módon szaporodik úgy, hogy például nálunk 30—150 percent közt váltakozik az. Ha ennek okait kutatjuk, azt találjuk, hogy egy részt a rossz községi gazdálkodásban rejlik az. Ennek pedig az ellenőrzés hiánya az oka. A jelenlegi megyei rendszertől nem is várom ennek javítását; a közigazgatás államosítása az, a mi ez állapoton javíthat. Én híve voltam a régi megyei rendszernek mindaddig, a mig nem láttam, hogy túlélte magát. Én a megye termeiben növekedtem fel, mindig résztvettem a megye gyűléseken és mindig azon voltam, hogy a megyei autonomia fentartassék; de ma már belátom, hogy az lehetetlen. Hisz ma már senki sem jelenik meg a megyei gyűléseken és az érdeklődés nagyon alá hanyatlott.

Nyitramegyében például 600 megyebizottsági tag van, s ha leszámítjuk ebből a hivatalból megjelenő tisztviselőket, 20-an, legfeljebb 40-en jelennek meg a gyűléseken. Van azután 60 állandó választmányi tag; én mindig részt veszek az állandó választmányi gyűléseken s mondhatom, nem egyszer, de számtalanszor megtörtént, hogy egymagam jelentem csak meg. Ez is azt bizonyítja, hogy ez a rendszer túlélte magát.

Ha javítani akarnánk e rendszeren s fel akarnók azt frissíteni az által, hogy újabb erőkkel pótolnók a régieket, akkor sem sikerülne az. Tapasztaltuk Nyitra vármegyében az utolsó választás alkalmával, pedig e vármegye egyike a nagyobbaknak, a hol még nagyon sok ember kereshetné meg kenyerét.

A főispán nagy conferentiát hívott össze. Összegyűltünk, a kik hivatalosak voltunk s azt hittük, elérkezett az idő arra, hogy kiküszöböljük azokat a tisztviselőket, a kik nem alkalmasak s új erőkkel fogjuk helyöket betölteni, jó közigazgatást teremtve ez által.

A conferentiának az lett a vége, hogy egyetlenegy pályázat sem érkezett be. Maradtak tehát azok, a kik voltak s még örültünk, hogy

Digitized by Google

akadtak, a kik maradni akartak. Ez az eset is azt bizonyítja, qualificatioval bíró ember megyei hivatalra vállalkozni nem fog, a míg a közigazgatás államosítva nem lesz.

Ha meglesznek a garantialis törvények és látni fogják, hogy jövőjük és családjuk fentartása biztosítva lesz, akkor fognak vállalkozni a megyei tiszti állásokra is.

Ez csak egy kis kitérés volt arra, hogy honnan következtetem én a községi adók nagyságát, t. i. az ellenőrzés hiányából, a melynek orvoslását a jelenlegi rendszertől nem várjuk.

De van ennek még egy másik oka is. Nálunk a felvidéken nincsen a községeknek semmi törzsvagyonuk. Ezek a községek mind úrbéres községek voltak és, mint t. képviselőtársaim tudják, az úrbéres községeknek magántulajdonuk a legritkább esetben, vagy csak nagyon kevés volt. Igen természetes tehát, hogy midőn a községeknek semmi törzsvagyonuk nincsen, a mostani közigazgatás fokozott igényeinél követelt mindenféle kiadásokat sincsen honnan fedezni.

Ha tekintetbe veszszük azt, hogy most egy község: a papot, a kántortanítót, a bírót, az esküdtet, a jegyzőt fizeti, a körorvos, az éjjeli őr, a gyepmester, az eltolonczozás költségeit viselni tartozik; a megyei és vicinalis utak költségeihez hozzájárúl; a betegápolási, katonabeszállásolási költségeket viseli; a nyugdíj-alapot, a lelenczház ügyét támogatja: ez mind óriási költségeket igényel. Erre nincsen alap. Honnan vegyék tehát máshonnan, mint hogy egyszerűen kivetik ennek a költségeit az adófizetőkre, a kik azután a költségeket viselni tartoznak. Innen van tehát az a második ok, hogy a községi pótadók rémségesen szaporodnak, mert azon igények költségeit, a melyeket a törvények követelnek, máskép fedezni, mint adózás útján, nem tudják.

De még ez sem volna oka az elszegényedésnek, mert ennek tulajdonképeni oka abban van, hogy a felvidéken a marhalétszám egy idő óta nagyon apad.

Azt pedig tudjuk, hogy a felvidéken a rideg föld a gazdáknak nem adja meg a jövedelmet egymagában; mert pusztán földmíveléssel foglalkozni nálunk, kár a munkáért. Ott, a hol csak 2—3 magot ad vissza a földbe vetett mag, bizony nem lehet arra számítani, hogy abból a földbirtokosnak valami jövedelme legyen. Más gazdasági ágakra kell tehát fektetni a földbirtokosnak gazdaságát, hogy mégis meglegyen jövedelmi forrása, a melyből kiadásait fedezhesse. Ez nálunk a marhatenyésztés és marhakereskedés.

Hogy a marhalétszám nálunk annyira leapadt, annak ismét két oka van.

Az egyik ok az úrbéri rendezés. Tudvalevő dolog, hogy a felvidéken, hol kevés gyeplegelő van, a volt urbéreseknek joguk volt az uraság terjedelmes erdőségeiben legeltetni marháikat és ezen legeltetés folytán módjukban állt nagyobb számú gazdasági marhát tenyészteni.

Midőn azután a községekben bekövetkezett az úrbéri birtokrendezés, nyomban megszűnt a legeltetési jog s a községek a legeltetéssel sokkal kisebb terűletre voltak utalva, mint azelőtt.

Ennélfogva nem is volt módjában annyi marhát tartani, mint azelőtt. Ez ugyan olyan ok, a mely el nem hárítható; de hogy megvan, köztudomású, azt hiszem, mindenki előtt, a ki az úrbéri viszonyokat ismeri. A ki commassaliákkal foglalkozik, az úrbéri birtokszabályozások előtt a községekben sok juhnyájat, élénk túrókereskedést látott, de a birtokrendezések után eltűntek a juhnyájak, eltűntek a túrókereskedők. Ez tehát egy igen nagy oka a felvidék elszegényedésének.

Második oka a folytonosan terjedő ragályos tüdőlob. Ez nálunk annyira apasztotta a marhalétszámot, hogy voltak községek, melyekben egy darab szarvasmarha sem maradt; sőt abban a községben, melyben én magam lakom, ha reggel kávét akartam inni, a szomszéd községbe kellett tejért küldenem, mert a marhák mind kipusztultak.

Ezeket olyan hamar pótolni nem lehet, s belőlük nem csak magára a gazdára háramlik kár az által, hogy nem tenyészthet, hanem kár háramlik a gazdaságra is, mert arra az időre, míg a gazda a marhát beszerzi, természetesen elveszti a trágyát, s ez által még jobban silányúl az amúgy is silány föld. Ez szintén igen nagy oka a felvidék elszegényedésének.

Egy további ok az 1836 : V. tcz.-ben, úrbéri telkek eldarabolására vonatkozó törvénynek hatályon kivűl helyezése, illetőleg az 1871 : LIII tcz. megalkotása.

Tudjuk, hogy addig, míg az úrbéri telkeket egy nyolczadnál kisebb részletekre nem lehetett felosztani, külterjes gazdaság mellett meglehetősen folytatható volt a gazdálkodás, mert ezen negyed úrbéri telkeken, mely körülbelül 7—8 holdból állott, lehetett tartani egy pár igavonó marhát, egy pár tehenet, üszőt és a többit. Szóval lehetett gazdaságot folytatni.

A mikor aztán az úrbéri telek széttagolását gátoló törvény hatályon kívül helyeztetett és bekövetkezett az az állapot, hogy a belsőséget a külsőségtől elszakítani, és a külsőséget akárhány parczellában eladni vagy átörökölni lehetett: a 8 holdat tevő úrbéri telek sokszor 10, 20, 30 részre felosztatott, a minek természetes következménye az volt, hogy azokon a kis parczellákon külterjes gazdaságot folytatni többé nem lehet. Attértek tehát az úgynevezett kapa-gazdaságra. Egyikmásik tulajdonos a földet krumpli vagy káposzta alá bekapálta s többé állatot nem tarthatott, minek

Digitized by Google

következtében nagyon sok gazdasági előny egészen elveszett.

Ezekért nem lehet okozni a kormányt, de ha már ezek a szomorú esetek beállottak, igyekezni kell módot keresni, a mely által ezen bajon segíteni lehet.

Egy másik oka a felvidék elszegényedésének az, hogy gazdasági hitel a kisbirtokra és parasztbirtokra vonatkozólag egyáltalában nem existál. A paraszt, ha pénzre van szüksége, utalva van azokra a gombamódra felburjánzó vidéki takarékpénztárakra, melyek csekély kivétellel mindannyi uzsora-intézetek a törvényesség czíme és oltalma alatt.

Ha egy magán ember 8—9—10%-re pénzt kölcsönöz: arra azt mondják, hogy uzsorás és megbüntetik; a vidéki takarékpénztáraknál pedig ez a közönséges kamat. Ezek tehát a privilegisalt uzsorások, melyek a felvidéket tökéletesen tönkreteszik. Az a gazda, a kinek a földje 2—3% hasznot hoz, nem képes dolgozni 8—10%-es pénzzel, mert igen természetes, hogy a mennyivel 10%-nél kevesebb jövedelmet hoz a földje, annyival adós marad arra váltóra.

Olay Lajos: Hát a 14 millió, a mit Kossuth elvitt, hol marad?

Sporzon Ernő: Az nem ide tartozik!

Olay Lajos: De ide igen!

Sporzon Ernő: Ennek következtében különösen a felső vidéki parasztok teljesen tönkremennek, mert nincsen olyan intézet, a mely könnyű és olcsó hitelt nyujtson nekik. Ezelőtt a váltó kereskedelmi papiros volt, a mely arra használtatott, hogy a kereskedelmi fizetéseket közvetítse; most a takarékpénztáraknál több a paraszt váltó, mint a kereskedői.

Ily viszonyok közt a községeknek el kell pusztúlniok, mert elpusztítja őket az az adósság, a melylyel a felvidék népe a takarékpénztáraknak tartozik. Ezeken a viszonyokon csak gazdasági hitel nyújtásával lehet segíteni és azzal, ha az állam közvetítésével olyan intézkedések történnek, a melyek lehetővé teszik, hogy a községek és egyesek olcsó pénzhez juthassanak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elmondottam, t. ház, azokat az okokat, a melyek véleményem szerint a felvidék szegényedését okozzák.

Olay Lajos: Igazolja magát!

Sporzon Ernő: Legyen szabad most nekem rámutatni azokra a módokra, a melyek ezeken az állapotokon javíthatnak s a melyeket a t. kormány figyelmébe ajánlok. Az első, a melytől én némi javulást várok, az a közigazgatás államosítása és remélem, hogy ez mielőbb életbe fog lépni, mert erre valóban égető szükség van. A másik egy olyan törvény meghozatala, mely az úrbéri birtok elosztását gátolná, vagy a mely megha-

tározná azt a minimumot, mely alatt osztálynak, eladásnak, cserének helye nincs, mert ha ez nem fog meghozatni, rövid idő mulva el fognak pusztulni a felvidéki paraszt urbéri birtokok. A harmadik volna a váltótörvény revisioja és a szenvedő váltóképességnek némi korlátozása, mert ha ez be nem hozatik és továbbra is így lesz, hogy egy takarékpénztári intézetben egy öt forintos váltó váltónak fog tekintetni és tiz, husz forintos váltóüzleteket fognak csinálni, akkor természetes, hogy a felföldi nép, mely nagyon könnyelmüen kölcsönöz, mert visszafizetésre sohasem gondol, mindinkább mélyebben fog elsülyedni az adósságokba és nagyobb lesz a szegénysége.

A negyedik volna az állategészségügynek nagyobb financialis alappal való ellátása, hogy minél több pénz fordíttassék arra, hogy az ország minden részében dúló marhavész, illetőleg tüdővész, ha kell az összes marhaállomány kiirtásával kiirtassék és egészen új anyag szereztessék be.

Ezek volnának körülbelül azok, melyeket én, mint felvidéki képviselő kötelességemnek tartottam a t. kormánynak figyelmébe ajánlani. A költségvetést elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Az idő előrehaladt és még öt interpellatioval kell ma foglalkoznunk. Igy a tárgyalás további folytatásától eltekintünk és elhalasztjuk a hétfőn reggel tartandó ülésre. Azonban javaslatba hozom a t. háznak, hogy a hétfőn reggel tiz órakor tartandó ülés első tárgyaként kitűzessék a közgazdasági bizottság 186. számú jelentése kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendelkezésére vonatkozólag, a mennyiben ezen törvényjavaslat január 1-én kell, hogy életbelépjen és tárgyalása valószínűleg nem fog sok időt igénybe venni. Ezután folytatjuk a költségvetés tárgyalását.

Mielőtt az interpellatiokra áttérnénk, jelentem, hogy a naplóbíráló bizottság megalakult, elnökévé Gulácsy Dezsőt, jegyzőjévé Óváry Ferenczet választotta. Jelentem továbbá, hogy a jegyző urak összeszámítván a szavazatok eredményét, megválasztatott a mentelmi bizottságba az összes beadott 130 szavazattal Bartók Lajos. *(Éljenzés a szélsőbalon.)* Jelentem továbbá, hogy az országgyűlési képviselőválasztások feletti bíráskodásról szóló törvényjavaslat tárgyalására kiküldött 30 tagú bizottság tagjaira beadatott 129 szavazat. Ebből: Babó Emil, Bokross Elek, Bölöni Ödön, Chorin Ferencz, Dókus Ernő, Endrey Gyula, Fest Lajos, Fluger Károly, Földváry Miklós, Görgey Béla, Gullner Gyula, Győrffy Gyula, Horváth Lajos, Jellinek Arthur, Konkoly Thege Sándor, Krajtsik Ferencz, Latkóczy Imre, Lukács László, Makfalvay Géza, Matuska Péter, Miklós Gyula, Münnich Aurél, Mohay Sándor,

Digitized by Google

Molnár Antal, Perczel Dezső, Ragályi Lajos, Szinay Gyula, Tibád Antal, Tisza István 129—129 szavazatot nyert, Pulszky Ágost 128-at. Igy ezen képviselő urakat az illető bizottság megválasztott tagjainak jelentem ki.

Van szerencsém továbbá bemutatni dr. Wekerle Sándor Szatmármegye nagybányai és gr. Tisza Lajos Szeged város I. kerületében megválasztott országgyűlési képviselők megbizó levelét, méltóztassék hozzájárulni, hogy ezek az állandó igazoló bizottságnak adassanak ki tárgyalás és jelentéstétel végett.

T. képviselőház! Ezek után a jövő ülés ideje és napirendje meg levén állapítva, következik az interpellatiok tárgyalása. Első sorban a belügyminister úr fog válaszolni gr. Károlyi Gábor képviselő úr által hozzáintézett interpellatiora. (*Halljuk! Halljuk!.*)

Hieronymi Károly belügyminister: T. képviselőház! Gr. Károlyi Gábor t. képviselő úr november hó 26-án interpellatiot intézett hozzám a Géza-utczai 8-ik számú ház tárgyában. Az interpellatio maga három kérdésből áll. Az első kérdés így szól: Szándékozom-e magamnak a nevezett Géza-utcza 8 szám alatti ház lakás viszonyairól teljes tájékozást szerezni?

Erre, t. ház, a válaszom az, hogy igenis szereztem magamnak ezen ház viszonyairól teljes tájékozást és pedig úgy, hogy először a kerületi előljáróságot szólítottam fel jelentéstétel végett és az előljáróság e tekintetben a következőket jelentette: az összes lakások még a járvány ideje alatt alaposan kitisztítattak, az udvar tisztán van tartva és a járvány fellépése óta naponkint alaposan fertőtlenítve lett. Az árnyékszékek kifogás alá nem esnek. Azon állítás, hogy az udvaron trágyadombok lennének, minden alapot nélkülöz, minthogy a fenforgott köztisztaság és közegészségügyellenes állapotok a tulajdonos és a bérlők által megszüntettek, a ház közegészségügyi és köztisztasági viszonyai ez idő szerint kifogás alá nem esnek. Kelt ezen jelentés deczember 1-én.

Én magam is személyesen megnéztem az illető telepet (*Halljuk! Halljuk!*) és találtam ezen telepen kilencz különböző épületet. Ezekben van összesen 76 lakás, a melyekből 13 mint egészségtelen, hatóságilag bezáratott, 63 lakásban pedig ma is laknak. Ez a tényleges állapot. Minden lakás ajtajára fekete tábla van függesztve és ezen meg van jelölve, hogy hány embernek szabad ebben a lakásban lakni. (*Egy hang bal felől: Monogramm nincs a táblán?! derültség balfelől.*) A lakások különböző karban vannak, mert az épületek maguk is különböző időből valók, de mondhatom, hogy ezek a lakások nem rosszabbak, mint a munkás és napszámos emberek lakásai itt Budapesten vagy egyébütt lenni szoktak.

Ezen telepnek közegészségügyi viszonyairól a tiszti főorvos azt jelenti, hogy a járvány ideje alatt mindössze két cholera-megbetegedés fordult elő.

Gr. Károlyi Gábor: Öt!

Hieronymi Károly belügyminister: Itt van a tiszti főorvos jelentése. Az első eset előfordult november 2-án, midőn valami Stettina Mária nevű napszámos betegedett meg. Ez meghalt november 6-án. A másik eset november 6-án fordult elő s az illető meggyógyult.

Sporzon Ernő: Meggyógyult? (*Zajos derültség.*)

Hieronymi Károly belügyminister: Volt egy harmadik megbetegedési eset is, erről azonban bebizonyult, hogy nem cholera volt. Összesen tehát azon a telepen egyetlen egy haláleset fordult elő a járvány ideje alatt.

Az interpellatio második kérdése így szól: Szándékozom-e tudomást szerezni arról hogy a járványbizottság által elrendelt közegészségügyi, birtokon kívül fellebbezhető intézkedések, például, hogy a lakók iható vizet kapjanak, hogy az udvar, mely teljesen trágyadomb, kikövezendő, a 800 lakónak 1/8-a kiszállásolandó, hogy az ólak, melyek baromnak sem alkalmasak, ember lakásául ne szolgáljanak, stb. a közegészségügyi törvény 164 §-a daczára birtokon belül megsemmisíttettek?

Mielőtt a történt hatósági intézkedésekre és a volt belügyminister azon intézkedésére térnék át, melyre itt hivatkozás történik, legyen szabad először a tényeket rectifikálnom. (*Halljuk! Halljuk!*) Először is a lakók iható vizzel el vannak látva, mert az illető házba a vízvezeték bevezettetvén a lakók szűrt vizet kapnak; másodszor az udvaron nagy trágyadomb nincs s bár nincs kikövezve, legalább akkor, a mikor én ott jártam, az egészen tiszta volt. (*Közbeszólás a szélső baloldalon: Előre kitisztították!*)

Én csak arról szólhatok, a mit ott találtam. Akkor pedig az udvar tiszta volt. Nyolczszáz lakó ott nem lakik; mert a hatóság jelentése szerint 315 lakó van a házban.

Továbbá az ólak ott lakásúl sohasem szolgáltak, most sem szolgálnak, ugyancsak ezen hatóság jelentése szerint.

Áttérek most ezen telep tárgyában történt hatósági intézkedésekre. (*Halljuk! Halljuk!*)

Augusztus 31-én az V. kerületi előljáróság utasította a Géza-utcza 2. sz. ház tulajdonosát, mely szintén ezen a telepen van, hogy az árnyékszékeket vizzáró készülékekkel lássa el s a kellő fertőtlenítésről gondoskodjék.

Szeptember hó 4-én szintén a kerületi előljáróság a Nádor-utcza 36 számú házra nézve, mely

Digitized by Google

szintén ezen a telepen van, utasitást adott, hogy a kút vize 24 óra alatt zárassék el, a vízvezeték 3 hét alatt hozassék be, az árnyékszékek 8 nap alatt vizzáró készülékkel, a csatornanyilás 24 óra alatt siphonnal láttassék el. Ezen határozatoknak eleget tett a háztulajdonos.

Időközben a kerületi előljáróság a törvény 164. §-a értelmében helyi járvány bizottsággá alakult át és mint ilyen, október 11 én újabb határozatot hozott, miután a háztulajdonos már az első határozatnak megfelelt. Ezen határozat szerint kötelezteteti a háztulajdonos, hogy az istállókból a korhadt padlókat távolítsa el és 14 nap alatt tégla-padlózattal lássa el s minden istállóban a vizvezetéket vezesse be; elrendeltetik továbbá, hogy a szemétgödrök pontosan és állandóan fertőtlenítessenek és a födelek vaspántokkal megerősíttessenek. A jelentésben számos lakás van felsorolva, a mely fertőtlenítteteti. Hosszú volna mindezeket felsorolni, *(Halljuk! Halljuk!)* hanem áttérek különösen a következőkre. Három lakásról az mondatik, hogy oly alacsony, hogy annak magassága még megközelítőleg sem felel meg a kellő mértéknek és ennélfogva felemelése elrendeltetik. Ha ezen intézkedésnek elég tétetik, akkor a lakások használata megengedtetik. Végre utasíttatik a háztulajdonos, hogy a lakásokat fertőtlenítse és ellenőrizze azt, hogy a lakások szellőztessenek. Ezen határozat kelt október 11-én.

Ezen határozat ellen a háztulajdonosok október 16-án felfolyamodást intéztek a belügyministerhez azon az alapon, hogy a helyi járvány bizottság túllépte hatáskörét és kérték, hogy a határozatnak azon pontjait, melyek az istálló padlózatának módosítására, az udvar kikövezésére s a szobák felemelésére vonatkoznak, a belügyminister függeszsze fel, ellenben a határozatok többi részének, nevezetesen a mi a fertőtlenítésre, némely lakások kiürítésére stb. vonatkozik, önként alávetették magukat. A felfolyamodás azzal indokoltatott, hogy a helyi járványbizottság törvényes hatáskörét túllépte.

Ennek folytán a belügyminister okt. 16-án *(Felkiáltások a szélsőbalon: Ez hamar volt!)* leküldte ezen felfolyamodást a törvényhatósági járványbizottságnak jelentéstétel végett. A törvény 164. §-a ugyanis azt mondja, hogy az egészségügyi bizottság veszélyes járványok alkalmával törvényhatósági, egészségügyi bizottsággá, illetőleg járványbizottsággá alakul át és ezen járványbizottságot a törvény rendkivüli teljhatalommal ruházza fel; többi között azt is rendeli, hogy annak határozatai a ministeriumhoz csak birtokon kivül fellebbezhetők. Azt is mondja továbbá, hogy Budapesten a járványbizottság támogatására a kerületi előljárók elnöklete alatt külön helyi járványbizottságok alakíttatnak, melyeknek részletes teendőit a járvány minőségéhez és terjedelméhez képest a törvényhatósági járványbizottság határozza meg. A felfolyamodók ezek alapján azt mondták, hogy a helyi járványbizottság törvényes hatáskörét túllépte. Erre a törvényhatósági járvány-bizottság f. évi október hó 25-én jelentést tett, melynek ide vonatkozó részét fel kell olvasnom, mert ezen fordúl meg a kérdés. Azt mondja t. i. a törvényhatósági járványbizottság, hogy: »az V. kerületi járványbizottság elnökének jelentését bemutatja, a melyben elismertetik, hogy az V. ker. járványbizottság 1892. évi október hó 14-én ennyi meg ennyi szám alatt kelt határozatával egyes i tézkedései tekintetében hatáskörét túllépte. Ezt tehát elismeri maga az V. ker. járványbizottság. E szerint ezen intézkedései, mint az istálló kikövezése és csatornázása, nemkülönben a konyhák kövezése, az épületek magasítása és az udvar kikövezése iránt hozott határozatai, miután ezek más illetékes hatóságoknak törvényes hatáskörébe tartozó építésrendőri ügyek, hatályon kivül volnának helyezendők és a kétség kivül sürgős intézkedések megtételére az illetékes hatóságok volnának utasítandók, ellenben a hivatkozott határozat azon része, mely panasz tárgyát nem képezi, s a melynek végrehajtása, az V. ker. járvány bizottság feladatát fogja képezni, a mire nézve egyúttal figyelmezteti, hogy e határozatait saját körében a legerélyesebben hajtsa végre, mire nézve különben is nagyméltóságodnak fent hivatkozott leiratának végpontjában a legmesszebb menő támpontot nyertük«. Ezt jelenti a törvényhatósági járványbizottság. .

E jelentésből kitűnik, hogy először a helyi járvány-bizottság, az V. ker. járványbizottság maga beismerte, hogy hatáskörét túllépte, másodszor az, hogy a törvényhatósági járványbizottság, mely a törvény 164. §-a értelmében a helyi bizottságok hatáskörét esetről-esetre hivatalból megszabja, hivatalosan bejelentette, hogy az V. ker. járványbizottság bizonyos határozataival hatáskörét túllépte. E jelentés folytán a volt belügyminister úr f. é. november hó 15-én az istállók kikövezése és csatornázása, a konyhák kövezése, az épületek magasítása és az udvar kikövezésére vonatkozó határozatokat hatályon kivül helyezi és felhívja a főváros törvényhatóságát, hogy a javaslatához képest intézkedjék az iránt, miszerint ezen fennebb felsorolt rendelkezésekre nézve az illetékes hatóságoknál az ügy sürgős voltánál fogva mielőbb fokozatos határozat hozassék. *(Helyeslés jobb felől.)*

A hivatalos határozatnak egyéb, a háztulajdonosok által nem felebbezett részét ellenben a belügyminister fentartotta.

Digitized by Google

Mindezeknél fogva, t. képviselőház, én azt, hogy a volt belügyminister úrnak ezen intézkedése törvénytelen volna, el nem ismerhetem, ellenkezőleg azt hiszem, hogy az a törvényeknek teljesen megfelelő volt.

Hock János: Formailag!

Hieronymi Károly belügyminister: Áttérek majd a ténykérdésekre is és meg fog győződni a t. képviselő úr, hogy az nemcsak formailag volt helyes.

A harmadik kérdés így szól: »Szándékozik-e a minister úr a belügyministernek 1892. okt. 20-án kelt rendeletét, mint a közegészségügyi törvénybe, kivált annak 10-ik szakaszába ütközött, hatályon kivül helyezni s a fentjelzett cholera-fészket, tekintet nélkül tulajdonosára, megtisztítani?« Erre a kérdésre a felelet benne van már azokban, a miket az előbb elmondottam.

Gr. Károlyi Gábor: Maradjon a régi piszok!

Hieronymi Károly belügyminister: t. i. én, minthogy a volt belügyminister úrnak általam előbb részletesen vázolt rendeletét törvényellenesnek nem tartom, ennélfogva nem is érzem magamat hivatottnak arra, hogy ezen általam törvényesnek tartott rendeletet visszavonjam. De szükségét sem látom — és itt áttérek arra, a mit Hock képviselő úr közbeszólólag mondott — szükségét sem látom, mert bátor voltam már az előbb különösen hangsúlyozni azt, hogy a volt belügyminister úr maga a főváros törvényhatóságához intézett rendeletében meghagyta a fővárosnak, hogy ezen ügyeket, t. i. az istállók padlózatát, az udvar kikövezését és a háznak felemelését az építés-rendőri rendes hatósághoz utasítsa. Ez pedig tudvalevőleg a fővárosban a fővárosi tanács és nem a járványbizottság.

Erre nézve azután kötelességemnek tartottam kérdést intézni a polgármesterhez, vajjon a fővárosi tanács a maga rendes hatáskörében e tekintetben eljárt-e. Erre nézve a polgármestertől decz. 6-án azt a hivatalos értesítést kaptam, hogy igenis a főváros törvényhatósága eljárt ez ügyben és hogy ő az én rendeletem folytán ezen kérdésnek sürgős elintézését szorgalmazni is fogja.

Ezekben megadtam gr. Károlyi Gábor képviselő úrnak hozzám intézett három kérdésére a a választ.

Most méltóztassék megengedni, hogy némely dolgot megemlítsek, a mely ugyan nem az interpellatioban, hanem abban a beszédben foglaltatik, melylyel a képviselő úr interpellatioját kísérte. A t. képviselő úr mindig úgy szólt ezen telekről, mint gr. Tisza Lajos telkéről. Erre nézve bátor vagyok konstatálni, hogy gr. Tisza Lajos csak egy harmadrészben tulajdonosa e teleknek, két harmadrészben Zeyk József úr a tulajdonos. *(Mozgás a szélső bal oldalon.)* Ez is a tény álláshoz tartozik. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Továbbá azt is insinuálta a t. képviselő úr, hogy ezen telek, mely — a mint mondom — egy harmadrészben Tisza Lajos grófé, az új parlament környékének szabályozása alkalmával parkká fog átalakíttatni és így közköltségen ki fog sajátíttatni Erre nézve bátor vagyok megjegyezni, hogy azon tervezet szerint, mely a parlament-ház környékének szabályozásáról elkészült, ezen telek sem kisajátíttatni, sem parkká átalakíttatni, egy szóval a szabályozás által egyáltalán érintetni nem fog.

Kötelességemnek tartom még megemlíteni — és ez sem tartozik szorosan az interpellatio tárgyához — hogyha a t. képviselő úr csakugyan a cholera-fészket kereste volna az V. kerületben és ebben egészen objective járt volna el, akkor nem a Géza-utcza 8. szám alatti telekre bukkant volna. Mert sajnos és bizony nem örvendetes az, hogy az V. kerületben is volt és van sok telep, a melyeken sokkal több cholera-eset fordúlt elő, mint a szóban levő telken, úgy, hogy ezt a cholera fészkének állítani, nem felel meg a tényeknek.

Mindezeknél fogva kérem, a t. házat, méltóztassék interpellatiomat tudomásúl venni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: T. ház! A t. belügyminister úr nekem felolvasott ott valamit, a mivel meg akart győzni, hogy neki igaza van, pedig engem épen az ellenkezővel tetszett meggyőzni, mert hiszen a cholerabizottság kimondta, hogy azok az állapotok olyanok, a mint én azokat előadtam. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy azután a kisebb, mellékes bizottságok mit csináltak, mikor megtudták, hogy gr. Tisza Lajos ő excellentiájáé a ház, az már másodrendű kérdés. Nem egyéb az, mint komédia, az eltusolás folytatása, a mely a Tisza-aera alatt megkezdődött. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Zaj jobb felől.)*

T. ház! Nagyon szerettem volna, ha azt a nagy férfiút, a kiről itt szó van, itt üdvözölhetem, mert olvastam az ujságokban, hogy megjött, Szeged város küldöttsége adta át neki 10 órakor a mandatumot; gratulálok neki, de nem Szegednek. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Áttérek most egészen a tárgyra. A minister úr azt mondja, hogy ott a dolgokat körülbelül rendben találta. A »körülbelül« nagy szó, tudom, hogy körül is, belül is van, mert a polgármester oda még be sem akart menni, a hol a »körülbelül«-ről volt szó. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Egy állítólag felállított syphonról tetszett szólni, a mivel a szemeket akarták kitörölni,

Digitized by Google

hogy azt higyjék, hogy kanalisálva van a telep. Az udvarban kanalis nincs, az istállóban canalis nincs, még a gané-lé sem folyhat le onnan, a hova egyszer lovak járnak, másszor emberek.

Odamentem én arra a telepre, megvizsgáltam többször, nem egyszer, a minister úr figyelmeztethetett volna — mert én csaptam a lármát *(Derültség.)* — hogy menjek én is vele oda, akkor többet vettünk volna észre. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Beszéltem az odavaló lakókkal, a szegény asszonyokkal, a kik a házban, akarom mondani az ajtóban álltak — mert azt háznak nem lehet nevezni — és így volt alkalmam meggyőződni a helyzetről. Ismétlem, hogy az cholera-telep és az marad: a járvány-gróf cholera-telepe. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Ezen változtatni nem lehet, ez így van, ez olyan, mint kétszer kettő négy. Mikor az asszonyok megláttak engem — nem is ismertek — odaállt egy szegény asszony és azt mondta, kérem ne tessék idejönni, ez a legegészségesebb ház az egész városban. Bizonyára azért szólt így, mert azok az emberek attól féltek, hogy kilogirozzák őket. Hiszem, hogy a minister úrnak is ugyanazt mondották.

Ez eszembe juttatja azokat a szegény lengyeleket, a kiket Szibériába visznek az ólombányákba, ott halálra verik őket s mikor commissio megy oda, hogy megvizsgálják, vajjon igaz-e, hogy verik őket, azok a szegény számüzött lengyelek mind azt mondják: »oh, kérem, a generalis ur a világ leghumanusabb embere, nem bánt az senkit«. Kénytelenek azt mondani, nehogy újra megverjék őket.

A mikor a t. minister úr abba a házba belépett, egészségügyi szempontból hályog volt a szemén, *(Derültség a szélső baloldalon.)* mert mint ismert ingenieur nem vette észre, hogy milyen rozzant állapotban van az a ház s szerencséje, hogy előbb ment be oda, mert különben rá dőlt volna a fal. Hisz ma újra értesültem róla, hogy 20 méter fal bedőlt. Úgy látszik, egyszer a hó, másszor a vihar, a szél, most meg a nap dönti le ama ház falait. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* Ezek azok a viszonyok, melyeket a mi kormányunk rendeseknek tart.

Nem ezt a választ vártam volna. Két dologról beszélünk, ezek egyike a piszok. Hogyha a t. minister úr ott azt a borzasztó piszkot nem vette észre, vaknak kellett lennie, de hiszen szaglása is van az embernek. *(Hosszas derültség a szélső baloldalon.)* Máskép nem érthetem azt, hogy ott piszok van, most és nem volt piszok akkor, mikor a minister úr ott járt, mint úgy, hogy a minister úr odajövetelére kisöpörték azt a rengeteg piszkot s másnap visszahordták, hogy azzal engem fogadjanak. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* Én is elmentem oda és beszéltem az emberekkel, a kik azt mondják, hogy nem ilyenkor kell idejönni, hanem este, akkor van itt jux. *(Zajos derültség a szélső baloldalon.)*

Ajánlom, hogy ha mulatni akarunk, menjünk oda ketten együtt. *(Hosszantartó derültség.)*

Egy levelet is kaptam erre vonatkozólag, a mely így szól: »Mélyen t. képviselő úr! Érdeklődéssel olvastam« — nem akarom untatni a t. házat a bevezetéssel; ebben elmondja a levél írója, hogy az interpellatiot érdeklődéssel olvasta, azután pedig így folytatja: »A Gézautcza 8. számú ház olyanféle barlang, a melyhez hasonló világvárosi bűnfészkeket csak rémregényekben találunk leírva. Telve van ez kétes existentiájú, rendőrileg körözött és a főváros területéről kitiltott egyénekkel, úgy, hogy joggal elmondhatjuk, miszerint ezen házban a bűn és nyomor együtt tanyázik. *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

A 4—5 ker. kapitányság közegeinek majdnem naponkint kell e házból előállítást eszközölniök, a mi nappal is nagy veszélylyel jár, mert a kiküldött polgári rendőr a ház küszöbén belül nincs biztonságban. »Ime, t. ház, ez a gr. Tisza Lajos telke. *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon. Zaj jobb felől.)* Azután így folytatja a levélírója: »Hát még éjjel!? Akkor virágzik itten az igazi élet. A mai lapokban olvastam, hogy a belügyminister úr tegnap reggel személyesen igyekezett meggyőződni a ház lakási viszonyairól. Hát ez semmit sem ér!«

Méltóztassék a belügyminister úrnak éjjel váratlanúl a főkapitányságra kocsizni s onnan kellő számú rendőrrel a hirhedt házba nyomúlni, majd akkor más meggyőződést szerez magának. Mert a ház bérlőjének állításai és a bejelentési czédulák bizonyító erővel nem birnak, mivel itt nem annyira állandó lakók, mint éjjelenkint viszszatérő gyülevész emberek tanyáznak.

Lehet azonban, hogy az interpellatio hatása alatt megritkították a lakók számát, de e sorok írója saját szemeivel győződött meg az előadottak valódiságáról. Különben nem sokára ki lesz az a ház sajátítva, még pedig jó áron!«

Ezt a levelet kaptam és a t. belügyminister úrnak tudomására akartam juttatni tartalmát.

Itt van a házbérjövedelem-bevallás. Hiteles, rajta van a pecsét is, bélyeg is, minden. Fel vannak sorolva ebben a bevallott lakók. De megjegyzem, hogy minden egyes lakóhoz 10—12—15 ember szokott alvásra menni. A bevallás így hangzik: »A háztulajdonos neve: gr. Tisza Lajos és Zeyk.« *(Egy hang a szélsőbalról: Van rajta stempli?)*

Ez a hiteles másolat, stemplivel ellátva. *(Derültség.)* Itt van továbbá a telekkönyvi ki-

Digitized by Google

vonat, szintén hiteles. Én a t. minister úrhoz azt a kérdést per tangentem intéztem, hogy szeretném tudni, vajjon Tisza azért vette ott azt a telket, mert az országházat odaépítik, vagy az országházat azért építik oda, mert Tisza telke ott van. No hát most már tisztában vagyok, hogy az új országház, azért épül oda, mert a Tisza telke ott van. *(Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás jobb felől.)*

Különben volt már szó az előbbi országgyűlésen, a mikor Orbán Balázs határozati javaslatot nyújtott be az országházi építkezésekre nézve, melynek indokolásánál azt mondta, hogy a kormányhoz közel álló férfiak vették meg a szomszédos telkeket. Erre gr. Tisza Lajos nagy megütközéssel így felelt: »A képviselő úr ezen felszólalásában bizonyos insinuatiot látok, kérem azért az elnök urat, szólítsa fel őt, hogy nevezze meg, a kiket értett.«

Minő nagy felindulással volt ez mondva! Csanády Sándor erre közbeszólt, hogy: »nem köteles megnevezni!«, Hegedűs Sándor t barátom pedig nagy haraggal azt mondta: »Birnia kell a meggyőződés bátorságával«. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Nem akarom itt azzal vádolni Tisza Lajos grófot, hogy micsoda gsefteket csinál, mint privát ember; mert ezt teheti, ha akarja, de hogy mint képviselő, mint minister és mint egy ministerelnök testvére, a közmunktanács akkori elnöke és az országház építő bizottságának elnöke ilyeneket csináljon, ezt nem találom helyesnek. *(Hosszantartó sajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Az ily dolgoknak elejét kell venni, ha nem akarjuk lesülyeszteni a közvélemény előtt nemzetünket; mert majd úgy járunk, hogy majd később oly dolgok sülnek ki, mint a Panamaügyben. Ezt el kell kerülni, ennek elejét kell venni. *Igaz! Úgy van! a szélsőbal felől.)*

Kubinyi Géza: Az interpellatio tárgyát képezi ez?

Gr. Károlyi Gábor: Ez csak illustratioja épen, mert a képviselő urat is fel akarom világosítani. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Kubinyi Géza: Nem tartozik ide!

Gr. Károlyi Gábor: Akkor Orbán Balázs felszólalására megtagadták a felvilágosítást; most mindnyájan beszélnek róla, csakhogy azt mondják, hogy Tisza Lajos csak harmadrészben tulajdonos. De ahhoz nekem semmi közöm, hogy az a ház consortiumé-e, vagy privát emberé? Tény az, hogy akkor indignatioval utasítottak vissza és rágalomnak mondották azt, a miről most úgy beszélnek, mint egy természetes dologról. Ez a moralis sülyedésnek egy nagy jele. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Én itten háromféle bűnt látok. Egyetértek Tisza István képviselő úr tegnapi beszédével, hogy vannak esetek, mikor a bűnös bűnhődése nem kívánatos. Más talán nem úgy gondolkodik, de tény az, hogy vannak esetek, hogy az ember annyi bűnöst lát maga körül, hogy azt kérdi: ha az ember minden bűnöst kiirtana, akkor ki maradna? *(Nagy derültség a bal- és szélsőbal felől.)* De ha nem is bűnhődik a bűnös, legalább meg kell javítani a bűn által okozott károkat, a mit Tisza István képviselő úr is mondott tegnap. Ő azt szeretné, ha a dolgok javúlnának és akkor hagyják futni a bűnöst.

Három dologban látom én ellentétbe jönni a király személye körüli ministert a törvénynyel. Furcsa dolog ez, de úgy van.

Először is az egészségügyi kérdésben. Ha egy ember, kinek nagy vagyona van, itt egy olyan birtokot tart fenn, mint én jellemeztem és abból üzletet csinál, a szegény népet zsarolja, 2 forintot vesz hetenként tőlük, ezt én uzsorás tempónak tartom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Felkiáltások a szélsőbalon: Gyalázat!)* És hogy mindaz úgy van, a mint én mondottam, az be van bizonyítva a járványbizottság jelentésével. Igaz, hogy egy másik járványbizottság, a járvány-gróf kedvéért ezt a jelentést megváltoztatta, de erről én nem tehetek. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* A minister úr maga is látta ezt, mert azt mondotta, hogy nem minden van úgy, mint a hogy kellene.

A második dolog, a mit fel kell említenem, a közbiztonsági szempont. A ki Baurathnak volt elnöke, annak tudnia kellene vigyázni az összedűlésekre, különösen, ha olyan specialista, mint ő. A szegedi rakpart, az országház mind összedűl lassanként, most az ő fala is kidűl, hogy ne mondják, hogy az ő háza kivételt képez. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* A belügyminister úr, a ki oda kiment, kiváló mérnök s ezért azt is meg kellett volna néznie, hogy milyenek ott a közbiztonsági viszonyok, de ezt elfelejtette. Ma éjjel történt, hogy újra leomlott egy 20 méteres fal. Ez Tisza Lajos szerencsétlensége, ő nála omlik minden. *(Derültség a szélső baloldalon.)* A harmadik szempont a közmorál kérdése; *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Ez az! Ez az!)* mert ez a leginmoralisabb fészek. És az ott lakó embereket kérdeztem s megmondták nekem, hogy áll a dolog éjjelenkint, kivált nyáron. Ott 60 terhesszekér van, mely állandó lakása az ottani csavargóknak. A terhes szekerekben és azok alatt együtt fekszik ott férfi, asszony, gyerek, öreg és fiatal. *(Mozgás.)* Azt mondják, hogy erről az embernek fogalma sincs. Nem tudom utazott-e a minister úr Spanyolországban, *(Élénk derültség a szélsőbalon)* én voltam és ehhez a Tisza-telephez

Digitized by Google

hasonlót csak Granadában láttam a czigánytelepen, hol minden pele-mele együtt volt. *(Nagy mozgás a bal- és szélső baloldalon. Zaj jobb felől.)* Bármennyire akartam volna is a minister úr nyilatkozatát tudomásúl venni, mert a minister úr személyesen megvallom, nekem nagyon sympathicus, de nem vehetem tudomásúl azért, mert ott oly dolgok vannak, melyek a közmoralba ütköznek. Fölszólitom az összeférhetlenségi bizottságot, nyilatkozzék, vajjon összeférhetőnek találja-e ezen háztulajdonosi minőséget a király személye körüli ministerséggel? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Csodálatos, hogy Magyarországon más embert nem találnak, hanem azzal, ki itthon így cselekszik, akarják informálni ő Felségét a magyar viszonyokról. A választ tudomásúl nem vehetem. *(Hosszantartó élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Hieronymi Károly belügyminister: T. képviselőház! Én teljes objectivitással igyekeztem az interpellatiora felelni. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Mindazok, a kik feleletemet elfogulatlanúl birálják, bizonyára igazságot fognak nekem szolgáltatni, hogy úgy tüntettem fel az ügyet, a mint tapasztaltam. *(Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* Hogy egyéb dolgokat, olyanokat, a miket a t. képviselő úr a multkor is és mai beszédében ujra felhozott, bele nem vontam, az a dolog természetében fekszik. A multkor azt kérdezte tőlem, hogy azon lakások a köztisztasági és közegészségügy szempontjának megfelelnek-e? Erről én minden úton-módon igyekeztem magamnak felvilágositást szerezni. Arról azonban nem emlékeztem meg, hogy midőn ott jártam, azon szobában történetesen ruhát mostak és ennélfogva abban gőz és piszok volt. Ez a dologhoz nem tartozik. Mert az csak nem tartozik a közegészségügy és köztisztasági kérdésekhez, hogy tisztán surolják-e ki a szobák padlóit azok, a kik ott laknak? A mi a dolog érdemét illeti, én nemcsak a tényálladékra, hanem arra is egész részletességgel megfeleltem, hogy törvényes-e a volt belügyministernek rendelete, vagy sem? *(Helyeslés jobb felől.)*

A mi az országháznak azon a helyen való épülése és a gróf Tisza Lajos mint telektulajdonos közti kérdést illeti, mely kérdéssel a t. képviselő úr ma is különös előszeretettel foglalkozott, erre nézve csak azt mondom, hogy én annak idején azon bizottsági ülésekben, melyekben azon kérdés tárgyaltatott, hogy az országház hova építtessék, részt vettem és mondhatom, hogy olyan tisztelt férfiak, a kik ma már nem élnek s a kiknek nevéhez a gyanunak legkisebb árnyéka sem fér, érveltek a mellett, hogy az országház oda építtessék. *(Úgy van! jobb felől.)*

Ez ugyan nem tartozik szorosan az interpellatiohoz, de kötelességemnek tartottam ezt kijelenteni; mert méltánytalannak tartom, hogy abból, mert az országház ott épül, az a következtetés vonassék, hogy az azért épül ott, mert gróf Tisza Lajos ott egy teleknek résztulajdonosa. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik a belügyminister úr válaszát tudomásúl venni? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik a választ tudomásúl veszik, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A t. ház a belügyminister úr válaszát tudomásúl veszi.

Következnek most a bejelentett interpellatiok.

Jelentem a t. háznak, hogy Hock János képviselő úr interpellatioját máskorra halasztja.

Következik Kováts József képviselő úr interpellatioja.

Kováts József: T. képviselőház! *(Felkiáltások: Hétfőn! Nagy zaj. Fölkiáltások a szélső baloldalon: Halljuk! Halljuk!)* T. ház! Interpellatiomat, melyet egy alább megnevezendő főszolgabiró viselt dolgaival szemben a t. belügyminister úrhoz intézni kénytelen vagyok, a lehető rövidséggel ugyan, de mégis úgy, hogy a tárgynak tiszta képét lássa, indokolni kivánom, minélfogva kérem a t. ház becses türelmét. *(Halljuk! Halljuk!)*

A legutóbb lefolyt országgyülési választások alkalmával a hajdu-nánási kerületben a szabadelvü párt részéről velem szemben ellenfélként állott Hajdú megye balmaz-ujvárosi kerület főszolgabirája Ferenczy Elek. A kerülethez tartoznak Hajdú-Nánás rendezett tanácsú város, továbbá Hajdú-Dorogh, Hajdú-Hadház, előbb szintén rendezett tanácsú városok, most azonban nagyközségek.

Továbbá Sámson és Téglás községek. Hajdú-Nánáson magában 1000 számot meghaladó választó volt; ebből rám szavazott 900 és egy néhány, ellenfelemre 16. Hajdú-Doroghon volt körülbelül 800 választó, ebből a tulnyomó rész ellenfelemre szavazott, úgy, hogy reám csak 14 szavazat esett. Az eredmény az lett, a már előbb említett két községet is számba véve, hogy az én többségem 394 szavazatban konstatáltatott.

A választás eredményének kihirdetése alkalmával én választóim elé léptem és figyelmeztetve őket arra, hogy ime vége a választási harcznak, tehát a szemben álló felek nyujtsanak egymásnak békejobbot. Vegyenek rólam példát, én a kerületnek törvényesen megválasztott képviselője vagyok és így nemcsak saját híveim, hanem a velem szemben szavazók, szóval az egész kerület képviselőjének tekintem magamat és ha bárkinek szüksége lenne rám, az én tanácsomra, azt készséggel felajánlom. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Azonban, t. ház, nem ezt cselekedte az én

Digitized by Google

ellenfelem, a főszolgabiró, hanem elkezdte választóimat lépten-nyomon üldözni.

Hogy példát is hozzak fel, Hajdú-Hadházon bizonyos Tóth Lászlót a községházához felidézte és ott a hivatalos helyiségben agyba-főbe verte s azon ürügy alatt, hogy ő a választási időszak alatt a csendet megháborította és másakat bántalmazott, őt el is ítélte. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Ezen ügy nem sokára fel fog kerülni a belügyminister úr elé és én bízom a t. belügyminister úr igazságérzetében, hogy figyelembe véve az akkori viszonyokat, hogy ilyenkor a kedélyek izgatottak szoktak lenni, ha volna is ennek némi alapja, azt a kellő niveaura fogja leszállítani. De megnyugtathatom a t. belügyminister urat, hivatkozom a választási jegyzőkönyvekre: mindkét bizottság jegyzőkönyvében benne van, hogy a rend példás volt és hogy számba vehető rendbontás elő sem fordult. Ezen bántalmazott ember Ferenczy Elek ellen a debreczeni királyi törvényszéknél feljelentést tett és mi történt? Az, hogy a debreczeni királyi törvényszék az ügyész véleménye alapján, mint annyi sok száz esetben, mely választási visszaélésekből eredt, mintegy független és pártatlan bíróságaink eljárásának következményeképen beszüntette az eljárást. Nagyon természetes, hogy a bántalmazott fél látva azt, hogy a törvényszék, melyet a nép megszokott nyelvén »nagy törvénynek« szokott nevezni, látva, hogy az ő igazságos ügyében ily határozatot hozott, a királyi törvényszék határozatát nem merte többé felebbezni. Hozzájárult ehhez, igaz, a szolgabirónak viselkedése, a ki a nyakára üzengetett ez embernek és fenyegette, hogy ha te tovább viszed a dolgot, majd így lesz, úgy lesz s Debreczenbe fognak a fogházba vinni, ellenben így talán a dolgodon is segítve lesz. Én ez esetet, megvallom, e házban szóvá sem tettem volna, azonban Ferenczy Elek főszolgabiró nem elégedett meg e visszaéléseivel, hanem még tovább ment Shylocknál is, mert nem csak egy font húst kivánt egy bizonyos ember testéből, hanem az egész családot akarta vagyonából kipusztítani. Ott van például Hajdú-Dorogh község, mely község 14 választójának vezetője bizonyos Konkoly Dénes szélmalom-tulajdonos. Ennek a szegény embernek a malma a községen kivül, egy emelkedett halmon, az úgynevezett Téglavetőben fekszik s családja hét tagból áll, *(Horváth Gyula képviselő beszélget Hieronymi Károly belügyminiszterrel. Felkiáltások a szélső baloldalon: Ráérünk! A minister úr el van foglalva! A belügyminister úr nem hallgatja meg az interpellalót. Elnök csenget.)* közte öt neveletlen apró gyermek. És mit tett Ferenczy Elek? Először egy határozatot hozott, hogy Konkoly Dénes kerittesse be a szélmalmát, de úgy, hogy többé a malomnak vitorlái a szél irányában fordíthatók nem lettek volna, vagyis ezen eljárás egyértelmű azzal, hogy a malmot zárja be. Ezen határozat ellen Konkoly Dénes ügyvéde által felebbezéssel élt. A felsőbb hatóságnak határozata még máig sem lett kézbesítve sem magának a félnek, sem ügyvédének, mert meg kell jegyeznem t. belügyminister úr azt is, hogy Hajdú megyében az a szokás, hogy a közigazgatási hatóságok, az ügyvédek által ellenjegyzett beadványok sorsáról sem szokták az ügyvédet értesíteni, hanem a felet, de még a feleknek sem szokták írásban kiadni a határozatot, hanem csak szóval kihirdetni és így keletkeznek azután a legnagyobb zavarok. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon. Nyugtalanság jobb felől.)*

Mielőtt t. ház, ezen másodfokú határozat a félnek, vagy ügyvédének kézbesíttetett volna, egy szép napon megjelent a szélmalomban a szolgabíró, magával vive a község bíráját és a csendbiztost, bizonyosan, mert attól tartott, hogy az általa szokásba vett csattanós eljárásoknak talán ott a malomban vele szemben is lehetne csattanós következménye; tehát assistenciával látta el magát, de a nélkül, hogy jövetelének okát csak egy szóval is érintette volna, körültekintett a malomban és eltávozott, körülbelül három hétre rá felhívták Konkoly Dénest a községházához s ott kihirdette neki a községjegyző a következő határozatot: Miután a malom több száz évesnél, falai meg vannak repedezve, Konkolynak pedig nincsen annyi pénze, hogy azt újból felépítse, ennélfogva a malom bezáratik.

T. képviselőház! Eltekintve attól, hogy az a malom 58 éves és hogy habár bizony nem is úgy néz ki, mint egy új palota, de én azt hiszem, hogy ha olyan lakóház tűrhető itt az V. kerületben, mint a mely épen most képezte interpellatio tárgyát, úgy az az épület, ha nincs is kifestve és nem is új, még is jó; de azt hiszem, hogy szakértői szemlét kellett volna elrendelni és csak annak megtörénte után állott volna jogában a szolgabírónak intézkedni

Én, t. ház, gyermekkoromban sokat olvastam, még többet hallottam az azon vidéken garázdálkodó úgynevezett kapczabetyárokról, jelesen hallottam sokat beszélni Angyal Bandiról és Zöld Marcziról. De azon gonosztevőknek egyike sem volt annyira szívtelen, hogy egy családot, mely 7 tagból áll, köztük 5 neveletlen apró gyermekből, ilyen úton-módon igyekezett volna a földszinéről eltörölni. Én bízom a t. belügyminister úrban, hogy ezt a kellő niveaura fogja leszállítani és azért egész bizalommal várom, hogy interpellatiomnak eleget fog tenni, mely ekkép szól *(Halljuk! Halljuk! olvassa)*:

Digitized by Google

»Interpellatio a belügyminister úrhoz.

Tekintve, hogy Hajdúmegye b.-ujvárosi főszolgabirája Ferenczy Elek, Konkoly Dénes h.-doroghi lakos szélmalom-tulajdonost hét tagból álló családjával, ezek közt öt apró neveletlen gyermekével együtt előbb 4307/892. sz. határozata által azon ürügyeléssel, hogy szélmalmát oly módon keríttette be, a mi által a malom vitorlái a szél irányának fordíthatók többé nem lettek volna; — később — de mielőtt az imént felemlített ügyben a felsőbb hatóság határozatáról Konkoly Dénest, avagy ügyvédét értesítette volna — a f. évi november hó 27-én kihirdettetett határozatával azon ürügyeléssel, hogy a malom több 100 évesnél, falai repedezettek, tulajdonosa pedig annyira szegény, hogy azt újból felépíttetni képtelen, minek folytán a malom bezáratását rendelte el s tulajdonosát 26 frt s néhány krajczár eljárási költség megfizetésében marasztalta: anyagilag tönkre s így öt apró gyermekével együtt földönfutóvá tenni igyekszik, a valóságban azért, mert Konkoly Dénes az utóbbi képviselő-választások alkalmával nevezett főszolgabiró, mint a hajdú-nánási kerület szabadelvű-párt jelöltje ellen merészkedett szavazni;

tekintve, hogy Konkoly Dénes a kérdéses szélmalmot H.-Dorogh községének 1885-ik évben még mint rendezett tanácscsal bíró városnak 253. számú határozata alapján vette meg, miből kétségtelen, hogy a malom hatósági engedély alapján áll fenn;

tekintve tehát, ha valók volnának is a nevezett főszolgabiró alaptalan állításai: akkor is csak szakértők nyilatkozata alapján volna jogosítva határozatot a malom ujjáépíttetését illetőleg véglegesen meghozni; már pedig Ferenczy Elek a községi bíró és a csendbiztos kiséretében jelent meg a malomban s megjelenésének okáról egy szóval sem nyilatkozott;

tekintve továbbá, hogy a malom bekeríttetéséről hozott megyei határozatról sem Konkoly Dénest, sem ügyvédét mindez ideig nem értesítette; sőt bár tudva, hogy ügyvéde van, a malom bezáratására vonatkozó határozatot még sem annak kézbesítette, hanem a községi elöl járóság, illetve annak főjegyzője által felolvastatva kihirdettette, a mi által pedig veszélyes játékot üzött; mert a fél maga ily esetekben nem tudja mi a teendője, hány nap alatt kell föllebbeznie? De sok esetben az ügyvéddeli érintkezés is terhes és költséges, mint ezen esetben is, a hol a fél H.-Dorogban, az ügyvéd Debreczenben lakik. Ezen felül az alaposság rovására is történik az ilyen eljárás, különösen ha a damoklesi határozat még másolatban sem adatik ki a félnek, mint a jelen esetben történt; holott mindezen nehézségek, költségeskedések és veszélyek nem merülhetnének fel, ha hozott határozatok a beadványokat ellenjegyző ügyvéd kezeihez kézbesíttetnének;

mindezeknél fogva kérdem a t. belügyminister urat: Szándékozik-e az ügy állásáról annak halasztást nem tűrő természeténél fogva hova előbb tudomást szerezni s a sértett félnek elégtételt és kárpótlást nyújtani, a törvénytelenül eljárt és zsaroló főszolgabirót pedig a jövőben a törvényes és becsületes eljárásra szorítani? Egyidejüleg pedig, tekintve, hogy Hajdúmegyében a közigazgatási hatóságok a beadványokat, ellenjegyző ügyvédeket a határozatok kézbesítésénél rendszerint mellőzik s így nagy zavarokat okoznak, szándékozik-e egyszer mindenkorra utasításul adni a megyének, hogy az ügyvédek által ellenjegyzett beadványokra hozott határozatok az ügyvédeknek kézbesíttessenek.

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a belügyminister úrral.

Ki következik?

Molnár Antal jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: T. ház! Az ügy sürgősségére való tekintettel, daczára az idő előrehaladottságának, bátor vagyok a t. ház türelmét igen rövid időre igénybe venni.

A büntető ügyviteli szabályokról van szó, a melyek már január 1-én életbelépnek az összes bíróságoknál.

A bünügyi védelem szabadsága a közszabadságok egyik legkiválóbbját képezi és minden jogállamban, mint a bünper egyik legkimagaslóbb intézményét őrzik, minden ellene irányuló támadást pedig olybá vesznek, mint a mely az egyéni szabadság garantiáit érinti. *(Helyeslés balfelől.)*

Nekünk, a kiknek nincs codificált bünvádi eljárásunk és mint méltóztatnak tudni, nálunk a bünvádi eljárás a gyakorlaton és a felső bíróságok judicaturáján nyugszik, annál inkább gondosabban kell megfigyelnünk minden oly jelenséget, a mely a törvényhozási intézkedés keretébe vág és administrativ úton akar a bünvádi eljárásban az egyik vagy másik tényező számára biztosított jogokon csorbát ejteni, vagy kerülő úton oly intézkedést akar életbe léptetni, a mely a bünvádi eljárásban megállapított elvekbe ütközik.

Az igazságügyminister úr egy 173. §-ból álló ügyviteli szabályzatot alkotott abból a czélból, hogy a bíróságok ügyvitelét bizonyos rendszerbe hozza; hogy az ügyészségnek és a védői karnak a bíróságokhoz való viszonyából folyó intézkedéseit szabályozza és hogy azt a rendezetlenséget, a mely különösen a bünvádi eljárás hiányánál fogva ép a criminalis judicia terén észlelhető, mégis némileg megszüntesse.

Kétségtelen, hogy ezen büntető ügyviteli

Digitized by Google

szabályzatban igen sok üdvös is van; ilyen különösen az ötödik szakasz, a mely végre-valahára azt a komoly figyelmeztetést tartalmazza, hogy a terheltel, nem úgy, mint sok helyütt eddig történt, hanem becsületesen kell bánni, a melyben végre benne van, hogy a személyes szabadságok szükségszerű korlátozásán kivül minden sértő vagy lealacsonyító bánásmódtól vagy zaklatástól tartózkodni kell. Ez mindenesetre oly újítás, a mely új vizsgálóbirói intézménynyel kapcsolatban csakis dicséretet érdemel.

De ugyanakkor az ügyviteli szabályoknak igen számos szakasza nagy aggodalomra szolgáltat okot egyrészt azért, mely oly intézkedéseket is felkarolnak, melyek a bűnvádi eljárás körébe tartoznak, melyek tehát ügyviteli úton nem is volnának szabályozhatók; másrészt pedig azért, mert míg a királyi ügyészségek hatáskörét mindenütt kellőleg regulázzák, addig másrészt a bűnügyi védelmet egyszerűen csak a magánfél fogalma alá subsummalják. Ezzel azt a vélekedést keltették fel a jogászközönségben, mintha az igazságügyi kormány a bűnügyi védelemnek most már a reformált bűnperben kivívott önállóságát megsemmisíteni, paritasát, melyet már a királyi curia számtalan határozatával szentesített, a bűnvádi eljárás keretéből kiküszöbölni, szóval a bűnügyi védelemnek hosszú küzdelemnek árán kivívott szabadságát megszoritani akarná.

Nagyon természetes, hogy ez a vélekedés csak azért keletkezett, mert a bűnügyi védőkről ebben a szabályzatban említés nem tétetik. Tétetik említés magánfelekről, tétetik említés az ügy által érdekelt felekről: de bűnügyi védőkről nincsen sehol említés téve.

Van ugyan egy helyütt megemlítve, t. i. a 102. §-ban, a melyben a végtárgyalási elnök úgy állíttatik oda, mint a ki hivatalból védőt rendel ki; de ez az egyetlen szakasz is teljesen leront egy hosszú gyakorlatot, mert mint méltóztatnak tudni, épen a legutóbbi időben a budapesti kamara és számos vidéki kamara, a bűnügyi védők kirendelése tárgyában és a bűnügyi védelem terén tapasztalt visszaélések folytán az ügyvédi rendtartás értelmében, magának kívánta a védő kirendelési jogát, kivéve ott, a hol sürgősség tekintetében az eddig is a bíróságot illette meg.

De a mi aggódás tárgyát képezi, az különösen az ügyviteli szabályzat nyolcz szakasza. Nem akarom ezeket részletesen taglalni, csak röviden jelzem, hogy például az 58. §. minden esetre feltűnést keltett azért, mert míg a vádhatóság viszonyára vonatkozólag a bírósággal szemben intézkedik és világosan kimondja, hogy milyen kötelesség vár a bíróságra az ügyészséggel szemben, addig itt a védelemről említés sem tétetik.

A 60. és 61. szakaszok szorosan bűnvádi eljárási dolgokat érintenek, mert megmondják, hogy bírói szemléről, házkutatásról az ügyészt értesíteni kell; de daczára annak, hogy ebben az esetben a védelem részvétele meg van engedve, az ügyviteli szabályzat arról, hogy a védő is értesítendő lenne, említést sem tesz.

A 108. §. azt mutatja, hogy az illető alkotók, kik az ügyvitelt megcsinálták, bizonyos fontos bűnvádi eljárási elvekről kellő tájékozással nem bírnak.

Ugyanis az ügyviteli szabályok 108. §-a így szól: »Szabadságvesztés-büntetést megállapító ítéletről, melybe úgy az elítélt, mint a királyi ügyészség belenyugodott, s melynek tárgyában hivatalból való fölülvizsgálatnak sincs helye: a végtárgyalási elnök, általa és a végtárgyalási tanács jegyzőkönyvvezetősége által aláirt értesítést ad a királyi ügyészségnek.«

Úgy contempláljuk tehát a dolgot, hogy a mint az elítélt és királyi ügyész az ítéletbe belenyugodott, annálfogva az jogerős. De e szakasz nem számol azzal a curiai teljes ülési határozattal, mely már a gyakorlatba is átment, hogy e két tényezőn kivül van még egy önálló tényező, a ki fele akaratán kivül is megfellebbezheti az ügyet, vagyis ha az elítélt belenyugodott is, a királyi curiának 27. számú teljes ülési határozata alapján a védő jogosult fellebbezéssel élni és mégis a 108. §. contemplálja, hogy a mint az elítélt és az ügyész belenyugodott, már is bizonyos administrativ teendő következzék, a mely jogerősség esetében szokott bekövetkezni. Ez vagy azt czélozza, hogy ilyen kerülő úton helyeztessék hatályon kivül a védőnek ezen fontos jogosítványa, vagy fel kell tennem, hogy a védőknek ezen fontos jogáról, — mely a curia határozatán alapszik és a melyre vonatkozólag a curia azon nagyfontosságú elvet declarálta, hogy a védő addig, a míg hivatalát gyakorolja, nem esik azon megítélés alá, mint a félnek magán megbizottjai — megfeledkezettek. Nem csoda tehát, ha az ilyenféle intézkedések a jogászközönség és a közvélemény részéről aggodalommal fogadtattak.

A 112. §-ssal is így vagyunk. A 112. §. ugyanis arról szól, hogy kell a jegyzőkönyvet felvenni. A jegyzőkönyv fogalmazása egy perjogi intézmény, erre nézve a curiának meg van a maga gyakorlata. De van 1884-ből egy igen liberalis ministeri rendelet erre vonatkozólag. A bűnvádi eljárási szabályoknak 113. §-a egész liberális irányban szintén kötelezővé teszi, hogy a jegyzőkönyvbe, mint az eddig gyakorlatban volt és ha ellenkezőleg történt, a curia által megsemmisíttetett, lehető hűen foglaltassanak

Digitized by Google

bele az egyes vallomások. A 116. §. ettől szintén teljesen eltér. Egyszerűen megelégszik a lényeges tartalommal. Rábízva a jegyzőre, hogy a jegyzőkönyv lényegét a maga subjectiv felfogása szerint állapítsa meg és megelégszik azzal, ha egyszerűen a vizsgálati jegyzőkönyvre történik utalás vagy hivatkozás. Csak akkor kívánja a nagyobb terjedelemben való benfoglaltatást, ha eltérés történt a vizsgálati vallomástól. Ezt csak röviden akartam jellemezni, hogy áttérhessek a legsértőbb két pontra, mely a jogászközönség indignatiojának alapját képezi. A 128. és 134. §-at értem. A 128. §. úgy szól: hogy az iktató a büntető ügyek állásáról csak a bíróság és az ügyészség tagjainak adhat felvilágosítást és bizonylatot, de semmiféle magánfélnek; tehát a védőnek sem. A magánfél, ha kívánja, egyedül arról értesítendő, hogy a megjelölt bizonylat megérkezett-e vagy sem?

Őszintén szólva, ha nem olvastam volna magam, hogy ez így van fogalmazva, arra való tekintettel, mily kötelességek várnak a bűnügyi védőre, kezdve az ügynek a törvényszékhez való érkezésétől a végtárgyalásig, el sem hittem volt. Tökéletesen méltánylom, hogy bizonyos hivatalos titkok megóvása végett törvényes intézkedések történnek, de én nem helyeselhetem, ha ez a legfontosabb jogok rovására eszközöltetik, mert mi lehetett ennek a czélja, pl. az, hogy bizonyos körülmények, melyek a bűnperrel összefüggnek, vagy maga az vádindítvány nyilvánosságra ne jőjjön, a mit többször sajnosan tapasztaltunk, hogy ez a sajtó útján történik, de az magában véve, hogy ily intézkedés meghozatik, nem akadályozhatja meg azokat a visszaéléseket, a melyek a sajtó terén történnek. Szerintem ez csak is úgy történhetik, mint Ausztriában vagy más államban a sajtótörvény revisioja útján, a mennyiben sajtóbűntettnek minősíttetik az, ha a vádindítvány vagy Ausztriában a vádlevél a végtárgyalás megtartása előtt közöltetik. Ha ez a 128-ik szakasz a védőre is vonatkozik, lehetetlenné teszi, hogy a bűnügyi védő a kötelességét teljesítse. Ha titkos is ma a vizsgálat, azért a védőtől senki sem tagadhatja meg azt a kötelességet, hogy ő neki tudomást kell szereznie, mikor érkezett az ügy a vizsgálóbíróhoz; neki előterjesztései lehetnek a bizonyítékok beszerzésére nézve, a letartóztatott szabadlábra helyezésére nézve; ő neki tudnia kell, milyen stadiumban van, hogy az ügyészséghez került-e és így tovább. Már az által, hogy nálunk nem a vádlevél, vádirat, hanem a belső administratio tárgyát képező vádindítvány rendszere honosúlt meg és így az igen sok végtárgyalást, elhalasztást s pótlást okozó módon történt közlés után tekinthet be a védő az iratokba, nagyon természetes, hogy a védelem szempontjából magánértesüléseket kell szereznie, hogy mily stadiumban van az ügy, csak azért, hogy ő a királyi ügyész indítványával szemben védelmi előterjesztést tehessen arra nézve, mily határozatot akarnak producálni a védelem szempontjából a törvényszéknél. Mondom, ez a határozat teljes ellentétben van a bűnvádi gyakorlattal és ez lehetetlenné teszi, hogy a bűnügyi védő becsületesen teljesíthesse kötelességét. Röviden még csak a 134. §-ra akarok áttérni, a mely az irattárnokot a védő fölé helyezi és szintén a bűnper egyik legfontosabb intézkedését, az acta-betekintést is akarja nullificálni, mert ebben az van, hogy az illető védőnek a törvényszék elnökéhez, esetleg az irattárnokhoz kell folyamodnia és az elnök vagy irattárnok engedélyétől függ, hogy az illető védő az iratokba betekinthessen vagy sem. Ha tekintetbe veszszük azt, hogy az acta-betekintés mindenütt a bűnvádi eljárás keretén belül lett szabályozva, hogy már az 1843-iki magyar és a jelenlegi német bűnügyi perrendtartás még arról is intézkedik, hogy az elnök beleegyezésével az illető védő lakására is küldhetők az iratok, hogy alaposan előkészülhessen a védelemre; ha látjuk, hogy Csemegi mindkét javaslatában, az elsőben a 402, a másodikban a 330. §-ban mintegy jogosítvány állíttatik ez oda; ha tudjuk, hogy a Fabinyi-féle javaslat 332. §-ában is gondoskodás történik erről, a melyet pedig a jelen t. igazságügyi kormány a bűnvádi eljárás szabályozásánál alapúl vett: akkor méltán csudálkoznunk kell, hogy a 134. §. a védelem e fontos jogával ily röviden végezett.

De nézzük, hogy mily ellenmondások is vannak e szakaszban. Ezen szakasz azt mondja, hogy az irattárnok utasítja a védőt az elnökhöz, vizsgálóbíróhoz, vagy az előadóhoz. Csakhogy az irattárnok nem tudja, hogy hol vannak az iratok, mindaddig, míg az iktatóhivatal számát nem közlik vele.

Egyik szakasz szerint tehát megtagadhatja az iktató, hogy felvilágosítást adjon, a másik szakasz mégis az ügyek állásáról való fölvilágosítást az irattárnokra bízza, a ki pedig erről tudomással nem bírhat.

Minthogy pedig az iratok betekintése egyik fontos joga, sőt kötelessége a bűnügyi védelemnek, melytől el nem tekinthet, az ide vonatkozó szakaszok is aggodalomra szolgáltatnak okot.

Megjegyzem azt, hogy mindez csak akkor áll, ha az igazságügyi kormány ezen, a büntető ügyekre rendelt szabályokat a védőkre is alkalmazni kívánja. De a mennyiben a védőkről az ügyviteli szabályokban azért nem tétetik említés, mert a védők joga a bűnvádi eljárásban gyökeredzik és azért ügyviteli szabályokban nem szabályozható, de nem is tágítható; nagyon termé-

Digitized by Google

szetes, hogy a mennyiben az igazságügyi kormánynak nem volt az az intentiója, hogy a magánfelek alatt a védőket is értse s a mennyiben az igazságügyi kormány, ha netalán ily félreértések fordúlnának elő a bíróságnál, szándékoznék arra vállalkozni, hogy azok eloszlattassanak: akkor a jogászközönség és közvélemény aggodalma elesik.

Interpellatióm tehát ez *(olvassa)*:

»Interpellatio az igazságügyminister úrhoz.

Tekinttel arra, hogy az igazságügyminister úr által legutóbb kibocsátott, a bíróságok büntető ügyvitelére vonatkozó szabályok számos oly intézkedést tartalmaznak, melyek a bűnvádi eljárási gyakorlat és különösen a felsőbb bíróságok judicaturája által immár törvényessé vált perjogi intézmények körébe vágnak és azok szabályozását célozzák;

tekintettel arra, hogy codificalt bűnvádi eljárás híjában az ezt pótló és százados gyakorlaton felépült bűnvádi eljárás bármely megállapított elvét, törvényes intézményét, a bűnpör egyes tényezői számára biztosított jogokat — a törvényhozás mellőzésével, administrativ úton — ügykezelési szabályok által sem megváltoztatni, sem lerontani, sem megcsonkítani nem lehet és nem szabad;

tekintettel arra, hogy az új büntető ügyviteli szabályok 58., 60., 61., 102., 108., 112., 128. és 134. §-ai egyenesen és szorosan a bűnvádi eljárás körébe eső viszonyokról, jogokról és kötelességekről intézkednek, és pedig oly alakban, mint ha a bűnügyi védelemnek a törvényes gyakorlat által biztosított jogkörét csorbítani, a bűnügyi védelem szabadságát korlátozni célozná;

tekintettel arra, hogy különösen a 128. és 134. §-ok — a mennyiben a védőkre is vonatkoznának — a védelem előkészítésének legfontosabb alkatrészét képező acta-betekintés és kivonatolás kötelességét és jogát a fennálló bűnvádi eljárási gyakorlattal ellentétes alakban szabályozzák és az eddig is dívott értesítések megtagadásával a bűnügyi védelem méltóságát és tisztességét is érintő sértő módon, a védői kötelességek teljesítését egyenesen lehetetlenné teszik;

kérdem az igen t. igazságügyminister úrtól:

Szándékozik-e addig is, míg a törvényhozás a megalkotandó bűnvádi eljárás keretén belül ez iránt intézkedik, egy kibocsátandó rendelettel vagy pótszabályzattal amaz aggodalmakat, mintha az új büntető ügyviteli szabályoknak a magánfelekre vonatkozó intézkedései a védőkre is vonatkoznának, eloszlatni és a bűnügyi védőknek a bíróságok ügyvitelét tangáló jogait, a bíróságok és védők közötti érintkezésből felmerülő viszonyt, a fennálló eljárási gyakorlat elveinek megfelelőleg hangsúlyozni.«

Elnök: A felolvasott interpellatio kiadatik az igazságügyminister úrnak.

Jelentem a t. háznak, hogy b. Andreánszky Gábor bejelentett interpellatióját ezúttal nem kívánja előterjeszteni s minthogy a jövő ülés ideje és napirendje meg van állapítva, az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik 2 óra 45 perczkor.)

Digitized by Google

126. ORSZÁGOS ÜLÉS

1892. évi deczember hó 19-én, hétfőn

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Könyvtári bizottság jelentése a könyvtárnak a mult ülésszakban történt gyarapodása, számadása és a jelen ülésszakra megállapítandó javadalmazásáról. — Földmívelési minister benyujtja a ragadós tüdőlobra vonatkozó törvényjavaslatot. — Spanyolországgal kötendő kereskedelmi szerződésről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Igazoló bizottság jelentése Wekerle Sándor és gr. Tisza Lajos igazolásáról. — Napirend. — Főrendiház izenete: az állami tisztviselők nyugdíjazásáról szóló 1885 : XI. tcz. módosításáról; — az 1889. évi közösügyi leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről és az 1891. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegekről szóló törvényjavaslat és a nagykároly-somkúti vasútra vonatkozó ministeri jelentés elfogadásáról. — B. Andreánszky Gábor felszólalása, interpellatiojának a holnapi ülésben leendő előterjeszthetése iránt

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András, gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Horváth Árpád jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Schöber Ernő jegyző *(olvassa a deczember hó 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre?

Ha nincs, akkor a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom Nemes-Pécsely, Vázsoly, Nagy-Pécsely és Balaton-Kis-Szőllős adóközségeknek Csigó Pál képviselő által beadott kérvényét, a bor- és húsfogyasztási adók leírása tárgyában.

Előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

Bemutatom továbbá Nagy-Szénás és vidéke néptanítóinak Veres József képviselő által beadott kérvényét, a tanítói fizetések méltányos rendezése tárgyában.

Előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a közoktatásügyi bizottságnak.

Az elnökségnek több előterjeszteni valója nincs.

Molnár Antal jegyző: Kammerer Ernő, a könyvtári bizottság előadója!

Kammerer Ernő előadó: T. ház! Van szerencsém a könyvtár részére a mult ülésszakban történt beszerzésekről szóló jelentést, valamint a számadásokat tisztelettel bemutatni, kérve egyúttal, hogy a jövő ülésszakra a könyvtár havi javadalmazását megállapítani, a jelentést s a számadásokat kinyomatni, a ház tagjai között szétosztatni és annak idején napirendre tűzni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha a t. ház méltóztatik hozzájárúlni, akkor a jelentés és a számadások ki fognak nyomatni, a ház tagjai között szét fognak osztatni s annak idején napirendre fognak tűzetni.

Molnár Antal jegyző: Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister!

Digitized by Google

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Van szerencsém beterjeszteni a ragadós tüdőlobra vonatkozó törvényjavaslatot, s kérem a t. házat, méltóztassék annak kinyomatását, a ház tagjai között leendő szétosztatását elrendelni és a törvényjavaslatot előzetes tárgyalás végett, az osztályok mellőzésével, a közgazdasági és pénzügyi bizottságokhoz utasítani.

Elnök: Méltóztatik hozzájárúlni? *(Helyeslés.)* Ha igen, akkor a törvényjavaslat ki fog nyomatni, a ház tagja között szét fog osztatni és előzetes tárgyalás s jelentéstétel végett kiadatik a közigazgatási és pénzügyi bizottságoknak.

Következik a napirend: *(Halljuk! Halljuk!)* a közgazdasági bizottság 186. számú jelentése »kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről« szóló törvényjavaslat tárgyában.

Gondolom, méltóztatnak hozzájárúlni ahhoz, hogy a jelentés felolvasottnak tekintessék. *(Helyeslés.)*

Az előadó ur kíván szólani.

Miklós Ödön előadó: A kereskedelmi m. kir. minister úr törvényjavaslatot nyujtott be, mely Spanyolországhoz való kereskedelmi viszonyainkat van hivatva ideiglenesen rendezni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Méltóztatnak tudni, hogy a kormány az 1891. évben, a XLII-ik tcz. alapján, felhatalmazást nyert arra, hogy Spanyolországgal fennállott kereskedelmi viszonyainkat abban az időben rendezze. Ezen felhatalmazásnak következménye, hogy a kereskedelmi minister úr most egy törvényjavaslattal áll elő, mely ezen rendezést ideiglenesen, mint olyat czélozza, a mennyiben ezen eredeti felhatalmazásban kimondatott, hogy minden oly megállapodás, mely Spanyolországgal ezen viszonyt van hivatva szabályozni, előzetesen alkotmányos tárgyalás végett a törvényhozásnak bemutatandó.

A kereskedelmügyi minister úrnak és a kormánynak állott idő rendelkezésére elég, hogy ezen viszonyt véglegesen is rendezze; de a mint a jelentésből, melyet a közgazdasági bizottság nevében előterjeszteni szerencsém volt, kivenni méltóztatott, nem oly okok forogtak fenn, a melyek a kormányra vagy a tárgyalások menetére nézve kifogások alá eshetnének; hanem hogy ez nem történt, annak oka azon nemzetközi viszonyokban és vonatkozásokban keresendő, melyekre Spanyolország ezen egész kérdést már tarifa-rendszerének új alapra fektetése által helyezte.

Ezért, azt hiszem, a t. képviselőháznak ezen 182. számú törvényjavaslatot, mely két szakaszból áll, ajánlhatom elfogadásra, annál is inkább, mert ezen viszonyoknak rendezése ezen év végeig be kell, hogy következzék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ezek után kérem a t. házat, méltóztassanak a törvényjavaslatot általánosságban elfogadni és annak részletes tárgyalásába bocsátkozni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván valaki szólani? Méltóztatnak a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni? *(Elogadjuk!)* Elfogadtatik.

Következik a részletes tárgyalás,

Molnár Antal jegyző: *(Olvassa a czímet, mely észrevétel nélkül elfogadtatik. Olvassa az 1. §-t.)*

Miklós Ödön előadó: T. ház! A mint méltóztatnak látni, ezen első szakaszban hivatkozás történik az 1892. julius 30-án kiadott rendeletre.

A t. ház megnyugtatására kénytelen vagyok kijelenteni, hogy ezen rendeletben az szabályoztatik, hogy Spanyolország részéről kereskedelmi viszonyaink tekintetében a legkedvezményezettebb elbánásban fogunk részesülni, azaz: Magyarország kormányának sikerült elvileg oly megállapodást létesíteni Spanyolországgal, hogy Spanyolország egyetlen állammal sem fog kedvezményezetteb szerződést létesíteni, mint Magyarországgal. Itt tehát kereskedelmi érdekeink ebből a tekintetből teljes megóvást és biztosítást nyernek. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván valaki hozzászólni?

Ha senki sem kíván szólni; az első szakaszt elfogadottnak jelentem ki.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a második szakaszt.)*

Elnök: Kíván valaki hozzászólni? Ha senki sem kíván szólni, a második szakaszt elfogadottnak jelentem ki.

A törvényjavaslat úgy általánosságban, mint részleteiben el lévén fogadva, javaslom, méltóztassék hozzájárulni, hogy e javaslatnak harmadszori olvasása a holnapi ülés első tárgyaként tüzessék ki napirendre.

Méltóztatik hozzájárulni? *(Elfogadjuk.)* E szerint a holnapi ülés első tárgya e törvényjavaslat harmadszori olvasása lesz. *(Helyeslés.)*

Következik a napirend második pontja, az 1893. évi állami költségvetés folytatólagos tárgyalása.

Horváth Ádám jegyző: Hévizy János!

Hévizy János: T. képviselőház! Az a megtisztelő bizalom, mely csekély személyem iránt választókerületem részéről az általános választások alkalmával megnyilatkozott, kötelességemmé teszi, hogy itt a házban az 1893. évi költségvetés általános tárgyalásánál a költségvetéssel

Digitized by Google

szemben adandó tagadó válaszomat indokoljam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Sem politikai multam, mely rövid, sem tehetségeim, melyek gyengék, nem jogosítanak fel arra, hogy nézetem szerint a kormány hibás felfogásával és pártjának felfogásával szemben valami nagy eredményeket fogok elérni felszólalásommal. Még csak azzal sem hivalkodhatom, hogy rövid parlamenti szereplésem alatt sikerült volna talán nézeteim iránt némi érdeklődést keltenem. De úgy vagyok meggyőződve, hogy az esőcsepp, mely a magasból zuhan alá, nem vész el munka nélkül, mert a rozoga épület vakolatából egy-egy darabkát mindig magával ragad. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én úgy tartom és úgy hiszem, hogy felszólalásommal én is hozzájárulhatok ahhoz a munkához, a melyet az a párt, a melyhez tartozni szerencsém van és a párt a függetlenségi és 48-as testvérpárt, maga elé tűzött, t. i. lebontásához annak a rozoga épületnek, melyet 1867-iki kiegyezésnek nevezünk, hogy helyébe egy új, a nemzeti aspiratioknak, a nemzeti követelményeknek és érzelmeknek megfelelő, tágabb, lakályosabb palotát emelhessünk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Az 1867-iki kiegyezést épületnek tartom, a melyet a lefolyt 25 év viszontagsága és viharai nagyon megtéptek, megtéptek annálfogva, mert a mikor a kiépitést folyamatba tették, nem gondoltak arra, hogy ha végre nem hajtják a kiépítést, a félépület magában elég anyagot ad, hogy hamar végezhessen vele az idő vasfoga. Nem építették ki, talán mert belefáradtak a tervezők vagy más körülményeknél fogva, csakhogy befejezetlen maradt. Ez tény és ezt a tényt megvitatták eléggé a nemzeti párt részéről. Abból a nagyszerű épületből, melyet Deák Ferencz kontemplált, ennél fogva nyomorúlt viskó lett, *(Derültség a szélső baloldalon.)* a melyben a legtágabb helyiséget a bécsi befolyás foglalta el, a többi szűkebb helyiségekbe beszorították a magyar államnak jogait, de nem jutott hely benne sem ez ország függetlenségének, mely most is kizárva a kapukat döngeti; nem jutott hely a nemzet önálló pénzügyének, önálló vámügyének, mert megtaláltunk volna nagyon gazdagodni; a gazdag ember pedig igen könnyen megfeledkezik bármily természetű függésről; nem talált helyet benne a nemzetnek annyi, de annyi nemes vágya és ezek között a magyar királyi udvartartás iránt táplált vágya sem, mely még mindig csak pium desiderum. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De helyet talált benne az osztrák császári ház czímerével és színeivel ékeskedő közös hadsereg, idegen szellemmel, mert hisz azt csak nem mondhatjuk, hogy az osztrák császári háznak szelleme valami nagyon összeforrott volna akár jellemünkkel akár multunkkal.

De, t. ház, mégis hogy nekünk is adjanak valamit, helyet szorítottak, egy igen kis helyet a honvédségnek, mely hogy nagyra nőtt, fojtogató kisérlet, minden hiányos felszerelés daczára, hogy megizmosodott, az nem a magyar honvédministernek, különösen nem a mostani magyar honvédelmi ministernek az érdeme. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* És mikor a magyar honvédség számottevő tényező kezd lenni hadseregünkben, akkor, t. ház, a magyar királyi honvédelmi minister urnak hazafisága oda concludál, hogy adoptáltassa ezt a honvédséget a közöshadsereggel, lerontva azt a deszka falat, a mi őket elválasztotta, hogy azokkal a darabokkal befütsön bizonyos tábornok-aspiransoknak, kik nem akarnak átmenni a közös hadseregbe szolgálattételre, csak azért, hogy megkapják a tábornoki rangot, *(Úgy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* a mint az a nyáron is megtörtént nem egy derék tábornok aspiránssal, dandárparancsnokkal, ezredessel.

T. ház! Ezt az épületet megviselte az idők viszontagsága, másrészről azért, mert a kiknek gondjaira bizatott, nem voltak eléggé vigyázók, elég gyöngék, elég könnyelműek voltak elnézni, mikor bécsi szomszédaink egy-egy darabot vittek el a födélből és mikor azt látták, hogy szemet hunynak előttük, akkor merészebbekké váltak és követelőbbekké lettek. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

De, t. ház, a ministerelnök úr ma azt mondja, hogy ezt az épületet ő sem szükíteni, sem tágítani nem engedi. S itt e padokon hiába várakozik gróf Apponyi Albert, a vállalkozó, az ő derék munkásaival, hogy kijavítsa, használható állapotba helyezze azt az egészet; a ministerelnök úr elzárkózik e javítás eszméje elől, körülsánczolja a házat, bezáratja a kapukat, hogy ahhoz nyúlni ne lehessen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Én a t. ministerelnök úr hazafiságában soha legkevésbbé sem kételkedtem, bár manapság a hazafiság fogalma roppant ruganyossá lett, de abban a ministerelnök úr által hangsúlyozott kijelentésben, hogy a 67-iki kiegyezésen sem szűkíteni, sem tágítani nem enged, azt hiszem a hangsúly nem a tágításra, hanem a szűkítésre van irányozva, *(Úgy van! a szélső baloldalon)* hogy innen a magyar ministerelnöki székből, a magyar törvényhozásból oda szóljon Bécsnek, hogy elég volt már és a tágítás szó csakis a fogalmak symetriája kedvéért van előtérbe tolva. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Úgy rémlik előttem, hogy a ministerelnök úrnak ezen szavából »szűkítés« a hazafias aggodalom szólal meg, ezen hazafias aggodalom azonban nem bir elég erőt meríteni azon roppant nagy kincsből, azon erkölcsi erőből, azon szikrázó népszerű-

Digitized by Google

ségből, a melyet a ministerelnöki székbe vitt, de a melyet félek, nem fog tiszta ragyogással onnan kihozni. *(Úgy van! a szélső baloldalon)*

T. ház! Az is lehet hazafiság: megmenteni, a mit lehet; de mi a magyar ministerelnök úrtól és a kormánytól nemcsak azt a feladatot várjuk, a mi a mentőknek jut osztályrészül, hanem azt, hogy a magyar nemzet jogait fejleszteni törekedjék, *(Helyeslés a szélső baloldalon)* a megtartott és szerzett jogok során építse fel ezen ország culturalis és közgazdasági érdekeinek tárházát, a közerkölcsök javításával a társadalmi és nemzeti dissonantiák helyébe ültesse át az együvétartozás érzetét a köztudatba *(Helyeslés a szélső baloldalon)* és mikor mindezt megtette, a felépített magyar állam imponáló fellépésével álljon a világ elé. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezt kívánjuk a ministerelnök úrtól és a t. többségtől is. És, t. ház, akkor, mikor ez a nemzet életrevalóságát bebizonyította, mikor még ebben a szűk keretben is nagyra tudott nőni 25 év alatt és fejlődni akar minden téren, akkor a t. ministerelnök úr elébe áll és azt mondja: vissza! A mi él, annak fejlődni kell, e nemzet él, e nemzetnek fejlődnie kell, mert a mozdulatlanság halál. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nagyon sajnálom, hogy a t. ministerelnök úr azt a nemes buzgalommal párosult nagy tetterőt, mely az ő tulajdona, majdan összemorzsoltatni engedi azon harczokban, a melyek eddig azért folytattattak, hogy jogainktól apródonkint megfoszszanak s a mely harcz Bécsből volt megindítva mindig. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Másfelől pedig összemorzsolódik tettereje azon birkózásban, melyet a ministerelnök úr kénytelen lesz a felébredt nemzettel fejlődési processusának megakasztása miatt folytatni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! A 67-iki kiegyezés előttem nem egyéb, mint festett kép. 25 év, vagyis inkább e 25 évből tulajdonkép csak 17 év munkája járult ahhoz, hogy abból az élő képből csak festett kép legyen. A mikor 18 évi passiv ellenállás után ez a nemzet kifogyott a türelemből és belefáradt a várakozásba, szívesen fogadta a feléje nyujtott békejobbot, szívesen örült annak a kis kedvezménynek is, melyet a 67-iki kiegyezés magában foglalt. De mindazok a vágyak, melyek a múltból megmaradtak s mindazok a remények, a melyek a kecsegtető jövő képében keletkeztek, a 67-iki kiegyezés melegágyába ültettettek át. És hogy e nemzetnek öröme igaz és őszinte volt, mutatja azt az a körülmény, hogy az első országgyűlésre ezen alkotmányos aera alatt csak igen korlátozott számban küldtek olyan képviselőket, a kik az 1848-iki alap tökéletes visszaállítását sürgették és tette ezt a nemzet őszintén és hazafiasan, abban a reményben, hogy a 67-iki kiegyezés a fejlődésre módot nyujtó melegágya lesz a nemzet vágyainak és aspiratioinak. De a nemzet nagyon csalódott. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* Ez a 25 év mutatja, hogy mi a különbség az akkori és a mostani magyar ember közt. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Reményekkel eltelve a biztató jövőnek sugárzó képével indult alkotmányos utjának s most szárnyszegetten, reményt vesztve állunk itt. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* Az a tapasztalat, t. ház, a mire e 25 esztendő tanított bennünket, azt mondja, hogy mindaddig, a míg a magyar nemzetnek nem lesz oly erős férfia a kormány élén, a ki a nemzeti jogokat növelni tudja, egyrészt a nemzeti erők fölhasználásával, másrészt a nemzeti erők fölhasználása folytán megizmosodott nemzeti erőt szembe tudja állítani az idegen törekvésekkel, mindaddig Magyarország ne bízzék semmiféle szerződésben. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Az első ministerium, úgy látszott, kielégíti a nemzetet minden tekintetben; de Andrássy Gyulának kormányzata csak rövid ideig tartott. Már az ő ideje alatt, a mint Péchy Tamás t. képviselő úr is említette, megkezdődtek az áskálódások, coulissa-heczczek, s ezek a coulissaheczczek egész lánczot képeznek mostanáig. *(Úgy van! bal felől.)* Akkoriban a kormányok arra ébredtek nap-nap után, hogy mások ülnek helyükbe s azt sem tudták, hogy miért? A kormánykrisiseknek végre egy akasztással kellett véget vetni.

Tisza Kálmán úr megtudná mondani, hogy miféle akasztás volt az. Nagyon szép volt az az akasztás és nagy bámuló tömeget vonzott maga köré. Ebből támadt azután a hatalmas szabadelvű párt. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Mikor Tisza Kálmán úr kezébe vette az ország ügyeit és ama bizonyos elvek ott lógtak már a szegen, tisztikart szervezett, hogy miféte eszközökkel, azt ő tudja. Azután arra gondolt, hogy mit is csinált a tatár khán, mielőtt Európára zúdította hordáit. »Egy isten van az égben, egy úrnak kell lenni a földön is.« Tisza Kálmán elgondolta ezt a magyarokra: csak az ő akarata akarat és véleménye vélemény az országban. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És a tisztikar megesküdött, hogy úgy van.

Szomorú tapasztalat következett mindjárt utána. A szabadelvű párt tanácskozásai elvesztették jellegüket. Azok a tanácskozások nem voltak többé tanácskozások, hanem egyszerű kihirdetései a generalis parancsainak. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Rapport volt!)* Igen, főrapportra voltak berendelve a szabadelvű párti képviselők. Mikor azután az önálló elemek elégedetlenek voltak, akkor Tisza Kálmán úrnak eszébe jutott még valami. Neki mindent kell

Digitized by Google

tudnia, tudnia kell, hogy minden párttagjának mi van az agyában, mit gondol, mi van a szívében. Felállította tehát a spicli-rendszert, a kémkedőrendszert és a panaszos hangok kénytelenek voltak elnémulni. Hiába akartak conspirálni a függetlenebb gondolkodásúak, mielőtt az a conspiratio létrejött volna, Tisza Kálmán már mindent tudott és elintézte a dolgot. De egy jó hadvezérnek nem szabad számításon kivül hagynia az ellenzéket sem; nagyon is érdekli, hogy az ellenzék milyen tactikát fog követni. Gyönge lelkek mindig voltak, felállította tehát Tisza Kálmán a spicli-rendszert az ellenzéken is. És az ellenzéknek minden maneuvrirozása hiába volt, mert az a néhány gyönge lelkű egyén megvitte Tisza Kálmánnak, hogy mit akar az ellenzék. Sohasem tudta az ellenzék eltitkolni a maga eszközeit.

Már most, t. ház, ily nagy erővel, ily nagy hatalommal a kezében mit tett Tisza Kálmán az alatt az idő alatt? Létjogot, — nem létjogot, hanem talajt csinált itt a reactionak. Nem annak a reactionak, a mit ma hangoztatnak itt, mert ma azt is reactionak nevezik, ha a katholikus egyház felemeli panaszos hangját. Nem ezt a reactiot értem, hanem azt a reactiot, a mely Bécsből nyujtja ide saskörmeit. Ezt a reactiot értem, a melyet Tisza Kálmán 15 éves uralkodása alatt oly gyöngéden dédelgetett. Hiszen ezalatt a 15 esztendő alatt mindig juttatott egy-egy czukordarabkát Bécsnek Magyarország alkotmányából. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* És betetőzésül, hogy reá szolgáljon arra, hogy ez a nemzet ellenszenvvel forduljon el tőle és mondhatnám gyűlölettel forduljon felé, megtette a bécsi reactionak az utolsó szolgálatot uralkodása utolsó évében. Emlékezzenek önök vissza a véderővitában a 15. és 25. §-okra. Hát ez kiszolgáltatása akart lenni a sok apró jog mellett egy sarkalatos jognak is. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Még egy szomorú tapasztalatot meríthetünk Tisza Kálmán uralkodásából. Önmagában véve nagy tehetségeivel sem lett volna képes Tisza Kálmán arra, hogy azt a pártot oly compacttá tegye, hogy azt semmiféle ellenzék, sem az általános nemzeti felháborodás megbuktatni nem tudta volna. Hanem egy lánczolat kellett hozzá. Igéret, kecsegtető jövő, mosolygó kegyek, olykor — engedjék meg — bizonyos konczok. Bizonyos konczok is voltak azok, melyek ahhoz a nagy férfiúhoz fűzték a tábort s a kinek neve nem arany, hanem fekete betűkkel lesz beírva a magyar történelembe.

Kubinyi Géza: Az áhítozók ismerik azokat a konczokat.

Hévizy János: Tessék hangosabban mondani közbeszólását, mert nem értem!

Kubinyi Géza: Az áhítozók ismerik azokat a konczokat!

Elnök: Ne méltóztassék közbeszólani!

Hévizy János: Hát t. képviselő úr, ha én áhítoztam volna arra, hogy én konczot kapjak, akkor ma nem ülnék itt. *(Élénk tetszés a bal- és a szélsőbalon.)* Nem akarom ezzel gyanusítani a kormánypárt zömét, az összességet, de igenis vannak ott ilyenek s azt sem mondom, hogy a képviselő úr is ezek közé tartozik, *(Élénk derültség a baloldalon.)* de ne vegye tagadásba, hogy ilyenek nagyon sokan ülnek közöttük. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

És, t. ház, a ministerelnök úr úgy érvényesítette akaratát, hogy valóságos basája lett az országnak; a basáskodás azután rendszerré vált, tőle ment lefelé, mert a példa ragadós. Húzódott ez a basáskodás lefelé a hivatalnoki karon keresztül egész az utolsó falusi bakterig, elért a kegyelmes úr keze idáig is. Ezek eltanulták a kegyelmes úrtól, hogy a kiknek parancsolnak, azokkal basáskodhatnak is. *(Tetszés a bal- és szélsőbalon.)*

Ez volt az első lépés a közerkölcsök megrontására s ezután következett a többi. A hivatalnoki karban, miután a basáskodás lábra kapott, azt kezdték észrevenni, hogy a nélkül, hogy megtoroluák, lehet a hatalommal visszaélni is. Azokkal a lelkiismeretekkel, azokkal az emberekkel szemben, kik a becsületre még tartottak valamit, kik az elvek szilárd alapjára helyezkedve, érvényesítették jogukat a választásnál, szemben állott mindig a hatalommal való visszaélés. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* A legnagyobb rész pedig, hogy az utilitarismus mai elvénél fogva mindenből hasznot csináljon magának, árúvá tette a lelkiismeretet s ez a t. kormány részéről mindig készséges vevőre talált. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hiszen az érdeklánczolat kiépítése nem fejeződött be itt a t. házban vagy a szabadelvű pártkörben, hanem kiterjedt az egész országra, kiterjedt a megyékre, városokra és falvakra s ez az érdeklánczolat megvan ma is s ez az a mi az emberek száját befogja. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Furcsa tünemény az, t. ház, hogy ebben az országban, mely akkora intelligentiával rendelkezik, ennek az intelligentiának csak olyan kevés része mert hangot adni igazi érzelmeinek, a többi pedig azt mondja: uram, ott kell szolgálnom abban a másik táborban, nem pedig ott, a hol szívem van, mert ha nem ott vagyok, elveszti családom a kenyerét. *(Igaz! Úgy van! Tetszés a szélsőbalon.)* Rendszeres üldözések folytak, t. ház. Azt hiszem, emlékezik rá mindenki. Egy adóhivatalnokot épen Nagy-Károlyban létemkor egy választás alkalmával csak azért, mert merész volt, nem az ellenzéki jelöltre sza-

Digitized by Google

vazni, hanem csak azt mondani, hogy az ellenzéknek van igaza, a választás után röviddel Pancsovára helyeztek át.

Linder György: Oda áhítozott! *(Derültség a bal- és szélsőbalon. Közbeszólások: Hát a tanárok!)*

Hévizy János: A tanárokról nem is szólok, mert ezek páriák voltak mindig; *(Úgy van! Halljuk! a bal- és szélsőbalon)* annyira páriák, hogy nemcsak a kormánypárttal, hanem saját igazgatójukkal szemben sem merik megmondani mindig az igazat. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A szolgalelkűséget meghonosította az önök volt pártvezére Tisza Kálmán, táplálta a szolgalelkűséget a boldog emlékű Szapáry Gyula gróf is. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* A servilismus az egész országban nagyra nőtt. A servilismus szelleme minden körben tért kezdett foglalni. Ekkor Szapáry Gyula vette át az örökséget és pedig azzal az országra és az ellenzékre egyaránt biztató tudattal, hogy Tisza Kálmán után . . . *(Zaj!)* Szabad kérnem egy kis csendet, mert azt hiszem, hogy a megjegyzéseket megteheti mindenki szemben, nem pedig ott súgdosva. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ismétlem: mikor Szapáry Gyula átvette a kormányzatot, a nemzet, az ellenzék azzal a tudattal volt iránta, hogy tisztességes kormányzatot fog létesíteni az országban; hanem az a tisztességes kormányzat abból állott, hogy megteremtette a tápéi stiklit és hasonlókat. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Folytattatott azon rendszer, a mit Tisza Kálmán kezdeményezett és a szabadelvű párt megszavazott Szapáry Gyulának mindent, a mint megszavazott Tisza Kálmánnak mindent. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Valóságos rendszerré fejlődött, hogy mindent a bécsi körök javára döntsenek el. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én nem tudom mivel, sikerült eláltatni Szapárynak a pártot, mert engedje meg, daczára, hogy mint egyént nagyra kell becsülnöm, de nekem is azt kell mondanom, hogy nem volt benne semmi államférfiúi tehetség, vagy taktica. Hogy mivel sikerült a túloldalt annyira magához kötni Szapárynak, én nem tudom másnak betudni, mint a servilismus azon nagyon tágkörű terjedésének, a mit örökségül hagyott neki Tisza Kálmán. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Szapáry Gyula ministerelnök működése még szomorúbb volt, mint Tisza Kálmáné; igen jól mondta azt Tisza Kálmán és megmondták mások is akkor, mikor Tisza Kálmán megbukott, hogy »selten kommt, was besseres nach«. Úgy, hogy Szapáry Gyula ministerelnök nagyobb szolgája lett a reactionak, mint volt Tisza Kálmán. Méltatlanabb államférfiú nem ült még az alkotmányos aera óta az első bársonyszékben. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Sohasem volt egy szava a nemzetnek érzelmeihez, de bókolt folyton az udvari köröknek. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És, t. ház, gr. Szapáry Gyula uralkodásának jellemzésére mi sem szolgáltat fényesebb adatot, mint egy köztiszteletben álló férfiúnak szavai, hogy a mit fegyverrel el nem tudtak tőlünk venni azt, most gr. Szapáry Gyula odaadogatja az alkotmányos formák keretében ingyen.

És, t. ház, mik voltak e jeles cselekedetek, a miket Szapáry Gyula véghez vitt? Nem utalok én a 91. évi működésére, de még élénk emlékezetükben van önöknek, hogy szintén czukordarabkáúl a bécsi körök számára leszavaztatta a költségvetés részletes tárgyalásánál ebben a házban pártjával a magyar királyi udvartartást, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* azután, hogy a másik czukordarabkával ne késsen, mert az elsőt már lenyelték, boldogúlt Klapka halála alkalmával hulla-csempészést követett el, hogy a tábornoktól megvonja a nemzeti végtisztességet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azután t. ház., a magyar nemzet nagyobb dicsőségére leszavaztatta a magyar nemzeti színeket, meghagyatta az osztrák császári színeket a csendőrségi kardbojton és jelvényeken melyek pedig tisztán belügyi kérdések. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Az a párt szavazott és szavaz ma is, csakhogy az akkori és mai szavazása közt tán lesz egy kis különbség. Akkor Szapáry oly szavazásra kényszerítette pártját, melyre Péchy Tamás t. képviselő úr azt mondta: pirulniok kellett miatta. S aztán következett a Szapáry uralom betetőzése — mert hát az épület tető nélkül semmi — s rátették koronáúl azt a koszorút, melyet Hentzinek készítettek. És ez oldalon forrongtak, amott pedig szorongtak a kedélyek. Nem egy szemben láttam azt a szégyenérzetet, azt a lelki tusát: hogy mit csináljon e pillanatban? Szakítson-e a pártfegyelemmel és szavazzon szíve szerint, vagy hogy feledje, hogy magyar és szolgáljon Szapáry kedvéért Bécsnek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez a Tisza szellem folytatása. *(Tetszés bal felől.)*

És az a párt ép úgy megszavazott Szapárynak mindent, mint a hogy megszavazott Tisza Kálmánnak. Valóságos rendszerré vált már, hogy mindig Bécs javára döntsenek. A jelszó volt a loyalitás. A parlamentarismus meghamisítását ezzel a szóval akarták fedezni. Ezzel a hamis jelszóval igyekeztek az ország lelkiismeretét elaltatni. Mintha csak systematice igyekeztek volna azon, hogy a nemzet önérzetét megpuhítva lerakhassák a reactio lábaihoz. A 17 esztendei áldatlan kormányzat alatt annyira fejlődött a servilismus az országban, annyira megtörték a nemzet önérzetét, oly szorgalommal működtek

Digitized by Google

ennek elszibbasztásán, hogy azt hihette a reactio, hogy egy nagy lépéssel tovább mehet. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Törülje el ez a nemzet emlékezetéből a multnak minden dicsőségét, minden szenvedését s nagy ősei mellé az oltárra állítva zsarnoka szolgáit, koszorúzza meg s mellét verve kérjen szellemeiktől bocsánatot. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Azt hitték, elérkezett az idő arra, hogy hypnoticus álomba merítsék ezt a nemzetet, azután a fülébe kiáltsák: mikor őseid kardot ránttottak szabadságukért, hibáztak, és ti balgák vagytok, ha az ő emléköket körül rajongjátok. Csak egyedül Bécsben van a ti üdvötök. Jertek koszorúzzatok! *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)*

És ha a nemzetet fölébresztitek, mint a hypnoticus álmodó, majd el is hiszi magáról, a mit mondtatok és akkép fog cselekedni.

De ez egyszer őrt áll a magyar nemzet geniusa, még egyszer fölgyujtotta lelkét a névtelen hősök bajtársainak s megmentett bennünket attól, hogy homlokunkra nyomják a szégyen bélyegét, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* mely a jövőben unokáinkat is megszégyenítette volna. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* A t. előadó úr nevet azon, hogy én az unoka szót említettem, mikor itt beszélek, akkor nem magamról beszélek, mert nekem nem lehetnek unokáim, hanem utóvégre is itt népképviselők vagyunk és a nemzet nevében beszélünk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Azután a kuruzsló menesztetett, az a nagy kuruzsló, ki azt a nagy hypnotisálást megkísérlette; azután a szabadelvű párt, mintha lidércznyomástól menekült volna, egyszerre beszédes lett; valami átváltozáson ment keresztül és meg mertek szólalni a szívnek őszinte érzelmei is, világos gondolatok, világos kifejezések nyertek hangot ebben a házban. Péchy Tamás, Morzsányi Károly t. képviselő társaink fölszólalásai erre vallanak. Kívánatosnak tartom, hogy mindaddig, míg a servilismus kisért azon a párton, ne némuljanak el ezek az igaz hangok. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Tartson ez a forrongás folyton, mert, hogy a servilismus még mindig itt van, az a napnál világosabb. Midőn Péchy Tamás képviselő úr a multkor oly őszintén, oly nemesen nyilatkozott nézeteiről a kormányelnökkel szemben és az ellenzék versenyezett a kormánypárttal az elismerésben, akkor valami ravasz politicus sunyisággal oda lopódzik a miniszterelnök úr füléhez és fariseus arczczal azt kérdi: »Mit szólsz ehhez kegyelmes uram?« *(Derültség a bal- és a szélső baloldalon.)* Ezt a szolgai szellemet kell onnan kiirtani és önök, a kik lerázták magukról a pártfegyelem nyűgét, önök, a kik a tiszta, önzetlen érzelmeknek akartak kifejezést adni, ne hagyják abba a harczot, míg ki nem pusztítják azt az erjesztő anyagot mely a szolgaiságot megtermékenyíti. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ki kell üldözni azt a szolgaszellemet, mely merész játékot folytat a nemzet színe előtt. Mert minek nevezzem én azt a kormánykrisist? Nem volt-e az egy pajkos játék? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Tartalmaz-e elég anyagot a krisishez a kormánypárt által hangoztatott indok: a liberalismust meg kell menteni. De hát kitől? Az ellenzéktől nem, mert ez programmjába jóval többet vett föl a szabadelvűség követelményeiből, mint a szabadelvű párt. Tehát önmagától kellett megmenteni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Kiadták a jelszót, hogy a liberalismust meg kell menteni, mikor ők maguk voltak azok, a kik rég megfojtották. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* A párt a kormány két ember hiján a régi marad, csak a kormányelnöki székbe ültetnek mást s meg van mentve a liberalismus. És miben áll ez a liberalismus? A polgári házasság kötelező voltának hangoztatásában. Mindenki tudja, hogy e kérdéssel miképen állunk. Mindenki tudja, hogy beérjük az elvi kijelentéssel; de azon túl nem megyünk egy lépéssel sem. Épen ez oknál fogva szükségtelennek tartom jelenleg foglalkozni a miniszterelnök úr programmjának ezzel a pontjával. De épen csak ez oknál fogva nem volt szükség a krisisre.

Hamis ez országban minden: érzület, erkölcs, felfogás, hamis a meghunyászkodás fölfelé, hamis volt az a loyalitás, melynek nevében a Hentzi koszorú készült, hamis a mostani jelszavuk, a midőn a liberalismus megmentése nevében vetót kiáltanak a magyar nemzet közjogi fejlődésének. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Ez, t. miniszterelnök úr, nem liberalismus, hanem conservativismus. Az őszinteségnek ezt a hiányát látom én már régen azokon a kormányszékeken. És ez nagy bajoknak a forrása. Hiányzott az őszinteség legutóbb is a királylyal szemben, a Hentzi-ügyben. Nem akadt egy a kormányférfiak közül, a ki fölvilágosította volna a Felséget a magyar nemzet érzületéről, melynél fogva multját és hőseit senkinek a kedvéért sem tagadja meg; *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* fölvilágosította volna hűségéről, arról, hogy ez a nemzet ma is készen áll őseinek példáját követni: »Vitam et sanguinem pro rege nostro!« *(Élénk helyeslés.)* És a király ma sincs fölvilágosítva, ma is neheztel. Én fölkérem a kormányelnök urat, ne késlekedjék a fölvilágosítással és megnyugtatással.

Siessen annál is inkább, mert a kiegyezés őszintesége iránt való hit megingott a nemzetben. Én hittem ebben az őszinteségben, de a kiegyezést hazámra károsnak tartottam. Ne akarják most azt a gyanút kelteni bennem és

Digitized by Google

nemzetemben, hogy az a kiegyezés nem egyéb, mint egy politikai csapda, melyben a nemzet önérzetét meg akarták fogni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

És, t. ház, hivatkoznak önök, hogy a 67-iki kiegyezés előnyeit bemutassák, arra a nagy haladásra, melyet ez az ország 25 éven keresztül tett. Elismerem, hogy van haladás, de t. ház, vajjon a kormánynak munkája-e ez?

Hiszen, ha tekintjük a pénzügyi tárczát, az egyensuly helyreállott ugyan, de bebizonyította tegnapelőtt Horánszky Nándor t. képviselőtársam, hogy milyen áron, valamint azt is bebizonyította, hogy a pénzügyi egyensuly helyreállításával még korántsincs helyreállítva ebben az országban a polgároknak vagyoni biztosítéka, mert ma sem tudják, hogy micsoda kulcs szerint fizetik adóikat. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ebben az esztendőben ennyi, a következő esztendőben már több és nem tudja senki, hogy miért; és a t. minister úr a közegei által ráutaltatja egyenest, ha alkudni nem akar. Ez, t. ház, nem előre haladás, előhaladás csak annyiban áll, hogy az ország pénzügyi egyensúlya már fennáll, de azok a terhek, melyek ezért cserébe adattak, elviselhetlenek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És, t. ház, ha tovább megyek, a belügyi téren hol van a haladás? Hiszen visszafejlődés tapasztalható a belügyi téren. A közkormányzat rossz volt, a közigazgatás, a megyei kormányzat detto rossz. Minden bűn, a mely a közkormányzatban született, áttültettetett a megyei kormányzatba is. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Még pedig megnövekedve, akár csak nagyító üvegen látnók. Az igazságügyi téren hol vannak azok a rég igért reformok? Hol vannak az akkor felkeltett vágyak kielégítve, mikor Szilágyi Dezső t. igazságügyminister urat a ministeri székbe ültették? Hát kielégítést nyertek-e csak egy irányban is, hisz mindig a biztatások korát éljük. Pedig innen onnan már három éve, hogy melegíti azt a széket, *(Derültség bal felől.)* és még mindig a biztatás, még mindig a »vakulj magyar« politikájában leledzünk. Ha igazságot akarunk keresni, mindent találunk, csak igazságot nem, mert az igazságszolgáltatás annyira szövevényes, hogy az ilyen magamféle halandó, nem lévén jártas az ilyen ügyekben, eltéved a sok terem és hivatal között, a sok folyosón, mert mindegyik teremre rá van írva, hogy bűnügyi osztály, ez az osztály, az az osztály, tudom is én micsoda osztály és nem tudom, hogy melyiknek ajtaját nyissam, mert nem tudom, hova tartozik az én ügyem. Ha bejövök az egyikbe, utasítanak a másodikhoz, innen a harmadikhoz, még pedig sokszor a gorombasággal határosan. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Közoktatásügyünk, t. ház, haladt, de ez egyedül a hazafias magyar tanári karnak az érdeme. *(Úgy van!)* Mert a kormány részéről kiadott utasítások és tanterv soha sem involválták magukban ezen haladásnak feltételeit, azokon eligazodni bajos volna. Egyedül a tanárok érdeme, hogy lelkesedésük teljes odaadásával azon működtek, hogy a nemzet fiaiból világos elméjű férfiakat, nemes érzésű hazafiakat képezzenek.

És a tanterv maga is, ma is csak kisérletezés, kapkodás, mint megállapodott tanügyi politikánk a 25 év daczára. Ha a 25 év sem tud megállapodást eredményezni, mennyi kell ahhoz? Hiszen egy nemzet életében 100 év nagy idő, hány ember éli meg közülünk? És, t. ház, a mit mi ma hozunk, azt csak a jelennek és a közeljövőnek hozhatjuk, mert a közeljövő már túlszárnyal bennünket gondolkodásban, érzésben, műveltségben; ez ismét magának készít és a közeljövőnek tanügyi politikát. Mi magunknak sem tudtunk tanügyi politikát csinálni és a közeljövőnek sem. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A honvédelmi tárczáról nem szólok, jobb arról hallgatni, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* mert vannak dolgok, melyek a parlamentben kényességüknél fogva nem tárgyalhatók, de a melyekre elég rámutatni, mindenki megérti, mit akar az ember mondani. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Beszédemet tovább tágítani nem akarom, hanem azon kijelentéssel zárom beszédemet, hogy míg a minister úr a nem tágítás és nem szűkítés politikáját hirdeti, neki a költségvetést meg nem szavazom. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Veres József!

Veres József: T. ház! A most folyó vitában a képviselő urak között többen felemlítették azt, hogy a felföld gazdasági tekintetben mennyire hanyatlott, mennyire rászorúl a gyors segélyre. Engedje meg a t. ház, hogy a képet kiegészíthessem és rámutassak röviden arra, hogy az alföldön ugyanezt a panaszt hozzák fel. Az alföldi nép bajait akarom röviden fölemlíteni, annál inkább, mert azok a tavalyi munkás forrongás alkalmával az egész ország figyelmét magukra vonták.

A new-yorki osztrák-magyar consulatus hivatalos jelentése szerint az 1890/91-iki egy évi időszakban az északamerikai Egyesült-Államokba Magyarországból 28.366 egyén vándorolt ki, túlnyomó részben a felföldről ugyan, de a magam környezetéből tehetek tanúságot, hogy szállingóznak már az alföldi megyékből is. Hogy mennyi vándorolt ki Oláh-, Szerb- és Horvátországba, meg Ausztriába, azt nem tudom. De az tény, hogy hiába volt a kormánynak eddig minden akadályozó intézkedése, hiába áll az ország határán a csendőr; a nép munka bíró

Digitized by Google

java része szökik Magyarországból munkát keresni szerencsésebb, boldogabb hazába, hol az ember nehéz, de tisztességes munkája után nemcsak megél, de valamicskét félre is tehet.

Az egész alföldön Békés megyében is a téli munkának teljes hiánya miatt igen nagy a munkások nyomora, szegénysége, a mely munkahiány annyira megy, hogy oly falvakban, melyeknek tulajdon földbirtokuk nem igen van, hanem nagy uradalmak közé vannak ékelve, az őszi munka bevégeztétől a tavaszi munka megkezdéséig, a mint nekem sokan panaszolták, a sóra valót nem tudják megkeresni. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

A baj tehát megvan a felföldön és az alföldön egyaránt és a kormánynak van is rá egy egyetemes orvossága: a hol a bajt nagyobb mértékben észleli, ott szaporítja a csendőrséget. Én, ki a nép viszonyait ismerem, bámulok a fölött, hogy ilyen le nem tagadható tények daczára mégis akadnak, a kik azzal ámítják magukat és másokat, hogy Magyarországon nincs munkáskérdés.

Pedig az nagyon is van, hanem fájdalom, nincs, a ki a munkáskérdést meg tudná, vagy meg akarná oldani. Jobban ismerik intéző köreink és tudósaink a külföldi viszonyokat, mint a hazaiakat és ha ezeket is ismerik, nem akarják, nem tudják, nem merik a gyógyszereket megszerezni. Sürgősebbnek tartja a törvényhozás kevés nagy ember kis baját gyógyítani, ministeri és főispáni nyugdíjakkal, mint sok kis ember nagy baját keresetforrások nyitásával. Törvényhozásunk közjogi kérdésekkel foglalkozik és a nagy tőke érdekeit szolgálja, mesterséges gyáripart teremt és a kisipart ennek kedvéért mesterségesen elnyomja. Emeli a hadsereg létszámát és a mellett nem akarja észrevenni, hogy a nép hadképességét más úton, más intézkedésekkel tönkre teszi. E tekintetben példát hozhatok fel. Az orosházi járás hadkötelezettei közül 1872 ben bevált 28%, 1882 ben már csak 18; 1884-ben már csak 9%. Ezen folytonos és nagymérvű csökkenésnek azon a vidéken, melyet a közvélemény Petőfi és Jókai leírásaiból tejjel és mézzel folyó Kánaánnak ismer, kell valami komoly okának lenni; van is és a kormány tesz is valamit: azt, hogy észrevévén a csökkenés számát, egy évvel hátrább tette a sorozás idejét, minden egyéb maradt a régiben. Szaporították a korcsmákat, engedik mérni a mérges pálinkát, a hamisított italokat, hamisított élelmi szereket; engedik, hogy a régi keresetforrások beduguljanak, újakat pedig nem nyitnak.

Az a jó élelmezés, a melyet Jókai oly inycsiklandozóan, étvágygerjesztően tudott regényeiben leírni, régen nincs meg, az az arató és cséplő nép nem él oly bő és tápláló eledelekkel, a mint az ő regényeiben olvasni szoktuk, hanem a legnagyobb munka idején sok munkásnak a száraz árpáskenyér mellé savanyított ugorkára, nyers paprikára, vagy dinnyére jut a keresetből. A gazdát nyomja a nagy adó, termékeknek rossz az ára, a gazdasági gépek lenyomták a kézimunka értékét, a földmíveléshez sokkal kevesebb cseléd és napszámos szükséges, mint azelőtt és ott is, a hol szükség volna rájuk, mint pl. a mezőhegyesi uradalomban, ezrével szállítja az igazgatóság a felföldről a munkásokat, a kik sokkal gyengébb munkások ugyan, de olcsóbbak és így fiscalis szempontból a helyi munkásokat engedik más határba menni munkát keresni. A munkáskínálat már az alföldön is nagy és ezt a lelketlen bérlők és birtokosok felhasználják a cselédbér és napszám túlságos lenyomására, ingyen szolgálmányok rendszerítésére, embertelen bánásmódra. Én pl. panaszkép hallottam és méltó a panasz, hogy egy uraságnál egy cselédszobában 34 embernek kell szorúlni. Természetesen ott igazi pihenésről szó nem lehet. Azért a legjobb cselédeknek kedvezésképen megengedték nagy kegyesen, hogy nyáron tisztítsa és meszelje ki a sertésólat, ott legalább csendesen kipihenheti fáradságát. S miért nem veszik észre a hatóságok e visszaéléseket, annak a magyarázata igen egyszerű és természetes. A kik ezeket a visszaéléseket elkövetik, virilisek a megyénél és községnél, tehát nagy mértékben befolynak a hatósági közegek választásába és megbuktatásába. Ne méltóztassék azt gondolni, hogy csak én látom ily sötétnek a helyzetet, a kit nyiltan, vagy leplezetlen azzal vádoltak az ottani munkásforrongás idején, hogy a munkásokat izgatom. Teljességgel nem tettem. Az a hiresztelés nem volt egyéb, mint alaptalan és lelkiismeretlen gyanúsítás és ügyetlen kortesfogás. Én ellenkezőleg minden tőlem kitelhetőt megtettem a magam körében arra nézve, hogy munkaadók és munkások között az egyezés létrejöhessen, de ellenfeleim nehezítették és akadályozták törekvésemet pártérdekből.

Már április 19-én gyűlésre hívtam össze a gazdákat és a napszámosokat és jó akarattal figyelmeztettem a munkásokat az értekezleten s a helyi hírlapban, hogy tartózkodjanak minden törvénytelenségtől és fenyegetéstől, mert azt előre lehet tudniok, hogy azok megtorlatlanúl nem maradnak. Ezt a kortesfogásból eredt gyanúsítást legjobban megczáfolták a legutóbbi képviselő-választásnál magok a legilletékesebbek: a földmíves szavazók, tehát a munkaadók; midőn ellenjelöltemre, a ki gazdatiszt létére programmbeszédében a munkáskérdés megvilágítására nem mert vállalkozni, 40 szavazatot adtak, én reám pedig, a ki e kérdést teljes nyiltsággal

Digitized by Google

kifejtettem programmbeszédemben, 500-an szavaztak. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Nemcsak én látom az ottani helyzetet ily sötétnek, hanem többek közt gr. Szapáry Gyula akkori ministerelnök is, a ki bizonyára hivatalos informatiok alapján itt a házban így nyilatkozott: »A békésmegyei bajokat az okozza, hogy az odavaló tisztviselők nagy része nem áll feladatának magaslatán.« Wekerle pénzügyminister pedig jelentésében azt mondja: »Azon munkásmozgalom, ha a munkát kereső napszámosok részére a munkára megfelelő tér nyittatik s a kisebb gazdák és nagyobb birtokosok munkásaik iránt méltányosabbak lesznek, lassanként meg fog szűnni.« Gaál Jenő t. képviselő úr alapos és tárgyilagos tanúlmányában az ottani munkászavargások okául fehozza az ottani megélhetési viszonyokat, a közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezet működésének hibás és hiányos voltát, a túlnépességet és a munkaadók méltánytalanságát. A csanádmegyei gazdasági egyesület, a melyet e kérdésben szintén illetékesnek kell elismernünk, hasonló okokat hoz fel. Egy év leforgása után, mialatt én e gyanusítással szemben a latin közmondással vigasztaltam magamat: »Conscia mens recti famae mendacia ridet«: ugyanaz a megyei lap, a mely ellenem a gyanusítást megkezdte, a következő szavakban nyilatkozott: »Komoly megyyőződésünk, hogy a tavalyi sajnos mozgalom egészen más alakot ölt, ha a békésmegyei gazdasági egylet a helyett, hogy a tagadhatlanúl fenforgó bajok indokát félre nem magyarázza s az egylet tagjaiban meg van a képesség, úgy talán az erkölcsi bátorság, egy részét illetőleg megvan az önzetlenség olyan értelemben tárgyalni a kérdést, mint a hogy azt a szomszéd vármegye gazdasági egylete cselekszi s kimondani azt, a mit a csanádmegyei gazdasági egylet most kimondani nem habozott: »A megye területén lefolyt munkásmozgalmak az uzsora és angária mértékben túl kihasználásában rejlő oka volt.«

Egy év kellett arra, hogy az ottani és felsőbb körök a bajok igazi okát felismerjék. Sőt többet mondok. Még ma sem ismerik. Mert hiszen valójában mire volt szüksége az ottani népnek? Munkára. És mit kapott? Kormánybiztost munka nélkül. Mikor Szapáry Gyula volt ministerelnök itt e házban azt jelentette ki, »hogy a szükséges munkáról az ősz és tél idejére maga a kormánybiztos gondoskodott«, mindegyik község munkásai találgatni kezdték, hogy melyik másik községben adott a kormánybiztos munkát és máig sem találták ki. Egyetlen egy munkát várhatott volna az ottani környék népe a kormánybiztostól, a régóta vajudó szarvas-mezőhegyesi vasút építésének megkezdését. Máig sem vágta bele a kapáját.

Nem ismeri az ottani bajokat a közönség; mert a hírlapok hatásvadászat kedveért egészen hamis híreket eresztettek világgá. Hírlapokban táviratok jelentették, hogy Orosházát a munkások négy sarkán felgyujtották. Valóságban pedig egy ház égett le kéménytűzből. Egy másik hír az volt, hogy Orosházán a munkások éjjel a községházát ostromolták és mi, a kik ezt a budapesti lapokból olvastuk, azon az éjen csendesen pihenttünk.

Nem ismerte a kormánybiztos az ottani nép jellemét; azok a tanácsosok pedig, a kikre hallgatott, megijedtek, tökéletesen elvesztették a fejüket és olyanokat cselekedtek és cselekedtettek a kormánybiztosssal, hogy a munkások kaczagtak rajta és mintegy kárörömmel mondták maguk között, hogy ugyancsak szepegnek az urak. Erre nézve jellemző esetet hozok fel, a mi a hírlapokban is tudomásra jutott. A főispán látogatásra ment Csorvásra a szolgabíróval együtt és mikor ez onnan visszakocsikázott székhelyére, Orosházára, a temető mellett puskalövés hallott. Rögtön kész volt nála a gyanú hogy a főispánt a munkások le akarták lőni.

Azt mondták, hogy a kocsi mellett csapta fel a golyó a port, hogy a hintó sárhányóját súrolta a golyó. A főispán, a megyei főjegyző, ügyész, szolgabiró stb. mind nagy vizsgálatra futottak össze, kisütötték, hogy egy csősz csakugyan lőtt. Ezt rögtön elfogták, a ki elismerte, hogy lőtt, azt mondván, hogy a túlságosan elszaporodott szarkákat kell neki az előljáróság rendeletéből pusztítani és ő egy fészkébe szálló szarkára lőtt. De ezt nem lehetett elhinni, mert akkor nem lett volna alkalom megmenteni a hazát és azért egy gyermeket küldtek fel a fára, a ki csakugyan ledobta a fészekből a meglőtt szarkát. Az egész megye kaczagott a felsülésen. Az illetők azonban nem akartak ebben megnyugodni, ők okvetlenül a hazát akarták megmenteni. Híre futott egyszer, hogy Orosházán a király élete ellen összeesküvést szerveztek a munkások. A gyanusakat elfogták, folyt napokon át a szigorú vizsgálat a főispán jelenlétében, nagy titkolózás mellett.

A hírlapokban megjelentek rémítő hírek és a vizsgálat eredménye az lett, hogy a munkást pár nap múlva, mint teljesen ártatlant, szabadon kellett bocsátani. Az egész megye nevetett. Hanem az illetők még ekkor sem akartak okúlni. A leginkább érdekelt Orosháza község előljárósága már május 11-én kimondta, hogy a mennyiben úgy a maga tapasztalata, mint illetékes egyéneknél tett puhatolózások nyomán meg van arról győződve, hogy Orosházán, a mennyire emberileg meghatározható, zavargásoktól tartani nem lehet és a katonaságra szükség nincsen: kéri tehát annak eltávolítását. A kormánybiztos

Digitized by Google

azonban mégis egy évnél tovább tartotta ott a katonaságot és hogy csúfot ne valljon, emberei által csendesen értésére adta az előljáróságnak, hogy kérjék újra a katonaság eltávolítását, mert végre ezt is meg kellett volna tennie, kérték tehát újra az eltávolítást s így történt a megszabadúlás.

És most a község arra kiváncsi, hogy az ezer forintnál többre rúgó katonatartás költségeit ki fogja neki megtéríteni, miután ő a katonaságot nem kérte, sőt annak szükségtelen voltáról fel is írt. Mi tenni valója van tehát Békésen a kormánybiztosnak? Szapáry volt miniszterelnök nyilatkozata szerint fel van ruházva azon hatalommal és intézkedési körrel, hogy Békésmegyében a munkás ügyeket ő vezesse és intézze, máskülönben neki semmiféle politikai ügyekben rendkivüli hatalma és kivételes eljárásra felhatalmazása nincs.« Mi történik mégis abban a megyében, t. ház? A megerősített alapszabályok mellett működő egyleteket feloszlatják, új olvasó körök és egyletek alakúlására az egyesületi záradékot meg nem adják.

A gyanakodás annyira megy, hogy itt is, mint a csorvási szarka esetében kénytelen az ember nevetni rajta.

Itt van egy ilyen egyesület alakúlására vonatkozó jegyzőkönyv. Új-Kígyóson alakúlni akart egy olvasó egylet. Az alakúló gyűlésre vonatkozó jegyzőkönyvben a következők vannak: »Ezek után a közgyűlés közfelkiáltás útján tisztviselőkké a következőket választotta meg: Ngos Széchenyi Lajos czímzetes kanonok, róm. kath. plébános tiszteletbeli elnök, dr. Divis István községi orvos elnök, Léki Kornél, róm. kath. s. lelkész, alelnök, Radovics István községi irnok, jegyző, Rákóczi János kovács-iparos, gondnok stb.«

Azt hinné az ember, hogy egyáltalában nem veszedelmes egyének. A tudósítás a kérelemre mégis így hangzik: A nagyméltóságú ministerium oly kijelentéssel küldi le az alapszabályokat, hogy a szokásos engedélyezési záradékkal a békésmegyei különös viszonyokra való tekintettel nem láthatja el. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Hát, t. ház, ha még ilyen egyénekről is tart a kormány, hogy ezek munkás zavargásokat idéznek elő, akkor én bátran bízhatom a közvélemény megítélésére, hogy nem ismerik az ottani viszonyokat és javas asszonyhoz méltó orvosságokkal akarják az ottani bajokat gyógyítani. *(Derültség. Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Madarász József: Térjenek át mameluk egyesületekre, majd megadják az engedélyt! *(Derültség bal felől.)*

Veres József: A nép igazán úgy gondolkozik, a hogy Madarász József képviselőtársam közbeszólott s bizonyítéka ennek az, hogy egyik egylet, melynek alapszabályait szintén nem erősítették meg, kétségbe esésében inkább kész a »szabadelvű pártkör« nevet felvenni, mert azt hiszi, hogy így megadják rá az engedélyt. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Egy másik kört, melynek hivatalosan megerősített alapszabályai szerint a czíme a »függetlenségi kör«, az alispán a szolgabíró által meginteti azért, hogy politizálásba ne avatkozzék, mert különben be fogja záratni és fel fogja oszlatni. A kifogás egyik oka az, hogy a mult képviselő-választás után a körszolgának valami csekély jutalmat szavaztak meg azért, mert a téli választás miatt sáros lábbelivel és a közönségesnél nagyobb számban járván a tagok az egyletbe, a szolgának több dolga volt a helyiségek tisztántartásával. Ez már politisálás, a mi miatt az egyletet hivatalosan megintik! A hírlapok árúsítását minden tilos és nem tilos módon megakadályozzák, az egyesülési jogot egészen törvényen kivűlinek tekintik. Kifejezte itt a képviselőházban Irányi Dániel, kifejezte maga a megyegyűlés, kifejezte a békésmegyei gazdasági egyesület, mely először kért ijedtében kormánybiztost, hogy ott már kormánybiztosra egyáltalában szükség nincs, a kormány azonban jobban akar tudni mindent s a kormánybiztos még mindig ott van. Ezek az illetők tehát törököt fogtak, de viszi őket. *(Derültség szélső bal felől.)*

De t. ház, logika sincs a kormány eljárásában. Azok a bajok, a melyek voltak Békésmegyében, nemcsak Békés vármegyére szorítkoztak, hanem megvannak a bajok, sőt még a kitörés is megvolt Csanád, Csongrád, Arad, Biharmegyékben, tehát majdnem az egész alföldön. Miért kell tehát épen Békés vármegyét megbélyegezni azzal, hogy kormánybiztost tartanak ott? Vagy talán a hivatalnokok ellenőrzése, a gazdasági viszonyok javítása a mostani kormányzás mellett kormánybiztos nélkül lehetetlen?

Mert egy egész vármegyét ok és haszon nélkül ostromállapotba helyeznek, a gyülekezési jogot, sajtó-szabadságot megszorítják, sőt felfüggesztik, késedelmes, czéltalan és törvénytelen eszközöket használ a kormány: nem fogadom el a költségvetést, hanem csatlakozom Pázmándy Dénes t. képviselőtársam határozati javaslatához. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki nincsen felírva. Kérdem a t. házat, kíván-e még valaki szólani? Ha senki sem kíván szólani, akkor a vitát ezennel bezárom.

Az ülést, mielőtt a zárbeszédekre kerülne a sor, 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: A felfüggesztve volt ülést ezennel

Digitized by Google

megnyitom. Méltóztassék a zárbeszédek előtt meghallgatni az állandó igazoló bizottság előadójának jelentését. *(Halljuk!)*

Ragályi Lajos előadó: T. ház! Mint az állandó igazoló bizottság előadója van szerencsém jelenteni, hogy dr. Wekerle Sándor m. kir. miniszterelnök úrnak Szatmármegye nagybányai választó kerületében és Tisza Lajos gr. ő császári és apostoli királyi Felsége személye körüli minister úrnak . . . . *(Mozgás a szélsőbalon.)* — ez a címe — Szeged alsó választó-kerületében újból képviselővé történt megválasztásáról szóló általános jegyzőkönyveket a bizottság vizsgálat alá vevén, miután a jelzett megbízó levelek a törvény követelményeinek úgy alakilag, mint tartalmilag mindenben megfelelnek, nevezett képviselő urakat a bizottság a 30 napi kérvényezési határidő nyitva tartása mellett igazolta. *(Éljenzés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! A 30 nap fentartásával igazolt képviselő urak jegyzékbe fognak vezettetni s a mennyiben az osztályba sorolás szüksége merül fel, Wekerle Sándor képviselő úr a 3., Tisza Lajos gr. az 5. osztályba osztatik be.

Következnek a zárbeszédek. Zárszó illeti az előadó urat és az indítványok beadói közül Pázmándy Dénes és Apponnyi Albert gr. képviselő urakat. Az előadó úr kíván szólani.

Hegedüs Sándor előadó: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az imént bezárt vitában pénzügyi dolgokkal tulajdonképen csak Bujanovics Sándor és Horánszky Nándor t. képviselő urak foglalkoztak, a kiknek ezért köszönettel tartozom. Különös köszönettel tartozom Horánszky Nándor képviselő úr beszédének azon részéért, melyben pénzügyi helyzetünkre reflectál. Mert habár némely részletekben és némely számításokban nem is értek vele egészen egyet, de irányzatára és azon törekvésére nézve, a melylyel a nemzetet a helyreállított egyensúly és a pénzügyi helyzet tekintetében minden illusiotól óvja, teljes mértékben egyetértek vele. És ezt annál nagyobb köszönettel fogadom, mert megvallom, hogy ellenzéki részről az ilyen figyelmeztetésnek sokkal nagyobb súlya van. De engedje meg t. képviselőtársam, hogy midőn ezt egész tárgyilagossággal megjegyzem, egy perczig megvédjem magamat ama vádja ellen is, mintha én a multban az ismeretes deficiteket szépítgettem volna. *(Halljuk! Halljuk!)* Jól tudom, hogy számításaim, néha eltértek, bár arithmetice nem lényegesen; azt is jól tudom, hogy az ország anyagi helyzetére nézve néha eltérő adatokat hoztunk fel: de már azt mondhatom, hogy a mi a pénzügyi eredményt illeti, t. i. a zárszámadási eredményeknek az előirányzattól való eltérését, abban nekem, mint előadónak, semmi részem sincsen. Jól méltóztatik arra emlékezni, hogy különösen akkor, a mikor a túlkiadások folytán oly mértékű deficit állott elő, minőre az előirányzat tárgyalása alkalmával egyáltalában számítani nem lehetett, a pénzügyi bizottság volt az, a mely a legszigorúbb rendszabályokat indítványozta oly határozati javaslatok alakjában, a melyeket a t. ház elfogadott és t. képviselőtársam is teljes mértékben helyeselt.

Nem lehet tagadni, hogy terheink és kiadásaink az utóbbi évek alatt nagy mérvben szaporodtak. De nem egészen értem azt, hogy Bujanovics Sándor t. képviselőtársam hová czélzott akkor, a midőn az 1893-iki eredményeket és összegeket összehasonlította a 70-es évek zárszámadásainak eredményeivel. Ezen két dolog már egyszerűen csak azért sem hasonlítható össze, mert előirányzatot zárszámadással összehasonlítani igen nehéz dolog és mert az 1870-iki költségvetés óta költségvetésünk nemcsak anyagilag és alakilag, de beosztásában is lényeges változásokon ment keresztül. A t. képviselő úr kiemeli azt, hogy azóta 253 millió forinttal emelkedtek netto kiadásaink. Én erre a megdöbbentő összegre csak annyit jegyzek meg, hogy ezen összegből 114 millió forint üzemi kiadásokra vonatkozik, a mi nem nevezhető terheink szaporodásának, mert ez egyszerűen fokozása azon közszolgáltatásoknak, melyek a közönség érdekében fejlesztettek és a melyek az állam jövedelmeit is emelték. Viszont azt is jól tudom, hogy a dohányjövedék kezelése, mióta brutto alapra van a költségvetés fektetve, szintén már számokban nyer kifejezést és nem úgy, mint azelőtt a 70-es években. Az összehasonlítás tehát ily indokok alapján, a melyeknek részletezésébe bocsátkozni nem akarok, csaknem lehetetlen. Elismerem, hogyha az egyes indokokat vesszük, a melyekre beszédében a t. képviselő úr később szintén rátér, igen jelentékeny emelkedés mutatkozik. Nagyon jól tette, a t. képviselő úr, hogy egész tárgyilagossággal meg méltóztatott jegyezni, hogy van ebben a mesterséges fokozásnak és természetes fejlődésnek is része. Nézetem szerint azonban a helyzetnek és a fejlődésnek megítélésénél arra kell a főfigyelmet fordítani, hogy azon események, a melyekben az egyes jövedelmi ágak államháztartásunk terheit fedezik, miképen fejlődtek és hogy kiadásaink között mily módon fejlődtek a hadügyi, a közösügyi és a honvédelmi, erősen meddőknek nevezett kiadások, a melyeket azonban én korántsem tartok oly meddőknek, mint a minőknek azok mondatnak, mert a többiek tisztán belügyi szükségletünk kielégítésére és fedezésére fordíttattak. Azt hiszem, t. ház, hogy ezen arányok sokkal szabatosabb képet adnak arról, hogy a közgazdasági és politikai helyzet helyes volt-e,

Digitized by Google

mintha a brutto számokat veszszük ki az egyik mérlegből meg a másikból és ezeket hasonlitjuk össze. Hogy a közösügyi, a hadügyi s honvédelmi kiadásokkal foglalkozzam, egy arányszámot állitok fel. *(Halljuk! Halljuk!)* Mig 1870-ben a közösügyi terheknek aránya összes kiadásaink 17·75%-át tette, addig most ez, ha a vámjövedéket — igen helyesen — szintén tekintetbe veszszük, illetőleg ha a kiadást brutto tekintjük, a vámjövedék födözetén kivül csak 10 és ½%-ra megyen. Az tehát, mintha az u. n. közösügyi moloch ma aránylag többet emésztene föl bevételeinkből, mint ezelőtt 20—23 évvel, ezen számok alapján nem áll. Sőt ha tisztán a hadügyi kiadásokat veszszük is, azt tapasztaljuk, hogy összes honvédelmi és közös katonai kiadásaink, költségeinket a legmagasabb mértékben akkor vették igénybe, midőn a 14—15%-ot érték el. Külföldi, igen előre törekvő államokban ez a legkisebb mértékben 17%-ot tesz; de felmegy sokszor egész a 25—33%-ig is. Igen természetes, hogy nekünk a mi helyzetünkben sokkal szerényebben kell költekeznünk ezen kiadásokra, azonban mégis azt hiszem, hogy a monarchia és különösen a Magyarország védelme érdekében tett kiadások nem tekinthetők meddőknek, mert ezek biztositják magát az életet és fejlődést. S ha a kiadások mégis csak ilyen arányban fejlődtek, az a pénzügyi politika, a mely ezt lehetővé tette, nem mondható kedvezőtlennek. Kétségtelen, hogy az egyensúlynak helyreállitása jelentékeny adóemelések útján történt, de engedje meg Horánszky Nándor t. képviselőtársam, azt az állitását még sem fogadhatom el, hogy ez tisztán arithmetikai művelet, a mi alatt bizonyára azt értette, hogy minthogy ennyi a szükségünk, tehát fokozzuk az adókat odáig, hogy ez a szükséglet fedezve legyen. Nem épen ilyen meddő arithmetikai művelet ez, mert akkor adók tekintetében az eljárás nem az lett volna, a mi ezen fejlődési processus alatt volt, hanem egyszerűen a régi adóknak azon százalékig való felemelése lett volna az arithmetika követelménye, a mekkorát a szükséglet kivánt. Azt hiszem, közbejátszott ebbe egy magasabb szempont is és ez a közgazdasági érdekeknek kimélése, a fejlődésnek tekintetbe vétele és a nemzetgazdasági törvényeknek szem előtt tartása, a midőn oly jövedelmi forrásokat kerestünk, a melyek a direct adókon kivül egészen uj alapokat vettek igénybe s ennek következtében a teherviselést mindenesetre egyenlővé tették az országban s egyúttal az állam jövedelmeit is nagy mértékben fokozták. Nem lehet tagadni, hogy viszont az üzemeknek, különösen az államvasutaknak jelentékeny jövedelme szintén nemcsak pénzügyi művelet volt, de egyúttal oly közgazdasági actio, a mely a forgalom élénkitése által és a földbirtok értékének emelése következtében határozottan nemzetgazdasági jelentőséggel bir. Ha e mellett ez jelentékeny fedezeti összegeket nyújt a költségvetésnek javára, ez igen természetesen csak előnyös dolog. De nem mondható az, hogy ez csak arithmetikai művelet. T. képviselőtársam maga is megerősiti ezen állitásomat azzal, hogy midőn kritisálja az egyenes adók körül észlelhető némely bajainkat, a melyekre nézve én bizonyos mértékig egyetértek vele; hogy a midőn kiemeli a keresetiadó, kivált a harmad osztályú kereseti adónál előforduló nagy kellemetlenségeket és kritisálja a fogyasztási adók sorában az italmérési adót akkor ő maga sem támadja meg ezen adónemeket magukban véve, hanem csak egyes correctivumokat akar elővenni, hogy azok anomaliái és igazságtalanságai megszüntettessenek. Az államháztartás fedezete szempontjából ezeket az adókat ő maga is felhasználná, csak azt tartja szükségesnek, hogy azok a kirivó túlzások és néhol ez adónemeknek a nemzetgazdasági erővel arányban nem álló igénybevétele szünjék meg. Ebben vele egyetértek, a mit bizonyit az is, hogy előadói bevezető beszédemben erre fektettem a súlyt és ezzel indokoltam nemcsak pénzügyi tekintetben, de közgazdasági tekintetben, sőt lehet mondani igazságérzet szempontjából is az adóreformok mielőbbi foganatba vételét.

Azt hiszem, hogyha nem akarom fárasztani a t. házat, *(Halljuk! Halljuk!)* a pénzügyi részszel elkészülhettem. Ugy gondolom, lesz alkalom akkor, midőn bele fogunk menni a reformok vitatásába, azon eszméket, melyek közt igen becsesek is vannak, közelebbről szemügyre venni birálat tárgyává tenni és nézeteinket az adó rendszeresebb feldolgozása és igazságosabb kiosztása tekintetében előadni.

Most engedjen meg a t. ház egy pár észrevételt azokra, a mik a helyzet politikai részéről előadattak. *(Halljuk! Halljuk!)* Természetes, hogy a ház iránt köteles figyelem, de különösen azon hely iránti szigorú kötelesség, melyet most elfoglalok, reám a legszigorúbb tárgyilagosságot szabják. Ennek következtében azon kérdésekkel, melyek itt a legtöbb érdeklődést keltették, nem foglalkozom s a kormányválság historiája és azon állásra, melyet abban a kabinet jelenlegi feje elfoglalt, nem fogok kiterjeszkedni. Méltóztattak hallani, hogy tulajdonképen ezen történetnek két variansa van. Az egyiket előadta hivatalos kiadásban maga az igen tisztelt ministerelnök úr, elmondván, hogy a kabinet alakulásának mi volt az indoka, programmja, milyen elveken alapul és ezen az alapon kérte a ház bírálatát. Elismerem, hogy az ellenzéknek joga volt ezzel be nem érni, de már bocsánatot kérek, én azt hi-

Digitized by Google

szem, azon t. képviselőtársaim a nemzeti párton, a kik e válság leírásával foglalkoztak, nevezetesen Hock János és Sághy Gyula t. képviselő urak, tulajdonképen inkább rémdrámát adtak elő, mint historiát. Kezdődött az első felvonás Komáromban, noha ez ellen tiltakozott Horváth Gyula t. képviselőtársam a maga loyalitásánál fogva; a második felvonás Bécsben s a harmadik Budapesten folyt le. Még az aristotelesi szabályt sem tartják meg, hogy a helyegység megőrzendő. Azonban ha tárgyilagosságomat meg akarom óvni, e kérdéssel azon szempontból, melyből t. képviselőtársaim e historiát a magok felfogása szerint előadták, nem foglalkozhatom. Én tehát az elbírálást e tekintetben a közönségre bízom és a t. ház bölcs belátását hívom fel, hogy kinek a szava fogadandó el a dolgok pragmaticus és hű előadása tekintetében s hogy ki lehetett jobban informálva az egész ügyben: Wekerle Sándor ministerelnök úr-e, vagy Hock és Sághy t. képviselőtársaink? Kiki fogadja el azt a varianst, a mely neki tetszik, a szerint, a mint hitelt ad az egyik, vagy a másik forrásnak. Én természetesen a t. ministerelnök úr előadását fogadom el kiindulási alapul és így nem foglalkozom azon problemával, melyet t. képviselőtársaim ehhez fűztek.

Két megjegyzéstől azonban nem zárkózhatom el. Az egyik egy elejtett szava Hock János képviselő urnak, a kinek beszédében a szellemességet nem vonta senki kétségbe, noha egy képviselő úr szemére vetette, nem a háznak és nem a többségnek, hanem egyik hírlapnak, hogy az, a mit Hock képviselő urról állít, t. i. izetlenkedett, talán erős. Engedje meg azonban nekem ugyanazon képviselő úr, hogy az, hogy ugyanazon másodperczben a szabadelvű párttal szemben ily kifejezést használjon: »kufárkodás«, »ledérség«, hitványság« azt hiszem, nincs egészen helyén. A tárgyilagosság mértéke tehát nagyon különböző köztünk. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* Másik megjegyzésem az, hogy midőn Hock János t. képviselőtársam Horváth Gyula t. képviselőtársam rectificatiojára válaszolt, azt mondotta, hogy katholikus ember e házában már nem is beszélhet a nélkül, hogy bocsánatot ne kérjen. Én bocsánatot kérek, de ez a valóságnak nem felel meg, mert itt nem beszél protestans, nem beszél katholikus és nem beszél izraelita. *(Általános helyeslés.)* Itt t. ház beszélnek . . .

Madarász József: Mamelukok és függetlenségiek! *(Élénk derültség).*

Hegedüs Sándor előadó: Beszélnek a nemzet képviselői és azon nyilatkozataikban, melyeket itt tesznek, nézetem szerint az idealis törekvésnek annak kell lennie, hogy senkin se lehessen felismerni, hogy melyik felekezethez tartozik. *(Helyeslés.)* Oly tárgyilagosságra és feltétlenül, tisztán az ország érdekei szempontjából való kiindulásra van szükség minden kérdésben, hogy nem szabad hivatkozni itt sem dogmára, sem felekezeti álláspontra. *(Helyeslés.)* Ennek következtében nem fordult ugyan elő, a mit Hock János t. képviselőtársam állít, hogy itt türelmetlenség nyilvánult volna oly nyilatkozatokkal szemben, a melyekben talán felekezeti álláspontra is volt hivatkozás: de engedje meg t. képviselőtársam, szoros parlamenti szempontból azt hiszem, hogy az oly hivatkozás helyén nincs.

De egy köszönettel mégis tartozom Hock János t. képviselőtársamnak. Ő, t. i. egy igaz és szép szót ejtett ki, azt mondotta, hogy a nemzet valódi tehetségekben sokkal szegényebb, hogysem valamely tehetség érvényesülése ellenében akármit is szabad volna tenni. Szó szerint nem idéztem, de az értelme ez volt. T. képviselőtársamnak ebben igaza van és hogyha megjegyzéseiben ez a tétel kritikát akar talán gyakorolni a szabadelvű párt fölött, a mennyiben az e szempont ellen vétett, ezt a kritikát teljes mértékben megérdemelte. Ezt magam is aláírom, de akkor engedje meg t. képviselőtársam, az ő egész beszéde nem vonatkozott egyébre, mint három jelentékeny tehetségnek lejáratási törekvésére. *(Helyeslés jobb felől.)* Lehet akármilyen a vélemény az illető két activ és egy visszavonult ministernek bármely működéséről; de hogy azok nagy tehetségek, hogy azok nagy tapasztalatokkal és tudományos készültséggel állnak az ország szolgálatába, az kétségtelen. *(Helyeslés jobb felől.)* Ha tehát t. képviselőtársam megengedi és megköveteli, hogy semmi se álljon bárminő tehetség érvényesülésének útjában, akkor első sorban ő maga kövesse a tanácsot *(Helyeslés jobb felől. Zaj a szélső baloldalon.)* és ne adjon tápot oly törekvéseknek, a melyek ez ellen irányulnak. *(Helyeslés jobb felől.)*

A kormány programmjával és keletkezésének okaival, nézetem szerint, magasabb szempontból kritikát, és pedig erős kritikát gr. Apponyi Albert gyakorolt, de úgy ő, a kinek beszédével röviden és tárgyilagosan azonnal foglalkozni fogok, valamint t. elvbarátai, a kik általában a vita ezen részében résztvettek, a parlamenti szempontot gyökeresen szem elől tévesztették, mert ott, a hol kancellaria, a hol cabinet-politika, a hol absolutismus van, ott igenis kell foglalkozni a hátsó ajtón járkáló tényezőkkel. Ezt elismerem egyszerűen azért, mert ott kiszámíthatatlan és ellenőrizhetetlen a politika úgy a nyilvánosság, mint a törvényhozás részéről. De hogy ott, a hol parlamenti kormány van s a kormány előáll és azt mondja: »Mindenért, a mit mondok és teszek, én vagyok felelős« hogy ott, mondom, ezzel be ne érjék s ha eltérők az elvi álláspontok, a küzdelmet ne a kormány ellen

Digitized by Google

folytassák, hanem azt kutassák, hogy ki ül a kormány háta mögött: ez nézetem szerint vétség a parlamentarismus ellen! (*Helyeslés jobb felől.*) Én azt hiszem, hogy más szempontból is téves ez álláspont. (*Halljuk! Halljuk!*) Merem állitani, hogy téves ez moralis szempontból is, mert egyfelől gyengiti a felelősséget, másfelől vét az ellen a szabály ellen, melyet különösen a parlamentben már a hazafiság szempontjából is mindenkinek szem előtt kell tartania. Mindenkivel szemben csak azt kell nézni, mit mond és mit tesz. Legyünk iránta ellenszenvvel, ha nem jót akar s rokonszenvvel, ha nem rosz, a mit tesz. (*Helyeslés jobb felől.*)

Gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam a közelmultba nézett s 10—15 évre térve vissza, kiragadott a mult bírálata szempontjából egy institutiot, a főispáni intézményt s abból egy egész rajzot, vagy a mint egy ellenzéki lap mondta, satyrát csinált, a melyben a poesisnek is része van, mert úgy tudom, hogy a satyra a poesishez tartozik. A közelebbi korszakból pedig elővett egy másik tényt: a nemzetiségi mozgalmat; ezt kirajzolva, ebből merítette argumentumainak második csoportját. Végre a jelenlegi korszakból meritette a felekezeti küzdelmet s ehhez fűzte argumentumainak harmadik csoportját. Azt hiszem, e három kérdésben argumenrumentumainak mindhárom részében sok olyat mondott, a mi megszívlelendő, de nagyon sok túlzásba is esett. Egész tárgyilagosan kívánok erről szólani. (*Halljuk! Halljuk!*)

Ne méltóztassék azt gondolni, hogy a múlt védelmére kelek. Nem teszem ezt azért, mert most előadó vagyok s én ezt mindig respectálom. Másodszor nem teszem ezt azért, mert lehetetlenség, hogy ezzel tüzetesen foglalkozzunk, minthogy ez nincs napirenden. Különösen nem teszem ezt önmagam kritikája szempontjából azért, mert félek, hogy elvesztem a tárgyilagosságot, pedig azt meg akarom óvni. (*Halljuk! Halljuk!*)

A főispáni intézményről t. képviselőtársam egy meglehetősen satyricus rajzott adott azért, hogy a múlt ezen korszakát elítélje. Én nem polemisálok vele e tekintetben. Mondjuk, hogy úgy van. De mi következik ebből?

Az, hogy ezt az institutiot reformálni kell. És mire törekszik a kormány? Bejelentette a a közigazgatás reformjára vonatkozó törvényjavaslatot. Többet mondok, már az előző kormánynak javaslatában, azt hiszem, nem úgy volt contemplálva az a főispáni intézmény, a mint azt a t. képviselőtársam rajzolta s ha még voltak hiányai annak az insttutionak, a részletes tárgyalásnál lett volna helye előadni azt a correcturát, a melyet t. képviselőtársam szükségesnek tart.

De midőn azt mondotta, hogy a főispáni intézmény ilyen: ebből nem azt kellett volna következtetnie, hogy én e kormány iránt bizalommal nem viseltetem és nem szavazom meg a költségvetést, hanem ellenkezőleg azt, hogy megszavazom a költségvetést, de azután követelem, hogy ez az institutio minél előbb megvalósíttassék. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Mit mondott a képviselő úr a nemzetiségi kérdésre nézve? Azt hiszem, nagyon sokat mondott a Tisza-kormánynak és igen keveset a Szapáry-kormánynak javára. Egészen tárgyilagosan kívánok ezzel is foglalkozni. (*Halljuk! Halljuk!*) Bocsánatot kérek, én sohasem hallottam oly erős, post hoc, ergo propter hoc okoskodást, mint ennél a kérdésnél.

Hogyha azt mondjuk, Bécsbe utaznak a románok, nemzeti izgatást csinálnak, dr. Lucaciu, Ratiu pedig Bukarestbe utaznak stb. s mindez történt a Szapáry-kormány alatt és azután azt mondjuk, hogy történt azért, mert e kormánynak politikája a nemzetiségekkel szemben helytelen és mert az előző kormánynak vaskarja azokról levétetett: ha így okoskodunk, mondom, azt hiszem, minden tekintetben túlzás. Hogy pedig ez így van, annak bizonyítására nem hivatkozom másokra, mint azokra, a kik ebbe a dologba leginkább beavatottak; az erdélyi képviselőkre. Kérdezzük meg tőlük, mint a kik Erdélyben ezen mozgalmakat figyelemmel kísérték, nem voltak-e meg ugyanazok a hangok és ugyanazon urak részéről nem voltak-e meg ugyane törekvések már az előző kormányok alatt is? Méltóztassék meghallgatni őket, nem voltak-e meg akkor is ugyanazok a kifakadások a sajtóban és ugyanazok az izgatások a nép között és a sajtóban? Ezekkel szemben természetesen a sajtótörvény értelmében, a melynek rendelkezéseit respectálnunk kell, ugyanazon eljárás követtetett akkor is, mint most. A ki tudja, hogy a föld alatti munka hogyan folyik, az igazat fog nekem adni, hogy a sajtótörvény abban a mértékben ma sem válik be, úgy, hogy sokáig folyt az alattomos munka, míg egyszer csak nyilvánosságra került. És hogy a megalakult kormány alatt is történt bujtogatás, talán segélyezés, azt megengedem. Megtörtént a bécsi út, a minek sikere nem volt. Azt hiszem, ebben is van a kormánynak kis érdeme.

A kormány álláspontja most is ugyanaz, a mi a korábbi időkben volt. Hogy az eszközök nem voltak elégségesek: ez az administrationalis viszonyokból következik és ebből megint egy argumentumot merítek a közigazgatás reformjának szükségességére. Ne méltóztassanak tehát egy minister tendentiájául vagy hibájául tüntetni fel ezeket a jelenségeket, ha tárgyilagosságra akarnak számítani. (*Helyeslés jobbról.*)

Digitized by Google

Az eszmék harmadik csoportja, a melylyel a t. képviselő úr foglalkozott, e felekezeti küzdelmekre vonatkozik, melyekről azt mondja, hogy a kormány az okuk.

Bocsánatot kérek, hogyha ennek a felekezeti küzdelemnek a kezdetére térünk vissza, akkor gr. Apponyi Albert t. képviselő úr sokkal inkább tudja, semhogy azt nekem fejtegetnem kellene, hogy kezdetben tulajdonképen hogyan fejlődtek a dolgok. Az 1868-iki törvény 20—22 évig háborítatlanúl érvényben volt s ekkor a dogmákat nem emlegették. Nem tartozik reám ennek a fejtegetése, csak mint tényt constatálom. A rendelet kiadása után kezdődött, még pedig alulról az izgatás. Ebben az alsó clerus még nem vesz részt. Azután folyt az izgatás tovább és tovább, míg annak ellenállani többé nem tudtak. Most azt mondja gr. Apponyi Albert t. képviselő úr, hogy igen, mert ez a rendelet hibás és ha a kormány azokat a dolgokat megcsinálta volna, a miket ő tanácsolt: abban az esetben ez nem történt volna meg, a mi történt. Bocsánatot kérek, a jelenlegi helyzet bizonyítja, hogy megtörtént volna. Mert azon igen szép, correct és határozott beszéddel szemben, a melyet t. képviselőtársam a radicalis rendszabályok védelmére igen nemesen és szépen előadott, milyen választ kapott abból a táborból? Nem egyebet, mint gyanusítást, félreértést és a küzdelem szervezését. Már most, ha két esztendővel ezelőtt ugyanezt teszi vala gr. Apponyi Albert: azt gondolja, hogy akkor nem ugyanazon fegyverekkel, ugyanazzal az ellenállással, ugyanazzal az izgatással áll szemben? *(Úgy van! a jobboldalon.)* Legyünk csak tisztában az iránt, t. ház, mert vannak dolgok, melyeket vagy meg kell csinálni, vagy egyáltalában nem kell hozzáfogni; vannak dolgok, melyekkel szemben ugyanazon nehézségekkel, ugyanazon szenvedélyekkel és küzdelmekkel fogunk találkozni, bármikor fogjunk megoldásukhoz. A kérdés csak az, hogy van-e bátorságunk ezen küzdelmet keresztülvinni, igen vagy nem? *(Tetszés a jobboldalon.)* Én azt mondom, t. ház, hogy bármiféle lelkiismereti dologba belevágni bűn lenne, bűn lenne a törvényhozástól, bűn lenne az egyénektől és a kormánytól egyaránt. De abban, a mit aztán érintetlenül hagyni, az ország békéje és fejlődése szempontjából szükségesnek tartunk, abban haboznunk nem szabad, többet mondok: recriminálni sem szabad, mert ezzel gyöngítenők azt az álláspontot, melyet elfoglaltunk és annak érvényesítésével szemben szaporítanók ellenségeinket. *(Tetszés a jobboldalon.)*

T. képviselőtársam, de Horánszky Nándor t. képviselőtársam is tüzetesen kifejtette, hogy tulajdonképen azért nem viseltetnek a kormány programmja iránt bizalommal, mert nem ölel fel némely dolgokat s nevezetesen a nemzeti aspiratiok tekintetében több követelményt hangsúlyoztak és azokat ki is fejtették.

Hát, t. ház, az a kérdés itt, hogy mire és milyen sorrendben van szüksége az országnak, hogy melyik a sürgősebb és hogy egyáltalában milyen terjedelmű szükségnek felelnek meg az illető reformok? Azt hiszem, leghelyesebb mindig a legégetőbb és legáltalánosabb szükségletet kielégíteni és azon sorozatban haladni, a mint az illető szükségletek — természetesen magasak, országos szempontból — nagyobb vagy kisebb körök érdekeit elégítik ki és nagyobb vagy kisebb bajokat szüntetnek meg. *(Helyeslés jobb felől.)*

Azokat a kirívó adatokat, melyeket Horánszky Nándor t. képviselőtársam adózási viszonyaink tekintetében előadott, másképen magyarázni és az azokból keletkező követelményeket másképen érteni nem tudom, mint hogy az adóreformot sürgősnek tartom és sürgetem, mert az nem egyes kisebb testületeket vagy egyéneket és nem a nemzet egyik vagy másik rétegét érdekli, hanem érdekli a nemzet minden rétegét. Nemcsak pénzügyi szempontból szükséges, hanem behat nemzeti gazdasági viszonyaink fejlődésébe, sőt többet mondok, társadalmi viszonyaink fejlődésébe. Azt hiszem, nem vonja senki sem kétségbe, hogy ez olyan alkalmas és sürgős szükség, melyet háttérbe szorítanunk nem szabad. *(Élénk helyesés a jobboldalon.)*

Gr. Apponyi továbbá ékesszólásával — ma csak egy példával, de máskor számtalan alkalommal részletesebben — bizonyította a közigazgatási reform nélkülözhetlenségét és sürgősségét. Ez is általános és a nemzet minden rétegét egyaránt érdeklő fontos reform. Általános és nagy szükség azért, mert egyfelől meg kell szüntetni azokat a roppant mulasztásokat, elmaradásokat és ellenőrzés nélküli állapotokat, melyek e tekintetben fenforognak; általános és feltétlen szükség azért, mert ez által tudjuk csakugyan megerősíteni az állam consistentiáját, úgy, hogy a nemzetiségi velleitásokkal szemben nagyobb ellenállásra legyünk képesek; általános és feltétlen szükség, mert a magyar állam consistentiájának ereje és fejlesztése által ezen ellenállási képességet kifelé válságos idők számára is biztosítjuk. Mert nekem — én azt az aggodalmat táplálom s azt hiszem, senki nincs ez iránt kétségben — hogy nemcsak béke idején nem fogjuk feladatainkat a hiányos közigazgatási szervezet következtében teljes mértékben megoldhatni, hanem válság idején sem leszünk képesek azt az ellenállási képességet kifejteni, a melyre a magyar államnak akkor szüksége lesz.

Azt hiszem, nem vonja senki sem kétségbe,

Digitized by Google

hogy az is feltétlen szükség, a mit gr. Apponyi t. képviselő úr az adatok egész számával úgyszólván ad absurdum bizonyított, hogy az egyházpolitikai kérdésekben és a házasságjogban rendet kell csinálni. Ez is általános szükség, a mely a társadalom minden rétegét, felekezetét és osztályát egyáltalában érdekli.

Ha ezt a három általános és mindenki által méltán érzett szükséget tekintetbe veszem és ha ezen reformokra nézve gr. Apponyi képviselő úr azt mondja: Mindez szükséges, azonban nincs a czímer kérdése úgy megoldva, a mint ő kívánja; azonban még nincs a magyar nyelvű katonai akadémia felállítva; ha mondom, ha nincs a nemzeti jelző a honvédségnél úgy használva, a mint ő követeli. E három követelményt fejezte ki concreten és állítja fel, nem mondom a reformokkal szembe — hanem a kormánynyal szembe, hogy azokat megcsinálja: akkor azt hiszem, a mérték nem egyenlő és az álláspontban bizonyos túlzás van! Mert ha azt mondja: eltogadom a reformok munkába vételét, hozzájárulok, hogy azon általános nagy reformok minél előbb létesüljenek, de fentartom követelményeimet a nemzeti aspiratio tekintetében; ez ellen lehetetlen volna kifogást tenni. Én azonban nem így fogtam fel az ő álláspontját és nagyon fogok örülni, ha e tekintetben világos, határozott czáfolatot nyerek tőle; mert ez álláspontom junctimot csinálni e nagy horderejű kérdésekkel tárgyilagos alapon nem lehet!

Midőn azt mondja a képviselő úr: azért van szükség az általa említett nemzeti dolgokra, hogy a nemzet ereje fokoztassék, hogy ama nagy kérdésekkel szemben is feladatának megfelelhessen: nézetem szerint egy kissé fordított az okoskodás, mert hisz igenis erőt és ellenállási képességet ád a nemzetnek az általános reformok életbetéptetése, mert hisz ezek a nemzetnek erejét és organismusát igenis fejlesztik! Ellenben — engedje meg a t. képviselő úr — igaza van a t. ministerelnök úrnak, a mikor azt mondta, hogy ezekhez képest — mert itt csak arányokról lehet szó — az általa említettek harmadrendű dolgok! Nem mondom, hogy azok nem szép dolgok, hogy a nemzeti érzület és önérzet fejlesztésére befolyást nem gyakorolhatnak ezek a követelések, de nincsen rájuk olyan égető szükség, hogy a nagy reformokkal szembe vagy eléjük állítsuk s a nemzetnek sem adnak olyan erőt, hogy azt mondhassuk: a míg ez meg nem történik, ezeknek a reformoknak a megvalósításához hozzá nem fogunk. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Én nem akarok recriminatiokba bocsátkozni s szigorúan kerülöm azokat — mondja meg majd gr. Apponyi Albert képviselő úr, hogy ebben van-e recriminatio — de mikor a dolgok sorrendjének historicumára visszaemlékezem, lehetetlenség, hogy eszembe ne jusson, hogy a mikor pénzügyi bajainkkal küzdöttünk, gr. Apponyi Albert élénken követelte a közigazgatás reformját s a mikor a közigazgatás reformjáról szóló törvényjavaslat beterjesztetett, akkor a garantialis törvényeket kívánta és nemcsak a főgarantiákat, hanem a részletekre vonatkozó törvényeket is junctim alakjában hozta szóba. S a mikor a kormány — a részletektől eltekintve — ezeket is kilátásba helyezte, akkor azzal áll elő, hogy a nemzeti aspiratiokat concret formában, oly mértékben kell megvalósítani, mint ő azt követeli. *(Halljuk! Halljuk!)* Engedjen meg a t. képviselő úr, de ezt az eljárást én nem hasonlíthatom máshoz, mint azon munkás eljárásához, kinek nagyon sok dolga van s midőn az egyikhez hozzá akar fogni, eszébe jut a másik és ahhoz fog, midőn a másodikba fog, eszébe jut a harmadik s ott hagyja amazt s így futkosván egyik dologtól a másikhoz, nem végez semmit. *(Helyeslés jobb felől.)*

Azt hiszem, a fődolog azon szempontból kiindúlni a reformok tekintetében, a mily mértékben lehet számítani minél több erő közreműködésére és minél sikeresebb munka végzésére. És minthogy az általános kérdésekre nézve oly kevés differentia van közöttünk, hogy mondhatni, akár ma munkához lehet fogni; azt hiszem, a nemzeti aspiratiok emlegetését fordítsuk meg és mondjuk ezt: te nemzet ezek az organicus dolgok adnak neked erőt consistentiád biztosítására. Ezekre lelkesítsük és bírjuk arra, hogy e tekintetben támogassa a közvélemény a kormányt. *(Tetszés jobb felől. Ellenmondás bal felől.)* Ha e dolgok meglesznek, akkor lehet beszélni más aspiratiokról is. Ismét nem beszélek arról, hogy a képviselő úr meggyőződéseit, elveit legkisebb részleteiben is szegre akaszsza. Erről szó sincs, nem is lehet. *(Zaj bal felől.)* De jusson eszünkbe, hagy ez országgyűlés 300 napja van együtt és csak három nap alatt foglalkozott komoly reformmal, midőn a valutarendezést tárgyalta. A többi munkára is kisebb-nagyobb szükség volt ugyan, de nagyon alárendelt. *(Zaj bal felől: Ki az oka?)*

Ha t. képviselőtársam tapsot s érdemet akar egyaránt szerezni, szítsa a lelkesedés tüzét e reformok keresztülvitelére s akkor az országnak valódi szolgálatot tesz. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ép ezért nem értem álláspontját, ha ugyan jól magyarázom; ha tévedtem volna, ő természetesen meg fog czáfolni s én örömest fogok bűnbocsánatot kérni, mert czélom tisztán az, hogy lehetővé tegyem a hasznos munkát, az, üdvös cooperatiot, ennek útjából elhárítsak minden nehézséget és félreértést. Ha tárgyilagosan fogjuk fel feladatunkat, mást nem is tehetünk.

Digitized by Google

A kormány s a többség részéről semmi más szempont e kérdésekben vezérelvül nem szolgálhat; meg vagyok győződve, hogy részünkről nem fog történni semmi, a mi e tekintetben nehézséget okozna az ellenzék t. tagjainak. Ezért a t. ellenzék ám vegye a tóga szélét kezébe és intézkedjék úgy, a mint jónak látja, de a haza érdekében kérem, méltóztassék a hasznos munkához hozzáfogni. Ajánlom a költségvetés elfogadását. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

Elnök: Pázmándy Dénes képviselő urat illeti a zárszó.

Pázmándy Dénes: T. ház! Mielőtt reflectálnék azokra, a miket a t. ministerelnök úr és az előadó úr mondtak, néhány szót kell szentelnem ama másik előadó úrnak, a ki csak az imént volt ott Hegedüs képviselő úr helyén, hogy rövid jelentését megtegye. Mert ő úgy jelentette a háznak Wekerle és gr. Tisza Lajos megválasztatását, hogy: m. kir. minister és ő császári és királyi apostoli Felsége melletti minister. Bocsánatot kérek, de a képviselőháznak és a választóknak a kormány czímeire és a ministerségre absolute nem lehet reflectálniok. Megválasztanak Magyarországon képviselőket és azok az igen t. urak, mint képviselők ülnek itt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Továbbá nem császári és királyi apostoli Felsége melletti minister a hivatalos czím, hanem az 1848 : III. törvényczikk 12. §-a szerint csak: »Ő Felsége személye körüli minister.« Lehet, hogy mostan a demokratia újabb aerájában szükségesnek tartják ily extra titulaturákkal ellátni a ministereket.

Gr. Károlyi Gábor: Híjják mindjárt Nagy Mogulnak!

Pázmándy Dénes: Én, t. ház, a túloldalról elhangzott beszédek által nem ingattattam meg a meggyőződésemben, mert nem tapasztaltam semmi olyat, ami a mi álláspontunkat megváltoztathatná. A t. ministerelnök úr nem adott semmi felvilágosítást azon kérdésekre nézve, melyeket hozzá intéztem. Nem szólott sem arról, hogy ő a magyar udvartartást contemplálja, vagy e tekintetben talán szűkítette az ő nézetét, melyet itt, mint pénzügyminister egy évvel ezelőtt elmondott. Az igen t. ministerelnök úr nem szólott semmit — pedig különösen felhívtam figyelmét — azon hírekre, melyek az udvart Magyarországtól elidegenítettnek mondták; de olvastuk válaszként a bécsi »Politische Correspondenz«-ben, mely egy vagy két év óta az egyedül sugalmazott organuma a magyar kormánynak, hogy a ministerelnök úrnak sikerült volna a korona neheztelését kiengesztelni és csakugyan lesz szerencsénk Magyarország koronás királyához itt a fővárosban. Én óhajtottam volna, hogy a ministerelnök itt nyilatkozott volna és a mennyiben érdemei vannak, a mint hiszem, ezen a téren, azokért az elismerést mi adhassuk meg neki.

A vita pénzügyi részére nem reflectálok, mert e tekintetben Horánszky Nándor t. barátom elmondotta az aggályokat és megczáfolást a ministerelnök úrtól még nem nyert. Tehát azon aggályok, melyeket első beszédemben adózási rendszerünkre nézve elmondottam, melyeket a túlterhelés voltára nézve kiemeltem, ma is fennállanak és e tekintetben határozati javaslatom illető pontjához ragaszkodom.

A t. ministerelnök úr a 67-iki alap rendíthetlen hívének mondotta magát; természetes, hogy ez által a mi politikai törekvéseinkkel homlokegyenest ellenkezésbe jutott, mert az a csalhatatlanságí theoria a 67-iki törvényről, mely ma már a többségre nézve dogmaticus hitet képez, csak legújabban, az utolsó aerában fejlődött ki oda, hogy »noli me tangere«, erről beszélni sem enged a többség.

Mi ragaszkodunk e tekintetben a mi álláspontunkhoz és egy költségvetést, mely nem hordja magában az elemeket a 67-iki alap megváltoztatására, el nem fogadhatunk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Szó volt továbbá arról, hogy mikép alakúlnak Magyarországon kormányok, a többségek és erre nézve igen karakteristicus kifejezéseket hallottunk. Én difficultálom azt a t. kormánynak, sőt ha a többséghez tartoznám, még bizonyos mértékben apprehendálnék is, hogy valahányszor magasabb állásoknál változások fordúlnak elő, így az államtitkári állásnál is, csak kevés esetben választanak innen a többségből személyeket, hanem többnyire oly embereket, a kik a parlamentarismust nem ismerik és a közügy terén teljesen ismeretlen egyének. Hivatkozom arra, hogy egy alispánt megtettek főispánnak, alig volt ott, idehozták államtitkárnak és csak akkor lett a képviselőháznak tagja.

De hivatkozom arra, hogy újabban talán szintén a demokraticus elveknek documentálása végett a belügyminister mellé, a ki úgy hiszem demokratának tartja magát, nemcsak az egyik államtitkárt, de a mint értesülök, a másikat is, a felsőházból fogják kölcsön kérni. Ez, t. ház, nem mutatja azt, hogy azon demokraticus elvek, melyeket itt annyiszor hallunk hangoztatni, tényekben is megvalósúlnának.

A t. előadó úr felhozta a főispáni institutiot *(Halljuk! Halljuk!)* és mintegy felszólított bennünket arra, hogy concret panaszokkal álljunk elő.

Hát kérdem, t. előadó úr, most kikből regrutirozzák úgy manapság, mint a múlt kormány alatt is a főispáni díszes kart? Vagy olyan nagy urakból, kik csak kedvtelésnek tartják ezt az

Digitized by Google

állást, vagy olyan carrierbeli politicusokból, kik a főispáni állást csak gradus ad Parnassumnak tekintik, a kik azután a kormánynak nemcsak minden kívánságát teljesítik, hanem annak úgyszólván minden álmait kitalálják.

Ha nézzük a főispáni kart, melyről azt mondják, hogy az az administrationak ellenőrzésére szolgál, akkor azt látjuk, hogy pl. Sopronmegye főispánja az 1892-iki évben összesen kilencz napot töltött Sopronban. *(Derültség bal felől.)* Veszprémmegye főispánja öt napot töltött megyéjében, igaz, hogy 5.000 frt fizetése lévén, ez a legnagyobb napidíj a mi existál, mert egy napra 1000 frt esik. *(Derültség bal felől.)* Hivatkozom még arra, hogy mikor Veszprémmegye főispánját hivatalos ügyben keresték, a lovaregylet titkárához kellett fordúlni, hogy hol lakik. *(Derültség bal felől.)* Sopronmegye főispánjának lakása nem is az az országban, hanem Bécsben van. Pozsony megye főispánja az egész telet consequenter az országon kivűl tölti és az actákat maga után küldeti Dél-Tirolba. Zólyommegye főispánja pedig, midőn elbúcsúzott, a lapokból olvastam, hogy 10 évi főispánsága alatt egy éjjelt sem aludt Beszterczebányán. *(Zajos derültség a jobb- és baloldalon.)*

Ezekre a főispánokra bízzák önök a megyék ellenőrzését és a jó administrationak megalapítását?

De vannak még más főispánok is, t. ház. Én egy interpellatiot akartam intézni a belügyminister úrhoz, sőt azt már be is jelentettem volt, a fogarasmegyei főispánra vonatkozólag, de felhozom azt itt azért, mert egyik t. képviselőtársam nagyon megkért, hogy úgy hozzam azt szóba, hogy arra reflectálhassou, a mi pedig, ha interpellálok, nem lett volna lehetséges. Igaz, hogy ugyanakkor egy másik képviselőtársam, a ki szintén ott ül, az meg eljött hozzám és igen kérte, hogy semmi áron se hozzam ezt a dolgot szóba. Egyik próbált az egyik részről, a másik a másik részről capacitálni; azt hiszem, hogy alkalmuk lesz majd ezt a családi perpatvart itt a képviselőház előtt tisztába hozni.

Fogaras megye főispánja, kit itt az egész ház ismert, a háznak egyik régi tagja volt. Ismertük különösen azon levelezésből, melyet Bismarck herczeggel folytatott, czikkeiből, a melyek consequenter a Pester Lloydban jelentek meg, azután a Schulverein buzgó tagjául ismertük őt. *(Egy hang jobb felől: Nem volt az!)* Ez a főispán rendeletet bocsátott ki a fogarasmegyei alispánhoz, a melyet curiosumképen kénytelen vagyok egész szövegében felolvasni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A rendelet a következő *(olvassa)*:

»Másolat/Sz. 505/92. Fogaras vármegye főispánja. Nagyságos Kapocsányi Mór úrnak, Fogaras vármegye alispánjának, Helyben.

Hozzám tett jelentésből arról értesültem, hogy a távollétem miatt e hó 12-én alispán úr elnöklete alatt megtartott közgyűlésen a vármegyei tisztikar nem teljesítette abbeli kötelességét, hogy a szavazásnál a vármegyei tisztviselők mindenike kivétel nélkül jelen legyen s hogy továbbá különösen a vármegye főjegyzője nem teljesítette azon törvényben ráruházott feladatot, hogy akkor, mikor a szabatosan összeállított alispáni jelentés megtámadtatott — az alispánt — ki a közgyűlésnek ez alkalommal elnöke volt s ekként magát nem menthette — egy szóval sem védte — holott ez neki kötelessége volt.

Felhivom alispán urat, miszerint jelen felhívásom vétele után azonnal intézkedjék:

1. hogy közgyűlések alkalmával kivétel nélkül minden szavazattal biró tisztviselő az ülésekben pontosan részt vegyen:

2. hogy a tisztviselők, közgyűlésen előforduló szavazások alkalmával, mindig és akként szavazzanak, a hogy az nekik kézzel fogható kötelességük; *(Nagy derültség a baloldalon. Nyugtalanság jobb felől.)*

3. hogy a vármegyei tisztviselők közgyűlések alkalmából — dísz magyarruha hiányában — mindig fekete salon-öltönyben jelenjenek meg s nem oldalt, a bizottsági tagok közt, hanem rangjuk fokozata szerint, a zöld asztal mellett foglaljanak helyet.

Gr. Károlyi Gábor: Hogy jól controllirozni lehessen! *(Derültség a bal felől.)*

Pázmándy Dénes: 4. hogy a vármegye főjegyzőjét ezen meghagyásomról, jövőben való szigorú miheztartás, alkalmazkodás végett, értesítse.

Fent körülírt intézkedést alispán úr oly gyorsasággal tegye meg, hogy az már a folyó hó 27-én megtartandó közgyűlésen érvényesüljön. Fogaras, 1892. október 25. Bausznern s. k., főispán.«

Most tehát már azt látjuk, hogy a főispánok beállanak ruhatárnokoknak, toillette-mestereknek, mert azt is megszabják, hogyan öltözködjenek fel a megyei tisztviselők s hogyan álljanak ott a megye közgyűlési termében. De ha csak ez lenne a következménye a t. fogarasmegyei főispán főispánkodásának, akkor azt hiszem, hogy egy mosolylyal túlmehetnénk rajta. De az ő főispánkodásának roppant szomorú következményei voltak.

Én nekem meglehetős correspondentiám van Fogaras megyével; azóta, hogy e dologgal foglalkoztam, bár soha sem voltam ott és a mióta meghallották, hogy interpellatiot szándékozom ez ügyben tenni, mindenfelől írnak nekem, újságokat küldenek be, oláh újságot, magyar újságot, német

Digitized by Google

újságot és ezen újságok egyikében a következő nyilatkozatot találtam. Előre kell bocsátanom, hogy az alispán úr az említett rendelet folytán nagyon elbízakodva, bement a legközelebbi közgyűlésre és ott valami insultusnak lehetett kitéve, mert azt mondta: »Visszajövök, de kutyakorbáccsal«. Erre egyik t. képviselőtársunk, a ki ott ül a velünk szemközt levő padokon, a »Brassó« című újságban a következő nyilatkozatot teszi közzé: »Alólírt ezennel igazolom, hogy midőn Fogaras vármegye mult közgyűlésében Kapocsányi Móricz alispán úr senkit meg nem nevezve, általánosságban azon fenyegető kijelentést tette, hogy jövőben kutyakorbáccsal fog a megyei közgyűlésben megjelenni, én hosszasabban felszólaltam és odanyilatkoztam, hogy megjelenhet, de az a kutyakorbács az alispán úr hátán fogna szétfoszlani. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Kelt Fogarason, 1892. november 27. Dr. Serbán Miklós s. k., országgyűlési képviselő és megyei bizottsági tag.« *(Derültség a szélsőbalon.)*

Tehát ilyen állapotok vannak Fogarasmegyében s ez az országnak más megyéjében is elő szokott fordúlni, csak más nuanceokban, más variatiokban. De még ezt is megbocsátanám a fogarasi főispánnak, hogy ilyen állapotokat szerzett, ha nem hallottam volna szavahihető emberektől, hogy mióta Bausznern Fogarasmegyében van, azóta a megyei gyűléseken, hol ezelőtt kizárólag magyarúl beszéltek, majdnem összebeszéltek és majdnem kizárólag románúl beszélnek. Nekem oda való románok mondták, hogy ők magyar főispánt szívesen vesznek, de szász főispánt semmi esetre se tűrnek. Panaszokat hallottam, hogy szász rokonságából hány embert nevezett ki, de ezt nem tudom bizonyosan, azért csak érintem. Hanem bizonyos az, hogy működése ott áldásos nem lehet és bizonyos az, hogy ha azt a czélt akarta elérni a volt ministerelnök úr, hogy a nemzetiségeket kibékítse ily nemzetiségi főispánokkal, akkor Fogarasmegyében ez neki a lehető legrosszabbúl sikerült. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha a megyei állapotokról szólunk, meg kell említenem még Vasmegyét is. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Vasmegyében is furcsa állapotok vannak. Csak illustratioúl hozom fel, hogy a minap, talán egy hete, egy közlemény jelent meg egy budapesti hírlapban, melynek ismerem a beküldéjét, igen jó kormánypárti ember és felhozza, hogy éjjel 12 órakor egy katonát temettek el klandestin módon, minden bejelentés nélkül és a nélkül, hogy pap jött volna oda, mert egy rendeletet bocsátott volna ki a hadügyminister, mely szerint az öngyilkos katonákat ezentúl minden vallási szertartás nélkül rövid úton, egyszerűen katona kísérettel el kell ásni. E tényt a t. belügyminister úr is tudja. Én nem hallottam azóta semmiféle protestatiot a kormány részéről, már pedig én azt tartom, hogy Magyarországon semmiféle hatalom titkos temetéseket nem csinálhat, van bizonyos temetői rendtartás, mely részint közbiztonsági, részint közegészségi tekintetből kell, hogy mindenkit egyaránt kötelezzen. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

De fordúlt elő egy más eset is. Van Vasmegyének egy árvaháza, ebben qualificálhatatlan botrány történt, melyet nem akarok megnevezni, de oly botrány, mely a közerkölcsiséget sérti s mely kell, hogy minden pártkülönbség nélkül minden egyénben a végletekre vigye a megbotránkozást. Még mielőtt ez a czikk megjelent, mert annak írója én vagyok, nekem az árvaszéki ülnök az ottani kir. törvényszéki elnök jelenlétében mondta el az egészet, az alispán megerősítette, csak arra kért, hogy e tekintetben ne tegyünk semmit, mert a megyének a reputatioját érinti, a mi ellen azonnal óvást tettem, mert én nem vagyok azon a nézeten, hogy ha bűnös, vagy bűnösek vannak, hogy ebből a megye intelligentiája vagy közönsége bármi hátrányt húzhat. Midőn a czikk megjelent, melyben fel lett híva a belügyminister úr figyelme, érkezett a főispántól egy jelentés, abban majdnem tagadtatik az egész esemény, az mondatik, hogy az a nő nem volt az árvaháznak már akkor tagja, mert egy pár nappal túl volt a 15 éven, hanem az eset még akkor történt, a mikor még az árvaházban volt és így természetesen az árvaház dispositioja alatt állván, csakis így tekinthető. Ha a főispánok ilyen jelentéseket küldenek be, melyekben homlokegyenest a tényállás ellenkezőjét akarják demonstrálni és pedig azért, mert történetesen azon árvaház gondnoka egy fő-főkortes, a ki csak azért jött oda be, midőn magának a kormánypárti újságnak szerkesztője ide feljött, és Horváth Gyula t. barátom előtt nemcsak igazolta mindazon állításokat, hanem azt mondta, hogy sokkal több még abban az igazság, és ők maguk követelik az igazságot, ha ez esetet egy hónapig lehetett tűrni vizsgálat nélkül és akkor is a kiküldött vizsgáló bíróság sem fel nem függeszti a gondnokot, sem el nem távolítja abból a házból, úgy hogy a gyermekek még ma is úgyszólván az ő varázsvesszeje alatt állanak, *(Élénk derültség.)* ha mondom a vizsgálatok ily módon történnek, mintegy consacralva egy t. képviselő úrnak a túloldalról történt felszólalását, hogy a bűnöst nem kell keresni, hanem jóvá kell tenni a bűnt, akkor nagyon természetes, hogy míg Fogarasban, a nemzetiségi megyében alászáll minden tekintélye a magyar államnak, mert a közegei úgy járnak

Digitized by Google

el, addig egy másik megyében, a hol nemzetiségi kérdés nincs, megszűnik minden tisztelete és erkölcsi becsülete a hatóságoknak.

T. ház! A nemzetiségi kérdést méltóztatott a t. képviselő úr érinteni. Én nem lakom nemzetiségi megyében, de a nyáron hosszabb tartózkodásra Erdélybe mentem, az oláhság főfészkébe és mit tapasztaltam ott? Midőn Abrudbányára jöttem, a polgármester azzal fogadott, hogy kénytelen volt kérni, hogy egy zászlóalj katonaság ott maradjon a garnisonba és ne menjen a gyakorlatra, mert itt mindennap zendülésektől, sőt nyilt ellenállástól is lehet tartani.

Ezek jellemző állapotok. Hogy azután kik szitják ezt és kik adnak ennek tápot, arra nézve felhozhatom azt az esetet, hogy midőn Gyulafehérváron voltam, egy katonai concentratio volt, nem tudom hány ezredből. Két ezred tisztikara a vendéglőkben, sőt kávéházakban folyton oláh dalokat énekelt, oláh tánczot járt, folyton tüntetőleg oláhul beszélt, annyira, hogy egy bécsi hadnagyot találván, azt kérdeztem, hogy így szokás-e ez, mire azt felelte: Kérem, ezen ezredekben mást, mint oláh nyelvet a tisztikar nem ismer, az a társalkodási nyelve. Valóban azt hittem, hogy Bukarestben voltam a Hôtel Boulevardban, midőn ezeket láttam. Megkérdeztem egy magyar káplárt, a ki Maros-Vásárhelyen sírva panaszkodott, hogy meg van tiltva magyar jelentést tenni hadnagyának és bármely tisztnek, mert az ezrednyelv az oláh nyelv, és a magyarok is kénytelenek minden érintkezésükben az oláh nyelvet használni. *(Mozgás a szélsőbalon.)*

Midőn ilyenek történnek, midőn oláh nemzetiségű helyeken a magyar nemzetiség így lesz lealacsonyítva, a magyar nyelv így lesz megalázva, hogy kívánja a t. kormány és a t. többség, hogy a nemzetiségek előtt a magyar államnak és magyar állami eszmének respectusa legyen. *(Helyeslés a baloldalon.)* Lehetetlenség, mert azok a nemzetiségi izgatók maguk mondják és látják, hogy mi nem vagyunk urak a magunk országában, hogy van itt egy nagyobb hatalom, *(Élénk helyeslés bal felől.)* a mely mindent kizár a hadseregből, a mi magyar, de tért enged a nemzetiségi törekvéseknek és eszméknek. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Midőn azt látjuk, hogy noha már a delegatioban is szóba hozatott, a közös hadsereg valamennyi organuma tüntetőleg ignorálja a magyar helyi neveket, hogy akkor, midőn a postán, távirdán és hatóságoknál a hivatalos elnevezések magyarok, addig a katonai hatóságok folytonosan per Ofen, Steinamanger, Hermannstadt beszélnek. Látjuk tehát azt, t. ház és t. kormány, hogy önök még így külső formákban sem tudnak érvényt szerezni a magyar államiság eszméjének: akkor mikép kívánhatják, hogy Luaciu, Ratiu meghajoljanak a magyar állami törekvések, nemzeti eszményeink előtt. *(Élénk helyeslés és tetszés a baloldalon.)* Méltóztassék itt kezdeni, akkor lehetséges lesz nagyobb tiszteletet és a mi fő, nagyobb tekintélyt szereznünk a nemzetiségek előtt. *(Úgy van! Úgy van! bal felől. Félkiáltások: Ezeket kicsinységeknek, harmadrendű kérdéscknek szokták önök nevezni!)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Nem harmadrendű ez és orvosolva is lesz! *(Élénk helyeslés.)*

Pázmándy Dénes: Azt méltóztatik mondani, hogy orvosolva lesz. Ezt előre nagy köszönettel veszem. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

A t. előadó úr felhozta azt is, hogy mily meddő a mi parlamentáris működésünk. Azt mondotta, hogy ebben az évben vagy a mult sessioban — nem tudom — 300 napon ülésezett a képviselőház és csak 3 napon végzett eredményes munkát. Ez Liebig féle húsextractum-theoria, a parlamentnek összezsugorítása essentiákra. Ezért nem mi vagyunk felelősek. Ez idén nem volt obstructio, maga a költségvetés oly rövid idő alatt letárgyaltatott általánosságban, hogy az előadó nem panaszkodhatik mi ránk. Hanem igenis, hogy a parlament nem működik gyorsan és hathatósan, ennek az az oka, hogy itt krisises dolgok történnek és hogy folytonosan belevonnak oly kérdéseket a parlamentbe, a melyekkel nem hittük, hogy foglalkoznunk kell, *(Helyeslés bal felől.)* bevonták a Klapka temetését, a Hentzy-szobor koszorúzását. Ha ilyen incidenseket méltóztatnak felidézni, akkor az a vád nem csodálandó, de hisz ezekre az előbbeni kormánynak szüksége volt, hogy parlamenti vereségeit kifényesítse, megaranyozza. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ne méltóztassék tehát az ellenzéket vádolni azzal, mert tessék elhinni, hogy valahányszor a magyar törvényhozás komoly nemzeti munkát akar végezni, a mely csakugyan államunk, nemzetünk és fajunk előnyére fog szolgálni, az ellenzéket mindig ott fogja találni a leglelkesebb közreműködők közt. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Eötvös Károly: Erre feleljen az előadó!

Gr. Károlyi Gábor: Felel ő mindenre, csak az a kérdés, hogy hogy!?

Pázmándy Dénes: Természetesen szükséges arra, hogy a képviselőháznak nemcsak az ellenzék, hanem az egész közönség előtt tiszteletet szerezzenek, a választási törvény reformra addig is, míg a jelenlegi választási törvény fenmarad, szükséges, hogy az jól, becsületesen és hazafiasan értelmeztessék, *(Helyeslés bal felől.)* mert minden törvény alól ki lehet bujni cautelák és mindenféle casuisticus félremagyarázás

Digitized by Google

által. E tekintetben felszólaltunk és fölszólaltam én is, de a t. ministerelnök úrtól egészen megnyugtató választ nem kaptunk. Mert ha a választási reform csak arra fog szorítkozni, a mi benne van a curiai biráskodásról szóló javaslatban, hogy t. i. a fuvarok törvényesen meg fognak hataroztatni, liquidáltatni és azt a képviselő fizesse meg, hogy vendégeskedés, holmi asztaltársaságok, családi vagy — nem tudom — miféle kifejezés használtatik, úgynevezett áldomásozások meg lesznek engedve, akkor, mondom, ezekkel a választások tisztaságát nem fogjuk megóvni.

Gyökeres törvényre van szükségünk, még pedig, mint mondtam, kezdve a választási összeírástól. A választók összeírása még az új regime idejében is folyton csak úgy történik, mint azelőtt. Hogy pedig minő visszaélések történhetnek a választók összeírásánál, a mely visszaélésekre Magyarországon semmiféle országot nem találhatunk, erre nézve bátor leszek felhozni egy szegény embernek az ügyét. A t. ministerelnök úr ismeri ezt az ügyet, mert előtte fekszik és bár 4 éve húzódik ez ügy, ebben még semmi sem történt.

Van Vasmegyében egy szegény választópolgár, a ki megosztván a birtokát gyermekei közt, magának a tulajdon haszonélvezetét telekkönyvileg biztosította. Természetesen a ki tulajdont bir, használja annak jövedelmét, az fizeti az adót, mert hiszen Magyarországon nem a telekkönyvi tulajdonos, hanem a haszonélvező az adóköteles. A t. ministerelnök úr, midőn a pénzügyi bizottságban ez iránt kérdést intéztem hozzá, ezt maga is megerősítette. És mi történik? Annak a választónak, a ki valami 46 frtnyi adót fizet, a jegyző az adókönyvecskéjéből kitörli a nevét és reáírja azt egyik leányának a férjére, mert ez a leánya férje kormánypárti és ez az ember, a kit választói jog megillet, nem tud választói jogához jutni. Felhozta ezt Ernust Kelemen t. képviselőtársam az országgyűlésen, felhoztam a pénzügyi bizottságban én is, ott fekszik ez a kérdés a pénzügyministernél, előfordúlt a Curiánál. De itt sem volt orvoslás található, mert a mi választói névjegyzék igazolási törvényünk olyan, hogy a Curiának vizsgálati joga nincs, semmi adatot be nem követelhet, csak az előterjesztett adatokból ítélhet. Így lehet annak daczára, hogy a Curia elnöke ismeri ezt az embert és az ügyét és neki is az volt a véleménye, hogy az az ember adófizető lévén, új adókönyvecskét kell részére kiállítani, a Curia mégis elutasította. Most az ügy a ministerelnök úrnál van, mint pénzügyministernél, a ki megigérte, hogy adókönyvecskét adat neki, de tényleg ahhoz nem juthatván nem szavazó. Ez a szegény ember Budapestre volt kénytelen felvándorolni, hol gyalog, hol vasúton, vagyonának egy részét erre költötte el. Az intelligenta részéről támogatásban részesült ügyének szorgalmazása érdekében és ennek daczára négy éven át sem lehetett ezt a jogtalanságot megorvosoltatni.

Ha tehát ez így van, akkor ne méltóztassék Magyarországban szabad választásról beszélni.

Mondom, gyökeres reformot kérünk, olyan reformot, mely minden emberre, a legkisebb polgárra is egyformán kiterjed, megadja egyformán a jogokat mindenkinek, a melynek keresztülvitele itt a központban loyalis és őszinte legyen, akkor meg vagyok róla győződve, hogy a közvélemény egészen más vélekedésben fog lenni a többség iránt, mert ez azt a kellő tiszteletet, azt a nymbust — hogy ugy mondjam — a mely nélkül parlamenti többség nem működhetik, vissza fogja magának szerezni és meg fogja találni az ellenzék részéről is azt a kiméletet, illetőleg azt a parlamentáris elbánást, mely megillet olyan többséget, a melyről meg vagyunk győződve, hogy az ország szabad akaratának kifolyása és kifejezése. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én nem látok a jelenlegi kormányban nagy változást, de sőt nem látok a többségben sem s azt tartom, hogy a kormányok változnak, de körűlbelűl ugyanazokon a kijárt utakon haladnak most is, a melyeken az előbbi kormány haladt.

A t. többségben nem találhatok garantiát, mert hiszen Bismarck herczeg megmondotta egyszer, még akkor, midőn kormányon volt, hogy Németország kezd kormányozhatatlan lenni, mert a hol három császárné van — még akkor élt Auguszta császárné — azt az országot kormányozni nem lehet. *(Derültség.)* Én pedig azt mondom, hogy ebben a pillanatban az egységet és homogenitást oly pártban, a hol három ministerelnök van, helyreállítani nem lehet. *(Élénk derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Mert a leköszönt ministerelnökök nem adják fel befolyásukat, hiszen nem önkényt leköszönt egyének azok, hanem olyanok, a kik leköszöntettek, a kiket elsöpört a hab árja és némi részben pártjuk hagyta őket cserben. Ők tehát egy kristallisalódó pontot keresnek s folyton fondorkodnak. Mutatja ezt az a körűlmény, hogy itt nem mernek megjelenni és igen furcsa jelenség is, t. ház, az, hogy két pártvezér, a kire esküdött egész többsége s a kik az országot — különösen az egyik — oly hosszú időn vezették, a kikben concentrálódott a haza bölcsessége, a hazafiság és nemzetiség s birtak minden erénynyel *(Derültség a bal- és szélső baloldalon)* azok az egyének a parlamenti életben többé részt nem vesznek, hanem részint a folyosókon, részint Olaszország-

Digitized by Google

ban vagy nem tudom hol járnak s itt a legfontosabb politikai kérdésekbe sem folynak be.

Fenyvessy Ferencz: Egészen helyes!

Pázmándy Dénes: Helyes igenis oly kormánynál, a hol a ministerek nem parlamenti tényezők, de nem helyes olyan kormánynál, a hol a parlamentben döntetnek el a dolgok s a hol a parlamentben szerzik meg azt a qualificatiot, hogy az ország és korona bizalmából ministerek lesznek.

Ezt nem láttam Angliában, de nemcsak Angliában, hanem Görögországban sem, mert mint méltóztatnak tudni, ott parlamenti váltógazdaság van s egyszer Delyanisz, másszor Trikupisz kormányoz, nálunk pedig, mint a hogy Görögországban régebben volt, mindig csak Komondurosz. *(Zajos derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

A parlamenti élet követeli azt, t. ház, hogy a pártok felváltva kerüljenek kormányra, hogy így kifejlődjék köztük a nemes versengés s ha egy párton is vannak a volt ministerek a kormánynyal, kivánatos az országra nézve, hogy azok, kik ilyen állást foglaltak el, ha csakugyan megérdemelték ezen állást, jöjjenek ide és itt álljanak helyt, a parlamenti tanácskozásokban vegyenek részt; ha megtámadtatnak, védekezzenek, ha a multra nézve felvilágosítást kérünk, adják meg azokat. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Ezek után, mivel én sem a kormány összetételében, sem pedig a többség jelenlegi alkatában nem látok semmi változást, megmaradok régi álláspontomon s ragaszkodom határozati javaslatomhoz. Kérem a t. házat, méltóztassék azt elfogadni. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon)*

Elnök: Mikszáth Kálmán képviselő úr kíván személyes kérdésben felszólalni.

Mikszáth Kálmán: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Engedelmet kérek, hogy az előttem szólott t. képviselő úr egy pár kifejezésére nézve személyes kérdésben felszólalhassak. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő úr belekeverte beszédébe Fogarasmegye főispánját s bár ugyanezen dolgot már a lapok hasábjain is olvastam, eddig nem tartottam sem kötelességemnek, sem indíttatva nem éreztem magamat, hogy feleljek rá, de mivel itt a házban, a hol a megtámadott nincs, szintén előhozatott a dolog: némelyekre nézve meg kell jegyeznem a következőket. *(Halljuk! Halljuk!)* Nekem úgy tűnik ki ezen felszólalásból és a lapok közleményéből, nem tudom igaz-e, de ezek úgy tüntetik fel a dolgot, hogy ő vele ottan nincsenek megelégedve sem a szászok, sem az oláhok, csak épen a magyarok. *(Tetszés jobb felől.)* Kutatom magamban annak okát, hogy tulajdonképen miért szólalt föl Pázmándy Dénes: vajjon a főispánnak vagy a magyar állameszmének az ellensége, ezt nem tudom kiokoskodni. *(Zaj a bal- és szélső baloldalon. Zaj a jobboldalon.)*

Ennek a főispánnak a viselkedése, valamint a famosus rendelet is nem vezethető vissza egyébre, mint a magyar állameszméhez való ragaszkodásra. *(Zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: Nincsen szükségünk ilyen rendeletekre!

Mikszáth Kálmán: A t. képviselő úr komikusnak találta a tisztviselők kötelességszerű szavazatát. Én azt hiszem, t. ház, hogy ez akárhol lehet komikus, csak Fogaras vármegyében nem. *(Zajos mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Én nem vagyok olyan jól informálva a főispánokról, mint Pázmándy Dénes képviselő úr, ki azt is tudja, mennyit aludtak, *(Derültség a jobboldalon)* de ennek a rendeletnek a czélját evidensnek tartom. Azt akarta elérni, minthogy ott a tisztikar érzelmekben nem teljesen egyöntetű, nehogy az történjék, hogy a megyei tisztviselők, tehát a magyar állam közegei, oda menjenek a tisztviselői tribunról a bizottsági tagok közé és azokat sokszor saját külön felfogásaik szerint informálják. Hihetőleg azért rendeli a főispán, hogy a tribunön maradjanak ülve. Különben is én ezen vádat nem találom olyannak, a mely ezen főispánra bármiféle homályt is vethetne. *(Zaj és mozgás a bal- és szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon)*

Nem terjeszkedem ki azokra az apró torzsalkodásokra, a melyek ott egyes békétlen személyek közt folynak, mert azok nem ide a parlament elé valók, de azért biztosíthatom arról Pázmándy Dénes képviselő urat, hogy Fogarasmegyében kielégítő nyugalom van. *(Zaj és mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: Tessék a személyes kérdésnél maradni!

Mikszáth Kálmán: És ez a nyugalom esetleg csak akkor fog megszűnni, ha önök szólási vágyuktól elkapatva, efféle beszédekkel fogják őket irritálni. *(Zaj és mozgás a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások: Rendre! Rendre!)*

Elnök: A ministerelnök úr kíván szólani. *(Zaj a bal- és szélső bal felől. Felkiáltások jobb felől: Halljuk a ministerelnököt!)*

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! Két körülmény késztet a felszólalásra. *(Halljuk! Halljuk! jobbról. Egy hang bal felől: Mi czímen akar szólani!)* A házszabályok szerint a ministerek mindig jogosítva vannak szólani; én nem szoktam ok nélkül ezt a jogomat igénybe venni, ma sem tenném, ha nem látnám, hogy itt félreértések fordúltak elő és oly fontos kérdések merültek fel, a melyekkel szemben a kormány álláspontját azonnal jeleznem kell. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Digitized by Google

Fentartom magamnak, hogy a költségvetési tárgyalások további folyamán tehessem meg érdemleges észrevételeimet ugy politikai, mint pénzügyi tekintetben. *(Élénk helyeslés.)*

Ma kettő miatt szólalok fel. Először azt a hadsereg körében fennálló sérelmet óhajtom érinteni, melyről Pázmándy Dénes képviselő úr méltóztatott megemlékezni, hogy tudniillik van egy vagy két ezred, a hol a tisztikar oláh szellemben viseli magát, másodszor, hogy a hadsereg körében használatban levő mappákon nem a magyar, hanem idegen hely-elnevezések vannak.

Pázmándy Dénes: Nem a mappákon, hanem az irataikon!

Wekerle Sándor ministerelnök: Hát irataikon, mindkét körülmény felhozatott a delegatio legutóbbi tárgyalásai alkalmával az albizottságban és azt hiszem, hogy teljesen megnyugtató választ adott mindkét körülmény tekintetében a hadügyminister, jelesül az egyes ezredek tisztikarának magatartását illetőleg köszönetét fejezte ki a felett, hogy ezek tudomására hozattak s megigérte az intézkedést; meg is jelölte az intézkedések módozatait, melyeket itt rekapitulálni azért sem tudok, mert — engedelmet kérek — a részletekre nem emlékszem. Megjegyezte az idegen helynevek használatáról, hogy már korábban tárgyalások folytak a kereskedelmi ministerrel és hogy ő a saját részéről megteszi a szükséges intézkedéseket, hogy az egyedül törvényesnek tekinthető magyar elnevezések alkalmaztassanak. *(Élénk helyeslés.)* A hadügyminister ebbeli nyilatkozatát az ott jelenvoltak tudomásúl vették; ha jól emlékszem, egy tekintetben az albizottság határozatot is hozott. De hogy ott a hadügyminister magatartása, nyilatkozatai s azon igéretei, melyeket nem kétlem, minden tekintetben be is fog váltani, tökéletesen correctek voltak annak bizonyítására, másra nem hivatkozom, mint arra, hogy az albizottság ott jelen volt tagjai ezt helyeslőleg tudomásúl vették és senki szükségesnek nem tartotta, hogy e kérdést a delegatio plenaris ülésén is szóba hozza.

A másik, a mi miatt felszólalok, az, hogy Pázmándy képviselő úr több főispánt nevezett itt meg, kik között első a fogarasmegyei főispán volt. Erre vonatkozólag megjegyzésem csak az, hogy a mint egyrészről mindent el fogunk követni a tekintetben, hogy a főispánok bármily indokoknál fogva zaklatásoknak kitéve ne legyenek, *(Helyeslés jobbról)* hogy a főispánok egész nyugodtan, a közérdeknek megfelelően működhessenek; *(Élénk helyeslés jobbról)* úgy másrészről, ha invectiváknak lesznek kitéve, nem az lesz eljárásunk, hogy őket az invectiváknak szabadon kitenni engedjük. *(Élénk helyeslés jobbról)*, hanem mindent el fogunk követni, hogy ők, kik ott a magyar állameszmének és kormánynak képviselői, hatályos működésükben biztosítva legyenek. *(Zajos helyeslés jobbról.)* Legyen azonban meggyőződve a t. ház, hogy ha egy főispán bármi tekintetben nem törvényen alapuló intézkedéseket tesz, a kormány tudni fogja kötelességét és nem fogja még akkor sem, ha személyes motivumok és enyhítő körülmények forognak fenn, szóval ha az intentio jó volt is, az intentio szerint bírálni a tényeket, hanem a törvények szerint. *(Általános élénk helyeslés.)*

A mi a többi főispánokat illeti, a kiket a t. képviselő úr szóba hozott, ezekre megjegyzésem az, hogy tudtommal oly törvényes rendelkezés, hogy a főispán a megye székhelyén köteles lakni, ma nincs. A legtöbb főispán ott lakik, de több főispán nem lakik ott és nem is a szerint itéljük meg a főispánok működését, vajjon ott laknak-e vagy sem, hanem a szerint ítéljük meg, vajjon rendszeresen törődnek-e a közügyekkel. *(Nagy zaj a bal- és a szélső baloldalon.)*

Gr. Apponyi Albert: A választásokkal!

Wekerle Sándor ministerelnök: Engedelmet kérek, de épen az a három főispán, a kiket szóba méltóztatott hozni, talán a választások tekintetében nem kifogásolható, tehát a közbeszólás legalább is nem talál. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Hanem azt vagyok bátor mondani, hogy mind a három főispán, úgy a sopronmegyei, mint a veszprémi és a pozsonyi főispán az ország területén rendes lakással bírnak, még megyéjük területén is szoktak állandóan tartózkodni; ha pedig a családjában előforduló betegségi okoknál fogva egyik, a tél jelentékeny részét délen töltötte, ez nem képezheti indokát annak, hogy az ő eljárása itt megjegyzés tárgyává tétessék; *(Helyeslés a jobboldalon)* nem képezheti annyival kevésbbé, mert mind a három főispánról meg vagyok győződve, hogy nemcsak egy méltóságot akar forma szerint betölteni, hanem rendszeres tevékenységet kifejteni és megyéjüknek nemcsak vezetésében, hanem a részletekre menő intézkedések felülvizsgálatában is s az őket megillető ellenőrzési jogot is szokták gyakorolni, úgy, hogy a t. képviselő úrnak felszólalása után kötelességemnek tartottam e helyen, hol az illetőket felszólalási jog nem illeti, az ő eljárásuk correctségét és különösen azon törekvésüket, hogy a közügyekkel igen is foglalkoznak, a t. ház előtt constatálni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Pázmándy Dénes képviselő úr kíván személyes kérdésben felszólalni.

Pázmándy Dénes: T. ház! A t. ministerelnök úrnak csak azt kívánom válaszolni, hogy én nem mondtam azt, hogy az illetők incorrecte cselekedtek, hanem azt mondtam, hogy kevésbbé tartják szem előtt azon kötelességüket, mely a főispáni álláshoz kötve van *(Igaz! Úgy van! a*

Digitized by Google

szélső baloldalon) és nem értem, hogyan teljesítheti ezen kötelességét az, a ki bármely oknál fogva 9 vagy 5 napig van megyéje székhelyén. Nekem nagyon jó az ilyen főispáni ténykedés, mert ebből láthatja az ország, hogy erre az intézményre absolute nincs szükség. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A mi Mikszáth Kálmán képviselőtársamat illeti, épen ő volt az, a ki végett itt felhoztam ezt a dolgot, hogy ő itt válaszolhasson és köszönettel veszem, hogy felszólalt; de nem osztozhatom abban a tenorban, a melyben ő beszélt; *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon)* mert én nekem a magyar állam eszme védelme mindenhol kötelességem és így Fogarasban is, ámbár én Fogarasban nem vagyok, vagy körülbelül annyit vagyok, mint t. képviselőtársam. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* E szerint sem őt nem tarthatom competensnek erre, sem magam nem vagyok competens, de competensek azok az egyének, a kik ott laknak, azok az ujságok, a melyek ott megjelennek és a melyek ezekkel az ügyekkel foglalkoznak.

Legyünk tisztában azzal t. képviselőtársam, hogy mi fogarasmegyei dolgokkal ex asse mint competens egyének nem foglalkozhatunk. Pártunkat megkeresték és én vállaltam magamra, hogy ezt szóba hozom. Olyannak tartom az ügyet és úgy látszik, a ministerelnök úr is olyannak tartja, a mely ellen intézkedni kell, mert a nemzetiségi kérdést soha sem fogjuk megoldani az által, hogy ha mi törvényellenes, erőszakos, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon)* a közérzületet és minden ember igazságszeretetét felháborító rendeleteket fognak kibocsátani, mert ezekkel elmérgesítjük és behajtjuk a nemzetiségi agitatorok táborába azokat a nemzetiségi egyéneket is, a kik különben hívei lennének a magyar állameszmének. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Mikszáth Kálmán: T. ház! Engedelmet kérek, hogy egy pár szóval válaszoljak Pázmándy Dénes képviselő úrnak. *(Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások: Miféle czímen beszél?)* Személyes kérdésben. *(Halljuk! Halljuk!)* Miről van itt szó? Előhozott a képviselő úr egy főispánt és annak egy ténykedését, egy rendeletét, a melylyel a legrosszabb esetben is egy rendelettel többet bocsátott ki, mint a mennyit talán kellett volna. *(Tetszés jobb felől.)* Ez oly csekélység, t. képviselőház, hogy ezért nem érdemes egy egész megyét felzaklatni és folyton figyelmeztetni a nemzetiségeket, hogy ellenök mily jogtalanságokat követnek el. Mert végre el is találják hinni. Ez véleményem szerint nem egészen hazafias dolog. Bocsánatot kérek, ha ezzel valakit megsértettem, de ez az én meggyőződésem. *(Mozgás bal felől. Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: T. ház! Az idő előre haladott. Gróf Apponyi Albert képviselő urat illeti a zárszó, melyet azonban holnap fog elmondani. A holnapi napirendet illetőleg, t. képviselőház, javaslom, méltóztassék hozzájárulni, hogy holnap reggel 10 órakor tartassék ülés. Ennek napirendje legyen a Spanyolországgal, kereskedelmi viszonyainknak ideiglenes rendezésére szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. Másodszor, t. ház, napirenden volna az 1893. évi költségvetés folytatólagos tárgyalása, illetőleg a zárbeszéd és szavazás.

Javaslom továbbá, a mennyiben reménylem, hogy az ünnepek előtt ezen ülés az utolsó is lehet, de a kitűzött napirend az egész napot talán igénybe sem veszi, méltóztassék hozzájárulni, hogy a mentelmi bizottság jelentései 7 vagy 8 mentelmi ügyben is tárgyalásra kitűzessenek. Annyival inkább, mert néhány sürgős van közöttük. Méltóztatik elfogadni? *(Igen! Nem!)* Eötvös Károly képviselő úr kíván a napirendhez szólani.

Eötvös Károly: T. ház! A ház t. elnöke által indítványozott napirend első és második pontjához én is készséggel hozzájárulok, de igen kérem, hogy a mentelmi bizottság jelentései a holnapi ülés napirendjére ki ne tűzessenek és pedig azért, mert azon mentelmi kérdések között van kettő is, a hol fontos elvi kérdések fognak vita tárgyává tétetni. És én azon igen fontos elvi kérdéseknek rögtönözve, az utolsó ülésnek utolsó idejében való tárgyalását sem czélszerűnek, sem a kérdéshez méltónak nem tartanám. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: Méltóztassanak nyilatkozni. *(Helkiáltások: Nem kívánjuk tárgyalni!)* Ha a t. ház javaslatom utolsó pontját el nem fogadja, úgy ezen javaslatok a napirendre tűzetni nem fognak és így a holnapi ülés napirendjén a Spanyolországgal, kereskedelmi viszonyainknak ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása és a költségvetés folytatólagos tárgyalása és a szavazás lesz.

A napirend meg lévén állapítva, kötelességem bemutatni a főrendiház elnökének átiratát a vonatkozó jegyzőkönyvi kivonatokkal együtt, mely szerint a főrendiház az állami tisztviselők nyugdíjazásáról szóló 1885: XI. törvényczikk módosítását tárgyazó törvényjavaslatot, az aldunai Vaskapu-zuhatagon át épülő csatornának további lemélyítéséről szóló törvényjavaslatot, az 1889. évi közösügyi zárszámadásra alapított végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről s az 1891. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegről szóló törvényjavaslatot a képviselőház által megállapított szövegben módosítás nélkül elfogadta és így t. ház, az országgyűlés mindkét

Digitized by Google

házának egyetértésével ekként megállapított törvényjavaslatok legfelsőbb szentesítés végett fognak ő Felsége elé terjesztetni. *(Zaj és nyugtalanság bal felől.)* Kérem, ne méltóztassék az elnököt szavaiban zavarni és megakasztani akarni.

Bemutatom továbbá ugyancsak a főrendiház elnökének átiratát a jegyzőkönyvi kivonattal együtt, mely szerint a »nagy-károly-somkúti helyi érdekű vasút engedélyezése tárgyában, a kereskedelemügyi m. kir. minister által az országgyűlés elé terjesztett jelentését a főrendiház hasonlóképen a képviselőház által megállapított szövegben elfogadta. És így a két ház közt ezen jelentés iránt is teljes egyetértés jövén létre, ezen határozatot országos határozatnak jelentem ki.

B. Andreánszky Gábor: T. ház! Van még két interpellatio, gondolom, Hock János képviselő úr és én jelentettük azokat be. Ezek a múlt alkalommal napirendről lemaradtak. A magam részéről kérem, hogy interpellatiomat még a szünetek előtt, a holnapi napon megtehessem.

Elnök: Méltóztatik a t. ház hozzájárulni ahhoz, hogy a szerdai, mint rendes interpellatios nap helyett holnap tehessék meg a képviselő urak interpellatiojukat. *(Igen!)* E szerint a képviselő urak holnap fogják megtenni interpellatiojukat.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

127. ORSZÁGOS ÜLÉS

1892. évi deczember hó 20-án, kedden

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvény bemutatása. — Interpellatios könyv felolvasása. — Spanyolországgal kötendő kereskedelmi szerződésről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása. — Állami költségvetés általános tárgyalásának befejezése. — Napirend. — B. Andreánszky Gábor interpellatioja a szőlődézsma-váltsági tartozások végrehajtás útján való behajtásának megszüntetése tárgyában. — Ministerelnök mint pénzügyminister válasza. — A jegyzőkönyv hitelesítése.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Tisza Lajos, Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András, gr. Csáky Albin, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni. Az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Horváth Ádám jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Perczel Béni jegyző *(olvassa az 1892-ki deczember hó 19-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom a beregszászi állami elemi iskola tanító-testületének Nedeczey János orsz. képviselő által beadott kérvényét, melyben magokat az állami tisztviselők fizetés-rendezéséről szóló törvényjavaslat keretébe fölvétetni kérik.

Előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

Fel fog olvastatni az indítvány- és az interpellatios könyv.

Molnár Antal jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincsen; az interpellatios könyvbe be vannak jegyezve a szombati ülésről fenmaradt interpellatiok, nevezetesen Hock János képviselő úré a csongrádi főszolgabíró sajtóügyi visszaélése tárgyában a belügyministerhez és Andreánszky Gábor báró képviselő úré a szőlődézsmaváltsági tartozások végrehajtás útján való behajtásának megszüntetése tárgyában a ministerelnök úrhoz, mint pénzügyministerhez.

Elnök: Az interpelláló képviselő urak az ülés végén fogják megtenni interpellatioikat.

Következik a napirend, még pedig először kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal

Digitized by Google

való ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az imént felolvasott törvényjavaslatot harmadszori felolvasása után elfogadni: igen vagy nem? *(Igen!)*

A ház a törvényjavaslatot harmadszori felolvasásban is elfogadja és alkotmányos tárgyalás és szíves hozzájárulás czéljából a főrendekkel közölni határozza.

Következik az 1893-ki állami költségvetés tárgyalásának folytatása. Gróf Apponyi Albert képviselő urat illeti a zárszó!

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn szemlét tartani készülök a lefolyt nagy érdekű vitának eredményei felett, csak a legfontosabb momentumokra kívánok szorítkozni; azokra is csak általánosságban. Ne várják tehát azon t. képviselő urak, kik a vitában részt vettek, hogy az ő felszólalásaikkal, a mennyiben az én felfogásomtól eltérnek, egyenkint polemisáljak. Különben is kénytelen vagyok az igazsághoz híven constatálni, hogy ha a történt nyilatkozatok részleteibe belemennék, azon nyilatkozatok részleteibe, melyek a t. túloldalról történtek, sokkal több volna az, mi nekem az elismerésre, mint az, mi a polemiára és vitatkozásra szolgáltatna alkalmat. Ez áll t. képviselőház a túloldalon felszólalt t. képviselő urakra kivétel nélkül. Ha mégis kiemelem a vita folytán történt nyilatkozatokból Péchy Tamás igen t. barátom és Morzsányi Károly t. képviselő úrnak felszólalásait, teszem ezt azért, *(Halljuk! Halljuk!)* mert ezekben nyilatkozott meg a legpregnansabban, a legerőteljesebben az az új szellem, mely úgy látszik, átlengi vitatkozásainkat; az az új szellem, mely úgy látszik a túloldalon is meghonosúlt és mely hogyha ott tényleg terjed, hogyha ott tényleg dominal, összes parlamenti és politikai viszonyunk lényeges javulására van reményünk. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Madarász József: Mi is azt kívánjuk!

Gr. Apponyi Albert: Azonban bármily kedvezők is legyenek ezek a jelenségek és bármily készségesen ismerjem is el ezeknek kedvező és jelentőségteljes voltát, még sem szabad ily impressiok hatása alatt komoly és mélyreható politikai differentiákat — hogy magamat úgy fejezzem ki — elkedélyeskedni. *(Úgy van! bal felől.)* Különösen a parlament viszonyainak javitását illetőleg meg kell jegyeznem, hogy habár az említett jelenségek, a tapasztalt objectiv hang, a minden párttal szemben méltányos, az önérzetet és meggyőződésnek függetlenségét kifejezésre juttató felszólalások a parlamenti helyzet javításához hozzájárulhatnak: de annak gyökeres orvoslása valóban csak a gyökereiben való orvoslás által érhető el, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* csak úgy érhető el, ha mindazokon kivül, melyeket Horánszky Nándor múlt szombati fényes beszédében a magyar parlamentarismus dicső traditioihoz tartozó mozzanatokként felsorolt, ha mindezeken kívül és felül és pedig főleg, komolyan és minden utógondolat nélkül tényleg hozzálátunk a parlament gyökereinek: a képviselőválasztásoknak terén fenforgó állapotok orvoslásához. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez, szerintem a mi legelső, legsürgősebb, legfőbb munkánk, melynek sikerrel elvégzésétől — túlzás nélkül lehet mondani — nemzeti önállóságunk biztosítottsága, nemzeti haladásunk jövője függ. *(Úgy van balfelől.)* És a t. kormánynak nem egy alkalma nyílik most, hogy ez iránti szándékainak őszintesége és komolysága felől minket tájékoztasson még mielőtt a reformjavaslatokkal lépne a ház elé.

Alkalma nyílik neki nem egy pótválasztásnál arra, hogy megmutassa, mily értelemben, mekkora loyalitással, mekkora jogtisztelettel akarja a jelenlegi, bár hiányos, de helyes alkalmazás mellett nem feltétlenül rossz törvényt alkalmazni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Valamint a közigazgatási reform csak mintegy előre vetett árnyékát mintegy előre elénk rajzolt képét fogja adni, — mondom: fogja adni, mert a jelenlegi kormány működése sokkal rövidebb, semhogy történt tényekről szólhatnánk, *(Úgy van! bal felől.)* az a szellem, melyben a t. kormány a mostani közigazgatási szervezetet vezeti és felhasználja: ép úgy a választási reform terén megérlelt szándéklatai, azok komolysága és megbízhatósága felől tájékozást fog nekünk nyujtani az a mód, melylyel az előforduló pótválasztásoknál a jelenlegi választási törvények alapján respectálni és biztosítani fogja mindenkire nézve a választások szabadságát. *(Helyeslés bal felől.)*

Áttérve a vitának legfőbb mozzanataira, én is ahhoz akartam alkalmazkodni és ahhoz akartam magamat tartani, a mit Horánszky Nándor t. barátom oly igen helyesen mondott, hogy tudniillik nem czélszerű, ma miellőtt még concrét javaslatok a ház asztalára letéve lennének, az egyházpolitikai kérdéseknek folytonos általános bolygatásával foglalkozni és így ezt a thémát kerültem volna egészen. Nem tehetem azonban ezt két incidens folytán, melyeknek egyike e házban, másika e házon kívül folyt le. Ez utóbbi különösen oly nagyfontossággal bir, hogy kötelességem ezen első alkalmat megragadni, hogy ahhoz hozzászóljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első mozzanat, mely engem arra kész-

Digitized by Google

tet, hogy az egyházpolitikai helyzettel is röviden foglalkozzam, Vajay István t. képviselőtársam felszólalása, illetőleg azok a szemrehányások, melyeket ő szíves volt hozzám intézni. Részletes czáfolatába az általa előhozottaknak nem megyek be. Csak egész általánosságban mondom a következőket. A t. képviselő úr, midőn az én fejtegetéseimet czáfolni igyekezett, egy tételről teljesen megfeledkezett és egy szempontot teljesen figyelmen kivül hagyott, a mely szempont pedig, különösen a házassági jog reformjának kérdésében nálam a domináló és nálam a sokszor ismételt feltételt képezi arra nézve, hogy én a házassági jog reformjához, a mint azt a t. kormány tervezi vagy a mint az elénk adatni fog, hozzájáruljak t. i. mindig oly házassági jog lebeg szemem előtt, mely a házassági kötelék megerősítésére, megszilárditására alkalmas és ezt tűzi ki czélul. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Hiába hivatkozik t. képviselőtársam arra, hogy hiszen a katholikus házassági jog e tekintetben a legmagasabb fokot képviseli, mert a házasságnak felbonthatatlanságát tartalmazza, miért akarom tehát ezt rontani?

Először is nem akarom rontani; mert hiszen a házassági jognak állami rendezése nem hatályon kivül helyezése az egyházi házassági jognak. *(Úgy van! Úgy van!)* Én reám mint katholikusra nézve egyénileg a házasságot illetőleg soha más szempont, soha más felfogás mérvadó nem lesz, mint a mely a katholikus egyháznak a házasságra vonatkozó szabályai. *(Helyeslés bal felől.)* De a honpolgárok általánosságát tekintve mit használ ez a szigorú katholikus házassági jog közerkölcsi állapotainknak, mikor az alól a fennálló, meg nem tagadható, meg nem másolható, sőt kibővitendő vallásszabadsági elv alapján oly könnyü a kitérés utján szabadulni. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* Ha tehát kevésbbé stringens, de a házassági köteléket mégis megerősítő oly házassági jogot akarok, mely elől ne lehessen kitérni, mely elől ne lehessen szabadulni, ezzel nem rontok, hanem javítok. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Ez a vezérszempont, melyet ha figyelmére méltat vala a t. képviselő úr, nem teszi azokat a szemrehányásokat, melyekkel engem illetni szíves volt. *(Helyeslés bal felől.)* Odáig megy t. képviselőtársam, hogy egyik felszólításomat az igen tisztelt egyházi tényezőkhöz egyszerüen politikai frivolitásnak nevezi. Én tudniillik a t. egyházi tényezőkkel szemben azon felfogásnak adtam kifejezést, hogy habár ők ezt a reformot állásuknál, hivatásuknál fogva elő nem segithetik és elvileg nem is helyeselhetik, azért ne tekintsék azt casus bellinek, ne tekintsék a vallási béke megbontásának, ne tegyék kiindulási pontjául a vallási harcznak. Ez az, a mit t. képviselőtársam politikai frivolitásnak nevez.

No hát, t. ház, ha ez a politikai frivolitás, akkor az ily politikai frivolitással meg van telve az egyháznak politikája az összes keresztény századokon át; *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* mert az összes keresztény századokon át az egyház, midőn tulajdon elveihez tántoríthatlanúl ragaszkodott, midőn azokat megmásíthatlan letétményeknek tekintette és olyanokúl kezelte, mindig el tudta ismerni a változó időknek, a fennálló társadalmi állapotoknak tényleges szükségeit és ezen tényleges szükségek kielégítésének sohasem állt útjában. *(Úgy van! Úgy van!)* Fentartotta álláspontját világító torony gyanánt a századok viharjai közt, a változó társadalmi viszonyok követelményei közt; de ezen változó társadalmi viszonyok tényleges igényeinek kielégitését sohasem gátolta, soha abból conflictus anyagát nem csinálta *(Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

Ez, t. ház, nem politikai frivolitás, hanem, szerintem, politikai bölcsesség. *(Élénk általános helyeslés.)* És ha t. képviselőtársam azt mondja és azt érteti át, hogy midőn én magának az egyház politikájának ezen traditiojára hivatkozom; midőn én a Magyarországon létező és fejlődő társadalmi viszonyok szükségeinek és igényeinek deferálni kívánok, akkor magam ellen bizonyos ingerültséget idézek elő — érti az egyházi körökben — akkor először bátor vagyok megjegyezni azt, hogy nem hiszem, hogy ezen ingerültséget kivétel nélkül és az egyházi körök összességében sikerüljön előidézni bármily buzgón fáradozzanak ezen eredmény elérésen sokan. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Nem hiszem és tapasztalásból beszélek igy, mert ámbár az az álláspont, a melyet nem rég kifejtettem, ugyanaz, melyet már két és fél év előtt is elfoglaltam, *(Úgy van! Ugy van! bal felől.)* mégis alkalmam volt tapasztalni, hogy az én egyházam clerusának nagy részénél az a rokonszenv, a melynek eddig örvendettem s a melyre végtelen nagy súlyt fektetek, meg nem ingott, meg nem tántorodott. *(Helyeslés bal felől.)* Ha pedig eléretnék az a czél, hogy csakugyan sikerülne ezen incidensből az én személyem és a velem egyenlő gondolkozású politicusok iránt ingerültséget előidézni, tőlünk az egyházi köröket elidegeníteni, velünk őket ellentétbe helyezni, talán ebben a törekvésben volna politikai frivolitás. *(Élénk helyeslés és tetszés.)*

Én, t. ház, bizonyos mozgalmakban, a melyek megindultak, bizonyos nyilatkozatokban, a melyek történtek és a melyeknek tendentiája igenis ezen ingerültség előidézése — részben saját személyem iránt, — megvallom, igen nagy veszedelmet látok nemcsak a hazai közállapotokra

Digitized by Google

nézve egyáltalában, de igen nagy veszedelmet látok az ezen országban megóvandó specialis katholikus érdekekre nézve. *(Élénk helyeslés.)* Én épen a katholikus egyház érdekeire nézve igen nagy veszélyt látnék abban, ha azt ellentétbe hoznók úgy a fennálló és el nem tagadható társadalmi állapotoknak követelményeivel, a szabadság összes ideáljaival, mindazzal, a mi e kornak gyermekei előtt drága, a mi azok fejében és szivében él. *(Hosszantartó élénk helyeslés és tetszés.)* Én, t. ház, ilyen szirteknek, ilyen veszélyeknek a mi egyházunk helyzetét és érdekeit ebben az országban neki vinni nem akarom. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ha azért sikerül is bizonyos túlhajtások varázslata alá jutott körökben ellenem ingerültséget előidézni, biztosítom a t. képviselő urat és a t. házat, hogy rövid idő mulva be fog állani az a pillanat, melyben ugyanazok a körök nagyon fognak örülni, hogy van a politikai tényezők közt olyan is, a kinek a kath. egyház valódi érdekei iránt táplált odaadásában kételkedni nem lehet, *(Általános helyeslés. Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* nem is kételkedik senki, ha talán úgy is tesz ideig-óráig, mintha kételkednék és a ki ezen veszedelmes irányzatok által nem engedte magát elragadtatni, hanem harmoniában tartá és tudta tartani az egyház érdekeinek megóvását azzal, a mivel a hazai szükségleteknek, a helyzetnek és a kor igényeinek tartozunk. *(Általános élénk helyeslés és tetszés.)*

Ennyit, t. ház, arról, a mi ezen ház falai közt folyt le. De megvallom még sokkal nagyobb fontosságot tulajdonítok annak a másik incidensnek, a mely e házon kivül történt, a melyet azonban appreciatiomból ki nem hagyhatok, ki nem hagyhatok azért, mert véleményem szerint kötelességet mulasztanánk el, ha az első erre alkalmas pillanatban tájékozást nem adnánk gondolkozásunkról, érzelmeinkről, a lehetőségekről és lehetetlenségekről. *(Halljuk! Halljuk!)* A mire itt hivatkozom s a miről itt beszélek, az a róm. kath. püspöki karnak conferenciáján történt némely dolog s némely elfogadott határozat. *(Halljuk! Halljuk!)* Értem azt a határozatot, a mely a congrua-ügy rendezésére nézve és ezzel kapcsolatosan a kath. autonomiát is érintőleg hozatott. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hogy a határozat úgy, a mint a nyilvánosság elé került, autenticus, abban alig lehet kételkednem; mert hiszen az a közlöny, mely egyházi körökhöz legközelebb áll, a hitelességnek majdnem ünnepélyes formájában közölte azt már több nap előtt, s azóta rectificatio nem történt.

Nem óhajtok e határozatnak tisztán a kongrua-ügy rendezésére vonatkozó részével foglalkozni, nem mint hogyha erről egyáltalán lemondani akarnék, de azért, mert mai beszédem keretébe ezt nem akarom belevonni; ma kizárólag azokra kívánok kiterjeszkedni, a mik e határozatban a kath. autonomia ügyét érintik. *(Halljuk! Halljuk!)*

Csak egész általánosságban legyen szabad megjegyeznem, hogy én meg vagyok győződve a püspöki kar alkotmányos felfogásáról. *(Általános helyeslés.)* Meg vagyok tehát győződve arról is, hogy összes határozataik érvényesítését csak a mi közjogunk követelményeivel conformis módon és úton gondolják és vélik *(Helyeslés.)* és hogy itt a királyi főkegyúri jog azon karaktere, miszerint az nem gyakorolható a többi fejedelmi jogoktól eltérőleg, hanem egyedül alkotmányos módon, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* tehát a ministeri felelősség garantiái mellett. Meg vagyok győződve — mondom — hogy e szempont a nagyméltóságú püspöki kar összes határozataiban is bennfoglaltatik *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* és általuk teljesen respectáltatik. *(Helyeslés.)*

A katholikus autonomiát illetőleg ebben a határozatban, ezekben az általános elvi megállapodásokban a következő pontok foglaltatnak. Miután a megállapodások első pontjai a létesítendő congrua-pénztár kezeléséről szólnak, az 5-ik pont ezt tartalmazza. Méltóztassanak megengedni, hogy azt szó szerint felolvassam. *(Halljuk! Halljuk!)*

»A központi congrua-pénztár kezelésére Ő Felsége mint fő-kegyúr a herczegprímásnak előterjesztésére annyi katholikus világi férfiút nevez ki, a mennyit a püspöki karon kivül az ahhoz hozzájáruló javadalmasok a maguk kebeléből részint választás, részint meghatalmazás útján kijelölnek.«

Tehát ez a központi congrua-pénztár kezelősége állna az ezen congrua-pénztárhoz hozzájáruló javadalmasok képviselőiből és az ezen egyházi képviselőkkel egyenlő számú, Ő Felsége által a herczegprímás felterjesztésére kinevezendő férfiakból. Itt bizonyára csak a formaságnak nem teljes kidolgozása folytán maradt ki a ministeri ellenjegyzésre való hivatkozás. *(Élénk derültség és általános helyeslés.)* Kérem, ez iránt nekem semmi kételyem nincsen, mert utóvégre is ez csak egy, bár autenticusnak tekintendő, de mégis csak újság-közlemény. Állana tehát a nevezett bizottság bizonyos számú világi férfiúból is, kiket Ő Felsége nevez ki.

A 6-ik pont azután így szól: »Az egyháziak és világiakból így alakult központi vegyes bizottság, mint testület a katholikus autonomiának országos tanácsát képezi.« A folytatásában körülírja azt, hogy mire van hivatva a katholikus autonomia országos tanácsa. A 7-ik pont pedig így szól: »Ezen autonomicus központi testület jogkörét a püspöki kar felterjesztésére Ő Felsége mint főkegyúr állapítja meg.

Digitized by Google

Ez az indítvány a nevezett közlemény szerint elvileg elfogadtatván, annak kidolgozására, életbeléptetése módozatainak megállapítására a püspöki kar saját kebeléből szűkebb bizottságot nevez ki, a melyhez világi tagok is fognak kineveztetni.

Annál a mély tiszteletemnél fogva, melylyel egyházamnak főpásztorai iránt viseltetem; annál a loyalitásnál fogva, a melylyel nekik tartozom: nem tartanám helyesnek, ha nyomban nem tájékoztatnám őket és az ő tanácskozmányukból kiküldött bizottságot az iránt, hogy ebben a tervben, a mi felfogásunk szerint — én különben csak a magam nevében beszélhetek, de a menynyire tájékozva vagyok, igen sok világi katholicus férfiú felfogása is az *(Helyeslés.)* — mi az elfogadható és mi az el nem fogadható.

Mindenekelőtt a katholikus autonomia kérdésében, eddig létezett stagnatioval szemben magát a tényt, hogy a püspöki kar ezen kérdés megoldásával foglalkozott, ezen kérdés megoldása felé egy gyakorlati lépést tett: ezt a tényt örömmel, megelégedéssel és hálával üdvözlöm. De ha már ennek a lépésnek természetét, a javaslatba hozott módozatnak főbb vonásait tekintem, kénytelen vagyok kimondani. hogy ezen az úton, ezekben a formákban ez a kérdés kielégítő módon meg nem oldható. *(Élénk helyeslés. Úgy van!)* Ily megoldás a kath. autonomia létesítéséhez fűzött úgy egyházi, mint nemzeti érdekeknek semmi tekintetben meg nem felel. *(Álatlános élénk helyeslés. Úgy van!)* Az egyházi érdek, mely a kath. autonomia létesítéséhez fűződik, a katholikus közszellemnek ébresztése, *(Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van!)* a katholikus ügyek iránti érdeklődésnek fokozása, az összes katholikus közönségnek belevonása az egyház világi vonatkozású ügyeinek kezelésébe és így az ezek körül fennálló jogoknak megvédésébe is.

Ugron Gábor: A vagyon kezelésébe.

Gr. Apponyi Albert: Ezt már mondtam. De nem hiszem, t. ház, hogy a katholikus közönségnek, saját egyházának világi vonatkozású ügyei, érdekei, joga iránti részvétele, melegsége, érdeklődése, a helyes és jó értelemben vett katholikus közszellem ébreszthető volna az által, hogy a képviseleti elv teljes mellőzésével, Ő Felsége bárkinek előterjesztésére bizonyos számú urakat e központi tanácsba kinevezzen. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* A katholikus világ ezeket az urakat, bármily tiszteletre méltók legyenek is egyenkint, a maga képviselőinek, jogai repraesentansainak és letéteményeseinek elismerni nem fogja soha. *(Általános helyeslés.)* Hogy minő alakban lesz keresztülvihető, arról most időelőtti volna szólani, de nem tartom lehetségesnek, nem tartom képzelhetőnek a katholikus autonomia kérdésének kielégítő megoldását más, mint képviseleti alapon. *(Általános élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van!)*

Feltűnik továbbá e pontozatokban az, hogy midőn a congrua bizottsághoz hozzájáruló nagy javadalmasok képviseletéről és bizonyos számú világiaknak kinevezés útján való belejutásáról gondoskodva van, egy igen fontos tényező képviseltetése, t. i. a lelkészkedő alpapság képviseletét ez a tervezet, úgy látszik, teljesen kifelejtette. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

És végül a 7. pont azt mondja, hogy »Az autonomicus központi testület jogkörét a püspöki kar felterjesztésére Ő Felsége, mint kegyúr állapítja meg.« Itt ismét nem akarok közjogi fejtegetésekbe bocsátkozni, de meg vagyok győződve arról, hogy a nagyméltóságú püspöki kar épen olyan jól tudja, mint én, hogy mindazon intézkedések, melyek valamely törvény megváltoztatását teszik szükségessé, természetesen másképen, mint a törvényhozás hozzájárulásával nem létesíthetők . . . *(Általános helyeslés.)* Ezt szinte fölösleges mondanom. De azt hiszem, hogy egyfelől az állam érdeke, másfelől — az egyházunk szervezete által megvont korlátok közt — a hatáskör megállapítása sem történhetik helyesen merőben octroyálás útján, a nélkül, hogy ezen hatáskör megállapításába hozzászólás engedtessék azoknak, kik ezen hatáskörben résztvenni hivatva lesznek. *(Helyeslés bal- és szélső bal felől.)* Végre is, t. ház, azoknak a korlátoknak tudata, melyek közt a katholikus autonomia működésének mozognia kell, lehet mondani, mélyen belement a közvéleménybe. Nagyon jól tudja mindenki, hogy a képviselőházban e tekintetben történt legradicalisabb felszólalások is át voltak hatva attól a tudattól, hogy hitelvi és egyházfegyelmi dolgok az autonomicus működés köréből ab ovo kizárandók, abba bele nem vonhatók. Tehát semmi aggodalomra nincsen ok, hogy e tekintetben a katholikus egyház hierarchicus szervezetével össze nem egyeztethető velleitások támadnak és ha mégis támadnának ilyenek, azokkal szemben mindig meg van a remédium abban a jogban, mely a katholikus püspöki kart, mely a főkegyurat megilleti, a szervezés létrehozása, a szervezés megerősítése körül.

De ezeken a határokon senki túl nem akar lépni és én volnék az első, a ki tiltakoznám az ellen és minden erőmet és befolyásomat felhasználnám minden oly tendentiával szemben, mely az autonomia ürügye alatt felforgató politikát akarna az egyházba belevinni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* De ezeken a kereteken belül, ezt kimondani szerintem az őszinteségnek és loyalitásnak követelménye, a kath. autonomiának kielégítő szervezete csak minden factor belevonásával is csak a képviseleti rendszer alapján képzelhető, másképen az halva született gyermek

Digitized by Google

fog lenni *(Helyeslés.)* és sem az egyházi, sem azon nemzeti érdekeknek, melyek ezen nagy kérdéshez vannak fűzve, nem fog megfelelni. *(Élénk helyeslés.)* Én a magam részéről el is fogok követni saját hatáskörömben mindent, hogy midőn a vallásszabadság irányában indúl meg a törvényhozás, akkor ezen ország kath közönsége is megnyerje, a mire szüksége van, hogy az egyensúly közte és az országnak többi tényezői között helyre legyen állítva *(Élénk helyeslés.)* és hogy az autonomia szervezése által belevonja azon nagyhatalmi eszközök kezelésébe, melyek az egyháznak világi vonatkozású ügyeit képviselik, magának a nemzetnek erre illetékes, t. i. a kath. közönség belevonassék. *(Élénk helyeslés.)*

És ezzel, t. ház, elbúcsúzom az egyház-politikai kérdések fejtegetésétől és átmegyek az ezen vitában kidomborodott politikai kérdésekre, átmegyek különösen arra a két controvers pontra, a mely a t. ministerelnök úr és köztem fenmaradt és a mely két controvers ponthoz fűződtek azután a túloldalon történt összes felszólalások, beleértve az előadó úrét is — a kivel külön lesz szerencsém foglalkozni — a melyek egyáltalában politikai jellegűek voltak. *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)*

Mindjárt elején felállítottam, kidomborítani iparkodtam azt a kettős megkülönböztető momentumot, mely a kormány politikája és a mi politikánk között létezik. E két momentum állott abban, hogy a mi felfogásunk szerint a kormány nyilatkozatai a közigazgatási reformmal kapcsolatosan létesítendő közszabadsági biztosítékok iránt nem elég határozottak és hogy addig, míg ezek nem teljesen határozottak, mi ezen reformműködés iránt bizalommal nem lehetünk. *(Helyeslés bal felől.)*

És állott a differentia másodszor abban, hogy az általunk gyakran hangoztatott és formulázott — és mindig ugyanabban az irányban formulázott — közjogi és nemzeti követelményeknek ma már, úgy látszik, nem lényege, hanem csak fontossága iránt van köztünk véleménykülönbség. Mi ugyanis azokat egy intensiv nemzeti politikának nélkülözhetlen kiegészítő részéül tekintjük, holott a t. túloldal több szónoka, kezdve a t. ministerelnök úron, azoknak ilyen lényeges fontosságot nem tulajdonítottak, azokat a napirenden levő belügyi kérdésekkel szemben másod- és harmadrendű kérdéseknek mondották.

T. ház! A mi az elsőt illeti: a t. ministerelnök úr erre nézve azt mondja nekünk, hogy utóvégre nem helyes a garantiáknak követelését a végletekig vinni; nem helyes akkor, a mikor egy egész országra fontos és az egész közigazgatási organismust korszerűen átalakító actioról van szó, azt esetleg ellenezni vagy meggátolni akarni csupán azért, mert a fegyelmi jog reformja, mert a közigazgatási bíróságnak egyidejű életbeléptetése nincsen teljesen biztosítva, mert a ministerelnök úr szerint a biztosítékok legfontosabbika, tudniillik az önkormányzat hatályos működésének biztosítása, magában a közigazgatási reformjavaslatban benne lesz.

Elismerem, hogy az önkormányzat hatályos működését biztosító intézkedések benn lesznek magában a reformjavaslatban. Elismerem, hogy ezek nagyfontosságúak. Nem akarok a fölött vitatkozni, hogy ezek fontosabbak-e, vagy azok a biztosítékok, melyek a fegyelmi törvény reformjában vagy a közigazgatási törvény behozatalában, esetleg a szolgálati pragmatikában foglaltatnak. Az én tételem egyszerűen ez: mit tesztünk mi a közigazgatási reformnál? Megváltoztatjuk az ország évszázados közigazgatási rendszerét, megváltoztatjuk oly alkotó részeit, melyek a multban a nemzeti szabadság, függetlenség garantiáit képezték; megerősítjük az ország központi hatalmát. Behozunk tehát a nemzet életébe egy új principiumot és elejtünk egy régit, mely ismétlem, a közszabadság biztosítékát képezte évszázadokon át, mely ma is ilyenül tekintetik igen sokak által.

Midőn ily mélyreható reform, midőn a közszabadságot érintő ily átalakulás készül, nem vitatkozom a fölött, hogy az azzal együtt járó garantiák között melyik a fontosabb, melyik a kevésbé fontos, hanem azt mondom, hogy magának a reformnak mélyreható természete, annak összefüggése a hazai történelmi fejlődéssel és a magához a reformhoz fűzött részint alapos, részint alaptalan aggályok szükségessé teszik, hogy azzal egyidejűleg a garantiák összességét léptessük életbe. *(Élénk helyeslés bal felől.)* A mily nagy az átalakulás, a mily nagyok lehetnek annak egyes veszélyei, a mily nagyok az ahhoz fűződő részben alaptalan aggályok is, melyek megnyugtatására azonban el kell követni mindent, mi a reform lényegével összeegyeztethető: oly teljesnek, oly sehol rést nem engedőleg kiépítettnek kellene lennie a garantiák azon összegének, melyek kárpótlást nyujtanak azért, a mit elhagyunk. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Ez, t. ház, szerintem, nem túlhajtott álláspont. Akkor volna az, ha egy meg nem valósítható föltételhez kötném a reformok elfogadását. De mikor nem is nagyon nehezen, sőt igen könnyen megvalósítható föltételhez kötöm a reformhoz való hozzájárulásunkat: nem látom át, mi által érdemeljük azon vádat, hogy mi veszélyeztetjük a reformot valamely mellékes körülménynyel. Először nem mellékes azon körülmény, másodszor nem veszélyezteti a reformot, hanem ellenkezőleg annak létesítését könnyebbé teszi, előmozdítja, mert a köztudatba jobban beleviszi, a közérzületet megnyugtatja, a parlamenti ellenállást vele szemben gyöngíti! A mi törekvésünk

Digitized by Google

tehát minden tekintetben harmoniában áll azon törekvéssel, mely a reform létesítésére irányúl. *(Zajos helyeslés bal felől.)* S ahhoz a követeléshez, hogy tehát a biztosítékok teljessége legyen meg a reformmal egyidejűleg, az említett historiai, nemzeti, közszabadsági, megengedem, az előbb említett subjectiv okoknál fogva — melyek minthogy a nemzet nagy részének subjectivitásával függnek össze, figyelembe veendők: ehhez a követeléshez, mondom, ragaszkodunk, abból egy hajszálnyit sem engedünk. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Hasonlóképen állunk azon devalválással szemben, a melyben az általunk formulázott közjogi és nemzeti követeléseket akarta részesíteni a túloldalnak több szónoka, elkezdve a ministerelnök úron.

Mindenekelőtt teljes megelégedéssel és elismeréssel, sőt nagy elégtétellel kell constatálnom azt, hogy a védekezés ezen követelményeinkkel szemben teljesen megváltoztatta jellegét. Még nem sok idővel ezelőtt azt hallottuk, hogy ezek a mi követelményeink ellentétben állanak a 67-iki kiegyezéssel, hogy ezek elvileg meg nem valósíthatók. Még az udvartartásra nézve is megmondatott, hogy a külön magyar udvartartás követelése össze nem egyeztethető a 67-iki kiegyezéssel. Ma ezeket a hangokat többé nem halljuk és hála Istennek, hogy nem halljuk; és ha van a meggyőződés melletti kitartó működésnek és ernyedetlen ragaszkodásnak egy szép jutalma, az a jutalom ez, a melyet most nyertünk, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* midőn úgy látszik, követelményeink elvi jogosúltságával szemben az ellenkezés megszünt és most csak azok fontossági fokozata felett vitatkozunk. *(Élénk tetszés bal felől.)* De én nem tágíthatok és a fontossági fokozat tekintetében sem ejthetem el azt az álláspontot, melyet képviselünk és nem fogadhatom el azt az álláspontot, a melylyel a t. túloldalnak szónokai minket megkínálnak. *(Helyeslés bal felől.)*

Azt mondani, hogy ezek a követelmények harmadrangúak, az igen könnyű, de mi azoknak fontosságát érvekkel illustráltuk és különösen a katonai oktatásra nézve ismételve kifejtettem, de ez alkalommal is hangsúlyozom, hogy az a nemzeti culturalis egység létrehozatala tekintetében, sőt magának a hadseregnek érdekében mily horderővel bír. Ezeket az érveket meg kellene czáfolni, mielőtt az ily követelés egyszerű állítással harmadrangúnak mondatnék. Addig, míg ezeknek az érveknek czáfolatát nem hallom, az az egyszerű kijelentés, hogy ez pedig harmadrangú dolog, engem nem győz meg. *(Helyeslés bal felől.)*

Elismerem, t. ház, hogy ezen követelmények közt vannak olyanok, melyek magukban véve a nemzeti élet fejlődésére nézve valami elsőrangú fontossággal nem bírnak. De méltóztassanak még egyszer némi figyelmet fordítani azokra a dolgokra, melyek a Lajthán túl történnek *(Halljuk! Halljuk!)* és méltóztassanak az ottan most nagyobb erővel napfényre kerülő tendentiáknak világításában nézni ezeket a követelményeket és akkor, hogyha messzelátó politikai szemmel mérlegeljük azokat, nem fogunk róluk kicsinylőleg beszélni. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Hiszen tudom, hogy ezeket a Lajthán túli mozgalmakat a 67-iki kiegyezés ellen épen érvűl szokták felhasználni ellenünk és a t. szélsőbal ellen is és azt szokták mondani — nemcsak a Lajthán túl, de sajnálatomra itten is — hogy épen annak a körűlménynek, miszerint a Lajthán túl bizonyos körök folytonosan fondorkodnak a 67-iki kiegyezés által teremtett állapotok ellen, kellene minket arra inteni, hogy mi pedig ehhez a palladiumhoz szigorúan ragaszkodjunk, mi azt ne döngessük és ne ostromoljuk sem directe, mint t. szomszédaink, sem annak megkerűlésével, mint magukat kifejezik, mikor azt állítólag tágítani és gyengíteni iparkodunk, mely felfogást és törekvést nekünk imputálnak. Ez az összehasonlítás, ez a parificálás a Lajthántúli törekvésekkel és azokkal, a melyek itt fenforognak és itt beleértem a t. függetlenségi párt törekvéseit is, teljesen nélkülöz minden alapot. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mert mire irányúlnak azok az általam említett Lajthán túli törekvések? Arra irányúlnak, hogy a personal-unio elvi alapját, a mely elvi alapot a 67-iki kiegyezés fentartott, mely elvi alapot Deák Ferencz soha el nem hagyott, akarják megtámadni és a real-uniot s abban a real-unioban egységes összbirodalmat; Magyarországnak állami önállóságát, Magyarországnak állami függetlenségét, nemzeti egyéniségét megszüntetni s devalválni tartományi életre. Ez azoknak a törekvéseknek a tárgya. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ezek a törekvések tendentiájukban messzebb mennek és többet támadnak meg, mint csupán a 67-iki kiegyezést. Ezen törekvés megtámadja magát a pragmatica sanctiot, *(Igaz! Úgy van!)* mert ennek kettős alapelve van, az két oszlopon nyugszik: egyfelől a dynastiának egységén és a dynastiának uralkodása alatt álló országoknak együttes birtoklásán; másfelől biztosítva van Magyarországnak állami függetlensége. »Regnum independens, nulli alio subjectum.« Ez, t. képviselőház, a pragmatica sanctionak kettős alapgondolata, a melyet azon Lajthán túli törekvések megtámadnak. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Itt pedig csak azt a formát támadják meg az országgyűlésnek két pártja részéről, a mely formában az 1867-iki kiegyezés ezt a kettős alapgondolatot fentartotta. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső*

Digitized by Google

baloldalon.) Én vagyok az utolsó, a kinek az 1867-iki kiegyezés korszakot alkotó jelentőségét tagadja; én vagyok az utolsó, a ki tagadásba vonná, hogy hosszú időre megteremtette a formákat, a melyek között a pragmatica sanctio kettős alapgondolatának kifejezésre kell jutnia; én vagyok az utolsó, a ki azt gyengíteni, döngetni, vagy módosítani akarná. De utóvégre is, t. képviselőház, a túlzásokkal szemben szem előtt kell tartani azt, hogy ez a kiegyezés a pragmatica sanctio által létesített kettős alapgondolatnak mégis csak formája, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* hogy más forma is képzelhető *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és hogy nagy különbség van azon törekvések között, a melyek a pragmatica sanctionak csak ezt a formáját és azon törekvések között, melyek annak lényegét támadják meg. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ama törekvéseknek, még azon törekvéseknek is, a melyek a függetlenségi párton képviselve vannak, létesítését még el tudom képzelni, a nélkül, hogy szétbomoljon a pragmatica sanctio által létesített épület és az utóbbira irányuló szándék még a legmesszebb menő pártnak is minden nyilatkozatában határozottan desavuáltatott. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* A Lajthán túli törekvések azonban egyenesen megtámadását képezik azon alapszerződésnek, a mely a magyar nemzet és a dynastia között létrejött; *(Helyeslés és tetszés bal felől.)* megbontása a viszonynak nemcsak a monarchia két állama között, hanem megbontása azon két oldalú viszonynak, a mely Magyarország és az uralkodóház között a pragmatica sanctio által megteremtetett. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha tehát, t. ház a Lajtán túli pártok ezt a parificatiot maguknak megengedik, nagyon kérem t. ellenfeleinket, hogy érvek kovácsolása szempontjából és érdekéből se tegyék magukévá ők is ezt az argumentatiot, hanem ismerjék el azon mélyreható különbséget, mely a 67-iki kiegyezés ellen irányúló minden törekvés között itt és a pragmatica sanctio lényegét megtámadó törekvés között amott létezik. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

De most beszéljünk a magunk ügyéről. *(Halljuk! Halljuk!)* Velünk szemben is azt mondják, hogy ne tegyük innen ugyanazt, a mit a Lajthán túl tesznek Magyarország önállóságának ellenségei. Hogy mi ezt nem teszszük, azt gondolom, voltam bátor már kimutatni. Az sem az, a mit a t. szélső párt tesz, még kevésbbé az, a mit mi teszünk. Mert az évek hosszú során át folyt controversiák közben egyszer sem történt még csak komoly kísérlet sem annak bebizonyítására, hogy az általunk fölállított követelmények az 1867-iki kiegyezésnek keretét túllépik. Mondatik, mondatott phrasisként; világgá szóratott nyomtatásban és élő szóban egyaránt; de bebizonyítását meg sem kísérlették, nem hogy az sikerülhetett volna. Tehát itt az analogiának, a kölcsönösségnek a Lajthán túli tendentiák innen eredő bátorításának még csak színe sem forog fenn. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De nem tagadhatja senki, hogy fenmaradt, nem az 1867-iki törvényben, de az ezen törvény után keletkezett és életbeléptetett tényleges állapotokban a kétértelműségeknek egy bizonyos sorozata, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* sőt nem egyszer ezen kétértelműségek iránti bizonyos, meg nem engedett kímélettel találkozunk. Csak egy példára emlékeztetek. *(Halljuk! Halljuk!)* Egyik delegatio alkalmával boldog emlékezetű Grünwald Béla barátom fölfedezte azt, a mi bizony éveken át kikerülte figyelmünket, hogy a delegatio elé terjesztett költségvetések címe kétség kivül ellenkezik a mi közjogunkkal, mert azelőtt a czím úgy hangzott, hogy; »az osztrák-magyar monarchia közös államháztartásának előirányzata«. Ő azt indítványozta, hogy e helyett tétessék: »a monarchia két állama közös kiadásainak és bevételeinek előirányzata«. T. ház! A »közös államháztartás« kimaradt, igaz; de az, hogy a »két állama« tétessék oda, ezt elérni nem tudtuk; *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* mert én, t. ház, a közös előterjesztésekben még ennek a nyomát sem láttam. Ott gondosan kerülnek minden olyan terminologiát, a melyben egyenes elismerése foglaltatik annak, hogy Magyarország önálló állam, hogy két állam képezi a monarchiát . . .

Beksics Gusztáv: Elég hiba!

Gr Apponyi Albert: Elég hiba és én remélem, hogy Beksics Gusztáv képviselő úr ezen hiba kiköszörülésére velünk kezet fog fogni s velünk együtt fog működni.

Beksics Gusztáv: Szívesen! *(Éljenzés a baloldalon.)*

Gr. Apponyi Albert: Ezt csak annak illustrálásául hoztam fel, hogy a közös előterjesztésekben a közös hivatalokból kikerülő minden rendbeli okmányokban fentartatik az a homályos, fentartatik az a kétértelmű terminologia, mely nem jön direct összeütközésbe Magyarország azon felfogásával, mely szerint önálló állam és független nemzet, mely azonban tért nyit azon felfogásnak is, mely Ausztriában még mindig uralkodik, hogy itt nem két önálló állam szövetségéről vagy összeköttetéséről, hanem egy nagy központi állam két feléről van csupán szó. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* Ezen kétértelműségben lelik egyik erőforrásukat azon tendentiák, a melyekkel a Lajthán túlról minduntalan találkozunk; *(Igaz! Úgy van! a baloldal-*

Digitized by Google

lon.) ezen kétértelműségek fentartása ébreszti bennük azt a gondolatot, hogy még eljöhet olyan idő is, melyben összbirodalmi eszményeiket megvalósíthatják. Ezeknek a hátsó ajtóknak befalazása tehát az első lépés arra, hogy azok a tendentiák, a melyek alkotmányunkat folyton, nem mondom fenyegetik, mert erre nem elég erősek, hanem boszantják s ez által Magyarországban dualismusa iránt rossz hangulatot csinálnak, elnémuljanak; hogy ezekkel szemben Dante poklának ezen mondása: »Lasciate ogni speranza« gyökeresen és alaposan érvényesüljön, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* akkor, t. ház, a mikor magyar részről előfordúlnak oly jelenségek, melyek az ily kétértelműségeknek eltűrésére látszanak mutatni és akkor, midőn mindezeknek az állapotoknak gyümölcseként most merészebben látjuk felemelkedni és mi reánk is kiterjeszkedni akaró osztrák reactio szellemét, mint már régóta: nem harmadrendű, hanem időszerű, az actualis helyzet által követelt dolog az, hogy mi megtegyük mindazokat a lépéseket, melyek 1867-ben elért állami önállóságunkat és nemzeti függetlenségünket minden kétélyen felül helyezik, hogy most küszöböljük ki mindazon kétértelműségeket, hogy mi most jogaink, tényleg létező, az 1867-ben gyökerező jogaink teljességének vindicálása által elvegyük egyszersmindenkorra azoknak bátorságát, *(Élénk helyeslés bal felől.)* a kik a mi jogaink megnyirbálására s megcsorbítására törekszenek. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ebben áll, t. ház, én szerintem a mi nemzeti követelményeinknek actualitása a jelen pillanatban. Ezért képezik ezek ma az actualis nemzeti politikának feladatait; nemcsak ezért, de kiválóan ezért is.

És t. Hegedüs Sándor képviselőtársam, a pénzügyi bizottság előadója ugyanazon a nyomon indúlva, *(Halljuk! Halljuk!)* melyen némileg — habár csak egy mondással — a miniszterelnök úr s utána bővebben Tisza István képviselő úr járt, zárbeszédében azt kérdi, hogy mik ezek a követelmények? Habár szépek is és talán helyesek is, de mik ezek fontosságban a belső consolidationak munkájához képest, mely reánk vár?

Hát én azt kérdezem, t. ház, újra, hogy van-e ilyen összehasonlításra szükség? Ilyen összehasonlításra akkor volna szükség, ha a felett kellene döntenünk, hogy az egyiket csináljuk-e, vagy a másikat? *(Élénk tetszés. Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ha ezen nemzeti vívmányok elérése útjában állana annak, hogy mi a reformmunkával komolyan foglalkozzunk. Amde azoknak létesítése, megengedem, nagy politikai munkát, de sem annyi időt, sem annyi technikai munkát nem vesz igénybe, hogy azok által akár csak 14 nappal is hátráltatva lenne a belügyi reformok kérdése. *(Igaz! Úgy van. bal felől.)*

Már most, t. ház, én átengedem azt kinek-kinek mérlegelésére, teljesen szabadjára bocsátom és érvelés útján sem akarok arra befolyást gyakorolni, hogy valaki fontosabbnak tekinti-e a 67-en alapuló közjogi és nemzeti követelmények létesítését, vagy a belügyi reformok kérdését tartja-e fontosabbnak? Ez nekem tökéletesen mindegy; csak ismerje el, hogy mind a kettő fontos és ismerje el — a mint hogy komolyan tagadni nem is lehet — hogy az egyik a másiknak absolute nem áll útjában. Akkor egészen felesleges ezt az összehasonlítást tenni, akkor mi ezen nemzeti követelmények felállításával egy perczre se hátráltatjuk a belső reformok munkáját, sőt — ismétlem — a mennyiben azokra nézve jobb hangulatot teremtünk, azt elő is mozdítjuk, azt könnyebbé is teszszük. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

És e helyen válaszolni kívánok a t. előadó úrnak azon egészen praecis kérdésére, melyet hozzám intézett, midőn azt mondta, hogy én új junctimot állítok fel, hogy neki, úgy látszik, most már nem csupán az úgynevezett biztosítéki törvényeknek egyidejű létesítésétől, hanem a nemzeti követelmények kielégítésétől is teszem függővé hozzájárulásomat a közigazgatási reformhoz.

T. képviselőtársam ebben téved. Én nekem egyáltalán nem áll jogomban e párt nevében új követelményeket felállítani, új junctimokat létesíteni. Ezek oly fontos kérdések, hogy ezekre nézve a párt csak egyetértőleg, csak beható tanácskozás után határoz. Határozott itt is és ezt a határozatot meg nem másította. Határozott pedig úgy, a mint mi azt a felírati vita alkalmával felírati javaslatunkban elmondottuk. Mi akkor elmondottuk egészen szabatosan, hogy a közigazgatási reform azon részeiben, melyek a központi hatalom erősbítését tartalmazzák, bele sem megyünk, eltekintve a javaslatoknak érdemétől, ha előbb biztosítva nincsen, a mennyire az a törvény által biztosítható, a választások szabadsága és tisztasága és bele nem megyünk, hogyha nincs biztosítva egyidejű életbeléptetése az úgynevezett garantialis törvények közül legalább a közigazgatási bíróságnak és a fegyelmi törvénynek. Ezt a junctimot állítottuk fel a Szapáry-kormánynyal szemben egy elkeseredett választási harcznak közvetlen befolyása alatt, egy oly kormánynyal szemben, melynek programmjában és fellépésében annyi közeledést sem láttunk álláspontunk felé, mint a minőt a mai kormány programmjában és fellépésében látunk. Tehát nem tehetem fel, hogy t. elvbarátaim a mai kormánynyal szemben ez álláspontjukat módosítani

Digitized by Google

kívánják s így most is az az álláspontunk, hogy a közigazgatási reformhoz való hozzájárulásunk ezekhez a junctimokhoz, nem pedig újabb feltételekhez van kötve. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Igenis, a nemzeti követelmények létesítése feltétele annak, hogy valamely kormány iránt bizalommal viseltessünk, hogy annak politikáját támogassuk, hogy bizalmi kérdések felvetése alkalmával mellette szavazzunk, *(Élénk helyeslés bal felől.)* mert egy teljes, egy minden követelményeknek megfelelő politikához ezt is hozzátartozónak tekintjük. *(Élénk helyeslés és tetszés a baloldalon.)*

Sokfélék e politikának feladatai. Azon feladatoknak egy részét, melyek a legigénytelenebb hangzásúak ugyan, de semmiesetre sem legkevésbbé fontosak, formulázta Horánszky t. barátom, midőn a pénzügyi téren fennálló és a t. ministerelnök úr által is tarthatatlanoknak elismert állapotokat jellemezte és midőn oly reformokat kívánt úgy az adótörvényekben, mint az adóügyi administratioban, melyek minden egyes honpolgárnak mindennapi existentiáját, a melyek a népéletet mélyen érintik. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Fontosak azok a feladatok, melyek az állami szervezet átalakításával reánk várnak úgy a közigazgatási, mint az igazságügyi téren; fontosak azok a feladatok, melyek az egyházpolitikai viszályok megszüntetésének terén reánk várnak és fontosak azok a feladatok, a melyek tisztán a pénzügyi téren a valutarendezésnek finalisálása és a conversiok keresztülvitele tekintetében a pénzügyminister úrra várnak; szerintünk nem kevésbé fontosak azok a feladatok, melyek a kiegyezés által definiált közjogi állapotok megerősödéséhez és consolidálásához úgy befelé, mint kifelé szükségesek. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Mi csak olyan politikát tekinthetünk helyesnek, mely mindezen feladatokat felöleli, mely mindezeknek képes megfelelni; az a politika azonban, mely vagy az egyiket, vagy a másikat figyelmen kivül hagyja, csak egyes kérdéseket oldhat meg, de egészséges állapotokat ez országban nem teremthet. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* A dolog tehát világosan áll s talán sohasem volt ellenzéknek helyzete a kormánynyal szemben annyira praecisirozva, mint a mienk. Ha akarják támogatásunkat a közigazgatási reform keresztülvitelére, eltekintve a benyujtandó törvényjavaslatok jóságától, melyekre nézve az objectiv bírálatot fentartjuk, mint előzetes lépést tegyék meg és vigyék keresztül a választási reformot és biztosítsák a garantialis törvények egyidejű életbeléptetését; *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés bal felől.)* ha akarják támogatásunkat az egyházpolitikai reformok terén, vigyék azokat keresztül az óvatosság, bölcseség és politikai tapintat azon szellemével, a mely szükség nélkűli nehézségeket, elkeseredést és conflictusokat kikerül; *(Helyeslés bal felől.)* ha akarják támogatásunkat az összpolitika terén, létesítsék azon követelmények összességét, melyek programunkban foglaltatnak, nemcsak belügyi, hanem közjogi, nemzeti téren is. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Ez lehet helyes vagy helytelen álláspont; de világos és olyan, melynek világossága, őszintesége és loyalitása iránt semmi kérdés nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Nagyok tehát és számosak azok a feladatok, melyek az ország jelenlegi helyzetében kimerítik egy teljes nemzeti politikának igényeit. A t. ministerelnök úr azok egy részére nem vállalkozik, legalább eddig nem vállalkozott; de az a rész is, a melyre vállalkozott, súlyos feladatokat ró államférfiúi képességére és munkaerejére. Én azt állítom, hogy ha még többre vállalkozott volna, mindent együtt könnyebben vinne keresztül, mint azt a kevesebbet, *(Úgy van! a baloldalon.)* ámbár paradoxalisnak látszik az állításom, de igaz, mert a többnek elfogadásával, mert a nagyobb és teljesebb céloknak kitüzésével teljesebb és élénkebbé tenné azt a közhangulatot, a melynek segítségével azokat a részleteket is keresztülvihetné, a melyeket a magáénak ismer.

De legyen ez akármint, még azok a feladatok is, a melyekre vállalkozott, óriási terhet raktak az ő vállaira és ministertársainak vállaira és nem azoknak a tovább menő feladatoknak elfogadásától félteném én annak lehetőségét, hogy a vállalt feladatokat megoldhassa. A veszély nem ott rejlik; de én azt hiszem, hogy a mely kormány csak oly tevékenységi körnek a betöltésére vállalkozott is, mint a jelenlegi, a mely kormány csak olyan nagy munkakört vall is magáénak, mint a jelenlegi, annak egész erejét ezen munkakörnek betöltésére, egész erejét ezen feladatoknak teljesítésére kell szentelnie. És egészen más, az eddigi kormányokat mint árnyék kisérő valami az, a mitől a sikert félteni kell, nem a mi követelményeinktől és ez az igazi veszély abban állana, ha a t. kormány vállait a hirdetett és bevallott feladatokon kivül még azzal is meg akarná terhelni, hogy a régi értelemben pártpolitikát folytasson. *(Élénk tetszés a baloldalon.)* Ez azután az a többsúly, a mely véglegesen a földre nyomna le bármily tehetségekből alakuló kormányt. És, t. képviselőház, — nehogy félreértessem — pártpolitikát abban az értelemben, a mint azt a t. ministerelnök úr is mondta, hogy minden párt, a mely a hatalmat bírja és többségben van, törekszik ezen hatalom fentartására, pártpolitikát ily értelemben in thesi nem lehet kifogásolni; ez a parlamentarismus természeté-

Digitized by Google

ben rejlik, csak az a kérdés, hogyan és hol. Ne csináljon pártpolitikát a t. kormány az administratioban. *(Úgy van! a baloldalon.)* Az administratiot, azt a közhatalmat, a melyet a törvények adtak kezébe, az ország érdekében ne annak a pártnak az érdekében használja fel, a melynek bizalmát a parlamentben bírja. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Ne csináljon pártpolitikát különösen a királylyal szemben, mert ha van Péchy Tamás t. barátom beszédének egy fénypontja, a mely nemcsak ennek a beszédnek fénypontja, hanem az ő egész tiszteletreméltó közpályájának és a közügyek terén való működésének megkoronázása. *(Hosszas, zajos éljenzés a baloldalon.)* Azok az őszinte, nyilt, férfias, a fejedelem iránti hűségtől épen úgy, mint a régi magyar önérzettől duzzadó szavak voltak ezek, melyeket ő a nemzet és a korona közti viszonyra nézve elmondott. *(Élénk helyeslés és éljenzés a baloldalon.)* Mindenekelőtt a koronával szemben kötelessége tehát a kormánynak nem csinálni pártpolitikát. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* A korona bizalmát nem tekinteni egy párt kizárólagos monopoliumának, hanem a korona bizalmát megnyerni az egész nemzetnek, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* a nemzet összes tényezőinek, mert csak a nemzet összessége méltó arra, hogy a koronával, mint egyenrangú factor álljon szemben s hogy vele a bizalomnak és ragaszkodásnak viszonyába lépjen, nem egy párt. *(Hosszantartó élénk tetszés, helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

És ha ezen úton halad a t. kormány, akkor elérünk egy nagy dolgot. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem érjük el azt, hogy a mint magamat bevezetőleg is kifejeztem, azokat a politikai differentiákat, a melyek köztük fennállanak, elkerüljük. Azok álljanak fel, azok mérjék össze a fegyvert a discussionak terén, azok harczoljanak; minden harcznak eredménye mégis mindig csak a nemzet jogainak biztosítása és a nemzetnek előhaladása lesz.

De elérhetjük azt, hogy igenis eleget tehetünk annak az óhajtásnak, melyet Hegedüs Sándor t. képviselőtársam, a pénzügyi bizottság előadója kifejezett, hogy t. i. parlamentünk munkaképes legyen és sikeres, üdvös alkotásokkal tegye magát emlékezetessé. *(Helyeslés a bal- s szélső baloldalon.)* Az a támogatás, melyet mi e tekintetben kilátásba helyezünk, nem állhat abban, hogy előre biztosítsuk a t. kormányt összes javaslatainak elfogadásáról. Az lehetetlen; de ha a többség nem csinál hatalmi politikát, akkor az ellenzék sem csinál hatalmi politikát; *(Úgy van! a baloldalon.)* ha a többségnek és a kormánynak pártpolitikája nem abban áll, hogy a hatalmat a maga monopoliumának fentartására használja, hanem abban, hogy a nemzet szabadon nyilvánuló közvéleménye előtt versenyez velünk az üdvös politikának hirdetésében, a sikeres munka teljesítésében: akkor a mi pártpolitikánk sem fog többé abban állni, hogy hatalmi akadályokat gördítsünk a parlament munkája elé, *(Élénk helyeslés.)* hanem a mi pártpolitikánk kizárólag abban fog állni, hogy azokat az eszméket, melyeket jobbaknak, helyesebbeknek, erőteljesebbeknek tartunk, szembeállítsuk a kormány és a többség által képviselt eszmékkel. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ennek reményét tapasztalom a mostani általános vitában és azért, bár politikai álláspontomnál fogva határozati javaslatomat fentartom és annak elfogadását kérem, hiszem, hogy ez a vita üdvös eredményt mutat majd fel a haza fejlődésének történetében. *(Élénk, hosszantartó zajos helyeslés, éljenzés és taps a bal- és szélső baloldalon. Szónokot többen üdvözlik a ház minden oldaláról.)*

Elnök: T. ház! Vajay István képviselő úr személyes kérdésben kiván felszólalni. *(Zaj. Felkiáltások: Öt percz szünetet kérünk.)* Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: A felfüggesztve volt ülést ismét megnyitom.

Vajay t. képviselő úr kíván félremagyarázott szavai helyreigazítása érdekéből szólni.

Vajay István: T. képviselőház! Félremagyarázott szavaimnak helyreigazítása czímén a t. ház kegyes engedelmével leszek bátor nehány szót szólni. *(Halljuk!)*

Előttem szólott gróf Apponyi Albert igen t. képviselőtársam rossz néven veszi tőlem, hogy én politikai frivolitásnak neveztem a szerinte politikai bölcsességet és úgy látszik, hogy épen ez a szó az, a mi az ő nemes és érzékeny szívét sérti és vérezi.

Bocsánatot kérek, mielőtt ezen szót ezen díszes testület előtt kiejtettem, meditáltam, hogy minő szót használjak ezen fogalom jelzésére, a a melyet válaszúl kívántam tekintetni t. képviselőtársam azon felszólítására, hogy ha mi a házassági reformtervezethez hozzá nem is járúlhatunk, illetőleg azt elő nem is segíthetjük, a mi ránk nézve erkölcsi lehetetlenség, legalább ne csináljunk belőle casus bellit. Kérem alázattal, az én hit- és erkölcsi szerény ismereteim szerint hit és erkölcsi kérdésekben egy egyháznak nem lehet más meggyőződése, mint egy világinak és ha azt tapasztaljuk, hogy az egyik valamely irányt nem követhet, akkor ugyanezt az irányt a másiknak sem szabad követni. És ha mi mégis felszólítást kapunk arra nézve, hogy egy általunk erkölcsileg nem követhető

Digitized by Google

irányt mégis ne ellenezzünk, — erre mondtam azt, hogy politikai frivolitás. Azonban önigazolásomra szükségesnek tartom kijelenteni, hogy ha ez ildomossági és kifejezési hiba volt, akkor ebben én épen csak t. képviselőtársamat követtem és — mondom — nem ejtem ki vala e szót, ha azt nem látom, hogy ezelőtt 4—5 nappal elmondott beszédjében ő az ellenkező vélemény és nézet jellemzésére ugyanezen szót nem használta volna.

Különben azon kijelentése, hogy mi ő és elvbarátainak személye vagy egyáltalában akármily személy elien harczot indítanánk, határozott tévedésen alapúl. Legyen meggyőződve a t. képviselő úr, hogy nekünk más törekvésünk nem lehet, mint hogy az eszmék diadaláért vivott harczban a mi eszméinknek barátokat és lelkes tábort szerezzünk és ez, gondolom, az alkotmányos eljárás és fogalmak szerint meg van engedve.

Különben két igen örvendetes és megható momentumot van szerencsém kiemelni most hallott remek szép beszédjéből. Egyik az, hogy ő a házassági jognak . . . *(Felkiáltások jobb felől: Nem személyes kérdés!)*

Elnök: Kérem a képviselő urat, hogy csak a személyes kérdésnél maradjon.

Vajay István: Az egyik az, hogy t. képviselőtársam a házassági jogot megerősíteni és megszilárdítani akarja, a hol erre szükség van; a második, hogy ezt közös hitelveink sérelme nélkül akarja tenni. Üdvözlöm őt e téren *(Zaj jobb felől.)* és legyen meggyőződve e háznak és hazának minden türelmes és türelmetlen tagja, hogy első sorban mi vagyunk büszkék Isten azon ajándékára, a melyet a nemzet egyetemével a képviselő úrban tisztelnünk szerencsénk van. *(Helyeslés.)*

Molnár Antal jegyző: Wekerle Sándor ministerelnök!

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Habár akkor, a mikor nagy politiai kérdések uralják a vitát, az érzékek és idegek nem szoktak igen fogékonyak lenni a szakkérdések iránt, mégis kénytelen vagyok felszólalásomat egyes unalmasaknak látszó szakkérdések taglalásával kezdeni; *(Halljuk! Halljuk!)* mert felelettel tartozom egynéhány képviselőtársamnak azokra nézve, a miket a pénzügyi administratio és a kormány pénzügyi politikája tekintetében fölhoztak. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem azért, t. ház, mintha pénzügyi helyzetünket szépíteni akarnám, hanem felelettel tartozom azért, mert azt hiszem, hogy a helyes consequentiát csak az lesz képes levonni, a ki igazán ítéli meg egyrészről a helyzetet, másrészről azokat a törekvéseket, a melyek a kormányt működésében vezetik. *(Helyeslés jobb felől.)*

Horánszky Nándor t. képviselő úr financiális helyzetünkről szólva, azt mondotta, hogy bizonyos kábultság fogja el nálunk a közvéleményt. Én szavainak igazságát nem kívánom tagadni, de még csak gyöngíteni sem. *(Helyeslés jobb felől.)* Sokszor említettem azt, t. ház, hogy ha valamely téren, úgy a pénzügyi téren van szükség egy valóban öntudatos közvélemény kifejlődésére. *(Helyeslés jobb felől.)* Szükség van azért, mert saját financiáink története igazolja azt, hogy, midőn szomorú volt helyzetünk; midőn a kibontakozás nehéz viszonyaival küzködtünk: akkor a kibontakozás helyes eszközeinek megválasztása és önbizodalom helyett kétségbe esés uralkodott közvéleményünkön. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* Ugyanazt a másik ellentétet látom most. Midőn pénzügyi helyzetünk javult s az egyensúly helyre van állítva, akkor a soha ki nem apadható forrásokat véltük felfedezni közszolgáltatásainkban és állami bevételeinkben. Én tehát a magam részéről a mit megtettem akkor, a mikor első ízben volt szerencsém fölszólalni e házban, megteszem most is azt, óva intek a túl vérmességtől. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

De azért azoknak a kételyeknek, melyeknek Horánszky Nándor képviselő úr kifejezést adott, vajjon az egyensúly nem lesz-e a legközelebbi időben megzavarva, ha mindazokat a feladatokat teljesíteni kívánjuk, a melyeknek teljesítésére vállalkoztunk: akkor azután feladataink bírálásának kérdésénél nem a kishitűség vehet rajtam erőt, hanem ismételnem kell azt a tételt, a melyet már többször, egészen az unalmasságig ismételtem, hogy tudniillik közterheink fokozása nélkül mai állami bevételeinket elégségeseknek tartom nem csak az egyensúly további megóvására de ha okkal-móddal fogunk eljárni, egyúttal közszükségleteink s a tervbe vett reformok szükségleteinek fedezésére is. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A t. képviselő úr akkor, mikor a pénzügyi egyensúly helyreállításáról szólott, egy kifejezést használt és egy bírálatot is mondott, hogy tudniillik ez nem tekinthető másnak, mint az egyensúly arithmetikai helyreállításának, a mely minden magasabb irányú financpolitikai conceptiot nélkülöz.

Hát, t. ház, az egyensúlynak helyreállítása magában véve csakugyan arithmetikai tétel szokott lenni, hogy ez minden magasab financ politikai irányt nélkülözött volna, ezt kereken tagadom. Azt a financpolitikai irányt követtük, hogy az egyenes adók fokozása nélkül a követett adókra fektettük a súlyt, hogy ezeket helyes arányba hozzuk az egyenes közszolgáltatásokkal. És ezt a a nézetem szerint igen helyes financpolitikai tételt a mi viszonyaink közt nem várt mérték-

Digitized by Google

ben sikerült megvalósítanunk. *(Élénk helyeslés jobb felől Úgy van!)*

Továbbá azt követtük, hogy mi nem egyszerűen a közszolgáltatások emeléséből kívántuk államháztartásunk rendezettségét helyreállítani és jövőre biztosítani, hanem hogy ennek karöltve kell járni azon közgazdasági tevékenységünkkel, a mely elviselhetővé és kevésbbé érzékenynyé teszi azokat a közterheket. És ezt a tételt, t. ház, a lehető legnagyobb mértéken valósítottuk. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Egész kormányzati és törvényhozási tevékenységünk az utóbbi évek során épen a közgazdasági viszonyok javítására volt irányozva. Merem mondani, hogy az eddig elért eredmények már is igen sokban tették könyebbekké és bővebbekké a közszolgáltatásokat és hogy elhintettük azt a magot, a mely nem csak kikelni, hanem gyümlcsözni is fog.

Harmadszor igazolásául annak, hogy mi nem egy arithmetikai műtételre, hanem magasabb financialis és közgazdasági politikára vállalkoztunk és hogy azt inaugurálni és sikerrel valósítani tudjuk, felhozom azt, hogy az első alkalmat akkor, midőn még a közbizalom ez iránt nem erősödött meg, felhasználtuk hitelközgazdasági és pénzügyi viszonyaink rendezésére *(Élénk helyeslés jobb felől.)* és e tekintetben is egy talán nem várt eredményes lépést tettünk. A valuta-rendezés még csak megkezdett mű, a melyre nézve még sokat kell tennünk. Eddig csak az irányt jelöltük meg és a kormány elhatározásán kivül, hogy e tekintetben valamit tenni akarunk és hogy úgy szellemi, mint anyagi erőnknél fogva tenni képesek is vagyunk, ennél többet ezen a téren még nem igen tettünk. De reménylem, nem hosszú idő választ el attól, midőn be fogjuk bizonyítani, hogy ezen a téren is sikerrel működtünk és hogy nem fog ezen rendezés keresztülvitele sokáig elmaradni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A negyedik magasabb financpolitikai szempont, mely bennünket vezérel és a melyet csak részben tudtunk eddigelé megvalósítani azért, mert nem egyoldalú pénzügyi intézkedésekhez, hanem az egész administratio reformjával összefüggő eszközökhöz nyúlunk. Ez pedig az, hogy mi a közszolgáltatások reformját és szabályozását nem az állami szolgáltatások körére kívántuk szorítani, hanem azt mondtuk, hogy ki kell azt terjesztenünk a közszolgáltatások minden terére, a helyhatósági és ezekkel összefüggő másnemű közszolgáltatásokra is. *(Helyeslés jobb felől.)*

Azt hiszem, t. ház, erről a financpolitikáról mindent el lehet mondani, csak azt nem, hogy mindennapi eszközökkel működik, mert felöleli az egész tért, kijelöli az összes eszközöket, melyeket be kell tölteni, ha helyes financpolitikát akarunk követni és a melyeket mind alkalmazni kell, ha közviszonyainkat szabályozni akarjuk. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A t. képviselő úr nem ugyan egész határozottsággal, de úgy odavetve azt jegyezte meg, hogy egy magasabb financpolitikának mellőzhetlen követelménye az is volna, hogy közszolgáltatásaink reformáltassanak. Én a képviselő úrnak ebbeli állítását kétségbe nem vonom, csak arra kell őt figyelmeztetnem, hogy talán alig van a közszolgáltatásoknak ága, melyre vonatkozólag én a reformoknak szükségét el nem ismertem s nem csak el nem ismertem, hanem egyúttal meg ne jelöltem volna azt az irányt is, melyben e reformnak keresztülvitetni kell, sőt mivel épen a közszolgáltatások egészére kiterjedő reformmal állunk szemben, még kijelöltem azon egymásutánt is, melyben okszerűen e reformokat létesíteni lehetséges. Igy felállítottam első tételként, hogy első és főfeladat volna az egyenes adók reformja; másodszor említettem az illeték-szolgáltatások reformját és harmadszor a fogyasztási adókra vonatkozó reformot. És ha a t. képviselő úr azon kérdést intézte hozzám akkor, mikor az italmérési jövedékről szólott, hogy vajjon végleges állapotnak tekintem-e ezt, vagy nem, én csak azt a nyilatkozatomat vagyok bátor szíves emlékezetébe idézni, melyet e tekintetben a nyár folyamán tettem, midőn épen az italmérési novella késői előterjesztésének indokolásául azt hoztam fel, hogy olyan téren állunk, olyan átalakulás van ebben a közszolgáltatásban, hogy a gyakorlati tapasztalatok megszerzése az egész rendezendő materiának áttekintése előtt okszerű és maradandó rendezésre gondolni sem lehet. Épen ez volt oka annak, hogy tapasztalatokat kívántam szerezni, mielőtt e reformot keresztülviszem. És megmondtam azt is, hogy az ezen novella által teremtett helyzetet nem véglegesnek, hanem ideiglenesnek tekintem s bár a sör és bor tekintetében a kizárólagosság megszüntetése által elmentünk azon határig és oly módot létesítettünk, a mely talán maradandóan tartható lesz, de a szesz tekintetében, a hol a kizárólagosságot továbbra is fentartottuk, igenis nagyobb mérvű reformokra kell elkészülve lennünk. Felhoztam egyúttal azt is, hogy nem a helyes eljárás — értem az adóreform szempontjából helyes eljárás — késztet engem a kizárólagosság fentartására, hanem késztet az, hogy ezen jövedelmi forrás bőségét a jövőre nézve olyan mértékben biztosítani sikerüljön, a mint az bevételi tételként a költségvetésbe beállíttatott. *(Helyeslés jobb felől.)*

A t. képviselő úr adójövedelmünk emeléséről szólva ezután igen felpanaszolta a kereseti adó fokozatos emelését és itt a kivetési tételek végösszegéből akarta levonni azt a bizonyítékot,

Digitized by Google

a mely ő mellette szól. Ha a kereseti adó növekedésének valódi okait méltóztatik fürkészni a t. képviselő úr, arra a következtetésre fog jutni, hogy nem a már adó alá vont egyes polgárok nagyobb mérvű megadóztatásában, hanem az új adókötelesek bevonásában van ezen növekedés oka. Nem akarom tagadni, t. ház, hogy magok az adótételek is emeltettek; nem akarom tagadni, hogy az az adó sokakra nézve terhelő és egyenetlen: de merem állítani, hogy tulajdonképen a jövedelmi többlet nem a meglevő adók fokozásának, hanem annak tulajdonítható, hogy újabb adóköteles felek, kik eddig ezen adó alól magokat kivonták, helyesebb összeírással ezen adó alá vonattak. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A t. képviselő úr még az 1891-iki eredményeket birálván, arra az eredményre jutott, hogy nagyobb a jövedelmi eredmény, mint a tulajdonképeni évi előírás. Ennek egyik okát maga is megmondta és ez abban rejlik, hogy a regalekártalanítás 1891-ben folyósíttatván, már a kártalanításokat megelőző évben egyes közszolgáltatásokra a kártalanításból eredő jövedelem felhasználása reményében, nagyobb mérvű halasztások adatván, ezen kártalanitások nemcsak a folyó, hanem a régi adóhátralékok kielégítésére is befolyással voltak s ezen egyenes adó jövedelmét nagyobb mértékben emelték. De van, t. ház, egy másik körülmény is, mely igen természetessé teszi, hogy ilyen rendkivüli viszonyoktól eltekintve is az egyenes adókból eredő tényleges befizetés nagyobb, mint az évi előírás. És ennek indoka abban rejlik, mert mindig igen tetemes adóhátralékaink vannak. Azt hiszem, t. ház, hogy súlyt kell fektetni az adóhátralékok rendezésére, azoknak liquidálására és azoknak fizetési képességhez mért könnyebb behajtására, a mi azután természetesen azt eredményezi, hogy még évek hosszú során nem a folyó előírás fogja képezni adójövedelmünknek mértékét, hanem hogy a hátralékok rendezésével kapcsolatosan a folyó előírás által nagyobb jövedelmet miképen tudunk a hátralékokból beszedni.

Ugyancsak a hátralékok fokozatos rendezésének keresztülvitelében rejlik indoka annak, hogy az illetékeknél oly nagymérvű a leirás és a visszatérítés, nem mintha helytelenül lettek volna ezek kiszabva, hanem mert a hátralékok rendezésével kapcsolatban nagyobb volt a leirás, mint más években. Mikor pedig a régi évek hátralékait birálat alá veszszük és liquidáljuk, nagyon természetes, igen tetemes összegek azok, melyek behajthatatlanság czímén leirásba hozatnak. A t. képviselő úr, midőn azt óhajtotta feltüntetni, mily óriási az a teher, mely a a kizárólagosság folytán a szeszre háramlik, a mit én — mellesleg mondva — soha sem tagadtam, sőt a kizárólagosságot épen azon indokból kértem fentartani, hogy a törvényben biztosított 15 forintos adótételnél magasabb tétel legyen érvényesíthető az előirányzott jövedelem biztosítására, de azért a túlzásoktól mégis óvakodnunk kell. Akkor, mikor realis előirányzatot készítünk, hogyha egy oly jövedelemmel szemben, a mely tényleg 19 milliót eredményez, csak 15 millió indokolására soroljuk föl a fogyasztási adóra vonatkozó adatokat, nagyon természetes, hogy sem a borra, sem a sörre nézve nem a valódi adótételeket soroljuk fel, hanem ezeknél kisebbeket terjesztünk elő, mi a valóságban, hogy arányt használjunk, úgy viszonylik egymáshoz, mint 19: 15-höz, vagy 18: 15-höz. De ezen több jövedelemnek egy része nemcsak a szeszre, hanem a borra és a sörre is csik és csak a tényleges fogyasztásra eső nagyobb jövedelmi rész levonása után fenmaradó összeg irható a kizárólagosság rovására.

T. ház! Habár ezen kizárólagosságot fenn is tartottuk, a mit különben a multkor is bátor voltam e tekintetben felemliteni, nem tagadható, hogy a biztosítás jobb irányba való terelése tekintetében óriási előhaladást kell constatálni. Azt az elvet állítottuk fel, t. ház — és ezt a törvényhozás is helyeselte — hogy épen ezen szolgáltatások elviselhetőbbé tétele végett lehetőleg szük térre szorítsuk a bérlőket és a községeket vonjuk be ezeknek kezelésébe. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* A községeket az újabb biztosításnál nem remélt mértékben sikerült belevonni. Hogy ezen biztosításokkal szemben elégületlenségek merülnek föl, az kétségtelen. Akkor, a mikor egész társadalmi osztályok, mint az italmérők és a fogyasztási adóbérlők ezzel elesnek kenyérkeresetüktől és helyettök a községek bevonása mellett a községek utján hasznosittatik az adó és ők csak a községek közvetitésével vehetik az italmérést igénybe; akkor, a mikor, bár a szeszgyárosok érdekeit megóvni kívánjuk, de azokat is szükebb térre akarjuk szorítani, mert a míg eddig sok község területén ők ruháztattak fel a kizárólagos italmérési joggal, most a községekre ruházzuk ezt, úgy, hogy szesztermelőinknek módot nyujtunk arra, hogy elfogadható feltételek mellett piaczi áraknál még jobb feltételek mellett értékesithessék az általuk termelt szeszt. E téren sem forog tehát fönn indok arra, hogy az italmérők megillető nyereségét és hasznát, a szesztermelők és a gyárosok egyedül dugják zsebre. Mondom, a mikor ilyen széles társadalmi kör, mint a minő az italmérők osztálya, elesik eddigi keresetforrásától: akkor nem azon lehet csudálkozni, hogy egyáltalában merülnek föl panaszok, hanem azon, hogy azok nem szélesebb mértékben nyilvánúlnak, a mint az eddig történt. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A t. képviselő úr beszédével foglal-

Digitized by Google

kozva még csak egyet vagyok bátor megjegyezni, a mi tulajdonképen nem az én dolgom, hogy t. i. ő felpanaszolta azt, hogy sehol sem oly aránytalan a földadó, mint épen nálunk. *(Igaz! bal felől.)* Nem akarom kétségbe vonni, hogy az bizonyos tekintetben aránytalan, de már határozottan tagadnom kell azt, hogy ennek az az oka, mintha a földadó megszabásánál pártpolitikai szempontok játszottak volna közre. Közel 10 év választ el minket a földadó-százalék megszabásától és ezen 10 év elég arra, hogy az egyéni érdekektől eltekintve objective bíráljuk meg a dolgot és hogy ha irrealitások történtek, azok ennyi idő alatt napfényre jőjjenek. De merek utalni ezen 10 év tapasztalataira, hogy egyes igen sporadicus esetektől eltekintve, a földadó-százalék realis alapon, tiszta kézzel való megállapítása ellen panaszok nem merültek fel. Méltóztassék e panaszokat felhozni, mert nem elég azokra csak ráutalni, hanem ma, midőn oly hosszú idő folyt le a földadó megállapítása óta, hogy e panaszok kiforrhatták volna magokat nem föltevésekkel, hanem concrét esetekkel kell előállani. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Hanem megmondom, mi volt tulajdonképeni oka, leghathatósabb tényezője annak, hogy a földadó-százalékot nem lehetett egyenlően megállapítani. *(Halljuk! Halljuk!)* Először az, hogy a mi egész gazdaságunk nagy átalakulásban van. Korábban nem jövedelmező földek, egész vidékek, időközben jövedelmezőkké lettek és viszont a vasúti összeköttetések létesítése folytán egyes oly birtokok, melyek elszigeteltségüknél fogva az ottani helyi piaczot uralták, akkor, a midőn a vasúti összeköttetés folytán a nemzetközi forgalomnak lettek tényezői, elvesztették e kizárólagos helyzetüket és jövedelmük csökkent. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Maga közlekedési eszközeink fejlesztése óriási befolyással van a jövedelmek átalakulására és így ez természetesen mellőzhetetlen indoka annak, hogy a 10 év előtt megállapított földadó nem felelhet meg teljesen a mai viszonyoknak. De van még egy harmadik tényezője is annak, hogy e megállapítás nem lehetett arányos. Köztudomású ugyanis, hogy a földadót akkor állapították meg, mikor nagyobb árvizek és belvizek voltak az országban s ép ezért széles és nagy földterületek, a melyek legtermékenyebb földeink közé tartoztak, kihagyattak, vagy alsóbb osztályba soroztattak, holott időközben a vizszabályozási műveletek keresztülvitele és a belvizek megszüntetése folytán ama terméketlennek felvett területek most a legdúsabban jövedelmeznek. Én tehát csak azt hiszem, hogy ha tud a t. képviselő úr adatokat, melyekből azt következtetheti, hogy politikai és pártszempontok érvényesültek a tiszta jövedelem százalékának megállapításánál, nem mondom, hogy itt hozza fel, mert nem akarom e kellemetlen helyzetbe hozni, hanem közölje velem az adatokat. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Legyen meggyőződve, hogy mindent el fogok követni, hogy azok kellő mértékükre reducáltassanak. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A másik, a mit e tekintetben fel akarok hozni, a következő. *(Halljuk! Halljuk!)* A képviselő úr kérdést intézett hozzám, hogy a földadó százalékának megállapítása iránt szándékozom-e törvényjavaslatot előterjeszteni? Igenis, t. ház, szándékozom törvényjavaslatot előterjeszteni. Igen jól méltóztatnak tudni azt, hogy a törvényjavaslat előterjesztésének egyik nehézségét képezte a horvát földtehermentesítési járulék szabályozatlansága. Ez a múlt esztendőben megoldatott, úgy, hogy nézetem szerint most már nincs indok arra, hogy a földadó-százalék végleges, helyesebb és több évre terjedő megállapítása iránt a kormány előterjesztést ne tegyen. Ebbeli előterjesztésemet, vagy az egyenes adókra vonatkozó előterjesztéssel kapcsolatosan, vagy még azt megelőzőleg fogom tenni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Nemcsak Márkus József, hanem részben Horánszky Nándor képviselő úr is annak igazolásául, hogy mily szigorú kézzel kezeltetik a pénzügyi administratio, mily kíméletlenül járunk el az adózók irányában, felpanaszolja azt, hogy ráutaljuk a községekre a fogyasztási adókat. Ezt Márkus képviselő úr mondta. Horánszky Nándor képviselő úr pedig azt is kiemelte, hogy az általános jövedelmi pótadó bevallására semmi segédeszközt nem nyujtunk.

Mindkét tekintetben leszek bátor felhozni egyet-mást, a mi talán nem annak igazolására szolgál, hogy e tekintetben a pénzügyi administratio eljárása kíméletlenebb az eddiginél, hanem annak igazolását képezi, hogy a méltányosság követelményeinek megfelelőleg járnak el e tekintetben is. *(Halljuk! Halljuk!)* A ráutalásra vonatkozólag ezelőtt az volt a szokás és a törvényes intézkedés, hogy a megállapított ráutalási összeg véglegesnek tekintetett, az semmi további módosítás alá nem vettetett, hanem a község a ráutalt összeg megfizetésére volt köteles. Ugy az administrativ eljárásnál, mint a legutóbb hozott fogyasztási adó novella folytán törvényes intézkedésképen azt a könnyítést léptet tem életbe, hogy ráutaljuk ugyan a községre az összeget, de ha a község elkövet mindent, hogy a ráutalt összeget beszedhesse és ez mégis vesztességgel jár a községre nézve, ez revisio tárgyává tétetik és a veszteség a község terhéből leiratik. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Ez nem annak a bizonyítéka, hogy szigorúbb a kezelés, hanem annak, hogy addig, míg átfogóbb reformot leszünk képesek

Digitized by Google

keresztülvinni, időközben enyhítéseket léptettünk életbe. (*Igaz! Úgy van! jobb felől.*)

A másik vonatkozik az általános jövedelmi pótadóra. Igaz, hogy itt nyomtatványokat nem kézbesíttettünk. Bocsánatot kérek, ez a legnagyobb pazarlás lenne.

Horánszky Nándor: Hát a bevallásoknál miért pazarolnak?

Wekerle Sándor ministerelnök: Megmondom miért. (*Halljuk! Halljuk!*) Azért, mert a bevallás minden embert illet, a tehervallomás pedig csak azokat, kiknek adósságuk van. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*) Az egyiknek lehet kézbesíteni, a másiknak pedig nem, mert nem tudhatom, hogy kinek van adóssága. (*Tetszés jobb felől.*) Tessék elhinni, oly ember is akad, nem a képviselő urat mondom, a ki, ha küldök egy ívet, hogy vallja be adósságát, sértve érzi magát, hogy miképen suppanálhatom én, hogy neki adóssága van. (*Élénk derültség jobb felől.*) Szóval íveket ott lehet kézbesíteni, a hol tudjuk, hogy kinek lehet kézbesíteni; de a hol nem tudjuk, hogy kinek lehet kézbesíteni, ott nem is kézbesítünk. (*Helyeslés jobb felől.*)

Horánszky Nándor: Rubricát lehetne alkalmazni.

Wekerle Sándor ministerelnök: De nem ilyen tréfával kívánok én e kérdésben keresztülsiklani, hanem annak bizonyításával tartozom, hogy itt is gondot fordítunk arra, hogy méltányosabb eljárást kövessünk; gondot fordítunk pedig két tekintetben. Először is, mikor a tehervallomások ideje elérkezik január hó folyamán, meg szoktuk keresni a hírlapokat a végett, hogy a közönség figyelmessé tétessék, hogy lejár a terminus január 31-én, addig adja be vallomását. Másodszor méltányosabb eljárást követtünk azért, mert míg azelőtt a legnagyobb merevséggel alkalmaztatott az, hogy ha valaki ezen határidőig tehervallomását be nem adta, utólagos vallomása figyelembe nem vétetett, e tekintetben is változtattunk és méltányos viszonyok között az utólagos vallomások alapján is leírjuk az általános jövedelmi pótadót, bizonyitékául annak, hogy itt sem növekedik a szigor, hanem a méltányosságnak megfelelően átmenetileg is enyhítettük az eljárás szigorúsága, (*Helyeslés jobb felől.*) a mig t. i. egy átfogó adó reformot létesítünk. (*Helyeslés jobb felől.*) A t. képviselő úr azon állításommal szemben, hogy a mi közterheink apadtak, egy más kimutatással lépett fel, a melyben az a lényeges differentia van közöttünk, hogy ő a conversio eredményét kihagyja abból a kimutatásból vagyis számításból. Engedelmet kérek, de én a conversiok eredménye nélkül nem számíthattam; nem pedig azért, mert azt hiszem, hogy akkor, midőn azt ítéljük meg, hogy közterheink kamatai fejében mit fizettünk ma és mit fizettünk azelőtt, nagyon természetes, hogy a conversiokat figyelembe kellett venni. Azt mindenki tudja, hogy mi oly óriási összegeket tőkében nem törleszthetünk, ámbár e téren is jelentékeny összegeket fizettünk és hogyha a kamatmegtakarításokat az utolsó öt esztendőben három millió 500 ezer forintra tehettem, nagyon természetes, hogy ezen megtakarítások jelentékeny része éppen a conversiokra esik.

Én tehát, midőn hű képét kívántam föltüntetni Magyarország hitelképességének és az állami adósságokra fordított kamatszükségleteinek, akkor financiánk javításának oly jelentékeny és jogosult tényezőjét, mint a conversiok, figyelmen kivül nem hagyhattam. De nem is erre méltóztattak a súlyt fektetni; én paralellát vontam a mi viszonyaink és a többi európai államok közt és azt mondhatom, hogy alig fognak felmutathatni államot, melynek az utóbbi esztendőkben adósságokra fordított kamatszükségletei ne növekedtek, hanem apadtak volna, tekintet nélkül arra, hogy a többi állam is convertált és erre való tekintettel állapítja meg mostani kamatszükségleteit úgy, mint mi.

A t. képviselő úr mellesleg odavetette, hogy a legutóbbi conversio nem volt indokolt. Én, t. képviselőház, sohasem tagadtam, hogy ez a conversio nem a legidealisabbak közé tartozik, hogy meg van az a hátránya, hogy az évi megtakarítás túlnyomó része majdnem kizárólagossággal arra esik, hogy az államadósságokat hosszabb időre osztottuk be és így jelentékeny összeg esik az évi kamat-megtakarításokra. De van ennek egy nagy előnye és nagy financpolitikai hiba lett volna azt annak idején meg nem valósítani, (*Igaz! Úgy van! jobb felől.*) még pedig két szempontból. Először, mert pénzügyi kibontakozásunknak ez képezte egyik segédeszközét és másodszor azért, mert állami és magánhitelünknek ezen conversiok létesítése képezte a kiindulási pontját. (*Igaz! Úgy van! jobb felől.*)

És most engedje meg a t. ház, hogy ezen pénzügyi részszel kapcsolatosan szóljak azon közgazdasági kívánalmakról, a melyek egyes képviselők részéről különösen a felvidék tekintetében felhozattak. (*Halljuk! Halljuk!*) Hogy a felvidéknek és az erdélyi vidékeknek — mert ezeket is azonosítani kell azokkal (*Helyeslések.*) — gazdasági viszonyaik nem kedvezők, hogy épen ezek képezik hazánk azon területét, a hol az iparfejlesztésre kiváló sulyt kell fektetni, ez nem új tétel.

Gr. Zichy Jenő: A kisipart, a hazai ipart kell meghonosítani!

Wekerle Sándor ministerelnök: Én most az iparról általánosságban beszélek. Ez, t. ház, oly igazság, a melyet senki kétségbe nem von és a melyet a kormány is felvett programm-

Digitized by Google

jába. Felvette nemcsak akként, hogy ezt, mint egy valósítandó feladatot állította oda, hanem akként, hogy az anyagi segédeszközöket is előirányoztuk, a melyekkel ezen felállított programmot fokozatosan meg kell valósítani. Én azon nézeten vagyok, hogy társadalmunkban és közéletünkben van egy betegség és ez az, hogy ilyen nagy közgazdasági átalakulásoknál, ha nem is mindent, de túlnyomó részben igen sokat követel a társadalom a kormánytól. *(Úgy van! jobb felől.)* Pedig épen az inarfejlesztés az a tér, a hol a kormánynak irányító, segítő és egyenesen vezérlő szerepe mellett túlnyomó részt tulajdonítok a társadalomnak, a mint hogy ez első sorban azokat az iparosokat illeti, a kiknek helyzetéről van szó. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

És itt kénytelen vagyok constatálni azon nagy átalakulást, mely az eszmék tisztulása folytán e tekintetben az utóbbi években végbement; kénytelen vagyok constatálni azt, hogy úgy általában mezőgazdaságunk emelése érdekében, de különösen a felvidéki népek mezőgazdaságának javítása érdekében a földmívelési tárcza körében megtettünk mindent, a mit okvetlenül meg kellett tennünk. Ilyen első sorban a ragályos tüdőlob megszüntetésére, az állategészségügy rendezése, a mezőgazdasági törvény egyes részeinek átalakítására s a talajjavításra vonatkozó intézkedések s ez utóbbiak nemcsak ott hajtatnak végre, a hol vizzel van bajunk, hanem ott is, a hol azoknak iniciálása a gazdaság nagyobb intensivitásának egyik előfeltétele. *(Általános helyeslés a jobboldalon.)*

Nem kívánom tagadni, hogy e tekintetben több és nagyobb teendők végrehajtása illet meg bennünket s legyenek a t. képviselő urak meggyőződve, hogy a kormány az első lépés után nem fog megállani s ezen vidékek mezőgazdasági viszonyainak javítására mindent el fog követni. *(Általános helyeslés.)*

A másik, a mit e tekintetben tennünk kell, a kisipar érdekeinek megóvása, a háziipar fejlesztése és a nagy iparnak különösen azon helyeken való nagyobb mérvű támogatása. *(Általános helyeslés.)* Én azt hiszem, hogy ezen a téren sem nézzük tétlenül a dolgokat, hisz eddig is sok történt és most is egy rendszeres ipartevékenységet kívánunk kifejteni épen a társadalmi tényezők közreműködése mellett, hogy a kijelölt irányban s a megkezdett úton, melyet már is eredmények koszoruznak, nagyobb mérvű actio indíttassék meg. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Daczára annak, hogy a kormánynak ebben a tekintetben is van programmja, nagy köszönettel tartozom azon képviselő uraknak, kik a felvidék érdekeinek megóvása szempontjából itt concret javaslatokkal léptek fel. Köszönettel tartozom pedig nem azért, mintha talán ezen javaslatok mindegyikét helyeselném, mert voltak azon javaslatokban olyanok, a miket kivihetőknek nem tartok, sőt volt azok közt olyan is, a mi ha megvalósíttatnék, egyszerűen nem a javulásnak, hanem a rosszabbulásnak jelenségét vonná maga után. Ilyen az, a mi a felvidék lótenyésztésére nézve hozatott fel. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon)* De, t. ház, köszönettel tartozom azon képviselő uraknak, a kik felszólalásaik által közreműködnek arra, hogy az eszmék e tekintetben tisztázódván, a jövőben követendő irány praecise megjelöltessék. És én daczára annak, hogy azon oldalról ezen felszólalásokat annak bizonyságául szokták tekinteni, mintha ezeken a padokon a fölbomlás jelenségei mutatkoznának, köszönetet mondok azon felszólalásokért; mert vagy őszintén veszik abbeli álláspontunkat, hogy mi nem a magunk érdekeinek, hanem csakis a közérdekeknek megvalósítására egyesültünk, hogy nem magánérdekek érvényesítését, hanem közszempontok megóvását és valósítását, az eszméknek tisztázását és tömörítését akarjuk érvényesíteni; vagy nem veszik ezt őszintén.

Meszlény Lajos: Eddig nem így volt!

Wekerle Sándor ministerelnök: Ha őszintén és komolyan veszik, a minthogy komolyan kell venni, még ezen felszólalások után is és ezekből a felszólalásokból is nem egy pártnak bomlására, hanem arra kell és lehet következtetést vonni, hogy ezen párt nem riad vissza attól, hogy ellenkező nézetek felvetése által az eszmék tisztáztassanak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Épen ezért legyen meggyőződve gr. Apponyi Albert t. képviselő úr, hogy ezen pártnak épen az itt felhangzott ellenkező nézetek szolgáltatják az egyik biztosítékot arra nézve, hogy nem lesz szükség arra, hogy saját érdekeinek vagy állásának és pártszempontjainak megóvása végett rendelkezésére álló eszközökön kivül, a melyek jogosan igénybe vehetők, az administrationak pártszempontokból való egyoldalú kezelésére szoruljon. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Majd meglátjuk!)* Ennek a pártnak nem lesz szüksége arra, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* hogy kifelé, mint az egyedül lehető és üdvözítő párt szerepeljen. Ez a párt nem ilyen machinatiokban, hanem saját eszméinek tisztázásában, *(Helyeslés a jobboldalon.)* öntudatos keresztülvitelében fogja azokat az eszközöket keresni, a melyekkel politikáját valósítani képes lehet. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)*

Most engedje meg nekem a ház, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a tulajdonképi financialis és közgazdasági részről letérve, a szorosabb értelemben vett politikai kérdésekre térjek át. *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

Az egyházpolitikai kérdéseket illetőleg nekem is az volt az álláspontom, melyet Horánszky képviselő úr fejezett ki, hogy nem tartanám czélszerűnek ezeket az egyházpolitikai kérdéseket ma, mielőtt concret javaslatokkal állunk szemben, itt bővebben fejtegetni és feszegetni *(Helyeslés jobb felől.)* és fenn kívántam tartani s kívánom most is még nézeteinknek bővebb kifejtését akkorra, midőn a concrét javaslatok előterjesztése útján lesz módunkban igazolni azt, hogy a mit elő fogunk terjeszteni, megfelel azon programmnak, a melynek alapján az egyházpolitikai kérdéseket megoldani kívánjuk. Ha ettől mégis eltérek, nem az indít engem, a mi gr. Apponyi Albert képviselő urat indította részben erre, hogy t. i. a püspöki conferentia a legutóbbi napokban állást foglalt ezen kérdésekre nézve. Nem indíthat ez engem, mert hiszen a t. képviselő úr felszólalása is arról győzött meg, hogy tulajdonkép az egyes kérdésekre vonatkozólag nem egészen tiszta előttünk az, hogy minő álláspontot foglal el a püspöki conferentia. Igy van ez pl. az autonomia kérdésében, a melyben supponálni méltóztatott, de a biztos álláspontot nem tudják.

De másodszor nem foglalkozhatom evvel állásomnál fogva sem, mert én, azt hiszem, nem indulhatok ki feltevésekből, hanem be kell várnom a hiteles közlést, *(Élénk helyeslés jobb felől.)* azzal szemben azután saját álláspontunkat jelezném és elfoglalnom *(Élénk helyeslés jobb felől.)* és azután úgy az illető factorokkal szemben, mint itt az ország közvéleménye előtt is a mi álláspontunkat, törekvéseinket és kívánalmainkat praecise formuláznom. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

De ha mégis az egyházpolitikai kérdésekkel foglalkozom, kényszerít erre egyrészről Vajay képviselő úrnak multkor itt hallott felszólalása és kényszerítenek másodszor vagy legalább indokolttá teszik ezt Apponyi Albert grófnak a házassági kérdésre vonatkozólag ma itt elmondott szavai. *(Halljuk! Halljuk!)*

Vajay képviselő úr két sérelmet említett itt, melyeket én nem hagyhatok megjegyzés nélkül, mert azon agitationak, mely az ország némely részeiben álürügyek és argumentumok alatt egyházpolitikánk ellen folyt, ez képezte itt az egyedüli kifejezését *(Igaz! Igaz!)* és ez az, mintha mi a hitelvek sérelme mellett még a vallásosságot, a vallási érdekek megóvását sem tartanók kellően szem előtt és azon még súlyosabb vád, mintha mi a nőnek társadalmi állását kellőleg nem respectálva, ezt a társadalmi állást alásni kívánnók.

A t. képviselő úrnak itt hangoztatott ezen szavai egészen alkalmasak voltak azon másutt már felhasznált agitationak a képviselőházba való bevezetésére. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Mi, t. ház, azon az álláspontou vagyunk és akkor, midőn a kormány programmját előterjesztettem, annak adtam kifejezést, hogy a vallási érdekeknek és a vallási békének megóvása az a vezéreszme, a mely bennünket az egyházpolitikai kérdésekben vezet, *(Helyeslés jobb felől.)* tehát nem mulaszthatom el annak ismételt constatálását, hogy mi nem hitelvekkel foglalkozunk, hanem állami érdekeknek kielégítésére, hitelek sérelme nélkül vállalkoztunk. *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől.)* Másodszor nem kívánom megjegyzés nélkül hagyni azt, hogy mi az asszonynak társadalmi állását nem aláásni, hanem megszilárdítani, jogi biztosítékokkal szorosabban körülvenni s határozattabbá tenni kívánjuk. *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől.)*

A másik indok, t. ház, Apponyi Albert grófnak a házassági kérdésre vonatkozó mai felszólalása volt. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő úr két szempontot méltóztatott hangsúlyozni, melyeket a házassági jog kérdésének szabályozásánál szem előtt tartani és megóvni kíván. Az első az, hogy a saját egyházának, t. i. a katholikus egyháznak, mely az én egyházam is, álláspontja és hitelvei reá mindenesetre irányadók lesznek.

Gr. Apponyi Albert: Természetes!

Wekerle Sándor ministerelnök: A másik az, hogy a házassági köteléket a jog szabályozása által nem lazítani, hanem inkább szilárdabbá tenni kívánja. Ezek, t. ház, oly szempontok, melyeknek nem kellő honorálása tulajdonképen senkinek nem jutott eszébe, de mely szempontokat én szükségesnek tartok itt felemlíteni, szükségesnek tartok felemlíteni azért, mert elismerem bárkinek politikai jogosultságát arra, hogy bizonyos kérdéseket itt fel ne hozzon s azokat a kérdéseket akkor hozzá fel, a mikor neki tetszik felhozni vagy midőn azon kérdések akut megoldása elodázhatatlanná teszi azok vitatását, szóval hogy maga határozza meg s ne politikai ellenfelei, hogy mikor hozzon fel egyes, a detaillokra kiterjedő kérdéseket és azért ha t. képviselőtársam ezen, a részletekbe bemenő nuance-ok fejtegetésébe nem bocsátkozott volna, én, engedelmet kérek, ebbeli jogosultságát tökéletesen elismertem volna, de én ma szóba hoztam ezt azért, mert talán — és ezt előre bocsátom — a t. képviselő úr intentioinak ellenére — én nem gyanusítani, hanem a helyzetet tisztázni kívánom. Abbeli nyilatkozatai, hogy a katholikus szempont megóvása lesz irányadó s hogy másodszor a házassági köteléket lazítani nem kívánja, bővebb magyarázat nélkül ellentétben látszanak lenni azzal, a mit a házassági jogra vonatkozólag e házban igen szépen kifejteni méltóztatott és a mit szóról-szóra aláírok, hogy t. i. egységes jogelvek alapján

Digitized by Google

kívánja az állam minden polgárára nézve a házasságot szabályozni. Egységes jogelvek alapján való szabályozás alatt pedig mi azt értjük, hogy *(Halljuk! Halljuk!)* a házassági jog úgy a házasság keletkezésére, mint a házassági viszonyból eredő jogesetek elbírálására és a házasság felbontására vonatkozólag egységes és azonos elvek szerint bíráltassanak meg minden állampolgárra nézve, tekintet nélkül arra, hogy mely valláshoz tartozik. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon. Mozgás bal felől.)*

Én, engedelmet kérek, azt hiszem, hogy a t. képviselő úr ezen általunk is helyeselt álláspontón áll és ezen marad is. *(Felkiáltások bal felől: Azt mondta!)*

Ismétlem, t. képviselőház, nem differentiák constatálása, nem gyanusítás végett hoztam ezt itt fel, hanem felhoztam azért, mert egész komolysággal sulyt helyezek arra, még pedig kiváló sulyt, hogy ezen eminens politikai kérdésben mi közöttünk differentia ne legyen *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* és felhoztam azért, t. képviselőház — ismétlem egész komolysággal és minden utógondolat nélkül — hogy ezen kérdésnek megoldását sem egy párt érdemének, sem semmi tekintetben egy pártkérdésnek nem kívánom tekinteni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Azért, mikor legkisebb kétely férhetett ahhoz, itt constatálni kívántam, hogy a t. képviselő úr igenis ezen szempontok honorálása alatt ezen szempontoknak szem előtt tartását értetette, de ez által az egységes házassági jogra igen szépen praecisirozott korábbi álláspontját gyengíteni nem kívánta. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* És én azt hiszem, t. képviselőház, talán a kulcsát is megadom ezen kérdésnek és a további félreértések elkerülésének. Megadom a kulcsát, mikor azt mondom, hogy igenis mi a polgári házasság szabályozása által a polgári viszonyokat kívánjuk szabályozni, de az egyházi kérdéseket érintetlenül kívánjuk hagyni. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Ezek az egyházi kérdések álljanak ám fenn úgy a kath. egyházra, mint bármely egyházra nézve érintetlenül és sértetlenül saját egyháza körében, saját hitelvei szerint, de az általános házassági jog szabályozásánál egy szempont az egységes állami szempont lesz irányadó. *(Általános élénk helyeslés.)*

Miután, t. képviselőház, e tekintetben a félreértéseknek, azt hiszem, elejét vettem, kénytelen vagyok még egy, a túloldalról felhangzó vád ellen védekezni, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyet Horánszky képviselő úr méltóztatott felhozni. Nem directe vádolt ugyan engem, vagy bennünket, hanem akkor, mikor közállapotainkról s ha jól emlékszem, a parlamenti tanácskozások nyugalmáról méltóztatott megemlékezni, a t. képviselő úr egy kifejezést használt: hogy a bajok tulajdonképeni kútforrása az, hogy először az elvhűség nem elég nagy, másodszor az eszméknek kisajátítását említette, harmadszor a talentumok megbecsülésének a hiányát, az eszméknek maguk a talentumok nélkül való acceptálását.

A mi az elvhűséget illeti, t. képviselőház, természetes az, hogy itt minden ember védekezzék a maga szempontjából, nemcsak ezen, hanem a túloldalon is. *(Úgy van! Tetszés jobb felől.)* Én csak a mai kormányra vonatkozólag tarthatom feladatomnak, hogy erre reflectáljak, azt pedig talán még sem mondhatja senki, hogy ez a kormány az elvhűségnek követelményeit a a legmesszebb menőleg nem tartotta szem előtt. *(Helyeslés.)*

Olay Lajos: Helyes, hogy Tiszát nem védi! *(Élénk helyeslés és derültség a szélső baloldalon.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Legyen meggyőződve a t. képviselő úr, ha a Tiszát szóba hozta, hogy sem Tisza Kálmánnak, sem a magyar közélet bármely államférfiának, a ki ezeken a kormánypadokon ül, nincs szüksége arra, hogy elvhűségét és a következetességét védjük. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Ellenmondás és zaj a baloldalon.)* Sehol — és ezt azzal szemben hozom fel, a mit Horánszky képviselő úr említett, hogy a mi közállapotaink betegek — sehol sem fog találni államot, a hol az összes államférfiak oly önzetlenül szolgálták volna a közügyet, mint ezt minálunk a legutóbbi huszonöt év tapasztalása bizonyítja. *(Élénk tetszés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)*

De hogy közbeszólások által beszédem folyamán magamat meg ne zavartassam, csak azt a kérdést vagyok bátor intézni a t. képviselő úrhoz, nem volna-e szíves megjelölni azokat az eszméket, a melyeket mi kisajátítottunk, mert ilyen általánosságban — engedelmet kérek — nem fogadom el ezt a vádat, hogy mi másoknak az eszméjéből élünk. *(Nyugtalanság a baloldalon. Egy hang: Hát a közigazgatási reform?)*

Meszlény Lajos: Hát Irányi eszméje, a polgári házasság? *(Derültség a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Ugyan, t. képviselő úr, a ki a magyar közéletnek a polgári házasságra irányzott kívánalmait csak boldog emlékű Irányi Dániel felszólalásától tudja keltezni, méltóztassék egy kissé messzebbre visszatekinteni . . .

Meszlény Lajos: A franczia forradalomig! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: . . . és akkor, t. képviselőház, ha azt fogják látni, hogy 1867. óta lényegileg minden kormány egyházi politikájában kifejtette ezeket az esz-

Digitized by Google

méket; *(Mozgás és zaj a szélső baloldalon. Felkiáltások: Leszavazták! Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* hogy 1873-tól parlamenti bizottságoknak kész munkálataival fog e tekintetben találkozni és merem mondani, ha arra a resultatumra jut, ezen elvek nem egy párt érdekei, hanem a nemzeti követelmények oly általános kérdései voltak, melyek minden párt közkincsét képezik: *(Felkiáltások a szélsőbalon: Leszavazták!)* akkor sem a polgári házasság, sem a vallásszabadság monopoliumát nem fogja a maga részére — ezt különben nem tette — de pártja részére sem fogja követelni. *(Mozgás a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Wekerle Sándor ministerelnök: Bocsánatot kérek, minthogy látom, hogy kellemetlenek e részletek, nem fogok ezekbe bocsátkozni, *(Mozgás a szélső baloldalon.)* de programmunk minden eszméjére ki tudnám mutatni, hogy az eredetileg nem onnan kölcsönöztetett, nem idegenből vétetett át, hanem annak eredete, a mag elhintése saját kezdeményezésünkre vezethető vissza. *(Ellenmondás a szélsőbalon.)* Mert hisz, t. képviselőház, akkor, midőn az eszméknek kisajátításáról, helyesebben mondva elsajátításáról szólnak, *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* egyet ne méltóztassanak elfeledni: hogy a politikai életben, ha valaki az auctorságot vindikálja magának eszmékre nézve, nem az adja meg az auctorságot, hogy az eszmét felvesse, mert hisz akkor, ha valaki egy egész politikai kézikönyvet felhasznál felszólalásai során és azt itt recitálja, minden eszme ősatyjaként szerepelhetne. *(Zajos derültség és tetszés a jobboldalon. Ellenmondás a bal- és szélsőbalon.)* A politikai életben az eszmék elsajátítása, az eszmékre való tulajdonjog, hogy úgy fejezzem ki magamat, ott kezdődik, midőn valaki nemcsak felveti az eszméket, hanem azokat az eszméket akkor veti fel, mikor a talaj alkalmas azok megvalósítására. *(Nagy zaj és taps a bal- és szélsőbaloldalon. Élénk helyeslés a jobboldalon.)* és a puszta vágyódáson kívül többet is tesz. *(Zaj a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)*

A képviselő uraknak ez nem tetszik. Tessék elhinni, hogy nemcsak a szakácsmüvészetnek, de a politikának is egyik alapelve, hogy ne mindig oly eszméket tálaljon fel, melyek tetszenek, hogy aztán a később felhozottak esetleg annál jobban tessenek.

Kun Miklós: Ilyen nincs a szakácskönyvben! *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Senkinek az argumentumai elől nem zárkózom el; reflectálok is az argumentumokra, még pedig kellő tárgyilagossággal és tisztelettel szoktam reflectálni s ezért engedjenek meg, egy iránt talán jogosúltan támaszthatok kérelmet: hogy az én felszólalásomra argumentumokkal, de ne zajongással méltóztassanak válaszolni. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)* Én a parlamenti vitatkozásnak és pedig úgy a modort, mint a következetességet tekintve, minden erkölcsi fegyverével kívánok küzdeni; meg nem engedett fegyvereket nem szoktam használni, de akkor ezen kérésem támasztása több, mint jogosúlt. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Azoknak befejezéséül, a miket e tekintetben mondani kívánok, megjegyzem, hogy nem elég, hogy az eszmék akkor vettessenek fel, midőn a talaj alkalmas azok megvalósítására, hanem ahhoz, hogy valaki atyaságot támaszthasson azon eszmére, még az is szükséges, hogy legalább a valószínűségét birja nyújtani annak, hogy azon eszméket sikerrel érvényesíteni is tudja. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás a baloldalon.)*

Ha a t. képviselő úr ilyen eszméket méltóztatik felvetni, legyen meggyőződve, én leszek az utolsó, a ki ha ilyen eszméket elidegenítettem tőle, azon eszmék keletkezésére nézve az atyaságot meg merném tagadni.

Gr. Apponyi t. képviselő úr mai felszólalásában ismét azon differentiákat méltóztatott ecsetelni, melyek köztünk vannak a politikai kérdésekben. *(Halljuk! Halljuk!)*

Első different.áúl ismét az administrativ kérdésekben fennálló differentiát hozta fel, a mely abban összpontosúl, hogy míg mi a garantialis törvényjavaslatok mindegyikére nézve nem kívánjuk ma azt a kötelező ígéretet tenni, hogy azokat csak együttesen léptetjük életbe, ő azt mondja, hogy ezen ígéret megtétele nélkül nem viseltetik bizalommal ezen kormány működése iránt; a multkor okát is adta annak, hogy miért nem viseltetik bizalommal: mert magában nem elég a kormánynak elhinni, hogy ezt komolyan valósítani kívánja, mert van itt egy klikk vagy általában olyanok a pártviszonyaink, hogy máról holnapra arra ébredhetnénk, hogy a kormány az ígéretet, melyet tett, beváltani nem képes. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Én csak ezen differentiának az értékét kívánom itt kellőleg kimutatni. Ha mi az ígéretet megtennők arra nézve, hogy e reform-kérdésre vonatkozólag az összes törvényeket csak együttesen kívánjuk valósítani, akkor e tekintetben ugy-e bár a t. képviselő úr közt és köztünk semminemű differentiák nem lennének? De vajjon nagyobb értékkel birna-e az, mint mai álláspontunk? Hiszen ha itt oly viszonyok vannak, hogy mi ezt a reformot valósítani képesek nem vagyunk, akkor a t. képviselő úrra tökéletesen mindegy, akár megteszszük az ígéretet, akár nem, mert hisz nem az ígéret megtételén,

Digitized by Google

hanem azon múlik, hogy ezt akár megteszszük, akár nem, valósítani képesek nem vagyunk. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Még csak a másik differentiáról kívánok szólni. Azt mondja a t. képviselő úr, hogy változik az a védelem, az az ellenvetés, melyet mi az ő nemzeti és közjogi programmjuk ellen felhozunk és ez neki nagy elégtétel. Én nem akarom azt vitatni, hogy változik-e ez a védelem, csak annyit akarok ismételni, hogy a lehető legnagyobb objectivitással és elfogultság nélkül itélem meg ezt a közjogi programmot. De ha a t. képviselő úr ebben bizonyos elégtételt lát, ezt az elégtételt önmagának tulajdonítsa, mert ezt az által szerzi meg, ha kellő praecisitással, minden félreértést kizáró módon állítja oda e programmot és legyen meggyőződve, hogy ha ezt ekként teszi, lehet, hogy azon programmnak nem osztozom minden pontjában, de vele szemben kicsinyléssel viseltetni semmi körülmények közt nem fogok.

Még csak arról a nemzeti politikáról kell megint megemlékeznem, a melyet a t. képviselő úr ma felhozni méltóztatott. Midőn azt állítottam, hogy azon nemzeti követelmények, a melyeket a képviselő úr felállít, nem olyan fontosak, hogy egyéb nagy teendőkkel aequiparalhatók lennének, hogy ezek egy nemzet életében másod, vagy harmadrangú kérdések, nem azt akartam, t. ház, hogy ellentétbe állítsuk ezeket, már fontosabb kérdésekkel és azokhoz parificáljuk, mert tökéletesen elismerem, hogy az egyiknek valósítása a másiknak valósításától legalább általában és nagyjában nem függ, attól feltételezve nincs. Mi ezt nem azon kérdésekhez parificálva állítottuk, midőn azt mondtuk, hogy ezek másod-, harmadrendű kérdések, hanem azon jelszavakkal szemben, hogy a t. képviselő úr ezeket, mint egy nemzeti politika mellőzhetlen attributumait, mint sürgősen megoldandó kérdéseket állította oda, *(Helyeslés a jobboldalon.)*

És hogy e tekintetben félreértésre okot ne szolgáltassak, kénytelen vagyok megjegyezni, hogy nem az a nemzeti politika, a melyet önök méltóztatnak felállítani akkor, midőn ezen kérdéseket előtérbe tolják; azt a nemzeti politikát nem önök találták fel, az nem onnan datálódik, midőn a nemzeti érdekek érvényesítését előtérbe tolták. *(Zaj bal felől. Halljuk! Halljuk!)* Az a nemzeti politika esetről-esetre nyilvánulhat egyes ily kérdésekben, de annak tulajdonképeni lényegét nem ezek képezik. Az a nemzeti politika nagy alapigazságokon nyugszik, a melyeket ily kicsiségekre szorítani, ezen másod-, harmadrendű kérdéseket, mint a nemzeti politika egyedüli követelményeit, most megvalósítandó attributumait odaállítani nem lehet.

A nemzeti politika, t. ház, nálunk három alapelven nyugszik. *(Halljuk! Halljuk!)* Az első sarkalatos alapelv a politikai és polgári jogegyenlőség, még pedig a jogegyenlőség nemcsak az egyes állampolgárok közt, hanem — hogyha historiai alapon akarjuk venni egy nemzeti politika követelményeit, fejleményeit, úgy a mint az 1790-től kezdve áll — a jogegyenlőség a különböző egyházak közt is. Ezért vettük fel, midőn nemzeti politikát akartunk követni, más indokoktól elekintve, a vallásügyi kérdéseket is politikai programmunkba. *(Helyeslés jobb felől. Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!).*

Másik alapelve a nemzeti politikának az, hogy a magyar államnak, a politikai nemzetnek jellege magyar legyen, *(Helyeslés jobb felől.)* a mi nem zárja ki azt, hogy az 1 68. XXX. törvényczikkben megállapított korlátokon belül saját nemzeti érdekeit Horvátország szabadon érvényesíthesse, de nem zárja ki azt sem, hogy a mennyiben az a magyar államesmének, az állam magyar nemzeti jellegének sérelme nélkül lehetséges, az egyes nemzetiségek is saját culturalis érdekeiket fentarthassák ésfejleszthessék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Harmadik sarkalatos alapelve a magyar nemzeti politikának, t. ház, hogy midőn e nagy eredményeket akarja elérni, midőn a magyar nemzeti jelleget akarja az államnak és a politikai nemzetnek adni, meg nem zavarható egyetértést kíván fentartani a király és nemzet közt. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ez oly sarkalatos alapelve a nemzeti politikának, melyet századoknak története igazolt. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Történetünk legeredményesebb lapjai azok, a hol a király és a nemzet között az egyetértés minden háborítás nélkül fönnállott, *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)* a hol a kettőnek nemcsak érdeke, hanem érzülete is úgyszólván összeforrt és t. ház, történetünk gazdag lapjai alig fognak felmutatni oly epochát, hol az egyetértés a király és a nemzet között annyira félreértés nélküli, őszinte, és maradandó lett volna, mint volt Magyarországon a legutóbbi 25 év alatt. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

Azért én ezt a viszonyt nem bírálhatom meg oly kicsiny jelenségek szerint, hogy az udvarlovait vagy vadászebeit itt vagy amott tartja; *(Helyeslés a jobboldalon.)* én azt hiszem, hogy nagyobb, maradandóbb, olyan aranykapocsról van szó, melyet ily kicsinységek szerint megbírálni nem lehet. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)* Ezeknek a sarkalatos alapelveknek és szempontoknak megóvása képezi a mi nemzeti politikánk alapját; ezt a nemzeti politikát kívánjuk mi érvényesíteni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A mi ezzel a nemzeti politikával nem ellenkezik, azt mi szívesen elfogadjuk, de a mi ezen nemzeti politika alapelveinek megrontására

Digitized by Google

vezethet, azt nem acceptáljuk. *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől.)* Kérem a t. házat, hogy a költségvetést elfogadni méltóztassék. *(Hosszantartó meg-megújító élénk éljenzés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Gr. Apponyi Albert képviselő úr személyes kérdésben kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Apponyi Albert: T. ház! Félremagyarázott szavaim értelmének helyreigazítása végett kérek szót!

A t. ministerelnök úr beszédemnek egyik passusát, a mely a házassági jogra vonatkozik, olyannak adta elő, a mely félreértésekre szolgáltatott alkalmat. Hogy ő azt milyen irányban magyarázta, vagy milyen irányban gondolta félreérthetőnek, nem tudom. Ennek folytán én egyszerűen megmondom, hogy az általa idézett szavaknak mi volt az értelme, mely értelmet különben azoknak összefüggése úgy is világossá tesz.

Midőn én Vajay képviselő úrnak beszédére reflectálván, azt mondottam, hogy a házassági jognak állami szempontból történő, egységes rendezése nem képezi megszüntetését az egyházi házassági jogoknak, hanem hogy azokat mindenki saját lelkiismerete szerint, egyénileg magára nézve mérvadóknak tekintheti ezentúl is: ennek illustrálásául azt mondtam, hogy én mint egyházamhoz ragaszkodó katholikus, az én egyéni eljárásomban a házassági ügyekben magamra nézve a katholikus egyház elveit fogom követni és mérvadókúl tekinteni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ez az, a mit e tekintetben mondottam és hogyha a t. ministerelnök úr ezentúl nem akarja magát kitenni annak, hogy a világos szavakat félreértse, hogy azokban a félreértés anyagát találta, akkor kérem őt, legyen szíves kizárólag az én előadásomat figyelmére méltatni, nem pedig azokat a commentárokat, a melyekkel beszédemet háta mögött kísérik. *(Hosszantartó zajos derültség. Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Horánszky képviselő úr személyes kérdésben kíván szólani.

Horánszky Nándor: T. ház! Személyes kérdésben kérek engedelmet egy pár megjegyzés megtételére, *(Halljuk! Halljuk!)* nemcsak azért, mert a t. ministerelnök úr által névleg is megneveztettem, hanem azért is, mert a t. ministerelnök úr hozzám kérdést is tett a parlamenti moral és a magyar parlamentarismus régi traditioival kapcsolatban felvetett azon eszmékre nézve, melyek beszédemben előfordúltak.

Meg kívánom előre jegyezni, hogy bizonyos erőteljes kijelentések, ha azok tartalmának valóságát a tények kétes világításba helyezik, világot vetnek egyéb olyan kijelentések értékére is, a melyeknek igazságában, megállhatóságában és követésében valamint eddig nem kételkedtünk, úgy még ma sem akarunk kételkedni. De mértéket kell tartani a kijelentésekben azért, mert valamint egyik dologban a kijelentés, melyben igazság rejlik, becses, úgy más dolgokban, melyekben igazság nem rejlik, melyek az igazsággal ellenkeznek, a kijelentések nemcsak hogy nem becsesek, hanem még lerontják azoknak a dolgoknak értékét is, a melyekben azok különben becsesek lehetnének.

A t. ministerelnök úr reám hivatkozólag nemcsak kétségét fejezi ki, de a leghatározottabban tagadta, hogy ebben a házban a politikai elvek változtak, még pedig szerintem nemcsak tartalmukban, de formájukban is, holott nyiltan áll előttünk, miszerint a 15—16 lefolyt esztendő alatt ebben a házban, ennek a háznak dolgai elintézésében a legmesszebb menő elvtelenség uralkodott, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* még pedig — ismétlem — nemcsak az elvek tekintetében, hanem a politikai irányzat és kormányzat szellemében is. Hogy ez megváltozott-e ma, azt nem tudom. Szeretem hinni és reménylem, hogy megváltozott. De ha megváltozott, akkor itt is ismét újabb változás történt mindazon politikai irányzatban, mindazon szellemben, mely a 15 évi tevékenységet vezérelte. Nem akarom részletezni, t. ház, de nyilvánvaló dolog, hogy az elmult években követett politikai eljárásokban elvtelenség nemcsak hogy tényleg előfordúlt, de az főszerepet is játszott. Sőt nemcsak a lényegben, de a formában is azt láttuk — nem akarok senkit sérteni, nem akarok senkit megnevezni — hogy itt az egyik oldalról a másikra 24 óra alatt minden incidens nélkül egész séta hangversenyek rendeztettek. *(Élénk derültség. Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ha ezt valaki az elvek következetességének tartja lényegben úgy, mint formában, a felett sajnálkozni és csodálkozni tudok ugyan, de helyesnek tartani nem tudom.

A másik, mely iránt a t. ministerelnök úr hozzám kérdést intézett, a kisajátítás kérdése volt. T. ház! Én nem azt kérdeztem, hogy ki mit hisz és ki mit tud, hanem azt kérdeztem, hogy ki mire vállalkozik és ha azt látom, hogy nagy reformkérdések a túloldalról nemcsak acceptáltattak, hanem azon irányzatot, a melyet éveken át teljes mértékben hangoztattunk és követtünk, mindig visszautasították: akkor parlamentaris szempontból én azt, midőn egyik párt a másik pártnak törekvéseit és ezeknek a törekvéseknek megvalósítását átveszi, másnak, mint politikai kisajátításnak nem tarthatom. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez az eset forog fenn az egyházpolitikai kérdésekben is. *(Úgy van! bal felől.)* Bocsánatot kérek, hiszen mindnyájunk előtt tudva van az, hogy ezelőtt másfél évvel, midőn a Szivák-féle

Digitized by Google

határozati javaslat elfogadtatott, akkor egyenesen megtagadtatott a túloldalról, hogy a 68-iki törvények bármi körülmények között is változtathatók vagy módosíthatók legyenek; egyenesen megtagadtatott az is, hogy a rendelet visszavonható, vagy egy más hasonló természetűvel helyettesíthető legyen. Erről az oldalról pedig az mondatott, hogy ez a végleges rendezést magában nem foglalhatja, hanem messzebb kell menni az egyházpolitikai kérdések felölelésében, mert e nélkül nem fogjuk megtalálni a kibontakozást. Vagyis a t. túloldal eljutott ahhoz az állásponthoz, melyet abban az időben a ház ezen oldala képviselt. Mindezen olyan dolgok, melyeket tagadni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Egyébiránt ez alkalommal nem vagyok jogosítva arra, hogy tovább mehessek, csak arra, hogy egyszerű felvilágosítást adhassak azokra a kérdésekre, melyeket a ministerelnök úr hozzám intézett; de szívesen megigérem a t. ministerelnök úrnak, hogy adandó alkalommal beszéde ezen részét nemcsak tartalma, de iránya szerint is oly szellemben világítsam meg, mely ki fogja tüntetni, hogy a t. ministerelnök úr túllőtt azon a czélon, melyet maga elé tűzött akkor, midőn ezen kérdéseket tendentiával karolta fel, mely sem az igazságnak, sem a tényeknek meg nem felel. Ennyit kívántam a magam részéről ezúttal constatálni. *(Élénk helyes'és a baloldalon.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozás be van fejezve, következik a szavazás. A pénzügyi bizottság javasolja, hogy a ház általánosságban a részletes tárgyalás alapjául fogadja el a költségvetést. Ezzel szemben határozati javaslat adatott be Pázmándy Dénes, Hoitsy Pál és gróf Apponyi Albert részéről. A kérdés feltevését illetőleg méltóztassék azon javaslatomhoz hozzájárulni, hogy első sorban felteszem kérdésre a pénzügyi bizottság javaslatát, mely ha elfogadtatik, a három határozati javaslat elesik. Ha el nem fogadtatik, akkor a három határozati javaslatot a beadás sorrendje szerint teszem fel szavazásra. *(Helyeslés.)*

Fel fognak olvastatni a határozati javaslatok.

Horváth Ádám jegyző *(olvassa a határozati javaslatot).*

Elnök: Következik a szavazás. Kérdem a t. házat, hogy a felolvasott határozati javaslatokkal szemben elfogadja-e általánosságban a pénzügyi bizottság javaslata értelmében a költségvetést a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadja a költségvetést. *(Éljenzés a jobboldalon. Zaj.)*

Méltóztassanak a képviselő urak csendben lenni, mert hosszabb előterjesztést lesz szükséges tennem a jövő tanácskozási rendet illetőleg. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Javaslom, méltóztassanak hozzájárulni ahhoz, hogy érdemleges ülés ez évben többé ne tartassék. *(Helyeslés.)* Az első érdemleges ülés a jövő év január 9-én tartatnék s ennek napirendjén volna az állami költségvetés részletes tárgyalása és pedig kezdve a királyi udvartartáson és az első füzetben foglalt kisebb tárczákon. Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Helyeslés.)* Ezt határozatúl mondom ki.

Továbbá kérem a t. házat, méltóztassanak hozzájárulni ahhoz, hogy időközben is, a mennyiben szükségesnek mutatkoznék, főrendiházi értesítések, ministeri előterjesztések, bizottsági és esetleg elnöki jelentések átvétele czéljából ülést lehessen tartani. Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Helyeslés.)* Tehát ezt is megállapítottnak jelentem ki.

Kérem a t. házat, méltóztassanak egyúttal felhatalmazni arra, hogy újév alkalmával ő császári apostoli királyi Felségének a ház szerencsekívánatait tolmácsolhassam. *(Általános élénk helyeslés.)* Ezt szintén határozatképen mondom ki.

Továbbá arra is kérem a t. házat, méltóztassanak a ház elnökét felhatalmazni, hogy a mennyiben időközben képviselői állásokban üresedés állana be, az uj választások foganatosítása iránt a szokott módon intézkedjék. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak tehát ezen felhatalmazást is megadni.

Továbbá, t. ház, tekintettel arra, hogy ő Felsége, hódolatteljes tisztelettel szeretett királynénknak e hó 24-én van a születésnapja: kérem, méltóztassanak hozzájárulni ahhoz, hogy ezen nap alkalmából a képviselőház szerencsekívánatait ő Felsége iránt jegyzőkönyvileg kifejezze. *(Általános élénk helyeslés.)*

Ha ezt méltóztatnak elfogadni, ebben az értelemben mondom ki a határozatot.

T. ház! Igy a jövő ülések ideje és napirendje meg lévén állapítva, áttérünk a mai ülés napirendjének hátralevő részére, az interpellatiokra.

Molnár Antal jegyző: Hock János! *(Felkiáltások: Nincs itt!)* Báró Andreánszky Gábor!

B. Andreánszky Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Bocsánatot kérek, ha a szavazás után e nyugtalanságban kissé terjedelmesebben indokolom interpellatiomat, de én a felvidéknek egy nagy baját akarom itt ecsetelni és kérem a t. házat és a t. kormányt, legyen méltánylással a vidék iránt. *(Halljuk!)* A t. ministerelnök úr elismerte, hogy a pénzügyi egyensúly helyreállításában a legnagyobb érdeme a nemzetnek van, mely a haza javára áldozatokat hozott. De

Digitized by Google

azt hiszem a nemzet minden tagja, ki részt vett ez áldozat hozatalban, méltán megkövetelheti az ország intézőitől, hogy továbbra is megmaradhasson a nemzet munkása és hasznos polgárának. Kétséget nem szenved, hogy az egyensúly a szeszadó óriási emelése által jött létre s hogy ép a földmíves nép az, mely a legnagyobb szeszfogyasztó s így leginkább hozzájárult amaz áldozathoz. T. ház! Szomorú dolog az a pálinka ivás, minél rosszabbúl táplálkozik valaki, annál nagyobb szüksége van rá, mert az a különös természete van, hogy elhiteti az üres gyomorral, hogy jól van lakva s a kifáradt kézzel, hogy még dolgozhatik. Szívesen hozta-e meg e néposztály ez áldozatot, nem tudjuk, mert hisz nem kérdeztük meg. Hisz az akkori többség nem vette fel programmjába a szeszadónak oly óriási emelését, hisz a választásoknál oly bőségesen, ingyen, egy kis meggyőződésért öntött pálinka azt hitette el a néppel, hogy nagyon is olcsó lesz a pálinka ezentúl. Az ember, a laicus azt hinné, hogy a gondos pénzügyi kormány tiszteletben fogja tartani ezt a jó adóalapot, mely az adócsavar ily energicus megszorítását kitartja és utána oly bőségesen önti az adót, hogy a pénzügyminister úr elmoshatja vele a deficitet. A mór megtette kötelességét, a mór fizetett, a mór mehet. Úgy látszik, ez a pénzügyi tudomány netovábbja, mintha erre a mórra nem volna többé szükség és vándorbotot nyomnak a kezébe. Az ország sok vidékére és így azon kerületre is, a melyet én vagyok szerencsés képviselni, az isteni gondviselés óriási csapást mért. A munkásnépnek fő kereseti forrása teljesen elapadt. Mintegy villámcsapásra, az eddig jó módú szőlőgazdából anyagilag koldus lett. Isten adta; Isten elvette, így igazolja magát, az izmaiban levő erőt felhasználja, dolgozik, nélkülöz kimondhatlanúl, csakhogy magának a házában megélhetési lehetőséget teremtsen és akkor, mikor az neki félig-meddig sikerül, jön az, a ki nem adott semmit és mindent elvesz: az adó-executor. Elveszi lovacskáját, melyre a kenyérkeresetnél okvetlenül szüksége van; az élelmet, melyet nyáron keresett és télire eltett; elveszi dunyháját, melyben melegedni szokott, ha nincs tűzifája. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Kirántja a beteg gyermek, az asszony alól a vánkost, csakhogy fizesse azt a tartozást, mely azon időből maradt, midőn nem tudott fizetni, mert szőlője nem termett. Hogy nem üres szavak ezek, ennek bizonyítékául tessék összeállítani oly szőlősgazdának a budgetjét, a kinek nincs egyebe, mint szőlője és most munkabérekre van utalva. Én ily budgetet összeállítottam. Évenkint három heti aratásnál naponta egyfrtot keres, ez 18 frt a nálunk divó munkabérek szerint. Bocsánatot kérek, a mi vidékünkön 40 kr. napszámot fizetnek aratáskor, széna kaszáláskor. Marad még 200 nap 25 krjával 50 frt; összes napszám-keresménye tehát 78 frt s ebből leütvén a lakásbért 10 frttal, aztán mindennemű egyéb adót, mint kereseti, községi pótadót, útadót, a körorvos díját, egyházi adót, összesen 8 frttal, marad egész évi keresetnek 60 frt; 16 krajczár naponta. Már most tessék ehhez hasonlítani azt, a mit az állam egy katonáló eltartásáért ad s azután tessék ismételni azon üres phrasisokat, hogy a törvény előtt mindnyájan egyenlők vagyunk, a midőn a lóról, baromról sokkal jobban gondoskodik az állam, mint a leghasznosabb munkásáról.

Gr. Károlyi Gábor: Az elefántokról jól gondoskodik!

B. Andreánszky Gábor: Smialovszky Valér t. képviselő úr arra kérte a ministerelnök urat, hogy Mátyás királyként álruhában látogassa meg a felvidék városait; én meg arra kérem, jöjjön falura és vizsgálja meg, vajjon túlzottak-e ezen adatok és hogy nincs-e ott szükség a szegény nép nyomorán valamiként segíteni.

Mikor én az 1891. I-sö tcz. tárgyalása alkalmával azon indítványt tettem, hogy a phylloxera által elpusztított szőllő-birtokokról az összes tartozást törülje: a miniszter úr azt mondotta, nem lehet úgy egyszerűen lemondani kilencz millióról. Ebben nagyon csalódik a minister úr. Itt nincs kilencz millió, hanem vannak egyes vidékek, a melyeket nem pusztított el a phylloxera. Ott tessék addig, a míg a szőlő terem, a végrehajtásokat eszközöltetni; *(Közbeszólások a szélsőbalon. De nem egyszerre!)* a míg a birtokos fizethet. Erre számítok egy milliót, marad 8 millió. Ennek egy jelentékeny részéről lemondott az állam az 1891. I-sö tcz. 6. §-ában. Nekem itt nem állanak adatok rendelkezésemre, t. ház, azt hiszem, a végeredményre nézve a minister úr sem rendelkezik adatokkal, de szerintem legfeljebb néhány 100.000 forintról lehet szó, erről is csak úgy, ha minister úr képes hatályon kívül helyezni azt azon tényt, mely az ismeretes német közmondásban uralkodik: »Wo nichts is, hat der Kaiser sein Recht verloren«, tudniillik ha képes behajtani azon néhány 100.000 frtot.

Én a számítást azért teszem, mert azt hiszem nem fogok nagyon eltérni a valóságtól. Először annak a szőlőnek egy negyed része teljesen elpusztult, parlagon hever, az egész leiratik, marad 6 millió; $^3/_4$ része feltöretett, be van ültetve nagyon sovány kukoriczával, vagy krumplival egy pár esztendeig, azután az is elpusztul, de tegyük fel, hogy fölvettetik szántóföldnek, akkor is határozottan rosszabb annak a minősége, mint a helybeli 8-ik osztályú-é, úgy, hogyha igazságosak akarunk lenni, fel kell állítanunk 9-ik

Digitized by Google

és 10-ik osztályt is. De vegyünk fel nálunk 75 krajczárt, míg egy középszerű szőlő évi jövedelme 12 frt. A 12 frt tehát devalválódik 75 krra és így a hat millió devalválódik 388 ezer forintra. Mondom én nem ismerem a végeredményeket, de azt hiszem, ezek nekem fognak igazat adni.

Wekerle Sándor ministerelnök: Hiszen ha megszűnik szőlő lenni, akkor természetesen más az adó!

B. Andreánszky Gábor: De bocsánatot kérek, a törvény értelmében ezen adó alapján iratik le, t. i. ott, a hol más művelési ágra megy át, ott a szőlődézsma-váltság is leiratik, tehát a hol a szőlődézsmaváltságnál az az arány áll fenn, mint 12 frt és 75 kr. közt — ez az átlagos leirat — akkor ez $^1/_{16}$ od része lesz az eredeti követelésnek.

Már most más eredmény csak úgy jöhet ki, ha terminusokhoz kötik az egészet és arra lesnek, hogy az a tudatlan nép vagy egyes jegyzők hanyagsága el fogják mulasztani a terminusokat és így a kedvezményes törvény a nép egy nagy részére nézve. Épen mai felszólalásomban protestált a t. ministerelnök úr ez ellen akkor, midőn Horánszky Nándor t. barátomnak azt felelte, hogy erre számítani még utólag is lehet. Ily dolgokat azonban hivatalból kellene intézni s nem volna szabad azokat terminusokhoz kötni s a mit a törvény kimond, azt minden állampolgárnak, akár folyamodik, akár nem, egyenlően meg kellene adni. Én azt hiszem, hogy miután csak egynéhány 100 ezer forintról van szó s minden más cultur államban is, a hol egy ily munkásosztályt megtudnak becsülni, nemesak az ily adótartozásokat elengedik, hanem más adóelengedésekkel is gyámolítják a népet, sőt a munkásosztályon legalább pénzügyi subventioval segítenének.

A t. pénzügyminister úr september havában kiadott rendeletével elrendelte a szigorúbb végrehajtást s most a jegyzők nem tudják, hogy az 1891-iki jegyzék irányadó-e, vagy más. A végrehajtas szigorúan el van rendelve, a jegyzők büntetésekkel vannak fenyegetve azon esetre, hogyha a nyomor iránt elnézéssel, vagy irgalommal fognának lenni. Lehet ily rendeleteket kibocsátani s lehet azokat a jegyzőket megbüntetni, ez által csak a közigazgatást fogják minden tekintetben emelni, de az állam a rendelet szigorával e szegény emberekkel elérni nem képes, hogy a behajtott összeg fedezné a végrehajtási költségeket és azért képviselői és embertársi kötelességem a következő interpellatiot intézni a t. ministerelnök úrhoz *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Interpellatio a ministerelnök úrhoz, mint pénzügyministerhez.

Tekintettel arra, hogy a szőlődézsma-váltság tartozással terhelt és a phylloxera által elpusztult volt szőlőterületek mai értéke sokkal csekélyebb, mint az értök már is befizetett váltságösszegek;

tekintettel arra, hogy a szőlőmivelés megszűnése által ezen vidékek munkás kisbirtokos osztálya oly válságos helyzetbe jutott, hogy az ott dívó munkabérekből még a legnagyobb nélkülözések mellett is alig bir megélni és sok esetben kénytelen kivándorolni;

tekintettel arra, hogy az északamerikai Egyesült Államokban törvényes intézkedések helyeztettek kilátásba, melyek az odavaló bevándorlást lehetetlenné teszik és így a hazánkból kiszorított munkások eddigi főmenedéke elzáratik;

kérdem a pénzügyminister urat:

1. az 1891: I. tcz. 6. §-a értelmében foganatosíttattak-e országszerte az illető tartozás leírások; annak számbeli végeredményéről van-e a t. pénzügyminister úrnak tudomása és ha van, szándékozik-e e számbeli végeredményt a törvényhozással tudatni?

2. Tekintve ezen végeredmény aránylagos csekélységét egyrészt, másrészt azt az óriási kárt, melyet erőszakos végrehajtásokkal ezen vidékek munkás-osztályának okoznának és ezen hasznos honpolgárokat a kivándorlásra kényszerítenék: szándékozik-e a minister úr a dézsmaváltsági tartozások végrehajtás általi behajtását, melyet újolag foganatba vett, azonnal beszüntetni?

3. Végre szándékozik-e a t. kormány programmjában megigért szőlőbirtok regeneralását komolyan és hathatósan azonnal foganatba venni?«

Wekerle Sándor ministerelnök, mint pénzügyminister: T. képviselőház! Nem tudom a t képviselő úr interpellatioját a szőllődézsmaváltsági tartozásokra általában értette-e?

B. Andreánszky Gábor: Nem, csak az illető vidékre!

Wekerle Sándor ministerelnök, mint pénzügyminister: A mi tehát az 1891: I. tcz. végrehajtását illeti, erre nézve bátor vagyok megjegyezni, hogy kitűztem, ha jól emlékezem, egy-egy esztendei terminust, melyet aztán prolongáltam arra nézve, hogy az illetők jelentsék be az elpusztított szőlőbirtokokat. *(Egy hang a baloldalon: Mért nem állapitották meg hivatalosan?)* Engedelmet kérek, de hivatalból igen bajos ilyet foganatosítani. Ez akkor szóba került, mikor tárgyaltuk a törvényjavaslatot. De méltóztassanak csak azt venni, hogy vannak szőlők, a melyek elpusztítva nincsenek, a melyekre az 1891: I. tcz. határozmányai nem alkalmazhatók. Itt nem marad más hátra, mint a mit tettem, hosszú terminusokat megállapítani, hogy az illetők jelentsék be az elpusztított szőlőbirtokokat. Nem is nézek forma-

Digitized by Google

itásokra, a községi előljáró az egész községre nézve bejelentheti. Én úgy emlékezem, hogy ez a másodízben kitűzött határidő a folyó év végével jár le; de ezt meghosszabbítani hajlandó vagyok, mert nem czélom az, hogy oly helyeken, a hol a szőlőbirtok elpusztúl, a szőlődézsmaváltsági tartozás behajtassék azon mértéken túl, a mely az 1891 : I. t.cz. határozmányainak megfelelőleg az új kataszter szerint jár, a mi minimalis mérték.

A mi, t. képviselőház, a végrehajtás felfüggesztését illeti, eddig mindazon helyeken a hol a leszámolási művelet végrehajtva nem volt, ha hozzám fordultak, a végrehajtást igen is felfüggesztettem. Talán leginkább tanusíthatja ezt Remete Géza képviselő úr, a ki igen sok ily kérdéssel fordult hozzám, de oly helyekről, hol a szőlőbirtokokat a phylloxera el sem pusztította és mégis felfüggesztettem a végrehajtást, a mit — bátor vagyok megjegyezni ily mértékben — nem tehetek, ha egyszerre 80 ily felfüggesztés iránti kérvénynyel jött hozzám.

Remete Géza: Nem én adtam be!

Wekerle Sándor ministerelnök, mint pénzügyminister: De arról a vidékről jött!

Remete Géza: Csak egész községek nevében adtam be!

Wekerle Sándor ministerelnök, mint pénzügyminister: A hol méltányos, ott be szoktam szüntetni. A szőlő-dézsmaváltságról külön rendeletet nem adott ki a ministerium, hanem az egész általános adóbehajtásról. Lehet, hogy a pénzügyigazgatóság!

B. Andreánszky Gábor: A pénzügyi igazgatóság, hivatkozva a ministeriumra!

Wekerle Sándor ministerelnök, mint pénzügyminister: Méltóztassanak elhinni, ha méltányos körülmények hozatnak tudomásomra, még senki szemeimre nem hányhatta, hogy bárkinek figyelmeztetésére a végrehajtást azonnal be nem szüntettem volna, mihelyt tudomásom volt, hogy méltánytalan követelést érvényesítenek és ha a t. képviselő úr szíves lesz a községeket tudomásomra hozni, hol a leszámolás keresztülvíve nem volt, intézkedni fogok egyszerű tudomásúl hozatal alapján, hogy a végrehajtást beszüntessék; *(Helyeslés.)* a mint ezt megtettem volna minden interpellatio nélkül is és reménylem, hogy azok a dolgok, a nyomor, a vándorhot és nem tudom, mi más borzasztóságok az adóvégrehajtásnál talán még sem oly nagy mérvűek, a mint azt a képviselő úr itt mondani méltóztatott.

B. Andreánszky Gábor: Tessék eljönni velem!

Wekerle Sándor ministerelnök, mint pénzügyminister: De engedjemeg a képviselő úr, hogy jó tanáccsal szolgáljak neki. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Ha már oly nagyon szívén hordja a nép érdekeit, legyen szíves kettőt szem előtt tartani; először is ne fizessen 25 kr.-os napszámot.

B. Andreánszky Gábor: Nem fizethetünk többet! *(Derültség a jobboldalon.)*

Wekerle Sándor ministerelnök, mint pénzügyminister: Mi többet fizetünk! Méltóztassék elhinni, hogy könnyű a kormányt és a ministereket okolni, mikor 25 kr.-os napszámot adnak. Másrészt legyen szíves nemcsak azt a népet és a jegyzőt figyelmeztetni, hanem vegye tudomásúl maga is, hogy az a napszámos, a ki csak napszámból él, a mi törvényeink szerint adómentes. *(Igaz! Úgy van! jobboldalon.)*

B. Andreánszky Gábor: Szőleje tönkrement!

Wekerle Sándor ministerelnök, mint pénzügyminister: Ez a második megjegyzés és jó tanácsom a képviselő úrhoz és meg fogja látni, hogy nem oly borzasztó a nép állapota, mint a milyennek ő ma méltóztatott azt, megengedem, bizonyos jogosúltsággal esetelni.

Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Helyeslés.)*

B. Andreánszky Gábor: T. ház! Ez a felelet ismét charakteristicus és olyan, mint az, melyet már korábban kaptam a ministerelnök úrtól, t. i. személyes. A 25 kr. napszámot én nem tudom javítani, sem az egész vidék, *(Mozgás jobb felől.)* mert gazdasági viszonyaink olyanok, hogy nagyobb napszámot nem birunk el. *(Úgy van! bal felől. Mozgás a jobboldalon.)* De ezt más alkalomra hagyom és meg fogom mutatni, hogy több olyan kisbirtok van, melynek mellékjövedelme nem képes a mi vidékünkön magát fentartani. Erről majd a földmívelési tárcza tárgyalásánál szólhatunk.

De azt mondja a t. ministerelnök úr, hogy tudhatnám, hogy a napszámos nem fizet adót. Nem egyszerű napszámosról beszéltem én, hanem olyanról, a kinek megvan a szőlője, egy kis birtoka és ha nem is jövedelmez a szőlő semmit, azért fel van véve, mint adófizető és nem akarják napszámosnak felvenni; ilyen eset nem egy, hanem száz van. *(Úgy van! bal felől.)*

Végül még arra kértem a t. ministerelnök urat, hogy tessék a számbeli végeredményt nézni, hogy nem több mint 3—400.000 frt, a mit talán bevehet, azt egy kis emberteleuség bevenni akkor, midőn már az a birtok nem éri meg azt, a mit fizetnek érte. De eltekintve ettől, azt hiszem, hogy a legtöbb vidékre nézve tévedésben vannak. A pénzügyminister úr kiadta a rendeletet, hogy írják le; leírták a legtöbb tartozást 1891-ig, de a rendelet úgy adatott ki, hogy pénzügyministeri rendeletre hívat-

Digitized by Google

kozva felhívatnak, hogy végrehajtás útján a szőlődézsmaváltsági tartozásokat hajtsák be.

Ők beadták tartozásaikat és leírták 1891-ig, pedig a törvény értelmében leírandó az egész tartozás ott, a hol a szőlő parlagon hevert, a hol pedig már mívelési ágra térnek át, az egész tartozás ezen mérvben leszállítandó.

Részemről bízván abban, hogy a miniszter-úr jó kedvét rajtam kitöltötte *(Ellentmondások jobb felől.)* és a néppel nem fogja megszenvedtetni, hogy e miatt drága idejéből elvettem pár perczet: válaszát tudomásúl veszem.

Elnök: A képviselő úr a választ tudomásúl vévén, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház is azt tudomásúl veszi.

Kérem a t. házat, méltóztassék a mai ülés jegyzőkönyvét meghallgatni, hogy az hitelesíthető legyen.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvet).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzése a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Engedje meg a t. ház, hogy ez alkalommal, tekintettel a közeledő ünnepekre és újévre, boldog karácsonyi ünnepeket és újévet kívánjak a ház t. tagjainak. *(Felkiáltások: Éljen az elnök!)*

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

128. ORSZÁGOS ÜLÉS

1892. évi deczember hó 23-án, pénteken

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Gr. Andrássy Gyula megbizó-levelének bemutatása. — Belügyminister jelentésének bemutatása Kis-Borcsány és Nagy-Borcsány községek egyesítése és Trencsén megyébe kebelezése tárgyában. — Főrendiházi üzenet a Spanyolországgal kötendő kereskedelmi szerződés elfogadásáról. — Kérvények bemutatása. — A jegyzőkönyv hitelesítése.

A kormány részéről jelen van: Lukács Béla.

(Az ülés kezdődik déli 12 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr fogja vezetni.

A mult ülés jegyzőkönyve már hitelesíttetvén, felolvasásának szüksége nem forog fenn.

T. ház! Bemutatom gr. Andrássy Gyula Budapest fő- és székváros VI. választókerületében megválasztott országgyűlési képviselő megbízó-levelét.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik az igazoló állandó bizottságnak.

Bemutatom a belügyminister 86.152/IV—7. számú jelentését Kis-Borcsány Trencsén vármegyei és Nagy-Borcsány Nyitra vármegyei kis-községeknek egyesítése és az új községnek Trencsén vármegyébe bekebelezése tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a közigazgatási bizottságnak.

Bemutatom a főrendiház elnökének 941. sz. átiratát jegyzőkönyvi kivonattal, a mely szerint a főrendiház a kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslatot a képviselőház által megállapított szerkezetben módositás nélkül elfogadta.

Az országgyűlés két házának egyetértésével ekként megállapított ezen törvényjavaslat legfelsőbb szentesítés végett hódoló tisztelettel ő Felsége elé terjesztetik.

Bemutatom Kis-küküllő vármegye közönségének felíratát az ugarföldek és közlegelők gazdasági használatának törvényhozási úton való szabályozása tárgyában.

Ugocsa vármegye közönségének felíratát a szegény árvák útadójának mérséklése tárgyában.

Balázs Mihály és társa szinai néptanítóknak, — Brunczlik Imre fekete-kelecsényi néptanítónak, — Márkus Sándor és társai tanítóknak, — a miavai állami elemi iskola tantestületének, — a verbóczi állami tanítóknak — és Vogth Gyula római kath. tanítónak Győrffy Gyula orsz. képviselő által beadott kérvényeit, a tanítói fizetések méltányos rendezése tárgyában.

Digitized by Google

Mindezen feliratok és kérvények előzetes tárgyalás végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

T. ház! A mai ülés napirendje ki van merítve.

Kérem a t. házat, méltóztassék az ülés folyama alatt felvett jegyzőkönyvet hitelesíteni.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvet).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzése a jegyzőkönyvre? Ha nincs, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 12 óra 15 perczkor.)

129. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január 9-én, hétfőn

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Elnöki jelentések. Mülek Lajos megbízó levelének bemutatása. — Messkó László végleges igazolása. — Körösi Sándor szabadságoltatása. — Ministerelnök átirata a képviselőháznak ő Felségéhez intézett újévi üdvözletére érkezett legmagasabb válaszáról. — Ministerelnök átiratai: 1. A fogház és elzárásbüntetés végrehajtása és a pénzbüntetésekből befolyó összegek felhasználásáról; 2. az 1893. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról; 3. a tényleges birtokos tulajdonjogának a telekkönyvbe bejegyzéséről és a telekjegyzőkönyvi bejegyzések helyesbítéséről; 4. az állami tisztviselők nyugdíjazásáról szóló 1885. évi XI. tcz. módosításáról; 5. kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről; 6. az aldunai Vaskapu-zuhatagon át épülő csatornának, valamint a csatorna Orsováig terjedő folyamrészének további lemélyítése tárgyában; 7. az 1889. évi közösügyi zárszámadásra alapított végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről és az 1891. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegről szóló törvényjavaslatok szentesítéséről. — Időközben érkezett kérvények és feliratok bemutatása. — A naplóbiráló bizottság 1893. évre szóló ügyrendjének bemutatása. — A függőben levő interpellatiokra, indítványokra, határozati és törvényjavaslatokra vonatkozó elnöki előterjesztés bemutatása. — Kereskedelmi minister benyújtja: 1. az országos nemzeti kiállítás költségeiről; 2. a mesterséges borok készítésének és forgalomba hozatalának tilalmazásáról; 3. az aradi és csanádi egyesült vasutak engedély-okiratainak egyesítéséről; 4. a békés-csanádi helyi érdekű vasút; 5. a balaton-szent-györgy-somogy-szobi helyi érdekű vasút engedélyezéséről; 6. végül több helyi érdekű vasútról szóló törvényjavaslatokat. — Honvédelmi minister benyújtja az 1893. évi ujonczjutalék megajánlásáról szóló törvényjavaslatot, — továbbá az 1891/92-ben szolgált egy évi önkéntesek tiszti vizsgálatainak eredményéről, — a honvédségnél és hadseregnél előfordult öngyilkossági esetekről, — az országos honvédsegélyző egyesület működéséről és vagyoni állapotáról, — a honvédmenház működéséről és vagyoni állapotáról szóló jelentéseit. — Költségvetési vita részletes tárgyalása: a királyi udvartartás. — Napirend megállapítása. — Igazságügyminister benyújtja az örökösödési eljárásról szóló törvényjavaslatot, indokolásával együtt.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Tisza Lajos, Lukács Béla, Hieronymi Károly, gr. Bethlen András, Szilágyi Dezső, Josipovich Imre és b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat gr. Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Az előző ülés jegyzőkönyve az ülés végén hitelesíttetvén, a jegyzőkönyv hitelesítésének szüksége elesik.

Bemutatom Mülek Lajos Csanád vármegye nagylaki választókerületében megválasztott országgyűlési képviselőnek képviselői megbizó levelét.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik az igazoló állandó bizottságnak.

Jelentem a t. háznak, hogy Messkó László országgyűlési képviselő megválasztása óta a szabályszerű 30 nap eltelvén a nélkül, hogy választása ellen kérvény adatott vona be, végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Digitized by Google

Bemutatom Kőrösi Sándor országgyűlési képviselő levelét, melyben egészségének helyreállítása czéljából három havi szabadságidő engedélyezését kéri. Méltóztatnak megadni? *(Megadjuk!)*

A kért szabadságidőt a ház engedélyezi.

Bemutatom a ministerelnök úrnak 30/M. E. számú átiratát, mely szerint ő császári és apostoli királyi Felsége a képviselőház részéről az új év alkalmából kifejezett hódolatteljes szerencsekívánatokat legbensőbb köszönettel fogadni és azokért viszont jegjobb kívánatait kifejezni méltóztatott. *(Éljenzés.)*

Hódoló tisztelettel tudomásúl vétetik.

Bemutatom a m. kir. ministerelnök úrnak két rendbeli átiratát, melyek szerint értesít, hogy több törvényczikk szentesíttetett. Méltóztassék ezek sorozatát felolvasni.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa)*: 1. A fogház és elzárás-büntetés végrehajtása és a pénzbüntetésekből befolyó összegek felhasználásáról;

2. az 1893. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról;

3. a tényleges birtokos tulajdonjogának a telekjegyzőkönyvbe bejegyzéséről és a telekjegyzőkönyvi bejegyzések helyesbítéséről,

4. az állami tisztviselők nyugdíjazásáról szóló 1885. évi XI. tcz. módosításáról,

5. kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről,

6. az aldunai Vaskapu zuhatagon át épülő csatornának, valamint a csatornától Orsováig terjedő folyamviznek további lemélyesítése tárgyában;

7. az 1889. évi közösügyi zárszámadásra alapított végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről és az 1891. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegről szóló törvényjavaslatok és pedig a két első ő Felsége Bécsben 1892. évi deczember hó 1-én, illetőleg 16-án, az utóbbiak ugyancsak Bécsben 1892. évi deczember hó 28-án legkegyelmesebben szentesítetvén, mint 1892. évi XXXVI., XXVIII., XXIX., XXX., XXXI., XXXII. és XXXIII. törvényczikkek az »Országos Törvénytár« útján 1891. évi deczember hó 19-én, illetőleg 30-án kihirdettettek s a legfelsőbb szentesítési záradékkal ellátott eredeti példányaik az országos levéltárban elhelyeztettek.

Elnök: Tudomásúl vétetik.

Bemutatom továbbá az időközben érkezett kérvényeket és feliratokat, melyek véleményes jelentéstétel végett a kérvényi bizottságnak adatnak ki. Méltóztassék felolvasni azok sorozatát.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa)*: Szatmárnémeti szab. kir. város közönségének és Komárom szab. kir. város közönségének feliratait, melyekben Ugocsa vármegye feliratát pártolván, a betegápolási pótadó általánosítása iránt kérelmeznek.

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye közönségének feliratát egy, a járványügyet szabályozó törvény alkotása iránt.

Nagyvárad város törvényhatósági bizottságának feliratát országos állatvásárok szerzése s országos állategészségügyi kártalanítási alap létesítése tárgyában.

Szilágy és Temes vármegyék közönségének feliratait a közös fordulóban fekvő földek és közlegelők gazdasági használatának szabályozása tárgyában.

Fejérvármegye közönségének feliratát, a phyloxera által elpusztított szőlőterületek újra leendő betültetéséhez nyerendő államkölcsön iránt.

Az »Otthon« írók és hirlapírók körének Molnár Antal által képviselő által beadott kérvényét egy létesítendő magyar képzőművészeti muzeum ügyében.

A nagyváradi m. kir. itélőtáblánál alkalmazott irnokoknak Tisza Kálmán, —

a fiumei m. kir. állami kereskedelmi akadémia tanárainak gr. Batthyány Tivadar képviselő által,

a gödöllő-fóthi kerületi tanítóegyesületnek Várady Károly —

a szilágy-somlyói m. kir. adóhivatal tisztikarának Molnár Antal, —

a budapesti és vidéki pénzügyi hatóságoknál alkalmazott pénzügyi fogalmazóknak Morzsányi Károly, —

a kolozsvári kir. pénzügyigazgatóság fogalmazói személyzetének Hegedüs Sándor, —

a soproni kir. pénzügyigazgatóság fogalmazó személyzetének Fabiny Teofil, —

a beszterczebányai pénzügyigazgatóság fogalmazó személyzetének Halasy Gyula, —

a hazai polgári iskolai tanárok országos congressusának Kovács Albert, —

az egri kir. törvényszéknél alkalmazott telekkönyvvezetők és segédtelekkönyvezetőknek Szederkényi Nándor, —

a kolozsvári posta- és távirda igazgatóság kerületében alkalmazásban levő posta- és távirda segédtiszteknek Zeyk Dániel, —

A sátoralja-ujhelyi kir. pénzügyigazgatóság fogalmazói személyzetének Dókus Ernő képviselő által beadott kérvényeit az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményének szabályozásáról szóló törvényjavaslat módosítása tárgyában;

Schenk Károly budapesti lakosnak Várady Károly képviselő által beadott kérvényét, melyben a korábban 1394. szám alatt beadott kérvényében felhozott panaszainak bebizonyíthatása czéljából kihallgattatását kéri.

Elnök: Mindezen feliratok és kérvények

Digitized by Google

tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Bemutatom továbbá a képviselőház naplóbíráló bizottságának ügyrendjét az 1890. évre. Méltóztassanak ezt tudomásúl venni. Ki fog nyomatni.

Végre bemutatom, t. ház, a házszabályok 188. §-a értelmében a függőben levő interpellatiokra és indítványokra, határozati és törvényjavaslatokra vonatkozó, 1893. évi január hóra szóló elnöki előterjesztésemet.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa az elnöki előterjesztést)*.

Elnök: Az elnöki jelentést a t. ház tudomásúl venni és azt megtekinthetés czéljából a ház irodájába elhelyezni rendeli.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincsen.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Lukács Béla kereskedelmi minister!

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. ház! Van szerencsém benyujtani többrendbeli törvényjavaslatot, úgymint először is az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről szóló tötvényjavaslatot. Kérem, méltóztassék ezt a közgazdasági és pénzügyi bizottságokhoz utasítani.

Benyujtom továbbá a mesterséges borok készítésének és forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló törvényjavaslatot. *(Éljenzés.)* Kérem méltóztassék a törvényjavaslatot a közgazdasági bizottsághoz utasítani.

Benyujtom továbbá az aradi és csanádi egyesült vasutak engedélyokiratainak egyesítéséről szóló törvényjavaslatot. Kérem, méltóztassék azt a törvényjavaslatot a közlekedésügyi bizottsághoz utasítani.

Benyujtom továbbá a következő két törvényjavaslatot: úgymint a békés-csanádi helyi érdekű vasút, továbbá a Balaton-Szentgyörgy—Somogyszobi helyi érdekű vasút engedélyezéséről. Van szerencsém továbbá benyujtani a törvényben előlirt jelentéseimet több helyi érdekű vasútra vonatkozólag, melyek időközben engedélyeztettek, nevezetesen az eszék-patrinai helyi érdekű vasutról és ennek pleternica-pozsegai szárnyvonaláról, a nagybecskerek-pancsovai helyi érdekű vasútról, a murányvölgyi helyi érdekű vasútról, továbbá a csebeny-csákovári helyi érdekű vasutról és végül a szentes-hódmezővásárhelyi helyi érdekű vasútról. Kérem, méltóztassék ezen törvényjavaslatokat és jelentéseket a közlekedésügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: Ha a t. ház hozzájárulni méltóztatik, mindezen törvényjavaslatok és jelentések ki fognak nyomatni, a ház tagjai közt szét fognak osztatni és tárgyalás és jelentéstétel végett a minister úr által említett bizottságokhoz utasíttatnak. *(Helyeslés.)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: B. Fejérváry Géza honvédelmi minister!

B. Fejérváry Géza: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni az 1893. évi ujonczjutalék megajánlásáról szóló törvényjavaslatot, továbbá az 1891/1892-ben szolgált egyévi önkéntesek tiszti vizsgáinak eredményéről, valamint hasonlóképen a t. ház határozatának alapján a honvédségnél és hadseregnél előfordult öngyilkossági esetekről szóló jelentésemet. Kérem a t. házat, méltóztassék olyképen intézkedni, hogy a törvényjavaslat és a jelentések tárgyalás és jelentéstétel végett a véderő bizottsághoz utasíttassanak és hogy jelentéseim a törvényjavaslattal egyidejűleg kerüljenek tárgyalás alá.

Továbbá van szerencsém előterjeszteni az országos honvédsegélyző egyesület működéséről és vagyoni állapotáról, valamint a honvéd-menedékház működéséről és állapotáról szóló jelentéseimet. Ezen két utóbbi jelentést méltóztassék tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: Méltóztatnak hozzájárúlni?

Madarász József: Azon hozzáadással, hogy ezen legutóbbi két jelentés, t. i. a honvéd-segélyző egyesület és a honvéd menedékház működéséről szólók, még mielőtt a pénzügyi bizottsághoz utasíttatnának, egyúttal a képviselők között is kiosztassanak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Természetes, hogy mindezen előterjesztések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és tárgyalás és jelentéstétel végett a minister úr által indítványozott bizottságokhoz utasíttatnak. *(Helyeslés.)*

Következik a napirend: az 1893-ik évi állami költségvetés részletes tárgyalása és annak rendjén az első füzetben foglalt kisebb tárczák költségvetése. Először a királyi udvartartás.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Királyi udvartartás. Rendes kiadások. I. fejezet. Kiadás. A királyi udvartartás költségei 4,650.000 frt.

Asbóth János előadó: T. ház! Az ő császári és apostoli királyi Felsége udvartartásának költségei az 1889 : XXXIX. törvényczikk határozata értelmében lévén megállapítva, a pénzügyi bizottság nevében van szerencsém e tételt elfogadásra ajánlani. *(Helyeslés jobb felől.)*

Előadói kötelességemnél fogva azonban és a t. ház tájékoztatása érdekében kapcsolatosan ezzel óhajtok egy kérdést intézni a t. kormányhoz. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. ministerelnök úr, mint akkori pénzügyminister, a múlt évi költségvetési vita alkalmával nyilatkozatot tett az udvartartás iránt. Bátor leszek ezt a nyilatkozatot szó szerint felolvasni. *(Olvassa)*: »A kormány foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy államjogi helyzetünk nem ugyan

Digitized by Google

külön udvartartás létesítése által, de az udvartartás külső megjelenésében és érintkezéseiben miként nyerjen megfelelő kifejezést és ebbeli álláspontját a tárgyalások befejezése után fogja közelebbről jelezni.«

Bátor vagyok tehát a t. ministerelnök úrhoz azt a kérdést intézni, hogy miután azóta kormányváltozás történt, a jelenlegi kormány is azon az álláspontou áll-e és hogy a t. ministerelnök úr van-e már abban a helyzetben, hogy ez iránt a t. háznak bővebb felvilágosításokat nyujthasson? *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Pázmándy Dénes!

Pázmándy Dénes: T. ház! A tavalyi költségvetés tárgyalásánál már volt szerencsém pártom megbízásából egy határozati javaslatot beadni és az akkori pénzügyminister, most ministerelnök úr válaszának épen az előadó úr által idézett passusában egy kissé burkoltan ugyan, de mégis kilátásba helyezte, hogy a kormány ezzel a kérdéssel foglalkozni fog. Ez a válasz épen akkori felszólalásom folytán lett nekem megadva itt a házban.

Mielőtt a t. ministerelnök úr azon kérdésre válaszolna, a melyet hozzá a t. előadó úr intézett, bátor vagyok a t. előadó úr bevezető szavaira megjegyezni, hogy a magyar budget császári és királyi udvartartást nem ismer. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldaon.)* A mi költségvetésünkben tegész világosan királyi udvartartásról van szó *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és természetes, hogy nem is lehet szó másról, mint magyar királyi udvartartásról. Kérem ennélfogva az előadó urat és kérem mindazokat, a kik fölszólalnak, ne tessék ezt a dolgot elferditeni. Itt nem császári és királyi udvartartásról, hanem egyedül a magyar királyi udvartartás költségeinek megajánlásáról van szó. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Az az udvartartás, a mely ma tényleg létezik, az nem is közös udvartartás, az nem is császári és királyi udvartartás, hanem a mint felolvashatom az egyedül hiteles könyvből, a Hof- und Staatsbuchból az 1893-ik évre, az udvartartásnak címe ez: »Hofstadt seiner Oesterreichisch Kaiserlichen und Königlich Apostolischen Majestät«. Itt az, hogy magyar, teljesen hiányzik. Nagyon jól tudom én azt, hogy ez miért van igy: mert a felfogás az udvarnál az és ez a mai osztrák felfogás, hogy az a »királyi« vonatkozik a cseh királyságra is és vonatkozik mindazon királyi titulusokra, melyek az osztrák császári czim mellett ő Felségének nagy czímében vannak. Az »osztrák« czim ki van emelve, de a magyar czim nincs benne. Ez a felfogás kifejezésre jut az osztrák államjogi könyvekben és ennek felel meg ez a czim.

Már most, ha tovább megyünk és nézzük, hogy miből áll ez a jelenlegi udvartartás, meg fogunk győződni arról, hogy az semmi ízében nem magyar. Ne tessék félrevezettetni magukat az által, hogy ott egy pár magyar ember neve előfordúl; hiszen ez még nem mutatja azt, hogy az udvartartásban a magyar befolyás létezik és nem mutatja Magyarország jogát egy külön magyar udvartartáshoz. Történeti példák és tények mutatják azt, hogy a magyar törvényhozás mindig ragaszkodott ahhoz a jogához, hogy ő Felsége személyét magyarok környezzék, hogy környezetében magyar méltóságok foglaljanak helyet. Történeti példák mutatják, hogy ez a magyar udvartartás a régi időben megvolt, még Zsigmond király alatt is megvolt, a ki Aachenbe és Constanzba mint német császár elmenvén, magyar udvartartását is elvitte, környezetének nagyobb díszére. Az a fényes magyar udvartartás azelőtt Európa-szerte híres volt, csak az utóbbi századokban tűnt el annak a fénye és homályosodott el az intézmény maga.

Itt az ideje, t. ház, hogy mi azt visszaállítsuk. Ne tessék azt oly kis kérdésnek venni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az előbbi ministerelnök urak mindig kitértek ezen kérdés elől, pedig azok a nagy bajok léteztek akkor is és egyik legtiszteletre méltóbb tagja e háznak, volt elnökünk, elmondotta multkori beszedében, hogy mi az az udvar ott Bécsben, hogyan néznek ott a magyar emberre; hiszen neki, mint valóságos belső titkos tanácsosnak, a ki nem laicus ezen a téren, bizonyos tapasztalatainak kell lenni erre nézve. Tény, hogy az, vajjon micsoda egyének környezik a fejedelmet, kihat az ő egész országlására; máskép nem ragaszkodnának a külföldön oly rendkivül féltékenyen ahhoz, hogy a fejedelem mindig csak a maga alattvalói által legyen környezve. Vannak erre vonatkozó régi szerződések is. Csak hivatkozom azon szerződésre, melyet a spanyolok kötöttek, midőn XV. Lajos unokája, Fülöp Spanyolországba ment. Ott fel van sorolva, hogy a fejedelem hány egyént vihet magával Franciaországból. De hivatkozhatom a legújabb példára, midőn egy Hohenzollern Románia trónjára jutott, hogy mennyire ragaszkodtak az oláhok ahhoz, hogy ő egyetlenegy német embert Oláhországba magával ne vihessen. A legkisebb, a legújabb államok is rendkivül féltékenyen őrzik nemzetüknek ezt a jogát, mert tudják, mily káros hatással van az uralkodóra az, ha környezete nem a nemzet fiaiból alakúl.

És, t. ház, bizonyos, hogy Magyarország története nem lett volna oly gyászos, nem lett volna annyi összeütközés nemzet és fejedelem között, ha a külön magyar udvartartást a nemzet fel nem adta volna, illetőleg nem engedte volna

Digitized by Google

ezt a jogot magától elvenni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nekünk, t. ház, ezen az oldalon különösen kell ragaszkodnunk ehhez, mert hiszen a mellett, hogy mi a közjogi kiegyezést nem fogadjuk el, hozzájárulunk ahhoz a tényhez, a mely 1866-ben a korona és a nemzet közti kibékülést inaugurálta. Hozzájárulunk, de kívánjuk, hogy önök ennek a ténynek minden folyományát érvényesítsék. Itt ezen a párton ép olyan hűség honol a dynastia iránt, mint az önök felén; csakhogy mi nem a hyperloyalitás szavait, hanem jól felfogott nemzeti érdekeinket akarjuk követni. Ez a nemzeti érdek követeli azt, hogy a fejedelem és a nemzet közt az egyetértés teljes legyen *(Úgy van! a szélsőbalon.)* s a rokonszenv maradandólag megállapíttassék. És nagyobb szolgálatot annak senki sem tehet, mint ha az ilyen, félreértésekre és bizonyos moghasonlásokra alkalmas momentumokat eltávolítja. Nagyon rossz szolgálatot tettek a koronának azon miniszterelnökök, a kik azzal óhajtották magukat a korona rokonszenvébe behízelegni, hogy a nemzetnek egyik vagy másik pártjával szemben gyanúsításokkal éltek, mert sem itt a parlamentben, sem az országban számbavehető ember nincs, a ki — mint mondám — az egyetértést és a békét a korona és a nemzet közt ne óhajtaná.

De, t. ház, ma már nem érhetjük be azzal, hogy itt csak óhajokat fejezzünk ki. Szükségünk van arra, hogy concrét tényekkel álljunk szemben és e tekintetben az a párt, melyhez tartozni szerencsém van, nem elégedhetik meg azzal, hogy mint eddig, a kormányt csak ösztökélje, csak arra kérje, hogy előterjesztéssel lépjen a ház elé, hanem ma már egy határozati javaslatot kell beadnunk, melyben kifejezzük e háznak azon óhajtását, hogy a kormány egy törvényjavaslatot terjesszen be a magyar udvartartás visszaállításáról; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* mert csakis törvényjavaslattal lehet e dolgot teljesen maradandólag instituálni; mert egyes tények vagy — hogy úgy szóljak — a kormány egyes engedményei nem birnak maradandó alkotás természetével; tehát szükséges, hogy ezen kérdés törvényhozásilag megoldassék *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* s a nemzet s a magyar állam igényei szerint rendeztessék. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezen indokokból van szerencsém egy határozati javaslatot benyújtani, mely egyszerűen úgy szól: »A képviselőház utasítja a kormányt, hogy még ezen ülésszak folyamán törvényjavaslatot adjon be a magyar udvartartás visszaállítása tárgyában«. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Még egy kijelentést vagyok bátor tenni. Pártom megszavazza még az idén ezt a tételt, 4,650.000 frtot, azon reményben, hogy a kormánynak a jövő budget előterjesztéseig sikerülend ezen kérdést kedvező formában megoldani. De, t. ház, ha ezen kérdés tovább is elodáztatik, azon esetben pártunk abba a szomorú helyzetbe jut, hogy ezen költségvetést jövőre kénytelen lesz megtagadni, hogy az által is kényszerítse a kormányt ezen kérdésnek a nemzet óhajai szerint való megoldására. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Iványka Oszkár!

Iványka Oszkár: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mai felszolalásom egyik czélja, hogy úgy a magam, mint e párt részéről ugyanazon kérdést intézzem a t. kormányelnök úrhoz, a melyet hozzá az előadó úr volt szíves intézni.

Ismétlésekbe nem akarván bocsátkozni, kijelentem, hogy teljesen hozzájárulok ahhoz, hogy ezen felvilágosítás megadása kéressék; csak arra kérem a t. kormányelnök urat, hogy ezen felvilágosítást minél előbb, ha teheti, még most, az udvartartás költségvetésének tárgyalásánál szíveskedjék megadni, annyival inkább, mert azt hiszem, hogy azon igéret, melyet ő tavaly mint pénzügyminister tett s a mely daczára annak, hogy azóta közel egy év múlt el, beváltva nincs, őt most mint ministerelnököt nem kevésbbé kötelezi; kötelezi legalább arra, hogy tőle annyiban felvilágosítást kapjunk, hogy tudjuk: történt-e egyáltalában valami és ha igen, mi történt? Ehhez teljes jogunk van s én bízom abban, hogy a t. ministerelnök úr e tekintetben a felvilágosítást meg fogja adni.

De van felszólalásomnak másik czélja is. *(Halljuk! Halljuk!)* Mi a kormány programmjában s azon beszédekben, a melyekkel a kormányelnök úr ezen programmot ismételten magyarázta, sok fontos kijelentés helyén csak nagy kérdőjeleket találunk, melyek az eloszlatásukra irányult parlamenti küzdelemben nemcsak hogy el nem enyésztek, de melyeket azóta is folyton nagyobbodni látunk.

A parlament sikeres működésének első feltétele az, hogy ezen ház minden tagja teljesen tájékozva legyen a kormány szándékai és politikája iránt. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ehhez akarok én hozzájárulni, a midőn már most, a költségvetés részletes tárgyalásának első napján arra kérem a t. kormányelnök urat, hogy e tekintetben kételyeinket is eloszlatni s a szükséges felvilágosításokat nekünk megadni szíveskedjék; mert azok után, a miket tőle ez ideig hallottunk, két dolog áll csak tisztán előttünk. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az, hogy a t. kormányelnök úr teljesen eltelve az általa elért nagy pénzügyi sikerek öntudatától és saját egyéniségének súlyától, nagy politikus is akar lenni. A másik azonban az, hogy úgy látszik,

Digitized by Google

ő maga sincs tisztában azzal, hogy miképp fogja azt elérni, vagy ha maga tisztába volna, azt előttünk mindenesetre leplezgetni s rejtegetni igyekszik. A ministerelnök úr úgy áll előttem, mint egy önérzettől duzzadó nagy politikai rébusz és ép úgy áll előttem ma, mint állott akkor, mikor nagy öröm és lelkesedés között elfoglalta Magyarország kormányelnöki székét. Mert valóban öröm és lelkesedés kisérték a ministerelnök urat sok oldalról. A közönség a democratia diadalát, a szabadelvű párt a végfelbomlástól való megmentőjét üdvözölte benne és szívesen fogadta őt az ellenzék is, mert a munkában megizmosodott tetterős férfiútól méltán mást várhatott, mint a mire önmagukat lejárt elődei képesek voltak. És e bizalom tüntetőleg, mondhatom, céltudatosan, a tüntetés céltudatos szándékosságával nyilvánúlt, mintegy jelezve az örömet a bukott rendszer nyűgétől való szabadulás felett és ráhárítva a ministerelnök úrra a kötelezettséget, hogy e nagy bizalomnak megfelelni s ahhoz méltónak maradni legfőbb törekvése legyen. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

De voltak sötétebben látók is, voltak olyanok, a kik bár a ministerelnök úrnak, mint pénzügyministernek elért nagy sikereit és egyéni jeles tulajdonságait elismerték ugyan, de nem bíztak abban, hogy benne Magyarország egy széles látkörű politikust és nagyszabású államférfiút nyert volna, a ki hivatva legyen megvalósítani e reformokat és megnyerni nemcsak a saját pártját, hanem a nemzetet is. Elhangzott a nagy programm és midőn az ellenzéki padokról történt felszólalásokban határozottan kidomborodott azon czélzat, hogy a politikai helyzet tisztán megvilágíttassék, midőn a ministerelnök úr úgy ez iránt, mint a programmjában kimutatott hézagok és a valósítani szándékolt reformok sorrendje és miként je iránt ismételten nyilatkozatra lett felhíva, miből állott mindenkor a válasz? Lendületes szavalásából a nagyhangzású phrasisoknak, a melyekbe ugyan belemagyarázható minden, de melyek positiv kötelezettséget vajmi keveset tartalmaznak. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* És midőn e párt részéről t. vezérem, gr. Apponyi Albert egész határozottan megjelölte azon feltételeket, a melyek épen nem teljesíthetetlenek, de a közérdek szempontjából igenis okvetlenül szükségesek s melyek mellett mi a kormányprogramm egyikmásik reformját támogatni hajlandók vagyunk, midőn úgy politikai álláspontunkat, mint e feltételek szükségszerűségét a tárgyilagos argumentumok egész bástyájával övezte körül, a ministerelnök úr részéről azt, hogy e bástyákat az érvek erejével ledönteni igyekezett volna, soha nem tapasztaltuk, hanem egész törekvése csupán arra irányúlt, hogy elhitesse, vagy legalább a saját pártjával elhitetni törekedett, hogy e bástyák gyöngék. És midőu azt látjuk, hogy a ministerelnök úr az érvek fegyverzetében a nyilt sisakkal való harczot gondosan kerüli, látjuk azt is, hogy miként igyekezett köztudomású, kézzelfogható valóságokat letagadni. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* A pártja ellen intézett támadásokkal szemben azt mondotta, hogy azon pártelvi alapon létesült, hogy ott klikkek nem érvényesültek s hogy programmja saját eszményi szülöttje. Nem akarok e sokat meghányt dolgokkal részletesen foglalkozni, nem egyszerűen azért, mert a közelmult történetét megmásítani, a köztudomású tényeket egyszerűen letagadni senkinek sem lehet, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* ennek megkísérlése onnan a ministerelnöki székből lehet a Tisza-korszak traditioiból átvett ügyes párt-tactika, de nem alkalmas sem azon hely nymbusának emelésére, sem arra, hogy a ministerelnök úrnak előlegezett nagy bizalom megerősödjék és izmosodjék. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* valamint nem alkalmasak arra a t. ministerelnök úrnak a szónoki hatás emelése kedveért tett olyan kitérései sem, mint a midőn legutóbbi beszédében itt a magyar államférfiak önzetlenségét vetette fel. Eltekintve attól, hogy tudjuk, hogy voltak és lesznek is mindig a magyar nemzetnek teljes odaadással és önzetlenséggel szolgáló nagy férfiai, ezt így odavetni, épen a közelmúltra való hivatkozással, nemcsak hogy nem tapintatos, hanem talán nem is igazságos. De ez, kapcsolatosan a t. ministerelnök úr felszólalásának többi tartalmával, azzal, hogy úgy ezen felszólalások, mint a kormányprogramm, meglehetős szabatossággal megjelölik a jövő működésének irányát, a mennyiben ez a nemzet anyagi haladására irányúl, de már ott, a hol az erkölcsi és specialisan a nemzeti irányban való haladásról kellene nyilatkozni, a legaggasztóbb hézagokat hagyják fenn és az államférfiúi felfogásnak elszomorítón laza voltáról tesznek tanúbizonyságot, méltán alkalmasak felkelteni azon hiedelmet, hogy a ministerelnök úrban a számító pénzember nagyon is túlsúlyban van az éleslátású politikus felett. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* És ez nem volt olyan nagy baj, míg a t. ministerelnök úr tisztán szakminister volt, de igenis nagy baj most, midőn az összes politika vezetését vállalta magára és átvette oly időben, midőn ezen nemzeti követelmények épen az eddigi kormányok mulasztásai *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* és az ebből következett sérelmes állapotok folytán kiáltó erővel nyomúlnak előtérbe *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* és azoknak megvalósítását nemcsak az egész ellenzék és a t. túloldalnak is számos tagja, de mondhatom az

Digitized by Google

egész magyar közvélemény sürgősen követeli. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Higyje el a t. miniszterelnök úr, hogy nem lehet mindent pénzértékre reducálni. Nem lehet ezt tenni nagy embereknek nagy szolgálataival, de nem lehet azon viszontszolgálattal sem, a melyekkel a nemzet valódi nagyságait az őket megillető erkölcsi elismerés és magas piedestalra való helyezés által mindenkor részesíteni törekedett. *(Úgy van! jobb felől.)* És ha az önzetlenségről beszélünk és azt nemcsak a múltra, hanem a jelenre is kívánjuk alkalmazni, méltán illeti az ellenzéket, a mely a hatalom beneficiumaitól távol évek hosszú során át egyedül eszméinek, elveinek diadaláért folytat kitartó küzdelmet. *(Úgy van! bal felől.)* És a mint azt legutóbb is vezérem, Apponyi Albert gróf tevé, felajánlta támogatásunkat a kormány reformmunkájához, felajánlja, a nélkül, hogy részt akarnánk ezért a hatalomból. Mit tapasztaltunk ennek ellenében a t. miniszterelnök úr részéről? *(Halljuk!)* Azt, hogy azon épen nem elfogadhatatlan, de szükséges feltételeket egyszerűen elutasítja magától, elutasítja pedig gúnyoros modorban egy sok cynismust tartalmazó rövid mondással, midőn Apponyi Albert grófnak azt feleli, hogy hiszen ha itt oly állapotok vannak, hogy mi — t. i. ők — azon reformokat megvalósítani képesek nem vagyunk, akkor mindegy a képviselő úrnak, akár megteszszük azt az igéretet, akár nem.

Wekerle Sándor miniszterelnök: Azt nem mondottam!

Iványka Oszkár: Szóról-szóra ezt méltóztatott a t. miniszterelnök úrnak mondani: »Hiszen ha itt oly állapotok vannak, hogy azon reformot mi létesíteni nem tudjuk, akkor a képviselő úrnak tökéletesen mindegy, akár megteszszük azon igéretet, akár nem.«

T. miniszterelnök úr, az nekünk épen nem mindegy, mert mi a reformot magát akarjuk és a szükséges feltételek mellett azt támogatni hajlandók vagyunk *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* és jöhetnek olyan körülmények, sőt igen valószínű, hogy fognak is jönni és ezt úgy a közigazgatási reformra, mint még sokkal inkább a tervbe vett vallásügyi reformokra vonatkoztatva mondom, ha ugyan azok megvalósítása komolyan szándékoltatik, jöhetnek olyan idők, midőn ezen reformok meg is valósíthatók, ha azokat az ellenzék is támogatja, máskülönben azonban nem.

És ha a t. miniszterelnök úr ezen támogatást egyszerűen elutasítja magától, arról tesz tanúbizonyságot, hogy neki maga a reform másodrendű dolog, mert ő nem azt akarja elérni, hogy őt ebben minél többen támogassák, hanem a reform maga neki csak úgy kell, ha azt saját pártjával, minden más tényező hozzájárulása nélkül, talán az ellenzék daczára is valósítani képes leend. Akkor pedig ne méltóztassanak elvi álláspontra hivatkozni, mert ez nem elvi, ez a legridegebb párthatalmi álláspont. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Mit szóljak arról, a mit a miniszterelnök úr a nemzeti politikára vonatkozólag mondott? Így csak az beszélhet, a ki tudja, hogy Magyarországon nem azé a hatalom, a ki a nemzet szívébe beférkőzik, hogy itt a hatalmat nem a nemzet adja és veheti el, hanem egyedül az udvar. Mert ha nem akarnék minden szót kerülni, mely a sértő szándéknak még csak látszatával bírna, frivol cynismusnak kellene neveznem, a midőn a miniszterelnök úr a nemzeti politikáról nekünk leczkét tartva, azt mondja, hogy mi azt kicsinységekre szorítani és harmadrangú követelményeket, mint a nemzeti politika egyedüli követelményeit előtérbe állítani törekszünk. Nem az volt a mi törekvésünk, t. ház, hanem a nemzeti politika kiegészítő részét képező oly dolgok megvalósításáért küzdünk, a melyekért küzdeni törvényes jogunk és kötelességünk *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* s a melyek hogy eddig megvalósítva nincsenek, annak csak a múlt kormányok hanyagsága és gyávasága az oka. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És midőn törekesztünk erre teljes nyiltsággal és őszinteséggel, mit tapasztalunk a miniszterelnök úr részéről? Szándékaink elmagyarázását, kicsinylését, az őszinte és nyilt álláspont előli kitérést és bujkálást. A ki a korona és a nemzet egyetértését valóban akarja, a ki azt maradandó alapokra kívánja lefektetni: annak sem a nemzet jogából semmit feladnia, sem az őszinte állásfoglalástól visszariadnia nem szabad. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Teljes őszinteség fel- és lefelé egyaránt. A ki ennek bátorságával nem bír, az nem egyetértést, hanem csak félreértéseket teremteni alkalmas. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)* És hogy egymást valahára megérthessük, kérem a t. miniszterelnök urat, méltóztassék nyilatkozni határozottan, minden kétséget kizárólag: óhajtja-e, törekvését képezi-e és a közel jövőben megvalósíthatónak tartja-e, hogy legyen magyar udvartartás, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* magyar katonai akadémia *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* s hogy a nemzeti színeknek és a nemzeti jelvényeknek úgy külképviseletünkben, mint egyébütt a paritásnak megfelelő alkalmazása által *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* önálló államiságunknak pregnans kifejezést nyerve érvényesüljön? *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mert ha nem óhajtja ezeket, akkor vallja be őszintén. De ha elfogadja és óhajtja, de ezek megvalósításának kivüle álló akadályai vannak, mondja meg, hol vannak és melyek azok? *(Helyeslés a baloldalon.)* Mert nem tartom

Digitized by Google

egyébnek, mint méltatlan gyanúsításnak, midőn ezen jogosult követeléseink úgy állíttatnak oda, mintha arra volnának alkalmasak, hogy megzavarják az egyetértést a nemzet és királya között. *(Úgy van! a bal- és szélső balloldalon.)* Nagyon szomorú volna ez, ha így volna, t. ház, mert akkor mostani alkotmányosságunk nem volna egyéb, mint egy nagy komédia. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szelső baloldalon.)* És a mi engem méltán elszomorít és bizalmamat a miniszterelnök úr iránt méltán megingatja, az azon hazabeszélési modor, a melyet a miniszterelnök úrnál tapasztalunk, a hazabeszélés Bécs felé; azon kétoldalú hazabeszélés, a mely óvatosan elkerül minden határozott nyilatkozatot a nemzeti aspiratiokkal szemben, mert érzi, hogy azok nyilt megtagadása letépné fejéről a népszerűség koszorúját, elfogadása pedig kétessé tehetné helyzetét az udvarnál.

Ha a t. miniszterelnök úr, a mint újévi beszédében jelezte, ezen ország javára tovább munkálkodni, a zászlójára írt nagy czélokat a gyakorlati politika mezejére átültetni és ezen zászló körül mentül többeket csoportosítani kíván: akkor okvetetlenül szükséges, hogy biztosítékot nyújtson az iránt, hogy a kik arra vállalkoznak, sem csalatkozni, sem megcsalatni nem fognak. És meggyőződésem szerint ezen biztosítékok máskép nem nyujthatók és a reformok máskép megvalósíthatók nem lesznek, mint oly csoportosúlással egy elvi zászló körül, melyből kizárassék mindenki, a ki azt őszintén támogatni és a reformokérti küzdelemben komolyan résztvenni nem kíván, de viszont azok közül, a kik arra vállalkoznak, a legképesebbekre, a leghivatottabbakra bízassék a vezetés. Mert nem arról van szó, hogy ő programmjából valamit feladjon, hanem arról, hogy ne követeljen ilyet másoktól sem. Hogy vizsgálja meg azokat a feltételeket, a melyeket mások a szükséges reformok létesítéséhez kötnek és ha elfogadhatók, fogadja el, ha pedig elfogadhatóknak nem tartja, mondja meg és győzzön meg erről minket is itt e házban nyilt sisakkal, az érvek fegyverzetében. Oly nagy czélok megérdemlik ezt a fáradtságot. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Mindaddig, míg a miniszterelnök úr részéről ezt nem tapasztaljuk; mindaddig, míg őt az őszinteség, egyenesség és nyiltság útján haladni nem látjuk, azon bizalmat, melyre pedig neki a reformok valósíthatásához okvetlen szüksége lesz, mi nem előlegezhetjük. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A tételt elfogadom. *(Helyeslés bal felől.)*

Bernáth Dezső jegyző: Beőthy Ákos!

Beőthy Ákos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, hogy az a körülmény, az a tény, hogy Magyarországnak az önálló magyar udvartartáshoz joga van és hogy annak activálását az ország érdekei követelik, közöttünk nézeteltérés tárgyát nem képezi. Szükség van magyar külön udvartartásra azért, mert ez a korona fényét és tekintélyét emeli; szükség van arra azért, mert az a magyar korona és magyar állam souverainitásának világos és határozott kifejezése; szükség van arra azért, mert annak igen jelentékeny politikai, társadalmi és culturalis következménye és jelentősége van.

Azt mondottam, t. ház, hogy ez nem képezi köztünk nézetkülönbség tárgyát. Már fel lett említve a felszólalások kapcsán, maga a t. előadó úr is hivatkozott arra, hogy tavaly a t. miniszterelnök úr, mint akkori pénzügyminister, ez irányban nyilatkozott, hogy úgy mondjam, kötelezettséget vállalt.

Azt hiszem, t. ház, hogy úgy a magán-, mint a közéletben ígéretet azért szoktak tenni, hogy azok beváltassanak, nem pedig azért, hogy azok megszegessenek. *(Mozgás és zaj. Elnök csenget.)*

Én, t. ház, remélem, hogy a miniszterelnök úr azt az ígéretet, melyet pénzügyminister korában tett, be fogja váltani és épen azért én is csatlakozom t. barátaimnak azon kéréséhez és kérdéséhez, a melyet hozzá intéztek, felszólítva őt, hogy megfelelő nyilatkozatot tegyen. De hogyha ez a nyilatkozat teljesen és tökéletesen kielégítő fog is lenni, még akkor sem látom feleslegesnek azt, hogy maga a képviselőház ez irányban nyilatkozzék és világosan és határozottan kijelentse azt az akaratát, hogy az önálló magyar udvartartásnak activálására szükség van.

Azon párt részéről, a melylyel működni szerencsém van, én voltam megbízva, hogy ily tartalmú határozati javaslatot nyujtsak be, de miután az a határozati javaslat, a melyet Pázmándy Dénes t. barátom benyujtott, teljesen és tökéletesen megfelel intentioinknak, ennek következtében én határozati javaslatomat nem nyujtom be, hanem kijelentem, hogy t. barátom határozati javaslatához csatlakozom. *(Helyeslés bal felől.)*

Ennek előadásával, t. ház, hivatalos missiom, hogy úgy mondjam, véget ért. De hogyha mégis tovább kívánok szólni, annak indoka abban rejlik, hogy e kérdések ötletéből és azoknak kapcsán szükségét látom annak, hogy némelyeket elmondjak. *(Halljuk! Halljuk!)* Különösen két indok az, t. ház, a mi engem felszólalásom megtételére vezet. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az, hogy nekem az a benyomásom, hogy legalább is a közvélemény egy részében aggodalmak támadnak az iránt, hogy sarkalatos közjogi elveink és intézményeinknek természete el van homályosítva. A másik pedig az, hogy a múlt alkalommal a költségvetés tárgyalása alkalmával a t. miniszterelnök úr jónak látta a nemzeti poli-

Digitized by Google

tikát definiálni. De ezt oly hecticus módon, *(Élénk derültség a baloldalon)* oly szűkkeblűen tette, hogy felfogásom szerint e meghatározás egy bizonyos szabatosításra, megvilágosításra és — mondhatnám — kiterjesztésre szorúl. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. ministerelnök úrnak azt méltóztatott mondani, hogy ő a nemzeti politika egyik sarkalatos tételének azt tekinti, hogy a nemzet és a fejedelem közt teljes egyetértésnek kell lenni. Ez kétségtelen; a kérdés csak az, hogy minő alapon történik ez?

Én azt hiszem, hogy ez csakis a teljes viszonosság és a teljes kölcsönösség alapján történhetik. *(Helyeslés a baloldalon.)* Különösen úgy, hogy a dynastia egy nemzeti dynastiának hivatását átértse, a nemzet összes törekvéseit önmagában egyesítse és ezeket végrehajtsa. Ha ezen az áron megtörténik az egyetértés, jó, de ha nem: akkor mi jogaink és igazaink érvényesítéséről le nem mondhatunk *(Helyeslés bal felől.)* és arra nézve, hogy jogainkat és igazainkat érvényesítsük, azon kell igyekeznünk, hogy azok el ne homályosíttassanak. És épen az képezi a helyzet nehézségét, hogy jogaink és intézményeink sok tekintetben el vannak homályosítva. El vannak homályosítva a koronának hatáskörét illetőleg, a nemzeti dynastia hivatását illetőleg; el vannak homályosítva a korona felségjogainak gyakorlatát illetőleg a közösügyeknek egész terűletén, a hol a legkényesebb és a legféltettebb közjogi problemáink nyomúlnak előtérbe. Ismét ott vagyunk, azon — mondhatnám — végzetes korszakában nemzeti történetünknek, midőn a törvénynek intentioja és szelleme közt és a tényleges intézkedések közt nincsen összhang; midőn jogaink tartalmát és intézményeink természetét illetőleg más felfogás van a koronánál, más felfogás van Ausztriában és más felfogás van nálunk és hogy a végzetes analogiák szaporodjanak, ismét oda jutottunk, hogy ha a nemzet a kétértelműségeket meg akarja szüntetni, ezeket a törekvéseket úgy akarják jellemezni, mintha Magyarország forradalmi tendentiákkal volna eltelve. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt mondtam, t. ház, hogy nézetkülönbség van jogaink tartalmát és intézményeink természetét illetőleg nálunk és Ausztriában. Ha pl. arról van szó, hogy mi annak a kapcsolatnak a természete, a mely kapcsolat közöttünk és Ausztria között van, mi azt mondjuk, hogy az personalunio, ők azt mondják, hogy az reálunio. Ha a fejedelmi jogok gyakorlatáról van szó, mi azt mondjuk, hogy a magyar koronának jogai intacte fennállnak, ők ezt úgy veszik, mintha egy közös főhatalom alakúlt volna, mint hogyha a magyar korona alá volna rendelve az osztrák császári koronának. Már pedig nem szenved kétséget az, hogy ha törvényeinket megnézzük, azok kétségtelenül és határozottan a a magyar felfogás mellett szólnak.

Nem lehet arra nézve kétség, hogy közöttünk personal-unio van. Hiszen az egész összeköttetés a dynastia közösségén nyugszik. Ez annak kiindulási pontja és végpontja. Sok tekintetben egyezik az örökösödési rend, de egy bizonyos pontban nem egyezik, a mennyiben a Habsburg-háznak leszármazási, vagyis az uralkodási képesítettségnek sorrendje hamarább kimerűl Magyarországon, mint Ausztriában, a minek következtében Magyarországon a királyválasztás joga feléled.

De nincs real-unio az összeköttetés tartalma tekintetében sem. Mert hiszen nincsen közös terűlet, nincsen közös állampolgárság. Teljesen intacte állanak fenn a magyar koronának souverain királyi jogai. A magyar király jogilag egészen külön souverain az osztrák császártól, más alapon országol, más törvénynek köszöni létezését és uralkodása más uralkodási cselekvényben nyilatkozik. Még a közös hadsereg felett is a legfőbb hadúri jogot mint magyar király gyakorolja. Jogviszonyba a magyar hadsereg mint a közös hadsereg kiegészítő része a magyar királylyal lép; alattvalói hűséggel és kötelességének teljesítésével neki tartozik és ha ez nem így lenne, végzetes consequentiák származnának belőle s alkotmányunk legfőbb biztosítéka romba dőlne. Csak egy példát leszek bátor felhozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenki tudja azt, hogy általános felfogás szerint az állandó hadsereg intézményében nagy veszély létezik az alkotmányunkra nézve. Azért tartja fenn a törvényhozás mindenütt és nálunk is jogait a hadsereg felett, de sok helyütt ezt a garantiát nem tartják elégségesnek és ezért szó volt róla nálunk is, hogy a hadsereg tegye le az esküt az alkotmányra. De midőn ez szóba kerűlt, azt mondták, hogy erre nincs szükség, hiszen a magyar király esküt tesz az alkotmányra s az ő esküjében benne van a hadsereg esküje. De, t. ház, az osztrák császár nem tesz esküt a magyar alkotmányra s ha úgy veszszük, hogy az osztrák császár is jogokat gyakorol a magyar hadsereg felett, akkor ez a legfőbb biztosíték, egyszerűen a levegőben van. Jogi szempontból van ennek a distinctionak értelme, megengedem, de gyakorlati szempontból kevés. És hogy ez milyen nagy fontossággal bir, elég utalnom arra a körűlményre, hogy az 1836-iki országgyűlésen mily nagy sulyt fektettek arra, hogy Ferdinánd, mint magyar király az »ötödik« nevet hordja és ne az »elsőt« épen azért, mert ebben nyilatkozott meg a magyar koronának és a magyar államiságnak önállósága.

Nem szenved tehát kétséget, hogy ha meg-

Digitized by Google

nézzük a törvényeket, azok világosan és határozottan a magyar felfogás mellett nyilatkoznak. De ha megnézzük a közösügyi intézményeket, ezeknek statusa az ellenkező következtetéseket engedi meg. Nincs magyar udvartartás; a czímer-kérdés nincs eldöntve; a diplomatia nem úgy jelentkezik, mintha a magyar koronát is képviselné és a közös hadseregnél az, hogy a magyar hadsereg külön közjogi karakterrel bir, külön és világosan kifejezésre nem jut.

Mi ennek az oka, t. ház? Igen egyszerűen az a körülmény, hogy a mikor a kiegyezést megcsinálták, az eddigi központi intézményeket: az udvart, a közös dicasteriumokat, a diplomatiát és a hadsereget meghagyták előbbi statusukban, előbbi lényegökben, alakjokban, szellemükben, a mely szellemet ők a birodalmi egység, a birodalmi centralisatio fogalmából merítettek. Egy bizonyos idealis felfogás nyilatkozott akkor; azt hitték, hogyha a törvénybe iktatnak egy pár szakaszt, az elég erővel fog bírni az intézmények százados traditioival megbirkózni. Ez azonban nem történt meg, azoknak az intézményeknek régi formái, régi traditioi megmaradtak és ezekből nyert leginkább támpontot az a felfogás, hogy itt azok a közös intézmények tulajdonképen egységes intézmények, az egységes birodalomnak intézményei.

Azt lehet mondani, t. ház, hogy azok a közös intézmények teljesen és tökéletesen egységes karakterrel bírnak, a régi birodalmi kapcsolat bennök kifejezésre jut. Miképen történhetett ez, t. ház? Hiszen világosan meg akarták csinálni a dualismust, szakítani akartak a birodalmi traditiokkal és bizonyosan nem akarták belevinni a kétértelműséget a közös intézményekbe. T. ház! A dolog úgy történt, hogy az egész kiegyezés egy ember műve volt és bármennyire kiváló ember volt is az, mégis nem volt képes *(Halljuk! Halljuk! a szélső balolalon.)* mindenben a kellő szabatos formulázást megtalálni. Maga a kiegyezési törvény sok tekintetben több kétértelmű kifejezést tartalmaz. Egy helyen például azt mondja: »A pragmatica sanctio szerint közös az uralkodó.« Pedig az uralkodó nem közös, mert akkor közös volna a főhatalom is, hanem közös az uralkodónak személye és egy physikai személyben két jogi személy jut kifejezésre. *(Helyeslés bal felől.)*

A kiegyezési törvény 3-ik szakasza azt mondja: »Ezen megállapított kötelezettség mellet határozottan kikötötte a pragmatica sanctio azon feltételt is, hogy Magyarország alkotmányos közjogi, belkormányzati önállósága sértetlenül fentartassék« Nemcsak belkormányzati önállóságát kötötte ki, hanem közkormányzati önállóságát is, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* mert Magyarország nincsen Ausztriának alárendelve, azzal nem subordinált hanem coordinált viszonyban van.

A másik indok, t. ház, az volt, hogy akkor, mikor a kiegyezés létrejött, nem volt alkotmányosság; az egész alkotmányt restituálni kellett, tehát elégségesnek látszott az, hogy az alkotmány restituáltatott. Hanem minden tekintetben a kiegyezésnek consequentiái nem vonattak le.

A harmadik körülmény az volt, hogy a kiegyezés egészen új dolog lévén, semmi irányban sem volt praecedens és a koronának két irányban voltak aggályai és ez különösen a hadsereg kérdésénél jutott kifejezésre.

Egyrészt tele voltak az iránt aggodalmakkal, hogy az 1848-iki separatisticus szellem a hadseregben kifejezésre jusson és azután nagy súlyt fektettek a nagyhatalmi állás feltételeire, mely a hadsereg szervezetének intact való fentartását vonta maga után. Azóta negyed század múlt el. Negyed század eseményeivel, tanúságaival és tapasztalataival lettünk gazdagabbak.

Különösen két irányban tettünk tapasztalatokat. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az, hogy Magyarországnak loyalitása, dynasticus érzelme, a hűség a pragmatica sanctio iránt kifogástalan. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* A másik pedig az, hogy alakúltak Európában más természetű, rokon szövetségi formatiok, a melyeknek viszonyairól hímet is lehet varrni. Alakúlt azóta a német birodalom és mit láttunk? Láttuk azt, hogy a német birodalom egy egységes birodalom, hogy a birodalom egyes országai annak alá vannak rendelve és Bajorországnak, a mely szintén alá van rendelve a német birodalomnak, még is meg van a külügyi képviselete, megvan jóformán teljesen önálló hadserege, a nélkül, hogy ez Németország nagyhatalmi állásának praejudicálna. Bajorországnak tehát, mely a német birodalommal alárendelt viszonyban van, több joga van, mint Magyarországnak, mely nincs alárendelt viszonyban. Én nem azért hoztam ezt fel, hogy ebből ezeket a consenquentiákat levonjam, mert én a mostani viszonyok között nem látnám czélszerűnek a hadsereg katonai szervezetét megbolygatni; nem látnám czélszerűnek különösen a harczképesség phisikai követelményeit csökkenteni, de azért hoztam fel, hogyha odáig nem is megyünk, annyira mégis el kell menni, hogy tisztában legyünk egész általánosságban annak az alaptételnek igazságával, hogy a mi közösügyi kiegyezésünk is alá van vetve a fejlődés törvényének *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* és hogy a pragmatica sanctio, a kölcsönös biztosság, az együttes védelem követelményeinek nemcsak a mostani adott alakban lehet eleget tenni. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

És én nem igen emlékszem becsesebb, he-

Digitized by Google

lyesebb nyilatkozatra, mint a melyet annak idejében a véderő vita alatt a mostani igazságügyminister úr tett, midőn kimondotta, hogy ha a védrendszerre nézve mi Ausztriával nem tudunk kiegyezni, akkor Magyarország önállóan fogja szervezni védrendszerét, de azért a pragmatica sanctio iránti kötelességének ebben az alakban fog eleget tenni.

Én, t. ház, különösen szükségét látom annak, hogy mi magunk penetrálva legyünk jogaink tartalmáról, intézményeink természetéről *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* és hogyha azt találjuk, hogy itt dissonantiák vannak, indítsuk meg, hogy úgy mondjam, a rábeszélésnek az actioját a másik féllel szemben. *(Helyeslés bal felől.)* Ezen dolgok felett — jó lélekkel mondhatom — sokat gondolkoztam, sokat foglalkoztam ezekkel a kérdésekkel és azokat beható tanulmány tárgyává tettem. Az én egész felfogásom ezen kérdésnél a legszorosabban Deák Ferencz conceptiojának fölfogása és annak következménye.

Deák conceptiojának a közösügyek szempontjából két sarkalatos mozzanata volt. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az, hogy a monarchia szerkezetébe, ezen kapcsolatos szövetségi viszonyba bele kell vinni a politikai erő feltételeit s azért kívánta ő a magyar államiságot lehetőleg hangsúlyozni, mert szerinte a magyar államiság hangsúlyozásában van a monarchia egyik legnagyobb ereje; a másik pedig, t. ház, eliminálni kell a monarchia szerkezetéből a gyöngeség ingredientiáit s azért volt ő ellene a centralisatio eszméjének és politikájának, mert ez e monarchiában természetellenes dolog és a gyöngeség forrása. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha e szempontból vizsgáljuk intézményeinket: világosan és kézzel foghatóan áll előttünk, hogy mit kell tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* A monarchia erejét neveli az, ha van magyar udvartartás. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Az utóbbi időkben nagyon sokat beszéltünk nemzetiségi izgatásokról. Ezek sok tekintetben tápot nyernek az által, ha vannak más souverain államok, a melyek rájuk teljes befolyást gyakorolnak. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ezzel szemben kell ellensulyt találni a magyar korona fényének és tekintélyének prestige-be. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* A monarchia erejét növeli pl. az, hogyha a katonai oktatást megmagyarosítják. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt mondottam, nem akarom a harczképesség physikai követelményeit megbolygatni, de akarom a harczképesség erkölcsi követelményeit erősíteni. Ha pedig a magyar nemzeti szellemet bele viszszük a hadseregbe, ezt a nemzeti élet talajával szerves összeköttetésbe hozzuk: csak erősíti a harczképességet. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Szembe kell szállanunk, t. ház, a gyengítési momentumokkal. Ily gyengítési momentum az, midőn az osztrák centralisatio elvei felélednek, a midőn minduntalan arról beszélnek, hogy a real-unio és nem tudom még mi, semmi más, mint az osztrák fenhatóság emelése és növekedése a magyarság rovására. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez sem új dolog, t. ház! Így volt ez a multban, így van ez a jelenben és így lesz a jövőben is, mert ezek természeti törvény kifolyásai. Így volt a multban. Igen érdekes és tanulságos mozzanat az, hogy már 1848-ban, daczára annak, hogy az osztrákok alkotmányuk nagy részét Magyarországnak köszönhették ....

Madarász József: Leginkább Magyarországnak!

Beöthy Ákos: .... hiszen ki nem emlékszik Kossuth Lajosnak 1848. márczius 3-iki fényes beszédére, a melyben az osztrákok részére az alkotmányt követelte, a miért Bécsben úgy üdvözölték, mint szabadítót és kevésre rá, mihelyt az osztrák kormány activáltatott, követelték a maguk, az osztrákok számára a hadügyet, pénzügyet, kereskedelemügyet és követelték a superioritást a magyarság felett.

Igy volt ez, t. ház, a hatvanas években is. Akkor ők a Reichsrath és a centralisatio mellett voltak, mert az az osztrák egységet jelentette és az csak nekik volt hasznokra.

Igy lesz ez a jövőben is; mert mindenütt ott, a hol két állam van egymással szövetségi viszonyban, igen természetes törekvés mindegyiknél, hogy előnyét, fölényét élvezze. Ebben nincs baj, mert ennek ellensúlyozása a mi törekvésünk. Ezen kettős küzdelemből lesz az egyensúly, lesz az összhang. Nagyon szépen mondja a költő, hogy csak »ott van egyenesség, ott honol a béke, hol lebegő súlynak más súly, nehezéke«. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* De arra, hogy ez történjék, nekünk magunknak kell tisztában lennünk jogainkkal s azok érvényesítésére kell törekednünk. Nem szabad megtörténni annak, a mi történik a túloldalon, hogy mindannyiszor, ha mi a közjogi alap fejlesztéséről szólunk, ha hibákat találunk a mostani állapotban, azt találják, hogy ez merénylet a 67-iki kiegyezés ellen. *(Igaz! Igaz! bal felől.)* Ha mi magunk merényletnek találjuk ezt: igen természetes, hogy az osztrákok azután ebben forradalmi törekvéseket találnak. *(Úgy van! bal felől.)*

Ez sem új dolog t. ház. Hiszen 1848-ban, mikor ez az ország nem akart egyebet, mint élvezni kifejlesztett szabadságait és fentartani jogait, ezeket a fentartási törekvéseket is forradalmiaknak nevezték. De nemcsak ezeket, hanem az 1847. előtti azon törekvéseket is, hogy

Digitized by Google

reformáljuk alkotmányunkat, forradalmiaknak nevezték.

Ebben sincs baj, t. ház; de nekünk kötelességünk, hogy ezekkel szemben, bízva ügyünk és intentioink tisztaságában, igyekezzünk azokat érvényesíteni. (*Helyeslés bal felől.*) Az őszinteség és határozottság politikájára van szükségünk és nem az eltussolás, nem a meglapulás, nem az elhallgatás, nem Suttyomberki Dárius politikájára. (*Igaz! Úgy van! bal felől.*) Szükség van ezekre fent és lent. Szükség van fent, mert ha jogaink tartalmát, intézményeink természetét nem ismerik, nagyon könnyen bekövetkezhetik oly politika, mely ellentétben van a nemzet intézményeinek szellemével. (*Úgy van! bal felől.*) Szükséges lefelé, mert ha a közvélemény látja, hogy az intézmények és a törvény közt ellenmondások vannak és ha látja, hogy ezen nem segítünk: akkor nem a reform-törekvések nyernek benne erőt, melyek az állam egészségének conditioi, hanem erőt nyer benne a felforgatásnak, a »tabula rasa« csinálásnak törekvése. (*Helyeslés bal felől.*)

Szólottam, t. ház, az előbbiidők szomorú reminiscentiáiról. Azt találtam és mindenki, a ki a történetet figyelmesen olvassa, azt fogja találni, hogy az akkori idők egyik legnagyobb baja az volt, hogy nem volt meg a kellő közvetítés a korona és a nemzet közt, hogy a magyar államférfiak nem voltak képesek a koronát és Ausztriát kellő módon informálni. (*Úgy van! bal felől.*) De hogy ez így volt, annak meg volt a maga természetes oka; mert akkor nem volt parlamentaris kormány, mert azok az emberek nem voltak a többségnek a kifolyása, nem ismerték az ország közvéleményét és arra befolyást nem gyakoroltak. Most parlamentaris kormány van. A kormány az ország közvéleményének hivatott képviselője, (*Felkiáltások a szélső balon: Volna!*) és ha t. ház mindennek daczára nem tudja a koronát kellő módon informálni, az csak bizonyítéka annak, hogy nem arra való, hogy kormányozzon; az csak egy motivumát képezi annak a disqualificationak, melylyel szerintem teljes mértékben bir. (*Tetszés bal felől.*)

S ezzel, t. ház, eszméimnek, hogy úgy mondjam, körfutamát befejeztem s elérkeztem beszédem végpontjához, a mely egyezik a kiindulási ponttal. (*Halljuk! Halljuk!*)

Arról van szó, hogy a korona mindig kellő informatioban részesíttessék s ezért kell a magyar udvartartást reactiválni. (*Helyeslés a baloldalon. Halljuk! Halljuk!*) Mindenki tudja azt, hogy a 40-es években Angliában Peel Róbert, Angliának egyik legnagyobb államférfia, a parlamentaris rendszer consequentiájának azt tekintette, hogy még a királynénak udvarhölgyei is az uralkodó pártból vétessenek. Én az udvartartás kérdésében ennyire nem megyek, ...

Madarász József: Kár!

Beöthy Ákos: . . . mert meg vagyok győződve arról, hogy midőn a korona és a nemzet közti kérdésekről van szó, a magyar ember, legyen az bármely párti, egyenlő nemzeti informatioval fog szolgálni a fejedelemnek . . .

Gr. Károlyi Gábor: A magyar a legrosszabb, ha reá kerül a sor! (*Zaj a bal- és szélsőbalon.*)

Beöthy Ákos: . . . de minden körülmények közt magyar embernek kell lenni, mert a magyar dolgokat igazán csak magyar ember érti meg. Ebben rejlik a magyar udvartartásnak indoka és szüksége s ennek következtében Pázmándy Dénes t. barátom határozati javaslatát elfogadom. (*Élénk éljenzés a bal- és szélső baloldalon.*)

Perczel Béni jegyző: Darányi Ignácz!

Darányi Ignácz: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Beöthy Ákos t. képviselőtársam közjogi fejtegetéseibe bővebben belebocsátkozni nem szándékozom, bár elismerem, hogy azok igen érdekesek voltak. Nem szándékozom belebocsátkozni azért, mert a vitának újabb tápanyagot adni, esetleg ez irányban új felszólalásokat provocálni nem kívánok.

Polónyi Géza: Mert nem lehet megczáfolni!

Darányi Ignácz: Eljön majd annak is az ideje. De méltóztassanak megengedni, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy röviden bár, de mégis nyilatkozzam azon postulatumokra nézve, melyeket Beöthy Ákos és Ivánka Oszkár képviselő urak az úgynevezett nemzeti igények tekintetében felállítottak. (*Halljuk! Halljuk!*)

Azt hiszem, s ez a magyar nemzetnek és a magyar törvényhozásnak szerencséje, hogy mi itt mindnyájan, kivétel nélkül eddig is nemzeti politikát folytatunk (*Élénk ellenmondás és derültség a bal- és szélső baloldalon.*) és hogy mi ezentúl is nemzeti irányú és szellemű politikát akarunk követni. Ha tehát a t. ministerelnök úr épen a nemzeti párt részéről felállított követelményekkel szemben nem zárkózott el ridegen és nem foglalt el merevebb álláspontot: azt hiszem, ebből a ministerelnök úrnak szemrehányást helyesen tenni nem lehet. (*Úgy van! a jobboldalon.*)

De engedjék meg t. képviselőtársaim a nemzeti párton, hogy a ki az ország ügyeit vezetni van hivatva, azon czélok között, melyek a nemzet előtt állanak; azon óhajok között, a melyeket a nemzet megvalósítani kíván, megkülönböztetést tehessen, hogy ismerjen közelebbi és távolabbi czélokat; ismerjen lényegesebb és kevébé lényeges kérdéseket és azokat a szerint iparkodjék a gyakorlati politika követelményei szerint megoldásra vezetni. (*Helyeslés jobb felől.*) Általá-

Digitized by Google

ban, azt hiszem, jogosan szemünkre vetni nem lehet azt, a mit Beőthy Akos t. képviselőtársam mondott, hogy mi az 1867-iki alapra vonatkozó minden megjegyzést az ellen intézett merényletnek tekintünk. Egyáltalában nem tekintjük annak; de méltóztassék megengedni nekünk azt, hogy mi a jelen időpontot, nemcsak a külügyi viszonyok szempontjából, de különösen azért, mert nagy reformok küszöbén állunk, az 1867-iki alap feszegetésére és magyarázgatására alkalmasnak ne tartsuk. *(Nyugtalanság a baloldalon.)* És ha felpanaszolja a t. ellenzék, hogy Ausztriában van egy irány, a mely az 1867-iki alapot bolygatni akarja, abból nem az következik, hogy most már mi is iparkodjunk azt bolygatni. A magánjognak elve, hogy valamely szerződésnek teljesítését csak az követelheti, a ki azt a maga részéről pontosan teljesíti. *(Zaj bal felől.)* Ha tehát az 1867-iki alapnak azon szellemben való fentartását és végrehajtását kívánjuk, a mint én is kívánom, a melyben azon alap megalkottatott, akkor nekünk ahhoz az 1867-iki alaphoz szorosan ragaszkodnunk kell. *(Úgy van! jobb felől.)*

T. képviselőtársam Beőthy Ákos beszél erőnyerésről, az erő gyüjtésének szükségességéről. Mikor egy nagy reform-munkában vagyunk.

Gr. Károlyi Gábor: Dehogy vagyunk benne, csak az imént mondta, hogy a küszöbén vagyunk!

Darányi Ignácz: Azt talán csak mégis elismerték, hogy a kormány nagy reformokat kíván megvalósítani. Ha pedig nagy reformokat kívánunk megvalósítani, még pedig oly reformokat, a melynek fontosságát és nehézségét minden oldalról egyaránt hangsúlyozzák: akkor a helyes következtetés nem az, hogy most már egyik kezünk erejét közjogi fejtegetésekre fecséreljük, hanem az, hogy mind a két kezünkkel dolgozni iparkodjunk. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* És ha erőgyűjtésről beszélünk, a nemzet erejét nemcsak irott betűkkel és törvényekkel lehet emelni. *(Halljuk! Halljuk!)* A pénzügyministeri egyensúly helyreállítása, a conversio és valutarendezés nem emeli-e a nemzet erejét és pedig nemcsak anyagi, de politikai tekintetben is? *(Úgy van! jobb felől.)* El kell ismernie mindenkinek, a ki igazságos akar lenni, hogy a mely nemzet független és gazdag, az szabadságának újabb biztositékait szerezheti meg magának...

Gr. Károlyi Gábor: De a magyar nemzet sem nem független, sem nem gazdag!

Elnök: Csendet kérek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Darányi Ignácz: . . . a mely nemzet azonban vagyonilag elszegényedik, az lassankint szabadságának és függetlenségének is biztositékait is elveszti. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

T. képviselőtársam Ivánka Oszkár úr a ministerelnök úrnak szemrehányást tesz az őszinteség és nyiltság tekintetében. *(Halljuk! Halljuk!)* Én már mindenfélét olvastam és hallottam a ministerelnök úrról, de őt arról az oldalról vádolni, mintha nem volna őszinte, nyilt és egyenes államférfiú, még nem hallottam. E felfedezésnek dicsősége Ivánka Oszkár t. képviselő urat illeti. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A t. képviselő úr azt kérdezi, hogy hol van a ministerelnök úr politikai iránya, hol fejtette ki tüzetesen a programmját? *(Halljuk! Halljuk!)* Én úgy vettem észre, pedig figyeltem a ministerelnök úr programmbeszédére, hogy abban az állami élet minden ágazatára egyaránt kiterjeszkedett, *(Úgy van! jobb felől.)* hogy nem egyoldalú pénzügyi politikát helyezett kilátásba, hogy nem akar csupán pénzügyminister lenni a ministerelnöki széken. *(Úgy van! jobb felől.)* Azt hiszem, ez iránt bennünket egyformán meggyőzött. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Kovács József: Majd megvédelmezi magát!

Darányi Ignácz: Azt is felpanaszolja a t. képviselő úr, hogy a sorrend tekintetében, melyben a reformok megvalósitandók lesznek, a t. ministerelnök úr minden irányban kötelező nyilatkozatot tett. A kormánytól a jövőre, a törvényjavaslatok behozatalára és tárgyaltatása sorrendjére nézve minden irányban végleg kötelező nyilatkozatokat kérni és kezét ekkép megkötni akarni, azt hiszem, nem volna helyén. Sokkal helyesebb és azt hiszem, ez a ministerelnök úr politikája inkább kevesebbet ígérni és többet tartani meg. *(Úgy van! jobb felől.)*

Azt is hibáztatja a t. képviselő úr, hogy nem eléggé viszonozta a t. ministerelnök úr azt a nyilatkozatot, mely szerint a nemzeti párt hajlandó a kormányt az általa is helyeselt reformok megvalósításában támogatni. Ha a t. képviselő úr azt várta, hogy a ministerelnök úr megtagadja a multat, a melynek ő is részese volt.

Holló Lajos: A mult a legnagyobb baja! *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

Darányi Ignácz: . . . Akkor is csalódni fog benne. Akkor is csalódni fog a t. képviselő úr, ha azt hiszi, hogy a ministerelnök úr be fogja azzal jelenteni a capitulatiot, *(Mozgás bal felől.)* hogy ő nem képes azon reformoknak megvalósítására, melyekre vállalkozott. Én, t. ház, úgy fogtam fel, hogy a t. ministerelnök úr minden alkalommal, nemcsak itt a házban, de a házon kivül is annak adott kifejezést, hogy exclusiv politikát követni nem kíván, hogy a kizárólagos párturalmat merevén előtérbe helyezni nem kívánja, *(Úgy van! jobb felől.)* hogy eszméinek támogatását, miután elvi alapon áll, minden oldalról szivesen veszi és felteszem a nemzeti párt, valamint általában a pártok hazafiságáról, hogy a mely reformot elvileg helyeselnek azt, támogatni és annak megvalósítását a magok

Digitized by Google

részéről is előmozdítani fogják. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Pázmándy Dénes: Hát az udvartartás?

Darányi Ignácz: Az udvartartást említette egyik t. képviselő úr a túlsó oldalon, méltóztassék tehát megengedni, hogy most már erre térhessek. *(Halljuk! Halljuk!)* E részben én is arra kérem a ministerelnök urat *(Halljuk! Halljuk!)* hogy azon nyilatkozatát fentartsa, melyet mint pénzügyminister tett volt, tudniillik, hogy a kormány gondoskodni fog arról, hogy Magyarország államjogi helyzete az udvar megjelenése külső nyilvánulásában és érintkezésében is kifogást nyerjen. *(Helyeslés jobbról.)*

Részemről is súlyt helyezek reá, hogy a t. kormány ezt az álláspontját fentartsa és megvalósítani iparkodjék. *(Helyeslés jobb felől.)*

Madarász József: Fejleszsze!

Darányi Ignácz: Épen azért, mert súlyt helyezek erre és azt tartom, hogy ennek a kérdésnek kezelése, a míg egyfelől egész komolyságot és határozottságot igényel, addig másfelől kétségtelen tapintatot és mérsékletet is igényel, ennélfogva én a kormánynak ezen álláspontja megvalósítására irányzott törekvését nem nehezítem, hanem könnyíteni óhajtom.

Gr. Károlyi Gábor: Segits neki Beksics! . . . *(Derültség a szélső balololdalon.)*

Darányi Ignácz: Nem szükséges. Én épen a követendő tapintatban látom a sikernek egyik biztosítékát. Miután én a kormány iránt bizalommal viseltetem és nem látom szükségét annak, hogy határozati javaslatokkal buzdíttassék és serkentessék. *(Ellenmondás a szélsőbalon. Helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Mért nem beszél az udvartartásról?

Darányi Ignácz: . . . és mert meg vagyok győződve, hogy a mit akar, azt egész komolyan és jóhiszeműen akarja, . . .

Polónyi Géza: Mi az?

Darányi Ignácz: ennélfogva, ha a ministerelnök úr azt az álláspontot, a melyet mint pénzügyminister elfoglalt, a ministerelnöki széken is fentartja, akkor határozati javaslatokra szükség nincs. Kérem a t. házat, hogy a Pázmándy Dénes képviselő úr által beadott határozati javaslatot mellőzni méltóztassék és a tételt elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés jobb felől. Éljenzés és derültség a szélső baloldalon.)*

Horváth Ádám: Helfy Ignácz!

Helfy Ignácz: T. ház! Csak egy-két perczre vagyok bátor a t. ház türelmét kikérni, mert én nem a dolog érdeméhez kívánok szólni, erre nézve beérem annak rövid kijelentésével, hogy hozzájárulok a Pázmándy Dénes t. barátom által benyujtott határozati javaslathoz. De a mihez hozzá akarok szólni, az a vita rendje.

Mikép állunk azon tárgygyal, a mely most napirenden van? Tavaly a kormány részéről egy ünnepélyes nyilatkozat tétetett ez irányban, kijelentetvén, hogy az akkori kormány, a melynek a jelenlegi ministerelnök úr egyik nevezetes és jelentékeny tagja volt, tárgyalásokat indít meg e téren, a melyeknek eredményét annak idején a házzal közölni fogja. Ma, midőn megindult a tárgyalás, a t. előadó úr beérte egy pár rövid szóval és ennek is csak az volt a czélja, hogy felszólítsa a t. kormányelnök urat, nyilatkozzék, történt-e valami és mi történt ez irányban? Megvallom, hogy a mikor e kérdést a t. előadó úr részéről hallottam, nagy elégtétellel fogadtam és ügyességnek tartottam a t. kormány és pártja részéről, mert világos volt előttem, hogy a kormánypárt kebeléből származván az előadó úr is, ez mintegy egyetértőleg történik, hogy rögtön a vita elején alkalma legyen a kormányelnök úrnak nyilatkozni. Azonban sajnálattal látom, hogy a ministerelnök úr hallgat. Felkelnek egymásután az ellenzéki szónokok, beszélnek az udvartartásról, a nélkül hogy tudnók, hogy azon igéretből, a melyet a kormányelnök úr azon időben tett, be lett-e váltva valami vagy sem, megtartja-e azt a szándékot egész teljességében, igen vagy nem? Hiszen meglehet, hogy mindaz, a mit t. barátaim az imént elmondottak, a kormányelnök úr által már el is lett érve, meglehet, hogy ennél többet is ért el. *(Derültség a szélsőbalon.)* Hát méltóztassék nyilatkozni, hogy hiába ne vesztegessük az időt. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Felszólalásomnak főczélja tehát az, hogy egy tisztelet-eljes kéréssel forduljak a t. kormányelnök úrhoz. Ha egyáltalában nem helyeselhetem, midőn ily fontos vitánál a kormány tagjai a vita végére tartják fenn felszólalásukat, ez esetben fontos és sürgős, hogy a kormányelnök úr mielőbb és egész határozottsággal nyilatkozzék. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ennek kapcsán felkérem a t. ministerelnök urat, méltóztassék egyúttal nyilatkozni egy szerintem ezen kérdéssel szoros kapcsolatban levő másik kérdésre nézve is, melyre hetek óta, hogy ne mondjam néhány hónap óta állandóan és csökönösen hallgatni méltóztatik. Kényes kérdésnek mondják, de én azt hiszem, hogy a parlamentnek épen főhivatása a legkényesebb kérdéseket megvitatni és megoldás felé vezetni. E kényes kérdés az, a mi novemberben Gödöllőn történt. Értem azt az esetet, a mikor a mi uralkodónk egyszerre váratlanúl idehagyta a fővárost s az országot és nem jött vissza ide akkor sem, a mikor időközben kormányválság állott be s az egész krisist nem a magyar

Digitized by Google

királyság területén, hanem azon kívül Bécsben kellett megoldani.

Méltóztatnak tudni, nem titok, hogy az összes bel- és külföldi sajtó ezt azzal magyarázta, hogy ő Felsége neheztel a magyar nemzetre. Én ezt az ügyet hár röviden, már az indemnytási vita alkalmával érintettem, érintettem pedig nem azért, mintha bárkinek is kellemetlenséget akartam volna okozni, sőt ellenkezőleg azért, mert alkalmat akartam nyújtania kormánynak arra, hogy e kényes ügyben úgy a nemzetet, mint magát a fejedelmet is megnyugtató nyilatkozatot tegyen. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Ez nem történt meg. Ott voltak az újévi üdvözletek. Önöknek saját szónokuk Jókai Mór üdvözlő beszédében érintette e kérdést. Látszik ebből, hogy maga a t. kormánypárt is várt erre felvilágosítást a t. kormány részéről. De a t. kormányelnök úr beérte azzal, hogy az üdvözleteket igen udvariasan viszonozta, mondott egynéhány szót a párt bátorítására, de erre a fontos kérdésre nézve nyilatkozni nem méltóztatott.

Én azt hiszem, hogy a mikor e nemzet oly óriási áldozatokat hozott és hoz 25 esztendőn át folytonosan azon czélból és első sorban azon okból, hogy megszüntesse azt a kellemetlen viszonyt, a mely az előző korszakokban a király és a nemzet közt fennállott és a mikor a 25 éves jubileum megtartatott oly pompás ünnepélyek közepette, a melyek tanúságot tettek Európa, sőt az egész világ előtt azon hűségről, a melylyel e nemzet a maga által koronázott fejedelméhez ragaszkodik: hogy alig pár hónap múlva a nemzet és kormánya tűrje, hogy világszerte azt mondják: az uralkodó haragszik nemzetére, ilyen állapotot tűrni nem lehet és nem szabad. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Igy áll a dolog és én ajánlom nemcsak önöknek, hanem oda át is, méltóztassanak jól megfontolni azt, hogy ez az állapot nagyon gyöngíti nemcsak Magyarországot, hanem az úgynevezett egész monarchiát kifelé, *(Ugy van! bal felől.)* mert a külhatalmak nem szoktak nagyon félni olyan hatalmaktól, a melyeknnk fejedelme neheztel nemzetére, fachében van nemzetével. *(Úgy van! bal felől.)* És ne vegyék zokon, ha egész nyiltan hozzáteszem, hogy a mikor önök folytonosan olyan nagy hyperloyalitást hangoztatnak ő Felsége irányában, egy kissé ügyelniök kellene arra is, hogy furcsa, hogy úgy mondjam, történelmi helyzetbe ne hozzák a fejedelmet, mert én tudok arra számos példát a történelemben, hogy egy nemzet megharagudott királyára és kényszerítette, hogy hagyja el az országot. De hogy a fejedelem haragudjék a nemzetre és hagyja oda az országot, erre példát, mint unicumot, csak önök szolgáltattak.

Azt hiszem, hogy az ügynek, a hazának s egyúttal a koronának is teszek szolgálatot azzal, ha felkérem a t. ministerelnök urat, hogy midőn nyilatkozni fog — s a mint remélem, mindjárt fog nyilatkozni az udvartartásra nézve — ugyanakkor egyidejűleg ezen utóbb érintett tárgyról is méltóztassék nyilatkozni. Mert mint bevezetőleg mondtam, szoros kapcsolat van a két kérdés között; mert nem lehet ember ebben az országban, a ki ne legyen meggyőződve arról, hogy ha akkor már lett volna magyar udvartartás, ilyen kérdés elő nem fordulhatott volna, mert akkor akadtak volna emberek, a kik nyomban, rögtön felvilágosították volna ő Felségét és megmondták volna, hogy ahhoz, mert egy rövidlátó ministerelnök, talán a saját ministertársai ellenére is hibásan járt el és roszszúl informálta az uralkodót, ahhoz a nemzetnek semmi köze nincsen. *(Ugy van! Ugy van!)*

Ujból felkérem a t. ministerelnök urat, hogy szíveskedjék e kérésemet teljesíteni. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy a hozzám directe is intézett kérdésekre azonnal nem feleltem, ezt tettem azért, mert a vita további folyamán felmerülő egyes kérdésekre együttesen kívántam felszólalásomban kiterjeszkedni. De azt hiszem, joggal tehettem azt, hogy a hozzám intézett egyes kérdésekre mindjárt nem feleltem azért is, mert egy korábbi tárgyalás alkalmával, ha jól emlékszem, Apponyi Albert gr. t. képviselő úrnak hozzám intézett kérdésére kinyilatkoztattam, hogy mindazokat, a miket mondtam, a miknek teljesítésére kötelezettséget vállaltam, habár nincsennek is befoglalva a kormány programmjába, mindazokat a maguk egészében fentartom és azoknak valósítására vállalkozom. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Azt hiszem, ily határozott nyilatkozat után, ha jogosultnak is ismerem el azt, hogy kérdések intéztetnek hozzám, de legalább is nem illethetnek szemrehányással azért, hogy ily kérdésekben nem nyilatkozom azonnal, mihelyt valakinek eszébe jut már korábban felvetett kérdéseket ismételni.

Mielőtt a dolog lényegére áttérnék, nem hagyhatok érintetlenül két kérdést, mely a vita folyamán felmerűlt. Az első Beőthy Akos t. képviselő úrnak az az állítása, mintha Ausztriában az a felfogás uralkodnék, hogy a magyar korona alá van rendelve az osztrák császári koronának.

Különböztessük meg azokat az egyes nyilatkozatokat, egyes felfogásokat, melyek megfordulhatnak egyesek fejében, melyeket nyilvánithatnak egyesek, de irányadó emberek nem nyilvánítanak. Biztosíthatom és korábbi alkalommal is biztosítottam a t. házat, sőt tovább merek menni, mint akkor mondtam, hogy nincsen Ausztriában irányadó politicus, a ki az

Digitized by Google

1867 : XII. törvényczikkben foglalt és Ausztriával kötött egyezményt maradandó alkotásnak ne tekintené. *(Élénk helyeslés.)* Sőt azt merem mondani, hogy az ottani irányadó politicusok ezt a saját közviszonyaikra nézve ép oly biztosítéknak tekintik, mint a hogy mi tekintjük. Azt hiszem tehát, hogy nem egyes elejtett nyilatkozatokból, nem egyes nem irányadó politicusok törekvéseiből, eszmefuttatásából, hanem az erre hivatott tényezőknek a mienkkel minden tekintetben megegyező nézetéből kell az ott uralkodó felfogást megítélni. *(Élénk helyeslés.)*

A másik kérdés, a melyet a t. képviselő úr fölemlített, az udvartartásra vonatkozik. Azt mondta ugyanis a t. képviselő úr, hogy azért kell magyar udvartartás, hogy a király kellőleg informáltassék.

Bocsánatot kérek, én minden indokból el tudnám fogadni a magyar udvartartást, csak ebből az egy indokból nem, hogy az udvartartás informálja a királyt. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Ha a t. képviselő úr azt említette, hogy sokat gondolkozott a kérdések fölött, engedje meg, hogy ne olyan nyilatkozatnak tekintsem ezt, a mit ily értelemben fentartani kivánna, hanem azon kérdések közé sorozzam, a melyek fölött t. képviselőtársam talán nem gondolkozott.

Beöthy Ákos: Hát az angolok nem értik a dolgot? Még a beszédemet se hallgatta meg a ministerelnök úr! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: A másik, a mire megjegyzéssel tartozom, Iványka Oszkár képviselő úr felszólalása, a ki engem igen sok váddal illetett azért, mert programmomban positiv ígéreteket tettem. Eddig azzal a váddal találkoztam, hogy nagyon sok teljesíthetetlen ígéretet tettem s ma a képviselő úr fölfedezi, hogy nem tettem ígéreteket. *(Tetszés jobb felől.)*

Hogy határozottan nem nyilatkoztam egyes dolgokban, azt megengedem a képviselő úrnak; de felszólalásának ama része ellen, hogy én a felállított programmot valósítani nem akarom, a leghatározottabban tiltakozom. Ilyen megjegyzésekre nem szolgáltattam semmi okot, minden föllépésem mindig a programm komoly valósítása mellett tanuskodott és a személyes tekinteteket félretéve s egész addig a határig menve, a meddig mehettem, mindenkit felszólítottam, hogy ezen kérdések megoldásában támogasson. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ha a t. képviselő úr komolyabb bizonyítékokat képes felhozni arra, hogy e programmot valósítani komolyan akarja, ám álljon elő ezekkel a bizonyítékokkal, azt hiszem, be fogja látni maga is, hogy komolyság tekintetében a végső határig elmentem. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* És engedje meg a t. képviselő úr azt a megjegyzésemet, hogy mivel úgy tudom, hogy programmunknak legalább egy részét, az egyházpolitikai részt ő maga is osztotta, nem jó szolgálatot tesz azoknak az eszméknek, ha úgy tünteti fel azokat, mintha azok kezdeményezői vagy legalább felvetői komolyan megvalósítani nem akarnák. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

A másik megjegyzésem, a mivel a képviselő úrnak tartozom, hogy ő akkor, a midőn a nemzeti politikáról mondottakról szólott, engem úgy tüntetett fel, mintha Bécs felé beszélnék...

Linder György: Hazafelé!

Wekerle Sándor ministerelnök: ... vagy hazafelé. Nohát, t. ház, mi jogosította fel annak feltevésére, hogy én Bécsnek beszélek? Ezzel szemben én csak azt constatálhatom, hogy én mindig ide beszélek és hogyha ott beszélek is, a gyökere mégis itt van. *(Élénk tetszés a jobboldalon.)* És ezt be is bizonyítottam és pedig nehéz és kényelmetlen kérdésekben, olyan esetekben is, a melyek rövid politikai működésem alatt már törvényekben is kifejezést nyertek. *(Igaz! Úgy van! a jobbon.)* Ilyen körülmények közt minden jogosúltságot nélkülözőnek kell a t. képviselő úr ebbeli állítását tekintenem. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Magát a kérdést, az udvartartás kérdését sem sorozhatom azon kérdések közé, melyeket onnan vettünk kölcsön.

Polónyi Géza: Nem onnan, hanem innen!

Wekerle Sándor ministerelnök: Onnan sem, t. képviselő úr, mert ha jól emlékszem, két esztendeje annak, midőn — nem ugyan itt e házban — de ő Felsége elnöklete alatt tartott egy ministeri tanácsban a kérdést felvetettem. Ez, t. ház, megint csak annak bizonyítéka, hogy nem keressük mik a kényelmes, mik a könnyű kérdések, hanem azt, hogy azokat a kérdéseket, melyeknek megoldása, legalább bizonyos irányban való megoldása szükséges, felvessük akkor és úgy, a mikor és a hogy lehet. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Magára az udvartartás kérdésére áttérve, először is Pázmándy képviselő úr a kir. udvartartás kifejezését hangsúlyozta. Hiszen ha megnézi a költségvetést, ott a királyi udvartartásról van szó.

Pázmándy Dénes: Az előadó úr bevezető szavaira mondtam!

Wekerle Sándor ministerelnök: Bocsánatot kérek, akkor félreértettem; azt hiszem tehát, legalább e tekintetben differentia köztünk nincs. Nem is a jogosságot említettem, hanem azt mondtam, hogy a jogosság mellett a czélszerűséget is figyelembe kell venni. Ez volt állításom. Azokat, a miket mondtam múlt évi áprilisban egy fölszólalásomban, hogy nem ugyan elkülönített udvartartás létesítése által, hanem az által, hogy az udvar külső megjelenése és

Digitized by Google

érintkezése államjogi helyzetünknek megfelelő kifejezésre juttassék: ezt az alapeszmét az udvartartás rendje tekintetében fentartom. A mit akkor mondtam, azt egész terjedelmében fentartom most is és ezt nem mint akadémikus jellegű tételt, hanem mint olyan tételt, a melynek gyakorlati megoldására mindannyian törekszünk. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ez a kabinet újabb constructiójában sokkal rövidebb ideje foglalta el e helyet, hiszen mindössze hét hete, hogy itt ülünk, hogysem joggal szemrehányást lehetne neki tenni vagy pedig kérdés volna intézhető, hogy mi történt már, mert annyi idő telt el ezen kérdés felvetése óta. Annyit mondhatok, hogy ezen kérdésnek gyakorlati megvalósítására egész komolysággal és határozottsággal törekszünk. *(Helyeslés jobb felől.)*

Alig van kérdés, a melynél annyi különböző szempontot kellene figyelembe venni, megóvni; alig van kérdés, a mely kényesebb természetű és nehezebben megoldható lenne, mint ez, mert itt a síma és megnyugtató megoldást semmi körülmények között sem szabad szem elől téveszteni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Pázmándy Dénes: Melyek azok az akadályok!?

Wekerle Sándor ministerelnök: Én most a kérdés részleteinek kidolgozásával foglalkozom és mihelyt a részletekkel készen leszek, remélem közelebb azokat ő Felségének legmagasabb elhatározása alá terjeszteni és annak kinyerése után a t. házat e tekintetben közelebbről is tájékoztatni.

Kérem a t. házat, hogy ezen egész komolysággal és határozottsággal tett igéretemmel beérni méltóztassék, mert méltóztassék elhinni, hogy ezen kérdésnek sikeres megoldását nem segítjük elő határozati javaslatok hozásával, hanem csak úgy, ha annak síma és megnyugtató megoldását bár egész határozottsággal követeljük, de határozati javaslatokban praeclusiv terminusokat nem kötünk ki. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Koldulgatni mindent!

Wekerle Sándor ministerelnök: Kérem, t. képviselő úr, az ildomosság és a koldulás közt igen sok különbség van.

Gr. Károlyi Gábor: De ez koldulás, a mit csinálnak!

Wekerle Sándor ministerelnök: Az ilyen határozati javaslat, mint igen helyesen jegyezte meg — ha jól emlékszem — Darányi Ignácz képviselőtársam, csak a kormányra birhatna hatással, azt kötelezné, hogy a szerint járjon el, pedig a kormányt kötelezni akarni ilyen kérdések megoldására, a mikor azokra egész komolysággal önként vállalkozik, szükség nincsen. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Azért igen kérem a t. házat, hogy ezen nyilatkozatomban megnyugodván, a költségvetés e tételét fogadja el. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a bal- és szélsőbalon. Felkiáltások a szélsőbalon: Hát a nehéztelés!)*

Gr. Károlyi Gábor: A haragot el tetszett felejteni?

Madarász József: Jobb is azt elfelejteni!

Wekerle Sándor ministerelnök: Bocsánatot kérek, nehogy azzal vádoljanak, hogy kitérek egyes kérdések elől: a t. képviselő úr direct kérdést intézett hozzám most is, korábban is, igaz-e az, hogy a király haragszik, neheztel erre a nemzetre? Engedelmet kérek, t. ház, én erre a kérdésre sem korábban, sem most ilyen formában nem nyilatkozom. *(Helyeslés jobb felől.)* Nem nyilatkozom azért, mert egyik politikai alapelvem az, hogy valamint meg nem engedettnek tartom akárki részéről, hogy úgy argumentáljon, hogy ez történjék vagy ne történjék azért, mert a király vagy más valaki neheztel, úgy nagyon veszélyes terrenumnak tartanám azt, ha a kormány nyilatkozatai a király kisebb vagy nagyobb sympathiájának hőmérőjévé válnának. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Óvjuk meg a mi politikai működésünket a sympathiák ezen hőmérőjének befolyásától. Ez oly alapelv, a melyet kormánynyilatkozataimban szem elől téveszteni soha sem fogok. *(Helyeslés jobb felől.)* De én nem ugyan ily formában, a mint a t. képviselő úr a kérdést hozzám intézte, hanem egy más formában, egyik korábbi felszólalásomban igen is feleltem erre a kérdésre. Azt mondottam, hogy a nemzet és a király között oly benső, oly maradandó jellegű, oly állandó sympathia, összeköttetés, oly szoros kapocs fejlődött ki, a melynek gyümölcsei mutatkoznak a mi közéletünkben. Ez a szoros kapocs sokkal állandóbb és maradandóbb, hogysem azt egyes külső jelenségek szerint lehetne megítélni. Ez az, a mit ismétlek ma is és a mit feleletül kérek tekinteni Helfy Ignácz t. képviselő úr kérdésére. *(Élénk helyeslés jobb f lől.)*

Iványka Oszkár: T. ház! Szavaim félremagyarázása miatt vagyok kénytelen szót kérni. Az igen t. ministerelnök úr olyanokat mondat velem, illetőleg olyat ad a számba, a melyekből egész beszédemben egyetlen szó sem foglaltatik. A ministerelnök úr azt mondja, hogy én azt állítottam, hogy ő programmjában igéreteket nem tett s hogy én azzal törekedtem insultalni, hogy programmjába tett igéreteit valósítani nem akarja. Ez már magában véve contradictio lett volna, mert ha azt állítottam volna, hogy nem tett igéreteket, hogyan insultalhattam azzal, hogy a mit nem tett, azt nem akarja valósítani? *(Derültség a baloldalon.)* Én egész határozottan ismételni fogom azt, a mit mondottam. Én azt mondottam beszédem egyik részében, hogy ezen

Digitized by Google

kormány programm és azon beszédek, a melyekben ezen programm a ministerelnök úr részéről magyaráztatott, nagy bőséggel és meglehetős praecisioval megjelölik a jövő működésének irányát, a mennyiben az a nemzet anyagi előhaladására vonatkozik; de ott, hol erkölcsi és specialiter nemzeti irányban való haladásról van szó, óvatosan tartózkodik a nyilatkozattól. Ez az, a mit én mondottam és újból constatálom, hogy ezen állításom a ministerelnök úr feleletével csak igazolást nyert, mert egy kérdésre sem válas olt azok közűl, a melyek hozzá intéztettek, hanem nagy ügyességet fejtett ki ez alkalommal is, mint mindig, hogy a lényeges kérdések elől kitérjen és szónoki hatást érjen el. Termé zetes, hogy én is támogatom az egyházpolitikai reformot, de azokról a feltételekről, a melyeket gróf Apponyi a reform támogatásához szükségeseknek tart és a melyeket elfogadott ez az ellenzéki párt, sőt talán a többi ellenzéki pártok is, sem vele szemben, sem másokkal szemben nem méltóztatott nyilatkozni. Ezt akartam csak constatálni.

Elnök: Beőthy Ákos képviselő úr kiván személyes kérdésben felszólalni.

Beőthy Ákos: Személyes kérdésben, sőt mondhatnám, személyes megtámadtatás czímén *(Derültseg jobb felől.)* vagyok kénytelen szót kérni.

Én, t. ház, azt mondtam, hogy a magyar királyi udvartartásra azért van szükség, hogy ő Felsége mindig megfelelő informatiokat nyerjen s erre a t. ministerelnök úr azt méltóztatott válaszolni, hogy ezen kijelentés az én részemről oly kijelentés volt, melyet én bizonyára nem gondoltam át. Már engedelmet kérek, ha valakinek ilyet mondanak az ország színe előtt, azt mindenesetre teljes joggal megtámadásnak veheti.

Én ugyanabban a beszédben különösen hivatkoztam arra, hogy Angliában 1840-ben Peel Róbert, a ki Angliának egyik legnagyobb és legkomolyabb államférfia volt, kívánta, követelte és keresztűl is vitte, hogy még az udvarhölgyek is azon párt soraiból vétessenek, a mely kormányon van, mert olyannyira szükségét látta annak, hogy az udvar informatioi a kormány politikájával congruensek legyenek.

Ez történik Angliában, a hol nemzeti dynastia van, a hol a dynastia soha sincs idegen befolyástól környezve. Mennyivel inkább szükséges ez nálunk, a hol a dynastia idegen befolyásoktól is van környezve, mely befolyások ellen ezen ország századokon keresztűl folyton és folyton tiltakozott. *(Igaz! Úgy van a bal- és szélső baloldalon.)*

Hogy ezen egész dologban nekem mennyire igazam van, méltóztassék a t. ház kegyesen megengedni, hogy csak igen röviden egy példát idézzek. *(Halljuk! Halljuk!)* Kevéssel az új kormány kinevezése előtt megjelent egy röpirat, mely a »Nemzet« czímű ujság kiséretében küldetett szét s a mely az egyes ministerek biographiáját és politikai jellemzését tartalmazta, — hozzáteszem, mindegyiket agyba-főbe dícsérte — a mely röpirat egyes részeit, a mint tudjuk, kiváló kormánypárti képviselők írták, ha nem csalódom, Pulszky Ágost t. képviselő úr, *(Élénk derültség a bal- és szélsőbalon.)* Mikszáth Kálmán és Beksics Gusztáv t. képviselő urak írták. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Ott szerencsések voltunk az ő Felsége személye körűli minister biographiáját is olvashatni s abban egyebek közt az van mondva, hogy Szögyény minister helyett más ministerre volt szükség, mert Szögyény minister nem a kormány politikáját képviselte az udvarnál, hanem az udvar politikáját képviselte a ministeriumnál. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Úgy is volt!)* és már most más emberre van szükség.

Hát, t. ház, épen azért, mert kormánypárti források és felfogások is bizonyítják ezen tény valóságát, van szükség azon eljárásra és politikára, mely azon szavakban jut kifejezésre, melyeket bátor voltam elmondani. Ez, t. ház, a mi politikánk s hogy az önöké milyen, azt az bizonyítja, hogy évről-évre egyik kormány a másik után bukik meg és mégis még mindig ott vagyunk, a hol voltunk: az ígéreteknél; nesze semmi, fogd meg jól! *(Úgy van! Úgy van! Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Tisza Lajos ő Felsége személye körűli minister: T. ház! *(Élénk mozgás a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Röviden csak azt kívánom megjegyezni, hogy állásomat nem úgy fogom fel, mintha én az udvartartáshoz tartoznám. *(Helyeslés és tetszés.)*

Gr. Károlyi Gábor: Rövid, de velős! *(Zaj.)*

Bernáth Dezső jegyző: Eötvös Károly! *(Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: Öt percz szünetet kérünk!)*

Gr. Károlyi Gábor: Ez után a beszéd után öt perczet kérünk! Ez a beszéd megérdemel öt percz szünetet! *(Zaj.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni. Az ülést folytatjuk.

Az előadó úr óhajt szólani.

Asbóth János előadó: T. képviselőház! Egy rövid nyilatkozatra kérek egy perczet. Tapasztalván, hogy egy általam használt kifejezés több oldalról különböző félreértésekre adott alkalmat, kötelességemnek tartom ez ügy-

Digitized by Google

ben nyilatkozni. *(Halljuk!)* A kifejezés az volt, hogy »Ő császári és apostoli királyi Felségének udvartartása«. Én ezzel távolról sem akartam praejudicalni valamely közjogi elvnek, mert arra erről a helyről hivatva sem vagyok, competentiám sincs reá. Nyilatkozni akartam egyszerűen egy tényleges állapotról. Én, t. ház, nem kérhettem a tétel megszavazását egy oly udvartartás számára, mely nem létezik. Méltóztatott hallani ezenkívül az általam felolvasott kormánynyilatkozatból, valamint a t. ministerelnök úr nyilatkozatából is, hogy külön udvartartás felállítása nincs is szándékban. Azt nem kérhettem a t. háztól és nem is felelt volna meg saját felfogásomnak sem, hogy szavazza meg a tételt az osztrák udvartartásnak; azt sem mondhattam, hogy szavazza meg a közös udvartartásnak, mert az udvartartás nem közös ügy; tehát nem mondhattam mást, mint: Ő Felsége udvartartása.

Horváth Ádám jegyző: Eötvös Károly!

Eötvös Károly: T. képviselőház! Azzal, hogy a t. előadó úr maga intézett kérdést a ministerelnök úrhoz az iránt, hogy a magyar királyi udvartartás kérdése a ministerelnök úrnak, mint volt pénzügyministernek múlt évi nyilatkozata után most már miben áll, ezzel a többek közt a t. előadó úr jelezte a maga részéről, hogy — bocsássa meg ezt a megjegyzést — azt a feladatot nem teljesítette, a mi a parlament régibb gyakorlata értelmében az előadó kötelességszerű feladata szokott lenni, mert e kérdést már korábban, a bizottságban kellett volna a ministerelnök úrhoz intéznie, addig pedig az előadói tisztet el sem fogadnia, magában a pénzügyi bizottságban a megfelelő összeget egyátalán meg nem szavaznia, a míg mindezek iránt teljes tájékozódást nem nyert. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert az előadónak törvényszerű kötelessége a régi parlamenti gyakorlat értelmében és így kellene ennek ma is lennie, hogy a képviselők részéről hozzájok intézett vagy intézendő kérdésekre ép oly felvilágosításokat adjon és adhasson, mint maguk a ministerek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt pedig, hogy a parlament bizottságai és a bizottságok hivatalos előadói is csak egyszerűen kérőkként jelentkezzenek itt a házban a ministerekkel szemben, ezt a parlamenti gyakorlatot meghonosítani egyáltalán nem volna czélszerű. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Egyébiránt Darányi t. képviselőtársamat és az ő rendkívül nagy bizalmaskodó lelkületét fura helyzetbe hozta a t. előadó úrnak ez a kíváncsi kérdezősködése.

Gr. Károlyi Gábor: Simúlékony természete van!

Eötvös Károly: Mert a helyzet most már az, hogy daczára annak, hogy maga az előadó úr sem tudta, hogyan áll a kérdés; daczára annak, hogy maga a ministerelnök úr sem tudja még, mert csak ezután fog ő is gondolkozni és tárgyalni e dologban; daczára mindennek: t. képviselőtársam mégis feltétlenül bízik már most is. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Figyelmeztetem a t. cabinetet, hogy mi talán nagy ellenségei vagyunk a t. kabinetnek, itt a t. szomszédaink talán még nagyobb ellenségei, *(Derültség a jobboldalon.)* de az ilyen bizalmaskodó hívei — ezek a legnagyobb ellenségei. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert ha még akkor is bíznak, mikor ők nem tudnak semmit, de maguk a ministerek sem tudnak semmit, az ily bizalom már veszedelmes dolog.

A t. előadó úr, mikor felszólalt és hivatalos felszólalásában ő császári és apostoli királyi Felségének udvartartásáról beszélt, mindenesetre, akárhogy veszszük a dolgokat, nem egész szabatossággal nyilatkozott.

Madarász József: Semmi szabatosság!

Gr. Károlyi Gábor: Sohasem nyilatkozik szabatosan!

Eötvös Károly: Mert hiszen ha valóságos gyakorlati tényre akart volna czélozni, akkor úgy kellett volna mondania: az osztrák császári udvartartás költségei. Ha pedig erről az udvartartásról akart valamit mondani, vagy azt jelezni, a mi a nemzet óhajának, a fennálló törvényeknek és a nemzet igazán meleg kívánatának megfelel, akkor csak magyar királyi udvartartásról lehetett neki szólni, de császári és apostoli királyi udvartartás semmiesetre sincs se ma, se jövőre sem lehet. Egyébiránt megnyugtatom a t. előadó urat, hogy ő nem hibázott, ő csak — fájdalom — a közéletben, a gyakorlatban lévő fogalmaknak, kifejezéseknek adott öntudatlanúl kifejezést. A ministerelnök úr hibázott, mert ő érett megfontolás után csakugyan valótlanúl beszélt, mikor királyi udvartartásról beszélt és ezen valótlanságban szenved ez a költségvetés is illető fejezetében. Méltóztassék ezt a maga nevén nevezni, méltóztassék azt mondani, hogy ez idő szerint ugyan osztrák császári az udvartartás, a költségvetési elnevezés pedig csak a törvénynek felel meg, de a valóságnak nem.

Darányi Ignácz t. képviselőtársam szemrehányásképen és bizonyos magasabb államférfiúi bölcseség bizonyítéka gyanánt azt a felhívást intézte hozzánk és azt a felvilágosítást, hogy a hatalmon lévő államférfiaknak mégis csak jogában áll és első feladatuk az előttük lebegő czélok közt a legközelebbieket és távolabbiakat megkülönböztetni egymástól és csak a közelebbi czélok megvalósítását tűzni programmjukban első sorban maguk elé. Valószínűleg úgy értette ő, hogy a magyar királyi udvartartás nem a legmagasabb,

Digitized by Google

legfontosabb és legközelebbi politikai czél, melyet meg kell valósítanunk.

De bármennyire jogukban és feladatukban áll is az államférfiaknak a közelebbi és távolabbi czélok közt különbséget tenni, mikor egy kétségtelenül fennálló törvénynek megvalósításáról van szó; midőn annak végrehajtását követeli a nemzet: akkor azt a czélt, akár közelebbinek, akár távolabbinak kitűzni és akármily distinctio alá venni nem szabad, hanem azt teljesíteni kell, teljesíteni kell mindjárt, azonnal, minden erővel, mert a törvény végrehajtása mindenekelőtt kötelessége a cabinetnek, de kötelessége a koronának is ép úgy, mint a kabinetnek, sőt kötelessége a koronának is ép úgy, mint minden egyes állampolgárnak, mert a koronát a fennálló törvények végrehajtására szent esküje ép úgy kötelezi, mint az állam minden egyes polgárát. Darányi Ignácz t. képviselőtársam tehát egyáltalában furcsa államférfiúi bölcseség mezején lovagol, midőn a világos törvény végrehajtását esetleg távolabbi politikai czél gyanánt tűzi ki maga elé.

Egy igen súlyos, legalább következményeiben igen súlyos kijelentést tett itt maga a t. miniszterelnök úr is, melylyel azt hitte, hogy talán minket megnyugtat, de mondhatom, hogy bennem ugyan megnyugvást elő nem idézett. Azt mondta a többi közt, hogy ő biztosíthat bennünket arról, hogy az irányadó politicusok a Lajthán túl az 1867-iki művet ép úgy állandónak és szilárdnak tekintik, mint az itt többségben levő párt, sőt irányadó osztrák politicusok azt a művet a maguk jogaira vonatkozólag ép oly fundamentalisnak tekintik, mint mi. De a t. miniszterelnök úr nem biztosított bennünket arról, hogy azon irányadó politicusok mindig és örökké irányadó politicusok lesznek-e és egy szép vagy nem szép napon nem foglalják-e el azok helyét oly férfiak, a kik most ugyan nem azok, de akkor azonnal irányadó politicusok lesznek. És a kik közül egyik-másik csak nem rég nyilatkozott akként, hogy Szent István koronája semmi esetre sem ér többet, mint egy alsó-ausztriai főherczegi kalap, vagy kakastollas süveg. Mi, én is a magam részéről, de egyáltalán mi, igenis nagy elismeréssel vehetjük tudomásúl és veszszük is minden alkalommal, ha ausztriai államférfiak a szükséges és kellő tiszteletet érzik és a valóságban tényleg is gyakorolják a magyar államjog és annak minden következménye iránt. De a magyar államjog megfelelő biztosítékát az osztrák irányadó vagy nem irányadó tényezők fölfogásában mi föl nem találhatjuk. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Nekünk a magyar királyi udvartartásra nézve is azon osztrák irányadó vagy nem irányadó politicusoknak, de még a magyar politicusoknak és a magyar kabinet tagjainak is semmi féle jóindulata nem elégséges. Nekünk intézmények kellenek *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* és kell az intézményeknek tökéletes életbeléptetése, hogy azok az intézmények ne csak a politika, ne csak a közjog mezején, hanem a nemzeti és társadalmi életben is minél mélyebb, minél gazdagabb gyökereket verjenek. *(Élénk helyeslés bal felől.)* A társadalmi és nemzeti életben való meggyökerezés nagyobb biztosíték, mint az intézmény maga, azért szükséges múlhatatlanúl az intézménynek életbeléptetése és a gyakorlatban való működése.

E nélkül semmiféle elv, semmiféle kijelentés, semmiféle végrehajtatlanúl maradt törvény nekünk biztosítékokat nemzeti jogaink szilárdságára nézve nem nyújthat.

Gr. Károlyi Gábor: Mit érne ma Tiszának vagy Szapárynak a szava, mikor már elpárologtak?

Eötvös Károly: Darányi t. képviselőtársam az államférfiúi bölcseség tanácsaként mondja nekünk, hogy a 67-iki alaphoz szilárdan kell ragaszkodni. Hát tessék a 67-iki alaphoz szilárdan ragaszkodni, például a magyar királyi udvartartás kérdésében. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Most nem terjeszkedem ki egyebekre, de hogy a 67-iki alaphoz való szilárd ragaszkodás csak egyoldalú legyen és csak oly irányban követeltessék, a mennyiben Ausztriának vagy a koronának, vagy az uralkodóháznak kedves, kényelmes és előnyös, de más irányban ne ragaszkodjunk ahhoz hasonló szilárdsággal, mint a hogy Darányi t. képviselőtársam felszólalásának egész hangulata hozza magával: már akkor ezt a 67-iki alapot az efféle egyoldalú, félszeg, fonák ragaszkodással bizony szilárdabbá tenni nem sikerül soha . . .

Gr. Károlyi Gábor: Jobban tette volna, ha hallgat! *(Derültség a baloldalon.)*

Eötvös Károly: Efféle fonák ragaszkodással a 67-iki mű mindig csak gyöngébbé válik még az önök szempontjából is.

Áttérve, t. ház, magára a szorosan vett királyi magyar udvartartás kérdésére, a t. miniszterelnök úr ép az imént azt jelentette ki, hogy alig van kérdés, a hol annyi különböző szempontot kellene a kabinetnek figyelembe vennie, mint épen az udvartartás rendezésének kérdésében és még egy más jelzőt is használt, szórólszóra azt, hogy alig van ennél kényesebb kérdés. T. ház! Tavaly, ezelőtt körülbelül kilencz hónappal, a t. miniszterelnök úr még akkor, mint pénzügyminister, egy tekintetet vagy szempontot csakugyan érintett. Egy szempontot, a mely körülbelül a következőleg volt általa formulázva: »Belső berendezésében elkülönített udvartartást czélszerűnek nem tartok«. Hát, t. ház, ha csak-

Digitized by Google

ugyan úgy áll a dolog, a miben nem kételkedem, hogy a kabinet csak most van az előtt a munka előtt, hogy a magyar királyi udvartartás rendezésének kérdését tárgyalás alá vegye, akkor a tavalyi nyilatkozata nagyon elsietett volt; akkor az a tavalyi nyilatkozat kellő megfontoltsággal és kellő komolysággal alig tétethetett. Mert ha ez a nyilatkozat csakugyan irányadóúl tekintethetnék a jövőre és talán azon szempontok közé tartoznék, melyeket a t. ministerelnök úr most, mint olyanokat említett, melyeket szem elől téveszteni nem lehet, akkor az az udvartartási rendezés, melyet a kabinet tervez, semmiesetre sem lehet szerencsés, akkor az a magyar királyi udvartartásnak nem valódi képe lesz, hanem torzképe és talán jobb volna bele sem kapni. Mert, hogy a most fennálló udvartartás belső berendezésében el ne különíttessék és mégis magyar udvartartás legyen, továbbá, hogy a mai államjogi helyzetnek a magyar udvartartás megfelelhessen, a nélkül, hogy az belsőleg ketté tagoltatnék: ez olyan logikai és mathematikai képtelenség, mely, hogy gyakorlatban miképen valósítható meg, azt mi felfogni nem tudjuk. Hiszen ha az udvartartás belső berendezésében el nem különíttetik, akkor csak két eset lehet. Vagy az, hogy törvényeinkben már sok század óta megállapított és czímben ma is létező magyar királyi udvari főméltóságok ott valódi alkalmazást nem találnak, vagy pedig akként történik, hogy ezen magyar királyi udvari főméltóságok czíme alatt osztrákok fognak alkalmaztatni. Ha már az udvartartás egységes marad, akkor természetes, hogy az magyar nem lehet. Hogy pedig császári és királyi legyen, ez csupán szójáték, mert tényleg az egészen mindegy, akár császári és királyi, akár tisztán császári, mert nemcsak ennél az intézménynél, hanem igen sok intézménynél azt tapasztaltuk úgy 1867. óta, mint 1867. előtt, hogy a melyre tényleg reá lehetett mondani, hogy császári és királyi, az valósággal mindig csak császári volt, magyar királyi az nem volt soha, sem külsőleg, sem belsőleg semmi ízében. *(Helyeslés. Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egyébiránt bocsánatot kérek, sok kérdésre nem terjeszkedhetem ki, de a t. kabinetnek és a t. többségnek figyelmét nemcsak a kérdés kényes voltára, nemcsak arra a sokféle szempontra kívánom kiterjeszteni, hanem mindenek felett kiterjeszteni kívánnám a kérdésnek a mi törvényeink és alkotmányunk értelmében való rendezésére. Épen azért hivatkozom törvényeinkre, alkotmányunkra, mert ez magára a koronára nézve is ép oly kötelező, mint a törvényhozás másik tényezőjére nézve és én nem is előterjesztést várok a kabinettől, vagy legalább nem egy olyan alakú nyilatkozatot, a melyet rendszerint előterjesztésnek szoktunk nevezni, hanem óhajtom és kívánom, hogy e tárgyban törvényjavaslat terjesztessék az országgyűlés elé, mert a magyar királyi udvartartásnak megállapítása evidens törvényhozási kérdés, a melyhez a nemzetnek van első szava és ez nem is volt Magyarországon máskép soha. Ha végignézünk törvényeinken a magyar királyi udvartartás minden részletét rendszerint és pedig századokon keresztül a törvényhozás állapította meg. Legutoljára az 1764-iki VI. törvényczikk udvari méltósággá és pedig magyar kir. udvari méltósággá a nemesi testőrsereg kapitányát. Nem a királyra bizta ezt a nemzet, nem is a kormányra, hogy a nemzeti testőrsereg kapitánya zászlós úr, vagy udvari főméltóság legyen-e vagy nem, hanem a törvényhozás, tehát a koronának és nemzetnek országgyűlési megegyezése határozta azt el. 1687-ben — pedig ez a nemzeti jogok erősségére igen szomorú korszak volt — a törvényhozás vette fel a magyar zászlósok közé a koronaőröket. Ugyanez a törvényhozás szabta meg az udvari főméltóságok egymás közti rangját és elsőségét. Tehát a mit a mai napon helytelen felfogás szerint per eminentiam királyi jognak lehetne és kellene tartani, tudniillik az udvari főméltóságok és zászlósok közti rangelsőség meghatározásának kérdését, a nemzet 1687-ben sem engedi át, még Ampringer és Karaffa idejében sem engedi át a királynak, hanem a törvényhozás maga állapítja azt meg. Az 1608-iki törvényben, ennek záradékában van említve először a curiae regiae magister, a királyi udvarmester, mely állást épen a Habsburgok alatt állították fel az úgynevezett comes curiaenek — mely később átalakúlt az állami functiot végző országbiróvá — pótlására. Mindezek nem voltak törvényesen elfogadott zászlós urak, a míg a magyar törvényhozás ezt el nem határozta. De feljebb megyek, t. ház. A főkamarási rangot Verbőczy Hármas könyve a magyar udvartartás constitutiojában sem számítja a magyar udvar kiegészítő részei közé s az udvari méltóságok és a valódi zászlós urak közé. Ez tévedésből történhetett, mert már 1490-ben erről tudomást vett a törvényhozás. Mindennél azonban fontosabb dolog az, hogy midőn őseink királyukká megválasztották II. Jagelló Ulászlót, az országgyűlés küldöttséget küldött eléje az ország határszélére, hogy addig, mint választott király, el ne foglalhassa az országot, míg szerződést nem köt Magyarország rendeivel az ország jogainak megtartására nézve. Az országgyűlés küldöttsége a farkashídi mezőn lévő táborában találta a királyt s ott megkötötte vele 1490. július 31-én az úgynevezett farkashídi szerződést a »confirmatio jurium regni Hungariae« levélben, melyben világosan kikötötte a nemzet és kötelezte magát a választott király, hogy: »Dum in Hun-

Digitized by Google

garia manebimus: Consiliarios, Cancellarios, Thesaurarium, Cubicularios, Dapiferum, Pincernum, Comites Camerarum et generaliter omnes Officiales, majores et minores Hungaros teneamus et habeamus«. Magyarúl: »Míg Magyarországban leszünk: tanácsosokká, kancellárokká, kincstárnokká, kamarásokká, asztalnokká, pohárnokká, kincstári főtisztekké s általában minden nagyobb és kisebb tisztviselővé magyarokat tesztünk és alkalmazunk.«

Gr. Károlyi Gábor: A minores! Tisza Lajos oda tartozik! *(Derültség a szélsőbalon.)*

Eötvös Károly: T. ház! Abban az időben, mikor a választott királylyal ezt a szerződést megkötötték, abban az időben már az udvari főméltósági állások közt meg volt az a distinctio, a mi megvan ma is, a mi azonban nem volt meg a korábbi századokban, hogy az udvari főméltóságok némely része nagy állami functionariussá, külön valódi államférfiúi feladatok teljesítőjévé vált, másik része megmaradt a királyi udvar kiegészítő részének, megmaradt udvari főméltóságnak, udvari functionariusnak, már ekkor, ismétlem, ki volt fejlődve az a distinctio. És a mikor őseink a szerződést megkötötték Ulászlóval s a király azt aláírta, mind a mellett nem tartották elegendőnek egyedül a király aláírását, hanem azt a következő 1492-iki országgyűlésen beczikkelyezték és magát ezen ezen pontot is, a melyben a király kötelezte magát, hogy valahányszor Magyarországon lesz, udvarában mindig csupán magyarokat tart, úgy a magasabb, mint a kisebb udvari méltóságokban és tisztségekben ezt az 1492: VI. törvényczikkben külön is inarticulálták. És, a mi nevezetes, mióta a nemzetnek szerencséje van Szent István koronájával a Habsburgok fejét ékesíteni: azóta, az egy II. Józsefet kivéve, minden királyunk, mostan dicsőséges uralkodónk is, ezen törvényre, az 1492: VI. törvényczikkre az esküt letette, kijelentvén, hogy azt mind maga megtartja, mind mások által megtartatja.

Ha tehát a t. ministerium ő Felségének mindezen körülményeket tökéletes nyíltsággal és őszinteséggel, de egyszersmind tökéletes határozottsággal is elébe adja és ő Felsége előtt az alkotmányjog ezen részét feltárja, a menynyire mi ő Felségét, ő Felsége szoros ragaszkodását az alkotmányhoz ismerjük, melynek megtartását és mások által való megtartatását saját szent esküjével fogadta, semmi kétségünk a felől, hogy akkor a magyar királyi udvartartás is, mely különben az 1867-iki törvényben még ezen felül külön is hangsúlyozva van, éppen ő Felségének kezdeményezésével és benső valóságos megnyugvásával minél előbb felállíttatni és a nemzet jogainak és méltóságának megfelelőleg teljesen rendeztetni fog *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ennek az udvartartásnak, t. kabinet, háromféle feladata van. Az egyik feladata ő Felségének a királynak és ő Felségének a királynénak közvetlen kiszolgálása. A második feladata az uralkodó, Ő Felsége és családi hozzátartozói gazdasági ügyeinek vezetése. A harmadik feladat és ez a leglényegesebb — ámbár a többi is szükséges — és a nemzetre nézve is ez utolsó a legkényesebb, az ország fényének, hatalmának és dicsőségének a korona által való reprezentálása. *(Igaz! Úgy van! a bal és szélső baloldalon.)*

A magyar királyi udvartartást szükségképen fel kell állítani azért, hogy Magyarország fénye, hatalma és dicsősége méltó képviseletet nyerjen. Az, hogy ő Felségének, királyunknak, nagy és kis czímei között ott van, hogy ő Magyarországnak is királya, semmivel sem méltóbb képviselete Magyarország fényének, hatalmának és dicsőségének, sem történeti és államjogi jelentőségének, minthogy ott van az, hogy egyúttal Jeruzsálem királya, vagy Görz és Gradiska grófja. És azokat a ma még nem befolyásos, nem irányadó köröket, a melyek Ausztriában vagy akárhol a világon abban a vélekedésben vannak, igaz, hogy téves vélekedésben, de fájdalom, háromszázados vélekedésben, hogy a Szent István koronája nem bír nagyobb súlylyal és tekintélylyel, mint egy osztrák főherczegi kakastollas kalap, azokat, a kik ebben a véleményben vannak, ezen téves véleményükről meggyőzni, helyes nézetre bírni, ezen 300 év óta folyton, irányzatosan ellenünk táplált hamis felfogást egyszer valahára kiirtani csak akkéit lehet, ha Magyarország külön állami léte nemcsak a benső államjogi intézmények terén, hanem hatalmának, fényének, történeti és államjogi jelentőségének és dicsőségének méltó képviseletében, tehát a korona, király és a királyi udvartartás által is egyszer-valahára megvalósíttatik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Őseink mindannyiszor, midőn a törvényeket, a magyar udvartartásról szóló törvényeket meghozták, abban a vélekedésben voltak, hogy ő Felségének államjogi kötelessége, hogy semmi más udvari környezetet ne tartson maga mellett, hanem kizárólag magyar királyi udvar közepette éljen, mindannyiszor és mindaddig, a míg az ország határai között van, miként a törvényes szerződés mondja: »Dum in Hungaria manebit«. Ezért, ha a kabinet vagy a többség valamely t. tagjának vagy Ausztriában az osztrák államférfiak közül valakinek avagy az osztrák császári udvar valamelyik magasrangú functionariusának az jutna eszébe, hogy Magyarország s a magyar nemzet ezen követelése ellenében azon objectioval éljen, hogy hiszen törvényeink 1492 óta

Digitized by Google

nem is szólnak a magyar királyi udvartartásról egész 1867-ig, méltóztassék ezen ellenvetésre azt megjegyezni, hogy egyszer meghozatván azon törvény, hogy a király, míg Magyarországon és mikor Magyarországon van, magyar udvartartással éljen, többé az országgyűlések az 1492. évi VI. törvénycikk meghozatala óta nem is a külön udvartartást sürgették, a mire a törvény után már nem volt szükség, hanem sürgették azt, hogy a király Magyarországon lakjék. Magát az első Habsburgot, a kit királylyá választottak őseink, két törvénynyel kötelezték, hogy tessék adott szavát beváltani és Magyarország területére jőjjön lakni, mert az itt való lakás világos törvény értelmében a magyar királyi udvartartást szükségképen, hogy úgymondjam: önmagától kell hogy maga után vonja ma is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És mondhatom, t. ház, mindnyájan érezzük, hogy a nemzetnek, a nemzet egészének súlyosabb vagy legalább érzékenyebb sértését alig lehet elképzelni, mint azt, hogy ily világos, ily egyszerű, a nemzet önérzetének kiegészítő részét képező kérdésekben is merev és szakadatlan ellenzéssel találkozunk. A hogy azt a sárga-fekete lobogót például megkísértik ide becsempészni; a hogy azt a kétfejű sast itt-ott megkísértik meghagyni régi fészkében;.....

Gr. Károlyi Gábor: Majd megkopasztjuk! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Eötvös Károly: ..... a hogy a nemzetnek ily kívánatai tekintetében azt a lassúságot, szándékos késedelmességet, sőt azt a csodálatos merészséget tapasztaljuk, őszintén bocsánatot kérek a t. háztól, ha talán nem egészen parlamentaris kifejezést használok, erre eszembe jut, hogy valamint sok gyönge ember elbirja a legnagyobb betegséget, hanem a legerősebb ember és a leghősiesebb jellem se képes azt eltűrni, hogy a légy az orrán legyen *(Élénk derültség a szélsőbalon.)* ép úgy tűrhetetlen dolog a magyar nemzetre nézve az osztrák udvar és az osztrák élet e hagyományos institutiojának, a kétfejű sasnak, a feketesárga zászlónak és ennek az osztrák császári udvarnak örökös ránknehezkedése. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A nagy betegséget az ember kiállja békén, de a legyet az orrán nem állja ki. Ezen segíteni kell. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)*

Ismétlem, bocsánatot kérek ezen imparlamentaris hasonlatért. És ismétlem, hogy ha felhozzák azt az objectiot, hogy az országgyűlések nem sürgették a magyar királyi udvartartást, erre az a felelet, hogy nem sürgették, mert nem kellett sürgetni, de igenis sürgették azt, hogy a király itt lakjék.

Eszembe jut itt egy igen fontos momentum az itt előttem felhozottakkal kapcsolatban, a melyet hangsulyoznom is kell ezúttal. És ez az, hogy igenis mi hálás elismeréssel vettük és veszszük tudomásúl, hogy uralkodónk királyunk, mióta a magyar nemzettel kibékült, 1867 óta több időt töltött Magyarországon, mint negyedfélszázadon keresztül minden hasburgi uralkodó összevéve Az bizonyos, hogy több időt töltött Magyarországon, többször lakott közöttünk, nyelvünket megtanulta mind ő maga, mind a királyné ő Felsége és egyáltalán rokonszenvének és ragaszkodásának oly gyakorlati jelenségeit bizonyította be a magyar nemzet előtt, a minőket elődei és ősei közül, a Habsburgok közül soha senki, még Mária Terézia sem. Ismétlem, hazafiúi örömmel és elismeréssel vettük mi ezt tudomásúl. De a t. ministerelnök úr tudja, tudnia kell, hogy 1848-ban meghozatott az a törvény, a mely Magyarország nádorát a király távollétében a királyi helytartói jogok gyakorlatával felruházza. A t. ministerelnök úrnak tudnia kell, hogy a midőn 1867-ben arról volt szó, hogy mi történjék a nádori hivatallal, a nádori hivatal visszaállításával akkor ő Felsége nyomatékos szavát, melyet mérlegbe tett ezen kérdés előhozási eldöntésénél, akként indokolta: Nekem nem lesz szükségem helytartóra, mert én személyesen fogom a magyar királyi és uralkodói kötelességeket teljesíteni. És a nemzet ezen királyi szó biztosítása következtében a nádori hivatal visszaállítását bizonytalan időre felfüggesztette.

Madarász József: Rosszúl tette!

Eötvös Károly: Annyi bizonyos, ministerelnök úr, hogy a nemzet a királyi szó szentségében ma is ép úgy bízik, mint bízott 1867-ben; de gyenge és rossz ministerek azóta nagyon sokszor elkedvetlenítették a királyt és fájdalom, nem annyira önmaguk iránt, mint a nemzet iránt is. De ha önök azt akarják és ez a nemzet szükségleteinek meg is felelne — mondom, ha önök velünk együtt — azt akarják, hogy a föld kerekségének már sok pontján lazulni kezdő monarchicus érzelem a magyar nemzet kebelében az eddigi és a régi erőben és történeti szilárdságban megmaradjon; hogy az majd a mikor nagy szükség lesz rá, de addig is, történeti erőben buzogjon: akkor önök Magyarországnak adják vissza királyát; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* adják vissza a magyar nemzet iránt rokonszenvet tápláló, tanusító és a nemzet minden intézményét feltétlenül tisztelő és az alkotmányt minden pontjában végrehajtó királyát. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ehhez tartozik a magyar királyi udvartás is és annak önálló, független, a nemzet minden igényének és az ország történelmi állásának megfelelő s országunk fővárosában eszközlendő rendezése. Ezt óhajtom magam is és ezért elfogadom Pázmándy

Digitized by Google

Dénes képviselőtársam határozati javaslatát. *(Helyeslés, éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Az előadó úr kíván szólni.

Asbóth János előadó: Az igen t. képviselő úr beszédének érdemével annak idején lesz szerencsém behatóan foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezúttal reflectálni kívánok csupán azokra az oktatásokra, melyeket az igen t. képviselő úr nekem az előadói feladatokról szíves volt adni. *(Halljuk! Halljuk!)* Először is azt az oktatást adta a t. képviselő úr, hogy az előadónak nem illik a kormányhoz kérést intézni. Méltóztassék figyelembe venni, hogy én nem is kérést, hanem kérdést intéztem a t. kormányhoz és ha oly formát választottam, hogy kérem a kormányt, hogy erre a kérdésre válaszoljon, ez egyszerűen a bevett udvariassági formák megtartása, melyek mellőzése talán nem képezi az előadó kötelességét. *(Tetszés jobb felől)* A másik oktatás, melyet a t. képviselő úr nekem adni szíves volt, abban állott, hogy azt a kérdést, hogy a jelen kormány is ragaszkodik-e az előbbi kormánynak álláspontjához ebben az ügyben, már a bizottsági tárgyalások folyamán kellett volna intéznem, sőt az előtt, mielőtt az előadói állásra vállalkoztam. Én, t. ház, mindig nagyon szívesen és hálával fogadom az okos embernek okos oktatását, kivált hogyha az a t. háznak oly kitűnő tagjától ered, mint a t. képviselő úr, és azért csak sajnálom, hogy a t. képviselő úr nem volt szíves kiegészíteni oktatását annak felderítésével, hogy hogyan kérdezhettem volna meg ezt a bizottsági tárgyalások folyamán a t. kormánytól, a mikor a t. kormány csak később alakult meg? Épen azért, mert a bizottsági tárgyalások folyamán erre nem volt mód, intéztem a t. ház tájékoztatása érdekében most ezt a kérdést a kormányhoz, a mit az én privat informatiom, melyet megszerezni el nem mulasztottam, nem pótolhat. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Az idő előrehaladt, szólásra még többen vannak feljegyezve és így a tanácskozást a holnapi ülésen fogjuk folytatni, a melynek napirendjén lesz a kisebb tárczák költségvetése tárgyalásának folytatása.

Az igazságügyminister úr kíván szólni.

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! Van szerencsém az örökösödési eljárásról szóló törvényjavaslatot indokolásával együtt oly kérelemmel beterjeszteni, hogy azt az igazságügyi bizottsághoz méltóztassék utasítani.

Elnök: A törvényjavaslat ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett az igazságügyi bizottsághoz utasíttatik.

A holnapi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

130. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 10-én, kedden

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Mezei Mór megbízó levelének bemutatása. — Bobula János képviselő naplóbíráló bizottsági tagságáról való lemondásának bejelentése. — Kérvények bemutatása. — A gazdasági bizottság jelentése a képviselőház 1893. január havi költségvetéséről. — Az 1893-ik évi állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása (kisebb tárczák.) — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Tisza Lajos, Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, Josipovich Imre, gr. Bethlen András és b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat gr. Esterházy Kálmán az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a január hó 9-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

T. ház! Bemutatom Mezei Mór Budapest fő- és székváros V. kerületében megválasztott országgyűlési képviselő megbízó-levelét. Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik az igazoló állandó bizottságnak.

Bemutatom továbbá Bobula János országgyűlési képviselő levelét, mely szerint a naplóbíráló bizottság tagságáról lemond.

A ház a lemondást tudomásúl veszi s az ekként hiányzó egy tagnak megválasztása iránt annak idején javaslat fog tétetni.

Bemutatom továbbá az időközben beérkezett kérvényeket, méltóztassanak azokat meghallgatni.

Bernáth Dezső jegyző: A nagyszombati kir. járásbíróság telekkönyvi tisztviselőinek Pantotsek Rezső, —

a birósági fogházaknál alkalmazott kir. fogházfelügyelő tiszteknek Kubinyi Géza, —

a miskolczi kir. kath. gymnasium tanári karának Horváth Lajos, —

az egri kir. pénzügyigazgatóság fogalmazó személyzetének Szederkényi Nándor, —

a budapesti és vidéki posta- és távirdai legalsóbb fizetésfokú főtiszti karának Morzsányi Károly, —

a kecskeméti állami főreáliskola tanári karának Horváth Adám, —

a győri m. kir. pénzügyigazgatóság fogalmazói személyzetének Francsis Norbert, —

a szakolczai állami elemi iskola tantestületének Csernatony Lajos, —

a budapesti tankerületi kir. főigazgatóságok tollnokainak Lukács László, —

Dobos Ferencz és Jahn József művegyészi segédeknek Falk Miksa, —

a dévai kir. pénzügyigazgatóság fogalmazói személyzetének gr. Thoroczkai Miklós, —

a berzeviczei állami elemi tanító-testületnek Bornemisza Lajos országgyűlési képviselő által beadott kérvényei, az állami tisztviselők, altisztek

Digitized by Google

és szolgák illetményeinek szabályozásáról szóló törvényjavaslat módosítása tárgyában.

Elnök: Mindezen kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

T. ház! Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

Bernáth Dezső jegyző: I'sáak Dezső, a gazdasági bizottság előadója!

I'sáak Dezső előadó: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni a gazdasági bizottság jelentését a képviselőház 1893. január havi költségvetéséről.

Elnök: Ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tűzetni.

T. ház! Következik a napirend: az 1893. évi állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása és pedig a kisebb tárczák, első sorban a királyi udvartartás.

Bernáth Dezső jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. ház! 1885-ben a magyar udvarmesternek a budai királyi palotában tartott ünnepélyek alkalmával történt mellőzése tárgyában kérdést intéztem volt az akkori ministerelnökhöz. Akkor a magyar udvartartás kérdésében az ő Felsége személye körüli minister, midőn válaszát megadta, úgy nyilatkozott, hogy az sem osztrák, sem nem magyar. Később, midőn a civillista megállapításáról törvényjavaslat nyujtatott be 1889-ben, az akkori ministerelnök az udvartartást közösnek állította. A legutóbbi időkben a kormánynak álláspontja változott és mint tegnap a t. ministerelnök úr nyilatkozatából megérthettük, ma azt az álláspontot foglalja el, hogy külön magyar udvartartásnak szüksége nincsen, de a magyar közjogi ünnepségeknél és közjogi ténykedéseknél a magyar udvari méltóságoknak kell, hogy szerepköre legyen.

Örvendetes, hogy ebben a kérdésben mégis némi haladás mutatkozik. De másrészről lehetetlen nekünk a kérdés vitatását feladni; mert az az álláspont, mely nem kíván elkülönített magyar udvartartást, nem felel meg Magyarország törvényes önállóságának, külön állami létének és a magyar király, mint ilyennek, külön jog alanyiságának és külön közjogi fogalmának. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Egy udvartartásnak, ha valamivel, úgy szoros összefüggésben kell, hogy legyen az illető ország állami létével és különösen szoros összefüggésben kell, hogy legyen a fejedelemnek külön jogalanyiságával. Magyarországnak királya az osztrák császártól teljesen külön jogszemélyt képez. Magyarország királya egészen más jogokkal bír, máskép lép jogainak gyakorlatába; mások azok a feltételek, a melyek közt elfoglalja trónját, mások azok a feltételek, a melyek közt gyakorolhatja uralkodását, mint Ausztriában az osztrák császár. Világosan bizonyítják ezt törvényeink, bizonyítja a nemzetnek százados felfogása és bizonyítja ezt az, a mire Beőthy Ákos t. képviselőtársam is hivatkozott, hogy Ferdinandot nem I-nek, hanem V-iknek neveztük, még bizonyítja az is, hogy ha az uralkodó maga személyesen nem képes gyakorolni az uralkodást, vagy ha távol van az országtól, arra az esetre a magyar törvények egészen külön intézkedésről gondoskodnak, a nádort nevezik olyannak, mint a ki a magyar uralkodó nevében a kormányzást vezeti. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Beőthy Ákos: Kiskorúság esetében is!

Ugron Gábor: Akkor is. Mindezek megmutatják, a mihez kétség nem is férhet, hogy Magyarország királya külön jogalanyt képez, annak külön jogköre és jogállása van és mivel a magyar királynak ez a külön jogköre és jogállása van, őt külön udvarnak is kell környezni, mert külön jogalanyiságának és jogi személyének együttes fogalmához feltétlenül tartozik, hogy azon külső nyilvánulásokban, melyeket a magyar király a maga külön alanyiságában, a maga külön jogi személyében a külfölddel szemben úgy mint befelé felmutat, a magyar udvartartásnak külön kell megállania, mert ezzel documentáltatik szemmel láthatólag a magyar állam önállósága és államiságának külön volta. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

A tegnapi nap folyamán Eötvös Károly t. barátom hivatkozott Ulászló királynak Farkasréten kiadott hitlevelére, mely később 1492-ben VI. t.-cz. alatt törvénybe foglaltatott. Ezt csak azért hozom fel, mert ebben a törvényben egy kis megjegyzés foglaltatik. Midőn az udvartartás méltóságai felsoroltatnak és elmondatik, hogy azoknak magyaroknak kell lennie, azt mondja a törvény: úgy a miképen boldog emlékű Lajos király korában volt. Ez mutatja, hogy az Anjouk korában Magyarországnak magyar udvartartása volt; a vegyes házi királyok alatt pedig akárhányszor fordult elő, hogy personal-unio létezett, hogy Magyarország királya volt egyszersmind Lengyelországnak, Csehországnak, Ausztriának és Morvának fejedelme, sőt német császár is volt, mint pl. Zsigmond király, a ki magyar udvartartást tartott Magyarországon és jól tudjuk, hogy igen szeretett e hazában tartózkodni s azt válaszolta a németországi rendeknek, hogy: a magyarországi királyság és annak fényes környezete sokkal inkább lekötelez engem, mint az osztrák császárság. *(Schvarcz Gyula tagadólag int.)*

Beksics Gusztáv: Akkor még nem létezett osztrák császárság!

Pulszky Ágost: Római!

Ugron Gábor: Az bizonyos, hogy a görö-

Digitized by Google

gök nem írták ezt fel, de, hogy Zsigmond király írta és mondta, az historiai tény, a melyet Schwarcz Gyula úr sem Aristotelesből sem Platoból kétségbe nem vonhat. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Schwarcz Gyula: Német császárság és nem osztrák császárság!

Ugron Gábor: Igaz, tévedtem. Különben egyik sem igaz mert római szent birodalmi császárság!

A constanci zsinaton a német császár elnökölt, a kit a német udvar környezett; tehát ugyanaz a Zsigmond, kinek Magyarországon meg volt a maga udvartartása, a constanci zsinaton, mint német császár, német udvartartással jelent meg. De jól tudjuk, hogy a Jagellók közül azok, a kik Lengyelországnak és Csehországnak is királyai voltak, szintén bírtak lengyel, cseh és magyar udvartartással is és a tekintetben, hogy melyik udvartartás szolgálja ki a királyt, a mi törvényeink és ősi gyakorlatunk szerint mindig az volt a határozó, hogy melyik államterületen tartózkodik. Ha az akkori uralkodó, aki lengyel király is volt, eljött Magyarországra, a magyar határszélen várták a magyar udvari méltóságok s ha visszatért Lengyelországba, a magyar udvari méltóságok ismét elkisérték a lengyel határig. És nemcsak a vegyesházi királyok alatt történt ez így. Feljegyzéseink vannak, melyek nem hagynak fenn kétséget e tekintetben. És itt folytatom Eötvös Károly t. barátom okoskodásait. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)*

1722-ben, midőn Károly király megkoronáztatott, akkor directorium szerint, a magyar udvari méltóságok környezték az egész koronázás folyama alatt s már az ország határán csatlakoztak a királyhoz. Midőn 1741-ben Mária Terézia királyné a pozsonyi országgyűlésre jött, hogy magát megkoronáztassa, május 20. és 21-én tárgyaltatott a directorium az országos rendek által. A magyar rendek és főrendek egyértelműleg felszólaltak az ellen, hogy Magyarország területén a magyar királyt idegen udvari méltóságok környezzék és két napon át vitatkozván e fölött, különösen az akkori kalocsai érseknek, Palocsay Gábornak ékesszóló beszéde után elhatározták, hogy a királynénak ilyen értelmű felterjesztést tesznek. Megtették a felterjesztést s midőn néhány hét mulva 1741. junius 10-én Wolfsthalba érkezett Mária Terézia, a magyar rendek, a magyar udvari méltóságok a határ szélén átvették a magyar királyt s e pillanattól fogva mindaddig, mig Magyarországból távozott, nemcsak, hogy magyar udvari méltóságok környezték, hanem mindenütt a nemzet színeit vitték előtte. 1790-ben pedig, midőn az országgyűlés megnyittatott, a directorium már az 1742-iki directorium mintájára adatott ki. Ezt azért tartom szükségesnek felemlíteni, hogy az 1742-iki directoriumot megelőzőleg és utána következőleg is a nemzet jogos kívánalmainak elég tétetett, mert sikerült azon okmányokra, melyekben ő Felsége Mária Terézia elintézte a rendek azon követelését, hogy őt magyar udvari méltóságok környezzék Magyarországon való tartózkodása alatt, sikerült rávezetni, hogy kivétel képen; de miután azelőtt is 1722-ben és 1790-ben is akként jártak el őseink megelőzőleg és utánakövetkezőleg is, kétségtelen, hogy a nemzetnek ahhoz, hogy a maga királyát a maga territoriumán a saját udvari méltóságok vegyék körül határozott és feltétlen joga van. *(Úgy van! Ugy van! bal felől.)*

Mióta a közlekedési viszonyok lehetővé teszik, hogy két állam uralkodója ne csak örökké egyik államban lakjék, hanem a másikban is huzamosabb időt tölthessen és mióta a mi közállapotaink annyira megszilárdultak, hogy nem kell már közjogi életünkben a mindennapi nagy és életfentartó küzdelmek közepette lemondani arról, hogy létező intézményeink megszilárdíttassanak; abban a pillanatban, melyben mi most élünk, midőn időnk, módunk és alkalmunk van a nemzet hiányos közjogi helyzetét szabatosan megh határozni, a hiányokat pótolni: akkor nem lehet, hogy mi elmulaszthassuk azon jogunkat és kötelességünket, hogy a nemzet személyesítőjét, a magyar korona viselőjét magyar udvari méltóságok környezzék mindenkor és mindenha nyilvános hivatalos működésében, midőn Magyarország területén van. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Mert nem elégséges az, hogy csak egyedül közjogi jelentőségű functiokban szerepeljenek a magyar udvari méltóságok, hanem feltétlenül szükséges, hogy a magyar királynak magyar környezete legyen, szükséges azért, mert a magyar királynak a magyar jogfelfogást, a magyar jogviszonyokat, a magyar nemzet természetét, annak viszonyait és helyzetét ismernie kell, *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* de nem ismerheti ezt meg madártávlatból, hanem csak akként ismerheti meg, ha körülötte olyan egyének vannak, a kik, ha a királynak bárminő csekély ügyben informatiora van szüksége, azt megadják és abban nemcsak a nemzetnek politikai fontosságú, de életének más viszonyaiban is a kellő, helyes és nem ellenséges informatiot nyújtják. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Azt mondotta tegnap a t. ministerelnök úr, hogy nagyon ferde és téves felfogás az, hogy ahhoz, hogy a király kellőleg informáltassék, egy külön magyar udvartartásnak a felállítása szükséges. Igaz, hogy jog szerint a királyt ministereinek, mint jogosított tanácsosainak kell informálniok; de a politikai élet nemcsak a hi-

Digitized by Google

vatalos életből áll, az uralkodóknak ténykedését nemcsak a politikai élet szabványai határozzák meg, hanem a magánéletnek viszonyai, magán-informatioik, magán hajlamaik is nagy mértékben kihatnak és kihathatnak a közéletre. Nekünk, kiknek az a célunk, hogy az uralkodó és a nemzet között félreértés ne fordúljon elő, arra kell törekednünk, hogy az uralkodónak olyan környezete legyen, a mely a magyar nemzet iránt ne legyen ellenséges indulattal, mely a magyar nemzet természetét, jogi életét, jogi felfogását ismerje és ezen ismeretét a korona körében érvényesíteni tudja. Arra kell törekednünk, hogy azok, a kik az uralkodó személye körül vannak, az alkotmányosság érzületétől legyenek áthatva, ne legyenek az absolutismus bámulói, maradványai egy absolutistikus korszaknak, mint a minők ma is a trón körül állanak, azok, a kik akkor állottak ott, a midőn az absolutismus Magyarország politikai közéletét eltiporta. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Egy nemzet, a mely súlyt fektet saját lételére, a mely arra vágyódik, hogy a király mennél többször a körében legyen és hogy koronája viselője minél közelebb álljon hozzá, oly törekvést mutat, a mely nem kicsinylendő, hanem inkább megbecsülendő és megőrzendő. Megőrzendő főkép akkor, midőn más országokban a szélső padokról nem azért emelnek szót, hogy a királyt udvartartás vegye körül, hanem azon gondolkoznak, miként zúzzák szét ez udvartartást. Más országokban a trónt akarják megsemmisíteni, mi azt akarjuk, hogy a király jöjjön hozzánk, érezzük szívünkhöz közelebb, érezze a nemzet a trónnak nemcsak fényét, hanem melegét is. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* De a ministerelnök úr azt mondja, mire való, hogy a király ily úton informáltassék; hiszen ez nem szükséges, hiszen nem szükséges, hogy az udvar informálja, sőt ez meg sem engedhető. Hiszen akkor a ministerelnök úr nem ismeri vagy nem akarja ismerni e nemzetnek majdnem négyszázados történetét. Midőn a nemzet és a trón között viszály volt, midőn a nemzetnek jogos igényei megtagadtattak, törekvései gyanusíttattak, önfentartási vágya rágalmaztatott: mit olvasunk a történelemből? Azt, hogy ennek oka az udvar volt! Ha századokon át azt látjuk, hogy a király környezete nagy mértékben befolyást gyakorol a trónra s a nemzet politikai életére: ki tagadhatja akkor, hogy a nemzetnek arra kell törekednie, hogy az ellenséges befolyásokat megsemmisítse és a trónt barátságos törekvésekkel vegye körül.

Legyen meggyőződve a t. ministerelnök úr, hogy a magyar király udvartartásának alkotmányosnak is kell lennie. Ki nevezi ki az udvari méltóságokat, ki ellenjegyzi a kinevezést, ki viseli értük a felelősséget? Nincs oly magyar minister, a ki ezt tehetné, mert kinevezésükre egyiknek sincs befolyása. És ha az alkotmányos élet megköveteli, hogy bármely kis község politikai élete ellenőrzés alá helyeztessék, hogy az a parányi élet, mely ily községben lüktet, álljon állami felügyelet alatt: mennyire megkívánja a politikai önfentartás ösztöne, hogy a magyar király udvartartása alkotmányossá tétessék és ministeri felelősség alá helyeztessék. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Azt lehet mondani, hogy a magyar udvartartás elemei nemcsak a zászlós urakban vannak, hanem, mint tegnap Eötvös t. képviselőtársam megjegyezte, ott van a magyar testőrség. A magyar testőrséget Mária Terézia alkotta. A magyar vármegyék bírtak azon joggal, hogy kijelöljék azon ifjakat, kik közül a magyar királyi testőrök kineveztettek. Az 1765. évi VI. tczikkel a testőrség kapitánya a zászlós urak és így a főrendiház tagjai közé iktattatott. Az 1827. évi XXXVI. tczikkben a nemzet a testőrség visszaállítását és újból egész fényében való fentartását kívánta a királytól, a mibe az bele is egyezett és létrejött azon törvény, az 1827: XXXVI-ik tczikk, a melynek 2-ik paragraphusa azt mondja, hogy nemzeti nyelven vagy latinúl terjeszsze be számadásait a királyi testőrség a magyar helytartótanácshoz; továbbá a 4. §. azt mondja: hogy Mária Terézia minden aranyához két forinttal járúlnak a rendek, hogy a testőrség alapjainak adósságait kifizessék és ez az alap akkora magasságra emelkedjék, hogy jövőre a testőrség régi fényében fentartható legyen, fentartván Magyarország vármegyéinek azon jogát, hogy a testőrségbe felveendő ifjakat ők nevezzék meg.

Már most mi következett be? Bekövetkezett az, hogy ezen magyar alapból fentartott magyar királyi testőrséget közös intézménynyé akarják átváltoztatni. Hiszen a közös hadügyminister költségvetésében a magyar testőrség sehol elő nem fordúl és mégis olvasunk rendeleteket, mely rendeleteknél fogva például a közös hadügyministerium alatt álló csapatoknak becsületbírósági ügyeivel együttesen intéztetnek el a magyar testőrség becsületbirósági ügyei is. Nem rég olvashattunk egy rendeletet, mely a közös hadügyministerium rendeleti közlönyében jelent meg és melyben a magyar testőrségről szintén a magyar nemzeti önállóság és a magyar nemzeti intézmény jellegét bántólag történik intézkedés. Hiszen a magyar külön udvartartásnak egy eleme a magyar külön testőrség is és az is ott létezik, azt is vissza kell állítani, hogy Magyarországnak külön testőrsége legyen, mely magyar ministerek alatt áll és az oda való kinevezések magyar ministerek ellenjegyzésével történjenek

Digitized by Google

(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.) és a számadások, miként az 1827-ik XXXVI-ik tczikk 2. §-a rendeli, a magyar közhatóságokhoz tétessenek át.

Azt mondja Darányi t. képviselőtársam tegnap, hogy minek közjogi vitákkal fecsérelni az időt? T. képviselőház! Egy országban, a melynek közjogi élete annyiszor volt megtámadva, mely országnak közjogi viszonyai annyi hiánynyal bírnak, mely országnak közjogi élete még annyi kiegészítésre szorúl, ne csodálkozzunk azon, hogyha a nemzetnek azon fiai, kik a nemzet jövője, fenmaradása és politikai fejlődése iránt érdeklődnek, a közjogi vitákról lemondani nem tudnak. Minden nemzet jövőjének egyik sarkalatos tételét képezi az, hogy a trón és a trón öröklési rend az alkotmányban foglaltassék. Mi nálunk az 1723-ik évi II. tczikk VII. szakasza kimondja azt, hogy a magyar trónra jogosúlt minden római katholikus ausztriai örökös főherczeg azon elsőszülöttségi örökösödési rend szerint, a mely ő Felségének németországi, örökös és más tartományaiban megállapíttatott. Már most keresem én azt, hogy ki az az örökös ausztriai főherczeg? Hol van meghatározva a magyar törvényekben, hogy kit kell örökös ausztriai főherczegnek elismerni? Keresem azon közegeket, kik a magyar trón váromanyosait nyilvántartják és azoknak az örökösödési joghoz való igényeit nyilvántartva, az örökösödési jogról való lemondásokat is nyilvántartják. Olvassuk folyton, a napokban is olvastuk, hogy egyik főherczegnő, midőn házasságra lépett, a renuntiationál jelen voltak ezek és ezek, jelen voltak mindazok, a kik Magyarországnak nem hivatalos functionáriusai, jelen volt a közös külügyminister, mondják, hogy a császári ház ministereként. A delegatio tárgyalásai alkalmával megkérdeztem a külügyminister úrtól, hogy ezen czímet: »a császári ház ministere« micsoda alapon viseli? mert én nem találom nyomát e czímnek sehol magyar törvényeinkben, sem a régiebbekben, sem az 1867 : XII. tczikkben. A »közös külügyminister« czím benn van törvényeinkben; egy hivatalos hatóság pedig, milyen a közös külügyminister, sem magánhivatalt nem viselhet, sem más állam hivatalát nem viselheti. Erre a közös külügyministerium részéről kijelentetett, hogy a császári ház ministere az uralkodóház kebelében beálló változásokat, trónlemondásokat stb. nyilvántartja vagyis ő, mint más országokban kifejezik, az uralkodóház jegyzője. Erre én azt kérdeztem, hogyha ő az uralkodóházban beálló változásokat, trónlemondásokat nyilvántartja, micsoda joghatálylyal bírhat Magyarországra nézve egy általunk nem ismert, közhatóságnak el nem fogadott, mert törvényeink és közintézményeinkben, de még az osztrák törvényekben sem sehol fel nem fedezhető hivatalos hatóság? Egy nemzet, a mely a közte és a trón közt való viszonyt biztosítottnak akarja látni, a mely azt akarja, hogy félreértések közte és a trón közt elő ne fordúljanak, lehetetlen, hogy közömbösen vegye, hogy törvényeiben intézkedés sehol sem foglaltatik arra nézve, hogy a trónról való lemondás nyilvántartassék, hogy az örökösödési rend ismertessék, hogy az elsőszülöttségi rend törvényeinkben megmagyarázva nincsen, hogy az agnaticus vagy cognaticus rend micsoda változatain megy keresztül. Az elsőszülöttségi jog érvényesítésének több válfaja van, de a mi törvényeinkből nem ismerhetjük ezt meg; szükséges tehát, hogy a trónról való lemondások nyilvántartassanak. Példák igazolják ennek szükségét. *(Halljuk! Halljuk!)* Miből támadt, t. ház, a spanyol örökösödési háború? Abból, hogy II. Károly spanyol királynak volt két leánya, az egyik XIV. Lajosnak volt az első felesége. Mikor a franczia királyhoz ment nőül, lemondott a spanyol trónról és lemondása a cortes által tudomásúl vétetett és törvénybe iktattatott. Második leánya pedig férjhez ment I. Lipót császárhoz és a mikor férjhez ment, szintén lemondott a trónról, de lemondása a cortes által nem iktattatott törvénybe. II. Károly, Spanyolország királya meghalván, előállott XIV. Lajos mint trónkövetelő, azonban öröklési jogát visszautasították, hivatkozván a lemondásra, melyhez a törvényhozás hozzájárúlt. Fellépett Lipót császár első feleségének egyetlen leánya után annak férje, a bajor választófejedelem s arra hivatkozott, hogy a trónról való lemondás a cortes által nem sanctionáltatott; fellépett Lipót császár maga, mint III. Fülöp spanyol király leányának egyenes leszármazója és ebből nagy háború keletkezett, a melynek a vége az lett — és ez érdekes reánk nézve — hogy a lemondások hiányossága miatt európai háború támadt.

Hasonlóan megkívánják ezt a mi törvényeink. Az 1867 : III. tcz. a legutolsó, a mely rendelkezik arról, hogy ha valamelyik örökös a trónról lemond, az a magyar országgyűléssel közöltessék s az által tudomásúl veendő. Ez akként van felvéve, mint reparatioja az 1848-ban elkövetett tévedésnek és mintegy elismerése a nemzet akkor hangoztatott azon jogának, hogy a trónról való olyan lemondás, melyben Magyarország külön megemlítve nincs s a mely lemondás a magyar országgyűlésen tárgyalva és elfogadva nem lett, Magyarországra nézve joghatálylyal nem bír. Ha a törvény intézkedik arról, hogy a trónnak azon örököse, kit a trónralépés közvetlenül érdekel és érint, lemondván, ez a lemondás az országgyűlésnek bejelentessék, akkor szükséges, hogy azon ausztriai főherczegeknek, a kik a trónra való jogaikról lemonda-

Digitized by Google

nak, lemondása Magyarország közhatóságai által szintén tudomásúl vétessék és följegyeztessék. *(Igaz! Igaz! a bal- és szélsőbalon.)*

Mert az nem lehetséges, hogy Magyarország trónjára csak úgy fellépjenek, lelépjenek, Magyarország trónjára igényeket szerezzenek születés által, igényeiket veszítsék el lemondás vagy halálozás által, a nélkül, hogy ezt a magyar közhatóságok nyilvántartanák. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* És ha mi azt akarjuk, hogy Magyarországon a közjogi viták felesleges szófecsérlésekké ne váljanak, mint Darányi Ignácz igen t. képviselőtársam mondotta, akkor előbb azt is kell akarnunk, hogy Magyarország közjogi törvényhozása teljesen kiépíttessék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon)* S ha valami egy nemzetre nézve szükséges, úgy szükséges az, hogy az a nemzet a trónöröklés rendjét törvénybe foglalva lássa és onnan ismerje. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Nem oly rendkívüli dolog ez, t. ház. *(Halljuk! Halljuk!)* Hiszen 1892 februáriusában tárgyalta az olasz parlament azon törvényt, a mely törvény alapján az uralkodóház tagjainak jogviszonya, a trónon való örökösödése törvénybe iktattatik. Nem elégséges, hogy valaki csak ausztriai főherczegnek szülessék, mert, a mint látom más államok törvényhozásából, ott különböző kikötések vannak. Itt nálunk a törvény szerint csak az a kikötés áll, hogy elsőszülöttségi ágon következzék és másodszor, hogy római katholikus legyen. De benne van a legtöbb állam törvényhozásában és alkotmányában az is, hogy az uralkodóház tagjai csak hasonrangúakkal köthetnek házasságot és ha nem hasonrangúakkal kötnek házasságot — ezt csak példáúl hozom fel — akkor a trónra való jogukról lemondottnak tekintetnek. Vagy más törvényhozásokban, mint példáúl a svédországiban, az van, hogy csak a király hozzájárulásával köthetnek házasságot. Ez áll az olaszországiban is. És ha a király megtagadja hozzájárulását és valamely a trónra jogosúlt herczeg mégis megköti azon házasságot, trónvesztettnek nyilvánittatik.

A jövő végett, ha e pillanatban nincs is nagy szüksége annak, feltétlenül szükséges, hogy Magyarország törvénykönyvébe be legyen iktatva az örökösödés rendje, feltétlenül szükséges, hogy meglegyenek azok a feltételek, a melyek mellett valaki ausztriai örökös főherczeg lesz és az marad, feltétlenül szükséges, hogy a kik a trón várományosai s arra jogosúltaknak tekintetnek, mint ilyenek állandóan nyilvántartassanak. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Mert lehet, hogy e pillanatban nincs ennek semmi fontos értelme, de figyelmeztetnem kell a t. képviselőházat, hogy én ma is sok balfelfogást látok elterjedve az országban s hallom, hogy egyik-másik főherczegről azt mondják, hogy praesumptiv trónörökös. Ezt én nem értem. Tudva van, hogy ő Felsége kimúlta után ki következik a trónon és miután ez tudva van, más trónörökös addig, míg ez trónöröklési jogáról le nem mondott, nincs s erről beszélni nem lehet. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Magában csak ez az egy tény, hogy a trónörökös személyére nézve teljes bizonytalanság és zavar uralkodik az országban, igazolja azt, hogy határozati javaslatomra szükség van és hogy az — adja az Isten — hogy nem egyhamar, de nagy bajok elkerűlését fogja lehetővé tenni. Ezért kérem a t. házat, midőn hozzájárúlok Pázmándy Dénes t. képviselőtársam határozati javaslatához a magyar udvartartásra nézve, vegye figyelembe azt is, hogy a m. kir. udvartartás már azért is szükséges, mert az ausztriai örökös főherczegek, a kik a magyar trónnak is várományosai, az udvar kebelében születnek s nőnek fel, köziskolákat nem látogatnak s mert az udvar természete, felfogása és gondolkozása kiskoruktól fogva áthatják a trón várományosait, úgy, hogy ha az az udvar reactionarius és absolutisticus érzelmektől van áthatva, akkor a trón várományosai is, a kik tisztán csak az udvar kebelében nőnek fel, ebben élnek és csak későbbi években kerűlnek a nagy világ körébe, azon érzelmektől lesznek áthatva, melyeknek ápolása és fentartása a nemzet alkotmányos életét s a nemzet és trón közt való jövőbeli békés egyetértést veszélyeztetik. Ezért is feltétlenül szükséges, hogy a magyar királyt magyar udvartartás vegye körűl, hogy bárki a trón várományosai közűl születésétől kezdve, gyermekkorán át tudja és értse meg, hogy itt két önálló állam van, melynek közös uralkodója van. *(Úgy van! Úgy van! Helyeslés a baloldalon.)* Végűl kérnem kell a t. miniszterelnök urat, hogy határozati javaslatomat, melyet nem ellenzéki viszketegség, hanem mindnyájunk közös érdeke, Magyarország közjogi életének a legfelsőbb fokban is világossá és szabatossá tétele sugalmazott, elfogadni méltóztassék.

Határozati javaslatom a következő *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Tekintve, hogy az 1723: II. tcz. a felséges uralkodóház fiágának kihalása esetére kimondja: Károly, József és Lipót nőágának Magyarország koronájában leendő örökösödését;

»tekintve, hogy a 7. §. értelmében a m. kir. trónnak jogosúlt várományosa e három őstől származó minden róm. kath. ausztriai örökös főherczeg és pedig ő Felségének örökös németországbeli és azonkivűl fekvő tartományaiban az elsőszülöttségre nézve megállapított rend szerint;

»tekintve, hogy sem azon feltételek, melyek mellett az örökösök ausztriai főherczegek lesz-

Digitized by Google

nek és azok maradni megszűnnek, sem az elsőszülöttségi örökösödésnek azon rendje, melyre az 1723: II. tcz. 7. §-ában hivatkozás történik, törvénykönyvünkben fel nem található;

»tekintve, hogy a trónöröklés minden egyes feltételét legszilárdabb törvényes alapra fektetni, a hiányokat pótolni, a korona és a nemzet kitűnő érdeke;

»tekintve, hogy a m. kir. trón várományosainak a magyar államhatóság által leendő nyilvántartása a trónöröklési viták megelőzésének és közjogi önállásunk megszilárdítása érdekében szükséges, a mi pedig a trónöröklési jogot adó feltételek ismerete és törvénybe foglalása előtt szabatosan nem teljesíthető;

»felhívja a képviselőház a ministeriumot, hogy terjesszen elő törvényjavaslatot, mely a m. kir. trón várományosai minősítésének feltételeit, az elsőszülöttségnek a trónöröklésben érvényes rendjét és a trón várományosainak magyar állami hatóság által foganatosítandó nyilvántartásának közegét és módját szabatosan meghatározza. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Elnök: Szólásra senki sincsen följegyezve, ha tehát szólani senki sem kíván, a vitát bezárom. Joga van még szólani, t. ház, a bizottság előadójának és Pázmándy Dénes képviselő úrnak, kinek határozati javaslatát tizen írták alá.

Az előadó úr kíván szólani!

Asbóth János előadó: A vezéreszme, t. ház, mely előadói kötelességem teljesítésében vezet, abból áll, hogy ha vannak félreértések, melyek a nemzetnek csak egyik részében is keserűséget szülnek, azon félreértéseket fel kell deríteni és el kell oszlatni. Ehhez azonban, t. ház, valamint ahhoz is, ha lehet-e és mit lehet és mit kell a tényleges állapoton változtatni, feltétlenül szükséges, hogy ezen tényleges állapotot ismerjük. Én tehát feladatommá tettem, hogy erőmhöz képest azon kristálytiszta átlátszósággal állítsam a t. ház elé a tényleg fennálló állapotot, hogy a t. háznak minden tagja a számbavehető utolsó részletig is tisztán láthasson. (*Halljuk! Halljuk!*) Itt, t. ház, mindenekelőtt egy sokszorosan elterjedt tévedést, két egymástól teljesen különálló körnek összetévesztését kell helyreigazítani. A magyar koronának nagy dignitariusai, az ország zászlósai, azoknak közjogi és politikai állása sokszorosan összetévesztetik az udvartartás azon functionariusainak állásával, a kiknek hivatása az ő Felsége háza és személye körüli személyes szolgálatnak a vezetése. A magyar korona dignitariusainak, a magyar zászlós uraknak az állása politikai és közjogi állás.

Régebben egy részük élén állott a kormányzat fontos ágainak. A szentesített törvényeknél a király aláírása után ők voltak hivatva első sorban aláírni a törvényeket, a melyek az ő aláírásuk nélkül érvényességgel sem birtak volna. És, t. ház, ma is kifejezést nyer az ország zászlósainak, a korona dignitariusainak ezen közjogi és politikai állása abban, hogy ők tagjai a törvényhozásnak, a főrendiháznak, még pedig első sorban álló tagjai és kifejezést nyer abban is, hogy ők vannak hivatva, valamikor a király megjelenik Magyarországon, állami és közjogi actusoknál a király környezetében részükről is megjelenésük által kifejezést adjanak annak, hogy itt a magyar király van jelen. És itt, t. ház, csakugyan létezik a magyar udvartartásnak oly része, a mely közjogi fontossággal bir és a nélkül, hogy be lennék avatva azon tárgyalásokba, a melyek folyamatban vannak, talán nem csalódom, ha azon nézetemet nyilvánítom, hogy a reformeszme vonatkozhatik főképen arra, hogy ezen országos magyar dignitasoknak ezen hivatása szabatosabban körvonaloztassék és vonatkozhatik ezenkivül talán arra, hogy a mi előttem legalább sok tekintetben szembeszökő előnynyel bír, hogy ha ő Felsége Magyarországon jelen van, akkor rendelkezhessék oly közeggel vagy közegekkel, a kik a magyar társadalommal állandó érintkezésben vannak. Én, t. ház, jóllehet egész politikai hitvallásomnál fogva mindig szoros kötelességemnek tartottam minden alkalommal exponálni magamat a magyar alkotmánynak azon lényeges részeért, melyet a királyi praerogativák képeznek, nem habozom kijelenteni azon meggyőződésemet, hogy teljesen a magyar törvényhozás competentiájában áll meghatározni azt, hogy akkor, ha a király magyar állami közjogi actusoknál megjelenik, az ország politikai és közjogi állással biró férfiai közül kik tartoznak körében megjelenni. Ez az elv azonban két irányban nem megszorítást, nem is kiegészítést, hanem magyarázatot igényel. És pedig ez az, hogy e t. ház, bármilyen magas legyen az állása és bármilyen nagy legyen a hatalma, magában véve még nem képez törvényhozást; a két háznak határozatai is csak akkor válnak törvénynyé, ha ő Felsége magas tetszésével, akaratával ahhoz hozzájárúl. Ezt pedig nem tekintem formalitásnak, mert Magyarországon a királyi intézmény lényegileg még abrogálva nincs, Magyarországon még nem vált puszta ornamentummá, én a király hozzájárúlását lényeges dolognak tartom, melylyel komoly jogot és kötelességet gyakorol, melyért lényeges és komoly felelősséggel van terhelve, mely ha nem is jogi felelősség és nem intézményen alapúló felelősség, de annál komolyabb, mert saját lelkiismeretén és kötelességérzetén alapúl.

A másik magyarázat pedig az, hogy nem lehet eltiltani ő Felségét attól, hogy ha bárhol megjelenik kíséretével, ne hozzon magával saját

Digitized by Google

érzéke szerint bárkit a személye körül alkalmazott hű szolgái közül.

Ugron Gábor: Szolgát akárhányat, csak urat ne!

Asbóth János előadó: Akár azért, hogy ezzel emelje megjelenésének ünnepélyességét, akár ő Felségének tetsző bármely más okból és ő Felsége helyes érzékét parlamenti ellenőrzés alá helyezni a legnagyobb tapintatlanság volna. A mi az udvartartás azon részét illeti, melynek functionariusai arra vannak hivatva, hogy az ő Felsége háza és személye körül való személyes szolgálatot vezessék, ezek sem Ausztriában, sem Magyarországon ebben a minőségükben semmiféle, sem politikai, sem közjogi állással nem birnak; jeléül annak, hogy az ő hivatásuk kizárólag az ő Felsége háza és személye körüli személyes szolgálat vezetése. Oly distinctio ez, melyre Eötvös Károly t. képviselőtársam is utalt. Tudom, hogy minden hasonlat tökéletlen, de a különbség, a két categoria közti különbség illustrálásául legyen szabad útalnom arra a hasonlatra, hogy például a római szent birodalomban a koronának ezen nagy dignitariusai voltak: a cseh király, a ki pohárnok volt, a brandenburgi választófejedelem, ki kamarás és főasztalnok volt és ezen minőségben tartotta II. Frigyes porosz király, Mária Terézia magyar királynő férjének frankfurti koronázása alkalmával a kengyelvasat; a szász választófejedelem, ki főmarsall volt, a pfalzi gróf, kinek neve és országának neve is onnan eredt, hogy comes palatii volt. A korona ezen nagy dignitariusai oly nagy állással birtak, hogy megtörtént, hogy IV. Rudolf osztrák főherczeg elé két hamisítványt terjesztettek, melyek egyikében maga Julius Cesar, a másikban Nero az osztrák herczegeknek a római birodalom fővadászmesteri állását és dignitását adományozza; ezen hamisítványok alapján IV. Rudolf IV. Károlytól, Zsigmond királyunk atyjától kérte, hogy az osztrák főherczeget erősítse meg ebben a Julius Cesartól és Nerotól adományozott fővadászmesteri állásban. Ezen császár a tudományok barátja, a prágai egyetem alapítója a tudósokkal személyes összeköttetésben állván, Petrarkának mutatta be ez okmányokat s akkor tűnt ki a hamisítás. De e mellett, t. ház, minden római császárnak, lett légyen az akár a Habsburg, akár a Luxemburg, akár a Wittelsbach házból megválasztva, meg volt a maga embere, a ki háztartását vezette, a ki pinczéjére, lovaira, konyhájára felügyelt, ép úgy, mint minden magánembernek és a kit a maga személyes szükségleteinek igényei szerint választott és alkalmazott.

Még egy markans különbséget akarok kiemelni a két categoria közt. Például a magyar fő ajtónállómestert még akkor is, ha már a lábán állni nem tud, ezen állása alól nem lehet fölmenteni, mert az ő állása dignitás. Mindazon udvari functionariusnak, a kik ő Felsége házának és személyének személyes szolgálatára vannak alkalmazva, szolgálatait ő Felsége a mikor tetszik megköszönheti. Az egyik dignitás, a másik szolgálat és ha én az ország zászlós ura lennék és az a megbízás érne, hogy például a fenséges főherczegasszonynak hozzak tánczosokat, azt mondanám, hogy köszönöm a bizalmat, de nem tehetek neki eleget, mert én a magyar törvényhozásnak elsőrendű tagja, a magyar korona dignitariusa, Magyarország zászlós ura vagyok, mert arra igen nagy úr vagyok, méltóztassék erre felszólítani az udvari főszertartásmestert vagy egy szolgálattevő kamarást, mert az én állásom dignitás, az övéik szolgálat.

Nézzük már most, t. ház, hogy miben áll az udvartartásnak azon része, mely semmi egyéb, mint ő Felségének háztartása és személyes szolgálatának szervezése, természetesen azon nagy arányokban és azon nagy lábon, mely ő Felsége magas állását megkülönbözteti minden magánembertől, akármily nagy úr legyen, jóllehet vannak magánemberek, nagy urak, a kiknek háztartása megközelíti ő Felsége háztartását. Az udvari szolgálat ezen részének élén áll ő Felsége főudvarmestere. Ő van hivatva gondoskodni ő Felsége háztartásának és a személye körüli szolgálatnak egységes vezetéséről. De ezenkívül még specialis feladatok is hárúlnak rá. ő kezeli ő Felségének saját jövedelmeit és vezeti ezek felett a számvitelt, ő van hivatva rendben tartani ő Felsége lakhelyeit, ő Felsége személyes vallásos érzülete szükségleteinek kielégítései iránt intézkedni, tehát az isteni tiszteletek rendezésére és a mi azokkal összefügg, Ő vezeti a terem és kamarai szolgálatot és ő gondoskodik a zenei és egyéb művészi előadásokról, a melyekre nem ő Felségének személyesen van szüksége, mert közismeretű dolog, hogy ő Felsége a hajnali órától fogva a munkának szenteli idejét és egyéb szórakozást nem ismer, mint a mi az egészség fentartására szükséges, de a mely előadások szükségesek azért, mert ő Felsége királyi kötelességének tartja a művészet pártolásában is előljárni és szükségesek házának representatiojához és azon vendéglátásnál, a melyek királyi kötelességéhez tartoznak. Ha már most t. ház, ezeket a functiokat nézzük, a melyeket szeren csém volt egyenkint felsorolni, méltóztatnak látni, hogy ez mind oly dolog, a mit minden ember, a ki egyéni szabadságával rendelkezik, a ki nincs gyámság vagy sequestrum alá helyezve, saját belátása, tetszése szerint intézhet. Ez a principium nem szenvedhet változást az által, hogy valakinek sokkal magasztosabb kötelességei nem engedik meg, hogy maga foglalkozzék ezen

Digitized by Google

ügyeivel, hanem megbíz valakit, a kit alkalmasnak tart, azzal, hogy intézze azokat utasításai szerint.

A főudvarmester után következik a főkamarás. Ő alatta állanak a kamarási ügyek, ő Felségének rendjelei; nem adományozásuk ugyan, mert ő Felsége mindenkor a felelős minister előterjesztésére adományozza a rendjeleket, de méltóztatnak tudni, hogy a lovagrendek testületeket képeznek, a melyeknek ünnepélyei, szertartásai vannak és hogy maguk a rendjelek ő Felsége kincstárának tulajdonát képezik, azoknak kiadása, visszavétele a főkamarásra hárúl és őt illeti ő Felsége kincstárának és műkincseinek kezelése is. Következik az udvari főmarsal, a kinek a mi jogrendünk szerint is ő Felsége jogügyeiben bírói functioja van és a ki ezenkivül az, a mit Magyarországon jurium directornak neveznek. Végre a főlovászmester, a ki egyszerűen ő Felsége istállói fölött a főfelügyeletet vezeti. Ezek együttvéve az udvari főtisztségek. Utánuk következik a négy gárdának kapitánya, a kik, a mennyiben a hadsereg kötelékében is állanak, más beszámítás alá esnek, de a mennyiben a testőrségek szintén ő Felsége személyes szolgálatára vannak hivatva, ide tartoznak.

Ezek után következik a négy udvari szolgálat. A főkonyhamester, a ki ő Felsége konyháit igazgatja, a fő ezüstkamarás, a kinek kezei alatt vannak ő Felsége asztali készletei, a fővadászmester, a ki ő Felsége vadászatait rendezi és a főszertartásmester, a ki gondoskodik az ő Felsége által megállapított formaságok és szertartások betartásáról, a melyek ő Felsége házánál és személye körül gyakorlatban vannak.

Mindehhez csatlakoznak a felséges Aszszonynak főudvarmestere, főudvarmesternője, két udvarhölgye és felolvasónője és jóllehet, nálunk más budget-tétel alatt fordúl elő, de ide tartozik a kabinetiroda is, a melynek szintén nincs semmi politikai vagy közjogi functioja, hanem az a hivatása, hogy az ő Felségére személyesen háruló munkából, a melynek érdemét maga ő Felsége végzi, az azzal járó irodai munkát ellássa és ebben segédkezet nyújtson ő Felségének.

Ezekből áll a szükséges segédszemélyzettel együtt az udvartartás azon része, a mely semmi egyéb, mint ő Felsége házának és személyének személyes szolgálata. Ezek között vannak osztrákok és magyarok. Magyarok: gr. Széchen, gr. Pálffy, gr. Hunyady, magyarok a felséges Aszszony főudvarmestere báró Nopcsa, mindkét udvarhölgye és felolvasónője. Ezeket ő Felsége, mint minden magánember, maga alkalmazza, a szerint, a mint alkalmasaknak tartja őket és hiszi, hogy személyes szolgálata igényeinek megfelelnek. Ebbe beleszólani sem indokolt, sem illő nem volna. Ugron Gábor t. képviselőtársam a delegatio multkori ülésszakában egy kifejezést használt, a mely szerint ő Felsége személye nem közös, hanem identicus. T. ház! Ebben a vonatkozásban az egészen irrevelans kérdés, hogy ő Felsége személye közös-e vagy nem közös, vagy mint itt definiáltatott, hogy fisicailag közös, jogilag nem közös, ebben teljesen elégséges, ha elismerjük azt, a mit kétségbe vonni bajos volna, hogy ő Felségének személye, mint Ugron Gábor t. képviselőtársam mondta, identicus. Ennélfogva személyes szolgálata is csak identicus lehet. T. ház! A király személyes szabadsága mondhatni a végletekig korlátozva van amúgy is uralkodói kötelességénél fogva; mert senkire az országban a munkának és gondoknak olyan terhe nem hárúl, mint ő Felségére. A dolgok természetéből folyó ezen korlátokon túl is korlátozni ő Felségének személyes szabadságát nem lehet és nem szabad. Ideje valahára az ebben az irányban felmerült eszmezavarnak útját állani. Vannak, kik nem akarják azt megengedni, hogy ő Felségének legyen egy személyes titkársága, mely az ő Felségére személyesen háruló munkának irodai részét egyenesen az ő keze alatt végzi, hanem azt kívánják, hogy ezt a munkát végezze az ő Felsége körüli ministernek egy kirendeltsége.

Hát, t. ház! Beöthy Ákos t. képviselő úr tegnap hivatkozott Angolországra. Igaz, hogy Angolországban pl. még a »first lady of the bedchamber« a hálószoba első hölgye is változik a ministeriummal, de a királyné titkárját a ministerekkel változtatni vagy parlamenti control alá helyezni senkinek sem jut eszébe.

Vannak, kik nem akarják megengedni ő Felségének, hogy konyháinak vezetését, lovainak gondozását, ezüstjének kezelését arra bízza, a kire bízni jónak látja. Vannak, a kik nem akarják megengedni ő Felségének azt, a mi szabadságában áll minden új nemesnek, minden börzebárónak, hogy palotáin a maga színeit alkalmazza. Az pedig, hogy ezek a színek nem osztrák színek, nem az osztrák császárság színei, annak bebizonyítása könnyű és világos. Az osztrák császárság 1804. óta létezik. Ő Felségének ősei századok óta használják ezeket a színeket, mint a családfő színeit, megkülönböztetésül a család többi tagjaitól, a kiknek színei vörös és fehér. Más családban is találjuk azt, hogy a családfő színei és czímere megkülönböztetik a család többi tagjainak jelvényeitől.

Ne méltóztassanak azt képzelni, hogy a király személye csak abstractio, csak abstract eszme. Igaz, hogy a király személyében meg van testesítve a legmagasztosabb eszméknek egész sorozata. A király személye képviseli a nemzet souverainitását. A király személyében meg van

Digitized by Google

testesítve a nemzet története. A király personificálja az igazságszolgáltatást; a király személyében van megtestesülve az ország integritása.

És itt nem tehetem, hogy ki ne térjek Eötvös Károly t. képviselőtársam egy régebbi állítására, melyet — úgy emlékszem — az indemnitási vita alkalmával mondott.

Azt mondta t. képviselőtársam, hogy mindazon áldozatok, melyeket a magyar nemzet a Habsburg-házért hozott, viszonzásra nem találtak soha, hogy mindazon csaták, melyekben magyar vitézek hullták el, mindazok a győzelmek, mindig csak osztrák győzelmek voltak. Én Eötvös Károly t. képviselőtársamat a ház kiváló tagjának és kiváló elmének tartom és nem szabad kételkednem, hogy a mit ő mondott, azt teljes jóhiszeműséggel mondotta; de ha egy kiváló elme ilyet állíthat teljes jóhiszeműséggel, akkor az csak annak bizonyítéka, hogy a pártszellem által készített legendák mennyire képesek elhomályosítani a történeti igazságot. *(Zaj. Mozgás és derültség a szélső baloldalon.)* Mert akkor, mikor a magyar korona a Habsburg-házra szállt és ezt nem lehet előbb számítani mint János halála után, mikor az ő országrésze török kézre került, akkor Magyarország nem volt egyéb, mint egy keskeny karaj végig az osztrák és cseh határokon. Keleti határait mutatta körülbelül Verőcze, Sümeg, Pápa, Esztergom, Hatvan, Eger, Bártfa; a mi ezeken túl volt az az osman birodalomhoz tartozott közvetlenül vagy közvetve. És azóta nem múlt el uralom, nem múlt el úgyszólván nemzedék, hogy királyról királyra és nemzedékről nemzedékre a Habsburg-ház egyesítve erejét a magyar nemzet erejével, az ország elveszett részeit vissza ne vívta volna, míg ő Felsége, mostani uralkodónk, a ki áldott legyen érte, visszaállította az ország integritását a maga teljességében. Ha hálátlanságról lehetne beszélni, az lenne hálátlanság, ha magyar ember erről megfeledkeznék. Mikor a Habsburg-ház a magyar koronát átvette, akkor a Habsburg-ház uralmában és birtokában nem szállott nyugodni a nap. Inkább azt lehet mondani, hogy a Habsburg-ház feláldozta előbb a spanyol impériumot és azután a német impériumot azért, hogy a magyar szent koronával átvett történelmi nagy missionak megfelelve, fölemelje romjaiból a nyugati civilisationak ezen védbástyáját a keleti invasio ellen; feláldozta azon imperiumokat, hogy helyreállítsa azt az imperiumot, a mely Mátyás királynak és Nagy Lajosnak imperiuma volt; hogy helyreállítsa azon politikai szervezetet, a melyre a magyar nemzet történetének első kezdeteitől fogva törekedett, keresve a szerves kapcsolatot az osztrák, cseh, lengyel és keleti tartományokkal, érezve, hogy erre magának, mint Európának szüksége van, hogy e nélkül itt csak anarchia vagy idegen uralom lehet, hogy helyreállítsa azon politikai szervezetet, melynek egyes részei az idők folyamán változhattak ugyan — és változhattak az egyes részek közti viszonyok — de az a jelleg állandó maradt, hogy az egyes részek történelmi és politikai individualismusok megőrzésével organicus szövetségi kapcsolatban csoportosúlnak a nagy Magyarország körül, mely centralis fekvésénél, erős egyéniségénél, történelmi missiojánál, múltjánál fogva adja meg az egésznek minden hullámzás közt is állandó jellegét. És bár mind e nagy eszméket megtestesítve látjuk a király személyében, nem szabad azt hinni, hogy a király személye csak abstract eszme. A király ember is és minél inkább ember, minél inkább érez emberi szívvel, annál jobb. A királyban az embert exasperalni a legnagyobb politikai hiba volna. Lássuk már most, ez érvekkel szemben mily érvek állnak a másik oldalon, mert én e dolgot teljes objectivitással kívánom tekinteni. Lehet egy felfogás mellett jó érveket felhozni, de ha a másik felfogás mellett még jobb érvek hozhatók fel, a jó érveknek meg kell hajolniok a jobbak előtt. Teljesen értem, hogy a t. urak nagy súlyt fektetnek arra, hogy ő Felsége udvartartása magyar legyen, hogy állandó környezete legyen olyan, mely folyton felvilágosíthassa, tájékoztathassa a nemzet valódi érzülete iránt. Ennek súlyát én teljesen elismerem; mert ha azt mondják is, hogy hisz azon udvartartási közegeknek nincs politikai állásuk: az által, hogy ő Felségét állandóan környezik, mégis lehet, hogy állandóan befolyást gyakorolnak rá. De, t. ház, ha itt meg nem állunk és még tovább gondolkozunk, minő következtetésre jutunk? *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondják a t. képviselő urak: ő Felségének legyen Budapesten külön magyar udvartartása, melyben osztráknak helye nincs...

Horváth Gyula: Csak mint vendégnek.

Asbóth János előadó: Csak mint vendégnek, mint Horváth Gyula t. képviselőtársam szíves kiegészíteni. Ebből önként következik már a paritas alapján is, hogy Bécsben meg osztrák udvartartásnak kell lennie, melyben magyar embernek nincs helye. Már most, ha a király azon tartózkodási és költözködési szabadságát, a melylyel minden alattvalója bír, annyira korlátozni lehetne is, hogy kötelezik ő Felségét, hogy töltsön félévet az országban — tovább menni nem lehet, mert a paritas alapján másik félévre Ausztriának van joga.

Horváth Gyula: Egy napot elengedünk belőle.

Madarász József: Egy órát sem! *(Halljuk! Halljuk!)*

Asbóth János előadó: Ha, mint Horváth Gyula t. barátom mondja, egy napot vagy többet

Digitized by Google

mégis elengedünk, a mi teljesen közömbös: mi fogna ebből előállani? Arra a fontos argumentumra, melyet a t. képviselő urak felhoznak, hogy ő Felségét állandóan magyar emberek környezzék és ezek tájékoztassák a nemzet szükségleteiről; azt lehet felelni, hogy vagy van annak a környezetnek mérvadó befolyása ő Felségére vagy nincs. Ha nincs, az argumentum önmagában összeesik; ha pedig van, akkor előáll az az állapot, hogy ő Felsége nézetei, hangulatai s felfogásai, mint az órának ingája, félesztendőről félesztendőre fognak változni. *(Zaj.)*

Visontai Soma: Ez cynikus beszéd.

Asbóth János előadó: Visontai Soma képviselő úr azt találja, hogy ez cynicus beszéd. Egy percznyi türelmet kérek és mindjárt meg fogja tudni a t. képviselő úr, hogy ez nem cynicus, hanem igen practicus beszéd. Ez az eset, bár nem ilyen nagy mértékben, de azért a legsúlyosabb következményekkel már előállott. Mikor V. Ferdinand király, a kinek ismert jóságánál fogva áldott lesz ez emléke, de a ki beteges állapotánál fogva nem bírt az áttekintésnek azon élességével és nem bírhatott az akaratnak azon szilárdságával, a mely jelenlegi uralkodónkat jellemzi, Bécsben volt és őt magyar emberek is környezték: V. Ferdinand király Jellasich bánt az ő királyi akaratával szemben fellázadtnak nyilvánította és mikor V. Ferdinand király Innsbruckba ment egy kizárólag osztrákokból álló környezetben, hol magyar ember föl nem világosíthatta: Jellasich bánt a maga királyi akarata végrehajtójának jelentette ki. Ez volt az 1848-iki forradalomnak sok más okon kívül egyik oka. Ha ezen állapot, mikor ad hoc állott be, ily eredményre vezetett, akkor ezt állandóan szervezni csak azok akarhatják, kik hasonló eredményekre akarnak jutni. *(Nagy zaj a szélsőbalon.)* Én nem tudom, vannak-e, a kik ezt óhajtják, de hiszem, hogy ha vannak, nem tudják, hogy mit csinálnak. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Azt látjuk évek óta, hogy vannak olyanok, a kik kikaparnak, kikeresnek, felfújnak mindent, a mi alkalmas arra, hogy a nemzet és a király s nemzet és a hadsereg között keserűséget, a bizalmatlanságot szülje. *(Egy hang a baloldalon: Ezt Wekerle kaparta ki.)* Én megmondom, t. ház, hogy mi szüli a keserűséget és a bizalmatlanságot. *(Halljuk! Halljuk!)* Mikor ő Felsége a koronázási jubileumra ide lejött és fogadta a főváros küldöttségét, akkor a fővárosi küldöttség előtt a fővárost székvárossá emelte és nyilvánította. Erre a székváros rövid idővel azután díszpolgárává választotta azt a kitűnő férfiút; *(Élénk éljenzés a szélső balon.)* a ki 1849. április 14-én *(Zajos felkiáltások a szélsőbalon: Éljen Kossuth!)* a detronisatiot proclamálta, *(Nagy mozgás a szélső baloldalon.)* hogy rövid idővel azután a magyar szent koronát a muszka czárnak kínálja . . . *(Nagy zaj a szélsőbalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Mit beszél itt ilyeneket. Menjen Heutzit koszorúzni! *(Nagy zaj.)*

Asbóth János előadó: . . . . azt a férfiút, a ki most is a detronisatio álláspontján áll. *(Éljenzés a szélsőbalon.)* Én meg vagyok győződve, hogy azon szavazásnál nem volt az szándéka valamenynyinek, a mi eléretett, hanem, hogy nagy része azoknak ex simplicitate szavazott; de addig, míg Kossuth Lajos . . . . *(Éljenzés a szélsőbalon.)* a meddig Kossuth Lajos *(Éljenzés a szélsőbalon.)* — mondom — a meddig Kossuth Lajos *(Éljenzés a szélsőbalon.)* történeti alakká nem vált, a meddig maga-magát aktualis ellentétbe helyezi a koronával: addig a kettőt együtt ünnepelni nem lehet. *(Helyeslés a jobb oldalon. Nagy zaj és mozgás a szélsőbalon.)*

T. ház! 1848-ban a politikai férfiak hibái minden oldalon és minden táborban *(Felkiáltások a szélsőbalon: Ohó! Ohó!)* azt a tragicus conflictust idézték elő, hogy azoknak, a kik harczoltak a nemzet jogaiért, az ország léteért, egyúttal harczolniok kellett a detronisatioért s azoknak, a kik védelmezték a királynak s a trónnak jogait, harczolniok kellett a nemzet jogai ellen. Ezen ellentétet megszüntette a 67-ki kiegyezés. *(Úgy van! jobb felől.)* Ez ellentét tovább fennállott azonban az elmékben és ott élt azon szívekben, a melyek, mint Deák Ferencz mondotta, jobban gyűlölik a hazának volt ellenségeit, mint a hogyan szeretik a hazát. Ezen ellentét megszüntetésére, kiengesztelésére — nem a király és nemzet közt, mert arra szükség nincs — nyujtotta ő Felsége a kezét és ezen kéz visszautasíttatott. *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)* Hogy ezen kiengesztelés csak kölcsönös lehet, az igen természetes. Ő Felsége letehette a koszorút azok emlékére, a kik ellene harczoltak, mert az nemes és nagylelkű; *(Úgy van! jobb felől.)* de nem tagadhatta meg a koszorút azoktól sem, a kik érte harczoltak, mert ez sem nemes, sem nagylelkű nem lett volna. *(Tetszés a jobboldalon. Mozgás a szélsőbalon.)*

Én tudom, hogy mind e dolog loyalis phrasisokba burkoltatott; de én ezen loyalis phrasisoknak nagy értéket nem tudok tulajdonítani; mert mindenkor eszembe jutnak azon szavak, a melyeket Dessewffy Aurél mondott, midőn Kossuth Lajost — éljen! *(Éljenzés a szélső baloldalon.)* — ez azonban most nem sikerült — *(Éljenzés a szélső baloldalon. Felkiáltások: Nem hallottuk!)* figyelmeztette, hogy a nemzetet a forradalomba viszi és akkor Dessewffy Aurélt vádolták azzal, hogy ő az, a ki a bizalmatlanságot ébreszti a nemzet és a korona közt s Dessewffy a következő szavakat mondotta, melyeket, méltóztassanak megengedni, hogy szóról szóra olvassak

Digitized by Google

fel, mert kár lenne minden jóttáért, a mely elmaradna: *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* »Nem szabad senkire irányokat tolni, melyek nem övéi: de a ki a pártharczok mezején a szóknak hisz és nem az összefüggő cselekedetek szellemét látja, a phrasisokat tényeknek veszi s a tényeket nem méltányolja; a ki nem tudja, hogy fenszóval alkotmányrontást párt hirdetni, soha sem fog; ki azt hiszi, hogy behunyt szemmel is legbiztosabb járni a világon: az menjen, álljon be szárazdajkának, de a közdolgoknak hagyjon békét.« *(Tetszés jobb felől. Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, ezen phrasisokra nagy sulyt nem fektetek, mert azokat a loyalis phrasisokat gyakran hallottam abban a constructioban, hogy loyalitással kezdődnek és fenyegetéssel végződnek. Nem tartok sokat ezen loyalis szószról. *(Élénk derültség a jobboldalon. Zaj a bal- és szélső baloldalon.)* mert hiszen ma mindenki tudja azt Magyarországon, hogy ha valaki nyiltan akarna itt forradalmat hirdetni, nem követné őt még az utolsó rühes kutya se. *(Zajos derültség jobb felől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Nem parlamentaris kifejezés!)*

Végre, t. ház, *(Zaj. Halljuk!)* gr. Károlyi Gábornak egy újabb közbeszólása eszembe juttatja azt, hogy a Jakobinusok a loyalis phrasisokból még akkor sem fogytak ki, mikor a királynak fejére húzták a veres sapkát, *(Mozgás a szélső baloldalon.)* hogy concessioról concessiora nem fogytak ki a loyalis phrasisokból, hogy a loyalis phrasisoknak csak akkor volt vége, mikor az utolsó concessiot kérték; a király fejét. *(Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Horváth Gyula: Hát ki kéri itt a király fejét? Kit vádol ezzel? *(Nagy zaj.)*

Visontai Soma: Nagyon tapintatos! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Mozgás balról.)*

Asbóth János előadó: Kérem a t. házat, ne méltóztassék hozzájárúlni a király fogalmának oly definitiojához, hogy a király olyan ember, a kit meg lehet fosztani minden szabadságától és a ki köteles eltűrni mindent. *(Tetszés a jobboldalon.)*

Ajánlom a t. háznak a tétel megszavazását. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: A ministerelnök úr kíván szólani.

Wekerle Sándor ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Rövidre tervezett felszólalásomat annak kijelentésével kezdem, hogy igen óhajtandó már a tárgy fontosságánál és méltóságánál fogva is. . . .

Hoitsy Pál: Hogy ne ilyen előadó legyen! *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Bocsánatot kérek, nem kritisalni akarok. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Óhajtandó — mondom, — hogy szorosan a tárgynál maradjunk és azt alaposan vitassuk meg. *(Helyeslés jobb felől.)* Ezért én nem is szándékozom itt egyesek loyalitásának bírálatába bocsátkozni, *(Helyeslés.)* mert meg vagyok győződve, hogy a loyalitas csakugyan őszinte, a nemzet közérzületénél fogva kell hogy őszinte legyen. *(Általános élénk helyeslés.)*

Nem fogom, t. ház, történetünknek, habár lezáródott, még csak a közelmúltban lezáródott egyes lapjait sem újból feltárni, azért, mert azokra nézve lehetnek vélemény-különbségek; de nincsen is alkalmunk itt, a parlamenti tárgyalás során azon történelmi események felett felmerülhető véleménykülönbségek tisztábahozatalára; hanem maradok szorosan az udvartartásnál. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az udvartartás tekintetében elfoglalt álláspontomat tegnap voltam bátor jelezni. Erre vonatkozólag bővebb észrevételt nem is teszek, csakis Ugron Gábor s részben Eötvös Károly t. képviselőtársaimnak, a kik a régi magyar törvényekre, azoknak részletes intézkedéseire hivatkozva, ezekből kivánták dedukálni az udvartartás megoldásának mikéntjét a jövőre nézve: azt vagyok bátor megjegyezni, hogy ezek a régi törvények, mint jogforrások igen becsesek lehetnek, de az udvartartás kérdésének megoldásánál az egyedüli directivát, az egyedüli szempontot nem képezhetik. *(Ugy van! jobb felől.)* Azon időben, t. ház, a melyre vonatkozólag azokat a törvényeket czitálták, az udvar még sok oly közjogi és közigazgatási functiot teljesített, a melyek azóta, a mi hatás- és ügykörünkbe utaltattak át. Az udvartartás különválva a közjogi és közigazgatási functioktól, lényegében tulajdonképen a királynak belügye volt. Ma is vannak egyes érintkezési pontok, melyek ily közjogi functiokban általában, hogy úgy fejezzem ki magamat, a közre való nyilvánulásukban jelentkeznek s ezek igenis rendezés tárgyát kell hogy képezzék, de azon eredeti álláspontomat, melyet nemcsak a multkor, hanem a korábbi években is, mikor e tárgyban felszólaltam, jelezni bátor voltam, ma is fentartom, hogy én az udvartartás rendezésénél elkülönített udvartartásra nem gondolok. Lényeges különbségek vannak a mai és az akkori állapotok közt. Azelőtt az az udvar — mint említém — hivatva volt közjogi és közigazgatási functiok teljesítésére, ma az udvar ezekre hivatva nem lehet.

Akkor a fejedelem megfelelhetett fejedelmi feladatainak, ha az országban csak egy ideig tartózkodott is, mert e feladatok nem voltak megszakitásnélkülieki és folytonosak; de nekünk e kérdések megoldásánál ma azzal is kell számolnunk, hogy a mi igényeinket és administrationk s közjogi helyzetünk igényeit nem

Digitized by Google

elégítheti ki az, hogy a királyi tevékenység az év egy időszakára korlátóltassék, hanem e tevékenységnek szakadatlannak és folytonosnak kell lenni, akár itt van a király, akár pedig másutt tartózkodik. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Madarász József: Arra való a nádorság!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Ugron Gábor t. képviselő úr, felkarolva Beőthy Ákos képviselő úrnak felszólalását, azt az eszmét vette védelmébe, hogy az udvar úgy rendeztessék be, hogy szükség esetében informáljon is. Én tegnap elmondottam erre vonatkozó nézeteimet — és ezt Beőthy Ákos képviselő úrnak is megjegyzem — hogy ő talán abban tévedett, midőn az angol példákra hivatkozott, hogy azok az angolok nem azért rendezték be az udvart úgy, mint a hogy berendezték, hogy az a fejedelmet bizonyos irányban informálja, hanem talán egy újabb biztosítékot akartak szerezni abban a tekintetben, hogy helytelen irányban ne informáljon. *(Általános helyeslés)* Így elfogadom a tételt.

Már két év előtti felszólalásomban, midőn — ha jól emlékszem, Helfy Ignácz képviselő úr az olasz és angol udvarok példáját hozta szóba — voltam bátor utalni arra, hogy mások a viszonyok ott és mások a viszonyok nálunk. Nekünk számolnunk kell azzal, hogy a mi királyunk egy más országnak is alkotmányos fejedelme és ha mi berendezünk egy belső berendezésében is elkülönített udvartartást, mely esetleg informativ teendőket is teljesít — a mit én megengedhetőnek nem tartanék — *(Helyeslés jobb felől.)* akkor másutt is így rendeznék be az udvart és akkor nem az alkotmánynak biztosítékát fogjuk abban találni, hanem a fejedelmet előre ki nem számítható befolyásoknak fogjuk kitenni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Ezt tehát megengedhetőnek nem tartom.

Két évvel ezelőtt tett felszólalásomban bátor voltam jelezni, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy minden alkotmányos országban kell hogy a kormányt az udvartartás belső berendezéseért is bizonyos alkotmányos felelősség terhelje; de ezen alkotmányos felelősség határát akkor s most is úgy vonom meg, hogy oda kell törekedni s arra kell garantiát nyújtani, hogy az a belső udvar, a mely a király személye körül van s ennek bizonyos tekintetben magánjellegű udvarát képezi, ne legyen fészke, ne legyen melegágya az alkotmánynyal vagy a mi viszonyaink közt, a dualismussal ellenkező tendentiáknak, *(Élénk helyeslés jobb felől.)* hanem számoljon a mi alkotmányos életünkkel nemzeti aspiratióinkkal. *(Élénk éljenzés jobb felől.)*

A másik kérdés, a mit Ugron Gábor képviselő úr felvetett, vonatkozik a trónöröklési rendre s felszólalásomnak tulajdonképen az képezi célját, hogy erre vonatkozólag adjam elő röviden nézeteimet és álláspontomat. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő úr két szempontból tárgyalta a mai trónöröklési rendet. Először azon szempontból, hogy nálunk a trónöröklési rend nincsen annyira tisztázva, hogy annak törvényileg való tisztábahozatala kívánatos szükséges ne volna, A t. képviselő úr felszólalásának e részében nem osztozom; mert én azt hiszem, hogy az 1723: II. tcz. jelesül pedig annak 7. §-a egyáltalán nem hagy fenn kétséget az iránt, hogy a trónöröklési rend nálunk milyen, *(Úgy van! jobb felől.)* és utalhatok is arra, hogy ezen törvénynek száz évet meghaladó fennállása óta kétely vagy vita soha hozzá nem fért, *(Úgy van! jobb felől.)* utalok arra t. képviselő úr, hogy ez a kérdés publicistikailag tudományosan fel van dolgozva, és úgy közép, mint különösen felsőbb iskoláinkban tudományosan kidolgozva, a tantárgyak közé van felvéve a nélkül, hogy valaha közjogunknak ezen részéhez kétely vagy vita férhetett volna. *(Úgy van! jobb felől.)* Én tehát azt, hogy nálunk a trónöröklési rend egészen tisztába hozva nem lenne, el nem ismerhetem. Egyet elismerek t. képviselő úr, *(Halljuk! Halljuk!)* azt t. i. hogy maga ezen trónöröklési rend minden körülírással, minden részletével magába a törvénykönyvbe nincsen felvéve, hanem utalás történik egy más, hogy úgy fejezzem ki, házi szabályra, a melynek rendelkezései, a nélkül hogy taxative felsoroltattak volna, a mi törvényünk által közvetve recipiáltattak. Ez az álláspontom az egyik kérdésben.

A másik szempont a trónöröklési rend nyilvántartása. *(Halljuk! Halljuk!)* Erre vonatkozólag elismerem, hogy a trónöröklési rend, forma szerint, ma alkotmányos tényező által nyilván nem tartatik. Nem tartatik nyilván azért, mert a közös külügyminister, mint a császári ház minister, közös ministernek tekinthető nem lévén, a mennyiben e minőségében tartja nyilván a trónöröklési rendet, ő e minőségben s ezt el kell ismernem, alkotmányos befolyás alatt, ellenőrzés alatt nem áll. E kérdést, ha jól tudom, épen a t. képviselő úr volt szíves most egy vagy két esztendeje megpendíteni. Én a magam részéről ezt a kérdést tanúlmány tárgyává tettem. Komolynak is tekintem azt, s ezért tanúlmány tárgyát is kell annak képeznie. Megfelelően elő kell azt készíteni és alkalom adtán meg is kell azt oldani. *(Élénk helyeslés.)*

Sokkal fontosabb e kérdés, sem hogy ezzel szemben ma már végleges álláspontot foglalhatnék el. Az ilyen kérdéseket, minden ízűkben, minden részletükben a legalaposabban kell előkészíteni, úgy, hogy homály, kétely, félreértés ahhoz ne férjen. *(Úgy van! jobbfelől.)* Másodszor

Digitized by Google

azt a szempontot kell érvényesíteni ezen kérdéseknél, hogy itt nem újabb eszméknek, újabb irányzatoknak, újabb követelményeknek a megvalósítását akarjuk, hanem rendezni akarjuk ezt úgy és akkép, a mint ez törvényeinkben, minden kétséget kizárólag meg van alapítva. *(Élénk helyeslés)* Mivel pedig ilyen kérdésekkel szemben ezen helyről, megfelelő előtanulmányok nélkül, végleges álláspontot foglalni képes nem vagyok, de másrészt mert hiszen, hála Istennek, a trónöröklés kérdése nálunk olyan, hogy ezek a kérdések a kiszámíthatlan jövőre, akut jelleggel nem bírnak, úgy, hogy semmi indok sincsen itt praecipitált tárgyalásra vagy határozathozatalra: igen kérem a t. képviselő urat, hogy határozati javaslatának mai felvetéséhez ne ragaszkodjék, és a házat, a mennyiben a t. képviselő úr fen tartaná a határozati javaslatot, hogy az általam felhozott indokoknál fogva azt mellőzni és a költségvetési tételt elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Ugron Gábor képviselő úr kíván személyes kérdésben szólani. *(Halljuk!)*

Ugron Gábor: T. képviselőház! A t. miniszterelnök úr nyilatkozata után két kijelentést kell tennem. *(Halljuk!)*

Egyik az, hogy én egy pillanatig sem állítottam, hogy kétségben volnék vagy Magyarország hatóságai kétségben lehetnének a trónöröklési rend iránt. Csak azt mondottam, hogy praesumptiv trónörökösről és trónörökösökről össze-vissza beszélnek, tehát a közvéleményben a fogalmakat tisztázni kell. Arra nézve osztozom a miniszterelnök úr felfogásában, hogy a trónöröklés kérdésében valami veszély, valami viszály most be nem következhetik, akképen áll a trónöröklésre nézve az uralkodóház családfája jelenleg.

Másrészről a miniszterelnök úr azon kijelentése után, hogy t. i. a kérdést elég fontosnak és lényegesnek tartja arra, hogy bővebb tanulmányokat tegyen és szükségesnek tartja, hogy Magyarország önállóságának, közjogunk hiányainak pótlása tekintetében e kérdés tanúlmányoztassék: engedek a miniszterelnök úr felszólításának és határozati javaslatomat visszavonom. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Pázmándy Dénes képviselő urat illeti a szó.

Pázmándy Dénes: T. képviselőház! Lehetetlen, hogy azokra, a miket a t. előadó úr elmondott, zárbeszédemben ne reflectáljak. *(Halljuk!)*

T. ház! Mindenekelőtt tartozom azzal a kijelentéssel, hogy az előadó úr messze túlment azon, a parlamenti szokások által körvonalozott szerepen, a mely egy bizottság előadóját a magyar törvényhozásban megilleti. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert az előadó mindig a bizottságnak hivatalos organuma és a házban körülbelül csak azt mondja el, a mi a bizottság tárgyalásai alatt előfordúlt vagy a tárgyalásokkal kapcsolatban van. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Már pedig én, mint a pénzügyi bizottság tagja és — hivatkozhatom a többiekre is, kik itt vannak — egy szót sem hallottam a bizottsági tárgyalások alatt azokról, a miket a t. előadó úr elmondott; ezek ott nem fordúltak elő *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és így az ő véleménye nem lehet a bizottság véleménye, ezekre ő megbízatást nem kaphatott, csak az ő egyéni véleményét képezhették azok az eszmék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De nagyon szomorú is volna, ha akadna Magyarországon parlamenti bizottság, mely azokat az eszméket és azokat az elveket elfogadná, melyeket a t. előadó úr itt fejtegetett. Ismerjük mi azokat; nem újak reánk nézve.

Horváth Gyula: Itt a parlamentben újak!

Pázmándy Dénes: Ott vannak ellenségeinknél, az osztrák íróknál, a német íróknál, kiknek könyveiben benne vannak, kezdve attól, hogy Magyarország hódított tartomány, a Habsburgok hódított földje, mert a törököktől visszavették, kezdve ettől az elvtől egészen addig, mely a magyar királynak a színeit, czímereit egyszerűen összehasonlítja egy börzebáró jogaival, mint egy magántulajdonnal. Ezekből az eszmékből nem kérünk; ezekre a történeti fejtegetésekre nem is felelek, mert ezekre megfeleltek évtizedekkel ezelőtt hőseink, azon eszmék érvényesítésére megfelelt 1848—1849-ben honvédeink kardja. Hanem egy pár történeti tévedésre mégis felhívom a t. ház figyelmét. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Azt méltóztatott állítani, hogy Kossuth a magyar koronát felajánlotta a muszka czárnak. Ez történeti falsum; nem ajánlotta fel. Azután a t. előadó úr összehasonlította, hogy csak in parenthesi mondjam, az angol királyné titkárát, Ponsomby lordot a mi Kabinet-Kanzleiunk fejével Angliába. Ez az állás kívül áll a parlamenti ellenőrzésen, mert a czíme is mutatja már: privat secretarius — magán titkár.

Asbóth János előadó: A functioja ugyanaz!

Pázmándy Dénes: Először is nem ugyanaz a functioja, másrészt a költsége nincs is benne az angol budgetben és így ez a hivatal nem téveszthető össze a mi kabinet-irodánkkal, a mely Magyarországon parlamenti ellenőrzés alatt áll, mert annak költségeit az országgyűlés szavazza meg.

A t. előadó úr azt mondja, hogy a magyar udvartartás korlátozná ő Felsége személyes szabadságát. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Ez teljesen új theoria, mert mi a magyar udvartartást épen

Digitized by Google

azért kérjük, hogy ő Felsége ne legyen korlátozva elhatározásaiban egyoldalú informatiók által, azon felfogásában, a mely kell, hogy szabadon nyilvánulhasson itt Magyarországban és a magyar ügyekről bárhol. Engem, t. ház, a ministerelnök úr felvilágosításai nem nyugtathatnak meg, mert már most világos, hogy nem akar ő magyar udvartartást, hanem csak az udvar külső megjelenésében bizonyos alkalmakkor akar némi magyar sallangot. Ez nem felel meg a mai törvényes állapotnak, mert magyar királyi udvartartásnak létezni kellene, miután az itt a budgetben van s miután az közjogunkon alapúl. Ha hivatkoztunk határozati javaslatunkban arra, hogy új törvénykezési actust tartunk szükségesnek, ez nem azért történt, mintha azt tartanók, hogy az országnak ehhez ma már nincs joga, hanem azért, mert azok a törvények, melyek a magyar udvartartást instituálják, régiek, elavultak és azokban oly méltóságokról is van szó, a melyek annak idején, mint az egész világon, Magyarországon is közjogi functiot teljesítettek, de a melyek ma, a parlamentaris kormányzat idejében, nem teljesíthetnek közjogi functiokat. Ezért kívántuk határozati javaslatunkban, hogy törvényben legyen meghatározva hogy a magyar udvari méltóságok micsoda hatáskörrel bírnak; de nem azért mondtuk ezt határozati javaslatunkban, mintha arra tartanók szükségesnek külön törvény hozatalát, hogy a magyar udvartartás egyáltalában megalapíttassék, mert ez közjogilag létezik.

Még csak egyet vagyok bátor a t. előadó úr figyelmébe ajánlani. Úgy látszik, ő nagyon enthusiasmirosva van a bécsi udvar és udvartartástól és ezt fenn akarja tartani. Kérdés, hogyan fér össze az ő hazafiúi érzésével, ha felmegy Budára és ott azt látja felírva: K. u. k. Schlosshauptmannschaft? Ha egy emberre talál, a ki egy szót sem tud magyarúl, a ki, mint a múlt héten történt, rárivall egy emberre, hogy: »Hier wird nicht ungarisch gesprochen!«? Hogy tetszik, ha elmegy Gödöllőre és talál ott egy vadászmestert, a ki szintén német ember, a ki egy magyar emberrel szemben — nem akarom a kifejezést felemlíteni — dehonestaló kifejezéssel élt az egész magyarságra nézve? Ha ezen állapotokat tűrjük, akkor ne csudálkozzunk, ha nemzetünknek, államiságunknak itt az államban is annyi ellensége van, mert magunk nem szerezzük meg azt a respectust, a mely a magyar államiságot és királyságot kell, hogy mindenütt körülvegye.

Végre még a t. ministerelnök úrhoz egy kérdést akarok intézni. A t. ministerelnök úr egyszersmind pénzügyminister is s így kell, hogy a költségekre is nagy súlyt fektessen. A költségvetésben 4,650.000 forint van előirányozva a királyi udvartartásra. Ez összegnek legnagyobb része ma elvész az országra nézve, mert azt hiszem, nem tévedek, ha azt mondom, hogy azon színművészeti költségeken és segélyezéseken kivül, a melyeket ő Felsége magánpénztárából ad Magyarországon, 2—300.000 forintra tehető az az összeg, a melyet az udvar Magyarországon való tartózkodása alatt elkölt; ha mindent összeveszünk is, nem megy egy millióra sem az egész. Tessék nekem egy országot mutatni, a mely éveken át ily nagy összegeket szavaz meg királyi udvartartás czímén és abból a költségből azután ily csekély, majdnem elenyésző rész marad meg az országban. Ez financialis hátránya az országnak, de anyagi sérelme magának a fővárosnak is és már ezen szempontból is ragaszkodnia kellene a ministerelnök úrnak a magyar udvartartáshoz.

Miután — ismétlem — engem sem a t. ministerelnök úr érvei nem győztek meg, a t. előadó úrnak pedig egész beszédéből épen azt a következtetést vonom le, hogy lehetetlen most nem ragaszkodni a magyar udvartartáshoz, mert hisz csak ennek a külföldi szellemnek befolyása alatt lehetett az előadói székből ily magyarellenes beszédet tartani: ennélfogva én kérem a t. házat, méltóztassék határozati javaslatomat elfogadni. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Asbóth János előadó: Egy perczig sem tűrhetem . . . *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ohó! Elég lesz egy baklövés egy napon!)* . . . visszautasítás nélkül azt, hogy Pázmándy t. képviselőtársam azt az állítást tulajdonítja nekem, hogy Magyarország meghódított tartomány. Magyarország minden időben regnum independens volt; én csak azt mondtam, hogy Magyarország elvesztett részeit, a Habsburg-ház, egyesítve erejét a nemzet erejével, visszavívta.

A mi Pázmándy t. képviselőtársam azon kívánságát illeti, hogy itt ne beszéljek egyebet, mint a mi a bizottságban tárgyaltatott, erre nézve van szerencsém a t. háznak tudomására hozni, hogy a királyi udvartartásról a bizottságban másképen szó nem volt, mint hogy az ellenzéki tag urak bejelentették, hogy igényüket a külön udvartartásra fentartják. Ha egyebet nem szóltam volna, csak ezt, kár lett volna ide jönnöm. Egyébiránt, mint előadó, nem vagyok a ház hivatalnoka, hanem a háznak tagja vagyok s igyekeztem legjobb tudomásom szerint eleget tenni előadói kötelességemnek, de nem mondtam le arról, hogy képviselői jogomat gyakoroljam, egyszerre pedig: innen is, onnan is, nem beszélhettem. Mint előadó mondtam olyanokat is, mint egyéni nézetemet, a melyekért a felelősséget senkire másra nem hárítom.

Végre arra is kívánok válaszolni, hogy vajjon tetszik-e nekem az, hogy a budai vár-

Digitized by Google

palotában föl van írva: Schlosshauptmannschaft s azt mondják: »Hier wird nicht ungarisch gesprochen.« Megvallom, hogy ez nekem sem tetszik és meg vagyok győződve, hogy ez alárendelt közegeknek oly tapintatlansága, a mely, ha a kormány azt szóvá teszi a főudvarmesteri hivatalnál, orvosolva lesz.

Elnök: Kíván-e még valaki szólani? Ha nem, akkor a tanácskozás be van fejezve. A mennyiben a tétel egy oldalról sem támadtatott meg, gondolom, méltóztatnak hozzájárúlni, hogy a 4,650.000 forintban fölvett udvartartási költséget elfogadottnak jelentsem ki. *(Helyeslés jobb felől.)* A tételt elfogadottnak jelentem ki.

T. ház, ettől függetlenül Pázmándy képviselő úr határozati javaslatot adott be, a mely a következőleg hangzik.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa a határozati javaslatot).*

Elnök: Következik a szavazás. A kérdés az lesz, elfogadja-e a t. ház a Pázmándy Dénes képviselő által beadott határozati javaslatot, igen vagy nem? Kérem azon képviselő urakat, kik a határozati javaslatot elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Gondolom, kimondhatom a határozatot, hogy a ház többsége nem fogadja el a határozati javaslatot.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvas):* Ő cs. és apostoli kir. Felsége kabineti irodája és e kabineti iroda nyugdíjai. Rendes kiadások II. Kiadás. Személyi járandóságok, dologi kiadások és nyugdíjak együtt 145.446 frt. Ebből a magyar korona országait illető felerész 72.735 frt.

Bernáth Dezső jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! A kabinet iroda tételénél egy sajátságos, közjogi szempontból és megfigyelésre méltó jelenségre kívánom a t. ház szíves figyelmét kikérni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Bevezetésül megjegyzem, hogy az én hitem és jogi meggyőződésem szerint a kabineti iroda tételénél nyilt törvénysértéssel állunk szemben. Érdekelni fogja felszólalásom a t. miniszterelnök urat, az ő Felsége személye körüli t. minister urat, talán a t. igazságügyminister urat, de első sorban a ház igen t. elnökét. *(Halljuk! Halljuk!)*

Egy alázatos és tiszteletteljes kérelemmel kellene kezdenem, melyet a képviselőház igen t. elnökéhez volnék intézendő, t. i. azzal a kérelemmel, hogy legyen szíves a képviselőház igen t elnöke engem felvilágosítani arról, hogy midőn a kabineti iroda tétele tárgyaltatik, vajjon az melyik minister felelőssége alatt tárgyaltatik? Nem tudom, hogy van-e az igen t. elnök úr abban a helyzetben, hogy engem e tekintetben felvilágosíthasson. De nem akarom őt zavarba hozni; sőt igyekezni fogok őt ebből a zavarból kisegíteni azzal, hogy felszólalásomnak épen egyik kardinalis, kiemelkedő pontja az, hogy Magyarország költségvetésében vannak tételek, melyek ministeri felelősség nélkül valók.

Már most, t. ház, mielőtt ezen alkotmányjogi érdekes tételnek rövid ventilálásába bocsátkoznám, a lefolyt jelenet után szinte kötelességem azon támadásokra, melyek az előadói székből csak az imént hangzottak el, legalább nagyjában reflectálni s ha azt mégis nem teszem azon mértékben, a melyben kötelességem lenne, első sorban annak tulajdonítsa a t. előadó úr, hogy, a mint azt nagy köszönettel kellett tapasztalnunk, a refuset már megkapta a miniszterelnök úr részéről, a ki sietett kellő mértékére leszállítani azon gyanusítást és azon, köztünk insinuationak nevezett modort, melyen a t. előadó úr más pártok loyalitását egészen a jacobinusokig volt szíves compromittálni akarni.

A másik, a mi engem attól fölment, hogy a t. előadó úr elocubracioira vagy rodomontadjaira bővebben válaszoljak, az, hogy nem voltam abban a szerencsés helyzetben, hogy azt a beszédet egész összefüggésében élvezhettem volna. Mert a parlamenti élvezetek igazán ritka nemével kínált meg bennünket a t. előadó úr; egy részét voltam is szerencsés hallani és ezen sporadice kiszakított részből magamnak jelszavakat jegyeztem fel. Egy és ugyanazon lélekzet alatt beszélt a t. képviselő úr Dessewffy száraz dajkájáról, beszélt a loyalis generalszószról, beszélt rühes kutyákról és nyomban rájött a király lefejeztetésére. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Ez, t. ház, olyan conglomeratuma az eszméknek és annyira nem parallel és harmoniába futó eszmemenet, hogy valóban aggódom az iránt, hogy milyen bonczkés alá vegyem ezt a tételt, mert akármelyiket szakítanám ki ezen, mindenesetre illustris eszmék közül, arra kell jutnom, hogy a másik nem parallel azzal az eszmével és igy meg kell nyugodnom abban, hogy a t. előadó úr olyan extasisban mondta el azokat, a mely után a mentők segélye következhetik. *(Hosszantartó élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

A mi már most felszólalásom komoly értelmét és tárgyát illeti, kegyeskedjék a t. ház nekem néhány perczre türelmet szentelni, mert a dolog megérdemli sok szempontból, hogy megvitassuk. *(Halljuk! Halljuk!)*

Be van állítva a mi költségvetési törvényünkbe a kabinet-iroda czíme alatt már 1867., illetve 1868 óta egy tétel, a melyre nézve — hogy financialis részét is érintsem, mely a t. miniszterelnök urat bizonyára másik minőségében is élénken érdekli — melyre nézve, mondom, calculus azt mutatja, hogy míg 1868 ban 36.400 frttal volt felvéve a költségvetésben, ez

Digitized by Google

idén már 73.000 frtra emeltetett föl, tehát a természetes fejlődés rendje szerint, mint a hogy Magyarországon — fájdalom — a terhekkel vagyunk, hova tovább elértünk oda, hogy immár kétszeresével állunk szemben annak az összegnek, a melyet illdgalis módon már 1868-ban beállítottak. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

A bizonyítandó tétel, a mit magamra vállaltam, az, hogy e kabinet-irodának a költségvetésbe való ilyen felvétele ellenkezik alkotmányunkkal, azok a functiok pedig, a melyeket ezen kabinet-iroda végez, ilyen szervezetében, a hogy most fönnáll, daczára annak, hogy annak bizonyos osztálya részéről a jóindulatot nem akarom kétségbe vonni, de ilyen szervezetében határozottan ellenkezik minden nemzeti politikával, melyet én a magam részéről és ama párt, a melyhez tartozni szerencsém van, elfogadhatna, mert azok a nézetek, melyeket ma e tekintetben elfoglalni szerencsém van, nemcsak egyéni vélemények, hanem magának a pártnak is, melyhez tartozni szerencsém van, nézeteit képviselik.

Már most, t. ház! Láttunk itt egy kabinet-irodát. Hát miből áll ez a kabinet-iroda és mi ez a kabinet-iroda? Igaz, hogy Magyarországon legtöbbnyire az a közvélemény él, hogy a Pápay osztályfőnök vezetése alatt álló iroda volna tulajdonképen a kabinet-iroda. Azonban ez nem így van, hanem van egy közös igazgatás alatt álló úgynevezett Hofkanzlei, a mely fel van sorolva az 1893-ra kiadott u. n. Hof- und Staats-Handbuch« czímű hivatalos kiadmányban és a melynek tételei között én nemcsak azt találom meg, hogy ezen Hofkanzlei-nak, mely a Hofstäbek között szerepel, az a szervezete, a mely itt fel van véve, egészen ellenkezik azzal, a mi valóságban van, hanem megtalálom azt, hogy ezen Hofstäbe czímen felállított Hofkanzlei-ban tulajdonképen összesen két magyar embert ismerek és semmivel sem többet. *(Ellenmondás jobb felől.)* Hát hiszen a névsor a kezemben van és azt rögtön fel fogom olvasni a ministerelnök urnak. Meglehet, hogy tévedek, hanem a nevek és epithetonok után ítélve azt hiszem, hogy nem fog egy harmadikat a minister úr kipéczézni. Meglehet, hogy van egy harmadik, a ki magyar ember számba jöhet, talán az a König von Aradvár. Hát mondjuk, hogy hárman vannak.

Hanem a mi fundamentalis törvényünk, az 1848: III. tcz. és specialiter annak 3. és 4-ik szakasza megállapítja azt, hogy Magyarországon van a végrehajtó hatalmat intéző felelős ministerium, a melynek minden functioért itt a parlamentben kell helyt állania és a felelősséget elvállalnia. Azonkívül meg kell jegyeznünk, hogy ezen 3-ik törvényczikk 3-ik szakaszában a 67-iki törvényhozás által azon részében, mely a nádorra vonatkozott, módosítást szenvedett ugyan, de a többi rész ezen törvényszakasznak az által, hogy az exemptio kiválólag és kizárólag a nádori tisztségre nézve statuáltatott, még csak megerősítést is nyer. Tehát az 67-iki törvényhozás az 1848. évi III. tcz.-nek alapvető intézkedéseit nemcsak hatályon kívül nem helyezte, de a ministeri felelősség elvét még újabban is declarálta. Azonkívül itt van a törvénynek 7. §-a, a mely igen érdekes világot fog vetni a fejtegetéseim végén előadandókra. A szakaszt szószerint föl kell olvasnom, hogy a vitatkozás terén e részben véleményeltérések ne merüljenek fel *(olvassa)*: »Az érsekek, püspökök, prépostok s apátoknak és ország zászlósainak kinevezése, a kegyelmezés jogának gyakorlata és a nemességnek, czímeknek — a mi most következik arra fektetek súlyt — s rendeknek osztása, mindig az illető felelős magyar minister ellenjegyzése mellett, egyenesen ő Felségét illeti«.

A 21. §. ezen 1848. évi III. törvényczikkben rendelkezik a közjogi fogalmak szerint ezelőtt nem ritkán homályban hagyott jura reserváták felett is, mert hiszen tudjuk, hogy a felségjogok közt megkülönböztették a tiszteleti jogokat, a fentartott jogokat és megkülönböztették némely közjogász szerint az úgynevezett kitűnő felségjogokat. Már most az 1848: III. törvényczikk 21. §-a a felség a fentartott vagy ha úgy tetszik, tiszteleti jogairól így intézkedik: »A 7. §-ban említett s egyenesen ő Felségének fentartott tárgyakat, a személye mellé rendelt felelős magyar minister fogja a mellette levő álladalmi tanácsnokokkal és személyzettel kezelni«. Tehát e szakasz az 1848. évi III. törvényczikk 7. szakaszában foglalt dolgokról rendelkezik, melyek között a czímek osztogatása is világosan benfoglaltatik s a mellett az administratio mikéntjéről is úgy intézkedik, hogy e kérdéseket a felség személye körüli minister hatáskörébe utalja.

Még egy általános tételt kell megemlítenem, mielőtt a deductiora térnék. Az 1848-iki III. tcz. 13-ik szakasza úgy intézkedett az általa is ismert Ausztriát és Magyarországot közösen illető bizonyos dolgokról, hogy azokat a felség személye körüli minister fogja ellátni. Már most az önök elődei 1867-ben megcsinálták a kiegyezést s akkor e pontra nézve vagy kifeledték az intézkedést vagy nem bírták keresztülvinni, mert egyrészt azt, a mit a 48-iki törvény a felség személye körüli ministeriumhoz utalt, a delegatio pótolta, másrészt maradtak hézagok, mint a kabinet iroda kérdése is, melyre nézve Magyarország összes törvényeiben nem találok semmiféle oly dispositiot s nagyon kérném a túloldal összes jogászait, legyenek e részben segítségemre, mely feljogosítaná a magyar kormányt arra, hogy a

Digitized by Google

kabinet-iroda czímét a magyar költségvetésbe felvegye.

Mert miként áll a dolog? Az 1867: XII. törvényczikk 7. §-a, a magyar királyi udvartartásról világosan kimondja, hogy az nem közös ügy. Már most e kabinet-iroda dolga egy sajátságos amphibium. Mert nem tartozik az udvartartáshoz, hanem külön lebegő valami, mely a költségvetést megterheli, sőt még nyugdíjakat is statuál, de a nélkül, hogy erre a kabinets kanzleira a magyar kormánynak legcsekélyebb befolyása volna. E kabinet-iroda kinevezései az u. n. Oberhofmarchall-Amt útján eszközöltetnek, mindenféle ministeri ellenjegyzés nélkül, sőt mi több — s ez még fokozza alkotmányjogi aggodalmaimat — ezen osztályfőnöki állásból, mely azonban alá van rendelve ő excellentiájának, valami Braun urnak, a ki valami 36 rendjellel bír, de kiről nem tudom kicsoda *(Derültség)* — mondom — ez állásból kinőtte magát az a közjogi veszély, melyre nézve örömmel hallottam a t. ministerelnök úr ajkairól ma is, hogy az u. n. udvari informatio absolute nem egyeztethető meg semmiféle közjogi fogalmakkal és különösen nem egyeztethető meg a ministeri felelősség elvén felépült parlamentalis kormányrendszerrel. És mit tapasztalunk? Elvileg szabad a ministerelnök urnak azt megtagadni, de tényleg nem fogja velem szemben letagadni, hogy az emberi természetben rejlő erőnél fogva, melynek a fejedelem, a király maga is alá van rendelve — nem volna király, ha nem így állana a dolog — a hozzá közelebb eső Pápay személye által a legnagyobbmérvű politikai befolyásolásnak hosszú időn át ki volt és ki van téve minden felelősség nélkül. Emlékezzünk vissza, hogy mikor most a válság küszöbön állott, azt hiszem, hogy a hivatalos retortákon keresztül szürődött le a hir, én legalább azt hiszem — szárnyra kapott Magyarországon a hír, hogy Pápay osztályfőnök lesz a felség személye körüli ministernek kirendelve. És mivel indokoltatott ez? Indokoltatott azzal, hogy épen az a felelősség nélkül viselt kivételes állás jövőre megszüntettessék és alkotmányos felelősség terhe mellett gyakorolja az illető férfiú ezt a jogot. Nagyon sajnálom, hogy a csalódás kettős volt, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* a mennyiben nemcsak a felelősség nélkül való kormányzás nem szűnt meg, de még feleslegül, nagyon feleslegül gr. Tisza Lajost is megkaptuk ő Felsége személye körüli ministernek. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Én óhajtom, hogy a t. minister úr ezen minőségében nekem módot és alkalmat nyújtson arra, hogy az ő cselekedeteit, mint ministerét másképen bíráljam meg, mint annak idején megbíráltam, mint képviselőét. Ha nekem erre alkalmat fog szolgáltatni, in specie ezen kérdés szempontjából most mindjárt, csak örömmel fogom teljesíteni azon mindenkire kötelező szabályt, hogy a minister úr cselekedeteit objective bíráljam meg és ha érdeme lesz, azt is szívesen fogom elismerni.

De, t. ház, az a kérdés, hogy megengedhető-e ez egy alkotmányos államban, midőn a paritas elvén építettük fel — önök építették fel — azt az úgynevezett personal-uniot, a mint azt Beksics barátom nevezni szereti . . . . . .

Beksics Gusztáv: Úgy is van!

Polónyi Géza: . . . . S mennyiben illik ezen personal-unioba, ezen paritasi rendszerbe az az u. n. Kabinets-Kanzlei? Mert csodálatos egy amfibium ez. Itt találkozom az indokolásban — deus ex machina — azzal a tétellel, hogy ezen u. n. Kabinet-Kanzlei költségeinek fele illeti Magyarországot. Miért nem az egész? Miért épen a fele? Vagy miért nem a harmadrészét? Én erre fölvilágosítást kérek a t. ministerelnök úrtól. Jelenti ez a felerész azt, hogy ez egy közös institutio? Szabad ezt nekünk elismerni? Hiszen akkor quota szerint kellene tárgyalni és nem felerészben *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és a közös ministerium alatt kellene, hogy álljon. Tehát nem közös intézmény. De méltóztassanak megnézni ezt, az ezen szempontból csodabogár költségvetést, milyen eleven distinctiokat találunk benne, pl. az udvartartásnál világosan kimondják, hogy magyar királyi udvartartás; de ezen tételnél nem azt mondják, hanem azt mondják — ez Asbóth János képviselő úr közjogából került ki, *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* azt mondják: ő cs. és apostoli kir. Felségének kabinetirodája és a kabinetiroda nyugdíja. Bocsánatot kérek, legyünk ezzel tisztában. Én nem akarom vicialni a Felség azon jogát, sőt szükség esetén nagyobb mértékben is akarom ezt számára biztosítani; de hogy én, mint magyar közjogász, elismerjek egy oly közjogi factort, mely ő császári és apostoli királyi Felségének személyes joga alatt ministeri felelősség nélkül állít be ily tételeket, ennek helyességét, remélem, a t. ministerelnök úrnak vagy nem tudom, ki a ressortminister, aligha fog sikerülni velem elhitetni.

De a mi már most ezen furcsa amfibium functioját illeti, hogy e tekintetben is szellőztessem a helyzetet, tudomásúl kell venni a t. háznak, hogy pl. a személyi részben milyen furcsaságok állanak elő ilyen közjogi non sensből. A t. ministerelnök úr, vagy nem tudom kicsoda, beállított öt kabineti titkárt. Kezembe veszem a Hof- und Staats-Handbuch-ot, mert ez sincs magyarúl és abban azt látom az 1893-iki kiadások között, hogy nem öt titkár van, hanem nyolcz.

Wekerle Sándor ministerelnök: Czímmel és jelleggel.

Digitized by Google

Polónyi Géza: Wirkliche Hof-Secretäre! *(Derültség a bal- és szélső balon.)* Ez, azt hiszem valóságos. Augustin Karl. Nem hiszem, hogy magyar ember volna. *(Felkiáltások a jobboldalon: Magyar ember!)* Demelič, *(Felkiáltások a jobboldalon: Magyar ember!)* vagy Panyova, *(Közbeszólás a szélsőbalról: Magyar ember! Derültség.)* Fedor. *(Közbeszólás a szélsőbalról: Magyar ember! Derültség.)* Mardegani. *(Közbeszólás a szélső balról: Magyar ember! Derültség.)* Hawerda, *(Közbeszólás a szélsőbalról: Magyar ember! Derültség.)* Maszhek von Maasburg, *(Közbeszólás a baloldalon: Magyar ember! Derültség.)* Hahn Cornél, *(Közbeszólás a szélső balról: Magyar ember! Derültség.)* Parisini, *(Közbeszólás a szélső balról: Magyar ember! Derültség.)* Marsó Géza, a kiről úgy tudom, hogy magyar ember.

Ha ezen sematismus többi tételeit méltóztatnak megtekinteni, nem akarok azzal úntatni, hogy ezen Przemysl és nem tudom micsoda neveket felolvassam — arról méltóztatnak meggyőződni, hogy ezen Kabinets-Kanzlei-beli állások betöltésénél a paritas nemcsak nincs helyreállítva, de azzal a furcsasággal találkozunk, hogy ha helylyel-közzel magyar ember kénytelen Bécsbe felmenni — a legutóbbi időben, igaz, azon változás állott be, hogy most legalább ildomos hangon beszélnek az emberrel, de mindig azon kezdik, hogy: es thut mir sehr Leid, aber ich spreche nicht ungarisch és elvezetik az embert hét irodán keresztül, a míg valaki találkozik, a ki lefordítja, hogy az a valaki mit mondott neki. Ezelőtt, igaz, még így sem volt. Meg kell még azt is jegyeznem, hogy a kabinet-irodában igen sűrűn fordúlnak elő jelenetek, melyek panaszra szolgáltatnak okot, mert ott csak azon embereknek van biztosítva az entrée, a ki a gomblyukában azt az ismeretes vörös gombot vagy valamely rendjel-szalagot visel, mert különben ott kétszer-háromszor-négyszer kell megjelennie, a míg meghallgatják. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

De ezek utóvégre is személyes, mellékes dolgok, ezekkel nem úntatom a t. házat; de azt mindnyájan tudjuk, hogy Magyarországon él az a czím- és rangkórság, mely a többi közt az u. n. császári és kir. udv. szállító czímben nyilvánúl.

Wekerle Sándor ministerelnök: Ez az udvartartásra tartozik.

Polónyi Géza: Mindjárt rájövök. Ha a ministerelnök úr azt hiszi, hogy az udvartartásra tartozik, akkor rosszúl van informálva ezen dolgokról. — Abban tökéletesen igazsága van, hogy ajándékoztatik az Obersthofmeisteramt által. De ez nem érdekel engem, hanem érdekel első sorban az, hogy az 1848. évi törvényczikk felolvasott 7. §-a azt mondja, hogy a czímek adományozása Magyarországon az ő Felsége személye körüli minister hatáskörébe utaltatik s a melynek administratioját is e törvényczikk 21. §-a előírja. Kérem az ő Felsége személye körüli minister urat, sziveskedjék engem felvilágosítani az iránt, hajlandó-e a jövőre is egyáltalában e csász. és kir. udvari szállítói czímet közjogunkkal megegyezőnek tekinteni és hajlandó-e törvényes hatáskörét e kérdésre nézve érvényesíteni? De nem olyan egyszerű dolog ez, t. ház s ha csak enynyiből állana, fel sem hoztam volna, hanem ezen czímek után, mint méltóztatnak tudni, taksát is szokás fizetni, a mely különböző. Az udvari szállítói czím fejenként méretik ki és hogy ha egy czég udvari szállítói czímet kap, a hány fél folyamodik, a hány czégtárs van, annyiszor kell azt a 2—300 forintnyi taksát lefizetni. Már most azt szeretném tudni, hogy hova lesz ez a pénz? És megmondom én azt is, hogy hova lesz és épen ez az, a mit én Magyarország törvényhozási termében nem akarnék pártkérdésnek tekinteni és egész tisztelettel kérem a t. többséget — indítványt vagy határozati javaslatot e kérdésben be nem nyújtok — de méltóztassék figyelemmel kísérni, vajjon ez abusust lehet-e Magyarországon továbbra is eltűrni, vagy sem?

Mert miként áll a dolog? Ő Felsége, mint ismert lovagias fejedelem, rangjával és királyi méltóságával nem tartotta és nem tartja összeegyeztethetőnek azt, hogy az ezen módon összeszedett pénzek az udvartartás költségeire fordíttassanak. Ezért mondottam én azt, hogy e pénzek nem fordíttatnak az udvartartásra, hanem csodálatos módon fordíttatnak egy még classicusabb czélra. Megalkottatott az ú. n. »Hof-Titel-Taxen-Fond«. *(Általános derültség.)* Hát igen, a »Hof-Titel-Taxen-Fond«, ez a czíme. Már most, miután magyar emberek is u. n. udvari szállítók, érdeklődtem az iránt, hogy a magyar udvari szállítás mily czélokra fordíttatik. Talán a paritas elvének megfelelőleg Magyarország közmívelődési intézeteinek jut-e valami vagy jótékony czélokra, vagy talán jótékony pártalamizsnára, választási költségekre? *(Derültség a szélső baloldalon.)* De meggyőződtem róla, hogy mindezekre nem jut, hanem, hogy azok a taksák, igaz, humanitarius, sőt közmívelődési, de kizárólag bécsi czélokra fordíttatnak és pedig u. n. gyűjteményi czélokra, régiségtári gyűjtemények, museumok alapítására, úgy, hogy a Bécsben legutóbb felépült museum kőtábláján, úgy mint a szegedi törvényszék épületén *(Nagy derültség a szélsőbalon.)* azt méltóztatnak rajta találni, hogy épült a »Hof-Titel-Taxen-Fond«-ból. *(Derültség a szélső balon.)* Annyira furcsa e dolog, hogy épenséggel nem csodálkozom azon, hogy komoly volta daczára is derült hangúlatban tartja a t. kép-

Digitized by Google

viselőházat. De utóvégre nem jelentéktelen e kérdés s én nem is azért hoztam fel, hogy talán a kormánynak ezzel alkalmatlankodjam, de azért, mert végre-valahára akkor, mikor az ezredéves ünnepélyre készül a nemzet, talán ilyen kérdéseket, ilyen középkori, ilyen schwarzgelb remanentiakat ki kell irtanunk *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és nem kell jövendőre nézve megtűrnünk és megengednünk, hogy az alkotmány sarkalatos elveinek megsértésével, a törvény világos rendelkezéseinek ellenére ministeri felelősség nélkül és törvény nélkül költségeket szavaztatunk meg az országgal, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a melyeknek sem arányára, sem hovafordítására nézve nem értünk egyet, a mint ezt a mai nap megmutatta. *(Úgy van! a szélső boldalon.)*

De, t. képviselőház, miután felszólaltam és a t. kormány többszörös nyilatkozata szerint komolyan akar foglalkozni az udvartartás kérdésével, ugyan t. képviselőház, nem érdemelné-e meg a kormány gondoskodásának tárgyává tenni azt is, hogy az az úgynevezett marschallbiráskodás, a mely szintén egyik közjogi furcsaságunk, végre-valahára tökéletes megoldást nyerjen. Igaz ugyan, hogy a t. igazságügyminister úr volt oly kegyes az igazságügyi bizottságban engem egyszer azzal megvigasztalni, hogy majd ha a végleges és utolsó perrendtartás meg lesz csinálva, *(Derültség a szélső baloldalon.)* — reménylem, azt majd más fogja megcsinálni, a kit az igéret nem fog kötelezni — hogy akkor majd előveszszük e kérdést, de hát, t. képviselőház, ilyen udvari bíróságot tartunk fenn. A perrendtartás sehol sem állapítja meg ezen kivételes bíróságnak az illetékességét, nem vonja ki a polgári bíráskodás alól az az alá vont uralkodó család személyzetét, nem állapítja meg annak sem eljárását, sem forumait. Szóval, létezik egy egészen rejtélyes bíróság, melynek még az a hátrányos oldala is meg van, hogy ha magyar ember kerül perbe az uralkodó-család valamely tagjával, annak nem Magyarországon szolgáltatják ki az igazságot, hanem fel kell neki mennie Bécsbe perlekedni a marschallbíróság előtt. No, t. képviselőház, én ezzel a magam részéről kötelességet véltem teljesíteni, habár a párt, melyhez tartozom, ismételten érintette ezen kérdéseket, de talán ilyen behatóan és részletesen eddig ez felvetve nem volt. Mi kijelentjük, t. ház, épen úgy, mint az udvartartás kérdésénél is tettük, hogy ha ezen törvénytelen állapotok a jövő évi költségvetésben már helyrehozva nem lesznek és ha a magyar költségvetés a magyar törvényeknek, az élő törvényeknek megfelelőleg nem lesz összeállítva, épúgy mint az udvartartás költségeit, ezeket is meg fogjuk tagadni.

A mi pedig ezen kérdést illeti, t. képviselőház, én nem a financialis részt tartom a fődolognak, épen azért nem helyezek arra súlyt, hogy valaki megszavazza-e ezen tételt ez idő szerint, igen vagy nem, hanem arra igenis súlyt helyezek, hogy a t. ministerelnök úr világosítson fel minket az iránt, hogy az alkotmány mely intézkedései, a törvény mely rendelkezései alapján állította ezt be a költségvetésbe és ki felel nekünk ezért. *(Zajos helyeslés a baloldalon.)* Ezért, t. képviselőház, én ajánlom mindezeket az önök figyelmébe, azzal a sanctioval, hogy a mennyiben a jövőre is ilyen állapottal találkoznánk, kénytelenek lennénk ezen költségek megszavazásától is tartózkodni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Asbóth János előadó: T. ház! Polónyi t. képviselőtársamnak egy megjegyzése azt a kötelességet rója rám, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ha a t. háznak egyetlen egy tagja is úgy értette volna szavaimat, hogy én akár az ő loyalitását is, annyival inkább tehát egy egész t. pártnak a loyalitását kétségbe vonom, akkor tartozom azzal a saticfactioval az uraknak, hogy ez szándékom nem volt, ez, meg vagyok győződve, szavaimban nem is foglaltatik. Én csak azt emeltem ki, hogy ha vannak törekvések, melyeknek az lehet az eredménye, hogy a nemzet és királya közt az egyetértés megingattassék és ezek a törekvések loyalis phrasisokban jelentkeznek, akkor a phrasisoknak nagy értéket nem tulajdonítok. Nem mondottam azt, hogy a loyalitást magát kétségbe vonom.

Bernáth Dezső jegyző: Horváth Gyula!

Horváth Gyula: T. képviselőház! Két, igen rövid észrevételt kívánok tenni. *(Halljuk!)* Már a mult évi költségvetés alkalmával ugyane tételnél bátor voltam a t. ház figyelmét rövid időre igénybe venni és akkor is minden czélom odairányúlt, hogy figyelmeztessem a t. kormányt és a t. házat, hogy épen a kabinet-irodának ezen determinálatlan volta, a mire Polónyi Géza t. képviselőtársam is rámutatott, igen sok esetben oly gyanúkat enged beférkőzni e kérdéshez, a melyeknek existálása, azt hiszem, sem az egyik, sem a másik pártnak, sem az országnak érdekében nincs. Azt el kell ismernem, hogy mindazok a tételek, melyek az alkotmányos kormány által benyújtott költségvetésbe benfoglaltattak, átalában a kormány felelőssége alatt vannak és mint a kormány felelőssége alatt álló tételek a házban alkotmányos szempontból megbírálhatók és megbírálandók. Épen ez által nyújtatik alkalom úgy nekem, mint nyilott t. képviselőtársamnak, hogy magához a kérdéshez is hozzászólhassak.

Én teljesen hozzájárulok ahhoz, hogy mert — mint mindig a legutóbbi időben — arra történt hivatkozás, hogy vajjon ő Felségének a

Digitized by Google

kabinetirodája által minő informatiók adatnak, akárhányszor teljes jóakarattal igen derék férfiak dicsérték meg azt a kitünő férfiút, ki a magyar kabinetiroda élén áll: Pápay ő excellentiáját, hogy mily kiváló érdemei vannak a jó informatiók körül, én ezeket az érdemeket egyáltalán nem szeretem. Jobb szeretném, ha nem lennének érdemei sem a jó informatióban, sem a rossz informatióban: és a kormány gondoskodjék róla, hogy politikai és alkotmányos kérdésekben ő Felségének competens informatiót, valóságos informatiót csakis az alkotmányos felelősség mellett működő kormány nyújtson. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ez az, a mi igen kivánatossá teszi, hogy ez a kérdés megbeszéltessék, igen kivánatossá teszi nemcsak itt, a hol egy egész iroda, hol egész hivatal van szervezve. Sulyt helyeztek erre Angliában is, a hol III. György uralkodása végén, a midőn ő részint az elfoglaltság, részint a szeme gyengesége folytán rá volt utalva, hogy privát szekretariust fogadjon, a ki neki az előterjesztéseket felolvassa és ezekre az előterjesztésekre a választ megírja; ez, tekintettel az ő egészsége gyengeségére, elnézetett, annál inkább, mert ez a király privát pénztárából lett fizetve abban az időben és nem lett beállítva a budgetbe. Később ez a kérdés újból felmerült és szerencsés megoldást nyert, a mennyiben Viktoria királynő uralkodása alatt ezeket a tennivalókat a legcompetensebb személyiség, a királynő férje teljesítette és erről az angol parlamentben annak idején megemlékeztek, hogy ez a legszerencsésebb megoldása az uralkodó körüli privát szekretáriusok működésének és teendőinek. Ő elhalván, jelenleg a budgetbe van beállítva a privat szekretarius, a kinek minden tényeért az illető minister vonható felelősségre. Ő maga pedig önálló hatáskörrel biró egyéniség nem lehet.

Itt is 20—25 éven át a budgetbe be lett véve a tétel a nélkül, hogy reflectáltak volna magára a kérdésre; úgyszólván joggyakorlattá vált, hogy ő Felsége kabinetirodája főnökének oly hatásköre van, a melynek politikai jelentőségét és befolyását, ha a valóságot magát kétségbe vonni nem akarjuk, tagadni nem lehet. Mert igen helyesen fejtette ki Polónyi Géza t. képviselőtársam, hogy az uralkodók sincsenek kivéve az alól, hogy azoknak, a kikkel állandó összeköttetésben vannak, a kiknek jó, okos, helyes véleményét a felmerülő kérdésekben becsülni tanúlták, véleményét meg ne hallgassák és legkivált nagyfontosságú e kérdés akkor, mikor már az udvar berendezésénél fogva ő Felségének ritkán nyílik alkalma arra, hogy az alkotmányos kormány tagjaival és általában alkotmányos s magyar emberekkel találkozhassék. Hiszen, t. uraim, a lapokban olvashatjuk, hogy ő Felsége mily időközökben fogad egy-egy magyar ministert; azt hiszem, hogy az ő Felsége személye körüli ministernek, daczára annak, hogy Bécsben lakik, sokszor heteken át nincs alkalma ő Felségével egyáltalában találkozni és az udvarnak Bécsben való létele mellett ő Felségének nincs vagy alig van alkalma magyar egyénekkel találkozni, a kikkel pedig okvetlenül érintkeznie kellene, hogy egyes kérdések és egyes személyekre vonatkozólag magának tájékozást szerezhessen. Ily esetben nagy fontossággal bir az, hogy ő Felségére csak oly tanácsok hassanak, a melyek felelősség mellett adatnak. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* és kizárassék mindaz, a minek természete szerint az lehet a hivatása, hogy esetleg félrevezetések, fondorlatok és ki tudja, mi által vezetve, ő Felségének felvilágosítása helyett oly szinben tüntetik fel az állapotokat, hogy ő Felsége nem nyerhet a dolgokról tiszta képet. Ha voltak és vannak egyáltalában félreértések, ezeknek okát abban keresem — mert nem teszem fel, sőt nem akarom feltenni, hogy lenne oly magyar minister vagy egyáltalában magyar ember, a ki ő Felségének oly tanácsokat és felvilágosításokat adott volna, a melyek ő Felsége haragját keltették volna fel a nemzet ellen — mondom, az esetleges félreértéseket annak tulajdonítom, hogy nem alkotmányos factorok és befolyások érvényesültek, hanem oly befolyások, a melyek minden udvarnál, a mienknél is, századok tanúsága szerint sokkal több kárt tettek, mint a forradalmak *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és a melyek a forradalom előidézői, nem pedig elenyésztetői szoktak lenni. Épen azért fektetek főslyt arra, hogy a felelősség melletti ministerek keressenek minden alkalmat arra, hogy minden kormányzati és politikai ügyre nézve legyen alkalmuk tanácsot adni és ne fordúlhasson elő az eset, a mire én magam tudok hivatkozni, a magyar alkotmányos aerából is, hogy heteken át nem volt alkalmuk ő Felségének bizonyos nagyfontosságú ügyekben közvetlenül a magyar tanácsosoktól felvilágosítást kapni, hanem a közös ministerektől vagy pedig valami más úton kapta a személyes értesítéseket és informatiókat.

Ez ugyan nem zárja ki azt, hogy irásbeli előterjesztések ugyanakkor a magyar kormány tagjai által is tétettek, de természetes dolog, mindenki tudja és érti, hogy egészen más hatása van a közvetlen személyes érintkezésnek *(Élénk helyeslés bal felől.)* és egészen más az irásbeli előterjesztéseknek, még ha oly magas, szép, hivatalos stilusban vannak is irva.

Mondom, ennek a parlamentben való előhozatalát igen kívánatosnak és szükségesnek tartottam azért, mert a parlament tárgyalásai, a parlament akaratáról, szándékai és czéljairól tájékoztatják a kormányt, valamint a kormány

Digitized by Google

nyilatkozatai tájékoztatják a parlamentet; az itt lefolyt tárgyalások pedig a legjobb informatiot adják úgy az uralkodónak, mint azoknak is, a kik Magyarországról való informatioiknak keresnek más helyet és más egyéneket, de nem azt, a mely egyedül illetékes arra, hogy az uralkodónak az informatiot megadja és melynek szavában megbízhatik, tudniillik a magyar törvényes felelősség melletti kormány és magyar parlament. *(Helyeslés balról.)*

És most e megjegyzés után engedje meg a t. ház, hogy én is reflexiot tegyek a t. előadó beszédjére. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én a t. képviselő úr kijelentéseinek, hogy ha azokat mint képviselő teszi, valami rendkívüli súlyt egyáltalán nem tulajdonítok, csak akkora súlyt fektetek azokra, a mekkorát megérdemelnek, felfogásom szerint, belső tartalmuknál fogva. De a t. képviselő úr tovább ment, mert a t. képviselő úr itt az előadói székben nem csak a maga nézetének adott kifejezést, hanem egyszersmint tolmácsolta itt a parlamenthen s a jelen vitában annak a bizottságnak, a parlament első bizottságának nézeteit. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* Azt hiszem, arra nem jogosította fel a bizottság a képviselő urat, hogy olyanforma kijelentéseket tegyen, mint a minőket tett és a melyekre nézve most, a mikor azt kérdik tőle, hogy kire értette? keresi a gazdát, de nem akarja megtalálni; holott mikor tette, büszke önérzettel, azzal a vakmerő bátorsággal állott elő és mondotta, hogy vannak ily illoyalis egyének és rámutatott a magyar parlamentben arra, a mire itt 25 év alatt, sőt még a szabadságharcz idejében sem mutatott rá senki, hogy tudniillik a magyar parlamentban lennének pártok vagy egyének, a kik a phrygiai sapkát akarják az uralkodó fejére húzni, hogy azzal azután fejét is levágják.

Asbóth János előadó: Ezt nem mondottam!

Horváth Gyula: Ezt lehet megtagadni, kikorrigálni, de mondotta, mert én saját füleimmel hallottam és hallották a képviselő urak is mindnyájan. Ilyen kijelentéseket tenni nem lehet, nem szabad, mert nem tudja mindenki azt, hogy a t. képviselő úr nyilatkozatai minő súly és minő mérték alá helyeztetnek. Például azok a román deákok, a kik a magyar loyalitást megvádolják a piaczokon, azok a Schvarczenbergek, a kik megvádolják a magyar loyalitást az osztrák Reichsrathban, a kik azt insinuálják Magyarországnak, mintha itt forradalmat készítenének elő: azok akadnak itt a magyar parlamentben egy képviselőre — és örökké emlékezetes marad a t. képviselő úr neve, hogy ez alatt a negyedszázad alatt találkozott egy magyar ember, a kire, mint kútforrásra hivatkozhatnak — mondom, akadnak itt a magyar parlamentben egy képviselőre, a ki hivatkozik arra, hogy ime Magyarországon illoyalis forradalmi tendentiák vannak és ez ellen itt a parlamentben kell hogy tiltakozó szavát felemelje. *(Helyeslés a balés szélső baldalon.)* Még csak azt akarom a t. képviselő úrnak mondani, hogy tessék a saját maga szakállára, a maga felelőssége alatt a legnagyobb vakmerőségeket mondani; de midőn az előadói székben, a pénzügyi bizottság képviseletében ül, akkor kijelentéseinek olyanoknak kell lenniök, hogy azok ellen ne legyen kénytelen tiltakozni senki, sem itt a házban a nyilt ülésen, sem pedig magánbeszélgetés közben mint a hogy történt tiltakozás a t. képviselő úr által tett kijelentések folytán. *(Helyeslés. Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Ezeknek elmondása után a tételben foglalt költséget megszavazom.

Elnök: A ministerelnök úr kíván szólani.

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy Polónyi Géza t. képviselő úr direct kérdéseket intézett a kormányhoz e tételre nézve, kénytelet vagyok felszólalni. Felszólalásomban érintetlenül fogom hagyni a t. képviselő úrnak azon észrevételeit, a melyek tulajdonképen az udvartartás rendezésének körébe tartozván, azzal együttesen nyerendenek olyan megoldást, a milyen az viszonyainknak és mindenekelőtt törvényeinknek megfelel. Ilyen az udvari érmek adományozása és az azokért fizetett díjak mikénti felhasználása.

Én tehát szorosan véve a kabineti irodáról fogok szólni.

A t. képviselő úr először is azt a kérdést intézte hozzám, hogyan lehet a kabineti iroda költségeinek költségvetésünkbe beiktatását alkotmányunkkal megegyeztetni? Mi képezi a jogalapot arra, hogy azon költségek, a melyek a kormány direct felelőssége nélkül használtatnak fel, költségvetésünkbe beállíttassanak? és mi alapon tudjuk ezt közjogunkkal megegyeztetni?

Hát, t. ház, szerintem az első jogalapot az szolgáltatja, hogy 25 éve változatlanul úgy állította be ezt a törvényhozás és ajánlotta meg a kabinetirodának a költségeket. *(Mozgás és felkiáltások a szélsőbalon: Ez nem jogalap!)* Ez, bocsánatot kérek már magában véve legalább is a szokás jog által igazolt jogalap. *(Élénk ellentmondások és felkiáltások a szélső baloldalon: Visszaélés!)* De van, t. ház, egy más jogalap is és ez az, hogy a kabinetiroda tulajdonképen kiegészítő része lévén az udvarnak, a második tétel alatt megszavazott 72.000 frt nem egyéb, mint az udvartartási költségeknek hasonösszeggel való emelése.

Polónyi Géza: Szóval: közösügy!

Digitized by Google

Wekerle Sándor ministerelnök: Nem közösügy. Nincs itt semmiféle közösügyről szó; az összeg fele csak a költségek mennyiségére vonatkozik. Ezen a czímen az udvartartásnál is kifogásolni kellene a feleösszeget s épen ez mutatja, hogy az egyik jogalapot az képezi, hogy a kabinet-iroda az udvartartásnak egy kiegészítő része, mert felét iktattuk be a költségeknek épen, a mint azt az 1867: XII. törvényczikk és későbbi törvényeink az udvartartásra nézve rendelik. Mi a különbség e között és a többi udvartartási tételek között? Megegyeznek arra nézve, hogy mind a kettő a ministerium direct felelőssége nélkül használtatik fel. De mégis van egy bizonyos különbség. Azokra az udvartartási költségekre nézve a melyeket megajánl a törvényhozás előre, egy bizonyos időre, mint megajánlotta a 4 millió 650 ezer frtot az 1889: XXXI. törvényczikk, s a melyekre ugyanezen törvényczikk elrendeli, hogy azok a költségvetésbe felveendők, — ezen költségekre nézve a részleteket nem adjuk elő; ellenben azon udvartartási költségekre nézve a melyek azon előre megajánlott összegben nincsenek benne, hanem évről-évre ajánltatnak meg, külön beiktatjuk ide a költségvetésbe a felhasználás módját is, ez azonban azoknak tulajdonkép természetén, azon a jogalapon, a melyen azok beállíttatnak, hogy t. i. ezek is tulajdonkép udvartartási költségek, mitsem változtat.

A képviselő uraknak, különösen Polónyi képviselő úrnak észrevételei arra vonatkoztak, hogy ez a kabinet-iroda nem magyar, hogy ott magyarok megfelelő számmal alkalmazva nincsenek. Én csakugyan nem vagyok abban a helyzetben, hogy most számszerű adatokkal tudnék szolgálni arra nézve, hány magyar ember van jelenleg a kabinetirodában; de annyit tapasztalásból mondhatok, hogy nézetem szerint ott magyarok megfelelő számmal vannak alkalmazva. *(Ellenmondás a szélsőbalon. Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Bocsánatot kérek, a mikor arról szólunk, hogy ki magyar és ki nem magyar, akkor ne feledjük, hogy — hála Isten, — a magyar korona országainak jogara nem csak a szorosan vett Magyarországra terjed ki, hanem kiterjed a kiegészítő részeit képező Fiuméra és Horvát-Szlavon- és Dalmát országokra is. Azoknak a nem magyar nevű embereknek, azoknak a magyar alattvalóknak, a kik nem a szorosabb értelemben vett Magyarországból, hanem a társországokból valók, ezeknek a kabinetirodában való alkalmazása szintén szükséges és ezek is magyar származásúaknak mondhatók. *(Helyeslés jobb felől).* És ha a t. képviselő úr nem a neveknek hangzása után indúlna, hanem az illetőknek magyar állampolgársága szerint itélné meg a kérdést: azt hiszem, biztosíthatom, hogy akkor arra a meggyőződésre jutna, hogy ott magyarok a kellő számban vannak alkalmazva. *(Helyeslés jobb oldalon. Ellenmondás a szélsőbalon.)*

A t. képviselő úr — és erre vonatkozik Horváth Gyula képviselő úr felszólalása is — kifogást tesz az ellen, hogy nem egyeztethető meg az alkotmányossággal és a parlamenti felelős kormányzattal az, hogy a kabinetiroda ő Felségének közvetlen tanácsadója legyen.

Engedelmet kérek, a kabinetiroda ő Felségének nem közvetlen tanácsadója; ő Felsége a mi ügyeinket illetőleg csak a magyar felelős ministerium közvetlen tanácsával él. Mert, bocsánatot kérek, a parlamentaris tanácsadás alatt nem azt lehet érteni, hogy a fejedelem meghallgat-e mást vagy harmadik személyt, mert az neki személyes joga, hogy személyes informatiokat hol szerezzen. Parlamentaris tanács alatt azt kell érteni, hogy az előterjesztéseket s a végrehajtásokra irányúló javaslatokat ki kezdeményezi, ki provocálja. És ez iránt megnyugtathatom a képviselőházat, hogy a kabinetiroda semmiféle javaslatokat nem tesz, sem véleményeket nem nyilvánít, hanem egyszerűen közvetíti a ministerium előterjesztéseinek kivonatolását és ő Felsége elé juttatását, a formaszerinti határozatnak a ministerium tanácsa alapján való rávezetését. Mi nem oly előterjesztéseket teszünk, melyekre nézve az elhatározás ott concipialtatik, hanem midőn javaslatot teszünk, egyúttal mellékeljük azt is, hogy mily elhatározást óhajtunk, úgy, hogy bárki adja elő az ügyet, az elhatározás itt provocaltatik, mert az kiegészítő része az előterjesztésnek.

És ez a dolog lényege. Igenis, t. ház, mint már az udvartartásra nézve általában mondottam korábbi felszólalásomban, még határozottabban s kiterjesztettebb mértékben fentartom azt a kabinetirodára nézve, mely a meritorius ügyek előterjesztését közvetiti a királynál, hogy erre nézve a kormány felelős, felelős azért, hogy az ott kifejlődött tendentia alkotmányos érzületünkkel ellentétben ne álljon. De ezért a felelősséget igenis teljes mértékben el is merem vállalni. Mert a ki csak felületesen kísérte is figyelemmel a kabinetiroda működését, nem fog egyetlen esetet felsorolhatni, a hol a kabinetiroda működése, akár a ministeri felelősséggel, akár a mi alkotmányos jogainkkal és nemzeti érzületünkkel ellentétbe jutott volna, hanem ezek érvényesülését igen sok esetben lényegesen elősegítette és megkönnyítette. *(Helyeslés jobb felől.)*

Én azon szempontból kívánom megitélni a a kérdést: szükség van-e ily kabinetirodára? Mert ha szükség van rá, fenn kell tartani. *(Félkiáltások a szélső baloldalon: De magyar legyen!)*

Digitized by Google

Magyar az kérem most is, *(Ellentmondás a szélső balon.)* külön magyar osztály van, ott a magyar ügyek egészen elkülönítve kezeltetnek és soha össze nem elegyíttetnek az osztrák ügyekkel, csak kisegítésképen néha intéznek el magyarok osztrák ügyeket és az osztrákok magyar ügyeket, ha a király oly helyen tartózkodik, a hová egész irodát magával vinnie nem lehet.

De, t. ház, le kell vonni a következtetéseket, ha rendszeres működést akarunk. A ki oly állapotokat akar, a milyenek, fájdalom, voltak Magyarországon, sőt vannak ma is fejlettebb viszonyok közt lévő más államokban, hogy a király fejedelmi jogait lazán, csak néha-néha gyakorolja, hogy a törvényhozás és még inkább a kormány működése meg van akasztva, mert a király fejedelmi jogait koronként, tetszése szerint gyakorolja, bizonyos határidőkben vagy cumulálva az ügyeket; a ki, mondom, ily állapotot akar, az — megengedem — nélkülözhetőnek fog tartani egy kabinetirodát, mert akkor lehetséges az, hogy egyik-másik minister vagy a Felség személye körüli minister cumulálva adja elő a királynak ezen ügyeket. De a ki a tevékenységnek azt a rendszerességét, a közügyekre áldásos visszahatást változatlanúl kívánja fentartani, mely — hála istennek — meg van mi nálunk, midőn a fejedelem személye soha meg nem akaszthatja az egyes ügyek elintézését, hanem a legpontosabb eljárás épen a korona részéről van, a honnan mindig terminusok nélkül, a leghamarabb lehet az ügyek elintézésére számítani, mert oly egyén viseli a magyar koronát, *(Élénk éljenzés.)* a ki önfeláldozó tevékenységgel teljesíti uralkodói teendőit: *(Zajos éljenzés jobb felől.)* tehát a ki ezt fenn kívánja tartani, az ezen önfeláldozó tevékenységnek segédeszközét, a kabinetirodát sem fogja megtagadni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Ha lehetővé akarjuk tenni a működést, ne vonjuk meg annak segédeszközét. *(Helyeslés jobb felől.)*

De van ennek egy más oldala is. Ha ma, midőn a kérvényezési jog annyira ki van fejlődve, hogy nemcsak a képviselőház, hanem még inkább a fejedelem a kérvények óriási mennyiségével és számával halmoztatik el, a közvetlen érintkezést a fejedelem és a nép között fentartani és lehetővé tenni akarjuk, akkor kell oly irodákról gondoskodni, a melyek, mielőtt a kérvények a ministeri bureau-kba osztályoztatnak és visszaküldetnek, osztályozzák, feldolgozzák és ministeriumok szerint elkülönítsék azokat. Méltóztassanak elhinni, hogy épen az alkotmányosság rendes menetének, a király és nemzet közötti közvetlen érintkezésnek érdekeit veszélyeztetné az, a ki a kabinetiroda mellőzésével azt kívánná, hogy ezt direct a ministeriumok teljesítsék. E tekintetben, t. ház, köztünk és azon ministerek között, a kik a fejedelem állandó székhelyén vannak, különbség nincs. Az ügymenet olyan, hogy akár itt van a fejedelem, akár nincs, kisebb ügyekkel folyton és naponta nem zavarható, a fontosabb ügyekre nézve pedig azon kedvező helyzetben vagyunk, hogy bármikor forduljunk a fejedelemhez, azokat direct adhatjuk neki elő, a minthogy tudtommal épen a legfontosabb meritorius ügyekre nézve a fejedelem egyenesen meg szokta kívánni, hogy direct a ministerium által adassanak elő, mielőtt azokra nézve érdemleges határozat hozatnék.

Még egy, ezen kérdéssel össze nem függő szempontot említett a t. képviselő úr s ez az, mintha a kabinet-iroda mai főnöke ki lett volna szemelve a Felség személye körüli ministeri állásra.

Hogy ez a hír honnan keletkezett, nem tudom; de annyit tudok, hogy bármennyire tisztelem ezen érdemes férfiút, *(Éljenzés.)* épen azért, mert igen helyesen, igen jól, igen érdemesen, majdnem pótolhatlanúl tölti be azon állást, a melyet ma betölt, *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* combinatioba soha sem vettem, sőt meg nem engedett dolognak tartottam volna őt arról a helyről elvonni és a Felség személye körüli ministeri állásra javaslatba hozni. *(Közbeszólások a szélső baloldalról: Nagyon helyesen!)* Hanem igenis megjegyzem, — mivel oly sokszor emlegetik — hogy szerencsém volt arra társaimmal egyetértőleg, mert solidaliter alakúltunk, a mai ő Felsége személyi körüli ministert felkérni és megnyerni. *(Élénk helyeslés jobb felől. Derültség és közbeszólások a szélső baloldalról: Nem volt szerencsés választás!)* Akárhogy mosolyogjanak, méltóztassék meggyőződve lenni, hogy azért kértem őt fel ezen állásra, mert olyan embert kerestem, a ki egész életében igazat mondott s a ki mindig igazat fog mondani itt is, ott is. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ez volt álláspontom és midőn erre törekedtem, azt hiszem, igen fontos szempontoknak tettem eleget. Kérem, méltóztassanak a kabinet-iroda költségeit megszavazni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélső baloldalon.)*

Elnök: Polónyi képviselő úr kíván személyes kérdésben szólani.

Polónyi Géza: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nagymértékben félremagyarázott szavaim értelmének helyreállítása végett kérek szót. Az ellen nem lehet kifogásom, — mert ez nem tartozik reám — hogy a t. ministerelnök úr az ő Felsége körüli minister úr nagy érdeméül azt tekinti, hogy igazat beszél. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Hát azt mindenesetre örvendetesen veszszük tudomásúl, hogy az kimagaslik a kormánypártból,

Digitized by Google

a ki igazat beszél. *(Élénk derültség és tetszés a szélső baloldalon.)*

Hanem egy jó tanácscsal szolgálhattam volna a ministerelnök úrnak, — nem az enyém az eszme — azzal a tanácscsal, hogy ha hasznot akart csinálni Magyarországnak az ő Felsége személye körüli állás betöltésével, akkor erre az állásra az igazságügyminister urat kellett volna kineveztetni azzal a feltétellel, hogy folyton Bécsben lakjék, mert akkor bizton hiszszük, hogy a magyar király mindig Budapesten lakott volna. *(Nagy derültség a szélső baloldalon.)*

A t. ministerelnök úr alapjában félreértette felszólalásomat, mert nekem eszemágába sem jutott a kabinet-iroda költségeit megtagadni; sőt ellenkezőleg elismerve, sőt hangsúlyozva azt, hogy a legnagyobb örömmel tapasztaljuk, hogy az alkotmányosan uralkodó jóságos király e téren pontosságával előljár, a magunk részéről szívesen akarjuk az eszközöket a jövőre nézve is megadni. De a mit mi kívánunk, t. ministerelnök úr, az az, hogy a kabinet-iroda magyar legyen. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Örömmel konstatálom, — ha szabad ministerelnök úr beszédét ez irányban interpretálnom — hogy a kabinet-irodának megfelelő költségei, melyek természetszerűleg a költségvetésbe tartoznak, ezentúl a ministerelnök úr felelőssége alá fognak tartozni, tehát nem az ő Felsége személye körüli minister, hanem a ministerelnök úr felelőssége alá. Én legalább így magyarázom a ministerelnök úr szavait, *(Helyeslés jobb felől.)* ez legalább egy gyakorlati cinosura lesz a jövőre s ez is ér valamit.

Nagyon rosszúl értett meg engem a ministerelnök úr, ha azt tételezte fel rólam és pártomról, hogy mi akár Horvátországot, akár Fiumét ki akarnók zárni a legalis participatio teréről. És csak arra kérem, legyen oly kegyes akármelyik ülésben a költségvetés tárgyalása alatt alkalomadtán megczáfolni azon állításomat, hogy — beleértve Horvát-Szlavonországot és Fiumét is, mert én a magyar alattvalók alatt horvátokat és fiumeiket is értettem — mi csak távolról is paritasban állunk Ausztriával e tekintetben. És ha igaz, a mint a kezemben volt sematismussal igazolhatom, hogy ott a legkisebb mértékben sem vétetik figyelembe ezen paritas, akkor a t. ministerelnök úr igyekezzék azon, hogy e tekintetben is változás álljon be.

Még egyszer kiemelem, hogy a legnagyobb félreértés volt, ha a t. ministerelnök úr azt hitte, hogy mi a kabinet-iroda költségvetését nem akarjuk megszavazni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mi magyar kabinet-irodát akarunk s az volt az én felszólalásomnak értelme. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Gr. Tisza Lajos, ő Felsége személye körüli minister úr kíván szólani.

Gr. Tisza Lajos, ő Felsége személye körüli minister: T. ház! Mindenekelőtt . . . *(Nagy zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Halljuk az igazmondót!)* Engedelmet kérek; e czímet szégyenleni sohasem fogom. *(Helyeslés jobb felől.)*

Mindenekelőtt azon kezdem beszédemet, hogy kötelességemnek és feladatomnak tartom ezen helyen való működésem által minden magyar embernek, annálfogva első helyen ő Felségének, mint a legelső magyar embernek és azután Polónyi Géza képviselő úron keresztül a legutolsó magyar emberig, mindenkinek az elismerését és megelégedését megnyerni. Előre is tudom, hogy ez oly óriási feladat, a melynek megfelelni képes nem leszek, *(Igaz! a szélsőbalon.)* de czélom ezen a helyen mindenesetre ez. *(Helyeslés és éljenzés jobb felől.)*

Igen kevés az, a mit röviden felvilágosításkép válaszolni kívánok azokra, a miket Polónyi Géza képviselő úr talán egyenesen hozzám intézett. *(Halljuk! Halljuk!)* Nevezetesen azt mondotta, hogy a törvény egyenesen rendeli, hogy czímek, nemesség és a rendjelek adományozása ő Felsége személye körüli minister útján történjék. Tökéletesen igaza van; de az udvari szállítói czím ezen sorozatba nem tartozik. Miért? Mert ministeri előterjesztésre csak is azon czímek és azon rendjelek adományoztatnak, a melyek ministeri ellenjegyzésre szorúlnak. Az udvari szállítói czím adományozása sokkal alárendeltebb, a melyről ő Felségének általában tudomása sincsen; ezt a czímet a főudvarmesteri hivatal szokta adni. Ha egyszer az udvartartás kérdése meg lesz oldva, azzal együtt megoldatik önmagától ez a kérdés is. Megvallom, ezzel nem is foglalkozom, de miután felvetette a kérdést, azon 150 frttal, melyet Magyarországon e czímen fizetnek, mi történik: erre nézve azt válaszolom, a mit épen most nyerek felvilágosításúl t. kollegámtól a kereskedelmi ministertől, a ki ebben a kérdésben illetékes: a magánosoknak adományozott udvari szállítói czímért járó díjakból befolyt összegeket a budapesti kereskedelmi muzeum czéljaira rendes elszámolás mellett használják fel. *(Fölkiáltások a szélső baloldalon: Nem áll!)*

Polónyi Géza: Az külön taksa!

Gr. Tisza Lajos, ő Felsége személye körüli minister: Horváth Gyula képviselő úr beszédéből azt vettem ki, hogy azt gondolja, hogy a magyar ministerek, köztük még az ő Felsége személye körüli minister is, sokszor hetekig nincsenek abban a helyzetben, hogy ő Felségével érintkezhessenek. Ez, t. ház, esetleg csak akkor fordúlhat elő, a mikor az illető minister szabadságidejét élvezi, de a midőn az ő

Digitized by Google

Felsége személye körüli minister ő Felségének székhelyén van, valahányszor szükségét látja annak, hogy jelentést tegyen s ő Felsége informatiot kíván: mindenkor érintkezhetik ő Felségével. *(Úgy van! jobb felől.)*

Gr. Károlyi Gábor: Beszélt már vele? *(Zaj.)*

Gr. Tisza Lajos, ő Felsége személye körüli minister: Ezt tartottam szükségesnek a t. képviselő úrnak válaszolni.

Horváth Gyula: Csak arra kívánok reflectálni, hogy kijelentésemben semmi személyes vonatkozás sem volt. A minister úr sokkal rövidebb idő óta minister, semhogy ő Felségének szokásaira vonatkozólag szavaiból érveket lehetne meríteni. Egyébként köztudomású dolog, hogy ő Felségének aránylag az osztrák vagy a közös ministerekhez mérve a dolgot, igen kevésszer van alkalma a magyar korona tanácsosaival találkoznia. Lehet, hogy nincs szüksége a tanácsára; lehet tán azért, mert az irásbeli érintkezés kényelmesebb; de az, a mit felhoztam, nem akart személyes vonatkozás lenni. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az ő császári és apostoli királyi Felsége kabineti irodája és e kabineti iroda nyugdíjai czímén előirányzott összeget elfogadni: igen vagy nem? *(Elfogadjuk!)*

Ennélfogva azt elfogadottnak jelentem ki.

A holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendje a ma félbeszakított tanácskozás folytatása és esetleg az indítványok s interpellatiok beterjesztése lesz.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 55 perczkor.)

131. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 11-én, szerdán

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Gr. Tisza Lajos végleges igazolása. — Kérvények és feliratok bemutatása. — Gr. Andrássy Gyula és Mülek Lajos képviselők feltételes igazolása és osztályokba való sorozása. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása. (Kisebb tárczák) — Napirend megállapítása. — Polónyi Géza interpellatioja a Budapesten megjelenő német lapok visszaélései tárgyában a ministerelnök úrhoz. — A ministerelnök válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, gr. Tisza Lajos, gr. Bethlen András, Josipovich Imre, gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat gr. Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a január 10-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzése a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs.)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesitve van.

Jelentem a t. háznak, hogy gr. Tisza Lajos ő Felsége személye körüli minister és Szeged szab. kir. város I. kerülete országgyülési képviselőjének képviselővé történt megválasztása óta a szabályszerü 30 nap eltelt a nélkül, hogy választása ellen kérvény adatott volna be.

Ekként a nevezett képviselő a végleg igazolt képviselők jegyzékébe iktattatni rendeltetik.

Bemutatom az időközben beérkezett kérvényeket és felíratokat. A t. jegyző úr fel fogja azok jegyzékét olvasni.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa):* Jász-Nagykun-Szolnok vármegye törvényhatósági bizottságának felírata, a mezőrendőrség és mezőgazdaság szervezete tárgyában.

Az országos magyar szinészegyesületnek Pázmándy Dénes orsz. képviselő által beadott

Digitized by Google

kérvénye a vidéki szinészetnek állami segélye tárgyában.

A magyarországi vidéki állami és kir. kath. középiskolai tanárok Budapesten 1893. január hó 8-án tartott congressusának Falk Miksa, —

Gyenes József és társai jász-jákóhalmai tanítóknak, —

a gyöngyösi kir. járásbíróságnál alkalmazott telekkönyvvezetőknek Márkus József, —

a csíki róm. kath. tanítóegyesület felcsíki fiókkör tagjainak Tódor József, —

az újvidéki kir. törvényszék telekkönyvi tisztviselőinek Visontai Soma, —

a lipótmezei állami elemi iskolák és állami kisdedóvodák tanítóinak, tanítónőinek és óvónőinek Kajuch József, —

a fővárosban alkalmazott kir. segédtelekkönyvvezetőknek Horánszky Nándor, —

a késmárki kir. telekkönyvi hatóság tisztviselőinek Veszter Imre, —

az aradi tanítóképezde tanári karának Aczél Péter, —

a mármaros-szigeti pénzügyi igazgatóság fogalmazói karának Urányi Imre és Vincz Gyula, —

a nyiregyházai pénzügyigazgatóság fogalmazói karának Messkó László orsz. képviselő által beadott kérvényét az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról szóló törvényjavaslat módosítása tárgyában.

Végre Szilágy vármegye tisztviselőinek Molnár Antal képviselő úr által beadott kérvénye Szilágy vármegye dotatiojának 13.963 frttal való felemelése tárgyában.

Elnök: Mindezen felíratok és kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának. Az elnökségnek több mondani valója nincs.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Ragályi Lajos!

Ragályi Lajos előadó: T. ház! Az állandó igazoló bizottság nevében jelentem, hogy a bizottság Andrássy Gyula grófnak, Budapest fő- és székváros VI. választókerületében 1892. deczember 21-én és Mülek Lajosnak a nagylaki kerületben múlt évi decz. 30-án történt megválasztásáról szóló jegyzőkönyveket vizsgálat alá vevén, miután e megbízó levelek a törvény rendelkezéseinek úgy alakilag, mint tartalmilag megfelelnek, e nevezett képviselőket a kérvényezésre kiszabott 30 napi határidő mellett igazolta.

Elnök: T. ház! Gr. Andrássy Gyula és Mülek Lajos képviselő urak az állandó igazoló bizottság által a 30 napi kérvényezési idő fentartásával igazoltatván, osztályokba sorozásuk azonnal megtörténik. Mülek Lajos képviselő úr a második osztályba, Andrássy Gyula képviselő úr pedig a harmadik osztályba soroztatik.

Következik az indítványok és interpellatios könyveknek felolvasása.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítványok könyvében nincsen újabb bejegyzés. Az interpellatiok könyvében a következő bejegyzés van: 1893. január 11-én. Polónyi Géza interpellatioja a Budapesten megjelenő német lapok visszaélései tárgyában a ministerelnök úrhoz.

Elnök: Az interpellaló képviselő úr az ülés végén a szokott időben fogja megtenni interpellatioját.

Következik a napirend: a költségvetés részletes tárgyalása, még pedig a költségvetés első füzetének országgyűlési tétele.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Országgyűlés. Rendes kiadások: III. fejezet 1—5. czím és VI. fejezet 1. czím. A főrendiház kiadásai 62.630 frt.

Molnár Antal jegyző: Holló Lajos!

Holló Lajos: T. ház! A túloldalról többször panaszképen hangoztatják azt, hogy mi a költségvetés tárgyalása alkalmával és más alkalmakkor is folytonosan közjogi sérelmeket és panaszokat hangoztatunk, a melyekkel az ország figyelmét, a törvényhozás működését sok más, igen fontos kérdésről eltereljük. Igaz, t. ház, hogy nagy előny volna az országra nézve, ha mi most már időnket kizárólag anyagi megerősödésünkre, az ország viszonyainak consolidálására fordíthatnók. De hogy ez nem így van, az nem a mai ellenzéknek a hibája, hanem hibája azoknak a viszonyoknak, a melyek még ma is minden téren rendetlenségre mutatnak; hibája különösen azon 25 évnek, mely a békés időnek munkáját fel nem használta arra, hogy az országban előállott közjogi sérelmeket orvosolja és Magyarországot a consolidált államok közé sorozza. És ha meg akarjuk ezen jogosult panaszokat szüntetni, akkor nem ott kellene az orvoslást kezdeni, hogy mi szűnjünk meg e panaszoknak hangot adni, hanem hogy ezen közjogi sérelmek elvégre orvosoltassanak és hogy ilyenek a parlament porondján többé elő ne fordúljanak. Mert ennek a nemzetnek az képezi egyik előnyét, egyik nemes tulajdonságát, hogy midőn szabadságának, közjogi érdekeinek megóvásáról van szó, megtörténhetik, hogy egyesek azoknak az anyagi előnyök kedvéért feláldozására készek, de a nemzet a maga egészében mindig síkra száll jogainak megvédésére még anyagi érdekeinek koczkáztatásával is. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt is halljuk, t. ház, hogy ezen sérelmek folytonos hangoztatása azért is felesleges, mert azok orvoslását egy napon és egyszerre úgy sem

Digitized by Google

lehet keresztülvinni. Igaz, mi sem várjuk azt, hogy egy szép reggel arra ébredjünk, hogy közreműködésünk nélkül ezen állapotok orvosolva legyenek. Tudjuk a ministerelnök úr kijelentéséből, melyet a legutóbbi ülések egyikén tett, hogy ő az udvartartás eszméjét a király ő Felsége elnöklete alatt a ministertanácsban már évekkel azelőtt fölvetette és ime, ma is ott vagyunk, hogy a kérdés még mindig csak a tanúlmányozás stadiumában van. Nem lehet nekünk sem az a felfogásunk és hitünk, hogyha mi közjogi igényeinket vagy más sérelmünket és panaszunkat itt a házban előadjuk, azok egyik napról a másikra orvoslást nyernek, épen azért kell nekünk idejekorán a sérelmeket előhozni, mert tudjuk, hogy azok megérlelése és a kormány tanúlmányozási stadiumán való keresztül jutásuk az évek hosszú sorát igényeli; épen azért azok elhallgatása e padok részéről csak káros lenne az országra nézve. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Az országgyűlés tételénél sem vezérel bennünket ellenzéki felszólalási vágy és viszketeg, hanem azon kényszerűség, hogy az országgyűlés szervezetében előálló rendszertelenségeket és visszásságokat az ország szine előtt föltárjuk, hogy azok végre-valahára orvoslást találjanak.

A mire e kérdésnél először is reámutatni akarok, az az, hogy az országgyűlés egyik házánál, a főrendiháznál olyan anacronismus uralkodik ma, a jogegyenlőség korszakában, hogy ez anacronismus megszüntetése az állami élet rendjében a legégetőbb szükséget képezi és meg vagyok róla győződve, hogy a t. ministerelnök úr nagy liberalis programmja keresztülvitelénél önmaga is meg fog arról győződni, hogy a főrendiház szervezete nem illik bele a mai parlamentaris szervezetbe; önmaga meg fog róla győződni, hogy a törvényhozás ilyen szervezete mellett, midőn az egyik kamara a régi rendi alkotmány szervezetén van még ma is megalkotva, nem lehet kívánni és várni, hogy azok a nagy liberalis eszmék, melyek az egész emberiséget és világot ma mozgatják és előre viszik, ott hajótörést ne szenvedjenek, a minthogy ezen rendi szervezet előítéletében mindig hajótörést szenvedtek a múltban és fognak szenvedni a jövőben is. *(Igaz! Úgy van! Élénk tetszés a szélsőbalon.)*

De, t. ház, a kérdés ezen részletébe nem mélyedve, csak egy eszmét vagyok bátor felvetni. Nemcsak abból a szempontból lehet felfogni a főrendiház mai alakúlatát, hogy ez anacronismust képez a jogegyenlőség korszakában, hanem főleg abból, hogy azok a nagy intellectualis erők, melyek ott csoportosítva vannak, a haza javára tulajdonképen ma értékesítve nincsenek. Nem lehet a hazai ügyek előbbrevitelét csak úgy képzelni és úgy várni, hogy itt az országgyűlés házában ma megbeszéljük, mi üdvös az országra nézve és azok végrehajtását kizárólag a kormányra bizzuk. A haza ügyének előbbrevitelét, az ország felvirágoztatását úgy lehet remélni és várni, ha az ország minden egyes vidéke, helye, területe helyileg előbbre vitetik, ha annak culturájáért, közgazdasági érdekeiért az ott hivatott erők működésüket kifejtik. És vajjon, t. ház, ha ama nagy anyagi és intellectualis erők, melyek ott — ismétlem — csoportosítva vannak, egy helyes szervezet által levezettetnének a vidéki életbe, ha a főrendiházi tagsági jogot megadnánk azoknak, kik egyes vidékek culturalis törekvéseiben maguknak érdemeket szereztek s a kiket azon vidékek képviselőjükként önmaguk jelölnek ki a főrendiházba, vajjon nem volna-e ez üdvös és áldásos a hazára nézve? Nem volna-e áldásos ezen erőket a központból levezetni egyes vidékekre az ország különböző helyeire, hogy ott emeljék fel szavukat és érvényesítsék az állam és az egyes vidékek érdekében működésüket és tevékenységüket. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Ez a kérdés sokkal távolabb álló és ismételten hangsúlyozom, hogy maga a t. ministerelnök úr saját tapasztalataiból meg fog győződni, hogy milyen horderejű, nem szükséges tehát, hogy mi hangsúlyozzuk annak fontosságát s ezért rövid felszólalásom kapcsában magának a képviselőháznak szervezetével és működésével akarok foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A képviselőház alakúlásának alapját az 1848-iki törvények vetették meg, a mely törvényalkotás azon nagy férfiak, minden tág látköre és kiváló működése mellett is épen a rendelkezésökre álló idő rövidsége miatt csak hézagos, csak szakadozott lehetett. Épen a népképviselet összealkotásának szabályaiban is látjuk, hogy azok oly rövidek, hogy azok némely részökben annyira határozatlanok, hogy azokat ma már, a törvény meghozatala után 50 év elteltével szabatosan alkalmazni nem is lehetséges. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* De van egy nagy oka, melynél fogva az 1848-iki szabályzat ma már mai érvényében fenn nem állhat és ez abban áll, hogy az 1848-iki rendelkezés alapját épen az úrbéri viszonyok, melyek akkor országszerte fennállottak, képezték. 48-ban ki lett mondva az alaptörvényben, hogy választási jogosúltsággal bír az, a ki 1/4 telek úrbéri birtokot bír az ország különböző részeiben. De 50 év után, mikor az úrbéri viszonyok megszűntek, mikor elmosódtak az úrbéri viszony anyagi mértékének ismeretei és ha nézzük, hogy a választói jogosúltságot az ország különböző részeiben az arra hivatott hatóságok hogy fogják fel, hogy állapítják meg; akkor látjuk, hogy

Digitized by Google

a legkülönbözőbb eljárás, homály, bizonytalan intézkedés, a legnagyobb eltérések és zavarok vannak a választói jogosúltság megállapításában. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ha megtörténhetik az — hogy saját tapasztalatomból mondjak példát — hogy egy helyen egy alkalommal a választói jogosúltsággal birók közül felfolyamodás folytán a legmagasabb hatóságnak, a királyi curiának kellett 300 polgárnak választói jogosúltságát elismerni, akkor be kell látnunk, hogy e téren a rendetlenség oly fokú, hogy az a törvényhozás orvoslását okvetlenül megkívánja. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

De nemcsak ez az egy ok, a mely szerintem e kérdést elsőrangúvá és nagyfontosságúvá teszi, hanem az a tűrhetetlen állapot, hogy ott, a hol a polgárok között az egyenlőség uralkodik az országban, a politikai jogokat mégis különböző mértékkel mérjük. Tudjuk, hogy az 1874-iki törvény különböző alapon és mérték szerint állapította meg a censust a városi és falusi lakosokra az ország egyik és másik részére nézve, úgy, hogy e tekintetben a polgárok között egyenlőség nem forog fenn, a mi bizonyára sürgős orvoslást igényel.

De ki kell hogy terjeszkedjem azon nagy anomaliákra is, a melyek a területi beosztás tekintetében fenállnak és a melyeket a magam részéről szintén az 1848-iki törvényhozási munkálat nagy gyorsaságának tulajdonítok. E tekintetben látjuk azt, hogy a legkisebb jogosúltsággal biró helyek, például már 158 választónak meg adják a képviselőválasztási jogosúltságot; míg ezzel szemben vannak olyan kerületek a melyekben 5343—6009 polgár — példa Torda-Aranyosban, Homonnán stb. — bír csak egy képviselőválasztói joggal. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Hogy ez a helytelen beosztás mindenütt így van s nemcsak a nemzetiségi vidékeken, hanem a magyar lakta helyeken is, e tekintetben hivatkozom a jelenlevő t. képviselőtársamra Földváry Miklósra, a ki tudja, hogy az ő kerületében a dunántúli községek a dunáninneni községekkel együtt vannak beosztva; . . .

Földváry Miklós: Igaz!

Holló Lajos: . . . tudja, hogy a választás megejtése ezek miatt csak a legnagyobb nehézségekkel és visszásságokkal történhetik meg. Ha tehát mást nem is tekintünk ez irányban a törvényhozás feladatának, mint azt, hogy e területi anomaliáknak legalább nagy visszásságai megszűnjenek, hogy a census határozott összeghez és pedig az egész országban ugyanazon egy összeghez köttessék: már ezzel a bajok legnagyobb részét orvosolni fogjuk. De én nem zárkózhatom el annak rövid érintésétől sem, hogy azt hiszem, már itt van az ideje annak, hogy a választói jogosúltságot az állampolgárok nagyobb körére terjeszszük ki. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Tán a mai közfelfogás mellett szükségtelen is már erre érveket felhoznom. De legyen szabad mégis röviden említenem, hogy az utolsó 50 év alatt, mióta a választói jogosúltság alapja meg van határozva, a nép műveltségének terjedése oly mérveket öltött, hogy ma már a polgárok sokkal nagyobb rétege bír azon politikai érettséggel mely a választói jog gyakorlásához szükséges. De e mellett, ha azt is mondjuk — a mit én teljes mértékben soha sem ismerek el jogosúltnak — hogy t. i. a politikai jogok gyakorlatának mértéket a szolgáltatások azon mértéke adja meg, melyeket egy polgár adó fejében nyújt egy államnak: akkor azt is el kell ismernünk, hogy ma már az adóztatás egészen más alapon nyugszik, mint a múltban nyugodott s ezen szempontból is csak a választói jogosúltság kiterjesztését kell kívánnunk. Ugyanis akkor, midőn a census 1848-ban, sőt 1874 ben megállapíttatott, az állam kizárólag direct adóban vette be a polgároktól az anyagi szolgáltatásokat. Ma azonban már a direct adó az adószolgáltatásoknak kisebb részét képezi és indirect adó czímén kívánunk óriási szolgáltatásokat. Ha tehát a múltban pl. 8 forint direct adó adta meg a jogosúltságot, ma már kell, hogy ennek csak fele adja meg a jogosúltságot, mert a másik felénél többet fizetnek a polgárok fogyasztási és más inderect adók czímén. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Még egy tekintetben nagy a változás: t. i. az általános védkötelezettség behozatalában. Ha mi a polgártól megköveteljük a lehető legnagyobb adót, a véradót, e nagy kötelezettséggel szemben a legcsekélyebb a mit adhatunk azon polgárnak az, hogy a haza ügyei intézésébe szavazatával ő is befolyon, *(Helyeslés a szélső balon.)* még pedig nemcsak azon szempontból, hogy a politikában is a do ut des elve érvényesüljön, hanem azon magasabb politikai raison szempontjából, hogy a hazának abból van előnye, ha a polgárokat minél több joggal és kötelékkel fűzi az állameszméhez. Vajjon 1848-ban azon nagy lelkesült küzdelmek, önfeláldozások képzelhetők lettek volna-e, ha az állam csak a kiváltságos rendre támaszkodik, ha nem azzal kezdi, hogy felveszi az alkotmány védbástyái közzé a népet, hogy a szabadság és egyenlőség eszméjével abba önérzetet és hazaszeretetet önt. A jogok, azt hiszem, sokkal jobban áthatják a nép egyes rétegeit, fölkeltik a polgári állás önérzetét, megerősítik a polgárokban az államhoz való tartozás, a civis romanus büszkeségét. És ebben sokkal nagyobb erősség van, mintha a jogok elvételével inkább szolgai rendet teremtünk, és nem a szabad polgárok erős statusát. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Ezek, t. ház, azok a röviden és általam csupán dióhéjba foglalni kívánt argumentumok, melyek szerintem a censusnak leszállítását és a választói jognak nagyobb körben való kiterjesztését indokolttá teszik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezt mindenesetre a t. kormány figyelmébe ajánlom. De a mennyiben a kormány meggyőződése azt sugallná, hogy most nem látja itt az időt arra, hogy a választói jog az országban kiterjesztessék, annak mindenesetre lássa be szükségét, hogy ezen választói jog rendezése az országban elvégre bekövetkezzék, hogy a census mértéke egységesen és törvényesen szabályoztassék és azon területi anomaliák, a melyekről megemlékeztem, megszüntettessenek. *(Helyeslés.)*

Ezek után még a törvényhozás és különösen a képviselőház működéséről óhajtanék néhány szót szólni: *(Halljuk! Halljuk!)* Hegedüs Sándor t. képviselő úr és többen a túlsó oldalról sokszor hangsúlyozták azt, hogy a képviselőház működésében bizonyos meddőség bizonyos sikertelenség uralkodik. Ha áll az, — a mint magát Hegedüs Sándor képviselő és előadó úr kifejezte — hogy egész törvényhozási működésünkben a múlt évben csak három nap volt hasznos nap, akkor ennek okát bizonyára komolyan kell fürkésznünk és a mennyiben megtaláltuk, annak orvoslására törekednünk. Bizonyára hozzájárúl ehhez az a felfogás, az a tudat, a mely bennünk — sajnos — megvan gyökerezve, hogy a képviselőház a nemzet valódi akaratának kifejezését legalább ez idő szerint nem képezi és ha e tekintetben az egész parlament szellemét és azt a felfogást, mely mindnyájunk felett uralkodik, megváltoztatni akarjuk, a bajnak ezen forrását kell orvosolni. A választások tisztaságának megőrzése által meg kell, hogy erősödjék a ház minden oldalán az a felfogás, hogy a kik itt ülnek, azok valóban a nemzetnek igaz küldöttjei. Ez az első kívánság arra nézve, hogy a parlament működésében a nyugalom, a siker és az üdvös munkálkodás bekövetkezzék. De tovább menve, a parlament működése sikeres csak úgy lehet, ha az helyes irányban van vezetve, ha annak vezetésénél tévedések, hibák, mulasztások el nem követtetnek. És ha nekünk panaszt tesznek és bennünket vádolnak azzal, hogy ezen működés a mi tétlenségünk folytán volt eredménytelen, mi ezzel szemben joggal tűntetjük fel a parlament vezetésének azon nagy hiányait és gyengeségeit, melyek a mult időben bekövetkeztek; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* mintha teljes képtelenség lett volna az uralkodó elv ezen vezetésnél, hogy semmi, a mi sikers eredményez, a mi tényleges előnyöket előidéz, el ne követtessék, de ellenkezőleg mindent, a mi azt meggátolja és megakadályozza. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A harmadik körülmény, a mi a parlament működését befolyásolja, az annak a látása, hogy a parlamenti működés terén enervált erők vannak, melyek egy élő szervezetbe befészkelve magukat, azon elő szervezetnek helyes működését megbénítják és lehetetlenné teszik; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* annak a látása, hogy nem az vezérli a parlament nagy többségét, hogy mindazok, kik az ország vezetésére egy alapon hivatva vannak, azok együtt működjenek közre a nagy célok elérésére! hanem e helyett uralkodik a személyes gyűlölködés a személyes küzdelem és harcz mely épen a leghivatottabb erőket a kormányzat éléről eltávolítja. *(Igaz! Úgy van a bal- és szélső baloldalon.)* Azt látjuk, t. ház, hogy az a régi átka a nemzetnek ezen művelt korban is uralkodik rajtunk, hogy t. i. jobban gyűlöljük ellenfeleinket, mint szeretjük a hazát és azon eszméket, a melyek lelkünkben uralkodnak. Ezeket orvosolni, t. ház, ha a parlament sikeres működését elő akarjuk mozdítani, mindnyájunknak, de különösen a többségnek és különösen a többség kormányának lesz kötelessége.

T. ház, felszólalásom ezen részében azonban nem ezekkel a nagy kérdésekkel akarok foglalkozni, mert ezek mindegyike hosszas fejtegetést érdemelne és igényelne, ha nem foglalkozni akarok inkább azzal az oekonomiával, a melyet a parlament működésében tapasztaltam s a mely szerintem sok tekintetben szintén oka a sikertelenségnek. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Mivelt nagy államok legislativ testületei legnagyobb gondjukat fordítják arra, hogy a nagyszabású és nagyterjedelmű törvényhozási cselekményeik és feladataik korlátolt működési idejükben is megoldást nyerhessenek. A mi parlamenti tevékenységünk én előttem annak a képét tünteti fel, hogy e tekintetben nem járunk el a leghelyesebb beosztással és technikával. Ugyanis, t. ház, ha csak a budget-tárgyalást nézzük, azt tapasztaljuk, hogy azok a nagy kérdések, melyek a költségvetés tárgyalása alkalmával felmerülnek, nem a lehető legalaposabb megvitatás és a lehető legrövidebb tárgyalás mellett oldatnak meg. A költségvetés tárgyaltatik első sorban a pénzügyi bizottságban. Ez azonban nincs hivatva az egyes tárczák szakszerű megbírálására, mert arra tulajdonkép a szakbizottságok volnának hivatva. Mert annak megbírálására, illetőleg meghatározására, hogy mi igényeltetik például a közgazdaság terén egy évben, mi igényeltetik a közlekedés, az igazságügy, a közoktatás, a közigazgatás terén — tulajdonkép maguk az illető szakbizottságok volnának hivatva. Ezen felfogás vezette pl. a belga

Digitized by Google

törvényhozást arra, hogy a költségvetés tárgyalását minden szakbizottság külön kiküldöttei által teljesítesse és nem generalis pénzügyi bizottság által, a mely tulajdonkép szakszerű tárgyalásra hivatva nincs. Mert minden nagy és odaadó munkája mellett is azon központi bizottságnak meg van az a nagy hátránya, hogyha a szaktestületek birálata köréből a leglényegesebb kérdéseket kiveszszük, akkor a pénzügyi bizottság hasznosan működhetik ugyan, de a szakerők tevékenységét megbénítjuk és a szakbizottságok tagjainak ambitioját megzsibbasztjuk és az egész parlamenti élet működését egy szűkkörű bizottságba szűrjük le, a mi bizonyára senkinek sem lehet czélja és feladata. *(Úgy van! a szélsőbal felől.)* De, t. ház, ezzel szemben azt lehet mondani, hogy ott vannak maguknak a háznak tárgyalásán. Igaz, hogy azokban minden kérdés megkapja a maga megvitatását; de a milyen helyes és szükséges, hogy a nagy és elvi jelentőségű kérdések magának a parlamentnek nyilt ülésében vitattassanak meg, épen annyira helyes és szükséges volna szerintem az is, hogy azon csekélyebb jelentőségű szakkérdések, a melyek rövid, de tárgyilagos megvitatást és hozzászólást igényelnek, nem a plenaris gyűlésben, hanem az egész háznak, mint bizottságnak üléseiben vitattassanak meg.

Ezen álláspont, melyet én itt röviden vagyok bátor a t. háznak figyelmébe ajánlani, nem új, hanem a legmagasabb parlamenti életet élő államban, Angliában, tényleg alkalmazásban van, ott t. i. nemcsak a költségvetésnek, de minden nagyfontosságú kérdésnek, tehát minden elvi jelentőségű kérdésnek a legáltalánosabb és elvi jelentőségű megvitatása magában a háznak plenaris ülésében történik, de azonkívül azon kérdések egyes részletei magában a házban, mint bizottságban, minden képviselőnek hozzájárulásával röviden és nagyobb formalitások nélkül vitattatnak és oldódnak meg.

És mily előny van ezen eljárásban, t. ház? Előny először is az, hogy azon kettős vitatás ideje, mely most a pénzügyi bizottsági és a képviselőházi nyilt ülésekben való vitatásnál szükséges, csupán egy időre, magára a parlamenti tanácskozás idejére szoríttatik. Második előnye az, hogy nemcsak azon szűkkörű bizottság tagjai, hanem a háznak minden tagja felhivatik és bevonatik a közreműködésbe, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert a háznak szónoki képességgel nem bíró tagjait is reá birja, hogy járuljanak hozzá e kérdések gyakorlati megvitatásához. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez által a parlamenti munkásságot jobban előmozdítjuk, mintha azon szűkkörű bizottsági tárgyalások zárt levegője közé szorítjuk egész állami életünket. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És épen a t. kormány érdekében nem volna-e helyes, ha az ő munkássága sem volna elforgácsolva, hanem csak egy helyen, magában a házban kellene a kötelességeit teljesíteni s ekként a kormányzati tevékenységtől a kormány ideje el nem vonatnék? *(Helyeslés balfelől.)*

Nemcsak Angliában, hanem — a mint figyelemmel kísértem e kérdést — az Egyesült-Államok parlamentjében is hasonló viszonyok uralkodnak, a hol megvannak ugyan a szakbizottságok és pedig különösen nagy számban, — ha jól tudom, 47 ilyen szakbizottság működik ott — de a hol a költségvetés, valamint minden más nagyobb fontosságú tárgy nem ezen szakbizottságokban, hanem magában a házban, mint bizottságban tárgyaltatik le.

Mi a franczia rendszert vettük át és az ezt követő olasz rendszert, melynek mégis azon előnye van a mi eljárásunk felett, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy aránylag nagyobb számú bizottságokban tágyalja ezen kérdéseket és másrészről, hogy az általános kérdések vitatását a szakbizottságok keretéből kivonja és kizárólag a ház jogkörének tartja fenn.

Ezen kérdések ott, a hol állandó és régi gyakorlati parlamenti élet uralkodik, a parlament idejének nagy megtakarításával s a parlamenti tevékenység nagymérvű fölkeltésével járnak. Ennek a rendszernek behozatala és megvalósítása, úgy hiszem, csak áldásos hatással lenne a mi működésünkre is. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Végül azon oeconomia kérdésével kapcsolatban, mint a mely a tanácskozás módjára vonatkozik, legyen szabad a mi tanácskozási időnkről is néhány szót szólanom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tegnap voltam szerencsés a t. elnök úrral a magam részéről közölni, hogy e kérdésben röviden felszólalni szándékozom. Ez már most kissé túlhaladott álláspont rám nézve, miután a t. elnök úr kijelentette, hogy ő e kérdés megvitatását a pártokból összehivandó bizottság által szándékozik teljesíteni.

Ennek következtében részemről inkább arra akarok röviden kiterjeszkedni, hogy mily nagyfontosságú ez a kérdés nemcsak a parlament munkássága szempontjából, de általában a közélet és a helyes életrend szempontjából is. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hiszen tudjuk, t. ház, hogy a képviselők nem zárkózhatnak el a társadalmi viszonyoktól, nem zárkózhatnak el a közélet semmiféle intézményétől. És ha ezen társadalmi és közéletet figyelembe veszszük, akkor látjuk azt, hogy nálunk Magyarország fő- és székvárosában e

Digitized by Google

tekintetben a legnagyobb rendszertelenség és zűrzavar uralkodik; látjuk azt, hogy különböző intézeteink, hivatalaink, iskoláink a munkának más-más időt szentelnek, úgy, hogy ily körülmények közt intensiv szellemi munkásságát kifejteni nagyon nehéz, másrészről pedig helyes életrendet megteremteni teljes lehetetlenség. Ezeken, t. ház, a parlament annyiban segíthet, hogy először a saját munkásságának idejét megszabva, irányt ad a többi társadalmi munkásságnak *(Élénk helyeslés.)* a többi közhivatali munkásságnak, másrészről a parlament és képviselőház állást foglalván ebben az irányban, a t. minister urak saját kötelességüket bizonyára abban fogják felfogni, hogy az alájuk rendelt hivatalok munkásságának idejét ez egységes rendszer szerint fogják beosztani. *(Helyeslés.)*

Ez az egész csekélyebb jelentőségű kérdésnek látszik ugyan, de nagyfontosságú életrendileg, azért pár szóval még röviden foglalkozom vele. *(Halljuk! Halljuk!)* A felett lehet vitatkozni, hogy vajjon melyik életrendet vesszük alapúl, az étkezés ideje által kettéosztott munkaidő fentartását vagy pedig az egyfolytában levő középmunkásidő behozatalát, a mint az nyugati művelt államokban ma már mindenütt van.

De bármelyik munkaidőt fogadjuk is el, abban rendnek kell lenni és minden közhatóságnak és közintézménynek egyformán kell eljárnia, mert az lehetetlenség, hogy az ember egy oly életet éljen, melyben a különböző hivatalok, iskolák és intézetek *(Igaz! Úgy van!)* a maguk esze és felfogása szerint állapítsák meg a munkarendet *(Igaz! Úgy van!)* és én azt hiszem, hogy ép a szellemi intensiv munkásságnál, mely bizonyos időt igényel, hogy az ember belemélyedjen a munkába teszi lehetetlenné a munka kettéosztását. De azonkivül egy nagy városnak már méretei sem engedik meg azt, hogy a szellemi munkával foglalkozók a déli órákban lakásaikról távozva, délután felkeressék azon munkakört, mely őket leköti, ennek következtében, mint az a nyugoti művelt államok nagy városaiban mindenütt van, lehetetlenség, hogy mi is sokáig elzárkózzunk az egységes, de meg nem osztott munkaidő, behozatalától s ez első sorban magának a parlamentnek a kötelessége. *(Helyeslés.)* És innen kiindúlva tovább a minister uraké, hogy a kérdést rendeletileg egységesen szabályozzák.

Ezek azok, a miket rövid felszólalásomban érinteni akartam *(Halljuk! Halljuk!)* s ezek az utóbb érintett kérdések, melyek, mint említettem, inkább a képviselőház tanácskozásainak oekonomikus részére vonatkoznak *(Halljuk! Halljuk!)* mindenesetre olyanok, melyeket hiszem, hogy a t. kormány és a ház t. elnöke meg figyelés tárgyává fognak tenni és hiszem, hogy arról nyilatkoznak is. A mire azonban feltétlenül nyilatkozást kívánok, az a felszólalásom első részében érintett tárgy tudniillik, hogy a t. kormány és képviselőház azokat a rendetlenségeket és visszásságokat, melyek a választói jog körül ma fennállanak, tovább ne tűrjék és ezek mielőbbi orvoslása iránt a t. kormány e háznak igéretet tegyen. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Perczel Béni jegyző: Eötvös Károly!

Eötvös Károly: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Csak pár kérdésre óhajtok igen röviden kiterjeszkedni azok közül, melyeket t. barátom Holló Lajos itt felemlíteni czélszerűnek látott. Mindenekelőtt magam részéről is köszönetemet nyilvánítom az ő gondos és bölcs felszólalásáért, melylyel a t. háznak és a t. kormánynak a figyelmét az országgyűlés és általában a törvényhozás sikeres munkálkodásával s főleg a törvényhozás tisztaságával összefüggő fontos és lényeges kérdésekre felhívni szíveskedett. Magam és az általa megjelölt elvek és irányok nagy részét elvileg átalán helyesnek tartom. Majd a mikor esetleg hozzájutunk ahhoz, hogy azon kérdések concrét alakban részletes tárgyalásra előttünk állanak, akkor természetesen a lehető legnagyobb figyelmet és gondot szenteljük mi is azoknak a sok irányban rendkívül fontos reformkérdéseknek. Ismétlem csatlakozván általában az ő felszólalásához, itt csak két momentumra óhajtok, de nagyon röviden kiterjeszkedni.

Az egyik az, hogy én magam is a t. kabinet és többség figyelmébe ajánlom, hogy a választói jog kiterjesztésénél, a mely ma már hazánk közgazdasági és intellectualis magas fejlettségénél fogva múlhatlanúl szükséges, de szükséges a politikai függetlenség szempontjából is, melyre társadalmunkat minél inkább és minél gyorsabban és minél biztosabban eljuttatni akarjuk, ne feledkezzék meg a t. kabinet, se a t. többség az összes politikai jogoknak a munkásosztályra való kiterjesztéséről. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A lehető legnagyobb anomalia a világ összes civilisalt államai közt egyedül nálunk áll fenn s ez az, hogy itt van egy nagy főváros, ma-holnap vagy talán ma is már egy nagy világváros s ebben, daczára annak, hogy hazánk a continentalis értelemben vett alkotmányosságnak sok század óta, sőt ezeréves fennállása voltaképen mintaképe: mégis a politikajogok gyakorlása mind a város vezetése tekintetében, mind a törvényhozáshoz szükséges elemek kiválasztásában voltaképen egy szűk körre van szorítva s voltaképen e jogokat kizárólag az úgynevezett capitalismus képviselői gyakorolják. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Itt van a munkásosztály, több, mint száz,

Digitized by Google

talán több mint kétszáz, ezer főből állva és az ország fővárosában annak voltaképen való közjogi képviselete nincsen. *(Igaz! a szélsőbalon.)* Pedig ez a kérdés nemcsak kéreget, hanem nagy erővel és jogosult akarattal és hozzáteszem, ámbár salaktól nem mindig ment, de nemes szenvedélylyel hatalmasan zörget is az ajtón. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* S nekünk azt bevárni, hogy ez a hatalom bedöntse az ajtót és azzal együtt a falakat is, nem szabad és nem is tanácsos. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A nélkül, hogy én azon mértéket ez idő szerint meg akarnám szabni vagy azon mértékre nézve végleges véleményt óhajtanék mondani, a mely szerint a munkásosztály az összes politikai jogok élvezetével felruháztatnék, mégis már jeleznem kell, hogy minden munkás, a ki önálló háztartást visz, a ki külön lakással bír, már ennélfogva a politikai jogok gyakorlásával felruházandó lenne, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* azon nagy szolgálatokért, a melyeket ő összes szenvedéseivel a társadalom jóléteért teljesít. Mindenki, a ki hazánk nyelvét birja, vagy ha nem birja is, de ez ország földjén született és ismétlem önálló háztartással és külön lakással bir, a választói joggal felruházandó volna. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem akarnék félreértetni. Nem mondom, hogy minden munkás, mihelyt munkás, mindjárt a magyar alkotmány összes jogaival, melyekkel a nép rendelkezik, felruháztassék; nem mondom, mert a munkásosztály bizonyos tekintetben internationalis, minden korlát nélkül özönlik egyik állam területéről a másikra és egyik nemzeti érzületből a másikba, de az, a ki már itt született, sőt ha nem is itt született, de hazánk nyelvét birja, önálló lakással és háztartással bir, választói joggal okvetlenül felruházandó.

A másik, a mit meg akarok jegyezni, szintén lehetőleg röviden, a mit Holló t. képviselőtársam is érintett, de a mit nehány nappal ezelőtt Ugron Gábor t. képviselőtársam a t. kabinetnek nyomatékosan figyelmébe ajánlott, t. i. a parlament törvényelőkészítő működésének, nem mondom, hogy szabályozása, ámbár e tekintetben is igen sok figyelemreméltó észrevételt volt szerencsém hallani, de az eddigi parlamenti gyakorlat szerint jóval kiegészítése, hogy úgy mondjam a parlament előkészítő tanácskozásainak alaposabbá tétele oly módon, a mint a parlament korábbi életében megszoktuk; ez pedig az osztályrendszernek ismét a maga komolyságával való életbeléptetése. *(Helyeslés bal felől.)*

T. ház! Nem pusztán abban látom én annak fontosságát és a legfőbb fontosságát épen nem abban látom, hogy a törvények előkészítése sokkal alaposabban és biztosabban halad, hanem legfőbb fontosságát abban látom, hogy a párt kizárólagosság, a mely 15 év alatt oly veszélyes arányokban fejlődött ki, mely a magyar nemzet képviseletének, törvényhozásának soha különleges, specialis sajátsága nem volt, hogy a pártkizárólagosság, mely Európa némely államában a pártokat egymás ellen engesztelhetetlen gyűlöletet hirdeti és gyakorló ellenfelekké teszi és nálunk Istennek hála 15 év alatt se fajult el ennyire, hogy az a pártkizárólagosság a mi törvényhozásunkban a mi parlamenti életünkben gyökeret nevelhessen. *(Helyeslés bal felől.)* Hogy áll a dolog most, t. kabinet? A dolog ma úgy áll, hogyha valamely eszmével vagy elvvel, vagy törvényjavaslattal *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)* a t. kabinet előáll, legelőször is a maga pártja bizalmas férfiaival közli.

Szederkényi Nándor: Szapáry még azt sem tette!

Eötvös Károly: Azután közli a kizárólagosan a maga pártfeleiből alakított bizottságok befolyásosabb férfiaival s a bizottságokban rendszerint megcsinálja már azon elvek számára a többséget és mikor az már megvan, ezen bizottsági többségnek mintegy béklyó gyanánt szereplő hatalmával beleviszi pártja klubjába és megszerzi neki, akkor ott a néma többséget, a mikor aztán az így ismételt retortákon át megcsinált mesterséges többség mellett itt a parlamenti tanácskozás rendszerint feleslegessé, meddővé, sikertelenné váljék. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Az eszmék maguk, az elvek a maguk sokoldalúságában meg nem vitattatnak, mert a bizottságokban az ellenzék férfiai aránytalanúl csekély számban vannak jelen, de nem is lehetnek jelen nagyobb számban, mert a t. többség nagy bizodalma nem engedi az ellenzéket nagyobb számban a bizottságokban megjelenni. Csak az osztály tárgyalásokon, a parlament régibb tagjai emlékeznek reá, az osztályrendszer mellett volt az, hogy minden nagyobb kérdésben, minden osztályban a képviselőknek legalább fele megjelent; minthogy az úgynevezett nehezebb vagy kényesebb, vagy közjogi viszonyainkat érintő fontos kérdések tárgyalására az ellenzék rendszerint meg szokott jelenni, a többség tagjai is tehát mintegy indíttatva voltak, indíttatva érezték magukat, hogy onnan el ne maradjanak. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Végre is tanácskozás nélkül a nagy intézmények okosan létre nem jöhetnek; *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* csak forradalom által; de forradalmat akár előkészítéssel, akár előkészítés nélkül, azt hiszem még Asbóth János t. képviselőtársam sem akar. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Madarász József: Ellenforradalmat talán!

Eötvös Károly: Ma a mai társadalom

Digitized by Google

rendkivül előhaladott és sok tekintetben ferde úton is járó műveltsége idején a nagy elveknek, a nemzet elé tisztán állítása és a nagy elvek alapján az intézmény megalkotása bizonyára csak beható tanácskozás után történhetik. Már pedig a hol ellenfél nincs, ellenzék nincs, a többség pedig egyéb okokból és érdekekből való szigorú párt fegyelem folytán meg van bénítva, ott valódi tanácskozás ki nem fejlődhetik. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) Ott az elvek octroyáltatnak a többségre, gyakran a nemzetre is és az intézmények is octroyáltatnak a törvényhozásra és a törvényhozás által a társadalomra. Hogy azután a törvények üdvös végrehajtása be nem következik, hogy azok a társadalomban szükséges gyökeret nem verhetnek és ha vernek is a legjótékonyabb gyümölcsöket alig hozhatják, az természetes.

A mai előkészítő tanácskozási rendszer mellett a parlament meglepetésekkel dolgozik és a mai törvényhozási rendszer mellett csak egyetlen egy helyen lehet nyugalom és az a mi t. főrendiházunk, a hol soha sincs meglepetés, mert abban soha sincs elv, soha sincs eszme, soha sincs élet. Magam is hangsúlyozom tehát már, hogy maga ez a körülmény is múlhatatlanúl szükségessé teszi, hogy a főrendiház egyszer igazán és megfelelő átalakítás alá vétessék, (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) mert az most nem egyéb, mint egy díszlet, de oly díszlet, a mely káros, nekünk pedig a puszta díszlet még akkor sem kell, ha talán szép és hasznos lenne.

Nekünk munkásság és a nemzet törvényhozási működésében igazi komoly részvét szükséges a főrendiházban. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Csak ezek voltak azok, a melyekre ezúttal kiterjeszkedni akartam, de ha már felszólaltam, lehetetlen, hogy a t. bizottsági előadó úrnak tegnap itt kiejtett néhány szavára ne reflectáljak, (*Halljuk! Halljuk!*) lehetetlen azért is, mert ismételve kegyes volt az én nevemet kapcsolatba hozni némely megjegyzésével. (*Halljuk! Halljuk!*)

A t. előadó úr bizonyos értelemben hálátlanságot vet a magyar nemzet szemére és velem vitatkozva teszi ezt, midőn felemlíti, hogy néhai uralkodóink a múlt századokban hazánknak a törökök által elfoglalt részeit visszaszerezték és mi erről talán nem emlékezünk meg hálával. Különösen nekem tesz szemrehányást, a melyet akkép formuláz, hogy én egy korábbi felszólalásomban, midőn ehhez hasonló vagy rokon kérdésekről beszéltem, csak a pártszellem által készített, legendák által elhomályosított elmével beszéltem.

T. előadó úr, én a múltra nézve szemrehányást tenni nem akarok, sem néhány dicső emlékezetű királyunknak, a kik a törököktől visszahódították ezt az országot, sem azok hivatott vagy nem hivatott védőjének, a t. előadó úrnak; de figyelmeztetem, hogy a ki Magyarország pragmaticus történetét egész rendszerében megírta, ki eredetileg nem is magyar ember volt s nem is magyar nyelven és Magyarországban írta meg, hanem valahol a középső Volga vidékén Szaratovban; ez Feszler volt. Nézze meg munkájának nem tudom hányadik kötetét, a hol a legelső habsburgi királyunk uralkodásának elején és végén összegezve a viszonyokat, felállítja a mérleget azon boldogúlt uralkodónk uralkodásának következményeiről. Ott megtalálja, hogy a mikor ő átvette a koronát, akkor még Magyarország a macsói bánságot kivéve, a magyar nemzeté volt; a mikor pedig az isteni gondviselés által az élők közül kiszólíttatván, a korona utódjára szállott, akkor Magyarország csakugyan oly kicsinynyé vált a török hódítás következtében, a minőnek ő itt tegnap beszédjében kifejtette. Ha tehát az az uralkodó megtette és megtehette ezt, nem azért, mintha nem állott volna rendelkezésére elegendő erő arra, hogy megvédje a királyságot, hanem azért, mert azt az erőt inkább Magyarország alkotmányának elnyomására és egyéb nemzetünk előtt közönyös célokra pazarolta el. (*Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.*) akkor azért, hogy az ő uralkodása és az ő rossz kormányférfiainak rossz kormányzata által elvesztett országhatárok később visszaszereztettek. azért igenis hálával tartozunk mi is, de nem oly kizárólagos értelemben és egyáltalán nem oly értelemben, mint azt a t. előadó úr kifejtette. (*Élénk helyeslés a bal és szélső baloldalon.*)

De mit mondtam én és miként áll az igazság? Igenis mi tudjuk, midőn nemzetünk történetébe mélyedünk, hogy hálával tartozunk azok iránt és hálás érzettel gondolunk is folyton azokra a jelentékeny szolgálatokra, melyeket a német birodalom és a Habsburg monarchia seregei tettek nekünk, hogy hazánk a török foglalás alól felszabadúljon; ámbár megjegyzem, hogy azok a felszabadított határok nem önként adattak vissza Magyarországnak, azokból ellenünk szervezett határőrvidék alakíttatott és csak a nemzetnek meg nem szűnő buzgalma, jogaihoz való ragaszkodása s a viszonyok szerencsés és kedvező alakulása jött közbe és kényszerítette azokat az uralkodókat, hogy a Magyarország részére eskü szerint visszaszerzett részek Magyarországnak csakugyan mint kétségtelen birtokai visszaadassanak. (*Úgy van! Ugy van! a baloldalon.*)

De nem erre fektetek én súlyt, hanem arra, a mivel igazolni akarom a múltkori felszólalásomnak azt a részét, melyet a t. előadó

Digitized by Google

úr megtámadott; arra fektetem a súlyt, hogy ámbár, a mint mondottam, a német birodalom és a Habsburg-monarchia áldozataiért, ha történetünkbe mélyedünk, mi hálával adózunk, de ha a t. előadó úr egyszersmind megakarja csinálni a mérlegét annak, hogy nemzetünk mennyi magyar vért, vagyont és boldogságot áldozott fel az olasz imperiumért, a spanyol imperiumért és a német imperiumért s mennyit a vallásharczokban és osztrák örököstartományok megvédésében; *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* ha felállítva ezt a mérleget, azzal szembe állítja azt, a mit a német birodalom és Habsburg-monarchia a törökök által elfoglalt tartományok visszahódításában áldozott, ha olyan járatos az osztrák udvar dolgaiban: azt fogja találni, hogy azok az áldozatok, a miket mi hoztunk, mérhetetlenül nagyobbak, mint emezek. *(Hosszantartó élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélsőbalon.)*

A t. képviselő úr hozzánk fordúlva szemrehányásként beszélt a jacobinusokról. Hát azt hiszi a t. előadó úr, hogy mi a történet által úgynevezett jocobinusok osztályához tartozunk, vagy hogy azok szenvedélyei élnek bennünk?

Asbóth János előadó: Nem!

Eötvös Károly: Nem hiszi? Hát akkor miért emlegeti? A t. előadó úr nem tagja az osztrák császári udvarnak, csak ismeri azt és már egy alkotmányos nemzeti pártban jacobinusok forradalmi törekvéseit látja. Miért nem adott a t. előadó arról felvilágosítást, hogy az osztrák császári udvar szolgái, nagy, kicsiny és legkisebb szolgái miképen vélekednek a magyar függetlenségi pártról? Lássa, t. előadó úr, mi azért is óhajtjuk a magyar udvartartást, hogy ilyen veszedelmes, ilyen lehetetlen, ilyen hihetetlen hangulat, felfogás és vélemény ő Felsége körül sem a kis, sem a nagy szolgák közt soha gyökeret ne verjen. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Ez a függetlenségi párt, t. előadó úr, loyalis párt, sokkal loyalisabb, mint a t. központi előadó úr, mert sokkal őszintébb a koronával szemben; mert tudnia kell, hogy a koronának tett szolgálatok közt a legelső a tökéletes nyílt őszinteség. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez bennünk meg van, de a t. előadó úrban nincsen meg és nemcsak a jelenre nézve nincsen meg, de nincs meg a múltra nézve sem. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Különösen nincsen meg akkor, midőn Kossuth Lajost azzal vádolja, hogy ő az orosz czárnak ajánlotta fel a magyar koronát. Azt tanúlja meg a történetből a t. előadó úr, hogy a ki abban a szomorú időben nemcsak Magyarországot, hanem az egész Ausztriát, az egész monarchia tekintélyét a varsói szerződésben az orosz czár lábai elé tette, tehát nemcsak felajánlotta, hanem tényleg lábaihoz le is fektette, az nem Kossuth Lajos volt, hanem volt az osztrák udvar. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Igaza van a t. központi előadó úrnak, mi loyalitással tartozunk az alkotmányos koronának iránt. Igaza van, de én meg azt mondom, sohasem felejtse el a t. központi előadó úr, hogy ő meg, mint a ki a magyar nemzet képviselője, loyalitással tartozik a saját nemzete iránt és nemzetének legszebb hagyományai iránt is. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt a loyalitást nevezzük pedig hazafiságnak. *(Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezek után ajánlom a t. kabinet figyelmébe az országgyűlés reformját, különben pedig magát a költségvetési tételt elfogadom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Perczel Béni jegyző: Bujanovics Sándor!

Bujanovics Sándor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A párt, melyhez tartozni szerencsém van, a közviszonyok javúlása egyik előfeltételének mindenkor a választási törvény módosítását tekintette; kifejezte ezt nyiltan programmjában; kifejezték ezt a ház ezen oldaláról felszólalt t. képviselőtársaim; kifejezték pedig nemcsak abban az irányban, hogy a választások tisztasága és szabadsága megóvassék, hanem abban az irányban is, a melyet Holló Lajos t. képviselőtársam előadott, hogy a választási törvénynek kétségtelenül fennálló helytelenségei javíttassanak, hogy a választási törvénynek intézkedései úgy a kerületek kikerekítése, mint a választási jog meghatározása szempontjából szabatosan körülírassanak.

Azt hiszem, nincs senki közöttünk, üljön az a ház bármelyik oldalán, a ki a szerzett tapasztalatok alapján választási törvényünket tökéletesnek tartaná, a ki annak módosítását szükségesnek ne látná. Én tehát teljes mértékben hozzájárúlok mindazokhoz, a miket e tekintetben Holló Lajos t. képviselőtársam előadott. Szükségesnek látom a kerületek új beosztását; szükségesnek látom a közmívelődés és közvagyonosodás megváltozása folytán a választási jognak kiterjesztését. De szükségesnek látom a választási jognak megszorítását is; mert azokat az eseteket, a melyek ma fennállanak, hogy valaki választó, de nem magyar honos, törvénykönyvünkben továbbra megtűrni nem lehet. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Pedig ilyen esetek előfordúlnak gyakran a választók sorában. Hiszen egy gazdatiszt, a kit külföldről ma behozok és a ki két évig mint gazdatiszt működik, felvétetik a választói lajstromba a nélkül, hogy honos volna. Ezt tehát fentartani nem lehet és így teljes mértékben hozzájárúlok nemcsak a magam részéről, hanem — mivel tudom, hogy elvtársaim nem fognak meghazudtolni —

Digitized by Google

pártom nevében is mindazokhoz, a kiket e tekintetben Holló Lajos t. képviselőtársam elmondott. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Szükségesnek tartom egyénileg a magam részéről is a főrendiház reformját és pedig ugyanazon irányban, melyben Holló Lajos képviselőtársam szólott. Hiszen én a magam részéről akkor is, mikor a főrendiház mostani szervezetét nyerte, azon álláspontón álltam, hogy abba a törvényhatóságok által választott képviselőket is be kell venni. *(Helyeslés bal felől.)*

Hozzájárúlok azokhoz is, a mik a képviselőház tanácskozási rendjére vonatkozólag előadattak. Régi tagja vagyok már a háznak; részt vettem az 1865/69-iki országgyűlés alkalmával azon tanácskozásokban, melyek folyamán a legfontosabb törvényeket az osztályokban készítették elő. Igenis, elismerem szükségét annak, hogy ma, az állami élet előrehaladásával, egyes szakkérdések megvitatására szakbizottságok is kellenek, de az általános érdekű politikai kérdésekben az osztálytanácskozást a magam részéről czélravezetőnek tartom. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Emlékezetemben van az idő, midőn az 1867: XII. tcz. és a kiegyezéssel összefüggő egyéb nagyfontosságú törvényjavaslatok az osztályokban készíttettek elő és meg vagyok róla győződve, hogy ezen törvényjavaslatok az osztályok által előkészíttetvén, sokkal sikeresebben és rövidebb idő alatt voltak a házban letárgyalhatók, a mint ez annak mellőzésével történhetett volna. Pedig ott is volt szakbizottság, az ismeretes 1867-es bizottság.

Mindezeket csak azért tartottam szükségesnek előadni, hogy a magam részéről kifejezzem, hogy a Holló Lajos képviselő úr által előadottakhoz teljes mértékben hozzájárúlok. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Pulszky Ágost!

Pulszky Ágost: T. ház! Legyen szabad ezen padokról is hozzászólni e kérdésekhez, melyeknek discussioba vonása, azt hiszem, rendkívül üdvös lesz a parlamentarismusra, a parlament tanácskozásainak folyamára s a melyeknek felmerülése kétségkívül a jelen tárgyalás örvendetes jelenségét képezi s mondhatom — nem mások nevében, mert e kérdésekről nem is lehetett tanácskozás, hanem egyéni initiativából hozattak fel, — hogy sokak keblében visszhangot keltettek azon szavak és felfogások, melyeknek Holló Lajos és Eötvös Károly t. képviselőtársam és most Bujanovics Sándor t. képviselőtársam kifejezést adott; mert csakugyan olyan meggyőződéseket és törekvéseket fejeztek ki, a melyek, nem mondom, hogy minden tekintetben azonosak az enyéimmel, de a melyek okvetlenül nagy közszükségletnek felelnek meg.

Vegyük rendre az egyes kérdéseket, a melyek itt felmerültek. *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt, a mi a választói jogosúltságot és a választási rendszer kérdését illeti, kétségtelen, hogy a választási rendszer azon reformja, mely 1874-ben bekövetkezett, ma sok tekintetben már idejét múlta.

Madarász József: Reaktionarius!

Pulszky Ágost: Azon időben, midőn meghozatott, nem volt reaktionarius az akkor fenállott állapotokkal szemben!

Madarász József: De igenis az volt!

Pulszky Ágost: Engedje meg az igen t. képviselő úr, hogy most, midőn a vélemények összhangját konstatáljuk, a történeti megbírálásokban és megítélésekben ne térjünk másodlagos szempontokra, hiszen nem arról van szó, hogy a múltról mikép gondolkoztunk, hanem arról, hogy jövőre mikép kívánunk vállvetve és lehetőleg együtt dolgozni. *(Élénk helyeslés.)*

Azt hiszem tehát, t. ház, hogy jóformán mindenki abban a meggyőződésben van, hogy az 1874-ben hozott választási reform ma már idejét múlta és a tényleges körülményeknek meg nem felel. Ez igen természetes. A mi a választói kerületek beosztását illeti, annyira fejlődtek az ország közgazdasági körülményei, annyi város alakúlt és emelkedett nagyobb jelentőségre, maga a közigazgatás beosztása, az élet forgalma annyi különféle irányba terelte az előbbihez képest a nép tömörűlését, az intelligentia fejlődését, hogy világos, hogy az akkor megállapított beosztás a mai szükségletnek semmiesetre sem felel meg. Még egy tekintet forog fen, és ez az, hogy a hol a magyar nemzet politikai érdeke szempontjából talán a felosztásban egy vagy más tekintet érvényesíttetett, még ott is ezen tekintetek tetemesen változtak és ma már más szempontok szerint kell a kerületek beosztását megítélni. *(Úgy van! jobb felől.)*

A mi a választói jogot illeti, kétségtelen, hogy azon, hogy úgy mondjam rögtönzött választói jogosultsághoz képest, a mely a 48-iki törvényhozásból ránk átszállott és a mely a praxis folytán még szervezetlenebbé tétetett, szükséges volt annak egy bizonyos rendezése 1874-ben, de nem olyan rendezése és nem is olyan intentióból, mely a választói jogot lényegileg megváltoztatta volna. Akkor a törekvés nem ez volt, hanem az, hogy a választói jog szabatosíttassék és hogy lehetségessé tétessék az állandó névjegyzék meghonosításával választói jognak szabatos keretek közt rendes módon való gyakorlata és ellenőrzése. Akkor sikerült nagy részben az ezzel össze-

Digitized by Google

kötött czélokat elérni. Természetes, hogy azóta, több mint 17 év elmultával, az élet számos rést ütött ezen törvényen, a mely akkor sem lehetett minden tekintetben tökéletes és nem tagadom, hogy számos esetben visszaélések és félremagyarázások történtek e tekintetben, nem egy párt, hanem különféle localis tényezők részéről. Mindezek történelmi igazságok és azt hiszem, nincs senkinek szándékában ezeket tagadni és azt hiszem, hogy nincsen itt senki, a ki egészen őszintén ezeket a bajokat orvosolni és a rendelkezések átalakításáról gondoskodni nem kívánna, még pedig különféle irányokban. Arról is megvagyok győződve, hogy nem nem egy törvényjavaslattal és nem a törvényhozás egyszerű működésével, hanem csak hosszabb, következetes működéssel és többféle irányú törvénynyel lehet ezeken a bajokon segíteni.

Egy részét a segítségnek már az előző kormány, de a jelenlegi is ismételten kijelölte és magáénak vallotta, a mely a választási visszaélések orvoslására s a választások fölötti bíráskodás reformjára vonatkozik. Ezzel nem azt akarom mondani, mintha azon törvényjavaslatnak, mely e tekintetben be van nyujtva, minden egyes szakaszát, minden egyes intézkedését, a képviselőház nagy többsége, vagy e párt maga is, vagy e pártnak minden egyes tagja helyeselné és kielégítőnek tartaná; mert megvallom, hogy a magam részéről is némely tekintetben azon túl menni szükségesnek látom, más részt azonban annak intézkedéseit a részletek tekintetében nem mindenben, szerencsésen concipiáltnak látom. De, ha azt látjuk, hogy Angliában, — a melyre többször történik hivatkozás — az 1867-iki reform óta ismételve és ismételve történtek választási reformok, hogy magának a szavazat jogának kiterjesztése tekintetében a 25 év alatt nem kevesebb mint két nagy és számos kisebb reform következett be, hogy a választási eljárás és a választási visszaéléseket illetőleg majdnem évenkint érzik az intézkedések a pótló-novellák szükségességét: lehetetlen az elől elzárkózni, hogy nálunk is múlhatatlanúl szükséges ily irányú, nem rögtönös, hanem rendszeres és hosszantartó törvényhozási működés. *(Úgy van! jobb felől.)*

Ha jól emlékszem, a ministerelnök úr e házban előadott programmbeszédében e kérdést ha nem is az első sorban, hanem másodsorban megoldandó kérdések közzé vette fel és a belügyminister úr nyilatkozatai közt és találkoztunk már e kérdés említésével oly irányban, mely nem áll ellentétben a t. képviselő urak által hangoztatott törekvésekkel. *(Úgy van! jobb felől.)*

De midőn e törekvések útjára indulunk és a t. képviselő urak azt óhajtják és mi is azt kívánjuk, hogy az egész ház komolyan foglalkozzék e kérdésekkel: legyünk tisztában aziránt, hogy e kérdéseket nemcsak akkor nem fogjuk sohase megoldani, ha azokat egy párt uralmának perpetuálása szempontjából ítéljük meg, hanem akkor sem, ha úgy tárgyaljuk azokat, mint a melyekből a többség ellen fegyvert lehet kovácsolni. *(Úgy van! jobb felől.)*

Ily kérdéseket mindkét részről a pártok viszonyai és hatalmi állására való tekintet nélkül kell tárgyalni, a hogy azok — elismerem — ma tárgyaltattak is. *(Mozgás bal felől.)* Ezt nem vádként, hanem csak a jövőre való figyelmeztetésként mondom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ezzel kapcsolatban áttérek most felszólalásom második részére, mert ebből az következik, hogy e kérdéseket csak akkor lehet itt tárgyalni, ha a tárgyalások és parlamentaris eljárások rendszere minden tekintetben visszatér azon útra, melyből egy pár év előtt kizökkent és a melybe, nagy örömömre, a t. képviselő urak felszólalása szerint, ők is hajlandók azokat visszaterelni és velünk együtt a visszatérés módjait keresni. Legyenek meggyőződve, hogy senki sem örül inkább, mint a többség tagjai, ha a parlamentaris tanácskozások a rendes keretbe visszatérnek és senkinek sincs nagyobb oka azt kívánni, hogy a tanácskozások tüzetesek és kimerítőek legyenek, mint a többség tagjainak, kiknek nemcsak külső szereplését, hanem törvényhozási működését is, sőt a kormányra való jogosult befolyását is, melyet mint e ház és mint a nemzet többségének képviselője magának arrogálhat, nagyon megnehezítette az az állapot, mely a ház tanácskozásai és munkarendje tekintetében fennállt, akkor lehetséges lesz, hogy az önálló nézetek, melyek itt mindig képviselve voltak, a köztanácskozásokban és sokkal nagyobb mértékben érvényesüljenek. És épen mert tudom, hogy a t. ministerium is e törekvések előmozdítását tűzte ki czéljául, örömmel üdvözlöm Holló Lajos t. képviselőtársam felszólalását.

Megvallom, csak egy aggaszt, az, hogy az orvoslás ily módszere tekintetében esetleg oly eszközökhöz nyúlhatunk, melyek a czélhoz nem közelebb, de esetleg attól távolabb visznek. Ily módszernek találom az osztályok tárgyalását, a mely, e felfogásom szerint, semmi esetre sem felel meg a törvényhozás szükségének, a mely semmi esetre sem felel meg azon kereteknek, melyekben a törvény előkészítése és a melyekben a képviselők nézeteinek és köteles önállóságának érvényesülése lehetséges; mert az osztály-rendszer lényegileg *(Halljuk! Halljuk!)* a véletlenre van bízva és az osztályokban nincs biztosítva az, hogy a kormány vagy bármely törvényjavaslat kezde-

Digitized by Google

ményezőjének indokolása kellő súlylyal képviseltessék. Ennek következtében, ha valaki másnemű eljárást tud proponálni, a mely lehetségessé tenné, hogy az előkészítő stadiumban is a képviselők nagyobb tömege és azok vehessenek részt, a kik valóban érdeklődnek, mint az aránylag most történik: azt hiszem, hogy ily indítvány a kormány részéről, de ezen párt részéről is, csak a legnagyobb örömmel fogadtatnék. *(Helyeslés jobb felől.)* Ne méltóztassanak azt hinni, hogy e párt részéről az a tendentia, hogy minél kevesebben vegyenek részt a törvényhozási munkálatokban. Ellenkezőleg számos jelenség mutatta és mutatja ma is, hogy itt is az a törekvés, hogy minél többen és minél tüzetesebben vegyenek részt a törvényhozás munkálkodásában *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* és hogy mindenkinek megadassék az alkalom kivétel nélkül, ki valamely törvényhozási működés iránt érdeklődik, hogy ezen érdeklődésének kifejezést adjon. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Csakhogy természetesen minden ily eljárási mód szükségképen bizonyos következményeket von magával. *(Halljuk! Halljuk!)* A tanácskozások minden bővítése szükségképen magával vonja azt, hogy a tanácskozások korlátai és keretei is szigorúbban szabassanak meg. Erre világos példa az angol parlament eljárása, mely azon mértékben, a melyben bővítette a hozzászólás alkalmát, a beleavatkozás lehetőségét, egyszersmind kénytelen volt napirendjét nem annyira szűk, mint áthághatatlan és előre meghatározott keretek közé vonni és e keretek közt a működésnek nagyobb formalis szabályait megtartani. *(Úgy van! jobb felől.)* A formaszerűségek szükségképen növekednek az alkalmak bővülésével, mert a munka terjedelme nem csökkenni, hanem szükségképen növekedni fog és a növekvő munkával egyszersmind növekednie kell a munka alkalmának is, de csökkennie kell minden olyan közbeszólás és zavar lehetőségének is, mely a parlamentet a valódi munkától eltereli. *(Helyeslés jobb felől.)* Épen ezen szempontból üdvözlöm a magam részéről azt az indítványt, melyet Holló Lajos képviselőtársunk a parlamenti ülések terjedelmének és idejének megállapítására vonatkozólag itt felvetett *(Helyeslések.)* és a melynél üdvösebb itt régen hangzott el a parlamenti tanácskozásoknak kellő mederbe terelésére vonatkozólag. *(Helyeslés.)* Én azt hiszem, hogyha a parlamenti munkát oly keretben vagyunk képesek megszabni, hogy e mellett a képviselőház tagjainak magánmunkássága és a törvényhozási munkálkodás előkészületére szükséges munkásság kellő időt nyerjen és általában, hogy úgy mondjam a közéletnek napirendjét üdvösebben és helyesebben bírjuk beosztani: ebből oly időmegtakarítás származik, mely a teljesítendő munkánál felmerülhető számos bajnak elejét fogja venni. *(Helyeslés jobb felől.)*

A kérdés részleteire ez alkalommal nem szükséges nyilatkoznom, mert a mint nagyon helyesen tették a t. túloldal szónokai, inkább eszméket vetettek fel, sem mint azok precis formulázására törekedtek. *(Úgy van! jobb felől.)*

Kétségtelen, hogy a főrendiház reformjának kérdése is múlhatlanul megoldásra jelentkezik, mivel lehetetlen, hogy azon perczben, a mikor a választói jogosúltság tekintetében terjeszkedni fogunk és új választási törvényt alkotunk, a megváltozott befolyási arányokkal szemben, melyek akkor a nemzet különféle részeinek jutni fognak, be ne álljon egyszersmind annak szüksége, hogy azon befolyás mérve és határa meg ne változtattassanak, a melyek a főrendiházban a különféle elemeknek jutnak. *(Úgy van! jobb felől.)* Ez szerves kapcsolatban és összefüggésben áll a két kérdéssel. *(Úgy van! jobb felől.)* A választási rendszer lényeges reformja a főrendiház mai rendszerének lényegesebb reformja nélkül egyáltalában üdvösen nem képzelhető. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ennek részleteibe bocsátkozni, mielőtt az erre vonatkozó eszmék kiforrtak vagy publicistikailag bővebben kifejtettek volna: azt hiszem, teljesen fölösleges. Az iniciativa ez alkalommal megadatott: a conclusiot, azt hiszem, megadja a jövő a nélkül, hogy ezen alkalommal ezt szavazás által lenne szükséges kifejezésre juttatni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Hock János! *(Halljuk! Halljuk!)*

Hock János: T. ház! E tétel tárgyalásánál egy egész külön vita fejlődött ki, mely természeténél fogva talán inkább a belügyi tárcza tárgyalásához tartoznék. Miután azonban itt egyes eszméket vetettek fel, melyekhez Pulszky Ágost t. képviselőtársam megjegyzése szerint is nem pártszempontból kötelesség szólani, hanem inkább egyéni véleményeket kell kifejezni: a felvetett kérdésekre nézve én is saját véleményemet minden pártvonatkoztatás nélkül akarom kifejezni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Többek közt legfontosabbnak s természeténél fogva legidevágóbb kérdésnek tartom a parlamenti ülések idejének rendezését.

Holló Lajos t. képviselőtársam felhozta, hogy a napnak azt a bizonyos időszakát volna legalkalmasabb felhasználni, mely minden embernek leginkább alkalmat nyújt arra, hogy parlamenti kötelességét mint képviselő e házban teljesíthesse; itt rendszeresen megjelenhessék és a tárgyalásokban részt vehessen. Hogy melyik ez az időszak, általában nem tudnám meghatározni, mert míg az egyiknek közülünk a délelőtt, a másiknak a délután alkalmasabb. *(Igaz!*

Digitized by Google

Úgy van!) Azt hiszem azért, hogy e kérdés eldöntésénél nem szabad az egyéni érdekeket tekinteni, hanem tekintettel kell lenni a közérdekre, vagyis arra a főszempontra, vajjon hogyan teljesítheti leghelyesebben, legtisztábban a képviselő a maga kötelességét; mert az egyéni érdek mindig nagyon alárendelt a közérdekkel szemben. *(Általános helyeslés.)* T. ház! Én erre az időszakra nézve csak annyit tartok szükségesnek megemlíteni, hogy az áttérés a mai tárgyalási időszakról a délutáni órákra vagy más tárgyalási időszakra momentán nem történhetik meg; *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* mert legalább annyi időt kell az átmenetre engedni, hogy minden ember a saját életmódját hozzáidomíthassa a képviselőház által elfogadandó új tanácskozási időszakhoz. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Sokan bizonyos elfoglaltságuk körében délelőtt vannak elfoglalva s ahhoz idő kell, hogy a tanácskozás új időszakához életmódjukat és foglalkozásukat hozzáidomíthassák. *(Egy hang a szélső baloldalon: Maradjon a mai rendszer!)* Ez, t. ház, mindenesetre csak egyéni vélemény, a mely mögött párthatározat nem áll; de miután ez a kérdés felvettetett, saját szempontom előadásával hozzá kívántam ahhoz járúlni.

T. ház! A többi közt szóba hozták a választási jog kiterjesztését, a census aránytalanságát, szóval a választások tisztaságát, a mely kérdéseknél belügyminister úr tevékenységétől várunk üdvös reformokat.

Rendkivül örvendek, hogy Pulszky képviselőtársam mindjárt beszédének elején arra az álláspontra helyezkedett, hogy a régi rendszer tarthatatlan s azért a szó szoros értelmében reformokat kell behozni minden téren; úgy a parlament belső kezelésében, valamint a parlamentaris rendszer külső szükségleteiben: a választókerületek beosztásában és a census megállapításában.

Hát én nagyon örülök, hogy képviselőtársam közeledett mihozzánk, de konstatálom, hogy a múlt évben, midőn a belügyi tárczánál hasonló értelemben történtek e helyről felszólalások, ép a t. túloldal vitatta annak szükségességét, hogy a census maradjon meg úgy, a mint van, mert bölcsen van megállapítva; a választókerületek beosztása pedig vita alá és tárgyalás alá ne kerüljön.

Pedig ennek az ideje már valóban elérkezett, t. képviselőtársaim. Mert a midőn 1848-ban a választókerületeket beosztották, rögtönös munkálatot végeztek s kellő előtanúlmányok nélkül, felszerelések, statisztikai adatok hiányában úgyszólván inpromptu csinálták a beosztásokat. Ennek daczára a beosztás tapintatosságát, államférfiúi bölcseségét a 48-as törvényhozás előnyére ki kell emelnem. Ez a beosztás, jóllehet, inkább lineaszerűleg, körzővel történt, mégis az államalkotó elemnek politikai jelentőségét tekintetbe vette s főleg a nemzetiségi és kiváltkép az erdélyi megyékben az akkori viszonyoknak megfelelőnek mondható.

Idővel változtak e viszonyok, t. ház és természetesen az újonnan alakúlt rendhez, életviszonyokhoz kell szabni az új beosztást is.

Itt azonban a t. belügyminister úrnak egy választóihoz intézett beszédére akarok csak röviden reflectálni és annyit mondani, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy igenis, ha Magyarországon a nemzetiségi viszonyokat tekintetbe veszszük is, kell, hogy azok némileg alárendelve legyenek a fő szempontnak, az állameszme szempontjának és a terűletek beosztásában, főleg nemzetiségi vidékeken, a teljes és kizárólagos jogi szempontok nem érvényesülhetnek tisztán, mert ott politikai szempontoknak is érvényesülniök kell. A magyar elem az ő supremátiáját, faji túlsúlyát s egyáltalán az ő törvényhozói hatalmát minden tekintetben vigye bele a törvényekbe úgy, hogy az a választókerületek új beosztásánál is teljesen érvényesülhessen.

A census aránytalansága, t. ház, szintén megköveteli a változtatást, mert csakugyan az egyes megyék közt oly eltérések s oly differentiák vannak census tekintetében, hogy tovább fenn nem tarthatók. Egyes megyében 3—4-szer akkora census van megállapítva, mint másokban és kiváltkép Erdélyben, különösen a székely reszeken és vidékeken e téren oly anomaliákkal találkozunk, hogy pl. régi jogczímen szavazatjoggal bírnak a gazdának béresei, alkalmazottjai, házi szolgái, de maga az illető gazda a census magassága miatt szavazatjoggal nem bír.

Ezen, t. ház, természetesen változtatni szükséges, még pedig szükséges a választói jog kiterjesztésével. De itt nem helyezkedem arra az egyoldalú álláspontra, melyre Eötvös Károly t. képviselőtársam helyezkedett. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert csakugyan nagyon egyoldalúnak találnám, ha csupán a fővárosi munkásosztályt vennők tekintetbe. Én szintén olyan munkásosztálynak tartom azt a falusi gazdát, sőt azt a falusi napszámost is, a ki szintén házzal bír s önálló családi életet folytat. Ha mi a választási jogot kiterjeszteni akarjuk, akkor nem új osztályt kell crealni s nem új társadalmi rendet kell életbe léptetni, hanem lejebb kell szállítani magát a censust, tekintet nélkül arra, vajjon mint gyári alkalmazott, iparos vagy pedig mint kézi munkás agricultur-úton keresi-e az illető kenyerét. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* De ha már, t. ház egyszer a választási reformra térünk, főleg a minister úr figyelmét hívom fel azon visszaélésekre, a melyek a választók összeírásánál csakugyan előfordúlnak. Bujanovich Sándor t.

Digitized by Google

képviselőtársam csak az előbb említette fel, hogy oly anomaliák fordúlnak elő, hogy egyes kerületekben olyanok jutnak a listákba, a kik nem magyar állampolgárok és így a szavazati jogot, a magyar állampolgár legszebb jogát gyakorolhatják, holott e nemzet testéhez sem jogilag, sem tényleg nem tartoznak. *(Egy hang a szélső baloldalon: Mint itt Lipótvárosban is!)* Erre példát akarok felhozni. Most érkeztem a nagytapolcsányi választókerületből, *(Halljuk! Halljuk!)* a hol az az eset jutott tudomásomra, hogy br. Stummer gazdatisztei Tavarnakról és más helyekről, a hol a bárónak birtokai vannak, vagy 17 en jöttek egymásután a szavazási helyiségbe a választási elnökhöz s ott konstatáltuk mindegyikről, hogy egy-kettő kivételével egy sem magyar állampolgár közülök. Eltekintve, t. ház, a nyelvi különbségtől, attól, hogy anyanyelvök nem a magyar s e tisztek a magyar nyelvet nem beszélik, csak azt a sajnálatos dolgot említem fel, hogy a báró alkalmazottjai a magyar állampolgári jogot meg nem szerezték. Mikor ez a körülmény tudomásomra jutott, a választási elnök úrnak felhoztam az esetet, bár tudtam, hogy az, a ki a választói névjegyzékbe be van vezetve, jogosúlt választó s így nem kifogásolható. A választási elnöknek az a discretionalis hatalma nem lehet, azt kezébe nem is adhatjuk, hogy a választási névjegyzékken foglaltak felett criticát tartson és ellenőrzést gyakorolhasson. Miután azonban annak a választási elnöknek nemcsak a törvény betűire, hanem szellemére is kötelessége felügyelni, felemlítettem, hogy legalább ez uraknak, a kik választási jogukat gyakorolják, hozza tudomására, hogy az összeírásnál hiba történt, mert azt a legszebb alkotmányos jogot, hogy valaki választási jogot gyakorolhasson, a törvény az állampolgársághoz köti. A ki pedig nem tartotta érdemesnek az állampolgári kötelékbe belépni, e jog gyakorlásával csak visszaél. S ez, t. miniszter úr, nemcsak e kerületre áll, hanem csaknem minden kerületre, *(Igaz! Ugy van! bal felől.)* mert a választói névjegyzék összeállításánál nem a jogi szempontok, nem a méltányosság volt a mérvadó, hanem a hatalmi szempont. Az a politikai érdek, hogy a választók összeírásánál előre tekintettel voltak arra, hogy vajjon az illető egyén hagyományainál, múltjánál, történelménél fogva hozzá tartozik e azon körhöz, a mely politikai szolgálatokat szokott a t. kormánynak teljesíteni. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

A többek között Pulszky Ágost t. képviselőtársam felemlítette, hogy ezen reformok után a ház belső reformjára is át kell térnünk és örömmel konstatálta, hogy most már az ellentétek a túloldal és ezen oldal között nem oly élesek és a parlamenti tárgyalás nyugodtabb és higgadtabb. Mi csak annyit jelentünk ki, hogy t. képviselőtársamnak ezt az elismerését tudomásúl veszszük, de higyje meg, hogy a parlamenti tárgyalások izgalmai, azok szabálytalanságai, ha konstatálhatók voltak, azok nem erről az oldalról eredtek; mert azok csak tünetei, úgyszólván visszhangjai voltak a repressaliáknak és erőszakoskodásnak, melyek részint az elnöki székből, részint a t. túloldal részéről gyakran a meggyőződésszerű igazságot akarták elnyomni hatalmi tényezőkkel. *(Úgy van! bal felől.)* Akkor, t. ház, midőn a ház véleményszabadsága korlátozva van, midőn az egyes képviselők meggyőződése szabadon nem nyilatkozhatik és látjuk egyes törvényjavaslatoknál, hogy a túloldal a jog ellenében nem tud mást állítani, mint hatalmat és erőszakot, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* akkor ne csodálja a t. ház, hogy az ellentétek élesek és a parlamenti tárgyalás nem egészen nyugodt. *(Úgy van! bal felől.)* Az igazsággal szemben a szavazatok lenyomhatják a mérleget, de a parlamenti tárgyalásokban mindig van egy erkölcsi háttér, a mely az egyesekben a lelkesedést kelti fel vagy esetleg a lelkesedést bénítja meg. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Végül, t. ház, Holló t. képviselőtársamnak felszólalásának csak azt a részét akarom röviden honorálni, a melyben a ház tárgyalási módjáról szólott. Én tudom, hogy azon angol rendszer, a mely az egyes bizottságokat eltörli és az egész házat nyilt bizottsággá teszi, midőn az elnök helyét maga a bizottsági előadó pótolja, talán a tárgyalásokat alaposabbakká és a képviselő urakat mindenesetre tájékozottabbakká, okosabbakká teszi. De e rendszer behozatalával természetesen a parlamentaris tárgyalások idejét is hosszabbá kell tenni: mert a nyilt tárgyalás és a bizottsági tárgyalások több időt vennének igénybe a t. ház tagjaitól. Igaz, hogy meg volna az a másik nyereség, hogy a bizottságban alaposan letárgyalt javaslatok a plenum előtt és a nyilt ülésekben már nem szűlnének nagy vitákat, hanem a pártok állásfoglalása szerint rövid vitákkal lennének elintézhetők. De ha ezt a módszert mi elfogadni hajlandók nem is vagyunk, én emlékezem a t. belügyminister úrnak egy indítványára, a melyet még ezekről a padokról tett hajdan: hogy a bizottsági tárgyalások és a ház tárgyalásai között a kellő contactust misem biztosíthatná jobban, mintha a bizottsági tárgyalásokkal egyidejűleg tárgyaltatnának úgy a költségvetési tételek, valamint az egyes törvényjavaslatok. A bizottsági tárgyalást más szóval nyomon követné a háznak a tárgyalása. Ezt azért tartom helyesnek, mert a bizottsági tárgyalások élénk érdeklődést keltenének a ház tagjai között és miután közvetlenül

Digitized by Google

utána következnének a ház tárgyalásai, a legtöbb képviselőtársunk részt venne a bizottsági tárgyalásokban, ha más joggal nem, legalább is mint hallgató és értékesíthetné a bizottságban felhozott érveket, álláspontokat itt a házban és főkép meg lenne a bizottsági élet és a ház élete között a benső contactus és összefüggés.

Ezek, t. ház, a miket felhoztam, nem javaslatok, hanem egyes szempontok, pusztán egyéni vélemények. Ha a tárgyalásnak tartalmasságához vagy egyáltalában anyagához valami újabb szempontot tudtam nyújtani, nagyon meg vagyok elégedve. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Hieronymi Károly belügyminister: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azt tartom, hogy a ház munkásságának előmozdítása szempontjából azok az eszmék, a melyeket Holló Lajos t. képviselő úr felemlíteni méltóztatott és a melyekre később szónokok reflectáltak, mindenesetre nagyon üdvösek és termékenyek lesznek.

A dolog természetében fekszik, hogy a ház munkarendjének megállapítására a kormánynak valami különös befolyást gyakorolnia helyes nem lehet; a ház munkarendjének és ülésezési idejének megállapítására nézve, felfogásom szerint, kívánatos, hogy valamennyi párt közös egyetértésével történjék intézkedés. *(Helyeslés.)* E kérdéshez tehát e helyről bővebben szólani nem kívánok, de kívánatosnak tartom, hogy vitassuk meg alaposan a ház munka oeconomiáját, a tárgyalások módját és rendjét. *(Helyeslés.)*

Különösen két eszme pendíttetett meg e tekintetben. Az egyiket Eötvös Károly t. képviselő úr hozta javaslatba azzal, hogy a törvények előzetes megvitatásánál térjünk vissza az osztályrendszerhez, mely a házszabályokban most is benne van, de a gyakorlatból lassan-lassan egészen kiszorult.

Én, t. ház, abban a nézetben vagyok, hogy ha mi minden törvényjavaslat előzetes tárgyalásánál az osztályrendszerhez akarunk visszatérni, ezzel azon czélokat, a melyeket épen a felszólaló képviselő urak egyaránt magok elé tűztek, hogy t. i. a ház munkássága termékenyebb legyen, aligha fognák elérni. Nem tartom elvileg kizárandóknak az osztály-tárgyalásokat, mert lehetnek oly esetek, a midőn helyes egyes törvényjavaslatokat az osztályokhoz utasítani; de bizonyos törvényjavaslatokat, a melyeknél sem annyira általános tekintetek mérvadók, hanem szakszerű szempontok kell hogy érvényesüljenek, szakbizottságokban megvitatni helyesebb, rövidebb és czélravezetőbb eljárás.

A mi azonban a mi törvényhozási működésünket leginkább megbénítja, méltóztassék végignézni a ház tárgyalásain, azaz, hogy mindig az évi budget megállapítása, a mi pedig a mai viszonyok közt, midőn úgyszólva normalbudgettel állunk szemben, midőn államháztartásunkban a rend helyre van állítva, a képviselőháznak úgyszólva csak folyó dolgaihoz tartozik — a képviselőház munkaidejének túlnyomó nagy részét emészti meg és azt hiszem, ha arra törekszünk, — és igen nagy örömmel konstatálom, hogy a ház minden pártja e tekintetben egyetért, hogy a magyar képviselőház munkaképessége nagyobb legyen, legelőször arról kell gondoskodnunk, hogy rövidebb idő és kevesebb ülés alatt legyünk képesek a budget tárgyalására. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ne méltóztassék azt hinni, hogy midőn azt kívánjuk, hogy rövidebb idő alatt tárgyaljuk le a budgetet, akármi tekintetben a budgethez való hozzászólást akarnám korlátozni. Nem; a múltkor is, azokról a padokról tartott beszédemben, világosan kifejeztem azt, hogy nem látok abban hátrányt, hogy a budgethez és a budget részleteihez bővebben felszólalások történnek; csakhogy akkor azt is mondtam, és ezt ma is ismétlem: ha annyira liberalisak akarunk lenni a hozzászólás tekintetében, akkor nem szabad megelégednünk azzal, hogy a képviselőház 3 vagy $3^1/_2$ órás üléseket tartson; ha úgy akarunk tárgyalni, mint tényleg az angol parlamentben tárgyalnak, hol minden fontos elvi kérdés felvethető a ház teljes ülésében való tárgyalásnál, akkor el kell fogadnunk az angol parlament másik sajátságát is, melynél fogva naponként d. u. négy órától éjfélig tart üléseket. *(Helyeslés jobb felől)* Nem is tartom az ily hosszú üléseket a ház tagjaira nézve sérelmesnek, *(Halljuk! Halljuk!)* mert egyáltalában nem tartom szükségesnek, hogy a budget tételeinek megvitatásánál a képviselők összege mindig jelen legyen, hanem elég, ha jelen vannak azok, a kiket a tételek különösen érdekelnek és abban sem látnék bajt, ha ezen budget-tárgyalásoknál a ház határozatképességére szükséges számot akár le is szállítanók.

Szorosan összefügg e kérdéssel az, vajjon a budgetet a képviselőház úgy, mint most, először szakbizottság által, t. i. a pénzügyi bizottság által kívánja-e tárgyaltatni vagy el akarja-e fogadni az angol parlament rendszerét, mely szerint a budget előleges megvitatása a ház összes tagjaiból alakúló bizottságban történjék. Akármelyik rendszert fogadjuk el, ha a budget idejében való elkészítését biztosítani akarjuk, el kell fogadnunk azt, a mit már múltkor javaslatba voltam bátor hozni, hogy t. i. akár a pénzügyi bizottság, akár a ház összes tagjaiból alakúlt bizottság fogja a budgetet előzetesen tárgyalni, a teljes ülés, a határozathozatalra jogosított ülés ne függeszsze fel a budget tárgyalásának megkezdését addig, míg az előkészítő bizottság az egész budgetet letárgyalja, hanem, ha a pénzügyi bizottság letárgyalta például a

Digitized by Google

belügyministeri tárczát, ne várjunk addig, míg az igazságügyi és honvédelmi tárczát is letárgyalja, *(Helyeslés.)* hanem kitűzhető legyen a belügyi tárcza tárgyalása a ház plenumában. Egyáltalában oszszuk fel a budget tárgyalását egyes tárczák szerint. *(Helyeslés.)*

Visszatérek még egy eszmére, melyet bátor voltam már a múlt alkalommal is javaslatba hozni, hogy t. i. bármennyire szükséges és a dolog természetében fekszik az, hogy a törvényjavaslatok először általánosságban tárgyaltassanak és ez után legyen a részletes tárgyalás, a budget-tárgyalásnál épen megfordítva azt találnám logicai és helyes eljárásnak, ha csak az egyes tárczák letárgyalása után következnének az általános tárgyalás. *(Helyeslés jobb felől. Ellenmondások szélső balon. Halljuk! Halljuk!)* Ha nem akarjuk a képviselőház budget-megszavazási jogát illusorius jognak tekinteni, ha azt tartjuk, hogy Magyarország budgetjét csakugyan a képviselőház állapítja meg, akkor azt hiszem, hogy sokkal logicusabb dolog beszélni arról a budgetről általánosságban, a melyek egyes tételei már megállapítva vannak, mintsem beszélni a budgetről általánosságban, mielőtt tisztában lennénk azzal, hogy egyes tételein a ház minő változást tesz. *(Helyeslés.)*

T. ház, áttérek most az 1874-iki választási törvény revisiojának és a választókerületek újabb beosztásának kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselőház legtöbb tagja előtt tudva lehet és ismételten hivatkozás is történt arra, hogy nekem egyéni meggyőződésem az, hogy az 1874-ben megállapított választási censust fentartani sem nem jogos, sem nem helyes. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* Azt hiszem kívánatos, hogy a választási census az egész országban egyforma alapon, egységes elvek szerint legyen megállapítva. *(Általános helyeslés.)* Ennek pedig az 1874-iki törvény meg nem felel. A választási census megállapításánál továbbá csak az lehet irányadó a mit Holló t. képviselőtársam is fölemlített, hogy t. i. azok, a kik az állam terheihez egyenlően járulnak és az állam fentartására egyenlő áldozatokat hoznak, azok egyformán szavazati joggal birjanak. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Mert most a census alapját a 74-iki törvény szerint különböző criteriumok képezik.

Nem akarok túlságosan részletekbe bocsátkozni, de például felhozom, hogy a választók nagy csoportjára nézve az úrbéritelek képezi a választási censust. Ismeretes, hogy a magyar úrbért nem 1848-ban, nem is 1874-ben, hanem 1770-ben állapították meg. 1770-ben készült az urbarium, a melynek alap gondolata az volt, hogy egy jobbágy-telek az egész országban egyenértékű legyen és innen van az, hogy ma a Bánát egyes részeiben, pl. Torontálban egy egész úrbéritelek 64 catastralis holdat tesz és vannak az ország északi részeiben olyan megyék, például Ugocsa, a hol 1200 öles 24 hold képez egy úrbéritelket. Már pedig nem fogja senki sem állítani, hogy a bánáti 64 catastralis holdból álló úrbéri telek egyenértékű volna az 1200 öles 24 holdból álló telekkel. És mind a mellett a ki Ugocsában egy negyed telket bír, az választó, a ki ellenben Torontálban kevesebbel bir egy negyed teleknél, habár nagyobb értékű is, mint amaz, még sem választó.

Bővebben lehetne részletezni azokat a roppant különbségeket, a melyek a választási census tekintetében az ország különböző részeiben fenállanak s azt hiszem, hogy abban a t. képviselőház teljesen egyetért, hogy ezeknek az egyenlőtlenségnek mielőbbi megszüntetése kívánatos. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Arra azonban, t. ház, hogy mi legyen az új census megállapításánál mérvadó, nincsen bátorságom könnyű szerrel nyilatkozni; mert e kérdés alapos megfontolást igényel és pedig nemcsak elvi megfontolást, hanem az ország viszonyainak alapos ismeretét. *(Általános helyeslés.)* És én abban a sajnos helyzetben vagyok, hogy sem a választókról, sem a választók összeírásánál mérvadó viszonyokról útbaigazító statisztikánk nincs. Ezért mindenekelőtt megbíztam az országos statisztikai hivatalt az erre vonatkozó munkálatok kidolgozásával. *(Élénk helyeslés.)* Ezen adatok nyújthatják egyedül az alapot, a melyre ezen kényes kérdés megoldásánál állhatok.

A másik kérdés a választókerületek beosztása. Mindenekelőtt Hock János t. képviselőtársamnak egy tévedését vagyok kénytelen rectificalni, a mennyiben azt mondotta, hogy 1848-ban a törvényhozás elhamarkodva állapította meg a választókerületeket. 1848 ban nem a törvényhozás állapította meg a kerületeket, hanem a megyék. Ki kell terjeszkednem még arra, hogy a mennyire szükséges a censusnak egyformává tétele, ép oly szükséges a választókerületek helyesebb beosztása is. *(Általános élénk helyeslés. Úgy van!)* *Úgy van!)* Az előttem szólt t. képviselő urak is említettek fel már egypár példát, a melyek eléggé mutatják, hogy e tekintetben a választókerületek közt mily roppant nagy eltérések vannak. Ha a választási törvény revisiójával fogunk foglalkozni, bizonnyal csak fél munkát teljesítenénk, ha ugyanakkor a választókerületeket újból be nem osztanók. *(Úgy van! Úgy van!)* Ez a kettő kapcsolatos feladat.

Végre a választási kérdésnek még egy igen fontos mozzanatára kívánok reflectálni, ez a nemzetiségi kérdés. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondta Hock János t. képviselőtársam, hogy nem csupán a jog és igazság vezethet bennünket a census

Digitized by Google

megállapításánál és a választókerületek kikerekítésénél, hanem politikai indokok is.

Hát én nyíltan kijelentem, hogy nem osztozom ebben a véleményben. Bennünket csak a jog és igazság vezérelhet, egyéb tekinteteknek helyt adnunk nem szabad. *(Helyeslés.)* És nem is tartok tőle, hogy ezzel a magyar állam nemzeti jellege valamit vesztene. *(Úgy van! Úgy van!)* Mert mélyen meggyőződve arról, hogy annál a roppant nagy fejlődésnél fogva, melyet az országnak azon vidékei elértek, a melyeken magyar faj lakik, a censusnak egyforma és igazságos megállapítása esetén a magyar választóknak száma a mihoz képest oly roppant nagy arányban fog növekedni, *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* hogy az a kis növekedés, melyet a census igazságos megállapításánál a nemzetiségek lakta vidékek esetleg nyerni fognak, bizony alig jöhet számba. *(Ugy van! Úgy van!)* Abban a meggyőződésben vagyok tehát, hogy a választási törvény revideálásánál bennünket csak a jog és igazság fog vezérelni.

Ezeket tartottam szükségesnek általánosságban elmondani. *(Általános élénk helyeslés.)*

Bernáth Dezső jegyző: Vajay István!

Vajay István: T. ház! A törvényhozási működésnek és annak sikerének egyik kiváló előfeltételét képezi az, hogy a törvényhozás két házának tagjai a valóságnak megfelelő critica az igazság, méltányosság és a kellő loyalitás szempontjai által vezéreltessenek egymással szemben. Ezen alapelvi tekintetből kívánom és az igazság megóvása késztet arra, hogy egy pár szóra kikérjem a t. ház becses figyelmét, mert nem szeretném, ha a törvényhozásnak akár ezen, akár másik háza, akár az ország közvéleménye azon benyomás alatt legyen, hogy itt az országgyűlésen ellenmondás és helyreigazítás nélkül elhangoztathatók legyenek olyan állítások, a melyek való alappal nem bírván, az igazságnak ellenmondanak. Eötvös Károly képviselő úr imént elhangzott beszédében azt állította, hogy a törvényhozás másik házának reformja azért szükséges, mert abban sem eszme, sem élet, sem elv, sem munka nincs. *(Igaz! Úyy van! a szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Igaza van! El kell törülni!

Vajay István: Azokra az erősen hangoztatott »igaz«-okra rögtön válaszolok az elvitázhatlan tényekre való rámutatás által. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: El kell törölni és punctum!

Vajay István: Tessék megokolni! Hogy mennyire nem volt igaza Eötvös Károly képviselő úrnak, midőn az előbb említett szavait mondta, kitűnik mindjárt, ha vissza méltóztatnak csak tíz esztendőre emlékezni, midőn a főrendiház sokkal korhadtabb alakban volt, tehát nem volt annyira qualificálva a reform által egészségesebb működésre, mint most és mégis korhadtabb alakjában is documentálni tudta a világnak, hogy van benne elv, élet, eszme és munka, a mikor annak szükségét látja. *(Élénk mozgás és ellenmondás a szélső baloldalon.)* Akkor, mikor mi a tények kézzel fogható bizonyítékaival állunk szemben, nem lehet azt állítani, hogy a főrendiházban nincs eszme, elv, élet és munka. Annál kevésbbé tehetjük ezt, mert mi sem tudunk valami sokat felmutatni és könnyen szemünkre lobbanthatják, hogy a bagoly mondja a verébnek, hogy nagyfejű. A főrendiháztól sem lehet többet kívánni, míg a képviselőház szerves törvényeket fel nem tud mutatni, mert ha a törvényhozás másik háza elérkezettnek látja az időt, documentálni is fogja, hogy van benne eszme, elv, élet és munka.

Bernáth Dezső jegyző: Helfy Ignácz!

Helfy Ignácz: Ama kérdések, melyeket Holló Lajos t. barátom felvetett, elég fontosak arra, hogy foglalkozzunk velök s a mennyire lehet, azokkal végre valahára tisztába jőjjünk. Kétséget nem szenved sem előttem és azt hiszem senki előtt, hogy azon kérdések közül egyike a legfontosabbnak az, melyre az imént felszólalt képviselőtársam czélzott: a főrendiház reformja. Belső meggyőződésem szerint azon reformok között, melyek előttünk állnak, a választási törvény reformja mellett a lehető legsürgősebb a főrendiház átalakítása. Nem habozom kimondani, hogy mindaddig, míg ezzel a kérdéssel a kormány rendbe nem jött, hiába tervezi nagy liberalis reformalkotásait.

Vajay István: Nem liberalismus az, pseudoliberalismus!

Helfy Ignácz: De a mikor e kérdéshez szólok, pillanatig sem fogok megfeledkezni azon tiszteletről, melylyel a törvényhozás egyik háza tartozik a másiknak. Én nem mondom azt, hogy a főrendiház jelen alkatában bizonyos törekvésekre nézve feltétlenül kárhoztatandó, én ezt tisztán mint törvényhozási tényezőt ítélem meg s mint ilyenről azt mondom, hogy tökéletesen helyesen jellemezte Eötvös Károly t. barátom akkor, midőn azt mondotta, hogy ennek az intézménynek ez idő szerint hiányzik az eszményi alapja, az elvi alapja, a gyakorlatban pedig inkább akadályúl, mintsem segítségéül szolgál a törvényhozásnak.

Nagyon rossz omen a felsőházra nézve, hogy Vajay t. képviselőtársam olyan meleg érdeklődést tanusít iránta. *(Derültség.)*

Vajay István: Az megvédi magát!

Helfy Ignácz: Ebből én direct következtetést vonni nem akarok. Elismerem annak igaz-

Digitized by Google

ságát, a mit mondott, hogy akkor, a mikor kell, az a ház tud actiót kifejteni; de az a kérdés, hogy mikor van az a kell. T. képviselőtársam szerint hihetőleg akkor kell, mikor a képviselőháznak haladás tényét kell megakasztani; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* szerintem pedig a senatusnak legfőbb feladata őrködni a felett, ha netalán a képviselőház . . . .

Vajay István: Bolondokat csinálna! *(Zaj. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Helfy Ignácz: . . . . nem mondom rossz, de téves úton járó kormány által elragadtatva, rohamosan, elegendőképen meg nem érlelt, fontos nemzeti kérdésben rosszúl intézkedett, meglegyen a mód arra, hogy a senatus ezen segítsen. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Megengedem azt is, hogy ha a haladás terén a képviselőház olyan lépést találna tenni rohamosan, egy percznyi benyomás alatt, a melylyel talán az ország közvéleménye nem találkozik, vagy a melynek következményei károsak lehetnek, azt azok az öregebbek, a kiket ezért senatoroknak szoktak kinevezni, elejét vegyék és azt mondják ez olyan kérdés, a melyet újból meg kell fontolni. De, hogy legyen a törvényhozásnak egy része, a mely akképen van alkotva, hogy sohasem tudhatjuk, sem a kormány, sem a képviselőház, hogy vajjon egy mindnyájunk által egyhangúlag helyesnek ítélt előrehaladási törekvést keresztül bírunk-e vinni vagy nem: ez nem tartható fenn. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Itt áttérek a gyakorlati kivitelre és erre egy jó példát mutat nekünk egy külföldi parlament. Méltóztatnak tudni, hogy most az utolsó időben hosszú ideig tartó nagy vita folyt le az olasz senatusban.

Ennek a vitának alapját azon körülmény képezte, hogy a kormány nagyobb számú senatort nevezett ki és azok között nem volt törvényhozó. Erre méltóztassanak figyelni, mert az olasz törvény szerint a senatus teljesen ő Felsége által neveztetik ki, de a király ezt a kinevezési jogát nem gyakorolhatja kénye-kedve szerint; vannak bizonyos szabályok, a melyeket a kinevezésnél követnie bell. Ezeknek a szabályoknak a legelsője az, hogy lehetőleg a volt törvényhozók soraiból kell a senatorokat választani. A vita épen azért folyt, mert a szenatorok közé nem választottak be volt törvényhozókat.

És ez képezi főbaját a mi főrendiházunknak is. Megtörténik, hogy az üléseken, a melyeket nem szoktak sürűn látogatni, határozatok hozatnak olyan férfiak által, a kik tényleges törvényhozási működésben soha részt nem vettek. Én azt hiszem, hogy a főrendiházra vonatkozólag annak kellene az első reformnak lennie, hogy módot találjanak arra, hogy azok, a kik hosszabb időn át a képviselőháznak tagjai voltak, a főrendiházban folytathassák törvényhozói működésüket és érvényesítsék ott tapasztalataikat, a miket itt szereztek.

S minthogy már felemlítettem a volt képviselőket s az országgyűlés általános reformjáról van szó, legyen szabad mellékesen még egy körülményt említenem.

Különös dolog az nálunk és kivételesen csak nálunk Magyarországon, hogy oly emberek, a kik hosszú éveken át tagjai voltak az országgyűlésnek, ha bármi okból, akár mert a választók elejtik őket, akár mert önként visszavonulnak, megszűnnek képviselők lenni: azon naptól fogva a közéletre nézve egyszerűen meghaltak. Sok oly embert látunk, a kik egyszerre kiragadtatván azon légkörből, melyben egy hosszú életet töltöttek, úgy megváltoznak nemcsak fisicum, hanem erkölcsi élet dolgában is, hogy alig ismerni rájok. Más parlamentekben gondoskodás van a volt képviselőkről is. Nem szakíttatnak el végleg azon testülettől, a melyhez tartoztak, külön karzat van számukra, élettik fogytáig megőriznek bizonyos jogokat, pl. használhatják az országgyűlési könyvtárt, bejárásuk van az olvasóterembe, a hol folytathatják az érintkezést azon barátaikkal, kikkel annyi éven át együtt működtek. Olaszországban e mellett néhány apróbb privilégiumuk is van a képviselőknek, melyek majdnem felérnek a mi napidíjainkkal: ingyen utazás az egész országban, ingyen posta, mellékesen felemlítem, hogy a képviselőházban ingyen buffet is, *(Derültség.)* a mi a magamféle öreg embernél nem nagy rubrika, de fiatalembernél tán számot tehet. Mondom tehát, bátor vagyok a t. kormánynak figyelmébe ajánlani: legyünk egy kis tekintettel ne csak magunkra, a kik most együtt vagyunk, hanem azokra is, kik közölünk koronkint kihullanak, hogy ne legyenek annyira elárvulva, mint most. *(Helyeslés.)*

A másik, a mit Holló t. barátom felemlített, a választási törvény reformja. Örömmel hallottam úgy Pulszky képviselő úr, mint Hieronymi minister úr részéről, hogy ennek szükségét elvben magok is beismerik. Mulhatatlanúl szükséges a kerületek beosztásának megváltoztatása is, mert valóban tarthatatlan állapot, hogy például Vizakna, melynek 158 választója van, annyi képviselőt küldhessen, mint Budapest József városa, melynek 100.000 lakosa van. Hogy a választási censust meg kell változtatni, beismerte maga a belügyminister úr is. Azt hiszem, senki kétségbe nem vonhatja ezt, mert nem tudok Európában államot, a hol census van, a melyben az utolsó években a census lejebb nem szállíttatott volna, vagyis a polgárok választói joga nagy mértékben ki nem terjesztetett volna. De minden-

Digitized by Google

esetre súlyt helyezek arra, a mit a t. minister úr is említett, hogy a census vagyis a választási jog egységesíttessék, hogy az egész királyságra, beleértve az erdélyi részeket, minden különbség nélkül egységes választási jog legyen. *(Helyeslés.)* Méltóztassanak elhinni, sokat foglalkozom a nemzetiségi kérdéssel; mint erdélyi ember különösen sokat az oláh kérdéssel. Volt alkalmam minapában egy külföldi lap által megkérdeztetni és informatiokat adni, de valahányszor abban a helyzetben vagyok, hogy erre a kérdésre nyilatkoznom kelljen, mindig érzem, milyen nehézséget képez előttem az, hogy nem tagadhatom, hogy igenis egy dologban van a magyar törvényhozás szerint is különbség az oláhokra nézve. Nem tagadhatom azt, hogy Erdélyben oly census van, a melynél fogva ők nagyrészben ki vannak zárva a választásból. Veszedelmes politikának tartom ezt. Méltóztassanak elhinni, sokkal kevesebbet ártana a magyar állameszmének, ha itt a képviselőházban ülne 20—30 oláh származású képviselő, ki itten nyiltan megtámadna bennünket és a kinek nyiltan felelhetünk, mintha hivatkozhatnak arra, hogy olyantörvényeket hozunk, a melyek egyenesen ő ellenök vannak irányozva, akár alapos a dolog, akár nem. *(Úgy van!)*

Áttérek végre a szerintem a legkisebb, legalább közjogi szempontól a legkisebb jelentőségü kérdésre, a ház munkarendjére. Van annak már több, mint 15, talán 17 esztendeje, hogy itt a képviselőházban indítványt tettem az iránt, hogy üléseinket ne délelőtt, hanem délután egy és két óra között kezdjük és folytassuk esti hat óráig. Kifejtettem akkor ezen intézkedésnek úgy törvényhozói, mint társadalmi és kormányzati fontosságát. Hiszen a mi beosztásunk szerint valóban csodálatos, hogy a minister urak egyáltalában találnak időt az administrálásra, midőn reggel van 1—2 órájuk és délután megint 1—2 órájuk. Így nem lehet elintézni semmit. Nekem mindegy, akár délelőtt, akár délután, de intézkednünk kell akként, hogy úgy a ministereknek, mint az egyes képviselőknek legyen egy félnap rendelkezésükre. *(Helyeslés.)* A mi körülményeink és szokásaink szerint legczélszerűbb volna erre a délutánt szentelni. Itt nem egyénekről van szó, magam is bebizonyítottam, hogy 22 esztendő óta mindig alkalmazkodtam úgy a nyilvános, mint a bizottsági ülések idejéhez, *(Úgy van! Tetszés.)* de a mi társadalmi szokásainkra és viszonyainkra ez annál fontosabb, mert ha a képv. selőház ilyen irányban változtatja meg munkarendjét, ez általános szokássá fog válni a társadalomban. *(Helyeslések.)* Én ezeknél fogva föltétlenül helyeslem azt a fölszólalást, melyet Holló t. barátom tett s annak idejében, mikor az indítvány concret alakban lesz a képviselőház előtt, abban az irányban fogok szavazni, a mint most nyilatkoztam.

Engedje meg a t. ház, hogy felszólalásom befejezéséül egy-két őszinte szót szóljak a ház pénzügyi bizottságának ez idő szerinti előadójához. *(Egy hang a szélső baloldalról: Nem érdemes!)* Tartozom ezzel úgy is, mint képviselő, úgy is mint függetlenségi képviselő, úgy is mint a főváros polgára és még inkább, mint a főváros törvényhatósági bizottságának egyik tagja. Nem tagadom, hogy nekem fájt és fáj, hogy az előadó úr tagnapi felszólalása nem talált hangos tiltakozásra a túloldalon. *(Egy hang jobboldalon: Nem hallottuk!)* Elvártam volna önöktől, t. képviselőtársaimtól, hogy egyikük vagy másikuk határozottan kijelentette volna, hogy a mit az előadó úr tegnap az előadói székről mondott, ahhoz neki, mint egyénnek, mint egyes képviselőnek joga volt — a maga nevében mindenki mondhat, a mit akar — de az önök érzületét nem tolmácsolta, a minthogy bizonyos vagyok benne, hogy hála Istennek nem tolmácsolta.

De a t. képviselő úr mondott egy dolgot, a mire nekem kötelességem felelni. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Nem szólok történelmi dologról; erre t. barátom bőségesen megfelelt. Az előadó úr egyenesen a fővárosra mondott anathémát; hálátlansággal vádolta azért, mert daczára annak, hogy a múlt nyáron ő Felsége a jubileumi ünnepélyek után rövid idővel a fővárost megajándékozta a »székváros« czímmel, ezen »fő- és székváros« rövid idővel ezután megválasztotta Kossuth Lajost díszpolgárnak. Tudom, hogy az előadó úr ezzel nagy loyalitását akarta kitüntetni Bécs és az udvar felé; de nagyon csalódott és mindenesetre rossz szolgálatot tett ezzel az u. n. loyalitással, mert ha úgy tünteti fel a dolgot, hogy igazán csak az loyalis a magyar király iránt, a kiben mi alkotmányunk szerint is kell, hogy a hazaszeretet megtestesülését és személyesítőjét lássuk, hogy az, a ki hódolattal viseltetik a magyar király iránt, kell hogy másfelől megtagadja legbensőbb hazafiúi érzelmeit; ilyenképen tehát összeütközésbe, ellentétbe hozza úgyszólván minden egyes magyar polgár szivében a király iránti tiszteletet a hazafiúi érzülettel. Ez nem loyalitás, hanem ellenkezőleg: rossz szolgálat magának a koronának. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Igenis a főváros a magyar királytól a fő- és székváros czímet nyerte és ezzel ő Felsége elismerte, hogy a főváros méltó arra, hogy Magyarországot minden tekintetben, tehát első sorban hazafiasági tekintetben is képviselje és annak az élén álljon. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Midőn tehát a fő- és székváros rövid idővel a jubileumi ünnepélyek után hálaadóját rótta le azon férfiú iránt, a kinek mindnyájan oly sokkal tartozunk,

Digitized by Google

ezzel csak megerősítette ő Felségének azon actusát, a melylyel a főváros hazafiúi érzületét kívánta megjutalmazni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ennyit akartam a t. előadó úrnak mondani. Egyébiránt csatlakozom a Holló Lajos t. barátom által elmondottakhoz. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Beőthy Ákos! *(Halljuk! Halljuk!)*

Beőthy Ákos: T. ház! Méltóztassék nekem megengedni, hogy azon kérdésekhez, a melyek a vita folyamán felmerültek, igen röviden hozzászóljak, mert azt tartom, hogy elég fontosak arra nézve, hogy több oldalról vélemény nyilváníttassék. *(Helyeslés. Halljuk!)*

Az első kérdés, mely felvettetett, az, hogy mikor tartassanak a képviselőház ülései: maradjon-e meg az eddigi gyakorlat, vagy pedig tétessenek át az ülések délutánra. Igen helyesen mondotta azt Hock János t. barátom, hogy e kérdés megítélésénél nem az egyes egyén kényelme és érdeke mérvadó, hanem mérvadó egyesegyedül a közérdek *(Helyeslés a baloldalon.)* Szerintem a közérdek igen egyszerűen azt kívánja, hogy az ülések ép úgy, mint idáig, ezután is délelőtt tartassanak *(Élénk helyeslés.)* és pedig igen egyszerűen azért, mert a törvényhozás az ország legfontosabb munkáját végzi és ezt az embernek akkor kell elvégeznie, a mikor erre minden tekintetben a legalkalmasabb állapotban van. *(Élénk helyeslés.)*

Méltóztattak arról is szólani, hogy a minister uraknak administrálni is kell. Én azt el sem tudom képzelni, hogy azért, mert az ülések délután fognának kezdődni, a nap egyszerre csak hosszabb lesz; de különben is, ha a kettő közt conflictus támad, akkor is azt tartom, hogy a törvényhozási functió sokkal fontosabb, mint az administrativ functio. *(Helyeslés.)*

Ezután méltóztassanak csak egy kicsit természetünkkel, habitusunkkal számolni. Azt méltóztatnak gondolni, hogy ha az ülések délután fognak tartatni, akkor itt a tanácskozások valami nyugodtak, valami nagyon objectivek fognak lenni? *(Nagy derültség. Halljuk! Halljuk!)* Hiszen mi a 70-es években megpróbáltuk a délutáni üléseket, akkor, hogy egyebet ne mondjak, gázvilágításnál kellett tanácskozni és egy olyan igazán dögleletes levegő volt e házban, hogy mindnyájunknak meg kellett szöknünk. *(Úgy van!)*

A hiba abban van, hogy az emberekben egyszerűen nincs meg a kellő kötelességérzet *(Igaz! Ugy van!)* és hogyha nincs meg a kötelességérzet, akkor hiába tesszük át az üléseket délutánra, mert akkor sem fognak a házba bejárni. Ennek más megoldása nincs, minthogy mindegyik párt a maga kebelében odahasson, hogy egymással versenyezzünk a kötelességek teljesítésében. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Felhozták azt is, hogy a képviselőház munkálkodásait máskép oszsza be s hogy jó volna az osztály-rendszerre visszatérni. Én nem vagyok szerelmes a bizottsági rendszerbe, de annyit mondhatok, hogy az osztály-rendszert próbáltuk már és az teljesen és tökéletesen lejárta magát és teljesen hasznavehetetlennek bizonyúlt. *(Igaz! Úgy van!)*

Ám activálja a t. ház újonnan, ha akarja, de meg fogja látni, hogy czélt vele nem ér. Felhozták az angol bizottsági rendszert is. Csakhogy bocsánatot kérek, a közt és a mi bizottsági rendszerünk közt óriási különbség van. Az angol bizottsági rendszer egyszerűen az a rendszer, mely nálunk 1848. előtt divatozott, a mikor voltak kerületi és plenaris ülések és mely abból állt, hogy az egész érdemleges tárgyalást elvégezték a kerületi ülések és a plenaris ülésekre csak a forma szerinti megállapodást tartották fenn. Így van ez, t. képviselőház, Angliában is. Ott is az összes tanácskozásnak a súlypontja a bizottsági tanácskozásban van. Az egésznek a punctum saliense az s abban különbözik a mi eljárásunktól, hogy ott semminemű előkészítő tárgyalás nincsen, hanem egyszerűen a parlamentnek a plenumába kerülnek a törvényjavaslatok. A t. belügyminister úr azután arról is beszélt, hogy vegyünk példát az angolokon és a mint azok napjában, ha kell, 8 órai üléseket tartanak, mi is tartsunk hosszabb üléseket. De a t. belügyminister úr egy körülményt elfelejt: hogy ismét Angliában, az angol parlamentnél a munka-megosztás egészen másnemű, mint minálunk, mert ott szakbizottságok nincsenek s azonkivül nincsenek a pártoknak értekezletei. Ezek minálunk nagyon sok időt elvesznek. Hiszen majdnem minden képviselő tagja valamely bizottságnak s ezek igen gyakran kétszer is üléseznek napjában. Lehetlen volna itt, t. képviselőház, az angol rendszert behozni, ha csak különben egész munka-felosztásunkkal szakítani nem akarunk.

Felhozta a belügyminister úr a budgetnek a tárgyalását is és annak más módját akarta meghonosítani. Én azonban a mostani eljárás mellett vagyok. *(Helyeslések.)* Szükség van, t. képviselőház, itt először az általános vitára azért, mert ez pótolja nálunk a válasz-felirati vitát, *(Úgy van!)* a mi Angliában van, az nálunk nincsen. Szükség van a részletes vitára is, még pedig azért, mert azt ne méltóztassék elfelejteni, hogy a mi kormányzati apparatusunk még kellő képen megállapítva nincsen, nekünk tehát mindeesztendőben az egyes resort-tárczák tárgyalásánál az ország összes kormányzatán keresztül kell mennünk és a felett bírálatot kell gyako-

Digitized by Google

rolnunk és erre épen a kormányzatnak javítása szempontjából szükség van. Ez, t. képviselőház, igen egyszerűen következménye annak az átmeneti korszaknak, a melyben Magyarország van. Ezen másképen segíteni nem lehet, mint hogy a reformok, az alkotások terére lépjünk és az átmeneti korszakból kibontakozzunk.

Felhozták azután a választási reformnak a kérdését is. Ezt discutabilis kérdésnek tartom, bár őszintén megvallom, t. ház, hogy nem pártolom a census leszállítását. Méltóztatnak felhozni azt, hogy a mostani állapotok mennyi anachronismust foglalnak magukban. De ne méltóztassék elfelejteni azt, hogy minden történeti alkotmány tele van anachronismussal. És habár ez 1848-ban rögtönösen alkottatott is, de a nemzet azóta beleélte magát. A választási jog kiterjesztésénél, a census kiterjesztésénél más szempont nem lehet irányadó, mint az alkotmány működésének javítása. Nem kételkedem én, t. képviselőház, abban, hogy most különösen a választásoknál nagyon sok hiba van. A legnagyobb hibát én a hatalmi visszaélésben látom, de erős meggyőződésem az, hogy ezeken a hatalmi visszaéléseken egyáltalán nem fog segíteni a censusnak leszállítása, mert ez tisztán csak egy sokkal kevesebb ellenállási képességgel bíró elemet fog behozni, mely a hatalom csábjainak még úgy sem tud ellentállni.

Én, t. ház, a választási reform kérdésénél Magyarországon mérvadó szempontnak azt tartom, a mely szempont tulajdonképen Kossuth Lajosnak volt a szempontja, hogy Magyarországon a politikai hatalmat az ország középosztályának a kezébe kell tenni, annak kell átadni a vezetést, *(Helyeslések.)* mint a mely nem elég gazdag arra, hogy úgymondva, az élvek tengerében elsűlyedjen, de nem is annyira röghöz kötött, hogy magasabb repülésre képes ne legyen. És én attól félek, hogy ha a censust leszállítjuk, akkor a politikai hatalom Magyarország középosztályának kezéből kisiklik, ezt pedig üdvösnek nem tartanám. *(Helyeslés.)*

Pulszky Ágost t. képviselő úr azután jónak látta hozzánk egy felszólítást intézni, hogy a nyugodt tanácskozás terére lépjünk. Hát, t. ház, ez tisztán és egyesegyedül a t. urak kezében van. Mert az, hogy itt a normalis tanácskozások lehetetlenné váltak, egyedül a t. kormány és a t. túloldal eljárásának volt a következménye. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Volt először következménye a véderő-törvénynek, a mely egyszerűen merénylet volt az ország alkotmánya ellen *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és másodszor volt következménye az államosítási törvénynek, a mely semmi egyéb nem volt, mint kortes-törvényjavaslat és azután harmadszor volt folyománya annak a merényletnek, melyet az ország választási szabadsága, illetőleg a választók szabad nyilatkozhatása ellen a téli feloszlatás által gyakoroltak *(Úgy van! Ugy van! a baloldalon.)* és főoka pedig az a folytonos fenyegetés, mely mintegy Damocles kardja volt a fejünk felett, hogy tudniillik a többség a házszabályok szigorításának, a parlamentaris rendszabályozásnak terére fog lépni és a szólásszabadságot meg fogja csonkítani. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez volt itt az abnormis állapotok előidézője és előidézője volt annak a pártérdeknek és hatalmi érdeknek folytonos előtérbe nyomúlása. Méltóztassék egyszer a közérdek álláspontjára helyezkedni és akkor meg lehetnek győződve róla, hogy itt normalis viszonyok lesznek és nem a szenvedélyek harcza, hanem az elvek harcza fog itt egymással küzdeni. Ezeket akartam elmondani. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Pázmándy Dénes: Igen röviden akarok nyilatkozni azokra, melyek itt felhozattak. *(Halljuk!)*

A censusnak nemcsak a szabályozását, hanem ellentétben Beőthy Ákos t. barátommal, annak leszállítását is elkerülhetetlenül szükségesnek tartom; mert egy országban, hol a védkötelezettség, a véradó általános, ott kell, hogy a politikai jogok gyakorlását is kiterjesszük. A mi azt illeti, hogy nálunk abnormis viszonyok honoltak a képviselőház tárgyalásaiban, hivatkozom arra, hogy egyes scenák előfordúlnak külföldön is, és tessék elhinni, hogy a magyar parlament úgy tanácskozásaiban, mint egyáltalán egész működésében még mindig egyike a legkiválóbb törvényhozó testületeknek az egész világon, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha pedig azok, melyeket Beőthy Ákos t. barátom felhozott, sanáltatnak, akkor meg vagyok róla győződve, hogy az ellenzék is oda fog működni, hogy a parlamenti tárgyalások rendje higgadt, méltóságteljes és minden tekintetben olyan legyen, hogy az ügyek menetét ne késleltesse.

T. képviselőház! A belügyminister úr felszólalását nagy figyelemmel hallgattam és sok tekintetben egyetértek vele; azonban egyre nem terjesztette ki figyelmét, a mit ma Hock t. képviselőtársam mondott, és ez az idegeneknek, t. i. a nem magyar honosoknak felvétele a választói listába. Erre nézve nálunk csakugyan intézkedni kell, mert ez az állapot törvényellenes. Tudom, hogy a belügyminister úrnak nincs joga a választási törvény revideálására, ez a curia joga, de a curia ügy szabálya erre vonatkozólag olyan, hogy semmiféle más bizonyítékokkal mint documentumokkal előállni nem lehet, a curiának nincs joga vizsgálatot elrendelni, vagy akár informatiót kérni. Előáll már most

Digitized by Google

az hogy a reclamálónak lehetetlen bebizonyítania, hogy valamely egyén nem magyar honos, mert az illető okmányok nincsenek rendelkezésére. Ezen úgy lehetne segíteni, ha a belügyminister úr utasítaná a községeket és törvényhatóságokat arra, hogy az idegenek névsorát állítsák össze úgy a községben, mint a megyében és akkor az összeíró küldöttség tudni fogja, hogy kik az illető választó-kerület területén azok, a kik nem magyar állampolgárok és így szavazati joguk nincs. Ez nagyon szükséges, mert vannak határmegyék, a hol nagyon nagy a külföldről betolakodó emberek száma. Hivatkozom Vasmegyére, a hol a virilisták között is számos külföldi egyén van és a választó lisztában még több. Ezeknek eliminálása szükséges, mert csak Magyarország az az ország, a hová a külföldi ha bejön és az első évben felvéteti magát a választói lisztába, a második esztendőben tagja lehet a megyei bizottságnak és így meglehet az is, hogy a képviselőházba is nem magyar emberek kerülnek be.

Végre szükségesnek tartom felhozni egy sérelmet, mely azt hiszem, az összes pártok nézetével találkozik és ez az, hogy én a ház elnökének tekintélyét mindenképen emelni akarván, sérelemnek tartom, hogy mindannyiszor, valahányszor a ház elnöke megjelenik ő Felsége előtt, őt nem azon fogadtatásban részesítik, mely egy törvényhozó testület elnökének dukál. A képviselőház elnöke minden rangfokozat előtt kell, hogy jöjjön, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* nem lehet, hogy nála nem a képviselőház elnökének állását veszik, hanem azt, hogy valóságos belső titkos tanácsos vagy kamarás és ezek lisztájának sorrendje szerint jöjjön ő Felségéhez. Az, hogy a képviselőház elnöke valóságos belső titkos tanácsos, nem tartozik a képviselőházra. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A képviselőházi elnöki állás oly magas, hogy annak nymbusát a valóságos belső titkos tanácsosi méltóság egyáltalában nem emeli, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* és ha a magyar parlament ezen decorumát, meg akarjuk védeni, a ministerelnök urat és különösen a ház elnökét kell felelőssé tennünk azért, hogy e testület méltóságát megvédje *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és intézkedjék az iránt, hogy ha a koronához megy, ő a méltóságának megfelelő fogadtatásban részesíttessék. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Bátor vagyok tehát kérdezni az igen t. ministerelnök urat, hogy hajlandó-e e tekintetben azon, nem tudom általános udvari reformnál — vagy hogyan nevezzem — ezen sérelmet is orvosolni?

Egyszersmind kérem a ház t. elnökét, hogy ő is intézkedjék az iránt, hogy midőn ő az udvarhoz megy, akkor ő mint a népsouverainitásnak, tehát a koronával aequiparált hatalomnak első képviselője, minden udvari méltóság előtt jöjjön. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Hivatkozom a külföldi példákra. A spanyol udvarnál a legnagyobb az etiquette és már 10—15 év óta a senatus és a képviselőház elnökei az első egyéniségek, ha megjelennek az udvarnál. Hivatkozom más országokra is mindenütt, a hol az alkotmányos tisztelet honol, ezt megtartják. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólni? Az előadó úr kíván szólni.

Asbóth János előadó: T. ház! Teljesen elismerem annak jogosultságát, ha a t. képviselő uraknak egy egész sora a maga tiszteletreméltó meggyőződéséből folyó indignatioját velem szemben kifejezte. A ki, t. ház, kiméletlenül támad, annak acceptálnia kell a kiméletlen támadást; »c'est la bonne guerre«.

De a háznak minden tagja igényelheti azt az egyet, hogy senki a maga felfogásából privilegisált hazafiságot a más felfogásának kizárásával ne csináljon. A mit mondtam, hazafias kötelességemnek tartottam megmondani. Egy tényleges rectificatiot kívánok ehhez fűzni. Tökéletesen igaza van Eötvös Károly t. képviselő úrnak, hogy I. Ferdinánd király alatt Magyarország a macsói bánságig terjedt. Azonban I. Ferdinánd nem veszíthette el Magyarország azon részét, mely nem az övé, hanem János királyé volt.

A tétel maga meg nem támadtatván, azt elfogadásra ajánlom.

Elnök: T. ház! A vita be van fejezve. A tétel maga meg nem támadtatván, azt 62.630 frtban elfogadottnak jelentem ki.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: 2. czím. A képviselőház kiadásai: 1,163.410 frt.

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha nem, akkor a tételt elfogadottnak jelentem ki.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: 3. czím. Az országgyűlési gyorsiroda személyzetének illetményei: 40.560 frt.

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha nem, akkor e tételt elfogadottnak jelentem ki.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: 4. czím. A magyar delegatio kiadásai: 26.000 forint.

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha nem, akkor a tételt elfogadottnak jelentem ki.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: 5. czím. Az állami közös függő adósságot ellenőrző bizottság kiadásai: 7.000 frt.

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha nem, akkor a tételt elfogadottnak jelentem ki.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak: 15.837 frt.

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha nem, akkor a tételt elfogadottnak jelentem ki.

Digitized by Google

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Állandó országház építésére az 1884. évi XIX. tcz. alapján. Beruházások: I. fejezet. Állandó országház építésére az 1884. évi XIX. t.-czikk alapján 1,150.000 frt.

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha nem, akkor a tételt elfogadottnak jelentem ki.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Közösügyi kiadások Rendes kiadások: IV. fejezet. Rendkivüli kiadás: I. fejezet, 1—2. czím. *a)* Rendes közösügyi kiadás 25,245.044 frt.

Bernáth Dezső jegyző: Ugron Gábor! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Horváth Ádám jegyző: Madarász József!

Madarász József: T. ház! Azt óhajtanám kérdezni, hogy ezen közösügyi kiadások tételenként szavaztatnak-e meg, vagy pedig egész összegben és hogy melyik azon összeg, melyet a jegyző úr felolvasott?

Elnök: Szükséges, hogy jelezzem, mikép a felolvasott összeg: 25,245.044 forint a végösszeget teszi, a mint az a pénzügyi bizottságban megállapíttatott.

Madarász József: T. ház! Méltóztatnak tudni, hogy mint mindenkor kötelességünknek tartottuk kijelenteni, úgy most is kötelességem kijelenteni, hogy mindaz, a mi a közösügyi kiadásokba fel van véve, ellenkezik azon alapelvekkel, a mely alapelvek következtében én és t. barátaim itt ez oldalon a képviselőséget elvállaltuk.

Mi ugyanis teljesen független Magyarországot óhajtunk. Soha, mióta az 1867-iki közösügyes kiegyezés megalkottatott, nem szavaztunk meg semmit, a mi a közösügyes intézményekre vagy intézkedésekre vonatkozik. Ennél a következetességnél fogva tehát én a magam részéről legalább kötelességemnek tartom kijelenteni azt, hogy a miként eddig soha nem járultam ahhoz, hogy ez a közösügyes kiadás Magyarország költségeibe felvétessék, úgy most is arra kérem a t. házat, hogy az itt felszámolt 25,245 044 forintnak, mint a mely rendes közösügyi kiadásnak van felvéve, a költségvetésbe való felvételét megtagadni s illetőleg azt a költségvetésből törülni méltóztassék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Perczel Béni jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. ház! Itt a közösügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság által elfogadott közösügyi kiadásoknak költségvetésünkbe való beállításáról van szó.

Hogy a delegatio nem egyéb, mint a képviselőháznak egyik kiküldött bizottsága, ez már nevéből is következtethető. Ez a bizottság nem képez egy souverain törvényhozó testületet, ez a bizottság egyszerűen a törvény által meghatározott tárgyak elintézésére van alakítva és hivatva; ez a háznak épen olyan bizottsága, mint a többi bizottságai, csak a mennyiben a törvény fontosabb teendőkkel bizta meg és fontosabb hatáskörrel ruházta fel, annyiban különbözik, de természetére nézve semmiféle más különbség nincs.

A törvény világosan kimondja, hogy azon összegek, melyeket ez az országos bizottság elfogad, megszavaz, mennyiségükre nézve a képviselőházban vitatás tárgyát nem képezhetik. Nem is ezért szólalok fel, hanem azért szólalok fel, mert a képviselőháznak tudomással kell birnia arról, hogy az általa kiküldött bizottság miként teljesítette munkásságát, mielőtt az ezen bizottság által megszavazott összegeket a költségvetésbe beiktatná.

Én ezen országos bizottságnak tagja voltam s mint ilyen, meg kell, hogy kapjam az ezen országos bizottság tárgyalásairól szóló jegyzőkönyveket és naplókat, de azokat sem én, sem a képviselőház többi tagjai nem kapták meg, hanem ki tudja mikor, valamikor majd hónapok múlva azután, miután már a közösügyi kiadásokról szóló tételt a költségvetésbe beiktattuk, fognak azok a képviselőház tagjai között kiosztatni. A képviselőház tagjainak mindenesetre kellene tudomással birniok arról, hogy ez az országos bizottság miként teljesítette feladatát, hogy vajjon azon törvényhozás, a melynek kebeléből kiküldetett, intentiójának megfelelőleg helyesen járt-e el vagy sem? Hiszen a mandatarius és megbizó közti viszony természetéből folyik, hogy a megbizónak tudnia kell azon eljárás felől, a melylyel a mandatarius megbizatott. Az országos bizottság naplói és jegyzőkönyvei kell, hogy kinyomattassanak és szétosztassanak a ház tagjai közt a kellő időben azért, hogy tudomással birjanak arról, miként keletkezett azon jelentékeny összegről szóló tétel, a melyet a költségvetésbe beiktatni kell. Feltétlenül szükséges volna, hogy a ház megvárja és megkövetelje, hogy ép úgy, mint más bizottság eljárásáról és működéséről jelentést szokott a törvényhozáshoz beterjeszteni, akként az országos bizottság is a magyar országgyűlés két házának a maga eljárásáról jelentést nyújtson be, hogy abból világos képet nyerhessen a megbizó arról, hogy mikép jártak el megbizottai [s] hogy megítélhesse azokat az indokokat, melyek vezérelték az országos bizottságot azon kiadási tételek megszavazásánál, melyeket most vita mellett ugyan, de az összeg megtámadhatása nélkül kell, hogy a költségvetésbe iktasson a törvényhozás.

Szükségesnek tartanám ezért, hogy az országos bizottság jövőben megejtendő választása alkalmával a képviselőház egyszersmind azon határozatot is hozza, hogy az országos bizottságtól jelentést vár el a maga működéséről és hogy ezen jelentés aztán kapcsolatosan együtt

Digitized by Google

legyen tárgyalható a közösügyi kiadásokkal. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Igen jól tudja a t. ház, hogy én a közösügyeknek barátja nem vagyok, a delegatiot helyesnek nem tartom, de a míg a törvény fentartja, addig ezen intézményben is eleget óhajtok tenni az ellenőrzés kötelességének. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Midőn a múlt évben megjelentem az országos bizottság tárgyalásain, *(Halljuk! Halljuk!)* feltünt előttem az, hogy a közös activák nagy vagyona sem Magyarország költségvetésében, sem a közös költségvetésben nem foglaltatik. Az pedig csakugyan nem lehetséges, hogy közvagyon, akár osztatlanúl is, minden parlamenti ellenőrzés nélkül kezeltessék. Nekem ugyan azt az ellenvetést tették, hogy a magyar képviselőház pénzügyi bizottsága elé szokták a jelentéseket terjeszteni a közös activákról; de a magyar képviselőház pénzügyi bizottsága csak azt a működést fejtheti ki és csak arra jogosított, a melyre magától a képviselőháztól megbízatást nyert. A képviselőháznak jogkörét nem érvényesítheti önmagában a pénzügyi bizottság; semmi, a mi oda tárgyalás végett küldetik, ott nem szünhetik meg és nem akadhat meg, annak folytatáskép és elintézés czéljából ide a képviselőház elé kell kerülnie. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Az lehetetlen, hogy akkora nagy vagyon legyen, a melynek összegéről mi nem bírunk tudomással, csak azt tudjuk, hogy ez a vagyon ma is fennáll, mert hisz a boszniai occupatio alkalmával jelentékeny összegek vétettek és mert olvassuk és megfordulnak kezünkön törvényjavaslatok bizonyos vasuti építkezésekről, a melyekben az foglaltatik, hogy az erre szükséges összegek a közös activák állományából vétetnek kölcsön.

Ha a közös activák közös vagyont képeznek, akkor a közös költségvetésben kell helyet foglalniok; ha nem képeznek közös vagyont, akkor a magyar országgyűlés ellenőrzése alá tartóznak. De nyilvánosság nélkül, parlamenti ellenőrzés nélkül, mint egy nagy dispositionsfondot kezelni milliókra és milliókra menő vagyont, ez a parlamenti ellenőrzés feltételeivel nem fér össze és el nem tűrhető. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, nemcsak ez a kérdés az, a minek nyomára jutottam az országos bizottság tárgyalásainak rendén. Midőn az országos bizottságban felvetettem azt a kérdést, hogy a közös intézmények tulajdonát képező ingó és ingatlan vagyon leltároztassék, a közös kormánytól kitérő választ kaptam, de a fellelt nyomon haladva, azon meggyőződésre jöttem, hogy a közös intézmények által használt vagyonok, a melyek száz és száz millió értéket képviselnek, tulajdonjogi szempontból a lehető legtisztázatlanabb körülmények és viszonyok közt vannak.

A közös intézmények által használt ingatlanokra nézve állítólag — és erre kérek felvilágosítást Magyarország ministerelnökétől, hogy ez igaz-e — az osztrák és a magyar kormányok között az a kölcsönös megállapodás jött létre már régebbi időben, hogy a melyik állam territoriumán vannak ezen ingatlanok, azon államnak a tulajdonát képezik. Mert ha ez igaz, akkor tiltakoznom kell ez ellen. Az ország tulajdona felett a kormányok a törvényhozás hozzájárulása nélkül egyezséget nem köthetnek és végérvényes megállapodásra nem juthatnak. Ha ezt az egyezséget megkötötték, azt semmisnek kell, hogy tekintsük, mivel a törvényhozás elé azt nem terjesztették. Ez világos. Rám és elvbarátaimra nézve az ilyen egyezség nem létezik, mert ilyennek a megkötése Magyarország törvényhozásának souverain elhatározási jogához tartoznék. Magyarország vagyonáról egyetlenegy kormány a törvényhozás hozzájárulása nélkül le nem mondhat, azt meg nem oszthatja, annak viszonyait a törvényhozás hozzájárulása nélkül nem rendezheti. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De hová vezet az, t. ház, hogy a közös intézmények által használt ingatlanok tulajdonjoga a territorium szerint állapíttassék meg? Hisz a hadi tengerészet nagy arsenáljai mind Magyarországon kívül feküsznek. A hadi kincstár számtalan laktanyája majdnem mind Magyarországon kívül van. Nálunk a községekkel, városokkal építtetik a laktanyákat, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon)* ott pedig a katonai kincstár költségén várakat építenek és szerelnek fel. És mind e száz és száz millió értékű ingatlan egyszerűen ministereknek titokban tartott, soha a törvényhozás által nem tárgyalt és el nem fogadott elhatározása szerint legyen megosztható? Ezt el nem fogadom *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* s kérem a ministerelnök urat, világositsa fel e kérdésben a tövényhozást és ha mulasztások történtek a multban, pótolja azokat s iparkodjék eleget tenni Magyarország államiságának souverainitásából folyó jogainak. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Különben pedig a közösügyi kiadásokra szánt tételt, azon összget, a mely ide beillesztetett, meg nem szavazom. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Molnár Antal jegyző: Kováts József! *(Felkiáltások: Interpellatio! Holnap!)*

Elnök: Minthogy még interpellatio is van hátra, kötelességem a képviselő urak kívánságának eleget tenni és így e tétel tárgyalását holnap folytatjuk. Mielőtt áttmennénk a napirend 2-ik pontjára — *(Felkiáltások jobb felől: A ministerel-*

Digitized by Google

nök akar szólani!) A ministerelnök úr kíván szólani.

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! Úgy tudom, nincs jogom szólani miután, a t. elnök úr már bezárta a vitát, de Ugron t. képviselő úr oly fontos kérdést pendített meg, mely közjogi viszonyainkat érintvén, nem szeretném, ha a t. ház ez iránt egy perczig is kétségben maradna. *(Helyeslés.)* Ezért bár jogom nincsen, ha a t. ház megengedi, még felelek szavaira. *(Halljuk! Halljuk! Felkiáltások: A vita nincs bezárva!)* Nem a vita bezárásáról van szó, hanem a napirend másik tárgyának fölvételéről.

Ugron Gábor képviselő úr először is az ellen emelt panaszt, hogy a delegatio nyomtatványai vele, mint a delegatio tagjával nem közöltettek.

Engedelmet kérek, de a delegationak nyomtatványai nemcsak a delegatio tagjaival, hanem a képviselőház minden tagjával közöltetnek és a mint én értesülve vagyok, az ide küldött nyomtatványok még deczember 22-én csomagolva szétküldettek az egyes képviselő uraknak. *(Egy hang a szélső baloldalon: Nagyon hiányos expeditio lehet!)* Ha tehát fel méltóztatik bontani a csomagot, abban benne lesznek a delegatio nyomtatványai is. *(Derültség és tetszés a jobboldalon.)*

A t. képviselő úr másik megjegyzése oda irányult, hogy a delegatio tegyen jelentést működéséről.

Én nem tudom, hogy a t. képviselő úr miképen kívánná ebbeli indítványát formulázni. De azt hiszem, hogy ilynemű határozat hozatalára először is szükség nincsen, mert hogyha berendezzük tanácskozásunk módját, azt be kell rendezni a kor követelményének megfelelőleg; de a delegatio tanácskozásai oly nyilvánosak, hogy ezekről mindenki értesülést szerezhet és épen a nyomtatványok formaszerinti megküldése által mindenki formaszerint is értesülhet a delegatio határozatairól. Egyébként én azt hiszem, hogy a t. képviselő úr indítványa, ha megtenné, most nem is lenne helyen, *(Igaz! Igaz!)* hanem akkor, a mikor kiküldjük a delegatiot, akkor pedig — bocsánatot kérek — szintén nem lehet helyén, *(Derültség jobb felől.)* mert az 1867-iki XII. tcz. 38-ik szakaszának végén az van, hogy a bizottság előleges utasítások által meg nem köthető. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől. Zaj a szélső baloldalon.)* Ha tehát a t. képviselő úr ezt akarja, miután ezen bizottságnak utasítások nem adhatók, kénytelenek lennénk a törvényt módosítani, a mi, bocsánatot kérek, máshova tartozik. *(Helyeslés jobb felől.)*

A t. képviselő úrnak egy harmadik észrevétele a közös activákra vonatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy a közös activák a delegatioban szóba nem hozattak, az igen természetes, mert a közös activák a delegatio elé nem tartoznak. A közös activákra vonatkozólag két törvényhozás intézkedése közvetlenül fenn van tartva és 1867. óta — merem mondani, a mint annak idején a pénzügyi bizottságban igazoltam is — a közös activákból egy krajczárt sem használtunk fel a törvényhozás direct engedélye és törvényben adott felhatalmazás nélkül. Valahányszor tehát a közös activákhoz nyúlunk, vagy valahányszor azokból előleget adunk, a mint adtunk a bosnyák vasut létesítésére: mindig ide jövünk a törvényhozáshoz és felhatalmazást kérünk arra, hogy ezen közös activákat ne csak felhasználhassuk, hanem azokból akár előleget is adhassunk.

Egyébként a közös activákról szóló kimutatás tekintetében annak idején voltam bátor azt mondani, hogy ha méltóztatik ezen részletes kimutatást kívánni, én hajlandó vagyok azt előterjeszteni: s ennek meg is feleltem, mert azt annak idején a pénzügyi bizottság elé terjesztettem, mely azt tüzetesen és tételenkint tárgyalás alá is vette.

T. képviselőtársam egy másik észrevétele — s ez az, a miért azonnal kértem a válaszadás jogát — arra vonatkozik, hogy az ingatlanokra nézve micsoda ministeri egyezség köttetett?

Erre a kérdésre azzal a felvilágosítással szolgálhatok, hogy köttetett egy ministeri egyezség, melyben valósult azon kívánalom, a melynek úgy, a mint köttetett, az az egyezség, Magyarország territorialis jogánál fogva meg kelett felelni.

Hogyan voltak, t. ház, telekkönyvezve ezen ingatlanok? A közös »Militär-Aerar« — mert ezek a telekkönyvek az 50-es években hozattak be — a közös hadügyi kincstár és nem a magyar kincstár nevére voltak telekkönyvezve. Igy lévén a dolog, mi azt mondottuk: Magyarország államiságával, Magyarország területi fenségjogával nem egyeztethető az össze, hogy itt más államkincstár legyen; nekünk vannak közösügyeink, de nincs közös kincstárunk, csak egy kincstárunk van s ez a magyar kincstár. *(Általános helyeslés.)* Ebből folyólag és épen azon a jogi alapon, melyet a t. képviselő úr kíván képviselni, 1867 óta folytak a tárgyalások, hogy ez a jogi alap elismertessék és a Magyarországon levő ingatlanok, akárki által használtatnak, ha közös hatóságok által használtatnak is, a magyar állam nevére telekkönyveztessenek. Ezt keresztül is vittük a közös ingatlanokra nézve úgy Magyarországon, mint Horvátországon. Ez tehát nem oly egyezmény volt, a melyben jogok feladattak, hanem ez államiságunk következménye volt. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ebben az 1884-ben kötött egyezményben nem jogok föladásáról, hanem rég sürgetett jogok érvényesítéséről és

Digitized by Google

megszilárdításáról van szó. *(Élénk helyeslés jobbról. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Megengedem, hogy valaki ezt kifogás tárgyává teheti; azt is megengedem, hogy valaki kalmárszerűen a mérlegek szempontjából akarná ezt megítélni; de azt hiszem, hogy ezen értékeknél egy fontosabb érdek van és ez a magyar állam tulajdonjogának, kizárólagos jogának érvényesítése, akár vár, akár kaszárnya, akár más legyen az, a mit a magyar állam tulajdonkép nem telekkönyvvezne. És valamint a magyar állam tulajdonát képező egyéb ingatlanok közül sok az egyes igazgatóságok rendelkezésére bocsáttatik, úgy bocsáttatnak ezen ingatlanok is a közös hadügyministernek, vagy más közös igazgatási ágnak rendelkezésére *(Élénk helyeslés jobb felől.)* s addig, míg e czélra szolgálnak, általa használtatnak, de a magyar állam tulajdonát képezik. Hogyha pedig azokat azon igazgatóság többé nem használja, ép úgy, mint a többi ingatlanok, visszaesnek a pénzügyminister kezelésébe. *(Helyeslés.)*

Kérem a t. házat, hogy válaszomat e kérdésre nézve, a mely nem általam, hanem még 1884-ben rendeztetett, miután az a közjogi helyzetnek nemcsak megfelel, hanem a kérdés másként meg sem oldható, tudomásúl venni méltóztassék. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Azt hiszem, a legczélszerűbb volna, ha a tárgyalást holnap folytatnók. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak tehát hozzájárulni, hogy a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendjén a mai ülés napirendjének még be nem fejezett tárgyai és a mennyiben az első füzetben foglalt kisebb tárczák költségvetése befejeztetik, a belügyi tárczának költségvetése legyenek? *(Elfogadjuk.)* Ennélfogva ennek értelmében állapíttatik meg a holnapi ülés ideje és napirendje.

Következnek az interpellatiok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Polónyi Géza: T. ház! Rövid néhány perczre kérem a t. ház figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Köztudomású dolog, hogy az 50-es években Magyarország területén az absolutisticus kormány alatt űzött németesítő törekvések mély nyomokat hagytak *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* s tudjuk azt is, hogy a nemzeti ébredés korszakában sok munka nehezedett a nemzet vállaira, melyet meg kellett osztania az államnak a társadalommal, hogy azon nyűgtől, a melyet mi a germanisatio neve alatt ismertünk és ismerünk, megszabaduljunk. Fájdalommal kell constatálnom, hogy még ma is, 25 évnek eltelte után, nagy és nem ritkán eredménytelen küzdelmet kell ezen a téren folytatni. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem akarok historisálni, mert akkor nagyon sokat kellene beszélnem. Csak egy, szerintem sem valami nagyon kimagasló dologra, de mégis jeléggé jellemző tünetre akarom a t. képviselőháznak és a kormánynak is figyelmét felhívni. *(Halljuk! Halljuk!)* Tudjuk, hogy Magyarországon, különösen az ország szívében, a fővárosban, tömegesen jelennek meg német hírlapok és hogy ennek nagyobbára az az oka, hogy ennek a germanisationak még ma is meg vannak az utóhajai. Erről felesleges egyébként bővebben nyilatkoznom. Azt is látjuk, t. képviselőház és itt azután a politikai válaszfal közöttünk bizonyára le fog dőlni, hogy ha a német lapok szellemét equiparáljuk a magyar lapok szellemével, még ma is találkozunk a régi szellemmel, azzal, a miről a t. túloldalon ülő képviselő urak könnyen szerezhetnek maguknak bírálatot és ítéletet, ha például a tegnapi előadói beszéd parentalását méltatják figyelmökre egy magyar és egy német kormánypárti lapban, pl. a Pester Lloydban. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezt csak a szellemre nézve általánosságra nézve érintem. Ámde találkozunk ennél egy még sajnálatosabb jelenséggel is, t. i. azzal, hogy a bécsi áramlat Magyarországon még mindig elég erős arra, hogy még a közösügyi kiadások és a közösügyi institutiok terén is — a mint hogy tegnap is volt szerencsém egy Handbuch-hal előállni — még magát geographiankat is igyekeznek 25 év óta telhetőségig germanisálni és így például, hogy egyebet ne mondjak, a statisztikai kiadványokban és a hadsereg könyveiben a mi magyar helyneveink, melyek pedig a helységnévtárban is meg vannak állapítva, mindenhol német nyelven közöltetnek. Bécsben még mindig nem akarnak ismerni Pécset és Sopront, hanem ismernek Fünfkircheat, Oedenburgot és a többit. Ha ily törekvéssel csak Bécsben találkoznánk, akkor annak politikai tendentiáját meg tudnám érteni; de ha a magyar belföldön, az ország fővárosában találkozunk ilyen germanisálási törekvésekkel, ezt nemcsak megérteni nem tudom, hanem ezzel szemben kötelességemnek tartom a törvény korlátai közt úgy a társadalmi, mint törvényhozási téren homlokot szegezni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Egy igen érdekes magánlevél van előttem, melynek felolvasására azért vagyok feljogosítva, mert mi, a kik ennek az államnak — hogy úgy mondjam — megbénított működésével nem tudtunk megelégedni és egy egyletet alpítottunk, a melynek törekvése a törvény korlátai közt, a chauvinismus tendentiája nélkül a germanisatio ezen törekvését tőlünk telhetőleg kiirtani: lépéseket tettünk a Budapesten megjelenő német lapoknál, hogy Magyarország alkotmányának, hogy úgy mondjam, Magyarország geographiájának adják meg azt a concessiot, hogy a magyar helyneveket ne a régi német stylus szerint, hanem a magyar helységnévtárba felvett elnevezés szerint használják.

Digitized by Google

Mi, t. ház, a kik a magyar egyesület révén ez iránt társadalmi úton lépéseket tettünk, kaptunk Falk Miksa képviselő úrtól egy igen érdekes levelet, melyet, minthogy rövid, egész terjedelemben felolvasok, hogy a t. képviselőház fogalmat nyerjen arról, hogy ez önmagában véve nemes elhatározású férfiúnak teljes jóindulatú törekvése az egyesület érdekében, hogyan szenved hajótörést e téren? Előre kellett ezt kijelentenem, mert nem szándékom, hogy Falk Miksa úrnak szemrehányást tegyek, de az ő leveléből konstatálni akarom a helyzetet. Egyik képviselőtársamhoz, a magyar egylet kiküldöttjéjéhez van intézve a levél, melynek nyilvános felhasználására, az előadottak alapján, fel vagyok jogosítva s melynek szövege a következő:

»Különösen tisztelt képviselőtársam!

Ámbár senkinek nincs joga engem kérdőre vonni azokért, a miket lapomban teszek vagy nem teszek, de mivel a ma vett levél alján a Te becses nevedet látom, szívesen engedve a collegialis udvariasság parancsának, van szerencsém Veled tudatni, hogy igenis komoly szándékom volt mindenütt a magyar elnevezéseket használni és ez értelemben ki is adtam az utasítást. De már mindjárt az első napokban ez újítás olvasóimnál részemről csakugyan nem várt resensust szült. Daczoltam ellene heteken át, azt remélve, hogy majd csak beletörődnek az emberek. E helyett azonban napról-napra emelkedett a — részint komoly, részint gúnyos — reclamatiok árja, úgy, hogy végre kénytelen voltam szándékomról — nem egészen, de legalább nagyobb részben lemondani. Más német lap még meg sem próbálta.

Kiváló tisztelettel és szivélyes üdvözlettel maradtam őszinte híved és képviselőtársad Falk Miksa.«

Ebből, t. ház, nyilvánvaló, hogy a német lapok olvasó közönsége tényleg germanisatorius lidércznyomás alatt nyög, a mely alól én azt felszabadítani szeretném. Kérdés, hogy az államnak állnak e és mily eszközök rendelkezésére, hogy ezen helytelen állapot jövőre megszűnjék? Szívesen belátom, hogy a jelenlegi sajtótörvény, mely ily visszaélésekre nem is gondolt, nem ad kellő alapot arra, hogy a kormány megfelelő intézkedéseket tegyen és retorsiokat alkalmazzon, azonban az iránt sincs kétségem, hogy a kormánynak különösen a kereskedelmi ministerium útján legalább a belföldön megjelenő lapok tekintetében, ha a czímszalagok útján is űzik a germanisatiót, a mint egyik-másik esetnél erről tudomásom van, módjában áll ez állapoton segíteni.

Természetesen volna egy másik hatékony eszköz is, nevezetesen az, hogy a német lapok üzleti érdekeit is érintsük ily kérdésben. Ha ők olvasóközönségünkre való tekintettel a magyar geographiát nem respectálják, a kormány legalább tegyen meg annyit, hogy az oly német lapokat, a melyek ily tendentiosus módon a társadalmi actio megbénítására közreműködnek, a kormány és az egyes ministeriumok által kiadott hirdetésekkel fel ne keressék és ily módon ne támogassák. Nem kétlem egy pillanatig sem, hogy a kormány és a ministerelnök úr intentioi teljesen találkozni fognak az enyéimmel és ezért nem is alkalmatlankodom tovább, hanem röviden felolvasom azt az interpellatiot, melyet e tárgyban a ministerelnök úr útján a t. kormányhoz intézek.

Bolgár Ferencz: Hát a sajtószabadság hol van akkor?

Polónyi Géza: Én nem akarom a sajtószabadságot korlátozni. Ez eszem ágában sincs.

Előzetes censurát sem akarok gyakoroltatni. De ha a sajtószabadságot odáig visszük, hogy Magyarországon alkotmányellenes dolgokat is lehet hirdetni, akkor a sajtóvétségek közé ezt is fel lehet venni és ezt is meg lehet torolni, mert ilyent semmi állam sem köteles a maga területén eltűrni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Interpellatiom a következőleg hangzik:

Miután nem kételkedem azon, hogy a ministerelnök úrnak tudomása van arról, hogy Budapesten, országunk szívében tömegesen megjelenő német lapok, alig egynek kivételével, az általok űzött germanisation felül még azon visszaélésből is rendszert csinálnak, hogy a magyar helyneveket az absolutismus idejében reánk erőszakolt német helynevekkel használják, miután másrészt a Magyar Egyesület által társadalmi úton megindított eljárás a német lapoknak makacs magatartása folytán sikerre nem vezetett és így kétségtelenül czélzatos visszaéléssel állunk szemben, kérdem a t. ministerelnök úr útján a kormánytól:

hajlandó-e a rendelkezésére álló eszközökkel, esetleg a megfelelő törvényhozási intézkedéseknek javaslatba hozatalával ezen visszaélésnek gátat vetni?

Elnök: A ministerelnök úr kíván szólni!

Wekerle Sándor ministerelnök: Méltóztassanak megengedni, hogy az interpellatio érdemére azonnal válaszolhassak. *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt azonban ezt tenném, kénytelen vagyok a t. képviselő úr indokolásának egy részére és pedig a félreértések elkerülése végett, reflectálni, mert azt hiszem, hogy ő maga sem az egész német sajtóra tette azt az észrevételt, hogy tudniillik nálunk a német sajtó germanisál és magát hazafiatlanúl viselné.

Nálunk ennek a vádnak helye nincs. *(Általános helyeslés.)*

Digitized by Google

Annak a német sajtónak, a mely nálunk van, lehet a mi nemzeti szempontunkból az a baja, hogy németül ír; de egy érdemét nem lehet eltagadni s ez az, hogy a magyar ügynek — merem mondani a magyar nemzeti ügynek — különösen a külföldön nagy sikerrel működő képviselője. *(Általános helyeslés.)*

A t. képviselő úr egy igen érdemes férfiú nevét említette fel. Azt hiszem, ezt sem azért tette, hogy e férfiúnak ilyetén működését kétségbe vonja; de a félreértések kikerülése végett mégis kénytelen vagyok konstatálni, hogy ha van valakinek nemzeti ügyünk képviseletében a külföldön érdeme: úgy az érdem oroszlánrésze e téren kétségkivül őt illeti. *(Általános helyeslés.)*

A mi magát a kérdésnek érdemét illeti, hogy t. i. a magyar helynevek elnevezése általánosíttassék s hogy az idegen hangzású és idegen s ennélfogva nem törvényes helynevek használata kiküszöböltessék, a mennyiben ez a kormány hatáskörébe eső egyes ágazatoknál fordúlt elő, megtettem a szükséges intézkedéseket annak kiküszöbölésére és a magyar helyneveknek általában használatba vételére. Sőt még ott is, a hol egyes czélszerűségi indokok hozattak fel, a mellett, hogy talán nem kellene egyes, pl. külföldi idegen emberek előtt ismeretlen magyar helyneveket azonnal alkalmazni, ott is a magyar elnevezések alkalmazását és az átmenetileg az eddig megszokott német vagy idegen elnevezés zárjel közt való használatát rendeltem el.

A mi a sajtónál a helynevek használatát illeti, igen helyesen jegyezte meg a t. képviselő úr, hogy ebben a tekintetben törvényes eszközök alig állanak rendelkezésemre, hogy kényszerítőleg, parancsolólag lépjek fel; de valamint a kormány a saját hatáskörében és a közigazgatás körében mindent elkövet arra, hogy a magyar helynevek jussanak alkalmazásba, úgy legyen meggyőződve a t. képviselő úr, hogy a saját ügykörömben a lehetőséghez képest mindent el fogok követni arra nézve, hogy azok ne csak az állami igazgatás körében, hanem a magán és a társadalmi körökben is általában használatba vétessenek. *(Élénk helyeslés.)*

Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Élénk helyeslés.)*

Polónyi Géza: T. ház! Minthogy magam is tudomással bírok arról, hogy a kormány intézkedéseket tett, különösen abban a tekintetben, hogy a hadseregnél ez az abusus megszűntettessék és minthogy nem csalódtam abban, hogy a t. ministerelnök urat is teljesen az az intentio vezérli, mint engem: a választ tudomásul veszem. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a választ tudomásúl venni? *(Igen!)*

A válasz tudomásul vétetett, ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

132. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 12-én, csütörtökön

B. Bánffy Dezső, később gr. Andrássy Tivadar, végül Bokross Elek elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények és feliratok bemutatása. — Mezei Mór föltételes igazolása és osztályba sorozása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának (kisebb tárczák) folytatása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, gr. Tisza Lajos, gr. Bethlen András, Josipovich Imre, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat gróf Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a január hó 12-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e megmegjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom a kérvények és feliratok jegyzékét. Méltóztassék azt meghallgatni.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa):* Trencsén vármegye közönségének telirata a ragadós tüdőlob írtási költségeinek az államkincstár által való viselése tárgyában.

Ugyancsak Trencsén vármegye felirata a vármegyei alkalmazottak javadalmazásának emelése tárgyában.

A hátszegi m. kir. adóhivatal tisztikarának b. Huszár Károly,

az eperjesi kir. pénzügyigazgatóság fogalmazói személyzetének Fest Lajos, —

a kassai m. kir. pénzügyigazgatóság fogalmazói személyzetének Beőthy Akos, —

a fehértemplomi kir. törvényszék telekkönyvvezetői karának Pálffy Elemér, —

a nagybecskereki m. kir. pénzügyigazgatóság fogalmazói karának Belitska Béni, —

a zombori kir. pénzügyigazgatóság fogalmazói személyzetének Zákó Milán, —

a fogarasi kir. járásbíróság telekkönyvi személyzetének Mikszáth Kálmán, —

Domonkos István m. kir. igazságügyministeri portásnak Sághy Gyula orsz. képviselő által beadott kérvénye az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról szóló törvényjavaslat módosítása tárgyában.

Elnök: Mindezen feliratok és kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincsen.

Perczel Béni jegyző: Ragályi Lajos, az állandó igazoló bizottság előadója!

Ragályi Lajos előadó: Az igazoló állandó bizottság nevében jelentem, hogy a bizottság Mezei Mór, Budapest fő- és székváros V ik kerületében 1893. január 9-én megválasztott képviselő választásáról szóló általános jegyző-

Digitized by Google

könyvet vizsgálat alá vevén, minthogy az a törvény követelményeinek megfelelt, a nevezett képviselőt a 30 napi kérvényezési határidő fentartásával igazolta.

Elnök: Mezei Mór képviselő választása igazolva lévén, nevezett képviselő úr az osztályokba lesz sorolandó. A mennyiben pedig a legkisebb szám a negyedik osztályban van, Mezei Mór képviselő úr a negyedik osztályba osztatik be.

Következik a napirend: a kisebb tárczák tárgyalásának folytatása, a hol azt tegnap elhagytuk, a közös ügyek tétele.

Bernáth Dezső jegyző: Kováts József!

Kováts József: T. ház! Mindenek előtt a tegnap hallottak folytán két kijelentésre kívánok nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik kijelentést a t. előadó úr tette, a másikat a ministerelnök úr.

Bocsánatot kérek, hogy a sorrendben nem tartom meg a diaeten-classist, hanem azon sor szerint említem az illető urakat, a mint a nyilatkozatok történtek. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A t. előadó úr Eötvös Károly t. képviselőtársamnak a török hódoltságot illetőleg tett egy kijelentése folytán azon választ adta, hogy I. Ferdinand nem veszíthette el azt, a mi nem az övé, hanem János királyé volt.

Én feltételezem, hogy a t. előadó úr itt csak képletet használt; de midőn ezt feltételezem, tudom azt is, hogy a Lajthán túl vannak erős fractiok, melyek Magyarországot épen a török hódoltságból kifolyólag a saját magukénak szeretik tartani. Ha tehát a t. előadó úr ezen kijelentést tette, úgy nem szenved kétséget, hogy az illető fractiok kétszeresen jogosítva érzik magukat azon csalódásban ringatni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezzel szemben, t. ház, ki kell jelentenem, hogy Magyarország sohasem volt senkié, hanem mindig Magyarországé. *(Élénk helyeslés, tetszés és felkiáltások a szélső baloldalon: Önmagáé!)* Magyarországnak voltak királyai, Magyarországnak ma is van királya, a kit mindannyian szeretünk és becsülünk *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és ha az isteni gondviselés úgy akarja, lesznek is királyaink, de ismétlem: Magyarország soha egyik királyé sem volt, ma sem az és sohasem lesz az. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

A másik kijelentést a t. ministerelnök úr Ugron Gábor t. képviselőtársamnak a delegatiokat illetőleg egy nyilatkozata folytán tette. Azt mondta a t. ministerelnök úr az ingatlanokra nézve, hogy azok a császári és királyi Militär-Aerar tulajdonául lévén telekkönyvileg feltűntetve, a két állam kormánya egymással olyan megállapodásra, szerződésre lépett, hogy azon ingatlanok, a melyek Magyarország területén léteznek, a magyar állam tulajdonaiúl kebeleztetnek be.

Én, t. ház, ez alkalommal arról nem kívánok itt szólni, vajjon azon szerződés bír-e jogilag érvénynyel a törvényhozás jóváhagyása nélkül. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Semmi esetre sem!)* Arról sem szólok, hogy kalmár szempontból felfogva a dolgot, hány millióval, vagy pedig hány száz millióval károsodik a magyar nemzet azáltal, hogy az itt levő ingatlanok és ingóságok értéke nincsen arányban az osztrák ingatlanok és a bennök elhelyezett ingóságok értékével, mely utóbbiakra különben a t. ministerelnök úr a választ egyáltalában nem adta meg említett képviselőtársamnak. Csupán azt kívánom kiemelni, hogy most már, a t. ministerelnök úrnak azon, a szerződésre vonatkozó kijelentése folytán teljesen értem, hogy a közös hadügyi kormány minden áron, minden alkalommal miért igyekezik építkezéseket, várakat, erődítéseket, gyárakat, a melyekhez mi is hozzájárulunk, nem itt az országban elhelyezni, hanem az örökös tartományokban. Tehát, ha áll az, a mit a t. ministerelnök úr mondott, — a mihez, azt hiszem, szó sem férhet — hogy ezen szerződés vagy egyezség létrejött, úgy azt kérdem a t. ministerelnök úrtól, hogyan van az, hogy a »Kaiserlich und königliche Militär-Aerar« még sem bocsátja a magyar kormány tulajdonába vissza egykönnyen a Károly-kaszárnyát, az Újépületet és a citadellát. Azt hiszem, ha ezek a kormány tulajdonába átbocsáttatnának, a főváros közönsége, mely az ország érdekében rengeteg áldozatokat hozott, sokkal előnyösebben juthatna hozzájok, mint így, a kaiserlich und königliches Militär-Aerar révén.

A kalmárságra vonatkozólag még azt kell megjegyeznem, hogy ebből azt látom, hogy mi valóban rossz kalmárok vagyunk és hogy Lajthán túl a mi javunkra nagyon jól tudnak kalmárkodni. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Egyébiránt kérni fogom a t. ministerelnök urat, legyen szíves azt az okíratot, mely az egyezségre vonatkozik, a ház elé terjeszteni.

Ezek után áttérek felszólalásom tulajdonképeni tárgyára. E tárgy nem annyira a tegnapi napon, mint inkább a delegatiok tárgyalása alkalmával az ellenzéki férfiak hazafias magatartása folytán annyira ki lett merítve, hogy én itt legfeljebb a már ott elmondottakat ismételhetném. Azért felszólalásom tulajdonképeni tárgya csak az, hogy a ministerelnök urat nyilatkozatra bírjam a tekintetben, hogy részint magam, részint az adófizető polgárság, különösen az iparososztály nyugodt lehessen és tisztán láthasson végre abban a tekintetben, hogy az immár minket körülbelül 26 év óta boldogító közösügyes aerával hányadán vagyunk?

A delegatiok tárgyalása alkalmával úgy

Digitized by Google

győződtem meg, hogy a hordozható sátrak beszerzésére négy milliót meghaladó összeg, az új élelmi szekerek beszerzésére pedig két milliót meghaladó összeg vétetett fel. Ez összesen mintegy hat millió. Igaz, hogy tétettek ígéretek, hogy a magyar ipar is fog a quota arányában részesedni. De már a közös hadügyministerium nagyon sok ígéretet tett — meghiszem, hogy őszintén — de mindig jöttek közbe akadályok, melyek folytán ez ígéretek be nem váltattak és a t. delegatio fátyolt vetett a múltra. Kérdem tehát a t. miniszterelnök urat, vajjon a hazai ipar e hat millióra rúgó összegből mennyiben fog részesedni? Mert akár van joga a t. háznak e tételt megszavazni, akár nincs, én csak úgy nyugtathatnám meg némileg magamat, ha a miniszterelnök úr képes volna engem nyíltan és őszintén meggyőzni arról, hogy a hazai ipar ez aránynak megfelelőleg tényleg igénybe fog vétetni. Ezeket kívántam röviden megjegyezni.

A tételt különben nem szavazom meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólani?

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Pulszky Ágost!

Pulszky Ágost: T. ház! Legyen szabad azon kérdésekre nézve, melyek nem annyira a ministerium eljárását, mint a delegatio által ismételve elfoglalt álláspontot illeti, némely megjegyzést tennem.

A mi mindenekelőtt a közös activák kérdését illeti, azt hiszem, hogy ezen kérdés olyan szinben lett a tegnapi és a mai napon feltüntetve Ugron Gábor és Kováts József képviselő urak részéről, a mely a valóságnak talán nem felel meg teljesen.

Ugron Gábor: Dehogy nem!

Pulszky Ágost: Én egyáltalában nem azon értelemben akarok szólani, mintha azt tartanám, hogy ők egyáltalában el akarták volna a tényálladékot magyarázni, *(Zaj a szélső baloldalon.)* hanem a tényálladék nem kellő ismerete tűnik ki felszólalásukból. De másrészt kötelességemnek tartom, hogy a delegatio magatartását illetőleg a magyar ipar szempontjából is némi fölvilágosítással szolgáljak a t. képviselő uraknak.

A mi az első kérdést, a közös activák kérdését illeti, azt hiszem, itt valóban nem forog fenn semminemű jogi kérdés, hanem az úgy egészen világos és tiszta. Itt t. i. három különböző vagyonról és háromféle különböző állagról van szó. Egyrészt szó van azon ingó közös activákról, a melyek e néven szerepelnek a közös pénzügyminister letétében. Úgy ezeknek keletkezése, mint jogi természete ismeretes. Ismeretes az is, hogy e tekintetben mind a két kormány és valamennyi kormány 1867. óta, úgy a közös kormány, valamint az osztrák és a magyar kormány elismerte, hogy ez alapokról csak a két állam két törvényhozása rendelkezhetik és valahányszor ezen alapok akár tőkeállagának, akár kamatainak felhasználásáról van szó — a mint ez történt, ha jól emlékszem 1867-ben első ízben, azután a bosnyák occupaczió alkalmával, később a bosnyák vasutak kiépítése alkalmával — az e czélokra való apropriatiokat csakis a két állam törvényhozása szavazta meg. E tekintetben az alapok jogi természetének, kezelésének és hováfordításának kérdése iránt tehát semmi kétség nem merülhet fel. A kimutatás többször elő is terjesztetett.

Ugron Gábor: A házban soha!

Pulszky Ágost: Előterjesztetett a pénzügyi bizottságban.

Ugron Gábor: Az nem számit; a pénzügyi bizottság csak azt csinálhatja, a mit a ház oda küld!

Pulszky Ágost: Előterjesztetett a pénzügyi bizottságban és én nem kételkedem, hogy arra vonatkozólag, hogy abba bárki betekintést nyerjen, valamint eddig, úgy ezentúl is soha nehézség fenn nem forog.

A másik kérdés az ingatlanok kérdése. Az sem nyílt kérdés, hanem közjogunk elveinek megfelelőleg elrendezett kérdés és pedig azon épen a t. ellenzék részéről igen helyesen hangoztatott elv alapján, hogy területi főhatalma a monarchiának, mint olyannak nincs és nem lehet, hanem területi főhatalma és területe csakis a monarchia két államának van külön-külön. Ebből kifolyólag az következik, hogy a mi a monarchia bármely államának területén fekszik qua ingatlan, az azon állam tulajdonát képezi és így annak a területi hovátartozása tekintetében egyáltalában semminemű jogi kérdés fenn nem forog. Ugyanezért a ministeriumoknak és minden kormánynak álláspontja e tekintetben 1867. óta és a delegatio álláspontja is e tekintetben nem szerződés által van rendezve, hanem egyszerű megállapodásban jutott kifejezésre, a mely megállapodás nem egyéb, mint a törvényes és közjogi állapotnak alkalmazása a szóban forgó kérdésre vonatkozólag.

Egészen másnemű és elválasztandó e kérdéstől az, hogy kinek tulajdonát képezik tulajdonképen azon felszerelési tárgyak és beruházások, a melyek esetleg ezen ingatlanokba eszközöltettek, esetleg ezen ingatlanokon kívül a hadsereg készleteit képezik. És ez a harmadik kérdés az, a mely az úgynevezett közös activák kérdésébe Ugron Gábor t. képviselő úr által befoglaltattak és a mely azoktól egészen elkülönítve kezelendő. Itt a megoldás a törvény szerint szintén egészen egyszerű és a tény a törvényeknek megfelel. Ezek egyszerűen a monarchia két államának közös tulajdonát képezik. Másét azok

Digitized by Google

nem is képezhetik, mert más erkölcsi személy erre vonatkozólag egyáltalában nem létezik. Mire vannak ezek megszavazva, mire fordíttatnak azok? A monarchia közös szükségleteire. A mi annyit jelent, hogy a monarchia két államának közös szükségleteire. És a míg ezen felszerelések és tárgyak közös szükségletekre fordíttatnak, rendelkezése alatt állanak a közös hadügyministernek és külügyministernek, a kik a monarchia ezen közös szükségleteinek szempontjából teendő eljárás felett a törvények szerint intézkednek és ellenőrzése alatt állanak a delegationak, a mely az azokra szánt összegeket meg is szavazza. Ebben találja magyarázatát azután az a kérdés is, melyet Kováts József t. képviselő úr felvetett, hogy miért van az, hogyha Magyarországon van az ingatlan, még sem bocsáttatik át kárpótlás nélkül, pl. az Újépület vagy a gellérthegyi citadella Magyarország kincstárának rendelkezésére? Azért, mivel itt nemcsak azon ingatlanról, nemcsak azon területről van szó, a melyen az Újépület vagy a gellérthegyi citadella fekszik, hanem ezekben oly közös célokra szolgáló beruházásokról van szó, melyek ha ott megszűnnek, közös célok szempontjából ujakkal pótlandók. A miért is mindig azon álláspontot foglalta el a elegatio is, valamint úgy a közös kormányok, mint a magyar kormány is, hogy ily esetekben ugyanezen céloknak megfelelő más telkek és megfelelő felszerelések bocsátandók a közös hadügyminister rendelkezésére. És ebben találja a feleletet úgy Ugron Gábor, mint Kováts József t. képviselő úr arra a nehézségre is, hogyha a monarchia túlsó államában nagyobb beruházásokat eszközlünk, hogy ezeket nem ajándékozzuk oda, mert e beruházásokat, pl. a várakat, mint Przemyslben és Krakóban, közös célokra eszközöljük és hogyha közös célokra szolgálnak, akkor ezek szükségképen, a mennyiben ezen beruházások némi értékkel bírnak, mint pl. kaszárnyák vagy férhelyek, annyiban szükségesek, hogy azok, által váltassanak meg, illetve helyettesítendők a kiknek majdan hasznára fognak lenni.

Az egész kérdés tehát, a mint mondám, jogi szempontból világos és a közjogi alap követelményeinek megfelelőleg van megoldva, a mennyiben az ingatlanok azon állam tulajdonához tartoznak, a melyen fekszenek, mert csakis annak területi főhatalma alá tartozhatnak. Az ingóságok azonban vagy a törvényhozások közös rendelkezésére vagy azon hatóságok közös rendelkezésére állanak, a melyek a közös célok szempontjából meg vannak állapítva és a melyek ismét a delegatio rendelkezése alatt állanak.

Itt semminemű külön erkölcsi személyről, a monarchiáról, mint külön erkölcsi személyről nincs és nem lehet szó. És épen azért azt hiszem, hogy mind a kormányokat, melyek e tekintetben eljárnak, mind pedig a delegatiokat, melyek ezen szempontból következetesen és lelkiismeretesen és a közjogi szabványoknak legscrupulussabb tekintetbe-vételével jártak el, semminemű vádnem illetheti, hogy azok bárminő, bár a leg aggodalmasabban kiczirkalmozott jogot bármi tekintetben feláldoztak volna.

A mi a magyar ipar részesedését a közös kiadásokból fedezett szükségletek, nevezetesen a hadügyi szállítások tekintetében illeti, ha a t. képviselő úr a delegatio hadügyi albizottságának jelentését elolvassa, ennek számos pontjában ráakad annak constatálására, hogy valósággal tekintetbe vétetett a magyar iparosok és a magyar iparkamarák folyamodása és kivánsága s tényleg ennek megfelelő arányban részesíttetett a magyar ipar mindenütt, a hol egyáltalában a magánipar bármi tekintetben figyelemhe vétetett; nevezetesen úgy a bőrszállításoknál . . .

Kováts József: Igen, a hol a mi bőrünk, a magyarok bőrének szállításáról van szó!

Pulszky Ágost: . . . valamint egyébütt is. Felolvasom a delegatio jelentéséből az idevonatkozó határozat illető pontját *(olvassa:)* »A hadsereg felszerelése és a szállítások lehető decentralisatiója, valamint a hazai iparnak általában és a kisipárnak a hadsereg felszerelésében való nagyobb mérvű részesítése tárgyában hozott határozatra a közös hadügyminister azt válaszolta, hogy a magyar iparnak fentartott szállitási hányad a jövőre is annak fog juttatni; a magyar kisiparnak fentartott részlet pedig szintén a magyar iparnak fog átengedtetni, ha az előbbi ezt jövőre igénybe nem venné, a mely esetben a különböző gyárak is lehetőleg tekintetbe fognak vétetni.«

Az albizottság a hadügyminiszter válaszát tudomásúl vette; szükségesnek tartja azonban a hazai ipar érdekében e kérdés további ellenőrzését s azért a következő határozati javaslat elfogadását ajánlja:

»A közös hadügyminiszter válasza tudomásul vétetik azzal, hogy bármely felszerelési és ruházati tárgynál a pályázatok kiírása alkalmával a magyar iparnak fentartott szükségleti rész a jövőben is ennek számára tartassék fenn és a mennyiben ebből a kisipar számára elkülönített részt ez igénybe nem venné, az is a hazai iparnak adassék ki a különböző gyárak lehető figyelembe vételével.« Sőt még ezzel sem elégedett meg a delegatio, hanem az idén, midőn két új szükséglet merült fel, t. i. a kocsik gyártásának és sátrak előállításának szükséglete, mindkettő tekintetében azon kiegészítő és pótló passus vétetett fel a jelentésbe, hogy ezek tekintetében a hazai ipar kellő arányban részesíttessék, mire vonatkozólag a közös hadügyminister szintén

Digitized by Google

kötelező igéretet fejezett ki, sőt az albizottságban még azon mód is megállapíttatott, a melyen a hadügyminister a magyar ipar tényezőivel érintkezésbe léphet s a melyen tudomására lehet juttatni azon erőket, a melyek ezen szükségletek előállítása szempontjából Magyarországon rendelkezésre állanak.

A mikor tehát a delegatio ily aggályosan és körülményesen és minden részletre kiterjeszkedőleg figyelembe vette az ország e tekintetbeni érdekeit, azt hiszem, megvárhatjuk, hogy működésének legalább e részére vonatkozólag ily vád a képviselő urak által ne formáltassék és a t. képviselő urak akár azon részesedési arányt tekintik, a mely ma a magyar iparnak jut, akár azon módokat veszik figyelembe, a mely szerint a delegatio jövőre is eljárni kíván, azt hiszem, hogy csak megelégedhetnek azon buzgalommal és eljárással, a mit a delegatio e tekintetben kifejtett. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Bernáth Dezső: Beőthy Ákos!

Beőthy Ákos: T. ház! Fölvettetett itt a közös activák kérdése. Méltóztassék megengedni, hogy erre nézve egy-két igen rövid észrevételt tegyek, tegyek pedig a tárgy fontosságánál fogva. *(Halljuk! Halljuk!)*

A kérdés maga oly bonyolódott jogi és pénzügyi kérdéseket tartalmaz és más oldalról az egyes részletek és ténybeli körülményeknek oly beható ismeretét követeli, hogy nagyon természetes, hogy én mindezeknek a kérdéseknek elemzésébe és fejtegetésébe belebocsátkozni nem akarok. Épen azért igen helyesnek tartom, hogy Ugron Gábor t. barátom ezeket a kérdéseket felvetette, helyesnek tartom azért, hogy a tényállással megismerkedhetünk és főleg azért, hogy a mennyiben szükséges, az országnak és a törvényhozásnak jogai ebben a kérdésben megóvassanak. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezek a közös activák több részből állanak. Állanak először is bizonyos ingóságokból, tőkékből és értékpapirokból és azoknak hova fordított befektetéseiből. Pulszky Ágost t. barátom hivatkozott arra, hogy e tekintetben pár évvel ezelőtt a pénzügyi bizottságnak bizonyos előterjesztések és bizonyos kimutatások bocsáttattak rendelkezése alá. Azonban a pénzügyi bizottság nem a törvényhozás, nem a képviselőház és azt, a mi a pénzügyi bizottságban történik, mi nem tudjuk. Nemcsak a pénzügyi bizottságnak, de nekünk is jogunk van ezen tényállás megismerésére s ennek következtében én mulhatatlanul szükségesnek tartom, hogy erre nézve a kellő adatok a képviselőháznak is rendelkezésére bocsáttassanak. *(Úgy van! Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A közös aktivák másik részét az ingatlanok teszik A t. ministerelnök úr méltóztatott, gondolom a tegnapi napon, szólani arról, hogy ezen ingatlanok jogi hovatartozását illetőleg a két állam között egy bizonyos megállapodás történt. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én azt tartom, t. ház, hogy az ország vagyonáról nem a kormány, hanem a törvényhozás disponál, ennek következtében azon egyezményhez a törvényhozásnak okvetetlenül hozzá kell járúlnia, mert a míg az hozzá nem járúl, az jogilag semmi. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

Azután, t. ház, egy bizonyos distinctio is tétetett itten. E distinctiot Pulszky Ágost t. képviselőtársunk tette részint az ingatlanokat, részint a fölszerelést illetőleg. Nincs ezen distinctio ellen úgy első látszatra, prima facie, semmi kifogásom. Készséggel elismerem, hogy a mi az ingatlanokat illeti, itt leghelyesebb az az elv, hogy az illető állam területi fenhatósága elismertessék, hogy a mi a magyar állam területén van, az a mienk, a mi az osztrák állam területén van, az az övék. Azonban nem annyira ez bír fontossággal, t. ház, hanem fontossággal bír azoknak az ingatlanoknak a fölszerelése, a várak és a különböző katonai intézetek fölszerelése, az arsenalé Bécsben, Pólában, etc. etc. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Ezeknek a felszerelésére Magyarország is jelentékeny összegeket fordított a múltban és fordít a kiegyezés óta is.

Készséggel elismerem, hogy mindaddig, míg a közösügyek elintézésének ez a módja létezik, természetes dolog, hogy azok közös czélokra használtatnak fel és ez irányban az ország érdekeinek elég van téve. Azonban megtörténhetik, hogy a közösügyeknek egy más elintézési módja is foganatosíttatnék és akkor azután egyáltalában abba belenyugodni nem lehet, hogy itt, az uti possidetis elve szerint járjanak el, *(Élénk helyeslés bal felől.)* hogy az összes felszerelés, a mely Ausztriában van, daczára annak, hogy Magyarország pénzén szereztetett, úgy vétessék, mintha egyesegyedül Ausztria vagyona volna. Ennek következtében szükségesnek tartom, hogyha ez egész kérdés a kormányok közt megbeszélés tárgyát fogja képezni és a törvényhozáshoz előterjesztések fognak történni, hogy már akkor kimondassék az az elv, hogy azokhoz a felszerelésekhez, melyek Ausztriában vannak, Magyarországnak is joga van és ha esetleg a különválasztás megtörténik, akkor Magyarországot ez irányban kárpótlás kell hogy illesse. *(Élénk helyeslés és tetszés bal felől.)* Ezeket kívántam elmondani. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: A ministerelnök úr kíván szólani.

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ugron Gábor t. képviselő úr tegnap szóba hozta egyrészt a magyar kormány,

Digitized by Google

másrészt az osztrák kormány közt a közös miniszterek hozzájárulásával, ha jól emlékszem 1883. vagy 1884-ben kötött egyezményt, — tulajdonképen csak jegyzőkönyvi megállapodásról van szó — melynek értelmében a közös igazgatási ágak kezelése alatt álló ingatlanokra nézve az mondatott ki, a mint az 1867. óta követeltetett, hogy azok azon állam területének tulajdonát képezik, a melyen vannak. Erre vonatkozólag már tegnap voltam bátor megjegyezni, hogy ép azon álláspontnál fogva, melyet Ugron Gábor t. képviselő úr elfoglal és melyet a magyar állam területi fenségjogánál fogva sértetlenül fen kell tartanom, én ez ingatlanok tulajdonjogának kérdését másként szabályozhatónak nem is tartom, mint hogy azok annak az államnak a tulajdonát képezzék, melynek területén vannak. *(Helyeslés. Mozgás.)*

Egészen más kérdés, t. ház, az, a mit tegnap Ugron t. képviselő úr is felemlített és most Beőthy Ákos képviselő úr fejtegetett, hogy a felszerelésekre nézve, a melyek szintén közös erővel szereztettek be, tulajdonjogunkat fel ne adjuk. Engedelmet kérek, semminemű egyezmény, semminemű megállapodás, egyáltalában semminemű, bennünket bármiképen kötelező intézkedés nem tétetett a felszerelésekre nézve. A felszerelések ingóságok és ezek közös tulajdont képeznek s erre vonatkozó igényünk semmiféle megállapodás által csorbítva nincsen, sőt miután tegnap Ugron Gábor t. képviselői úr felemlítette azt, hogy e kérdésnek jogi oldala mellett még pénzügyi oldala is van, jelesül az, hogy Ausztriában több ily közös kezelés alatt állo ingatlan van, ha tehát egyszerűen a terület szerint különítjük el a tulajdonjogot, akkor ezen ingatlanokra vonatkozólag elvészítjük jogunkat és nagyobb érték kerül Ausztria tulajdonába, mint a mennyi Magyarország tulajdona, mondom, erre nézve a mennyire emlékszem, — mert újabban ezen egyezményt behatólag nem tanulmányoztam — határozottan mondhatom, hogy ebben az egyezményben erre vonatkozólag is provisio történt, a mennyiben kimondatott, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy először is az ingatlanok azon fél nevére telekkönyvezendők, a melynek területén vannak, másodszor azok az ingatlanok, melyek felhagyatnak a közös igazgatási ágak által — hisz tulajdonképen csak a hadsereg használatában levő ingatlanokról van szó — azok az illető pénzügyminister kezelésébe bocsáttatnak, a felhagyott ingatlanok értékesíttetnek, az értük befolyó pénzt a pénzügyminister kezeli és nem használja fel az illető állam javára, hanem alapként kezeli azért, hogy ha a hadügyi kormánynak újból szüksége lenne valamely ingatlanra azon államterületen, az ebből az alapból fedeztessék.

Oly kérdés ez, t. képviselőház, a melyhez, méltóztassanak elhinni, kellő előtanúlmány nélkül érdemileg hozzászólani igen bajos. Én, t. képviselőház, egy perczig sem kívánnám útját állani annak, hogy a mennyiben ezen egyezmény akár pótlást, akár kiegészítést, akár módosítást igényelne, hogy ez megtörténhessék és semmiképen sem járúlnék hozzá ahhoz, hogy egy egyszerű felszólalással itt a képviselőházban üssem el ebbeli jogunkat. *(Élénk helyeslés.)* És én épen azért azt hiszem, hogy mivel a t. képviselő urak a kérdés részletei iránt annyira tájékozva nem lehetnek, hogy ma érdemileg szólhassanak ahhoz, talán a leghelyesebb lesz, ha az erre vonatkozó iratokat betekintés végett a ház irodájában teszem le, *(Élénk helyeslés a jobb oldalon)* akkor minden t. képviselő urnak módjában van magának tüzetes tájékozást szerezni és ha szükségesnek látja ezt a kérdést itt újból felhozni. *(Helyeslés jobb felől. Mozgás bal felől.)* Úgy látom, hogy talán arra méltóztatnak gondolni, hogy talán terjeszszük elő hivatalosan a képviselőháznak? *(Helyeslés bal felől.)* Én azt hiszem, t. ház, hogy ha ezekbe az iratokba, melyeket a ház irodájába fogok letenni, betekinteni méltóztatnak, minden képviselő úr meggyőződhetik arról, hogy a magyar állam jogai ezen kérdésben minden tekintetben megóvattak.

Beőthy Ákos: Tessék kinyomatni és kiosztatni. *(Mozgás jobb felől.)* Elég fontos ez, kérem! *(Helyeslés a baloldalon.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Úgy látom, hogy az a differentia közöttünk, hogy én azt mondom: leteszem az iratokat a ház irodájába, ott tekintsék meg a képviselő urak, ha azután a kinyomatást méltóztatnak szükségesnek látni, ez a házban bármikor indítványozható. *(Helyeslés.)*

A felszólálásnak másik része a közös activákra vonatkozik. Engedelmet kérek, de én, vagy ministeri elődeim egyike már korábban kinyilvánította azt, hogy a közös activákra vonatkozó kimutatást bármikor hajlandók vagyunk a t. képviselőház elé terjeszteni. Nagyon jól tudom én azt, hogy a pénzügyi bizottság nem a képviselőház. *(Úgy van! bal felől.)* A pénzügyi bizottság elé terjesztetett ez a kimutatás, még pedig a háznak tudomásával azért, mert ez a kérdés akkor ott tárgyaltatott. Én tehát azt hiszem, miután a pénzügyi bizottságnak a közös activákra vonatkozó kimutatás már elő van terjesztve, leghelyesebb lenne ezen bizottságot utasítani, hogy azt újból vegye tárgyalás alá és szükséges észrevételeivel tegye meg a háznak jelentését, mert hiszen ezen kimutatás, habár nem a háznak, de a ház tudomásával a pénz-

Digitized by Google

ügyi bizottságnak tényleg elő van már terjesztve. *(Helyeslés.)*

Bernáth Dezső jegyző: Horváth Gyula!

Horváth Gyula: T. képviselőház! Én a dolog érdemébe magába belemenni nem akarok. Az tény és nem állította senki a felszólalók közül az ellenkezőjét, hogy ők a dolog iránt kellő tájékozottsággal nem bírnak, sőt mindegyikök hangsúlyozta, hogy csak az a tájékozottság, a melyet épen megszerezhetett, érlelte meg benne ezt vagy azt a véleményt. Hanem van egy érdemleges része a dolognak, a mely a tájékozottságnál még fontosabb, a mely iránt azonban, azt hiszem, hogy e házban mindenki tájékozott. Ez az, hogy egyáltalán egyezmények, melyek a magyar állam ingatlanait illetik, vagy pedig egyezmények, a melyek a birtoklási viszonyt szabályozzák kis vagy nagy dolgokban a monarchia másik állama és Magyarország közt, hogy ily egyezmények akár helyesek akár helytelenek, akár az igényeknek és kívánalmaknak megfelelők akár nem, pusztán a kormány által nem köthetők s ha ilyenek köttetnek, azoknak semminemű hatálya nincsen. *(Élénk helyeslés bal felől.)* A dolog úgy áll, hogy e fölött az ország törvényhozása illetékes határozni *(Úgy van! balfelől.)* és a kormány maga csak az esetben köthet ily egyezményeket, ha arra az ország törvényhozása őt meghatalmazta. *(Úgy van! balfelől.)* Itt tehát tulajdonképen nem az a sérelem, hogy ilyen, vagy olyan egyezmény köttetett. Az az egyezmény, amint az igen t. ministerelnök úr előadni méltóztatott s a hogy én első hallásra megértettem, olyan lehet, legalább én azt hiszem, a mely az ország igényeit kielégíti. De itt az a kérdés, hogy a t. ministerelnök úrat megelőzött kormányok éppen oly kevéssé voltak jogosítva egyezményt kötni, mint a ministerelnök úr a mily kevéssé jogosított arra az egyezményre úgy hivatkozni, mint a két állam közti viszonyok kötelező megállapítási módjára. *(Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: Hát ki hivatkozott arra?

Horváth Gyula: Ez a törvényhozás elé tartozik, — illetőleg abban az esetben, ha köttetett is egyezmény, a mely iránt alig fog kétség fennforogni, hogy az a magyar állam érdekeinek megfelel: azzal minden kormány tartozik, hogy azt a törvényhozás elé terjeszsze, mondván: ime én kötelességemnek megfelelőleg egyezményt kötöttem, a mely az állam érdekeinek, a nemzet kívánalmainak megfelel, neked törvényhozásnak, van jogod, hogy azt megbírálván vagy megerősíted vagy megtagadod a a megerősítést. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez oly jog, a melyet kétségbe vonni nem lehet. Ennek a kérdésnek felvetésére indította, azt hiszem Ugron Gábor t. képviselőtársamat és barátomat is az a kérdés, a melyet csakis az előterjesztéssel lehet elintézni, hogy az az előterjesztés a háznak tudomására szolgálván, a ház azt jóváhagyja, vagy ha nem felel meg, azt vissza vegye. De a kérdés részleteire vonatkozó felvilágosítások a kérdést magát nem oldják meg, hanem csak az iránt adnak a háznak tájékozást, hogy vajjon annak a kormánynak szándékában volt-e az ország érdekeit megóvni!? És ez áll nézetem szerint a közös activákra vonatkozólag is.

A közös activákra vonatkozólag szükséges, hogy a háznak előterjesztés tétessék, a melynek folytán, ha szükségét látja a határozatnak, határozatot hozzon, ha pedig nem látja szükségét, az előterjesztést tudomásúl veszi. Az kérem, alig tűrhető dolog, hogy egy nemzetnek legyen megszámlálhatatlan milliókra menő közös vagyona és 25 év alatt ne legyen soha alkalma az ország törvényhozásának arra, hogy ezeknek a millióknak mibenlétéről valaha tudomást szerezzen.

Ezek az állapotok nem olyanok, melyeket fentartani czélszerű és üdvös volna; ezeknek az állapotoknak ily létezéséért a ministerelnök úrnak, a jelenlegi kormánynak szemrehányást tenni egyáltalán nem lehet. Itt csak azt lehet constatálni, hogy vannak hiányok, vannak mulasztások, mely hiányok pótlása, mely mulasztások helyrehozása a parlamentaris kormány és az állami hatalom érdekében szükséges.

Ezek folytán magam részéről nem adok be ugyan indítványt, de kérem a t. ministerelnök urat, hogy ezt az egyetlenegy alkotmányos megoldási módot méltóztassék elfogadni, mert itt nem az egyének megnyugtatásáról van szó, hanem az állami hatalom jogáról, a törvényhozás jogainak respectálásáról: ezt pedig minden körülmények közt fenn kell tartani. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: A t. képviselőház szíves engedelmével kénytelen vagyok felvilágosítással szolgálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Hiszen ha azt az álláspontot foglalnók el, hogy itt új jogok szerzéséről vagy jogok feladásáról van szó, kétségtelen, hogy ily fontos kérdésben, mikor az államjavaknál, nem tudom, minden tíz forintos ingatlanra nézve kikérjük a törvényhozás felhatalmazását, mielőtt intézkedünk, mondom, kétségtelen, hogy ebben a kérdésben is kikérnők a ház határozatát. De épen azért, mert 1867. óta az álláspont mindig az volt, hogy mi nem új jogokat szerezni, vagy jogokat feladni akarunk, hanem a bennünket kétségtelenül megillető jogok szabályozása iránt — tehát nem jogok feladása és szerzése iránt — jött létre a

Digitized by Google

megállapodás a két kormány között a kezelésre nézve, ennélfogva itt nem jogok feladásáról van szó. *(Közbekiáltások a baloldalon: De szabályozásáról!)* Nem mondhatok mást; hiszen a differentia közöttünk az, hogy a kérdést addig odázzuk-e el, míg a képviselő urak megnézik, hogy van-e bennük olyan, a mi a törvényhozás elé terjesztendő. Tovább nem mehetek annál, hogy leteszem az iratokat a ház irodájába. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Nézzék meg a képviselő urak, bárki indítványt tehet, ha olyanuak fogja találni, én nem fogok elzárkózni az elől, hogy az itt formaszerint tárgyaltassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólni?

Horánszky Nándor: T. ház! Csak pár szóra kérek a t. háztól engedelmet, mert nem is vagyok abban a helyzetben, hogy hosszasabban szólhassak. Előttem a kérdés akkép áll, hogy a t. ház a mai napon a közös vagyonoknak jogi természete és rendezése tekintetében határozatot hozni nem akar. Felvettetett a kérdés egyszerűen azért, hogy ezzel is valahára tisztába kell jönni; ezen kérdést meg kell oldani és a ház felvilágosítást kíván arra nézve, hogy a dolgok miben állanak. A t. ministerelnök úr szíves volt kijelenteni, hogy az erre vonatkozó és a jelenlegi helyzetet feltüntető actákat kész a ház irodájába letenni, hogy azokból a képviselők magukat informálhassák és ezáltal mód és alkalom szolgáltassék, hogy e ház minden tagja élhessen kezdeményezési jogával. Miután a t. ministerelnök úr ezt szíves volt kijelenteni, azt hiszem, elvileg semmi különbség sincs abban, ha azok kinyomatnak és a képviselők közt szétosztatnak. Én egyénileg megelégszem azzal, ha azok a ház irodájában letétetnek és ezáltal mód és alkalom nyujtatik arra, hogy beletekinthessünk és így az ország érdekének megfelelő indítványozási jogunkkal élhessünk; de azt hiszem, hogy kényelmi szempontból czélszerű lenne, ha beleegyeznék abba, hogy ezek kinyomassanak és a képviselők közt kiosztassanak. *(Helyeslés bal felől.)*

A mi a közös activák kérdését illeti, ezekre nézve a ministerelnök úr nyilatkozatát teljesen kielégítőnek tartom, mert az azokra vonatkozó előterjesztés, igaz, nem a háznak nyujtatott be, hanem a pénzügyi bizottsággal közöltetett; de miután a t. ministerelnök úr azt jelenti ki, hogy nincs ellenére, sőt helyesnek tartja, hogy ezen kérdést a pénzügyi bizottság tárgyalja és a háznak előterjesztést tegyen, azt hiszem, ezzel a kérdés meg is van oldva. *(Helyeslés.)* A pénzügyi bizottság elő fogja terjeszteni erre vonatkozó véleményét s ha szükségét látja, magukat az iratokat és kimutatásokat is és akkor lesz alkalma a háznak e kérdésben határozni. *(Helyeslés.)*

Ismétlem tehát, arra kérem a ministerelnök urat, egyezzék bele, hogy az acták kinyomassanak és szétosztassanak, másrészt pedig mondja ki a ház, hogy a pénzügyi bizottság útasíttatik, hogy a közös activákra vonatkozó kérdést tárgyalás alá vegye és a háznak jelentést tegyen. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólni? Ha senki sem kíván, a vitát bezárom.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a közösügyi kiadásokra felvett 25,245.044 frtot megszavazni? Igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik azt elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház elfogadja a tételt.

Hoitsy Pál: Kérem legalább szavazás alá bocsátani a kérdést, hogy elfogadja-e a ház a ministerelnök úrnak azon indítványát, hogy a pénzügyi bizottság utasíttatik, hogy a közös activákra vonatkozólag jelentést tegyen a háznak. Igaz, hogy irásban az indítvány nem lett beadva, de azt hiszem, ehhez hozzájárúl az egész t. ház; de különben én magam is beadom irásban az indítványt.

Elnök: Bocsánatot kérek, én máskép nem járhattam el. Tárgyaltuk magát a tételt, azt szavazásra kellett kitűznöm. Szóba hozatott egy és más; javaslat tétetett az iránt, hogy az iratok kinyomassanak, a ministerelnök úr azt mondotta, hogy nincs kifogása az ellen, hogy a kérdés a pénzügyi bizottságban tárgyaltassék; mondotta, hogy az iratokat leteszi a ház irodájába, de ilyen irányban nekem javaslat be nem adatván, azt szavazásra ki nem tűzhetem. *(Helyeslés jobb felől.)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadás 5,797.308 frt.

Elnök: Kíván-e valaki szólani?

Madarász József: T. ház! Épen úgy, mint a rendes kiadásokra nézve, kötelességemnek tartom kérni a t. házat, hogy e tételt is, hazánk önállósága és függetlensége érdekében törülni méltóztassék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván-e valaki szólani? Ha senki sem kíván, a vita be van zárva. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a tételt 5,797.308 frtban megszavazni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik azt megszavazzák, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* E szerint a többség e tételt megszavazza.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: 2. czím. A Bosznia és Herczegovinában, továbbá a Lim területén álló parancsnokságok, intézetek és csapatok 1893. évi rendkivüli szükséglete 3,612.000 frt után 1,134.168 frt.

Elnök: Kíván-e valaki szólani?

Madarász József: T. ház! Itt e tétel a közösügyi kiadásoknak 2. czímén foglaltatik és úgy látom, hogy a bizottság jelentése követ-

Digitized by Google

keztében ezen számadatok után az van ide nyomtatva: »A bizottság ez összegeket« — tehát a most felolvasott összeget is — »az 1867: XII. tcz. értelmében elfogadásra ajánlja.« Én az 1867: XII. tcz.-et hazánkra nézve átkos és veszedelmes egyezménynek tartom. De bármi veszedelmes legyen is, mégis igen szeretném, ha a t. előadó úr megmutatná nekem az 1867: XII. tcz.-ből azt, de szó szerint és valóban, nem ám kivonva az egyik betűből a másik betűkövetkeztetést, hogy az 67: XII. tcz. megrendelte, hogy Bosznia és Herczegovinában leendő és elhelyezendő csapatokra nézve Magyarország, a mint itt van 1,134.168 frtot fizessen. Erre igen kiváncsi volnék. De kifejtettem, hogyha benne van is az 1867: XII. tcz.-ben, a minthogy nincs benne és ezt csak azért hoztam elő, mert igen szeretném, hogy a bizottság mondja meg őszintén a valót, hogy az bizony nincs benne az 67: XII. tcz.-ben, hanem a ház többsége természetesen elfogadta azt annak következménye gyanánt, reá fogván az 1867: tcz.-re, hogy az benne van. Dehát ha így volna is, akkor is figyelmeztetem a t. házat, hogy például lesz majd szó arról, hogy itt ez országban kisdedóvodákat kellene állítani. Gondolják meg a t. képviselő urak, hogy 1,134.168 forintot adnak ki majdnem évenkint, néha többet is, egy idegen országnak egy idegen államnak, a magyar nemzet nemzeti érzületével sokszor ellentétes; arra sokszor vészt hozó fajnak vagyonosítására és értelmesítésére; gondolják meg, nem jobb lett volna-e mindenha már azóta, mióta Bosznia és Herczegovina elfoglaltatott, azon milliókat Magyarország népének, gyermekeinek értelmesítésére, a magyar nemzet iránt való ragaszkodásra, a magyar nyelvben való okulásra fordítani? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mit gondolnak önök, ha például 20 év óta vagy csak tiz év óta is egy-egy milliót fordítottak volna önök az ifjú nemzedéknek, a más nyelven beszélő magyar állampolgárok gyermekeinek oktatására, nevelésére: nem százszorta inkább javára szolgált volna-e az az országnak, nemzetnek és az alkotmánynak, a mit most kivetnek önök a magyar nemzetnek — adja az Isten ne legyen valaha! — kárára. Arra kérem tehát a t. házat, ha már önök az 1867: XII. tcz. következtében, mely, elismerem, az önök programmjának alapja, a rendes és rendkivüli közösügyi alapokra megszavazták azokat a milliókat, ezt a milliót meghaladó pénzösszeget törüljék; törüljék azért, hogy a magyar nemzet szegény és reászorult népe gyermekeinek oktatására ebben az évben egy millióval többet lehessen a költségvetésbe beállítani, mint a mi felvéve van. Ne adják önök idegen nemzet polgárainak és gyermekeinek felsegélésére azt az összeget, melynek minden fillérére szükség van, hogy itt benn a hazában megnyerjük a haza iránti hűségnek és szeretetnek az e hazában lakó más fajú és nyelvű népek gyermekeit. Kérem ezen összegnek itt törlését és azután a kisdedóvodák tételénél annak felvételét. *(Helyeslés bal felől.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! Az előttem szólt t. képviselő úr oly igazságokat hangoztatott, melyeket alig tudnék kétségbe vonni. Felszólalásának veleje t. i. az, hogyha a hadügyi kiadások egy részét közoktatási kiadásokra fordíthatnók, mennyivel nagyobb eredményeket volnánk képesek elérni.

Ezt a tételt tökéletesen magamévá teszem; de ez még korántsem változtat azon, hogy ezen tételek megajánlása szükséges. És ebben e tekintetben csak az az egy megjegyzésem van a t. képviselő úrnak, hogy mi nem idegen célokra, nem idegen emberekre és azok gyermekeire, hanem saját hadseregünk szükségleteire fordítjuk ezt az összeget; hadseregünknek épen olyan szükségletére, mint a minő az a szükséglet, mely a közösügyi rendes kiadásokra fordíttatik és épen azért esik ez az 1867: XII. tcz. alá.

Mielőtt a közösügyi kiadásokról szóló tétel tárgyalása befejeztetnék, engedelmet kérek, hogy korábbi felszólalásom folyományaképen, mely szerint a közösügyi activák kimutatásának tárgyalására tartottam utasítandónak a pénzügyi bizottságot, erre vonatkozó javaslatomat azonban irásban be nem adtam, most erre vonatkozólag irásban adhassam be határozati javaslatomat, mely a következőleg hangzik: »A pénzügyi bizottság utasíttatik, hogy a közös activákra vonatkozó kimutatásokat tárgyalás alá vevén, azokra vonatkozólag tegyen jelentést«. *(Helyeslés.)*

A másik kérdést illetőleg, hogy a ház asztalára letett irományok kinyomattassanak, nem tartom szükségesnek irásbeli indítványt beadni, mert itt a házban kifejezett hangúlathoz és kívánalomhoz képezt a t. elnök úr ez iránt a saját hatáskörében is intézkedhetik. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, az első kérdés az lesz: méltóztatik e a t. ház a tárgyalás alatt levő tételt 1,134.168 frtban elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége a tételt elfogadta.

T. ház! Ezzel kapcsolatosan a ministerelnök úr indítványa szavazásra kerül. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a benyujtott indítványt elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Az indítvány elfogadtatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa:)* Az 1849. évtől az 1867. évig tényleg fennállott központi kormány közegeinek nyugdíjai. Rendes kiadások: V. fejezet. Kiadás 41.985 forint.

Digitized by Google

Bernáth Dezső jegyző: Lukács Gyula!

Lukács Gyula: T. ház! Örömmel látom ugyan, hogy ez a tétel évről-évre csökken, de ha egyetlen garas vétetnék is fel e czímen költségvetésünkbe, még azt a garast sem szavaznám meg; mert a soknál is több, hogy magyar pénzből tartatják ki magukat azok, kik éveken át egész erejükkel, egész gonoszságukkal arra törtek, hogy ezt az országot megrontsák, megöljék. *(Igas! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Nagyon kívánatos volna a nemzet épülésére, ha közzététetnék Axentie és társainak díszes névsora, kik gonosz szolgálataikat magyar pénzzel fizettetik meg. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Különben, úgy a magam, mint a függetlenségi és 48-as párt nevében kijelentem, hogy a tételt nem szavazzuk meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbal felől.)*

Elnök: Kíván-e valaki szólni? *(Élénk felkiáltások a baloldalon: Halljuk az előadót!)*

Madarász József: Majd megvédi őket az előadó! *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e a tételt, az előirányzott 41.985 frtot megszavazni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik a tételt megszavazzák, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége a tételt megszavazza.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak.

Asbóth János előadó: Minthogy a nyugdíjak részletezése az egyes tárczáknál fog kimutattatni, kérem e tételt az egyes tárczák tárgyalásáig függőben tartani. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha a t. ház méltóztatik beleegyezni, a nyugdíjak tétele az egyes tárczák tárgyalásáig függőben tartatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Állami adósságok. Rendes kiadások: VII. fejezet 1—12. czím. Rendes bevételek: I. fejezet 1—4. czím. Kiadás: 1. czím. Évi járulék folyó pénzértékben 17,385.540 frt.

Bernáth Dezső jegyző: Helfy Ignácz.

Helfy Ignácz: T. ház! Magára a rovatra nincs valami különös megjegyzésem, de azt hiszem, hogy a parlamentaris szokás szerint járok el akkor, midőn az államadósági rovatnál arra kérem fel az igen t. ministerelnök urat mint a pénzügyministert, hogy kegyeskedjék a valuta rendezésére vonatkozó igen nevezetes műveletről, melyről magánúton ugyan mindenki értesülhetett és értesült is, de azt hiszem, hogy a tárgy fontossága megköveteli, hogy a törvényhozás ne csak ujságok útján, melyek esetleg imitt-amott egyes részletekre nézve tévesen is lehetnek informálva, hanem hivatalosan a kormány által informáltassék. *(Helyeslés.)* Ha tehát, mint remélem, a t. ministerelnök úr is osztozik e felfogásban, én a magam részéről, de azt hiszem az egész ház is köszönettel venné, ha e tekintetben felvilágosítást nyújtani méltóztatnék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A valuta-rendezési műveletekre s az azokkal kapcsolatos conversiora vonatkozó érdemleges jelentésemet csak a conversio befejezése után fogom a t. háznak megtehetni. A mennyiben azonban a t. képviselő úr kívánja, tájékozásúl annyival szolgálhatok, hogy az 1892: XXXI. törvényczikkben nyert felhatalmazás alapján a valutarendezési művelet előbbreviteléhez szükséges conversionalis szerződést és részben az aranybeszerzésre vonatkozólag a szerződést kötöttem egy bankárcsoporttal, olyformán, hogy az általam idézett törvényczikkben megnevezett papirra és ezüstre szóló érték helyett 4%-os koronaértékre szóló járadék-kötvények bocsáttattak ki, a mely koronaértékre szóló kötvények kamatai mindaddig, míg a készpénzfizetések fel nem vétetnek, a mai törvényes pénzértékben lesznek fizetendők. *(Helyeslés.)*

Kerek összegben a conversiora körülbelül egy milliárd korona értékű kötvények kibocsátása válik szükségessé és ezen egy milliárd korona-értékű kötvények kibocsátása csakis 91 minimalis árfolyam szerint történik és egy mérsékelt margeon felül elérendő nyereség fele szintén az állam javára fog esni. *(Helyeslés.)*

Magának ezen cursusnak bírálatába nem bocsátkozom. Részemről mindig azt az álláspontot foglaltam el úgy az alkudozásoknál, mint ma is, hogy a magyar állam jól megérdemelt hitelét ezen cursus által kellőleg honoráltnak nem tekintem. *(Élénk helyeslés.)* Azt hiszem, hogy pénzügyi rendezettségünk és még inkább viszonyaink fejlődött volta, a magyar állam államadósságának biztosítottsága mindenesetre magasabb kursusra jogosítana bennünket *(Élénk helyeslés.)* és ha valamely állam megérdemli, hogy a pénzemberek bizalommal legyenek iránta, azt hiszem, első sorban a magyar állam az, *(Általános élénk helyeslés és tetszés.)* mert itt a kötelezettségek biztosítottsága és mind a magyar államnak, mind a kormánynak minden kötelezettséggel szemben tanúsított feltétlen fizetési készsége teljes mértékben érdemessé tesznek bennünket arra, hogy a mi hitelünk és más, talán kevésbbé jól situalt állam hitele között különbség legyen. *(Általános élénk helyeslés és tetszés.)* Mindazonáltal annyit kénytelen vagyok konstatálni, hogy a mai viszonyok között, midőn nagy kötelezettségek elvállalásáról volt szó, kedvezőbb cursus, nézetem szerint, elérhető nem volt. Ezen cursussal beértem azért, mert nem tisztán convertálási műveletről volt szó, hanem valuta rendezési műveletről

Digitized by Google

is és azon bizalmat, melyet a pénzpiacz belénk helyezett és melyet önmagunk is magunkba helyeztünk, mikor a valutarendezést törvényileg kimondottuk, ezen újabb ténynyel kellett megszilárdítani, újabb lépést kellett tenni a tekintetben, hogy komolyan veszszük ezen elhatározásunkat és mindent elkövetünk, hogy a valutarendezést megoldásra is juttassuk. *(Élénk helyeslés.)* Azért ezen nagy czél elérésére való tekintettel nagyon természetes, hogy kisebb súlypontot kellett fektetnem magára a cursusra, mint arra, hogy szerződés által, a mennyiben ez szerződéssel elérhető, magának a műveletnek gyors és síma lebonyolítását lehetővé tegyem. Ezek voltak az indokok.

Másrészt, t. ház, ugyancsak kerek összegekben szólva, mintegy 16 millió forint aranyértéknek convertálásáról is van szó; ezen aranyérték convertálására 4%-os aranyjáradékkötvények bocsátattak ki, még pedig nem oly mennyiségben, mint a mennyi a convertálásra szükséges volna, hanem mérsékelt összeggel nagyobb mennyiségben azért, hogy az aranybeszerzés művelete, a mennyire a pénzpiacz viszonyai megengedik, fokozatosan tovább legyen folytatható. Szóval, azt igyekezem megvalósítani, hogyha a mai pénzpiacz viszonyai között nem is kívánunk kiváló súlyt fektetni az arany beszerzésére, mert hiszen jelentékeny aranyösszegek fölött máris rendelkezünk, de másrészt az aranybeszerzési műveletet legalább olyan arányban kívántam tovább folytatni, hogy egy alkalmas pillanatot se mulasszunk el a kitűzött czél elérésére. Magának az aranyösszeg beszerzésére fordítható nyereségnek jelentékeny része, t. i. 2/3-ad része külön megállapodások folytán fog annak idején piaczra bocsáttatni.

Ennyit voltam bátor, t. ház, ezen műveletekről egyelőre bejelenteni és egyúttal jelzem a t. ház előtt, korábban tett igéretemhez képest, hogy a valutarendezésnek ellenőrzése és a beszerzett aranyösszegeknek miként való felhasználása iránt a törvényhozás kebelébül kiküldendő bizottságra nézve közelebb leszek bátor a t. háznak javaslatot tenni, mely alkalommal talán, a mennyiben kívántatnék; bővebb részleteket is fognék előterjeszteni a valutarendezés műveletéről. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólani? Ha senki sem kíván szólni, a vitát bezárom. A tétel meg sem támadtatván, kijelentem, hogy a 17,385.540 frttal megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Évi járulék ezüstben 11,776.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Évi törlesztési járulék folyó pénzértékben 1,000.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Évi törlesztési hányad ezüstben 150.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Földtehermentesítés és örökváltságok. Kiadás, 2. czím. Kamatok 7,895.126 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Járadékok 109.549 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Tőketörlesztés 617.400 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kárpótlások 370.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Járulék a földtehermentesítési pénzalap m. kir. igazgatósága költségeinek fedezésére 39.355 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 7.600 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Szőlődézsmaváltság. Kiadás, 3. czím. Kárpótlások tőkében 20.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kamatban 22.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 9.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bevétel, 1. czím. A váltságkötelezettek járadékai 300.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Maradvány és irtványföldek megváltása. Kiadás, 4. czím. Kamatok 100.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Tőketörlesztés 143.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Tőkebeli kiegyenlítésekre 400 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 4.500 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bevétel, 2. czím. A váltságkötelezettek járadékai 230.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Végletizetések 12.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Italmérési jogok után adott kártalanítási tőkék kamataira az 1888. évi XXXVI. tcz. alapján. Kiadás, 5. czím. Kamatok. 10,311.046 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Tőketörlesztés. 519.600 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 7.300 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1888. évi XXXII. tcz. alapján kibocsátott $4^1/_2$%-os adómentes államvasúti aranykölcsön. Kiadás, 6. czím. Kamatok. 9,681.037 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Tőketörlesztés 428.400 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 15.223 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1888 : XXXII. tcz. alapján kibocsátott $4^1/_2$ százalékos adómentes államvasúti ezüstkölcsön. Kiadás, 7. czím. Kamatok 5.341,613 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Tőketörlesztés 235.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 19.667 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1870. évi X. tcz. alapján felvett sorsolási kölcsön. Kiadás, 8. czím. Évi járadék 1,224.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Járulék a pénzügyministerium hitelosztályának költségeihez 5.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Járulék a pénzügyministeri számvevőség és a központi állampénztár költségeihez 7.500 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Egyéb kezelési és sorsolási költségek 1.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Egyéb kezelési és sorsolási költségek 1.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bevétel. 3. czím. A budapesti állami hidak tiszta bevétele 536.722 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Asbóth János előadó: T. ház! Ezen bevétel a pénzügyi tárczánál lévén megállapítandó, kérem a t. házat, hogy e tételt függőben tartani méltóztassék.

Elnök: Méltóztatik elfogadni? Igen? Ennek értelmében mondom ki a határozatot.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: A főváros által a rakpartokért fizetendő haszonbér 10.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1870-ik évi X. tcz. 4. §-ában megjelölt társulatok és vállalatok által fizetendő községi pótlékok 220.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1880. évi VIII., 1881. évi XI. és XXXII. 1887. évi XXXII. és 1888. évi VI. tcz. alapján kibocsátott 4%-os magyar aranyjáradék kölcsön. Kiadás, 9. czím. Kamatok 28,179.200 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 79.840 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1880. évi VIII., IX., 1881. évi X., XI., XLV., 1882. évi IV. tcz. 4. §-a, XXI., XXII., XLVII. tcz., 1883. évi II., III. tcz. 4. §-a, XII., XVI., XXVII., XXXVI., XXXVII., továbbá az 1884. évi I. tcz. 4. §-a, IV., VIII., IX., XIII., XIX., XXIV., XL., 1885. évi II. tcz. 4. §-a, XX., 1886. évi VI. tcz. 4. §-a, XVII., XVIII., XIX., 1887. évi XI., XII., XVI., XVII., XIX. és XXXII. tcz. alapján felvett 5%-os magyar papirjáradék kölcsön. Kiadás, 10. czím. Kamatok, 17,924.350 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 30.850 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1880-ik évi XX. tcz. alapján felvett tiszai és szegedi nyereménykölcsön. Kiadás, 11. czím. Évi járulék 2,381.560 frt,

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 5.550 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bevétel, 4. czím. A tiszai és szegedi kölcsön pénzeiből adott kölcsönök évi járulékai 2,381.560 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Függő adósság. Kiadás, 12. czím. Pénztári jegyek, birói-, árva- és közjegyzői letétek kamataira, továbbá a pénztári jegyek előállítási költsége és bankjutalék 1,770.850 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*:

Digitized by Google

A tiszai és szegedi alap pénzeiből állami kiadások fedezésére igénybe vett összegek évi járulékaira 952.451 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kamatbiztosítást élvezett és más vasutak átvétele folytán elvállalt adósságok és járadékok. Rendes kiadások: VIII. fejezet, 1—11. czím. Az 1876. évi L. tcz. alapján a keleti vasút megváltása folytán a részvények beváltására felvett 9,989.300 frtnyi kölcsön. Kiadás, 1. czím. Kamatok 573 482 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Tőketörlesztés 31.059 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 1.500 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1880 : XXXVIII. tcz. alapján a tiszavidéki vasút megváltása folytán elvállalt adósság. Kiadás, 2. czím. 15,750.000 frtnyi sorsjegykölcsön. Kamatok, 643.985 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Törlesztés 175.015 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 315 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1880. évi XLIV. tcz. alapján a zágrábkárolyvárosi vasútvonal megvétele folytán a cs. kir. szab. déli vasúttársaságnak fizetendő évi járulék. Kiadás, 3. czím. Évi járulék 26. és 27. részlete 285.600 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1884. évi XXIX. tcz. alapján az első erdélyi vasút megváltása folytán elvállalt adósság. Kiadás, 4. czím. Részvénykamatok, 685.563 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Tőketörlesztés 43.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 3.509 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1884. évi XXX. tcz. alapján a báttaszék-dombovár-zákányi (dunadrávai) vasút megváltása folytán elvállalt adósság. Kiadás 5. czím. Részvénykölcsön kamataira 227.033 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Tőke törlesztésére 14.200 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 3 115 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1884. évi XXXIX. tcz. alapján az alföld-fiumei vasút megváltása folytán elvállalt adósság. Kiadás, 6. czím. Részvénykölcsön kamataira 891.210 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Tőke törlesztésére 72.800 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 4.555 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1889. évi XIV. tcz. alapján az első magyargácsországi vasút magyar vonalának megváltása folytán elvállalt adósság. Kiadás 7. czím. Részvénykölcsön kamataira 245.312 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: I. kibocsátású elsőbbségi kölcsön kamataira 364.500 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: I. kibocsátású elsőbbségi kölcsöntőke törlesztésére 20.947 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: II. kibocsátású elsőbbségi kölcsön kamataira 131.782 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: II. kibocsátású elsőbbségi kölcsöntőke törlesztésére 18.678 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: III. kibocsátású elsőbbségi kölcsön kamataira 86.819 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: III. kibocsátású elsőbbségi kölcsöntőke törlesztésére 5.985 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1876. évi XI. tcz. alapján felvett egyesített vasúti beruházási kölcsönből az első magyargácsországi vasútra eső részösszeg kamataira és tőketörlesztésére 27.390 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1888. évi XVII. tcz. alapján felvett egyesített vasúti beruházási kölcsönből, az első magyargácsországi vasútra eső részösszeg kamataira és tőketörlesztésére. 177.418 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költség 600 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1889. évi XIV. tcz. alapján a magyar nyugoti vasút megváltása folytán elvállalt adósság. Kiadás, 8. czím. A részvénykölcsön kamataira 612.977 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az I. kibocsátású elsőbbségi kölcsön kamataira 819.125 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az I-ső kibocsátású elsőbbségi kölcsöntőke törlesztésére 48.712 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: A II-od kibocsátású elsőbbségi kölcsön kamataira 132.950 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: A II-od kibocsátású elsőbbségi kölcsöntőke törlesztésére 13.400 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1876. évi XI. tcz. alapján felvett beruházási kölcsön kamataira és tőke törlesztésére 35.122 frt

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költség 9.135 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1889. évi XV. tcz. alapján a budapest-pécsi vasút megváltása folytán elvállalt adósság. Kiadás, 9. czím. Részvénykölcsön kamataira 392.500 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az elsőbbségi kölcsön kamataira 372.036 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az elsőbbségi kölcsöntőke törlesztésére 30.200 frt

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költség 2.496 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1890. évi XXXI. tcz. alapján a magyar északkeleti vasút megváltása folytán elvállalt adósság. Kiadás 10. czím. Részvénykölcsön kamataira 887.800 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Elsőbbségi ezüstkölcsön kamataira 1,271.895 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Elsőbbségi ezüstkölcsön tőketörlesztésére 99.500 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: 5%-os aranykölcsön kamataira 716.630 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: 5%-os aranykölcsön tőketörlesztésére 49.504 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: 6%-os aranykölcsön kamataira 69.615 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: 6%-os aranykölcsön tőketörlesztésére 78 540 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Beruházási kölcsön 637.042 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kezelési költség 7.402 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az 1891. évi XXV. tcz. alapján a szab. osztrák-magyar államvasút társaság magyarországi vasút vonalainak megváltása folytán elvállalt évi járadékok. Kiadás, 11. czím. Évi megváltási járadék 9.598.500 frt.

Bernáth Dezső jegyző: Pázmándy Dénes!

Pázmándy Dénes: T. ház! Az osztrák-magyar államvasúttársaság magyarországi vasútvonalainak megváltására 10,267.245 frt., tehát 350 000 frttal van több, mint tavaly fölvéve. A mint látszik, ezen vonal megváltása nem lehetett rendkívül jó üzlet, minthogy itt emelkedőben vannak a fedezendő tételek. De törvény intézkedvén arról, nem akarom itt ismételve tárgyalni azt, vajjon olcsó vagy drága volt-e a megváltás? Hanem egy kérdést vagyok bátor intézni a ministerelnök úrhoz s ez vonatkozik ezen társaság szelvénycsonkítási műveletére. *(Halljuk! Halljuk!)*

Méltóztatnak tudni, hogy az európai pénzvilágot érdeklő kevés oly conflictus van, mint a minő épen ezen társaság szelvénycsonkítása. Ez közvetve, de talán közvetlenül is érdekel bennünket, mert a mikor a vonal átvétele alkalmával számítások tétettek, a vasút magyar vonalainak értékeinél mindenesetre nagy szerepet játszottak a társaság terhei is. S miután akkor a társaság a kamatszelvényeket teljes összegükben váltotta be, azok a mérlegben úgy is szerepeltek és ha erre nézve a kormány pontos számításokat tett, természetesen a vagyonmérleg kiszámításánál ezen szelvényeket teljes összegükben kellett felvenni. Úgy de alig váltotta be a magyar állam ezen igen nagy összegért ezen vonalakat, a mikor egyszerre az osztrák-magyar vasúttársaság azon czímen, hogy Ausztriában új

Digitized by Google

adó vettetett ki a szelvényekre, ezen szelvényadót szelvényeiből levonta. Már most előállott az a kérdés: vajjon a magyar állam, illetőleg a magyar kincstár ez által nem vezettetett-e félre és nem károsíttatott-e meg, mert ha a számítás jóhiszeműleg történt s a magyar kincstár azon az alapon váltotta meg ezen vonalakat, akkor kell, hogy a vasúttársaság egészben kifizesse a szelvényeket vagy ha ezeknél levonás történik, az a magyar állam kincstára javára történjék.

Wekerle Sándor ministerelnök: Az nem lehet!

Pázmándy Dénes: Engedelmet kérek, ha egy ingatlan megterhelve adatik el s annak értéke kiszámításánál a teljes kamat-teher beszámíttatik, akkor az mindenesetre a kereskedelmi bona fides ellen vét, a ki azon kamatterhet később kisebbíti.

De érdekel ez bennünket azért is, mert ezen szelvénycsonkítás a magyar értékpapirok árfolyamát csökkentette vagy legalább megingatta azon hitet, mely egy, Magyarország által is garantirozott vasút papírjai mellett abban a tekintetben áll elő, hogy a hitelezők érdekei nem fognak csorbát szenvedni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezen, vagy más indokok játszottak-e közre, vagy csupán csak az állam érdeke volt-e irányadó, a midőn a pénzügyi bizottságban a t. ministerelnök úr kijelentette, hogy ő ezt a kamatcsonkítást nem helyesli, azt elítéli, sőt a midőn annak értelmi szerzője, jobban mondva azon társaság elnökével szemben oly kifejezéssel élt, a melyet én a helyzetre nézve és az egyénre nézve teljesen correctnek tartok, de a mely meglehetős nagy, nem mondom megbotránkozást, de megütközést keltett a bécsi pénzügyi világban, ezt nem tudom; de az a ministerelnök úrnak őszinte és igazságos nyilatkozata volt, melyet az az egyén meg is érdemelt. Azt hallom azonban most újabban, hogy a t. ministerelnök úr azon nagy bank élén álló egyénnel kibékült.

Wekerle Sándor ministerelnök: Semmi kibékülés!

Pázmándy Dénes: Ha nem békült ki, igen örülök és ennek constatálását kérem. Azt hallom, mintha nem is a jó, de a tűrhető szükségbeli viszonynak következménye lenne az, hogy az osztrák államvasúttársaság, most utólag mégis elhatározná, hogy azt a levonást a szelvényeiért kifizeti.

Ezért vagyok bátor felszólalni és a t. ministerelnök urat kérdezni, hogy e tekintetben mi a valóság. Méltóztatik tudni, hogy Európának majdnem minden nagyobb városában perek indúltak meg e miatt. Természetes tehát, hogy a pénzügyi világ kíváncsisággal várja ezen ügynok kibonyolítását. Én azt hiszem, hogy már azért is szükséges a pénzügyi világot megnyugtató válasz, mert előestéjén állunk egy nagy emissionak és nincs érdekünkben, hogy a pénzügyi világot a magyar papírosok iránt elkedvetlenítsük.

Ennek a kérdésnek van még egy oldala, mely minket érdekel. Ezt az adót az osztrák kormány egyoldalúlag vetette ki. Már pedig az a társaság ma is osztrák-magyar társaság; habár vasútvonalai nincsenek is nálunk, de vannak igen nagy értékei, fekvőségei s miután ez a társaság osztrák és magyar, természetes, hogy az osztrák kormány erre nézve a magyar kormány megkérdezése és beleegyezése nélkül szerintem új adókat nem vethet ki. *(Úgy van! a szélső balon.)* Számtalan olyan papírunk van, a mely Bécsben is jegyeztetik és így igen könnyen megtörténik az az eset, hogy az osztrák kormány ezen papírosokra is önállóan vet ki adót.

Én a tétel megszavazását azon felvilágosításoktól teszem függővé, melyeket az igen t. ministerelnök úr talán szíves lesz megadni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani?

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én nem lehetek hivatva, hogy egy vasúttársulat szelvényügyeinek mikénti rendezésébe befolyjak vagy hogy e tekintetben felvilágosítást adjak, kivált mikor az a vasúti társulat nem is magyar. *(Helyeslés.)* Örömmel hallom, hogy ezen kérdéses szelvénypernek békés úton való applanálása folyamatban van. Tartózkodom tehát e tekintetben a nyilatkozattól; egyszer tettem, hogy véleményemet ezen ügyben kinyilvánítottam, *(Felkiáltások a szélsőbalon: Helyes volt!)* de tartózkodom ezen nyilatkozattól különösen azért, mert ezek a perek a mi bíróságainknál is előfordúlhatnak és én nem lehetek hivatva véleménynyilvánítás által a bíróságok határozatát befolyásolni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Tartózkodom a nyilatkozattól továbbá még azért is, t. ház, mert az ily nyilatkozatok — a mint ennek a pénzügyi bizottságban tett nyilatkozat után is híre járt, hogy történt — igen sokszor börsei speculatiok tárgyává tétetnek. Már pedig én, ha véleményemet bármely irányban nyilvánítom is, egy irányban nem nyilvánithatom, tudniillik abban, hogy az a tőzsdeértékek árfolyamát befolyásolhatja. *(Élénk helyeslés a jobb- és szélső baloldalon.)* Itt bocsánatot kérek, békülésről vagy nem békülésről szó nem lehetett köztem és Tauszig igazgatótanácsi tag közt, miután nekem magánösszeköttetésem e vasúti igazgatósággal nem volt s ha differentiák voltak az igazgatósággal, azok tárgyi momentumok voltak és mert nem akartam, hogy azok a magyar állam hitelére visszahatással legyenek,

Digitized by Google

azt hiszem, hogy e szempontot sikerült is megóvnom, *(Helyeslés a jobboldalon.)* mert tökéletesen konstatáltatott és ez átment nemcsak a piacz, hanem minden tőkebirtokos érzületébe is, hogy a magyar állam hitelének az osztrák vasúttársaság prioritásaival semmi közössége nincs *(Élénk tetszés a jobboldalon.)* és itt utalhatok az árfolyamokra, de az egyes irányadó embereknek, azon irányadó embereknek véleményére, a kik az osztrák-magyar államvasúttársasággal e kérdésben ellentétes állást foglaltak el, hogy nyilatkozataim és magatartásom következtében a magyar állam hitelére és a magyar papírok árfolyamára e szelvénycsonkításnak semminemű befolyása nem volt. *(Élénk helyeslés.)*

A t. képviselő úrnak másik kérdése arra vonatkozik, hogy az osztrák államkincstár részese egyoldalúlag megadóztatják e prioritásokat. Ha a t. képviselő úr tanulmányozza a már előterjesztett osztrák adójavaslatokat, azokból azt fogja látni, hogy azok nem a prioritásokat, hanem az azokból állampolgáraikat illető jövedelmet adóztatják meg. Az egyenes adóztatás tekintetében egyes közös vállalatok adóját kivéve, melyek taxative vannak az egyezményben felsorolva, köztünk és Ausztria közt egyezmény nincs. Mindegyik állam a maga saját belátása szerint állapítja meg egyenes adóit s valamint ezen független intézkedési jogot a magunk részére a legteljesebb mértékben vindicálom, úgy nem tehetek kifogást az ellen, hogyha ezt Ausztria is szabadon és függetlenül saját jogkörében gyakorolja.

Pázmándy Dénes: Az is közös társaság!

Wekerle Sándor ministerelnök: Bocsánatot kérek, az nem közös társaság.

Pázmándy Dénes: Be van czikkelyezve nálunk!

Wekerle Sándor ministerelnök: A t. képviselő úr ismét azt mondotta, hogy jó üzlet volt-e e vasút megváltása vagy pedig nem? Engedelmet kérek, abból, hogy most nagyobb szükségleti összeg van előirányozva, nem lehet következtetést vonni arra, hogy az üzlet jó volt-e vagy pedig nem és pedig azért nem, mert — s ezt nagyon jól tudja a képviselő úr — a míg a múlt évi költségvetésben az arany felpénzt kisebb záradékkal vettük fel, úgy most a valutánál megállapított relatio arányában irányoztuk elő a szükségletet. Nem nagyobb szükségletről, hanem azon előirányzati módról van tehát szó, hogy a relationak megfelelőleg irányozzuk elő e járuléknál azt a részt, a mely aranynyal vagy pedig felpénzzel fizetendő. *(Úgy van! jobb felől.)*

A t. képviselő úrnak másik megjegyzése arra irányúl, hogy a szelvénycsonkítás következtében nem lettünk-e közvetlen megrövidítve, hogy a szelvényekből levont összegnek, a mi járúlékaink kisebbítésére kellene irányúlni. E kettőnek évi járúlékunkkal semmi összeköttetése nincs. Mi, úgy a vasút-megváltási szerződésnél, mint általában az engedélyokmányokban megállapított vasút-megváltási feltételeknél sohasem a societarius körülményeket, hanem azt veszszük figyelembe, hogy mennyi adóssága van azon vasútnak, kivéve, ha oly megváltási szerződést köztünk, hogy elvállaljuk az adósságot. Az osztrák államvasút-társasággal nem ez alapon kötöttük meg a szerződést, hanem ennek megkötésénél az engedélyokmányok alapján az volt irányadó, hogy számbavétetett, hogy mennyi volt a vasút jövedelme és így a societarius kiadások s az, hogy mennyi adóssága van, tekintetbe nem vétettek, a minthogy nem is vétettethettek, mert ez adósságok nemcsak a megváltott magyar vonalakat egyoldalúlag, hanem az osztrák vonalakat is terhelik és a társulat egyéb vagyonát is illették. Ez esetben tehát a korábbi évek jövedelmei alapján combinált évi járadékot biztosítottunk s ez alapon történt az alku s ez semminemű összeköttetésbe nem hozatott azzal, hogy a társulatnak lesz-e kiadása, nem lesz-e kiadása és épen azért jogi alapunk forma szerint nincsen is ahhoz, hogy mi a szelvénycsonkításokhoz egyáltalán hozzászólhassunk.

Végül, t. képviselőház — mert nem ugyan directe, de közvetve a t. képviselő úr megint szóba hozta azt, hogy jó üzlet-e vagy pedig nem — én azt hiszem, a megváltás óta lefolyt időköz a mellett szól, hogy immár gyakorlatilag is be van bizonyítva, hogy ez az üzlet még sem olyan rossz, mint annak idején olyan sokan hitték. Az az üzlet nem volt rossz, t. képviselőház, azért, mert azt a jövedelmet, a melyet annak idején supponáltunk, hogy azon vasútvonalakon elértünk, nemcsak teljesen elértük, hanem ezt lényegesen meghaladó jövedelmi többleteket értünk el; másodszor mert időközben növekedett forgalmi viszonyaink még inkább documentálták azt, hogy erre a vasútra, ha csak forgalmunkat tökéletesen megbénítani nem akarjuk, még nagyobb áldozatok árán is okvetlenül szükségünk lett volna. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Kérem ezek után a t. házat, hogy az előirányzati tételt megszavazni méltóztassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az előadó úr kíván szólani.

Asbóth János előadó: T. képviselőház! Pázmándy Dénes t. képviselő úr kiemelte azt, hogy az idén ezen kiadási czímnek a költségei 353.745 frttal emelkednek. Ez az emelkedés azonban részben csak látszólagos. A t. ministerelnök úr utalt már arra, hogy egy bizonyos összeg — még pedig 65.000 frt — az agio

Digitized by Google

emelkedéséből eréd. A fenmaradó összeg — 288.745 frt — onnan származik, hogy először fordúl itt elő ezen a czímen az arad-temesvári vasút elsőbbségi részvény-adósságának évi törlesztési járadéka. Ennek ellenében azonban, t. ház, az államé lesz ezen vasútvonalnak a tiszta üzleti bevétele és az állam megkíméli a kamatgarantiát.

Ismétlem tehát, hogy a költségemelkedés csak látszólagos. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Kíván-e szólani valaki? Ha senki sem kíván, a vita be van zárva. Méltóztatnak-e a tételt elfogadni? *(Elfogadjuk!)* A ház a tételt megszavazza.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: 6·5 millió aranyforintnyi részösszeg után 17%-ot meghaladó 2%-os felpénztöbblet 130.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az osztrák-magyar államvasúttársaság által a magyar kormány rendelkezésére bocsátott 5 millió forintnyi előleg évi törlesztési járadéka 250.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Arad-temesvári vasút elsőbbségi és részvény-adósságának évi törlesztési járadéka 288.745 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Előlegezések a vasúti kamatbiztosítás alapján. Rendes kiadások: IX. fejezet, 753.408 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete. Rendes kiadások: X. fejezet. Kiadás 7,106.947 forint. — Herich Károly!

Herich Károly: T. képviselőház! Mint a horvát-szlavon-dalmát országgyűlésnek a magyar korona országainak országgyűlésébe kiküldött egyik tagja, *(Halljuk! Halljuk!)* szerencsém van a t. házat testvériesen üdvözölni. Nem vagyok egészen ismeretlen a t. képviselőház előtt. Szerencsém volt tizennyolcz esztendőn át szolgálni a közös magyar hazát, sőt azon szerencsében is részesültem, hogy többször a magyar kormányt Bécsben, Berlinben, Párisban és a Svájczban képviselhettem. Viszonyaim akként fejlődtek, hogy szűkebb hazámban, Horvát-Szlavonországban politikai közérdekű tevékenységre vállalkoztam és ezen minőségben szerencsém van itt megjelenni. Az alap, a melyen mi, Horvát-Szlavonország küldöttei állunk, azon kiegyezési törvény, mely Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátország közt köttetett, mert én csak úgy vállalkozhattam ezen feladatra, hogy egész múltamból vonható következetesség fonalán ezentúl is a közügyeknek használni kívánok *(Helyeslés.)* és ha önök becses figyelmét néhány perczre igénybe venni bátorkodom, teszem ezt azért, mert a közös haza érdekeinek jó szolgálatot tenni esetleg képes leszek. *(Tetszés.)* A jóakarat megvan. Időszerűnek tartom pedig azért, mert hisz hivatkozhatom több nyilatkozatra, nevezetesen a legutóbbi időben gróf Apponyi Albert képviselő úr egyik megjegyzésére, hogy t. i. a magyarok a horvátokkal és megfordítva, a horvátok a magyarokkal nem igen, vagy legalább nem eléggé törődnek, pedig a kölcsönös törődés okvetlenül szükséges, mert hiszen Horvát-Szlavon-Dalmátország egyik alkotó része a magyar czímernek és Horvátország egyik része a magyar államnak, közös a király és közös az állam s ennélfogva az érdekek is közösek.

A kiegyezési törvények megalkottatván, azóta 25 év folyt le és a kiegyezési törvénynek már is látjuk maradandó következményeit, mégis, fájdalom, azt kell mondani, hogy mint minden államban ezen a téren is, még korántsem éretett el a végleges megállapodás, sőt sok tekintetben nézeteltérések forognak fenn. De ez talán abból következtethető, mert végleges, tökéletes állapot sehol a világon el nem érhető. A fejlődés, a haladás vágya mindig megvan. A kiegyezési jegyzőkönyvbe az a tétel vétetett fel, hogy Magyarország nem elégszik meg azzal, hogy a közte és Horvátország között fentartandó kapocs csupán törvény által legyen kifejezve, hanem megkívánja, hogy a közös egyetértéssel megalkotott törvények a közös érdek, az igazságosság, valamint a szeretet kölcsönös érzete adjon erőt és életet.

Mégis, fájdalom, előítélet uralkodik, szenvedélyesség egyrészt, másrészt pedig nem kellően ápoltatnak a közös érdekek. Horvát-Szlavonországban t. i. az az előítélet uralkodik, hogy a magyar rész túlsúlyát akarja érvényesíteni és nevezetesen a magyar nyelvet akarja mindenáron terjeszteni. Ezen előítélettel szemben hangsúlyoznom kell azt, hogy a kiegyezési szerződés a hűség, igazságosság és a kölcsönös szeretet alapelvei alapján lett megkötve s ezért azt hiszem, e tekintetben azok közt, kik a magyarországi és horvátországi barátság és közös összetartás barátai, soha nézeteltérés nem volt és nem is lesz.

De ha mégis vannak e tekintetben kifogások, ezek talán onnan erednek, hogy az unio barátai kívánják és jogilag meg is kívánhatják, hogy a magyarok minél többet érintkezzenek a horvátokkal és a horvátok minél inkább a magyarokkal és óhajtandó és kívánatos, hogy minden horvát értsen magyarúl és a közügyekkel foglalkozó magyarok értsenek horvátúl. *(Helyeslés.)* Mai napság, mikor annyi nyelvet tanúlunk, ez nem oly nagy áldozat, tekintve azon elérni

Digitized by Google

kívánt czélt, hogy a közügyek terén működő egyének érintkezhessenek egymással.

A horvátországi ellenzék a Strossmayer és Starcsevics pártokból áll. Ha politikai viszonyunkat történetileg veszszük — mert hiszen minden fejlődésnek meg van a története — azt látjuk, hogy minden pártnak meg volt a maga keletkezési oka és így a természetes lefolyása is előrelátható. A Strossmayer-párt félig-meddig Bécsből indulva ki, a Reichsrath felé kaczérkodott, egy ambitiosus pap, mint központ körül csoportosúlt és a meddig lehetett, támogatást nyert a társadalomban s ennélfogva szerepelt is. Azután ereje kifogyott, most már alig tartja fenn magát, sőt tudvalevőleg legutóbb fusio útján iparkodik némi erőt nyerni. Nézetem szerint egy ambitiosus papról lévén szó, avval szembe kell állítani egy másik papot, a kinevezendő zágrábi érsek személyében, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* a ki azon fáradozzék, hogy azon félrevezetett és bizonyos időben máshonnan táplált ideákból központosított és bizonyos tevékenységre kiélesített pártot végleg megszüntesse. A második párt a Starcsevics-párt. Ennek a keletkezése is nagyon eredeti, mert a Starcsevics párt zöme Fiume mögött van, a Karszt vidékén, azon a rossz vidéken, a hol semmi sem nő. Egész Slavoniában, egész Horvátországban alig van Starcsevics-párt, kivéve a fiatalság körében, melynek mindenütt az tetszik, a hol a legnagyobb érzelmi kifakadások vannak. Azt hiszem, hogy az a fény, melyet Fiume áraszt, negative provocálja azt a szegénységi érzetet. Nekünk érdekünkben állna azt a szegény vidéket, az egész tengerpartot lehetőleg emelni, mert minden képviselőkerületnek politikai hitvallása bizonyos ott létező viszonyoknak a kifolyása; az ottani földrajzi, természeti, nemzetiségi, vagyoni és foglalkozási viszonyok teszik ki, hogy egyik választókerületből természetesen mi fejlődik ki, a hol úgynevezett tiszta választás van. De valamely választás mindig természetesen fejlődik ki, mert a választás mindig bizonyos erők kifolyása. Már most az erőknek jogi szempontból való megítélése természetesen megint különféle praemissákból különbözőleg folyik.

Beszédem ezen részét azzal szeretném befejezni, hogy azt hiszem, hogy jelenleg, különösen a mi genialis bánunk működése folytán *(Éljenzés.)* Horvát-Slavonországban a népesség túlnyomó többsége a horvát-magyar kiegyezés az unio mellett van és annak meggyőződött híve és azt vagyok bátor kijelenteni, hogy nem képzelhetek igazán hazafias érzelmű és hazájának érdekeit megértő horvát embert, a ki összes aspiratioinak súlypontját ne a magyar korona területére helyezze, *(Élénk helyeslés.)* minden kokettirozás nélkül akár Ausztriára, akár a külföldre. *(Élénk helyeslés.)*

Ha még Dalmácziára nézve szabad megjegyzést tennem, *(Halljuk! Halljuk!)* az is ott szerepel a magyar korona czímerében, a kiegyezési törvényben és mint a politikában minden, Dalmáczia kérdése is — nézetem szerint — csak a türelem, tapintat és természetes fejlődés kérdése. Mert hogy Dalmáczia a magyar koronáé, az iránt kétség nincs, csak a kivitel az, a mi, mint minden kivitel, saját politikájának művészetét igényli.

Ezt különösen azért hangsúlyozom, mert nálunk a nyilvánosan szereplő emberek legnagyobb része azt mondja, hogy mi horvát képviselők nem merjük a szánkat kinyitni, nem merünk beszélni s ezek a kérdések noli me tangere kérdések. Én ismerem a magyarokat, mert itt voltam állami szolgálatban és tudom, hogy a magyarokkal őszintén kell beszélni, ki kell beszélnie magát az embernek s a ki kimondja a nézetét, az tévedhet, de azt kivívhatja, hogy őszinténen tartják. *(Általános helyeslés.)*

Azt mondottam, hogy előítélet uralkodik a magyarizálás és a kölcsönös szenvedély dolgában. Már most áttérve a positiv részre, a kölcsönös érdekeknek ápolását vagyok bátor ajánlani. Bocsánatot kérek, ha egy kicsit hosszasabban veszem igénybe a t. ház türelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* A kölcsönös érdeklődés összhangzást, kölcsönös fölvirágzást, boldogságot fog előidézni, ha egyik a másikra büszke, a dicsőségben közösen osztozkodnak.

Ez pedig mit kiván? Positiv tevékenységet s valóban alapos érdeklődést egymás iránt. És hogy lehet ezt szerény nézetem szerint elérni? Akként, hogy a politika terén lépten-nyomon egymás iránt mindig tekintettel legyünk. Horvátországnak közjogi helyzete, autonomiát és közös ügyeket ismer. Azt lehet mondani, hogy Horvátország szellemileg önálló, anyagilag Magyarország közös kormányához tartozik; mert hiszen a vallás-, közoktatás-, igazság- és az összes belügy horvát, ellenben a többi, az ipar-, kereskedelem-, közlekedés-, a pénz- és hadügy nem. Tehát a szellemi rész, a mely az állami részeknek — mondhatni — legfontosabb része, mert hiszen ha valamely ország vallásában, oktatásban s az igazságszolgáltatásban önálló és végre belügyeit is kezelheti, akkor egy olyan ország körülbelül elért mindent, csak az anyagi érdeket kezeli mással egyetemben. És mikor nálunk az ellenzék azt mondja, hogy Horvátország Magyarország gondnoksága alatt áll, én azt szoktam felelni, hogy a gondnokság nem rossz dolog, hogy ha a gondnok ráfizet; *(Élénk derültség. Általános helyeslés.)* akkor a gondnok jót tesz. *(Úgy van! Úgy van!)*

Digitized by Google

Itt természetesen csak az anyagi közös ügyekről van és lehet szó, az anyagi ügyeknek ápolásáról és midőn itt az első alkalmat felhasználtam arra, hogy a t. ház kegyes és nagylelkű engedelmével álláspontot foglaljak s a mi azután a többi tételeknél és a részletes tárgyalásnál sokkal megkönnyíti további működésemet, ezuttal különösen a közösügyek ápolását vagyok bátor hangsúlyozni és ajánlani.

Mi horvát képviselők itt fenn, mintegy madártávlatból szoktuk tekinteni a magyar közös országgyűlés működését. Ennek is megvan a maga oka. Én már bátor voltam egy kissé lejebb jönni. Ennek megint a lélektani oka az, hogy itt jobban érzem magam, mint odafent sokszor egymagamban s hogy én keresem a lelki vegyészetet és szellemi érintkezést ez azt hiszem, nálam személyi hiúság, mint inkább horvát képviselői kötelesség. *(Helyeslés.)* A magyar közös parlamenttel szemben tehát a legnagyobb bizalommal viseltetem, *(Élénk helyeslés.)* bírja minden tiszteletemet, sőt azt hangsúlyozom, hogy csakis addig fogom magam jól érezni, a míg a kölcsönös tiszteletnek jeleit tapasztalom. Mert Göthének vagyok egyik híve, a ki azt mondja, hogy »becsüld meg embertársaidat mint te magadat, mert csak úgy boldogulhatsz az életben. A kölcsönös tisztelet tehát az első. A második a kötelességteljesítés. Ha valaki képviselő, akkor vegye képviselői kötelességét komolyan; tudnia kell, hogy miért vállalja el a képviselőséget. A törvényhozásban részt kell vennie, tanulmányozni, továbbá ellenőrizni a kormányt, annak működését éber figyelemmel kell kisérnie és végre kerületének javát előmozdítani, mert mint Verulami Baco mondja, az nem közszolgálatra való, aki jót nem tesz, mert ha valaki képviselőséget vállal, azt nem azért vállalja el, hogy magának tegyen jót, hanem, hogy a közérdeket szolgálja. *(Helyeslés.)*

Én tehát teljes bizalommal vagyok a közös országgyűlés iránt, mert látom benne a tiszta hazafiságot. Jóllehet néha a pártharczok bizonyos hullámokat vernek, de ezek megint lecsillapodnak. Ez minden parlamentben megvan és ez megint azt jelenti, hogy tökéletes boldogság, elégedettség nem lehet, mert ez olyan pium desiderium, a mely után törekszenek ugyan az idealisták, de az soha el nem érhető, mert az ember soha sincs megelégedve és mindig újat kíván.

Továbbá teljes bizalmam van a t. kormányban, még pedig úgy a t. ministerelnök úrban, mint a többi minister urakban, különösen azon jóakaratú, nagylelkűséget tanúsító szavakért, melyeket a magyar ministerelnök úr a horvát clubban kifejezett s a melyeket én köteles hálával fogadok. *(Élénk éljenzés.)* Tökéletes bizalmam van tehát a t. ministerelnök úrban, a többi minister urakban is és nevezetesen bizalommal viseltetem a mi szeretett kedves horvát ministerünk iránt. *(Élénk éljenzés.)* Kívánom és óhajtom, hogy ez a kormány tegye meg kötelességét Horvátországgal szemben és ami a horvátországi ellenzéket illeti, azzal úgy lehet a legjobban bánni, hogy ha a kormány mindent megtesz, a mi kötelessége, hogy ne adjon okot gáncsra.

Befejezem szavaimat azzal, hogy kívánom, hogy mentül erősebb magyar kormány legyen. Mert mentül erősebb a magyar közös kormány, annál többet tehet Horvátország érdekében. *(Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van!)* Erős kormány az, mely hatalmas, becsületes, értelmes, energikus egyénekből áll, mely az ország lakosságának és képviselőinek bizalmát élvezi és a mely nagy alkotásokat létesít. Mert végre is verba volant, facta loquntur. És ebből a szempontból üdvözlöm a magyar közös országgyűlést, a melynek működéséhez a magam szerény tehetségével hozzájárúlni törekszem. Bizalommal lévén a kormány iránt, mert nincs semmi okom abban kétkedni, hogy testvéri barátsággal és őszinteséggel Horvátország érdekeit ápolni fogják, a mint ápolták eddig és még nagyobb mértékben fogják ápolni a jövőre. *(Élénk tetszés.)* Ha az így lesz, amint reménylem, azt hiszem nem én leszek az egyetlen fecske, talán egy pár kedves barátommal, hanem minél több horvát képviselő fog megjelenni a magyar parlamentben, mert a kölcsönös lelki rokonszenv vezeti az embereket egymáshoz, a puszta törvény nem elegendő erre, *(Élénk helyeslés.)* hanem közeledni kell barátsággal, bizalommal és a kölcsönös érdekek támogatásával. *(Általános élénk tetszés és helyeslés.)* Mert én a jelenlegi helyzetet Horvátországra nagyon üdvösnek tartom, — más alkalomra hagyva a financialis kérdések megvitatását — én ezen tételt, mint szűkebb hazánkra nézve igen üdvöset, örömmel elfogadom. *(Általános élénk helyeslés és tetszés. A szónokot többen üdvözlik.)*

Beöthy Ákos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék nekem megengedni, hogy az előttem szólott t. képviselő úrnak igen rokonszenves előadására és nyilatkozataira egy pár szóval válaszoljak. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő úr, mint a horvát országgyűlés egyik kiküldötte, bennünket testvéri érzelmekkel üdvözölt. Azt hiszem, hogy e testvéri érzelmek élénk visszhangot keltettek a mi kebleinkben. *(Élénk tetszés.)* Ezt nekünk hasonlóképen kell viszonoznunk s ezen viszonzás kifejezésére én vagyok bátor vállalkozni, remélem, hogy a t. házban nem veszi nekem rossz néven senki. *(Általános helyeslés.)*

A t. képviselő úr szólott arról, hogy, fáj-

Digitized by Google

dalom, mi magyarok és horvátok úgy vagyunk egymással, hogy nem ismerjük egymást. Ez igaz, de ennek egyik legfőbb oka az, hogy, fájdalom, a t. horvát képviselők megjelennek ugyan itt a képviselőházban, de tanácskozásainkban mentül ritkábban vesznek részt. *(Igaz! Úgy van!)* Méltóztatott szólni a t. képviselő úr arról az előítéletről is, mely Horvátországban fennáll, oly értelmű előítélet, mintha Magyarország a magyar nyelvet Horvátországra akarná erőltetni. Erről, t. ház, szó sincsen és szó nem lehet; de azt bizonyára mindnyájan kívánjuk, hogy ha a horvát képviselők itt vannak — bár meg van nekik a joguk, hogy horvátul beszélhetnek — magyarúl szólaljanak fel, egyszerűen csak azért, hogy felszólalásaikat megértsük és hogy azok az országgyűlés szellemi tőkéjét gyarapítsák. *(Általános élénk tetszés és helyeslés.)*

A t. képviselő úr szólt egyebek közt Dalmatiáról. Bátorkodom konstatálni, hogy az 1868: XXX. tcz., mely Magyarország és Horvátország közti kiegyezést tárgyalja és tartalmazza, a 65. §-ában világosan kimondja, hogy a magyar szent korona joga Dalmatia visszacsatolását követelni s annak Horvátországhoz kell kapcsoltatni; a visszacsatolás feltételeire nézve azonban Dalmatia meghallgatandó. Ez irányban tehát az ország joga kétségbevonhatatlan. *(Élénk helyeslés.)*

A t. képviselő úr előadásában kiterjeszkedett a horvát pártokra és szólt azok történeti eredetéről. Nem szenved kétséget, hogy azok a multban gyökereznek sok tekintetben, különösen a szélső pártok, abban a szomorú multban, midőn Magyarország és Horvátország egymás ellen küzdtek és a mikor Horvátország azt kapta jutalmúl, a mit mi büntetésül kaptunk: tudniillik, hogy jogait, szabadságait és nemzetiségét elrabolták. Ezt nem azért hozom fel, hogy szomorú emlékeket idézzek fel, hanem felhozom igenis azért, hogy ez bennünk az egyetértés érzetét megerősítse, hogy tudjuk, hogy jogainkat és szabadságainkat együtt kell védelmeznünk, együtt kell fentartanunk, *(Helyeslés.)* mert ha egyetértünk, erősek vagyunk; *(Élénk helyeslés.)* Ha pedig nem értünk egyet, akkor a mi küzdelmeink fölött egy harmadik, esetleg absolut hatalom fog győzedelmeskedni. *(Élénk helyeslés.)*

Végezem előadásomat azzal, hogy én a legnagyobb rokonszenvvel üdvözlöm a t. képviselő úr felszólalását; örömmel üdvözlöm azért, hogy vitáinkban részt vesz *(Élénk helyeslés és éljenzés.)* és kérem, hogy máskor is szólaljon fel, mert nem kételkedem, hogy ez a ház tanácskozásaira nézve csak nyereséget fog képezni. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)* Különben a tételt elfogadom.

Elnök: A tétel ellen észrevétel nem tétetvén, azt elfogadottnak jelentem ki.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Állami számvevőszék. Rendes kiadások: XI. fejezet és VI. fejezet 2. czím. Rendes bevételek: II. fejezet. Kiadás: Személyi járandóságok 105.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások: 5.900 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak: 33.720 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bevétel: Házbérjövedelem a bérbeadott helyiségek után 1.900 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Miniszterelnökség. Rendes kiadások: XII. fejezet 1—3. czím és VI. fejezet 3. czím Átmeneti kiadások: I. fejezet. Kiadás: A miniszterelnökség költségei. Személyi járandóságok: 75.700 frt.

Bernáth Dezső jegyző: Hoitsy Pál!

Hoitsy Pál: T. ház! Az előadó úr tegnapelőtti felszólalásában csodálkozásának adott kifejezést a fölött, hogy némelyek megütköznek azon, hogy ő Felsége, a mikor köztünk tartózkodik, budavári palotájára a fekete sárga zászlót szokta kitűzetni. Ezt — úgymond — minden »börze-báró« is megteheti, mert joga van mindenkinek, hogy házára saját családjának a czímerét feltűzesse, miért ne illetné meg ezen jog ő Felségét is, hogy saját családi színeit használhassa? De a fekete-sárga színnek használata Magyarországon nemcsak ennyiből áll. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* A miniszterelnökség tételénél szándékozom ezt felhozni, miután szerintem messzemenő intézkedéseknek szüksége forog fenn e tekintetben. *(Helyeslés. Halljuk! a szélső baloldalon.)*

A fekete sárga zászlót és színeket nemcsak ő Felsége palotáján látjuk, hanem látjuk a hadsereg körében is, a mely azt hivatalosan használja. Fekete-sárga a hadseregben a tiszteknek kardbojtja, minden egyes kincstári épület és maguk az altisztek is — a mi eddig szóba nem hozatott — fekete-sárga kardbojtot hordanak. De most már tisztán magyar intézményekhez tartozók is, mint a minő a honvédség és a csendőrség, szintén ilyen jelvényekkel vannak ellátva.

Az előadó úr felhozta, hogy ez igen világos dolog és felhozták mások is itt a házban már többször, hogy a fekete-sárga az uralkodó háznak családi színe, a melynek használatát az előadó úr azzal akarta megokolni, hogy az már régen használatban van, az osztrák császárság pedig csak 1804-ben alakúlt, ez tehát nem lehet az osztrák császárságnak, hanem ő Felsége családjának a színe. Nos hát a dolog nem így áll.

Digitized by Google

Ha az uralkodóház családi színe volna, akkor talán nem kellene olyan nagy dolgot csinálni abból, ha e zászló a királyi lakra feltűzetik.

Gr. Károlyi Gábor: De nem aestheticus! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Hoitsy Pál: Bár akkor is kérdés volna, hogy e két szín legyen-e egyúttal a közös hadsereg hivatalos színe is. De a dolog egészen ellenkezőleg áll. Fekete-sárga volt a régi római szent birodalom színe, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mely e színeket a hohenstaufi-házból származó császároktól vette át. Ezeknek volt családi címere egy aranymezőben ágaskodó fekete oroszlán. Később, midőn a császári trónra jutottak, elhagyták az oroszlánt és helyette a sast vették föl, még pedig eleinte az egyfejű sast. Akkor ugyanis a római szent birodalmat, mely voltaképen német császárság volt, a római imperium folytatásának tekintették és minthogy a római imperium megkülönböztető jele a sas volt, ezt vették fel ők is és a római szent birodalom zászlója is sárga selyem zászló volt egyfejű sassal, mely csőrét a rúd felé fordította. Akkor a württembergi grófok voltak a birodalom zászlótartói s minthogy ők vitték az úgynevezett »Reichssturmfahne«-t, több urodalmat, falvat s az ahhoz tartozó haszonélvezeteket kaptak. Ma már nincs meg e zászló, de sok rajz maradt róla. Amde a Hohenstaufok idejében és később is ez mindig csak a császárnak magának volt színe és címere, családja többi tagjai sohasem használták, csakis az viselhette, a kit a pápa császárnak koronázott. Akkor Rómában koronázták a császárokat s mikor a megkoronázott császár a Szt.-Péter templomból jövet a Tiber hídjára ért, akkor bontották ki előtte legelőször e zászlót. Háza többi tagjai sohasem használták. Midőn a Hohenstaufok kihaltával más házakból választott császárok következtek, mindig csak az uralkodó császár használta e színeket, bármilyen volt is az ő családjuk színe; családjuk többi tagjai tovább is a maguk családi színeit használták. Így midőn IV. és V. Henrik császár álltak egymással szemben — a IV. volt a megkoronázott császár, az V. pedig az ő fia — mint a Jenában őrzött Freising-féle krónika, egy nagy folio-kézirat mutatja, ott le van rajzolva az az ütközet, melyben a két egymással versengő uralkodó csapatai egymás ellen indultak, a megkoronázott császár fekete-sárga zászlót használt és ott volt címerében a sas, akkor már gondolom, a kétfejű sas, mert az jött később az egyfejű sas helyébe. Ezt a címert Constantinápolyból hozták el a keresztes hadjáratok alkalmával és eredetileg ez a kétfejű sas a római kettős birodalmat az egységes nyugoti és keleti birodalmat akarta jelképezni.

Mondom, a két császár serege egymással szemben áll. A császár címerében látható a sas és a fekete-sárga zászló, fia V. Henrik pedig, ki ugyanabból a családból származott, saját családi címerével lép fel, gondolom, egy rézsut sáv van a címerben.

De itt van egy másik eset: Fülöpöt megkoronázta a pápa császárrá 1198-ban. A következő pápa 1208-ban trónjától megfosztotta és helyébe IV. Ottót koronázta meg. De miután az volt szokásban és törvényben, hogy a fekete-sárga zászlót csak az egyedüli császár használhatja, IV. Ottó, miután erről Fülöp le nem mondott, azt nem használta egészen Fülöp haláláig. Egy friauli származású író Thomasin Zirclaria, ki sokat tartózkodott IV. Ottó udvarában Rómában, »Welsche Gast« című krónikájában leírja, hogy a császár ezt a színt nem használta s csak akkor vette fel, mikor Fülöp, az ellencsászár meghalálozott. De pl. itt van Ernst v. Kirchberg krónikája 1378-ból, melynek példányát a schwerini állami levéltárban őrzik. Ebben valamennyi császár, a mint egymásután következnek, képben is bemutattatik. Mindezen császárok, akármilyen házból származtak legyen, mindenkor a fekete-sárga zászlót használták a sassal; pl. a bajor házból származó császárok is, mint IV. Lajos, kinek 1330-ból maradt egy képe, a melyen szintén fekete-sárga kétfejű sasos címerrel van ábrázolva.

Később, mikor a Habsburg-házból származó fejedelmek is választattak meg, eleinte helylyel-közzel köztük mások is, de később majdnem kizárólag ezen házból származó fejedelmek választattak a német császári székbe, ők is mindenkor elhagyva családi színeiket, de nem a család egyes tagjai, hanem a mindenkori császár vette fel a fekete-sárga színt, mint a német birodalom színét és a kétfejű sast, mint annak címerét.

Így pl. ezt használta Habsburgi Rudolf is. De, t. ház, különbséget tettek épen az utóbbi időben is, mikor t. i. Habsburgok uralkodtak, mindenkor az ő családi színeik és a fekete-sárga szín között *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és a fekete-sárga színt sohasem használták saját családi színüknek, hanem a család többi tagjai más színnel éltek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez odáig ment, hogy pl. még II. Ferdinand idejében is, a ki fiát, III. Ferdinandot, Magyarország királyává választatta és koronáztatta meg saját életében, ellenben a német birodalmi császárságot megtartotta magának, mondom, a király, ki nem volt római császár, használta Magyarország színeit és címerét, ellenben atyja mint uralkodó római szent birodalmi császár használta a fekete-sárga színt és a kétfejű sast.

Így pl. ugyanez a III. Ferdinand, a ki kü-

Digitized by Google

lönben 1625-ben lett magyar királylyá és csak 1637-ben lett római birodalmi császárrá, 1631-ben nősült meg és egy spanyol herczegnőt vett el, a kit gróf Khevenhüller hozott el majdnem egy esztendei utazással Spanyolországból Bécsbe, és a mikor elébe ment Semmeringig Ferdinand, az egész csapat az ő családi színeibe, vörös-fehérbe volt öltözve, sőt az egész udvaránál ez volt a hivatalos szín, a kamarási udvarnál alkalmazott egyének mindig vörös-fehérbe voltak öltözve

Meg kell jegyeznem, hogy ezen vörös-fehér volt akkor egyszersmid Magyarországnak is a színe, mert Magyarországnak legrégibb czímere csak a mostani czímernek egyik feléből állott, t. i. a négy folyó veres mezőben; csak később jött a másik oldalára az apostoli kereszt, de az is fehér volt vörös mezőben, úgy, hogy az akkori zászlók mind vörös fehér színből állottak. Még később jött az apostoli kereszt alá a korona és még később a három hegy és akkor jött a zöld szín is Magyarország czímerébe.

Így volt Lipót császár idejében is. Lipót császár ugyan elválasztott római szent birodalmi császár is volt, de csak 15 hónappal később, atyja halála után választatott Frankfurtban római szent birodalmi császárrá. Ezen 15 hónap alatt neki nem volt joga viselni a német birodalmi császár jelvényeit, használta tehát a magyar jelvényeket; sőt később olyankor is, a mikor nem tisztán mint római szent birodalmi császár lépett föl, hanem egyszersmind mint magyar király, akkor is egyszersmind a magyar czímert és a magyar színeket használta.

Példáúl 1665-ben egy nagy küldöttséget küldött a portára Konstantinápolyba. Ennek a küldöttségnek a vezetője volt Lesley herczeg, az a bizonyos Lesley herczeg, ki egy Skótországból származott parvenü volt és a kit mint orgyilkost használtak fel Wallenstein meggyilkolásánál és a ki ennek fejében azután a herczegi rangot és az aranygyapjú-rend kitüntetését is megkapta. E követség 1665. május 17-ikén indúlt el Bécsből, előtte vitték a zászlót, melynek oldalán volt a kétfejű sas sárga-feketében ábrázolva, másik oldala pedig vörös-fehér színű volt Magyarország czímerével. Utánna jött egy másik zászló, melyet gróf Herbertstein vitt; ezen zászló egyik oldalán volt a római szent birodalmi császárság czímere, másik oldalán pedig a Szűz Mária képe, mint Magyarország legrégibb czímere.

Ugyanez történt Mária Terézia uralkodása alatt is, ki tudvalevőleg szintén nem volt római birodalmi császár, hanem csupán magyar király; őt tehát a fekete-sárga színnek használata nem illette meg és azt nem is használta soha. Pedig ha családi színnek tekintette volna, bizonyára használta volna is. Minthogy azonban az mindenkor a római szent birodalmi császár jelvénye volt, ahhoz neki joga nem vala és azt nem is használta soha. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

Egészen ezen század elejéig tartott így e dolog. 1806. augusztus 6 án Ferencz a római szent birodalom császári méltóságáról lemondott s ezzel egyszersmind a római szent birodalom színe és zászlója is elvesztette azon jelentőséget, a melylyel bírt. De akkor minden külön kiadott rendelet nélkül ugyanazon zászlót és czímert kezdték úgy használni, mint az osztrák császárság színeit és czímerét. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Később föl akarták azt használni mint a német Bund czímerét, de ez ellen a német fejedelemségek határozottan tiltakoztak, úgy hogy Németországban csak a postakocsik maradtak fekete-sárgára befestve.

1836-ban, a különféle abususoknak elejét akarván venni, a Hofkanzlei egy rendeletet bocsátott ki augusztus 22-én, melyben meghagyatott, hogy a római birodalmi császárság volt színei, a sárga-fekete és czímere, a kétfejű sas ezentúl az osztrák császárságnak legyen színe és czímere is. Ezen 1836 ban kelt rendelet óta tehát nyilvánvaló, hogy mi ebben a czímerben és színben semmi egyebet sem tekinthetünk, mint az osztrák császárság színét és czímerét, azon osztrák császárságét, a melylyel mi ugyan szerződéses viszonyban vagyunk, de a mely császárság állami jelvényeinek a mi közéletünkben absolute semmi helye sincs. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És, t. ház, valahányszor itt a képviselőházban felszólalás történt az iránt, hogy ő Felsége budavári palotáján ezen zászló van használatban, s mindannyiszor azzal állottak elő a tulsó oldalról, hogy azok ő Felségének családi színei, tehát ott annak helye van; ez csak egy történeti fallatia, mely az igazságnak meg nem felel. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Mi nekünk az osztrák császárság színe ellen sem volna valami különös aversionk, ha az csak ott használtatnék, a hol annak helye van. Ha osztrák középületen használtatik ez a szín, semmi közünk hozzá; de már igen is van hozzá közünk akkor, hogyha ezen színeket Magyarországon használják és Magyarországon úgy tüntetik fel, mint az államnak a kifejezőjét. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Mi nem követeljük azt, t. ház, hogy midőn a magyar király Ausztriában, pl. Bécsben, Laxenburgban, vagy akárhol másutt tartózkodik, palotájára a vörös-fehér-zöld színű zászlót tűzesse fel s bizonyosan az osztrákok lennének az elsők, a kik ez ellen remonstralnának; de épen annyira jogunk van ahhoz a követeléshez, hogy Magyarországon a fekete-sárga zászló ne használtassék,

Digitized by Google

hanem alkalmaztassék a magyar zászló. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De mi ezzel szemben azt látjuk, hogy az a fekete-sárga szín bele van véve még a tisztán magyar institutiokba is, mint pl. a honvédség intézményébe. *(Közbeszólások a szélsőbalról: Visszaélés! Nincs ott helye!)*

Az uralkodóház családi czímere és színei mások voltak. Mert nem akarok adós maradni ezen kérdésben sem a felelettel. A Habsburgoknak, mikor még csak grófok voltak, családi czímerök volt arany mezőben ágaskodó vörös oroszlány s ezt használták mint habsburgi grófok. Később Barbarossa Frigyes császár ajándékozott nekik egy új czímert és új színeket, miután Ptolomais ostrománál az egyik Habsburg gróf, Lipót nagyon kitűntette magát, fehér kabátja állítólag csupa vér lett az ellenség vérétől, úgy, hogy mikor a csata végével övét derekáról levette, kabátján egy fehér csík maradt, a többi vértől egészen piros volt. Ennek emlékére adott neki és családjának a császár új czímert: vörös mezőben fehér övet. S van rá történeti adatunk, hogy pl. Habsburg Frigyes gróf 1230 táján már élt ez új czímerrel.

Mikor Habsburg Rudolfot megválasztották római szent birodalmi császárnak és ő Ausztriában új ágat alkotott családjával s Albrecht nevű fia részére 1282-ben az osztrák herczegséget alapította, elrendelte, hogy a család új czímere ezentúl vörös mezőben levő fehér öv legyen, a mely egész mai napig meg is maradt.

A birodalmi czímerben, a mely pl. a nagy czímer, összesen 9 fő- és 62 almezőre van osztva, a középpaizsot mindenütt a családi czímer foglalja el. Mikor a Habsburgoknak férfiága kihalt és a Habsburg-Lotharingiai házat alapították, e két régi czímer mellé felvették a lotharingiai czímert is, még pedig sárga mezőben vörös sáv és ebben három fehér kánya. Ez képezi a közepét valamennyi czímernek, melylyel mint a családi czímerrel élni szoktak, mint a nagy, a közép és a kis czímernek; de ezek egyikében sincsen sehol sem a sárga-fekete szín, sem a kétfejű sas. A sárga-fekete szín nem is volt soha az uralkodóháznak színe, hanem újabb időben is mindenkor a fehér és vörös színt használták, *(Úgy van! Úgy van a szélső baloldalon.)* melyet még Barbarossa Frigyes idejében kaptak.

Már most, ha így áll a dolog, mivel tudja a ministerelnök úr indokolni, hogy a közös hadsereg zászlói fekete-sárgák és hogy a közös hadseregnek a megkülönböztető színei még a külsőségekben is és mindenkor a fekete-sárga? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A fekete-sárga szín, mint emlitettem, semmi egyéb, mint az osztrák császárság színe. Miért van tehát az, hogy a közös hadsereg, mely az 1867-iki kiegyezés alapján közös intézmény, mégis tisztán a monarchia két államának csak egyik színét viseli s a másik szín abban repraesentálva nincs? *(Élénk tetszés bal felől.)*

A mennyi jogosúltsága van az egyik színnek, éppen annyi jogosúltsága van a másiknak, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* vagy az egyik színt sem szabad alkalmazni, vagy pedig egyforma jogosúltsága van az egyiknek, úgy mint a másiknak. De azt gondolnám, hogy legegyszerűbb és legokszerűbb volna a kérdést úgy megoldani, hogy úgy Magyarország, mint Ausztria színeinek egyforma jog adassék, hogy pl. a magyar ezredek tisztán a piros-fehér-zöld színnel, zsinórzattal és kitüntető jelekkel láttassanak el, ellenben az osztrák császárságból besorozottak a fekete-sárga színekkel és jelekkel láttassanak el. *(Élénk helyeslés bal felől.)* De ha nem e mód fogadtatnék el, ha pl. combinative használnák mind a két államnak a színeit, annak is volna jogosúltsága. Vagy ha ez sem történnék, ha nem használtatnék sem az egyik, sem a másik, hanem használtatnék pl. a vörös-fehér szin, a mely az uralkodónak is családi színe s Magyarországnak is régi színe, ennek is a jogosúltságát el tudnám fogadni, de annak semmi jogosúltsága sincs a világon, hogy a fekete-sárga szín ott legyen, a vörös-fehér-zöld szín pedig ne legyen ott. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

És én, t. képviselőház, felhívom a mi szomszédainknak, a t. nemzeti pártnak is a figyelmét egy körülményre. Ez abban áll, hogy az ő programmjuknak egyik nevezetes pontja az, hogy szerintük nincsen végrehajtva az 1867-iki kiegyezés. Sok pontban nincs az végrehajtva, t. képviselőház, de a sérelem, hogy nincsen végrehajtva, talán egy pontban sincsen olyan nagy, mint épen ebben a pontban. Hiszen az, hogy micsoda színekkel láttassanak el a hadsereg egyes tagjai, még a fejedelmi joghoz sem tartozik, a mely esetben inkább lehetne érteni és felfogni, hogy nem akarták háborgatni a dolgot és hagyták, a hogy volt; de hiszen az 1867: XII. tczikknek, a kiegyezési törvénynek, 11-ik szakaszában taxative vannak felsorolva a jogok, melyek ő Felségét, mint legfőbb hadurat megilletik és ott csakis az egységes vezénylet, vezérlet és belszervezetről van szó; az »Adjustirung« kérdése pedig ezek egyikéhez sem tartozik. Ehhez hozzászólni tehát csakis a két kormány megegyezésével, a közös hadügyministerium útján lehet.

De ha ez így van, akkor semmi sem áll útjában annak, hogy a fekete-sárga szín, a melyik — mint mondottam — a régi római szent birodalomnak a színe és később az osztrák császárság színe, itt semmi körülmények közt ne használtassék; *(Élénk helyeslés bal felől.)* hanem

Digitized by Google

használtassék olyan, a mely minket a mi közösügyi institutioinkban is megillet. *(Úgy van! balfelől.)*

Azt is mondja a t. nemzeti párt, hogy nekik egyik kívánságuk abban áll, hogy a csendőrség alkalmazottjai ne használjanak fekete sárga kardbojtot.

De már, t. képviselőház, miért félúton maradni a programmban? Ha az a fekete-sárga szín, mint az osztrák császárságnak a színe, meg nem illet egy tisztán magyar institutiot, tudniillik a csendőrséget, hogyan illeti meg a honvédséget, a mely szintén tisztán magyar institutio? De hogyan illeti meg egyszersmind a közös institutiot is, a melyhez nekünk a dualismus elvénél fogva egyforma jogunk van az osztrákkal? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igenis, helyes, hogy a nemzeti pártnak a programmjában ez benne van, de azt gondolom, sokkal helyesebb volna, ha arra az álláspontra helyezkednének, hogy a fekete-sárga szín szoríttassék ki arról a helyről, mely azt meg nem illeti és a hol Magyarország színeinek legalább is van annyi joga, mint az osztrák császárság színeinek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De az osztrák császárság színeinek ezen fellépése közös és tisztán magyar institutiokban nem egyéb, mint tiszta usurpatio, *(Úgy van! a szélső baloldalon)* mint kiszorítása a magyar színeknek, a magyar államiság jelvényeinek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És nem csak a magyar zászlót szorítja ki az azt megillető helyről a fekete-sárga szín, hanem egyszersmind kiszorítja az uralkodóháznak a családi színeit is. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mindezt, t. képviselőház, szó nélkül nem hagyhatjuk. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Oly dolog ez, a melyen a ministeriumnak segítenie kell; minden erővel igyekeznie kell, hogy a fekete-sárga szín kiszoríttassék arról a helyről, a mely azt meg nem illeti, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy annak a helyét ott, a hol kell, elfoglalja Magyarországnak a színe és ott, a hol kell, elfoglalja az uralkodóház családi színe, a mely — a mint mondottam — a vörös-fehér. Erre nézve, t. képviselőház, határozati javaslatot is nyujtok be, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely határozati javaslatnak a czélja épen abban áll, kiszorítani arról a helyről is a fekete-sárga színt, a hol az uralkodóház színének volna helye, arról a helyről is, a hol a magyar birodalom színeinek volna helye.

Gr. Károlyi Gábor: Asbóth szívéből is!

Hoitsy Pál: Onnan nem lehet! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

A határozati javaslat, melynek elfogadását kérem, a következőleg hangzik: *(Olvassa.)* »Határozati javaslat. A képviselőház útasítja a kormányt, tegyen haladéktalanúl intézkedést arra nézve, hogy úgy Magyarország állami zászlaja, valamint a felséges uralkodóház családi zászlaja az őket megillető jogokba visszahelyeztessenek és azon külső tiszteletben részesüljenek, mely azokat megilleti«. *(Zajos helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólani?

Madarász József: T. képviselőház! Előttem szólott t. képviselőtársam csakis a törvény végrehajtását kívánja Magyarországra nézve. Én nem szólok arról, a mi javaslatában a királyi háznak családi czímerét illeti, de arról, a mit a törvények rendelnek, a mit a ministereknek eddig is kötelességük lett volna teljesíteni és ha nem teljesítették, az ellenzéknek mindenkor hivatása, hogy arra a kormányt figyelmeztesse, ehhez igenis hozzájárúlni kötelességem. *(Helyeslés bal felől.)*

Azokat a visszaéléseket, a melyek Magyarország nemzeti színeivel és czímerével történtek, ecsetelte t. képviselőtársam, de ismerjük az életben, a gyakorlatban mindnyájan. Midőn az 1848-iki törvények megalkottattak, habár igen kevés idejük volt az akkori törvényhozóknak rendezni mindent, de mégis a Magyarország czímere és színei ellen történt visszaéléseket megorvoslandók, meghozták a XXI. törvényczikket, melyben az foglaltatik, hogy: »a nemzeti szín és az ország czímere ősi jogaiba visszahelyeztetnek.« A második szakasz intézkedik, hogy az ország minden középületén, minden nyilvános ünnepélyen és így bizonyára akkor is, a mit a t. kormánypárt tagjai is ünnepélynek tartanak, midőn Magyarország koronázott királya Budapestre jön, akkor a magyar nemzeti színű lobogó tüzessék fel.

Csatlakozom tehát t. képviselőtársam határozati javaslatának e részéhez és remélem, hogy a t. kormány, a mely az alkotmány, a haladás és a szabad kor felvilágosodott intézményeit nemcsak biztosítani, de ezentúl, ha kell, nálunk meg is honosítani akarja, legelső kötelességének fogja tartani az eddigi mulasztást helyrehozni és a törvénynek érvényt szerezni. *(Helyeslés bal felől.)*

Gr. Apponyi Albert: *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy Hoitsy t. képviselő úr directe erre a pártra hivatkozott, melynek tagja lenni szerencsém van és annak programmjára, tartozom neki néhány rövid kijelentéssel, mely a mi helyzetünket és a mi álláspontunkat — nem akarom mondani — tisztázza, mert hiszen az tisztázásra nem szorúl, hanem azt az álláspontot, mely az előzményekre vonatkozik, felvilágosítja az általa felvetett kérdésekkel szemben.

Előre bocsátom, hogy az ő határozati javaslata ellen semmi kifogást nem teszek.

Határozati javaslata azt tartalmazza, hogy

Digitized by Google

a magyar nemzeti színeknek érvény szereztessék ott, a hol ezen színeknek törvény szerint kizárólagos joguk van. Ezt mi sürgettük gyakran, sürgettük a csendőrségi tisztek kardbojtjainál, valamint az ő határozati javaslata az uralkodóház színeinek is érvényt enged ott, a hol törvényeink és intézményeink szelleme szerint helye van. Tehát a határozati javaslat ellen semmi kifogásom nincs, ahhoz hozzájárulok. Csak ahhoz a magyarázathoz nem járulhatok egészen, a melylyel t. képviselőtársam ezt kíséri. Ő tudniillik a fekete sárga színt, mint az uralkodóház színeit is kifogásolja.

Hoitsy Pál: Nem, sőt bizonyítottam, hogy az nem az uralkodóház színe!

Gr. Apponyi Albert: Igen, hiszen ez a controversia gyakran fordúlt elő és Thaly Kálmán t. képviselőtársam szokta a historiai érvek egész apparatusával bizonyítani, hogy ezek a színek történetileg nem az uralkodóház színei. Ebbe a történelmi controversiába nem elegyedem. Tény az, hogy az alkotmányosság helyreállítása óta mindenkor ismételt illetékes nyilatkozatok által az uralkodó nevében a kormány részéről a fekete-sárga szín, mint az uralkodóház színe lett konstatálva. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől. Zaj a szélső baloldalon.)* Ennek folytán azokat a színeket ott, a hol az uralkodóház színeiről van szó, nem kifogásolom, de abban t. képviselőtársammal kezet fogok, hogy a hol pedig intézményeink szelleme és törvényeink szerint kizárólag a magyar nemzeti színeknek van helye, ott más, bármi néven nevezendő színek becsempészése ellen erélyesen frontot fogok csinálni mindenkor. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Bernáth Dezső jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. ház! Igaz, hogy 1867. után csakhamar azon valótlan állítás hangsúlyoztattatott itt a képviselőházban, mintha a sárga-fekete szín a felséges uralkodóház színét képezné. Ezen egyszerűen valótlan ténynyel szemben Hoitsy Pál t. barátom egész historiai apparatussal és részletesen bebizonyította, hogy az a római szent birodalom császárságának színe. Nincs kifogásom az ellen, ha az uralkodóház színéről törvény által decretáltatik, de addig, míg az meg nem történik, *(Zaj a jobboldalon.)* az 1836-ban kiadott császári rendelettel szemben, mely azt az osztrák császárság színének declarálja, én nem ismerem el az uralkodóház színének és kérdeznem kell a t. házat, mondják meg, hogy akkor mi az osztrák császárságnak a színe? *(Felkiáltások jobb felől: Nincs!)* Az ellen nincs kifogásom, hogy az uralkodóház színei az uralkodónak a fővárosban, vagy az országban lévő palotáin érvényesüljenek, midőn ő az országban vagy azon palotákban tartózkodik, de az ellen határozottan állást kell foglalnunk, hogy az osztrák császári szín Magyarország középületeire felhúzassék, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* mert abból az a következtetés vonható, mintha Magyarország Ausztriának alárendelt tartománya volna. *(Helyeslés a szélső balaldalon.)* Ezen feltevésben megerősít minket ezen ország története 1849-től 1867-ig, a mikor az egységes birodalomnak, az osztrák császárságnak jelvényekép erőszakosan mindig érvényesittetett a sárga-fekete szín és a kétfejű sas, a melylyel szemben a nemzet mindig állást foglalt, mert úgy a kétfejű sasban, mint a sárga-fekete lobogóban a leigázásnak jelvényét és képét, nemzeti souverainitásának megtagadását látta. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez az, t. ház, a miért mi a sárga-fekete zászlót Magyarország középületein és a közös intézményekben nem szívelhetjük s ez az oka annak, a miért a zászló, a czímer és a színek kérdésének törvényjavaslatok által való rendezését kérjük és óhajtjuk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem most történik először és hogyha ebben nem jő létre végleges és törvényhozási intézkedés, mi nem szűnünk meg azon kívánságunkkal előállani, a mely szerint a magyar nemzetnek souverainitása az osztrák császársággal szemben mindig szemmel láthatólag kifejezést nyert a czímerben és a lobogóban is.

Én, t. ház, pártolom a Hoitsy képviselőtársam által benyújtott határozati javaslatot és kérem a t. házat, méltóztassék azt elfogadni. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen följegyezve. Ha tehát senki sem kíván szólani... A miniszterelnök úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Először is Ugron t. képviselő úrnak mostani felszólalásával szemben kénytelen vagyok constatálni azt, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a fekete-sárga színek, mint azt minden hivatali elődöm, sőt a 67-iki kiegyezés megalkotói is itt többszörösen konstatálták, minálunk nem a római szent birodalom, vagy más birodalom vagy császárság színeinek, hanem az uralkodó színeinek tekinttettek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj bal felől.)* Ezen értelemben nem tettünk mi az ellen kifogást. És ezt a mi jogi álláspontunk és felfogásunk megóvása és megvilgítása érdekében szükségesnek tartom itt ismételni és különösen kiemelni. *(Felkiáltások jobb felől: Deák Ferencz is mondta!)*

Igenis, Deák Ferencz, gr. Andrássy Gyula, mind ilyenformán nyilatkoztak. *(Helyeslés jobb felől.)* Talán szószerint is ismételhetem, a mit ők mondottak, hogy én sem vagyok a heraldicában annyira járatos, hogy azt merném itt vitatni, hogy a heraldica értelmében azok nem a királyi

Digitized by Google

ház színei, hanem, hogy annak más színei is vannak.

Hoitsy Pál: Csakis más színei vannak!

Wekerle Sándor ministerelnök: Ezt én vitatni nem kívánom; hanem, hogy azokat mi a király színeinek tekintjük, ezt igenis konstatálni vagyok kénytelen. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Nem a király színei! Felkiáltások jobb felől: A császáré, az osztrák császáré!)* Bocsánatot kérek, ő Felségének a színei.

Madarász József: A magyar királynak csak Magyarország színeit lehet használni!

Wekerle Sándor ministerelnök: Nem a magyar királyról van szó, hanem a király személyéről és családi színeiről. De engedelmet kérek, azt hiszem, ily körülményeket, viszonyokat és ily színeket nem is lehet szorosan a heraldica szabályai szerint megítélni; mert minden souverainnek joga van, hogy a színeit maga állapítsa meg. *(Helyeslés jobb felől.)*

Sőt tovább megyek, t. ház, ha ő Felsége minálunk valakinek nemességet ad, még a köznemesnek is megadja azt a jogot, hogy színeit maga válassza meg. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől. Zaj és mozgás a szélső baloldalon.)* Ily körülmények közt tehát, ha családi színekről van szó, ő Felsége souverain jogánál fogva annak megállapítását, hogy miket tekint ő családi színeinek, miket nem, én az ő souverain jogai közt kívánnám fentartani. *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés jobb felől. Zaj és mozgás a szélső baloldalon.)* És ez épen egyik indoka annak, a miért Hoitsy Pál képviselő úr határozati javaslatának mellőzését kérem. *(Mozgás bal felől.)*

De kötelességem a határozati javaslatnak nemcsak indokolásával, hanem disponálo részeivel is foglalkozni. Azt mondja a t. képviselő úr határozati javaslata, hogy úgy a nemzet színei, mint az uralkodóház színei az őket megillető jogokba visszahelyeztessenek.

Hogy a mi nemzeti színeink mindenütt alkalmaztassanak, ott, a hol azt a törvény rendeli, ezzel a követelménynyel szemben, azt hiszem a kormány padjairól ellentétes állást senki sem foglalhat, *(Helyeslés a jobboldalon.)* mert hiszen a kormánynak első sorban kötelessége arra ügyelni, hogy a törvényeknek érvény szereztessék.

A mi a határozati javaslatnak második részét illeti, hogy a nemzeti színek és az uralkodóház színei az őket megillető tiszteletben részesíttessenek, ezt megóvni, ezt megvalósítani szintén kötelességemnek tartom és — bocsánatot kérek — nem is tudom, ha talán kisebb esetektől és kisérletektől eltekintünk, hogy nálunk vagy akárhol is valaki merészelte volna a nemzeti színeket nem kellő tiszteletben részesíteni. *(Mozgás és ellenmondások a szélsőbalon.)* A kérdés lényege, azt hiszem, nem is itt van, hanem ott hogy a közösügyeknél használandó jelvények kérdése szabályoztassék és ezen jelvényekben a mi államjogi helyzetünk kifelé kifejezésre juttattassék, hogy ott ismertessék az el. És e tekintetben csak annyit bátorkodom megjegyezni, hogy e kérdések szabályozása tekintetében semminemű elvi nehézség nem forog fenn. *(Helyeslés jobboldalon.)* A közösügyeknél használandó jelvények kérdésének megoldása iránt már hosszamosabb tárgyalások folytak, *(Derültség bal felől.)* ezek azonban az utóbbi időben félbeszakíttattak. De épen azért, mert erre a kérdésre szintén súlyt kívánok fektetni, azt az igéretet teszem, hogy ezen tárgyalások felvétele és megfelelő eredményre juttatása iránt a kormány el van tökélve. *(Élénk helyeslés.)*

Kérem a t. házat, hogy ezen válaszomat tudomásúl venni, másrészt pedig Hoitsy képviselő úr határozati javaslatát, mely, ha talán nem is tartalmánál, de indokolásánál fogva, a melylyel kisérte, félreértésekre szolgáltathat okot, mellőzni méltóztassék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Helfy Ignácz!

Helfy Ignácz: T. ház! A t. minister úr azon kijelentését, hogy e kérdéssel újabban és komolyan foglalkozni fog, hogy azt minél előbb megoldásra vezesse, köszönettel és örömmel fogadom. De az az irány, a melyet jelzett, nem elégíthet ki engemet. *(Halljuk! Halljuk!)*

Többször fordúlt itt elő az a kérdés, hogy vajjon a sárga-fekete színnek milyen jellege van, hogy csakugyan a dynastiának családi színei-e azok? Én azt hiszem, hogy önök, a kik közösügyes alapon állnak, nem tesznek jó szolgálatot, a midőn azt bizonyítják, hogy az a fekete-sárga zászló csakugyan ő Felsége családi színeit képviseli. Mert mi következik ebből logice? Az, hogy nem szabad, hogy ez a zászló a hadsereg zászlaja legyen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azokban az időkben, a mikor zsoldos hadseregek voltak, melyeket a fejedelem toborzott és ő fizetett is, ezeknek ő oda adta és ezek viselhették az uralkodó családi színeit; de ott, a hol általános hadkötelezettség van, a hol a nemzet adja a hadsereget, ott, ha igaz az, hogy ez a sárga-fekete szín az uralkodó családi színe, akkor ezeket a színeket nem lehet egyszersmind a hadsereg színeive is tenni. *(Helyeslés a szélső balodalon.)* De hát erre a részre magam sem helyezek nagy súlyt, mert ha elfogadom is azt és ha heraldice be is volna bizonyítva, hogy az csakugyan családi szín, ebből nem az következnék, hogy Mátyás király palotájának ormán álljon, hanem következnék az, hogy épen úgy, mint más fejedelem, a kinek szintén van saját családi színe, azt a maga villáján, kastélyán,

Digitized by Google

mikor ott megjelenik, tűzze ki, de nem az állam középületein. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

És erre vonatkozólag, midőn nekünk világos törvényünk van, *(Igaz! Igaz! a szélső balon.)* én nem is azt kérem a miniszterelnök úrtól, a mit Ugron t. barátom kért, hogy törvényjavaslattal rendeztessék a kérdés, hanem azt kérem, hogy hajtassék végre az erre vonatkozó 1848-iki törvényczikk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Miután Hoitsy barátomnak határozati javaslata tényleg erre czéloz: én ahhoz feltétlenül hozzájárulok s kérem a miniszterelnök urat, hogy igyekezzék ezen kérdést ilyen irányban megoldani, mert csak akkor fogjuk elérni azt, hogy végre valahára ezen kérdés itten többé vita tárgyát ne képezze és a napirendről a nemzet közérzületének megfelelően levétessék. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! Ha néhány pillanatra szót kérek, kizárólag azért teszem, hogy a t. miniszterelnök úrhoz egészen apodictice egy kérdést intézzek, melyre tőle szíves feleletet és felvilágosítást kérek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az iránt köztünk nincs véleményeltérés, hogy a magyar parlament, mint mindenben, úgy e kérdésben is a tisztelet legnagyobb fokával respectálja a souverain fejedelmet mindenkor megillető azon jogot, hogy magának heraldicai szempontból színeket választhasson. Ez iránt köztünk véleményeltérés nincsen. A miben véleményeltérés van, az az, hogy mi azon felfogásban vagyunk, hogy a fekete-sárga szín az osztrák császárság színe, melyet pedig Magyarországon azon körülmény tesz gyűlöltté, hogy az 50-es évek absolutisticus reminentiáinak ma is egyik simboluma Magyarországon. Hogy a harcz köztünk eldöntessék és e vita egy kérdéssel eldöntessék, kérdem a miniszterelnök úrtól, minthogy ő azt állítja, hogy e színek a Felség családi színei és nem az osztrák császárságéi: *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* legyen oly kegyes Magyarország közvéleményét megnyugtatni az által, hogy mondja meg nekünk, mik az osztrák császárság színei? *(Hosszantartó zaj. Felkiáltások jobbról: Ez nem tartozik a dologhoz! Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Nem fogják ide belopni! *(Zaj a szélsőbalon. A jobboldal egy képviselője felé:)* Nem is kellene itt magát mutatni! Szégyellje magát! *(Felkiáltások jobb felől: Rendre!)*

Elnök: Gróf Károlyi Gábor képviselő urat illetlen közbekiáltásaiért ezennel rendreutasítom. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Polónyi Géza: Mihelyt a miniszterelnök úr e kérdésben megnyugtató választ fog adni, igaz, hogy én akkor sem fogok lemondani a nemzet azon jogáról, hogy törvényben biztosított, intézményekkel garantirozott jogunknál fogva középületeinken és minden oly helyen, a hol a magyar király nem mint családfő, hanem mint magyar király jelenik meg, a nemzet színei alkalmaztassanak, de ez legalább szelidíteni fogja azon félfogásomat, mely jelenleg vezérel, midőn azt hiszem, hogy ez nem csak törvényellenes, hanem egyenes provocatioja a magyar nemzetnek *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és minden magyar embernek, a ki a nemzet jövőjére valamit tart és multjára büszke.

Ezért és még egyszer egész tisztelettel kérdezem, akár Tisza Kálmán képviselő urat is, ki ezt a theoriat köztünk sokszor vitatta, legyen szíves előállani tudományával és mutassa meg, melyek az osztrák császárság színei és akkor capitulálni fogok heraldicai tudománya előtt. *(Zaj.)* Azért szólaltam fel, hogy ezt a kérdést felvessem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A hallgatást is kénytelen leszek feleletnek venni, arra nézve, hogy önök nem tudják bebizonyítani, hogy az osztrák császárságnak mások volnának, a színei, mint a fekete-sárga. *(Nagy zaj.)*

Elnök: Szólásra senki sincs följegyezve, ha tehát szólani senki sem kíván: a vitát ezennel bezárom. Szavazás előtt szólni kíván még az előadó úr.

Asbóth János előadó: T. ház! *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk.)* Ha azon kérdés, melyet Polónyi Géza t. képviselőtársam az imént a miniszterelnök úrhoz intézett, *(Zaj.)* komoly és a t. képviselő urak csakugyan azzal a szándékkal vannak, hogy arra választ kapjanak: akkor, méltóztassanak engem egy pár percre szíves türelemmel meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)* Én, t. ház, a választ erre meg fogom adni, mert ezt a választ megadni annak, kinek úgy, mint nekem, kötelességem volt ezen kérdésekkel foglalkozni, igen könnyű. Csak azt jegyzem meg, hogy az argumentatio terén nagyon szívesen felveszem a harczot, de ha a tüdők terén méltóztatnak a harczot kívánni, ezt nem vehetem fel. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha, mint mondom, komolyan kívánnak választ a kérdésre, *(Nagy zaj a baloldalon.)* a választ én meg fogom adni annak koczkáztatásával is. *(Nagy zaj.)*

Horváth Gyula: Ne fenyegetődzék! *(Derültség.)*

Asbóth János előadó: Ha nem méltóztatnak kívánni, leülök és hallgatok. *(Nagy zaj. Egy hang balról: Komolyan?)* Igen, komolyan; egészen komolyan és még annak koczkáztatásával is, meg fogom adni a választ, hogy mikor én egy exponalt és nehéz helyzetben nyílt és lovagias küzdelemben vagyok, nyílt politikai ellenfelekkel, engem, ezt az alkalmat mások alkalmasnak tartják, hogy alattomban besúgá-

Digitized by Google

sokkal és gyanusításokkal hátban is támadjanak. *(Szünni nem akaró zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Áttérek tehát, tisztelt ház, a válaszra. Hoitsy Pál t. barátom felemlítette, hogy, a mikor Ferencz császár látta, hogy a római szent birodalomnak és evvel a római császárságnak is nemsokára vége lesz, már 1804. augusztus 11-én fölvette az osztrák császári czímet. *(Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* Méltóztassék válaszom megadhatása és annak indokolása, illetve állításom bebizonyíthatása érdekében megengedni, hogy ezen patensből egy pár rövid, de igen érdekes részt felolvashassak. *(Halljuk! Halljuk!)* Ugyanakkor intéztetett a magyar palatinushoz is leirat, sőt a megyékhez is intéztek egy patenst. Hogyha tehát én nem ezeket idézem, hanem felolvasom az eredeti német nyelven szerkesztett patenst, ezt azért teszem, mivel azt az ellenvetést lehetne tenni, hogy az előbbiekkel csak ad usum delphini Magyarország lecsiliapítására adták volna ki és mintha azokban a valódi intentiot megtalálni nem lehetne, tehát olvasom azért, mert az eredeti és a valódi intentiot híven visszatükrözi. Az idézeteket német nyelven fogom olvasni és magyarúl fogom commentalni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A bevezetés az, hogy Ferencz császár nem látja szükségét annak, hogy a maga positioját engedje, mert neki, mint a római szent birodalom császárjának olyan positioja van, a melyet emberi ambitio felül nem múlhat, de minden eshetőséggel szemben — mert már akkor ő is látta, hogy a római szent birodalmi császárságnak nemsokára vége lesz — biztosítani akarja családjának az első rangú európai fejedelmi házak között az őt megillető hasonló helyet. *(Nagy zaj.)*

Az említett patens azután következőkép folytatja. *(Olvassa):*

»Wir sehen uns demnach zu dauerhaften Befestigung dieser vollkommenen Rangesgleichheit veranlasst und berechtigt, nach den Beispielen, welche in dem vorigen Jahrhundert der russische kaiserliche Hof« — a mely ugyan akkor emelte császári méltósággá a maga fejedelmi házát — »und nunmehr auch der neue Beherrscher Frankreichs . . .« — nem mondta tehát: »der Kaiser . . .« — *(Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon.)* »gegeben hat, dem Hause vom Oesterreich«, vagyis; a háznak, az az a családnak »in Hinsicht auf dessen unabhängige Staaten, den erblichen Kaiser Titel gleichfalls beizugeben«.

Kolozsváry Kiss István: »Erbliche Staaten« van említve ott és az nem Magyarország. *(Nagy zaj a baloldalon.)*

Asbóth János előadó: A t. képviselő úr nem jól értette, mert itt nem »erbliche» hanem »unabhängige Staaten« van említve s ez az, a mi épen Magyarországot illeti. *(Zaj és felkiáltások balról: Helyre! Helyre! Nem lehet hallani!)*

Elnök: Szíveskedjenek a képviselő urak helyeikre menni! *(Helyeslés jobb felől.)*

Asbóth János előadó: Méltóztassanak az idézetet tovább meghalgatni!

»In Gemässheit dessen haben Wir nach gepflogener reiflichster Ueberlegung beschlossen für Uns« — nem mondja tehát, hogy valamely államterületre, hanem »für Uns« »und für unsere Nachfolger in dem unzertrennlichen Besitze Unsere Unabhängigen Königreiche und Staaten, den Titel und die Würde eines erblichen Kaisers von Oesterreich«. *(Nayy zaj és felkiáltások: Helyre! Helyre!)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urakat méltóztassanak helyeiket elfoglalni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Asbóth János előadó: . . . . és itt méltóztassanak meghallgatni azt, a mi zárjel között következik . . . . . »als dem Namen unseres Erzhauses« tehát nem mint valamely államterületnek, vagy nem is mint egy újonnan megállapítandó császári államnak, hanem »als dem Namen unseres Hauses« mert akkor már századokon át szokásban volt az uralkodó házat, a diplomáczai és nemzetközi összeköttetéssekben nem »Habsburg háznak, hanem »Maison d' Autriche-nek nevezni »desgestalt anzunehmen und festzusetzen, dass Unsere sämmtlichen Königreiche, Fürstenthümer und Provinzen ihre bisherigen Titel, Verfassungen, Vorrechte und Verhältnisse fernerhin unverändert beibehalten sollen.

Gleichwie aber alle unsere Königreiche und andere Staaten vorbesagter Massen in ihren bisherigen Benennungen und Zustande ungeschmälert zu verbleiben haben, so ist solches insbesonderheit von Unseren Königreiche Ungarn und den damit vereinigten Länder zu verstehen.« Az egész patensben sehol egy szó sincs arról, hogy a császári czím egy újonnan alakítandó császári államra, császárságra, qua államra van vonatkoztatva . . . *(Halljuk! Halljuk!)*

Horváth Gyula: Olvassa fel inkább a Glockét! *(Nagy derültség.)*

Asbóth János előadó: . . . és egy szó sincs arról, hogy valamely új osztrák állam vagy császárság qua külön állam alapíttatnék. És ilyen nincs is.

Most, t. ház, rátérek egyenesen a Polónyi Géza képviselő urnak adandó válaszra. *(Halljuk! Halljuk!)* Ugyanezen patenssel kapcsolatban Ferencz császár, a beállott változások következtében újonnan megalapítja souverain jogánál fogva a maga személyes czímerét, személyes jellege a czímernek ott explicite ki is van emelve.

Sem akkor, sem azóta sehol osztrák csá-

Digitized by Google

szárságnak, mint államterületnek, vagy államnak államczímere, vagy színei megállapítva nem lettek, és az ottani hatóságok csakis az uralkodó czímerét s színeit használják. Annak pedig, a ki nekem akár osztrák törvényt, patenst, diplomát, vagy akármi hiteles közokmányt felmutat, a miben az osztrák állam czímere és színei megállapítva lettek volna: felajánlom a fejemet. *(Általános nagy derültség.)*

Gr. Károlyi Gábor: Azt megveszi Mauthner! *(Hosszantartó zajos derültség.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozás be lévén fejezve: következik a szavazás.

Maga a tétel meg nem támadtatván, kijelentem, hogy a ház a személyi járandóságok czímén előirányzott 75.700 forint kiadást megszavazza.

E mellett azonban szavazni kell a Hoitsy Pál képviselő úr által beadott határozati javaslatra, a mely fel fog olvastatni.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa a határozati javaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a most felolvasott határozati javaslatot elfogadni: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége a határozati javaslatot nem fogadja el. *(Zaj.)*

T. ház! Az idő előrehaladván, a tanácskozás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre halasztom, a melynek napirendjére nézve javaslom, hogy annak a gazdasági bizottság jelentése a képviselőház január havi költségvetéséről, azután a most félbeszakadt tárgyalás folytatása, esetleg a belügyministerium költségvetésének tárgyalása legyen. *(Helyeslés.)*

Ezt tehát határozatúl kimondom s az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

133. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 13-án, pénteken

Bokross Elek elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — B. Jósika Sámuel képviselői lemondásának bejelentése. — Új képviselőválasztás elrendelése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A kérvényi bizottság jelentése a letárgyalt kérvényekről. — A véderő-bizottság jelentése az 1893-ik évben kiállítandó újonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslatról. — A gazdasági bizottság jelentése az országgyülési gyorsíroda személyzetének fizetés rendezése tárgyában benyújtott kérvényéről és a képviselőházi kapus nyugdíjaztatása ügyében, — továbbá a képviselőház január havi költségvetéséről. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása. (Kisebb tárczák befejezése. — Belügyi tárcza.) — Miniszterelnök előterjesztése a kincstár és Körmöczbánya főbányaváros közti birtokcserére vonatkozólag. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, gr., Tisza Lajos, gr. Bethlen András, Szilágyi Dezső, Josipovich Imre, gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a január hó 12-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezennel hitelesítve van.

Bemutatom b. Jósika Sámuel országgyülési képviselő levelét, mely szerint a m. kir. belügyministeriumhoz második államtitkárrá történt kineveztetése folytán Kolozs vármegye kolozsi választókerület képviseletéről lemond.

Tudomásúl vétetik s az új képviselőválasz-

Digitized by Google

tás iránti intézkedés megtételével a ház elnöke bízatik meg.

Bemutatom Kolozs vármegye feliratát a betegápolási pótadó általánosítása tárgyában.

Kolozs vármegye felíratát az erdélyrészi volt földesúri birtokosok által az úrbéri dézsmakárpótlások kiadása körül szenvedett és még ez ideig orvosolatlan fennálló sérelmek ügyében.

A debreczeni kir. pénzügyigazgatóság fogalmazói személyzetének Kőrösi Sándor,

Dittrich József és Deptner Oszkár nagyszentmiklósi telekkönyvvezetőknek Nákó Kálmán gr., —

a kassai posta- és távirdaigazgatóság kerületében, Mármaros-Sziget és munkácsi hivatalnál alkalmazásban levő segédtiszteknek Nedeczey János, —

a szegedi kir. ítélőtáblai és főügyészségi irnokoknak Babó Emil, —

a pozsonymegyei tantestület galantai járási kör tanítóinak Hortoványi József, —

a tordai m. kir. pénzügyigazgatóság fogalmazói személyzetének Pap Samu, —

a szentgotthárdi kir. járásbiróság telekkönyvi tisztikarának Széll Kálmán —

a szombathelyi kir. törvényszék területén alkalmazott segédtelekkönyvvezetőknek Ernuszt Kelemen országgyűlési képviselő által beadott kérvényét az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról szóló törvényjavaslat módosítása tárgyában.

Mindezen felíratok és kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több előterjeszteni valója nincs, azonban különböző bizottságok előadói kívánnak előterjesztéseket tenni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Horváth Béla, a kérvényi bizottság előadója!

Horváth Béla előadó: T. ház! A kérvényi bizottság részéről van szerencsém beterjeszteni az 5-ik sorjegyzékben foglalt és általa letárgyalt kérvényeket. Kérem, méltóztassék a sorjegyzék kinyomatását és szétosztását elrendelni, valamint holnaphoz egy hétre azt tárgyalásra kitűzni.

Elnök: A beadott kérvényi sorjegyzék ki fog nyomatni és szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tűzetni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Münnich Aurél, a véderő bizottság előadója!

Münnich Aurél előadó: T. ház! A véderő bizottság letárgyalta az 1889 : VI. tcz. 11. §-a értelmében az 1893-ik évben kiállítandó újonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslatot. Van szerencsém az arra vonatkozó jelentést tisztelettel beterjeszteni. Egyúttal bátorkodom beterjeszteni a véderő bizottság jelentését a közös hadsereg és a honvédségnél az 1891/92. évben szolgált egyévi önkéntesek tiszti vizsgálatának eredményéről azon tiszteletteljes kéréssel, hogy mindkét rendbeli jelentést kinyomatni és szétosztatni és azután az osztályok mellőzésével leendő napirendre tűzése iránt intézkedni méltóztassék. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: A két beadott jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre fog tűzetni.

A gazdasági bizottság előadója kíván előterjesztést tenni.

Fáy Gyula előadó: T. ház! Van szerencsém a gazdasági bizottságnak két rendbeli jelentését tisztelettel benyújtani: nevezetesen az országgyűlési gyorsiroda személyzetének fizetésrendezés iránti kérvénye és Horváth Mihály képviselőházi kapusnak nyugdíjazása iránti kérvénye tárgyában, kérve, hogy méltóztassék ezen jelentések kinyomatása, szétosztása és tárgyalásra való kitűzése iránt intézkedni.

Elnök: A gazdasági bizottság két jelentése ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tűzetni.

Következik a tegnap megállapított napirend szerint első sorban a gazdasági bizottság jelentése a képviselőház január havi költségvetése tárgyában.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a jelentést).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a most felolvasott jelentés szerint 535.126 koronában megállapított képviselőházi január havi költségvetést elfogadni, igen vagy nem? *(Elfogadjuk!)* Kijelentem, hogy a költségvetés elfogadtatott.

Következik a képviselőház deczember havi kiadásairól szóló kimutatás.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a kimutatást.)*

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, kijelentem, hogy a deczember havi kiadásokról szóló kimutatást a ház tudomásúl veszi.

Következik a napirend második tárgya és pedig az 1893. évi költségvetés részletes tárgyalásának folytatása és pedig a ministerelnökség »dologi kiadások« tétele,

Gr Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 28.750 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: A fiumei és a magyar-horvát tengerparti kormányzó és személyzete költségei. Személyi járandóságok 25.380 frt.

Ugron Gábor: Költségvetést előadó nélkül nem lehet tárgyalni! *(Nagy zaj. Felkiáltások jobb felől: Itt van a folyosón! Asbóth János előadó a terembe lép és elfoglalja helyét.)*

Digitized by Google

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 4.750 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Rendelkezési alap 200.000 frt.

Asbóth János előadó: T. ház! A rendelkezési alap nem lévén kizárólag a bizalom szempontjából megítélendő, hanem egyúttal kormányzati szükséget is képezvén, a pénzügyi bizottság nevében van szerencsém elfogadásra ajánlani.

Bernáth Dezső jegyző: Molnár József!

Molnár József: T. ház! Kétségtelen, hogy minden országban a ministerelnöknek van legnehezebb feladata. Őt terheli minden alkotmányos államban az ország kormányzásának általános vezetése; már pedig embereket kormányozni, ezt az utolsó iskolás gyermek is tudja, a legnehezebb mesterség. Nálunk azonban az általános szemponton kivül oly specificus feladatok is növelik az öntudatos és politikailag lelkiismeretes ministerelnök gondjait, melyek talán sehol más országban elő nem fordúlnak. Mert nálunk Magyarországon nemcsak azt kell követelni a ministerelnöktől, hogy az ország közgazdasági, culturalis és állami szükségleteit általánosságban kielégítse, hanem hogy főleg az legyen első sorban gondja, hogy itt benn az országban minden akadályt, a mely a magyar állami eszmének megszilárdulását bénítja, eltüntessen, illetőleg fokozatosan kisebbítse, *(Helyeslés szélsőbalon.)* továbbá, hogy a velünk ugyanazon fejedelem uralkodása alatt levő Ausztriával szemben a magyar állam önálló és független voltát ne csak a papiroson, hanem gyakorlatilag is elismertesse és a tényleg uralkodó tévnézetek eloszlatására minden úton közreműködjék, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* végül hogy a külföldön érvényt szerezzen necsak az osztrák és magyar monarchia között, hanem specialis magyar érdekeknek is. *(Helyeslés szélsőbalon.)* A mennyiben a jelenlegi állami gépezet ez utóbbit teljesen negligálja, ne nyugodjék bele a ministerelnök úr abba, hogy a magyar érdekek védtelenül át legyenek adva ellenségeink támadásának. Mindezen feladatok elérésére szolgáló egyik eszköznek tekintem a rendelkezési alapot. Részemről bármely kormánynak, melylyel a kormányzás elvét tekintve szembe is állok, ezt meg tudnám szavazni, ha a specialis magyar érdekek előmozdítását látnám, de oly kormánynak, mely nemcsak az általános kormányzás elvével szemben, hanem a most említett magyar érdekek tekintetéből is, úgy látszik, hogy az eddigi csapásokon és nyomokon halad, pénzpazarlásnak tekinteném egy fillért is rendelkezésére bocsátani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nézzük meg minő eredményt mutathat fel idáig az eddigi kormányzat ezen a téren, melynek hibáiba a jelenlegi ministerelnök úr is és a többi minister urak is ellenmondás nélkül résztvettek. Az eddigi kormányok ezen a téren ritkán mentek túl a hazafias igéreteken. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egyik év legördülése után a másik következett el, a nélkül, hogy eloszlott vagy enyhült volna az aggodalom a tekintetben, hogy nálunk az egyes kormányok inkább az állami szervezet gépszerű működését tartják egyedüli feladatuknak, míg ellenben a nemzeti állameszmének megtermékítését vagy nem merik, vagy nem akarják kezdeményezni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én nem akarok most a nemzetiségi kérdésekről és az ebből származó bajokról szólani; de ha csak constatálom azt, hogy a kormánytagok nyilatkozatai szerint is ezen a téren nincs nagyobb és fenyegetőbb veszély és mozgalom, ezzel szembeállítom azon képviselőtársaim észleleteit, kik, mint én is, nemzetiség lakta országrészekben laknak és így közvetlenül saját tapasztalataikból ismerik az évről-évre rendszer szerint folyton jobban összeszorító vasgyűrűt, akkor bátran elmondhatom, hogy a jelenlegi kormány is csupán csak bureauraticus jelentésekből ismeri az ország helyzetét és a rendelkezési alapot még csak arra sem tudja felhasználni, hogy tisztán lásson e kérdésben. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Gr. Szapáry Gyula ministerelnök úr a múlt évben e tárgyban előadott panaszom tekintetében czélzást tett, hogy a nemzetiségi agitatio ellensúlyozására a vidéki kormánypárti sajtót támogatja. Ez azonban az ördögnek szentelt vízzel való elűzéséhez hasonló eljárás, mert eltekintve attól, hogy a vidéki kormánypárti sajtó gr. Apponyi és más ellenzéki képviselőtársaim kormányképtelenségének ismétlését tartják, ha nem is napi, de legalább is heti théma tárgyául, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* az azokban megszólaló vezérczikkeket és czikkeket annak a néposztálynak tagjai közül, a kikre pedig hatni kellene és lehetne is, ugyan senki sem olvassa. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De nemcsak itt benn az országban, hanem Ausztriában is úgy szólva védtelenül át vagyunk adva az ellenség támadásainak. Az egész osztrák sajtó úgyszólva félválról beszél Ausztriával való egyenjogúságunkról és a magyar érdekek tekintetében hamis előadásokat terjesztenek, különösen pedig az ellenzék álláspontjának és küzdelmének hamis színben való feltüntetése annyira mindennapi dolog, hogy csodálkozni lehet, hogy az osztrák közvélemény később a néha-néha ezen oldalról előforduló dícséreteket a kormány irányában elhiszi. Én nem tudom, hogy a kormány sugalmazásából jelennek-e meg az osztrák lapokban czikkek, de hogy az osztrák közvélemény fölvilágosítására

Digitized by Google

az eddigi úttól eltérő módon szükség van, az kétségtelen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A mi pedig a külföldet illeti, ott a magyar érdek és a magyar jó név az orosz pénzen kitartott ellenségeink közprédájának van kitéve. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A minden oldalról felmerülő és széltiben terjesztett memorandumok, az orosz, franczia, német és más külföldi hírlapokban gyakran ismétlődő ellenséges czikkek és rágalmazó feljajdulások ellensúlyozás nélkül lassankint megmételyezik a közvéleményt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem csekély dolog ez, t. ház, mert manapság a közvélemény nem szeret bírálni és gondolkozni, hanem készpénzül fogadja el az egyes hírlapok által előterjesztett véleményt; már pedig hogy a közvélemény átalakulásának minő robbantó hatása van, nem szükséges e végből külföldi példákra hivatkoznom, elég utalnom az úgynevezett román irridenta agitatioira, a mely odavitte hallgatásunk folytán törekvéseit, hogy ezen agitatio elől már egy velünk barátságos szomszéd államban, Romániában nemcsak tudományos egyetemi tanárok, hanem már a kormány és hivatalos közegei sem térnek ki. Pedig ennek az agitationak az alapja hazug kiindulás és czélja nem egyéb, mint a magyar elem és a magyar állameszme elleni ellenséges indulat felgerjesztése. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* T. ház! Mindezen bajokat egy előrelátó államférfiúnak megismerni, ellene gyógyszert tudni és alkalmazni is kell. Őszintén megvallom, hogy én a jelenlegi ministerelnök úrtól e tekintetben is sokat vártam, mert apró és távoli, tehát érdektelen megfigyeléseim őt nemcsak a közeli időkből, hanem régebbi időkből is oly embernek tüntették fel, a ki mindent saját szemeivel szeret meglátni, a dolgokat önmagukban megbírálni és az intézkedést ahhoz képest alkalmazni. Mindezen tulajdonságokkal a ministeri székben csak ki kell nyitni a szemét, hogy meglássa a bajt, hogy azt fölismerje és gyógyítsa. Fájdalommal kell azonban konstatálnom, hogy teljesen jogosult bizalmam kezd aggódó lenni. Sok dolgot hallottam ugyan a ministerelnök úrtól működése óta, a mit ajkairól hallani nem szerettem volna és viszont sokat nem hallottam, a mit szerettem volna hallani; különösen pedig a régi politika folytonosságának erős és ismételt hangsúlyozása, félni lehet, azt jelenti, hogy ezen a téren is a régi kerékvágásban maradjunk, pedig ez nem egyéb, mint ezen különös, specialis magyar érdekeket elő nem mozdítani és a rendelkezési alapot mégis elkölteni. Ezt pedig én helytelen politikának tartom és azért a tételt nem szavazom meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Bujanovics Sándor!

Bujanovics Sándor: T. képviselőház! Parlamenti életünkben régi gyakorlat szerint a rendelkezési alap megszavazása azon pártok által, melyek a kormány iránt bizalommal nem viseltetnek, mindenkor bizalmi kérdésnek tekintetett. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* és azon pártok e tételt sohasem szavazták meg.

Nem akarok most annak vitatásába bocsátkozni, vajjon és mennyire képezhet a rendelkezési alap általános kormányzati szükségletet. Megengedem, hogy az; minthogy azonban azt megítélni, hogy helyesen használta-e fel a kormány a rendelkezési alapot azon czélra, a melyre az megszavaztatott, épen az alap bizalmas természeténél fogva nem lehet, ennélfogva csak egyes jelenségekből ítélhetjük meg, hogy helyes czélokra és helyes módon használja-e azt fel a kormány.

És e tekintetben teljesen egyetértek azokkal, a miket előttem szóló Molnár József t. képviselőtársam felemlített s a mikkel úgy a hazai, mint a külföldi sajtóban, talán épen ezen rendelkezési alap felhasználása segélyével, találkozunk.

Mondom, jelenség ez, a melyet bizonyítani képes nem vagyok, de e jelenségből ítélhető meg a felhasználás.

E fölött, mondom, vitatkozni nem akarok; egyszerűen konstatálom azt, hogy a párt, a melyhez tartozom, a jelenlegi kormány iránt bizalommal nem viseltetik, azzal szemben ellenzéki pártállást foglal el.

Indokoltuk ellenzéki álláspontunkat kimerítően, behatóan és tárgyilagosan a költségvetés általános tárgyalása, valamint a három havi meghatalmazásról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával. Ma ezen indokok ismétlésébe bocsátkozni nem akarok; mai parlamenti viszonyaink között teljesen elégségesnek tartom utalni az akkor elmondottakra s elégségesnek tartom magam és elvbarátaim nevében egyszerűen kijelenteni azt, hogy nem viseltetvén bizalommal a kormány politikája iránt, a rendelkezési alapot, a melyet bizalmi kérdésnek tekintek, meg nem szavazom. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Bernáth Dezső: Mérey Lajos!

Mérey Lajos: T. ház! Az országgyűlési 48-as és függetlenségi párt, mint közjogi ellenzék, még eddig sohasem szavazta meg a 67-es alapon álló kormányoknak a rendelkezési alapot s nem is fogja megszavazni semmiféle kormánynak, a mely ezen az alapon áll s így nem szavazza meg a jelenlegi kormánynak sem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A függetlenségi és 48-as párt tudja, látja, hogy mindaz, mit a ministerelnök úr ministerelnöksége óta, mint haladást, mint közjogi javulást igért és kilátásba helyezett, nem fog teljesedésbe menni, nem fog pedig teljesedésbe

Digitized by Google

menni azért, mert a legutóbbi napok vitái is megmutatták, hogy bátran és merészen, a magyar nemzet jogaihoz illő szilárdsággal, még most sem mernek fellépni, szólani ott, a hol e házban a fekete-sárga színekről van szó. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* S ha a függetlenségi párt bizalmi kérdésnek tekintvén ez alapot, azt látja, hogy az előadói székből a fekete-sárga színek magasztalása történik a szabadelvű párt egyik tagja által a nélkül, hogy határozottan és erélyesen utasítanák vissza ezt a nemzetellenes támadást s megtartják őt az előadói székben, már ha csak ezt az egy körülményt veszszük figyelembe, ez is megerősít bennünket abban, hogy a mostani kormánynak a rendelkezési alapot meg ne szavazzuk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem szavazzuk azt meg, t. ház, annál inkább, mert a multból tudjuk, hogy a rendelkezési alapot nem fordítják a magyar nemzet érdekeinek megvédésére, hanem tisztán hatalmi szempontból a kormány és kormánypárt érdekeinek támogatására, a nélkül, hogy abból a nemzetnek bármi előnye lenne. A mi érdekünk a rendelkezési alapnál nem az, hogy például abból oly kormánypárti vidéki lapok tartassanak fenn, melyek különben régen tönkrementek, megbuktak volna s melyek csak arra valók, hogy az ellenzéket gáncsolják, hogy annak a köztéren működő férfiait szidalmazzák, rágalmazzák. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ez a vidéki kormánypárti sajtó mindenütt homlokán hordja a fizetettség bélyegét. *(Zaj a jobboldalon.)*

A függetlenségi párt ennélfogva nincs azon helyzetben, hogy a kormánynak a rendelkezési alapot megszavazza, én tehát azt a magam és elvbarátaim nevében nem fogadom el. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? Ha senki szólani nem kíván, a vitát bezárom. Következik a szavazás. Felteszem a kérdést: méltóztatik-e a rendelkezési alap czímén előirányzott 200.000 forint összeget elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások a szélsőbalon: Nem fogadjuk el!)*

Kérem azon képviselő urakat, *(Zajos felkiáltások a szélsőbalon: Szavazzunk! Szavazzunk! Zaj.)* a kik a rendelkezési alap czímén előirányzott 200.000 forintnyi tételt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélsőbalon: Nagy kisebbség! Derültség.)*

A ház többsége a tételt elfogadja.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak. Rendes kiadások. VI. fejezet, 3. czím 13.499 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások. I. fejezet. A miniszterelnökségi épület helyreállítási és javítási költségeire előirányoztatik 5.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Ő cs. és apost. kir. Felsége személye körüli ministerium. Rendes kiadások. XIII. fejezet, és VI. fej. 4. czím. Átmeneti kiadások. II. fej. Rendes bevételek. III. fej. Kiadás. Személyi járandóságok 46.240 frt.

Bernáth Dezső jegyző: Pázmándy Dénes! *(Felkiálltások: Nincs itt!)*

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, a tétel megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 12.300 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak. Rendes kiadások. VI. fejezet, 4. czím 20.335 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások. II. fejezet. Az épületek és hivatalos helyiségek helyreigazítására, a légszesz és vizvezeték kiegészítésére és nélkülözhetlen beszerzésekre 10.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. III. fejezet. Külföldre szóló útlevelek kiállítása díjaiból az 1893. évre előirányoztatik 800 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Horvát-szlavon-dalmát minister és személyzete. Rendes kiadások. XIV. fejezet. Személyi járandóságokra 29.240 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadásokra 6 840 frt. — Asbóth János!

Asbóth János előadó: T. ház! E tételnél a pénzügyi bizottság a minister úr kérelmére a dologi kiadások egyes rovatai között, úgymint az előző években, az átruházási jog megadását ajánlja.

Elnök: Ha nincs észrevétel, elfogadtatik. *(Zaj a baloldalon. Felkiáltások: Mire nézve? Nem halljuk! Nem tudjuk a tárgyalást figyelemmel kisérni! Semmit sem hallunk!)*

A horváth-szlavon-dalmát ministerium költségvetése dologi kiadásainak egyes rovataira nézve az előadó úr azt javasolja, hogy azok között a virement megadassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az megadatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak. Rendes kiadások. VI. fejezet, 5. czím 3.025 frt.

Digitized by Google

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, elfogadtatik.

Ezzel, t. ház, az állami költségvetés első füzetében foglalt kisebb tárczák tárgyalása be van fejezve. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Éljen az előadó! Hoch!)*

Következik a napirend második tárgya, a belügyministerium költségvetésének tárgyalása.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: XV. fejezet, 1. czím. Központi igazgatás és földtehermentesítési alap m. kir. igazgatósága 356.738 forint.

Elnök: Az első szó illeti a bizottság előadóját.

Pulszky Ágost előadó: T. ház! A belügyministerium idei költségvetése igen kevésben különbözik a tavalyitól. A budget alaki berendezése annyiban tér el a tavalyitól, a mennyiben az 1892-iki költségvetésben önálló második czímen szerepelt távirászati kiadások az általános közigazgatási kiadások kilenczedik czímének harmadik rovata alá vétettek fel; ellenben a közegészségügyi kiadások czímének 2-ik rovata alatt praeliminált kiadások egy része, továbbá az általános közigazgatási kiadások czímének 3. és 10. rovatai alatt előirányzott összegek, melyek jótékonysági intézményekkel állanak kapcsolatban, egy »közjótékonysági kiadások« elnevezéssel megnyitott új czím alatt csoportosíttattak.

Ez a lényeges változás, mely a belügyi költségvetés alaki berendezésére vonatkozólag történt.

A mi pedig a központi kiadásokat illeti, azok tekintetében semminemű változtatás a pénzügyi bizottság elé nem terjesztetett és a háztól nem kéretik. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik szólásra?

Bernáth Dezső jegyző: Horváth Gyula!

Horváth Gyula: T. ház! Midőn az új kormány a kormányzatnak úgyszólván küszöbén áll, igen természetes dolog, ha a múltra vissza akar tekinteni az, a ki a jövőnek képét akarja megrajzolni. És ehhez nekünk jogunk van, miután nem egyszer, de többször hangoztatták itt e házban és a kormány nem vette tagadásba azt, hogy ez a mostani kormányzat tulajdonkép a régi kormányzat, a volt kormányzatnak a folytatása. És nem a szólási viszketeg, nem is a dolgok egyoldalú felfogása, hanem az indít és késztet a felszólalásra, hogy a helyzetnek igazságos, tisztességes, becsületes elbírálása által úgy a képviselőházat, mint az országot abba a helyzetbe hozzuk, hogy ítélvén a tények felett, megtudhassa azt, hogy hol és minő bajai vannak az országnak. *(Helyeslés bal felől.)*

Régi divat az már a t. többség részéről — talán most el fogják hagyni — hogy ha itt a kérdések megvilágítása végett felszólalunk, akkor rendesen szemrehányással illetnek bennünket, hogy tettekkel kell a helyzetet javítani, nem beszédekkel. Azt hiszem, abból szemrehányást nem fognak ellenem faraghatni, hogy én most beszédemben, szavaimmal az urak tetteit akarom felemlíteni, hogy lássák önök is, lássa az ország is, mi az, a mit cselekesznek.

A belügyi kormány az, a mely az administrationak, a kormánypolitikának legerősebb, legpregnansabb kifejezése. Az oly országban, melynek helyes, jó közigazgatása van, számtalan dolgot, mely talán nehezére esik a polgároknak, elfelejtenek, mert a közigazgatás sanál oly bajokat, a melyeket törvényekkel és szabadságokkal is alig lehet sanálni. *(Úgy van! bal felől.)* És mit látunk? A legszabadabb intézmények mellett a közigazgatás menete az országot a legsiralmasabb állapotban tűnteti fel, az országról egy rendkivüli szomorú képet tár elénk. *(Úgy van! bal felől.)* És nem oly dolgok ezek, a melyek átmenetiek vagy egyik napról a másikra mutatkoznak, hanem olyanok, a melyeknek úgyszólván folytonossága megvan azóta, a mióta a többség mindig az előző kormányok nyomdokain halad, mindig annak folytatásaképen működik. Vegyük akármelyik ágazatát a közigazgatásnak, vegyük azt a szándékot, a melylyel a t. kormány maga a helyzet javítására, a reformok megalkotásának terére lép. És ha itt e kérdésnél kénytelen leszek személyeket megnevezni, *(Halljuk!)* ne méltóztassanak azt az illető személyek elleni tiszteletlenségnek venni, hanem méltóztassanak annak venni, hogy teljes lehetetlenség úgy megemlékezni a dolgokról, hogy az azzal összekötött személyeket ne említsük. *(Helyeslés bal felől.)*

Hoitsy Pál: Csak le kell leplezni!

Horváth Gyula: Hiszen leleplezték saját magukat a tények által, nem kell leleplezni!

A t. kormány előállott azzal a közigazgatási reformmal, a melynek szükségességét itt a házban minden párt egyformán hangoztatta, azzal a közigazgatási reformmal, a melynek a sikerét már rég ideje megigérték, de a mely sikerek eddig még igen vékonyaknak mutatkoztak. *(Helyeslés bal felől.)*

Beöthy Ákos: Két paragrafus!

Madarász József: Hála Istennek!

Horváth Gyula: Ezt a reformot most ez a kormány fogja megoldás alá venni. És itt, t. képviselőház, a kormány helyes, jó intentioi felett, ha a személyeket tekintem, kétségem nincsen. De ha a dolgokat magukat tekintem, ha a személyek hivatását tekintem, nincsen az a kétség, a mely meg ne fogamzanék bennem. A legnagyobb tisztelettel, személyes rokonszenvvel és barátsággal viseltetem a belügyminister úr iránt és ezt nem most, a mikor ő belügyminister, hanem akkor is, a mikor megszámlál-

Digitized by Google

hatta barátait, akkor is azok közé tartoztam; de ez nem tartóztathat vissza engem attól, hogy el ne mondjam azt, hogy daczára az ő kitünő képességeinek, daczára az ő szorgalmának, nagy munkaerejének, daczára annak a nagy tehetségnek, a melynek munkássága folyamán nem egy helyen voltunk tanúi: annak, a ki komolyan veszi egy ország közigazgatási reformját, mégis meggondolásra ad okot az, hogy ennek a reformnak a keresztülvitelére a sok közül oly egyén választatott ki, a ki magával a közigazgatással nem foglalkozott, annál is inkább, mert hiszen ott van egy másik tárcza, a melyiknél megtalálta volna a helyét, *(Úgy van! bal felől.)* a melynek betöltésénél az országnak minden objective gondolkodó embere rámutatott, hogy ez az illető egyén, a ki arra alkalmas. *(Helyeslés bal felől.)*

Beöthy Ákos: Tessék cserélni!

Beksics Gusztáv: Ott is helyén van!

Horváth Gyula: Azt a képviselő úr előre hiheti, de majd megmutatják a következmények, hogy megfelel-e; akkor el fogom ismerni én is; de a képviselő úrnak a hithez egyéb joga nincs a jóindulatnál, melylyel a minister úr iránt én is viseltetem.

Beksics Gusztáv: Tudom és ismerem! *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

B. Andreánszky Gábor: Jobb védőket kivánunk!

Horváth Gyula: A belügyminister az, a ki hivatva van most azoknak a nagy reformoknak megvalósítására, a melyek a t. többség zászlójára fel vannak irva. Ezek azok a nagy reformok, melyek iránt az ország és a nemzet reményei fel vannak keltve. De hiszen én is hajlom Beksics Gusztáv t. képviselő úr felé, én is megengedem, hogy a minister úr le fogja győzni a nehézségeket, megengedem, hogy képességei érvényesülni fognak, megengedem azt, hogy nagy munkássággal, odaadással pótolni fogja azt, a mit neki a tapasztalat és a gyakorlat nem adott, de hogy ezt megtehesse, kérem, méltóztassanak legnagyobb hidegvérrel és objectivitással bírálni, mily eszközökkel, mily egyénekkel, mily gárdával indul e nagy feladat megoldására? *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* Ha nagyképességű, nagytehetségű egyén kell, hogy megoldja a közigazgatási reformokat az egész ország várakozása mellett, akár jogos-e az, hogy ennek az egyénnek ne adassék meg a mód arra, hogy a legkiválóbb szakerők kiválasztásával menjen a nagy munkának? *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Tessék most egész objectivitással megbírálni a helyzetet. Azt kétségbe vonni nem lehet, hogy az első államtitkár Andrássy Gyula grófról, a kinek tehetsége iránt nekem, a ki személyesen vagyok szerencsés őt ismerni, kétségeim nincsenek, a kiről nagy megelégedéssel és örömmel hallottam, hogy mikor egy más államtitkársággal megkinálták, a kereskedelmi tárczánál, teljes önérzettel és férfiassággal kinyilatkoztatta, hogy oly állásra nem vállalkozik, a melyre szakképzettsége nincs, mert magát nem tekinti oly fontos politikai személyiségnek, hogy az ő közreműködése a szakképzettség hiányát pótolni tudná: mindenki abban a vélekedésben, abban a meggyőződésben volt, hogy a gróf e nyilatkozatában saját maga és az ország iránt való kötelességét rótta le.

Annak a birálatába nem is akarok bocsátkozni, hogy azt a szerénységet, a melyet a nemes gróf akkor tanúsított, a jelen államtitkár nem tanúsította....

Gr. Károlyi Gábor: A Herbertek mindenhez értenek! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Horváth Gyula: ... Ez nem ilyen kérdés. Ha ama másik úr, a ki vállalkozott, szakképzettségre nézve nem mérkőzött volna meg Andrássy gróffal sem, ez csak azt mutatja, hogy ebben az országban minden csak a véletlen kérdése. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Hock János: Születni kell tudni!

Horváth Gyula: Meg vagyok róla győződve, senki nem kételkedik abban hogyha Andrássy Gyula grófot elhívták volna a külügyminister mellé, a hol jelenleg gr. Cziráky van, mindenki azt találta volna, hogy ott inkább megfelelne, hogy képességei, melyek a ház tagjai előtt ismeretesek és az a gyakorlat, az az élet, a melyben élt, inkább indicálják neki azt az állást. De hát a grófot megkínálták a belügyi államtitkársággal. Nem kétlem, hogy tehetségei mellett ennek is meg fog felelni bizonyos idő multán. De Magyarországot kisérletezésnek és taneszköznek tekinteni arra, hogy valaki államtitkárnak begyakoroltassék, mégis kissé nagy játék. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Elismerem, hogy nehéz helyzete volt a t. belügyminister úrnak akkor, midőn legelőször szóba hozták e kiváló tagját a képviselőháznak és a magyar társadalomnak; igen nehéz feladat lett volna azt követelni tőle, hogy útasítsa ezt vissza. Tehát kénytelen volt elfogadni.

Gr. Károlyi Gábor: Hisz a mágnás főispánok nem akarnak a belügyministerrel levelezni, mert a polgári osztályból való!

Horváth Gyula: Tehát kénytelen volt elfogadni, de legalább a másik államtitkári állásnál adtak volna a minister úrnak módot arra, hogy egy szakerőt vegyen maga mellé. *(Felkiáltások bal felől: Beksicset!)* A másik államtitkár úrnak, a kinek a kinevezéséről ma veszünk tudomást, egyénisége, mint gentleman ellen kifogást tenni nem lehet, rokonszenvessége közelismert dolog, sőt többet mondok, közszolgálat-

Digitized by Google

ban is volt, főispán is volt Kolozsmegyében. Méltóztassék a belügyminister úr az actákban, felterjesztéseiben utánna nézni, hogy nagy kötelességérzet, nagy munkakedv mellett minő sikereket mutatott fel ebben az állásában és vajjon azzal a tulajdonsággal, a mi a második államtitkári állásnál a legfontosabb: határozottság a kérdések megítélésénél, gyorsaság a munkában, önállóság a felfogásban és szívós kitartás a küzdelemben: vajjon e tulajdonságokkal azon időben, midőn a közigazgatás szolgálatában állott, rendelkezett-e? *(Mozgás a jobboldalon.)*

Kár az olyan dolgokat, melyek köztudomásúak és melyek sokkal helyesebb, ha itt bíráltatnak, itt őszintén el nem mondani és tárgyilagos elbírálás alá venni. Ha nincs úgy, mutassák ki, tagadják meg; ha úgy van, mondják meg, hogy úgy van.

Köztudomású dolog, hogy a belügyminister úrnak az imputáltatott a második államtitkári kinevezésnél, hogy kell egy olyan egyént kinevezni, a ki a specialis erdélyi viszonyokkal ismerős, a ki a minister urat minden iránt tájékozza. Én már évek óta, évtizedek óta hallom, hogy az erdélyi speciális viszonyokról egy különös tájékozottság szükséges. De vajjon miért nem szükséges ez a bácskai viszonyokról, vagy a dunántúli viszonyokról, a felső vidékről vagy a csongrádi viszonyokról. *(Úgy van! Tetszés bal felől.)* Hát csak az erdélyi viszonyok ilyenek? Hisz nem különleges viszonyok azok. Majd beszédem folyamán alkalmam lesz rátérni, hogy milyen viszonyok azok és hogyan idéztettek elő azok.

Azt tudom, hogy valahányszor valakit elocalni kell, örökké előállnak azok az erdélyi viszonyok. A mikor valakinek valami alkalmazást kell adni, a melynek különben sehogysem volna értelme, a mit sehogysem értene meg senki, előállnak azzal, hogy az erdélyi viszonyok megkívánják *(Derültség bal felől.)* és ezen az alapon láttam 20 év óta elhelyezni oly egyéneket, a kik más czímen és ürügy alatt elhelyezhetők soha nem lehettek volna. *(Derültség és tetszés bal felől.)*

Azt mondták régebben, hogy a kormányban nincs Erdély képviselve. Hiszen már csakugyan nem lehet oly mértéktelen erdélyi óhajtás és kívánság, a mely Bethlen és Lukács ministerek által kielégítve ne érezné magát, ha szám szerint ki kell elégíteni az erdélyi óhajokat és kívánságokat. *(Derültség bal felől.)*

Hoitsy Pál: Tehetségben nem!

Horváth Gyula: Az más, abban már Magyarországnak engedünk. *(Élénk derültség bal felől.)* Már most méltóztassanak objective, egész komolyan megítélni, hogy azokban a reformtörekvésekben lehet-e komolyan hinni, azokat a reformtörekvéseket lehet-e komolyan venni akkor, mikor az első elindulásnál az igen t. kormány oly egyéneket helyez úgyszólván a reformok élére, a táborkar vezetésére, a kik ezen ügyekkel még csak ezután kell, hogy megismerkedjenek, *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* a kik sem tapasztalat, sem theoreticus ismeretek által ezen kérdések vezetésére és megoldására hívatva nincsenek. T. ház, nem az ellenzékek rosszakarata, nem az ellenzékek támadási viszketege, nem az a mindent felforgatni akarás, a mint azt Jókai t. képviselő úr elpanaszolta — mert minden újév első napján a panaszokat elszokták mondani ott fenn a miniszterelnöki palotában — nem az ellenzékek azok, a kik az alkotásokat megakadályozzák. Hogyan lehet komolyan az alkotásokban hinni ott, a hol az alkotásokra hívatott erők megválasztása helyett inkább kísérleteket tesznek oly egyénekkel, a kiknek nagy tehetségeiről, nagy képességeiről, genialitásáról és más téren való munkásságáról a ház meg van győződve, de az arra való hivatottságukról senki az országban magának tudomást nem szerzett. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

T. ház, a mikor így méltóztattak elindúlni, mikor még csak a reformokról van szó és nem arról, hogy a reformokon kívül — a melyek, ki tudja, mikor fognak jönni — a jelenlegi kormányzat hiányai pótoltassanak, a mire mindenki vár az országban: akkor a jelenlegi helyzetet kell, hogy a maga valóságában feltárjuk és megismerjük, hogy ez olyan-e, hogy ennek megoldására tapasztalattal nem biró egyének közreműködése elégséges. Tudom, hallottam, hogy miután az államtitkár urakban sem gyakorlati, sem theoreticus készültség nincs, fognak más egyéneket meghívni, a kik a codificatorius munkában fognak segédkezni. Lehet, hogy így corrigálhatják a dolgokat, én ugyan sohasem hallottam egyetlenegy civilisalt ország reformtörekvéseinél, hogy dilettansokkal készíttessék el a reformokat, hanem — mint az a porosz közigazgatás keresztülvitelénél történt — ki szokták választani azokat az egyéneket, a kik egy hosszú élet tapasztalataival, a kik a tudomány minden kellékeivel fölfegyverkezve, hivatvák arra, hogy a reformalkotásokat előkészítsék és keresztülvigyék. *(Helyeslés bal felől.)* Nálunk pedig ezek közül egyetlen egy sincsen. Igen szeretném, ha azok, a kik ismerik az illetőket, megneveznék, hogy kik azok, a kik a reformokon fáradoznak és munkálkodnak, mert ez a t. ház előtt és előttem is talány és titok.

Hát, t. ház, a napi politikát és a napi kormányzatot kell hideg és higgadt megbírálás alá venni. Mindjárt itt van, hiszen az utóbbi időben evvel foglalkozott az egész ország közvéleménye, Magyarország közegészségügyi állapota. *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

Gr. Károlyi Gábor: A kolera!

Horváth Gyula: A t. kormány igen nagy érdemének tulajdonítja és én a magam részéről komolyan veszem ez érdemét, hogy az elkeresztelési kérdésben intézkedett, hogy az a 4—500 gyerek, a kiket egy évben valószinűleg jobbról is, balról is elkeresztelnek, *(Derültség bal felől.)* a törvénynek megfelelőleg a maga vallásába visszahelyeztessék. S egy igen szomorú s igen keserű ironia mutatkozik a mellett, hogy a míg 4—500 gyermek lelki üdvéért vallásháborút inscenálnak, rendeleteket adnak ki, *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* ugyanakkor 20—30.000 gyermek elpusztulásának megakadályozására egyetlen egy rendeletet sem adnak ki. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Miért nem bízzák a járványgrófra? *(Derültség.)*

Horváth Gyula: Milyen elégtétele volna az az uraknak, ha most arról beszélhetnének, hogy van itt a diphteritis ellen egy rendelet, a melynek visszavonását követelik, mert nem czélszerű. De nincs önöknek egyetlen egy rendeletük sem, mert egyáltalán nem jutott esztükbe ezzel a bajjal szemben kellő erővel intézkedni. S ez a baj nem mai keletű, mert hisz évtizedek előtt kezdődött s évenkint 20—25.000 gyermek hal el benne. A mint engem a lapnak különböző vidékeken levő levelezői értesítenek, több mint 80.000 gyermek volt ebben a betegségben s több mint 30.000 halt meg. Méltóztassanak ma objective, higgadtan itélni a fölött, hogy lehet-e egy kormányzatnak helyességére, jóságára vagy csak megállhatóságára is hivatkozni ott, a hol évenként 30—40 ezer gyermek pusztúl el 15 millió lakossal biró államban, a nélkül, hogy ez ellen komoly intézkedések valaha tétettek volna. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Mik voltak azok az intézkedések, a mikről beszélni lehet? Az, hogy elküldöttek éhenhalással küzdő orvosokat 4—400 frt fizetéssel, melyet sem az állam, sem a megye nem adott, hanem a melyet össze kellett, hogy a község kolduljon és így küldték oda, hogy a községet úgyszólván nyomorgassa és míg a gyermekek elpusztultak az orvos hiányában, addig az orvosok is elpusztúltak éhen, mert nem kaptak kenyeret.

Gr. Károlyi Gábor: Szapáry az oka!

Horváth Gyula: Nemcsak gróf Szapáry Gyula. Igazságosnak kell lenni. Ezelőtt 20 évvel voltam Háromszékben, oly községben, a melyben egy egész generatioja a gyermekeknek elhalt. Ez 20 éves baj, a mely ellen most, mint meglepetés ellen akarnak intézkedni. Ilyen állapotok csak nálunk lehetnek, a hol a közegészségügyi kérdések a belügyministeriumban évek során át úgy tárgyaltattak — és ezt a t. minister úr sem fogja tagadni, — hogy nem arról volt szó: milyenek az egészségügyi állapotok ebben és ebben a törvényhatóságban, hanem arról, hogy ki kapjon egyik vagy másik patikára engedélyt.

Gr. Károlyi Gábor: Ki volt a patika engedélyező? *(Derültség.)*

Horváth Gyula: Ilyen közegészségügyi állapotok az egész civilisalt Európában nincsenek.

Kuriositásból utánanéztem az oroszországi legutóbbi kolerastatisztikában a haláleseteknek, hogy az ázsiai és európai Oroszországban, a hol leginkább dühöngött a kolera, hány embert pusztitott el és azt találtam, hogy a 100 millió lakossal biró Oroszországban 56.000 ember pusztult el ezen irtóztató járványban, míg Magyarországon ugyanezen év alatt 30.000 gyermek halt el diphteritisben. Méltóztassék ezt az arányt összehasonlítani. Lehet-e tehát egy országban úgy beszélni, hogy a régi rendszert folytatjuk és úgy fogunk kormányozni, mint eddig, a hol ilyen állapotok vannak?

Hát ezért csak egyedül a kormány felelős? Nem felelős egyszersmind az a többség, mely egy kormányt támogatott a nélkül, hogy annak közigazgatási ténykedéseit valaha komoly bírálat alá vette volna? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha csak a közegészségügyi állapotok volnának ilyenek, úgy megvédelmezhetnők magunkat a keleti indolentiaval és azzal, a mivel a szegény nép szokta magát vigasztalni, mikor a gyermeke elhal, hogy »az Isten adta, az Isten elvette« és így az isteni gondviselésben meg is nyugodhatnánk. De a helyett, hogy a szükséges intézkedések megtétettek volna, elnézzük azt, hogy pl. az Alföldön, hol a magyar népnek zöme lakik, a gyermekek legnagyobb százaléka diphteritisben pusztúl el; elnézzük azt, hogy a középitési viszonyok olyanok nálunk, hogy földből vert házakban, melyek alacsonyak, melyekben pinczelég van, habár a föld színe felett vannak; melyekben szárított trágyával fűtenek, hogy ilyen házakban az egész télen át egyetlen egy kis szobában egy egész család lakik, a melybe ha egy ép érzékű ember benyit, ugyancsak erős legyen, hogy hanyat ne essék abban a dögleletes levegőben. Ilyen állapotok vannak pld. Békés- és Csongrádmegyében. A békésmegyei munkásmozgalomnak, a csongrádmegyei általános elégedetlenségnek egyik fő oka az, hogy e bajjal, a munkásosztály e nyomorúságával nem foglalkozik senki, hanem beszámolnak azzal, hogy hány kerületet hódítottak meg, vagy minő politikát érvényesítettek, zsandárral vagy miképen választottak polgármestereket. Azokat a főispánokat, a kik így teljesitik kötelességeiket, csak az Isten őrzi meg a kitünte-

Digitized by Google

téstől, de még az sem; sőt még attól sem őrzi meg, hogy a főrendiház megsokasodjék ezen kiváló férfiak által. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Egy főispánnak, a kit csak nemrég neveztek ki a főrendiház tagjává, egyik kezelése alatt levő városában, Hódmező-Vásárhelyen, a legtöbb gyermek halt el diphteritisben; másik városában közigazgatásilag a legdesoláltabb viszonyok uralkodnak, az üléseken egymást gazemberezik és botozzák az emberek; s ott van a harmadik város, a hol válogathatnak a rengeteg adósságok között, a melyeket a város kénytelen volt nyakába venni. Méltóztassanak ide elmenni és meggyőződnek róla, hogy e város külső területén lakók csak nagy vámok és fogyasztási adók fizetése mellett jutván be városukba, nem mennek Szegedre, hanem más szomszéd városokba és így az illetők szegedi illetőségűek ugyan, de tényleg nem szegedi lakosok.

Ilyen közigazgatási állapotok után természetes volt, hogy az illető főispán urat meg kellett hívni a főrendiházba, mert az ő ténykedésének eredménye bizonyára ott is mutatkozni fog. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Közbevetőleg jegyzem meg, hogy itt történt, hogy a mikor a kerületbeli választók az indóházhoz a a városon keresztül akartak menni, miután már egy izben keresztül mentek és a legkisebb rendzavarást sem követték el, a mikor másodszor akartak keresztülmenni, rendőrökkel verették széjjel őket, mert élve volt Magyarország kormányának a választásokkor, hogy a nép egy tömegben a vasúthoz ne jusson.

De hát, t. ház, nemcsak a közegészségügyi állapotokkal, hanem az ország közrendészeti állapotaival is így vagyunk. E tekintetben a kritikát nem lehet úgy gyakorolni, hogy a főispán urat a székéből elküldik, a főispánságot összeszidják és azután ismét kérik, hogy tessék beleülni a főispáni székbe, most már nyugodalmas, kényelmes a hely és semmi kellemetlenségtől nem kell tartani.

Az ország közrendészetének élén Jekelfalussy ministeri tanácsos áll. Ő vezeti Magyarország közbiztonsági ügyeit, a magyar rendőrséget; sőt vannak, a kik ez iránt többször megelégedésüket is nyilvánították. Én magam tanúságot teszek róla, hogy úgy itt Budapesten, mint saját fülem hallatára Szegeden, az illető ministeri tanácsos úrnak elhervadhatatlan érdemeiről épen oly elismeréssel emlékezett meg Hohenlohe Schillingfürst herczeg is . . .

Ugron Gábor: Ki az az ur?

Horváth Gyula: A főudvarmester.

Ugron Gábor: Nem ismerem. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Horváth Gyula: . . mint a hogy megemlékeztek mindazok, kik vele a legközvetlenebb összeköttetésben állottak. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

De t. ház, mikor arról van szó, hogy közvetlen tudomást szerezzen magának a kormány arról, hogy azon lázadási állapotok, melyek vagy munkásviszonyok, vagy pedig nemzetiségi izgatások folytán előállottak, hogy abban miféle tájékoztatást tudtak adni a kormánynak: mutatja a régi multból egészen a mostani időig való időszak, hogy vagy a kormány volt roszszúl tájékozva és akkor ennek Jekelfalussy volt az oka, vagy jó volt tájékozva, akkor a kormány volt mindig gyámoltalan. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A csendőrséget, a mely intézménynyel az egész ország, az egész nemzet megbarátkozott, mert látja, hogy megfelel a czélnak és elfelejtette, hogy egy gyűlöletes korszak emlékével van összekötve és igyekezett a csendőr intézmény mellett állást foglalni, bevitték a választási mozgalmakba. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* úgy, hogy akár merre jár az ember, épen a csendőrség, annak parancsnokai vagy kisebb-nagyobb tisztjei, őrmesterei referálnak, hogy hány kormánypárti választó van és hány ellenzéki, hova kell az ellenzékieket állítani, hogy be ne juthassanak soha a választási urnákhoz. *(Igaz! Úgy van! bal- és szélsőbalolon. Ellenmondás jobb felől.)* A mit mondok, azt be is tudom bizonyítani. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hasztalan tagadják, ez tény!)*

Ugron Gábor: Csendőrökkel kisértetik a választókat a szavazáshoz. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Horváth Gyula: Méltóztassék meggyőződni, hogy oly dolgot, a mire kisülne, hogy a valónak meg nem felel, sem erről a helyről, sem sehonnan a világon mondani nem fogok soha; a mit mondok, azért mondom, mert megfelel a valónak, az igazságnak. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Bevitték — mondom — a csendőrséget, a mely jó intézmény, a kortes-kedésekben. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És megtörtént egy eset, a mit hajlandó vagyok bebizonyítani, hogy Erdélyben egyszer egy szép napon azt vettük észre, hogy a csendőrségnek $^4/_5$ része nem magyar. Kezdtünk végére járni, hogy ez hogyan történhetett? Hát láttuk, hogy ennek egy nagyon természetes egyszerű magyarázata van: rendes agitatio folytán külön felpénzt kaptak az illetők arra, hogy beálljanak a csendőrségbe, persze nem tőlünk, hanem Romániától vagy máshonnan. Ez évekig folyt így, míg végre valahára mégis kiderült.

Ugron Gábor: Jassyban rendes könyveket vezettek róluk!

Horváth Gyula: Igen, rendesen ellenőrizték a létszámot. És ez megtörténhetett Magyarországon, a nélkül, hogy a kormánynak tudo-

Digitized by Google

mása lett volna róla, holott Romániában mindenki tudta. A ki kétkedik ebben, kérdezze meg a volt miniszterelnököt, Tisza Kálmánt. Neki később tudomása volt a dologról és ő intézkedett is ennek orvoslása iránt, de a bajok még máig is megvannak.

Mindenki tudja, hogy a határszéleken a csendőrségi intézmény minő fontossággal bír. Egy egészen más szolgálat az, mint az ország belsejében, a mely szolgálathoz bizonyos önállóság mellett külön tapasztalatok is szükségesek. Évről-évre mondjuk el ezt a ház különböző oldalain, de soha intézkedés nem történik. Határszélünk ma is csendőri felügyelet nélkül van. Csupán finánczok teljesítik ott a határszéli rendőri szolgálatot. *(Derültség a baloldalon.)* Igy történhetik meg, a minek magam voltam tanúja és a minek valóságáról egész Románia tanúságot tehet, hogy az ország lakosságának egy része évről-évre, hónapról-hónapra vándorol át passussal, de nagy része csak úgy szökdös át a határon. A kik passussal mennek át, nagyrészt visszatérnek, de a kik csak úgy szöknek ki, azok közül igen kevesen jönnek vissza. Két helyütt lehet azon szerencsétleneket ott megtalálni. Ha a minister úr kíváncsi rá, végére járhat. Nem tudom, hogy követségünknek lesz-e akkora hatalma, hogy bebocsáttatást kap ezen helyekre, de száz és ezer számra lehet őket megtalálni a kórházakban, úgy hogy már közmondásossá lett, hogy az Erdélyből levándorolt székelyek Románia kórházait népesítik be. S meglehet őket találni még rosszabb helyen: a börtönben, a hová vagy igazságosan, vagy igazságtalanúl kerülnek s a honnan őket kiszabadítani és illetékes bíró elé állítani követségünknek sem kedve, sem akarata nincs. S mindennek az az oka, hogy nincs határszéli csendőrség, s hogy az illető rendészeti közegek, vagy rendészeti tanácsosok — mit tudom, hogy hívják őket — nem az ország közrendészeti viszonyairól referálnak, hanem arról, mily politikai szolgálatokat tettek a kormánynak, hogyan szaporították a kormánypártot.

A minister úrnak méltóztatik a fejét rázni, pedig ez valóság, melyért jótállok. Azt mondják az erdélyi viszonyok javítására erdélyi államtitkárok és miniszterek kellenek. Tettek ide olyanokat is és ha tetszik, végig vezetem a minister urat Erdélyen és megmutatom neki, hogy az erdélyi államtitkárok és miniszterek mellett egész megyékből pusztult ki a köznemesség, züllött el a magyar faj. Alsó-Fehér, Hunyad, Torda-Aranyos, Szolnok-Doboka megyékben, még ezelőtt 10—15 évvel — pedig azelőtt is voltak erdélyi miniszterek, a kik folyton referáltak — a köznemesség kilencztized része elzüllött. S ugyanakkor, mikor a kormány felügyelete alatt minden ellenséges faj szervezkedett ellenünk Erdélyben: a magyar nép legkisebb mozgalma is gyanúsításnak volt kitéve állandóan. Gyanúsították az erdélyi culturmozgalmat azzal, hogy kormányellenes tendentiája van. Pedig évek hosszú során át egy főispán volt ott, a kit a kormány nevezett ki és ugyanabban az időben, mint kormánypárti képviselő én állottam annak másodsorban az élén és mindaddig az ideig, a míg a culturegylet elnöke, valamint én politikai meggyőződésem szerint e helyre nem ültem, addig azt mondották, hogy nincs baj; nem történt semmi, de azóta, a mióta megtörtént az az irtóztatós bűn, hogy egy alkalommal gr. Apponyi Albert bejött Vásárhelyre: kikiáltották, hogy ez sovinisticus intézet, a mely nem Magyarország érdekeit védi, hanem felizgatja Magyarország ellenségeit. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hogy sem az előtt, sem az óta semmi sem történt: erről a jegyzőkönyvek s a történet maga tanuskodik. *(Úgy van! bal felől.)* Ha az erdélyi viszonyok szomorúsága külön tanulmányt kívánna, én, mert ismerem Magyarország alföldjének viszonyait, kész vagyok a t. minister úrral beutazni Magyarország Alföldjét, hogy meglássa, hogy ott a viszonyok olyanok, hogy bekövetkezett ott már az az idő, a mikor valaki csak azért, mert valamely politikai nézeten van, állandó üldözés tárgyává lehet. *(Úgy van! a baloldalon.)* A minister úr maga tud legjobban meggyőződni, hogy nem a hónapokkal, hanem az évekkel ezelőtt tett panaszoknak egyike sem nyert orvoslást. A belügyminister úr maga tehet leginkább tanúságot arról, hogy még a fővárosnak legfontosabb előterjesztései is, melyek a főváros lét érdekeivel vannak össszeforrva, évszámra, 4, 5, 6, 10 évig hevertek és hevernek a belügyministeriumban. *(Úgy van! a baloldalon.)* Azon egész idő alatt, a mióta ez a kormányzat tart, a melyre önök oly büszkék voltak ezelőtt egy rövid esztendővel is és a melynek folytonosságát hirdetik ma is, sem a fővárosban, sem a vidéken még azok a reformok sem voltak keresztül vihetők, a melyekre önként határozta el magát a hatóság, azért, mert ezeknek keresztülvitele elé a központi kormánynak vagy munkátlansága, vagy akarata állandó akadályokat gördített. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Itt van a főváros vízzel való ellátásának kérdése. Hisz ez kétségbeejtő dolog. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Nincs Európában egyetlen ország sem, hol azt három hónapig megtűrnék, a mit itt évszámra eltűrnek. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Nem a minister úrnak teszek ezek felsorolásával szemrehányást, hanem jelezni akarom azt a kormányzatot és azt a rendszert, a melyet önök támogatnak. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Ezek régi bűnök; ebben ártatlan! *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

Horváth Gyula: Épen úgy van a főváros közélelmezési kérdése az entrepotok kiépítése, az élelmezési raktárak. Mióta beszélnek már ezekről. Mióta csinálnak ezekre vonatkozólag terveket tervek után? Itt van a város köztisztasági kérdése.

Gr. Károlyi Gábor: A városligeti tó!

Horváth Gyula: Évről-évre halogatták e kérdéseket, míg végre a fővárosról kitünt, hogy az összes európai városok statisztikájában a legsötétebb pontot a főváros képezi. Mindazt, t. ház, a mit láttunk a fővárosban, tapasztalhattuk a vidéken is, *(Úgy van! a baloldalon.)* a párturalom *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbalon.)* és a párthatalom érdekében. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hogy a fővárosban és a vidéken a kellő reformok nem mehettek keresztül, az kétségtelen. Ugyan mondja meg a t. minister úr nékem azzal az őszinte becsületességgel, a mely az ő tulajdona, hogy mi az oka ennek? — Nem az-e, hogy oly egyének vezetik a főváros törvényhatóságát, a kik mellett e működés lehetséges és akik mellett a fővárosnak tönkre kell jutnia? *(Úgy van! bal felől.)* Önök mégis azt mondják, hogy a régi rendszert fogják követni és hogy az urak között és mi közöttünk nincs különbség. *(Derültség bal felől.)* De nem abban van az egyetértés, hogy az urak azokat a szép elveket hangoztatják, a melyeket mi is követendőknek tartunk s hogy önök e tekintetben mellénk csatlakoztak, hanem ezen elveknek tiszta és becsületes alkalmazásában. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Az a politika, a melynek érvényesülni kell, mutatja meg azt, hogy vajjon lehetséges-e közöttünk valaha összhang, mert nem az elvek, hanem a tények képezik közöttünk a differenciát *(Úgy van! bal felől.)* Önök azt mondták, hogy mi csak beszélünk, önök meg tesznek. Én pedig, t. ház, most nem tettem egyebet, mint az önök tényeit soroltam fel. *(Tetszés bal felől.)* A mi beszédünk és az önök tettei között tehát sohasem lesz és nem is lehet harmonia. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

De eltértem, t. ház attól, amivel beszédemet kezdettem. Lehet, hogy talán kissé erősebb hangot is használtam, *(Halljuk! Halljuk!)* de ezzel én nem provocálni, nem sértegetni, nem szemrehányást akartam tenni, hanem csak rá akartam mutatni a helyzetre, ahogy az van, hogy legyen egyszer már vége annak a hipokrisisnek, amelylyel itt egymással szemben mosolygunk; *(Úgy van! bal felől.)* vége legyen annak, hogy azt mondjuk barátkozzunk és parolázzunk egymással, hiszen nincs közöttünk a világon semmi különbség, csak egyedül a katonai akademia. *(Derültség bal felől.)* Az önök tettei és a mi elveink között, egy óriási katonai akademia áll. Méltóztassék ezt elhárítani az útból és akkor majd közelebb leszünk egymáshoz. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Azokat a bajokat, melyeket századok és ezrek mulasztása idézett elő, egy ember, bármily erős és határozott legyen is egymaga orvosolni nem képes, ha a többiek, kik az ország és egyes vidékek vezetésére hivatvák, nem alkalmasak és odaadó munkásságra nem képesek. *(Úgy van! bal felől.)* Vagy azt hiszi a t. belügyminister úr hogy azzal a főispáni karral, a melyet megtartott, lehet valamint csinálni nemcsak itt Magyarországon, de a kerek világon bárhol? *(Helyeslés a bal felől. Mozgás jobboldalon.)* Vagy gondolhatja-e a belügyminister úr, hogy azok az urak, a kik egyenkint különben mind gentlemanek és igen kedves emberek, de a kik még azzal az ortographiával sincsenek megbarátkozva, amivel a rendes szobalányok bírnak; *(Derültség bal felől.)* a kik az administratioban sem gyakorlatot, sem theoriát sehol a világon nem szereztek *(Ellenmondások a jobboldalon.)* képesek az ország közszükségleteinek az administratio terén megfelelni? *(Mozgás jobb felől.)* Van köztük pl. egy a kinek soha életében egyebet, mint franczia regényt, nem láttam a kezében. Gyakorlati tapasztalata tehát sehonnan sem lehet, és neki mégis az egyik legfontosabb és az ország egyik legexponáltabb vidékén lévő megye igazgatása van a kezében. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Vagy azt hiszi a belügyi minister úr, hogy a jelenlegi fogarasi főispánt, a kit csak félve említek fel, nehogy Mikszáth Kálmán t. képviselőtársamat fölingereljem . . . *(Kösbekiáltások a szélsőbaloldalon: Nincs itt!)*

Madarász József: El kell hozni. *(Derültség.)*

Horváth Gyula: . . . . az országnak oly exponált helyén, a könnyelműség vádja nélkül — ott lehet hagyni, még ha különben oly derék ember is, mint a minőnek őt ismerjük? Avagy jellemezzem t. minister úr, simpla vagy dupla főispánjait? *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)*

Mi a kisebb baj, t. ház? Az-e, ha az alkalmatlan főispánokat elereszti s addig az ideig míg alkalmasat nem kap, helyöket nem tölti be; *(Közbeszólás a szélső baloldalról: Soha!)* és az ügyeket, az viszi, a ki a közigazgatás élén áll; vagy pedig az, ha alkalmatlan embereket, akik csak akadályúl szolgálnak s akiket csak protectio, cotteriák akarnak elhelyezni, tűr el és e mellett az ország is tönkremegy? *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Hát vajjon a maga rendjén lévő, az ország érdekeinek megfelelő-e az, hogy nem objectiv, nem tárgyilagos érdekek határoznak

Digitized by Google

egyik vagy a másik vidék sorsa fölött, hanem az, hogy kinek a reviérjébe — osztatott az be? *(Mozgás jobbfelől.)* Ha a t. minister úr kívánja, meg tudom nevezni még a reviéreket is, a melyek régóta ki vannak osztva, a melyekben a vadászatot tilosnak tartották az illetők, sőt a melyekben a ministereknek is épen úgy tilos volt vadászni, mint a többi képviselő uraknak. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ilyeneknek megvan a maguk saját külön területük, hová a dédelgetetteket, tanfelügyelőket elhelyezik, s a regale: bérlettel és isten tudja még mivel magokat igen jól berendezik. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Ellenmondások a jobboldalon.)*

Igy, t. ház és t. minister úr nem lehet az országot kormányozni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Igy lehet élni egyik napról a másikra; így el lehet kerülni a pártválságokat. Gyökeres és mélyreható intézkedések által, a melyek sok ember érdekeit sértik, akik hozzá voltak szokva ahhoz, hogy az ő érdekeik örökké kivétessenek s a közérdek rovására dédelgettessenek: lehet pártválságokat előidézni. Ha azonban nem akarnak pártválságot, akkor ne méltóztassanak ezekhez a dolgokhoz hozzányúlni. *(Élenk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)* Igaz, hogy ezen politica mellett fennmarad a kormány többsége; de legyenek meggyőződve — s ezt nem szemrehányásképen mondom, hanem azért, mert ebben a t. minister úr caracterének egy tiszteletreméltó vonása domborodik ki — hogy a t. minister úr meg fog bukni az egész országban mindaddig; amíg azon érdekeket meg nem tudja mozgatni, a melyek a múltban választási eszközökül használtattak. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez nem válik szégyenére a t. minister úrnak, de az megtörténhetik, hogy a minister úr ott, a hol Széll Ákos képviselő urat megválasztották, ugyanazon helyen, ugyanazon választókerületben, ugyanazon választók közt megbukjék. Megtörténhetik az is, hogy a minister úrat olyan megyében, mint a minő Nyitra és olyan egyén utasítja vissza és nem candidálja ki nem tudom hány éven át úgy a mint kívánták, liferálta a képviselőket. *(Úgy van! bal felől.)*

Kún Miklós: Talán még a főispánokat is! *(Derültség balról.)*

Horváth Gyula: Az az egyén, Stummer báró, buktatta meg, illetőleg nem engedte candidálni a minister úrat, ki ép olyan rendes liferánsa volt a kormánynak képviselőkben, mint a minő a hadügyministernek a zabliferáns. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezek az adatok jellemzik Magyarország kormányzati rendszerét. Ezen változtatni kell, de ezen puszta elhatározással változtatni nem lehet. Nemcsak a minister úrnak kell elhatározva lennie, hanem annak a pártnak is, a mely mögötte van. *(Úgy van! a baloldalon.)* Nemcsak a minister úrnak kell lemondani tudnia, nemcsak neki kell bátorságának lenni, hogy meg merjen bukni, hanem azoknak az uraknak is, a kik a háta mögött ülnek. *(Helyeslés bal felől.)*

Ugron Gábor: Erre nem vállalkoznak! *(Derültség bal felől.)*

Horváth Gyula: És ne higyjék, t. ház, hogy ez a szemelvény, ez az anthologia, melyet Magyarország közkormányzatából bátorkodtam bemutatni, valami nagy örömmel töltött el engem. Hiszen annak, hogy ebben az országban rendes állapotok legyenek, hogy ebben az országban meglegyen a kormányzat állandósága, én is, mint jó magyar ember, mint jó hazafi, támogatója vagyok. Magyarországra nézve igen veszedelmes dolognak tartanám azt, ha oly állapotok következnének be, hogy egyik kormány a másikat kövesse. Ebből azonban nem következik az, hogy a kormány és a többség minden hibát és bűnt bátran elkövethet, mert Magyarországon a kormány állandósága hazafias önczél. Hát csak addig méltóztassék egymást támogatni, addig maradjanak többség, a míg beszámolhatnak egy oly kormányzattal, oly kormányzati rendszerrel és politikával, mely eléri azt a mértéket, melyet öt évvel ezelőtt Szerbia elért. Vagy nem elszomorító jelenség-e Magyarországon az, hogy a mint a Pasics-pártnak választása ellen az összes szerb katonaságot ki kellett a választásokhoz rukkoltatni, ép úgy ki volt rukkoltatva Magyarországon a legutóbbi választásoknál az összes császári és királyi hadsereg, sőt a honvédség is, úgy a fővárosban, mint a vidéken? *(Felkiáltások a szélső baloldalon: És a csendőrség is!)* Lehet-e önérzetes többségnek pirulás nélkül végignézni azt, hogy Magyarország fővárosának első kerületében katonai fedezet alatt menjenek be a magastetejű kalapban szavazó polgárok szavazni? *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez az állapot az, a melyet egy hibás és rossz kormányzati rendszer teremtett. Ez az, a mely mutatkozik most Francziaországban. Nem a Panama milliók, hanem az a rossz, helytelen és hibás kormányzati rendszer az, mely odavitte Francziaországot, a hol ma van.

Az a kormányrendszer, mely Magyarországon a multban volt, a kizárólagos párturalom rendszere vala, mely alatt nagy büszkeséggel, mellüket verve mondogatták, hogy igenis, nekünk volt bátorságunk, erőnk és hatalmunk megtörni úgy e megyében, mint mindenütt az országban az ellenzéket s megveregették egymás vállát, hogy mily derék gyerek, hogy mily erősek

Digitized by Google

és hogy miképen verték szét az ellenzéket? *(Derültség bal felől.)* Az az erő, a melylyel önök dicsekednek vagy a melylyel legalább eddig dicsekedtek, nem az ország ereje; hanem az ország és a nemzet gyengesége, *(Igaz! Úgy van! bal felől)*, mert mindannyiszor, valahányszor baj esik, vádat emelnek a szabadság ellen, mondván, hogy e nemzetnek igen sok a szabadsága: hogy e nemzet nem tud azzal élni, sőt visszaél vele, minek következménye az, hogy mindegyre próbálgatják, hogy megmentsék attól a nagy szabadságtól, a melylyel — önök szerint — a nemzet elégedetlenei nem tudnak élni.

A legutóbbi időben Pozsonyban meg akart alakúlni a nemzeti párt, a mi elég hiba és botrány. *(Derültség balfelől. Mozgás jobbról.)* És én miután gr. Apponyi Albert vezéremet odakisértem, csakugyan láttam is, hogy e törekvés igen kellemetlen. Azok az urak, kik Pozsonyban a nemzeti pártot szervezni kívánták, kidolgozták az alapszabályokat, a melyekbe felvették azt is, hogy nemcsak megyei s városi, hanem a tágabb értelemben vett közügyekkel is fognak foglalkozni. Ámde erre a minister úr azt mondta, hogy ez pártclubboknak alakúlásával meg nem fér s az alapszabályok jóváhagyását megtagadta.

Madarász József: Úgy kell nekik, minek könyörögtek!

Gr. Apponyi Albert: Az alapszabályokat be kell mutatni.

Horváth Gyula: Tudom, hogy ezt nem a t. minister úr tette, hanem elődje. Megengedem, hogy Magyarországon lehet ily ministeri rendeletet kibocsátani, *(Halljuk! Halljuk!)* s ezzel el lehet tiltani az ország önérzetes polgárait attól, hogy közügyekkel foglalkozzanak, mert az oly kormányzati rendszer mellett, a milyet a többség és a ház ma folytat, csakugyan kívánatos hogy leszoktassák a közönséget arról, hogy ne vizsgálja, hogy itt mit csinálnak. *(Ellenmondások jobbról.)*

Itt van a bizonyíték. *(Mozgás a jobboldalon.)*

Fenyvessy Ferencz: Bizonyosan formahiba történt!

Horváth Gyula: Én, t. ház, annyira nem szeretem a hazugságot . . . .

Sporzon Ernő: Senki sem kételkedik. *(Halljuk! Halljuk!)*

Horváth Gyula: . . . . Engedelmet kérek, én annyira nem szeretem a hazugságot, hogy pl. a képviselő urat, a ki, ha jól emlékszem, Kossuthról mondott volt valamit, egyenesen megkérdezem, hogy: igaz-e az, vagy sem?

Sporzon Ernő: Nem igaz! *(Nagy derültség.)*

Horváth Gyula: Pozsony városának aljegyzője, mint másolatot hitelesítette a következőket *(Halljuk! Halljuk! olvassa)*:

»Magyar királyi belügyminister. Pozsony szabad királyi város közönségének. Az alakúlóban levő »Pozsony városi nemzeti pártkör« folyó évi september hó 1-én 18825. szám alatt kelt polgármesteri jelentéssel felterjesztett alapszabályai átvizsgáltatván, a következő észrevételek merültek fel. Mint az elnevezésből s az alapszabályok 1. §-ából kitűnik, az egylet határozottan politicai czélból, a nemzeti párt elveinek érvényesítésére alakúl. Az 1875. évi május 2-án 1503. szám alatt kiadott belügyministeri körrendelet mellékletének II. pontja értelmében nem engedhető tehát meg, hogy az egylet fent jelzett czéljából eltérő egyébbb feladatokat is tűzzön ki maga elé. Ennélfogva a helyi városi érdekek megvítatása, előmozdítása, mint az egylet kitűzött czéljától lényegesen különböző ügyek, az alapszabályok keretében helyt nem foglalhatnak, tehát abból kihagyandók«. *(Derültség és mozgás a bal- és szélső baloldalon.)* Tehát a közügyeket előmozdítani, azokat megbeszélni nem szabad. *(Derültség bal felől.)* Mondom, megtörténhetik, hogy ilyen rendeleteket adnak ki; de keressék meg az ezek alapjául szolgáló törvényeket s ha nincsenek, hozzanak, mert az nem járja, hogy szabadelvű kormánynak, szabadelvű pártnak nevezzék magukat, és ne merjék azokat az aulicus és retrograd törvényeket meghozni, hanem szabadelvű zászló és vitorla alatt szépen megcsinálják azokat a rendelkezéseket, a melyeket annak idejében Sedlniczky rendőrminister csinált meg Bécsben és Prottmann később itt folytatott. *(Tetszés bal felől.)* A minister úrnak igaza van abban, hogy ő ezt nem tette. De hát szabadelvű kormány rendszer-e az, a mely alatt ilyen megtörténhetik; Önök nem változtak semmit; a párt maradt ugyanaz és azt mondják, a programm is ugyanaz.

Fenyvessy Ferencz: A programm nem ugyanaz!

Horváth Gyula: Nem ugyanaz? A minister urak azonban azt állítják, hogy ugyanaz. *(Úgy van! bal felől.)* Meg vagyok győződve, hogy a minister úr és a t. kormány meg fogja a maga javaslatait tenni, hogy a helyzet javíttassék. Ez a kormány is azt fogja tenni, a mit az eddigiek tettek, a melyek azt mondták, hogy a kérdést tanúlmányozzák, a statisztikai adatokat gyűjtik, hogy a mikor-budget tárgyalás van, elmondják, hogy milyen szerencsétlensége az Magyarországnak, hogy itt folytonosan beszélnek az emberek és nem engedik az urakat tenni. A minister urak is ép úgy el lesznek készülve bizonyos feleletekre, mint a hogy ez a delegatioban a hadügyministernél történik. A hadügyminister elmondja előre: milyen kellemetlen dolog ismét ez a delegatio!

Digitized by Google

Kiadja a dolgot egyik osztályvezetőnek, hogy készítse el azon feleleteket, a melyeket ezeknek az alkalmatlan embereknek meg kell adnia. *(Derültség bal felől.)* És meg vannak ezek a feleletek, ezeket a feleleteket megadják. Épen úgy a magyar állami költségvetések tárgyalásánál is meg vannak ezek a szokott felvilágosítások, megadatnak jóakaró mosolygással ....

Hieronymi Károly belügyminister *(tagadólag int).*

Horváth Gyula: .... Nem a t. minister úrról, hanem a többi ministerekről van szó, mert a minister úr szokását még nem ismerem, azt azután fogjuk meglátni, — megadatnak a felvilágosítások és ekkor, a másik évben a budgettárgyalásánál változatlanúl áll elő a helyzet, ugyanaz a változatlan helyzet, ugyanazon változatlan unalmas beszédek tartatnak meg erről a helyről és ugyanazon kielégítő válaszok adatnak meg. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez így folyt 20 éven át változatlanúl egyik évről a másikra. És mikor aztán nagy baj van, mikor már nem lehet úgy beszámolni, akkor előáll az az eset, a mely most van, tudniillik a rendszer marad, a párt marad, hanem kieresztenek egy ministert és belevesznek egy ministert és akkor aztán azt mondják: minő méltánytalanság ezzel az új kormánynyal szemben, melynek még ideje sem volt a kérdéseket tanulmányozni, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* minő méltatlanság most támadni és most szemrehányásokat tenni, miért nem hallgatják el ezeket az állapotokat? *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* De hiszen a minister úrnak még eddig megvan a maga rendszere változatlanúl, hallom, hogy változtatni akar, de még nem tud, minden főispánja meg van, a mint átvette inventariumban, megvan a közegészségügyi osztály, habár hallom, hogy eresztik, marasztalni nem fogja; meg van a közrendőri osztály, azt nem is hallom, hogy mást akarna, sőt figyelmeztetem, hogy sokkal könnyebb ministert elereszteni, mint Jekelfalussy ministeri tanácsost. Megprobálta ezt már nem egy minister. *(Derültség a baloldalon.)*

Az állapotok tehát ugyanazok. És most előállunk mi és kérdjük, hogy ezzel szemben mily javítás van? Reámutattunk arra, hogy az ország közegészségügyi viszonyai már tovább halasztást nem tűrő, azonnal való és nagy mérvű intézkedéseket igényelnek; nem-csak a 80.000 forintot, mert ha jól emlékszem, ez az összeg van felvéve, hanem ennél sokkal nagyobb összeget és odaadó munkásságot igényelnek. Itt a fővárosban sikerült a kolerát télire eltenni, úgy a hogy tartogatják, úgy hogy némi kilátás, sőt mondhatom alapos kilátásaink vannak arra, hogy tavaszszal megint idekerül. Intézkedések igértetnek, de tényleg nem történik semmi; a minister úr láthatja és meglátthatta, a ki kíváncsi arra, hogy a nyomor, a szegénység, mily mértékben uralkodik itt a fővárosban. Ha volt 1000 forint kiosztásra, 10.000 ember gyülekezett össze és azok közt egy sincs, ki a legnagyobb mértékben reá nem szorúl a segélyre. Egy főváros, melyben 10.000—20.000 számra állnak elő a nyomort, szegénységet szenvedő emberek, az a főváros legalább egyetlenegyszer felmutathatná, hogy a maga szegényeiről gondoskodik. Szegénygügyi törvényt, szegénygügyi intézkedést mutassanak elő, mit ez a kitűnő kormányzat hozott. Addig az időig, míg a szegénységet, míg a nyomort dédelgetik, addig az ideig nem fog ebből a fővárosból kipusztulni sem a cholera, sem az inség. Épen ezek a nyomor-fészkek, fészkei az epidemiáknak. A lakásokat nem lehetett kiüríteni, az orvosokat nem találták, sőt azok a hatalmas orvosai a fővárosnak, vagy pedig a központi orvosi tanács, vagy a ministerium osztályában levő orvosok érzékenységéről regéket lehet elmesélni. Akkor mikor a cholera fenyegetett, midőn a főváros minden gondolkodó emberében felforrt a vér, a főváros hivatalos orvosai közül alig volt itt valaki hanem a zöldben vagy különféle fürdőben élvezett, a ministerium közegészségügyi osztályának főnöke Kissingenben vagy Marienbadban élvezte a friss levegőt vagy gyógyerejű vizet és mikor e miatt a rendelkezésemre álló lapban kifejezést mertem adni megbotránkozásomnak.

Beksics Gusztáv: Én is megtámadtam a botrányos közegészségi állapotokat!

Horváth Gyula: Szívesen elismerem, hogy Magyarországon nem volt oly jó ügy, a melyet Beksics képviselő úr ne mozdított volna elő; meg van elégedve? *(Derültség bal felől.)*

Beksics Gusztáv: Meg!

Horváth Gyula: Elég volt az orvos urak hibáját, mulasztását felemlíteni, hogy a legnagyobb indignatioval panaszkodjanak a sajtóra — Beksics képviselő úr útján — sőt a szabadságon levő orvosok nekem anyagi kárt is csináltak, a mennyiben egyik-másik visszaküldte a lapomat azzal a megjegyzéssel, hogy olyan lapot, mely őket megrója, nem járatnak. Ez mutatja az ő felfogásukat. Az efféle nekem csak reclam, különben nem gondolok vele, csak véletlenűi jutott tudomásomra. Csak jellemzésül hoztam fel, hogyan állnak azok az urak a kor magaslatán, a kik nem a cholera-veszély leküzdésére, hanem apprehensiok exequálására gondolnak. Ezek a kormányzati állapotok, ezek a politikai viszonyok, a melyekben vagyunk. A minister úrnak, mint tárcza-ministernek ebben igen kevés része van, mint pártembernek ép úgy része van benne, mint a többi uraknak és azt hiszem, hogy ezen állítás ellen nem is tesz kifogást a minister és

Digitized by Google

ezen a párton senkinek sem érdeke, hogy védelmet halljunk, hiszen a védelmezhetlen állapotoknál is még nyomorúságosabb dolog az eltusolás. Itt tisztaság, valóság szükséges, a komoly helyzet veszélyeinek komoly gyógyítása, ezt pedig nem orvosolhatjuk a közös szemrehányás által, hanem azáltal, hogy komolyan dologhoz látunk. Valahányszor ily irányban felszólalunk, mindig halljuk a szemrehányást, hogy mi hatvan és egynehányan akarjuk Magyarország regeneratioját keresztülvinni és kétségbevonjuk a többség jóakaratát, mindannyiszor megszámlálnak bennünket, azt hivén, hogy a szerint mérik meg a törekvések helyességét, időszerűségét és hazafias voltát, hogy hány ember képviseli azokat. Azok a törekvések, melyeket mi nemcsak az elvek mezején, hanem a gyakorlati politika terén is követünk s a melyeknek végrehajtását követeljük, azok a törekvések nem számlálhatók meg, mert azok mögött egy egész ország, egy egész nemzet áll. Összeforrunk mi, valahányszor azok a törekvések, melyeket önök érvényre akarnak emelni, olyanok, hogy azok az ország érdekét mozdítják elő. De hát, bár gyenge az én szavam, ha most elmondott beszédemet komoly megfontolás alá veszik, meg fogják érteni, hogy mi az, a mi bennünket és engem elválasztott önöktől és attól, hogy azt az irányt s azokat az elveket támogassuk, a melyeket önök hangoztatnak és követnek. Hiábavaló az, hogy a ministerelnök úr azt mondja, hogy ki van bontva a zászló, fennen lobog, azok a kik azt a zászlót diadalra akarják vinni, álljanak mindnyájan körűlötte és segítsenek azt diadalra vezetni. Ki van bontva a zászló, de ez a zászló a régi . . .

Madarász József: Fekete-sárga!

Horváth Gyula: És körűlötte csak azok gyülekezhetnek, a kik az eddigi törekvésekkel és eredményekkel meg vannak elégedve, a kik azt mondják, a mit az önök újévi szónoka is mondott, hogy múltból következtetve, jogosúltak ők a jövőben is ténykedni.

Nos hát, mert a múlt ilyen, azt tartom, hogy ily összealkotásban, a hogy az urak jelenleg is állanak, nem jogosítottak Magyarországon ténykedni, mert ha akarják is, nem tudják az ország érdekét előmozdítani. Nem fogadom el a költségvetést. *(Hosszantartó élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások: Öt percz!)*

Elnök: Gr. Pongrácz Károly személyes kérdésben kíván szólani!

Gr. Pongrácz Károly: Személyes kérdésben kérek szót! Az előttem szólott t. képviselő úr beszéde folyamán kijelenteni méltóztatott, hogy minket nyitrai képviselőket Stummer úgy liferál ide a parlamentbe, *(Felkiáltások bal felől: Mint a zabot!)* mint a hadsereg szállítója a zabot. Ezzel szemben kötelességem kijelenteni azt, hogy teljes tudomásom van arról, hogy Stummer úrnak a tapolcsányi kerületben nagy befolyása van, a mi természetes is, mert nagybirtokos e vidéken. A mi a többi kerületeket illeti, ott semmi befolyása sincs, a miről t. képviselőtársam a szélső baloldalon szintén tanúskodhatik.

Gr. Károlyi Gábor: Téged nem liferált! *(Mozgás a jobboldalon.)*

Gr. Pongrácz Károly: Én több évig voltam képviselő, midőn Stummer úrral megismerkedtem, az én választásomra befolyást nem gyakorolt s ezt kötelességemnek tartottam az igazság érdekében kijelenteni. *(Helyeslés.)*

Horváth Gyula: T. ház! Én azt mondottam, hogy: »Nyitramegyéből a képviselőket«, ebből nem következik, hogy minden képviselőt és minden kerületből liferált. De én az igen t. képviselő úr igazságosságára hivatkozom, mondja meg, hogy a múltban, általában Stummer bárónak, mint igen jelentékeny főfactornak, nem volt-e döntő befolyása Nyitramegyében a képviselői választásokra? Hogy valakinek befolyása van, azt nem tartom hibának; de hibának tartom azt, hogy ilyen befolyás hazafiassága iránt lehetnek kételyek. *(Helyeslés és felkiáltások: Kérünk öt percznyi szünetet!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem!

(Szünet után.)

Bernáth Dezső jegyző: Miklós Gyula!

Miklós Gyula: T. ház! Nem szívesen veszem ma igénybe a t. ház figyelmét, mert nem volt szándékom most felszólalni, de nem hagyhatom észrevétel nélkül Horváth Gyula t. képviselőtársam beszédét és azért kérem a t. ház figyelmét rövid időre, hogy arra néhány észrevételt tehessek. *(Halljuk!)*

A belügyministeri költségvetés tárgyalása alkalmával mindenesetre óhajtottam szólani, különösen abból a szempontból, melyből Horváth Gyula t. képviselőtársam is kezdte beszédét, hogy tudniillik valóban tűrhetetlen állapotok azok, melyek nálunk a közegészségügy terén uralkodnak és hogy már a tizenkettedik óra ütött arra nézve, hogy kivált a gyermekhalandóság tárgyában a legszigorúbb intézkedések ne csak törvényhozásilag történjenek, hanem végrehajtásuk is szigorú ellenőrzés alá helyeztessék. Mert hisz mindenki tudja, hogy nem az a mi hibánk, hogy a törvényhozás nem intézkedik, vagy a kormány részéről nem volna meg a kellő initiativa, hanem legnagyobb oka az ország és emberek nyomorúságának, mint Horváth Gyula t. képviselőtársam mondta, hogy a végrehajtás utolsó stadiumában megtörik minden és nincsen végrehajtva egyetlen intézkedés sem, mely a közegészségügy vagy a közrendészet ügyében tör-

Digitized by Google

ténik. Megtettem pártomban is a felszólalást ez iránt és ha ma nem akartam felszólalni, oka épen az volt, hogy az új belügyminister e tekintetben oly correct felvilágosításokat adott, hogy nem tartottam szükségesnek, hogy a miket ott elmondottam, itt újra elmondjam; mert azt hiszem, azoknak ottani előadása által épúgy teljesítettem képviselői kötelességemet, mintha itt szólalok fel.

Ha ma felszólalok, teszem ezt első sorban azért, hogy Horváth Gyula képviselő úrnak beszédje néhány részeért köszönetet szavazzak. Köszönetet szavazok azért, hogy ő felvilágosított oly dolgokról, melyeket én itt e párton nem tudtam és melyekről ő azt állítja, hogy e párt általános közszelleme. Én például nem tudtam, hogy e pártban konczok szerint, bizonyos cotteriák szerint vannak felosztva a befolyások.

Horváth Gyula: Nem mondtam!

Miklós Gyula: Bocsánat, méltóztatott mondani. Nem tudtam, hogy e pártot nem nagy nemzeti hivatás, hanem konczok . . .

Horváth Gyula: Nem beszéltem erről!

Miklós Gyula: Bocsánat, egész határozottan méltóztatott említeni; ha kétségbe vonja a képviselő úr, a gyorsírói jegyzeteket fogom ide kérni. Azt méltóztatott mondani: Van Magyarországon bizonyos cotteria, mely felosztotta maga között a befolyásokat. *(Ugy van! a szélsőbalon. Ellenmondások a baloldalon.)* Épen ezért tartozom elismeréssel a képviselő úrnak, hogy engem felvilágosított, mert én eddig ezt nem tudtam. A t. képviselő úr mindenesetre illetékes ebben a kérdésben, mert ő 15 évig volt ezen a párton, *(Derültség a jobboldalon.)* én csak 87-ben léptem ide. A t. képviselő úr 15 év alatt tudta ezeket, a melyekről én csak ma értesültem és nekem, mint képviselőnek és pártembernek nagy örömemre szolgál, hogy engem erre figyelmeztetett, hogy az ország érdekében ellenőrzési jogomat érvényesítsem ily szempontból is. *(Tetszés a jobboldalon.)* De ha ez igaz, akkor a képviselő úr végtelen nagy hibát követett el hazafisága ellen, hogy 15 éven át ezen párton ugyanazokat a hibákat észlelte és azok ellen sohasem szólalt fel. *(Felkiáltások bal felől: Azért jött ide!)*

Horváth Gyula: Kérdezze meg Wekerlét!

Miklós Gyula: Sohasem szólalt fel nyilvánosan; sőt az ellenzék részéről emelt alaptalan vádakat nagyon sokszor visszautasította. *(Derültség a jobboldalon.)* És én erkölcsileg jogosúltnak tartom magamat a képviselő úrral szemben felszólalni azért, mert én — hivatkozom erre a pártra és ez talán egyik oka annak, hogy nem nagyon rokonszenves vagyok ebben a pártban — hogy valahányszor a választások terén úgynevezett nem tisztességes ügyek hozattak szóba ebben a házban, lett légyen az akár a kaposvári választás, akár az Ormós-féle, én mindig felállottam és szavaztam az ellenzékkel a minister urak ellen, kik abban a kérdésben feleltek, vagy szerepeltek. Így például a t. képviselő úr hátam megett ült, mikor báró Orczy Béla válaszát, melyet az Ormós-féle levelekre adott, nem vettem tudomásúl. Én felállottam és ellene szavaztam és a képviselő úr akkor nagyon naivnak tartott engem, hogy magamat ezért exponáltam. *(Élénk derültség a jobboldalon.)* Hogyha ily dolgok hozatnak szóba, én leszek az utólsó, a ki takargatni fogom, vagy el akarom tussolni, ha a politikában és közéletben nem hivatott befolyások is érvényesülnek és bizonyos klikkeknek kerületenkint, vagy a mint magát kifejezni méltóztatott, területenkint önző érdekei érvényesülnek, a melyekre szíves volt hivatkozni. Abból a szempontból tehát, hogy ez jövőre ne történhessék, a mennyire csekély erőmből kitelik, én is minden lehetőt megteszek *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és ebből a szempontból a képviselő úr beszédét nagy köszönettel veszem. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Én a magam részéről, ha már felszólaltam, azt tartom, hogy a parlamentben ma mindenkinek első kötelessége kerülni a felszólalásnak oly hangját, mely a pártoknak egymás iránti érzületét ellenségessé teheti, *(Általános helyeslés.)* a mely csiráját elvetné annak, hogy a hazánk érdekében való igaz, hű és becsült munka megakadályoztassék a parlamenti vitatkozások oly hevessége által, a mely soha jó gyümölcsöket nem szokott teremni. *(Helyeslés.)* Én tehát nem óhajtok sem a személyeskedés, sem a polemia terére lépni; nem teszem ezt, a mennyiben, akár voltak ilyen hibák a múltban, akár nem, én — valahányszor tudomásom volt ezekről — mindig ellene szavaztam és ellene szólaltam fel. A jövőben, azt hiszem, nem lesznek, mert ismerem ezen kormánynak befolyásos tényezőit és tiszta, őszinte meggyőződését és a mint ők maguk is tudják, hogy az ő kormányzásuknak erejét csak a tisztességes, becsületes munka fogja megadni, ép úgy meg fogják várni a párt minden tagjától, hogy ne is próbáljon senki érvényesíteni más befolyást, mint azt, a mely a haza érdekében tiszteletreméltó és kifogástalan. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És ha valaha büszke voltam arra, hogy egy kormányt támogattam, úgy ma legbüszkébbnek érzem magam, *(Helyeslés a jobboldalon.)* hogy ezt a kormányt őszintén és minden önzés nélkül támogatom. *(Helyeslés jobb felől.)* Ez nem politikai éloge, ezt nem a pártember mondja, hanem mondja a becsületes, őszinte magyar ember, tiszta, becsületes, őszinte meggyőződéséből. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobb felől.)*

Én soha sem állottam fel gladiatornak egyetlenegy minister mellett sem; soha képviselői állásomat nem használtam fel arra, hogy

Digitized by Google

akár általam, akár befolyásom útján meg nem engedett és nem tisztességes érdekek érvényesüljenek; én tehát erkölcsileg jogosítottnak érzem magamat arra, hogy minden jogosulatlan befolyásolás ellen, mely akár az ellenzék, akár e párt részéről, akár itt a házban, akár künn az országban érvényesülni akar, a leghatározottabban tiltakozzam. És minthogy ez a meggyőződésem, mindjárt azon kezdem, hogy én is arra kérem a t. kormányt, hogy hazánk nagy érdekében szabadítsa fel a közigazgatást minden politikai pártbefolyás alól. *(Élénk helyeslés balról.)* Mert nekem is az a meggyőződésem, hogy mindaddig, a míg a közigazgatásnak végrehajtó és ellenőrző közegei más czímen is gondolnak maguknak érdemeket szerezhetni, mint tisztán és egyedül becsületes munka és a közigazgatás terén rájuk váró nagy feladatok pontos és hű megoldása czímén, addig Magyarországon a közigazgatás jó, megbízható, gyors és pontos sohasem lehet. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Nagyon örülök, hogy a t. képviselő urak helyeslik ezen nézetemet, mindig az volt a nézetem és az is fog lenni ezentúl is.

Polónyi Géza: Ne maradjon mindig csak a nézeteknél, hanem meg is kell csinálni!

Miklós Gyula: Épen azért, mert meg kell csinálni, directe azt a kérdést intézem a t. belügyminister úrhoz — és erre azután semmit sem adok, ha azt hiszik, hogy ebben érdek vagy nem érdek vezet, mert lelkiismeretem e tekintetben nyugodt, — ne tűrje tovább, hogy a főispánok politikai kortes-szolgálatokkal igyekezzenek maguknak érdemeket szerezni. *(Zajos helyeslés balról és fölkiáltások: Ezt tessék helyeselni!)*

De ha ezt nem fogja tűrni a t. belügyminister úr, akkor arra is kérem, hogy azt se tűrje, hogy az ellenzéknek akármelyik tagja politikai érdekből oly izgatást vigyen véghez, a mely az ország politikai nyugalmát s közbékéjét zavarja fel. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ónody Géza: Ki tette ezt?

Miklós Gyula: A t. képviselő úrnak saját személyére is szolgálhatok statistikával. És ha a t. minister úr így fog eljárni, jót állok érte, hogy a mily szigorúan fogja venni egyrészt saját közegeinek hivatlan eljárását, épp oly szigorral fog eljárni azokkal szemben, — legyenek azok bármily hatalmas politikai ellenfelei — a kik az ország törvényeivel, köznyugalmával és közbékéjével ellentétbe jönnek. *(Helyeslés jobbról.)*

Gr. Károlyi Gábor: Kezdjük Schopperen! *(Derültség a baloldalon.)*

Miklós Gyula: Arra a térre sem fogom követni Horváth Gyula t. képviselő urat, hogy politikai műkritikus legyek. A t. képviselő úr végig ment a legutóbbi kinevezéseken és a menynyire agyondicsérte a belügyminister, épp oly képtelennek tartotta őt azon állásra, mint a mily nagy elismeréssel szólott gr. Andrássy Gyuláról, de e mellett határozottan kijelentette, hogy sem őt, sem a másodállamtitkárt nem tartja hivatottnak ezen állások betöltésére. Én előzetesen nem szoktam megítélni az embereket. Nekem az a szokásom, hogy előbb adatokat várok és akkor, azt hiszem, igazságos lesz a kritikám; *(Helyeslés jobbról.)* addig azonban — bona fide — mindenkinek elismerem a hazafiságát és annak a megítélését, hogy valaki valamely állásra képes-e vagy nem, előzetesen az illető jogának tartom. *(Ellenmondás balfelől. Zaj. Gr. Károlyi Gábor közbeszól:* Parancsol Károlyi Gábor gr.?!) Fogat csak fogorvos húzzon, azt mondta.

Miklós Gyula: Hát igaz, hogy neki már nincsenek fogai, azok nem harapósak, azokat nem lehet kihúzni. *(Zaj.)*

Horváth Gyula képviselő úr határozottan azt állította, hogy valamennyien képtelenek ezen állások betöltésére. Én azon szempontból indulok ki, hogy be kell várni, mit tesznek és az ő cselekedeteik után, azokkal szemben fogom a szigorú kritikát gyakorolni.

Mondom tehát, én a politikai műkritika terére nem lépek, de egyet nem hallgathatok el, hogy ő, a ki a kormánynak abból is szemrehányást csinál, hogy mindig erdélyi kérdésekkel szokott előállani és azt állítja, hogy 20 év óta vannak bizonyos bajok, a melyeket eddig soha sem birtak orvosolni, mert mindig olyan hivatatlan embereket küldöttek Erdélybe, a kik befolyásukat nem az erdélyi közviszonyok emelése érdekében érvényesítették, a midőn ezzel a váddal méltóztatik fellépni, miért nem méltóztatott azon hibákat megakadályozni abban az időben, a midőn ezen az oldalon ült és nagy befolyása volt?

Horváth Gyula: Nem volt!

Miklós Gyula: Mióta én képviselő vagyok, nem volt; de én mindig úgy hallottam, hogy azelőtt igen is nagy befolyása volt a közügyek intézésére és nem tudom, hogy megakadályozta volna azokat Erdélyben, a miket most, mint a múltban elkövetett hibákat, annyira korhol.

Gr. Károlyi Gábor: Nem hallgatott rá a vén bűnös! *(Zaj.)*

Miklós Gyula: Azt, hogy az erdélyi köznemesség annyira tönkre ment, a kormány hibájának rója fel a t. képviselő úr. Lehet, hogy a kormány nem ismerte az ottani viszonyokat, de a képviselő úrnak módjában volt őt azokra figyelmeztetni. Én nem tudom, hogy az erdélyi köznemesség a kormány ignorantiája, vagy rossz intézkedései folytán ment-e tönkre, de azt hiszem, ott is úgy történt, mint Magyarországon, hogy nem a kormányzat hibája következtében ment tönkre, hanem inkább egyéni hibák következté-

Digitized by Google

ben és hogy ha az erdélyieknek voltak olyan egyéni sajátságaik, a miket a kormány nem ismert, a képviselő úr mindig felvilágosítással szolgálhatott volna a kormánynak. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Az azonban, hogy diphteritisben 30.000 gyermek pusztult el, csakugyan nagyon komoly része az ő felszólalásának, a melyhez én is hozzá kívánok szólani, mert ismerem a belügyminister úrnak e tekintetbeni nézetét. *(Halljuk! Halljuk!)* Tény az, hogy a diphteritis 20 év óta uralkodik az országban; tény az is, hogy mikor 1876-ban a közegészségügyi törvényt meghozták, az volt e parlament véleménye, hogy az a legjobb törvény, a milyet az akkori törvényhozások ez ügyben egész Európában hoztak; de elfelejtettek egyet, azt, hogy pénz nélkül a világon sehol sem lehet jó közigazgatást csinálni. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Szervezték a járási, a körorvosi intézményt, szervezték az egész közigazgatási vonalon minden közigazgatási kérdést, de nem szervezték a végrehajtás biztosítását a községekben *(Igaz! Úgy van!)* s nem gondoskodtak a körorvosok részére a megélhetés lehetőségéről. Hiszen tény az — statisztikával tudnék előállani — a közigazgatási törvény életbeléptetése után mindjárt az első alkalommal sokkal több orvos pályázott a járási és körorvosi állásokra, mint a mennyi ma pályázik. Ennek az volt az oka, mert akkor még azon reményben éltek a pályázók, a miben aztán nagyon keservesen csalódtak, hogy az olyan állás lesz, a miből tisztességesen megélhetnek; de mikor később belátták, hogy a községi és körorvosok fizetése soha sem volt behajtható másként, mint utólag és a legnagyobb erőszakoskodással, lehet-e ott egy embertől megvárni azt, hogy hivatását erélyesen és sikeresen töltse be, a hol neki a saját fizetését mindig végrehajtás útján kell, annak beszednie, a kinek atyai tanácsát kell hogy elfogadja a közönség. Rosszak voltak tehát a közegek s nem lehetett végrehajtani a közegészségügyi törvényt egyszerűen azért, mert egyfelől nem volt rá pénz, másrészt pedig nem élt a közigazgatási tisztviselőkben az az erős öntudat, hogy nincs fontosabb ága a közigazgatásnak, mint a közegészségügyi. Mert hiába, minden más ágat lehet a legkitűnőbb, de ha nincs kiket igazgatni, akkor megszűnik maga a közigazgatás és az állam is.

Valóban elszomorító az, t. ház, hogy hazánkban — különösen a magyarlakta vidékeken — oly óriási nagy perczent a gyermekhalandóság. Én ez iránt kérdést intéztem és a belügyminister úr fog is nyilatkozni. Azt, a mit ő nekem mondott, nem vagyok hivatva itt ismételni, de a legnagyobb megnyugvással vettem tudomásúl, hogy hajlandó, sőt erősen el van határozva a legszigorúbb intézkedéseket életbe léptetni, hogy a közegészségügyi viszonyok Magyarországon tovább el ne fajúljanak s hogy az úgynevezett járványos betegségek, a mennyire lehet, a legszűkebb korlátok közé szoríttassanak, hogy azoknak terjedése minden lehető eszközzel meggátoltassék.

Hanem itt most felmerül az a másik nehézség, hogy a szegény községeket s a községek szegény lakóit nem lehet arra kényszeríteni, hogy gyermekeiket elkülönítsék, mert nem lehet minden községben külön járványkórházat felállítani s nem lehet minden egyes községi lakost arra kényszeríteni, hogy gyermekeit idegeneknek átadja. Hogy ez mennyire ellentmond a magyar természetnek és a magyar köznép érzésének, semmi sem igazolja fényesebben, mint az az adat, hogy a hol ilyen járványkórházak ágyakra fel vannak állítva, pl. Hódmező-Vásárhelyen, soha egyetlen egy ilyen járványkórházban létező ágy igénybe nem vétetett. Nem adják oda gyermekeiket. Itt nem elég csak az, hogy a közigazgatás pontosan végezze hivatását, hanem szükséges a népet arra nevelni, — s ez iránt a t. képviselő uraknak is nagy alkalmuk nyílik a népet felvilágosítani — hogy a mi bizonyos pillanatban fáj is a szívének, az a legnagyobb csapástól és veszedelemtől fogja őket megóvni, hogy tehát a legszigorúbban engedelmeskedjenek is annak a közigazgatási intézménynek. *(Helyeslés jobb felől)*

A másik, a mit én is szóba óhajtottam hozni, az, hogy a közegészségügynek nagy hátrányára van az egész világon mindenütt, de különösen Magyarországon, hogy az orvosoknak intézkedési joguk nincs. A legerélyesebb, leghivatottabb, kötelességét legkomolyabban átérző orvos sem képes a kellő eredményt biztosítani, mert nincs meg neki az intézkedési joga, bár hol találkozik egy bajjal, melynek szigorú ellenőrzése és elfojtása a törvény értelmében az ő feladatát képezi, ő nem teheti meg magától a kellő óvintézkedéseket. Neki csak consultativ hatalma és befolyása lévén, jelentést tesz az illető közegeknél. Már most ezek a közegek a legkevesebb és legkisebb esetekben bírnak kellő érzékkel az iránt, hogy kötelességüket minden tekintetben pontosan és híven teljesítsék. Ha a járványorvos valamit tapasztal, jelentést tesz a főszolgabírónak, az a legjobb esetben kiadja a községi előljáróságnak, ott megakad minden és nem lesz végrehajtva semmi. Hát az is elégszer megtörténik, magam is tudok eseteket, hogy a főszolgabírói irodában reked meg a jelentés és nem történik semmi. Épen ezért a belügyminister úr szíves is volt megígérni, hogy még a reform életbelépte előtt különösen fog intézkedni e szempontból, hogy a közegészségügyre kár

Digitized by Google

abból ne származzék, ha egyik-másik közeg kötelességét pontosan és híven nem teljesíti.

A másik kérdés, a melyet szóba óhajtottam hozni, azon meggyőződésemen alapúl, hogy a mostani viszonyok közt nem hiszem, hogy akár milyen erélyesen és nagy szorgalommal történjék is a reform előkészítése, az egy pár év alatt életbe léptethető legyen. De ha nem is lesz egy pár év múlva életbe léptethető, mindenesetre nagyon sokat lehet csinálni még a reform életbe léptetése előtt, hogy maguk a jó törvények azután jó végrehajtást is kapjanak. Szükséges a közigazgatási közegek purificatioja, mert a közigazgatás el van halmozva megbízhatatlan közegekkel *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* s akár milyen jó reformintézkedéseket hozna is ma a törvényhozás, azoknak végrehajtása a kellő sikert és kellő eredményt nem fogja biztosítani, mert azokon a közegeken fog megtörni, a kik ma a magyar közigazgatást elrontják. A közigazgatás megszabadítása a selejtes elemektől, egytől függ, attól, hogy milyen szigorúan alkalmazzuk a fegyelmi törvényeket. A fegyelmi törvényeket pedig ma szigorúan alkalmazni, úgy, a hogy azok meghozattak, nem lehet, mert oly lazák.

Polónyi Géza: Mert nincsenek!

Miklós Gyula: Bocsánatot kérek, vannak, de lazán alkalmaztatnak, mert annyira lehet azokat jobbra és balra is magyarázni, hogy szigorú eljárást absolute nem lehet remélni. Ezért kértem és kérem a belügyminister urat itt is, hogy még a reformok életbeléptetése előtt vegye revisio alá a fegyelmi törvényt s adja meg a kellő módot arra, hogy a közigazgatást ellenőrző összes tisztviselők az ő intentioi és a fegyelmi törvényt a legszigorúbb eljárást gyakorolhassák.

Minek beszéljünk most magukról a reformokról. Nincs ember e hazában, ki nem volna meggyőződve arról, hogy azok sürgős életbe léptetése a legnagyobb haszon és áldás lenne az országra, de hiába akarjuk mi a reformokat sürgősen életbe léptetni mindaddig, a míg a t. ellenzékkel két kérdésre nézve le nem számolunk. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az egyik kérdés az, a mit úgy neveznek, hogy nemzeti érzület és nemzeti kívánalmak. Ezekre nézve én abban a meggyőződésben vagyok és voltam elejétől fogva, hogy nagyon rossz hazafi az, a ki képes másik hazafi testvéréről és magyar állampolgárról feltenni azt, hogy hazafiúi érzületére nézve rosszabb volna, mint ő. Én azt hiszem, hogy ezt nem szabad feltételezni — s ez épen Magyarország szempontjából volna a legnagyobb hiba — hogy valaki akár a saját érzületét a mások érzülete fölé liczitálja, akár engedje, hogy mások érzületüket az ő érzülete fölé liczitálják. Ezt nem lehet tűrni s nem szabad megengedni, mert valamennyiünknek egy közös anyánk és egy közös érzésünk van, a magyar hazaszeretet *(Élénk tetszés a jobboldalon.)* s a magyar hazaszeretet nem olyan érzés, melyben liczitatiot akár elfogadni, akár adni szabad volna vagy lehetne. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A hazafiúi érzület senkitől nem kíván lkevesebbet, mint önzetlen hű szolgálatot a haza érdekében s azt hiszem, hogy senki sincsen jogosítva polgártársaitól megtagadni, hogy ebben másokkal concurrálhasson. A hazafiúi érzületnek van azután egy szerény vonása is, mely elismeri azt, hogy vannak bizonyos polgártársaink, kiknek nem enged semmit érzületre nézve ott, a hol hazafiúi érdekek forognak szóban, de a kik jellemök és tehetségüknél fogva e tekintetben inkább hivatvák, hogy érvényesítsék befolyásukat a haza érdekében. Ez teszi az embereket államférfiakká, de nem a hazafiúi érzület, mert azt az embert nem is szeretném a szemem előtt látni, a ki hazáját nem őszintén s nem híven és becsületesen szereti. Ha így áll a kérdés, pedig így áll, t. ház, akkor én nem tudom micsoda értelme van, hogy minden egyes kérdésnél, minden egyes vitatkozásnál, minden egyes tárgynál külön felvetik azt a nagy nemzeti érzületet. *(Nyugtalanság bal felől.)* Hát azt hiszik a t. képviselő urak, hogy mi bennünk itt nem ugyanaz a magyar vér pezseg, *(Nagy zaj és nyugtalanság bal felől.)* hogy mi nem ugyanazon ragaszkodással viseltetünk a magyar haza iránt; *(Egy hang a szélsőbalon: Az a magyar vér aluszik!)* az a magyar vér mindig ott volt, a hol tenni kellett és ha nem lármáz is, nem aluszik, hanem nyugodtan szereti a hazát. *(Élénk tetszés és helyeslés jobb felől.)* Ez az, t. képviselőház, a mivel egyszer szembe kell szállani s a mivel egyszer le kell számolni. Mi ezen a párton azt állítjuk, hogy egyetlen kérdése sincsen nem az ellenzéknek, hanem ennek az országnak, a mely az érzületre vonatkozik, a melyet mi nem óhajtanánk szintén kielégíteni és az u. n. nemzeti kívánalmak között egy sincsen, a miről mi el nem ismernők, hogy az jogos . . .

Hock János: De ellene szavaznak!

Miklós Gyula: és hogy azoknak a végre hajtását és teljesítését szintén eszközölni kell, *(Nagy nyugtalanság bal felől.)* csak a sorrendre nézve van köztünk különbség, *(Felkiáltások bal felől: És az időre! Zaj.)* igen, mert nekem, a mióta az eszemet tudom, az a meggyőződésem, hogy itt politizálhatunk és disputálhatunk és liczitálhatunk érzületek és kívánságok felett, de boldog ez az ország csak akkor lesz, ha jó közigazgatása lesz, *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Gr. Károlyi Gábor: Ha független lesz! Attól függ minden!

Miklós Gyula: mert a közigazgatástól

Digitized by Google

függ a nép jóléte. És nagyon keveset fog törődni ez az ország és annak többsége azzal, hogy a magyar katonai akademia 3 vagy 4 év múlva fog-e életbelépni. *(Nagy mozgás. Élénk ellenmondások a bal- és szélsőbalon.)* Nagyon keveset fog ezzel törődni, de minden nap fog panaszkodni az iránt, hogy az ő ügyes-bajos közigazgatási dolga nem a kellő elbánásban részesíttetik. *(Zajos helyeslés jobb felől.)* Épen azért, csakis ellenzéki viszketeg állíthatja fel a sorrendre nézve azt a non possumust. *(Helyeslés a jobboldalon. Mozgás a baloldalon.)*

Madarász József: Maguknak viszket, nem nekünk!

Miklós Gyula: Mindaddig, mig a közigazgatás nem lesz Magyarországon szervezve és nem lesz biztosítva a jó és gyors közigazgatás, addig megelégedés sem lesz ebben az országban. És mivel nekem ez a kívánságom és ez a vágyam, arra kérem a t. ellenzéket, ne méltóztassanak minden pillanatban elkezdve a kardbojtoktól a jelzőzászlóig, nemzeti kívánalmakkal előállani és itt közjogi sérelmek felett heves, elkeseredett vitákat vívatni. *(Helyeslés jobb felől. Nyugtalanság bal felől.)* Mindennek el fog jönni a maga ideje. Ma az idő itt Magyarországon érett két kérdésre: érett a közigazgatásnak a javítására és érett politikailag az egyházpolitikai kérdéseknek a megoldására. *(Élénk helyeslés jobb felől. Felkiáltások a baloldalon: Arra már nem érett!)* Mi e két kérdésnek a megoldására vállalkozunk és mert ezt óhajtom, elfogadom a belügyministerium költségvetését. *(Hosszas élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)*

Elnök: Horváth Gyula képviselő úr személyes megtámadtatás czímén kíván szólani.

Horváth Gyula: T. ház! Személyes megtámadtatás czímén egyfelől, másfelől félremagyarázott szavaim értelmének helyreigazítása czímén kérek szót. *(Halljuk!)*

Mindenekelőtt hivatkozom a t. házra, hogy akármikor bármit mondottam és azt nem egyszer, hanem a hányszor épen kívánták, annyiszor mondottam el, soha sem módosítottam rajta. A t. képviselő úr igen helytelenül idézi az én szavaimat, ha az én szavaim között »konczot« idéz. Hivatkozom a gyorsírói jegyzetekre, olvassa el és az én beszédemből ugyan »konczot« kiolvasni nem fog. Én ugyanazt mondottam akkor, a mit mondok ma is. Különböző cotteriák, különböző vidékek, különböző egyének, különböző befolyásokat gyakorolnak és ezeknek a befolyásoknak a megtartása a főbb fontosságú dolog és a ki ezeket a köröket érinti, az a pártot felbomlással fenyegeti. Erről beszéltem. *(Úgy van! a baloldalon.)* Ezt meglehet czáfolni, de ebből azt kimagyarázni, a mit a képviselő úr mondott, nem lehet *(Úgy van! a baloldalon.)* Én nem szoktam insinuálni; ha valakit megvádolok, megvádolom szemben, nem sejtetek a mondásom alatt egyebet, mint a mit tisztán megmondok.

A másik, a mit a t. képviselő úr mondott az, hogy tőlem tanulja azokat, mert én tudom azokat, s azelőtt ott tapasztaltam és ő maga nem tapasztalta. Én, t. képviselő úr, azt, a mit itt mondok, mondottam ott is. Itt van a teremben a volt ministerelnök Tisza Kálmán képviselő úr, ráhivatkozom, hogy azokat a dolgokat, a melyeket itt hibáztatok, azokat a dolgokat nem teljes őszinteséggel elmondottam-e? És nem teljes bizalommal mondottam-e el azokat a kifogásokat, a melyeket most itt megteszek? Csak a felfogásban van köztünk különbség, én nem ostentatioval szavaztam.

Miklós Gyula: Hát ez nem insinuatio? Nem szoktam ostentatioval szavazni!

Horváth Gyula: A mit mondok méltóztassék meghallgatni oly nyugodtan, mint a hogy én meghallgattam a mit ön mondott. Ostentatioval nem szavaztam mondom, hanem hogyha egy-egy oly kérdésben, mely bizalmi természetű, a párt ellen szavazok, akkor kimegyek a pártból, ha pedig nem oly természetű, megmondom annak, a kit erre illetékesnek tartok, a mint megmondottam Tisza Kálmán ministerelnök urnak, a kit akkor épen úgy tiszteltem, mint ma, mint ellenfelet. *(Éljenzés a jobboldalon.)* Megmondottam világosan azokat, a miket kifogásoltam, ha nem fogadta el, a míg nem jött ok arra, hogy kilépjek, nem demonstráltam ellene; szavaztam vele; de megmondtam a pártban, megmondtam neki magánlakásán, mily kifogásom van. Ez az én felfogásom, ha hibás felfogás, itéljen el a képviselő úr, de én nyugodt vagyok az iránt, hogy úgy is mint parlamentaris ember, úgy is mint hazafi, úgy is mint magyar ember megtettem kötelességemet. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Annak a mérlegelésébe sem bocsátkozom, képviselő úr, hogy vajjon azokért a dolgokért, melyek a múltban történtek, vajjon miért nem kéri azoktól az uraktól számon és miért kérdi tőlem, kinek intézkedési joga nem volt és a kire úgy hivatkozott, hogy nem volt befolyásom? Igaz, nem volt befolyásom, nem is kívántam természetellenes befolyást gyakorolni, erre is classicus tanuúl hívom fel Tisza Kálmán képviselő urat. Mondja meg, igyekeztem-e valaha bármiféle befolyást gyakorolni reá, vagy bármiféle ministerre? Nem igyekeztem; de abban sincs igaza a képviselő úrnak — és ha valamit czáfol, járjon is a végére, — mikor azt mondja, hogy az erdélyi sérelmeket, melyeket itt felpanaszoltam, miért nem panaszoltam ott. Nemcsak, hogy felpanaszoltam, hanem azok, kik

Digitized by Google

könyveket szoktak olvasni és olvasással szoktak foglalkozni, hivatkozhatom, hogy igenis az erdélyi viszonyokról, körülményekről tüzetes munkát írtam, mely az egészet végig ismerteti és mely nem a kormánynak álláspontja mellett, hanem az ellen foglalt állást; onnan is látszik, hogy az akkori miniszterelnök úr felül volt emelkedve azon a pártálláson, hogy oly munkák kiadását nem vette rossz néven.

Polónyi Géza: De nem hallgatott rájuk!

Horváth Gyula: Az igaz! *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Ott a vén bűnös! *(Derültség a szélső baloldalon. Mozgás jobb felől.)*

Horváth Gyula: Neki ép úgy teljesen jogában állott, hogy hallgasson reá, mint az, hogy ne hallgasson reá. Mindazokat a dolgokat tehát, melyeket itt az ellenzéken elmondtam, megírtam akkor könyvben is. No, olyannak ne tegyen a képviselő úr szemrehányást azért, hogy másként beszél itt, mint ott, kinek könyv szól tanúságára és minden tényezőt tanúul hívhat fel arra, hogy a mit mondott itt, azt mondta ott. *(Helyeslés és éljenzés balfelől.)*

És arra is figyelmeztetem a t. képviselő urat, hogy igenis beszél belőlem a lelkesültség vagy a szenvedély hangja, de nem beszél az, hogy hypocritikus állítással áltassam és tévútra vezessem akár ellenfeleimet, akár jó barátaimat. Ha önöknek ellensége vagyok, akkor ellenségük vagyok egészen, ha barátjuk vagyok, barátjuk vagyok egészen; de nem hazudom azt önöknek, a mit nem érzek. Ez az a mód, t. képviselő úr a mely szenvedélyes beszédre ragadhat, a melynek kártékony termékei nincsenek, de ellensége vagyok a hazudozásnak, a hypocrisisnek és simulationak, a mely akár hányszor ülte már orgiáit itt a házban. *(Zajos helyeslés a bal- és a szélső baloldalon. Mozgás jobb felől.)* Azért emeltem fel szavamat, hogy egyszer vége legyen az ország, a nemzet érdekében annak a hypocrisisnek és hazudozásnak, mely az országot végveszély felé viszi. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Miklós Gyula: T. ház! Azt hiszem, hogy a t. képviselő úr azon szavai ellen, a melyeket ő hazudozás, hypocrisis, ostentatio címén felhozott, nekem nincs okom tiltakozni, mert én absolute magamra nem veszem. A mi azt illeti, hogy beszélt-e a képviselő úr konczról vagy nem; ha azt állítja, hogy nem beszélt, elhiszem, de fentartom magamnak a jogot arra, hogy megnézzem a gyorsírói jegyzetek azon passusát, a melyre hivatkoztam és itt fel fogom olvasni.

Horváth Gyula: Kérem!

Miklós Gyula: Ha emlékezetem nem csal — méltóztatnak tudni, hogy rögtön a képviselő úr beszédje után szólaltam fel — a képviselő úr a belügyminister urat figyelmeztette, hogy saját pártjában van egy cotteria, mely az országot területek szerint felosztotta.

Polónyi Géza: Most is ezt mondta!

Miklós Gyula: Igen, most is ezt mondta...

Horváth Gyula: Dehogy mondtam. Tessék a gyorsírói feljegyzéseket megnézni!

Miklós Gyula: A képviselő úr talán tévedésben van a szabadelvű pártok és a szabadelvű országos párt tekintetében. Mert a szabadelvű országos párt tagjaira értette azt, hogy van egy cotteria, a mely felosztotta az országot egymás között területekre és ott ajándékozza a patikákat, a főispánságokat, a regalét....

Horváth Gyula: Dehogy mondtam! Tessék elhozatni és elolvasni! *(Hosszantartó mozgás és zaj a baloldalon.)*

Miklós Gyula: ... mondom erre hivatkozott és én a képviselő úrnak köszönetet szavaztam, azért, hogy ezt elmondta, mert nekem erről tudomásom nem volt és legyen meggyőződve, a t. képviselő úr, hogy abban a pillanatban, a mint tudomásomra jut, én az elsők között fogok lenni azok között, a kik ez ellen felemelik szavukat.

Tiltakozásának másik részét szintén csak félreértett szavainak helyreigazítása czímén tehette meg. Nekem kifogásom nincs az ellen, hogy megtette s oly végtelen önérzettel beszélt; ahhoz joga van, de ha szavaimat jól értette volna, ebből az alkalomból nem tette volna meg e felszólalását. Nem azt mondottam én, hogy a képviselő úr nem szólalt föl, ha az erdélyi közállapotok rosszak voltak, hanem azt, hogy szemére hányta a kormánynak, hogy tönkremegy az erdélyi köznemesség és azt mondottam, hogy ha a kormány intézkedése vagy azon érdekek elhanyagolása miatt ment volna tönkre az a köznemesség, a képviselő úr illetékes volt, hogy a kormányköröket figyelmeztesse és hathatós befolyásával odaműködhetett volna, hogy ne menjen tönkre a cselekvés vagy nem cselekvés által egyik vagy másik kormány hibájából; hanem azt hiszem — ezt tettem hozzá — hogy ha tönkrementek, épúgy mentek tönkre, a mint Magyarországon: egyéni okokból és sem a kormány jósága vagy rosszasága nem segített s nem ártott annak. Ezt mondottam s a képviselő úr felhasználta itt az alkalmat arra, hogy saját könyvére hivatkozzék, — a melyet elfogok olvasni, mert eddig nem olvastam — tehát nem volt oka nekem szemrehányást tenni. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Halljuk Tisza Kálmánt!)*

Molnár Antal jegyző: Mérey Lajos!

Mérey Lajos: T. ház! Az előttem szólt képviselő úr azt a kérelmet intézte a házhoz, hogy ne liczitáljunk a nemzeti érzülettel. Én a magam részéről kijelentem, hogy nem szoktam liczitálni a nemzeti érzülettel, hanem a ki liczitá

Digitized by Google

lásról beszél, annak jó lesz meggondolnia, hogy miképen nyilvánúltak eddig a kormánypártnak tettei, mikor a nemzeti érzűletről volt szó. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Mert ha az a párt hivatkozik a nemzeti érzűletre, a mely kimondta Kossuth Lajos hazátlanságát, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* a mely párt megszavazta a fekete-sárga jelvényeket mindenütt, a mely párt mindig meghátrált, valahányszor szavazatával, tehát tettel erőteljes kifejezést kellett adni a parlamentben a nemzeti színek megvédésének, az a párt licitálhat a nemzeti érzűletekre, de tetteiben nem adta ennek jelét. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hanem mi, az ellenzék, mi nemcsak beszélünk, de teszünk is a nemzeti érzűletek mellett; mi nem valljuk azon elvnek helyességét, a mit hangoztatnak, hogy mindennek majd megjön a maga ideje, hogy nem változtat a dolgon az, vajjon három vagy négy év múlva lesz-e magyar katonai akadémia. Schmerling is azt mondta egykor, hogy »wir können warten«. Emlékezetem szerint nem három, négy év óta, hanem 23 év óta van napirenden a katonai akadémia kérdése, önök pedig most három, négy esztendőről beszélnek. Ily elvek mellett még újabb 25 év fog letelni és önök mindig azt fogják mondani, hogy: wir können warten. Mi ebből a licitációból nem kérünk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A t. képviselő úr becsületes munkának nevezte azt, ha itt a parlamentben személyekről nem beszélünk. Nagy különbséget találok én abban, vajjon személyeskedünk-e vagy személyekről beszélünk. Mert a ki a közéletben működik, az mindig ki van téve annak, hogy az ő személyéről beszéljenek és midőn én most személyekről fogok beszélni, teszem ezt tárgyilag annyiban, hogy nem személyeskedem. Megmaradok a személyek iránti tisztelet mellett, de elmondom tárgyilag azt, a mi igaz, ha esetleg annak a személynek talán kellemetlen is. *(Tetszés és helyeslés a szélsőbalon.)*

Azt mondta az előttem szólott t. képviselő úr, Horváth Gyula t. képviselő úr beszédére reflectálva, hogy azt, vajjon bizonyos munkakörben egyes férfiak képességei a hozzájuk fűződő várakozásnak és a rájuk nehezedő kötelességeknek meg fognak-e felelni, ő bona fide fogadja mindig és csak utólag hoz birálatot. Az én meggyőződésem szerint a politikai életben, az állami igazgatás életében ez a lehető legrosszabb nézet, mert itt a férfiakról előre kell birálatot mondani és csak azután venni igénybe szolgálatukat. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Engedjen meg az előttem szólott képviselő úr, az nem szenved kétséget — más példa hamarjában nem jut eszembe — hogy ha nadrágot akarok magamnak varratni, nem megyek a csizmadiához és csak azután fogok mondani birálatot, hogy tud-e ő nadrágot varrni. *(Tetszés a szélsőbalon.)* A ki 25 éven át a mérnöki téren foglalkozott mindig és állandóan, az meggyőződésem szerint nem igen fog megfelelni kötelességének, ha őt pl. valami orvosi állásra nevezik ki. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Az állami életben igenis meg kell fontolni, vajjon valamely hivatalra alkalmazott egyén addigi életével, tanúlmányaival, tapasztalataival és működésével bebizonyította-e képességét vagy sem, mert ha ez nem történt, legjobb akarata, legjobb szorgalma daczára sem felelhet meg a rá várakozó kötelességnek. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Megengedheti magának egy magánember, hogy például gazdaságában nem alkalmaz végzett gazdatisztet, hanem alkalmaz egy végzett hivatalnokot vagy egy volt finánczot. De az állam ilyen kisérleteket nem tehet, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* mert az állam az illető hivatalnokot a közadókból fizeti és mert az állami hivatalok nem arra valók, hogy azokkal kisérletezzenek, hogy talán egyik vagy másik embernek személyes sympathiából kellemes, kényelmes helyzetet teremtsenek, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* hanem hogy arra hivatottsággal biró egyénekkel töltsék be az állásokat. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Engem a balsorsom azon kényszerhelyzetbe hozott gr. Pongrácz Károly és Horváth Gyula képviselő urak által, hogy személyekről szóljak és miután én magam Nyitramegyéből a választók szabad akaratából választott és nem a kormány által beliferált képviselő vagyok, hivatkozhatom rá, hogy jogom van az ottani viszonyokról a t. házat felvilágosítani a képviselők liferálása tekintetében. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

A nagytapolcsányi kerűletben a báró Stummer családnak van befolyása és volt mindig, de nem döntő, hiszen a mostani választásnál felhasznált minden megengedett és némelyek mondása szerint meg nem engedett eszközöket is és a többséget előteremteni még sem tudta. *(Derültség szélsőbalról.)* Sajátságos összejátszása, találkozása a véletlennek, hogy eddig az a befolyásos család, az a nagybirtokos — mert 44.000 holdas birtokot nagybirtoknak kell elismerni — eddig mindig a kormánypárti jelölt mellett fejtette ki minden buzgóságát és befolyását; és igaz, mondom, a véletlen találkozása, hogy minden választás után történt valami, a mi neki nagyon kellemes volt. *(Derültség a szélsőbalon.)* Vagy bárónak nevezték ki, vagy érdemrendet kapott, vagy két vejének adtak bárságot, de valami jóban mindig részesült. *(Derültség a szélsőbalon.)* Azt is tudjuk, hogy az egyiknek a hitbizományt igen sokáig ellenezte még Szilágyi Dezső igazság-

Digitized by Google

ügyminister úr is, de végre mégis megkapta ezt is. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Hogy a mostani választásnál a báró Stummerek nem állottak a belügyminister úr pártjára, annak különös localis oka van. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* Nyitramegye eddig mindig kormánypártiak által lévén képviselve, nem birt a maga javára semmit sem kieszközölni. Végre azonban feltűnt egy megyei közérdekké vált vasút kérdése. Ezen vasút nem játszik bele a Stummer bárók terveibe, ők tehát e nagy vasút ellen vannak és az ő pártjuk a megyei bizottmányban voksolt is — einundzwanzig Mann hoch — a vasút ellen. Ezóta a Stummer bárók ellenlábasai a megye vezérférfiainak, a főispánnak és az alispánnak és mert a vasút kérdése ily ellentétet fejlesztett ki, ezért voltak most is minden ellen, a mit a főispán és az alispán akart.

Kún Miklós: Tiszta politikai meggyőződés! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Mérey Lajos: Midőn azonban arra került a sor, hogy mégis jó volna a belügyminister urat Tapolcsányban megválasztatni, b. Stummerék azzal álltak elő, hogy nekik saját jelöltjök van, a ki véletlenül ügyvédjük, a ki szintén kormánypárti, kivéve, hogy a polgári házasságot ellenzi. Ekkor alkudozásokba bocsátkoztak és tudomásom szerint, de nálunk köztudomás szerint is az igazat nyiltan és férfiasan kimondva, a belügyminister urat illeti az az érdem, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy a jelöltségtől visszalépett, látván és Egyessy Géza úr által, ki Tapolcsányban járt, meggyőződvén, hogy tiszta választás útján bajos lesz a kerületet megkapni. Szomorú azonban, hogy ezen kormánypárt is megragadta a belügyminister érdekében mindazon eszközöket, melyek azelőtt járták a 15 évi Tisza-tatárjárás alatt. *(Derültség a szélsőbalon.)* Megtörtént most is, hogy az odavaló főbíró hirtelen beteg lett, hogy más járásból lehessen oda dirigálni egy főbirót, ki már szerzett érdemeket a korteskedés terén. Megint a véletlen találkozása azután, hogy a mint a belügyminister úr visszalépett, az a főbíró rögtön ismét egészséges lett. *(Derültség.)*

Tökéletesen igaz, hogy gr. Pongrácz Károly képviselőtársamat nem liferálta be sem b. Stummer, sem a főispán; hanem én ő rá hivatkozom, hogy a mit róla mondandó vagyok, az szóról-szóra úgy történt. *(Halljuk! Halljuk!)* Paktum akart létre jönni az ellenzék és a kormánypárt között a megyében és idősebb Ocskay Rudolf úrnál volt az illető tanácskozás, a melyen kijelentette az akkori főispán, hogyha az ellenzék beéri két képviselővel, akkor megengedi, hogy az a két képviselő megválasztassék. Sajnos, nálunk oly nyomorúltak a viszonyok, hogy az ellenzék ezt is győzelemnek vette és hajlandó volt ebbe beleegyezni. Ámde erre azt mondták az ellenzéknek: csak azon feltétel alatt kaptok képviselőket, ha én fogom megmondani, hogy kit választhattok. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Ebbe az ellenzék nem egyezett bele s akkor valamelyik előkelő kormánypárti férfiú azt mondotta: majd meglássátok rátok eresztjük a mi buldogjainkat — ez volt a szó — és majd megadjátok ti az árát, a mint meg is adtuk, mert mind a 11 kerületben kormánypárti lett a képviselő.

A vágujhelyi kerület jelöltje az akkor még mérsékelt ellenzéki, most nemzeti párti gr. Pongrácz Adolf vágujhelyi prépost volt, a ki méltán köztiszteletben részesülő férfiú, a ki a választás napján, 300—400 szavazati többséggel jött be a választási székhelyre, a kit azonban — a véletlen talán megint összejátszott — megbuktattak 200 voksnyi többséggel. A választási elnök, ha jól emlékszem, igen előkelő férfiú volt: Komárom mostani főispánja, Rudnay Béla. Nem mondom, hogy ezért kapta a főispánságot. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Gr. Pongácz Adolf népszerűségénél fogva mindig biztosan számíthatott arra, hogy megválasztják. Történt az az eset, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az egyik kerületben és ez volt a verbói kerület, gr. Pongrácz Károly mostani kerülete, második választásnak kellett lenni, mert a választás alkalmával, — azt mondják, hogy a Komlóssy úrnak nagy többsége volt — véletlenül kigyulladt egy ház és a választást bekellett szüntetni.

Gr. Károlyi Gábor: Be sok itt a véletlen! *(Derültség bal felől.)*

Mérey Lajos: A pótválasztásnál gróf Pongrácz Adolf, habár a kerület őt jelölte és meg akarta választani, méltó elkeseredésében a jelöltséget többé elfogadni nem akarta, hanem hogy békesség legyen, maga proponálta és a választók is elfogadták, hogy gr. Pongrácz Károly, mint pártonkívüli választassék meg. Megválasztatott tehát mint pártonkívüli; de nemsokára azután, talán néhány nap mulva, belépett a kormánypártba.

Polonyi Géza: Még írott reverzálist is adott! *(Mozgás)*

Mérey Lajos: Én a t. ház elbirálására bizom, hogy ez liferálás-e vagy sem? de az én nézetem szerint a nép akarata által ily minőségben megválasztva nem volt.

Gr. Károlyi Gábor: Kisül utoljára, hogy még az összeget is liferálták! *(Derültség bal felől.)*

Mérey Lajos: A törvényhatóságokról szóló törvény világosan azt mondja, hogy a főispán a megyékben a végrehajtó hatalom képviselője. Mindaz tehát, a mit a főispán tesz, azt a végrehajtó hatalom képviseletében teszi. A főispánnak

Digitized by Google

tettei képezik az általuk képviselt kormánynak leghívebb photographiáját. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Hiába szabadkozik a kormány, hiába hoznak fel bármilyen mentséget, az 1886: XXI. tcz. szerint a főispán csak a kormánynak felel, csak annak jelent, csak a kormány rendelkezései szerint intézkedik. A mit tehát a főispán tesz, annak elbirálásánál nemcsak őt, hanem a kormányt kell első sorban tekinteni. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Midőn Pázmándy Dénes t. képviselő úr nemrég az általános vitában fölemlítette hogy: néhány főispán alig tölt egy évben megyéje területén 5—6 vagy nyolcz napot, akkor a ministerelnök úr mentségül azt hozta fel, hogy nincsen olyan törvény, a mely szerint a főispán megyéje területén lenne köteles lakni.

Sajnos, igaz, hogy ilyen törvény ma már nincs. De én felkérem a ministerelnök úrnak, mert ő mondotta és most a belügyminister úrnak is figyelmét az 1886: XXI. tcz. 57 ik §-ára, mely a főispánról ezt mondja: »Megvizsgálja legalább egyszer évenként úgy a központi, mint a külltisztviselők hivatalos eljárását és ügykezelését a helyszinén, megtekinti, ha jónak látja« — persze soha sem látja jónak — »az alispán vagy a polgármesterhez érkezett rendeleteket, beadványokat s ezek alapján tett intézkedéseket. Ezenfelül megtekinti egyes községek hivatalos eljárását és ügykezelését«. Hát nézetem szerint az olyan főispán, a ki öt napot tölt egy évben vármegyéje területén, ezen kötelességnek nem felel meg. A t. belügyminister úrnak tudnia kell, hogy meg nem felel: férfias kötelessége tehát őt vagy figyelmeztetni, hogy a törvénynek eleget tegyen, vagy megköszönni szolgálatát.

Gr. Károlyi Gábor: Csapja el! *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mérey Lajos: T. ház! Igazsága van Miklós Gyula képviselőtársamnak, hogy bármily jó közigazgatási törvényt hoznak is, a közigazgatás addig nem lesz jó, a míg annak megfelelő férfiak nem fogják a közigazgatást vezetni, a közigazgatási teendőket teljesíteni; hanem akkor ne várják be az új törvényt, hanem tegyék meg azt, a mit az eddigi törvény is megenged. Ha az eddigi törvényt tiszteségesen, becsületesen végre fogják hajtani, sokkal jobb lesz a közigazgatás, mint a minő ma. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Hanem ha a vármegyékben, az 1883: I. törvényczikk csak akkor irányadó, ha azzal valami ellenzéki férfiút lehet discvalificalni, és akkor nem létezik, ha kormánypártról van szó; *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* ha a candidationalis jogot úgy gyakorolják, akár a megyékben, akár a szolgabirák a községekben, hogy candidálnak vakra akárkit, csak azt nem, a kit a nép meg akar választani, sőt, ha az történik, a mi nálunk meg is történt, hogy pl. előbb küldték vissza a pályázatot, mint a hogy a candidatio megtartatott, még pedig azon a czímen, hogy már elkésett, mert már más három lett candidálva: addig kár úgy beszélni, hogy csak a jövő fog jó igazgatást teremteni, mert ha jövőre is így járnak el, még rosszabb lesz az állapot, mint a minő most. Ma még megvan a remény, hogy az állapot jobb lehet, de ha napról-napra lábbal tiporják még ezt a hézagos törvényt is úgy, mint ma, akkor a belügyminister úr minden jóakarata dugába dől, mert a régi állapotok csak napról-napra rosszabbodni, de javúlni soha sem fognak. *(Úgy van! a szélső balon.)*

A megyékben, igaz, nagy az apathia. Sporzon Ernő képviselőtársam azt jelentette ki Nyitramegyéből, hogy a bizottságnak 600 tagja közül csak alig 40 vesz részt s ő ezért látja a mostani rendszert lejártnak és ezért véli, hogy a közigazgatás államosítása egy boldogabb országba fog minket vezetni. Szerintem alaposan téved a t. képviselő úr. És én felhívom az ő figyelmét arra, hogy miért üres Nyitramegye bizottsági üléseinek terme? Én is részt veszek 20 év óta a megyei életben és látom, hogy a bizottsági tagok választásánál minden olyan hivatalnok is fellép, kinek az 1886: XXI. törvényczikk 51. §-a alapján hivatalból van voksa. Ezek tehát kiszorítnak olyanokat, a kik érdeklődnének a közélet iránt. A járás persze inkább választja meg a saját szolgabiróját, főbiróját, árvaszéki elnökét, vagy ülnökét, mint a pressio nélküli embereket.

Nyitramegyében volt olyan időszak, hogy 37 jegyző volt benn a megyei bizottságban. Már most hogyan fogja a községi jegyző a saját főbiróját és alispánját ellenőrizni? De megtörtént az is, hogy az ellenzékről mindig azt hirdették, hogy nincs és mégis minden rendszabályt úgy hoztak meg, hogy ne is lehessen igazi becsületes nyílt tárgyalás, mert hiszen Sporzon képviselőtársam nagyon jól tudja, hogy meghozták a megyei szabályrendeletet, mely szerint senkinek sem szabad egy tárgyhoz többször, mint egyszer szólani. És mi történik? A t. kormánypárt szépen megvárja, hogy ki fog felszólalni. Felszólal valamely ellenzéki, akkor aztán neki mennek, ő nem beszélhet többet s nagy biztosan mindent megszavaznak. Legyen az ellenfél indítványa akármilyen jó, álljon az a politikától akármilyen távol, a legtöbb esetben csak azért nem engedték azt keresztül menni, mert az nem a kormánypártból jött. *(Igaz! Úgy van! a szélső balon.)*

A mostani főispán alatt kezdett élénkebb közélet nyilvánúlni a megye termében. Én tehát még nem mondok bírálatot, hanem bevárom az eredményt, ámbár már is kezdek félni tőle, hogy nem lesz jobb a réginél, ha csak nem követik épen a kormánypártnak buzgó tagjai, kiknek

Digitized by Google

egyike Sporzon Ernő képviselőtársam azt a jó példát, hogy hallgassuk meg egymást és ne éljünk rögtön a szabályrendelettel. Ha nem ezt az elvet fogják követni, hanem azt — és én azt állítom, hogy ez így van az egész országban mindenütt *(Igaz! Úgy van! a szélső balon.)* és nemcsak Nyitramegyében, hogy nem szabad egyszernél többet beszélni, legyen az indítvány bármily jó is, ha az az ellenzék részéről jön: akkor hirdessék bár a minister urak a legaranyosabb elveket, rántsanak bár kardot a legtisztább eljárások mellett, ha az ő főispánjaik, alispánjaik és többi hivatalnokaik úgy fognak eljárni mint eddig, akkor kárba vész minden, a régi, rossz slendrián meg less úgy, mint eddig volt.

Azt is felemlítette Sporzon Ernő t. képviselő társam, hogy a felvidéken az államkincstár alig depossedalt valakit s hogy alig, vagy talán egyáltalában nem volt erre eset. Ez nekem feltűnt és a mennyire időm engedte, utána jártam a dolognak, de csak két járásban szerezhettem meg az adatokat. Ezek szerint 1890-ben a nyitrai telekkönyvnél 61 esetben kért az államkincstár árverést és 28 esetben azt meg is tartotta. Galgóczon 13 esetben tette ezt. Két járásban tehát megtörtént egy éven belül, hogy 41 embert depossedaltak. Ezek szerint nem oly aranyosak ott az állapotok, hogy a képviselő úr azt állíthassa, hogy nálunk az államkincstár nem depossedal senkit. Többet mondok: tudomásom van oly esetről is, hogy a pénzügyministeriumban beadatott egy folyamodvány, melyben ki volt mutatva, hogy ezelőtt néhány évvel egyetlen egy jegyzőnek területén systematice árverezték el a birtokokat államkincstári tartozások miatt s azokat systematice vette meg, ha például 1000 forintra becsültettek, 80, vagy 150 forinton, vagy a jegyző, vagy a korcsmáros, vagy egy harmadik companista. *(Mozgás a szélső balon.)* Ez a panasz végigjárt minden forumot, hanem azért nem használt a folyamodás sehol, hanem az is igaz — ez is a véletlen találkozása — *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az illető jegyzőt agyonlőtték.

A meddig uraim az ilyen jegyzőnek akkora protectioja lesz, hogy ő neki mindent szabad tenni, csak jó kortes legyen, addig hozhatnak önök bármilyen jó közigazgatási törvényt, nem lesz üdvös, nem lesz czélja, nem lesz eredménye. *(Úgy van! a szélső balon.)* És miután én annak a pártnak tagjai közé vagyok szerencsés tartozni, a kik sem a kormány iránt bizalommal nem viseltetnek, sem azt a reményt nem táplálják, hogy az önök által kívánt közigazgatás jobb lesz, sőt meg vannak győződve arról, hogy a mostani kormánynak az eljárása addig míg nem jogosít bennünket azon reményre, hogy a közigazgatási közegeket a politikai korteskedéstől el fogják tiltani, a mit igen helyesen kívánt Miklós Gyula t. képviselőtársam, mondom miután ez irányban nem viseltetem bizalommal a belügyministerium költségvetését nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: Vietorisz Miklós képviselő úr kíván személyes kérdésben szólani.

Vietorisz Miklós: T. képviselőház! Személyesen ugyan megtámadva nem lettem; mivel azonban a vágújhelyi 1887. évi választásról is volt szó, engedje meg a t. ház, hogy erre nézve röviden nyilatkozhassam.

A mit Mérey Lajos képviselőtársam és t. barátom gróf Pongrácz Adolf vágújhelyi prépostról mondott, ahhoz én teljesen hozzájárúlok. Gróf Pongrácz Adolfnak nálam nagyobb tisztelője nincsen; ez azonban ki nem zárhatja azt, hogy én elvi álláspontomnál fogva vele szemben jelöltül fel ne lépjek.

A mi már a választást illeti, a mit Mérey Lajos t. képviselőtársam tovább mondott, igen sajnálom, hogy megyebeli ember, a kinek a tényeket tényleg ismerni kellene; azt, a mi történt, másként állítja oda, mint a hogy valóban volt. Vágújhelyen csak 80 ember nem szavazott, tehát heves választás volt. Méltóztatik tudni, hogy minden kerületben vannak választók, a kik nem biztosak. Minden kerületben van ilyen. Ezeket a nem biztos választókat úgy az ellenpárt, mint az én pártom, előzetesen, a választás előtt, hétfőn éjszakára behoztuk. *(Derültség.)*

Pongrácz Adolf gróf a Vágújhely mellett fekvő Mnesicz községben, ott lakó öcscsénél tartotta őket, én lakóhelyemen, Vágújhelyen. Tényleg úgy állt a dolog, hogy én a választás előtt való napon 100 szavazat-többségre számítottam biztossággal, és nem áll az, mit Mérey Lajos t. képviselőtársam mond, hogy a választás előtt gr. Pongrácz Adolf, akkor mérsékelt ellenzéki jelöltnek 400 szavazattöbbsége lett volna, a választás napján pedig nekem volt 200 szavazattöbbségem. Tényleg én 102 szavazattöbbséggel lettem megválasztva. A mi azt illeti, hogy a választásnál elütöttek volna valakit a szavazattól, ez is megtörtént, de ezek száma, úgy emlékszem a harmincznégyet, vagy harminczötöt túl nem haladta. Ezeket óhajtottam megmondani.

Gr. Pongrácz Károly: 36 volt, én bizalmi férfiú voltam.

Elnök: Gróf Pongrácz Károly képviselő úr kíván személyes kérdésben szólani.

Gr. Pongrácz Károly: Személyes kérdésben kérek szót, t. ház, igen rövid leszek. *(Halljuk!)*

Mérey Lajos képviselő úrnak az az állítása, hogy engem a vágújhelyi prépost gróf Pongrácz Adolf rokonom liferált volna ide, a

Digitized by Google

valóságnak meg nem felel. *(Halljuk! Halljuk! Mozgás a szélsőbalon.)* Röviden el fogom mondani, hogy miképen jöttem ide a házba és látni fogják t. képviselőtársaim, hogy szóról-szóra inventio az, a mit a képviselő úr mondott.

Igen jól tudják a t. ház tagjai, hogy Verbón az antisemita mozgalmak idején Komlóssy Ferencz lépett fel képviselőjelöltül antisemiták részéről. A választás folyama alatt Verbó városát felgyújtották, a választás be lett szüntetve és új választás kihirdetve. Akkor fel lettem szólítva gr. Gyürky Ábrahám akkori főispán által, hogy helyreállítandó a kerületben az egyetértést a vallásfelekezetek közt, lépjek fel mint pártonkívüli jelölt, mert bennem mindkét fél compromittálni kész. Erre ülés tartatott Verbón, mindkét párt megjelent és engem egyhangulag, mint pártonkívüli jelöltet acceptáltak. Így lettem, mint pártonkívüli jelölt nem gr. Pongrácz Adolf által ide beliferálva, hanem a választók által egyhangúlag megválasztva. *(Felkiáltások a szélső balon: mint pártonkívüli!)*

Arra a kérdésre, hogy hogyan léptem a pártonkívüliségből a kormánypártba, szintén felelek. Nem tettem saját szakállamra, hanem megkérdeztem választóimnak arra hivatott tagjait és miután azok azt találták, hogy a hazának több hasznot hajtok itt, mint a meddő pártonkívüliségben, épen az ő érdekük szemelőtt tartásával csatlakoztam a szabadelvű párthoz.

Ugron Gábor: A compromissum után nem lehetett.

Gr. Pongrácz Károly: Hogy a választók velem egyetértenek, bebizonyúlt abból, hogy az új választásnál egyhangúlag megválasztottak. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Állítása tehát tisztára valótlan. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: A ministerelnök úr kíván előterjesztést tenni.

Wekerle Sándor ministerelnök: T. ház! A kincstár és Körmöczbánya főbányaváros közti birtokcserére vonatkozó jelentésemet, nemkülönben a horvát-szlavonországi gyógyfürdőkön emelendő épületek ideiglenes adómentességéről szóló törvényjavaslatot azon kérelemmel vagyok bátor beterjeszteni, hogy azokat a pénzügyi bizottsághoz méltóztassék utasítani.

Elnök: A beadott jelentés és törvényjavaslat ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és a pénzügyi bizottsághoz utasíttatnak.

Van szerencsém bejelenteni, hogy a holnapi ülés végén, mint interpellatios napon, gróf Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi minister úr válaszolni fog Várady Károly és Vajay István képviselő urak előterjesztett interpellatiojára.

Egyébiránt a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre kitűzöm az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatását és pedig a belügyi tárcza költségvetésének első tételét. Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 10 perczkor.)

Digitized by Google

134. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 14-én, szombaton

Gr. Andrássy Tivadar elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása (belügyi tárcza). — Vallás- és közoktatásügyi minister válasza Várady Károly interpellatiojára a magyar nemzeti muzeumban előfordúlt rendellenességek tárgyában. — Ugyancsak az ő válasza Vajay István interpellatiojára az elkeresztelési rendelet, továbbá Ivánkovics János osztálytanácsossá való kineveztetése s végül a vallás- és tanúlmányi alapot ellenőrző bizottság tárgyában. — Polónyi Géza felszólalása a kérdés feltevésére vonatkozólag. — A vallás- és közoktatásügyi minister válaszainak tudomásúl vétele. — Földmívelésügyi minister benyujtja a Győr-Mosony vármegye szigetközi érdekeltségnek ármentesítési társulattá történt megalakúlásáról szóló jelentését. — A közgazdasági bizottság jelentése a ragadós tüdőlob kiirtására vonatkozó törvényjavaslatra vonatkozólag. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Tisza Lajos, Hieronymi Károly, b. Fejérváry Géza, gr. Csáky Albin, gr. Bethlen András, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat gróf Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Bernáth Dezső fogja jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a január hó 13-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Következik az időközben beérkezett kérvények bemutatása, méltóztassék meghallgatni.

Bernáth Dezső jegyző *(olvassa):* a szegzárdi pénzügyigazgatóság fogalmazói karának Boda Vilmos, —

a lőcsei kir. törvényszék telekkönyvi tisztviselőinek gr. Csáky Kálmán, —

a lugosi kir. pénzügyigazgatóság fogalmazói személyzetének Szende Béla, —

a nagyváradi törvényszék és hozzátartozó járásbíróságok telekkönyvi tisztviselőinek Markovits Kálmán, —

a hajdúböszörményi kir. járásbíróság telekkönyvi tisztviselőinek Szinay Gyula orsz. képviselő által beadott kérvényét, az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról szóló törvényjavaslat módosítása tárgyában.

Elnök: Mindezen kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincs. Következik az indítvány- és interpellatios könyv felolvasása.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítvány-könyvben újabb bejegyzés nincs. Az interpellatios könyvben azonban a következő újabb bejegyzés van: 1893, jannár 13-án. Boda Vilmos: A szegzárdi fogyasztási és ital-adó bérbeadása tárgyában a ministerelnök úrhoz, mint pénzügyministerhez.

Digitized by Google

Elnök: Az interpellatio a szokott időben az ülés végén fog megtétetni.

Következik a napirend: az 1893. évi állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása és pedig a belügyi tárcza költségvetése. Szólásra ki következik?

Bernáth Dezső jegyző: Ernuszt Kelemen!

Ernuszt Kelemen: T. ház! Röviden akarok felszólalni, hogy az igen t. belügyminister úr figyelmét oly viszonyokra tereljem, melyek ugyan localisaknak látszanak, mivel Vasmegyében történtek, de — a mint a t. ház felszólalásom folyamán tapasztalni fogja — mégis országos érdekűek is és így megfelelhessek két kötelességnek, melyek egymást kiegészítik.

Röviden szólalok fel, bármily fontosnak tartom is e tárczát. Magam is valamikor főispán voltam és most is lehetőleg részt veszek minden bizottságban: nem tartozom azok közé, a kiket a minap Sporzon t. barátom ecsetelt, hanem elég alkalmam van a jelen rendszer miseriait igen jól megismerni. Tudom, hogy a közönség méltányos panaszai részben tintaözönbe fúlnak, részben megakadnak azon papirhalmazokban, melyek ide-oda vándorolnak, ki nem elégítik senki igényeit, hanem megakasztanak mindent. *(Úgy van! balfelől.)*

De minthogy ezek tudatától úgyis mindnyájan át vagyunk hatva, és mindnyájan kívánunk e téren változást, e kérdés pedig különben is kellőleg volt itt illustralva: nem untatom e dolgokkal a t. házat. De engem Horváth Gyula t. barátom tegnapi beszédében — megvallom — megdöbbentett az, a mit ő az erdélyi csendőrviszonyokról mondott, a mely viszonyokban én az államérdekek és jogok aláásását látom. *(Úgy van! balfelől.)* Miután ezeket hallottuk az ország keleti részéről, legyen szabad átvezetnem a t. házat az ország ellenkező részére: nyugotra, oda, a hol Vas- és Zalamegye Ausztriával határos.

De mielőtt ezt tenném, Miklós Gyula t. képviselő úr tegnapi beszédjének némely pontjára kell reflectalnom; csak egyéni nézeteimet fejezvén ki, mert pártomban e nézeteket nem volt alkalmam előadni, de mégis abban a meggyőződésben, hogy számos más képviselőtársam nézetét is fogom tolmácsolni.

Nem mellőzhetem beszédének azon passusát, melylyel az ellenzéket apostrophálta és a mely természetesen engemet is érintett. Ide vágó megjegyzéseinek három részére kívánok felelni. Az egyikben igen szép szavakban ecsetelte, hogy mindenki ez országban magyar hazafi, mindenkiben magyar vér pezseg, s ne feltételezzünk róla és pártjáról oly érzelmeket, melyek a nemzeti érdeknek meg nem felelnek.

Igen szép és nemes dolog, soha másról rosszabbat fel nem tételezni, mint önmagunkról, de e szavakra én, mint régi gyakorlati ember, még sem fojthattam el egy kis mosolygást, mert tudom, hogy óriási különbség van az elmélet zöld reménynyel kecsegtető növénye és a hamuszínű gyakorlati élet között. Nem a jelenből fogok példákat felhozni annak igazolására, hogy milyen individualis nézetek lehetnek a hazaszeretetről, a szabadság fogalmáról. Hogy a személyeskedés gyanúja se érhessen s egészen tárgyilagosan szólhassak, visszatérek a múltra.

Sohasem láttam embert, a ki legalább előttem ne mondta volna magát jó magyarnak és szabadelvűnek. Ez így volt előbb is, mert az életben természetesen semmi új sincs. Tessék visszapillantani az ország történetére, nemcsak egyesek, de azon szomorú tényeket olvassuk országos történelmünk lapjain, hogy a törvényhozás faktorai között is oly eltérő nézetek voltak a magyar hazafiság tekintetében, hogy azokat kiengesztelni sehogy sem lehetett.

Gondoljanak vissza azon időre, midőn még V. Ferdinad czímkérdéséről volt szó, hogyan állott akkor a magyar felső rendek háza szemben az alsóházzal. Hét izenet sem tudta kapacitálni a magyarság fölfogásának, a történelmi, az államjognak helyes irányáról, míg utoljára maga a fejedelem meg nem oldotta ezt a kérdést. Emlékezzenek vissza a magyar nyelv kérdésére. Az még több izenetváltásba került és mindenki azok közül jó magyarnak, jó hazafianak tartotta magát.

Nem akarom felütni történelmünk utálatos lapjait, hanem emlékezzenek vissza bizonyos muszkavezetőkre az országban. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Így tehát egyénileg redukáljuk mi azt a gyakorlati életre és akkor másképen fogunk beszélni és megértjük, hogy az individualis fogalmaknak jogosúltsága van. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Így voltunk a szabadelvűség kérdésével is. Hogy ne untassam a t. házat, *(Halljuk! Halljuk!)* emlékezzenek vissza, mily éles ellentétek voltak, akár vallási, akár politikai szabadsági kérdésekben. Ha a jegegyenlőség kérdését érintjük, abból is azt tapasztaljuk, hogy egyéni felfogások vannak, lesznek és maradnak mindenkor és azok jogosúltságát tagadni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Azt mondja t. barátom másodszor, hogy a nemzeti kívánalmakból egy sincs, a melyet az ellenzék felsorolt és a melyet ő és t. elvtársai és barátai ne pártolnának. Épen akkor véletlenül nem volt alkalma hátratekinteni, házunk egy általam mélyen tisztelt tagja, gr. Andrássy Tivadar a fejével és a kezével tagadólag intett, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* hogy ő nem osztozik abban a nézetben, hogy mindazokat

Digitized by Google

a nemzeti érzületeket, a melyek részünkről említtetnek, ők mindnyájan osztják.

Igen természetes, hogy akkor mi ezen érzületeket annál inkább hangsúlyozzuk, mert ő maga mondja, hogy ez csak idő, alkalom és — az ő szavait akarom használni — a sorrend kérdése. Tehát az idő kérdése, midőn majdnem jubilálni fogjuk ezen kérdések sürgetését, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* akár a katonai igazságszolgáltatást, akár a magyar akadémiát.

Megint nem akarom mindazokat felhozni, hogy ne mondják, hogy abba a hibába estem, a melyet azután harmadszor állít, hogy miért jön mindig az ellenzék és sürgeti ezeket a kérdéseket és miért követeli mindig és miért akadályozza meg a reformokat.

A képviselő úr maga is hozzátette, hogy a magyar akadémia várhat, mert most a közigazgatás az első kérdés. De kérdem t. barátomat, nem lehet azt együtt megoldani? *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Csinálják jól, csinálják a nemzeti érdekeknek megfelelően és nem fogja ellenezni senki sem. Hogy ebben igazam van, mutatja ennek a parlamentnek gyakorlati élete.

Itt számos kérdést, de kivált a fontos valutarendezés kérdését, mely a legbonyolodottabbak közé tartozott, néhány nap alatt elintéztünk, mert az ellenzék a jóban és abban, a mi a közérdeknek szolgál, gáncsot nem keres soha. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Madarász József: Eredeti bűnben leledzenek!

Ernuszt Kelemen: Azt halljuk mindig, hogy ne alkalmatlankodjunk és ne vessük fel örökké ezen nemzeti kérdéseket a kardbojttól kezdve egész a közigazgatási kérdésekig. Engedje meg a t. képviselő úr, hogy áttérve első megjegyzésére, bár minden magyar emberről felteszem a hasonló érzelmeket, mert egy anya emlőjéből szívtuk a hazafiúi szeretetet; én mégis eltérő nézeten vagyok e kérdésben és azon nézethez csatlakozom, melyet Deák Ferencz szitt ki ezen emlőből. *(Halljuk! Halljuk!)* Mit mondott minduntalan Deák ennek a nemzetnek? Azt, hogy vigyázzatok és őrködjetek a nemzeti jogok felett féltékenyen, a mennyire csak lehet, mert megtanulhattátok a történelemből, hogy ha egyszer gyöngeségből elnézők voltatok valamely kérdésben, azonnal usualis kérdést csináltak ebből a mi jó barátaink, a kik azután találtak oly magyar embereket mint tanácsosokat, a kik szintén ugyanazon emlőből kellett, hogy szívják a hazaszeretetet. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

És ha ez így van, akkor engedjék meg, hogy minden jóravaló, erős meggyőződésből kiinduló magyar szabadelvű embernek kötelessége mindenkor, ha százszor jön az alkalom, ezt százszor felhozni; döngetni azokat a kapukat, a melyek mögött levők nem akarnak hallani; kötelessége minden magyar embernek így iparkodni felriasztani azokat, a kik álomkórban szenvednek és individualis temperamentumuk folytán azt hiszik, hogy ők a nemzet igaz érdekeinek képviselői, hogy ezen álmukból riadjanak fel, a mely őket a közös hazával együtt veszélybe sodorhatja. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Tartozom ezek felemlítésével, bár felszólalásomnak nem ez volt a czélja. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tulajdonképeni czélom az volt, hogy felhívjam a belügyminister úr figyelmét azon viszonyokra, melyek Vasmegyében, az ország nyugoti határán vannak. Röviden és szárazon fogom a tényeket felsorolni és azokból a consequentiakat a magam eszejárása szerint levonni, fölkérve t. képviselőtársaimat, hogy ezt legjobb meggyőződésük szerint szintén megtenni szíveskedjenek.

Vas- és Zalamegye a szomszéd Steierországtól kétféleképen van elzárva: szárazföld és a Mura által. A Mura vizétől a szomszéd steierek, kik megbecsülik a föld értékét, tehát jobb gazdák és a látszat szerint az állami jogokat és kötelességeket helyesebben fogják fel, mint nálunk; évenkint milliókba kerülő építkezésekkel megvédik magukat és ez által a vizet lezudítják a szomszédos Vas- és Zala vármegyébe, a hol az roppant rombolásokat és pusztításokat visz végbez. Ezt már több ízben fölhoztam magam is és 8—9 évvel azelőtt az akkori belügyministernek, Tisza Kálmánnak figyelmébe ajánlottam; de persze maradt minden a régiben. A víz elviszi földeinket most is, gyarapodik a szomszéd, apadunk mi és jajgatunk, legfeljebb ellenzékieskedünk, mint én is — haszon nélkül. *(Derültség balfelől.)*

A mi a száraz részt illeti, 1848 előtt az akkori kormányoknak volt annyi érzékük, hogy a helyzetet tarthatatlannak s az ország méltóságának meg nem felelőnek ismerték s kiküldöttek egy bizottságot, mely Ausztriával közösen hivatva volt ezen ügyet rendezni. Bekövetkeztek az 1848-iki események, ezek szétugrasztották a bizottságot, a mely bizottság működésének egyetlen eredménye az volt, hogy — miután azt az akkori szombathelyi püspök, Zichy gróf mindig jól tartotta — megvitte a magyar vendégszeretet hírét a steier atyafiaknak. De ennek az egész actusnak más maradványa nincs, mint azok a kőből faragott nagy oszlopok, melyek ott feküsznek s búsan várják, mikor indíttatnak el valahova.

Ez az egyik dolog. A másik, a mi nagyon furcsa, az, hogy Vasmegyének van ott egy pár száz hold földje, a mely nem érintkezik közvetlenül a határral, attól fél órányira van, s ha

Digitized by Google

ahhoz el akarunk jutni, steier földre kell lépnünk. Ez telekkönyvezve nincs, ezt nem adhatja el senki, és bár Magyarorsaágon van, de a steierok bírják. Ez olyan furcsa helyzet, hogy ha ez ember a térképbe belenéz, majdnem eszébe jut ehhez a komoly tárgyhoz nem illő operettejelenet, midőn — ha jól tudom — Blaubart birtokáról van szó a mappán s ott van egy pont, melyre, ha kérdezik, azt mondják, hogy az az birtoka. Így van ez itt is a térképen, ha nézzük, hogy micsoda folt: steier folt. Ez is figyelembe veendő.

Ott van pl. egy enclavénk, egy község, németül Sinnersdorf. Ez Vasmegyéhez tartozik, de hogy hozzájussunk, két kilométernyi utat kell tennünk Stejerben. Azonban azt a két kilométernyi utat Steierország soha sem csináltatja, mert nincs érdekében, hogy mi ezen legutolsó falunkba elérjünk.

Ezeket, mint tarthatatlan állapotokat voltam bátor röviden felsorolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi a lakosokat illeti, Vasmegyében vannak németek és vendek; ugyanazon nemzetiség, a mi a szomszéd országban van. Ezek takarékos emberek, a kik féltékenyeu őrzik birtokaikat, nehogy a szomszéd elszántsa. Már most micsoda fogalmuk van ezeknek az embereknek arról a magyar államról, a mely semmibe sem veszi a maga terűletét és mit sem tesz határainak kiigazítására.

Ezek a bonyolúlt viszonyok még kevésbbé alkalmasak arra, hogy vágyat érezzenek magukban a velünk való assimilatiora. Velünk magyar nyelven kell érintkezniök s igen sok alkalmatlanságot okoz az nekik, hogy magyar nyelven kapják a hivatalos iratokat.

Igy aztán hiába működik a megye terűletén megalakúlt Dunántúli Kultur-Egylet, ha a magyar állam ily kevéssé felel meg hivatásának, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* a midőn első sorban hivatása volna polgárai érdekének megőrzése.

Én abban a nézetben vagyok, t. ház, hogy ha a t. kormány meg fogja tenni mindazon lépéseket, melyek az állampolgároknak és a saját méltóságának érdekében nélkűlözhetlenek, ha magévá teszi azt a jelszót, melyet egy családja ennek az országnak a maga czímerébe felvett: »Jaj annak, a ki engem bánt.« Ha majd erre az álláspontra áll, a mint kötelessége is a magyar állam érdekében, akkor biztos vagyok, hogy a Lajthán túl sem fognak sem parlamentben, sem egyes körökben oly velleitások felűlkerekedni, a melyek ellentétesek Magyarország államiságával és a magyar nemzet érzelmeivel. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

Erre hívom fel a belügyminister úr figyelmét, a kit nemcsak személyesen tisztelek, de kinek működését a köztéren eddig is olyannak ismertem, a mely a legnagyobb elismerésre méltó. Kérem, hogy e viszonyokat kellő figyelemre méltatni szíveskedjék. Ez volt czélja felszólalásomnak. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Prileszky Tádé!

Prileszky Tádé: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)*

Beöthy Ákos: Halljuk a kormánypárti ellenzéket!

Prileszky Tádé: Nagy figyelemmel hallgattam a szebbnél szebb, kitűnő szónoklatokat és örült a lelkem, mert egy ideig azon hiszemben voltam, hogy majd ez által az ország erős, boldog, önálló független lesz. De sajnálom, csalódtam *(Halljuk! Halljuk!)* és ez engem arra a meggyőződésre vezetett, hogy a szebbnél-szebb szónoklatokkal, fejtegetésekkel, érvekkel, nézetekkel, szabadelvűséggel még a nemzetet nagygyá tenni nem lehet, hanem ezek adják meg az irányt, hogy miképen dolgozzunk. *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbalon: Nem igen szépen dolgoznak!)*

Hát jó, nem dolgozunk szépen. *(Derültség.)* De megengednek a t. képviselő urak, a ki végighallgatta heteken át ezeket a szónoklatokat, azt kellett tapasztalnia, hogy tulajdonkép itt véleménykülönbség nincs. Mindenik ugyanazt az egyet óhajtja: az ország javát, boldogítását, a nemzet nagyságát, jólétét, önállóságát, függetlenségét. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Mindenki ezt akarja. Miben van tehát köztünk a különbség? *(Halljuk! Halljuk!)* Én, a ki életemben igen sokat gondolkoztam már — sajnos, ezt magával hozza a kor — nagyon tűnődtem azon, hogy kitaláljam, mi hát köztünk a különbség? Madarász József t. barátom igen jól tudja, hogy én is olyan állhatatos pártember vagyok, mint ő. Deák Ferencz nekem mindig azt mondotta: »Barátom, azt a 67-iki kiegyezést mi nem azért csináltuk, hogy az maradjon 67-iki kiegyezés, *(Halljuk! Halljuk! bal felől.)* hanem, hogy megnyerjük az utat és módot, *(Zajos helyeslés és tetszés a baloldalon.)* felvilágosítsuk az országot, nagygyá tegyük a nemzetet; *(Zajos helyeslés és tetszés a baloldalon.)* mert azt, a mit el akarunk érni, nem decretumokkal érjük el, azt hiába czikkelyezzük be törvényekbe, az által a nemzet nagygyá nem lesz; ahhoz kitartó, fáradhatatlan szorgalom és becsületes munka szükségeltetik. *(Élénk helyeslés bal felől és felkiáltások: Jöjjön át ide! Derültség.)* Engedelmet kérek, nem megyek át. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Tudom, t. képviselő urak, hogy önök ugyanazt mondják, tudom, érzem. De hát én azon párthoz tartozom, a mely — bocsánatot kérek — egy kissé óvatosabb és mielőtt valamit tenni akarna, azon deák közmondást követi. »Quid valeant humeri, quid ferre

Digitized by Google

recusent.« *(Élénk tetszés a jobboldalon.)* Önök pedig t. képviselő urak, egy másik szintén igen szép közmondásnak hódolnak: »In rebus maguis et voluisse sat est.« *(Derültség és tetszés a jobboldalon.)* A t. szélsőbal pedig: »Laesa sperare liut, imo bonum est.« *(Élénk derültség és tetszés a jobboldalon.)* Ez köztünk a különbség. Egyet akarunk s azon buzgólkodunk mindnyájan. Hogy sikerülni fog-e vagy sem, az attól függ, menynyire leszünk képesek a nép kívánalmának megfelelni, ezt az országot fejleszteni, nagygyá és erőssé, az ország lakosságát meg elégedetté tenni és mennyire leszünk képesek ezt elérni a nélkül, hogy paragraphusokba iktassuk, a mit őszintén, szívből óhajtunk mindnyájan: az ország jólétét, önállóságát, függetlenségét. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Bocsánatot kérek t. képviselő urak, igen röviden fogok szólani a tárgyhoz. *(Halljuk! Halljuk!)*

Sok oldalról hallottam megtámadni a magyar tisztviselői kart. Megengedem, hogy lehetnek oly tisztviselők, a kik megérdemlik a gáncsot. De a tisztviselők nagy része, méltóztassanak megengedni, nemcsak a közigazgatási, hanem kivált a pénzügyi téren nagyon megérdemli a köztiszteletet. Ők-e az okai annak, hogy nem képesek eleget tenni azon kívánalmaknak, melyeknek teljesítését a közönség tőlük jogosan várja? Nem ők ennek az okai, hanem ennek a rendszer az oka. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Méltóztassék akárkinek felállani e házban, a ki képes volna nekem megmondani, hogy hány 100.000 §-al kormányozzák az országot. *(Zajos tetszés a baloldalon.)* Van-e, a ki ezeket tudja? Nem találkozunk-e oly szabályrendeletekkel, a melyek alkotásánál . . . *(Egy hang balról: Sok papirost és tintát fogyasztanak!)* . . . találkozunk oly szabályrendeletekkel, melyek alkotásánál — mert én is megyei bizottsági tag voltam és helyeslem t. barátom mondását — bizony igen sok papirost és tintát fogyasztanak. De igen kevés látszatja van a dolognak; nem is lehet látszatja, mikor egy alispánnak 50—60.000 száma van. *(Egy hang a szélsőbalon: Csinálják!)* Ha nem csinálnák, nem volna! *(Nagy derültség.)* Egy szolgabírónak, a kit személyesen ismerek és a ki reggeli 6 órától esti 10 óráig a bureauban van, *(Egy hang a szélsőbalon: Olyan szolgabíró nincs!)* 36 főkönyvet kell vezetni, ezt is csinálja s azonkivül 40.000 száma van, mert az ország határszélén van, hol több a dolog. Lehetetlen azt megkövetelni egy embertől, hogy ennek képes legyen megfelelni, mert ez nem lehetséges s én egy kéréssel járulok a t. belügyminister úrhoz, legyen oly szíves ministeriumának meghagyni, hogy újabb szabályrendeleteket ne csináljon. *(Nagy derültség bal felől.)* Másodszor pedig igen kérem a t. minister urat s bízom benne, mert tapasztaltam, hogy ő oly úri ember, a ki magyarúl tud gondolkodni, *(Tetszés és éljenzés a baloldalon.)* a magyar ember gondolkodásmódjára csináljon nekünk egy közigazgatási törvényt, de olyat, melyet minden ember megértsen *(Helyeslés a baloldalon.)* s akkor, ha a szakaszoknak ez özöne elmúlik ez országról s e bureaucratia, a mely képes volna egy római birodalmat tönkretenni, megszűnik, nem lesz okunk panaszra. Miért? Azért, mert akkor az az ellenőrzés, mely most absolute lehetetlen, lehetséges lesz. Én tehát bízom a t. minister úrban s tudom, hogy ő egészen át van hatva e nézetek helyességétől: elvárom tőle az új törvényt, addig pedig új §-okat ne csináljon. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Bernáth Dezső jegyző: Kemény Pál!

Kemény Pál: T. ház! *(Halljuk!)* Én is, miként Ernuszt Kelemen tisztelt képviselőtársam, azzal kezdem felszólalásomat, hogy közigazgatásunk miseriái annyira ismeretesek előttünk és a t. ház minden tagja előtt, hogy ezekről bővebb vitát kezdeni s ezeket minden oldalról megvilágítani a valóságos helyzethez képest talán majdnem felesleges. Épen azért, mert én erről meg vagyok győződve és óhajtom azt, hogy az igen t. kormány minél előbb abban a helyzetben legyen, hogy ezen nyomorúságos állapoton segítsen, nem fogok hosszú beszédet tartani, hanem egy rövid megjegyzésre fogok szoritkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Első sorban őszinte örömmel hallom a t. túloldal részéről Prileszky Tádé képviselőtársamnak azon elvi jelentőségű és nagyfontosságú enuntiatioját, a mely a történelmi igazsággal teljesen megegyező, hogy a 67-es kiegyezést Deák Ferencz útnak és módnak találta ki és nem örökké fennmaradó intézménynek, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* a mint azt alig pár hónapja a túloldalról hangoztatták és feltüntették; nem oly intézménynek, mint a minőnek azt a t. ministerelnök úr jelentette ki, hogy azt sem bővíteni, sem szűkíteni nem hagyja, hanem oly intézményt teremtett, a melyben a fokozatos fejlődés nemzetünk boldogságához, végre a mint t. képviselőtársam kifejezte, nemzetünk függetlenségének kivívásához is el kell jutnunk. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Ezen kifejtés után, megvallom, zavarban vagyok; ha ezen érzelmek dominálnak ott a túlsó oldalon, nagyon csodálom, hogy miért nem jönnek át, vagy ezen oldal miért nincsen ott . . . .

Prileszky Tádé: Csak maradjanak ott! *(Derültség jobb felől.)*

Kemény Pál: . . . hogy Deák Ferencz szelleméhez, a Deák Ferencz által hangoztatott

Digitized by Google

elvekhez híven kezeltessék az 1867-iki kiegyezés.

A második megjegyzésem Prileszky Tádé t. képviselőtársamnak a közigazgatási rendszerre tett észrevételeire vonatkozik, nevezetesen azon megjegyzésére, hogy közigazgatásunknak minden baját ő a szerencsétlen rendszerben keresi. Igen helyesen jegyezte meg, hogy azokat a numerusokat csinálni kell. Felszólalásom tulajdonképeni tárgyára térve át, ki fogom mutatni igen tisztelt képviselőtársamnak, hogyan készíttetnek ezen numerusok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tegnap Horváth Gyula és Miklós Gyula képviselőtársaim igazán a valóságnak megfelelően jelezték közegészségügyünknek szomorú helyzetét, — közegészségügyünknek, a mennyiben az emberi egészségre vonatkozik, mert szomorú dolog, hogy bár az állategészségügyet illetőleg is sok még a kivánni való, de az állategészségügy Magyarországon sokkal jobb helyzetben van, mint az emberi egészségre vonatkozó közegészségügyi administratio. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha meghallják, hogy egy községben körömfájás vagy szájfájás ütött ki, azonnal megjelenik ott a megyei állatorvos, azonnal határzárt csinál és egész járásokra nézve hónapokig feltartóztatja a közlekedést, megzavarja a forgalmat, óriási károkat okozva közgazdasági tekintetben; vásárokra nem engedik a marhát, úgy, hogy az a nyomorúlt nép ezen úgynevezett hivatalos intézkedés folytán százakkal és százakkal károsodik.

Kitörhet a diphteritis, uralkodhatnak a kórságos járványok az emberek között, ezek elfojtására nem nyújt a törvény módot a rendszer miatt, de különösen a miatt, mert magának a belügyministeriumnak administrativ intézkedései is olyanok voltak legalább a múltban, hogy mesterségesen is elősegítették közegészségügyünk hanyatlását. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egy példát hozok fel; kényszerűségből teszem, mert magában a ministeriumban ezen ügyet, daczára annak, hogy már harmadízben lett felterjesztve, épen tegnapelőtt győződtem meg, dülőre vezetni már nem lehet. Az egyik a következő. *(Halljuk!)*

Zirczen rendszeresítve van járásorvosi és körorvosi állás, a járásorvosnak 450 frt, a körorvosnak 300 a fizetése. Az utóbbi évtized alatt felváltva volt 5 járás-, illetve körorvosunk, de 2—3 hónap mulva valamennyi megszökött, mert az a specialis helyzet van ott, hogy az uradalom tart egy jónevű orvost, a ki a magán patienturát a kezében tartja.

A hivatalos orvosnak e miatt egyéb jövedelme, mint a hivatalos járandósága nincs. Mit csinál tehát az érdekeltség? A vármegye közgyűlésén felveti a kérdést, hogy miután a járási és körorvos számára az existentia biztosítva nincs, kérelmezze a fizetés egyesítését. A közgyűlés meggyőződvén a kérelem helyes voltáról, elfogadja a javaslatot és elhatározza, hogy a járási orvos teljesítse a körorvos teendőit is helyben és miután egyéb javadalma nincs, a körorvosnak 300 forintnyi járadékát is húzza a járási orvos. Ez a határozat nagyon természetesen fiatal embereket csalt oda, kik 2—3 hónapig működtek ott abban a reményben, hogy a megye ezen határozata érvényre jut és valami existentiára szert tehetnek; de 2—3 hónap mulva megszöktek, mert azt látták, hogy a megye nem tudja a honorariumot kieszközölni, mert a belügyministerium a megye felterjesztését nem hagyta jóvá, azt mondván, hogy a két állás subalternus egymással szemben, a járásorvos felettese a körorvosnak. Igy évekig húzódott ez az ügy, természetesen sem járásorvosunk, sem körorvosunk nem volt, holott a kerület 38.000 lakosból áll.

Az érdekeltség, az összes intelligentia, az összes polgárok által aláírt felterjesztés intéztetett újból a belügyministerhez, kifejtették, hogy a specialis helyi viszonyok olyanok, hogy lehetetlen másként közegészségügyünket a törvény értelmében megvédelmeznünk. Ezt a felterjesztésünket a ministerium ismét hosszú idő után visszaküldte, mint teljesíthetetlent. Utasíttatott azonban folytonosan a szolgabíró, hogy ujságokban, szaklapokban hirdessen pályázatot. Ezek a pályázati költségek már jó nagy összegre rúgnak fel. Mikor elmúlt bizonyos idő, harmadszor terjesztették fel az ügyet a ministeriumhoz, kijelentve, hogy semmi felelősséget az alispán nem vállalhat Zircz járás közegészségügyeire nézve, mert a specialis viszonyok miatt nem tud embert fogni sem az egyik, sem a másik állásra; ismét visszajött azzal, hogy a kérelem nem teljesíthető. Tegnap voltam bátor és fenn voltam a ministeriumban, megkérdezve, hogy mi történik? Azt az útasítást kaptam, hogy terjeszszék fel még egyszer.

Igy keletkeznek azok a számok. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Ezek veszik el a közigazgatási tisztviselők idejét; ezek azon momentumok, melyek nem a törvény tulajdonképeni szellemét, hanem a paragraphusok száraz betüjét akarják szolgálni. Ez az egyik momentum, mely közigazgatásunk rákfenéjét képezi.

Azt a kérelmet terjesztem az igen t. belügyminister úr elé, mert ez az ügy fel fog jönni ismét, tudom; ha felkövetkezik, azzal az igaz, odaadó jóakarattal, melyet tárczájának elvállalása alkalmával enuntiált, tekintsen bele azokba az actákba és intézze el ezt az ügyet végre úgy, hogy a 38.000 lélekből álló járásnak legyen közegészségügyi organuma, mert meg lehet, tavaszszal eljön a kolera, a diphteritis

Digitized by Google

minden évben megjelenik és akkor óriásiak lesznek azok az áldozatok, miket az administráló legfőbb hatóság felesleges scrupulusa miatt a járás népe hozni kénytelen.

Ezt akartam az igen t. belügyminister úrnak elmondani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hieronymi Károly belügyminister: *(Halljuk! Halljuk!)* T. képviselőház! A tegnapi nap folyamán és a mai napon a belügyi tárcza költségvetésének tárgyalása alkalmával nagyon kevés szó volt magáról a tételről, mely megszavazás tárgyát képezi. Foglalkoztak némelyek, kevesebbet az én személyemmel és tetteimmel, de annál több felszólalás volt, a mely vonatkozott közigazgatási bajainkra és különösen közigazgatási bajainkra a múltban. Méltóztassék megengedni, hogy először beszéljek azokról, a mik személyemre és tetteimre vonatkoznak, mert azokkal aránylag rövidebben végezhetek és azután térjek át általában azokra, a mik a közigazgatás bajairól a házban tegnap és ma elmondattak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Horváth Gyula t. barátom először képességeimet, jóakaratomat, szorgalmamat érdemen túl emelte ki és azután concludált arra, hogy mindenre való lehetek, csak erre a helyre nem.

T. ház! Már egy múlt alkalommal bátor voltam erre nézve kijelenteni, hogy a dolog természete szerint nem lehet erre más válaszom, mint az, hogy méltóztassék egy kis türelemmel lenni és méltóztassék engem tevékenységem alapján megbírálni. *(Helyeslés és tetszés.)* Tőle, mint politikai ellenfelemtől előleges bizalmat sem nem kértem, sem azt, hogy nekem bizalmat nem előlegez, neki rossz néven nem vehetem, de megkövetelhetem azt a méltányosságot, hogy engem csak tetteim alapján ítéljen meg. *(Helyeslés és tetszés.)*

Kapcsolatosan azokkal, a miket rám nézve elmondott és a mikre ezekben röviden reflectáltam, hibáztatta — és ez vonatkozik egyedül eddigi tényeimre — hibáztatta azt, hogy munkatársaimúl, államtitkárokúl gr. Andrássy Gyula és b. Jósika Samu urakat kértem fel. Azért, hogy munkatársaimúl kiket választok, a felelősség kizárólag engem terhel, ezt a felelősséget kizárólag én viselem és követelem is magamnak. De ennek aztán természetes következése az is, hogy méltóztassék abban nekem szabad kezet adni, méltóztassék ezt tökéletesen rám bízni; ezen urak tevékenységeért is én leszek felelős. *(Helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

A mi egyébiránt specialiter gr. Andrássy Gyulát illeti, nekem azelőtt is nagy véleményem volt az ő tehetségeiről, de azon rövid idő alatt, hogy együtt működöm vele, úgy képessége, valamint szorgalma és ítélő tehetségének megbízhatósága tekintetében véleményem csak gyarapodott és én örülök, hogy őt munkatársamúl megnyertem. *(Tetszés a jobboldalon.)* Meg vagyok győződve, hogy ugyanezt a tapasztalást fogom tenni b. Jósika Samu úrról, mert vele szemben az az ellenvetés sem áll, melyet Horváth Gyula képviselő úr gr. Andrássy Gyulával szemben felemlített, hogy t. i. közszolgálatban nem állott volna; hisz maga Horváth Gyula t. képviselő úr elismerte, hogy közszolgálatban állott. Ezért tehát az a kifogás sem állhat, hogy e téren ujoncz volna.

Ezzel bevégeztem volna ezen személyes vonatkozásokat és csak egy tekintetben kívánok még erre visszatérni, a mennyiben azt kérdezte tőlem t. képviselőtársam — pardon, t. képviselő úr, mert hisz én nem vagyok képviselő *(Derültség.)* — azt kérdezte tőlem a t. képviselő úr, hogy tulajdonképen szeretné tudni, hogyan készítjük mi a reformjavaslatokat, melyeknek elkészítésére egyébiránt ő engem képesítettnek nem tart.

T. ház! Szívesen nyilatkozom e tekintetben; újat ugyan mondani nem fogok, de megvagyok győződve, hogy helyesen másként eljárni nem lehet. *(Halljuk!)* T. ház! Mindig úgy tapasztaltam és úgy vagyok ma is meggyőződve inkább mint valaha, hogy nagy, szerves törvényjavaslatokat, nálunk legalább, a gremialis tisztviselőkkel egyedül előkészíttetni nem lehet, mert mi nem rendelkezünk a tisztviselőknek olyan fölös számával, mint a milyennel pl. Poroszországban egy ministerium rendelkezik, a hol minden egyes nagy kérdés tanúlmányozására és előkészítésére véglegesen alkalmazott tisztviselőket hoznak be. Nálunk sokkal szűkebbre vannak megszabva a személyzeti keretek, semhogy a gremialis tisztviselőktől azt lehetne kívánni, hogy a folyó ügyek nagy halmaza mellett nagy, szerves, codificatorius munkákat is végezzenek. Lehetetlen ezen gremialis tisztviselőknek, kik az administratio mindennapi bajaival foglalkoznak és ennélfogva annak gyakorlati hiányait és bajait ismerik, közreműködését nélkülözni; én sem akarom nélkülözni és bevonom őket e codificatorius munkákba, de némely törvényeknek sok munkát és időt igénylő előkészítését, szerkesztését és szövegezését egyedül csak a gremialis tisztviselőkre bízni akarni nagy hiba volna. Hiszen, t. ház, előttem megpróbálták ezt. Akkor, midőn a próba történt, kételyeim voltak, hogy ez czélra vezet-e; az eredmény igazolta kételyeimet és azért én nem szándékozom ugyanabba a hibába esni.

A mi specialiter ezen reformjavaslatokat illeti, a kormány általános programmjából méltóztatott tudomást szerezni arról, hogy a kormány legelőször is a közigazgatási bíróságra vonatkozó javaslatot szándékozik előterjeszteni és

Digitized by Google

azért első sorban ennek előkészítésével foglalkoztam. Találtam a ministeriumban erről tervezetet, a mely most van átdolgozás alatt. A munka javarészével már elkészültem, úgy, hogy a menynyiben a belügyministeriumról van szó, a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslat aránylag igen rövid idő alatt készen fog állani. *(Helyeslés.)* Meggyőződtem aztán arról, hogy nemcsak azért, mert az ellenzék a garantialis javaslatokat kívánja, hanem azért is, a mit nagyon helyesen Miklós Gyula barátom tegnap elmondott és a mit a mindennapi tapasztalás a ministeriumban igazol, mert elsőrangú szükség a most létező fegyelmi törvénynek mielőbbi megváltoztatása. *(Helyeslés.)* Meggyőződtem, hogy erre szükség van a következő okokból: először, mert maga a törvény szövegezése nem elég világos, nem elég határozottan állapítja meg az eljárási módot és ennélfogva számos fegyelmi ügynek elhurczolása és időn túl való elhuzódása lehetséges; másodszor nem felel meg sem azon szempontból, hogy fegyelmi vétség esetén az illetőt elég rövid idő alatt feleletre lehessen vonni, sem azon irányban, hogy az illető egyénnek azon biztosítékokat nyújtsa, a melyek minden tekintetben kívánatosak. *(Helyeslés.)* Erre vezetett engem az a rövid tapasztalat, a melyet a belügyministeriumban szereztem és ennélfogva, mihelyt a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslattal elkészülök, azonnal a fegyelmi törvény revisiojáról fogok gondoskodni *(Helyeslés.)* és e sorrend szerint fogom ezen törvényjavaslatokat a t. háznak benyújtani. *(Helyeslés.)*

A kormány programmjának megfelelően ezen törvénykészítési munkák befejezése után a községi törvény fog napirendre kerülni. E tekintetben mindenekelőtt azt kell konstatálnom, hogy az a szükséges statisztikai anyag, a melynek alapján a községi törvény készítésénél el lehet indúlni, nem áll rendelkezésre. Kénytelen vagyok ezt konstatálni, nehogy a községi törvény elkészítésére szükséges hosszabb idő nekem rovassék fel. Hiszen kétséget nem szenved, hogy a községek rendezése egyúttal pénzügyi feladat. A községek háztartásának rendezése annyira belevág a községek rendezéséről szóló törvénybe, hogy ehhez a községek háztartására és adózási viszonyaira kiterjedő alapos tanúlmány nélkül hozzáfogni helyes nem volna *(Általános helyeslés.)* Azért, midőn az erre szükséges adatoknak megszerzésére megtettem a kellő lépéseket, azzal egyidejűleg előkészítettem a községi törvény revisiojára vonatkozó alapelvek kidolgozását is és ebben a tekintetben is nem megvetendő anyag áll rendelkezésemre.

Azon általános érdeklődésnél fogva, mely az administratio reformjára vonatkozó javaslatunk iránt nyilvánúl, kötelességemnek tartottam ezen általános tájékoztatást előadni s úgy hiszem, azt is igazoltnak fogja a t. ház találni, hogy én azon elveknek kifejtésébe, a melyek ama törvényjavaslatokban érvényesülni fognak, most bele nem megyek, *(Helyeslés jobb felől.)* mert ez csak concret javaslatok alapján van helyén. *(Általános helyeslés.)*

Szó volt a háznak különböző padjairól administrationk állapotáról és bajairól és itt első sorban Horváth Gyula t. barátomnak egy kijelentésével kell foglalkoznom. Ő első sorban azt állította oda administrationk javításának egyik postulatumaként, hogy a főispánok közül többen elmozdíttassanak. Mielőtt e kérdésre tüzetesen rátérnék, egy észrevételem van. Nem hagyhatom ugyanis megjegyzés nélkül azt az alaphangot, a melyet a főispáni karról Horváth Gyula t. barátom használt. *(Felkiáltások bal felől: Jogosan! Mozgás a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Károlyi Gábor: Discreditált emberek!

Madarász József: Törlendők! *(Halljuk! Halljuk! Mozgás a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Hieronymi Károly belügyminister: T. ház! Először is megjegyzem, hogy nem akarom és nem is lehetne azt tagadni, hogy egy annyi főből álló testületben, mint a minő a főispáni kar, ne lehetnének egyesek, a kik ellen akár Horváth Gyulának, akár más képviselő úrnak kifogása ne lehetne.

Polónyi Géza: Maga az intézmény rossz. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Hieronymi Károly belügyminister: Erre is visszatérek, az intézményről is fogok szólani, sőt tovább megyek és azt sem akarom egyáltalán tagadni, mintha nem látnám lehetőnek, hogy egyik-másik főispán szolgálatát részemről megköszönjem. *(Élénk helyeslés bal felől.)* De azért, t. ház, nem hallgathatom el azt és úgy hiszem, tökéletesen megfelel az igazságnak, hogy a főispáni karban vannak kitűnő férfiak, *(Általános helyeslés.)* a kiknek munkálkodása az önzetlen hazafias tetteknek szakadatlan lánczolata. *(Úgy van! jobb felől.)* Azért, midőn akár Horváth Gyula t. képviselő úr, akár más valaki egyes főispánok ellen kifogást vélt tehetni, nem tartom helyesnek, hogy az egész karról általánosságban megnevezés nélkül azt mondja, hogy ezek olyan urak, a kik nem bírnak annyi ortographicus ismerettel, mint a mennyivel rendes szobalányok bírnak. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől. Mozgás a baloldalon.)*

Horváth Gyula: Ezt nem mondtam. *(Zaj.)*

Hieronymi Károly belügyminister: Ily általánosan elmondott röpke szavak nagyon alkalmasak egy egész kar discreditálására *(Úgy van! jobb elől.)* és ez sem nem méltányos, sem

Digitized by Google

nem igazságos, sem nem hazafias. *(Mozgás a baloldalon.)* Igenis nem hazafias; mert vagy igazán az a meggyőződése valakinek, hogy a főispán a mi közigazgatásainkban jelentékeny tényező és akkor a főispáni állást discreditálni nem lehet; *(Felkiáltások a szélsőbalon: Maguk discreditálták magukat!)* vagy pedig a főispán ötödik kerék közigazgatásunkban, akkor elmozdításukkal nem fogunk semmit sem segíteni közigazgatásunkon. Hiszen, t. ház, talán egyénileg könnyű lett volna nekem, ha azzal kezdem hivataloskodásomat, hogy egy pár főispánt feláldozok, quasi odadobok a közhangulatnak. Ez nagyon olcsó dicsőség lett volna; de én azt nem tartom helyesnek, ha mélyen fekvő bajok orvoslása helyett néhány bűnbakot keresnénk, azokat odadobnók és azután azt mondanók, hogy megtettük kötelességünket. A mi administationknak sokkal mélyebb bajai vannak. Nem mondom, hogy nem kell az administration segíteni azzal is, hogy gondosan megválaszszuk a főispánokat, de ezzel csak egy részét teljesítjük feladatunknak. Megmondom miért? T. ház, a tulajdonképeni politikai administratióban, a municipalis administratio terén, a kormánynak igen csekély, az intézkedési jogköre, mert ezen ügyek legnagyobb részére a belügyministernek csak ellenőrzési joga van. Nincs olyan administratio, a melynek törvényei és szabályai ne céloznák a legjobbat, hanem ha rossz az administratio, oka annak az, hogy a mi a törvényekben, szabályokban van, végre nem hajtatik. *(Felkiáltások balfelől: A törvények rosszak!)* Igenis közfelfogás szerint, igen soká áltattuk magunkat azzal, hogy a mi szabadelvű intézményeink alapján a közigazgatást ellenőrzi a társadalom, ellenőrzik az autonom intézmények. Ebből a csalódásból meglehetősen kiépültünk. Meggyőződtünk arról, hogy nálunk a társadalmi tevékenység nem eléggé élénk.

Polónyi Géza: El van fojtva! *(Zaj.)*

Hieronymi Károly belügyminister: Én sohasem vettem a kritikát rossz néven, nem veszem most sem, de azt hiszem, jogom van az ellenkritikára és ezt gyakorlom. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ma úgy áll a dolog, hogy a mi közigazgatásunk javításának egyik főkelléke az ellenőrzésnek szigorítása. *(Fölkiáltások a szélsőbalon: De nem a főispánok által!)*

Ha végignézünk az administratio ellen jogosan felmerülő panaszokon, azoknak kilenctizedrésze a községi administratio ellen irányúl. *(Fölkiáltások a szélső baloldalon: Ez igaz!)* És miért? *(Fölkiáltások a szélső baloldalon: A szolgabírák ellen is!)* A szolgabírák ellen is, de leginkább a községek ellen. Azért fordult a panasz a községek administratioja ellen, mert ennek ellenőrzése nem olyan hatékony és éber, mint a hogy lennie kellene. Az 1886. évi törvénynek, gondolom, 58. §-a ugyanis felhatalmazza a főispánt arra, hogy a községek ügyvitelét megvizsgálhassa. De, t. ház, ha a legbuzgóbb főispánok, kiknek csak kissé nagyobb megyéjük van, hivatalos tevékenységük mellett minden szabad idejüket arra fordítják, hogy a községeket megvizsgálják, akkor is legfeljebb egy huszadrészét vizsgálhatják meg megyéjüknek. A főispáni ellenőrzés tehát csaknem lehetetlen. *(Mozgás balfelől. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Ugyancsak az 1886-iki törvénynek egy másik szakasza szerint az alispán is gondoskodhatik a község ügyeinek megvizsgálásáról. Midőn azonban a megyék alispánjaitól számon kérjük, hogy miért nem gyakorolják kötelességüket, az igazolt felelet legtöbb esetben az, hogy nem vizsgálhatják meg a községeket, mert annyira el vannak halmozva a központi teendőkkel, hogy különben ezek szenvednének fennakadást. *(Mozgás a szélsőbalon.)*

Olay Lajos: Korteskedéssel vannak elfoglalva! *(Úgy van! Úgy van! a szétsőbalon.)*

Hieronymi Károly belügyminister: Dehogy vannak; hiszen most nincs választás, tehát nem lehet korteskedés sem. *(Élénk ellenmondás és felkiáltasok a szélsőbalon: Dehogy nincs!)* Uteljára a szolgabirák, ha megtennék s megtehetnék kötelességüket, nem is lenne szükséges az alispán és főispán vizsgálatairól beszélni. A fődolog szerintem a közigazgatásnak mai keretében való megjavítására nézve az, hogy minden törvényesen rendelkezésünkre álló eszközt felhasználjunk az ellenőrzés minél hatékonyabb gyakorlására; *(Helyesles.)* változtassuk meg mentül gyorsabban a fegyelmi törvényt, hogy a tapasztalt visszaéléseket az eddiginél gyorsabban és hatályosabban meg tudjuk fenyíteni. *(Általános helyeslés.)*

Fölhozatott itt az is, t. ház, hogy a belügyministerium a főváros több ügyét évekig elintézetlenül hagyja. Tény az, hogy számos fontos fővárosi ügyet elintézetlenül találtunk, de igyekezem ezeket minél gyorsabban elintézni. Csak azt csodálom, hogy most, mióta az én tevékenységem köztudomásra jutott, egyszerre a belügyministerium az oka a főváros rossz administratiojának, pedig én ugyanazoktól, kik most a belügyministeriumot hibáztatják, mindig azt hallottam, hogy a főváros közegei az oka a főváros mai administratiojának. *(Fölkiáltások a szélsőbalon: A közmunkatanács az oka!)*

Fölemlíttetett továbbá a pozsonyi kör alapszabályainak ügye. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen alapszabályokról először is megjegyzem, hogy azok nem állanak rendelkezésemre, mert hivatali elődöm, mikor a meg nem erősítést Pozsony szabad királyi város közönségével november

Digitized by Google

4-én, tehát az én hivatalba lépésem előtt közölte, ugyanezen rendelettel visszaküldötte és így nincsenek az acták közt. Nem tudom tehát megítélni, hogyha ezen pozsonyi kör alapszabályai az én hivataloskodásom ideje alatt terjesztetnek elő, én azokat elláttam volna-e vagy sem a törvényes láttamozási záradékkal; azt azonban készségesen kijelentem, hogy azon okból, melyből ezen visszautasítás történt, én ezen alapszabályokat visszautasítani nem fognám. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A visszautasítás ugyanis azon okból történt, mert a pozsonyi kör a törvényhatósági közgyűlésen előforduló ügyekkel kíván foglalkozni. Én pedig azt tartom, hogy ez szabadságában áll; *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbal felől.)* sőt ez kívánatos is. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Egy hang bal felől: Itt van a fővárosi kör!)* És én semmiféle olyan intézkedést, a mely a polgároknak a közügyek iránti érdeklődését bármi alakban megszorítaná, soha nem tennék. *(Élénk helyeslés.)*

Ezzel kapcsolatosan meg kívánok emlékezni azokról, a miket Ernuszt Kelemen t. képviselő úr a Stájerországgal határos vasmegyei viszonyokról felhozott. A mi először a Mura-szabályozás kérdését illeti, ez nem tartozik az én tárczámhoz, hanem annyit tudok korábbi működésemből, hogy a Mura szabályozásának a magyar hatóságok és a stájer hatóságok által egyetértőleg való keresztülvitele és a szabályozásnál a magyar érdekek szemmel tartása csakugyan kívánatos. *(Helyeslés.)*

A különböző birtoklási viszonyokat illetőleg nem vagyok tájékozva, de a t. képviselő úr felszólalása folytán a megyei hatóságot fel fogom szólítani, hogy az erre vonatkozó adatokat terjeszsze elém és jelentését tegye meg. *(Élénk helyeslés.)*

Szó volt a rendőri ügyekről és itt megint Horváth Gyula t. képviselő úr felszólalására kell áttérnem. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő t. i. jónak látta itt a rendőri osztályfőnököt Jekelfalussy ministeri tanácsos urat — nem akarok más kifejezést használni — szóba hozni *(Felkiáltások a szélsőbalon: Elég az is!)*

Hát, t. ház, a mit Horváth Gyula t. képviselő úr Jekelfalussy ministeri tanácsosról felhozott, hogy az ő működésével Hohenlohe főudvarmester is meg van elégedve, azt én neki bűnül nem tudom felróni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Horváth Gyula: Én sem!

Hieronymi Károly belügyminister: Egyéb concret ügyet ellene fel nem hozott és ennélfogva általában azt kell megjegyeznem, hogy nem tartom helyesnek, ha itt a ministerium egyes tisztviselői felelősségre vonatnak, a kik itt magukat nem védhetik. *(Helyeslés jobb felől.)* Méltóztassék ezekért engem felelősségre vonni, én vagyok az ő főnökük, én vagyok felelős, méltóztassék engem bántani, nem pedig az én tisztviselőimet. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Horváth Gyula: Azért nem beszéltem róla!

Hieronymi Károly belügyminister: Én nem érzékenykedtem egy cseppet sem, midőn a mult bűneit — úgy szólva — az én fejemhez vágta a t képviselő úr; ne legyen tehát ő sem érzékeny, mikor én az ő megjegyzéseire felelek. *(Helyeslés.)*

Ezzel kapcsolatosan felemlíttetett, hogy a csendőrség felpénzt kapott volna Romániából. Nekem erről absolute semmi tudomásom sincs. Olyan állításnak is tartom, a melyet bizonyítás nélkül koczkáztatni nem kellene. *(Úgy van! jobb felől.)* Én, t. ház, a csendőrséget oly intézménynek tartom, mely nagyon bevált és ezért ezt az intézményt bármely tekintetben is discreditálni szerintem nem helyes, nem czélszerű. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

A mi a csendőrséggel kapcsolatos azon kérdést illeti, hogy a román határ nincs kellőleg védve, ez állhatott a multban, de nem áll ma; hisz a mult évi budgetben megszaporíttatott a csendőrség 48 emberrel s nem tudom hány altiszttel és tiszttel tisztán azért, hogy a román határon az őrsök felállíttassanak. E baj tehát orvosolva van. Arról, a mi szintén említtetett, hogy t. i. a csendőrök bizonyos választási, korteskedési czélokra használtattak fel, semmi tudomásom sincs. Ha ez bárhol történt, bizonynyal nagyon helytelenül történt. De itt is concret eseteket kellene felhozni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Áttérek most a közigazgatás oly ágára, melynek alapos megvitatása és kellő megvilágítása sokkal hálásabb lesz, mint azon ügyek, a melyekkel eddig foglalkoztunk s ez a közegészségügy kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hálásnak tartom kivált azért, mert e kérdésben népünk felvilágosítása és kellő irányba terelése annyira szükséges tényező, hogy e nélkül egyéb intézkedések vagy hajótörést szenvednek, vagy nagyon megnehezíttetnek. *(Úgy van!)* Először is általánosan ismert dolog, hogy közegészségi állapotaink egyik legnagyobb miseriája a körorvosok hiánya. A közegészségi törvény előírja ugyan a körorvosok intézményét, de e részben a helyzet ma a következő. *(Halljuk! Halljuk!)* Van összesen 1063 körorvosi állás az országban. Ebből be van töltve 822 és 241 betöltetlen Ha pedig azt nézzük, hogy milyen rosszúl vannak a körorvosok fizetve, a következő szomorú adatot találjuk: 15 körorvosnak kisebb a fizetése 200 frtnál, 31-nek kisebb a fizetése 300 frtnál és a körorvosok nagy zömének, vagy is összesen 822-ből 712-nek fizetése

Digitized by Google

kisebb 700 frnál. Ez oly férfiúra nézve, a ki hosszú éveken keresztül szerezte meg tudományos készültségét és diplomáját, ki nem elégítő fizetés. De a baj nemcsak abban rejlik, hogy a fizetés csekély, hanem abban is, hogy még ezt sem kapják meg rendesen. *(Úgy van!)* Méltóztatik tudni, hogy az országnak kivált szegényebb vidékein, a melyek anyagilag amúgy is gyenge lábon állnak, nagyon sok község egyesíttetett egy körbe, tisztán abból az anyagi okból, hogy a körorvosok szerény fizetését képesek legyenek megfizetni. A körorvos már most kénytelen e 15—20 községből egyenkint beszedni a rájuk kivetett rátát. Világos, hogy ez oly férfiúnak, a ki a főiskolán diplomát szerzett, meg nem felel; de épen azért, mivel igen sok község egyesíttetett egy körorvosi kerületbe, nagyon természetes, hogy a körorvos igénybevétele az egyes községek lakosai részéről nagyon meg van nehezítve. Mit használ az, ha 10—15—20 kilométernyi távolságban van egy körorvos, ha nehéz azt az egyes községekbe hozatni. Addig, míg a körorvosi intézményen gyökeresen nem segítünk, arra számítani, hogy ezeket a körorvosi állásokat megfelelően be lehet tölteni, bizony alig lehet. Lehetséges talán ezen körorvosi álláson időközben javítani és a fizetés fontosabb kifizetése tárgyában intézkedni; én mindezeket meg fogom kísérleni, hanem gyökeres orvoslás csak szerves közigazgatási reformmal lehetséges. *(Igaz! Úgy van!)*

Kapcsolatban áll ezzel a hazánkban pusztító járványok ügye. Első sorban meg kell emlékeznem a diphteritisről, mely csakugyan borzasztó pusztításokat okoz a gyermekek között, szerencsére még sem oly nagyokat, mint a milyen szám tegnap említtetett. A kezeim közt levő hivatalos adatok szerint ugyanis 1892. második felében — a közvetlen múlt, illetőleg a jelen nyujt ugyanis e tekintetben leginkább tájékozást — 4000 gyermek halt el diphteritisben, a mi még mindig ijesztő nagy szám.

Horváth Gyula: Szolgálok adatokkal 27 megyéből, hogy 10.000 halt meg a hivatalos közegek jelentése szerint.

Hieronymi Károly belügyminister: Legelőször meg kell említenem azt, hogy hiába fogunk akármiféle hatósági intézkedéseket tenni, ha népünket fel nem világosítjuk, hogy először ezeket a hatósági intézkedéseket vegye komolyan figyelembe és kövesse; ha nem fogjuk felvilágosítani az iránt, hogy az orvosok tanácsával csakugyan éljen, a betegség esetét be is jelentse és ne legyen abban a fatalismusban, hogy azt mondja: utóljára is, minek csináljunk magunknak alkalmatlanságot, költekezést, ha az Isten el akarja venni, úgy is elveszi. Ha a köznép ezen közönyén nem segítünk, a hatósági intézkedések keresztülvitele vajmi nehéz lesz. Ezért én nagy örömmel üdvözöltem azt, hogy a »Magyar Hirlap« közölt több orvostól mindenféle eljárási módot és jelentést arról, hogy miképen kellene a diphteritisen segíteni. De a »Magyar Hirlap« szerkesztősége, úgy látszik, ezt ma már megbánta, mert ma tréfálkozva és gúnyolódva emlékezik meg a közegészségügyi tanács oly munkálkodásáról, a melyet az én rendelkezésemre tett. Én ugyanis a legcompetensebb férfiakkal érintkezve, arra a meggyőződésre jutottam, hogy a diphteritisnek gyökeres megakadályozását az egész ország területén egyszerre a mai viszonyok szerint nem vihetjük keresztül. Nem tehetjük pedig először azért, mert nem rendelkezünk a szükséges eszközökkel, másodszor, mert azon intézkedések eredményét sem ismerjük arra még eléggé, hogy azokat az egész országra egyszerre kiterjeszszük. Annyi tény, hogy a diphteritisnél nem annyira a megbetegedett gyermekek megmentéséről van szó, ámbár ez is nagyon fontos és ezt sem szabad elhanyagolni, de a fődolog a ragály tovább terjedésének megakadályozása. *(Általános helyeslés.)* Ez azonban több sarkalatos intézkedésen alapúl, a melyeknek mindegyike olyan természetű, hogy nagymérvű hatósági beavatkozást és költséget igényel. Az első feltétel az, hogy a beteg gyermektől az egészséges elkülöníttessék. Látszólag ez igen nagy nehézségbe ütközik; a gyakorlatban azonban — mondhatom — e nehézség még sem nagy, mert a legtöbb helyen a szülők a beteg gyermeket, bár közkórházba nem, de rokonokhoz küldeni hajlandók. A másik teendő az, hogy minden lakás, a melyben beteg gyermek volt vagy meghalt, alaposan fertőtleníttessék és fertőtleníteni kell még azon ágyneműt és ruhákat is, a melyekkel a gyermek érintkezett. Ezt azonban egyszerűen karbolozás útján elérni nem lehet, gyökeres fertőtlenítés egyedül forró gőzzel történhetik e czélra készített külön apparatus segítségével.

Ugron Gábor: Az sem ér semmit, el kell a fertőzött dolgokat égetni!

Hieronymi Károly belügyminister: Bizonyos dolgokat el kell égetni, pl. a szalmát, de más dolgoknál ez nem szükséges. Én tehát arra szólítottam fel a közegészségügyi tanácsot, hogy az ország bizonyos részén, a tudomány és a közigazgatás minden segédeszközének felhasználásával, kísérelje meg a ragály tovább terjedésének meggátlását. Erre az ország déli vidékének egy részét jelöltem ki, meghagyván, hogy ott mindazon intézkedések, melyeket a tudomány ma kezünkbe ad, a legnagyobb szigorral és pontossággal vitessenek keresztül. Ha ezen eljárásom e kisebb meghatározott körben eredményre vezetne — bár a legcompetensebb

Digitized by Google

szakférfiak azt mondják, hogy erre biztosítékot nyújtani nem képesek — akkor fogjuk az ország többi részében is ezen eljárást alkalmazni. *(Helyeslés.)*

A másik járvány, a trachoma, nem kevésbbé fontos, bár e tekintetben némileg jobb helyzetben vagyunk. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztatnak tudni, hogy a trachoma megszüntetése érdekében a törvényhozás az 1886 : V. tcz.-ben különböző intézkedéseket tett és hogy a belügyministerium költségvetésében e czélra évenkint 40.000 frt szavaztatott meg. Azt hiszem, hogy a trachoma meggátlására az eddigieknél sikeresebben lehetne eljárni, ha a t. képviselőház az általam elmondandókat helyeselni fogja. *(Halljuk! Halljuk!)* Az 1886 : V. tcz. 2. §-a ugyanis fölhatalmazza a belügyministert, hogy utazó szemorvosokat küldjön ki, a kik a trachomás betegeket a helyszínén gyógyítják. Ugyanennek a törvénynek 5. §-a azt mondja, hogy ezen összes költségek az államkincstárt terhelik. De a 6. §. azt rendeli, hogy a mennyiben a községekben járványorvosok alkalmaztatnak s azok fizetését az egyes betegek vagyontalanság miatt nem volnának képesek fizetni, azoknak költségeit a község tartozik az államkincstárnak megtéríteni. Ez az oka, hogy a községek nemcsak mindenáron igyekeznek a járványorvosoktól szabadúlni, hogy azok fizetésének kötelezettsége ne hárúljon rájuk, hanem még a trachomás betegek összeírását sem voltak hajlandók lelkiismeretesen teljesíteni, nehogy a kormány általuk fizetendő járványorvosokat küldjön oda.

Azt hiszem, hogy miután a múlt években 40.000 frt szavaztatott meg a trachoma elfojtására, de ezen összeg sohasem használtatott fel s ennek nagyobb része felhasználatlanúl maradt, teljesen a t. ház intentiojának megfelelően fogok cselekedni, ha a községeket nem fogom járványorvosokkal terhelni, hanem a törvény 2. §-a értelmében ezen 40.000 frt erejéig utazó szemorvosok által fogom a trachomát gyógyíttatni. *(Élénk általános helyeslés.)* Ha méltóztatik ezen intentiomat helyeselni, azt hiszem, sokkal nagyobb eredményt fogunk elérni. *(Általános élénk helyeslés.)*

Különösen kívánatos ez azért, mert egyes vidékeken, a hol ezen kedvezőtlen viszonyok daczára járványorvosok hosszabb ideig működtek, nevezetesen Kolozsmegyében, a trachoma megszüntetése tekintetében igen jelentékeny eredmények érettek el. Ezen eredményeket — nézetem szerint — utazóorvosok által másutt is el fogjuk érni.

Kemény Pál t. képviselő úr felemlítette Veszprémmegyében a kör- és járásorvosi teendők egyesítését. Itt a hivatalok cumulatiojáról van szó, mert a járásorvosokat a megyék, ellenben a körorvosokat a községek tartoznak fizetni. Én azt absolute nem hibáztatom, hogy ha a megye abban a véleményben van, hogy ezen cumulatio meg nem engedett. De ehhez ma csak általában szólhatok hozzá. Ha az acták és a részletes jelentések elém fognak kerülni, lelkiismeretesen meg fogom vizsgálni az ügyet s a mennyire csak azzal eredményt lehet elérni, teljesíteni fogom a megye, illetőleg járás kívánságát, a nélkül, hogy e tekintetben — mielőtt az ügyet minden részletében ismerném — kötelező ígéretet tennék.

Ezek azok, t. ház, a mik a vita eddigi folyamában felhozattak. Azokból, a miket elmondottam, méltóztatnak látni, hogy én első sorban legsürgősebb kötelességemnek tartom a közigazgatási reformjavaslatnak haladék nélküli előterjesztését és a lehető legrövidebb idő alatt elkészíttetését; de kötelességemnek tartom megtenni mindent, a mi a mai költségvetés keretében a közigazgatás javítására megtehető. Hogy a közigazgatás javítása egy pár hét alatt keresztül nem vihető, azt mindenki elismeri. *(Általános helyeslés.)*

Legelső feladatomúl azt tekintem, hogy megtörjem a közönyt, a hol csak létezik a közigazgatás egyes ágaiban *(Általános élénk helyeslés.)* és rajta leszek, hogy azokba friss, egészséges szellemet hozzak be. *(Általános élénk helyeslés.)*

Ajánlom a költségvetést elfogadásra. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)*

Bernáth Dezső jegyző: Gróf Bethlen András! *(Fölkiáltások: Öt percznyi szünetet kérünk!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet.)

Elnök: A felfüggesztve volt ülést újból megnyitom.

Horváth Gyula képviselő úr kívánja szavai értelmét helyreigazítani. *(Felkiáltások: Nincs minister! Várjuk meg a minister! Ki képviseli a belügyministeriumot?)*

Horváth Gyula: T. ház! Ugyan igen szerettem volna, ha a minister úr itt volna, miután szavaim helyreigazításáról van szó, de nem kívánom sem a minister úrat háborgatni a maga kényelmében, sem pedig a tanácskozás menetét megakasztani; lesz még alkalmam a részletes vita folyamán félreértett szavaim helyreigazítása végett felszólalnom.

Egy dolgot azonban lehetetlen reflexió nélkül hagynom.

Hieronymi Károly belügyminister: *(a terembe lép.)*

Horváth Gyula: A minister úr azt mondva, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy Jekelfalussy

Digitized by Google

ministeri tanácsos úrról itt nyilatkoztam volna, csak annyit mondván, hogy eljárása Hohenlohe főudvarmester úr tetszését kinyerte, egyebet nem és így a vélekedést felette függőben tartottam volna. A t. minister úr úgy látszik nem a beszédemet nézte meg, hanem úgy gondolta, hogy én Jekelfalussy ministeri tanácsos úrról csak azt mondtam, hogy Hohenlohe herczeg vele megelégedett volt. Én nem ezt mondottam, hanem azt a mit mondottam, bátor leszek felolvasni és miután a minister úrnak kétségkívül nem volt czélja, hogy egyebet insinuáljon . . .

Hieronymi Károly belügyminister: Nem insinuáltam!

Horváth Gyula: . . . mint a mit mondottam, igazat fog nekem adni abban, hogy a kritikára mégis jogom volt. Én tudniillik ezt mondtam: »Az ország közrendészete élén Jekelfalussy ministeri tanácsos áll. Ő vezeti Magyarország közbiztonsági ügyét, a magyar rendőrséget, sőt vannak, kik ez iránt többször megelégedesüket is nyilvánították«. Ezek közt említettem Hohenlohe-Schilling-Fürst herczeget is. Továbbá, mondtam, mint a hogy megemlékeztek mindazok, kik vele a legközvetlenebb összeköttetésben állottak«. Azt is mondtam »T. ház, mikor arról van szó, hogy közvetlen tudomást szerezzen magának a kormány arról, hogy a lázadási állapotokban, melyek vagy munkás viszonyok, vagy nemzetiségi izgatások folytán előállottak, hogy abban miféle tájékoztatást tudtak adni a kormánynak: mutatja a régi múlttól egészen a mostani időig való időszak, úgy vagy a kormány volt rosszúl tájékozva, és akkor ennek Jekelfalussy volt az oka, mint a hogy az természetes, mert ő áll a rendőrség élén, vagy pedig a kormány hibázott, és a jelentések daczára gyámoltalan volt.

Ebből a minister úr először is meggyőződhetik róla, hogy nem kifogásoltam, csupán csak megemlékeztem a dolgokról; ennek is csak az volt a czélja, hogy megmutassam, mi ennek az úrnak főtörekvése; ilyen megelégedésre akar szert tenni, és nem az a törekvése — kimondom itt nyiltan, és be is bizonyítom, hogy az országban levő állapotokról a kormánynak kellő időben a tájékozást megadja. Igy támadt az a tájékozatlanság, mely úgy a nemzetiségi, mint a munkás lázadási kérdésekben uralkodott.

Ezt mondottam és nem akartam senkit insinuálni a parlamentben, ami ellen nem védheti magát.

Ujból emlékeztetem a minister úrat, hogy teljes lehetetlenség megkritizálni a kormánynak és közegeinek eljárását anélkül, hogy rámutasson a személyekre. Ha nem mutatok rájuk, azt mondja a minister úr miért nem nevezem meg őket, ha megnevezem, azt mondja, miért nevezem meg. A minister úr jelenleg új, de ez a régi ministerek szokása, hagyjon fel vele, azaz ne is kezdje meg *(Helyeslés balfelől.)*

Bernáth Dezső jegyző: Bethlen Gábor gróf!

Gr. Bethlen Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Előrebocsátom, hogy beszédem folyamán igen gyakran fogok foglalkozni, a belügyminister úrral, azonban igen természetes, hogy a mennyiben abban valami támadás lesz, annak éle nem fordítható ellene, mivel nem lehet, hogy a múltak bűneiért őt valaki személyesen felelősségre vonhassa, annál kevésbbé én, a ki az ő nagy tisztelője vagyok. A minister úr előbbi felszólalásra még kényesebb helyzetbe hozott, mert abban oly reformokat is helyezett kilátásba, a melyek csakugyan itt-ott a közigazgatási gravámenek és miseriák alapkövét képezik. Pl. épen méltóztatott említeni a fegyelmi törvény megváltoztatását. Beszédem fonalán szerencsém lesz épen a fegyelmi törvények által sújtott egyének dolgában felszólalni, tehát igen örvendetes tudomásúl veszem, hogy a minister úr kilátásba helyezte, hogy ezt sanalni fogja. Beszédem fonalán én is nem egy kart támadok meg, hanem azt, aki ellen panaszom van, tehát ha azt méltóztatott a minister úr mondani, hogy ő nem felelős a múltakért, hogy igyekezni fog választásában szerencsésebb lehetni, mint elődje, azt is csak megnyugvással fogadom s örülni fogok, ha ezt az életben is praktizálni fogja.

De foglalkoznom kell mindenekelőtt a t. túloldallal, *(Halljuk! Halljuk!)* a kormánypárttal, vagy a mint magát nevezi szabadelvű párttal, mely két év óta óriási hanyatlást mutatott fel, a szabadelvűség és a nemzetiségi viszonyok terén. Hallunk kijelentéseket, frazeologiát, eloqentiát, fitogtatják a szabadelvűséget, annak czégére alatt csinálnak pozsonyi megtámadást, fitogtatják a nemzeti politikát és csinálnak nemzetiségi politikát nemcsak Erdélyben, hanem úgy felső mint dél-Magyarországon. *(Helyeslés bal felől.)* Tehát mondhatni saturálva van az egész ország azon irányzattal, a melyet a szabadelvű párt a kormány aegise alatt követ. *(Helyeslés balfelől.)* A szabadelvű párt csökönyösen megmarad azon állítása mellett, hogy ő nem változott, hogy ugyanaz, ami volt 16 évvel ezelőtt. Ugy hiszem ezt fejtegetni nem kell. Hiszen emlékezzenek vissza t, képviselő urak azon óriási lelkesültségre, a melyet olykor Tisza Kálmán egyes hazafias melegségtől áthatott beszéde alatt a szabadelvű párt, sőt az egész ház is tanúsított miként újjongott a szabadelvű párt, mily nagy volt a lelkesültsége, a melyet érzett. Ma is fejbólintással nyilatkoznak, minden más nemzetiségi ügyekben tett sivár kijelentésekre.

Digitized by Google

(Helyeslés bal felől.) Tehát nézetem szerint ily változáson okvetlenül keresztül ment ez a párt s megvallom, nagyon sajnálom, hogy annak ma tagja nem lehetek. Ha a szabadelvű és nemzeti eszmék iránt való hajlamokat minduntalan hangoztatják és ellenkezőleg cselekesznek, vagyis a kormánynak ez eszmékkel ellenkező tetteit támogatják, ezzel párhuzomban állanak azon megnyilatkozások, a melyeket azon párt nevében Jókai Mór hazánk első költője mondott. Azt állította ugyanis némileg azon fölülemelkedett modorban, hogy »ő jó hazafinak tartja magát, de nem chauvinista«.

Én abban nem találok ártatlan kifejezést, hogy valaki ezzel a maga hazafiságát jelezze, rá kell mutatni, hogy kire érti azt a chauvinismust és ebben találom azon kifejezésnek fontosságát, mert a nemzeti aspiratiokat önök a túloldalon chauvinismusnak nevezik. *(Úgy van! bal felől.)* Jókai képviselő úr ugyan nem mondotta meg, de azt hiszem másra nem értette, mint a nemzeti és függetlenségi pártra. Ezeket nevezte chauvinistáknak. De különböztessük meg Jókait a költőt és az írót a politicustól. Jókainak félszázados irodalmi munkássága félremagyarázhatlan sovinismus ebben az értelemben, a mint most modern értelemben kijelenteni szokták a túloldalon. Ha munkáit elolvassuk, látjuk, hogy ő ugyanazokért az eszmékért lelkesedik, a melyeket mint politicus a pártja nevében chauvinismusnak mondott, de csak akkor mondja ezt, a mikor a túloldal hivatalos szónoka, s ezzel 50 esztendei munkásságát czáfolja meg. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

A mult országgyűlésen felszólaltam s a többek közt azt is mondottam, hogy a kormány qualificationalis törvényben előírt qualificatio iránt nagyon szigorú és betü szerint szokta azt követni, de egy főqualificatiora, a hazafiságra, a mely ugyan nincs benn a törvényben, súlyt nem fektet. Akkor Szapáry ministerelnök azt mondotta, hogy ilyen vádakat csak akkor mondhat valaki, ha concret eseteket hozhat föl. Kötelességemnek tartom arra hivatkozva rámutatni az esetekre, a melyekben az én állitásom bizonyúl be, *(Halljuk! Halljuk!)* mert én valóságos irigységgel tekintem Miklós Gyulának azon romlatlan idealismusra való kijelentésére, hogy minden ember hazafi, a ki magyar polgár és nem is lehet más, mint hazafias gondolkodású. De azt hiszem, Magyarország viszonyai, körülményei nem olyanok, hogy azért, mert idealisticus, romlatlan eszméket hangoztat valaki, legyen akár politicus, akár nem, Magyarországnak ideje volna azon idealisticus eszméknek szem előtt tartása mellett nem sajnálni azokat a betegségeket, a melyek testén rágódnak.

Áttérek most a személyes concret esetekre s kezdem az én vármegyémmel. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztatnak tudni, hogy a felső Fehér vármegye a régi erdélyi történelemben határozottan első szerepet játszott és magyar hazafiság tekintetében is első volt. Ez a vármegye felosztatott, Nem is lehetett máskép. Egy kis részével beleolvadt Nagy-Küküllő vármegyébe, a mely tudvalevőleg négy volt, száz székből, mondhatni 400 vármegyéből alkottatott. Igen természetesen nekem, mint ottani birtokosnak nemcsak az áll érdekemben, hogy az administratio jó legyen, hanem hogy a magyar állameszme tekintetében is mind jobban fejlődjék a vármegye s min kezdte Szapáry Gyula alkalmazottja ott a vármegyében a dolgot. Volt ugyanis a vármegyében egy hazafias gondokozású szászpárt, mely a magyar állameszméhez vonzódott, békülékenyebb volt és erre a czélra felhasználtatta magát. A főispán fellépte a megyében az volt, hogy nem ezzel a hazafias gondolkozású párttal szövetkezett, hanem azokkal szövetkezett, a kik megcsinálták annak idejében a medgyesi szász párti pontozatokat gróf Szapáry Gyula volt ministerelnökkel a pactumot, az u. n. ó-szászokkal. És ennek következménye volt azután a sok fegyelmi ügy. Nyugalmazás, elcsapatás. Épen abban az időben üresedett meg Medgyesen a rendőrkapitányi állás. Megjegyzem, hogy a szász városokban a rendőrkapitányi állás nem olyan volt, mint Szabadkán vagy Becskereken. Stadthahnnak hívták és nem rendőrkapitánynak és a polgármester után a székben és városban a legtekintélyesebb állás volt.

Igen természetesen az akkori kormánynak előzetes beleegyezésével egy igen jóravaló embert neveztetett ki oda arra az állásra. Erre a főispáni változás következett és mielőtt az új főispán még székét elfoglalta volna, megígérte a hazafiatlan, magyar állam eszméjéhez nem vonzódó szászoknak, a kik elmentek hozzá, hogy segítsen nekik, hogy ezen jóravaló embert kiteszi rendőrkapitányi állásából. És csakugyan hallatlan erőszakkal, a mit nem olvastam még az erőszak Annalesekben ez a rendőrkapitány családjával együtt kitétetett az utczára. Még azt is hozzá kell tennem, hogy nemcsak hogy fegyelmileg ártatlanúl elbocsájtották az illetőt, hanem a királyi tábla, mint második és legfelső forum teljesen fölmentette a fegyelmi vétségét képező vád alól a rendőrkapitányt, sőt a feladót rágalmazásért tömlöczre is ítélte. Méltóztatnak tán emlékezni Fabritius Károlyra, ki egykor a háznak is tagja volt, úttörője a szászok közeledésének. Ennek a Fabritius Károlynak választó-kerületében volt egy körjegyző, egy ártatlan, szegény ember, a ki Fabritius Károlynak vá-asztó kerületében azonban erős positiót foglalt el. Én akkor hatalmas ember voltam a megyében és minthogy láttam, hogy ezt az ártatlan szegény embert

Digitized by Google

okvetetlenül kiüldözik, megengedtem, hogy abból a kerületből át jöjjön abba a kerületbe, a hol az én birtokom volt és körjegyző legyen abban a három községben, a melyben történetesen én vagyok a legnagyobb birtokos. Már ha ez az ember haszontalan lett volna, a kit el kellene csapni, vajjon megengedtem volna-e, hogy körjegyző legyen az én kerületemben. Ezt az embert sikerült nekik fegyelmileg elbocsátani és neveletlen gyermekeivel az utczára kidobni tél idején és koldus botra juttatni azért, mert az őt üldöző szászok nem tudták neki megbocsátani, hogy hazafias volt. Ennyire sújtják ezért a bűnért ellenfeleiket azok a szász szövetségesek, kikkel a főispán egy követ fuj.

Midőn Nagy-Küküllőmegye megalakult, igen természetesen alakult ez legnagyobb részben azon hazafias gondolkozású szász elemekből, a kik akkor is közeledést mutattak a magyar állam eszme iránt. És mi történt most két év óta? Egy szász megyei főszámvevőt, szász aljegyzőt és két szász főszolgabírót pensionáltak csak azért, hogy helyet csináljanak más nem azon párthoz tartozó szászoknak, vagy a főispán protegáltjainak. Nyudíjazták őket, de nyugdíj-fedezet nélkül, tehát úgyszólván nyomorba döntötték azokat a családokat, mert kimondták ugyan a törvényes illetéket, de nem volt honnan fizetni s most azon törik fejüket, hogy a főispán akaratából pensionált tisztviselők keservesen megszerzett kenyerét megyei pótadóval megszerezzék. Ez most úgy tudom, a belügyminister úr ellátása alatt áll.

De beszéljünk most hazafias dolgokról, a melyekkel Miklós Gyula képviselő úr is foglalkozott. *(Halljuk! Halljuk!)* Van Medgyesen egy u. n. Roth-emlék. Ezt a Rothot 48-ban törvényesen halálra ítélték, a mi nagy ritkaság volt abban az időben. Emeltek neki a túlzó szászok egy emlékkövet és oda zarándokolt a demonstráló szász közönség minden esztendőben. Itt van történetesen Apáthy t. barátom, képviselőtársam akkori alispán ő is emlékezhetik arra, hogy mily munkánkba került, a mig sikerült a demonstratio odazarándoklást tiz év alatt megszüntetni. A mint Szapáry Gyula kinevezte főispánját s ez elfoglalta székét, első dolga volt maga köré gyüjteni a városi korifeusokat, odamenni és a kegyelet adóját leróni ezen martyr halállal kimúlt egyén iránt. Hát, t. ház, a 16 éven át folytatott s a szabadelvű párt kormánya által helyeselt igyekezet a főispán által rövid idő alatt halomra döntetett s első dolga volt ezen emléket feleleveníteni s a kormánynak repraesentálásával meghazudtolni a magyar történelmet s a magyar szabadságharcz momentumait: akkor, midőn ő maga rójja le a kegyelet adóját ilyen emlékkel szemben, no ez a hazafiság dolgában velem legalább egy színvonalon nem fog állani. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Lehet, hogy azt fogják mondani, hogy tapintatlan itt megtámadni olyas valakit, a ki velem szemben itt nem védekezhetik. De a belügyminister úr mai felszólalásával is annyi tapintatot mutatott és annyira elejtette az általa érdemeseknek nem ismert egyéneket, hogy nem hiszem, hogy a dolog végére járása nélkül csak fel is szólaljon egy ilyen megtámadott főispán érdekében. Mit méltóztatik hozzászólni ha én be tudok mutatni egy vármegye alispánjától eredő, német nyelven írt körözvényt az alispán sajátkezű aláírásával. Aztán meg az is megtörtént, hogy a megyei tisztikar német akadémiába nem járván, tehát nem is ismerheti jól a német nyelvet, egy rendeletben azt mondják nekik: »Der Bau der Gemeinde-Eishäuser«. Ilyen magyarsággal adnak ki Magyarországon hivatalos rendeleteket. De mit szól hozzá a minister úr.

Ugron Gábor: Ki volt az az alispán?

Gr. Bethlen Gábor: Az derék magyar ember. Különben nem írt volna alá ilyen szabályrendeletet, ha felsőbb utasítást nem kapott volna.

A multkor történetesen otthon voltam, bejött hozzám az adószedő és felszólított, hogy fizessek valami megyei pótadót és két aláírással ellátott gyönyörű német betűkkel nyomtatott nyugtát »Quittungot« mutatott és megint egy »Gegenscheint«. Azt mondta, hogy fizessem a megyei pótadót. Én megnéztem a nyugtát és azt mondtam neki: Hogy gondolod te, hogy én német nyugtára kifizessem az én magyar pénzemet? Ezzel ő hazament és negyed óra múlva visszajött egy jó stylusban írt magyar nyugtával. Ekkor kérdeztem tőle: hogyan jösz te ide német nyugtával? Erre ő azt felelte, hogy ők kaptak egy mintát és azt felsőbb rendeletre kinyomatták Szegeden, de azok a nyugtalapok elfogyván, most kénytelenek ujra 1000 darabot megrendelni. Tehát abban a megyében, a hol sohasem tűrték a német nyelvet, hanem mindig a magyart használták, két évi Szapáry-kormányzat elég volt, hogy germanisáljanak és ilyen német nyugtára tegyenek eleget az emberek polgári kötelességöknek. Ezt törvény nem mondja, de ez mutatja, hogy igen kevés érzékünknek kell lenni azoknak az egyéneknek és annak a kormánynak, a mely megtűri, hogy Magyarországon az alkotmány visszaállítása után, ennyi év után ilyen dolgok történhessenek. Én azt hiszem, ha eddig nem történtek panaszok, a mint nem történtek, igen sajnosnak tartom, hogy magyar ember legyen kénytelen felszólalni, hogy ilyen esetek megtörténhetnek.

Madarász József: A honvédeket is németül tanítják!

Digitized by Google

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniser: Majd beszélünk erről!

Gr. Bethlen Gábor: De, t. ház, mondok egy esetet, a mely Budapesten történt. Igen természetes, úgy volt behozva, hogy a szolgabíró a hivatalos jegyzőkönyvet az állam nyelvén vegye fel; nem is lehetett máskép. Most a tavaszszal történt, hogy felérkezett egy csomó ügyirat egy szakministeriumhoz német nyelvű szolgabírói jegyzőkönyvvel. Az a becsületes fogalmazó megfogalmazta a végzést

Horánszky Nándor: Németül?

Gr. Bethlen Gábor: Miután ez már a ministeriumban történt, történetesen magyarúl lett fogalmazva. Fogalmazványában átírt a belügy ministeriumhoz, a melyben azt kérte tőle, hogy írja meg neki, vajjon történt-e újabb rendelkezés, a mely megengedi, hogy a vármegyékben a szolgabírói tárgyalásoknál a német nyelv használtassék? Conceptusát bevitte felebbvalójának a ministeri tanácsosnak. Az, a mikor az iratot elolvasta, ránézett a fogalmazóra, megcsóválta a fejét és azt mondta: »Igaz, hogy régebbi időben így pertractáltuk ezt a dolgot, most azonban sajnos más szelek fújnak. Referálja csak el ezt az ügyet érdemlegesen«. A fogalmazó visszavitte az iratokat és maradt minden a régiben. S most a ministeriumban oly anyagot dolgoznak fel, a mely nem az állam nyelvén lett írva, mert hiszen azt mondta az a becsületes ministeri tanácsos, a kinek van egy kis érzéke a magyar állameszme iránt: »Most más szelek fújnak!« *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon. Egy hang: Fejérváry minister szele!)*

Azt hiszem, több concrét esetet erre nézve nem kell felhoznom. De áttérek most Szeben vármegyére. *(Halljuk! Halljuk!)* Szeben vármegye főispánja nem régen még a merev szász nemzetiségi pártnak volt egyik vezetője, lehet, hogy egyik faiseurja volt a kormánynyal való kiegyezésnek is. Ez administrálja Szebenmegyét úgy, a hogy, és hallom, hogy alatta a germanisatio a legnagyobb mértékben folyik. De szomorú, hogy a megye főjegyzője egy oláh agitator hírében álló ember. Midőn ez év nyarán nagyszabású oláh mozgalmak voltak s Abrudbánya vidékén a magyar birtokosság már félni kezdett, hogy a felizgatott oláhok majd bántalmazni fogják: ott látták az oláhok sorában a főjegyzőt is. Természetesen kaputos ember létére nem volt oly bolond, hogy in flagranti megfogassa magát; nem is fogták meg és ma is főjegyző. Ez, ha nem igaz, szívesen visszavonom, de azt hiszem, hogy igaz, mert illetékes helyről tudom. Mily kormány lehet az, mely egy megbízhatatlan főispán mellett egy még megbízhatatlanabb embert tart, mint a vármegye egyik legelső tisztviselőjét? Hiszen nem kívánom én a ministerektől, hogy a kinevezések alkalmával csalhatatlanok legyenek; hisz ők sem Lavaterek, hogy mindjárt meglássák, ki az arra való ember, de mily tanácsadók azok, a kik aztán nem referálnak az ily kinevezések káros hatásáról, hogy aztán az ország egy részében control nélkül űzhetik a nemzetiségi agitatiot! Ez a hiba és nem az, a mit tegnap Miklós Gyula képviselő úr mondott. Én legalább, ha nem lakhatom egész romlatlan Magyarországon, nem bánom, ha akár Amerikában vagy Uj-Zeelandban lakom. *(Éljenzés bal felől.)*

Tovább megyek. Méltóztatik tudni, mily nagy port vert fel annak idején az oláh memorandum szétküldése. Negyvenezer példányban küldték ki csak Németországba. Mikor a küldeményt fel akarták adni Szebenben a vasutra, Baross becsületes, jámbor vasutasai, kiknek még nem volt tudomásuk az új aeráról, azt mondták: ők nem expediálják, ha külön rendeletet nem kapnak. Levették a vaggonról és kérdést intéztek a főispánhoz, expediálható-e? Ez azt mondta, azonnal expediálják, mert nálunk szabad sajtó van és bármely bolond sajtó terméket ki lehet küldeni. Már most kérdem, hogy egy önérzetes kormány, melyet figyelmeztettek ama kártékony hatásra, melyet e nyomtatványok elő fognak idézni, hogy adhassa meg az engedélyt arra, hogy ily hazugsággal saturált ellenséges indulatú ponyva-füzetek kiküldessenek az országból, a melyeknek megczáfolása nekünk több pénzünkbe kerül, mint azon oláh rágalmaknak a megczáfolása. De történt az is, a miért nem állok jót, azért személyeket nem is nevezek meg, mert csak subrosa hallottam a dolgot, hogy egy királyi ügyész, a kiben szintén fölébredt a magyar érzés, daczára a kor szellemének, fölterjesztést tett a belügyministerhez, hogy jó volna az agitatorok közül valamelyiket elcsípni, de természetes, hogy erre valami bizonyíték is kell, a melyeket itt-ott olcsó pénzért meg lehetne szerezni. E fölterjesztésnek az lett a következménye, a mint mondom, hogy 600 frtot helyeztek kilátásba nagy nehezen, a melyen egy geheim-polizeit, illetőleg államrendőrséget lehetne felállítani Erdélyben. *(Derültség bal felől.)* Ez valóban nevetséges dolog és csodálatos, hogy ennyi jóindulatot is fel lehet tenni a kormánytól, ámbár nehezen ment a dolog, nem is a politikai hatóság kérelmére, hanem a királyi ügyész kérelmére volt hajlandó a bizonyítékok megszerzésének ezen módját megadni.

Ezek azon mozzanatok, melyek bennünket elválasztanak. Mert ezt a politikát önök két éven át keresztül megtapsolták, annak hossannát zengtek és kijelentették, hogy ahhoz ragaszkodnak. És ez a túloldal bűne, nem az, hogy szabadelvű phrasisokat hangoztat, kilátásba helyez mindunta-

Digitized by Google

lan nagy reformokat, melyekből aztán semmi sem lesz. *(Derültség bal felől.)*

Hogy a magam nézetének is kifejezést adjak, t. ház, arra nézve, hogy mit tartok ezen nemzetiségi agitatiokról, ki kell jelentenem, hogy a világért sem tartozom azok közé, a kik valami nagy fontosságot tulajdonítanak annak, hogy Abrudbányán, Aszódon vagy Túrócz-Szt.-Mártonban, mit cselekszenek a magyar állameszme ellen, mert hiszen vagyunk elég erősek ahhoz, hogy azt visszautasítjuk, vagy ha kell, 600 frtot is áldozunk arra, hogy a bizonyítékokat megszerezhessük, *(Derültség bal felől.)* de azért nem tartom oly ártatlan dolognak, hogy szemet húnyjunk azok előtt. *(Helyeslés bal felől.)* Voltak ugyan nálunk más felkelések is, de mily körülmények között? Akkor, a midőn ezek mellett állott a camarilla, a hadsereg vagy annak egy része és a politikai hatóságok. Most már ezektől nem kell félnünk, de ki áll jót arról, hogy a nemzetiségek szervezkednek és mi szervezetüket nem ismerjük, mert arra a kormánynak sem ideje, sem pénze nincs, hogy ezekre figyelmét kiterjessze. Ezek pedig folytatják munkájokat és egyszerre csak kész aknával állunk szemben. Én nem azt mondom, hogy ezeket el kell fojtani, de meg kell őket nyerni, el kell dolgaikat igazítani és működésükről minden körülmények közt tudomást szerezni. Csakhogy ehhez közegek kellenek, de nem olyanok, a milyenek a kormány rendelkezésére állanak. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

De tekintsünk vissza ismét a múlt nyáron Erdélyben történt dolgokra. Volt olyan község, a hol el akartak szaladni a magyar családok, azt mondták, hogy ma éjjel ribillió lesz. De ugyanakkor más vidéken is meg volt az a félsz és ki volt mondva, hogy ma kitör a forradalom és csakugyan voltak olyan félénk családok, a kik megijedve elmenekültek. Ismét egy más vidéken azt beszélték az oláhok, hogy Naszód vidéken tengernyi fegyver és ágyú van készletben, majd ha kell, megkapják. *(Egy hang a szélső baloldalon: Nevetséges!)* Nevetséges. Én is nevetségesnek tartom, de nem nevetséges a nép fanatisálása, hogy lesz, majd ha kell, mivel öldökölnie. Ezért kell csirájában elfojtani ezen mozgalmakat. Nem elég a nemzeti irányú politika fitogtatása, hanem annak minden egyes zugába bele kell tekinteni s minden egyes szálát kézben kell tartani. Erre kell a rendőrség. S azok az egyének, a kik a kormánynak e tekintetben tanácsot adnak, vállalják is a felelősséget a következményekért. *(Helyeslés a bal és szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, a belügyminister úr személyét nem akarom érinteni, ezen vádak ellene nem nyilatkoznak. Azonban akkor, a midőn az ő költségvetéséről van szó, én nem vagyok abban a helyzetben — megmondom az okát, miért nem — hogy neki előzetesen bizalmat szavazzak. Igaz, hogy a belügyminister úr igen távol állott a belügyi tárczától, a mikor választói előtt méltóztatott nyilatkozni s megpendítette a választási census ügyét, a mivel a nemzetiségi aspiratioknak, óhajoknak s panaszoknak némileg igazat adott.

Igaz, Magyarországon volt egy providentialis államférfiú, gr. Szapáry Gyula, a ki fiatal korában ezen eszmével foglalkozott, hogy a census leszállíttassék s mindazok bevétessenek az alkotmány keretébe, a kik abból addig ki voltak zárva. Azonban a haza bölcse, Deák Ferencz elnyomta ezen vágyat s az maradt a sútban.

A mikor a belügyminister úr ezen eszmét megpendítette, nem hiszem, hogy gondolatában megfordult volna az, hogy majd valamikor azon helyzetben lesz, hogy számon kérik tőle ígéretének a beváltását. Ha a belügyminister úr csak sejtet is ily korszakalkotó reformot, már én ezért neki a bizalmat előlegesen nem akarom s a költségvetését el nem fogadom. *(Helyeslés a baloldalan.)*

Horváth Ádám jegyző: Babó Emil! *(Felkiáltások: Egy óra múlt! Interpellatiok is vannak! Holnap!)*

Babó Emil: T. ház! Minthogy a mai napra interpellatiok is vannak bejelentve s ministeri válaszok is vannak kilátásba helyezve, tekintettel arra, hogy hosszasabban szándékozom ezen tárcza költségvetésénél szólani, kérem a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy beszédemet a legközelebbi ülés folyamán mondhassam el. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! A vita folytatása áttétetik hétfőre, most következnek az interpellatiok. Az interpellatio megtétele előtt azonban a közoktatásügyi minister úr fog válaszolni mindenekelőtt Várady képviselő úr interpellatiojára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi minister: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Várady Károly képviselő úr, még a mult évi november hó végén interpellatiot intézett hozzám a magyar nemzeti muzeumban előfordult rendetlenségek tárgyában. *(Halljuk! Halljuk!)* Én akkor mindjárt azon előleges felvilágosítással szolgáltam, hogy tudomásom van az esetről, hogy mihelyt tudomásom lett róla, a vizsgálatot azonnal elrendeltem és hogy mihelyt a vizsgálat be lesz fejezve, az interpellatioban foglalt kérdésekre részletesen válaszolni is fogok.

Most állt be annak időpontja, t. ház, hogy a részletes válaszokat megadjam. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő úr által hozzám intézett

Digitized by Google

különféle és számos kérdések három főcsoportra oszthatók. Az első csoportba esnek azok, a melyek directe összefüggnek a concret fegyelmi ügygyel; a másodikba azok, a melyek a vizsgálat folyamán felmerült dolgokra vonatkoznak; a harmadik csoportba végre azok, a melyek egyáltalán a museumról egész általánosságban szólanak.

A mi az elsőt illeti, t. i. a concret fegyelmi ügyet, nagy sajnálattal kénytelen vagyok elismerni, hogy a lapokban a tárgyra vonatkozólag közlöttek nagyobbrésze a valóságnak megfelel. *(Halljuk! Halljuk!)* Igaz t. i., t. ház, hogy az osztályban alkalmazott könyvtári museumi tisztviselők közül kettő a saját könyveiket, sőt az egyik, a segédőr, saját munkálatait is a museumnak eladta. Igaz továbbá, hogy ezen eladás, illetőleg vétel alkalmával az illetők idegen neveket használtak, habár azonnal hozzáteszem: ez a helytelen gyakorlat már régen fennállott a museumban. *(Mozgás a szélsőbalon.)* Sőt még az is igaz, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az egyik, t. i. segédőr, egymaga mint eladó, mint becslő és mint vevő szerepelt egyes esetekben. *(Derültség a szélsőbalon; egy hang: Panama!)* Nem áll azonban, t. ház, az, hogy ezek az eladások, illetőleg vételek mesés áron eszközöltettek volna, mert a segédőr által eszközölt eladások olyanformák, hogy — a mint ezt a szakértők által megejtett becslés kimutatta — ezen becslők véleménye szerint az általa eladott tárgyak mindössze 41 frt 10 krral lettek túlfizetve, azonban az őr által eladott tárgyaknál viszont constatáltatott, hogy azok sokkal értékesebbek, mint a minő árban ő azokat a museumnak eladta.

Kún Miklós: Hasznos szerzemény.

Gr. Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi minister: Igaz, t. képviselőház, az is, hogy az ú. n. növedék-napló, a melybe a megvett tárgyak bevezetendők, évek hosszú során át el volt hanyagolva, illetőleg nem vezettetett, a mely mulasztás első sorban a segédőrt terheli, kinek kötelessége a naplót vezetni, másodszor azonban mindenesetre az őrt magát is, kinek kötelessége lett volna ügyelni arra, hogy a szabályzat e tekintetben megtartassék. *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Felkiáltások: Az igazgatót! Annak semmi kötelessége?)*

Kötelességem még kijelenteni azt, hogy a bűnvádi eljárásra az egész vizsgálat folyamán semmiféle indok, vagy alap nem találtatott. *(Zaj a szélsőbalon. Felkiáltások: Hiss ez csalás!)* mert bármennyire helytelenítő az az eljárás, hogy az illetők idegen nevek alatt eszközöltek eladásokat és vételeket, semmiféle körülményből nem volt megállapítható az, hogy ez csalási szándékkal történt volna, *(Zaj. Felkiáltások: Hiss ez csalás! Hol az igazságügyminister?!)* mert a tárgyaknak értéke, valamint az az összeg, melyet voltam bátor említeni — mindössze 41 forint 10 krajczárról van szó — kizárja azt, hogy az illetők csalási szándékkal jártak volna el. *(Zaj a szélsőbalon.)* E concret fegyelmi ügy elbírálásom alatt van és az általam már is megállapított fegyelmi ítélet szerint sem az egyik, sem a másik tisztviselő a magyar nemzeti museumban nem maradhat. *(Helyeslés jobb felől.)* Az ítélet többi részeit feleslegesnek tartom itt a t. házban előadni.

Következik azután a kérdések másik csoportja, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyek a vizsgálat folyamán felmerült körülményekre vonatkoznak. És itt első sorban áll az, t. ház, hogy miután a növedék-napló évek óta nem vezettetett, constatálni kellett a középkori kézirattár állományát a ekkor azután sajnosan kiderült, hogy abból jelentékeny művek hiányoznak: *(Zaj a szélsőbalon.)* 13 darab középkori codex hiányzik, *(Zaj a szélső baloldalon.)* ezek közt Galeottinak híres krónikája és négy középkori miniatur imádságos könyv.

Gr. Károlyi Gábor: Nem lehet tudni, kik adták el?

Gr Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi minister: Már most azt a körülményt, hogy e művek mikép vesztek el: eltévedtek-e avagy elsikkasztották e, e vizsgálat folyamán megállapítani nem lehetett; nem lehetett pedig azért, mivel constatáltatott, hogy e kézirat gyűjtemény már igen régi időtől fogva soha darabszámra nem adatott át az újabban hivatalba lépő tisztviselőnek, *(Zaj a szélső baloldalon.)* hanem csak egész általánosságban. Továbbá kiderült az is, hogy e kéziratok zár nélküli szekrényekben voltak elhelyezve olyan helyiségekben, melyeket a közönség is nagy számmal látogat.

Gr. Károlyi Gábor: Még ráfogják a közönségre!

Gr. Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi minister: Az ügynek ez a része eddig befejezve nincsen és nem is volt befejezhető, de olyan nagyfontosságú, hogy kötelességemnek tartom erre vonatkozólag egy külön vizsgálatot elrendelni és azt teljes részletességgel és teljes szigorral kiterjeszteni mindazokra, kiknek a mulasztásban bármi részök lehet. Annak idejében, mikor ez befejezve lesz, erről is fogok a t. háznak jelentést tenni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Már most úgy a lapok, mint az interpelláló képviselő úr által felemlíttetett még a Pray-codexnek az esete is. Erre nézve megnyugtató fölvilágosítást adhatok, a mennyiben a Pray-codex sértetlenül megvan. A Pray-codex helytelenül volt kötve, kötéséből kivétetett, az egyes lapok azonban mind megvannak és egy külön tokban őriztetnek.

Digitized by Google

Következnek, t. képviselőház, a kérdéseknek harmadik csoportja, a mely az egész museumra vonatkozik. És itt kötelességem kijelenteni, hogy a könyvtári osztályt kivéve, a többi osztályokban teljes rend uralkodik, onnan semmi panasz vagy rendetlenség nem jelentetett be és így nem is volt ok az illetők ellen eljárni. Mindazonáltal az előbbiekben előadott körülmények folytán kötelességemnek tartottam a museumi bizottságot felhívni, hogy szigorúbb ellenőrzési intézkedések czéljából megfelelő javaslatait elém terjeszsze, a mi meg is történt, a mely szigorúbb intézkedések legközelebb életbe is fognak lépni és a melyek szerintem is remélhetőleg jövőre ki fogják zárni annak lehetőségét, hogy a mostanihoz hasonló állapotok lábra kapjanak. *(Helyeslés jobb felől.)*

Az a körülmény, hogy a nemzeti museumban alkalmazott tisztviselők között gondolom három rokonsági viszonyban áll az igazgatóval, eddig semmiféle inconvenientiára okot nem szolgáltatott.

Várady Károly: Hiszen ott történtek a bajok a könyvtárban!

Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi minister: A könyvtárőr semmiféle rokonságban sincsen az igazgatóval, azok pedig, a kik az igazgatóval rokonsági viszonyban állanak, semmiféle elszámolási viszonyban sincsenek vele. A jogviszony a tisztviselők és az igazgató között részletesen meg van szabva, ezen változtatni nem szükséges, legalább a változtatásnak szüksége nem mutatkozott eddig.

Végül a t. képviselő úr kérdést intézett hozzám az iránt, vajjon nem tartom-e szükségesnek egy külön független férfiakból álló bizottságot alakítani, a mely a museumi ügyekkel foglalkozva, quasi ellenőrizné a kezelést, valamint azt a kérdést intézte hozzám, vajjon nem találnám-e kívánatosnak, hogy a közoktatásügyi minister év év mellett jelentést tegyen a házhoz a museumi tárgyak szaporodásáról?

A mi az elsőt illeti, t. képviselőház, felesleges volna újból intézkedni azért, mivel ily bizottság tényleg létezik. Ez a bizottság független egyénekből van összeállítva, ez a bizottság szakértőkből is áll, ez a bizottság ismételten eljárt és ez a bizottság igen gyakran igen hasznos véleményt adott a ministernek; de másrészt kötelességem hangsulyozni, hogy az egész felelősség természetesen a ministert terhelvén, a bizottságnak határozó ügyköre nem lehet, hanem csakis javaslattevő.

A mi pedig a második kérdést illeti, hogy hajlandó vagyok-e év év mellett a t. képviselőháznak jelentést tenni a museumi tárgyak szaporodásáról, ki kell jelentenem, hogy ennek a szüksége nincsen meg, azért, mivel a közoktatás. ról szóló évi jelentésemben tényleg mindig ki van tüntetve az, mennyiben szaporodtak a museumi tárgyak.

Gr. Károlyi Gábor: Legalább arról tegyen jelentést, hogy mit loptak el! *(Derültség balfelől. Mozgás jobbfelől.)*

Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi minister: Már most, t. képviselőház, az interpelláló képviselő úr mindezek után még egy kérdést vetett fel, a mely az előbbiekkel semmi összefüggésben nincsen, t. i. szóba hozta az ú. n. Kossuth-iratokat, a melyek a museumban el vannak helyezve. *(Halljuk!)* Mikor az előzetes választ megadtam, kijelentettem, hogy nekem erről a kérdésről semmi tudomásom nincsen, hogy azonban utána fogok járni és azután fogom a választ megadni, mikor a tényállással megismerkedem.

A tényállás, t. képviselőház, a következő: 1873 ban halt meg Veres Pál, ki egykor Kossuth Lajosnak titkára volt. Pár hónappal az ő halála után örökösei felajánlották Veres Pálnak gyűjteményét megvételre a magyar nemzeti museumnak. Az akkori közoktatásügyi minister, hivatalbeli elődöm, előbb megvizsgáltatta, vajjon érdemes-e azokat megszerezni a museum számára s mikor az megvolt állapítva, hogy igenis érdemes, megbízta kiküldöttjét, hogy állapítsa meg, vajjon az illetők jogszerű tulajdonosai e ezen tárgyaknak és ekként megvehetők-e a tárgyak az illetőktől? És miután az illetők kitüntették a hagyatéki beszavatolási okmánynyal, hogy Veress Pál összes ingó és ingatlanai nekik adattak át tulajdonul, a szerződés megköttetett és a magyar nemzeti museum, úgy emlékszem, 3000 frt áron megvette az iratokat. *(Közbekiáltás a szélsőbalon: Tudták, hogy Kossuthéi!)*

Mikor a lapok ezt közölték, Kossuth Lajos egyenes megbízásából boldogult Simonyi Ernő utánajárt a dolognak és miután a tényállásról meggyőződött volt, ő maga beszüntette ezt az utánjárást. Kötelességemnek tartom még felemlíteni erre vonatkozólag azt, hogy ennek a gyűjteménynek egy igen jelentékeny része könyvekből áll, mely könyvek mindegyikében Veress Pál bélyege van, másodsorban áll kéziratokból, melyeknek nagy része Veress Pál sajátszerű másolatai. Aztán nyilvános jellegű iratok vannak ott, pd. megyei gravaminalis előterjesztések a volt Pesti Hirlap szerkesztőségének irata, a védegylet iratai. Magánlevél mindössze 37 van a gyűjteményben, és a 37 közt van 7 olyan, mely egyenesen Kossuth Lajos személyére szól. Ezekből a körülményekből azt méltóztatik kivenni, hogy az illetők jogszerű tulajdonosai voltak ennek a gyüjteménynek.

Gr. Károlyi Gábor: Nem áll!

Lukács Gyula: Egész ország tudja, hogy nem áll! *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Gr. Károlyi Gábor: Nem áll! *(Mozgás jobbfelől.)*

Elnök: Kérem akkor szólni, a mikor fel van írva!

Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi minister: Tudtommal nem a képviselő úré a szó; ha később kíván hozzászólni, nyugodtan meghallgatom. Mondom, a hagyatéki beszavatolási okmány alapján mutatták ki az illetők, hogy jogszerű tulajdonosok. Kossuth Lajos megbízottja, boldogult Simonyi Ernő, a mikor meggyőződött az ügy állásáról, beszüntette az eljárást. Ezek alapján, t. képviselőház, azt hiszem, hogy sem mód, sem szükség nincs arra, hogy bárminemű rendelkezés a mi részünkről e tekintetben történjék. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Orgazdaság! A magyar nemzet orgazda! *(Élénk felkiállások a jobboldalon: Rendre! Rendre!)*

Elnök: Károlyi Gábor képviselő urat rendre utasítom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Várady Károly: T. ház! Csodálatosnak tartom, hogy a mióta képviselő vagyok és többrendbeli interpellatiót intéztem a kormány egyikmásik tagjához, nem akadt egyetlev minister sem — néhai Baross Gábort kivéve — a ki oly választ adott volna, a melyben meg tudtam volna nyugodni. *(Derültség a jobboldalon.)* Pedig nem kértem és kívántam soha egyebet, minthogy a válasz megfeleljen egyrészről a törvénynek és másrészről a közmorálnak. *(Mozgás a jobboldalon.)* De konstatálni kivánom a minister úrnak mai válaszából is, hogy az ő válasza sem a törvénynyel, sem a közmorállal nem egyezik meg. *(Ohó! Ohó! a jobboldalon.)* Kérem, be fogom bizonyítani. Daczára annak, hogy a minister úr már akkor, a midőn interpellatiomat megtettem, hivatalosan kijelentette, hogy minden körülmény közt a legnagyobb súlyt fekteti a politikai moral teljes megóvására, miért nem vehetem tudomásúl a minister úr válaszát? Két okból, mert nem ment el a kötelességteljesítés azon mértékéig az igazolt tényekkel szemben, a meddig elmenni kötelességében állott volna és mert a beigazolt tényekből nem vonta le az önkényt, logicailag előálló consequentiát. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A t. minister úr beismerte, beigazoltnak jelentette ki azt, hogy tényleg előfordult, hogy a museum két tisztviselője egyrészt saját műveit adta el álnév alatt a museumnak, másrészt, hogy különféle más jogtalan eladás is történt. A ki csak nagyjából is tisztában van a büntetőtörvénykönyv határozataival és tudja, hogy azok mindenkire nézve irányadók és kötelezők, az előtt kétségtelen dolog, hogy ez esetben a csalás és sikkasztás feltétlenül fenforog; mert az a pénz, a melylyel ezen haszontalan kéziratokat megvásárolták, határozott czélra volt a museum pénztárában, a melyet tehát nem volt szabad más, törvénytelen, helytelen, erkölcstelen czélra kiadni. *(Úgy van! balfelől.)* De hát minősítsük akár csalásnak, akár sikkasztásnak, a mit elkövettek, kétségtelen dolog, mindenkinek a kis ujjában lakozó érzék mutatja, hogy ez bűncselekmény és itt mutatok rá arra, hogy a minister úr a kötelességteljesítés tekintetében nem ment el azon határig, a meddig kötelességében állt volna, hogy a bűntény elkövetőit a büntető bíróságnak átadta volna.

Fenyvessy Ferencz: Az a királyi ügyész dolga!

Várady Károly: De kötelessége minden hatóságnak följelenteni, a ministernek eo ipso. Másrészt a minister úr elismerte, hogy a codexosztályban tizenhárom darab értékes codex szőreszálán elveszett és nincs gazdája. Hogyha ez nem bűncselekmény és nem tartozik a büntető bíróság alá, akkor kétségbe lehet esni, hogy vajjon van-e egyáltalában szükség a büntetőtörvényköuyvre. Ha nem tudják, hogy ki lopta el azokat a codexeket, vagy hogyan tűntek el, az egygyel több indok arra, hogy a bíróság befolyjon és annak a ministerium a vizsgálat adatait átadja. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tehát e tekintetben sem látom, hogy a minister úr, a ki a dologban eljárt, elment addig a határig, a meddig elmennie törvényes kötelessége lett volna.

Másrészt, t. ház, felhoztam interpellatiomban a rendetlenségeket. Én úgy fogom fel a dolgot, hogy nekünk legfontosabb tudományos és műintézetünk a nemzeti museum. Itt úgy a tudományosság elővitele, mint kötelességérzet tekintetében fénylő példát kell mutatni úgy az egyes tisztviselőknek, mint főleg magának az igazgatónak. *(Úgy van! a baloldalon.)* De, t. ház, hogyha ily rendetlenségek előfordúlhatnak, hogyha el tudtak sikkasztani 13 codexet, hogyha ott csereberélhették saját kézirataikat, már ez a körülmény a rendetlenség oly nagy fokára vall, mely teljesen kizárja azt, hogy akár az intézet élén álló igazgató, akár a tisztviselők hivatásuktól át lennének hatva. A nemzeti museum hivatalnokainak semmi más hivatásuk, kötelességük nincs, mint a nemzetnek ezer év óta összegyüjtött emlékeit szeplőtlenül, becsülettel őrizni és a tudományt előbbre vinni, de nem az, a mit igazgatója művel, midőn politikával foglalkozik és politikai czikkeket ir. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás jobb felől.)*

Tomcsányi László: Öt forintot kap érte!

Várady Károly: A tudományt vigye előbbre, az a kötelessége.

Digitized by Google

Fenyvessy Ferencz: Ez a szabadelvűség!

Várady Károly: Ez a szabadelvűségbe nem ütközik, mert az első tudományos intézetnél csak tudománynyal szabad foglalkozni, nem pedig politikával és épen ebből látom, hogy a minister úr nem vonta le a consequentiát, mert egyáltalán meg sem említette, hogy ezért első sorban és főképen az igazgató a felelős. *(Helyeslés a baloldalon.)* Vele szemben köteles a minister úr eljárni.

A mi a Kossuth íratait illeti, interpellatiom megtételekor világosan kimutattam, hogy a kihágási törvény 129. §-ába ütközik azok megszerzése, tudniillik tulajdon elleni kihágás útján szerezte meg a museum az iratokat. És érdekes, hogy az az egyén áll a museum élén, a ki Kossuthtal élénk összeköttetésben állott, a ki tehát, ha betekintett volna azokba az iratokba és bizonyára beletekintett, mert a nélkül a vétel nem történhetett, láthatta, hogy az örökösök olyat akarnak eladni, a mi nem az ő tulajdonuk, mert azok bizalmi természetű magániratok és levelek voltak. Gyanús körülmények közt szereztettek tehát meg azok és én azt tartom, hogyha ily körülmények között az ország első közművelődési intézete iratokat szerez meg és később maga a tulajdonos reclamálja azokat, mindentől eltekintve, ha igaz is, a mit a minister úr mond, pedig fel nem tételezhetem, hogy ne tudták volna, hogy azok a Kossuth iratai: kötelessége lett volna az intézetnek azokat rendelkezésére bocsátani Kossuthnak, mert ha senki, Kossuth bizonyára megérdemli azt. *(Úgy van! Igaz! a szélső baloldalon.)*

A minister úr hivatkozik Simonyi Ernőre. Itt van Kossuth levele 1891-ből, a melyben egyenesen fosztogatással vádolja a nemzeti museumot. Hosszú volna felolvasnom, de a kinek tetszik, annak rendelkezésére bocsátom a levelet, melyet Kossuth írt.

Akármint nézzük is az állapotokat, kétségtelen, hogy a museumban hiányzik a testületi szellem, a mely tudatával bír azon rendkivüli missionak, a mely ezen intézet tisztviselőinek kötelessége, mert ha ez meglenne, nem történhetnék ilyen törvénytelenség. Hogy nincsen ott testületi szellem, ez következik abból is — bebizonyíthatom, ez iránt bárkihez kérdést lehet intézni a képviselőház tagjai közül — hogy nincsen ember, a ki a hivatalos kötelességei rovására annyira más dolgokkal foglalkoznék, mint a museum igazgatója. *(Úgy van! Ugy van! a szélső baloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Joga van hozzá!)* Senki annyi politikai czikket nem ír, mint a museum igazgatója, holott neki állásánál fogva a museum érdekei fölött őrködni volna hivatása. Előfordúlnak olyan dolgok, a melyek igazán botrányosak. Példáúl a t. minister úr is felhozza azt évi jelentésében, hogy midőn a koronázási albumok a museumban ki voltak állítva, egy catalogust nyomattak. Ennek a kiállításnak, mint a minister úr is constatálja, 31.000 látogatója volt, a catalogusok mind elkeltek és most nincs gazdája annak, hogy ki fizesse meg ezen catalogus nyomtatásának árát. Hornyánszky Victor évek óta fűhöz-fához jár, ha elmegy az egyikhez, ott azt felelik neki, hogy a museum rendelte meg a kinyomatást, ha pedig a museumi igazgatóhoz megy, ez azt mondja, hogy amaz rendelte meg. Szóval eladták a lajstromot, de a nyomatási költség kifizetéséről szó sincsen és ma sincs gazdája annak, hogy ki fizesse azt meg.

De hogy milyen rossz a szellem és a museum vezetése, kitűnik abból is, hogy olyan egyének vannak alkalmazva a museumnál, a kik tudományosság terén semmi tekintetben ki nem tüntek. Már pedig, nézetem szerint, ott csak olyan egyéneknek van helyük, a kik a tudományosság tekintetében kitüntették magukat. A museumban most alkalmazottak felének többje egészen ismeretlen a tudományos világban. Mindenesetre, ha az igazgató komolyan venné kötelességét, úgy oly egyének alkalmaztatnának ott, a kik a magyar tudományosságnak apostolaivá válhatnak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azután az is kétségtelen dolog és ezt szintén szíves lesz a t. minister úr meghallgatni, hogy a nemzeti museumban a tárgyakat veszik és soha azok átadása és átvétele hivatalosan nem történik meg, valósággal Csáki szalmájaként vannak ott a dolgokkal. *(Derültség.)* Ez nem járja.

Ezekből, t. ház, azt a következtetést vonom le, hogy a museumban rossz a vezetés és ha a t. minister úr kötelességét akarja teljesíteni, első kötelessége lett volna egyrészt azokat, a kik ezen bűncselekvényeket elkövették, átadni a bíróságnak, másrészt mivel kétségtelenül bebizonyúlt, hogy a vezetés rossz s hogy az a nemzeti museum magas igényeinek egyáltalában nem felel meg, intézkedni az iránt, hogy az intézet más vezetést nyerjen. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A mi pedig a Kossuth-iratokat illeti, nem tartom a dolgot azzal befejezettnek, a mit a t. minister úr erre nézve válaszolt. Azt tartom, hogy a nemzet becsületének kérdése, *(Helyeslés. Ugy van! a szélső baloldalon.)* hogy ha Kossuth iratai kihágás útján megkeríttettek, azok vissza is adassanak és nem lehet itt szó három vagy tízezer forintról s ha azokat egy olyan férfiú, ki annyi hasznot szerzett hazájának, visszakívánja, kijelentvén, hogy az iratok rá nézve bizalmas jellegűek és magántermészetűek, akkor erkölcsi kötelessége a museumnak az illető irato-

Digitized by Google

kat rendelkezésére bocsátani. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Fel kívánom még említeni, hogy a közönség körében is teljesen discreditálva van a nemzeti museum. Több esetről van tudomásom, a mikor egyesek ajándékokat akartak tenni a nemzeti museumnak vagy felszólíttattak, hogy ajándékokat tegyenek, de az illetők azt válaszolták rá, hogy nem ajándékoznak semmit, mert úgy is ellopják. *(Ugy van! a szélsőbalon.)* A nemzeti museum becsületének érdeke megkívánja, hogy ezek a dolgok bíróság elé kerüljenek.

Még csak egyet kívánok megjegyezni. Lehet, hogy hasonlatom talán erős lesz, de bizonyára találó. Vonatkozik ez arra, hogy csakugyan nem lehet az igazgatót állásában továbbra is megtartani, mert mit szólna a minister úr ahhoz, hogyha a vallás- és tanulmányi alapnál állítólag előfordúlt sikkasztások ő alatta csakugyan megtörténtek volna, megmaradna-e továbbra is állásában, mert igen természetes, hogy a felelősség kiterjed arra is, a ki alatt a bűncselekmény történt. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hát lehetséges-e az, t. ház, hogy ily botrányos körülmények között megmaradjon továbbra is az intézet élén a mai igazgató? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: Mióta ígérik, hogy elbocsátják!

Várady Károly: Másrészt pedig azt kívánom még felemlíteni, hogy különben tökéletlen a válasz, a mit a minister úr adni méltóztatott. Még csak azt sem mondta a minister úr, hogy elbocsátott két hivatalnokot, hanem csak kijelentette, hogy esetleg el fog bocsátani kettőt közülök. De a tény az, hogy eddig még nincsenek elítélve és állásukban vannak. De ki tudja azt, hogy a t. minister úr meddig lesz még minister?

Előfordulhat az az eset, hogy a minister úr megválik tárczájától és utódjára nem lesz kötelező a mostani minister kijelentése és arra ébredünk, hogy a két hivatalnok megint ott fog maradni. Én legalább elvártam volna a minister úrtól, hogy a kik bűnösöknek bizonyultak, azokat akkor, midőn interpellatiómra felel, tényleg elbocsátottaknak jelentse ki. Másrészt kilátásba helyez a minister úr rendszabályokat. De ezekkel a nemzeti museumba rendet hozni sohasem lehet. Ismétlem, hogy a testületi szellemet kellene ott emelni és olyan férfiút az intézet élére állítani, a ki a tudomány fejlődését előmozdítani kötelességének tartaná. Nem veszem tudomásúl a minister úr válaszát. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi minister: T. képviselőház! Méltóztassék megengedni, hogy csak pár szót fűzzek azokhoz, a miket a t. képviselő úr mondott felvilágosítás kedvéért, mert úgy látom, hogy a t. képviselő úr egy részét azoknak, a miket mondottam, vagy nem hallotta, vagy kellőleg nem értette meg.

Először is megmondtam azt, hogy a concret fegyelmi ügy be van fejezve és hogy ezen concret fegyelmi ügyben az ítéletet meg is állapították és hogy ezen ítélet szerint sem az őr, sem a segédőr a museumnál elfoglalt állásában nem maradhat meg. Azt hiszem, ez tökéletesen megfelel a közmoralnak, mert hiszen magam ecseteltem, miben történtek mulasztások és ennek természetszerűleg megfelelően intézkedni is kellett. Nem mondhatja tehát a t. képviselő úr, hogy elodázni akartam a dolgot; azt sem mondhatja, hogyha esetleg innen eltávozom, úgy majd az illető tisztviselők megmaradhatnak, mert hiszen én a tényt jelentettem be. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A másod, a miben szintén félreértés van, az, hogy miért nem vittem az ügyet a bíróság elé, miután sikkasztás esete forog fenn?

Az első concret ügyre vonatkozólag kiemeltem, hogy itt egyes munkáknak, kéziratoknak szabálytalan és helytelen eladási és vételi módjáról van szó, de hogy constatálva van, hogy ezek a művek nem haszontalanok, sőt egyik esetben sokkal olcsóbban jutottak a nemzeti museum birtokába, mint különben jutottak volna. Itt tehát csalásról nem lehet szó.

Ama másik esetre nézve pedig, hol sikasztásról lehet szó, t. i. a kézirat gyüjteményből hiányzó darabokra vonatkozólag kijelentettem, hogy ez ügy a jelen vizsgálat folyamán véglegesen nem volt megállapítható és ép ezért kötelességemnek tartottam újabb vizsgálatot elrendelni e specialis körülményre nézve és e vizsgálatba mindazokat belevonni — esetleg az igazgatót is — a kiket a felelősség terhel. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Azelőtt is így mondtam és azt hiszem, ezek ismétlésével eloszlattam azon félreértéseket, melyekre netalán alkalmat szolgáltattam. *(Helyeslés.)*

Még csak egyet. A Kossuth-iratokra nézve kimutattam, hogy azok szabályszerűen, szerződés alapján, a hagyatéki beszavatolási okmány szerint igazolt örökösöktől vétettek meg. Már most, ha Kossuth Lajosnak, vagy bárkinek ezzel szemben joga van azon iratokhoz, természetesen joga van ezt be is bizonyítani és mihelyt ez megtörténik: semmiféle nehézség nem lesz abban a tekintetben, hogy az őt megillető iratok neki visszaszolgáltassanak; *(Helyeslés a jobb- és baloldalon)* de mindaddig, mig ez meg nem történt és a mikor másrészt constatálva van az, hogy azok az igazolt örökösöktől és tulajdonosoktól lettek megvéve: mindaddig a mi részünkről semmiféle

Digitized by Google

kezdeményezésnek helye nincs. *(Elénk helyeslés a jobboldalon.)*

Várady Károly: T. ház! *(Felkiáltások jobb felől: Elálll! A szélső baloldalon: Halljuk! Joga van!)* Csak röviden kívánok szólani. A t. minister úr azt mondja, hogy azért nincs bűnügyi vizsgálatnak helye, mert a megvett lim-lom közt értékes dolgok is vannak.

Gr. Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyiminister: Nem azt mondtam! Mind megéri azt, a mit érte adtak!

Várady Károly: Ha csak egy hajszálnyi olyasmi volna ott, a minek értéke nincs, már a csalás vagy sikkasztás meg van állapítva. És ez esetben sincs igazsága a t. minister urnak, hogy azon okból, mert kisebb bűncselekmény forog fenn, az ügyet elvonja a bűnügyi vizsgálat teréről.

Másrészről Kossuth iratait illetőleg felolvastam Kossuth Lajos, 1891. évben kelt levelét, melyben az egész dolognak facitja el van mondva.

Azt hiszem, a minister úr is olvasta e levelet; de ha bárki is kívánja, ezt újból fel fogom olvasni. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):*

»Veress Antal volt nekem, mint a honvédelmi bizottság Elnökének, majd mint országkormányzónak levéltárnokom. Tiszta lelkű, becsületes ember. Mielőtt elfognák, mert persze elfogták, nem volt kétsége az iránt, hogy őt, mint levéltárnokomat, irományaim felől faggatni fogják. Hát elkészült reá; a hivatalos actákat tárgy szerint csomagokba rendezte s midőn a faggatás elkövetkezett, azokat registrumaikkal egyetemben előmutatta s átadta, de a nem közügyi, hanem bizalmas természetű, mint szinte a magántermészetű irományokat eltette láb alól s Debreczenben összegyűlt könyveimmel együtt biztonságba helyezte.

Értesített, hogy ne aggódjam felettök, biztonságban vannak s lesznek, míg annyira enyhülnek az idők, hogy veszély nélkül kiküldheti. Hát úgy maradt, később, midőn már a kiküldés nem járt volna veszélylyel, kérdést tett, akarom-e, hogy irataimat és könyveimet kiküldje? Azt feleltem, hogy a szállítás pénzbe kerül, a mi nekem nincs, hát csak viselje gondját tovább is, jó helyen van. Szegény Veress meghalt (Somogyban); családja nem volt, valami rokona öröklő czímen rátette kezét a hagyatékra s az irományokkal (s gondolom a könyvekkel is) megkínálta a Nemzeti Museumot, hogy vegye meg. Megvette. (Gondolom, 10.000 frtot fizetett érte.) Miért vette meg? Azért, mert »Kossuth« iratok voltak, hát el kellett tenni láb alól.

Szegény Veress igen becsületes, de nagyon szegény ember volt, annyira szegény, hogy Csapody vállalta magára tisztességes czímen és móddal ellátásáról gondoskodni (áldás kísérje érte emlékét). Ha Veressnek 10.000 frt értékű vagyona volt volna, a milyen önérzetes ember volt, bizony nem evett volna kegyelemkenyeret.

Nem mondom, hogy a Museum számára elaquirált irományok közt Veressnek sajátjai is nem voltak. Szorgalmas, munkás ember volt, gyüjtögetett, jegyezgetett.

Hanem az bizonyos, hogy a mi a Veress sajátja volt, azért az ország pénzéből nem 10.000 frtot, de annyi batkát sem merhettek volna kiadni. Hát mit vettek meg? a Kossuth-irományokat.

No már kérem, azt tudták, hogy Veress az én levéltárnokom volt, tehát tudták, hogy a mi azon irások közt olyan van, a mi vagy tőlem másnak, vagy mástól nekem szól vagy az én hivataloskodásomra, közügyi viszonyaira vonatkozik, vagy pedig az én magán dolgaim körébe vág, az Veressnek nem mint annak, hanem csak mint az én levéltárnokomnak juthatott kezére; tehát Veress azoknak nem tulajdonosa volt, hanem csak letéteményese lehetett; s igy tudták, hogy nem olyasmit vesznek meg, a mit Veress örökösének joga volt volna eladni.

Annyit a fenforgott körülmények közt a legközönségesebb tisztesség (nehogy becsületet mondjak) legalább megkívánt volna, hogy nekem annyit mondjanak: »Közöljük önnel irományok lajstromát, melyek mint Veress Antal hagyatéka a Muzeumnak megvételül ajánltatnak, minthogy Veress önnek levéltárnoka volt, nehogy valami olyant vegyünk meg, a minek ő nem tulajdonosa, hanem levéltárnoki minőségben csak az ön bizományozása volt, kérjük önt, nézze át a lajstromot s jegyezze ki (ha volnának ilyenek) azokat, a melyek az utóbbi cathegoriákba tartozván, az ön beleegyezése nélkül eladás s vétel tárgyai nem lehetnek.«

Még csak ennyit sem tettek. Tudták, hogy hirem-tudtom nélkül az enyémmel üznek vásárt, tudták, hogy a mit tesznek, az egyenesen fosztogatás. Megtették.

Helfy barátom szólott a dologról Tisza Kálmánnak, előmutatta neki Veress említett levelét, tartalmát nem tudom, de annyit tudok, miként kétségbevonhatlan bizonyságot nyújt a felől, hogy nekem Veressnél irományaim voltak. Tisza azt felelte Helfynek, hogy a dolog kényes természetű, mert a 10.000 forint ki van fizetve (csak ezért kényes?), de majd utána néz a dolognak.«

Ennyiből áll a levél. Ebből azt látom, a mit már említettem is, hogy még ha igaz volna is az, a mit a minister úr mond, t. i. hogy a muzeum nem tudott róla, még akkor is a közbecsület kívánná, hogy a mulasztás helyrehozas-

Digitized by Google

sék és az iratok Kossuth Lajosnak visszaadassanak. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: A képviselő úr nem vevén tudomásúl a választ, kérdem a t. házat: méltóztatik-e tudomásúl venni a közoktatásügyi minister úr válaszát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Felkérem azokat, a kik a választ tudomásúl veszik, méltóztassanak fellállani. *(Megtörténik.)* A többség tudomásúl vette a választ.

Gr. Károlyi Gábor: Mindent tudomásúl vesznek! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Következik a közoktatási minister úr válasza Vajay István képviselő úr interpellatiojára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi minister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék megengedni, hogy még egy második interpellatióra is megadjam a választ. *(Halljuk! Halljuk!)*

Vajay István képviselő úr interpellatiot intézett hozzám, a melybe három kérdést foglalt. Az első kérdésben felveti azt, hogy van-e szándékom az u. n. elkeresztelési rendeletet mielőbb visszavonni, miután — szerinte — a kormány ezen rendeletnek visszavonását kilátásba helyezte.

Ezzel szemben arra figyelmeztetem a t. képviselő urat, hogy téved, a mikor azt hiszi, hogy a kormány e rendeletnek feltétlen visszavonását helyezte kilátásba. *(Úgy van! jobb felől.)*

Vajay István: Elég baj! *(Mozgás.)*

Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi minister: Itt van nálam a ministerelnök úr beszédének szó szerinti szövege, a melyben a kormány programmját előadta és melyben a polgári anyakönyvről szóló törvényjavaslatról beszélvén, azt mondotta, hogy viszont ezzel, tudniillik a polgári anyakönyvről szóló törvény meghozatalával egyidejűleg az 1890. február 26-ikán kelt ministeri rendelet is hatályon kivül helyeztetik.

Ebből tehát megérthette a t. képviselő úr, a mi különben a dolog természetében is fekszik, hogy a rendelet csak akkor lesz visszavonható, a mikor tárgytalanná vált, t. i. a mikor azon intézkedések, melyek a rendeletben foglaltatnak, többé nem lesznek szükségesek, mivel a fennálló törvénynek más úton és más módon fog elég tétetni. Az 1890. február 26-án kelt úgynevezett elkeresztelési rendelet akkor fog tehát visszavonatni, a mikor a polgári anyakönyvekről szóló törvény elkészült és életbelépett. *(Zaj és derültség a baloldalon.)*

A t. képviselő úr indokolásában annak illustrálására, hogy e rendelet minő borzasztó állapotokat teremtett, azt hozza fel, hogy egy concrét elkeresztelési esetben úgy a bíróság, mint a közigazgatási hatóság is eljárt és pedig egészen ellentétesen. A t. képviselő úr ezt — méltóztassék megbocsátani — legalább is igen korán jelentette ki, mert az ügy sem az egyik sem a másik úton nem volt és még most sincs befejezve. Nem lehet tehát azt mondani, hogy a bírósági meg a hatósági felfogás közt ellentét van; sőt tudomásom szerint a másodfokú közigazgatási hatóság már is megváltoztatta az első fokú hatóság ítéletét, a miből én azt merem következtetni, hogy az állítólagos ellentét teljesen meg fog szűnni.

Második kérdés, a melyet a t. képviselő úr hozzám intézett, abból áll, hogy szándékozom-e Ivánkovics János apátplébánost osztálytanácsossá való kizeveztetésre javaslatba hozni? E kérdés túl van haladva, mert időközben Ivánkovics János tényleg kineveztett osztálytanácsossá. Ha ennek daczára is a t. képviselő úr még most is azt akarná tudni, hogy miért maradtam meg szándékomnál és hogy miért ajánlottam az illetőt kinevezésre, mondhatom, hogy épen azért, mivel azok a tulajdonságok mind meg vannak benne, melyekre a t. képviselő úr nagy súlyt fektet; tudniillik tudomány, erő, ész, okosság, körültekintés és tapintat és mindenekfelett rendíthetetlen hithűség *(Derültség a szélsőbalon.)* és hogy ezek a tulajdonságok benne meg vannak, arról nemcsak magam győződtem meg, hanem az illetékes tényezőktől nyert informormatiok e meggyőződésemben még meg is erősítettek. No már ezen informatiok mellett méltóztassék nekem megbocsátani, de a t. képviselő úrnak túlmerész egyéni nézete előttem súlylyal nem bírhat, *(Helyeslés jobb felől.)*

A t. képviselő úr harmadik kérdése az, vajjon szándékozom-e Szivák Imre helyett a vallás- és tanúlmányi alapot ellenőrző bizottságba egy más tagot ajánlani, mert szerinte a hithűség ebben, az általam megnevezett egyénben sincsen meg.

T. képviselőház! Van szerencsém kijelenteni, hogy nincsen szándékombam helyette mást ajánlani, *(Helyeslés jobb felől.)* mert a t. képviselő úr az egyedűli, a ki a nevezett ellen ezt a kifogást emelte és én a magam részéről, valamint gondolom mindnyájan, a kik Szivák Imre urat ismerjük, tudjuk, hogy megvannak benne mindazon tulajdonságok, a melyek e helynek betöltésére kellenek. *(Helyeslés jobb felől.)* Ehhez a kérdéshez a t. képviselő úr indokolásában még valamit fűzött, a mit rectificatio nélkül nem hagyhatok. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő úr ugyanis a vallás- és tanulmányi alapokról szólva, azt mondja, hogy: »ezen az ország katholikusainak egyetemét illető, azoknak tulajdonát képező alap.«

Méltóztassék megengedni, de ezen kijelentésével a t. képviselő úr ellentétbe jött azon állásponttal, a melyet e kérdésben mindeddig a

Digitized by Google

képviselőház elfoglalt és ellentétbe jutott magával a jelenlegi tényállással is. *(Úgy van! jobb felől.)* A képviselőház tudniillik valhányszor ez a kérdés itt felmerült, ezen alapoknak jogi természetét függőben hagyta; a jelenlegi állapot pedig az, hogy ezen alapoknak a jövedelme és kamatjai kizárólag katholikus célokra fordíttatnak és fordítandók s az alapok mint országos alapok kezeltetnek a kormány által. Ez a válaszom Vajay István képviselő úrnak interpellatiójára; kérem, méltóztassanak azt tudomásúl venni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Vajay István: T. képviselőház! A t. cultusminister úrnak interpellatiomra adott válaszára vonatkozólag van szerencsém a következő megjegyzést tenni.

Az első részre adott válasz nem elégíthet ki; nem pedig azért, mert először is a t. cultusminister úr maga volt az, a ki itt ebben a házban constatálta a rendelete következtében a katholikus papságnál előállott lelkiismereti és kötelességi conflictust és által maga constatálta, hogy rendelete fenn nem tartható és végre nem hajtható. Ezen kijelentés logikai folyományának annak kellett volna és kellene ma is lennie, hogy a rendelet visszavonassék, mert senkit lelkiismeretével ellenkező cselekedetre kényszeríteni nemcsak nem lehet, de nem is szabad. Ha tehát a rendelet fenn nem tartható, annak vissza nem vonása össze nem köthető a minister úr által kilátásba helyezett polgári anyakönyvek behozatalával, mert a rendelet és kiállításba helyezett polgári anyakönyv aequivalens értékűek. Ha a minister úr így gondolkozik vala: az ismeretes februári rendelet sérti a katholikusok hitelveit és meggyőződését, tehát visszavonandó és viszszavonom, de a megrövidített protestansoknak is kell valamit adni, — ezt az okoskodást értem és érti velem minden logicus észjárású ember; de hogy a minister úr nagy szorúltságában azért, hogy az általa inaugurált szerencsétlen egyházpolikát megmentse, kigondoljon egy modus vivendit, mely egyenkint sujtja a katholikusokat és a protestansokat, és az ő általa feltalált modus vivendit évenkén 5—6 millióval fizettesse meg az adó terhek alatt úgy is roskadozó nemzet által: ezt a logicát nem értem és nem értik velem honfitársaim milliói. *(Zaj. Ellenmondás a jobboldalon.)*

Kemény Pál: Majd meglátjuk, mennyibe kerül!

Vajay István: A t. minister úr azelőtt — concedálom, hogy mostani válaszában nem — azt is felhozta, és a t. tuloldalon mindig felhozták, hogy a rendelet visszavonását egyszerűen nem engedi meg az állami tekintély érinthetetlen fentartása, bocsánatot kérek, azt hiszem, a t. minister úr, és a t. túloldalon ülők is hallották hírét annak a maximának: qui bene distinquit, bene docet. Ezen igazságból kifolyólag nagyon szépen kérem a t. minister úrat és a vele egy nótát zengőket, *(Mozgás a jobboldalon.)* hogy hamis állami theoriákból kiindúlva, ne azonosítsák egy hibás minister compromittált államférfiúi tekintélyét az állam tekintélyével. *(Ohó! Rendre: Renáre! a jobboldalon, Helyeslés a szélsőbalon.)* Mert ez a kettő nem egy; ezeket nem szabad identificálni. A minister úr hibázhatott, mint a hogy tényleg be van igazolva, hogy hibázott, vonja le a consequentiákat; de azért, mert ő hibázott, a hiba eltakarására a nemzetet egy új teherrel sújtani, újabb bonyodalmakat felidézni nem lehet.

Nagyon sajnáljuk, . . . *(Fölkiáltások jobb felől: Kik?)* hogy a ministernek oly kicsi volt a lelki ereje ahhoz, hogy a nagy férfiak jellemvonásához méltóan beismerje, hogy hibáztam, emberi dolgot követtem el, nagyon sajnálom, hogy sokkal nagyobb benne az emberi gyarlóság, a makacsság, a hibához való ragaszkodás *(Zaj jobb felől. Felkiáltások szélsőbalon: Ez így van!)*

Akár tetszik, akár nem, arról nem tehetünk, hogy vannak ministerek, a kiknek az a rögeszméje, hogy a nyakuk üvegből van, mely összetörik, ha egy kicsit meghajtják. De a multból felhozhatunk példát, hogy nem az államnak, de a ministernek tekintélye sem törik össze, ha észreveszi, hogy hibázott és hibáját megjavítja.

Boldog emlékű Trefort Agoston ministersége alatt történt, hogy kiadott egy rendeletet Szent Istvánnak megünneplése és annak országossá tétele tárgyában, tehát ez mint egy symboluma volt a magyar állam consolidálásának, legalább az akart lenni, és mi történt.« Protestans testvéreink ez ellen feljajdultak, kifogást emeltek és felírtak és az ország tekintélyének minden csorbítása nélkül a rendelet visszavonatott. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Igy fest az önök igazsága, de akkor persze Tisza Kálmán volt a ministerelnök, a ki mindenesetre bírt annyi érzékkel, hogy még a saját hitsorsosai érzékenységét is kimélje. Ma, mikor még mindig az ő politikája érvényesül, melynek főjellege katholikust katholikussal üttetni: hiába jajdul fel 9 millió katholikus, *(Derültség és ellenmondás jobb felől.)* hiába bizonyították be azt, hogy a rendelet törvénytelen, alkotmány sértő, az a rendelet most már nem a lelkiismeretnek, hanem a forumok conflictusát idézte elő, egy tollvonással felfüggesztették közszabadsági garantiát képező azon törvényes intézkedésünket, hogy senkit illetékes bírójától elvonni nem szabad. Minden hiába történt, a rendelet áll a minister úrral együtt és ki fog derülni, mikor

Digitized by Google

már végigjár minden forumon, hogy nekem nincs igazam, neki van igaza.

De én nem azon azon szempontból fogtam fel ezen kérdést, hogy a minister úr mikép érti, hogy t. i. itt egy felebbezés alatt álló itélet megmásitására, vagy miként való lebonyolítására befolyjak, én ezt illustratioúl mondtam. Mert én megköszönném, s azt hiszem, a minister úr is megköszönné, ha két forum idéztetnék perbe és minden forum torturáján keresztül vinnék és a végén kiderítik, hogy a megkínzott ártatlan. *(Hosszantartó mozgás a jobboldalon.)* Ha mi szabadságot és alkotmányt szerető férfiak vagyunk, akkor ab initio, a limine vissza kell utasítani az ily eljárást, *(Úgy van! a szélsőbaloldalon.)* mert egyik alkotmányos tételünk, hogy ne patensekkel, ministeri rendeletekkel kormányozták ez országot. *(Úgy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. minister úrnak interpellatiom második részére adott válaszára vonatkozólag van szerencsém a következőket megjegyezni. Én szétválasztottam a személyi részt a dologi résztől. Akkor, a mikor interpellatiomat megtettem, a cultusministeri osztálytanácsosi állásnak magas méltóságú és kíváló egyházpolitikai jelentősége lebegett szemeim előtt és sajnálattal constatálom, hogy ez állás folytonos decadentiában van. Ezelőtt a ministeri tanácsosi ranggal megfelelő széles jogkörrel voltak felruházva ezen állást betöltők, ma egyszerűen osztálytanácsosi rangba vannak beosztva közönséges levelezésre, informálásra és nem tudom még milyen jelentéktelen teendők elvégzésére vannak utalva. Az osztálytanácsos nem olyan közönséges hivatalnok és szolga, a kinek a minister úr csengethet, az egy közbenjáró, a magyar katholikus egyház és a kormány közt, *(Élénk ellenmondások jobbaldalon.)* a kinek kötelessége tudományával fölvilágositást nyújtani egyes controvers kérdésekben és ezen a helyen is megvédeni a magyar katholikus egyház érdekeit. Nem amolyan mellérendelt szerepe van, a melyet körülbelül így lehetne kifejezni, hogy: tedd ide, tedd oda, vidd el, hozzd be.

Különben a t. minister úr ezen állás betöltésénél egyéni appreciotioja szerint járt el, azt tartván, hogy övé a felelősség, tehát munkatársait ő választja meg. Tagadom azonban azt, hogy ez a személyi, bizalmi jellegű felfogás annyira kiterjeszthető legyen, hogy azt a t. minister úr úgy foghatná fel, hogyha szolgálatába fogad egy huszárt, vagy egy magántitkárt, az egyenlő azzal, mintha egy osztálytanácsost nevezne ki.

A t. minister úr azt mondja, hogy illetékes helyről vett informatiok szerint az illető rendelkezik azokkal az erényekkel, melyek azon állás betöltésére szükségesek.

Ha a t. minister úr jól megolvasta volna az illető püspöknek levelét, a kihez fordult, abból kivehette volna, hogy az illető püspök egy szóval sem ajánlja Ivánkovics urat, hanem elmondja, hogy milyen nehéz állás az és milyen erények kellenek ezen állás betöltésére; elmondja, hogy az egyházmegye ugyan megtisztelve érzi magát, hogy a figyelem reá irányult, de midőn egyszerűen kijelenti, hogy Ivánkovics urat elbocsátja, ebből egy szóval sem lehet kiolvasni az ajánlást; hanem ha a t. minister úr olvasni akart volna a sorok közt . . . *(Nagy zaj és mozgás. Felkiáltások: A sorok közt!? Ez jezsuita szokás! Derültség.)* észrevehette volna, hogy Ivánkovics urat püspöke nem ajánlja.

Különben egészen természetesnek találom, hogy a t. minister úr azt választotta, a kit választott. A t. minister úr egyházpolitikája toto coelo különbözik a katholicismus szellemétől. A t. minister úr ellentétbe helyezte magát a katholikus egyház szellemével. Természetes dolog tehát, hogy munkatársait is azok közül kell szednie, a kik arra vállalkoznak, hogy a hitelvekkel gsefteljenek és schacheroljanak. *(Nagy zaj és felkiáltások jobb felől: Rendre! Rendre! Elnök csenget.)*

Elnök: Ha jól hallottam a t. képviselő úr szavait, olyanokat mondott, a mik egyáltalában nem férnek meg a ház méltóságával s ezért a t. képviselő urat rendre utasítom. *(Élénk helyeslés.)*

Vajay István: Tisztelettel fogadom a t. elnök úrnak rendreutasítását. Van szerencsém megjegyezni, hogy reám nézve teljes közömbös a személyiség, hogy Ivánkovics úr-e az osztálytanácsos, vagy pedig Péter vagy Pál, Pontius vagy Pilátus; rám nézve irányadó csak az, hogy megfelelő férfiak, ne az érdemesek egész legiójának mellőzésével neveztessenek ki.

Most elvégre is nincsenek üresedésbe stallum litterariaek, de ha üresedésben is volnának, azok különben sem asylum inutilium hominum czéljából, hanem más czélokból állíttatnak.

Egyénileg teljesen értem, a mit a minister úr válaszolt, mert ő a katholicismus igazi férfiait nem ismeri. Nem azok képviselik a katholicismus tiszta szellemét, kik ólálkodva előszobákban kitüntetést és konczot keresnek, *(Nagy mozgás a jobboldalon. Felkiáltások: Rendre! Rendre! Élénk felkiáltások a szélsőbalon: Ezt mondhatja! Szólásszabadság!)* nem azok képviselik, a kik kortesszolgálatokat teljesítenek és képesek kiállani velünk szemben és állást foglalni s arra nézve, a mi ránk sérelmes azt mondani: nem igaz! ez a katholikus hitelvekbe nem ütközik. *(Élénk mozgás a jobb oldalon.)* Ha ez puszta egyéni fel-

Digitized by Google

tevés lenne, nem adtam volna neki kifejezést és hangot; nem az egyéni felfogásomból kiinduló merész feltevés volt az, a mint a minister úr velem szemben kifejezte, hanem el merem mondani, a magyar katholikusok millióinak közfelfogása. *(Ellenmondások jobb felől.)* Ezek közül én egy pár százat szívesen elengedek és a franczia közmondás szerint kiveszem a jelenlevőket és a zajongókat és kivonom, kiveszem azokat, a kik a Magyar Ujságban védelmére kelnek az illetőnek és megtámadnak engem, hogy oltártestvérem ellen ilyen illetéktelen támadást intézek.

A barátság és szeretetve nézve megjegyzem, hogy amicus Plato, amicus Aristoteles sed maxima amira est veritas. A barátságot feláldozom minden esetre az igazságszeretetért és akkor, mikor az igazságot látjuk megtámadva, megsértve, félrevonul minden barátság és csak az igazság szeretete lebeg szemeink előtt.

A minister úrnak interpellatióm harmadik részére adott válaszára nézve van szerencsém megjegyezni a következőket: Azon egyházpolitikai rendszer, a melyet ő inaugurált, illetőleg a melynek ő szerencsétlen, egész lázzal való művelője, szükségképen folyományául fogja magával hozni, hogy olyan férfiak neveztessenek ki a katholikus alapok és alapítványok ellenőrzésére, mint Szivák Imre, az ismert híres februáriusi rendeletre vonatkozó határozati javaslat benyújtója. Egyebet nem mondok, hanem annyi bizonyos, hogy addig, a mig az ilyen férfiak az ellenőrző bizottságba kinevezve lesznek, addig mindig magán viseli az ellenőrző bizottság a pártpolitika bélyegét, addig mindig lehető lesz, hogy egyik-másik jó kortesnek egykét forintért kiadassanak a katholikus alapok földjei árendába s addig mindig el lehetünk készülve arra, hogy az újságok ismét kiírják, hogy annyi és annyi millióval megrövidítették a katholikus alapokat; akkor ismét lehet majd constatálni, hogy alapjában véve ezen hír nem egészen felel meg a valóságnak, hanem lényegében mégis úgy van a dolog, nevezetesen deterioratiók czímén rendkivüli sokat kellett leírni.

Gr. Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi minister: Tiszta valótlanság!

Vajay István: A dolognak vége mindig az lesz, hogy a mig a pártpolitika lesz az irányadó az ily kinevezéseknél, mig a katholikusokat csak oly páriáknak tekintik, kiknek sem jogaik — *(Élénk derültség jobb felől.)*

Ugron Gábor: Katholikusok is kellene, hogy nevessenek hozzá! *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Vajay István: ... sem jogos aspiratioik nem respectáltatnak, addig, mig ily eredményt látunk: a minister úr válaszát nem vehetem tudomásul. *(Helyeslések a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi minister: T. ház! Absolute nem kívánok foglalkozni azokkal, a miket a t. képviselő úr az én személyemre vonatkozólag elmondott. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Régen meggyőződtem, hogy a t. képviselő úr nem tud engemet megérteni és hogy elítéli mindazt, a mit tettem, sőt azt is, a mit teendő leszek, a mit utolsó interpellatiójából is ki kellett vennem, mert hisz akkor már szándékomat is elítélte. Nem fogom védelmezni az illető püspököt sem, a kinek őszintelenségét itt feltárta, azt mondván: hogy Ivánkovicsról mást irt és mást akart mondani. Ez az ő dolga, tessék rendbehozni az illető püspökkel. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Azt sem akarom constatálni, milyen helytelen az az analogia, a melyet felhozott Trefort rendelete és az én rendeletem között. Mert Trefort rendelete oly dologban intézkedett, a melyben törvény nem volt, én pedig egyszerűen csak a törvény végrehajtását akartam. *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)* Már volt ismételten alkalmam eljárásomat e házban megmagyarázni és beigazolni. Meg vagyok győződve, hogy lesz még alkalmam erre visszatérni, a mikor valószinűleg még bővebben fogom a körülményeket elmondhatni, mint a múltkor. A képviselő úr ama vádjával szemben sem akarok most mentegetőzni, hogy hibáztam. De egyet kötelességem kijelenteni: hogy az, a mit a képviselő úr mondott, hogy hiszen én beismervén a lelkiismereti conflictust, most kötelességem volna e rendeletet visszavonni: ez megint csak egy része annak, a mit mondtam. Én azt mondtam: sajnálattal látjuk, hogy az ország egynéhány lelkészének a szívében, keblében lelkiismereti conflictus támadt. Ezt mondottam akkoriban, de hozzátettem mindjárt, hogy az állam saját czéljainak keresztülvitelében nem köteles respectálni az egyesek lelkiismeretét; de helytelenül cselekszik akkor, ha más módja van a czélját elérni és mégis elköveti e sértést. És mivel az államnak más mód áll rendelkezésére a polgári anyakönyvek behozatala által, épen azért kell a polgári anyakönyveket behozni, hogy ezen úgynevezett lelkiismereti conflictusnak vége vettessék *(Helyeslés jobbról.)* De akárhogy áll a kérdés, t. ház, egy dolog előttem és mindnyájunk előtt világos, hogy az állam törvénye előtt mindenkinek meg kell hajolni ezen országban *(Zajos felkiáltások a szélső baloldalon: De nem egy törvénytelen rendelet előtt!)* és akár katholikus, akár protestans, akár van lelkiismereti aggálya, akár nincs, az állam törvényének minden polgárnak engedelmeskednie kell. *(Élénk helyeslés jobb felől. Zaj a szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: T. ház! A kérdés föltevéséhez kívánok szólani. *(Nagy zaj és mozgás jobb*

Digitized by Google

felől. *Felkiáltások a szelső baloldalon: Ehhez joga van!)*

Elnök: Előbb a kérdést fogom feltenni. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a minister úr válaszát tudomásúl venni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)*

Polónyi Géza: T. ház! Minthogy tudtam, hogy ez a kérdésnek szokásos feltevése, kértem szót és kisebb türelmetlenség mellett már régen elvégeztem volna mondani valómat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kérelmem röviden az, hogy a kérdés három részre osztassék. Mert igen sokan vagyunk abban a helyzetben, a kik az interpellatiora adott válasz egy részét tudomásúl vennők, így magam például a Szivák Imrére vonatkozót hajlandó vagyok tudomásúl venni.

Minthogy a válasz úgy is három különböző dologra vonatkozik, melyet cumulálni nem lehet, azért újból kérem a ház t. elnökét, hogy a válasz három pontját külön-külön méltóztassék szavazás alá bocsátani. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Helyeslés.)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik a minister úr válaszának az elkeresztelési rendelet vonatkozó pontját tudomásúl veszik, méltóztassanak felállani *(Megtörténik.)*

A többség tudomásúl veszi.

Most kérem azon képviselő urakat, a kik a válasznak Ivánkovics kinevezésére vonatkozó pontjához hozzájárúlnak, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A többség tudomásúl veszi.

Végül kérem azon képviselő urakat, kik a minister úr válaszának Szivák Imre úrra vonatkozó pontját tudomásúl veszik, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A többség tudomásúl veszi.

E szerint a minister úr egész válasza tudomásúl vétetik.

T. ház! A mai ülés napirendjén van még Boda Vilmos képviselő úr interpellatioja. A képviselő úr azonban interpellatioját a hétfői ülésre kívánja elhalasztani. *(Közbeszólások: Szerdán!)* Ha méltóztatik belenyugodni, a képviselő úr szerdán fogja interpellatioját megtenni.

A földmívelésügyi minister úr kíván szólani.

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: T. ház! Van szerencsém Győr-Mosonyvármegye szigetközi érdekeltségének az 1885: XXIII. tcz. értelmében ármentesítési társúlattá történt alakúlásáról szóló jelentésemet előterjeszteni. Kérem, méltóztassék előzetes tárgyalás végett a vizügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: Ki fog nyomatni s előzetes tárgyalás végett a vizügyi bizottsághoz utasíttatik.

Van szerencsém jelenteni, hogy a hétfői ülésben a földmívelésügyi minister úr válaszolni kíván Sima Ferencz képviselő úr interpellatiojára.

Most még a közgazdaság előadója kíván jelentést tenni.

Miklós Ödön, a közgazdasági bizottság előadója: T. ház! A közgazdasági bizottság letárgyalván a ragadós tüdőlob kiirtására vonatkozó törvényjavaslatot, e tárgyra vonatkozó jelentést van szerencsém a t. háznak bemutatni és kérem, hogy azt a módosított törvényjavaslat szövegével együtt kinyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és az osztályok mellőzésével sürgősen napirendre kitűzni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki fog nyomatni, szét fog osztatni és az osztál ok mellőzésével napirendre tűzetni.

T. ház! Még a hétfői ülés napirendjét leszek bátor előterjeszteni. *(Halljuk! Halljuk!)* A hétfői ülés napirendjén lesz a budget és pedig a belügyministerium költségvetésének folytatólagos tárgyalása; azonkívül a földmívelésügyi minister úr fog válaszolni Sima képviselő úr interpellatiojára. Az ülés délelőtt 10 órakor kezdődik. Ezzel van szerencsém a mai ülést bezárni.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 30 perczkor.)

Digitized by Google

135. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 16-án, hétfőn

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Wekerle Sándor Szatmármegye nagybányai választókerület képviselőjének végleges igazolásáról szóló jelentés. — Zmertich Iván szabadságot kérő levelének bejelentése. — Kérvények és feliratok bemutatása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása (belügyi tárcza.) — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, gr. Bethlen András, Lukács Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni. Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Eszterházy Kálmán jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat gr. Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Horváth Ádám jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a január hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy dr. Wekerle Sándor ministerelnök és Szatmár vármegye nagybányai választókerületében megválasztott országgyűlési képviselőnek megválasztása óta a szabályszerű 30 nap eltelt a nélkül, hogy választása ellen kérvény adatott volna be.

Ennek folytán a végleg igazolt képviselők jegyzékébe iktattatik.

Bemutatom Zmertich Iván képviselő levelét, melyben megrongált egészségének helyreállítása czéljából egy havi szabadságidő engedélyezését kéri. *(Helyeslés.)* Megadatik.

Méltóztassék meghallgatni az időközben beérkezett kérvények és feliratok jegyzékét.

Horváth Ádám jegyző *(olvassa):* Borsód vármegye közönségének felirata, melyben Bihar vármegye feliratát pártolva a közös fordulóban levő földek és közlegelők használata iránt a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről alkotandó törvényben gondoskodást kér.

Kassa szab. kir. város közönségének feliratát a ragadós tüdőlob kiirtására vonatkozó törvényes intézkedések tárgyában —

továbbá a ruttkai elemi fiú- és leányiskola tantestületének Rakovszky István, —

a miskolczi kir. törvényszék telekkönyvi tisztviselőinek Horváth Lajos, —

a balassa-gyarmati állami elemi tanító testületnek és

a balassa-gyarmati pénzügyigazgatóság személyzetének Sréter Alfréd, —

a pozsonyi pénzügyigazgatóság fogalmazó karának Neiszidler Károly, —

a mármaros-szigeti állami tanítóképző tanári karának Urányi Imre, —

a balassa-gyarmati kir. törvényszék s területén levő kir. járásbíróságok és kir. ügyészség irnokainak Balás Antal orsz. képviselő által beadott kérvényét az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról szóló törvényjavaslat módosítása tárgyában.

Elnök: Mindezen feliratok és kérvények

Digitized by Google

tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több előterjeszteni valója nincsen. Következik a napirend: az 1893-ik évi állami költségvetés, belügyi tárcza első tétel.

Horváth Ádám jegyző: Babó Emil!

Babó Emil: T. ház! A jelen belügyi vita folyamán felszólalt t. képviselőtársaimnak jó része csaknem kivétel nélkül megegyezett abban, de sőt maga a t. belügyminister úr is beismerte azt, hogy ő sincs megelégedve a jelenlegi közigazgatás állapotaival. És ebben igaza is van a t. minister úrnak, mert ez a panasz végigvonúl az egész országon, mert tény az, hogy azokért az áldozatokért, melyeket az állam fentartása igényel, csak igen csekély, mondhatnám alig számba vehető mértékben részesül maga az ország a nemzet, a rendezett állami lét jótéteményeiben. És miért van ez így, t. ház? Azért nincs ma nálunk helyes törvényhatósági élet? Miért, mert azoknak az igazi hazafisággal, azoknak az igazán a közügyekért lelkesedni tudó és akaró független elemeknek lépten-nyomon azt kell tapasztalniok, hogy legyen nekik köztekintetből bármilyen életerős és hasznos ideajuk, az az idea a törvényhatósági főispán által beválasztott többség által, azok által a hivatalos közegek által, a kik a törvényhatósági bizottság túlnyomó részét képezik, leszavaztatnak, csak azért, mert az az idea nem tőlük származik, s mi által pedig előidéztetik az a közönyösség, mely ma csaknem főokát képezi annak, hogy törvényhatósági élet alig van és ha van is, az a törvényhatósági főispán által van, annak kénye-kedve szerint megcsinálva. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Azt nem lehet mondani, hogy nem lenne elég közigazgatási törvényünk és abban igaza van a szombati napon felszólalt Prileszky Tádé képviselőtársamnak, mikor azt mondja: hogy nem lehet tudni, hány százezer paragraphussal dirigálják és kormányozzák a közigazgatási életet. Magam is elismerem, hogy ez így van. De hát mit ér az a sok százezer paragraphus, ha annak éle rendszerint el szokott vétetni, megszokott tompíttatni azokkal szemben, akik a kormány szekerét tolják és a törvény végrehajtását nem a közérdekek, hanem párttekintetek dominálják, a melyek különleges hatalmat biztosítanak azon különféle befolyásoknak, a melyek miatt a közigazgatás ma csaknem immár tűrhetlenné vált. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Én, t. képviselőház, a magam részéről is helyeslem, de sőt szükségesnek is tartom azt, hogy a törvényhatósági élet ellenőriztessék. Azonban én ezt az ellenőrzést nem úgy képzelem magamnak, a mint az de facto keresztülvezetve van, hanem úgy és akként, hogy ezen ellenőrzést ne a politikai pártérdekek szolgálatában álló főispánok, hanem maga a polgárság teljesítse és ellenőrizze a közigazgatás egész mezején, annak egész vonalán. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ma azonban ezt a közigazgatást a gyakorlatban nem ismerjük, mert annak egész szervezete, annak erejének összes lüktetése a főispán mindenkori szeszélyének van alárendelve, tehát a legteljesebb szolgalelkűségre van alapítva. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldlaon.)*

Ma, t. ház, ezen főispán, mint a kormány alteregoja, mint annak legbensőbb, bizalmas embere van beleillesztve a törvényhatósági életbe, mi által a törvényhatóság ki van szolgáltatva úgy a kormány, mint a főispán mindenkori akaratának és üres fictiová van lealacsonyítva a törvényhatóság önállósága, de sőt maga az egész önkormányzati igazgatás is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mérey Lajos t. képviselőtársam pénteki beszédében felhozta azt, hogy nagyon sok főispán nem teljesíti kötelességét, mert nem lakik a vármegye székhelyén. Én a magam részéről is bajnak tartom azt, ha a főispán elhanyagolja kötelességét, de baj az is, ha a főispán mindig a székhelyen van és mindenbe beleavatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)* E tekintetben ott van pl. egyebek közt Szeged város példája. Ennek a törvényhatóságnak van egy igazán önérzetes, becsületes és tisztességes polgármestere, a ki igyekszik is a törvényhatóság és a polgárok akaratát a főispánnal szemben megvédelmezni, azon főispánnal szemben, a ki minden lében kanál és mindenbe beleavatkozik. Nem hozhat a tanács egyetlen végzést sem, melyet ő át ne revideálna; nem hozhat a tanács olyan közönséges határozmányt még a legközönségesebb házi ügyekben sem, melyeket ő felül ne vizsgálna; meghagyásokat bocsát ki a polgármesterhez, melyeket ez, nehogy súrlódás támadjon közte és a főispán közt, teljesít és végre is hajt.

Hát mit jelent az, t. ház, ha a főispán ily rendeleteket bocsát ki? Jelenti azt, hogy ezen főispánnak, a ki ma, úgy látszik, tetteiért senkinek sem felelős, alá van vetve nemcsak az egész törvényhatósági tisztviselői kar, hanem alá van vetve maga az egész törvényhatóság is. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ezekre azt mondhatja talán úgy a t. kormány, mint a t. túloldal, hogyha a törvényhatóságnak valami sérelme van: ott van a felelős kormány, ott van maga a képviselőház; ezek hivatva vannak a mégsértett törvényhatóságnak elégtételt szolgáltatni. Igen, de hát azt kérdem én: volt-e valaha eset, hogy akár a t. kormány, akár a t. többség megadta volna az elégtételt a megsértett törvényhatóságnak?

Digitized by Google

Madarász József: Farkas és bárány!

Babó Emil: Bizony nem volt soha és nem is lesz egyetlen eset sem, mert úgy a t. kormány, mint a t. többség az ilyen dolgot nem a közérdekből, hanem tisztán politikai pártszempontból szokta felfogni és nem hogy orvoslást nyújtana a megsértett törvényhatóságnak, de még fel is decoráltatja azt a főispánt, vagy a szegedi főispán mintájára főrendiházi tagsággal tünteti ki az olyan embert, a ki ilyeténkép igyekezett a kormány kortes politikáját érvényre emelni. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

De ha már a t. kormány ilyen hallatlan hatalommal rubáz fel egy embert, hogy az, mint valamely mult századbeli kényúr, épen oly uralkodó jogokat gyakorol: akkor legalább gondolkoznék a t. kormány arról, hogy azok olyan qualificatioval és észszel birjanak, melyből kifolyólag már ezen qualificationál fogva ismerhesse azon határokat és korlátokat, a melyek őt eljárásában vezérlik.

Ha azonban végignézünk a főispáni karon, úgy — tisztelet a kivételeknek — igazán nagyon kevés embert találunk köztük, a ki a qualificationak még a legalacsonyabb niveauján is állana. Pedig hát a közéletben szereplő emberek életrajzában sokszor fontos momentum szokott lenni az a rész, a mely az ő életrajzi adataikat tárgyalja. Azt találjuk pl., hogy Y. itt és ott járt iskolába, itt vagy ott végezte jogi és államtudományi tanulmányait; X-nek ez vagy az volt a nevelője; ennek a közéletben kimagasló embernek pedig ez, vagy az volt az iskolatársa. Sajátszerű azonban, t. ház, hogy sok főispánnal szemben a legszorgosabb kutatás daczára senki sem mondhatja azt, hogy vele iskolába járt volna. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Már pedig, mivel feltehető, hogy a mai főispánok gyermek korában már voltak nyilvános intézetek; mivel az a nemzedék, a mely abban a korban nyert kiképzést, még nem halt ki teljesen; mivel továbbá nagyon sok főispán nem jártas idegen nyelvekben, tehát arra sem hivatkozhatik, hogy külföldön végezte iskoláit; mivel végül ezeknek a főispánoknak olyan allurejeik egyáltalán nem szoktak lenni, a milyenekkel rendes tanulmányokat végzett emberek birnak; így, t. ház, nem marad hátra egyéb feltevés, mint az, hogy ezek talán soha sem is jártak iskolába. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

De azért, habár a közvélekedés régen tisztában van azzal, hogy ezek az üres fejű dignitások *(Derültség a szélsőbalon.)* valódi nyomasztó terhet képeznek a közigazgatási életben, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* habár mindenki tisztában van azzal, hogy ezek csak azért vannak a törvényhatóság élére állítva, hogy mindent akkép igazítsanak el, a mint a t. kormány politikája magával hozza: mégis ez a közvélekedés úgy a törvényhatósági főispán, mint a vele összeköttetésben álló egyének által tendentiosusan oda tereltetik, hogy ezeknek a főispánoknak a beiktatása valódi ünnepséget szokott képezni a törvényhatósági életben. Nagy díszszel, zajjal, lármával igyekeznek részére a közvélekedést meghódítani s igyekeznek ebbe az imitált lelkesedésbe azokat is belesodorni, a kik nemcsak, hogy nem tartoznak a főispán által dirigált párt kötelékéhez, de tiltakoznak is annak a dicsőítése, térfoglalása ellen.

Hát, t. ház, mit jelentenek ezek az utóbbi időkben oly nagy zajjal csinált, imitált lelkesedések? Jelentik azt, hogy úgy maga a t. kormány, mint a főispán neveli a megyében a szolgalelkűséget *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* szokássá emeli a meghunyászkodást és az uszályhordozást, melynek a tömeg sokszor akarata ellenére is hódolni szokott és ünnepet csap annak a főispánnak, a ki a beiktatás utáni legközelebbi napon háborút üzen annak az egyénnek, a ki az előtte való napon előtte tisztelgett; háborút üzen azon főispán, a kinek hivatalba való belépése a legmesszebb menő képmutatással kezdődött és a polgárok jogainak semmibe vételével folytatódik és végződik. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

T. ház. Hogy milyen és mennyi panasz van a közigazgatási életben, azt nagyon sok volna elmondani. Hisz tudjuk azt, hogy a mai rendszer mellett a közigazgatási tisztviselők jórésze oda sülyedt, hogy a főispánok, mint főbűnösök vezérlete alatt takargatják azon bűnöket, melyeket ezek rendszeresen elkövetnek. Ily visszaélésekről egész könyvet lehetne írni. Én ezúttal ezen sok és számos eset közül csak egyet kívánok megemlíteni *(Halljuk! Halljuk!)* a mely az én választókerületemmel szomszédos tápéi választókerületben mult évi julius havában a szabad véleménynyilvánítás egyenes arczulcsapásával történt. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nevezetesen az ott előfordult mindenféle erőszakoskodástól eltekintve megtörtént többek közt az is, hogy mikor az ellenzék jelöltje programmbeszédjének megtartása végett az egyik községből a másikba akart menni, a közigazgatási tisztviselők, mint valamely főbenjáró bűnt elkövető bűnöst, szuronyos csendőrökkel községről községre kisértették és mikor ez a jelölt programmbeszédjében a hatósági visszaélést leleplezni kívánta, beszédjének folytatásában egyenesen meg is gátolták. Hogy azután továbbá még mily erőszakoskodások lettek elkövetve, azt tudjuk mindnyájan, mert az eset interpellatio tárgyává is tétetett, a melyre azonban mindeddig választ még nem kaptunk. Tudjuk azt, hogy a választási elnök, a ki különben közigazgatási tisztviselő is volt, a választás napján mikor látta,

Digitized by Google

hogy az ellenzék túlnyomó számmal vonul be a választási székhelyre és hogy a kormányt támogatni akaró szavazókat az ujjain is megszámlálhatja, egyszerűen sprengolta, megsemmisítette a választást. Ebben az időben híre járt annak, avagy talán a nagy erélyességéről általánosan ismert volt belügyminister csak híreszteltette, hogy fegyelmi eljárást is fognak ez ügyben megindítani, de hogy lett-e ily eljárás megindítva vagy sem és hogy az miként végződött az, azt nem tudjuk; annyit azonban tudunk, hogy az ezen maneuvert rendező volt csongrádmegyei, most zólyommegyei főispán ezen volt modern választási elnököt egy magasabb állás betöltésére hívta fel és talán már ki is nevezte, kinevezte pedig azért, mert ez erőszakoskodásának oly fényes bizonyságát tudta adni, hogy ily erőszakoskodó emberre, neki mint ma már sólyommegyei főispánnak ezentúl is szüksége lesz. (*Mozgás a szélsőbalon.*)

T. képviselőház! Sok mindenféle ilyen fajtájú választási visszaélés van és azok jó része talán ismeretes is a t. képviselőház előtt; de ha némely ily visszaélés után talán napirendre is lehetne térni, úgy nem lehet napirendre térni azon visszaélések fölött, melyeket a tisztviselők oly körülmények között követnek el, melyek folytán saját hivatalos állásuk is pellengére van állítva. (*Úgy van! a szélső baloldalon.*) Én egy ilyen fajtájú visszaélést kívánok bemutatni, (*Halljuk!*) a melyet épen a szegedi választó-kerületekben követtek el a legutóbbi választások alkalmával. Ott megtörtént többek közt az is, hogy a főispán és az általa kinevezett rendőrkapitány azokat a polgárokat, kikről tudták, hogy ellenzéki érzelmüek, mintha kihágással volnának vádolva, hamis és álürügyek alatt beidézték a rendőrkapitányi hivatalba és ott először kezdték a megfélemlítés fegyverét alkalmazni; mikor az sikerre nem vezetett, akkor a puhítás hosszúkezű rendszeréhez folyamodtak; igyekeztek őket meggyőződésüktől eltántorítani, érvelvén azzal, hogy ha már nem akarnak a kormányra szavazni, legalább semlegesek maradjanak. Azok az önérzetes polgárok azonban egyenesen kinevették és a faképnél hagyták úgy a főispánt, mint a rendőrkapitányt, tehát beigazolták, hogy különb törvényismerettel bírnak, mint az a főispán és az a rendőrkapitány, a kik még a saját hivatásuk hatáskörét sem ismerik. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Ilyen körülmények közt, t. képviselőház, nem-e joggal kérdezhetjük mi azt, hogy miféle törvény alapján, miféle jogi alapon avatkozik bele akár a megyékben a szolgabíró, akár városokban a rendőrkapitány vagy a főispán magába a választási eljárásba is? (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*) Hiszen ezeknek csak az állana kötelességükben, hogy a választási rendre ügyeljenek fel és a választási visszaélésektől tartóztassanak mindenkit, (*Úgy van! a szélsőbalon.*) nem pedig az, hogy maguk befolyván a választásokba, első sorban ők maguk képezzék az alanyát az első választási visszaélésnek s hogy ők maguk szolgáljanak rá első sorban az őket méltán megillető büntetésre. (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*)

T. képviselőház! Ez a két eset igazolja azt, hogy ebben az országban az ellenzéki érzelmü polgárok a közigazgatási hatóságok önkényének és erőszakoskodásának lépten-nyomon kiszolgáltatva vannak, (*Úgy van! a szélső baloldalon.*) de igazolja azt is, hogy az ilyen és ehhez hasonló eljárások nemcsak növelni nem fogják a kormány iránti bizalom növekedését, de a legalacsonyabb niveaura fogják lesülyeszteni magának a kormánynak tekintélyét. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Különben, t. képviselőház, én ezúttal nem vádolom a t. belügyminister urat azzal, hogy már az ő működése alatt is előfordúltak volna ily választási visszaélések, sőt ellenkezőleg örömmel constatálhatom azt, hogy az ő működése alatt lefolyt két választás egyikénél, például a nagylaki választásnál ily nagyfokú és nagymérvü visszaélések, habár megkíséreltettek, de nem egészen követtettek el. De hát miért is bukott meg a belügyminister úr Nagylakon? Azért, mert az ott foganatosítani megkísérelt erőszakoskodásoknak általunk eleje vétetett, mert az erőszak megtörött a hazafias polgárok meggyőződésének erején és akaratán. De megbukott a belügyminister úr azért is, mert nem volt elég anyagi eszköz a hivatalos hatalom kezében, mert nem állhatott a piaczon összevásároltatni szokott tömeg a minister úr háta mögött. És legyen meggyőződve a t. ház, hogy ha az általános választások alatt az erőszak mindenütt meggátoltatott volna az országban, akkor az a többség nem ott volna, hanem itt ezeken a padokon ülne (*Úgy van! a szélső baloldalon.*) és a t. házban nem a főispánok által bekűldött képviselők, hanem a nemzet igazi képviselői itt ezen az oldalon ülnének, ülnének azok, a kik a nemzet jogait és igazait szokták megvédeni és tényleg megvédelmezik is. (*Úgy van! a szélső baloldalon.*) Egyet azonban javaslok a t. belügyminister úrnak, nevezetesen azt, hogy ha legközelebbről valamely választó-kerületben fel fog lépni, akkor ne ajánltassa be magát Széll Ákos volt képviselőtársunk által, (*Derültség.*) a ki aképen offerálta ezt a kerületet, hogy ő egy rongyos esernyővel ment bele és mégis óriási többséget tudott magának csinálni. Reám azonban az ő szereplése azt a benyomást tette, hogy ő azt akarta enuntiálni, hogy ő különb legény, mint a t. belügyminister úr,

Digitized by Google

mert ő egy esernyővel is meg volt választható, a t. belügyminister úr pedig pénzzel és hivatalos erőszakkal sem. *(Élénk helyeslés.)*

Hock János: Rongyos esernyővel ment be és rongyos bugyellárissal jött ki. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások: Üressel!)*

Babó Emil: T. képviselőház! Nem foglalkozom tovább a választási visszaélésekkel. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Áttérek más tárgyra és kérdem a t. minister úrtól és a t. képviselőháztól, vajjon el lehet-e tűrni modern államban azt, hogy a magyar királyi csendőrség még ma is a legnagyobb leleményességet fejt ki az önkényes erőszak gyakorlatában, a kínzó és vallató eszközök kigondolásában? *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Madarász József: Hol van Pázmándy?

Babó Emil: Sok esetet tudnék felhozni, mely esetek azt bizonyítanák, hogy Magyarországon a polgárság a csendőrség önkényének még mindig védelem nélkül van kitéve és hogy az elkövetni szokott kínzások és brutalitások soha megfenyíttetni nem szoktak. Azon sok eset közül csak egyet kívánok megemlíteni, a mely a battonyai magyar királyi csendőrség területén történt. Nem is régen volt, hogy ott egy csendőrőrsvezető és alantasai három gyanúval terhelt egyént a legkegyetlenebb módon megkínoztak, vállcsontjaikat összetörték, lábaiknál fogva gerendákra felakasztották őket, szóval a legnagyobb brutalitásokat követték el rajtuk. A szegedi királyi fenyítő törvényszék e miatt a szegedi kerületi csendőrparancsnokságnál panaszt emelt. De mi lett az eredmény? Az, hogy ez a három csendőr csupán 14 napi szobafogsággal lett megbüntetve, melyből azonban a parancsnok hét napot a legkegyelmesebben elengedni méltóztatott. De most következik a különösen fontos körülmény. *(Halljuk! Halljuk!)* A harmadik csendőr időközben a csendőrség kötelékéből kilépvén, így vele szemben a büntető bíróság lett rá nézve illetékes. És a szegedi királyi törvényszék a harmadik csendőrt hat havi, a királyi tábla pedig két esztendei börtönre el is ítélte. Az ügy felebbezés folytán felment a királyi Curiához, mely azonban az alsó bírósági ítéleteket feloldotta és pótlást rendelt el. A pótlások azt igazolták, hogy a királyi Curia még szigorúbban akarta volna őt elítélni. De mi történik? A harmadik csendőr, hogy nevetség tárgyává tegye a magyar igazságszolgáltatást, újra belépett a csendőrség kötelékébe, tehát megint a katonai bíróság illetékessége alá jutott. Ez pedig, mintha csak nevetségessé akarná tenni a magyar igazságszolgáltatást, az esetet kihágásnak minősítette és a csendőrt felmentette, fel azért, mert az eset kihágást képezvén, az pedig a katonai büntető törvénykönyvek szerint elévült, tehát bűnvád alá vonható nem lett. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Nem igazolja-e ezen eset azt, hogy ma is Magyarországon a polgárok személyes szabadsága és testi biztonsága tekintetében ázsiai állapotok vannak *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és hogy a polgárok a csendőrség önkényének védelem nélkül ki vannak téve? Nem bizonyítja-e ez azt, hogy ma nálunk fent van ugyan felelős kormányunk, de lent vannak azonban felelősség nélküli hatóságaink és a legvirágzóbb rendőri államunk? De bizonyítja e mellett még azt is, hogy azok a közigazgatási tisztviselők felelősek ugyan, habár illusoriusan is, büntetőjogilag a közszolgálat érdekei szempontjából, de hogy az állampolgárnak is felelősek volnának és hogy az ezekkel szemben elkövetett tetteikért felelősségre volnának vonhatók, az úgy látszik oly szempont, a melynek a magaslatára még nem emelkedtünk és oda emelkedni ma kilátásunk sincs. *(Igaz! Úgy van!)*

De a mint önkény és anomalia uralkodik a közigazgatásnak csaknem minden ágában, ép oly lelkiismeretlen felületességgel találkozunk a közegészségügy terén is. Az országban nincs egyetlen egy lelenczház sem, hanem ott van az 1876 : XIV. tcz.-nek egy szakasza, mely kötelességévé teszi a kerületi orvosoknak, hogy a dajkaságba adott gyermekekre felügyeljenek. Az orvosok meg is teszik kötelességüket, de kik szoktak dajkaságba elvállalni ilyen gyermekeket? Rendszerint a legszegényebb néposztályból valók, kiknél jólét helyett piszok, nyomor, szegénység uralkodik. Ezek a legjobb akarat mellett sem képesek tisztaságban tartani a gyermekeket és kénytelenek túladni rajtuk. Ezeknél azonban sokszor magok a kisdedek okosabbak, rendszerint előbb halnak el, semhogy bizonyítékot tehetnének akár sorsuk jobbra fordultától, akár pedig e rendszernek silány és hitvány voltáról. De ha elhalnak is, ha bonczasztalra kerülnek is, mit ért el azzal a közegészség ügye? A halál okául kimerültség, bélhurut vagy más lesz megállapítva, ezért pedig senkit sem lehet büntetni, mert rendszerint ki tudják mutatni, hogy a kisdedek gyógykezelés alatt álltak. Tudom, hogy e tekintetben bizonyos hivatalos formákat meg szoktak tartani; azt is tudom, hogy talán a belügyminister úr segíteni fog ezen az állapoton, de mikép? Úgy, mint azelőtt: ki fog adni néhány ív papirost igénylő rendeletet s azt fogja mondani, hogy miután az ellenőrzés lanyha és gyenge, az orvosok hetenkint helyett naponkint menjenek a dajkaságba adottak ellenőrzésére. A t. belügyi kormányzatnak e részbeni bőkezűsége nagyon ismeretes. Tudom, hogy sohasem sajnál néhány ív papirosan rendeletet kiadni, ha a közegészségügyi érdekekről van szó; de

Digitized by Google

hogy azon kerületi orvosoknak kevesebb a fizetésök, mint a minister úr inasának s hogy e tekintetben is az igazi proletarismus fejlődött ki, azzal a t. minister úr, úgy látszik, legkevésbbé sem törődik. Pedig hát itt emberi anyag megmentéséről van szó és az a néhány ezer forint lelenczházakra és bölcsődékre fordítva sok munkaerőt mentene meg az állam számára. Ez azonban, úgy látszik, a t. kormány szemében oly befektetést képez, a melynek helyes voltáról nincs érzéke, mert különben nem lehetne megelégedve egyszerű rendeletek kibocsátásával 27 krajczáros bölcseségre való intézkedéssel, hol magasabb állami feladatokról, a nemzet jövőjének megmentéséről van szó. Az az állam, a melyben a gyermekhalandóság az elhaltaknak 60—70 százalékát képviseli, az ne építsen 15 milliós országházat, hanem érje be csak 14 millióval és ne sajnáljon áldozni a szegényebb néposztály érdekeire sem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De tovább menve a közegészségügyi állapotoknak egyik elszomorító bizonyítéka maga a prostitutio és annak rendetlen volta is. Az a körülmény, hogy az öt éven alól elhalt gyermekek számának 8—10 százaléka a debilitas congenita — a szerencsétlen szülőktől áthárult betegségben hal meg, mentsen ki engem attól, ha e részben csak annyit említek fel, a mennyi a t. ház méltóságával megegyez. Azt tudnia kellene a belügyministernek, hogy a pusztító görvély, a tüdővész és ennek folytán a sorozások elszomoritó eredménye az Alföld több pontján azon korlátolt ismerettel biró rendőrségnek tulajdonítható, mely az egyéni szabadság örve alatt vagy nem tud kellő erélyt kifejteni vagy avatatlan intézkedésével maga létesíti a bűn azon dugott fészkeit, a melyek a ragálynak leghathatósabb terjesztői.

A rendőrség csak ott tud gyors, erélyes, sőt brutalis lenni, a hol a polgárok alkotmányos jogait gyakorolják. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ott még a lópatákat is szokták mozgósítani, a minek bizonyítéka az az eset, a melyet a korlátolt ismerettel biró szegedi rendőrség a tápéi választás után elkövetett. Ott azonban, a hol a rendőrségnek kötelességét az állam érdekében kellene érvényesíteni, a hol magoknak a polgároknak jól felfogott érdekéről van szó, azt nemcsak hogy kötelességét nem teljesíti, de ha teljesíti is a felügyeletet, ezt akként fogja fel, hogy ez jobbára egy Geschäft, egy üzlet, melyben sok ember számára, sok ezer forintos jövedelmet kell kikanyarítani a közérdeknek és a közmorálnak rovására. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ha a t. minister úr nem tudja: ám nézzen utána, és meg fogja találni, hogy mindenütt ott, a hol ezen az ügyön szabályrendeletileg valamit reparáltak vagy változtattak, ez mind csak azért történt, hogy néhány kortes-érdemben gazdag egyén számára ezreket és ezreket kanyarítsanak ki. *(Mozgás jobb felől. Úgy van! a szélsőbalon.)*

A t. kormány bölcsesége ebben az ügyben csak odáig terjedt, hogy megadóztatta ezt az üzletágat is és önmaga létesíté az élő hús exportját kelet felé, tehát maga az állam is üzleti álláspontra helyezkedett. *(Igaz! Úgy van!)* De hát miért van mindez így? Véleményem szerint azért, *(Halljuk! Halljuk!)* mert ma a közigazgatási tisztviselők jó része akként fogja fel az önkormányzatot, hogy az a legnagyobb privilegium, szabadság a legkirivóbb mulasztások büntetlen elkövetésére. Ennek oka azután az is, hogy ma a törvényhatóságok nagy része a legnagyobb demoralisatio szinhelyevé változott át. *(Igaz! Úgy van!)* És ez az állapot nem is fog megváltozni addig, a míg a t. kormány nem fog szakítani azzal a politikával, a mely szerint az önkényeskedést és erőszakot ignorálja azzal a tisztviselővel szemben, a ki jó kortesszolgálatokat tesz. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mivel pedig arra alig van kilátás, hogy ezeken az állapotokban hamarosan valamely változás álljon be és mivel ez állapotok a belügyi kormányzat tekintélyének folytonos sülyedését idézik elő: a belügyi költségvetést nem fogadom el. *(Helyeslés a szélső balolda.on.)*

Perczel Béni jegyző: Bessenyey Ferencz!

Bessenyey Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mint olyan ember, a ki férfikora delét túlhaladva jutott a parlamenthe és a ki ennélfogva képessége inferioritásának és parlamenti gyakorlatlanságának hátrányait mélyen érzi, azt hiszem, joggal tehetem föl, hogy a t. ház nem fog azon gyanúval terhelni, mintha én csupán csak feltűnési viszketegből vagy talán egyéb okokból szólalok fel. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt hiszem, okot erre eddig nem is szolgáltattam. De jobban is ismerem kötelességemet és fontosabbnak tartom az idő becsét és értékét, semhogy a haza javára hasznosabban fordítható drága időt hangzatos szólamokkal, üres declamatioval és e házban már számtalanszor elmondott dolgok ismétlésével elfecsérelni hazafias, de legkivált képviselői kötelességemnek tartanám. *(Helyeslés jobb felől.)*

Kötelességemnek tartom azonban mégis felszólalni, mert történtek itt oly kijelentések, a melyeket szó nélkül nem hagyhatok. *(Halljuk! Halljuk!)* Fölszólalok azért, mert az eddigi vita s az előttem felszólaló t. képviselő úrnak beszéde is arról győzött meg, hogy a legtöbb

Digitized by Google

szónok beszédében a viszonyok és körülmények a lehetőségek és az elért eredmények szigorú, de igazságos bírálása helyett csakis pártállása merevségéből érthető recriminatiok túlhajtása *(Élénk ellenmondások a baloldalon. Úgy van! a jobboldalon.)* vagy teljesen más keretbe tartozó dolgoknak előhozása domborúl ki és lép előtérbe. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Felszólalok továbbá azért, hogy mint a közigazgatásnak hosszabb időn át bár szerény állásban működött tisztviselője, a gyakorlati szükség megfigyelése mellett szerzett tapasztalataimnak egy kis részét elmondjam *(Helyeslés a jobboldalon.)* és végül azért, hogy részben a nemzetiségi mozgalmakra vonatkozólag tett felszólalásokra igénytelen megjegyzéseimet megtehessem azzal a szerénységgel, mely a jóakaratú méltányláson kívül egyebet soha sem igényelt és ma sem igényel. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Kétségtelen, hogy erős recriminatiok és kifakadások tétettek a parlamentnek ezen része és a kormány ellen. Miután kijelentettem, hogy érzem gyengeségemet, nem a legerősebb, hanem a legszelidebb recriminatiokkal fogok foglalkozni és ebből a czélból megjegyzéseket kívánok tenni Holló Lajos t. képviselőtársamnak a vita folyamán tett egy kijelentésére, *(Halljuk! Halljuk!)* a ki a következőket mondta: »Igaz, t. ház, hogy nagy előny volna az országra nézve, ha mi most időnket anyagi megerősödésünkre és összes viszonyainknak consolidálására fordíthatnók.«

Nem hiszem, t. ház, hogy akadna e háznak egyetlen egy tagja is, vagy az országban egyetlen egy őszintén gondolkozó becsületes ember, a ki Holló Lajos t. barátomnak igazat ne adna és vele együtt őszintén ne óhajtaná azt a nagy előnyt az országra nézve, hogy most már minden időnket anyagi megerősödésünkre és összes viszonyainknak consolidálására fordítsuk; de én abban a vélekedésben vagyok, hogy ennek az előnynek megvalósítása leginkább függ a parlamenttől, a parlament viselkedésétől. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Hogyha a mélyen t. ellenzék közjogi irányának és magatartásának megjelölésére megelégednék egyes vezérszónokainak felszólalásával és arra a térre lépne, hogy velünk együtt közös erővel fordítaná minden idejét az ország anyagi felvirágozására és viszonyainak consolidálására: akkor ez a czél az ország javára és boldogságára sokkal hamarább volna elérhető, mintsem ha folytonos recriminatiok és közjogi gravamenek ismétlésével ott és az ezen gravamenek elleni védekezéssel itt elpazaroljuk az időt. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Hogyha mi anyagilag megerősödünk és az időnek észszerű és czélszerű felhasználása mellett országunk viszonyait consolidáljuk, anyagi erőnknek és consolidationknak hatalma hatályosabban fog befolyni arra is, hogy vélt és létező közjogi és egyéb sérelmeinket sikeresen orvosolhassuk. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Igazat adok Holló Lajos t. képviselőtársamnak abban is, a mit beszéde folyamán tovább mondott a következőkben: »De hogy ez nem így van, az nem a mai ellenzék hibája, hanem hibája azon viszonyoknak, melyek ma is minden téren rendezetlenségre mutatnak.« Ebben — mondom — bizonyos tekintetben igazat adok neki és beszédem további folyamán reá fogok térni ezen viszonyok felemlítésére. De midőn azt mondja, hogy: »hibája annak a 25 évnek, mely a békés időszak munkáját fel nem használta«, ebben nem adok neki igazat, mert azt hiszem, senki sem fogja tagadhatni azt, hogy hazánknak érdekei századokon át el voltak hanyagolva. Sohasem néztük ezt jobban, mint midőn saját sorsunknak intézése saját kezeinkbe adatott. *(Halljuk! Halljuk!)* A magyar nemzet, hogy az elmúlt századoknak önhibáján kívüli mulasztásait jóvátegye, erejét csaknem felülmúló óriási erőfeszítésekkel volt kénytelen a civilisatio eszközeit megteremteni s kénytelen ma is, talán még fokozottabb mérvben, hogy elfoglalhassa helyét Európa népei között. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Ezek óriási áldozatba kerültek és a miért más nemzetek századokon keresztül békés és normalis viszonyok közt, a rend és béke megzavarása nélkül, tehát fokozatosan küzdöttek, azt nekünk rohamosan és óriási erőfeszítésekkel egy negyed század alatt kellett megtenni. *(Úgy van! jobb felől.)* És ha ezen meghozott áldozatkészség daczára is azt látjuk, hogy a mit az emberek még kevésbbé hittek, még pénzügyi viszonyaink is, tehát az anyagi megerősödés feltételei javultak és megerősödtek, akkor haszontalanúl nem múlt el ez a 25 év és a kormány és a parlament ez idő alatt a békés munka időszakát élte *(Helyeslés jobb felől.)*

Recriminatiokba nem bocsátkozom; engem kielégítenek a 25 év eredményei és munkássága.

Tehettünk volna talán többet és okosabbat: ezt megengedem. Nem tartozom azok közé, a kik azt állítják, hogy ennek a közjogi dolgok örökös és folytonos felemlítése és a sok beszéd volt az oka. Engem más egyéb szomorít el, a legközelebbi és ez a parlamenti tanácskozásoknak csaknem subjectiv elfoglalása, melynek megbírálására magamat competensnek nem érzem, de a melynek jellemzésére Magyarország két nagy s történetének mindig dicső nevű államférfia: Deák Ferencz és Kossuth Lajos szavait fogom felolvasni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Deák Ferencz 1848. augustus hó 12-én a következőket mondta:

»Én nem a sok beszédben tartom a sze-

Digitized by Google

rencsétlenséget, hanem mindinkább sajnálkozásra bír az országgyűlésnek azon typusa, hogy az emberek örülnek, ha a másiknak vethetnek valamit szemére joggal vagy jogtalanúl, alaposan vagy alaptalanúl, szükséges vagy nem szükséges a közdolgok viteléhez, nyer vele a haza, vagy nem nyer, tisztább lesz általa a tárgy vitatása vagy nem, nekik az mindegy, de örülnek rajta, ha vethetnek valamit szemére. Ez bizonyosan nem a testvéri szeretet, nem a szabadság, nem az egyenlőség alapjáni tanácskozás, jellemezni nem akarom, bélyegezze magának kiki a hogy tetszik.«

Ezen szavak, t. ház, a mai parlamenti tanácskozások menetére nagyon is ráillenek, *(Úgy van! a jobboldalon.)* mikor örökös személyeskedésekkel, egymás sértegetésével és gyakran a kedélyek felizgatásával forgácsolják el a drága időt. *(Úgy van! jobb felől. Mozgás a baloldalon.)*

Madarász József: Ne tegyetek rosszat! *(Halljuk! Halljuk!)*

Bessenyey Ferencz: Kossuth Lajos pedig, kinek szavait ide alkalmazhatónak vélem, az 1848. augusztus 21-iki ülésen a következőket mondta: »Nekünk egy kimondhatatlan nagy bajunk van — kimondom őszintén — a múlt századok kormányainak bűnei éretlenné tették ezen nemzetet annyira, hogy hallgatni nem tud, midőn hallgatással megmenthetné a hazát; beszél, midőn tennie kellene s ha beszél, nem válogatja meg jól a szavakat.«

Aranyszavak ezek; vajha megtartanók és követnők e szavakat. Sohasem volt erre inkább szükség, mint ma, midőn még saját sorsunk intézése kezünkben van, mert — bár a ház legigénytelenebb tagjának tartom magam — egyénileg érzem, hogy egyenetlenkedésünk, pártoskodásunk, parlamenti életünk megzsibbadása s a reactiot már most is kétszeres erőre ösztönzi. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Én már is érezni vélem azt a fagyos leheletet, melynek dermesztő hatalma megsemmisítéssel fenyegeti alkotmányos szabadságunkat. *(Nagy zaj és ellenmondások a bal- és szélsőbalon.)* Adja Isten, hogy ne így legyen. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt mondottam, hogy a recriminatioba és a politikai pártoknak vitatásába nem bocsátkozom, mert én azzal az alkotmányos érzülettel jöttem ebbe a házba, hogy becsülöm a magam és tisztelem a mások politikai meggyőződését. *(Helyeslés jobb felől.)* Ezen érzületből kifolyólag nincs tehát okom és jogom a többi politikai pártok elveinek és végczéljainak tisztaságában kételkedni; *(Helyeslés a baloldalon.)* de ezt magamra és e pártra nézve szintén jogosan megkívánom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Horváth Gyula: Mi az érzete? *(Zaj.)*

Bessenyey Ferencz: Én nagyon szívesen elfogadom a jó tanácsot, de a t. képviselő úr közbeszólása eszembe juttat egy nagyon megfelelő adomát. *(Halljuk! Halljuk!)* Egyszer, a midőn véletlenül egy zsidónak a háza égett, az kiszaladt az utczára és kiabálta: »Feier! Feier!« Erre épen arra ment a rabbi s odaintette őt magához: »Kommen Sie her!« és azután azt mondta neki: »Man sagt nicht Feier, sondern Feuer!« *(Élénk derültség.)*

Méltóztassék megengedni, hogy ezek után áttérhessek a közigazgatásra. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem titkolom, sőt kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy még ezelőtt nem sok idővel is azokhoz tartoztam, a kik a municipalis rendszernek hívei; de miután meggyőződtem arról, hogy azon tényezők, melyek egy modern közigazgatásnak intensiv ellenőrzésére hivatva lennének, egyáltalában nincsenek meg: elismerem magam is a reformnak és közigazgatás államosításának szükségét. *(Helyeslés jobbról.)*

Hogy mik e tekintetben nézeteim: el fogom mondani, ha az isteni gondviselés megengedi, hogy az a törvényjavaslat a ház elébe kerülhessen és hogy én akkor még képviselő lehessek. Konstatálom, t. ház, hogy végtelenül sok, nagy és veszélyes bajok vannak e közigazgatásban és hogy az itt hallott felszólalások is csak arról győztek meg engem, hogy bizony proximus ardet Ucalegon s hogy itt volna már ideje a javításnak. *(Helyeslés jobb felől.)*

Kijelentem, t. ház — bárha ez a kijelentés nem valami tetszetős, de annál őszintébb — hogy alkottassék bár meg a világnak legeslegjobb közigazgatása, állíttassanak bár Bluntschli és Stein-féle capacitasok körjegyzőknek, hozassanak bárminő áldozatok is a közigazgatás érdekében s annak gyors és általános javulása érdekében, a melyet tőle várnak, ez oly kevéssé fog bekövetkezni, mintha Virchowot, Billroth-ot vagy Korányit községi vagy körorvosoknak neveznék ki és contagiosus, vagy epidemicus kórházakat állítanának fel az egyes községekben és ettől várnák a közegészségügy javulását, mert mindaddig, a míg a magasabb fokú műveltség, a törvény iránti tiszteletet, a rend iránti érzéket, a társadalmi vagyon és az egymásnak becsülésre irányuló képességet ki nem fejtik: addig a jó közigazgatás csak ábránd marad. *(Úgy van! jobb felől.)* Én a gyakorlati életből fogok erre nézve példákat mondani. *(Halljuk! Halljuk!)* Voltak az én járásomban olyan községek, a melyeknek intelligens lakossága volt, képességeik biztosították a jó közigazgatást, az illetők házaikat okosan, rendesen, az egészségügyi viszonyoknak megfelelőleg építik, szellős folyosókkal, megfelelő ablakokkal látják el, a köznevelés érdekeit felkarolják, tanítóikat megbecsülik, gyermekeik nevelésére mindent áldoznak, a közegészségügy

Digitized by Google

érdekében tartanak orvost, bábát, állatorvost. Szóval meg van bennük a kellő intelligentia és a községi életben nincs egy számadás, egy költségvetés előterjesztése, melyben részt ne vennének; okosan, becsületesen és híven ellenőrzik a község vagyonát ép úgy, mint a sajátjukat. Pedig a községben nem is volt a jegyző a szószoros értelmében jogképzett. Ha aztán más községbe megyünk, melynek sokkal több és jobb földje s sokkal képzettebb jegyzője van, mindennek ellenkezőjét látjuk. Azt tapasztaljuk, hogy ha egy éjjel három embert agyonszúrnak, agyonlőnek, az emberek ezt ép oly közömbösen veszik, mint ha azt hallanák, hogy három ember részeg volt. Ilyen községbe egy csendőr-parancsnokot tehetnek birónak, jegyzőnek pedig bármely közigazgatási capacitast: ott mindaddig nem lesz változás, míg a nép érzülete meg nem változik. *(Úgy van! jobb felől.)*

Elmondom, bár hosszadalmas nem kívánok lenni, hogy viszonyaink miért ilyenek. *(Halljuk!)* Mi magunkról nem szeretjük valami nagyon megvallani az igazat. De én azt tapasztaltam, hogy minden téren, az állami, a törvényhatósági, a községi administratioban nagy hatása volna ránk a Bach-rendszernek. Nagy bajunk volt, hogy akkor az ország jóravalóbb embereinek kiváló része vagy semmittevéssel vagy a haza sorsán való elbúsulással foglalkozott, vagy mint Széchenyi mondta, a mohácsi gyászdalt fütyörészve várta a jobb időket. Nem akarom ezzel senkinek érzületét sérteni. Tudom, hogy az a nagy fájdalom sokakat képtelenekké tett arra, hogy szolgálatot teljesítsenek. De a ki 17 éven át nem igyekszik magát képezni, nem tart lépést a kor haladó szekerével: ezt a gyors szekeret, legyen bármily capacitas, még sem fogja utólérni. *(Tetszés jobb felől.)* Megéreztük mi ezt akkor, midőn az alkotmányos élet beköszönt és igen sok oly embert, ki nagyon jó hazafi volt, de 17 évig semmit sem tett, egyszerre igen magas előkelő állásba helyeztek. Pedig azok az állapotok, melyeket átvettünk — legalább abban a vármegyében, a melyben én valék — nem voltak épen a legdicséretesebbek. Temesmegyéről akarok szólani. *(Halljuk! Halljuk!)* Annak oka, hogy miért ítélik el oly gyakran azt a közigazgatást, az, hogy gyakran 30—40 évre visszamenő dolgok kellemetlenségeiért a felelősséget a mostani tisztikarnak és közönségnek kell elviselnie. *(Úgy van! jobb felől.)* Csak az árvaszéket hozom fel. *(Halljuk! Halljuk!)* A Rigyicsky Pál-féle ingatlanokra nagy kölcsön van bekebelezve, mely még a császári időkben adatott s a melynél 140.000 forinttal károsíttatott az árvapénztár. *(Mozgás bal felől.)* Báró Hessensteinnál 30—40 ezer forintra menő összeg veszett el, továbbá Marinkovics, ki császári királyi járásbirósági írnok volt, 48 ezer forintot sikkasztatott el az árvaszéknél. Mindezeknek a dolgoknak kellemetlenségei és utóhatásai megvannak a vármegyében, pedig méltóztatnak tudni, hogy a 48-ki korban is nem épen a rend szellemének megfelelőleg lettek ezek átadva; mert a földesúri jogviszony megszűnvén, a földesurak azon nagyon is izgalmas napokban az általuk — tisztelet a kivételnek — nagyon felületesen vezetett árvaügyeket, sok helyt felületesen adták át a vármegyéknek. 1861-ig kezelte az absolut kormány és azon 10 hónapos aerara per Bausch und Bogen adatott át az egész, a mit élő emberekkel és jegyzőkönyvekkel lehet bizonyítani. Midőn 1867-ben mint jegyző kiküldve voltam Potyondy alispánnal arra nézve, hogy rendezzük az árvaügyeket, érdeklődtem ezen dolgok iránt s forgalomból kiment 600 frtnyi összeget találtam meg az acták között, melyet az alispán nagy kérelmére a nemzeti bank beváltott. Én elhiszem, hogy ezek nem épen kellemes, nem épen épületes dolgok, de ha igazságosak akarunk lenni, ezeket is tekintetbe kell vennünk. Mindezeknek kellemetlenségei most vannak meg. Hátha még felemlítem azt, hogy az 1859., 1863. évi kölcsönökért most exequalják az embereket. Igaz, jobb lett volna a kiegyezés alkalmával computisalni ezeket is, mert azt tapasztaljuk, hogy az a paraszt az ő egyszerű eszével nem az akkori hatóság mulasztását ítéli el, hanem azt a közeget, mely most rajta azt végrehajtja. *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Mozgás a szélső baloldalon.)* Én nem kelek olyanoknak védelmére, kik azt meg nem érdemlik, hanem azt mondhatom, hogy nagyon gyakori és méltatlan kifakadás és méltatlan megtámadás illeti azokat, kik hivatásuknak becsülettel megfelelnek és akármilyen kicsinylőleg beszéljenek önök a községi jegyzőkről, bár van közöttük elég elmenesztetni érdemes egyéniség, de azt is állítom, hogy vannak közöttük olyan tisztességes emberek, kik azon a vidéken az exponált magyarságnak, higyjék el, jobb őrei, mint azok, a kik nagy szavakkal declamalnak. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

A közegészségügyek tekintetében, megvallom örömömre szolgáltak Horváth Gyula t. képviselőtársamnak nemcsak lapjában, hanem itteni beszédében is felhozott adatai. Említettem beszédemben, hogy ezeknek javulására igen kevés reményem van. Hiszen a magyar embereket józan, felvilágosodott embereknek tartjuk és mégis, hogy a gyakorlati életből beszéljek, ha a hó elolvad, a csizma a mestergerenda szegérekerül és a gyermekek tavasztól őszig, tavaszszal harmatban, őszszel dérben csinálják a Kneip-féle curát. *(Derültség jobb felől.)* Hogy ennek igen sok gyermek lesz az áldozata, az igen természeten, de a melyik megmarad, az biztos, hogy kitartó, erős ember lesz. Hanem

Digitized by Google

azt a tapasztalatot tettem nyolcz esztendő alatt, hogy volt oly községem, melybe az orvos csak himlőoltás végett volt meghíva, hogy ezen kötelességét teljesítse. Máskülönben soha igénybe nem vétetett, mert az agyonvert, agyonszúrt, agyonlőtt emberek boncolását nem ő, hanem a kir. törvényszéki orvosok teljesítik. Addig bármit csináljanak is, míg a népben magában ki nem fejlődik az az érzés és felfogás, hogy neki az a gyermek az ő vagyona, az ő szeretett kincse, addig míg ezen gyermek léte iránt kevesebb érdeklődést és kevesebb érzületet mutat, mint anyagi java iránt, addig méltóztassék meggyőződve lenni, ezeket az állapotokat teljesen sanálni nem fogjuk. Fölemlítem, hogy mint főszolgabíró künn jártam a külföldön, hogy ne menjek tovább, Ausztriában, és ott felkerestem collegámat, megnéztem egyiknek a kihágási iktatóját és volt augusztus havában összesen 13 kihágási esete 110.000 lakos mellett. Nálam volt 48.000 lakos s mikor juliusban ott hagytam hivatalomat, az iktatóban már 500 kihágási eset volt iktatva. Könnyű ott, a hol a nép maga őre a rendnek, a hol magában van felvilágosodottság, hogy saját érdekét megvédel mezze, a kinek nem kell csendőr, mert tiszteli a magáét és megbecsüli a másét. A külföldön szegélyezve vannak az országutak gyümölcsfákkal és a gyümölcs a szegényalap javára lesz értékesítve. Mi nagy kiadással ültetünk nem gyümölcs, hanem eper- és akáczfákat és azt tapasztaljuk, hogy mire megfogamzottak, kivágják, de nem azért, hogy elvigyék, hanem negéskedésből és duhajkodásból. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

De azért én is elismerem, a miket Prileszky Tádé t. képviselőtársam mondott és szintén oly complicáltnak és bureauratikusnak tartom a mai közigazgatást, hogy azt mai alakjában tovább megtűrni nem lehet. Hogy többet ne mondjak, milyen volt a gyakorlat ezelőtt. Bement pl. egy szegény leány, mert éhes volt, Bécsben egy kórházba, ott megebédelt és ebéd után megszökött 20 kr. kiegyenlítetlen számlát hagyva maga után. Erre a bécsi kormány megkereste a belügyministeriumot, hogy egy ide való illetőségű nő oda bemenvén és 20 kr. kiegyenlítetlen számlát hagyván maga után, megszökött, kéri azt currentáltatni. A belügyminister erre leírt 66 alispánnak és 25 szab. kir. város polgármesterének. A 66 alispán kiírt 411 vagy 412 főszolgabíróhoz és 148 rendezett tanácsú város polgármesteréhez. A 412 szolgabíró kiírt 6700 községi és körjegyzőhez és erre a 6700 jegyző és körjegyző jelentést tett a 412 főszolgabírónak, a 412 főszolgabíró és 148 rendezett tanácsú város polgármestere jelentést tett 66 alispánnak és a 66 alispán és 25 szab. kir. város jelentést tett a belügyministernek, hogy X. Y. a legszorgosabb kutatás daczára is területükön feltalálható nem volt. E dolog így áll és ezért nem egyszer szólaltam fel a nyilvánosság előtt mint felszólaltam hivatalosan is. Előadhatja magát az az eset is, hogy kórházi ápolásért költségeket követelnek, de abban a községben, melyben az ápolt illetékes, nincs egyházi lelkész, hanem anyahitközségben lakik. Átküldik tehát forsponton a kisbírót, hogy a szegénységi bizonyítványt láttomoztassa a lelkészszel. Ez azonban nincs otthon, temetésen van és a kisbíró őt nem tudván be várni, visszamegy falujába. Milyen kára van már most ebből annak a szegény fuvarosnak, a ki munkaidejében sokkal jobban használhatta volna fel fogatát. Utána küldik tehát másodszor a kisbírót. De kérdem, hogy ma, mikor fegyelmi büntetéssel sújtható az illető községi előljáró helytelen eljárásáért, a mikor ha valótlant állít még a büntető törvények által is sújtható: vajjon mennyivel lesz hitelesebb ez a szegénységi bizonyítvány az által, ha azt az a lelkész írja alá, a kinek az illetőről tudomása sincs és az illetőt nem is ismeri. Szász meg száz ilyen példát tudnék felhozni t. képviselőház, de nem akarom untatni a házat. *(Halljuk! Halljuk! Érdekes!)*

De méltóztassanak megengedni, hogy áttérhessek arra, a mit jelezni bátor voltam, beszédem harmadik részére. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem örömest szólok a kérdéshez, mert midőn a mult év április havában gr. Bethlen Gábor felszólalásához néhány szóval hozzászólottam s azt állítottam, hogy nemzetiség szerint nem lehet a választókat sortirozni, mert ebben az államban mindenki egyenjogú állampolgár s egy szót sem említettem sem románról, sem szerbről, sem németről, már április hó 17-én az »Egyetértés«-ben úgy szerepeltem Jókaival, mint a ki dicshymnusokat zeng a nemzetiségeknek. Én azt hiszem, hogy legkevésbbé azon párt közlönye veheti nekem rossz néven, a mit mondottam, a mely ma is az 1848-iki alkotmányos elveket, a függetlenséget írja zászlajára, a mely nagyon jól tudja, hogy azon férfiak, a kik küzdöttek és elvérzettek a szabadságért, nem egy népfajnak, hanem az ország lakosainak számára szerezték meg a szabadságot. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Kijelentem, t. ház és ezt hangsúlyoznom kell, hogy én nem akarok azok védelmére kelni, a kik leplezetten vagy nyiltan törnek Magyarország állami integritásának decompositiojára, mert ezeket védeni egyértelmű lenne a bűnök legaljasabbikával: a hazaárulással; de nem kívánom összetéveszteni azon becsületes földrészt, a mely ezen izgatókat nem követi és nem akarom ezek karakterét megítélni egyes lobbanékony fejű izgatók működése után. *(Általános helyeslés.)*

Képzelődő, rajongó ember minden nép közt van s miután a nemzetiségnek megvan a fanatismusa épen úgy, mint a vallásnak és a babonás-

Digitized by Google

nak, nem akarom, hogy egyes ilyen nemtelen izgatók miatt egy egész nemzetiség szenvedjen, hogy egyesek hitvány viselkedése miatt azok karakterét érintsük, a kik velünk békében élnek; nem akarnék és nem tudnék sohasem hozzá járúlni ahhoz, hogy a közszabadság intézményei ilyenek miatt megszoríttassanak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Mert valahányszor e hazában nemzetiségi kérdésről van szó, mindannyiszor eszembe jutnak e század első feléből egy nagy államférfiú, Metternich herczeg szavai. *(Közbeszólások a szélső baloldalon: Az is nagy államféfiú volt!)*

Madarász József: Jótól tanúl!

Bessenyey Ferencz: Azért talán nem fog elítélni Madarász József képviselő úr, hogyha azt mondom nagy államférfiú.

Madarász József: Nagy államrontó!

Bessenyey Ferencz: Mert ha Kossuth Lajos 1842-ben Wirkner Lajoshoz írt levelében azt mondhatta, hogy Metternich Európa első államférfia, én azt hiszem, hogy nekem csak nem veheti rossz néven senki, ha ugyanezt mondom.

Madarász József: 42—92-ig nagy idő!

Bessenyey Ferencz: Én azt gondolom, ha okos emberek idézeteit említi fel valaki s kiváló emberek szavait megtanúlja, nem tesz vele kárt sem magának, sem másnak s én tartom Kossuth Lajost oly nagy embernek, hogy egyes mondásait meg is tanúljam. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

T. ház! Abban a vármegyében, a melyben én lakom, a román nép nagyon tisztességes, jóravaló, háladatos nép, erről biztosíthatom a t. házat. Erdélyről, melynek viszonyait nem ismerem, beszélni nem akarok. Tény azonban, t. ház, hogy azon népfajoknak, melyek a görög keleti vallást átvették, egy igen nagy és radicalis hibája az, hogy nyelvüket a vallásukkal identificálják. Igy azután, hogyha ezen népfajok lelkészei izgatnak, az az izgatás annyival veszedelmesebbé válhatik, mivel nemcsak politikai, hanem vallásos eszközökkel is, t. i. a nép vallási érzelmeinek fölkeltésével izgat. Igen jót mondott e tekintetben is Kossuth Lajos — megint ő reá hivatkozom — *(Felkiáltások a szélsőbalon: Hát Metternich! Halljuk! Halljuk! jobb felől. Olvassa)*; »Nem lehet politikai dolog, a melynek elintézésébe valamelyik püspök vagy lelkész be ne folyjon. Ha ezen urak felfognák, hogy nem az a hivatásuk, hogy politikai kormányt képezzenek, hanem hogy a népet erkölcsösebbé és műveltebbé neveljék, akkor sok dolog máskép állana. Mert minden nép állapota rossz karban van, a hol a pap több, mint pap, a hol az egyszersmind politikai hatalmat gyakorol« *(Úgy van! Úgy van! Élénk tetszés jobb felől.)*

T. ház! Én azt hiszem, hogy ezen izgatás ellen is meg lehet találni a leghelyesebb utat: az igazságosság és a törvényesség útját. Az, a ki Magyarország belbékéje, a nemzetiségek közötti béke, ezen államnak integritása, hatalma ellen izgat, adassék át a büntető bíróságnak, hogy kérlelhetetlen szigorral sújtsa. *(Élénk helyeslés.)* De igazságosnak kell lennünk, t. ház és ez az igazságosság azt parancsolja, hogy: legyen az bárki, a ki Magyarország belbékéje, a felekezetek közötti nyugalom, az állami hatalom és az állam integritása ellen lázít... *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Vajay István: Még ha minister is!

Bessenyey Ferencz: ..... tartozzék az bármely vallásfelekezethez vagy nemzetiséghez, legyen az bármily magas vagy alacsony állású, érvényesíttessék ellene a törvénynek szigora. *(Élénk helyeslés.)* Mert a törvény előtti egyenlőség elve csak akkor lesz végrehajtva, ha így járunk el. És nekünk óvakodnunk kell attól, hogy az igazságosság és törvényesség mérlegének egyensúlyát a mi szenvedélyességünk meg ne billentse, mert a rosszakarat és ellenségeskedés még ebből is fegyvert kovácsol ellenünk. *(Helyeslés jobb felől.)*

És miután, t. ház, én erre az alkotmányos kormányhatalomnak meg kívánom adni az erőt is — nem a ministeri omnipotentiát, hanem megadni a törvényes eszközt és hatalmat — és miután én bízom ennek a kormánynak szabadelvűségében és különösen hazafiságában arra nézve, hogy minden ily elfajúlást törvényesen sújt és büntet: én megszavazom a költségvetést *(Hosszas élénk helyeslés jobb felől. Felkiáltások a szélsőbalon: Mit mondott Metternich?)*

Horváth Ádám jegyző: Bartók Lajos!

Bartók Lajos: T. ház! Midőn a múlt évben a költségvetés tárgyalásánál fölszólalni szerencsém volt, még akkor a belügyminister urat az előadói széken üdvözölhettem, a honnan a múlt héten a kedélyes Asbóth a fejét ajánlotta fel a t. háznak. *(Derültség a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)* De szerencsére ebből a kedveskedésből senki sem kért magának. Úgy látszik, a t. ház meg van elégedve egyenkint a saját fejével és én azonkivül mondhatom, bizonyos megelégedettséget nem hallgathatok el a belügyminister úr fejével szemben sem, a ki önállóságának, tettvágyának legelőször is azzal adott kifejezést, hogy miután megtámogatta az ő Felsége személye körüli minister úrnak Géza-utczai palotáját és azt kiköveztette: mint jó gazda, elkezdett a saját portája, a saját háza előtt söpörni és megkezdte a purificatiot a belügyministeriumban. Tudomásom van róla, hogy bár csak kisebb mértékben, a belügyminister úr szükségét látta annak, hogy az a régóta elzárt épület, a belügyministerium, a hol csak a fejek változtak, de a rendszer mindig megmaradt, bizonyos szellőz-

Digitized by Google

tetésnek vettessék alá. Ezt nagyon helyeslem, különösen azon szempontból, mert a tisztaság maga már fél egészséget jelent. És ha mi a nagy reformokat, a melyek organikus átváltozást idéznek elő az állami szervezetben, nem bírjuk egyszerre és gyorsan megalkotni, annál inkább szükséges, hogy az egyes ministeriumoknak fejei hatáskörükön belül legalább a törvények szigorú alkalmazása által conserválják a lehető legjobb állapotokat.

A belügyi rovatban az első helyet az administratio kérdése foglalja el. Administrationknak nagymérvű fogyatkozásai már az unalomig voltak e házban hangoztatva s pregnans kifejezésüket és korollariumokat a főispánok személyében nyerik: ámde nem lehet e kifogásokat eléggé hangsúlyozni és ismételni mindaddig, a mig az állapotok sanálva nincsenek. Hogy mekkorák pl. az administratio hiányosságai s helytelenségei, azt volt alkalmam kimutatni, midőn a Tiszában boldogúlt Szapáry-kormány idején volt szerencsém a belügyminister urat a Pozsonyban történt szolgabirói visszaélés miatt interpellálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ugyanez ismétlődött Pozsonyban, azzal a különbséggel, hogy az új belügyminister úr a polgári kör kérdésében helyesen és mindnyájunk megnyugtatására járt el. Akkor lejött Kronawetter, a demokrata kör vezére Bécsből, hogy a két sógorállam közti testvériséget hangsúlyozza, ünnepelje intézményeink szabadságát és dicshymnuszt zengjen a régi magyar szabadságszeretet és törvénytiszteletről, ezeket mintegy példáúl állítva a Ausztria elé, a mely mi utánunk indúlt, alkotmányában pedig határozottan Magyarországnak köszönhet legtöbbet.

Midőn ezeket előadtam, t. ház, a túloldalról bizonyos gúnyos hangulat kisérte szavaimat, pedig a bécsi vendégekkel szemben a szolgabiró tényleg megsértette a gyülekezési jogot. S azóta mi történt? *(Halljuk! Halljuk!)* Interpellatiomra választ kértem ugyan, de nem kaptam s most már nem is kérek, mert most más szellem uralkodik. Azóta Kronawetter ismét lejött, mint egy Szilágyi Dezső, intézményeink szabadságát dicsérni; Szilágyi Dezső pedig fölment, mint Kraxelhuber, népszerűséget szerezni. S a visszaélés ismétlődött épen Pozsonyban, de remélem, hogy most a belügyminister úr intézkedése a mely a pozsonyi polgári körre vonatkozik, változást fog maga után vonni.

Az apró reformokat, t. ház, sokkalta felé helyezem a nagy jelszó-csinálásnak és különösen sajnálom azt, hogy ha mielőtt a maga kora eljön, a nagy jelszavakért feláldozzuk a meglevő nyugodt és biztos szervezetet. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Egy éve már, hogy a nagy reformok közt az első, a polgári házasság tengeri kigyója felmerült, a mely a kormány hajójáról mindig czélba vétetett, hogy a szigonyt beleüssék, de én úgy tapasztalom, t. ház, hogy a kormányban még mai nap sincs kellő elszántság arra, hogy a polgári házasságot létesítse. Mert mint a közhangulat mutatja, ezt a küszöböt nem a liberalis haladás könnyítése végett állították oda azok az elemek, a melyek külön hatalmat és befolyást képeznek a régi kormánypártban, hanem ez a küszöb mindannyiszor felemelkedik, valahányszor a minister át akar rajta lépni, hogy így a kormánynak bukását idézze elő. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Itt akadtak fenn az igazságügyi reformok is.

Igen helyesnek tartom, hogy a nemzetiségi törvénynek a szigorítását a ministerelnök legalább hangsúlyozta programmbeszédében. Igen kívánatosnak tartom, hogy főleg a választási reform, mint a melyen valóban parlamentünk, tehát alkotmányosságunknak tekintélye is nyugszik, első sorban vitessék keresztül; ezt mint legjelentékenyebbet, mindenek felett ismételve hangsúlyozom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* De, t. ház, kövessük legalább a nagy Bacont, ki millió apró arcanummal szolgál a politikai világnak, a közjólétnek; oly apró gyógyszerekkel, melyek a kisebb sebeket, a kisebb fogyatkozásokat, nélkülözéseket gyógyítják és pótolják. Az ilyen apró dolgoknak összessége sokat tesz ki; ilyen apró lépések készítik azután elő a nagy mozdulatokat, a nagy actiót. Én pl. a mi administratiónknak a fogyatékosságán nem hiszem, hogy pusztán törvények alkotása által lehessen segíteni, hanem igenis az által, ha a belügyminister kellő erélylyel, kellő utánjárással, gondossággal és szorgalommal, de mindenek felett a legnagyobb ellenőrzéssel figyel arra. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igy többek közt a minősítési törvény végrehajtása nagyon szükséges, hogy a községeknél is egyáltalán a kisebb tisztségek is a legalkalmasabb egyének által töltessenek be. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Szükségesnek tartom különösen a községi vagyonnak a számontartását, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* a mely nálunk igen fogyatékosan van elkönyvelve, majdnem a legnagyobb elendriannal és gazda nélkül kezeltetik. Szükséges továbbá, hogy a revisio történjék külön ad hoc kiküldött tisztviselő által, sőt még a belügyministerium által is. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Megtörtént ez már nálunk, megtette ezt már nemcsak Mátyás király, hanem Szilágyi Dezső igazságügyminister úr elődje is, *(Igaz! Úgy van! derültség a szélsőbalon.)* hanem ha ezen apróságok kellőleg, de mindenek felett objectivitással alkalmaztatnak: minden esetre nagyon fog hatni arra, hogy a tisztviselői kar, municipiumok épúgy, mint a ministerek kinevezése alá eső hivatalnokok egyáltalán csak a hivatalos kötelességet tartsák szem előtt, s ne

Digitized by Google

aláztassék meg a tisztviselő az által, hogy ő benne nem látnak egyebet, mint az öt évenkint felmerülő választásra előkészítő eszközt, hogy a közönség begyúrassék a kormánypárt mellett való szavazásra *(Úgy van! a szélsőbalon.)* és azután a választás megejtessék az ő czéljaik szerint és okvetetlen bizonyossággal. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

T. képviselőház! Abból a régi baloldali gárdából, a mely többször megadta magát és épen azért sohasem halt meg, *(Derültség a bal- és szélsőbalon.)* e gárdának alkotásaiból nemzeti hadseregként, mely programmjok főpontozatát képezte s mely mellett oly gyönyörű szónoklatokat tartottak Jókai Mórtól Tisza Kálmánig *(Derültség a bal- és szélsőbalon.)* megmaradt egy intézmény, a csendőrség.

Thaly Kálmán: Annak is fekete-sárga a kardbojtja!

Bartók Lajos: A magyar államnak szerény souverainitása mellett meg lehetünk elégedve azzal, hogyha nem is a hadügyminister, de legalább a belügyminister commandirozhat egy sereget és ez a csendőrség. Elismerem, ez komoly intézmény, mely közbecsülést vívott ki magának; sajnos, hogy nemzeti színű kardbojtot nem. Én a csendőrségnek szaporítását óhajtom, óhajtom jobb javadalmazását, laktanyák és őrsházak megerősítését, nem szólok a magyarok lakta vidékekről; ámde oly exponált és nemzetiségek által oly nagyon fenyegetett vidékeken, mint Erdély. Tegnapelőtt említette gr. Bethlen Gábor képviselőtársam, hogy támadtak nem régiben oly izgatott lázas pillanatok Erdélyben, a midőn a magyar lakosság fél a lázadó oláhok támadásaitól, egyes családok már rémülve gondoltak menekvésre. Magam is birok tudomással róla, hogy valami kitörést, valami non putaremet vártak. Szükséges tehát, hogy ily előre nem sejthető conflagratio esetében a kormány valami biztosságot nyújtson egyeseknek amaz elzárt, vasutak által oly kevéssé érintett vidékeken, továbbá óhajtom az államrendőrség szervezését és mint értesülök, ebben is történt már némi javító intézkedés. A szabadelvű pártnak derék Andrieuxje *(Derültség a szélsőbalon.)* elévülhetetlen érdemeket szerzett magának már a nyugdíjaztatásra. *(Derültség a szélsőbalon.)* Óhajtom továbbá, hogy a közmunkatanács, mint magát túlélt intézmény, mely befejezte pályafutását, *(Igaz! Úgy van! a szélsődalon.)* az Andrássy-út és a Körutak létrejöttével szüntettessék meg, mert most már nem felfelé vivő gőz és tűz, a mivel fűtve van a haladás érdekében a főváros emelkedésére, hanem most már ez az intézmény tisztán akadály, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* hogy a belügyminister és a főváros közvetleníl érintkezzen egymással; szégyenletes akadályúl szolgált a vizvezeték létesítésénél, akadályúl szolgál a legfontosabb városi középítkezéseknél: a csatornázás pedig hajótörést szenved a folytonos enquetirozás, a tömérdek bizottsági ülés következtében és én igen sajnálom, hogy épen igen t. képviselőtársunk, a szabadelvű párt pártelnöke, a czukor-utczának érdemes *(Felkiáltások a szélsőbalon: Szülöttje!)* szülöttje, Podmaniczky Frigyes báró ez által egy ténykedési terétől elfog vonatni, addig is az ő jóakaratú egyénisége iránti rokonszeny kalmirozta az izgatott közvéleményt, mely a városi közgyű éseken folyton nyilatkozik. Továbbá óhajtandónak tartom, hogy a belügyminister eleve intézkedjék szabályrendeletekkel a járványok esetére, hogy járvány ne találja oly fejetlenül a fővárost, mint történt most, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* mikor számtalan életről, halálról van szó, mert az okos vagy oktalan intézkedéstől függ egy pestisnek elharapózása, vagy függ annak meggátlása. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* De mindenek felett a mi az administratio javítását illeti, venio nunc ad fortissimum virum, *(Halljuk! Halljuk!)* a főispán quvalifikatiojára és hatáskörére leszek bátor néhány szóval reflectálni. *(Halljuk!)*

Tegnapelőtt Horváth Gyula t. képviselőtársam bizonyos ironiával jegyezte meg, hogy még az ortographicus írási qualificatio is hiányzik a főispánoknál. Ez hagyján, de hiányzik az ortographicus beszéd és az ortographicus administratio *(De ű'tség a szélsőbalon.)* és nem helyeslem, hogy ezért felelősségre vonassanak, mert hiszen qualificatiot egy főispántól nem követelhetünk. Qualificatiot követelünk a főispáni titkártól és az írnokoktól, e főispán azonban sokkal nagyobb úr és mindenek felett egy kisebb államfőt képvisel a maga megyéjében, souverain jogokkal bír, sok rosszat elkövethet, kevés jót és nem felel semmiért. Ez a mostani főispáni qualificatio mellett az átlagos mértéke a főispáni hivatalok betöltésének. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* És ha a belügyminister úr előkészíteni szándékozik az állami administratiot, egybekötve a kinevezéssel, megelőzőleg már nem mellőzheti azt, hogy gondoskodva legyen a legjobban megválogatott, leggyakorlatibb képességű egyénekről, kik az administratioban tényleg résztvettek és arra alkalmasoknak bizonyúltak.

Van szerencsém a belügyminister úr figyelmét még egy jelentékeny törvényünk hiányának pótlását ajánlani és ez az, a mi a bevándorlásra ajánlkozik. *(Halljuk! a baloldalon.)* Azt hiszem, hogy a honosítási törvény reformja sürgősebb, mint a receptio és meg vagyok győződve, hogy Magyarországon a magyar nemzeti szellemmel egybeforrt és művelt zsidóság is ezt saját érdekében is kívánatosnak fogja tartani. *(Helyeslés bal felől.)* Szembeszökő az Magyar-

Digitized by Google

ország felvidékén, hogy szOntelenül, egy északról jövő nyomás következtében a legnagyobb számmal özönlik be egy olyan szerencsétlen osztálya az emberiségnek, az emberi művelődésnek oly alacsony fokán álló valami tömeg, melyet nem lehet éltető, termékenyítő elemnek tekinteni semmi körülmények közt, mely csak átka és terhe önmagának, átka és terhe azon nemzetnek, melynek nyakára jön. *(Úgy van! Ugy van! a bal- és szélsőbalon.)* Egyedül egy körülmény van, melyet velünk szemben a humanismus és kereszténység parancsol, hogy ezek mégis csak embertársaink, a kik könyörületre érdemesek. De az állam önfentartási kötelezettsége e mértéktelen, ezen legnagyobb rendetlenséggel egybekötött beözönlést nem hiszem, hogy megengedhesse, szabályozni s ellenőrizni okvetetlen kötelesség. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Én, t. ház, nem teszem fel a magyar parlament egyetlen tagjáról sem, hogy bármely kis mértékben titkos ellenszenvet érezzen állampolgártársaink iránt vallás és születési különbségek miatt. Ezt el kell utasítanom és az egész külföld előtt hivatkozhatunk a magyar parlamentnek e tekintetben példaszerű és valóban liberalis magatartására. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De, t. uraim, vegyük tüzetesen e kérdést, mely azt hiszem, e házban még érintve nem volt, engedelmet kérek, hogy nézetemet kifejezhessem. *(Halljuk! Halljuk!)* Mármarosban egész falvak vannak, a melyek már végkép el vannak özönölve oly emberek által, a kiknek egyetlen szavuk nem magyar, egyetlen vonásuk nem mutat emberi civilisatiora, a kiknek öltönye legidegenszerűbb, a kik teljesen munkaképtelenek, tétlenek, dologtalanok, műveletlenek, barbárok, phisikailag is munkára képtelenek, henyék.

Ónody Géza: Uzsorások!

Bartók Lajos: Van Mármaros-Sziget városának egy előfaluja, mely a roppant forgalom miatt az országút mentén van felépítve. Midőn ott mint tanuló átutaztam, az orosz lakosság birta a házakat. A házaknak kis ablakai voltak az utczára s az egész igen kedélyes, egyszerű benyomást tett. Midőn négy év múlva ismét arra vitt utam, minden kis házon ajtószerű ablak volt törve egy kis táblával, a melyen pálinka volt kiállítva; minden háznak már efféle bevándorlott volt a tulajdonosa. Ez minden mármarosi községnél így van. Ha ezen emberek munkával és képességgel szereznek vagyont, evvel nemzeti tőkénk gyarapodik, de ezek kiirtják a jelenlevő fajt, kiirtják például azon nemzetiségeket is, a melyek a történelemben a nemzeti mozgalmak legjobb katonáinak bizonyúltak. Ez az orosz soha sem csinált nemzetiségi izgalmat, most is Rákóczyról énekel, annak volt jobbágya, katonája és tüntetőleg a legjobb magyar érzelmű. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezen invasio a vereczkei szorosnál is folyton történik. Munkács város szintén tökéletesen el van árasztva. Oly fanaticus nép ez, a mely a Magyarországon létező zsidó vallású árnyalatok egyikébe sem illik bele. A legsötétebb babonában hisz és valóban szégyene a magyar zsidóság művelt és a kulturával nemcsak megbarátkozott, de abban hatalmasan előmenő osztályán. Ezek az emberek nem kereskedést, nem ipart űznek, nem is foglalkoznak földmíveléssel, hanem egyedül a nép tanulatlanságára, műveletlenségére és jóhiszemű ártatlanságára alapítják egész létüket, úgy, hogy most, az ezer éves honfoglalási jubileumra ott egy sötét és fatalis sereg beözönlését kell megtűrni; a községekbe minden bejelentés nélkül települnek, helyet kellvén adni azoknak a jövevényeknek, a kiknek elve az: »ubi bene, ibi patria« és a kik a legnagyobb visszaéléseket követik el rajtérhetetlenül. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem hiszem, t. ház, hogy félreértessenek szavaim, kétségtelen, hogy ezen véleményemhez teljesen hozzájárúl az a zsidóság, a kikkel szerencsém van az irodalomban, a közéletben együtt működni, s a kiknek leghelyesebb és legszivélyesebb támogatását saját működésem közepette magam is tapasztaltam s a kiknek barátságával éltem: meg nem engedhetem magamnak, hogy ellenük engem elfogúltság vezessen. *(Helyeslés bal felől.)* Kötelességem ez, mint képviselőnek, kétszeresen kötelességem, midőn a felvidék rémítő nyomorát látom. »Hazám külön-külön vidékein csak jajt és inséget találtam«, mondja Bánk bán és ha a mostani kormány fejei, a mai kor Bánk bánjai megjárnák e vidékeket, látnák, hogy mily irtózatos ellentét van a virágzó és fényűző főváros és a távollevő vidékek, felső és kelet Magyarország, valamint Erdély közt. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Látnák azt a dissonantiát, a melyet a koronával fölékesített nemzet feje s a nemzet meztelen, sárban gázoló lábai alkotnak. Oly lesújtó ellentét ez, a melyen csak a legerélyesebb törvényhozási intézkedésekkel lehet segíteni.

S ez idegen elemek invasioja akkor történik, a midőn ezer számra vándorolnak ki hazánkfiai, mert lehetetlen itt kenyeret találniok, mert lehetetlen a mai viszonyok közt otthont, családjukat s existentiájukat biztosítaniok. Felvidéki tótjaink elmennek Amerikába s mondhatom, hogy e kivándorlásra kesztő invasio erjesztő kovásza az úgynevezett antisemitismusnak, a mely lappang e vidékeken, de nem szabad megengedni, hogy kitörésre kerüljön. *(Úgy van! bal felől.)* A szabadságszeretetben előlmenő Amerika, hol még ezer meg ezer hectárnyi területek

Digitized by Google

hevernek megmüveletlenül: törvényeket hoz az idegen elemek, a tótok, chinaiak stb. invasiója ellen, mert azoknak a munkaképessége versenyez velük; így biztosítja oda künn szegény népünk jövőjét és létét. S ez a faj, a mely oly munkás s a concurrentiát olyannyira legyőzni képes: nem tud itthon megélni; ez abnormis állapot és érdemes rá, hogy orvoslására sürgős intézkedések történjenek. *(Helyeslés bal felől.)*

Engedje meg a t. ház, hogy utolsó pillantásomat Erdély felé vessem, Erdély felé, a mely történelmi multjánál fogva oly rendkívül fontos és érdekes szerepet játszik s a mely a jelenben a legexponáltabb pontját képezi a nemzetiségi támadásoknak. Tavaly szerencsém volt fölemlíteni, hogy mily nagy mérveket öltenek Erdélyben a bujtogatások, hogy a törvények meg nem tartása következtében s a magyar tisztviselői karnak passiv hozzájárulása folytán is a legmagasabb fokig korbácsolódtak fel a nemzetiségi izgatások. Itt követelem én a törvényeknek legszigorúbb alkalmazását. Nem elég egyes izgatóknak, a minő Lucaciu, elmarasztalása; mélyebb és gyökeresebb intézkedések szükségesek. *(Úgy van! bal felől.)* Szükséges pedig az administratioban az, hogy a tisztikar a legtökéletesebb igazságszolgáltatásra és a leghelyesebb, legobjectivebb administratiora szoríttassék, hogy a választások alkalmával őket se aljasíthassák le vak eszközökké, hanem tartassanak meg tisztviselői méltóságukban. Volt alkalmam tapasztalni a választásoknál, hogy mily visszaélésekre képesek a főispánok és mily készséges, vak eszközeik nekik a polgármesterek is, általában véve a tisztviselői kar.

Tordának csak egy fél polgármestere van, *(Derültség)* a ki délelőtt a megyei takarékpénztárnak elnökigazgatója és csak délután polgármester. Dicséretére legyen mondva, ezt a kettős qualificatioját még a választások alatt sem vetette le és mint takarékpénztári igazgató híven teljesítette délelőtt a kötelességét. Az incompatibilitás kérdése a polgármesterre nézve már régebben felvettetett és a ministerig is elhatott, azonban a polgároknak kevés rokonszenve daczára és minden sürgetés ellenére az ügy maradt a mint volt, mert a polgármester megbecsülhetetlen végrehajtó a választásoknál és így a főispánban kitünő pártfogót talált.

T. ház! Erdélyre vonatkozólag különösen bátorkodom felhívni a t. belügyminister úr figyelmét azon nagyjelentőségü társadalmi feladatra, mely az erdélyi magyarságnak és nemzeti életnek központját, Kolozsvár városát illeti. *(Halljuk! Halljuk!)*

Számra nézve Erdélyben oly elenyészőleg csekély a magyar elem, hogy szembetünő mily nagy missioval bír a magasabb mérvü szellemi erő kifejlesztése Kolozsvárt, mely annak nem csupán a vidéki város jellegét adja meg, hanem valósággal egy tartományi főváros szerepére is emelje.

Elismerem, hogy sok történt a tekintetben, de még sok tenni való van. Az ottani társadalom oly specialis magyar társadalom, mely egyetlen a maga nemében, mely Magyarországon nem található és nemzeti aristokraticus történelmi alapon fejlett ki. Ott a magyar társadalom, a főúri osztály és a polgárság együttvéve valóban a legöntudatosabb vezértestületet képezi, mely őrködik mint egy előőrse a nemzeti ideáknak Erdélyben és méltán megérdemli óhajaiban és aspiratioiban a kormány támogatását.

T. ház! A pártok uralma nem a többségben rejlik, hanem azokban az ideákban, a melyeket korszakuknak nyújtanak és abban a munkában, a melylyel ezen ideákat létrehozni és az állam megerősítésére megvalósítani képesek. Jelen politikai korunknak legfőbb két eszméje, mint ezt Apponyi Albert t. képviselőtársunk említette, a nemzetiesség és szabadelvüség. Ezt a két ideát az ellenzék szolgáltatta a parlamentnek és a szabadelvűségnek eszméjét korunkhoz idomítva fényesen fejtette ki a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló beszédében Apponyi Albert t. képviselőtársam, — míg a nemzetiességnek mindenható hatalmát, mely most erősebben támad fel és él a nemzetben, mint 1867. óta bármikor: ellenállhatatlan erővel és az ügyet eldöntőleg emelte ki Ugron Gábor t. képviselőtársam a Hentzi-szobor kérdésénél midőn a soldateskát és servilismust megtámadta. Óhajtom, t. ház, hogy ennek a két legfőbb vezér-ideának megvalósításában találkozzék a kormánypárt és ellenzék és mérkőzésüknek eredménye olyan legyen, hogy ne veszteséggel hagyja el a harczteret egyik fél vagy a másik, hanem hogy mind a kettő összeütközéséből a közjó, a közszabadság és az alkotmányos fejlődés kerüljön ki győzelemmel. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

Még egyszer vagyok bátor megjegyzéseimet a belügyminister úr figyelmébe ajánlani, sajnálva, hogy a költségvetést az adott programm alapján, daczára az előadó rokonszenves egyéniségének *(Zajos derültség a bal- és szélsőbalon)* el nem fogadhatom. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélsőbalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Pázmándy Dénes!

Pázmándy Dénes: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindazon szónokok, kik a belügyministeri tárczánál felszólaltak, minden pártkülönbség nélkül, fel egész a minister úrig elítélték a mi közigazgatásunkat. Ritka egyértelműség az, a mely erre nézve e házban honol, mert közigazgatásunknak védője nem akadt, egy sem hanem elismerjük mindnyájan, hogy ez a közigazgatás

Digitized by Google

rossz. Csak a mikor elemeztük, hogy miért rossz, ott térnek el a vélemények.

Nem akarok kiterjeszkedni a mi közigazgatásunk rosszaságának okaira s ennek kutatására, csak azt jegyzem meg, hogy itt az első akadály a ministeri omnipotentia, a mely nyilvánúl magában a belügyministeriumban és kihat a főispánok által a megyére. Ezt kell először reformálni, csakis azután lehet oly törvényeket hozni, melyek közigazgatásunkat javítják. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A főispánokról furcsa véleménynyel vannak a t. kormányban. Midőn a minap kimutattam, hogy Magyarországon vannak oly főispánok, kik egy évben csak 5 napot töltenek megyéjök székhelyén, a minister úr védelmébe vette ezen főispánokat és azt mondta, hogy azok rendkivül jól és teljes lelkiismeretességgel élnek a kötelességöknek és azt pontosan teljesítik. Ha lehetséges az, t. ház, hogy egy főispán 5 nap alatt elvégezze egész esztendei teendőjét, ennél erősebb kritikát, a mellett, hogy az egész intézmény felesleges, senki nem mondhat. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Ezután előállott a t. minister úr és szemrehányólag azt mondta, hogy itt a főispánokat kritisáljuk, holott ez nem illomos, mert ők jelen nincsenek. Ez igen veszélyes theoria, mert ha a képviselőházban csak azokról lehetne szólni, a kik jelen vannak: akkor mindig egymás közt kellene veszekedni; de másodszor a főispánok, az ország hivatalnokai, alkalmazottai, fizetett emberei, kik csak annyiban képeznek kivételt, hogy tőlük semmi qualificatio nem követeltetik, és fizetésök mégis több, mint bármely megyei más tisztviselőnek, parlamenti ellenőrzés alatt állanak s ezért az ő ügyeiket itt szellőztetni nemcsak kell, hanem kötelesség. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

De a főispánok tevékenységére nem akarok most kiterjeszkedni, rövid felszólalásomban csupán a ministeri omnipotentiának egy ecclatans tényét akarom a képviselőházzal megismertetni, mely tényből azt következtetem, hogy bármint igéri is a t. belügyminister úr, hogy ő minden dologban pártatlan lesz, vannak kérdések, melyekben ő is pártoskodik. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez az eset a biharmegyei nagyváradi nőegyletnek dolga és ezen egylet belügyeibe való illetéktelen és törvénytelen beavatkozása a t. belügyminister úrnak. Az eset a következő: *(Fölkiáltások: Ismerjük!)*

Van Nagyváradon egy nőegylet, melynek alapszabályai 1891. junius 14-én megerősíttettek a belügyminister által, a mely nőegylet ott igen üdvös működést, philantropicus és humanisticus tevékenységet fejt ki. Ez a nőegylet ma már ezernél több tagot számlál. Történt, hogy a nőegylet óriási nagy többsége elhatározta, hogy az árvaházban a gyermekek nevelését apáczákra fogja bízni. Nem akarok itt abba a kérdésbe belemenni, hogy mennyire üdvös az apáczák működése, mennyire nem, ez más térre tartozik és megmaradok egyedül a legalitás terén. Constatálom, hogy Magyarországon az apáczáknak működése semmiféle törvénynyel kitiltva nincs: tehát az ő működésük úgy a gyermeknevelés terén, mint a betegápolás terén legalis. Azt hiszem, ezt nem méltóztatik tagadni. A biharmegyei nőegyletnek erre nézve szüksége volt alapszabályainak egy pontját megváltoztatni. Ugyanis az alapszabályok 66-ik §-ában ki volt világosan téve, hogy az árvaház növendékeinek vezetése és gondozása, valamint a háztartás vezetése az árvaházban alkalmazott gondnoknőre van bízva. Mielőtt tehát a gondozást apáczákra bízták volna, összejött a nőegylet és statutumai 22-ik §-ához képest közgyülést hitt össze és azon alapszabályoknak megfelelően kétharmad többséggel — de talán még ennél is többel — a 66-ik §-t megváltoztatta és úgy módosította, hogy gondnoknő helyett ezentúl apáczák gondozzák a növendékeket.

Tisztán törvényes eljárás volt ez, a mely ellen senkinek kifogása nem lehet. Volt azonban a nőegyletben egy minoritas, a mely ez ellen a határozat ellen felszólalt; ez jogában is volt. De a közgyülésen leszavazták és így azt lehetett hinni, hogy ez a dolog teljesen rendes elintézést nyert. Azonban a kisebbség apellált a belügyministerhez, a ki először valami formahiba miatt a közgyülés határozatát megsemmisítette és új közgyülés összehívását kérte, persze abban a hitben, hogy az új közgyülésen lehetséges lesz a kétharmad majoritást meggátolni. A közgyülés újból összejött és még nagyobb többséggel mondotta ki, hogy igenis a 66 ik §-t megváltoztatja és az apáczákat behozza az intézetbe. Ez már most biztos jele annak, hogy a nőegyletben a többség tényleg az apáczák mellett van.

Most következik a belügyministernek teljesen törvénytelen beavatkozása, *(Halljuk!)* mely igen furcsa világot vet az ő eljárására. Midőn feljött ismét a kérvény ide a belügyministerhez, ő mindenekelőtt a rendőri osztálynak főnökét elküldötte a nagyváradi nőegylet elnöknőjéhez, *(Halljuk! Halljuk!)* a mint ezt nekem a nagyváradi nőegylet elnöknője saját aláírásával bizonyítja, »Jekelfalussy — úgymond — a minister megbízásából rábeszélni törekedett, hogy az egylet kettéosztását én kezdeményezzem; ugyanezt kérte tőlem a minister is, a mit én megtagadtam. Azután intéztetett csak az alispánhoz az ismeretes rendelet.« Nos hát, a belügyministernek nincs joga, hogy a rendőrfőnököt odaküldje egy

Digitized by Google

egylet elnöknőjéhez, azt rábeszélni igyekezzék oly tényre, melyet ha megtesz, világos ellentétbe jő a statutumokkal és elárulja azon tagokat, kik őt bizalmukkal megtisztelték. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Ez egyike a legimmoralisabb eljárásoknak és én csak gratulálhatok azon elnöknőnek, a ki ily insinuatiokkal nem engedte magát kötelességétől eltántorítani. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Mily eljárás az, t. belügyminister úr, hogy mielőtt a rendeletet ki tetszik bocsátani, előbb informál, capacitál és nyomást akar gyakorolni azon egylet elnöknőjére, *(Élénk derültség.)* illegalis pressiot akar rá gyakorolni? Mert e missionak csak az lehetett a czélja, hogy ha az elnöknő maga nem indítványozza a ketté osztást, majd a minister úr fog ebben intézkedni. Alkotmányos államban ily eljárást nem vártam volna. A belügyministernek joga minden egylettel szemben: először, hogy őrködjék a fölött, hogy az alapszabályok megtartassanak, itt megtartattak; másodszor, hogy az egylet működése nem ütközik-e törvénybe, itt nem ütközött; harmadszor, hogy az egylet működése ne irányuljon sem a nemzet, sem a nemzeti aspiratiok ellen, itt ez sincs. Hát mily törvény, szabályrendelet vagy mily erkölcsi támpont alapján avatkozik ez egylet ügyeibe? A minister úr azt kérte: oszszák ketté az egyletet. Joga van-e ezt kérni? Hisz akkor minden egylet ketté fog oszolni! Ha a belügyminister úr ezen eljárást szentesítené, akkor a kisebbségek minden egyletből ki fognak menni és Magyarországon az egyleti működés meg fog szűnni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Itt velünk szemben roppantúl hangoztatják a majoritas jogát, azt, hogy a minoritasnak meg kell hajolnia a majoritas előtt és izgatásnak veszik, ha felszólalunk jogaink mellett. És íme, ez egyletnél, mely nem politikai testület, a minister úr maga követeli a ketté osztást. Hát e dolognak okvetlenül más okai vannak és egészen más befolyásnak hódol a minister úr. De nagyon veszélyes ez a törekvés, mert belevitték a dologba a felekezetiességet és a minister úr azt akarja itt sanctionálni. Mert e szerint lenne Biharmegyében egy katholikus nőegylet és egy protestáns nőegylet és épen azon összműködés, a mely szükséges a humanismus terén, a mely kell, hogy kizárja a felekezetiességet, az lenne ebbe az egyletbe belevíve. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ha tetszett volna ennek az egyletnek a felekezetiesség alapján alakulnia, semmi beleszólásom nem volna, de mivel nem úgy alakult s több éve úgy működik békében, a felekezetiességet most belevinni szerintem nagy hiba lenne. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha lehetséges az, hogy egyes hatalmas befolyások, egyes, mint Bismarck mondta, »Unterströmungen«, a ministeriumban ily eljárást vonhatnak maguk után, akkor a belügyministerium pártatlanságában minden hitem megszűnik. *(Felkiáltások a szélső balon: Már régen megszűnt.)* Szükségesnek tartottam ezt felhozni s épen magamat, mint protestans embert qualificáltnak tartom arra, hogy ily ügyekben kimutassam azt, hogy az ily kérdéseket nem kell a felekezetiesség szempontjából megítélni, hanem mikor a törvény és az igazság akármicsoda vallásfelekezet vagy annak institutioi mellett van, azt mindnyájunknak kötelességünk elismerni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Különben fentartom magamnak a jogot, hogy a budgettárgyalás alatt a belügyministeri tárczára vonatkozó több tételnél még felszólaljak.

Hieronymi Károly belügyminister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az előttem szólott Pázmándy Dénes t. képviselő úr azt mondotta, hogy én azzal, hogy Biharmegye alispánjához a biharmegyei nőegylet tárgyában leiratot intéztem, törvénytelenséget követtem el, a törvényt megsértettem. Ez oly súlyos vád, hogy kötelességemnek tartom ezen vád ellen azonnal felszólalni. *(Helyeslés a jobb oldalon.)* Szükségesnek tartom azonban némelyeket előre elmondani, hogy a t. képviselőház ez ügyről, a mely ugyis elég port vert fel és melyet a hírlapokban pro et contra eléggé vitattak, hitelesen értesüljön. *(Halljuk! Halljuk!)*

Midőn én, t. ház, a belügyministerium vezetését átvettem, előttem feküdt a biharmegyei nőegylet közgyűlési határozata, a melynek értelmében az alapszabályok némely szakaszai akként módosíttattak, hogy világi személyek helyett ezentúl apáczák neveljék és ápolják az árvákat. Ott volt a kisebbség egy felfolyamodása is, a mely ezen közgyűlési határozatnak jogosan létrejöttét támadja meg. Azelőtt ismételten tettek hasonló irányban kisérletet azok, a kiknek az utolsó közgyűlésen többségük volt, de mivel előbb nem volt még többségük mind a két párt igyekezett új tagokat szerezni, másrészt pedig az új tagoknak kizárása által többséget elérni. A kisebbség azt panaszolta, hogy míg a többség olyan tagokat vett fel az egyletbe, a kikről tudta, hogy az ő nézeteibe tartoznak, másfelől olyanokat, a kikről föltehette, hogy ellenkező véleményen vannak, fel nem vette a tagok sorába és pedig a kisebbség állítása szerint az által, hogy a közgyűlés előtt nem tartott választmányi ülést, a melyben e tagokat bejelenteni és felvenni lehetett volna. Egyszóval a kisebbség azt állította, hogy a többség, mely az alapszabályok megváltoztatására szükséges, nem legalisan, mesterkélve hozatott össze.

Nem én adtam meg az ügynek a felekezeti jelleget, hanem megvolt az már azelőtt. Tény ugyanis, hogy a biharmegyei nőegylet, minden felekezetiség nélkül alakult meg. Midőn pedig

Digitized by Google

az apáczák alkalmazásáról volt szó, akkor a kisebbség — mert nem mondhatni, hogy a kisebbség és a többség egészen felekezetek szerint alakult volna, mert vannak úgy protestánsok, mint katholikusok a többségben is, a kisebbségben is — mondom a kisebbség azt állította, hogy az intézet felekezet nélkülisége meg lesz támadva, ha a hat éves vagy ennél csak valamivel idősebb gyermekek apáczák által fognak neveltetni és gondoztatni; mert hat éves gyermekeknél, a kik még nem nyernek hitoktatást lelkészeiktől, hanem akik gyermeki imáikat még azoktól tanulják, a kiknek gondozására bízva vannak, nem lehet elkerülni, hogy protestáns gyermekek katholikus imákra ne taníttassanak. Ilyen állásban találtam az ügyet és a dolog ezen állásában kísérlettem meg a békés elintézést, mert az actákból meggyőződtem arról, hogy a többség és kisebbség között oly elkeseredett harcz fejlődött ki, hogy nem lehetett feltenni, hogy két, egymással ilyen éles ellentétben álló párt az egylet érdekében jövőre hasznos tevékenységet volna képes kifejteni.

Pázmándy Dénes: Ehhez nincsen köze a belügyministernek! *(Mozgás jobb felől. Halljuk! Halljuk! bal felől.)*

Hieronymi Károly belügyminister: Ilyen viszonyok között azt tartottam, hogy czélszerű volna, ha az egylet békésen ketté válik. Természetes, hogy erről mindenkinek lehet saját véleménye, helyeselheti az enyimet vagy nem. De abban a leiratban, a melyet én Biharmegye alispánjához intéztem, nem az egylet ketté választását rendeltem el, hanem azt ajánlottam, hogy a béke érdekében az egylet békés ketté választását előmozdítani igyekezzék. Pressióról, vagy az egylet belügyeibe való avatkozásról szó sem lehet. Azt pedig, hogy ez a rendelet törvénytelen, csak az mondhatja, a ki a magyar közigazgatásnak rég megszokott eljárását nem ismeri. *(Helyeslés jobb felől.)* Hivatkozhatik mindenkire, a kinek a magyar közigazgatási eljárás körül tapasztalata van, hogy akárhányszor üdvosnak és helyesnek tartották a közigazgatási hatóságok a multban és a jelenben az ilyen kérdéseket — a mint régen mondani szokás — amicával elintézni, vagyis békésen kiegyenlíteni igyekeztek. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Ebben tehát sem jogtalanság, sem törvénytelenség nincsen. *(Élénk helyeslés jobbról.)*

Még csak egy dologra akarok reflectálni és ez az, hogy én a rendőrfőnököt küldtem az egyesület elnökéhez. Én nem azt küldtem, hanem küldtem azon osztályfőnököt, a kinek osztályához ezen ügyek elintézése tartozik. Hogy ezzel pressiót gyakoroltam volna az egyesület elnökére, arról szó sincs.

Egyébiránt hivatkozom még arra, a mit nekem az elnöknő mondott. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondta ugyanis, hogy: »Nem indíthatom meg a kettéválasztásra vonatkozólag a tárgyalásokat, de ha ez harmadik részről szóba fog hozatni, akkor a választmány elé fogom terjeszteni.« Ezeket tartottam szükségesnek előadni. *(Élénk helyeslés jobboldalon.)*

Pázmándy Dénes: Talán megengedi a t. ház . . . *(Közbeszólások jobb felől: Nem lehet!)* Én kérem a t. házat . . . *(Közbeszólások jobb felől: Nem lehet!)* A képviselőháznak van azon joga, hogy megengedje s én kérem a t. elnök urat is, méltóztassék megengedni, hogy igen röviden csak pár dologra nézve helyreigazítsam azon szavakat, melyeket a t. minister úr nekem imputál és a dolgot kiderítsem. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

A mi a tagok felvételét illeti, erre nézve határoz a 6. §.

Hieronymi Károly belügyminister: Nem arról van szó! *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Felkiáltások a szélső baloldalon: De igenis arról!)*

Pázmándy Dénes: Azt méltóztatott mondani, hogy a kérvényben ez volt. Erre nézve a 6. §. azt mondja, hogy »az igazgató választmány fogadja fel az új tagokat«. Ahhoz, hogy kit fogad fel az igazgató választmány, absolute senkinek semmi köze, legkevésbbé van pedig köze a belügyministernek. *(Közbeszólások a szélső baloldalról: Igaz! Úgy van! Ellenmondások a jobboldalon.)* Mert ha ő Magyarország minden egyletében vizsgálná azt, hogy kit választanak, kit nem választanak be tagúl, akkor az ő egész hivatali ideje ezzel telnék el. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha a belügyministerek foglalkoztak — a mint a t. belügyminister úr mondja — az egyletek beldolgaival, nagyon rosszúl tették.

Madarász József: Bizony rosszúl!

Pázmándy Dénes: A belügyminister hatásköre e tekintetben arra vonatkozik: hogy megtartattak-e az alapszabályok? hogy törvénytelen cselekmények előfordúltak-e? De a belügyministernek egy egylet beléletébe absolute semmi beleszólása sincs. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez minden alkotmányos államban az egyletek szabadsága, autonom ügye. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ha most a belügyminister úr jogczímet keres arra, hogy ezen egylet belső dolgaiba beleszóljon, ki biztosít bennünket arról, hogy nem fog-e egy más egyletnél is a beleszólásra jogczímet keresni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mi pedig azt a kérdést illeti, hogy a belügyminister úr nem a rendőrfőnököt, hanem az osztályfőnököt küldötte akkor, *(Közbeszólások a szélső baloldalról: Mindegy!)* a midőn azon egylet ügye a ministeriumban elintézés alatt

Digitized by Google

van, az elnöknőnek lakására és vele akarta ezen kellemetlen dolgot elintéztetni: ez illegalis, tapintatlan és nem szabadelvű cselekvés. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon. Ellenmondások jobb felől.)*

Tessék a belügyminister úrnak az ügyet úgy elintézni, a mint az a hivatalos actákban fel van tüntetve; vagy tessék magának felvilágosítást szerezni; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* hanem elküldeni egy osztályfőnököt egy elnöknőhöz, a kihez aztán maga is elmegy: ez azt mutatja, hogy a belügyminister úr kifogyott minden legalis argumentumból s úgy akar azon bizonyos befolyásnak eleget tenni, hogy magát az egylet elnöknőjét akarja megnyerni.

Én csak gratulálok ahhoz, hogy a t. elnöknő — noha asszony — még sem engedett az ily befolyásoknak, mert Magyarországon igen sok férfi van, a ki enged az ily kerülő úton való befolyásnak. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hieronymi Károly belügyminister: Pázmándy Dénes képviselő úr a biharmegyei nőegylet alapszabályaiból azon szakaszt olvasta fel, mely a tagok felvételéről szól és azt mondja, hogy nekem semmi jogom sem volt abba avatkozni, hogy kit vettek fel tagúl, kit nem? Nem is avatkoztam ebbe; én csak azt adtam elő, hogy mit állított a többség és mit a kisebbség a tagok fölvételéről.

A t. képviselő úr felemlít még valamit, a mit kénytelen vagyok rectificálni. Azt állítja, hogy magam kerestem fel az elnöknőt. Ez abban a színben tűnik fel, mintha én kerestem volna az elnöknővel való beszélgetést. A dolog pedig így áll. *(Halljuk! Halljuk!)* Az elnöknő, csakhamar kineveztetésem után, a mikor rendkivül el voltam foglalva, ismételve kéretett, tűzzek ki órát, melyben őt fogadom. Nem voltam képes neki időt kitűzni. És minthogy én hölgygyel szemben nem tartottam ildomosnak, hogy őt előszobámban várakoztassam, minthogy továbbá ő akkor egy barátomnál volt szállva és ezen barátommal izente, hogy fogadjam őt, én azt mondtam ezen barátomnak, hogy a legegyszerűbb lesz, ha elmegyek hozzád és ott találkozom az elnöknővel. Nem kerestem tehát a beszélgetést, hanem egyszerűen udvariasságot gyakoroltam egy hölgy iránt. *(Élénk helyeslés jobb felől. Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Már akkor Jekelfalussy ott járt!

Horváth Ádám jegyző: Gróf Apponyi Albert!

Gr. Apponyi Albert: T. Ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én leginkább a t. minister úrnak nem most elmondott, hanem minapi beszédére akarok néhány, lehetőleg rövid megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A belügyministeri költségvetés tárgyában ez idén fejlődött vita annyiban lényegesen különbözik a tavalyitól s az azt megelőzőtől, hogy ez a vita túlnyomólag — hogy úgy fejezzem ki magamat — a folyó közigazgatás követelményei körül forog és nem annyira a reformok mikéntjével foglalkozik általánosságban. És én ezt helyesnek is találom, mert nekem is az a meggyőződésem hogy a reformot a megelőzőleg a rendelkezésünkre álló közigazgatási rendszerrel és apparatussal is, hogyha a vezetés a kellő szellemet is tudja abba belevenni, a jelenlegieknél sokkal jobb állapotokat lehet előidézni.

Daczára annak, hogy a jelenlegi vita nem tűzte ki feladatául a reform-kérdések tisztázását, ezen reform-kérdésekre is incidentaliter több és több világosság esett ebben a vitában, mint a megelőzők bármelyikében. A t. belügyminister úr tudniillik megörvendeztetett minket annak kijelentésével, hogy a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslat közel van ahhoz a stadiumhoz, a melyben be lesz nyújtható és — ez a második pedig új dolog — azzal a kijelentéssel, hogy a közigazgatási bíróságról szóló javaslat után közvetlenül a fegyelmi törvény reformjáról szóló törvényjavaslatot akarja benyujtani.

Ezt, t. ház, örvendetes tudomásúl veszem. Igen sajnálom, hogy az a kijelentés, nem történt rögtön akkor, mikor a t. kormány kifejtette programmját és nem történt azon korábbi alkalmakkal, midőn mi ezen padokról a sorrendnek ilyetén megállapítását sürgettük és kértük; de örülök, hogy így utólag is e tekintetben a t. kormány — ha nem is azért, mert a mi álláspontunk — de tényleg mégis a reformok keresztülvitelének sorrendje tekintetében a mi álláspontunkat tette magáévá vagy legalább ahhoz nagyon közeledett. Ha egybefoglalom azt, a mit a belügyminister úr az országgyülési költségek tárgyalásának alkalmával a választási törvény reformjára vonatkozólag mondott és ezt egybevetem legújabb nyilatkozataival, lehetetlen nem constatálnom azt, hogy a belügyminister úr kijelentései igen alkalmasak voltak arra, hogy nemcsak pártja soraiban, hanem a ház ez oldalán is kedvező benyomást tegyen. *(Úgy van! bal felől.)* Ennek hatását túlozni természetesen nem szabad, mert az előzetes kérdést a benyújtandó javaslatok sorrendjének megállapítása képezi. Ha ebben egyetértésre tudtunk jutni, vagy közelednek álláspontjaink, ez igen jó, üdvös és helyes; véglegesen azonban minden azoknak a javaslatoknak tartalmától, azoknak érdemleges helyességétől függ *(Helyeslés a baloldalon.)* s főleg attól, hogy a közigazgatási bíráskodásról szóló javaslat valóban tartal-

Digitized by Google

mazni fogja-e teljes biztosítékát, hogy az administratioban a jogrend érvényesüljön; tartalmazni fogja-e azt, hogy — a mire különösen nagy súlyt fektetek és mire nézve a volt belügyminister úr a közigazgatási bizottság tárgyalásai alkalmával nyilatkozatott tett — az önkormányzati testületeknek autonom jogköre a ministeri intézkedési és ministeri ellenőrzési körből folyó intézkedésekkel szemben szintén fogja-e a közigazgatási bíróság oltalmát élvezni és függ különösen attól, vajjon a fegyelmi törvény biztosítékot fog e nyújtani arra nézve, hogy a fegyelmi büntetések legnagyobbjának: a hivatalvesztésnek megállapításánál egy minden politikai befolyásokon felül emelkedő elfogulatlan bírói forum fog-e ítélni? *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ezektől eltekintve én is inkább az administratio folyó feladatainak kérdéseivel akarok foglalkozni és pedig különösen azzal a kimagasló kérdéssel, mely a t. belügyminister úr fejtegetéseinek s előzőleg Horváth Gyula t. barátom beszédének is egyik legfőbb momentumát képezte: a közegészségügyi állapotok bírálásával. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nagyon sokat mondott el e tekintetben Horváth Gyula t. barátom, a mi sötét képet nyújt az e téren létező állapotokról. Ezt újabb vonásokkal megtoldta a belügyminister úr és még sem mondtak el mindent, a mit e tekintetben elmondani nemcsak lehet, hanem kell is; a mit tudnunk, a mit megállapítanunk kell s a mire nézve tisztába kell lennünk, ha az ország tőkéjének s vagyonának legértékesebb részét: az emberi tőkét, nem akarjuk gondatlanul pusztulásnak átengedni. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Horváth Gyula t. barátom rámutatott a dihpteritis nagyszámú áldozataira. Nem tudom, hogy a belügyminister úr honnan vette azt a kisebb számot, a melyet Horváth Gyula t. barátom számaival szembeállít, de annyit tudok, hogy a Horváth Gyula t. barátom által felállított számok a legilletékesebb forrásból vett tudósítások alapján állíttattak össze s lettek constatálva.

Hock János: A megyei főorvosok jelentései alapján lettek összeállítva!

Gr. Apponyi Albert: Igen, a megyei főorvosoktól érkező tudosítások alapján lettek azok összeállítva, úgy, hogy e két számtételnek egymástól való ily nagymérvű eltérése egyet constatál: magának a statisztikának, maguknak az adatoknak e téren való igen csekély megbízhatóságát. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Azonban ennek daczára tisztán a hivatalos adatokra és pedig az 1892-ik évben beadott és az 1887-ik év közegészségügyi állapotára vonatkozó jelentés adataira akarom építeni megjegyzéseimet. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezekből az adatokból diphteritisen kivül még két más megdöbbentő jelenség magaslik ki. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az egyik az, hogy az azon évben előfordult 463.031 halál eset közül 40.620 egyén veleszületett gyöngeségben halt el; az elhalálozottak ezen majdnem 10 százaléka oly arány, a mely újabban megerősíti azon megjegyzések fontosságát, melyeket a bábaügyre vonatkozólag Ernuszt Kelemen t. barátom a mult költségvetés tárgyalása alkalmával tett. Ezen kívül találkozunk itt másik meglepő számmal, tudniillik, hogy a halálesetek közül 30.832 ezen gyüjtőnév alatt indokoltatik »görcsökben«. Már most, t. képviselőház, az orvosi tudomány, mint önálló betegségi tünetet ezt nem ismeri; vagy ha ilyen külön járvány létezik, a melyet görcsöknek lehet nevezni, ez a járvány megérdemli, hogy épen úgy, mint a diphteritis külön kutatásnak tárgyává tétessék, hogy ezen 30.832 görcsökben elhalálozott egyén halálának oka kideríttessék. Én azt hiszem, hogy e mellett az rejlik, hogy ezek halálának az okát tulajdonképen nem tudják és okúl a halált közvetlen megelőző jelenségek, halálküzdelem jelenségei vétetnek fel és cseréltetnek fel a halált okozó jelenségekkel. De ha ez nincs így — én nem vagyok orvos, én ezen kérdést eldönteni hivatva nem vagyok — én ezt a 30.000 horrendus számban nyilvánuló halálozási okot ajánlom a t. belügyministerium közegészségi ügyosztályának különösen tanúlmányozásra, *(Helyeslés a baloldalon.)* mert ez talán a legpusztítóbb járvány, mely ebben az országban egyáltalában jelentkezik. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A közegészségügyi törvény végrehajtása egyáltalában nagyon hiányos és ez általánosan elismert tény. De ezen a téren is oly jelenségekkel találkozunk, a melyeket lehetetlen egyedül csak a közvagyonosodásban, a közértelmiségben való hátramaradottságnak tulajdonítani s a melyek egyenesen vádolják az administratiót és a fennálló rendszert.

A körorvosokról történt beszéd az eddigi nyilatkozatokban, a belügyminister nyilatkozatában is. Az 1270 közegészségügyi kör körül az én adataim szerint 327-ben egyáltalán nincsen körorvos és azok közt a törvényhatóságok közt, a melyekben a körorvosi állásnak betöltésénél ilyen hiányok mutatkoznak, vannak vagyonos törvényhatóságok is. Ezen adatok szerint p. o. Baranyamegyében 22, Nyitramegyében 30, Vasmegyében 20 körben nem létezik körorvos. Hogy ennek a jelenségnek mik az okai, arra rámutatott a t. belügyminister úr, midőn a körorvosi intézménynek igen hiányos szervezetére s arra a tömérdek bajra utalt, a melylyel össze van kötve az az alapeszme, mely szerint a körorvos a községi pénztárból húzza, még pedig nagyon csekély fize-

Digitized by Google

tését. Én ezt megtoldom azzal, hogy ennek a körorvosnak, a kitől oly önfeláldozó és háládatlan — már az egyén szempontjából háládatlan — tevékenységet kérnek, semminemű nyugdíj-igénye megállapítva nincsen. *(Úgy van! bal felől.)*

Hihetetlen módon, végrehajtás nélkül maradt továbbá a közegészségügyi törvénynek azon intézkedése is, mely a gyermekek kötelező gyógyítására vonatkozik. 78,625 gyermek maradt ugyanezen jelentésnek adatai szerint gyógyítatlan egy évben és ezek közül 17.441 oly eset volt constatálva, a hol a gyógykezelés elmulasztása semminemű fenyítékben nem részesült. Hát még mennyi azoknak az eseteknek száma, a melyekben ez nincsen constatálva, úgy a gyógykezelés elmulasztása, mint az elmulasztásnak büntetlen maradása.

Ezen kívül végrehajtatlanúl maradt a közegészségügyi törvénynek a halottkémlésre vonatkozó intézkedése. Az 1887. évnek 463.000 halottja közt csak 410.000 és néhány száz részesült halottkémlésben és 52.510 oly haláleset fordult elő, a melyekben halottkémlés nem volt s a melyekben a halálozás okával senki sem törődött. Hogy ez úgy a humanismus, mint az egészségügy, de sőt a büntető igazságszolgáltatás szempontjából is lehetetlen állapot, az nem szorúl illustrálásra. *(Úgy van! a bal és a szélső baloldalon.)*

Igen hiányosan hajtatott végre a közegészségügyi törvénynek az az intézkedése, a mely a gyártelepek, iskolák és más középületek egészségügyi vizsgálatáról szól. Itt vannak ugyanabból a ministeri jelentésből előttem az adatok, melyek szerint az ország legnagyobb városaiban a gyártelepeknél mindössze egy évben négyszer vagy kétszer, a népiskolákban pedig kilenczszer vagy egyszer történt ilyen egészségügyi megvizsgálás, némely helyeken pedig általában nem.

Tudom, hogy mindezekben a jelenségekben bizonyos proportiot közállapotaink fejletlenségének rovására kell írni; némely helyen, a mit Bessenyey Ferencz t. képviselőtársunk ma is kiemelt, a kellő közreműködés hiányának rovására, mely közreműködési hiány magánál a közönségnél, a népnél tapasztalható és mely sokszor az aversio fokáig emelkedik; de mindezek daczára az arányszámok sokkal nagyobbak, mint a mekkorák ily viszonyok közt, ily feltételek mellett is megengedhetők volnának, mint a milyeneknek a mi viszonyaink közt előfordulniok szabad volna, ha a közigazgatás az adott viszonyok közt a lehető mértékig lelkiismeretesen és pontosan teljesítené kötelességét. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Ezért a t. belügyminister úr kijelentései közül nem a legcsekélyebb mértékben kielégítő az az általánosan hangzó mondás, mely azonban remélhető concret alakot fog ölteni, hogy ugyanis új, friss, lendületes szellemet akar bevinni az egész közigazgatásba. Meg vagyok róla győződve, hogy ha felülről, ha az ország központjából megadatik az impulsus arra, hogy a közigazgatási tisztviselőktől a közigazgatás feladatainak rendes teljesítése kívántatik és semmi egyéb s ha ezekért a közigazgatási feladatoknak teljesítési körében történő mulasztásokért a jó politikai conduite nem tekinthető kárpótlásnak, akkor mindezekben az állapotokban el lehet érni a javulást, de ez annak nélkülözhetetlen feltétele. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A t. belügyminister úr nem tehetett ugyan másképen, de midőn nekünk az ő tárczája körében előforduló jelenségeket előadta, kénytelen volt a lefolyt korszak administratiojáról inplicite a legkeményebb ítéletet mondani. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* Talán nem is érezte a t. belügyminister úr, hogy mi rejlik abban, mikor azt mondja pl., hogy a trachoma elleni harcz czéljából megszavazott 40.000 frttal hivatalbeli elődjei nem tudtak mit csinálni, nem tudták e czélra fordítani, nem tudták igénybe venni. És akkor azután ne csodálkozzék az igen t. belügyminister úr és ne csodálkozzék a túloldalon senki és ne nevezze meddő reminiscentianak azt, hogyha ezen padokról ma, midőn javulás még csak igéret alakjában áll előttünk, de tettekben a dolog természete szerint nem jelentkezhetett, ezen administrativ állapotok a legkérlelhetlenebb, a legsűjtóbb kritika szavával találkoznak; ne csodálkozzék azon különösen a t. belügyminister úr hogyha a főispánokról az ellenzéki padokról azon a hangon szólunk, a melyen szóltunk. Mert, t. ház, a főispánok között bizonyosan, az én tapasztalásom szerint, találkoznak olyanok, kik feladatukat az administrationak és a magyar állam igazi érdekeinek szempontjából lelkiismeretesen és dicséretesen megoldják. Ezeknek működése előtt mi tisztelettel meghajlunk. De hogy a főispáni kar működése nagyban és egészben nem ezt az irányt követi, az senki előtt sem titok, a ki az ország közállapotait nyitott szemekkel és elfogulatlanúl nézi. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Hivatkozik a t. belügyminister úr arra, hogy az ellenőrzés hiányossága képezi közállapotaink, administrativ bajaink leglényegesebbjét és elmondja, hogy a községek háztartásának és administratiojának ellenőrzése a főispánnak egyik sarkalatos kötelessége volna, azzá tétetett az 1886-iki törvényben. Igen, de azon amabilis confusioban, melyben a főispánra vonatkozó törvények szenvednek, mely szerint egyetlenegy kötelessége sincs praecisirozva, egyetlenegy joga sincs praecisirozva, hanem kötelességet teljesít annyit, a mennyit kíván, mulaszt annyit, a mennyit jónak tart: kérdem, vajjon azon főispánok, a kik

Digitized by Google

ezt a kötelességet, a községek ellenőrzését év-év után elmulasztották, sohasem teljesítették, ha ezen mulasztásokért valaha a központi kormányzat által felelősségre vonattak-e? (*Úgy van! Úgy van!*) Dicsekednek, hogy a főispán az a közeg, mely a központi kormánynak egészen kezében van, a kit a központi kormány eltávolíthat, a mikor neki tetszik. Én nem tartom ezt az állapotot helyesnek, én ily közeget a közigazgatásban egyáltalában nem akarok. De hát ha ezt az az iskola, a mely a főispánnak ezen alakját beállította administrationkba, ezen állás előnyéül hozza fel, abból az következik, hogy a főispán minden helytelen ténykedése és kötelességmulasztása még közvetlenebbül, mint bármely közeg helytelen ténykedése vagy mulasztása, visszaesik magára a központi kormányra. (*Igaz! Úgy van! bal felől.*) Magának a központi kormányzatnak szellemét, irányzatát, azt, hogy mi iránt bir és mi iránt nem bir érzékkel, semmi sem tükrözi vissza hívebben, mint azon közegek tevékenysége, a melyek a központi kormány discretionarius közegei, a melyeket beállíthat és visszahívhat, a mikor neki tetszik. Ha tehát a főispánok az ellenőrzés ezen kötelességét, mely az ő legrealisabb feladatuk a közigazgatás terén, sok törvényhatóságban következetesen elmulasztották, ez közvetve a központi kormányzat mulasztásának tekinthető, (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*) ez mutatja a fennálló központi kormányzat szellemét, mely az administrativ állapotok javításával semmit sem gondol, hanem csak avval, hogy minő politikai befolyást képes gyakorolni. (*Élénk helyeslés bal felől.*)

Gr. Károlyi Gábor: Ott van, a ki csinálta. (*Derültség a szélső baloldalon.*)

Gr. Apponyi Albert: Lehetetlen, hogy más hangon, mint az elkeseredésnek és a legnagyobb ellenszenvnek hangján szóljunk egy oly intézményről — nem egyes egyénekről beszélek, hanem az intézményről — mely a maga egész szervezetében és működésében megtestesíti az ellenkezőjét annak, a mit egy jó administratiotól várunk. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*) Várjuk ugyanis az objectivitást, az egyenlő mértékkel való mérést, a szigorú törvényességet, a pártszempontok teljes mellőzését. (*Helyeslés a baloldalon.*) Az a mindenható közeg, a főispán pedig mindennek az ellenkezőjét képviseli úgy szervezetében, mint működésében. Képviseli az objectivitás teljes hiányát, képviseli a politikai szempontoknak az administratioba való belevételét (*Élénk helyeslés a baloldalon.*) és a politikai magatartás szerinti megítélését annak a tisztviselőnek, a kit az administratio terén teljesített munkái szerint vagy kötelesség mulasztása szerint kellene megítélni. (*Élénk helyeslés bal felől.*) Képviseli szóval azt a szellemet, a melyet ki kell küszöbölni az administratioból és midőn mi ezen szellem ellen küzdünk, természetes, hogy támadásaink czélpontját az az intézmény fogja képezni, a melyben megtestesülést, hogy úgy mondjam, theoreticus alakítást és sajnos, practicus megvalósítást nyert a szellem, a melynek kiküszöbölése képezi támadásaink tárgyát. (*Helyeslés bal felől.*)

Különben a t. belügyminister úr még egy más szempontból is kifogásolta az ő tárczájának eddigi kezelése ellen nyilvánult kritikát, különösen pedig azt, a mit Horváth Gyula t. barátom gyakorolt. T. barátom tudniillik kiterjeszkedett a ministeriumban működő egyes magas állású és befolyásos tisztviselők egyéniségére is és kétségbe vonta ezeknek alkalmas voltát azon állásra, a melyre részint újabban szemeltettek ki, részint már régen töltik be azt. Erre a belügyminister úr azt mondja, hogy nem tartja helyesnek egyes tisztviselők személyének megtámadását, működésük bírálatát. Ő, a minister, felelős minden ténykedésért, a mely vezetése alatt történik; ha van kifogás, őt támadják meg érte. (*Felkiáltások a jobboldalon: Úgy is van!*) Úgy is van, tökéletesen. De én azt hiszem, hogy azon ténykedési körbe, a melyért a minister felelős, azon körbe tartozik azon egyének helyes kiszemelése is, a kikre támaszkodás s a kiknek közreműködése nélkül a legjobb minister sem működhetik. (*Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső balon.*) Azért a mostani és volt ministerek ténykedésének kritikájához hozzá tartozik annak constatálása is, hogy vajjon a fontos feladatok teljesítésére fontos állások betöltésére kellő egyéneket tudtak és akartak kiszemelni, (*Élénk helyeslés a baloldalon.*) s vajjon ezen egyének kiszemelésében és megtartásában egyedül az administrationak érdekei és nem más politikai mellékérdekek vezették. Ez a ministeri felelősségbe beletartozik és a felelősségre vonásnak ezen neme lehetetlen a nélkül, hogy az illető tisztviselőknek nem ugyan egyéni személyes tulajdonságai, de azon hivatalos állásukra való qualificatioja szintén bírálat tárgyává tétessék. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*)

Azt hiszem tehát, hogy t. barátom, midőn bírálatát ide kiterjesztette, teljesen jogos téren mozgott és oly téren, a melyet a jövőre való tekintettel sem engedhetünk kritikai működésünkben magunk elől eltiltatni. (*Élénk helyeslés a bal- és szélsőbal felől.*)

Különben, t. ház, azzal fejezem be szavaimat, hogy nagyon óhajtom, hogy e tények valóban meggyőzzenek bennünket arról, a mit a t. minister úr kilátásba helyezett és szándékaira nézve előttünk kifejtett, hogy nemcsak a reformtevékenységet akarja helyes egymásutánban és helyes irányban kezdeményezni, hanem még

Digitized by Google

addig is, míg ezen átalakulással foglalkozhatik, iparkodni fog a jelenlegi szervezetbe új szellemet, új lendületet behozni, hogy a felülről jövő impulsusokat mindabban az irányban fogja kiterjeszteni a tárczája keretéhez tartozó egész tisztviselői karra, hogy azokban a nemes ambitiot ébreszsze, hogy midőn hivatásukat teljesítik, minden tisztviselőben az a tudat ébredjen, mely szerint elismerést és jutalmat az nyer, a ki az administrationak objectiv feladatait lelkiismeretesen teljesíti, bármicsoda legyen is különben politikai meggyőződése *(Helyeslés a baloldalon.)* és hogy hanyag vagy visszaéléseket elkövetett tisztviselő a legmagasabb foktól a legalsóbbig semmiféle védelemre vagy elnézésre nem számíthat, bárha politikai szolgálatokkal iparkodik fogyatékosságát leplezni. *(Élénk hosszas helyeslés balról.)*

Hieronymi Károly belügyminister: T. ház! Midőn most felszólalok, ezt leginkább azért teszem, mert gr. Apponyi Albert, előttem szólt t. képviselő úr beszédének legnagyobb részében olyan kérdést tárgyalt, a melynek lehető alapos megvitatása nagyon kívánatos; értem a közegészségügyi kérdést. Szükséges pedig ez azért is, mert e kérdésben legjobb szándékaim is hajótörést fognának szenvedni, ha engem a közvélemény, a tisztázott, a körülményeket és helyzetet kellően ismerő közvélemény a maga egész súlyával nem támogat. *(Helyeslés jobb felől.)*

Mielőtt azonban felszólalásom ezen tulajdonképeni tárgyára áttérnék, méltóztassanak megengedni, hogy néhány szóval reflectáljak azokra, miket a nemzeti párt nagyon t. vezére beszéde végén mondott. *(Halljuk! Halljuk!)*

A dolog természetében fekvőnek találom, hogy a parlament mindig teljes kritikát gyakoroljon a felett, vajjon munkatársaimat és hivatalnokaimat helyesen választom-e meg vagy sem. Sohasem jutott eszembe azt állítani, hogy ez ne képezhesse a parlamenti kritika tárgyát. A multkor csak az ellen szólaltam fel, hogy egyes tényeikért a tisztviselők tétetnek felelőssé, nem pedig maga a minister. Azt hiszem, abban tökéletesen egyetért velem gr. Apponyi t. képviselő úr, hogy a tisztviselők tényeiért a parlamentben én vagyok felelős és nem a tisztviselő. *(Helyeslés.)*

Örömmel constatálom már most, hogy a reformok kiindulására nézve gr. Apponyi t. képviselő úrral, úgy látszik, teljesen egyetértünk. De erre én sem helyezek nagyobb súlyt, mint ő, mert természetes, hogy azzal, hogy a kiindulási pontra nézve értünk egyet, még nem sokat értünk el, mert a reformok beltartalmától fog függni, mennyire fogunk további lépésünkben egyetérthetni.

Szólt ezután gróf Apponyi t. képviselő úr arról, hogy én mult szombati felszólalásomban mintegy önkénytelenül kritikát gyakoroltam az előbbi kormányrendszer és hivatali elődeim eljárásáról. *(Halljuk! Halljuk!)* Én, t. ház nem akartam fölöttük bírálatot gyakorolni s nem is ítéltem fölöttük. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ha én közigazgatásunk állapotát jónak, olyannak tartanám, a mely nem szorúl minden ízében javításra, bizonyára nem járúltam volna a kormánynak oly tágkörű programmjához, a mely szerint a közigazgatás minden ízében reformálandó. De abból, hogy én most elérkezettnek látom az időt arra, hogy közigazgatásunkat reformáljuk, egyáltalában nem következik az, hogy elítélem azokat, a kik ugyanezt a munkát 15—20 év előtt nem kezdték meg. Mert a gyökeres, organicus reformok keresztülvitelére szükséges az, hogy culturalis és gazdasági tekintetben a nemzet ezen reformokra megérett legyen és hogy ezen reformok szüksége a közvélemény tudatába tökéletesen átment legyen. *(Helyeslés jobb felől.)* Mert az oly átalakítások, melyeknek égető szükségéről a közvélemény nincs meggyőződve, nem érdemlik a reform nevet.

A főok, a miért én hozzájárulok ahhoz, hogy a reformok megoldását első sorban a közigazgatási bíróság felállításán kezdjük s azután menjünk át a községi reform terére, abban áll, hogy e házban bizonyára pártkülönbség nélkül mindenki óhajtja, hogy a közigazgatásba bevigyük a jogbiztonságot, a melyet legczélszerűbben a közigazgatási bíróságok szervezésével fogunk elérni. *(Helyeslés.)* Meg vagyok róla győződve, hogy hasonló egyetértés fog köztünk uralkodni arra nézve is, hogy a községi administratio és háztartás állapota jóformán már tarthatatlan és hogy sokkal kevesebb vélemény-eltérés lesz a reformoknak épen ezen irányban való megindítása fölött, mint volna más esetben.

Szólt azután a képviselő úr a főispánokról és úgy látszik, hogy arra nézve, a mit multkori beszédemben mondtam, némi félreértés van köztünk. A képviselő úr elítélte a főispáni intézményt, mert a főispánok nem felelnek meg a törvény által rájuk ruházott ellenőrzési kötelességnek. Én nem azt mondtam, hogy nem felelnek meg, hanem azt, hogy a legjobb akarat mellett sem képesek megfelelni annyira, a mint kívánatos.

Áttérek most felszólalásom tulajdonképeni tárgyára, a közegészségügyi állapotokra és azokat, a miket e részben szombaton mondtam, bátor leszek még néhány adattal megtoldani. *(Halljuk!)*

Először is nem tartom helyesnek, hogy pl. Apponyi képviselő úr, midőn közegészségügyünkről beszélt, kénytelen volt visszamenni az 1887-iki adatokra. Nem tartom helyesnek, hogy a közegészségügyi állapotainkról szóló jelentések ily későn jelennek meg; mert nagyon természetesen

Digitized by Google

1893 elején csekély actualitása van az 1887 iki adatoknak. *(Úgy van!)* Ezért nem egyezik meg pl. az a szám, melyet a t. képviselő úr a körorvosokról felhozott, azzal, a melyet én előadtam, mert én az adatot a ministeriumban levő nyilvántartásból vettem, míg ő természetesen csak az 1887-iki jelentésből vehette. E baj megszüntetésére elrendeltem ezelőtt néhány héttel, hogy az 1892-re vonatkozó adatok küldessenek be 1893. márczius 31-ig. Az illető szakemberek jelentése szerint nem lehet ez adatokat a megyékről korábban bekívánni. Én aztán az 1893. márczius 31 én beérkező adatokat azonnal feldolgoztatom és igyekezni fogok azokat lehető rövid idő alatt a háznak bemutatni. *(Helyeslés.)* Az 1887 től 1891 végeig terjedő időközre vonatkozó adatokat, minthogy az 1892-re vonatkozó adatok közlése után nem volna helyén, hogy ezeket évek szerint külön kötetben publicáljuk, egy kötetbe összefoglalva utólag fogom a t. háznak kiegészítésül bemutatni. *(Helyeslés.)*

A t. képviselő úr azután említette, hogy azon adatok közt, melyeket Horváth Gyula t. képviselő úr felhozott és azok közt, melyeket én előadtam, a meghalt gyermekek számára vonatkozólag jelentékeny eltérés van és ez már maga mutatja a statisztikai adatok megbízhatatlanságát

Már a multkor voltam bátor elmondani, hogy a körorvosok és egyáltalában az orvosok tekintetében az ország nagy része mily szomorú állapotban van. A dolog természetében fekszik, hogy a statisztikai adatok oly vidékekről, hol elegendő számú orvos nincs, kellő alapossággal és biztonsággal nem is gyüjthetők; ennélfogva ezen adatok addig, a míg gyüjtésekkel megbízott orvosok száma annyira elégtelen, addig, míg a szülők oly kevés lelkiismeretességgel jelentik be a megbetegedéseket, mint ezt gróf Apponyi mai beszédében is említette, ily statisztikai adatok megbízhatók nem lehetnek. Azonban annak, hogy a Horváth Gyula t barátom által felemlített és az általam felemlített számok közt oly nagy különbség van, oka valószínűleg az, hogy a hivatalos statisztikai adatok gyüjtésénél eddig az volt a gyakorlat, hogy 1887 től kezdve az ily járványos megbetegedések évről-évre mindig cumulative mutattattak ki és így a belügyministerium illető osztályából a diphteritisre vonatkozó statisztikat adatokat ily cumulativ jelentésben kaptam meg.

Azonban az nem ad felvilágosítást, ha azt tudjuk, hogy 1887-től kezdve kik és hányan betegedtek meg. Készíttettem tehát kimutatást, melyben az 1892-ik év második felében történt megbetegedések legyenek csak kimutatva és az erre vonatkozó számok, melyek a hiteles adatok alapján állíttattak össze, de a mely hiteles adatokat magam sem tartok valami nagyon megbízhatóknak, az általam előbb mondottakra való tekintettel, a következők: megbetegedett az 1892. év második felében 12 089 gyermek, meggyógyult 6.880, meghalt 4.344 és ápolás alatt maradt az esztendő végén 865.

Legnagyobb pusztítást mutat a járvány Arad,- Bács Bodrog, Békés, Jász-Nagykun-Szolnok, Pest, Torontál, Temes és Tolna megyékben. És legszomorúbb az, hogy a közegészségügyi tanácsnak épen a napokban hozzám érkezett jelentése szerint a diphteritis-járvány még mindig növekedőben van, vagyis az oly községekben, a hol évekkel ezelőtt a diphteritis föllépett, a járvány nem hogy csökkenne, hanem a megbetegedésnek évről-évre való szaporodását kell constatálni.

Ezzel szemben, t. ház, nincs semmi más eszköz, mint a leggyökeresebb védekezés. Már a múltkor voltam bátor említeni, hogy ezen gyökeres védekezésnek ki kell terjeszkednie a tudomány által adott minden segédeszközre. Ezek közé tartozik a gyermekek elkülönítése, azon lakásoknak, a melyekben beteg gyermek volt, tökéletes fertőtlenítése, a diphteritisben meghaltaknak a halottas házból való azonnali elszállítása, továbbá annak elrendelése, hogy diphteritisben meghalt gyermekek temetésén gyermekek meg ne jelenhessenek, valamint a házaknak, különösen a melyeknek földes a padlójuk, alapos desinficiálása, még pedig úgy, hogy a föld onnan eltávolíttassék, mert különben folyton magában hordja a betegség csiráit. Mindezen intézkedéseket vasszigorral kell keresztülvinni, ha azt akarjuk, hogy ez a borzasztó járvány bizonyos határok közé szoríttassék. *(Helyeslés jobb felől.)*

Erre, t. képviselőház, nagyon természetes, hogy költségek kívántatnak; mert ha ismét azon kezdjük, hogy a járvány-orvosok tartását, a desinficiálásra szükséges eszközök beszerzését a szegény községek terhére rójjuk, a melyek amúgy is mindenféle kiadásokkal vannak túlterhelve, akkor semminemű eredményt sem fogunk elérni. Szükséges, hogy legalább is a fertőtlenítésre szükséges eszközöket az állam szerezze be. *(Általános helyeslés.)*

Ez idő szerint a költségvetésben erre vonatkozó tétel ugyan nincsen, mert azon összeg, a mely általában közegészségügyi előre nem látható kiadásokra van felvéve, csak 2.000 forint. Ez elégtelen. De ma még indokolt részletes költségvetést arról nem tudnék előterjeszteni, hogy ezen intézkedés mibe fog kerülni. Nem marad tehát más hátra, mint hogy számítva arra, hogy annak idején a törvényhozás az ezen czélból teendett túlkiadásokat jóváhagyni fogja, addig is, míg a részletes költségvetést, mely ezen intézkedéssel jár, elő tudnám terjeszteni, költség-

Digitized by Google

előirányzat nélkül tegyem meg ezen kiadásokat. *(Általános helyeslés.)*

Azonban, t. ház, ezek is csak partialis intézkedések; a főkérdés az, hogy a közegészségügyi törvénynek a körorvosokra vonatkozó intézkedését gyökeresebben legyünk képesek végrehajtani. Alapos és teljes megoldást a kérdés természetesen csak a közigazgatás szerves reformjával nyerhet. Én azonban azt hiszem, hogy addig is lehetne ezeken a bajokon a megyék jóakaratával segíteni, mert ez idő szerint a törvény szerint ez irányban nincs intézkedési jogom. De azt hiszem, hogyha fel fogom szólítani a megyéket és ezek meg fogják tenni legalább azt, hogy a körorvosoknak megállapított fizetésüket a megyei pénztárból minden hó 1-én rendszeresen előlegezik; *(Egy hang a szélső baloldalon: Miből?)* ha az orvosok megállapított fizetésük pontos kézhezvételére számíthatnak, már némileg segítve leend a bajon. *(Helyeslés jobb felől.)*

További feladat az, hogy a körorvosok jövőjét biztosítsuk és e tekintetben addig is, míg szerves intézkedéseket tehetünk, igyekezzünk lehetőleg segíteni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ezeket tartottam szükségesnek elmondani, egyáltalán nem czáfolatául azoknak, a miket gróf Apponyi Albert t. képviselő úr elmondott, hanem azoknak mintegy kiegészítéseül és különösen azért, hogy ezen annyira fontos kérdést minden oldalról megvilágítsuk. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Elnök: T. ház! Szólásra még többen vannak felírva s ezért a tanácskozás folytatását holnapra halasztjuk. A mai ülésre még a földmívelésügyi minister úr jelentette be válaszát Sima Ferencz interpellatiojára. Mielőtt azonban erre áttérnénk, kérem, méltóztassék hozzájárulni, hogy holnap délelőtt 10 órakor tartassék ülés, melynek napirendjén legyen a belügyi költségvetés tárgyalásának folytatása. *(Helyeslés.)*

Most a földmívelésügyi minister úr fog az interpellatiora felelni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: T. ház! *(Halljuk!)* A mai ülés napirendjére van kitűzve Sima Ferencz képviselő úrnak a csongrádmegyei gazdasági egyletnél előfordult sikkasztás ügyében hozzám intézett interpellatiojára adandó válaszom. Minthogy azonban az illető képviselő úr nincs itt s minthogy interpellatioja személyes vonatkozásokat tartalmazott és részemről igen óhajtandónak vélem, hogy ez az ügy teljes világításba jusson: ha a t. ház megengedi, elhalasztanám válaszomat oly időre, mikor a képviselő úr is jelen lesz. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik hozzájárulni, hogy a minister úr később adja meg a választ? *(Igen!)* A minister úr később fogja a választ megadni.

A holnapi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

136. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 17-én, kedden

B. Bánffy Dezső, utóbb Bokross Elek elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása (belügyi tárcza.) — Kereskedelmi minister benyújtja a Svéd- és Norvégországokkal fennálló kereskedelmi és hajózási szerződés egy szakaszának módosításáról szóló törvényjavaslatot. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, gr. Bethlen András.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Horváth Ádám jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve,

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a január hó 16-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

T. ház! Van szerencsém bemutatni az időközben érkezett kérvények és feliratok jegyzékét. Méltóztassanak a jegyzéket meghallgatni.

Horváth Ádám jegyző *(olvassa)*: Beérkeztek:

Besztereze-Naszód vármegy felirata, melyben Alsó-Fehér vármegye feliratát pártolván, az erdélyi részekben vesztett dézsma-kárpótlás ki nem adott kamatainak 1848. julius 1-től leendő folyósítását kéri.

A m. kir. országos büntető intézeti tisztviselőknek Molnár Antal, —

a beregszászi kir. pénzügyigazgatóság fogalmazói karának és a beregszászi kir. törvényszék telekkönyvi tisztviselőinek Nedeczey János, —

a lévai kir. járásbiróság telekkönyvi tisztviselőinek Konkoly-Thege Sándor, —

a kalocsai kir. törvényszék telekkönyvi tisztviselőinek gr. Bethlen Gergely, —

a nyitrai m. kir. pénzügyigazgatóság fogalmazói karának Latkóczy Imre, —

az országos középiskolai tanár egyesület választmányának Darányi Ignácz, —

a mohácsi kir. járásbiróság telekkönyvi személyzetének Linder György országgyűlési képviselő által beadott kérvénye az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról szóló törvényjavaslat módosítása tárgyában.

A biharmegyei tankerületi tanítótestület élesdi fiókkörének Beőthy László képviselő által beadott kérvénye a tanítói fizetések méltányos rendezése tárgyában.

Elnök: Méltóztatnak hozzájárulni, hogy mindezen feliratok és kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadassanak a ház kérvényi bizottságának? *(Helyeslés.)* Ezt határozatilag kimondom.

Darányi Ignácz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az országos középiskolai tanáregylet kérvénye a tisztviselői fizetések rendezéséről szóló törvényjavaslatra vonatkozik. Minthogy pedig ezen törvényjavaslatot illetőleg a

Digitized by Google

pénzügyi bizottság tárgyalását még végleg be nem fejezte és szerintem a pénzügyi bizottság első sorban van hivatva megbírálni azt, hogy mennyiben vehető ezen kérvény tárgyalás alá, arra kérem a t. házat, méltóztassék a kérvényi bizottság elnökét, illetőleg a bizottságot utasítani, hogy úgy ezen kérvényt, mint a többi időközben beérkezett hasonkérvényeket mindaddig, míg a pénzügyi bizottság működését tényleg be nem fejezte, a pénzügyi bizottsághoz áttenni szíveskedjenek. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik elfogadni, hogy ezen kérvények a pénzügyi bizottsághoz utasíttassanak és hogy egyúttal utasíttassék a kérvényi bizottság, hogy mindaddig, míg a pénzügyi bizottság működését végleg be nem fejezte, mindazon kérvényeket, a melyek az állami tisztviselők és szolgák illetményének szabályozására vonatkoznak, a pénzügyi bizottsághoz tegye át. *(Általános helyeslés.)*

Ezt tehát határozatként kimondom. Az elnökségnek több jelenteni valója nincs. Következik a napirend, a belügyministeri tárcza költségvetésének folytatólagos tárgyalása.

Horváth Ádám jegyző: Issekutz Győző!

Issekutz Győző: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az államélet belső tevékenységének helyes iránya jó közigazgatáson nyugszik. *(Zaj jobb felől.)*

Beöthy Ákos: Igy nem lehet költségvetést tárgyalni. Tessék azt a csoportosulást megszüntetni. *(Helyeslés a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Issekutz Győző: A közkormányzatnak ezen ága az, a mely sokoldalúságánál fogva, készséggel elismerem, egy eszményi állam minden kellékét nyújtani bárha képes nem lehet, egy igazságos bírálat annak absolut rosszaságát még sem mondhatja ki, ámde ezen közkormányzati ág sokoldalú feladata, mely nemcsak az állampolgárokat terhelő kötelességek ellenőrzésében, de az állampolgárokat megillető jogokuak biztosításából is áll, az igazságos bírálatot nemcsak eltűri, de ezen köztevékenységből felmerülő jelenségeknek lelkiismeretes megfigyelését meg is követeli. *(Zaj jobb felől.)*

Elnök: Csendet kérek!

Issekutz Győző: És ha megáll, a mint tényleg megáll, ezen tételnek helyes volta általánosságban, úgy megáll az főleg hazánk belviszonyaira tekintettel. És ha valaha szükséges és indokolt volt ezen tételnek a köztevékenységnek ellenőrzésére hivatott butgettárgyalás alkalmával való érvényesítése, úgy szükséges és indokolt az főleg hazánk jelenlegi beléletében, midőn a belső consolidaito leple alatt az állami desoláltságba annyira belejutottunk, hogy teljes államférfiú bölcseség szükséges a kibontakozásra. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* De főleg szükséges, t. ház, a mi specialis viszonyaink mellett, midőn magának a parlamentnek, a törvényhozó testületnek összealkotása is épen a belügyi kormányzatnak tisztességes, vagy visszaélő hatalmi kezelésével áll szoros kapcsolatban.

T. ház! Az ezen tárcza keretében felmerülő jelenségek, félelmek, bajok és hiányok az ellenzék padjáról, de a kormánypárt soraiból is anyyira praecise adattak elő, hogy ismétlésekbe bocsátkozni szükségfelettinek tartom s csak egy kérdésre kívánok kiterjeszkedni. Ennél a Babó Emil t. képviselő úr által érintett lelenczügynél is a t. belügyminister úr figyelmét csak azon anomaliára kívánom felhivni, mely abban mutatkozik, hogy a midőn magyar honosok Lajthán túli intézetekben neveltetnek, magyar pénzen idegen föld gyermekeivé válnak. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezen kérdéssel sem akarok azonban bővebben foglalkozni, mert meggyőződésem az, hogy — következtetve a t. belügyminister úr szombati beszédében látható jóakarat és öntudatosságból — reméllem, be fogja látni ezen kérdés nagy horderejét, államunknak e részben való hátramaradottságát, keresni fogja és meg fogja találni a helyes utat és módot ezen baj orvoslására.

De szükségesnek tartom, t. ház, foglalkozni az e vita folyamán a t. többség részéről az ellenzék magatartása és birálatával szemben felhangzó azon váddal, hogy az ellenzék a költségvetés tárgyalásánál birálataiban személyeket érint s a hazifiság kérdésében licitatiot folytat. És szükségesnek tartom ezzel foglalkozni, t. ház, a t. belügyminister úr hétfői beszédében Horváth Gyula és Apponyi Albert gr. t. képviselő urak álláspontjával szemben felhozott azon kívánság folytán is, miszerint a parlamentarismus elvénél fogva tisztviselőiért ő felelős s azok ténykedéseiért helyt állani képes lévén, vonják őt kérdőre és ne tegyék e házban egyes tisztviselők köztevékenységét bírálat tárgyává. *(Halljuk! Halljuk!)*

A közkormányzati tevékenység nem egyéb, mint az abban részes egyéniségek politikai tevékenységének eredménye; a köztevékenység bírálata feltételezi a politikai egyéniség bírálatát. És az ily bírálatnál a politikai személyiség méltatása az egyéni érzékenységet nem érintheti. És azoknak, kik az ellenzék ezen bírálatában személyeskedést látnak, igénytelen nézetem szerint czéljuk az, hogy elvonják az ellenzéktől azon eszközt, a melynek szabatos felhasználása egyedül teszi lehetővé a bírálat helyességét. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Mert, t. ház, az ellenzéknek elvei, törekvései adják meg a létjogot. Ezen elveknek, ezen

Digitized by Google

törekvéseknek megvalósítása lehet egy ellenzéknek egyedüli czélja és ezen czél elérésében egyedüli fegyvere a kritika és az összehasonlítás, mely által a köztevékenység működése és saját elveinek iránya közti különbséget tárja fel és ezen kritikának és összehasonlításnak egyedüli helyes eszköze az, ha a köztevékenységben részes egyének politikai működését a maga igazságában bemutatja. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A t. belügyminister úr kijelentése, illetőleg kívánsága a parlamentarismus felelősségi elvének mikénti alkalmazására nézve az én igénytelen nézetem szerint nem állhat meg, mert midőn a t. minister úr nyilatkozatát tette, az ellenzék működését és az ellenzék irányzatát értette félre, mert a midőn az ellenzék a tárczája tevékenységi körébe eső valamely tisztviselő concret vagy általános tevékenységét bírálja, azt nem azért teszi, mintha azon tisztviselőt vagy mintha azon ténykedést a parlament előtt kívánná felelősségre vonni, hanem teszi a minister úr felelősségre vonhatása czéljából és hogy ezt tehesse, szükséges, hogy a sérelmezett bajokat és azok elkövetőit concrete jelölje meg, mert e nélkül a t. minister úr nem is nyilatkozhatnék a valóságnak megfelelőleg s e nélkül a parlamentben a minister urakat a tárczájuk körébe eső köztevékenységükért eredményesen felelősségre vonni sem lehetne s a parlament egész ellenőrzési joga illusoriussá válnék mindazon esetekben, a melyekben a minister nem közvetlenül, nem személyesen járt el. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* De nem lehet az ellenzéknek azon eljárását és magatartását, mely szerint a közkormányzati tevékenység és a saját elvei közt a különbséget és ezen elveinek a közjó előmozdítása *(Halljuk! Halljuk!)* és a nemzeti törekvések elérése tekintetében elsőbbséget kimutatni igyekszik a hazafiság monopolisálásának, a hazafiságban való licitálásnak tekinteni. Ezeket tartottam szükségesnek kiemelni, midőn itt az ellenzéken azt kell tapasztalnunk, hogy a t. kormánypárt a mi részünkről jövő bírálatot minden közjogi érzék és minden alkotmányos felfogás ellenére nem ez alapon fogja fel; mert, t. ház, maguknak az egyes országos pártoknak törvényhozói működése, a törvényhozás termében kifejtett beszédek és megejtett szavazatokban érvényesül. És midőn a nemzeti párt nem mert magát a hazafiság monopolisatorának tekintené a t. többséggel szemben, hanem épen azért, mert a hazafiságot a t. többségnél is keresi, elvei és nemzeti törekvései mellett az indokok és érvek meggyőző erejét hozza fel; a midőn e párt itt a törvényhozás termeiben az ő elvei, nemzeti törekvései mellett beszél és szavaz és következetesen terjeszti ezen meggyőződését künn a polgárok körében is és a függetlenségi párt elveivel szemben is: akkor ezt a t. ház a hazafisággal való licitationak tekinteni nem lehet. *(Úgy van! Úgy van! Helyeslés a baloldalon.)* És a midőn a t. többség a hatalom birtokában, az érvényesülés minden kellékével felruházva, hazafiúi önelégültséggel beszédeiben a nemzeti párt ellen tör és szavaz e párt nemzeti törekvései ellen, midőn a köztünk fennálló differentiákat beszédeiben oly kicsinyeseknek mondja, de szavazatával sohasem járúl hozzá, hogy ezen kicsinyes válaszfal ledöntessék: nos, akkor, ezen t. többség ne vádolja a nemzeti pártot a hazafiság licitatiojával, hanem vádolja önmagát az eszmék árlejtésével. *(Úgy van! bal felől.)*

Recriminatiokba bocsátkozni, t. ház, nem akarok és így nem keresem a t. többségnek nemzeti törekvéseit, a csendőrségi kardbojt híres sanálásánál; nem kutatom, hogy e nemzetiségi törekvéseknek előbb tapintatlan felidézése, később a nemzetiségi izgatásnak öntudatlan elnézése idejében a t. többség akarata miként nyilatkozott meg; nem keresem, hogy a híres véderő vita alatt a t. többség hazafisága miért járult hozzá a nemzeti akarat legyőzéséhez és nem kérdem azt, hogy a midőn a nemzeti párt által vallott és hazánk jelen államjogi szervezetét biztosító 1867: XII. tczikken alapuló elvekre az úgynevezett kormányképtelenségi theoria terjesztve lett, ezen theoriával szemben a t. többség hazafisága miért viseltetett oly keleti nyugalommal.

Nem akarok hivatkozni, t. ház, a t. belügyminister úr szombati beszédjére, melynek igazságát hétfői értelmezésével sem volt képes meggyengíteni. Nem akarok hivatkozni beszédjének azon részére, melyben az egyesülési jog iránt oly helyes érzékének tanúbizonyságát szolgáltatta, de a melylyel elődjétől minden ez iránti érzéket megtagadott. És nem kérdem azt, hogy azon csaknem három év alatt, midőn a volt belügyminister úr közkormányzati tevékenysége gyakran helyezkedett az állampolgárok jogaival s a közszabadsággal ellentétbe, miért támogatta azokat a t. többség mégis oly odaadással s most elhangzott beszédeiket miért halgatták el akkor? Nem akarok hivatkozni a t. belügyminister úr szombati beszédének azon további részére sem, melyben a közigazgatási tisztviselők nagyrészének képtelenségét, a belügyministerium eddigi működésének úgyszólván teljes rendszertelenségét mutatta meg. És nem akarok foglalkozni azzal, nem kérdem azt, hogy a t. belügyminister úr szerint is oly rossz fegyelmitörvénynek megalkotásához a t. többség miért járult hozzá? Nem kérdem azt, hogy a t. belügyminister úr szombati beszéde szerint a közigazgatásnak annyira züllött és lassú menetét és a közegészségügynek 18 éven át teljes elhanyagolását a t. többség miért nézte el? Mert, t. uraim, legyünk igazságosak. Az a

Digitized by Google

sok miasma, a mely hazánk közigazgatási életét ellepte, nem mind a Szapáry-korszakból ered; annak nagy része régibb keletű, annak nagy részét Szapáry is csak úgy kapta örökségbe. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* De kérem a t. képviselő urakat, hasonlitsák össze a t. kormánypárthoz tartozó képviselők helyzetét az ellenzéki képviselők helyzetével — egyéni befolyás — politikai befolyást, értek — és a társadalomban rendelkezésre álló eszközök tekintetében.

És kérem emlékezetbe idézni azt, a mit minden ellenzéki érez, de a mit minden kormánypárti élvez, hogy mig a mi politikai barátaink a társadalomban főleg a hatalom ügynökei által üldöztetnek, addig az önök politikai barátai mesterségesen emeltetnek *(Igaz! Ugy van! bal felől.)* és kérem megfigyelni azon tervszerű és rendszeres, kicsinyes és méltatlan eljárásokat, a melyek által teremtett helyzet minden következményeit mindenki, a ki valaha ellenzéki volt, érezte eléggé s a kormánypártról élvezték bőségesen, a nélkül, hogy azt külön részletezni kellene. *(Úgy van! bal felől.)* Ilyen társadalmi és politikai differentiák mellett, midőn a t. többség politikai hitvallása — nem mondom, hogy vagyoni, de igenis politikai — előnyöket biztosit részére, mig az ellenzék hátrányok elviselése és politikai barátainak üldöztetése daczára is megmarad híven és következetesen elvei és nemzeti törekvései mellett: nos akkor, t. ház, mikor látjuk, hogy elveink és törekvéseink jogosúltsága ma már a t. kormánypárt soraiból is nyiltan el van ismerve, de még mindig kell félnünk attól, hogy ezen elismerés csak theoreticus jelleggel fog bírni és midőn az ellenzék várja a gyakorlati eredményeket és ezeknek megvalósítása végett a t. többség hazafiságára appellál, ezt a hazafiság monopolisálásának csakis pártelfogúltság szempontjából lehet nevezni. *(Helyeslés bal felől.)* És, t ház, miután e napokban a t. többség beszédeiből a közszabadság iránti érzék ujjáébredésére lehet következtetni, mihelyt ennek gyakorlati eredményeit látni fogjuk; mihelyt az ébredés nemzeti törekvéseink elfogadására is fog vezetni, akkor a t. többség is meg fog győződni arról, hogy a nemzeti párt tevékenységét nem a személyes, hanem a közakarat uralmának a megteremtése vezeti. *(Úgy van! bal felől.)*

És, t. ház, ebből a szempontból tudom méltányolni a t. többség részéről felhangzott azon beszédeket, a melyekben a belügyminister felszólítják, hogy a főispánoknak politikai ügynökösködését szüntesse meg, hogy a képtelen és visszaélő tisztviselőket állásaikból mozdítsa el és igy a közszabadságot legnagyobb ellenségeitől mentse meg. Ebből a szempontból méltatom az ilyen beszédeket, mert azok a kormánypárt padjairól jöve, egyfelől legigazabb bizonyitékát képezik annak, hogy az a bírálat, melyet az ellenzék minden árnyalata eddig a belügyi kormányzat ellen érvényesített, igazságos volt és hogy e bírálat által feltárt helyzet ma már a többséget is undorral töltötte el a visszaélések iránt.

De még ki kell vívnunk, t. ház, a t. többséggel együtt, ha lehet és a többség ellenére, ha kell, a nemzeti irány elfogadását, a nemzeti törekvések megvalósítását is, hogy az újjáébredés teljes legyen; mert valóban természetellenes állapotnak tartom azt, midőn a kormánypárt pénteki szónoka a nemzeti pártnak a magyar tiszti akadémia felállítására vonatkozó programmját oly kicsinyesnek jelezte. Hisz eltekintve e kérdésnek közjogilag is oly nagy horderejétől, eltekintve attól, hogy az ország, a közös hadsereg magyar részének magyar szelleméhez a jogczimet magyar pénzen s magyar véráldozat árán megszerezte, még a magyar honosnak egyéni joga alapján is: a magyar ifjak tiszti képzése nehézségeinek elhárítása, a közös hadseregnek magyar nyelvű és szellemű tisztekkel való ellátása, a magyar itjak előtt ezek a magyar nemzet hagyományos múltjánál fogva megfelelő pályának megnyitása, megkönnyítése és megkedveltetése okaiból is, ezt a kérdést kicsinyesnek nevezni nem szabad.

Olvassa el azon t. képviselő úr és olvassák el azok, a kik vele egy nézeten vannak, a t. honvédelmi minister úrnak 210. számú jelentését; abból meg fogja látni és meg fogják látni azt, hogy az 1891—1892-ik évben az önkéntes magyar honosok közt a közös hadseregben tiszti vizsgálatokon képesítést nyert 900, visszavettetett 152; a magyar kir. honvédségnél tiszti vizsgán képesitve lett 210, visszavetve lett 8. Be fogják látni ebből azt, hogy a közös hadseregnél a fenforgó nyelvi nehézségek miatt 100 képesített mellett 16·9 az elbukottak száma, mig a magyar kir. honvédségnél, hol ezek a nyelvi nehézségek nem forognak fenn, csakis 3·8% az elbukottak száma. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Ott, t. ház, a hol a számok igazolják megdönthetlenül a tényeket, ott le kell vonni és szükséges, hogy levonják a consequentiákat is. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ezen egy adat magában véve is igazolja a nemzeti pártnak álláspontját és megköveteli azt, hogy e párt ragaszkodjék elveihez szigorúan, a mint ezt teszi is és alaptalanúl éri a nemzeti pártot a t. túloldalról az a vád, hogy ellenzékiségének igazolása végett közjogi sérelmek kieszelésén fáradozik, mert a két párt közt nemzeti törekvések szempontjából is differentia nem léteznék. Azok, kik ezt több látszólagos, mint valódi jóakarattal, a közeledésnek nagyobb látszatával, mint kívánságával állítják, megfeled-

Digitized by Google

keznek egyről és ez a közdolgok megítélésének legerősebb bírája, maga a való igazság. Hisz e párt ma se akar egyebet, mint akart megalakúlásakor és midőn a t. többség e párt programmjának nagy részét átvette, e párt nem tehet egyebet, minthogy bevárja a kormány pártjáról adott igéreteknek beváltását és a még el nem fogadott nemzeti törekvések eléréseért tovább is küzd és ha a t. többség beváltja igéretét, ez a párt örülni fog annak, mert ebből az országnak lesz haszna, pártunk pedig nem önczél, czélunk a nemzet ügyének előbbre vitele. És ha azután a t. kormánynál és kormánypártnál az a meggyőződés és az a nyilvánított érzet őszinte az egyesülés iránt és ha való az a véleményük és meggyőződésük, hogy a köztünk lévő válaszfal nagyon kicsinyes, nos akkor azon az oldalon kell, hogy megtalálják a helyes módot e válaszfal lebontására és akkor be fog következni az együttműködés nem alkú szerint, hanem természetszerűleg, nem a pártok, hanem a magyar haza érdekében, nem a nemzeti párt, hanem a magyar nemzeti géniusz uralmának megteremtésében. (*Úgy van! a baloldalon.*) A míg ez meg nem történik, a míg csak szavakból, de nem tettekből is látjuk nemzeti törekvéseink megvalósítása iránt a jóakaratot, az erőt, az elhatározást, addig bizalommal a t. kormány iránt nem viseltethetem és nem fogadom el a költségvetést. (*Élénk helyeslés a baloldalon. Az elnöki széket Bokross Elek alelnök foglalja el.*)

Molnár Antal jegyző: Terényi Lajos!

Terényi Lajos: T. ház! A belügyministeri tárczának a mindennapi élettel, a polgárok jogaival és kötelezettségeivel közvetlen összefüggésben álló ágazatai úgyszólván már minden részökben vitatás és tárgyalás alá vétettek. Ha én mégis a vitát rövid időre bár, megnyujtom és ha az igen t. képviselőház becses türelmét rövid időre igénybe venni bátorkodom, teszem azért, hogy ne látszassam meghódolni azon felfogás előtt, mely kárhoztató szavakkal ítéli el az elmúlt kormányrendszert, mely a belügyi administratio terén e szabadelvű pártot tétlennek, a hiányok és hibák eltakarójának és általában véve igen nagy közönyt mutatónak tünteti fel. A t. ellenzék a belügyi administratióra vonatkozólag a múltra nézve egy igen sötét képet tár a nemzet szemei elé, (*Egy hang a szélső balról: Jogosan!*) mely a döghalál, a corruptio, az erőszakoskodás, a basáskodó főispánok és tisztviselők, a jogaikban méltánytalanúl, igazságtalanúl, törvénytelenűl megtámadott polgárok változatos képeit igazán megdöbbentően csoportosítja.

T. ház! A belügyi kormányzat ezer és ezer szövevényében, a míg azokat emberek fogják vezetni és kezelni, itt-ott hibák és hiányok mindig találkozni fognak, de ezen egyes hibákat, hiányokat kiragadni és ezek alapján ítélni meg a kormányzati rendszert, ezek alapján festeni oly sötét képet, még sem egészen tárgyilagos és igazságos dolog, annyival kevésbbé, mert nagyon jól tudjuk, hogy épen a belügyi administratio tekintetében mi különös nemzeti sajátságos viszonyok nyomása és kényszere alatt álltunk és állunk még némileg ma is.

Én, t. ház, a szabadelvű pártnak, mint képviselő, alig egy éve vagyok tagja, de ismerem e párt 17 éves működését és nem hiszem, hogy isoláltan maradjak azon nézetemmel, hogy ezen párt és a pártból alakúlt kormány a belügyi organisatio és administratio terén nagy és hatalmas alkotásokat teremtett; (*Ellenmondások a szélső baloldalon. Helyeslés jobb felől.*) teremtett oly alkotásokat, a melyek a nemzeti szellemmel a nemzet viszonyaival, a nemzet érzetével teljesen összhangzók voltak és azokkal mindenkor lépést tartottak. (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*) Mert, t. ház, nagy gondolatokat, nagy eszméket, melyek az államigazgatásban általában és már régen elismerve vannak, hangoztatni igen szép dolog, de nem nehéz azoknak, a kiknek háta megett a cselekvés a ténykedés felelőssége nem áll; (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*) de a kormányzatot ténylegesen vezető egyének óvatosan és nagy körültekintéssel választják azt az időpontot, midőn ezen eszmék a nemzeti viszonyok által végrehajthatók és alkalmazhatók. (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*) Igy, midőn a szabadelvű párt ezelőtt 17 évvel az ország kormányzatát teljesen desorganisált pénzügyi viszonyok közt átvette, nem gondolhatott arra, hogy az ország polgárai, az ország közvéleménye által oly féltékenyen őrzött intézményeket egyszerűen elseperje. Meg kellett alkudnia a viszonyokkal, tekintetbe kellett venni a nemzeti szellemet és különösen a nemzet anyagi helyzetét, mely akkor különben is oly rossz volt (*Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.*) és ehhez mérten kellett megalkotnia az intézményeket. Hiszen, t. ház, ha abban az időben, midőn Grünwald Béla boldogúlt képviselő a közigazgatás államosítását oly lelkesen védelmezte, mindjárt megkísérelte volna valaki Magyarországon a közigazgatást államosítani, biztosíthatom a t. házat, hogy elseperte volna azt a kormányt, azt a pártot, a nemzeti érzűlet haragja. (*Ellenmondás bal felől.*) Hiszen még nincs is másfél éve, midőn az államosítás eszméje a t. nemzeti párt részéről is teljesen megérettnek, a nemzeti közszellemmel összhangzónak jeleztetett (*Ellenmondások és felkiáltások a szélső balról: Most sem érett meg!*) és mit láttunk t. ház? Nem hogy alakot ölthetett volna az államosítás, nem hogy annak szabályait praecisirozhatták volna, de oly aggodalom-

Digitized by Google

mal fogadtatott a t. ellenzék által és hogy ne említsek mást, oly alapos bírálat tárgyává tétetett, hogy az elvnél egyebet, két paragrafusnál többet kimondani még másfél évvel ezelőtt sem lehetett. *(Egy hang bal felől: Mindig fogjuk tenni, ha rossz lesz!)*

A midőn a szabadelvű párt átvette Magyarország kormányzatát, azt lehet mondani, hogy a belügyi administratio terén igen sok kérdésnél, a belügynek igen sok ágánál csak kormányrendeletek voltak irányadók és a szabadelvű párt egymásután alkotta meg a nagy és fontos törvényeket, *(Úgy van! jobb felől.)* a melyek a t. ellenzéknek is igen gyakran helyeslésével és támogatásával találkoztak. Ilyen volt a közegészségügy, a cselédügy és később a kihágásról, a tisztviselők minősítéséről — a melyet annyira sürgetett az ellenzék — a megyék háztartásáról, rendezéséről s a községek rendezéséről, a fegyelmi ügyről stb. szóló törvények, a melyek administrationkat megszilárdították s népünk civilisatiojára, anyagi és szellemi fejlődésére igen nagy hatással voltak. *(Élénk ellenmondások a bal- és szélső baloldalon. Helyeslés jobb felől.)*

Igaz, t. ház, hogy a viszonyok azóta igen sokban változtak, de változtak és fejlődtek épen e párt által meghozott törvények alapján és megszilárdult ez az alap annyira, hogy ma már erre az államosítás épülete minden rázkódtatás nélkül felemelhető. *(Helyeslés jobb felől.)* Azért én, t. ház, a küszöbön levő nagy reformokat nem az eddigi belügyi administrationak lábbal tiport és — azt lehet mondani — meggyalázott romján akarom felépíteni, hanem az eddigi helyes belügyi kormányzat természetes folyományainak tekintem és mint ilyent örömmel fogadom el és örömmel üdvözlöm. *(Helyeslés jobb felől.)*

Áttérek a belügyi tárczának egyes ágaira és itt első sorban a közegészségügyre, a mely már a t. házban több képviselő részéről igen terjedelmes és alapos bírálat alá vétetett. Általánosan ismert dolog, t. ház, hogy a belügyi administrationak egészségügyi, hogy úgy mondjam, járványrendészetének helyes megalkotása legnehezebb feladat, mert itt nemcsak óvintézkedésekről, nemcsak azok végrehajtásáról kell gondoskodni, hanem e téren a gyökeres segítség csakis az egészségi állapotokat veszélyezteti s a járványokat felidéző okoknak megszüntetésében rejlik. És nálunk Magyarországon ily okok igen nagy számban találhatók. Népünk műveltségi foka, élet- és étrendje, lakásviszonya, rosz ivóvize mind oly okok. *(Egy hang szélső bal felől: Meg a téli választás! Derültség.)*

Ezek megszüntetésére egy emberöltő is kevés. És, t. ház, bármily vérző szivvel és megdöbbenve állunk meg a járványokban elpusztult kisdedek koporsója fölött, sok tekintetben meg kell hajolni a viszonyok hatalma előtt s be kell látnunk, mint minden elemi csapással, úgy ezzel szemben is emberi gyengeségünket. Nagyon sok pénz, igen nagy jóakarat, a mit a t. belügyminister úr részéről hálásan tapasztalunk, nagy erély szükséges ahhoz, hogy a járványok enyhüljenek, de azok véglegesen csak a viszonyok megváltozásával fognak megszűnni. *(Úgy van! jobb felől.)*

Igaza van Horváth Gyula t. képviselő úrnak, midőn elrettenve vezetett bennünket a szegény napszámosok vertfalból készült házába, földes, szellőzetlen, kicsiny ablakokkal ellátott szobájába, a penész és a járványgombák e tenyészhelyére. Ám nyújtson módot a képviselő úr arra, hogy az a száz meg százezer ember rombolja le hosszú élete sovány keresményéből összetákolt házikóját s építsen a kor és egészség követelményeinek megfelelő palotát. Ebben a tekintetben is igen sok történt a szabadelvű párt és az abból alakult kormány iniciativája folytán; a vármegyék meghozták — többnyire igen helyesen — az építkezési szabályrendeletet és az újabb építkezéseknél erre már igen nagy tekintettel vannak és ezek már nem tüntetik föl azon szomorú viszonyokat, melyeket régebben, ezelőtt 20, 25, 30 évvel az országban szerte tapasztaltunk. Gr. Apponyi Albert t. képviselő úr teljes joggal és méltán kesereg azon óriási gyermekhalandóság felett, mely a statisztikai adatokból nyilvánvalóvá lett és mely már nem a járvány következtében, hanem vele született gyengeség, vagy pedig az úgynevezett görcsrohamok következtében áll elő. T. ház! A kormányzat ezen a téren absolute semmit nem tehet. Ez a természetnek rendje és a rettenetes halál, mely oly könnyen bánik el és vesz erőt a legerősebb emberen is, az emberi nem gyenge hajtásait még könnyebben pusztítja. Így volt mindig, hogy az emberhalandóságnak legnagyobb részét a gyermekhalandóság tette ki. Itt, t. ház, azt lehet mondani, hogy csak az Isten segít, de az emberi kormányzat nem és ezért az emberi kormányzatot felelőssé tenni nem lehet. *(Nagy zaj és ellenmondások a bal- és szélsőbalon.)* Bármily visszásnak tűnik is fel ennek kimondása, de meggyőződésem az, hogy nap nap után, mert az emberi nem folytonosan szaporodik, szaporodni fog a gyermekhalandóság is. Ebben a tekintetben inkább a lelkiismeretnek a megnyugtatására van egy mód és ez az, a melyet gr. Apponyi Albert t. képviselő úr tegnap szintén felhozott, nevezetesen a hét éven alúli gyermekek gyógykezelése elmulasztásának megakadályozása. Itt igenis tehet a kormány, s azt hiszem, tett is és fog is tenni a t. belügyminister úr erélyes intézkedéseket. Elég fájda-

Digitized by Google

lom, hogy ezek az erélyes intézkedések büntetések kiszabásából állanak; elég fájdalom, hogy népünket sem a templomban a szószékről, sem a hivatalokban nem tudjuk meggyőzni arról, hogy első sorban orvosi kezelés alá vétesse gyermekét, hanem erre büntetések kiszabásával kell kényszeríteni És e tekintetben bátor vagyok a t. belügyminister úr figyelmét felhívni egy nem rossz intézkedésre, mely megyémben is megvan, mely szerint a törvény alapján a kihágásokról hónaponkint kell a megyének kimutatást előterjeszteni. Méltóztassék a t. belügyminister úr szintén hónaponkint külön kimutatást bekívánni a hét éven alóli gyermekek gyógykezelése elmulasztására kiszabott büntetésekről is. Ezzel a hatóságok is ösztönözve lesznek arra, hogy ilyen eseteket büntetlenül ne hagyjanak és másodszor a szülők mindinkább fogják respectálni azt a kötelezettséget, mely a törvény értelmében őket ebben a tekintetben terheli.

Igen éles elbírálás alá vette az ellenzék a közrendészet kérdését. Ebben a tekintetben megint azt hiszem, hogy teljesen tárgyilagosan mondom meg az igazságot, hogy a csendőrségi intézmény közrendészeti viszonyainkban határozottan nagy javulást tüntet fel. Bevált ez az országban és a közönség által a legnagyobb örömmel és a legnagyobb nyugalommal is fogadtatott.

Kissé túlzottnak kell tartanom Horváth Gyula t. képviselő úrnak azt az állítását, hogy a csendőrség kortes czélokra használtatott fel. Hiszen, t. ház, a csendőrség erre teljesen alkalmatlan. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Az a rideg katona, *(Élénk derültség és mozgás a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk! jobbról)* az a rideg katona ugyan kinek a kedélyére tudna hatni? *(Élénk derültség a szélsőbalon. Felkiáltások: Hát a szuronyok?)* Ugyan kit lenne képes ellenkező nézetre, ellenkező elvekre tántorítani? *(Egy hang a szélsőbalról: Eltántorítják a rideg szuronyok!)* Próbálja az meg t. ház, a ki Magyarországon meg akar bukni a választásnál, hogy egyedül e szuronyok hatalmára támaszkodjék, meg is fog bukni. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Pénz is kell hozzá!)* Példa van rá akárhány.

Ugyancsak Horváth Gyula t. képviselőtársam kifogásolta azt, hogy a lefolyt képviselőválasztások alkalmával a szuronyok úgy szólván mindenütt igénybe vétettek, minden választásnál vagy csendőrség, vagy katonaság lépett közbe.

Uray Imre: Csak ridegen! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Terényi Lajos: Ezt ne méltóztassék kormányzási hibának venni, hanem tessék keresni a hibát abban az izgatottságban, mely a választások alkalmával a választó polgárokon erőt vesz *(Zaj a szélsőbalon)* s a mely nem mondom, hogy itt a házban levő ellenzéki pártoknak akár tudtával, akaratával vagy utasítása folytán keletkezett, de a mely izgatottságok a vidékeken lelkiismeretlen korteskedések által idéztettek elő. *(Élénk mozgás és ellenmondás a bal- és szélsőbalon.)*

Én erre, kérdem, t. ház, mi a helyesebb? az-e, hogy ezen izgatott választó polgárságot, katonaság vagy bármi fedezet nélkül állítsuk egymással szembe, hogy azok esetleg tettlegességre vetemedhessenek és nem inkább szükséges-e, hogy a kedélyek lecsillapítására a belügyi administratio és a hatóság preveniáljon? Hiszen ha nem teszik meg e preventiv intézkedéseket, nem tudunk a támadásoknak ellentállani, melyeket a házban az ellenzék részéről tapasztalunk, ha pedig megteszik az intézkedéseket a választások nyugalmas lefolyása érdekében, akkor a t. ellenzéknek ez is baj s ezt is szemére hányja a kormányzatnak. *(Helyeslés jobb felől. Élénk mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Nagyon furcsa, túlerős és valóban nem tárgyilagos bírálatot mond az igen t. ellenzék Magyarország tisztikaráról, Magyarország főispánjairól. *(Halljuk! Halljuk!)* Kissé furcsának mondom-e bírálatokat, mert nagyon ellenkeznek egymással. E rövid két nap alatt hallottam a t. ellenzék részéről felszólalni olyan képviselő úrakat, a kik megtámadják a főispánt, mert nem lakik a székhelyen s ebben a magam részéről igazat adok az illető képviselő uraknak. Ezután jő Babó Emil t. képviselő úr és rádörgi a főispánra, hogy miért lakik a székhelyen. *(Derültség jobb felől. Ellenmondás a szélsőbalon)* ne vegyenek részt minden dolog elintézésében s ezen kivül nehézményezi az egyik t. ellenzéki képviselő úr, hogy a főispán nem ellenőriz, Babó Emil t. képviselő úr pedig haragszik azért, hogy a főispán a város minden ügyébe belenéz, felülvizsgál és mindenben intézkedik. De, t. ház, beszélnek arról az óriási hatalomról, mely a főispán kezében össze van pontosítva s a mely hatalommal Magyarország főispánjai legnagyobb részt visszaélnek.

T. ház! Én körülbelül egy év alatt, különösen három vagy négy főispánt hallottam többszörösen az ellenzék részéről felemlíteni, mint olyanokat, a kik hatalmukkal csakugyan erősen élnek és a kik erőszakoskodnak, *(Felkiáltások szélső bal felől: visszaélnek!)* hát legyen: visszaélnek. *(Halljuk! Halljuk!)* Meg is nevezem azokat a főispánokat, a kiket említeni hallottam: ilyen volt Csongrádmegye főispánja Zsilinszky Mihály, ilyen volt Somogymegye főispánja Tallián Béla, ilyen volt a mi volt főispánunk s a mostani államtitkár Reiszig Ede, a ki Sima Ferencz képviselő úr által lett ilyen alakban feltüntetve s ilyen volt nem tudom ki részéről, de az egyik

Digitized by Google

hevesmegyei képviselő úr részéről fölemlített Kállay Zoltán. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha a főispánok csakugyan oly óriási hatalommal birnak, a hogy azt állítják és e hatalommal csakugyan visszaélnek, a mint az ellenzék szerint tényleg vissza is éltek: akkor — bocsánatot kérek — ennek mégis valami látszatának kellene lenni. *(Úgy van! jobb felől.)* Én meg is mondom, hogy mi a látszata: az, hogy azon 4—5 vármegyéből, a melyeket felsoroltam, egyedül magam vagyok olyan szerencsés, hogy kormánypárti képviselőnek jöttem fel, a többi mind ellenzéki; *(Nagy zaj a baloldalon.)* pedig ha azok a főispánok olyan nagy hatalommal és azzal a hatalommal visszaélnek, okvetlenül több kormánypárti képviselőt tudtak volna ide küldeni. *(Úgy van! jobb felől.)* Ez jele annak, hogy e hatalommal vissza nem élnek, hanem rábízzák a megye lakóira a polgári jogok szabad gyakorlatát. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hiszen azok a megyék ostromállapotban vannak!)*

Épen így vagyunk a vármegyei tisztviselői karral is. *(Halljuk! Halljuk!)* Túlságos, azt lehet mondani, a legtúlságosabb követelményekkel állunk és élünk velük szemben; megkívánjuk tőlük nemcsak azt, hogy hivatalaikat rendesen vezessék, hogy abban minden tekintetben tökéletesek legyenek, hanem megkívánjuk azt is, hogy a társadalmi téren vezérszerepet játszanak és mégis mindig ott függ a pallos a vármegyei tisztikar feje fölött s mindig arról beszélünk, hogy miképen lehetne szigorítani a törvényeket, hogy azok alapján bünhődhessenek; *(Nagy zaj a baloldalon.)* de arról nagyon ritkán beszélünk, hogy miképen lehetne az ő anyagi helyzetükön segíteni. *(Zaj. Ellenmondás a bal- és szélső baloldalon.)*

Vajay István: A főispánok anyagi helyzetén? *(Derültség a szélsőbalon.)*

Terényi Lajos: Azok a vármegyei tisztviselők, a kiknek a paragraphusok százai és a részükre állást nyújtó közönség érdekei közt állandóan, méltányosan és igazságosan kell eljárniok, a kik a hazafiságnak mindenütt őrei és támaszai, a kik bennünket: a magyarságot nemzetiségi törekvéseinkben támogatnak s támogatják: nem érdemlik meg az állandó megrovást és kárhoztatást, de megérdemlik hébe-hóba az elismerés szerény koszorúját is. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Zaj és ellenmondás a baloldalon.)*

Hogy a t. képviselő urak örüljenek is, befejezem szavaimat *(Halljuk! Halljuk!)* és levonom Horváth Gyula képviselő úrnak nyilatkozatából a consequentiát, *(Halljuk! Halljuk!)* a kit nyilatkozatának megtételére annál authenticusabbnak tartok, mert hiszen maga jelentette ki, hogy a belügyminister úrnak régi, jó barátja s maga mondotta el, a mit mi mindnyájan tudunk és tudok én is, hogy t. i. a belügyminister úr nagy genialitással és munkaerővel bír, nagy szorgalommal, nagy hazafisággal dicsekedhetik. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő úr azonban nem oda concludált, a hová a logica szabályai szerint concludalnia kellett volna, mert ő mind e tulajdonok daczára nem szavazott bizalmat a t. belügyminister úrnak; *(Zaj és mozgás a baloldalon.)* én azonban úgy vonom le a consequentiat, hogy a t. belügyminister úrnak bizalmat szavazok és a tárgyalás alatti tételt is elfogadom. *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől.)*

Horváth Ádám jegyző: Ugron Ákos!

Ugron Ákos: T. ház! A belügyministerium költségvetésének általános tárgyalásánál úgy a túl, mint ezen az oldalon elhangzott beszédekből és a t. belügyminister úr szavaiból is meggyőződtünk arról, hogy közigazgatásunk a lehető legrosszabb állapotban van. 17 évi nagyszerű kormányzásnak, mely alatt a belügyek körében ama genialis törvényjavaslatokat alkották, csak egyetlen egy védője akad: Terényi Lajos képviselő úr, ki mint főispán administrationalis törvényeink gyarlóságának a legecletansabb példát szolgáltatta. *(Úgy van! bal felől.)* Ő védi a múlt belügyi alkotásait, kinek megyéjében, midőn főispán volt, a nélkül, hogy erről legkisebb tudomása lett volna, egyszerre óriási agrar mozgalom ütött, mely főispáni állásába került s melynek elfojtására rendkivüli hatalommal kormánybiztost kellett kiküldeni, de nem az ő személyében. Azt kérdezi, hogyan tehetett a csendőrség kortesszolgálatot, hogyan befolyásolhatta a képviselőválasztásokat? *(Halljuk! Halljuk!)* A tiszta magyar kerületekben nem is befolyásolhatja, ha csak a legnagyobb erőszakot nem alkalmazza. De tessék elmenni Erdélybe, a hol az oláh választókat erőszakkal rakatták fel a szekerekre és egyenkint vezették az urnához. *(Nagy mozgás a jobboldalon. Úgy van! bal felől.)* A magyarokra nem, de a nemzetiségi választókra, kivált Erdélyben, a zsandárok oly pressiot gyakoroltak, hogy mikor azok bejöttek ellenzékire szavazni és a zsandár megragadta s bevezette őket: akkor ott benn kormánypártira szavaztak. *(Mozgás jobb felől.)*

Azt mondja a képviselő úr, hogy kellett alkalmazni a katonaságot, mert nagy volt a választásnál az izgatottság. Hogyne lett volna nagy, mikor a kormány minden ok nélkül télen a legrosszabb időben rendelte el a választást, midőn az országban különböző járványok — pl. Dunán túl az influensa — a legnagyobb mértékben uralkodtak? Felizgatta ez az utolsó embert is, úgy, hogy a legnagyobb kétségbeeséssel, nem törődve egészségükkel, mentek szavazni, nehogy a kormány esetleg még nagyobb többségre tegyen szert s ez által mintegy documentalja, hogy az ország az ő politikáját helyesli. *(Úgy van! a baloldalon.)* Az administratio javítására

Digitized by Google

szükségesnek és kívánatosnak tartják a megyei intelligentia belevonását, a társadalom tevékenységét. De a megyei intelligentia nem fog részt venni az administratioban, ha a jövőben is az administratiot egyedül a képviselőválasztások fogják uralni; *(Úgy van! a baloldalon.)* ha az lesz hivatalnok, a ki kormánypárti, ha az kap igazságot a közigazgatási hatóságok előtt, a ki kormánypárti, ha annak szállítják le az adóját, a ki kormánypárti, akkor önök a társadalmi tevékenységnek belevonását az administratioba ok nélkül várják. A közigazgatást javítani a tisztviselők állandósítása nélkül és a tisztviselők fizetésének felemelése nélkül nem lehetséges; *(Halljuk! Halljuk!)* mert egy képzett ember a tisztviselői pályára nem adja magát, ha ő időnkinti választásoknak van kitéve, *(Úgy van! bal felől.)* ha ő nem kap annyi fizetést, a mennyi az ő egyszerű megélhetésére szükséges. *(Úgy van! bal felől.)* Nem egy vármegyében a főszolgabíráknak nincs annyi fizetésük, mint a menynyiből megélhetnek; hogy várhatunk tőle állandó folytonos tevékenységet, ha kénytelenek mással, pl. gazdasággal is foglalkozni Ha elegendő fizetésük van s ha állandósítva lesznek a tisztviselők, ha megalkották önök a szolgálati pragmatikát, meg a fegyelmi törvényeket és fölállítják a közigazgatási bíróságot, akkor a belügyministerium és az ország követelheti, hogy a tisztviselők állandóan az ország közigazgatásával foglalkozzanak.

De, t. ház, a megyei administratiot nem lehet megjavítani a jelenlegi megyei bizottság mellett, *(Úgy van! bal felől.)* a melynek ellenőrzési körét nézetem szerint tágítani kellene, mert a megyei bizottságok legnagyobb vagy legalább is jelentékeny része, például Bihar vármegyében, községi jegyzőkből áll.

Több évvel ezelőtt hangoztattam e házban, hogy ha a megyei bizottságból a községi jegyzőket ki nem zárják, a megyei administratio hatékony nem lehet, mert a községi jegyzők nem ellenőrizhetők hatékonyan a szolgabírák által, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* mivel a községi jegyző a megyei gyűlésben ellenőrzi a szolgabírót, választja meg a szolgabírót s esetleg a községi jegyző védi meg. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igaza van tehát a t. belügyminister úrnak abban, hogy a községi administratio rossz, mert a szolgabírák a községi körjegyzőket, a kiknek kezén fordúl meg az egész községi administratio, nem ellenőrizhetik. *(Halljuk! Halljuk!)* Ma a belügyministertől lefelé, főispán és alispán, szolgabíró, azt lehet mondani, hogy csak átmeneti közeg, mert a közigazgatás összes szálai a körjegyzőnek kezében vannak összpontosítva, *(Úgy van! bal felől.)* a körjegyző a közigazgatás igazi végrehajtója. *(Úgy van! bal felől.)* Az adó-összeírások, a községi ügyek, a közmunka-ügyek, a katonaállítás, mindenféle rendőri és tolonczügyek, egyszóval az összes közigazgatási ügyek magának a jegyzőnek kezén fordúlnak meg, mert a községi bíró, a ki a tulajdonképeni községi elnök volna, akárhány községben sem írni, sem olvasni nem tud. Az administrationak egy igen rossz kinövése van — hogy úgy fejezzem ki magam — mely minden körülmények közt orvoslásra vár és ez az árvaszékeknek jelenlegi összeállítása. Az árvaszékek a megyékben rendesen a nyugdíjra érdemes egyénekből állíttatnak össze és rendesen azok tétetnek oda, a kik munkaképességgel már nem bírnak, vagy a közigazgatás más ágainál a munkáktól szabadúlni akarnak. Holott az árvaszéknél nem egyszer a legfontosabb jogi kérdések fordúlnak elő. Hány ezer árvának ügye függ ezen árvaszéktől, de ott van annak a rákfenéje, az árvapénzek kezelése. Valameddig ezek kezelését az árvaszéktől el nem veszik és az adóhivatalokra nem bízzák, szóval míg minden közigazgatási pénzt — kivéve azt, a mely a közigazgatás vezetésére feltétlenül szükséges — nem az adóhivatalok fogják kezelni, addig az árvapénzek elkezelése nap-nap mellett elő fog fordúlni.

Nem egy képviselő emlékezett meg, t. ház, a közrendészetről is. Nézetem szerint az ország közrendészete a lehető legmiserabilisabb állapotban van. De hogy ne volna abban, mikor a közrendészet élén egy 65 esztendős egyén áll. a kit még Szilágyi Dezső is nyugdíjazott volna. Hogy mennyire nem képes a közrendészet vezetésére, azt eléggé bebizonyította Terényi képviselő úron kivül még az is, hogy azon agrar mozgalmakról, a melyek az Alföldön vulkánként kitörtek, tudomása sem volt. De hogy is lehessen a közrendészet főnökének erről tudomása, mikor értesülésem szerint az agrar és socialisticus nemzetiségi mozgalmak felügyeletére, melyek úgy Erdélyben, mint a felvidéken megvannak, az egész országban összesen négy ügynöke van. Ezek is nyomorúlt 100 forint havi fizetést húznak, úgy, hogy magok panaszkodnak, hogy ebből megélni nem tudnak és például a budapesti kénytelen helyszerzéssel foglalkozni, pedig úgy tudom, hogy erre a czélra nagyon jelentékeny összeg fordíttatik évenkint. Azt mondják, hogy ez a rendőrfőnök úr Budapesten nagyon el van foglalva. Egy lap azt is közölte, hogy a volt ministerelnök úr is bizonyos párturalom szempontjából rendőri felügyelet alatt volt. Elhiszem, hogy az ily rendőri felügyeletre nagyon alkalmas, de hogy rendőri értesítései és felvilágosításai nem helyesek, azt — a mint értesülve vagyok — bebizonyította a Hentzi-szobor ügyben. A mint tudom, a volt ministerelnököt a

Digitized by Google

Hentzi-szobor ügyében ő informálta; hogy milyen eredménynyel: tudja mindenki. *(Közbeszólás a szélső baloldalon: Nekünk jó eredménynyel!)*

T. ház! Azok után, a miket a t. belügyminister úr a közegészségügyre különösen tegnapi felszólalása folyamán elmondott, azon észrevételem van, hogy ha ő a körorvosokat a megyei pénztárból akarja fizettetni, épen abba az állapotba jutunk, a melyben vagyunk, mert akárhányszor meg fog történni, hogy a megyei pénztárban nem lesz pénz és nem lesz képes az orvosok fizetését előlegezni. Azt ajánlom tehát, hogy előlegezzék a fizetéseiket az adópénztárból és akkor rendesen és pontosan megkapják.

A t. belügyminister úr figyelmét különösen a főváros közegészségügyére kell, hogy felhívjam. A fővárosban a közegészségügy a lehető legrosszabb állapotban van. Az élelmezés a legrosszabb, a hús oly óriási mértékben drága, mint talán sehol Európában. Míg a vidéken, például Erdélyben egy kiló hús ára 40—45 kr., addig Budapesten 70—80 kr., *(Közbeszólások a szélső baloldalon: Egy forint a legrosszabb!)* a jobb hús 1—2—3 frt. A vizvezeték vize, különösen a külvárosban olyan zavaros, annyira élvezhetetlen, hogy a kolerának valóságos terjesztője. *(Egy hang a szélső baloldalon: Ma is három kolera-eset van!)* Minden városban — Németországban, sőt Ausztriában is — az élelmezés közraktárak útján történik; csak itt Budapesten, a hol mint mondják, egy klikk tartja az uralmat a kezében, nem képesek élelmezési közraktárakat felállítani. Milyen előnyös volna pedig ez a fővárosra és mennyire jótékonyan hatna a vidék birtokosaira, ha élelmi szereiket a közraktárakban értékesíthetnék! Én felkérem a belügyminister urat, a ki a főváros ügyeivel komolyan foglalkozik, ha azt akarja, hogy Budapest az országnak igazán metropolisa legyen, fordítsa gondos figyelmét a főváros közegészségügyére. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ezek voltak azok, a miket lehető rövidséggel elmondandó voltam. *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt azonban beszédemet befejezném, a t. belügyminister úr, de különösen az általam igen tisztelt és nagyrabecsült ministerelnök úrhoz van egy kérésem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Önök és különösen a t. túloldal, azt hiszem, az állami administratiot be akarják hozni ebben az országban. *(Közbeszólások jobb felől: Igen! Igen!)* Ha önök e reformot foganatosítani akarják, egész őszintén ki kell jelentenem és állásomnál fogva ki is jelenthetem, ennek bevezetésére nem lesznek képesek, ha az ország által kívánt és követelt és nem egy helyen hangoztatott egyesülését a közjogi alapon álló pártoknak akár fusio alakjában, akár más átalakulás útján keresztül nem viszik. *(Gr. Apponyi Albert a jobboldalról, a hol a ministerelnökkel beszélgetett, visszamegy a baloldalra. Élénk derültség.)* Én jobban szerettem volna, ha a nemzeti pártnak t. vezére nem jön át onnan ide, hanem inkább lenn oda a vörös székbe. *(Derültség.)*

Önök nem kívánhatják a nemzeti párttól azt, hogy elveiket feladva, elveik integritása nélkül az önök táborába bevonuljanak. Önöknek kell közeledniök, t. ministerelnök úr. *(Derültség jobb felől.)* A t. belügyminister úr s a ministerelnök úr is nem egyszer kijelentette, hogy e két párt között igen kevés a differentia. A főbb elvekben már egyetértenek, csak a másod- és harmadrendű kérdésekben nem értenek egyet. S ha ez így van, önnek, igen t. ministerelnök úr, kötelessége e fusiot keresztülvinni. Önök dobják el azt az ólomsúlyt, a mely pártjukon van. Ez ország közigazgatásának reformja nem erőszakkal elővont kérdés, mint az egyházi kérdések; erre megért az ország, ezt végre kell hajtaniok, ha azt akarják, hogy a ministeri székben maradjanak. De ha attól az ólomsulytól, mely pártjukon van, melyet mindenki tud és melyet ok nélkül tagadnak, nem tudnak megszabadulni, akkor, miként a volt Szapáry-ministeriumnak átadták az elkeresztelési rendeletet, mely Damokles-kardként függött mindig fejök fölött és megcsinálta a polgári házasság iránti mozgalmat, a mely azt felfordította, úgy meg fognak önök is győződni arról, hogy ugyanaz a klikk fogja önöket is felfordítani, előrántván erőszakkal az egyházi kérdéseket, melyekre az ország még megérve nincs és akkor, fájdalommal, kénytelenek leszünk nélkülözni önöknek, különösen a t. ministerelnök úrnak működését és tevékenységét, a kinek genialitására pedig az országnak még nagy szüksége van. *(Helyeslés bal felől. Derültség a jobboldalon.)*

Ok nélkül nevetnek önök, mert így van. Ezt a kívánságot táplálják a Dunántúl ép úgy, mint a Dunáninnen, Erdélyben és mindenütt, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Micsoda kívánságot?)* azt, hogy a közjogi alapon álló pártok egyesülése végrehajtassék, hogy ne újuljanak meg ez országban folyton a személyes differentiák és ellenségeskedések, hanem a tisztességes és becsületes munka és tevékenység — a mint Miklós Gyula t. barátom mondotta — foglaljanak már egyszer tért ebben a parlamentben. *(Helyeslés bal felől.)*

A meddig a közjogi alapon álló pártok közt ez a fusio, vagy mondjuk pártalakulás nem létesül, addig önöknek minden tevékenysége a reformokra nézve meddő lesz. Én azon reményben, hogy ez teljesülni fog s azon hitben, hogy ezt meg fogják tenni, ez alkalommal a belügyi költségvetést nem fogadhatom el. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Igen, ha az ország érdekében ki-

Digitized by Google

fejtik azt a tevékenységet és keresztülviszik az ország közigazgatási reformját úgy, a mint azt mindenki kívánja és a mint keresztülvitte az igen t. miniszterelnök úr az ország pénzügyeinek rendezését, akkor hajlandó leszek a belügyi költségvetést megszavazni, addig azonban nem szavazom meg. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Felkiáltások: Öt perczet kérünk!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: A felfüggesztve volt ülést ismét megnyitom. Ki következik?

Horváth Ádám jegyző: Vállyi Árpád!

Vállyi Árpád: T. képviselőház! Jól ismerem azon idő becsét, sőt mi több, osztozom kissé legalább azoknak a nézetében is a kik azt tartják, hogy a magyar képviselőház, főleg az utóbbi években, nagyon is sok időt fordít a költségvetés tárgyalására.

Hogy mégis felszólalok e tárcza költségvetésének tárgyalásánál magam is és hogy szaporítani kívánom a szót én is, méltóztassanak annak tulajdonítani, hogy közegészségügyi viszonyainknak épen olyan rendkívüli nagy fontosságot tulajdonítok, mint a minőt tulajdonított azoknak a jelenlegi t. belügyminister 2—3 utóbbi beszédében. Közegészségi viszonyaink minden körülmény közt megérdemlik, hogy egy pár órát, esetleg még egy pár napot is szenteljünk nem annyira megvitatására, mint inkább megbeszélésére, *(Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* Közegészségi törvényünk van. Ezen közegészségügyi törvényünkről különbözők lehetnek a vélemények; az én véleményem szerint azonban ez még egyike a mi jobb törvényeinknek és daczára ennek, közegészségügyünk mégis a lehető leggyarlóbb, sőt az ország némely vidékén határozottan siralmas állapotban van. *(Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Ennek oka, nézetem szerint, két körülmény. Egyrészről az, hogy nem rendelkezünk kellő közegekkel a törvény végrehajtására, okozza ezt másrészről és tán legfőbbképen az a körülmény, hogy mindezideig vagy nem voltunk képesek, vagy nem akartunk oly összegeket fordítani közegészségügyi viszonyainkra, a minőkre szükségünk lenne, hogy azokat, ha csak némileg is jobb állapotba hozzuk.

Mert, azt hiszem, azzal tisztában van mindenki, hogy egyedül jóakarattal, usztán csak rendeletekkel, legyenek bár a legjobb intentiójúak is, közegészségügyi viszonyainkat megjavítani nem leszünk képesek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem lennénk erre képesek még akkor sem, ha nagyobb számú és kiválóbb szakerők állnának rendelkezésünkre, mint a minőkkel ma rendelkezünk. A közegészségi viszonyok, hogy úgy mondjam, európai lábra való állításához, mert nézetem szerint a mi közegészségügyi viszonyaink európai lábon ma még nem állnak, épen úgy, mint a háború viseléséhez pénz és pénz és ismét pénz szükségeltetik. Mindaddig, a míg a magyar állam — kerek számban beszélve — körülbelül csak másfél milliót fog évenkint arra a czélra szentelni, addig közegészségügyi viszonyainkat megjavítani nem leszünk képesek.

Megelégedéssel látom, hogy a jelenlegi költségvetésben erre a czélra az előző költségvetéshez képest — ismét kerek számokba beszélve — körülbelül százezer forinttal több vétetett fel. Azonban ez igen kevés, igen csekély, igen lassú haladást fog csak eredményezni. Nézetem szerint, bár mennyire óhajtunk örködni párkülönbség nélkül az államháztartás rendezésének nehezen, nagy megerőltetésekkel elért kedvező eredménye fölött, mégis módot kell találnunk arra, hogy közegészségünkre mielőbb egy pár százezerrel, aztán ha csak lehet, egy pár millióval is nagyobb összegeket áldozhassunk évenkint.

Utoljára is az emberi élet rendkivüli nagy becscsel bír az államra nézve, mert azt hiszem, azzal tisztában vagyunk mindannyian, hogy az esetleg bekövetkezhető megpróbáltatás napjaiban hiába lesznek elegendő számú és legkitűnőbb ágyúink, hiába lesznek a legjobb Mannlicherek, vagy talán más, a Mannlichereknél jobb puskáink is, ha egészséges, edzett, erőteljes ifjúsággal nem fogunk rendelkezni, mely azokat kezelje, akkor a bekövetkező harczból győzelmesen kikerülni nem fogunk. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

T. ház! Közegészségi törvényünkről azt mondtam az imént, hogy az nézetem szerint egyike jobb törvényeinknek. Azonban azt tartom róla — a mi, megvallom, nézetem sok más törvényünkről is — hogy megalkotásánál 1876-ban kissé túl lőttünk a czélon.

Nagyon régi igazság az, hogy a ki sokat markol, keveset fog. Ezen törvénynek nagyon számos olyan szakasza van, mely nem 1876-ban, de még ma, 16 évvel megalkotása után is teljességgel végrehajthatatlan, a gyakorlati életben meg nem valósítható, egyszerűen, azért, mert a mieinknél sokkal rendezettebb, sokkal civilisaltabb viszonyokat és a mi fő, sokkal vagyonosabb lakosságot feltételezne, mint a minő Magyarország legtöbb vidékén található.

T. ház! Itt van kezemben a törvény. Állításunk bizonyítására egész sorát olvashatnám fel az oly szakaszoknak, melyekről mindenki, a ki vidéken megfordúl, első hallásra észrevenné, hogy ezek megvalósítva nincsenek, hogy ezek 16 év óta még mindig csak a papiroson léteznek.

Digitized by Google

Nem akarom a t. ház becses türelmét hosszasan fárasztani, azonban engedjék meg, hogy egy pár ilyen szakaszra mégis rámutassak, rámutassak annál inkább, mert épen ma a t. túloldalnak egyik t. szónoka, gondolom Terényi t. képviselőtársam, azt állította, hogy mennyi sok történt a 15 éves szabadelvű aera alatt épen a közegészségügy terén és hogy künn a megyékben mennyire rendezve vannak ezek a viszonyok. *(Halljuk!)*

E törvénynek pl. 10. szakasza azt mondja: »A lakhelyek légkörének tisztántartása tekintetéből a hatóság az egészségre ártalmas posványok és mocsárok lecsapolását vagy kiszárítását, a közegészség igényeinek megfelelő csatornázás rendszerének behozatalát vagy más, e tekintetben czélszerűnek bizonyúlt intézkedés megtételét, úgy szintén növényzet ültetését elrendeli.«

Én egyáltalában nem vonom kétségbe, hogy a vármegyék többsége ezen törvény kívánalmának eleget tettek, t. i. elrendelték; de azért az ember, ha az útról ledől, pocsolyát talál minden faluban és kenderáztatás idején megüti orrát a kenderbűz és ha 5—6 falun át lovagol, lova hol egy döglött kútyától, hol egy döglött macskától, sőt néha egy döglött disznótól ijed meg.

(Olvassa): »A hatóság továbbá számos egyéneknek szükebb lakásokba összezsúfolását megakadályozza és intézkedik az utczák, terek, lakházak, iskolák, növeldék, gyárak, börtönök, vágóhidak tisztántartása, úgy szintén állati hullák és azok maradványainak eltakarítása iránt, szóval: mindannak eltávolítását, mi a légkört, talajt és vizet tisztátalanná teszi (pl. a kender- vagy lenáztatók) s mindannak létesítését, mi a közegészségügyet előmozdíthatja, kényszer útján is eszközölheti.« Eszközölhetné, de a legtöbb helyen bizony nem eszközli.

Valamely későbbi szakaszban intézkedik a törvény, hogy a mészárszékeknek tisztáknak kell lenniök és főkép arról, hogy minden fogyasztásra szánt állat levágás előtt orvosilag megvizsgáltassék, nehogy betegségben szenvedő állat, mely az egészségre ártalmas, használatba kerüljön.

Ez az ország legtöbb megyéjében egyáltalában nincs végrehajtva, mert nincs kellő számú állatorvosunk. Például Szatmármegyének, ha jól tudom, 114 négyszög-mértföldnyi területén 4, legfölebb 5 állatorvos van alkalmazva. Ezek csak a lakhelyükön levő 5 mészárszéket vizsgálhatják.

És mi a praxis a legtöbb helyen? A falusi község, vagy a kisvárosi hatóság egy jóravaló polgárembert megbíz, hogy nézze meg a levágásra szánt ökröt vagy borjút, ez az ember pedig ahhoz ép úgy nem ért, mint én, már pedig én egyáltalában nem tudnék ítéletet mondani, hogy az az élő állat szenved-e oly betegségben, a mely a fogyasztásnál az emberi szervezetre káros lehet.

Nem akarok — mondom — ezen kérdésnél hosszadalmas lenni, azt hiszem, hogy ezen 3—4 szakaszból bebizonyítottam már azt az állításomat, hogy ez a közegészségügyi törvény sokat akarna, csakhogy nem állanak rendelkezésükre az eszközök és módok, hogy e törvényt képesek lennének ma, sőt két-három év leforgása alatt is a papirról magába a gyakorlati életbe is átvinni.

Én őszintén megvallom, hogy a magam részéről sokkal czélszerűbbnek tartanám, hogy ha egyelőre, a míg az anyagi eszközök kissé erősödni fognak, megelégednénk kevesebbel is, hanem annak a kevésnek azután a gyakorlati életbe való átviteléről is gondoskodnánk. *(Helyeslés bal felől.)*

Például a körorvosi állomások rendkivül jelentékeny része országszerte csaknem minden megyében betöltetlen; mert azzal a díjazással, a mit a legtöbb megyében megszabtak, orvosokat sohasem fognak kapni; mert ha valaki az orvosi pályát elvégzi, a mely a legköltségesebb az egyetemi szakok között, sokkal többe kerül, mint akár a jogászi, akár a theologus pálya, tehát jelentékeny tőke-befektetést igényel, akkor olyat, a ki e qualificatiot nehezen megszerezte, évi 4—6 száz forint fizetésért kapni teljes lehetetlenség. Csak azok a körorvosi állomások vannak betöltve, a hol vagyonosabb családok, egy-két úri ember laknak, a kiknél a körorvos jelentékeny jövedelemre számíthat mint háziorvos; azonban nézetem szerint épen ott lenne szükség körorvosokra, a hol ilyenek nem laknak, tehát a legelhagyatottabb, a legszegényebb, vidékeken. *(Úgy van! bal felől.)*

Például Szatmármegyének Avasában nincsen körorvos, pedig ilyen helyen van legnagyobb szükség azokra, mert a megye területén egy-két órára találnak várost, a hol orvos lakik. A törvénynek intentioja az lehetne, hogy ezek a vidékek láttassanak el orvosokkal, azért a magam részéről sokkal helyesebbnek találnám, hogy ha a t. belügyminister úr egyelőre módot tudna találni arra, hogy a törvényhatóságok ezen változtassanak oly formán, hogy egyelőre két-három körből egyet képezzenek, egyesítsük őket 1200—1500 forint fizetéssel s akkor azután azok az állomások be lesznek töltve; azzal többet fogunk érni, ha pl. az avasi 5—6 körből lesz kettő két körorvossal, mintha Szatmármegye Avasán nem lesz egy orvos sem.

Bátor vagyok fölhívni a t. belügyminister úr figyelmét arra, hogy a körorvosi állomások székhelyeit illetőleg sok megyében rendkivüli visszásságok tapasztalhatók. Orvost t. i. nehezen

Digitized by Google

kapnak, sőt miután az orvos azt mondja, hogy én elvállalom ott az illető körorvosi állást, de csak úgy, ha megengedik, hogy ne lakjam az illető körben, hanem bennlakhassam az egy vagy két órányira eső városban. A legtöbb megyében, mivel azt tartják, hogy semminél többet ér a valami, belecgyeznek ebbe, az illető alispánok erre engedélyt adnak s így azután a legtöbbször ugyanegy ember két körorvosi állást is elfoglal, sőt ezenkivül járásorvos is lehet, mint megyei járásorvos, egyúttal körorvos is; sőt némelykor két körorvosi állást is betölt. Így azután van annak a körnek orvosa, igaz, a papíroson, csakhogy ugyanaz az ember, egyúttal járásorvos, sőt más körnek az orvosa is és egy-két órányira lakik a körtől messzeső mezővárosban.

Ez mindenesetre olyan dolog, a melyen nézetem szerint minél előbb javítani kell. Mert hogy a szegény nép oly kevéssé veszi igénybe az orvosi segélyt, ennek oka az, hogy a körorvos messzelakik és a szegény beteg embernek nincsen két-három forintja, hogy két-három órányira kocsin menjen az orvoshoz, mert gyalog nem mehet, saját kocsija pedig nincsen és a fuvart nem fizetheti. Igen gyakran, mikor meg is van a két három forintja, még akkor sem mehet az orvoshoz, ha saját kocsija nincsen, mert a kis faluban nem kap kocsit; az illető fuvaros ember nem hagyja abba a szántást vagy forgatást hogy elmenjen orvost hozni, vagy esetleg hevigye a beteget az orvoshoz. Igen szükséges volna tehát, hogy a nép szegényebb osztályainak a hozzáférhetés lehető nagyobb mértékben megkönnyíttessék. Ezt elérni csak akkor lehetne, ha az említett visszásságokat megsemmisítenénk, mindenik körorvos bennlaknék saját körében és nem engedtetnék meg ugyanegy embernek két-három körorvosi állást viselni.

Azt mondta a t. belügyminister úr valamelyik beszédében, hogy közegészségi állapotaink javítása mellett legelsőbben is meg kell törni a köznép közönyét.

Ebben tökéletesen igaza van a t. belügyminister úrnak. Bizonyos közöny tényleg van; ezt a közönyt azonban legfőképen az okozza, hogy a nép legtöbbször nem rendelkezik azokkal az anyagi eszközökkel, a melyek az orvosi segély igénybe vételére szükségesek. Hogy a dolgot egészen gyakorlati világításba helyezzem, pl. midőn egy faluban, mondjuk egy gyermek megbetegszik, legyen az a legragályosabb betegség, legyen az a diphteritis, a melynek pusztításáról mindannyian, akik a statisztikai adatokat hallottuk, megdöbbenéssel értesültünk, legyen az bármely más betegség, először köteles volna az illető szülő gyógyíttatni, az esetet rögtön bejelenteni, sokszor nem rendelkezik költségekkel és inkább elhagyja az egészet. Egészségügyi törvényeink szerint rögtön jelentést kellene tenni a falusi bírónak, csakhogy azok, mint a minister úr tegnapi beszédében igen helyesen mondta, községeik annyira túl lévén terhelve már most mindenféle kiadásokkal, nem teszik meg a jelentést arról, hogy ragályos betegség ütött ki, mert tudják, hogy az költséget fog okozni és ezért inkább hallgatnak róla a legbölcsebben. Nemcsak hogy nem tesznek jelentést, hanem még ha a szolgabíró vagy körorvos keresztül megy a falun, megáll a bírónál és tudakozódik nincs-e ott valami járvány, határozottan állítja az egész falu s maga a bíró, hogy — bár 20—30 gyermek meg is halt már diphteritisben és himlőben — »kérem, nálunk semmiféle megbetegedés hetek óta nem fordult elő«. Alig várják, hogy az orvost a nyakukról lerázhassák, nehogy valami túlköltekezés terhelje a községet. Ha pedig akad egy bíró, a ki bejelenti az eseteket és ezzel a községnek egy csomó költséget csinál, azt az embert többé bírónak meg nem választják.

Ezek olyan rendkívül szomorú viszonyok, melyek iránt a közönyt ilyen alakban semmiféle agitatioval, semmiféle szép dictiókkal megtörni soha nem fogjuk. Csak egyetlen módja lenne ennek, az, hogy az ingyenes orvoslás mellett vétessék még fel a gyógyszerek ingyenes kiszolgálása, úgy, hogy a gyermekek gyógyítása az illető szülőknek és községeknek ne kerüljön egy krajczárjába sem s akkor az a nép ha látja, hogy a gyógykezelt gyermek meggyógyul, a másik nem gyógyul meg, ha ez a kísérlet megtétetik s »ad oculos« demonstráltatik, a nélkül hogy költségükbe kerülne a községeknek, lassankint hozzányúlnának az orvosi kezeléshez és később nem idegenkednének a költségektől sem s ha valamire, úgy saját gyermekük egészségére meghoznának bárminemű áldozatot, ha látják, hogy sikerre vezet s gyógyíttatnák azokat még kölcsönkért pénzen is. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Körülbelül ezek voltak azok, t. ház, melyeket közegészségügyi viszonyainkról nagyjában elmondani akartam, hogy felhívjam ezekre a t. belügyminister úr figyelmét. Igen nagy örömmel és megnyugvással tapasztaltam e három nap alatt mondott beszédében, hogy e kérdésnek rendkívül nagy fontosságot tulajdonít és én hiszem is, ha most nem is állanak rendelkezésére azon eszközök és módok, melyek e tekintetben szükségesek, mégis meg fog kísérleni mindent, hogy ha a baj nem is orvosolható gyökeresen, legalább annak enyhítésére minden lehetőt meg fog tenni. *(Helyeslés.)*

Ha azonban már felszólaltam, engedje meg a t. ház, hogy egy más kérdésről is nyilatkozhassam. Annyival bátrabban merem ezt tenni, mert körülbelül másfél év óta úgy sem vettem

Digitized by Google

igénybe a t. ház türelmét (*Halljuk! Halljuk!*) Tisztelt ház! Bármennyire is elcsépelt legyen is a thema és bármennyire állítsák is némely lapok, hogy a század végén valóságos sporttá vált már a főispánokat ütni és üldözni: engedjék meg, hogy én is néhány szót szólhassak a főispánokról. (*Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.*)

Ez a furcsa állás, a mely nem hivatal még és nem méltóság már, (*Derültség a bal- és szélső baloldalon.*) az én gyarló nézetem szerint, a melyről azonban azt hiszem, hogy az ellenzéken levő t. barátaim közül igen sokan velem egy véleményen vannak, — (*Felkiáltások a szélső baloldalon: Mind!*) egyike administratiónk legsötétebb pontjainak. (*Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.*) Ha én remélhetném azt, hogy az állami administratio, ha nem is egy-két év mulva, de legalább 4—5 év leforgása alatt megvalósítható lesz — a mihez, bevallom, naponkint kevesebb a reményem, sőt néhány nap óta határozottan kezdem már hinni és kisebb összegbe fogadni is mernék, hogy egy megyei restauratio okvetlenül lesz még Magyarországon — mondom, ha én remélhetnék, hogy a kormány minden jóakarata mellett 4—5 év leforgása alatt létesítheti közigazgatásunknak gyökeres reformálását: akkor, őszintén bevallom, egyetlenegy szót sem vesztegetnék erre a tárgyra, gondolván magamban: ha eddig megélhettünk ezekkel az urakkal, 3—4 évig még elszívelhetjük őket, azután már úgy is megszabadulunk tőlük. De ismétlem, hogy én a kormány programmja, összes kijelentései daczára, hogy programmjához milyen komolyan ragaszkodik, ezzel a programmal áll és bukik, mint azt a t. ministerelnök úr újévi beszédében minden provocálás nélkül mondotta s hogy a minister urak ezeknek a kérdéseknek a megoldásához kötik állásaikat, politikai reputatiojukat stb. stb. — mondom — mindezek daczára nem vagyok képes elhinni, hogy Hieronymi Károly még mint belügyminister Magyarországon az állami közigazgatást megcsinálhassa, de tartok tőle, hogy még addig sem jutunk, hogy az igért garantialis törvények megvalósuljanak.

Miután én ezen a nézeten vagyok és mivel nem óhajtanám, hogy azon 4—5 év alatt, a miből könnyen még tíz is lehet, a mi közigazgatásunk reformja csakugyan végrehajthatlan legyen és a jelenlegi tarthatatlan állapotok megmaradjanak: bátor vagyok egyet-mást erről a kérdésről elmondani s azokat a t. ministerelnök úr figyelmébe ajánlani. (*Halljuk!*)

T. ház! Én Magyarország főispáni karát leszólni egyáltalában nem akarom. Készséggel elismerem, hogy vannak közöttük igen kiváló, derék, szorgalmas, szakképzett egyének, a kik teljesen helyükön vannak a legnagyobb vagy legkiválóbb vármegye élén is. Azonban nem hinném, hogy ezek képezik a többséget. Azt hiszem, hogy a 63-ból alig lehet ilyen több, mint 15, legfeljebb 20. Ellenben a többiek egyáltalában nem alkalmasak arra, hogy az állami administrationak propagandát csináljanak. Mert a közönség, mely ilyen kinevezett tisztviselőket lát és azt látja, hogy azok a kinevezett tisztviselők így administrálnak, attól tartok, hogy 3—4 év múlva úgy meg fog fázni a kinevezési rendszertől, hogy azok is, a kik ma már hajlandók szakítani a megyei önkormányzattal, visszatérnek a régi zászlóhoz. Ha tehát a t. minister úr — a miben, ismerve az ő kiváló képességeit, egyáltalában nem kételkedem — komolyan akarja reformálni közigazgatásunkat, akkor jó lesz először e méltóságos urakat megreformálni (*Úgy van! a szélső baloldalon.*) és pedig minél előbb és minél alaposabban. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Természetes, hogy a t. minister úr azokat, a miket mondtam, nem igen fogja concedálni, mert hisz ha ő abból a székből elismerné, hogy 30—40 gyönge főispánja van az országnak: ebből okvetlenül következnék, hogy azokat néhány hét alatt állásuktól tisztelettel föl is kellene mentenie. És különben is elég levén a baj, azt hiszem, hogy e kormány nem akar még ily újabb kellemetlenségbe belevágni. Minthogy azonban én nem vagyok hasonló helyzetben, a menynyiben az én nyilatkozataim nem kerülnek egyetlen főispánnak sem állásába: egészen szabadon, minden géne nélkül nyilatkozhatom e kérdésről. (*Halljuk!*)

A bevált, jó főispánokat leszámítva, én, ha úgy nagyban és egészben akarom őket osztályozni, háromféle főispánt ismerek. Vannak először nagyúri főispánok, kiknek egy része nem akar, más része ha akarna, sem tudna dolgozni és az administratio terén hasznos szolgálatot felmutatni. Hanem vannak, daczára annak, hogy ily ember áll az élén, jól administrált megyék is. A dolog megfejtése nagyon egyszerű: jó főispáni titkár van a főispán mellett.

Hol ily nagy-úr-főispán mellett a belügyminister jól eltalálta és kiváló főispáni titkárt tett melléje, ott az administratio — taliter, qualiter — meglehetősen folyik, de hol a belügyminister nem találta el a dolgot és gyenge főispán mellé gyenge főispáni titkárt tett, ott azután tarthatatlan állapot van. Orvosszer gyanánt mindenesetre ajánlanám, hogy méltóztassék rendkivül ügyesen és körültekintően járni el a főispáni titkárok alkalmazásánál. Méltóztassék az ügyetlen főispánok mellé ügyes főispáni titkárokat tenni, az ügyes főispánoktól pedig az ügyes titkárokat elvenni; tessék ezeknek rossz titká-

Digitized by Google

rokat adni, azok boldogúlni és administrálni fognak ezekkel is. *(Derültség bal felől.)* Nem szeretném, ha ebben a kérdésben félreértetnék. Senki nálamnál jobban nem óhajtja, hogy az ország legnagyobb urai ne csak sporttal, ne csak politikával foglalkozzanak a főrendiházban, hébehóba nagy ritkán, hanem azután annál több szenvedélylyel vegyenek tevékeny részt az ország közigazgatásában is. Hiszen szinte magától értetődik, hogy a kit az isteni gondviselés oly kiváló sorsba helyezett, hogy saját megélhetésével, saját anyagi gondjaival nem szükséges törődnie, hogy az szabad idejét vagy legalább szabad idejének egy részét fordítsa polgártársai, fordítsa a köz javára. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Én nem óhajtom, hogy ezek az urak ne vegyenek részt, ellenkezőleg szeretném, ha még többen lennének, hanem méltóztassék tőlük határozottan és erélyesen követelni, hogy azután ne csak e méltóságot viseljék odalenn a vármegyében, hanem dolgozzanak is. Dolgozzanak vagy menjenek dolgukra. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Másodszor vannak azután ilyen magamforma sem egészen kicsiny és nem nagyúr-főispánok. Talán ezek között a ténsurak között vannak még a legjobbak, de ezek között is vannak bizony nagyon gyarlók. Egy részük csak azért szolgál, mert arra a 4—5000 forintra rá van szorúlva; másik részük, mely a 4—5000 frtra nincs rászorúlva, sőt ugyanannyit elkölt e főispánságra, az szolgál azért, mert restel ténsúr lenni: esetleg valami hiba van az ősök körül, a kamarásság útján nem lehet méltóságos úrrá, gondolja, legegyszerűbben lehet hozzájutni a méltóságos címhez, ha az ember elvállalja valamelyik vármegye főispánságát.

Ezek között is van azután nagyon sok ember, a ki tud, de rest dolgozni, a másik akarna dolgozni, az meg mint kontár, sokkal többet árt, mint használ s gyakran a jó alispán működését megzavarja, zavarokat, rendetlenségeket csinál.

Végül van a főispánoknak egy harmadik osztálya; ezek az új, a modern, a democrata liberalis főispánok, a kik magukat már nem dignitásoknak, hanem egyszerű hivatalnokoknak tartják, kik majdnem hivatalos órákat tartanak, bent ülnek a bureauban és rendkivül feszesek. Ilyen nem sok van, de van egynéhány. Őszintén megvallom, hogy ez a classis nekem talán legkevésbbé tetszik és pedig azért, mert ezek kellő eredményeket produkálni nem képesek, mivel egyfelől nem rendelkeznek a szükséges és kellő tapintattal és igen sokszor egy idegen vármegyébe helyezve, nem ismerik a vármegyének specialis viszonyait és körülményeit, szóval nem birnak ott maguknak, évek során át sem, olyan positiot szerezni, a melyre egy főispánnak, hogy sikerrel működhessék egy megyében, múlhatatlanúl szüksége van. Elismerem, t. ház, hogy a classificatio, a melyet mondtam, meglehetősen szigorú, de azt hiszem, hogy igen sokan, a kik ismerik a viszonyokat, igazat fognak nekem adni a főispáni kar ilyetén megítélésében. Itt van kezemben a törvényhatóságokról szóló törvény, a melyben ugyan rendkivül kevés intézkedés tétetett épen a főispáni ügykörről, a mi körülbelül a dolognak legnagyobb baja, mert az illetők maguk sincsenek tisztában az iránt, hogy mit kell tenniök, mit nem, de vannak benne mégis világosan körvonalozott teendők, a melyeket mindannyian tudhatnának és a melyeket szerintem legalább a legnagyobb pontossággal teljesíteniök kellene. A törvény 57. §-ában a következőket rendeli: *(Olvassa)* »A főispán megvizsgálja legalább egyszer évenkint úgy a központi, mint a kültisztviselők hivatalos eljárását és ügykezelését a helyszinén.« Egészen biztosan állíthatom, hogy nem egy, de sok főispán évek hosszú sora óta nem tett eleget a törvény ezen rendelkezésének. Egy pár évvel ezelőtt volt szerencsém épen ezen szakaszt illetőleg a megyegyűlésen meginterpellálni egy főispánt és ő egész bűnbánóan bevallotta, hogy ő bizony megfeledkezett erről a szakaszról és 3—4 év óta nem fordúlt meg egyetlenegy külhivatalban sem, de ne csináljunk ezekből nagy dolgot, majd ezentúl szorgalmasabb lesz. A törvény továbbá azt mondja: *(Olvassa)* »Ezenfelül egyes községekben is megtekinti a hivatalos eljárást és ügykezelést és a tapasztalt hiányok megszüntetése iránt az illető hatóságok útján intézkedik.« De egyes főispán nemcsak hogy a főszolgabírói hivatalokat nem vizsgálja meg pontosan, de pláne, hogy a községig leereszkednék és épen ott, a hol a legnagyobb bajok vannak, a községekben, a hol a legamabilisabb confusio uralkodik, a hol a községi vagyonról sehol leltárak nem léteznek, a hol azok egészen magukra a túlságosan elfoglalt községi jegyzőkre, legtöbb esetben kellő intelligentiával nem biró községi bírákra vannak bizva, épen ott nem igen szokott megfordúlni sem szolgabíró, sem álispán, sem főispán. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Én tehát egész tisztelettel kérem a t. belügyminister urat, méltóztassék a főispán urakra egy kissé rájuk recsegtetni, megírván nekik kereken és határozottan, hogy legalább azt, a mit a törvény kötelességükké tesz, a leghatározottabban méltóztatik tőlük megvárni. S ha esetleg a minister úr értesülne arról, hogy az egyik vagy a másik elmulasztotta ezen kötelességét, legyenek készen rá, hogy 8 nap alatt állásuktól fel fognak mentetni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Nem kívánom hosszasabban igénybe venni

Digitized by Google

a t. ház figyelmét, megköszönve eddig nyilvánított szíves türelmét, egyszerűen befejezem felszólalásomat. Még pedig befejezésül most jut eszembe, a mint rátekintettem, kiváló örömemet kell nyilvánítanom azon nyilatkozat fölött, melyet a túloldal egyik t. tagja, Miklós Gyula t. képviselőtársam mindjárt a vita első napján tett. A t. képviselő úr ugyanis arra kérte a kormányt: szabadítsa fel a közigazgatást mindennemű pártpolitikai befolyás alól. Nagyon sajnálom, hogy t. barátom ezen kérését csak most, a választások után egy évvel tette és nem inkább egy évvel a választások előtt intézte a volt kormányhoz, a melynek mindig támogatóihoz tartozott; *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* mert addig Magyarországon a közigazgatás jó és megbízható nem lesz. Ne tűrje tovább, hogy a főispánok politikai kortesszolgálatokkal igyekezzenek maguknak érdemeket szerezni. Én végtelenül örvendek, hogy végre-valahára a túlsó oldalról is hallottunk ilyenforma nyilatkozatot. Mert élénk emlékezetemben van, hogy négy éven át, mikor mi ugyanezt állítottuk ezen és a szomszédos padokról, a szabadelvű párt mint egy ember förmedt föl, hogy ez rágalom: nincs kortes főispán.

De hogy korteskedtek a főispánok, úgy látszik, e tekintetben nekünk volt igazunk, mert különben Miklós Gyula t. képviselőtársam semmi esetre sem hozta volna föl ezen kérdést. Magától értetődik, hogy ezen kérdéséhez hozzácsatlakozom s magam részéről is kérem a belügyminister urat, hogy Miklós Gyula t. képviselő úr kívánságának minél előbb és minél teljesebb mértékben tegyen eleget.

A mi különben magát a költségvetést illeti, azt el nem fogadom. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Horváth Ádám jegyző: Veres József! *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Veres József: T. ház! Terényi Lajos t. képviselőtársunk imént elhangzott beszéde engem arról győzött meg, hogy benne igen nagy a feledékenység és önmegtagadás. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Ha beszédében nem hivatkozott volna épen Békés vármegyére, a melyből ő is, én is képviselők vagyunk, talán én sem szóltam volna az ő szavaihoz, de miután ő azt egyik bizonyítékúl hozta fel, ne vegye tőlem rossz néven, ha ugyanazon bizonyítékot magam is felhozom. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)*

Mikor Békésmegyében a munkás zavargások lefolytak, a volt ministerelnök gr. Szapáry Gyula itt a képviselőházban jelentette ki, hogy Békés vármegyében akkora a corruptio, hogy annak párja talán az egész országban nincs és hogy a hivatalnoki kar, a mint ő személyesen meggyőződött, nem áll hivatása magaslatán *(Igaz! a szélső baloldalon.)* s abban az időben Békés vármegyének Terényi Lajos képviselő úr volt a főispánja. Én teljességgel nem akarok ítéletet mondani, mert szakember ebben a dologban nem vagyok, hogy igaza volt-e a ministerelnök úrnak vagy sem, hanem azt tudom, hogy azon nyilatkozat után, az első megyei közgyűlésen, a mikor a megyei közönség, mesterségesen e vagy igazán, fel akart jajdúlni: az egyetlen, a ki a ministerelnök úr védelmére felállott, megint Terényi Lajos képviselő úr volt. Ő védelmezte mint érthetőt és elfogadhatót, a ministerelnök úr ezen eljárását. Hogy a t. képviselő úrban igen nagy a feledékenység, mutatja az, ha elgondoljuk, hogy hány sikkasztási ügyet húztak el esztendőkön át Békés vármegyében, úgy, hogy csak hosszú esztendők múlva derültek ki a sikkasztások; hány jegyző és tisztviselő került börtönbe csak a legutóbbi időkben is; hány öngyilkosság volt a tisztviselők közt. És ha ő, mint akkori főispán, ezekről tudott, ha ő, mint a tisztujításnál elnöklő főispán, a ki a jelölésbe úgyszólván döntőleg avatkozott be, mégis azt mondja, hogy a közigazgatás állapota a mellett bizonyít, hogy az eddigi rendszer jó volt: akkor én e felett csak csodálkozásomat tudom kifejezni. Különösen, ha még hozzágondolom, hogy ők, t. i. a tisztviselői kar arról a kiütött munkászavargásról, melyről hibásan beszélt Ugron Ákos t. képviselőtársam, már februárban tudtak, hiszen a gazdasági egylet jegyzőkönyvei tanúskodnak róla, hogy ők már korán kérték az alispán és a közigazgatási hatóságok beavatkozását és még sem tudták megakadályozni, mégis katonai erőt, zsandárhatalmat kellett igénybe venni. Ha mindezek koronájául odagondolom, hogy 1891. óta kormánybiztos van ott a vármegyében, mert hiszen teljességgel nem lehet a kormány részéről a kormánybiztos kiküldését a tisztviselői kar iránti bizalmi szavazatnak tekinteni: *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* akkor, t. ház, csodálkoznom kell e felett.

Azt is mondja a t. képviselő úr, hogy ha a főispánok élni akartak volna hatalmukkal, nemcsak ő volna itt a kormánypárti padokon azon vármegyéből képviselő, hanem talán többen is volnának. Erre nézve az az észrevételem, hogy ha a főispánok ilyen hatalommal élnek, törvénytelenül szerzett hatalommal élnek, mert a főispánnak nem lehet feladata a képviselőválasztásokba befolyni. De meg Békés vármegye népe nem olyan, hogy azt ez vagy az a főispán kénye-kedve szerint vezethesse. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Három-négyezer választó egy-egy kerületben, vagyonilag tehetős, gondolkozásában — mert irodalommal és hírlapok

Digitized by Google

olvasásával foglalkozik — felvilágosúlt, a tisztviselői kartól majdnem minden tekintetben független, sőt őszintén megmondva a tisztviselői kar iránt igen bizalmatlan és ha a tisztviselői kar ajánl valakit, annak eo ipso meg kell buknia: *(Derültség a szélső baloldalon.)* igen természetes, hogy egynél többet nem tudtak behozni. *(Igaz! a szélső baloldalon.)*

Hanem hogy a közigazgatás nálunk nemcsak Békésmegyében, hanem az egész országban milyen, arra nézve jelentéktelennek látszó, de mégis igen jellemző esetet vagyok bátor felemlíteni. *(Halljuk!)* Az ünnepek előtti egyik utolsó ülésen említettem, hogy a belügyministerium az olvasó-körök alapszabályait nem látja el a helybenhagyási záradékkal, azon mentséggel, hogy a Békésben uralkodó rendkivüli viszonyokra tekintettel nem láthatja el. Ugyanakkor azt mondottam, hogy az egyik községben, a hol mégis szerettek volna ily olvasó-egyletet alapítani, készebbek az illetők most már felvenni a szabadelvű pártkör czimét, csakhogy megkaphassák az engedélyt, mert a megyei hivatalnokok azzal biztatták, hogy megkapják. Azóta az engedély megérkezett *(Nagy derültség a szélsőbalon.)* s ugyanaz az olvasó-egylet, ugyanazon egyének, kik azelőtt »olvasó egylet« czíme alatt kétszer kérték az engedélyt és nem kapták meg, mikor oda bigygyesztették czímnek azt, hogy »szabadelvűkör«, ugyanazon hivatalnoki karral az engedélyt megkapták. *(Derültség a szélsőbalon.)* Az ember okvetlenül kérdezi, hogy mi lehet ennek az oka, mert a meg nem erősített egylet alapszabályai közt a körnek czélja is szépen volt meghatározva *(olvassa)*: Czélja: »Hasznos olvasmányok és közhasznú eszmecsere által az ismeretben való szellemi gyarapodás és tisztességes szórakozásra alkalom nyújtás. Tagja lehet vagyoni, társadalmi és vallásküloubség nélkül minden feddhetetlen előéletű, becsületes, önálló honpolgár.« Ezen alapszabályra engedélyt nem kaptak. *(Több hang jobb felől: Mikor volt az?)* A mult év őszén adták be kétszer a kérvényt. Az engedély megtagadásából tehát az következtethetné az ember természetes, közönséges, polgári észszel, hogy az akkori belügyminister gondolkozása szerint hasznos olvasmányokkal, közhasznú eszmecserével, ismeretben való szellemi gyarapodással ne törődjék az a nép, *(Derültseg a szélsőbalon.)* hanem mentül butább lesz, annál vezethetőbb.

Thaly Kálmán: Ferencz császár is így akarta!

Veres József: De már most viszont azt kérdezzük, hogy egy ily czélú egylettől az engedélyt megtagadni szabadelvű eljárás-e? Azt hiszem, mindegyikünk érdekében áll, hogy népünk közhasznú eszmecseréhez szokjék, tisztességes szórakozásra alkalmat nyújtson s hogy olvasgatások által magát művelje. Ebben én veszedelmet látni nem tudok, csak akkor, ha a nép előtt olyasmit akarunk eltitkolni, a mire nézve bizonyos szempontból kívánatos, hogy azt egyáltalában meg ne ismerje; de a józan gondolkozású népnek alkalmat adni további önművelésre, az hiszem, hazafiúi és culturalis és emberi feladat. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Mikor a belügyminister ez egylet alapszabályait kétszer visszavetette, azt az intést kapták, hogy talán más czím alatt megkapják a megerősítést, a mire ugyanezen alapszabályokat egy pár szó megtoldásával ismét felterjesztették. E pár szó ez: Czíme: Szabadelvű-kör. A czélt így határozták meg: »A hazaszeretet ápolása« s a többi maradt a régi. *(Nagy derültség.)*

Hát, t. ház a hazaszeretet ápolására csak szabadelvű kört lehet alapítani? Ha ugyanazon emberek, a kik ellen még csak azt a nagyon sokszor előrángatott nemzetiségi okot sem lehetett előhozni, mert tősgyökeres magyar községről volt szó, azelőtt nem kaptak engedélyt az olvasó-egyletre, de ha beleteszik az alapszabályokba, hogy »a hazaszeretet ápolása« és hogy most már szabadelvű pártkör leszünk, azt megkapják: önkénytelenül azt gondolja az ember, hogyha valaki szabadelvű, akkor egyletet kell alakítania a hazaszeretet ápolására, különben fogyatékos lesz nála a hazaszeretet *(Derültség a szélsőbalon.)* s okvetlenül keressük az okát annak, hogy egy-egy ily törekvő faluban miért nem lehet egyletet alakítani? Előbb a belügyministerium válasza az volt, hogy azért nem enged olvasó-egyletet alakítani, mert egy községben elég egy. De utóvégre ahhoz a belügyministeriumnak semmi köze sincs, hogy egy község lakosai hány egyletet alakítanak, mert egy másik békésmegyei községben csakugyan kivételes állapotok vannak, de nem a népnél, hanem a kormánynál, mondom, egy másik községnél állítólag azért nem erősítették meg az alapszabályokat, mert egy tagnak évenkint 1 frt 50 krt sok lesz fizetni, tehát ne költekezzenek, hanem nyugodjanak meg az eddigi állapotban. Mi köze a belügyministernek ahhoz, hogy menynyit fizet mindenki és hogy egy vagy két olvasó egylet létezik-e a faluban? De hogy nem ez volt az igazi ok, azt mutatja az, hogy épen Új-Kígyóson, ahol a mint a multkor bátor voltam főlemlíteni, egy olvasóegylet sincsen, még sem erősítették meg az alapszabályokat, pedig a plébános, a káplán, a jegyző, a kúrátor, az orvos lett volna a tisztviselői kar. De mert Békésmegyében még kivételes állapotok uralkodnak: az sem volt az igazi ok, hogy egy községben elég egy olvasó-egylet. Most megerősítették az alapszabályokat, mert a hazaszeretet fejlesztését vették

Digitized by Google

be. Részemről azt természetesen nem tartom a szabadelvű párt privilégiumának, hogy a hazaszeretet csak az ő pártköreiben lehet meg; azt sem tartom oknak, hogyha bizonyos függetlenségi egyének kormánypárti kört alakítanak, akkor külön-czélúl kell bevenni a szabályokba azt, hogy a hazaszeretetet náluk ápolni kell. Azt sem tartom egészen czélszerűnek, hogy oly községben, a melynek a népe függetlenségi, így erőltetve, törvénytelen és czélszerűtlen úton-módon alakítanak szabadelvű pártkört, mert akkor csakugyan visszavonást visznek be a népnek a körébe, a mely azelőtt meglehetős egyértelemben élt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A visszavonást azért említem meg, t. ház, mert azt nem tartom hibának, sőt óhajtanám, hogy népünknek minél nagyobb része józanúl, higgadtan foglalkozzék a közügyekkel. Bár csak minden községben volnának a különböző politikai pártok szerint tisztességes vitatkozások és különféle egyletek! De hiszen itt nem a szabadelvű pártiak állottak össze, hiszen maguk a tisztviselők mind függetlenségi pártira szavaztak a legutóbbi választásnál is. Épen azért két lehetőség van, vagy megmaradtak ezek függetlenségieknek, a minők voltak azelőtt is; vagy pedig csakugyan szabadelvű pártiakká lettek. Természetesen szabadságában áll mindenkinek időközben nézetét változtatni; de hogy a legutóbbi képviselőválasztás óta, a mikor ezek rám, mint függetlenségire szavaztak, mi tette őket szabadelvűekké, mi vitte őket át a kormánypártba: azt én csakugyan fel nem foghatom, ha csak nem Klapka temetése, ha csak nem a Hentzi-szobor megkoszorúzása? Én azonban az ilyennek még csak feltevésével sem akarom azokat az embereket megsérteni. *(Helyeslés szélsőbal felől.)*

Jelentéktelen dolognak látszik ez, de igen jellemző. Most már a nép, de különösen annak a vármegyének a népe megtudja, hogy ha művelődni akar, kormánypártivá kell neki lennie és csak úgy alkothat olvasó-egyletet. Ugyan mit gondol most a kormány eljárásáról az, a ki tudja, hogy ha közönséges pártonkivüli, tehát semleges, tisztán culturalis egylet van alakulóban, akkor nem engedélyezik az alapszabályt, de ha kormánypártivá lesz, akkor megengedik azt neki. Most is az a felfogás a nép között a politikáról, hogy az az urak hunczfutsága; hát még ha ilyen dolgok jönnek közbe, nem erősödik e az meg még inkább ebben a felfogásban? Ha pedig a t. kormány azért erősítette meg a legutóbbi alkalommal azt az alapszabályt, mert eltér az előbbi módtól, akár a mostani t. belügyminister úr — a kiről felteszem, hogy megerősítené vagy talán már ő is erősítette meg — akár elődje tette, mindenesetre az előbbi belügyi igazgatásra nézve ez nagyon jellemző, hogy még az ilyen semleges olvasó-egyletektől is félt — a mit különben odalenn annyira vittek, hogy a házak előtti, falun szokásos, kis padokat is bevitették, hogy az embereknek ne legyen alkalmuk egymással tanácskozni. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Ha most már hajlandó a t. belügyminister úr megerősíteni az ottani olvasó-egyletek alapszabályait, ezt annak jeléül veszem, hogy felfogása szerint is a kivételes állapotok ebben a megyében megszüntek. Ha ez így van, méltóztassék egy lépéssel tovább menni és a kormánybiztosi állást, a mely szintén a kivételes állapotokra vonatkozott, szintén megszüntetni, a mint azt az előbbi és mostani kormánybiztos, meg az egész vármegye gyűlése, meg az ottani közvélemény szintén feleslegesnek tartják.

Azért tartom én ezt igen jellemzőnek és lényegében igen fontosnak, mert a népnek politikai gondolkozására nézve igen káros hatással lehet az ilyen eljárás. Elvmegtagadásra, képmutatásra kényszeríti az azt az egyszerű embert, hogyha ő valamely czélját el akarja érni és ezt én fontosnak tartom épen a parlamentarismus tekintetéből, a miről a mult időkben ebben a képviselőházban annyit hallottunk. Nézetem szerint a parlamentarismust nem itt mentjük meg a képviselőházban; ez annak a fának csak a lombja; a parlamentarismusnak a gyökere ott van a népnél. *(Úgy van! szélsőbal felől.)* Ha azt a népet így rongálják, így kényszerítik a képmutatásra, elvtagadásra és törvénytelen eszközök használatára, akkor nálunk soha tiszta parlamentarismus nem lesz. *(Igaz! Úgy van! szélsőbal felől.)* A parlamentarismusnak megmentését ott kell kezdeni a népnél és az igaz parlamentaris érzést ott kell fejleszteni, ott a szabad véleménynyilvánítást, a törvényes jogok szabad gyakorlását. A ki a parlamentarismust épségben és teljességben akarja megtartani, kezdje ott a népnél, a szavazatok összeírásánál, folytassa az igazolásnál és akkor egészséges parlamentaris életet fogunk itt tapasztalni. *(Úgy van! szélsőbal felől.)* A mi ezt a kérdést illeti, azokhoz, miket az előbbi vita alatt több képviselő felhozott, egyet vagyok bátor hozzátenni. Igen sürgősnek, szükségesnek és fontosnak ismerem mindazt, a mit a választási törvényre és a kerületek új beosztására nézve mondtak; mert tényleg ebben épen az Alföld magyar népe húzza a legrövidebbet. *(Igaz! Úgy van! szélsőbal felől.)* A census kiterjesztése helyén volna, de nézetem szerint ez nem vagy legalább teljesen nem fog czélhoz vezetni a most dívó központi helyen való szavazás mellett. Hiába adjuk meg a polgároknak a szavazási jogot sokkal nagyobb számban, ha a választók 8—10 mértföldnyire vannak a választóhelytől, a hova teszem a téli választás

Digitized by Google

idején az Alföldön teljes képtelenség odajutni. Ilyképen a szavazási jog nem egyforma, mert a helyben levőre nézve nagyobb a lehetőség arra, hogy a választási joggal éljen, mint a 8—10 mértföldnyi levőre nézve. Épen azért kívánatos a szavazás decentralisatioja; az, hogy egyes községekben történjék a szavazás és ha igazán akarjuk, hogy a népnek a jogot megadjuk, még pedig olyformán, hogy azt szabadon és egyenlő feltételek mellett gyakorolhassa. *(Helyeslés szélsőbal felől.)* Minthogy pedig saját megyémben azt tapasztalom, hogy a kormány közigazgatási tisztviselői a közigazgatási eljárásban a törvényességet még most sem tartják szem előtt és nem tesznek meg mindent, a mit megtehetnének és ez irányban meg kellene tenniök: a költségvetést nem szavazom meg. *(Helyeslés szélső bal felől.)*

Horváth Ádám jegyző: Helfy Ignácz!

Helfy Ignácz: T. képviselőház! Előre is kijelentem, hogy nem szándékozom a belügyi tárcza költségvetésének egyes részleteivel foglalkozni s hogy nem szándékozom foglalkozni még azon kérdésekkel sem, a melyeket egyik-másik oldalról érintettek; felszólalásomnak egyedüli czélja az, hogy constatáljam az eddig lefolyt vita után és annak folytán előállott új helyzetet és hogy abból levonjam a következtetést a jövőre. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tagadhatatlan, hogy az igen tisztelt belügyminister úrnak a szombati napon itt elmondott beszéde fordúló pontot jelez belügyi kormányzatunkban, mert sem okom, sem jogom azt feltenni, hogy a t. belügyminister úr nem fog komolyan azon igyekezni, hogy beváltsa a tettek terén azt, a mit szavakkal kilátásba helyezett. A fordúló pont beállását különösen a t. minister úrnak néhány kijelentésében és még inkább egy pontnak mellőzésében találom. Nagy örömmel hallottam a t. minister úrtól, hogy minden tétovázás nélkül kijelentette, miszerint engedni fog annak, a mit az ellenzék már régóta óhajtott, hogy mielőtt a közigazgatás reformálásához hozzáfogunk, mindenekelőtt teremtsük meg a szabadságbiztosítékokat vagyis az úgynevezett garantialis törvényeket. Constatálhatnám ezzel az ellenzéknek, és különösen az ellenzék ezen részének egy nagy győzelmét, mert azon két törvényjavaslat elsejét, a közigazgatási bíráskodásra vonatkozót, erről az oldalról már 25 év előtt hangoztattuk és azóta folyton, minden alkalommal ismételtük. De nem kérdem én azt, hogy kié az érdem, örömmel constatálom, hogy végre-valahára oda jutottunk, hogy ez az eszme annyira megérett, hogy maga a kormány ígéri az életbeléptetést.

Örömmel vettem tudomásúl azt is, hogy a t. belügyminister úr a közigazgatási reformnak művét nem a tetején akarja kezdeni, mint elődje, hanem ott, a hol annak alapja van: a községek rendezésénél. Itt is hivatkozhatom arra, — és kell már saját igazolásom végett is hivatkoznom reá, hogy 1891-ben, mikor itt az a nagy közigazgatási vita folyt, ez volt egyik kifogásunk, egyik főérvünk, hogy lehetetlenség komolyan beszélni közigazgatási reformról a nélkül, hogy ismernők a kormány szándékát a községek rendezéséről. mert hiszen az administratio ellen országszerte felmerülő panaszoknak legalább is 70%-a épen a községi administratio rossz volta ellen van intézve. *(Úgy van! bal felől.)* És most, miután megvolt a t. belügyminister úrban a bátorság és nyiltság bevallani azt, hogy nemcsak akkor nem lehetett volna azt komolyan szóba hozni, de hogy ma sem volna abban a helyzetben, hogy rögtön hozzáfoghasson, mert hiányzik a legszükségesebb materialé, melynek alapján azt a törvényt meglehessen csinálni, hiányzanak a statisztikai adatok a legfontosabb kérdésre, a községek háztartására nézve; és most, ha ezt meggondoljuk, remélem, hogy utólag legalább azok, kik úgy a házon belül, mint a házon kivül, 1891 nyarán, nekünk keserű szemrehányásokat tettek azért, hogy azon törvények létrehozását megakadályoztuk, be fogják ismerni, hogy nagy szolgálatot tettünk az országnak, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy megakadályozzuk azt, hogy oly könnyelműen belemenjen a ház egy oly törvényjavaslat megalkotásába, mely a nemzet egész életére kihat. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ne méltóztassék a t. belügyminister úrnak visszariadni, ha egyik-másik oldalról azt hallja vagy olvassa, hogy némely részről nem helyeslik azt a nyiltságot; remélem, hogy folytatni fogja azt az utat, melyet magának választott, folytatni fogja az ország érdekében, de saját érdekében is. Szerintem egy ministernek nem az a feladata, hogy azon igyekezzék, hogy minél tovább maradjon a ministeri széken, hanem ha komoly férfiú, akkor az kell, hogy képezze feladatát, hogy ha majd elhagyja a ministeri széket, azt tisztességesen, nyugodt lelkiismerettel és dicsőségteljesen tehesse és még akkor is, ha szándékait keresztülvinni nem bírta, mondhassa: nemes szándékaim voltak, azokat keresztülvinni nem bírtam, tehát visszatérek oda, a honnan jöttem. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Örömmel hallottam a t. minister úr beszédében, hogy a közigazgatás közül a legnagyobb súlyt közegészségügyünkre fekteti. Tökéletesen igaza van. Ez az állapot ma már Magyarországon oly égető szükséggé vált, hogy ott a baj orvoslásával késni nem szabad. Helyesen mondta tegnap gr. Apponyi Albert t. barátom, hogy itt a nemzet legbecsesebb kincséről, az emberi tőké-

Digitized by Google

ről van szó, mely drágább minden egyébnél. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igaz és erre nézve ne ámítsuk magunkat, a közegészség nem tisztán administrativ, hanem eminenter pénzügyi kérdés és ha a törvényhozás komolyan el van határozva arra, hogy közegészségügyünket gyökeresen gyógyítsa, akkor el kell határozva lennünk, hogy e czélra nagy összegeket fogunk áldozni. Hiszen nevetséges az az összeg, mely e czímen költségvetésünkben szerepel. Jól tudom, hogy ez nem foglalja magában mindazt, a mit Magyarország közegészségügyére költ, mert ott vannak a városok és megyék is. Sajnos, hogy az ezek által elköltött összeget összeszámítani nem tudjuk, mert, fájdalom, nálunk csinálnak statisztikát sok haszontalan dologról is, de épen a legsürgősebb és legfontosabb dolgokra nézve statisztikai adatokat nem találunk sehol. Régóta tagja vagyok a képviselőháznak és meglehetősen jártas vagyok budgeteinkben, de azokban nem voltam képes adatokat találni, a melyekből összeszámíthattam volna, hogy Magyarország összesen mennyit költ közegészségügyére.

Nevetséges összeg — mondom — az, a mi költségvetésünkbe bele van állítva, különösen ha összehasonlítjuk más országok hasonló czélra szánt költségeivel. Csak egyetlen egy adatot idézek e tekintetben. *(Halljuk! Halljuk!)* Olaszország olyannyira bővelkedik jótékony intézetekkel, kórházakkal, hogy egy híres sociolog a felett kezdett töprengeni, hogy vajjon nem szolgál-e ártalmára az olasz társadalomnak az, hogy ott a szegény ember születése első perczétől kezdve haláláig mások rovására élhet jótékony intézetekben. Abban az országban, a hol a társadalom oly óriási áldozatokat hoz jótékony intézetekre, hogy alig van városka, a melynek 2—3 kórháza nem lenne, maga az állam 1889-ben 32 millió francot költött közegészségügyi czélokra. És mielőtt e pontot elhagynám, engedje meg a t. belügyminister úr, hogy egy alázatos kérést intézzek hozzá a kórházakra vonatkozólag. *(Halljuk! Halljuk!)* E tekintetben oly állapotban vagyunk, hogyha az ember, a mint történt, jeles orvosokhoz fordúl s azt kérdi tőlük, hogy hány kórháza van Magyarországnak, arra nem kaphat feleletet, vagy ha elmegy az ember a kórházba magához az igazgatóhoz Magyarország bármely részében s azt kérdi, hogy mióta áll fenn az illető kórház, s hol vannak a könyvek, melyekből adatokat lehetne összeállítani, egyik kérdésre sem kap positiv választ. Remélem, hogy a fővárosban nem, de a vidék majdnem minden kórházában a könyveket s protocollumokat csak 1—2 évig tartják meg, aztán megsemmisítik. Hogy ez mily nagy fontossággal bir, röviden elmondom, hogy mily eset vezetett engem a kérdés tanulmányozására. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy olaszországi ügyvéd barátom hozzám fordult azzal a kéréssel, hogy találnék számára módot annak megtudhatására, hogy egy olasz ember, a ki a 30-as években Magyarországba jött és itt egy kórházban elhalt, mely kórházban és mely időben halt meg. Egy rendkivül nagy örökösödési per függ ettől, a mennyiben az az összeg deponálva van és erre az elpusztult emberre szállott volna. Most ezt az összeget nem adhatják ki a többi törvényes örökösöknek mindaddig, míg nincsen bebizonyítva, hogy a ki főörökös volna, az tényleg Magyarországon egy kórházban meghalt. Kezdtem keresni, de meggyőződtem róla, hogy alig van remény ennek kideríthetésére. Nehezen birtam összeállítani a kórházak létszámát. Nincsen történelmi adat arra, hogy melyik esztendőben alapíttatott a kórház. A melyikről pedig van is adat, a melyikről megtudtam, hogy a 30-as években már fennállott, azokról azt a tudósítást kaptam, hogy az illető könyvekre nehezen lehet szert tenni, mert azok megsemmisíttettek. Kérésem tehát a belügyminister úrhoz az, hogy miután igen fontos dolog az és előfordulhat olyan eset, a minőt felemlítettem, sőt fontosabb kérdések is lehetnek: méltóztassék intézkedni az iránt, hogy először is állíttassék egybe az összes létező kórházak statisztikája, lehetőleg hozzátétessenek az adatok, a melyek az illető kórház alapítására vonatkoznak, szóval a kórházak fejlődési története mellékeltessék és végre méltóztassék intézkedni az iránt, hogy legalább a főkönyveket legyenek kötelesek bizonyos évekig, pl. öt éven át ott tartani, öt év múlva pedig felküldeni a belügyministeriumba, a hol ezután egy kórházi levéltárat kellene szervezni, úgy, hogy bármely perczben meg lehessen állapítani azt, hogy a kórházakban ki és mikor halt meg.

És most, t. ház, áttérek arra az egy pontra, melyre én legnagyobb súlyt helyezek s a mely a legnagyobb örömmel tölt el, de a melyet a t. minister úr hallgatással mellőzött. S ez az, hogy egész jeles beszéde, melyet nagy érdeklődéssel hallgatott meg az egész ház, egy szóval sem említette a kinevezési rendszert s az államosításról sem beszélt, hanem előadta nyugodtan, objective, hogy mit tart ő szükségesnek a közigazgatás javítása szempontjából. És én azt hiszem, hogy ez a helyes út, a melyen haladnunk kell s csakis ezen az úton lehet is előrehaladni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A t. minister úr, mondom, egyetlen szóval sem említette ezt s a miket ő előadott a közigazgatás szempontjából, tény, hogy lehet és kell is azokat végrehajtani, de minden tekintet nélkül a rendszerre. Remélem és óhajtom, hogy a t. minister úr így folytassa és adja elő nekünk az administratio egyes ágait, mutasson rá ő

Digitized by Google

maga, a ki leginkább van abban a helyzetben, hogy ezt tehesse a létező bajokra s javasolja az eszközöket, a melyekkel meg akarja azokat gyógyítani: biztos lehet benne, hogy párt-különbség nélkül mindenki, még áldozatkészséggel is hozzá fog járulni, hogy üdvös munkáját elősegíthesse. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Csak rendszerről ne méltóztassék beszélni, hiszen a mi alkotmányunknak ez egyik legbecsesebb oldala, ez teszi ezer éves alkotmányunkat olyan drágává előttünk, hogy ez nem octroyalt alkotmány, hanem a nemzet életével egyidejűleg fejlődött s ezzel bebizonyította, hogy hozzá tud simulni a korszellem változásaihoz. Lehet ebbe az alkotmányba beleilleszteni mindent, a mi a nemzet életében ujonnan szükségesnek mutatkozik, a nélkül, hogy magához az intézményhez nyuljunk. *(Élénk helyeslés a szélső balldalon.)*

A t. minister úr majd meg fog arról győződni, ha tényleg meg lesz alkotva a közigazgatási bíráskodás, ha tehát az administrált polgár nem lesz kitéve annak, hogy politikai okokból személyi tekintetekből az ő igazát ki ne eszközölhesse, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* ha meg lesz alkotva a fegyelmi törvény, a mely a felelősséget fogja egyfelől megállapítani a tisztviselőre nézve, másfelől függetleníteni fogja őket azon körön belül, mely a tisztviselők állásához tartozik és különösen ha a községi rendezés régi intézményeinek szellemében lesz megalkotva, a mit a nép megért, a mely vérébe ment át és ha egyúttal méltóztatnék ugyanakkor vagy ha nem akkor, legalább utána, a választási törvényt is megalkotni, szóval ha elkövet mindent annak bebizonyítására, hogy az administratio önczél és nem politikai eszköz: *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* meg fog győződni a t. minister úr és a t. többség, hogy nem szükséges semmi új rendszerhez folyamodni, hanem hogy lehet régi alkotmányos intézményeink alapján annak keretébe beilleszteni mindazt, a mit a culturállam újabb fejlődése követel. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Tudom, hogy a t. minister úr sokat szeret olvasni, *(Halljuk! Halljuk!)* meglehet, hogy azt a művet is elolvasta, a melyre most fel akarom hívni a figyelmét. Ez az a hires belga tudósnak munkája. Laveleye. Le gouvernement dans la démocratie.

Ebben a munkában, a melynél jelesebb a mi tudományos irodalmunk terén az újabb időben egyáltalában nem jelent meg, a jeles tudós, a két vaskos kötetnek egyrészét kizárólag Magyarország alkotmányának szenteli ezen czím alatt: »Historie de la liberté en Hongrie«. Abban a munkában a jeles szerző figyelmébe ajánlja Európának a mi alkotmányunkat. Azt mondva a munka egyik passusában, hogy ajánlja még az iskolákban is a tanároknak, hogy a mikor buzdítani akarják növendékeiket nagy tettekre, ne hivatkozzanak nagy hadvezérekre, ne beszéljenek mindig csak a régi Rómáról és Görögországról, hanem idézzék egyik például a magyar népet, mind a mely ezer éven át bebizonyította, miként kell és miként tudja egy nép szabadságát megőrizni, ha az igazán össze van nőve lelkével. És midőn kutatja e tüneménynek okait — mert egyenesen historiai fenomenomnak mondja a mi fennállásunkat — rájő, hogy ellenállási képességünket kizárólag autonomiánknak, köszönhetjük, annak az automiánknak, melyet különösen a megyében fenn tudtunk tartani.

Ajánlom e tanúlmányt nemcsak a minister úrnak, hanem t. képviselőtársaimnak is a túloldalon. Ha mi tudtunk elismerést szerezni intézményeinknek a külföld előtt s különösen oly nagy gondolkozók előtt, mint a minő Laveleye volt, ne keressünk mindenáron módot arra, hogy e becses intézményeket szétszaggassuk és valami ismeretlennek kedvéért feláldozzuk.

A t. minister úr azzal fejezte be beszédét, hogy törekvése az lesz, hogy friss, egészséges szellemet hozzon az administratioba. Igen helyes; de én bátor vagyok a magam felszólalását azzal fejezni be, hogyha a minister úr el akarja czélját érni, méltóztassék jövendőbeli közigazgatási javaslataiba minél nagyobb mértékben belevonni az autonom elemeket, mert ez egyedüli útja annak, hogy a közigazgatásba igazán friss és egészséges szellemet vigyünk be. Mert méltóztassék elhinni, oly tisztviselői karral, mely — mondjuk — nagyrészt Baranyából megy kormányozni Vasba, vagy Árvából Esztergomba és viszont, általános érdeklődést, pezsgő életet a megyében előidézni nem lehet. Hiszen a megyének minden hibái daczára főerénye és ereje épen abban áll, hogy azoknak az embereknek, kik a megyét kormányozzák, lelke úgyszólván oda van nőve ahhoz a szülőföldhöz s ez az a szeretet, a mely magvát képezi nálunk a hazaszeretetnek, Ezen az úton méltóztassék haladni és akkor el fogja érni csakugyan azt a czélt, hogy közigazgatásunk fel fog virágozni és abban friss és egészséges élet fog pezsegni. Ennyit akartam mondani. *(Éljenzés bal felől.)*

Elnök: Szólásra többen vannak feljegyezve, ezért a tanácskozást ma nem folytatjuk, hanem folytatni fogjuk holnap; méltóztassanak azonban helyüket elfoglalni, mert vannak jeleteni valóim és javaslataim. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mint már jeleztem, holnap a mai nap napirendjével folytatjuk a tanácskozást és szerda lévén, természetesen interpellatiok is adathatnak be. Ezenkívül javaslom a t. háznak, hogy a naplóbíráló bizottságban egy hely üres lévén Bobula János képviselő úr lemondása folytán és

Digitized by Google

két hely a közigazgatási bizottságban Széll Ákos és b. Jósika Sámuel megszűnvén képviselő lenni, a holnapután, csütörtökön tartandó ülésben ezen két bizottság tagjainak megválasztása foganatosíttassék; azután méltóztassék hozzájárúlni, hogy a főszámszéki elnöki állásra a kijelölést a ház ugyanezen ülésben eszközölhesse. *(Helyeslés.)* Így tehát méltóztatik hozzájárúlni a holnapi napirend megállapításához, valamint ahhoz, hogy a holnaputáni ülés első tárgyai a választások legyenek, első sorban a bizottságoknál üresedésben lévő helyekre, másodsorban a főszámszéki elnök kijelölésére.

A kereskedelmi minister úr kíván szólani! *(Halljuk! Halljuk!)*

Lukács Béla kereskedelmi minister: T. ház! Van szerencsém egy törvényjavaslatot benyujtani a Svéd- és Norvégországokkal fennálló kereskedelmi és hajózási szerződés egy § ának módosításáról. Kérem azt a közgazdasági bizottsághoz utasítani.

Elnök: Méltóztatik hozzájárúlni? *(Helyeslés.)* Ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

A holnapi ülés napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor

137. ORSZÁGOS ÜLÉS

1893. évi január hó 18-án, szerdán

Bokross Elek, később B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Indítvány- és interpellatios könyv felolvasása. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása (belügyi tárcza). — Napirend. — Boda Vilmos interpellatioja a szegszárdi fogyasztási és italadó bérbeadása tárgyában a pénzügyministerhez. — Vörös János interpellatioja a belügyministeri levéltár nyilvánossá és hozzáférhetővé tétele tárgyában a belügyministerhez. — Horváth Ádám interpellatioja: a tiszti kinevezéseknél állítólag a Kossuth-nóta éneklése miatt mellőzött önkéntesek ügyében a honvédelmi ministerhez.

A kormány részéről jelen vannak: Hieronymi Károly, Lukács Béla és Szilágyi Dezső.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni. Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Perczel Béni, az azok ellen jelentkezőket Horváth Ádám jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a január hó 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, akkor az ezennel hitelesítve van.

Az elnökség részéről bejelentés nincs.

Fel fognak olvastatni a házszabályok értelmében az indítvány- és interpellatios könyvek.

Perczel Béni jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítvány-könyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik; ellenben az interpellatiós könyvben a következő bejegyzések vannak: 1893. január 13-án Boda Vilmos: a szegszárdi fogyasztási és italadó bérbeadása tárgyában a ministerelnök úrhoz, mint pénzügyministerhez.

1893. január 17-én. Vörös János: a belügyministeri levéltár nyilvánossá és hozzáférhetővé tétele tárgyában a belügyminister úrhoz.

1893. január 18-án. Horváth Ádám: a tiszti kinevezéseknél állítólag a Kossuth-nóta éneklése miatt mellőzött önkéntesek ügyében a honvédelmi minister úrhoz.

Elnök: A felolvasott interpellatiok annak idején elő fognak adatni.

Következik a belügyministeri tárcza költségvetésének folytatólagos tárgyalása.

Perczel Béni jegyző: Sporzon Ernő!

Sporzon Ernő: T. ház! Tulajdonképen a részleteknél akartam felszólalni, mert felszólalásom a budgetnek csak egy tételére vonatkozik, t. i. a betegápolás tételére; de miután a közegészségügy már bővebben tárgyaltatott és ez a kérdés ezzel szoros kapcsolatban áll, azt hiszem, megengedi a t. ház, hogy most elmondjam megjegyzéseimet. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk!)* Régi gravamene az már számos vármegyének, hogy betegápolási költsége évről-évre fokozódik, sőt

Digitized by Google

sok vármegye már abban a helyzetben van, hogy ezen nagy betegápolási költségeket elviselni nem tudja. Különösen a felvidéki vármegyék vannak ebben a helyzetben, úgy, hogy helyenkint 8—9 %-ra rúg ez a betegápolási költség. Történt e tekintetben számos felszólalás a házban is, de különösen a házon kívül, benyujtattak a képviselőházhoz kérvények számos vármegye és város részéről s daczára annak, hogy az az ügy talán 10 esztendeje mindig napirenden van, azelőtti időkben is szellőztetett, végleges megoldást ezen, mondhatom, igen egyszerű dolog nem nyert. Ha összehasonlítjuk a megyék betegápolási költségeire kivetett százalékot, azt az anomaliat találjuk, hogy némely vármegyének $^1/_2$ %-nyi betegápolási költsége mellett abból, a mi ezen $^1/_2$ %-ból befolyik, egy nagy alapja már jelenleg is készen van, a melyet felhasználni nem tud. Igy pl. Bihar vármegyének, Arad vármegyének, Csongrád vármegyének 60—70 ezer forintja áll rendelkezésére, a melyet, miután ápolási költségei igen csekélyek, nem is tud felhasználni, mert azt más czélra felhasználni nem lehet, ellenben, pl. Liptó, Árva vármegyében, mely 8—9 %-ot vet ki, ez sem elegendő, úgy, hogy pl. Liptó vármegye Budapest fővárosnak 106 ezer forinttal tartozik betegápolás czímén. Ha ezt ezen alapból akarná fedezni, még ha 50 %-ot vetne is ki, az sem volna elég. Végre-valahára tehát ezt a nagy anomaliát meg kell szüntetni és az aránylagosságot e tekintetben be kell hozni. Ha az ember a dolgot felületesen vizsgálja, igen természetes, hogy arra a conclusiora juthat, hogy miért fizessen aránylagos kivetés mellett az alföldi ember betegápolási költséget valamely felföldi megyei illetőségű ember után, mert rendes körülmények között azon törvény, a mely erre vonatkozik, t i. az 1875. évi III. t.-cz. úgy intézkedik, hogy minden vármegye fizesse a saját illetőségű egyéne után a betegápolási költséget a vármegyében meglevő alapból, De, t. ház, azon megbetegedési esetek, a melyek után ezen betegápolási költség fizetendő, nem nálunk, otthon fordulnak elő. Azok az emberek, a kik megbetegszenek, rendesen az alvidéken betegszenek meg, tőlünk pl. évenként 10—15 ezer ember megy le Mezőhegyesre. És igy nemcsak azt a kárt szenvedjük, hogy a munkáskéz hiányában a napszám évről-évre emelkedik, mert ők odalent segítik az Alföld bő termését betakarítani, a hasznot tehát az Alföld húzza és nem mi, a minek az lenne a következése, hogy a ki a hasznot húzza, az viselje egyúttal a károkat is; de az általános teherviselés és az osztó igazság elvénél fogva is egy országos betegápolási alapot kell létesiteni és ebből az egész ország betegápolási költségeit fedezni. *(Általános helyeslés.)* Én, t. ház, utána jártam az adatoknak, a melyek a belügyministerium birtokában vannak, a belügyminister úr szíves előzékenységgel rendelkezésemre bocsátotta az adatokat és én ezekből kiirtam, hogy hány város és megye irt fel az iránt, hogy ez az ügy országosan rendeztessék. Ha megengedi a t. ház, felolvasom ezek neveit, hogy lássuk, hogy az országnak egy jó része e mellett van, *(Halljuk! Halljuk!)* A megyék a következők: *(olvassa)* Abauj-Torna, Árva, Bars, Bereg, Besztercze-Naszód, Borsod, Esztergom, Gömör és Kis-Hont, Győr, Heves, Hont, Kolozs, Komárom, Krassó-Szörény, Liptó, Máramaros, Maros-Torda, Moson, Nógrád, Nyitra, Pozsony, Sáros, Sopron, Szepes, Szilágy, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos, Trencsén, Turócz, Udvarhely, Ugocsa, Ungvár, Zemplén, Zólyom, összesen tehát 28 törvényhatóság. Azután következő városok: Budapest, Győr, Kecskemét, Kolozsvár, Komárom, Pécs, Selmecz- és Bélabánya, Szatmár, Szeged, Székesfehérvár. Tehát összesen 10 törvényhatósági joggal felruházott város.

Ez tehát oly dolog, a melylyel komolyan kell foglalkozni és a melyet tovább halasztani nem lehet.

Már a mult évi költségvetés tárgyalása alkalmával Kubinyi Árpád t. képviselőtársam felszólalt ez ügyben és felhozta részben ugyanezen indokokat, melyeket most én mondtam el. Az akkori ministerelnök, mint belügyminister igéretet is tett a tekintetben, hogy belátja, mikép ezen dolog rendezése szükséges és többek között 1892. április 25-én tartott beszédében a következőket mondta. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem olvasom fel az egész beszédet, csak az erre vonatkozó pontot. *(Olvassa):* »Ezen acut jellegű bajoknak gyors és jó orvoslása feltétlenül szükséges. És én e megoldás módjára nézve a jövő évi költségvetés alkalmával szándékozom a javaslatot előterjeszteni.« Tehát most lett volna már az ideje a törvényjavaslat beterjesztésének.

Madarász József: Miért kergették el?!

Sporzon Ernő: Hogy miért nem terjesztetett be, majd erre is rátérek beszédem folyamán, »A mi magát a dolog érdemét illeti, a betegápolás szervezése általános felfogás szerint okvetlenül szükséges és épen azok az aránytalanságok, a melyeket az imént jeleztem, hogy vannak egyes gazdag megyék, a melyek $^1/_8$%-ot fizetnek, míg más szegényebb megyék 9%-ot fizetnek, tovább fenn nem tarthatók«.

Hogy mióta foglalkoztatja ezen kérdés a törvényhozást és mióta fekszik a ministerium előtt, erre nézve szintén igen jellemző a volt ministerelnök beszédének következő része: »Emlékszem még, midőn első ízben voltam belügyminister« — a 70-es évek elején — »hogy már akkor is az volt a nehézség és azért nem téte-

Digitized by Google

tett az ügy országossá, mert aggodalmak voltak az iránt, hogy a szegénységi bizonyítványok kiállításánál nem járnak el a kellő szigorral« — no ezt elegendő oknak tartom — »és ott visszaélések követtetnének el. Az administratio szervezése alkalmával, midőn az ezen ügyekkel foglalkozó közegek állandó, szoros felügyelet alatt lesznek, azt hiszem, ezen baj is orvoslást fog nyerni és általában a betegápolás kérdése kellő megoldásra fog jutni, a mi iránt annak idején előterjesztést tenni szándékozom«.

Itt vagyunk tehát az administratio rendezésénél s azt hiszem, ideje lesz, hogy ezen dolog is rendeztessék. (*Igaz! Úgy van!*)

Engedje meg a t. ház, hogy a rendezésre nézve röviden elmondjam nézeteimet. (*Halljuk! Halljuk!*) Két igen egyszerű mód áll e tekintetben a törvényhozás rendelkezésére. Az egyik mód az lenne, hogy a ministeriumban központi betegápolási alap létesíttetnék s ebből a kórházakból beérkezendő betegápolási költségek jegyzéke szerint a költségek kiutalványoztatnának. Ezt azonban nehézkes dolognak tartom annyiban, a mennyiben a központi kezelés, különösen a pénzkezelés a ministeriumban mindig bizonyos nehézségekkel van összekötve, mert hiszen a központi állampénztárt kellene ezzel megbízni. E tekintetben tehát személyszaporítás és mindenesetre sok fölösleges munkára lenne szükség.

Ezt azonban egyszerűen el lehetne kerülni az által, hogy ezen költségek azon egyforma percent szerint, mely az egyes vármegyékre kivettetnék, a községi jegyzők, illetőleg előljáróságok által a községekben, közadók módjára és azokkal együttesen beszedetnének és az illető adóhivatalokhoz beszállíttatnának. Az adóhivatalnokoknak nagyon kevés dolguk lenne vele, mert azoknál nem lenne egyébre szükség, mint a főkönyvben egy új rovatra, melybe a befizetendő betegápolási költségek bejegyeztetnének. Ily módon tehát sem személyszaporításra nem lenne szükség, sem valami különös munkaszaporodás nem következnék be. Az utalványozás pedig igen egyszerűen történnék, azaz oly módon, hogy a kórházaktól a költségjegyzék beérkezvén a ministeriumba, az a költségeket az illető adóhivatalnál kiutalványozza, a mely azokat kifizeti. E tekintetben tehát semmi nehézség sem léteznék s azt hiszem, hogy miután ezen ügy már annyira érett és oly sokszor történt e tekintetben itt a házban is felszólalás és annyi kérvény érkezett be a képviselőházhoz: valóban ideje lenne, hogy megoldassék.

Én tehát igen ajánlom a t. belügyminister úrnak, méltóztassék ezen dologgal foglalkozni s ha lehet, a törvényjavaslatot mielőbb beterjeszteni.

Úgy tudom, hogy a törvényjavaslat már gróf Szapáry Gyula ministerelnök úr alatt készült s részben talán már készen is van, e tekintetben tehát nagyon kevés munkába kerülne azt revisio alá venni és a háznak beterjeszteni.

Különben a budgetet elfogadom. (*Helyeslés jobb felől.*)

Horváth Ádám jegyző: Márkus József!

Márkus József: T. ház! A belügyi tárcza költségvetésének tárgyalása alkalmával kiemelkedő mozzanatokként tüntek fel azon észrevételek, melyeket egyes szónokok s főleg maga a belügyminister úr a közegészségügy rendezésére nézve előadtak.

T. ház! Kétségtelen dolog, hogy ez az ügy rendkívül fontos s épen azért rendkívüli figyelmet is érdemel. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*) Ennek az ügynek rendezésére vonatkozólag nem lehet más útmutatás részünkre, mint az, melyet a szakemberek megjelölnek. Az kétségtelen dolog, t. ház, hogy a milyen hiba az, ha valamely helyen túlnépesedés áll be, vagyis ha valahol több ember születik, mint a mennyi ott megélni képes, ép olyan nagy baj az is, ha valahol a népesség folyton fogy. A szakemberek, kik ezen dolog minden részletét ismerik, kétségtelennek mondják, hogy a magyar alföld még egyszer annyi embert képes volna eltartani, mint a mennyi rajta él. Igy tehát a kormány egyik legfontosabb feladataként jelentkezik az, hogy ügyeljen arra, hogy az emberanyag ne fogyjon, hanem folyton szaporodjék. Már most arra nézve, hogy ezt képesek vagyunk-e elérni vagy sem, szintén a szakemberek adnak útmutatást. E tekintetben főleg a kormánypárt részéről kifejezést nyert az a nézet, hogy ezen egészségügyi bajok tulnyomó részén nem vagyunk képesek segíteni, mert ahhoz első sorban a nép jóléte, másodsorban a műveltség bizonyos foka, harmadszor pedig sok pénz szükséges.

Hát, t. ház, én azt hiszem, nincs a kormányzatnak fontosabb feladata annál, mint hogy erre az ügyre kellő súlyt helyezzen s a pénzt erre, bárhonnan kellő mennyiségben előteremtse. (*Helyeslés bal felől.*) Én nem osztozom azon resignálók nézetében, kik azt mondják, hogy ezen a bajon csak a természet segíthet, mert támaszkodom e tekintetben is a szakemberek véleményére, a kik bizonyosnak mondják azt, hogy az ú. n. ragályos betegségek terjedését meg lehet akasztani. Már pedig a legközelebbi multban ezek a ragályos betegségek nálunk a népet, ha nem is megtizedelték, de az emberanyagot nagy mértékben pusztították; így pl. a kolera. És hogy a szakembereknek erre nézve kétségtelen igazuk volt, kitűnik abból, hogy Hamburgból jött be a kolera és átugorva egész tartományokat, nagy városokat, befészkelte magát nálunk, a hol

Digitized by Google

a belügyi budget úgyszólván elenyésző csekély összeget vett fel ezen baj megakasztására. Kiszámíthatatlan azon kár, mely ebből az országra hárult. Megbénította az a kereskedelmet s általában minden téren az össztevékenységre zsibbasztólag hatott. *(Igaz! Igaz! bal felől.)*

Igaz, hogy ezen bajokat a belügyi kormányzat s főleg annak mostani kezelője, a t. belügyminister úr elismerte és igéri, hogy segíteni fog r jtuk. Ámde, t. ház, mi ebben nem nyugodhatunk meg. Megnyugodhatnánk csak akkor, ha azt látnók, hogy a t. belügyminister úr budgetjébe a baj elhárítására szükséges, vagyis annak megfelelő összeget vesz fel, de még ez nem történik, mi a t. belügyminister úr iránt, daczára minden igéretnek, bizalommal nem viseltethetünk és így költségvetését nem szavazhatjuk meg.

Azon resignationak, a mely némely képviselő felfogásában e bajokra nézve mutatkozik, legeclatánsabb bizonyítékát adta tegnap Terényi Lajos képviselő úr, a ki azt mondotta, hogy ezen bizony nem lehet segíteni, születik is ember, meg is hal s mentűl több születik, annál több hal meg. Eszembe jut ennél egy adoma. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyszeri huszár gyónásra kényszeríttetvén, azt mondotta regimentspaternek: Gyónásom a következőkből áll: loptam is, de adakoztam is, imádkoztam is, és káromkodtam is, öltem is, de a hol csak tehettem, erősen törekedtem arra, hogy ember szülessék; azt hiszem, atyám, rendben vagyunk, kérem a feloldozást. A regimentspater észrevette, hogy a t. vitéz úr nem áll feladatának magaslatán, erőteljes ember is volt, felemelkedett üléséből s azt mondta: Igazán quittek vagyunk, de a milyen a gyónás, olyan a feloldozás is, — és hatalmasan képen csavarintotta a vitéz urat.... Hát mindazon képviselő urak, a kik ez ügy fontosságát átérteni nem képesek és maga a kormány is, ha hasonló resignatiós nézetben van, vonják az adomából magára a következtetést, mely természetesen másban nem nyilvánulhat, mint abban, hogy bizalmat neki ez ok miatt sem szavazhatunk.

Lehetetlen, t. ház, hogy figyelmen kivül hagyjam beszédem folyamán Terényi képviselőtársunk előadásának némely részletét, melyet tegnap elénk tárt. A t. képviselő úr azon nézetnek adott kifejezést, hogy a csendőrség és a fegyver semmiféle szerepet nem játszik a választásoknál, mert hisz e rideg emberek nem képesek arra, hogy bárkivel is pactáljanak a korteskedés alkalmával. Hisz ezt nem is állította senki. Mi nem mondottuk sohasem, hogy a csendőrség és katonaság a választásoknál ezek irányítására, mint öntudatos tényező jelentkezik, hanem azt mondottuk, hogy felhasználtatnak és pedig arra, hogy azon banditafogások megvédve legyenek, a melyek előidézik azt, hogy nem a nép valódi akarata folytán jön némely képviselő úr a parlamentbe. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A t. képviselő úr védvén a főispánok működését, egy tévedésbe esett, nevezetesen azt mondotta, hogy mi, midőn a főispánok ellen egyet-mást felhozunk, contradictioba esünk; s felemlítette, hogy egyik ellenzéki képviselő kifogásolta, hogy a főispánok nem laknak székhelyükön, míg másokról azt mondta, nagyon is sokszor ott tartózkodnak. Hát a t. képviselő úr ebben tévedett, mert az illető képviselő úr, ha jól emlékszem Babó Emil, csak képletes beszéd gyanánt mondotta ezt. A képviselő úr nézete az, hogy némely főispán, ha viszonyai úgy kívánják, sohasem lakik székhelyén s a belügyi kormányzatnak úgy is jó, ellene kifogást nem tesz senki, míg a másik főispán mindenbe beleártja magát, az illető város vagy pedig a megye társas életét úgyszólván feldúlja, az embereket összeveszíti s mindenből czivódási anyagot gyárt. *(Úgy van! bal felől.)*

A t. képviselő úr beszédének további folyamán azt mondta: Hiszen az a vád teljesen alaptalan, hogy a főispánok működése hozza létre a választások eredményét, mert hiszen a legjobban kifogásolt három vagy négy főispán működése teljesen eredménytelen volt, mivel négy megyéből csupán ő maga jutott be kormánypárti programmal a képviselőházba. Hiszen, t. képviselőház, mi nem is mondottuk, hogy az eredmény teljesen a főispán kívánata szerint idomult, sőt mi a választások eredményével úgy, a hogy, meg vagyunk elégedve, mert ha Radetzky olaszországi táborozása alkalmával teljes joggal mondhatta azt, hogy Ausztria az ő táborában van, úgy mi, az ellenzéken ülő képviselők teljes joggal hangsúlyozhatjuk, hogy a magyarság a mi táborunkban van. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ha valaki ezt nem hiszi, méltóztassék neki megnézni a választási térképet és azok a vörös körök kétségtelen bizonyítékot szolgáltatnak a mi állításunk mellett. *(Helyeslés a baloldalon.)*

De, t. képviselőház, nem is ez tulajdonképeni oka az én felszólalásomnak, hanem kissé még vissza kell térnem Terényi Lajos t. képviseltársam beszédére. Ő vádképen említi fel velünk szemben, hogy egyebet nem csinálunk, mint folyton gáncsoljuk a megyei tisztviselők eljárását, de viszont azok sorsának javítására semmiféle javaslatot nem teszünk, sem segédkezet nyujtani nem akarunk. A t. képviselő úr nagyon téved. Én ugyan nem tudom, hogy ő mit értett a tisztviselők sorsának javítása alatt, hanem azt határozottan tudom, hogy mi mit akarunk s miként óhajtunk mi az ő sorsukon javítani. Természetes, hogy álláspontjaink itt is, mint a legtöbb dologra nézve, óriási különbsé-

Digitized by Google

geket tüntetnek fel. A t. kormánypárt folyton arra törekszik, hogy a tisztviselőt az államhatalom rabszolgájává tegye, *(Úgy van! bal felől.)* hogy kiirtsa belőle az önálló szabad gondolkodást, megbénítsa az önálló, szabad ténykedést. *(Helyeslés bal felől.)* Mi pedig első sorban is ennek ellenkezőjét akarjuk; mert hiszen maga a pénz, a miből az a tisztviselő megél, az szerintem másodrendű dolog. Az első követelmény az, hogy fentartsuk a tisztviselőben az emberi méltóságot és ne függeszszünk oly Damocleskardot a feje fölé, a mely a kormányhatalom tetszése szerint akkor csap le rá, a mikor a kormánynak az ő politikai ténykedése, vagyis a korteskedésben való viselkedése nem tetszik. *(Helyeslés bal felől.)* Méltóztassanak bármikor ily törvényt elénk terjeszteni, a mely tisztviselőink sorsán ily értelemben segít és mi szives készséggel fogunk közreműködni, hogy e javaslat törvényerőre emelkedjék. *(Helyeslés.)*

Különben az igen t. képviselő úr előadását legjobban illustrálta egy mozzanat; tulajdonképen az egész beszédét elhagyhatta volna, csupán ezt a mozzanatot kellett volna neki még élesebbé tennie. Ez az volt, t. képviselőház, midőn a minister felé fordúlva meghajlott és azt mondotta, hogy ők — a kormánypárton ülő képviselő urak — hálával tartoznak a t. belügyminister úrnak előterjesztéseért. No hát mi, t. ház, épen ezt a szellemet akarjuk kiölni, mi kifogásoljuk a főispánok működését, főleg a kortesszolgálatokat, *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* de csak annyiban törődünk az egyénnel, a mennyiben nem kerülhetjük el a nevek említését, azonban a főispánokat is ki akarjuk vonni a kormányhatalom hatásköre alól. *(Úgy van! a bal- és szélső bal oldalon.)*

Méltóztassanak elhinni, hogy úgy a főispánok, mint a tisztviselői kar a leghatékonyabban, a legmélyebben érzi, hogy le van rántva az emberi méltóság talapzatáról. Mi e tekintetben számtalan, meg számtalan panaszt hallunk és ha a kormányhatalom egyszer jó pillanatában valamely alkalmas törvény előterjesztésével kibocsátaná őket a függés alól, vagy azon kedvező esetben, ha valaki más venné át véletlenül a kormányt, ki a tisztviselőt is önérzetes embernek tekintené: akkor az örömujjongás, mely az országon végighangzanék, fogná megvilágítani a tisztviselők érzületét és tüntetné fel, hogy mily elkeseredettség uralkodik a főispántól kezdve le a legutolsó közigazgatási tisztviselőig. *(Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

T. ház! A tegnapelőtti napon Bartók Lajos t. képviselőtársam egy dolgot említett fel, mely sokkal nagyobb figyelmet érdemel, mint a mennyit e kérdéssel szemben eddig tanusitottunk.

Ezen ügyre 10 vagy 12 év előtt figyelmeztetve volt már a képviselőház és az ország közvéleménye, de ez a figyelmeztetés oly modorban, oly accentuatioval történt, mely nem engedte meg, hogy e figyelmeztetésnek sikere legyen; *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon. Közbekiáltás: Ha mi beszélünk, akkor fecsegnek!)* értem a galicziai bevándorlást.

Madarász József: Biz ez elég szomorú!

Márkus József: Az én nézetem szerint ezen bajnak csupán jól szervezett rendőrséggel lehet elejét venni, úgy azonban, a mint a rendőri joghatóság ma nálunk gyakoroltatik, sohasem fogunk czélt érni. Hiszen a mostani rendszer mellett a községeknek e tekintetben úgyszólván semmiféle hatáskörük nincsen; a rendőri joghatóságot részint hiányos törvények, részint pedig szokás alapján gyakorolják a szolgabirák. Ámde méltóztassanak tekintetbe venni, hogy a szolgabirák sokszor 40—50, sőt 60 ezer ember ügyét intézik el és hatáskörük rendkivül nagy területre terjed ki, úgy, hogy feladatuknak e tekintetben is képtelenek eleget tenni. Már most fenn a határokon az jön keresztül, a kinek tetszik, betolúl a szélről fekvő falvakba, vagy bejön az ország szivébe, itt tartózkodik addig, a meddig neki tetszik, aztán egyszer kénytelenek leszünk, hogy nolens volens magyar polgároknak tekintsük őket, vagyis itt maradnak a nyakunkon. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Nem tartozom azok közé, kik antisemita érzelmeket táplálnak, sőt kijelentem, hogy nagy rokonszenvvel viseltetem a zsidóság, mint józan és munkás faj iránt és örömmel látom, ha napról napra inkább és inkább felszívódnak a nemzet testébe. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* De mint Bartók Lajos t. képviselő úr is kifejezte, ha csavargó, dologtalan, vagyontalan emberek nyomúlnak hozzánk, ebben egyáltalán nem telhetik örömünk és ezt mindenesetre meg kell akadályoznunk. A megakadályozás azonban nem történhetik másként, mint egy jól szervezett rendőrség alkalmazásával.

Igaz, hogy erre nézve a t. belügyminister úr ép úgy, mint elődei, mindig ígéretet tesz. Ámde midőn ígéreteit hallom, ismét rágondolok az egyszeri bíróra, a ki valószínűleg még az Arany János fülemiléjének korában élt. Ahhoz a bíróhoz bement egyszer egy fél, előadta panaszát és az igazság mérlegébe valószínűleg vetett is valamit, úgy, hogy a bíró megbiztatta: Legyen nyugodt barátom, kedvezően fogom elintézni az ügyét. Csakhamar jött az ellenfél is, az alperes, az is előadta ügyét és szintén tett valamit a mérlegre, a bíró azt is megnyugtatta, hogy kedvezően fogja elintézni az ügyét. A bíró neje a másik szobában hallotta a dolgot és azt mondta az urának: Hiszen ha te mindenkit megbiztatsz,

Digitized by Google

ha mindenkinek igazat adsz, ha mindenkivel oly szívesen bánsz, eljárásod nem tisztességes, vagy legalább is nem correct. S erre a bíró szintén azt felelte: Asszony, neked is igazad van.

Vagyis a t. belügyminister úr bármi ügyben szól hozzánk, bármi sérelmeket terjesztünk eléje, az ő leköteleső szeretetreméltóságával mindig azt válaszolja: Igenis tudom, hogy ezek a bajok fenforognak, most tanúlmányozom a kérdést, utána nézek a statisztikai adatoknak és a legrövidebb idő alatt bekövetkezik részemről az intézkedés.

Ámde mi az ilyen hitegetéseknek már nem ülhetünk fel és épen azért, miután égető szükségnek tartom több tekintetben, hogy a rendőrség szerveztessék és miután nem vagyok, meggyőződve arról, hogy a közigazgatási reformok hamar meg lesznek valósítva, sőt azt hiszem, hogy rendkivül hosszú idő fog eltelni, míg e tekintetben javúlás következik be; hogy alkalom nyujtassék a t. belügyminister úrnak ígéretei egy részének beváltására, bátor leszek egy határozati javaslatot előterjeszteni, mely így szól *(olvassa)*:

»Miután a rendőri joghatóság gyakorlása mai szervezetében egyáltalán nem felel meg a követelményeknek; miután ezen szervezet újjá alakítása feltétlenül egy külön törvényben valósítandó meg; miután továbbá a közigazgatási reformlánczolat minden valószínűség szerint csak hosszabb idő multával valósítható meg s miután végre főleg a közrendészet hiányosságának tulajdonítható az ország északi határvonalán észlelhető tömeges bevándorlás, a képviselőház utasítja a m. kir. belügyministert, hogy a rendőri joghatóság szervezésére vonatkozólag még ezen ülésszakban törvényjavaslatot terjeszszen a ház elé.«

Az általam előadottakból, t. ház, önként következik, hogy a belügyi tárcza budgetjét nem fogadom el. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Elnök: A beadott határozati javaslatot a képviselő úr felolvasván, annak ezúttal való újabb felolvasása felesleges.

Ki következik?

Perczel Béni jegyző: Tisza István!

Tisza István: T. képviselőház! A vita mai előrehaladott stadiumában kimélni óhajtom a t. ház türelmét és idejét, és csakis oly kérdésekkel kívánok foglalkozni, remélem, rövid felszólalásomban, melyeknek megvitatását ma gyakorlatilag czélhoz vezetőnek tartom. *(Halljuk! Az elnöki széket b. Bánffy Dezső elnök foglalja el.)*

T. ház! Az első körülmény, mely mindnyájunk figyelmét meg kell hogy ragadja, ha a belügyministerium működésével foglalkozunk, azon feladat nagysága, mely előtt ezen ministerium igen tisztelt vezetője jelenleg áll. A belügyminister úrnak lehetőleg rövid idő alatt, sürgősen kell törvényjavaslatokat kidolgoznia és előkészítenie, melyek magukban foglalják egész közigazgatási szervezetünknek mélyre ható módosítását és változtatását, foglalkoznia kell a közigazgatási bíróság szervezésével, a fegyelmi joggal, de úgy gondolom, foglalkoznia kell az anyagi törvények előkészítésével is, a melyek a közigazgatási jog mezejének legnagyobb részén ma még hiányoznak s ott is, a hol megvannak, bizonyára kisebb-nagyobb revisiora szorulnak. De e mellett foglalkoznia kell — és épen az administratio terén e feladatot nem szabad kicsinyelni — azon utasítások kidolgozásával is, melyek a törvények ezen egész lánczolatának végrehajtására nézve szükségeseknek fognak bizonyulni és a melyeknek jósága, vagy rosszasága talán nem eléggé méltányolt horderővel bir arra nézve, hogy maga, az elvileg leghelyesebb reform is az életben minő eredményre fog vezetni.

Mindezeknél fogva, úgy hiszem, a t. belügyminister úr előtt tárczája költségvetését illetőleg egyik legfontosabb kérdés az: hogy minő munkaerőkről gondoskodik ezen feladatok elvégzésére, és tökéletesen igazat adok a t. belügyminister úrnak abban, hogy arra a mai gremiumbeli személyzet elégtelen, az ezt munkát fizikailag meg nem győzi és annak kiegészítésére van szükség, de úgy hiszem, hogy ez a kiegészítést nemcsak az elmélet kiváló férfiainak köréből, hanem a vidéki közigazgatás kiváló férfiainak köréből is kell keresni. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* Azt hiszem, ez különös fontossággal bir nálunk, a hol a dolog természetéből kifolyólag — miután a belügyministerium tisztviselői nem képeznek egy statust a vidéki tisztviselői karral — ma a belügyministeriumban létező kitünő férfiaknak azon nagy hátránynyal kell megküzdeniök, hogy a vidéki közigazgatást jóformán csak az actákból ismerik, *(Úgy van! Ugy van!)* és az hiszem, valóban nem volna kidobott pénz, ha már a jövő költségvetés előtt igen t. barátom, a belügyminister, egy codifikalo bizottságot létesítene belügyministeri tisztviselőkből, az elmélet kiváló férfiaiból és a vidéki közigazgatás kiváló férfiaiból, a melylyel kidolgoztatva ugy a törvényjavaslatokat, mint azon utasításokat és rendeleteket, a melyek a törvény végrehajtására szükségesek. Azt hiszem, hogyha ez a bizottság felállíttatnék, annak mindjárt lehetne egy igen üdvös, hogy úgy fejezzem ki magamat, retrospectiv munkát adni, a mennyiben meglehetne bízni a ma fennálló, elvi természetü és jogszabályokat tartalmazó összes utasítások és rendeletek revisiojával és nézetem szerint nagyon sokat lehetne elérni, ha ebben oly férfiak működnének közre, a kik ezen utasítások

Digitized by Google

hatását künn az életben a legkisebb detailokig ismerik.

Tudjuk mindnyájan, hogy közigazgatásunknak egyik, ha csak másodrendű, de nem jelentéktelen baja az, hogy a közigazgatási tisztviselő elvész a lajstromok, kimutatások, nyilvántartások és jelentések tömkelegében, és ezen tömkelegből csak oly férfiak vezethetnének ki bennünket, a kik maguk ezen vidéki közigazgatás részleteit magából az életből, évtizedes gyakorlatból ismerik. *(Helyeslés.)*

Legyen szabad, t. ház, most áttérnem a reform-javaslatok sorrendjének kérdésére. Őszintén megvallom, hogy a sorrend kérdésének nem tulajdonítok oly nagy fontosságot, mint különösen az igen t. ellenzék. A mi kiváltképen a községi és megyei reformok végrehajtását illeti, azt hiszem, hogy a kettő közt oly szoros összefüggés van, *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* hogy meglehetős közönyös az, vajjon egy évvel előbb fog-e az egyik törvényjavaslat törvényerőre emelkedni. Kellőleg végrehajtva csakis akkor lesz mindkettő, hogyha úgy az egyik, mint a másik életbelépett. *(Helyeslés jobb felől.)* De, t. ház, legyen szabad arra a körülményre utalnom, hogy van egy feladat igenis, a mely feladatot nemcsak sürgetendőnek, hanem első sorban kiemelendőnek tartok, azért, mert egyfelől annak végleges megoldására nagyon hosszú idő szükséges, másfelől meglehet tenni már ma a kezdeményező lépéseket megoldására, a mint hogy azok bár csekély mértékben, de tényleg megtétettek. Azt hiszem ugyanis, hogy közigazgatásunk mai bajai, ha nem is egészben, de jelentékeny részben a személyzet elégtelenségére és a rossz díjazásra vezethetők vissza, és úgy gondolom, hogy addig is, a míg a reform elvi jelentőségű részletei megvalósíttatnak, pénzügyi eszközökkel sokat lehet elérni abban az irányban, hogy közigazgatásunk átmenetileg is jobb legyen.

Legyen szabad e tekintetben a járás főszolgabirói hivatalra utalnom, mely határozottan mostoha gyermek, legrosszabbul dotált és legrosszabban berendezett szerve a magyar államnak. A ki a járási főszolgabíró teendőit ismeri, a ki figyelembe veszi, hogy egyebet ne említsek, mikép a járási főszolgabírói hivatalnak 178 különféle nyilvántartást kell vezetnie — nem állok jót érte, hogy nem többet is, de többet nem tudtam összeszedni — és hogy ujabb időben a járási főszolgabírónak községenkint egy olyan kérdőpontokba szedett jelentést kell szerkesztenie a községek ügykezelésére nézve, a mely óriási munkát ad és az acták oly tömegét eredményezi, a mely nagyságánál fogva semmiféle gyakorlati czélra nem alkalmas, s a ki már most ehhez hozzáveszi, hogy a járási főszolgabírónak kötelessége volna és szerintem talán ez a legfőbb kötelessége, hatékony ellenőrzést gyakorolni az egyes községek felett, az igazat fog nekem adni abban, hogy az a személyzet, a mely a főszolgabírói hivatal rendelkezésére áll, merőben elégtelen arra, hogy az a szolgabírói hivatal teljesítse központi teendőit és a mellett kellően ellenőrizhesse a községek ügyvitelét is. *(Helyeslés jobb felől.)*

És legyen szabad közbevetőleg megjegyeznem, hogy igen t. képviselőtársam, gr. Apponyi Albert, valóban méltatlan támadást intézett a főispáni kar ellen és a főispáni kar czímén a kormányzat ellen is akkor, a midőn a községi ellenőrzés mulasztásai és hiányai miatt első sorban a főispánokat és a főispánokat kinevező ministert tette felelőssé.

T. képviselőtársam azt mondja, hogy az 1886-iki törvény egyik kiváló kötelességévé tette a főispánnak a községi ügyvitel ellenőrzését. Legyen szabad az 1886-iki törvény illető szakaszára utalnom, a mely kötelességévé teszi a főispánnak, hogy megvizsgálja a központi és járási hivatalokat és hozzáteszi: »Ezen felül egyes községekben megtekinti a hivatalos eljárást«. Ez tehát nem jelent és nem jelenthet egyebet, mint azt, hogy a főispán stich-próbákat tehet az egyes községekben, meggyőződvén, hogy az alárendelt közegek: a főszolgabírák, a kiknek kötelessége a községek ellenőrzése, mikép teljesítik feladatukat.

Helyesen utalt az igen t. belügyminister úr arra, hogy teljes lehetetlenség, hogy egy főispán a kinek 300—500 községe is van, hogy ezek mindegyikében gyakorolja az ellenőrzést. A községek ellenőrzése a főszolgabírói hivataloknak van kötelességévé téve, de hogy ezen főszolgabírói hivatalok ma azon ellenőrzési kötelességet kifogástalanul nem teljesítik, ezért sem a főszolgabírót, sem annak más felettes hatóságát nézetem szerint felelőssé tenni nem lehet. Mert mindaddig, míg a járási hivatalok személyzete szaporíttatni nem fog, physikai lehetetlenség, hogy a számos községekkel bíró főszolgabírói hivatalok ezen kötelességüknek megfeleljenek.

Nézzük most, t. ház, hogyan állunk a fizetés dolgában. Megvallom, csodálom azt, hogy nagyobb recensust nem keltett az országban, nagyobb figyelmet nem ébresztett az az óriási aránytalanság, a mely még a rosszul dotált egyéb tisztviselői állásokhoz képest is a főszolgabírói fizetésre nézve fennáll. Hiszen vonjuk le a főszolgabírói fizetésből azt, a mi neki mulhatatlan kiadása, azt, hogy a legtöbb helyen tetemesen reá kell fizetnie az irodai általányra, rá kell fizetnie a hivatali helyiség bérletére és az úti általányra; és azt hiszem, a ki a viszonyokat ismeri, nem fog más eredményre concludálni, mint arra, hogy a főszolgabírónak saját fizetése

Digitized by Google

gyanánt alig marad meg néhány száz forintja; (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*) úgy, hogy merem állítani, hogy a megyékben az összes árvaszéki ülnökök, a magasabb fizetéssel ellátott aljegyzők, de még a főszolgabíró alá rendelt szolgabírák is jobb fizetéssel birnak. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*) Hogyan kívánhatjuk aztán az ilyen embertől, a ki bizonyos tekintélyt megkívánó állást tölt be, a ki többnyire meglett, családos ember, hogy 6—8 száz forint fizetésből élhessen úgy, hogy teljesen intact maradjon nemcsak becsülete, hanem állásának tekintélye, méltósága is és, hogy e mellett talán koplaló gyermekeinek láttára megőrizze munkaképességét. Azt hiszem, még a mostani tisztviselői kar, a mostani főszolgabírói kar is egyik napról a másikra sokkal nagyobb munkaképességet fog tanusitani és jobban fog eljárni kötelességében, a mely perczben legalább ezen nyomasztó anyagi gondoktól megszabadul. Mert hála Istennek, a legritkább kivétel az emberek közt az olyan jellemtelen ember, a ki kényszerítő szükség nélkül is megalkuszik becsületével, de a legritkább kivétel az olyan catoi jellemű ember is, a ki borzasztó megpróbáltatások közt is rendületlenül teljesíti ép úgy kötelességét, mintha ezen gondok nem emésztenék. Az emberek nagy többsége jobban vagy rosszabbúl tölti be helyét a viszonyoknak kedvező vagy kedvezőtlenebb volta mellett és ha az embereket nem akarjuk sem jobbaknak, sem rosszabbaknak hinni, mint a milyenek, akkor be kell látnunk, hogy a tisztviselői kar munkaképességének javítására egyik legszükségesebb lépés a fizetések felemelése. Erre, a mit senki bensőbb örömmel nem üdvözölhet, mint én, az első lépés megtörténik már a tisztviselői fizetések javításáról szóló törvényjavaslatban. Ismétlem, senkinek sem okozhatott örvendetesebb meglepetést, mint nekem, hogy a t. kormány megalakulásának első pillanatában kezébe vette ezt a dolgot és erre nézve igéretet tett. Elismerem azt is, hogy a mai költségvetés keretében ezen a kezdeményezésen túlmenni bajos volna és csak arra kérem a t. kormányt, hogy ezt csak első lépésnek tekintse és hogy lehetőleg már a jövő évi költségvetés beterjesztése alkalmával első sorban vegye komoly megfontolása alá a járási hivatalok személyzetének szaporítását és azt, hogy a járási közigazgatási tisztviselők fizetése legalább némileg arányba hozassék más állami hivatalnokoknak, pl. a bírósági tisztviselőknek fizetésével. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Azt tartom, t. ház, hogyha azt a több kiadást már a jövő költségvetésbe beállítjuk, még pénzügyi szempontból sem származik ebből hátrány; mert nézetem szerint pénzügyi politikánkban nemcsak arra kell törekednünk, hogy óvakodjunk minden mellékes kiadástól, de arra is, hogy teremtsük elő és biztosítsuk azon jelentékeny költségtöbblet fedezetét, a melyre a nagy reformmű megalkotásánál szükségünk van. (*Helyeslés a jobboldalon.*) És ha ezt a czélt tartjuk szem előtt, akkor azt hiszem, hogy pénzügyileg sem hátrány, ha budgetünkben már most jelentékeny tételeket veszünk a végleges reformok czéljaira igénybe, mert ezzel könnyebbé teszszük háttérbe szorítását a mellékes kiadásoknak, oly igényeknek, melyek lehetnek üdvösek és fontosak, de a melyek fontossága a nagy reform mellett eltörpül. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

De, t. ház, elértünk ezzel egy más eredményt is. Teszünk ugyanis kezdeményező lépést egy olyan irányban, melynek megoldása a legnagyobb nehézségekbe ütközik. (*Halljuk! Halljuk!*)

A közigazgatási bajok egyik forrása már ma is az, hogy fiatalságunk csak itt-ott mutat hajlamot a közigazgatási pályára s a törvényhatóságok legnagyobb részéből ismételten hangzik a panasz, hogy a megüresedő állásokat kellőleg betölteni nem tudják. Nagy baj rejlik ebben ma és egyúttal nagy nehézséget képez ez a reform életbeléptetésére nézve is, mert nekünk évtizedekre lesz szükségünk arra, hogy teljesen kipótolhassuk azon hiányokat, melyek a mostani korszakban beállottak, midőn t. i. megfelelő fiatal erők a közigazgatási pályára nem lépnek. (*Úgy van! a jobboldalon.*)

E bajon — nézetem szerint — gyökeresen és véglegesen csakis a kinevezési rendszer behozatalával fogunk segíteni. (*Helyeslés jobb felől. Ellenmondások a szélső baloldalon.*) De arra nézve, hogy legalább némileg segítsünk a bajon, financialis eszközökkel sokat érhetünk el, és ezért egy napot sem szabad elmulasztani abban a tekintetben, hogy ösztönzés nyujtassék a fiatalság színe-javának, hogy keressék fel ezt a pályát, melyen új tér nyílik előtte, a melyen azoknak, kik most igaz hivatottsággal, egész lelkesedéssel feküsznek neki és állanak a közigazgatás szolgálatába, valóban szép és fényes jövő igérkezik. (*Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.*)

Ezek voltak azon igen szerény, gyakorlati természetű észrevételeim, melyek megtétele végett felszólaltam. Végezetül csak egyetlenegy megjegyzést legyen szabad tennem. (*Halljuk! Halljuk!*)

Ismételten és ismételten látjuk a törekvést arra, — hogy a t. ellenzék által használt kifejezést alkalmazzam én is, — hogy a múlt és jelen korszak férfiai, kik itt egy párton ülnek, egymással ellentétbe állíttassanak, hogy köztük az irigység és bizalmatlanság magvát hintsék el. (*Élénk ellenmondás a szélső baloldalon.*)

Digitized by Google

Madarász József: Maguk csinálják! *(Zaj a szélső baloldalon.. Halljuk! Halljuk! jobb felől).*

Tisza István: Azt hiszem, hogy egy élő nemzet nagy pártjaiban, a melyeknek együtt kell élniök, együtt kell fejlődniök és haladniok a nemzettel, változnak a viszonyok, változnak a politikai feladatok, változnak a rendelkezésre álló eszközök és némi részben változnak, fejlődnek és átalakúlnak az eszmék is. *(Igaz! Úgy van! Élénk tetszés a jobboldalon.)* És azt hiszem, cardinalis tévedés az eszmék ezen átalakúlásában ellentétet látni és nem fejlődést. *(Tetszés jobb felől.)* Hiszen, t. ház, a nemzetek és pártok életében egyik kormány a másikat s egyik korszak a másikat nem azért váltja fel, hogy lerombolja azt, a mit elődje alkotott, hanem azért, hogy ráálljon arra az alapra, melyet elődje teremtett, úgy, hogy fentartsa abból, a mi jó s javítsa benne azt, a mi nem megfelelő, hogy így elődje vállairól indulva, magasabbra emelkedjék, tovább haladjon a közös czél megvalósítása felé. *(Élénk tetszés a jobboldalon.)*

Épen azért, mert így fogom fel a kérdést, hiszem és reménylem, hogy az a dicséretes törekvés nem fog eredményre vezetni; hogy itt ezen a párton nem fog senki a multba visszamenő recriminatiókba bocsátkozni, *(Élénk mozgás a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* hanem teljes lelkesedéssel küzdeni fogunk az előttünk álló nagy czélok elérésére. A költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Horváth Ádám jegyző: Várady Károly!

Várady Károly: Mielőtt beszédem tulajdonképeni tárgyára áttérnék, engedje meg a t. ház, hogy az itten dívó gyakorlathoz képest az előttem szólott Tisza István képviselő úrnak kijelentésére vonatkozólag tegyek egy megjegyzést. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt mondta ugyanis a t. képviselő úr, hogy ma már ő sem látja a ministeriumban levő munkaerőket elégségeseknek a reformjavaslatok előkészítésére.

Madarász József: Mert ő hiányzik közülök. *(Derültség bal felől.)*

Várady Károly: Nekem ebben az tünik fel, hogy még három hónap előtt erről szó sem volt, mert még akkor elégségesnek méltóztatott azokat találni.

Tisza István: Megmondtam Vizaknán már két évvel ezelőtt!

Várady Károly: A viszonyokban tehát valami változásnak kellett történnie, hogy most már nem elégséges a munkaerő. De én különben is igen sok érdekes jelenséget látok e vitában, a mely már öt napja folyik. Az első az, hogy az ország közvéleménye e tekintetben összhangzó és azok lényege teljesen összevág, a mennyiben mindnyájan, vagy legnagyobb részben — három felszólalás kivételével — elismerik, hogy a közigazgatás rossz és annak orvoslása szükséges. Épen azért én a közigazgatásnak egyik ágára sem térek ki, hogy azt bírálat tárgyává tegyem, nem térek ki azért, mert nem tartom gyakorlatinak, hogy akkor beszéljünk az egyes közigazgatási ágakról, mikor még a reformjavaslatok előterjesztve nincsenek; sokkal helyesebbnek, gyakorlatiabbnak tartom, ha akkor teszszük meg megjegyzéseinket, ha azok előterjesztve lesznek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Egyet azonban constatálnom kell a mostani vitában és ez az, hogy ha ezelőtt megtámadtuk a belügyministeriumot, hogy részrehajló, hogy felületesen jár el, hogy nem teszi meg kötelességét és nem érzi át hivatásának magasztosságát: akkor folytonos tagadással találkoztunk, ellenben most beismerik szavaink igazságát. Ez rendkívül nagy vívmány a mostani vitában. Azelőtt, ha a főispánokat támadtuk, rendkivül sokan álltak fel az ellenpárt soraiból, hogy bebizonyítsák, mennyire teljesítik kötelességüket azok a főispánok: ma már azoknak a védőknek a száma nagyon leapadt. A házon kivül ma már talán csak a »Pester Lloyd«, a »Magyar Ujság« és a »Nemzet«...

Vajay István: A papiros »Nemzet«!

Várady Károly:... talán a volt főispánok, a főszolgabirák és hogy igazságos legyek, a főispáni huszárok dicsérik őket. De a mire a legnagyobb súlyt helyezem, az az a körülmény, hogy a Tisza gárda sem nagyon dicséri a főispánokat. Egyedül Tisza István volt az, a ki beszédének egy részében dicsérőleg emlékezett meg róluk, de példáúl Jókai Mórt, a gárda egyik oszlopos tagját, nem halljuk mellettük szólni. Hegedüs Sándort pedig majd csak akkor fogjuk hallani, a mikor a fizetés-felemelés fog napirendre kerülni. Az előadó úrról meg, kivel terhes a jövő, nem tudjuk még, hogy fogja-e védeni vagy nem?

Ha egy intézmény cultiválásánál nem azt veszik alapúl, hogy tetterős férfiakat állítsanak oda, kik hivatásukat átérzik; ha a tisztviselők kinevezésénél nem tekintik főszempontnak a készültséget, a kötelességérzetet: természetes dolog, hogy nem is lehet helyes és jó közigazgatás. Már pedig, hogy főképen a főispánoknál nem tekintettek a helyes szempontokra, ezt bizonyítja az, hogyha figyelembe veszszük, hogy kiket és hogyan neveztek ki főispánokká. *(Halljuk! Halljuk!)* Példáúl, hogyha egy minister megúnta a ministerséget, kinevezték főispánnak; hogyha valaki intendánsnak nem vált be, azt is kinevezték főispánnak; *(Igaz! Úgy van! a szélső balon.)* hogyha államtitkárnak nem vált be valaki, akkor is főispán lett; hogyha a herezeg-

Digitized by Google

primásnak volt valaki kedvencz tanítványa, azt is főispánná nevezték ki és hogyha a főrendeknek valami kedvencz nevelőjük volt, az is vagy főispán lett, vagy a nemzeti museumba került. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Így következett be azután az, hogy ezek a helytelenül kinevezett főispánok a vármegyékből és törvényhatóságból valóságos nemzeti museumot csinálnak. *(Derültség.)* Az igaz, hogy nem codexsikkasztásokat követtek el a főispánok, hanem a codexekben biztosított polgári szabadságot tapodták lábbal. Szóval ők is, mint a nemzeti museumban, tomboláztak a polgárok szabadságjogaival, sőt talán tomboláznak még ma is. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ugyanezt a következtetést vonhatjuk le a többi közigazgatási tisztviselőkre nézve. Én mindenütt concedálom a szórványos kivételeket, de el kell ismerni, hogy az alispánok, szolgabírák és jegyzők legnagyobb részben nem teljesítik kötelességüket. A belügyminister úr is beismerte, hogy a jogbiztonság a közigazgatásban nem volt megóva; hogy a részrehajlás, a felületesség, a lelkiismeretlenség voltak a mi közigazgatásunk ismérvei. Ezért én örömmel vettem volna, ha a belügyminister úr, mikor hivatalát elfoglalta, azokat az elveket, melyeket itt többször kifejtett, szíves lett volna az összes közigazgatási tisztikarral közölni, hogy a jövőre legalább igyekezzenek azokat a hibákat és hiányokat kerülni, hogy a jövőre erkölcseikben javuljanak, részrehajlók ne legyenek, hanem legyenek igazságosak, legyenek alaposak és a felületességet minden irányban kerüljék.

Érdekes, t. ház, hogy miként ítélnek a közigazgatási tisztviselők. *(Halljuk! Halljuk!)* Nekem igen sok esetem volt e tekintetben; s itt az első forumról szólok, hol legtöbb esetben részrehajlók a közegek; de a felső fórumnak, a ministeriumnak is volt mindig egy formulája, mely következőleg szólott és mindenféle alsófokú határozatra alkalmaztatott: »Indokainál fogva helybenhagyatik annyival is inkább, mert a felebbezett határozatban foglalt indokokat felebbező egyáltalában meg nem gyengítette.« Megtörtént, t. ház, hogy Magyarországon egy évben ötezer esetben hoztak ilyen határozatot. Soha az a felebbezés, melyet a fél a hatósághoz terjesztett, részletesen meg nem cáfoltatott. A legtöbb ministeri rendeletben ez a clausula van benne s ezzel valósággal elbújnak az indokok kifejtése elől. Természetes dolog, hogy ily körülmények között csak örömmel üdvözölhetjük, midőn a belügyminister úr kijelenti, hogy a közigazgatási bíróságra vonatkozó törvényjavaslat legközelebb napirendre fog kerülni és a fegyelmi törvényt is elő fogja terjeszteni.

A jelzett kinövések közül mindössze egyet kívánok felemlíteni és a t. belügyminister úr szíves figyelmébe ajánlani, és ez a megyei levéltárakra vonatkozik. Az eset t. i. az, hogy ha magántermészetű ügyben valaki a megyei levéltárakban iratokat kér elő, legyen az akár a fél, akár igazolt meghatalmazottja, mindenkor legnagyobb nehézségeket gördítenek az elé, hogy az iratokba beletekinthessen.

A mint a bíróságoknál megvan, hogy a ki valami ügy iránti érdekeltségét igazolja, azt a levéltárba beeresztik, azt tartom, hogy eltekintve, egyes esetektől, midőn pl. hivatalos titokról van szó, jó lenne, ha a t. belügyminister úr elrendelné, hogy az illető jogosult meghatalmazottjai a megyei levéltárakat is szabadon használhassák. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezzel rövid felszólalásom általános részét befejezve, még csak a fővárosnak két égető kérdéséről akarok szólani. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik a vízvezeték kérdése. Még csak a legutóbbi napokban is, január hó 12-én egy felhívást bocsátott ki a járványbizottság, melyben a lakosságot az ivóvíz élvezhetlenségére figyelmezteti. A lapokból tudjuk, hogy a kolerának még ma is öt esete van. A ki pedig figyelemmel kiséri a főváros dolgait, az tudhatja, hogy az ivóvíz kérdése hosszú évek óta van napirenden, a nélkül, hogy az végleges megoldásra jutna. Azt is tudjuk, hogy a múlt őszön a kolera kitörése főképen az ipart és a kereskedelmet teljesen pangásba hozta és rendkivül nagy kárt okozott. Én tehát azon tiszteletteljes kérelemmel fordúlok a t. belügyminister úrhoz, méltóztassék minden erejét kifejteni arra nézve, hogy ezen nemcsak a fővárosra, de az egész országra nézve fontos kérdés, a vízvezeték kérdése, ebben az esztendőben végleges elintézést nyerjen. *(Helyeslés.)* Csakugyan rettenetes dolog lesz, hogyha ez a vész ismét kitör és a főváros kereskedelme és ipara újból lazulást fog szenvedni, mert ez visszahathat nemcsak a fővárosra, hanem magára a törvényhozásra is. Egyúttal kérem a belügyminister urat, hogy kapcsolatosan ezzel, a fővárosi előljáróságok szervezésére is terjeszsze ki figyelmét, mert rettenetes, hogy a kolera idejében mennyire el voltak ezek foglalva. Háromnégyszáz ember várt sokszor órákon keresztül, hogy segélyt, útbaigazítást kaphasson, vagy a maga baját bejelenthesse. Azt hiszem, hogy talán egy külön közegészségi osztály létesítése által, a mint ez különben is tervezve volt, lehetne a bajon legalább előlegesen segíteni. *(Helyeslés.)*

A másik kérdés a főváros villamos világítására vonatkozik. Épen most vagyunk a téli időben. Mindenki tapasztalhatja, hogy a közlekedés föllendűlte folytán, különösen oly helyeken, a hol villamos közlekedés is van, az utczákon

Digitized by Google

való átkelés a világítás hiányossága miatt életveszély nélkül alig lehetséges.

Ezen kérdés megoldása nem is oly nehéz, mint pl. a vízvezetéké. De természetes, hogy az előbbre nem mehet, hogyha az a bizottság, a melyhez ezen kérdés előzetes tárgyalás végett utalva van, egy-két paragraphust letárgyalván, üléseit ismét két hétre elhalasztja. A t. minister úr jó szolgálatot tenne a fővárosnak, hogyha ezen bizottságot felhívná, hogy üléseit gyorsítsa, hogy ez által a kérdés mihamarabb megoldást nyerjen.

A ki figyelemmel kíséri az elgázolások történetét Budapesten, az tudhatja, hogy a fővárosban, ha a lapok azt nem is közlik, minden napra esik egy elgázolás. Én a közigazgatás legnagyobb bajának a hivatalnokok igazságérzetének hiányát tartom és azt, a mit a t. minister úr is megjelölt, hogy a jogbiztonságot nem tudják bevinni a közigazgatásba. Ezért nem fogadom el a költségvetést. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Péchy Tamás! *(Halljuk! Halljuk!)*

Péchy Tamás: T. ház! Az eddigi vita folyamán közigazgatási bajainknak földerítése, legkülönösebben pedig egészségügyünk állapota volt napirenden. *(Halljuk! Halljuk!)* Én is rendkivül fontosnak tartom közegészségügyi állapotainkat; ezekkel azonban még sem szándékozom tüzetesebben foglalkozni s csakis annyiban terjeszkedem ki erre, a mennyiben az előttem szólók igen nagy súlyt helyeztek rá és ezért kívánok én is ebben az ügyben némely megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Igen jól emlékszem rá, hogy mikor 4—5 évvel ezelőtt t. barátom, gr. Teleky Géza volt belügyminister, a költségvetés tárgyalása alkalmával felszólalásában tüzetesebben kiterjeszkedett az egészségügyre, felszólalása ebben a házban nem keltett visszhangot, sőt mondhatom, hallottam, hogy igen számos képviselő csodálkozását fejezte ki a felett, hogy ily száraz tárgygyal miért foglalkozik oly hosszasan? Világos jele ez annak, hogy a közegészségügy körül most folyó vitát legnagyobb részt az események maguk idézték elő. Ha a múlt évi kolera nem lett volna, azt hiszem, kevesebbet hallottunk volna a közegészségügyről.

Én teljességgel nem szándékozom ezt hibáztatni, mert hiszen a parlamentnek érzékkel kell birni minden iránt, a mi az országot foglalkoztatja, a mi abban előfordúl s igy érzékkel kell birnia az iránt is, hogyha járványok fenyegetik az országot. *(Úgy van! jobb felől.)*

De én azt hiszem, hogy a mikor itt annak szükségességét hangsúlyozták, hogy járványok alkalmával minő intézkedések tétessenek s a mikor a vita folyamán egyes képviselő uraktól intézkedéseket is hallottunk emlegettetni: akkor talán tévedni méltóztatnak abban, ha ezen járványok és más ilynemű bajok ellen kívánnak különös intézkedéseket tenni, mert a fődolog az, hogy a közegészségügy egész általánosságban rendeztessék, hogyha majd a járványok vagy bárminő más körülmények intézkedéseket tesznek szükségesekké, ezeken ezen már rendezett állapot folytán könnyebben lehessen segíteni. *(Általános helyeslés.)* Én tehát arra kérem a belügyminister urat, hogy a közegészségügy általánosságban való rendezését tartsa szem előtt s ennek kapcsán terjeszsze ki figyelmét azon járványokra is, a melyek — fájdalom — Magyarországon régen dúlnak s a melyek közt a kolera nem a legveszélyesebb, mert az olyan, mint a záporeső: elvonúl és megszűnik. Ennél sokkal veszélyesebbek azok a járványok, a melyek itt fölemlíttettek, s a melyek gyermekeinket százával ezrével ragadják el. *(Általános helyeslés.)*

Csak még egyet kívánok a közegészségügyre vonatkozólag megjegyezni és ez vonatkozik a körorvosi intézményre. *(Halljuk! Halljuk!)* Én, t. ház, múlhatlanúl szükségesnek tartom azt, hogy ha már a körorvosi intézmény felállíttatott, az feladatának meg is feleljen. Ez pedig másként nem lehetséges, mint hogyha a körorvosok — a mint már többször említve volt — fizetésüket nem maguk szedik be a községektől, hanem pontosan és rendesen megkapják valamelyik pénztárból; de viszont ennek megfelelőleg meg is kívántassék a körorvosoktól, hogy kötelességeiket pontosan és híven teljesítsék. *(Általános helyeslés.)* Tudok köröket, melyekben körorvos nem lakik, sőt a melyekben az orvos a központtól 18—20 kilométernyire székel. Megfelelhetnek-e, t. ház, ezek a körorvosok feladataiknak és lehet-e azt kívánni, hogy azon körök lakói szívesen fizessék azon hozzájárúlást, a mivel tartoznak, akkor, a midőn két hétben egyszer, igaz, hozzájuk is ellátogat a körorvos, de különben sohasem látják, s ha meg akarják keresni, 18—30 kilométert is el kell menniök? Hogyha az ily körülmények között felkeresett orvos nem látva a beteget praescribál is valamit, mit használ ez, ha a szülőnek, a ki hazajön, hogy gyermekét családtagját megnyugtassa, az orvosságért ugyanannyi kilométerre kell mennie, a mi hevenybetegségeknél természetesen egyértelmű azzal, hogy az orvosi segítség elkésett. *(Úgy van! Úgy van!)*

Ennyit kívántam a közegészségügyre nézve megjegyezni, és most áttérek felszólalásom tulajdonképeni tárgyára, t. i. magára a közigazgatás rendezésére. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az igen t. belügyminister úr méltóztatott közölni azon sorrendet, melyben a közigazgatási kérdéseket egymás után törvények által meg-

Digitized by Google

oldani kívánja. Megvallom, a sorrendre nézve észrevételem nincs, mert én theoretice nem nagy súlyt helyezek arra, hogy minő sorrendben oldatnak meg ezen kérdések s hogy a községeket vagy autonomikus testületeket fogjuk-e előbb szabályozni. Erre, mondom, elméletileg nagy súlyt nem helyezek. De azt hiszem, nincs ennek valami nagy előnye sem. Azt igenis helyeslem, hogy a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslat terjesztetik be első sorban, mert ez lényeges garantiát nyújt minden esetre. Azt is helyeslem, a mit másodsorban említett a minister úr, hogy a fegyelmi törvények javíttassanak. De már a harmadik sorban említettet, hogy a községek szerveztessenek-e előbb, vagy a megyei és városi törvényhatóságok, döntő súlyúnak nem tartom.

Méltóztassék elhinni, hogy ha a községek előbb fognak szerveztetni, mint a megyék és városok törvényhatóságai, — minthogy a községek szervezete egészen más lapra tartozik, mint a megyéké, — ez valami nagy megnyugvást nem fog kelteni. Tudjuk azt igen jól, hogy az ó-szláv rendszer szerint, mely Oroszországban és némely szláv tartományokban ma is uralkodik, a községek szervezése az alap a közigazgatásban; de én nem gondolnám, hogy bárki itt Magyarországon arról volna meggyőződve, hogy ezen ekként rendezett szláv tartományok közigazgatása valami mintaszerű volna.

Én tehát a községeknek első sorban való rendezésére igen nagy súlyt nem fektetek. Nem azért, mintha én is nem tartanám azt, hogy a községeket szervezni kell, és hogy a községek nagy mértékben járúlhatnak ahhoz, hogy a közigazgatás helyes legyen; hanem mert azt hiszem, hogy a községek csak úgy fognak megfelelni és csak úgy felelhetnek meg a rendezés után is a közigazgatás helyes kívánalmainak, ha azok anyagilag hatalmasak és erősek, ha van ott olyan anyag, melyből a közigazgatást szervezni lehet. *(Úgy van! jobb felől.)* Vagyis ezt a mi viszonyainkra alkalmazva, úgy hiszem, hogy a mi magyar alföldünkön meg fognak felelni a közigazgatás igényeinek, de a felföldön és a mi nemzetiségi vidékeinken a községeket akként rendezni, hogy azok a közigazgatásnak igazi szervei legyenek, a legnagyobb mesterség lesz. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Ezeket megjegyezve, áttérek arra, a miről már az általános vitánál beszéltem és a mire nézve kifejtettem nézeteimet és alapelveimet, de a mire nézve a t. belügyminister úr ez alkalommal nem terjeszkedett ki: az autonomicus testületek szervezésére. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassanak nekem megengedni, hogy ezeket ez alkalommal is felemlítsem, mert nyiltan bevallom, hogy azt tartom Magyarország jövőjére nézve a kulcsnak, hogy mikép oldatik meg ez a kérdés. Magyarországot, mint már akkor is érintettem, autonomicus testületek alapították és tartották fenn s ezt szükségesnek tartom a jövőre nézve is, ép azért leszek bátor némelyeket erre vonatkozólag most is felhozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nagyon természetes, hogy igen tüzetesen nem megyek bele a tárgyba, mert erre lesz alkalmam akkor, mikor e kérdés napirenden lesz, hanem felhozom azokat, melyeket, mint elveket, fentartandóknak tartok azért, mert azt nagyon jól tudom, hogyha egyszer valamely törvényjavaslat megszerkesztetik, annak alapelvein változtatni nagyon nehéz *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* s akkor azok, a kik azt készítették s magukévá tették, erős phalanxot képeznek, a dolog a Rechtshaberei terére megy, a mikor a capaticationak helye többé nincs. Azért beszélek tehát most, mielőtt még e javaslat elkészűlt volna, hogy azok, a kiknek ennek elkészítésére befolyásuk lesz, ha méltónak tartják, megszívleljék azokat, a miket mondandó vagyok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Már többször említettem e házban, hogy én Magyarországot csak a közszabadság alapján vélem fentarthatónak. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* E közszabadságnak pedig egyik legfőbb atributuma az, hogy az a magyar polgár, a ki jelenleg igen kevés jogot élvezhet, mentűl több joggal ruháztassék fel. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* E közszabadságnak atributuma, hogy valaki nemcsak 5 évről 5 évre gyakorolhassa választói jogát, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* hanem, hogy befolyását az állam közigazgatására folyton érvényesítse. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Méltóztassanak csak meggondolni azt, mi lenne abból, ha államosítanánk abban az értelemben, a melyet itt gyakran hangsúlyoztak, s a mely egyértelmű volna azzal, hogy csak annak van meg a közigazgatásra tehetsége s érzéke, a ki történetesen kineveztetik és más senkinek; *(Tetszés a szélsőbalon.)* tehát ha más polgárnak tulajdonképen életfolytonosságában semmi szabadsága sem volna? És mi volna akkor, ha annak a polgárnak, a ki öt évről öt évre gyakorolja képviselőválasztási jogát, képviselője ide jönne e házba, s bekövetkeznék az a szomorú állapot, a mely kilátásba volt helyezve, hogy itt a tanácskozásokban a szabadszólás korlátoltatni fog, *(Zajos tetszés a szélsőbalon.)* s annak a polgárnak választott küldöttje sem gyakorolhatná azt a valódi szabad polgári jogot, *(Élénk tetszés és éljenzés a szélsőbalon.)* a mely minden embert megillet.

Méltóztassanak elhinni, akkor Magyarország megszűnnék Magyarország lenni, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és ha azok az ezredéves viharok el nem tudták seperni, elsepernék

Digitized by Google

a mi intézkedéseink, mert ezt a Magyarországot többé annak polgárai azzal az érzéssel, a melylyel eddig, nem fognák szeretni. *(Helyeslés bal felől.)*

T. képviselőház! A mint mondom, rendkivüli fontosságot tulajdonítok annak, hogy a polgároknak mindazon jogokra, melyekre az államnak magának önfentartása tekintetéből szüksége nincsen, befolyás juttassék, *(Helyeslés bal felől.)* és ezek között nagyon természetesen a közigazgatás menetére is kivánom, hogy befolyást gyakoroljanak. *(Helyeslés bal felől.)*

T. képviselőház! Ezzel kapcsolatban van az, miképen contemplálom én azt, hogy a közigazgatási hatóságok szerveztessenek, künn, az ország terűletén, a megyékben és városokban, értve t. i. azon városokat, melyek törvényhatósági joggal vannak felruházva, nem zárva ki azonban oly városokat sem, a melyek ma azzal felruházva nincsenek, de a melyeknek súlya, intellectualis ereje erre jogosúltságot adhat. Mivel már nagyon valószinűen megakadályozható nem lesz, hogy a közigazgatás államosittassék, a mit egyébiránt magam sem tartok nagy hibának, ha az illető testületekben a kellő erő megmarad az ellenőrzésre, — múlhatlanúl kívánom, hogy ezen közigazgatási testületeknek két irányban teljes befolyás biztosíttassék. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az egyik irány az, hogy azok foglalkozhassanak az országos fontosságú politikai kérdésekkel is, még pedig foglalkozhassanak bizonyos súlylyal, t. i. úgy, hogy az őket kellőképen meg is illesse, vagyis úgy, hogy mint közigazgatási testületek ugyan, de autonomicus testületek a törvényhozásba is küldhessenek képviselőket, nem a képviselőházba, mert hiszen a parlamenti szervezettel ez össze nem egyeztethető, de igenis a főrendiházba. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

És, t. képviselőház, ha ez így keresztűlvitetnék, akkor én a főrendiháznak az initiativát is megadnám, a mivel az jelenleg nem bír. *(Ellenmondások.)* Tudom, hogy a képviselőháznak barátai némileg féltik a képviselőházat attól, hogy a főrendiház ez által súlyban megnövekednék, talán nagyobb befolyást gyakorolhat a közvéleményre és a politikára is, mint a képviselőház maga, de én ezt sem tartom nagyon veszedelmes dolognak, mert azok, a kiket a megyék és a városok ide fognak küldeni, folytonosan érzékkel fognak bírni a nemzet óhajtásai, kívánalmai iránt, azok mindenesetre élénken fenn fogják tartani az összeköttetést az illetőkkel, a kik őket ide küldik, mert ez az ő jövőjükre irányadó. Én tehát ezt szükségesnek tartom, és szükségesnek tartom másodszor azt, hogy ezek a testületek a közigazgatás menetére a maguk egész terűletén folytonos ellenőrzést gyakorolhassanak akként, hogy az általuk észlelt hibák és hiányok minden esetre olynemű vizsgálatnak képezzék tárgyát, a mely megnyugvással vehető azon sérelmet szenvedett által, a ki a megye terűletén lakik.

Ezen testűleteknek múlhatatlanúl szükséges, hogy bizonyos súlyuk legyen, mert ha az nincs, akkor kár mindenféle autonomicus testűletről csak beszélni is. *(Úgy van a bal- és szélső baloldalon.)* Most is vannak autonomicus testűletek, igaz, csak is romjai a régieknek, *(Úgy van! a bal- és szélsőbalon)* de ezeknek semminemű befolyásuk nincs, azokba senki nem megy, ha csak valami most még gyakorolható választásra nem, üresek a termei, nem foglalkozik senki a közigazgatási kérdésekkel. Miért? Nem azért, mintha az nem érdekelne mindenkit, hanem azért, mert akármi bajt észlel a közigazgatási hatóság, annak orvoslását nem képes kieszközölni. Ez ennek a legfőbb baja. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, örömmel láttam tegnap, hogy az autonomiára vonatkozólag Helfy Ignácz t. képviselő úr úgy nyilatkozott, hogy egy belga tudós, Laveley, ki ezen kérdéssel, specialisan a magyar közigazgatással tüzetesen foglalkozik, — én nem ismerem a könyvét, — mint Magyarország fennállásának alapját és mint minden ország fennállásának alapját ajánlja az autonomiát. Nagyon örülök ennek azért, mert megszoktuk azt hallani, hogy a mi Belgiumban van, az rendkivűli minta dolog, azt legjobb mindjárt átplántálni hozzánk és most azt látjuk, hogy a belgiumi viszonyok alapos ismerője sem annyira elfogult, hogy érzékkel ne bírjon azon elvek iránt, melyek alapján Magyarország a maga közigazgatását autonomikus alapon is rendezhetőnek tartja. Ez, mondom, nekem nagyon jól esett és örülök, hogy Helfy t. képviselő úr ezt szóba hozta.

A mint mondám, nem szándékozom hosszasan foglalkozni a közigazgatási kérdéssel; nem is szándékozom hosszasan igénybe venni a ház türelmét. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* De ezek megemlítését azért tartottam szükségesnek, mert az általános vitában is érintettem e nézetemet, de a t. belügyminister úr nem terjeszkedett ki reá, a mit nagyon sajnálok. Talán majd ha a dolog megérik, akkor eszébe fognak jutni azok is, a miket én mondtam.

Madarász József: A javaslatát arra alapítja.

Péchy Tamás: És még valami felett kell kifejezést adnom örömömnek. Az általános vitában említettem egy kérdést, mely szintén a belügyi tárcza körébe vágott, t. i. az orosz zsidók beköltözésének kérdését. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Örülök, hogy most a képviselő urak közűl ketten, t. i. Bartók Lajos és

Digitized by Google

Márkus képviselő urak felkarolták, mert a belügyminister úr nem hallotta, mikor én említettem; pedig méltóztassék elhinni, hogy nagyfontossággal biró kérdés ez az ország északi részén és annál is inkább sajnálom, hogy a t. belügyminister erre nem terjesztette ki figyelmét, mert mint mármarosmegyei, legjobban tudhatná, minő baj az ott. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* Tisza István képviselő úr ma tüzetesen belebocsátkozott a közigazgatás jelenlegi állapotának bírálatába és bajait is felemlítette. Némelyekre, a melyeket mondott, bátor vagyok megjegyzéseimet megtenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt mondta és nagyon helyesen, hogy a közigazgatási törvényjavaslat előkészítéséhez, minthogy a jelenlegi központi közegek arra elégtelenek, olyanokat kell behívni, kik a közigazgatást gyakorlatilag is ismerik. Ez nagyon helyes, csak azt sajnálom, hogy a képviselő úr arra a meggyőződésre jutott, hogy a jelenlegi központban működő tisztviselők nem ismerik gyakorlatilag azt a külső közigazgatást, *(Ugy van! bal felől.)* pedig az volna kívánatos, hogy ismerjék, mert mégis csak azok fogják megadni az irányt, melyben a törvényjavaslatokat készíteni kell. Ha tehát olyanok adják meg az irányt, a kik gyakorlatilag nem ismerik a közigazgatást, méltóztassék meghinni, hogy ez nem nagyon jól fog kiütni. *(Ugy van! bal felől.)*

Felemlítette a t. képviselő úr a járási tisztviselők csekély fizetését. Tökéletesen igaz, hogy a járási tisztviselők a jelenlegi fizetéssel kötelességeiket nem teljesíthetik, mert kötelesek volnának néha járásuk területére is kimenni és ott megszemlélni, hogy helyesen vezettetnek-e az egyes általuk elrendelt közigazgatási ágak. De ha nem adják meg nekik azt a fizetést, hogy ezt a kötelességüket is teljesíthessék, t. i. hogyha az utazások folytán előálló munka többletet a központban más által végeztethessék, akkor soha nem mehet ki a járásba az a tisztviselő, *(Fölkiáltások bal felől: Úgy is van!)* és ennek azután a járás adja meg az árát. Tudom is a practicus életből, hogy igen kevés olyan tisztviselő van, a ki teljesítené kötelességének ezt a legfontosabb részét, t. i. járásának területének ellenőrizését, *(Úgy van! bal felől.)* hanem végzi egyszerűen a bureaucraticus dolgot, temérdek sok rubrikát készít és a központból teszi meg a nézete szerint szükséges intézkedéseket, és nem néz utána, hogy miként teljesítik és általában hogy teljesítik-e vagy nem rendelkezéseit, egyszóval nem ellenőriz. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon..)*

Nem akarom a vitának nem tudom hányadik napján, tovább igénybe venni a t. ház figyelmét, *(Halljuk!)* egyszerűen csak azt jelentem ki, hogy a költségvetést elfogadom. *(Helyeslés.)*

Horváth Ádám jegyző: Szacsvay Sándor!

Szacsvay Sándor: T. ház! Minthogy az újonnan alakult kormány az előbbi kormány által szerkesztett költségvetést s így a belügyi költségvetést is elfogadta, tehát elfogadta a leltár jogkedvezményével, én ezen költségvetés tárgyalásánál más belügyi politikát vizsgálódás tárgyává nem tehetek, mint azt, mely ezen költségvetésben számokban s a sorok közt is kifejezve van, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* s illetőleg a mi azokban észrevehető is. Ezen szempontból kiindulva, jellemeznem kell a belügyi politikát, a mint az jelenleg áll, jellemezni fogom a költségvetés hiányait és észrevételeket fogok tenni azon de lege ferenda nyilatkozó belügyi politikáról, melyet beköszöntő programmjában a t. új ministerium jelzett és elvileg már kijelentett. *(Halljuk! Halljuk!)*

Méltóztassanak megengedni, hogy a vita ezen előrehaladott stadiumában is észrevételeimet megtehessem, mert a belügyi kormányzatnak oly sötét, oly ismeretlen vidékei vannak, hogy a hat napon át tartott vita sem derítette ki azon sötét vidékek tényleges állapotát egészben.

T. ház! Azon sajátságos községi s államjogi viszonynál fogva, mely a dualismusban Magyarországra nehezedik, 25 év története mindig azt mutatta, hogy olyan volt a belügyi politika, mint a közös kormány politikája volt. Valahányszor ez eredeti rendeltetésének megfelelőleg a védelem s consolidatio politikája volt, a belügyi politika is mindig az volt nálunk s azt tapasztaltuk, hogy a kiegyezés első éveiben a Deák-párti kormányok alatt viszonylag szabadelvű s békés fejlődésű volt a belügyi politika, mert akkor a külpolitika is hasonló szellemben volt vezetve. De mit látunk a 70-es évektől egész napjainkig? Azt, hogy mihelyt a közös kormány politikája levetkezve eredeti természetét és rendeltetését, kifelé hódító, nagyhatalmi, annexionalis s osztrák hagyományos politika kezdett lenni, azonnal a visszahatás nálunk is kezdett jelentkezni, mert a hetvenes évek története a belügy terén is azt mutatja, hogy többé nem a jog, a haladás, a szabadelvűség, hanem a személyi hatalmi s párturalmi törekvés kezdett lábra kapni itt is, és dívik a mai napig. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* E czélból történt, hogy 1875-ben a hirhedt úgynevezett fusio felvette a tetszetős szabadelvű czímet és czéget és ennek a firmája alatt vitte keresztül azokat a dolgokat, a melyek a jelenlegi állapotoknak szülő okai. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azon kezdte ez a szabadelvű politika, hogy legelsőben is a bírói hatalom gyakorlása ellen intézte leghatalmasabb támadásait. Ki volt mondva az

Digitized by Google

1869-iki törvényekben, hogy a bírói hatalom elválasztatik a közigazgatástól és mit tett a szabadelvű kormány? Legelőször is illusoriussá tette a bírói függetlenséget és elmozdíthatatlanságot; behozta a megyei közigazgatási bizottságokat, azok élére nagyhatalmú főispánokat helyezett és ezek a közigazgatási bizottságokkal és azon intézkedésekkel, a melyeknél fogva a gyám és a bagatell ügyet és hagyatéki ügyek egyrészét kivették a bíróság kezéből és az ügyvédi intézmény ellen mindent elkövetnek, hogy az fenn ne maradhasson: ezekkel előidézték azt, hogy a delegatio intézménye valósággal a beltügyekben is érvényre jutott.

És ha nézzük ennek a túlsó oldalát kifelé, ugyanakkor történik az, hogy a nagyhatalmi törekvések a keleti kérdés felbolygatását okozták; ennek lett következménye Bosznia occupálása s ennek eredménye a pénzügyi helyzet, mely a közös ügyekben egy feneketlen Danaidák hordóját állította fel, a melybe mi összes pénzünket és véráldozatunkat beleöntjük, a nélkül, hogy megtölteni képesek lennénk valaha.

És minthogy egy physiologus szerint élni annyit tesz, mint nemzeni: ez a szabadelvű kormány nemzette a maga képére és hasonlatosságára az u. n. modern főispáni intézményt, a melyeknek viselői, noha állami tisztviselők s busás fizetéseket húznak és kedvezményes nyugdíjban részesülnek, még sem tekinthetők állami tisztviselőknek és jóllehet benn vannak a ministeri létszámban és ministeri tanácsos címeket kaphatnak, de még sem tisztviselők, mert egyszerűen a ministereknek felelősek és sem politikai, sem jogi, sem anyagi felelősség alá nem vonhatók. És mig ebben az országban qualificationalis törvény van s igy a legutolsó iskolatanító s a legutolsó írnok is csak úgy juthat állomáshoz, ha kellő elméleti és gyakorlati képzettséggel bír, addig a főispánoktól semmiféle qualificatio nem kivántatik s midőn a főispánoknak még a bíróságok kinevezésére is befolyás engedtetik, elképzelhető az a hatalom, a melyet a semmi qualificatioval, sem jogi, sem másnemű képzettséggel nem bíró főispánok éveken át gyakorolnak.

Ha már most ilyen teljesen korlátlan rendelkezési körrel ellátott főispánok állíttatnak a megyék élére és ezeknek azon befolyás adatik, hogy a megye területén levő összes hatóságok személyes előmenetelére befolyást gyakorolhatnak; ha ilyen felelősség nélküli közegeknek egyik kezébe adatik az informationalis és kinevezési jog, másik kezébe az a nagyhatalmi kör, a melynél fogva a hatóságok bármily intézkedését jogorvoslattal megtámadhatják és megsemmisíthetik, és ha ezen mindenható hatalom által igénybe vehető túlkapásokkal szemben az egyszerű polgáremberekneknek semmi foruma, sem közigazgatási, sem fegyelmi, sem bűnügyi foruma nincs, a hol azok ellen jogorvoslást szerezhetnének: akkor ha ma Sennyey Pál élne és ezeket a 20 év utáni közigazgatási állapotokat megvizsgálná, akkor bizonyára azt mondaná, hogy ezek ma is ázsiai állapotok, és azt mondom én a magam részéről is, hogy neki ma is igaza van.

A főispáni intézmény szülte a főispáni titkári intézményt és szülte a megyei főszolgabirói intézményt. Ezek szülöttei a mai rendszernek és a mint grassál a főispán bent a megye székhelyén általában, úgy grassál a főszolgabíró a vidéken és ezen szolgabírák — és általában az egész berendezett közigazgatási szervezet — csakis a kormány hatalmi és személyi uralmának fentartására, előmozdítására és képviselőválasztások alkalmával a többség tagjainak ide beszolgáltatására vannak hivatva. Ennek fejében azután elnéznek a közigazgatási tisztviselőnek minden visszaélést, minden hatalmi túlkapást. A dolog úgy áll, hogy különösen a választások alkalmával nincsen forum, mely elégtételt szolgáltatna a sértett magánjogi, személyi és polgári jogoknak.

Ez teszi, t. ház, hogy megvannak ugyan nekünk a büntető törvényeink, megvan választási törvényünk, de azok soha végre nem hajtatnak.

Ott van választási törvényünknek az a határozott intézkedése, a melynél fogva ha a választási elnökök a választások alkalmával elnöki jogukkal úgy élnek vissza, hogy abból a választás megsemmisítése következik, azok 2.000 forintig büntethetők és fegyelmi eljárás alá vonandók. Tárgyaltatott is itt a házban a híres bereczki választás esete, a melyben a választási elnök visszaélései miatt a választás megsemmisíttetett. Ott van a törvénynek azon rendelkezése, a mely szerint 2.000 forinttal kellett volna megbüntetni az illető választási elnököt. Ismerte mindenki az eljárást és én most sem tudom, vajjon az a választási elnök befizette-e a megyei törvényhatóság pénztárába ama 2.000 forintot, vagy hogy legalább szemrehányást tettek-e neki ezért?

Ilyen volt a tápéi és sok más eset. Sőt többet mondok. A mult évi költségvetés tárgyalása alkalmával az akkori néhai belügyministerrel szemben itt épen erről a helyről hoztam fel olyan specialis esetet, a melynél fogva nem tűrnének meg tisztességes emberek társaságában sem egy olyan embert, a ki ezt a dolgot végrehajtotta Az én járásom főszolgabirája t. i. a választás éjjelén átveszi a választási elnöktől a választásra vonatkozó iratokat lepecsételve azért, hogy a postára adja és beküldje a központi vá-

Digitized by Google

lasztmánynak. A választási elnökök rendesen mindenütt beterjesztették a választásra vonatkozó iratokat és választási jegyzőkönyveket és a midőn a központi választmányban felbontják az iratokat, kitűnt, hogy hiányzik a kézdi-vásárhelyi választási jegyzőkönyvnek két példánya.

Hogy mi történhetett, azt senki sem tudta elképzelni; azonban gyanusították a járási szolgabírót, hogy bizonyos politikai célokra tartotta talán vissza a választási jegyzőkönyveket. És e végből ki is küldetett egy központi jegyző a nyomozás megtételére, a mely nyomozás eredménye az lett, hogy a főszolgabírónál voltak az iratok, de nem akarta a főszolgabíró azokat kezéből kiadni, mert azt gondolta, hogy a választás ilyformán megsemmisíttetik. Az illető központi jegyző figyelmeztette tehát a főszolgabírót eljárásának bűnvádi következményére, a mire a főszolgabíró azután kihúzta asztala fiókjából az iratot, és átadta a központi jegyzőnek.

Én erre vonatkozólag azután figyelmeztettem az akkori belügyminister urat az 1886. évi fegyelmi törvényre, a melynek 1. szakasza világosan kimondja, hegy az ilyen botrányos eljárás fegyelmi eljárás tárgyát képezi; de azóta még azt sem tapasztaltam, hogy az illető főszolgabíró még csak megpirongattatott volna is. Minthogy a közigazgatási tisztviselőket a felebbvalók így védelmezik, ez okozza azt, hogy a járási tisztviselők a járásokban grassálnak és mindent keresztülvisznek hatalmi eszközökkel, és nincsen törvény, mely őket ebben korlátolná.

A járási tisztviselők, főszolgabírák üzelmeinek jellemzésére még csak két esetet hozok fel.

Tudjuk, t. ház, hogy a közvetlen végrehajtások eszközlésére a járási főszolgabiráknak az adóhivatalok átalányösszegeket szoktak kiadni s ezt az illetők úgy használják fel, hogy senki által nem ellenőriztetnek, senkinek nincs tudomása a kezelésről, hogy miképen használják fel és élvezik el ezen átalányösszeget.

De itt van egy másik eset. Például egy járásban számtalan vadászbérleti terűletek vannak. Ha egy főszolgabíró vadász-szenvedélyét akarja érvényesíteni — a mi különben férfias dolog — sok alkalma van a járás terűletén levő vadászterűleteket olcsó bérletben megszerezni s annyira mehet ebben, hogy az egész terűletet olcsó áron megszerezheti.

Én nem vagyok vadászember, testi képességem nem enged vadászélvezetekkel foglalkozni, de jogi szempontból hozom fel a kérdést.

Megtörténhetik, hogy ugyanazon főszolgabíró, a ki bérleti viszonyban van az illető járással, fölebbvalója lévén a járás községeinek, foruma a vadászati kihágások megtorlásának is. Már most megtörténhetik azon eset, hogy bizonyos vadászati kihágás esetében ugyanegy a panaszos és a panaszolt, s megtörténhetik, hogy a panasz fölött egy és ugyanaz a forum ítél; tehát a főszolgabíró maga mond ítéletet önmaga és a másik fél fölött. Ez tarthatatlan állapot. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem akarom a dolgot tovább részletezni; elég kijelentenem, hogy az a mai közigazgatás valódi jellege, hogy egyszerűen személyi párturalmon és hatalmi rendszeren alapszik annak minden végrehajtása. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Áttérek most a második tárgyra, a mely a költségvetés hiányaira vonatkozik. Öt-hat napja tárgyaljuk már a költségvetést és még nem hallottam, hogy valaki e kérdést, a mit most első sorban felhozok, csak érintette volna is. S ez az, hogy a belügyi kormányzat egyáltalában semmi tisztelettel, semmi elismeréssel, semmi hódolattal nincs a képviselőház iránt, mert míg a többi kormányzati ágaknál az illető ministerek évenkint beterjesztetni szokott jelentésekben constatálják az illető tárczához tartozó kérdések állapotát s egyáltalában a tárcza körűlményeit, addig a belügyministerium még eddig soha belügyi kérdésekről általános jelentést az országgyűlés elé nem terjesztett.

Pedig ez nagyon fontos dolog, t. ház, mert a belügyi tárczához tartozik a fontos közegészségügy, a közbiztonsági ügy, a rendőrbíróság, a közigazgatási bíróság, továbbá a culturalis dolgok és ott van még költségvetésünk legsötétebb oldala, a szegény-ügy. Mindazon forumoknak, melyek ezen dolgok elintézésére hivatvák, ügykezeléséről culturalis és statistikai szempontból szükséges lenne, hogy az országgyűlés képviselői tájékozást nyerjenek és 25 év óta én soha nem hallottam, hogy valami jelentés beadatott volna e tekintetben.

T. ház! A másik nevezetes és fontos körűlmény — a mi tökéletesen jellemzi, különösen a Szapáry-féle belügyi kormányzatot — az, hogy íme most a napokban halljuk a t. belügyminister úrtól, hogy a belügyminister ma sem tudja, hogy az országban hány választó van. Én erről a helyről még a mult évi költségvetés tárgyalása alkalmával — ha méltóztatik valaki az én felszólalásomra emlékezni — kimutattam és kiszámítottam és Hoitsy t. képviselőtársam kiegészítette, hogy az országban az én számításom szerint 754 ezer választó van és talán annyi is volt a mult választások alkalmával.

Ezt a belügyi kormányzat jellemzésére hozom fel, mert a belügyminister úr a multkor mondta, hogy tulajdonképen nem tudja, mennyi az országban a választók száma s így a statisztikai hivatalt kellett felszólítani, hogy e tekintetben az adatokat állítsa össze. Nekem

Digitized by Google

ugyanakkor Szapáry belügyminister úr felelve és reflectálva beszédemre azt mondta, hogy 860 ezer választó van az országban.

Már most nem tudom, a két minister közül melyiknek jóhiszeműségét vegyem alapúl és melyikre helyezzek nagyobb súlyt: a jelenlegire, a ki nem tudja, hogy hány választó van, vagy a régi belügyministerre, a ki azt mondta, hogy 860 ezer van.

A költségvetés hiányai gyanánt még az a nevezetes második körülmény hozható fel, hogy a kegyelmi jog egyáltalában nem gyakoroltatik. A megelőző időkben még a választások utáni zavarok lecsillapítása végett megindított vizsgálatokat még Tisza Kálmán is kegyelmileg megszüntettette, de a Szapáry kormány erre nézve még nem tett semmit.

Itt van a harmadik eset, hogy ez a költségvetés egyáltalában semmit sem tartalmaz arra nézve, hogy a városok, községek pénzügyei és költségvetése miképen áll; pedig ez nevezetes kérdés, mert az állami feladatoknak közvetítését nagyban a községek és városok teljesítik ingyenesen és a kormányok sok adó-áthárítást és nagy költségeket okoznak a községeknek, a melyek ennek következtében a tönk szélére jutnak és külön adóztatást szenvednek.

És ha a belügyi reformnak az lesz egyik biztató háttere, hogy az arra való költségeket a községek és városok fogják a jövőben is szolgáltatni: akkor előre meg lehet jósolni, hogy nagy csalódásban fognak részesülni, mert azokat a terheket és költségeket, a melyek most is felmennek 150—200 százalékra, nem fogják elviselni tudni.

Ezek a hiányok voltak azok, a miket magára a költségvetésre vonatkozólag felhozni szükségesnek láttam.

Hátra van beszédemnek utolsó része, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* a mely a jelenlegi kormány által követendő belügyi politikára vonatkozik.

Én elismerem, hogy az új kormány programmjában a megoldandó úgynevezett reformkérdéseknek egész sorozatával állott elő; elismerem azt is, hogy ez a sorozat akkora, hogy a t. kormány politikai életét valószinűleg túl fogja élni, de két körülmény az, a mi ebben a programmban megkapta a figyelmemet. Én olyan fontosnak tartom ezeket a körülményeket, hogy belőlük, mint a kormány programmjának mintegy két sarkkövéből, tökéletes képet tudok magamnak alkotni az úgynevezett jövő belügyi programmról és politikáról. Méltóztassanak megengedni, hogy erre vonatkozó nézeteimet előadjam. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

A t. kormánynak egyik nevezetes programmkijelentése az, hogy a közös ügyeket, úgy a hogy azok a jelen keretben vannak, sem bővíteni, sem szűkíteni nem akarja, és így azt a politikát, mely a közös ügyekre vonatkozik, érintetlenül fenn akarja a jövőre is tartani. A másik körülmény, a melyet felhozni akarok és a mely szerintem hasonlóan döntő körülmény, az, hogy a belügyi reformokat a községeknél akarja kezdeni és hogy a községek rendezésénél is, valamint egyáltalában az összes belügyi reformok kérdésénél, egyenesen a lex Szaparyana kinevezési elvéből fog kiindúlni.

Ha tehát a külügyi politika fogja dominálni a jövőre is a belügyi politikát, akkor — miután láttuk, hogy ezen külügyi hatalmi politika az országnak összes vagyoni, pénzbeli és vérbeli áldozatait fel fogja emészteni — valószinűleg nem lesz képes ezen ország a reform költségeit fedezni, *(Halljuk! Halljuk!)* másfelől a községek is, melyek jelenleg a helytelen és kettős, sőt hármas megadóztatási rendszer következtében teljesen ki vannak merítve, képtelenek lesznek a jövőre a közigazgatás költségeit fedezni.

Nincs is talán ország a világon, a mely így bánt volna el a községekkel és a városokkal, a hogy ez a kormányzati rendszer elbánt, a mely leplezve mindent a községekre és városokra hárított át, és helytelen pótadóztatási jogot engedett a községeknek, illetőleg kényszerítette, hogy azokat érvényesítsék! Ennek következtében oly állapotok vannak ezen országban, hogy én figyelmeztetem a t. belügyminister urat, hogy e tekintetben statistikai adatokat szerezzen be, és mielőtt a községek és városok pénzügyi viszonyait nem ismeri, addig a rendezéshez hozzá ne fogjon, mert csalódni fog azon számításában, hogy azok adóképessége teljesíteni fogja azokat a kívánalmakat, melyek a reformok tekintetében követeltetnek tőlük. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az előadottakból levonom most már a végkövetkeztetéseket, és ezen végkövetkeztetések azok, hogy én részemről, tekintettel arra a két sarkpontbeli kijelentésre, mely szerint a kormány a közös ügyeket a jelenlegi keretben kívánja fentartani, és hogy a kinevezési rendszert akarja érvényesíteni jövő belügyi politikájában is, kijelentem, hogy ezen kormány nem más, mint az előbbi kormány folytatása, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* a mely előbbi kormány pedig nem tudván fentartani és biztosítani ezen országnak jövőbeli előhaladását, bizonyosan ezen kormány sem fogja ezen feladatokat megoldhatni.

Részemről tehát határozottan kijelentem, hogy bizalommal a jelen kormány politikája iránt nem viseltetem, és azért ezen költségvetést általánosságban sem fogadom el. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbalon.)*

Perczel Béni jegyző: Gr. Sztáray István!

Digitized by Google

(Felkiáltások a szélső baloldalon: Öt percet kérünk! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Gr. Sztáray István: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Bartók Lajos t. képviselőtársam a múlt gyűlések egyikén rövid vonásokban ecsetelte a felvidék szomorú helyzetét, melybe különösen az Amerikába való kivándorlás által jutott s ezen felszólalás kapcsán vagyok bátor a t. ház engedelmével becses figyelmüket igénybe venni. Nem kívánok a múlt évben tartott különböző alapos és kimerítő fejtegetések után azon okok magyarázatába bocsátkozni, a melyek ezen tömeges kivándorlást előidézték és előmozdították, már csak azért sem, mivel hiábavaló ismétlések által nem kívánom a tanácskozásra szánt drága időt megrövidíteni, de igenis szólani akarok a kivándorlás okozta következményekről s viszonyokról, melyek megteremtettek.

Politikában minden tényező szükségessége annak hasznosságától tétetik függővé s úgy itt is első sorban azon kérdés merül fel, vajjon ezen úgynevezett kivándorlás végeredményében hasznos-e vagy káros, jó-e vagy rossz? Igy téve fel a kérdést, erre absolute érdemleges feleletet adnunk lehetetlen, mert helyes és hasznos voltának elbírálása a különböző érdekektől tételeztetik fel, a melyek a kiindulás alapjául szolgáltak.

Helyezkedjünk, t. ház, a nagybirtokos osztály álláspontjára, úgy tagadhatatlanúl káros az amerikai kivándorlás, mert míg egyrészről a munkabiró karok csökkenését okozta, másrészről a napszám emelkedését eredményezé. A felvidéken a napszám, melyet a földbirtokos kénytelen fizetni, a voltnak 4—5-szörösére emelkedett, sőt vannak esetek, hogy munkást vagy cselédet semmi áron sem lehet kapni. A nagybirtokosra nézve ezen hátrány annál érzékenyebb, mert a nyers industrialis termények művelése, mint a czukorrépáé, komlóé, dohányé stb., melyek nagy jövedelmet hoznak, de kiválóan nagy és intensiv kézi munkáltatást igényelnek, ezen munkáshiány miatt jóformán illusoriussá válik. A nagybirtokos szempontjából tehát káros a kivándorlás.

Máskép áll az arány a kisbirtokost illetőleg. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha a szellemi műveltség és civilisatio bizonyos körben csak félmagaslatra emelkedik, megkívánja a maga áldozatait s épen a közbirtokosság volt az, mely ezen niveaut elérve, a kor igénycinek és visszásságainak hódolva, a fényűzés és sport gyakorlásában meggondolatlan költekezések folytán anyagilag a tönk szélére jutott. Az amerikai kivándorlás a köznépet felesleges és eddig nem ismert pénzzel és tőkével látván el, ez utóbbiak fekvőségeket kezdettek kicsiben venni, ebben látván megtakarított filléreik egyedüli biztosítását, minek okszerű következménye, hogy a kereslet megnagyobbodván, a parcellazott földbirtokok óriási áremelkedése volt. Majdnem a hihetetlenséggel határos, hogy a felvidéken 400, sőt 600 frtot is fizettek egy hold földért. A kisbirtokos ingatlanai egy részét ily nem remélt árakon eladván, zilált pénzviszonyait rendezheté. Igy vált ezen kivándorlás előnyükre s midőn őket pénzzavarukból kisegíté, egyrészt a biztos bukástól lettek megmentve, míg másrészt megélhetési módjuk is biztosítva lett. *(Igaz! Úgy van!)*

Harmadik szempont a kivándorlók és családjaik szempontja. *(Halljuk! Halljuk!)* Sokat hallottunk és olvastunk, t. képviselőház, azon nyomorúságos helyzetről, melyben a kivándorlók Amerikában ép úgy, mint honmaradt családjaik idehaza sínlődjenek. Nekem, ki oly vidéken lakom, hol a kivándorlás, mondhatom, iszonyú mérveket öltött — Zemplénben és Ungban — ezen nyomorról tudomásom nincs. De igenis tudom, hogy a regale megváltása után a korcsmárosok által minden faluban, a lakosok majd mindegyikének nyitott nyilt hitelek, melyeknek tőkéje egyik évről a másikra egyszerűen csak át lett írva, míg a százszoros uzsora-kamat és fictiv törlesztések fejében az illető napszámban végezte el a korcsmáros összes munkáit, egyszerre tényleges adósságokká váltak, a hitelező a tartozást drákói szigorral behajtatta, a lakosság desolatus állapotba jutott s teljesen a zsidó korcsmárosok kezeibe került. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez volt a fordulópont. Mert a koldusbotra juttatott szegény földmívesnek nem maradt egyebe, ha el nem akart nyomorúltul pusztulni, a kivándorlásnál. Sok millió azon pénz, a mely évenkint Amerikából hozzánk befolyik, tehát nem lehet az ő sorsuk ott oly válságos. S midőn látom, hogy pár év leforgása után a viszony teljesen megváltozott, midőn látom, hogy az előbb földhöz ragadt szegény oly összegeket küld haza feleségének, családjának, a milyenekre ezelőtt álmában sem mert gondolni . . .

Madarász József: Úgy is van!

Gr. Sztáray István: . . . . . ha arczának véres verejtékével szerzett vagyonán drága hazájának egy kis darab földjét veszi meg óriási áron, akkor, t. ház, azt hiszem valóságos áldás ez az amerikai kivándorlás, és én nem féltem ezt a népet, a mely így vonzódik atyái sírhantjaihoz. *(Helyeslés.)*

De tulajdonképen nem is kivándorlás ez, t. ház, mert mindegyike a kivándorlóknak, mihelyt módossá lesz, visszajő s inkább a megélhetés módjának egyik neme ez, mely az országnak is hasznot hajt az idegen tőke beszívárgása által. *(Úgy van!)*

E kivándorlásnak köszönhető tehát nagyrészben, hogy felvidéki népünk nem pusztult el teljesen, mert ezen kivándorlás adta meg neki a

Digitized by Google

módot, hogy kötelezettségeinek mint adófizető honpolgár eleget tehetett; mert ha látjuk azt, hogy a körjegyző egy fél nap alatt be tudja hajtani a mostani nagy adót, mibe ő az adónak csecsemőkorában egy hónap alatt nem volt képes, lehetetlen már csak abból a szempontból is el nem ismernünk az amerikai kivándorlást nemzeti meggazdagodásunk egy coefficiensének. *(Helyeslés. Úgy van! Úgy van!)*

A delegationalis ülések egyikén *(Halljuk! Halljuk!)* szerencsém volt a külügyminister úr figyelmét a szóban forgó tárgyra felhívni. Lerajzoltam ama veszélyt, melyben a kivándorlók minden egyes tagja forog, hogy az új világ földjére lépve, nem ismerve az ottani viszonyokat, nyelvet, szokásokat, azonkívül legtöbbször minden vagyon nélkül, ki van téve ama nagyon is valószínű eshetőségnek, hogy lelketlen agensek, kufárok kezei közé kerül, *(Igaz! Úgy van!)* kik őt mindenétől, még egészségétől is lelkiismeretlenül megfosztják; felemlítém, hogy Oroszország saját prestige-e nagyobbítására nemcsak a jelentékeny városokban bír consulatusokkal vagy ügynökségekkel, de hogy egyszersmind törekszik minden ottani orosz coloniát az által is támogatni, hogy módot nyújt nekik saját vallású pópával és tanítóval, templom és iskolával bírhatni. Sőt tovább megy; az orosz ügynökök utasítva vannak minden más országbeli szláv ajkú egyént támogatni, a mi, ha meggondoljuk, hogy kivándorlóinknak 80%-a szláv idiomát beszél, a panslavismus terjesztésére hazánkban elég tág teret nyújt. *(Halljuk! Halljuk!)* Saját nagyhatalmi állásunk kívánja meg, hogy ezen üzelmeknek eleje vétessék és új consulatusok rendszeresítése által *(Élénk helyeslés a szélsőbalon. Felkiáltások: Magyar consulatusok által!)* Észak-Amerika azon városaiban, melyek köré mint góczpontok köré csoportosúlnak kivándorlóink, véltem ezen czélt leghamarább elérhetni.

Bocsánatot kérek, nem magyar consulatusok által, mert ilyenek nincsenek, hanem magyar embereknek consulokká való kinevezése által. *(Helyeslés jobb felol.)* Azóta Ugron István egykori consularis társamat nevezték ki Chicagóba egy új consulatus szervezésére. Ez tehát egy oly lépés, melyre a t. minister úr figyelmét ráterelni kívántam.

Kálnoky gróf külügyminister ő excellentiája válaszában, midőn a kérdés fontosságát és időszerűségét elismeré, azon kijelentést tette, hogy új consulatusok crealasa eminenter pénzkérdés, de másrészt a kivándorlók fölötti controll hiányosságára is utalt. Nem tagadom ezen kijelentés helyességét s már tavalyi beszédjében reflectalt Bornemissza Lajos t. barátom és képviselőtársam az előforduló abususokra s én csak támogathatom propositioját, hogy czélszerű lenne az útleveleket az illető utazók arczképével ellátni. Igy nem utazhatik bárki ez útlevelekkel, melyek különösen a katonakötelesek a határon való átcsempészését segítették elő.

Manap, midőn a fényképészet oly gyors és olcsó, ez intézkedés nem igényelne sem tetemes időveszteséget, sem nagy pénzáldozatot, de azon hátránynyal járna, hogy az útleveleket csakis a megye székhelyén lehetne, illetőleg szabad volna kiállítani, a mi ellen a körjegyző urak unisono opponálnának. Nem beszélek itt sem Zemplén, sem Ungmegye körjegyzőiről, de beszélek rólok általánosságban. Bocsánatot kérek, de a stempli után, melyet mindenki perhorrescál, a körjegyzőség a legrosszabb intézmény jelenlegi alakjában, mert a gazdagnak nem használ, a szegény embernek pedig határozottan káros, *(Élénk helyeslés bal felől.)* mert ez utóbbi fizeti meg főleg ama magas taxakat, melyekből a körjegyzőnek nemcsak életét fentartani, de minden váratlan eshetőséggel szemben neje és családja jövőjét is biztosítania kell.

Én tudok, t. ház, esetet, hogy Amerikába szóló útlevélért 20—24 frt fizettetett, míg az usualis rendes beszerzési ár a körjegyző uraknál 8—12 frt közt varial. *(Mozgás.)* »Tessék az ilyen hűtelen hivatalnokot csak feljelenteni és ha az reábizonyúl, rögtön felfüggesztjük« mondá nekem egy alispán, kinek e rendellenességről beszéltem. Én jó uram! van-e arra mód, hogy a szegény földmíves azon egyén ellen tegyen terhelő vallomást, a ki hivatva van az adót tőle behajtani és rajta boszúját ezerszeresen kitöltheti? *(Élénk helyeslés bal felől.)* Nem, tisztelt ház, míg az államosítás nem lesz behozva, míg a körjegyző csak a saját szakállára hivatalnok, míg ő nem nyugdíjképes, addig ezen visszaéléseket sem bebizonyítani, sem ezen ferde állapotokon segíteni nem lehet. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

El nem mulaszthatom itt azon körülményt is felhozni, hogy különösen Zemplén és Ungban többször ismétlődött azon eset, hogy teljes rendben kiállított útlevelekkel biró egyéneket Galicia és Csehországból a csendőrök egész egyszerűen hazatolonczoltattak azon kifogás alapján, hogy a magyarországi útlevelek Amerikába nem érvényesek. Ez oly fontos momentum, hogy ily eljárás ellen a legerélyesebben kell tiltakoznom s egyszersmind azon kérést vagyok bátor formulázni, hogy a lajthántúli közegek felhivassanak a magyar útlevelek tiszteletbentartására és elismerésére. *(Élénk helyeslés.)*

Vonjuk már most le mindezekből a consequentiát és kitűnik, hogy a nagybirtokost kivéve, előnyére válik az amerikai kivándorlás közgazdasági tekintetben az országnak. *(Mozgás. Halljuk! Halljuk!)* Helytelen lenne tehát kényszereszközök által, úgy mint azt többen t. képviselő-

Digitized by Google

társaim közül kívánnák, ezt meggátolni már csak azért is, mert ez a személyes szabadság jogainak korlátozása volna. *(Helyeslések.)*

Madarász József: Erőszakkal nem is lehet!

Gr. Sztáray István: Épen azért kérem az igen t. belügyminister urat, kegyeskédjék ezen kérdést alapos tanulmány tárgyává tenni, hogy ezen kivándorlás bizonyos rendszeresítést nyerhessen, hogy az állam maga foglalkozzék, nem a kivándorlás előmozdításával, de annak egységes formában, rendes kerékvágásba való terelésével. *(Helyeslés.)*

Visontai Soma: Vagy itt javítsák a viszonyokat.

Gr. Sztáray István: Sokszor lett a közelmultban hangoztatva, hogy az Egyesült-Államok tiltakoztak a bevándorlás ellen, mert rossz szemmel nézik azt, hogy az ott nyert vagyon más államokba vándorol, *(Halljuk! Halljuk!)* reája nézve teljesen elvész, s e tekintetben egy senator propositiojára szigorú rendszabályokat kíván életbeléptetni. Ezekről a belügyministerium mindenesetre tudomással kell hogy bírjon. Épen ezért s félreértések elkerülése végett czélszerű volna, ha a nagy közönség rendeletileg értesülést nyerne, vajjon Észak-Amerika részéről csakugyan megtétettek-e a bevándorlás elleni megszorítások vagy sem, ha igen, miben állanak ezek, nehogy a kivándorlók azon kellemetlenségbe jussanak, hogy átvitorlázván, ott zárt kapukra találjanak s a legszomorúbb helyzetben kényteleníttessenek hazatérni. *(Helyeslés.)*

Midőn végre kijelentem, hogy a belügyminister úr személyében, erélye és tenni vágyásában biztos garantiáját látom annak, hogy a belügyi téren szükséges reformok létesülésének a legjobb reményekkel nézhetünk eléje, a költségvetést elfogadom. *(Helyeslés. A szónokot többen üdvözlik.)*

Iványka Oszkár: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* A ki tavaly a belügyi költségvetési vitánál jelen volt és meghallgatta a felszólalásokat, melyek az idén történtek e tárczánál, bizonyára örvendetes változást fog constatálni úgy a vita irányában, mint annak tüneteit illetőleg.

A t. kormány mézes heteit éli. A belügyminister úr nyilatkozatai nagy ígéreteket, duzzadó reményeket, rózsás jövőt állítanak elénk. Ehhez mindnyájan csak gratulálhatunk és mondhatni, e tekintetben az érdem nagy része a miénk. De örömmel tapasztaltuk, hogy mindazok a törekvések, melyeket az ellenzék évek során át minden eredmény nélkül hangoztatott és melyek folyton merev visszautasításban részesültek, azok immár termékeny talajra találtak úgy a t. túloldalnál, mint a t. belügyminister úrnál. Alig van valami, a mit a kormány, ha nem is programmjába felvett, de azóta felszólalásaiban az ellenzék törekvései közül magáévá nem tett volna, mint megvalósítandó czélt ki nem tűzött volna. Mi csak örömmel járulhatunk ehhez és e változást a legnagyobb örömmel constatálhatjuk. Szívesen elismerjük, hogy a belügyminister úrnak nagy érdemei vannak e részben.

A t. túloldalnak törekvése a múltban leginkább a hatalom megszerzése és megtartása volt, övék a hatalom most is, használják fel helyes czélok megvalósítására Hogy idejutottunk, abban mienk az érdem, legyen a hatalom az övék és legjobban meg leszünk elégedve, ha a hatalom és az érdem összpontosúlni fog a belügyminister úr működésében. A nagy ígéretek korszakát éljük és ha összehasonlítást teszünk a múlttal, a Tisza-korszakban ígéret aránylag kevés tétetett, de történt elég sok rossz és kevés jó. A Szapáry-korszak kezdetén meglehetős sok ígéretet hallottunk, de hogy beváltattak volna, azt nem igen tapasztaltuk. A mostani rövid idő óta fennálló kormányról elmondhatjuk, hogy rövid léte alatt sokkal többet megígért, mint két elődje összevéve. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* és úgy látszik, ezen ígéretek megvalósítására a komoly törekvés megvan, a mit a legnagyobb elismeréssel kell constatálnom.

Csak egy irányban van scrupulusom. Midőn az ígéreteknek ezen nagy tömegével állunk szemben, vajjon a megvalósítás sorrendjénél azok fontossága lesz-e irányadó vagy pedig talán majd a kevésbé fontosak jönnek először sorra és azok, melyeknek megvalósítása nagy nehézségekbe ütközik, talán nem lesznek-e elodázva? Lehet, hogy scrupulusom indokolatlan, de mégis alapját találja abban, hogy a t. kormány elvi alapon alakúlt meg, odaállítván két dolgot, az egyik a közigazgatás államosítása, a másik a vallásügyi kérdések rendezése, élén a kötelező polgári házassággal, és ezt a kettőt bizonyos consequentiával mellőzve látjuk most a t. kormány részéről jövő felszólalásokban. Nem azért hozom ezt fel, mintha épen ezeknek tulajdonítanék legnagyobb fontosságot. Különösen a belügyi reformokat illetőleg teljesen egyetértek a t. belügyminister úrral, mert ott a legégetőbb kérdés az a sorrend, a mint ezt ő is felállította, az első a közigazgatási bíróság létesítése, a másik a fegyelmi törvény helyes revisioja. E kettő az első, hogy a többi mily sorrendben következzék, a felől most nem lehet határozott álláspontot nyilvánítani, mert egy helyes közigazgatás reformját — történjék az akár kinevezett, akár választott tisztviselőkkel — nem lehet egyes részleteiben megalkotni, hanem azt, mint egy szerves egészet kell a ház elé terjeszteni, aztán lehet azt alapos bírálat tárgyává

Digitized by Google

tenni. Mondom, nem kifogásolom, hogy az államosítást nem hangsúlyozzák úgy, mint azelőtt, midőn a t. párt az elvi alapot megtalálta működésére, csak constatálom az elvi differentiát. Ugyanígy vagyunk a polgári házasság kérdésével, a melyről mindenfelől hangoztatják, hogy talán be sem fog hozatni. Eleinte nagyobb tűzzel történtek a nyilatkozatok, később elhallgattak. Én nem bánom, ha az meg nem történik, e kérdés nem volt actualis, de ha már felvetteteti s ha már egy nagy párt elvi alakulásának alapja volt, ha felháborgatták az egész ország közvéleményét és vallásháborút iniciáltak, akkor úgy a kormány, mint az állam tekintélye megkívánja, hogy a helyzet ez irányban tisztáztassék, hogy tudjuk, mi fog történni és mily obligokat vállalt magára a kormány, Ez tulajdonkép nem tartoznék ide, csak mellékesen érintettem.

Felszólalásom tulajdonképeni czélja az, hogy elismerésemet fejezzem ki az igen t. belügyminister úr iránt.

Midőn azelőtt a közegészségügyi dolgokat szóba hozták, szokásban volt, hogy eltussolták a fennálló bajokat. A belügyminister úr maga constatálta, hogy a trachoma megszüntetésére 40.000 frt volt felvéve a budgetbe és ez sehova sem fordíttatott. Ha az ellenzék részéről e kérdések akkor is sürgetve és felvilágosítva lettek, a t. kormány mindig elodázta, kitért a határozott állásfoglalás elől. Igen nagy elismeréssel kell lennünk a belügyminister úr iránt, ki egész más álláspontot foglal el és ezen állapotokról kíméletlenül lerántotta a leplet. Úgy látszik, hogy gyökeresen orvosolni akarja e kérdést, mely valóban főfontosságú, mert egy állam létalapját, előmenetelének legfőbb basisát az képezi, hogy minél több és egészséges polgára legyen. E tekintetben hozzájárúlok Sporzon Ernő képviselőtársam indítványához, hogy a betegápolási alap államosíttassék. Felírtunk a belügyministeriumhoz, Hontmegyéből és több vármegyéből sürgettük ennek létesítését, mert a mostani állapot tarthatatlan.

A másik, a mire a t. belügyminister úr figyelmét felhívni akarom, az, hogy az ember- és állategészségügyet a különböző vidékek helyi viszonyainak figyelembe vétele nélkül vagy csekély figyelembe vételével egy kaptafára vonni és államilag kezelni nem volna czélszerű, hanem sokkal helyesebben lennének e dolgok az önkormányzati hatáskörben, municipiumok által kezelhetők, ha az állam csak azt határozná meg, hogy bizonyos területen bizonyos népszámnak megfelelően köteleztessenek a municipiumok a közegészségről gondoskodni és e tekintetben őket dotatioban részesítené, de már a beosztást bízná egészen a municipiumokra. Mert mit tapasztalunk most? A legtöbb község nagy távolságra fekszik a körorvosok székhelyétől, a kiknek miután sokan vannak, nincs oly fizetésök, a melyből egy intelligens orvos megélhet, ennélfogva alig lehet az ily állásokra jóra való vállalkozókat találni és így a teendők ellátására teljesen képtelenek, egészen illusorius a működésük. Lehet mondani, hogy nem lesznek igénybe véve s összes működésük csak a rubrikás kimutatások megszerkesztésében és beterjesztésében áll. Hogyha valahol járvány constatáltatik, hivatalból elmennek segíteni, de nem képesek, mert nincs idejük rá. Hont vármegye mostani főispánjától indúlt ki az az igen helyes eszme, a mely szerint ő a megyei egészségügy rendezését úgy contemplálta, hogy ott, a hol a megye területén és a határszéleken igen sok orvos van, alakítson meg a municipium saját hatáskörében egészségügyi körzeteket és egyezkedjék saját hatáskörében az egyes orvosokkal, hogy az egészségügyet hivatalos minőségben ellássák. Csekély dotatio mellett minden orvos fog erre vállalkozni és már csak ennek folytán is máskép lesz az egészségügy kezelve. *(Helyeslés bal felől.)*

Ez áll az állategészségügyről is Hontvármegyében. A központban volt egy megyei főállatorvos és e megye távolabb fekvő részében egy járási állatorvos. Természetes, ha nagyon igénybe voltak véve mindketten és korántsem felelhettek meg a kívánalmaknak, a minthogy két ember elégtelen is erre. Most legújabban rendszeresíttetett egy állami állatorvosi állomás. A volt megyei orvos lett az állami állatorvos és kaptunk egy más megyei állatorvost. Ezzel még csak nagyon kis mértékben van segítve a bajon, mert az állami állatorvos ép úgy, mint a megyei, a központban lakik és az az óriási vidék, a mely azelőtt is állatorvos nélkül volt, ma is a nélkül szűkölködik. Ezen segíteni lehetne azáltal, ha a municipiumnak önrendelkezési hatásköre megadatnék, úgy, a mint ezt jelezni bátorkodtam. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Még Tisza István képviselő úr beszédére kívánnék néhány megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő ugyanis azt mondotta, hogy neki az teljesen mindegy, hogy a tervbe vett reformok milyen sorrendben fognak megvalósíttatni? Ezt az egyéni nézetet respectáljuk, de nem helyeseljük. Nagyon örülünk, hogy a t. belügyminister úr — bármilyen melegen gratulált is neki — már is kijelentette az ellenkezőt és bizonyos mértékben helyes sorrendet állapított meg. A másik az, a mit a t. képviselő úr mondott arra nézve, hogy a szolgabírák képtelenek az administratio teendőinek ellátására, mert annyira túl vannak halmozva rubrikás munkával. Ez megint tökéletesen igaz, csak azt kérdem a t. képviselő úrtól, hogy miért nem méltáztatott ezt a kérdést régebben is szóba hozni, *(Tetszés a baloldalon.)* azoknak az idejé-

Digitized by Google

ben, a kik ezt a gyönyörű intézményt létesítették és az anomaliát ily mértékben kifejlesztették? *(Helyeslés bal felől.)*

Ugyancsak a t. képviselő úr jelentette ki, hogy a szolgabírák fizetése és útiátalánya elégtelen. Ez is igaz, ezen is javítani kell, ez is a múlt egyik hibája. *(Úgy van! bal felől.)* Nálunk is megtörtént, hogy a ragályos tüdővész alkalmával az állategészségügyi törvény alapján a főszolgabíráknak kötelességükké tétetett, hogy megjelenjenek ott, a hol a járvány be van jelentve. A szolgabíró úti átalánya 300 frt és egyik szolgabíró 700 forintot költött el nem egész évi utazására, hanem csak a ragályos tüdővész irtása czéljából tett útjaira. Kérdem már most: mikép lehetséges az, hogy a szolgabírótól buzgó működést követeljünk s azt is megkívánjuk, hogy arra reá is fizessen? *(Úgy van! bal felől.)* Ez anomalia. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

A főispánokat illetőleg is szíves volt a t. képviselő úr nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt hiszem, hogy azok után, a miket a t. belügyminister úr ismételve kijelentett, sokkal több javulás fog beállani, mint a mennyit akárhány nagyon sok paragraphusból álló törvénytől várni lehetne. Én is jól tudom, hogy igen sokan vannak a főispánok közt, a kik teljes odaadással és buzgósággal szeretnének jót tenni. *(Úgy van! bal felől.)* De idáig ez nem volt módjukban, mert ha csakugyan helyesen működtek, hogyha nem voltak olyan hatalmas urak, mint gróf Cziráky Béla Fehérmegyében, utilaput kötöttek a talpukra és menesztették őket. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ellenben vannak köztük olyanok is, a kik évek hosszú során át a visszaéléseket egymásra halmozták. Ezek kaptak Szent-István rendet és egyéb kitüntetéseket. *(Mozgás bal felől.)* Ez köztudomású dolog, és azt hiszem, a t. belügyminister úrnak itt hangoztatott jóindulatú nyilatkozata a főispánok kebeléről nagy lidércznyomást vesz le, mert minden emberben a természettől fogva meg van az a törekvés, hogy szívesebben cselekszik jót, hogy méltánylásra és elismerésre találhasson működése. *(Úgy van! a baloldalon.)* Idáig nem merték ezt tenni; reméljük és hiszszük, hogy most már a jó útra fognak térni. *(Tetszés.)*

Sajnálom, hogy ez idő szerint nem vagyok abban a helyzetben, hogy a t. belügyminister úr költségvetését e padokról megszavazhassam. Reménylem és hiszem azonban, hogyha a t. belügyminister úr oly energicus lesz azok létesítésében, mint a milyen bőkezű volt a nyilatkozatok megtételében: már a jövő évi költségvetés tárgyalása alkalmával abban a kedvező helyzetben leszünk, hogy azt neki pártkülönbség nélkül teljes lelkesedéssel fogjuk megszavazhatni. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra még többen vannak felírva. Minthogy a mai napra még három interpellatio is van bejelentve, a tanácskozást ma félbeszakítjuk és a holnapi ülésen folytatjuk, mely reggel 10 órakor kezdődik. A holnapi ülés napirendjének első tárgya lesz a naplóbíráló bizottságba egy és a közigazgatási bizottságba két tagnak választása, továbbá a tegnap történt megállapodás szerint a főszámvevőszéki elnöki állásra három egyénnek kijelölése. Ezután következik a belügyministeri költségvetés tárgyalásának folytatása. *(Helyeslés.)*

Ha tehát ezt elfogadni méltóztatnak, határozatkép kimondom; és így a holnapi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, következnek most az interpellatiok. Először is Boda Vilmos képviselő úr fogja megtenni interpellatioját. *(Halljuk! Halljuk!)*

Boda Vilmos: T. ház! A szegzárdi fogyasztási és italadó bérbeadása a mult év végén oly sajátságos körülmények és viszonyok közt ment végbe, hogy azt itt a házban szóba hozni képviselői állásomból kifolyó kötelességemnek ismerem, annyival inkább, mert mint értesülve vagyok, a mélyen t. ministerelnök úr, mint pénzügyminister ennek az ügynek elintézésébe nem is folyt be, mert midőn az ügy elintézés alá került, ő huzamosb ideig Bécsben tartózkodott és így nagyon könnyen meglehet, hogy a bérbeadás egyes körülményeiről csak előadásomból fog értesülni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A szegzárdi fogyasztási italadó bérbeadásának története röviden összefoglalva a következő: *(Halljuk! Halljuk!)* Az ottani pénzügyigazgatóság utasításához képest négy ízben is megtartotta az árlejtést és mind a négy ízben Szegzárd községe ajánlkozott egyedüli bérlőnek. Az eredmény a pénzügyministeriumhoz felterjesztetvén, az ottani előljáróság időközben többször kérdést intézett a pénzügyigazgatósághoz, hogy minő elintézést fog az ügy nyerni? A pénzügyi igazgatóság mindig azzal nyugtatta meg az előljáróságot, hogy az eredmény felterjesztetvén, a község vagy meg fogja kapni az ajánlott összegért a bérletet, vagy ha netalán a kormány azt elfogadhatónak nem tartaná, abban az esetben reá fogja a községre utalni. A községi előljáróság ebben a kijelentésben megnyugodott, míg nem deczember hó 29-én, nagy meglepetésére az egész községnek, távirati utasítás érkezett a pénzügyministeriumtól, mely szerint Rosenfeld Mór bérlővel kötötték meg a bérleti szerződést. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Az előljáró kötelességének tartotta rögtön képviselő testületi ülést hívni össze s ott a képviselő testület egyhangúlag megállapodott abban, hogy daczára annak,

Digitized by Google

hogy Rosenfeld magasabb összeget ígért, a község részéről is megajánlja azt azon czélból, hogy a bérletből származó kellemetlenségtől megszabadúljon. S megtette ezt azon körülményre való tekintetből is, hogy a phylloxeravész pusztításai folytán Szegzárdon a fogyasztási és italadó nagyon megcsappanván, azon lehetőségnek volt kitéve, hogy esetleg pótadó útján lesz kénytelen a fogyasztási és italadót kivetni és behajtani. E határozatról, mely szerint a képviselőtestület a magasabb összeget is megajánlotta, táviratilag értesítették a pénzügyminister urat s egyúttal küldöttséget is választottak, mely a község kívánatát élő szóval is volt hivatva támogatni. A küldöttség megjelent a pénzügyministeriumban s ott legnagyobb meglepetésére azt a feleletet nyerte, hogy a község ajánlata most már nem fogadható el, mert a pénzügyi közegek törvény ellenére bérbeadták a dunaföldvári szeszkimérést külön váltan, a mit tudvalevőleg a törvény nem enged meg. Rosenfeldet ezután felszólították, hogy álljon el törvénytelenül megkötött szerződésétől, de ez csak úgy volt erre hajlandó, ha kellő kárpótlást nyer s ennek folytán a pénzügyministerium kárpótlásképen a szegzárdi fogyasztási és italadó bérletetet adta neki. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Ez, t. ház, ellenkezik, talán mondhatnám, a közerkölcsökkel is, de különösen ellenkezik a pénzügyminister úrnak e házban számos alkalommal tett azon ígéretével, hogy egyenlő feltételek mellett mindig a községnek ad előnyt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Talán indokolt lenne röviden Szegzárd jelenlegi gazdasági helyzetét is fejtegetni, mert ott tudvalevőleg a phylloxeravész pusztítása folytán a községi lakosságnak mintegy 6—8 millió-nyi vagyona a tönkremenés szélén áll. Most még csak az kell neki, hogy egy bérlő tizennegyed magával megjelenjék, és nem annyira a fogyasztási és italadó jövedelmeire számítva, mint inkább a népnek a törvényben való járatlanságát véve szemügyre, birságpénzek behajtására alapítsa számításait. Szegzárd kénytelen lesz ezen kellemetlen helyzetet most már három éven át szenvedni tisztán csak azért, mert a pénzügyi közegek törvény ellenére kötöttek meg egy szerződést és mert a pénzügyminister alkalmazottjai a pénzügyministeriumban az ezen ház előtt tett nyilvános ígéreteket respectálni nem tartják kötelességüknek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én okvetlenül szükségesnek tartottam, ezen ügyet itt megbeszélés tárgyává tenni, illetőleg felszólalni és ezen ügyből kifolyólag van szerencsém a ministerelnök úrhoz, mint pénzügyministerhez a következő interpellatiot intézni *(olvassa)*:

Interpellatio a ministerelnök úrhoz, mint pénzügyministerhez.

Tekintve, hogy a fogyasztási italadónak az 1893/4/5-ik éveken történt biztosítása alkalmával a szegzárdi kir. pénzügyigazgatóság által eszközölt nyilvános árlejtéseken Szegzárd területére nézve négy ízben mint legtöbbet igérő, mindig Szegzárd nagyközsége jelentkezett;

tekintve, hogy a község előljárósága által a szegzárdi pénzügyigazgatóságnál több ízben tett kérdésre mindig azon válasz adatott, hogy más vállalkozó nincs s így a fogyasztási és italadó a községre lesz utalva;

tekintve továbbá, hogy midőn ezen közlés nem bizonyúlt valónak s a pénzügyministeriumtól távirati útasítás érkezett, hogy a bérleti szerződés nem a községgel, hanem Rosenfeld Mórral kötendő meg, a község a Rosenfeld Mór által megajánlott magasabb bérösszeg mellett is bérlőnek ajánlkozott;

tekintve végre, hogy a pénzügyministeriumban jelentkező küldöttség azon kérelmével, hogy egyenlő feltételek mellett a községnek adassék az elsőbbség, azon válaszszal utasíttatott el, hogy Rosenfeld Mórral a dunaföldvári szeszkimérésre a pénzügyi közegek által törvényellenesen szerződés köttetvén, miután Rosenfeld Mór csak azon esetben volt hajlandó ezen szerződéstől elállni, ha a pénzügyministerium őt valami módon kártalanítja, nevezett ministerium kénytelen volt Rosenfeldnek a szegzárdi fogyasztási és italadót, mint kártalanítási tárgyat felajánlani: *(Közbeszólás szélső bal felől: Ez az állami érdek?)*

Miután a pénzügyministeriumnak és közegeinek itt vázolt eljárása ellenkezik a gyakorlattal, a pénzügyminister úr által több ízben tett ígéretekkel, sőt magával a törvénynyel, kérdem a mélyen t. ministerelnök urat, mint pénzügyministert, hogy hajlandó-e a szegzárdi fogyasztási és italadó bérbeadására vonatkozó körülményekről magát tájékoztatni, annak eredményeihez képest, esetleg az elrendelendő vizsgálatok útján, a szükséges megtorló intézkedéseket megtenni? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a ministerelnök úrral, mint pénzügyministerrel.

Vörös János képviselő úr fogja interpellatióját megtenni.

Vörös János: T. képviselőház! A magyar parlament legislatorius intézkedései a belügyministerium hatáskörét az oda utalt részint törvénykezési, részint közigazgatási ügyeknek elintézésével köztudomás szerint tetemesen kibővítették. Ennek következtében részint a jogkereső közönség, mint laicus, részint pedig azoknak megbizottai többször vannak abban a kényszer-

Digitized by Google

helyzetben, hogy az ügyek mikénti elintézéséről maguknak magában a belügyministeriumban tudomást szerezni kénytelenek. De, t. ház, magok a közélet terén mozgó egyének, részint a közérdekből kifolyólag, részint pedig megbízatásuk folytán többször kénytelenek betekinteni abba, hogy a közigazgatás terén és a belügyministerium hatáskörébe utalt ügyek minő elintézést nyernek és azok minő okból nyerik bizonyos irányban elintézésüket. Én, t. ház, magam megbízatásom folytán, de részint közérdekből is azon helyzetben voltam, hogy bizonyos jegyzőválasztási ügygyel összefüggő dolognak mikénti elintézéséről meggyőződést szerezzek. Ezt, t. ház, tettem talán magán diligentiából, de én egészen eltekintve megbízatásomtól, tehettem volna ezt, mint oly egyén, kinek kötelessége a közélet terén előfordúló ügyek és bajok mikénti orvoslásáról a belügyministeriumban meggyőződést szerezni. Én egy belügyministeri tanácsoshoz fordúltam *(Halljuk! Halljuk!)* egy megvesztegetési módon létre jött jegyzői választás kérdésében. Midőn az actáknak átnézését kértem és az iratokból akartam magamnak meggyőződést szerezni az idokolásról és az ügynek helyesen vagy helytelenül történt elintézéséről, nagy meglepetésemre azt a választ és felvilágosítást nyertem, hogy ott az iratok betekintéséhez senkinek joga nincs, ezt ő saját hatáskörében meg nem engedheti. Midőn e tekintetben indignátiomat fejeztem ki és úgyszólván követeltem az iratok betekintését, azt mondották, menjek feljebb, talán az államtitkár úr, talán a minister úr maga megteheti ezt, hogy az ügynek és az iratok betekintését megengedheti. Ez nézetem szerint oly anomalia, melyet Magyarországon tovább megtűrni egyáltalában nem lehet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mikor, t. képviselőház, a magyar igazságszolgáltatás levéltárai nyitva vannak a jogkereső közönség és az érdekelt felek előtt, nem tudom átlátni, hogy mily indok vezeti a belügyminister urat arra, hogy levéltárát az érdekelt felek és a közügyekkel kötelességszerűleg foglalkozó egyének előtt becsukja. Én, t. képviselőház, ezen indokokból kifolyólag, kénytelen vagyok szavamat az ily eljárás ellen felemelni *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és épen azért a parlamentben orvoslást keresni arra nézve, hogy a belügyministerium okmánytára az érdekelt felek és a jogkereső közönség előtt megnyittassék. Épen azért ezeket előre bocsátva, a t. belügyminister úrhoz a következő interpellatiot vagyok bátor intézni *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

Interpellatio a magyar kir. belügyminister úrhoz:

Van-e tudomása a belügyminister úrnak arról, hogy a belügyministerium irattára a közönség és érdekelt felek elől elzárva van s csak szóbeli értesítésre vannak utalva?

Szándékozik-e a belügyminister úr hatáskörében intézkedni, hogy az említett irattár a közönség és érdekelt felek által betekinthető, esetleg az ügyek elintézése, annak indokolása kivonatolható legyen. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a belügyminister úrral. Következik Horváth Ádám képviselő úr interpellatioja.

Horváth Ádám: T. képviselőház! Nem regiben egy hír járta be a lapokat; e hír képezi mai interpellatiom tárgyát. *(Halljuk! Halljuk!)* Ebben a hírben az foglaltatott, hogy Temesvárott fiatal emberek, egyéves önkéntesek, mulatozás közben a Kossuth-nótát énekelték. *(Éljenzés a szélsőbalon.)* Ezt egy ottani tiszt megtudván, panaszt tett ellenük és az önkéntesek rövid úton 30 napi laktanyafogsággal lettek büntetve. Midőn ezt kiállották, abban a hitben voltak, hogy ők most már ezen óriási nagy bűnükért a büntetést megszenvedték. Szolgáltak tovább becsülettel, tisztességesen megállották a tiszti vizsgát és karácsony táján várták a hadnagyi kinevezést. A gondos szülők már előre megcsináltatták tiszti egyenruhájukat; *(Derültség.)* de a karácsonyi ajándék nem érkezett meg, a tiszti kinevezés elmaradt. És mikor utána jártak, azon választ kapták, hogy ez szintén büntetés azért, mert a Kossuth-nótát énekelték s az olyan egyéves önkéntesek, a kik a Kossuth-nótát éneklik, a tiszti rangra disqualifikálva vannak. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Gyönyörű!)*

Én, t. ház, különösen azért, mert a honvédelmi minister úr nincs jelen, az esetet nem akarom jelenleg bővebben commentálni, de nem akarom másrészről azért sem, mert ezen esetet teljes hiteles alakban óhajtom tudni s csak akkor kívánom a magam megjegyzéseit megtenni: most tisztán arra szorítkozom, hogy interpellatiomat előterjeszszem, mely a következőképen szól:

Interpellatio a honvédelmi minister úrhoz:

Való-e, hogy Temesvártt néhány önkéntest azért, mert a Kossuth-nótát énekelték, megbüntettek és a tiszti kinevezésnél mellőztek?

Ha való, hajlandó-e a minister úr felvilágosítást adni a képviselőháznak, hogy melyik az a Kossuth-nóta s vajjon annak szövege vagy zenéje-e, mely miatt az önkéntesek büntetésben s a tiszti kinevezéseknél mellőzésben részesültek?

Gr. Károlyi Gábor: Énekeltessék el vele! *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Digitized by Google

Hajlandó-e odahatni, hogy a mellőzöttek a hadnagyi rangot megkapják s hogy hasonló eljárás jövőre ne történjék? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a honvédelmi minister úrral.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 40 perczkor.)

138. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1893. évi január hó 19-én, csütörtökön

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Beöthy László és Sporzon Ernő megválasztása a közigazgatási bizottságba. — Antunovich József megválasztása a naplóbíráló bizottságba. — Főszámszéki elnök jelölése. — Az állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása (belügyi tárcza). — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, gr. Csáky Albin, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Horváth Ádám jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a január hó 18-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyv ezennel hitelesítve van.

T. ház! Az elnökségnek sem előterjeszteni, sem bejelenteni valója nincs.

Következik a napirend: a naplóbíráló bizottságba egy, a közigazgatási bizottságba két tagnak választása.

A névsort olvasni fogja gr. Esterházy Kálmán jegyző, a távollevőket jegyezni fogja Horváth Ádám jegyző.

Kezdődik a szavazás. Méltóztassanak helyöket elfoglalni, olvastatik a névsor.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort; a szavazati lapok beadatnak).*

(Szavazás után.)

Elnök: A szavazás be van fejezve. A szavazatok ki fognak adatni a jegyzői karnak, hogy az ülés folyama alatt számbavétessenek.

T. ház! Napirend szerint következik az államszámvevőszék elnöki állására való jelölés. Helfy Ignácz képviselő úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Helfy Ignácz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Rövid idő alatt kétszer van hívatva a képviselő-ház az államszámvevőszék elnöki állására a [illegible] jelölést megejteni. Épen azért ezúttal ragadom meg az alkalmat egy rövid nyilatkozat [illegible] telére úgy a magam, mint t. elvtársaim [illegible] ben s remélem, hogy e nyilatkozatot [illegible] önök is a t. túloldalon helyeselni fogják.

A számvevőszék egészen különleges [illegible] zőt képez a parlamenti kormányrendszerben. A számvevőszék elnökét nem nevezi ki a kormány, nem függ a kormánytól, sőt nem szabad, hogy a kormány arra a legkisebb befolyást is gyakorolja; az magának a törvényhozásnak exponense, a törvényhozásnak megbizottja, különösen ezen czélból, hogy őrködjék a fölött, hogy az állam pénzei, úgy jövedelmei és kiadásai, mint adósságai budgetszerűleg kezeltessenek, vagyis úgy, a mint azt a törvényhozás időnkint megszavazza. Következik ebből, hogy ezen állásnál nem szabad pártszínezetre tekintettel lenni; *(Általános helyeslés.)* ez a legeslegelső feltétel; mihelyt maga a törvény kimondja, hogy az önálló, független állás, nem szabad abból pártállást csinálni, *(Úgy van! jobb felől.)* szemben a külföldi parlamentekkel, a hol minden különbség nélkül, a mint jön, felváltva, azt választják meg, a kit abban a perczben arra az állásra a legalkalmasabbnak találnak, akár kormánypárti, akár ellenzéki. Ezt az eljárást kell követni minálunk is. *(Általános helyeslés.)*

Azt mondhatná valaki, hiszen nálunk is sza-

Digitized by Google

badon választ a képviselőház, itt van három jelölt, a képviselők szavaznak, szavazhatnak, a kire akarnak. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* El voltam készülve erre a helyeslésre. Engedelmet kérek, helyes az önök szempontjából, a kik mindig beérik a formával; de nem helyes azok szempontjából, a kik a parlamentarismus lényegét akarják itt meghonosítani. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Miképen járnak el nálunk? vagyis miképen szoktak eljárni önök? Összegyűlnek egy értekezletre, hogy megbeszéljék azt, kit proponáljanak a számvevőszék elnökeül. És mi történik? Rendesen előáll a kormányelnök, tehát az a minister, a kormánynak épen az a tagja, a kinek ellenőrzésére ez a számvevőszék hivatva van és azt mondja: én óhajtom, hogy az én ellenőrzőm N. N. legyen. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Megjegyzem, t. ház, hogy valamint a multban, úgy ezúttal sincs legkisebb kifogásom egyik ellen sem azok közül, a kik ez alkalommal erre az állásra ki vannak jelölve; de itt egy fontos elvről szólok, mely szerintem nemcsak helytelen eljárás, hanem magába a törvénybe is ütközik, t. i. az 1870: XVIII. tcz. 2. §-a azt mondja: »Az állami számvevőszék a ministeriumtól független önálló hatáskörrel bír.« Ha tehát a ministeriumtól független, az következik belőle, hogy nem illik, hogy maga a ministerium proponálja a számvevőszék elnökét. A 6 § még világosabban szól, az megjelöli az eljárás módját is, azt mondja: »Az állami számvevőszék elnökét a képviselőház kezdeményezése folytán az országgyűlés által kijelölt három egyén közül ő Felsége nevezi ki.« Tehát világosan megmondja a törvény, hogy nálunk is úgy történjék, mint történik minden külföldi parlamentben, hogy t. i. nem a kormány elnöke, hanem a ház elnöke hívja össze a különböző pártokat és így állapítják meg, kiket jelöljenek ki. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezúttal nem akarok egyebet, mint erre felhívni a t. ház figyelmét. Önöknek pedig, különösen a túloldalon bátor vagyok figyelmükbe ajánlani, ha komolyan szívükön fekszik az, hogy Magyarországon a parlamentarismus igazán gyökeret verjen, hogy ezt a parlamentarismust megkedveltessék a néppel, akkor méltóztassanak még csak a színét is kerülni annak, mintha itt a képviselőházban a hatalom és a javadalmazás vágya vezetné az embereket. Nem elég ezt szavakkal megczáfolni, hanem tényekkel kell bebizonyítani, hogy ez a feltevés sértő a képviselőházra, hogy ez a feltevés hamis és minden alapot nélkülöz.

Remélem, hogy más alkalommal akár ennél, akár más tárgynál, a melyben a pártszínezetet a dolog természeténél fogva kerülni kell, szívesen fognak megemlékezni erre a néhány szóra, a mit most mondani bátor voltam. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! A napirend az állami számvevőszék elnöki állására való jelölés. A névsort olvasni fogja Schóber Ernő jegyző úr, a távollevők neveit jegyezni fogja Perczel Béni jegyző úr.

Kezdődik a szavazás.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa a névsort; a szavazati jegyek beadatnak).*

(Szavazás után.)

Elnök: A szavazás be van fejezve.

A beadott szavazatok a ház színe előtt fognak számba vétetni. *(A szavazatok a ház színe előtt összeszámláltatnak.)*

T. ház! A jegyzői kar jelentése szerint a közigazgatási bizottságba megválasztandó két tagra beadatott összesen 157 szavazat. Ebből esett Beőthy Lászlóra 157, Sporzon Ernőre 150 szavazat; a nevezetteket tehát a közigazgatási bizottság megválasztott tagjaiúl jelentem ki. A naplóbíráló bizottságba megválasztandó egy tagra beadatott összesen 157 szavazat; ebből esett Antunovich Józsefre 155; nevezettet tehát a naplóbíráló bizottság megválasztott tagjául jelentem ki.

Jelentem továbbá, t. ház, hogy a főszámszéki elnöki jelölésre beadatott 195 szavazat. Ebből esett Rakovszky Istvánra 155, Hosszú Józsefre 106, Mixich Kálmánra 71, Helfy Ignáczra 3 és Prileszky Tádéra 1 szavazat.

T. ház! Az állami számvevőszéki elnök állására első ízben, 1870-ben történt jelölés alkalmával elfogadott és azóta is követett megállapodás szerint mint absolut többséget nyertek Rakovszky István és Hosszú József ezen állásra kijelöltekül jelentetnek ki; Mixich Kálmán azonban nem nyervén meg az összes szavazatok absolut többségét, közte és a szavazatok számára nézve hozzá legközelebb álló Helfy Ignácz között új választás szüksége forog fenn. Mielőtt ezt foganatosítanók, az ülést 10 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: A felfüggesztve volt ülést ezennel megnyitom.

Kezdődik a szavazás és pedig a többséget nem nyert Mixich Kálmán és Helfy Ignácz közt. Szavazni tehát csak ezeknek egyikére lehet.

A névsort Molnár Antal jegyző úr fogja olvasni, a távollevőket Horváth Ádám jegyző úr fogja jegyezni.

Olvastatik a névsor.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a névsort; a szavazati jegyek beadatnak).*

Digitized by Google

(*Szavazás után.*)

Elnök: A szavazás be van fejezve. Számba fog vétetni az eredmény. (*A szavazatok a ház színe előtt számláltatnak össze.*)

T. ház! A szavazatok összeszámíttatván, kitűnt, hogy összesen 180-an szavaztak. Ebből esett Mixich Kálmánra 92, Helfy Ignáczra 83 szavazat, üres volt 5 szavazat és így Mixich Kálmánt hasonlóképen a főszámszéki állásra jelöltül jelentem ki. Igy a jelölés megejtetvén: Rakovszky István, Hosszú József és Mixich Kálmán jelöltetnek a ház által a legfőbb számvevőszéki elnöki állásra s ezen kijelölésről a főrendiház az 1870: XVIII. tcz. 6. §-a értelmében értesíttetni határoztatik.

Következik a napirend: a belügyi tárcza költségvetésének folytatólagos tárgyalása.

Molnár Antal jegyző: Horváth Ádám!

Horváth Ádám: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Nagyon rövid időre szándékozom a t. ház becsés türelmét igénybe venni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Én azt hiszem, t. ház, hogyha a belügyi tárcza költségvetésének tárgyalása oly huzamos ideig tart, annak nagy részben a t. belügyminister úr az oka. És ezt nem gáncsolólag, hanem inkább elismerőleg mondom, mert kénytelen vagyok azt constatálni, hogy hosszú, igen hosszú idő óta — kivéve azon rövid korszakot, melyben gr. Teleki Géza ült a belügyministeri székben — nem találkoztunk azon jóakarattal, azon figyelemmel a belügyi kormány részéről, hogy kéréseinkkel, indítványainkkal a belügyminister elé járulhattunk volna. (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*) Most arról vagyok meggyőződve, hogy legalább is reményt nyújt nekünk erre a belügyminister úr azon eljárása, a melyet a belügyi tárcza költségvetésének tárgyalása alkalmával követ. Reményt, mondom, még nem bizodalmat, mert ehhez igen-igen sok kell: nem üres ígéretek, nem üres szavak, hanem tettek. (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*)

Minthogy én is azok közé tartozom, a kik reménynyel vagyunk eltelve, bátor vagyok röviden felhívni a t. minister úr figyelmét egy körülményre, mely sürgős megoldást, sürgős javítást és reformálást igényel: ez Magyarország sajtóügye. (*Halljuk! Halljuk!*)

Nagyon jól tudom azt, t. ház, hogy Magyarország sajtóügyének alapját az 1848: XVIII. tcz. képezi. Csak természetes, hogy azóta ezen törvény, miután változáson nem ment keresztül, elavúlt, a mai kifejlett viszonyoknak egyáltalában nem megfelelő. De erre nem akarok bővebben kiterjeszkedni annál kevésbbé, mert sajtóügyünk rendezése nemcsak a belügyi tárcza keretébe tartozik, hanem érinti az igazságügyi tárczát és némely részben, igen fontos vonatkozásokban, a pénzügyi tárczát is. Erről ez alkalommal nem beszélek; nem beszélek a cautio magasságáról, nem beszélek arról sem, hogy a köteles példányok bejelentésével minő visszaélések szoktak történni; hanem ezen ügynek egyenesen egy pontjára vagyok bátor a t. belügyminister úr figyelmét felhívni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Akármennyire elavult is az 1848-iki sajtótörvény, annak van egy szakasza, mely sohasem fog elévülni, mely mindig fenn fog maradni, melynek fenn kell állania és ez az első szakasz, mely úgy hangzik, hogy: gondolatait a sajtó útján mindenki szabadon közölheti és terjesztheti.

T. ház! Azt látjuk, hogy daczára ezen szakasznak, daczára ezen törvénynek, Magyarországon nem mondható az, hogy mindenki szabadon terjesztheti gondolatait. (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*)

Oly helyzet állott elő, t. ház, hogy 1867-ben kibocsátatott egy belügyministeri rendelet 1731. szám alatt, mely rendelet megtiltotta a belföldi sajtótermékek elárusítását házalás útján, a hírlapoknak utczai árulását. Ezt a külföldi sajtó termékeire is kiterjesztette az 1873. évi 403. számú belügyministeri rendelet. Ezen rendeletek következtében azután az a sajátságos helyzet állt elő, t. ház, Magyarországon, hogy míg a lehető legerkölcsrontóbb ponyvairodalmi termékeket szabadon árulhatják nyilvánosan az utczán, míg ott mindenki hozzáférhet az ú. n. Tatár [illegible] féle historiákhoz, mindenki megveheti pár krajczáron »A disznóvá változott zsidót«, meg a »Hogy ölték meg a bugyi zsidót?«, a »Nyitva feledt ajtó« és más ilyenféle czímű rémhistóriákat és szörnyeseteket: addig a legjobb, legjobb helyesebb irányú lapoknak az utczán nyilt helyen való árusítása el van tiltva. (*Úgy van! a baloldalon.*)

Én azt hiszem, t. ház, midőn látjuk, hogy minden művelt államban meg van engedve a hírlapoknak az utczán való árulása, nálunk sincs egyáltalában ok arra, hogy ez a tilalom továbbra is fentartassék. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*) T. ház! Én ezt a tilalmat az 1848: XVIII. tcz. 1. §-ával teljesen ellentétben állónak látom. (*Helyeslés a szélső baloldalon*) A mennyiben egyéb intézkedések volnának szükségesek rendőri szempontból, azokat megtehetőknek tartom, de egyáltalán semmi okot nem látok fenforogni arra nézve, hogy a hírlapoknak az utczákon való árulása betiltassék. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) És épen azért egy határozati javaslatot vagyok bátor benyújtani, mely így szól: (*Halljuk! Halljuk! olvassa*):

»Határozati javaslat. A képviselőház utasítja a belügyministert, hogy az 1848: XVIII. tör-

Digitized by Google

vényczikk 1. § szellemének megfelelően a belföldi hírlapoknak nyilt helyeken való eladását, úgynevezett utczai elárusítását tiltó rendeleteket helyezze hatályon kivül.« *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Bátorkodom határozati javaslatomat ajánlani. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Méltóztatik kívánni, hogy a határozati javaslat újra felolvastassék. *(Nem!)* Ki következik?

Molnár Antal jegyző: Holló Lajos!

Holló Lajos: T. ház! Én részemről néhány észrevételt óhajtok csak tenni a tegnap elhangzott beszédek némelyikére, különösen pedig Tisza István képviselő úr és gróf Sztáray István képviselő urak beszédeire. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi mindenekelőtt Tisza István t. képviselőtársam felszólalását illeti, megvallom, hogy részemről azt — legalább közigazgatási fejtegetései részében — élvezettel és örömmel hallgattam; de örömöm akkor érte el legnagyobb fokát, a midőn ő beszédjét befejezte. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Ezen befejezéshez fűzött örömömnek oka nem az, t. ház, mintha én az ő közigazgatási fejtegetéseivel egyet nem értenék, mert ő azt mondotta — ez volt egész beszédének kiemelkedő momentuma — hogy a közigazgatás ma létező bajain addig is, míg a reformok bekövetkeznek, segíteni kell és mint legfőbb hiányt kiemelte a személyzetnek azon csekély számát és a fizetésnek azon csekélységét, mely a megyei közigazgatási hivataloknál ma van. Én csak arra bátorkodom ennél a körülménynél felhívni a t. ház figyelmét, hogy a midőn ezen tényeket nem Tisza István t. képviselő úr, de a vármegyék hivatalos felterjesztéseikben, küldöttségeik, főispánjaik által a t. minister úr előtt kifejezték, nála ezen kérelmek nemcsak süket fülekre találtak, de határozott visszautasításra is, mert kijelentette, hogy ő azon dotatio mértékét, a személyzet azon megállapítását, melylyel a közigazgatás ma elláttatik, semmi körülmények közt sem hajlandó felemelni.

És, t. ház, a midőn az összes megyék hiába járultak ezen kérelmeikkel a t. minister úr elé, feláll itt egy ékesszóló t képviselő úr, Tisza István úr és akkor beszédének befejeztével a t. minister úr az első, a ki lelkesen odamegy hozzá és őt kézszorítással üdvözli.

Azt hiszem, hogy ez az elismerés s hozzájárulás nem szól — bár nagyrabecsülöm Tisza István személyiségét — kizárólag az ő személyének, hanem azon elveknek és eszméknek, melyeket ő beszédében kifejtett és csak örömünkre szolgál, hogy a mit a vármegyék összes küldöttségei felterjesztéseikkel a minister úrnál el nem értek, azt a képviselő úr egyszerű felszólalásával elérte, Én hozzájárulok mindahhoz, a mit a t. képviselő úr mondott, hogy a mai közigazgatást sem lehet mai állapotában fentartani addig, a míg a reformok az egész vonalon bekövetkeznek, de akkor ki kell, hogy egészítsem a t. képviselő úr felszólalását, mert ha azt kívánjuk, hogy a mai megyék fennakadás nélkül és rendszeresen lássák el a közigazgatást, nem elégséges a főszolgabírói hivatalokban a kezelő személyzetet kiegészíteni, hanem szükséges mindazon a téren, a hol ma még hiányok vannak, javítást behozni. Tudja-e képviselőtársam a helyes közigazgatással összeegyeztetni azt, hogy a községi vagyonkezelés sok megyében 10—15 éven keresztül megvizsgálás és revisio nélkül legyen és hogy az ezen vizsgálatra szükséges számvevői állások oly csekély számmal vannak creálva a vármegyékben, hogy e számvevőségek nem képesek az ellenőrzést kellően teljesíteni? Tudja-e a képviselő úr továbbá azt, hogy az árvaszéki ügymenet sok megyében a lehető legszerencsétlenebb s hogy az, a mi egy helyes és igazságos közigazgatásnak minden országban criteriumát képezi: az árvaügyek ellátása Magyarországon rendkivüli hátramenést és visszafejlődést mutat. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ismerek megyéket, a hol az árvaügyek elintézése hónapokon, sokszor éveken keresztül tart. És midőn a megyék — erre helyezem a fősúlyt — mindezeket a bajokat, az árvaügyeknek lassú ellátását, a számvevőségi hiány mutatkozását s a főszolgabíráknak bureaucraticus munkával való megterheltetését illetőleg előterjesztéseket tettek, a belügyminister úr azzal állott elő, hogy a dotatio törvényhozásilag meg van állapítva s ezen tágitani a maga részéről nem is kíván. Akkor tehát álljunk össze és nemcsak azon részben, melyet a t. képviselő úr kiemelt, hanem az egész vonalon, a mi eddig lényegesen szükséges s a mi a helyes ügymenet szempontjából feltétlenül megkívántatik, minthogy a reform életbeléptetése 5—10 évig bizonyára halasztást fog szenvedni, addig is okvetetlenül kell e mulasztásokat pótolni és a hiányokat kiegészíteni s akkor remélem, hogy a t. minister úr ez alkalommal lesz szíves megnyugtatni nem engem, hanem a t. házat, az összes vármegyéket és az egész országot az iránt, hogy e bajokon és hiányokon addig is segíteni fog. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Gróf Sztáray István t. képviselő úr a kivándorlásokról beszélt és e kérdésben szokatlan módon a kivándorlásoknak a közgazdaságra előnyös voltát volt szíves ecsetelni és fejtegetni. Abban, t. ház, hogy a kivándorlók némileg juttatnak valamit keresményeikből az otthon maradottak részére, egy örvendetes jelenséget lehet talán látni, de akkor első sorban mindenesetre figyelembe kell venni azt, hogy *(Halljuk! Hall-*

Digitized by Google

juk!) kivándorlóink nagyon tekintélyes része, csaknem $^9/_{10}$-e oda vész, a nélkül, hogy a haza javára akár anyagi segélyben és támogatásban, akár visszatérése után személyes tevékenysége által többé közreműködnék. Hogyha azon $^1/_{10}$ résznek sikeres munkásságát feltüntetjük, a mely által, mondjuk, a felvidék pénzbősége gazdagodik, akkor vonjuk le és tegyük a mérleg másik serpenyőjébe a veszteséget is, a mi a kivándorlásból előáll.

Szerintem nem ebben áll a kérdésnek a főlényege, hanem abban a szomorú helyzetben, hogy annak az egytized résznek, vagy az egésznek is, ki kell vándorolnia az országból, hogy megélhetését és előhaladását biztosítsa. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Hiszen ha a kivándorlók benn maradnának az országban, nem kellene-e feltételeznünk, hogy az ő munkásságuknak productuma évenkint itthon is valami tőkeszaporulatban jelentkeznék? Vajjon az alföld népének munkássága csak arra terjed-e ki, hogy itt megélhetését biztosítsa, nem pedig egyúttal arra is, hogy ennek az országnak anyagi előhaladását, anyagi megerősödését, anyagi gyarapodását biztosítsa? Hiszen ha benmaradnának ezek a polgáraink, ha itt a közgazdasági élet terén az ő tevékenységüknek kellő tér nyujtatnék, ezzel is nagyobb és hatalmasabb volna ennek az országnak az anyagi gyarapodása. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Ezt kell tehát, t. ház, véleményem szerint előmozdítani, hogy azok részére, a kik különben kivándorolnának, a munkálkodásnak ezen alkalma és ezzel megélhetésük lehetősége itt benn a hazában biztosíttassék. Vagyok bátor ennél a kérdésnél hivatkozni egy nagyon szerencsés kezdeményezésre. Az alföld nagy városainak egyike 2.000 holdnyi területet szakított ki a nagy közös birtokokból és az ország más vidékéről odatelepedett, mintegy 300 munkáscsalád találja ott megélhetését. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Felhívom a t. minister úr figyelmét azokra az óriási kiterjedésű területekre, melyek az alföldön, különösen a Duna-Tiszaközben, de másutt is rendelkezésre állnak, a hol egyes községeknek, mint például Szeged városának, 90.000 holdon felüli közbirtoka munkáskéz hiánya miatt ma tulajdonképen műveletlenül hever. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az összes alföldi városok, Czegléd, Kecskemét és mindannyian, óriási ily közterületekkel bírnak, melyek ma a legalacsonyabb művelési ág, a legeltetési művelés alatt állanak. Ha tehát a t. minister úr irányt akar szabni ezen népmozgalmi törekvéseknek, akkor kövesse a középkori királyok példáját, kik országuk néptelen vidékeit az ország más részeiről vett népességgel telepítették be és erősítették meg. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ha egyfelől azt látja, hogy az alföldön munkás kéz hiján a kultura nem haladhat kellő mértékben előre, másfelől azt, hogy más vidékeken a lakosság egy része kénytelen kivándorolni: akkor a kormány terelje ezen mozgalmat helyes mederbe és akár állami kisajátítás, akár az állam saját, nagy területeinek átcserélése által telepítse a kivándorló elemek egy részét az alföldre, a melynek kulturáját ez által elő fogja mozdítani, a kivándorló elemet pedig a hazához köti és biztos megélhetéshez és előhaladáshoz juttatja. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha már felszólaltam, bátor vagyok még néhány kérdést felhozni a küszöbön álló reformok miként jére és kidolgozására nézve. *(Halljuk!)* Tisza István t. képviselőtársam kevés súlyt látszik helyezni a reformok életbeléptetésének sorrendjére; mi ellenben kiváló súlyt helyezünk arra, hogy a polgári szabadságot biztosító alapvető törvények előbb lépjenek hatályba, mint a szervezeti törvények. *(Élénk helyeslés bal felől.)* E tekintetben tehát nem osztozom Tisza István képviselő úrnak azon kicsinylő felfogásában, hogy bámulja az ellenzéknek ez irányban kifejezett aggodalmait. De csak arra vagyok bátor figyelmeztetni a t. minister urat, hogy ha részünkről az életbeléptetésnél megkívánjuk is a garantialis törvények behozatalát és a községek szervezéséről szóló törvényjavaslat előzetes behozatalát: azért épen nem kívánunk egy oly szervezetet, mely a későbbi alakításokba beleilleszthető ne lenne s a mely azután a legközelebbi időben újabb módosításoknak lenne kitéve. Ha a minister úr most megfordítva kíván eljárni, mint a hogy elődei eljártak, a kik t. i. csak a megyei javaslatokat terjesztették be, ha most a minister úr ellenkezőleg csupán a községeket akarja szervezni, de egyúttal homályban hagy bennünket a járások, a megyék organisatiójára nézve, akkor nem lehetünk abban a helyzetben, hogy a községek szervezetének revisiójáról nyugodt ítéletet mondhassunk. Megkívánjuk tehát, hogy az alapvető munka előbb léptettessék életbe, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* de a reform egyes részeinek megítélésénél tudni kívánjuk, hogy a reform többi ágai mily szellemben és a többivel mily összefüggésben fognak megvalósíttatni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A másik szempot az, hogy a minister úr főleg arra látszik helyezni a fősúlyt, hogy a községek mily ellenőrzés alatt álljanak, mert szerinte főleg az ellenőrző szervezetet kell erősíteni és ezen esetben a közigazgatás hatályossá és életképessé lesz. Bátor vagyok felhívni a minister úr figyelmét arra, hogy nagy tévedés a községekben kizárólag az ellenőrzés erősítésére fektetni a fősúlyt; mert itt az alaphiba abban áll, hogy azok, a kik ma ellátják a közigazgatást, azok szerintem igen gyengék a mai köz-

Digitized by Google

igazgatás vitelére. A reform alapgondolatának abban kell állnia nézetem szerint, hogy a hatóság, a melynek kezében a végrehajtás, az executiva áll, megerősíttessék értelmi tekintetben és anyagilag s függetlenné és hozzáférhetetlenné tétessék a körülötte álló tényezőktől. Ez legyen a reform alapgondolata, nem az, hogy az ellenőrző szerveknek nem tudom mily legióját állítsuk fel, járások, főispánok, főispáni titkárságok stb. újabb és újabb szervezésével, hanem az, hogy a végrehajtásra a községekben erős kezű hatósági közegeket állítsunk.

Aztán vagyok bátor még egy körülményre felhívni a t. belügyminister úr figyelmét e reform kidolgozásánál. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Ma megindúl a munkálat két irányban az ország organisálására: az egyik irány az igazságügyi szervezetnek, a másik a közigazgatási szervezetnek organisálása.

Ez a két munkálat párhuzamosan folyik egymás mellett, a nélkül, hogy érintkezési pontjait megkeresnék ott, hol ezek tulajdonképen összefolynak. A t. igazságügyi minister egymás után terjeszti be a javaslatokat, melyek a sommás eljárás, az intési eljárás, az örökösödési eljárás stb.-nek újjászervezését és organisálását célozzák. A gyakorlat emberei tudják, hogy ezek az eljárási szabályok és törvények az igazságszolgáltatás alsóbb regioiban a legszorosabb összefüggésben vannak a közigazgatási szervezetnek alsó részével. Mert hogy lenn a községben az örökösödési eljárás, a községi bíráskodás és más igazságügyi tennivalók hogyan szabassanak és állapíttassanak meg, az nagyon is függ attól, hogy mily szervezet állíttatik a közigazgatás rendelkezésére a községekben. Ha most egymástól függetlenül az igazságügyminister úr rendezi és szervezi az eljárást, a nélkül, hogy tudná, milyen lesz a közigazgatás szervezése lent a községekben: ebből nemcsak anomaliák és összeütközések következnek be, hanem bekövetkezik az is, hogy néhány év múlva újabb revisio alá kell venni az igazságügyi eljárási szabályokat és a községeknek igazságszolgáltatási szervezetét az újabb közigazgatási szervezethez képest újra kell átalakítani és átreformálni.

Hosszú théma ez. Magam részéről más helyen, más alkalommal foglalkoztam vele bővebben. Itt csak fel akarom hívni a t. belügyminister úr figyelmét arra, hogy midőn az ország e két nagy revisioja küszöbön áll — mely revisiok szerintem századokra, talán félezredévre is kihatók lesznek — akkor e munkálatoknál az összeütközéseket, az egymáshoz való tartozást, az igazságszolgáltatási és közigazgatási alsó organumoknak közös és kétoldalú teendőit egyenlő elvek alapján dolgozzák ki. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Végezetül még csak két kérdést érintek röviden. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik vonatkozik az egészségügyi kérdésekben itt elhangzott némely nézetre. A t. belügyminister úr azt mondta, hogy ő járványok mikénti megszüntetésére kisérletet tesz az ország egy részében s ha az beválik, alkalmazni fogja az egész országban. Felhívom a t. minister úr figyelmét arra a különbségre, a mely az ország különböző részeiben az egészségügyi viszonyok tekintetében fenforog. Egészen más az, a hol a lakosság falvakban van tömörülve, a hol azok orvosi kezelése egyszerűbb és ellenőrzése könnyebb, ellenben más az egészségügyi administratio ott, a hol, mint az alföldön, a lakosság nagy része tanyákban van szétszóródva, a hol azután a járványok akadálytalanúl terjedhetnek. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* A t. minister úr, midőn kisérletet tesz, tegye ezt az ország különböző részeiben. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Azok a gyakorlati szakférfiak, kik e járványoknál eddig közreműködtek, oda concludálnak, hogy minden orvosi segély a siker tekintetében irrelevans, hanem a legnagyobb segítség a kórházak minél több helyen leendő felállításában áll, t. i. hogy lehetőleg minden nagyobb városban, talán minden nagyobb községi körben egy-egy kórház állíttatnék fel, a hova a járványos betegek beszállíttatnának, mert a nép műveletlensége folytán az otthon való kezelés nagyobb sikerrel nem jár. A segítség ezek szerint csak úgy lehet, ha mindjárt kezdetben kórházba viszik a beteget, a mi által a járványt nagy mértékben lehetne localisálni.

Ezen kórházak felállításánál lényeges körülmény az, hogy ebből a községekre óriási teher háramlik. De van egy kérdés, mely ennél soha figyelembe nem vétetett s a melyet talán ezzel kapcsolatban szerencsésen lehetne felvetni. Tudjuk mindnyájan, hogy ma mily visszásságok mellett, mily helytelen elveken és alapokon történik a gyógyszertárak engedélyezése. Egy helyen valakinek gyógyszertári engedélyt adnak, a mely az illetőre nézve óriási vagyoni előnyt képez, talán 10, 20, 30 ezer frtnyi értékhez is jutnak némelyek azon összeköttetés folytán, melylyel egyes városokban, megyékben vagy a ministeriumban birnak. Óriási vagyoni előnyökhöz juttatunk egyeseket, a mit sokan arra használnak fel, hogy a mikor megkapják, egyszerűen az engedélyt árúba bocsátják *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* és az államtól nyert engedélyt maguknak tőkésítve, óriási hasznot érnek el. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ismerek sok esetet, midőn egy és ugyanazon személy egymás után 4—5 engedélyt szerzett meg csak azért, hogy másra átruházhassa és értékesítse a maga javára.

Hogy a polgárok közt egyeseket az a szerencse érjen, hogy nagy vagyoni előnyhöz

Digitized by Google

jutnak a többiek rovására, ezt szerintem helyeselni nem lehet, annál kevésbbé, mert épen ez az ügy nagyon czélszerűen felhasználható lenne a közegészségügy javítására. Ha például kimondanók, a mit a magam részéről helyeslek, hogy az egyenlően jogosítottak közt azok nyerjék el a gyógyszertár felállításához való engedélyt, a kik az illető városnak, községnek, vagy járásnak egészségügyi czéljaira a lehető legkedvezőbb anyagi áldozatot hozni hajlandók: úgy ez által egyes vidékek közegészségügyének rendkivüli szolgálatot tennénk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbalon.)*

Ennek következménye nemcsak az volna, hogy senki kellő ok nélkül vagyoni előnyhöz nem juthatna, hanem az is, hogy oly helyeken, a hol az új concessiok által csak a régiek existentiája van veszélyeztetve, ezen felállítás nem is következnék be, mert mihelyt egy helyen ezen ajánlatok nem nyújtják a remélt anyagi előnyök megkívánható mérvét, azon helyen a felállítás egyszerűen mellőztetnék. Itt tehát sem a concurrentiától, sem pedig a jogtalan ajándékozástól nem kellene tovább tartani, hanem ezen engedélyezést a közegészségügy javára lehetne értékesíteni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Végre még csak egy körülményre vagyok bátor a t. ház figyelmét felhívni, mely nem annyira közigazgatási, mint társadalmi kérdés. Tudjuk, hogy a vidéki városokban és általában a vidéki helyeken a társadalmi tevékenységet és a közéletet mennyire megzsibbasztja az a válaszfal, mely az illető város és vidék társadalmi rétegeit egymástól politikai szempontból ketté választja. A főispáni állásokat nagyon sok oldalról támadták meg, de a legnagyobb megtámadási okot abban találom, hogy ezen főispánok legtöbb helyen arra lettek felhasználva, hogy a vidéken a pártoskodást élesítsék, a pártszellemet felkeltsék, a helyett, hogy ellenkezőleg az egész társadalmat egyöntetű közreműködésre egyesitették volna. Ha nyilt és nem behúnyt szemmel nézzük ezen dolgokat, akkor minden vidéken tapasztalhatjuk azt a rút pártoskodást, mely nemcsak a választás idején szakítja szét a társadalmat, hanem a közbeeső egész idő alatt különálló szervezetben tartja az erőket, a melyekből a legkietlenebb és a legádázabb harczok fejlődnek ki, mint annak példáit láthatjuk Csongrád és Hont megyében és sok más helyeken. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ha azt tűzzük ki czélúl, hogy elmaradottságunkat kipótoljuk nemcsak országszerte, hanem az egyes vidékeken is, akkor minden eszközt fel kell használni arra, hogy a mint elválaszt annak idején a politikai nézetkülönbség bennünket, ép úgy egyesitsen a választásokon kivüli időben a közjólét és előrehaladás szükséglete és ha a t. kormány rendelkezik egy karral, melynek tagjai a vidéken az ő bizalmi férfiai, akkor ezen kar befolyását nem arra szabad felhasználnia, hogy elhintse a szétválás magvait a társadalomban, hanem arra, hogy azt lehetőleg összehozza, társadalmi alkotásokra bírja és ve zérelje. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ezek, t. ház, talán nem nagy kérdések, a nagy reformmal nincsenek is valami nagy összefüggésben — ezekre vonatkozólag jelezni fogjuk álláspontunkat majd akkor, mikor azok tárgyalás alá kerülnek — de mégis ezen hosszú vita daczára sem zárkózhattam el az elől, hogy ezen néhány megjegyzést a belügyi tárcza tárgyalása keretében meg ne tegyem és mindezekre a t. minister úr figyelmét fel ne hívjam. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Molnár Antal jegyző: Vajay István!

Vajay István: T. ház! A különböző szakokhoz tartozó ministeri tárczák költségvetésének megszavazása bizalmi jellegű kérdés lévén, a t. ház kegyes engedelmével szavazatomat én is meg fogom okolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi a kérdés személyi részét illeti, arra vonatkozólag van szerencsém megjegyezni, hogy a mostani belügyminister úr rokonszenves egyéniségének a bizalom nemcsak egy rózsáját, hanem egy egész bokrétáját szeretném nyújtani, ha ezt egyáltalában megengedné a rendszer, az a nemzetölő és országrontó rendszer, melynek taposó malmában hova hamarabb még ez a fényes administrationalis tehetség, még az a sok tapasztalatot átfutott bölcseség is el fog kopni, a melyet a minister úrban tisztelni szerencsénk van. Ezen kopás jeleivel, sajnos, mindjárt a t minister úr ministerségének első heteiben találkoztunk. Pázmándy Dénes t. képviselőtársunk igen sikerülten rámutatott a befolyásos és pártos administrationalis politika azon részére, a mely a t. minister úrnak úgyszólván első nyilvános működésében megnyilatkozott. A t. minister úr erre csupán hallucinálva *(Mozgás jobb felől)* annyit tudott mondani, hogy állítólag, úgy mondják, ilyen és ilyen körülmények forognak fenn, a többség kniffeket használ a kisebbség ellen, de egy szóval sem mondotta, hogy a kisebbség beigazolta vádját. Ellenben Pázmándy Dénes t. képviselőtársam alaposan kimutatta, hogy a kisebbség kizárólag az alapszabályoknak megfelelőleg járt el; az eredmény pedig az, hogy a helyett, hogy határozottan kimondaná, mikép helyben hagyja vagy pedig elutasítja ezért vagy azért a felebbezést, volt egy illetéktelen, Salamoni bölcselkedés, a gyermek vágassék ketté abban a reményben, hogy az igazi anya majd talán lemond az őt illető részről. De hála Istennek, itt a gyermek életét nem kell valami nagyon félteni. Ez a pártos politika megnyilat-

Digitized by Google

kozásának egyik sympthomája; a másik ha a lapok közlése igaz, megnyilatkozott az államtitkár úr politikájában. *(Halljuk! Halljuk!)* A helyes és correct politikának egyik criteriuma az, hogy abban mennél kevesebb legyen a protectio és a nepotismus s mennél több a tiszta pártatlanság. És hogy nyilatkozik ez meg az államtitkár úr politikájában? Alig foglalta el helyét a belügyministeriumban, rögtön kinevezte az egészségügyi tanácsba házi orvosát. *(Élénk derültség.)* Nem tehetek róla, a lapok hozták. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha ez mindjárt a ministerség és az államtitkárság mézes heteiben így van, hogyan fog ez később folytatódni s hogy miképen fog az végződni: azt igen könnyen el lehet gondolni. De különben ez nem is lehetséges máskép, azon nemzetrontó és országemésztő politikai rendszer keretében, melyet hazánk egyik providentialis és tüneményszerű nagyságú államférfia valósított meg, a kinek irányelve az volt: ostorral és abrakkal kormányozni; *(Élénk derültség bal felől. Mozgás jobbról.)* lefelé mindent elütő skiznek lenni, fölfelé pagáttá zsugorodni össze; *(Derültség.)* ezreket — ha lehet — gazdagítani, milliókat koldúsokká tenni, hogy azután a koldússá tett nemzettel annál könnyebben lehessen elbánni hatalmi politikai szempontból. *(Nagy mozgás jobb felől.)* És végül ez a nagy államférfiú a hazafiságnak quintessentiáját nem a calvinismusban, mert ennek a szellemétől ez oly távol áll, mint Jeruzsálem Makótól, hanem a felekezetiességbe helyezte. *(Zaj és nyugtalanság.)* T. ház! Ezen irányelveknek követése és minden téren megvalósítása megtermette ismeretes gyümölcseit, a melynek élvezésétől már-már beteg az egesz ország, beteg az egész nemzet, beteg a parlamentarismus és betegek a pártok és betegek vagyunk mindnyájan. *(Egy hang a szélső baloldalon: Csak a papok egészségesek!)*

Kérem, ne méltóztassanak ezt a betegséget szó szerint venni és a phisicai szervezetre vonatkoztatni, hanem a politikai pártokra alkalmazni. Hogy a külföld által is oly méltán irigyelt vallásközi békének temploma lángban áll, ennek herostratusi dicsősége tisztára és méltán azon férfiút illeti, a kinek üdveért és jóléteért annak idején Jókai Mór t. képviselő úr imádkozott és a kiről mindig azt hangoztatta akkor, mikor még hatalma volt az úgynevezett szabadelvű pártban, hogy egy az Isten és Kolomannus Tacticus az ő prófétája, *(Derültség.)* a kinek neve áldassék Jókai Mór, Mikszáth Kálmán és Fenyvessy Ferencz képviselő urak imádságában. *(Derültség.)*

Ám ezen buzgó lelkek meddő imádsága nem menthette meg a nagy prófétát a bukástól. A nemzet fájdalma a családi gyászban csak annyiban vett részt, hogy a prófétával együtt nem bukott a rendszer is. *(Tetszés a bal- és szélsőbalon.)* A rendszer tovább fentartatott és tovább él és még mindig vannak pártfogói felesleges számmal. A nemzetiségi izgalmak rendkivüli arányokat öltése hazafias fájdalommal tölti el minden jó hazafi szivét. Ezeknek oka tisztán abban az administrationalis politikában keresendő, melyet az ismeretes rendszer 15 éven keresztül cultivált és a legmagasabb fokra helyezett, mely szerint a tisztviselőtől nem kívántak más komolyabb, tárgyias és hazafias dolgot, mint azt, hogy legyen kitünő kortese annak a rendszernek és ellen-értékül, zsákmányul kapta az agyonigazgatott nemzetet.

Tudjuk azt, hogyan szokott azon rendszer elbánni azokkal a tisztviselőkkel, a kik véletlenül olyan ügyetlenek voltak, hogy rajtakapatták magukat bizonyos csínyen. Az a providentiális államférfiú, a kiről az imént megemlékeztem, azon örült legjobban, hogyha ilyen erényen rajtakapott tisztviselő került a keze közé, erre azután ráillesztette a hurkot és tartotta erősen a kezei közt. Tudta, hogy az ő hatalmának érdekében az ilyen tisztviselők el fognak követni mindent, hogy a nyakukon a hurkot meg ne huzza, viszont a tisztviselők is tudták, hogy tehetnek mindent a világon az ország, a nemzet és az állam érdeke ellen, csak maradjanak kitünő kortesek és liferáljanak ide úgynevezett szabadelvű képviselőket.

Így történt az, hogy politikai életünknek majdnem minden ágazatába bevitetett az úgynevezett politikai vásár, a politikai börse. Ez mételyezi meg Magyarország társadalmának minden rétegét, elkezdve a falubíró választástól a legmagasabb körökig. Kinn a községi közigazgatást az mételyezi meg, hogy egyes ambitiosus bírójelöltek jó tehénnek tekintvén a községet: hogy annak élére kerüljenek, megveszik a candidatiot a szolgabírótól. *(Élénk felkiáltások jobb felől: Hol? Hol? Rendre!)* Kérem, tapasztalásból beszélek; a képviselő-választásoknál szintén tudjuk, hogyan megy a dolog. Némelyek a képviselőséget jó lépcsőfoknak tekintik, hogy előre mehessenek. Ezeknek eladja magát a szegény tudatlan nép; a kik azt megvették, nem azért vették meg, hogy más úton vissza ne vegyék pénzüket és kamatait. Hiszen vannak főispánságok, államtitkárságok, vízszabályozási biztosságok stb. Mindez kedves tartalmát képezi azon úgynevezett fazéknak, melynek megdrótozásán nem magáért az eszméért, hanem a hatalom elnyeréséért és megtartásáért fáradozva elvetettek újabban egy elvet

Boncza Miklós: Hát még a püspökségek! *(Derültség.)*

Bartók Lajos: Az a püspökfalat! *(Élénk derültség.)*

Digitized by Google

Vajay István: Csakhogy nem ez az az oldal, melyen a püspökségeket osztogatják. *(Nagy derültség.)* Különben ha ez a párt kerül hatalomra, én azon munka díjául, hogy sikerült megdönteni segítenem egy korhadt nemzetölő rendszert, én is követelhetek majd valamit ezen munka díjául. *(Élénk derültség.)*

T. ház! Az administrationak corruptionalis volta és irányzata idézte elő azt, hogy meg levén az izgatásra az anyag, a nemzetiségi izgatók könnyen felkelthették a gyűlöletet a magyar állameszme ellen, a melyet 25 éven keresztül illetéktelen kezek csak compromittáltak. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

A magyar vidékek úgy segítettek magukon, minthogy azokat nem lehetett oly könnyen elnyomni a választások alkalmával, mert nagyobb volt bennök az ellenálló képesség, nagyobb volt bennük a hazaszeretet és az önzetlenség. Azok azt mondták: Próbáljuk meg, alkotmányos országban élünk; az ellenzék azt hirdeti, hogy ha az ő elvei megvalósúlnak, jobban mennek a dolgok és választott ellenzéki férfiakat. A nemzetiségi kerületekből pedig, szuronyos assistentia mellett és más egyéb ismeretes capacitationalis eszközök segítségével bejöttek ide jóravaló úri emberek, a kik egy részének még arczképét sem látták a kerületben. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Az eredmény micsoda? Az, hogy a nemzetiségi kerületeknek vannak jóravaló, csendes s társadalmilag kedvelt képviselői, azonban ott künn ég a nemzetiségi izgatások máglyája. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Méltóztassanak megengedni azt is, hogy reflectáljak Tisza István képviselő úr tegnapi beszédjére. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő az administratio baját első sorban abba helyezi, hogy a tisztviselők választatnak, azután hogy kevés a fizetésük, azért sikkasztanak. Tehát először ki kell nevezni a tisztviselőket és ezzel egyidejűleg fizetésüket fel kell emelni. Ez oly két csalhatatlan panacea, melytől meggyógyúl az administratio minden baja.

Erre vonatkozólag van szerencsém kijelenteni, hogy én elismerem azt, ha az ország ereje megbírja, hogy nekünk egyik fő kötelességünk tisztviselőinknek oly fizetést adni, hogy többé meg ne szorúljanak és le ne essenek a becsületesség keskeny ösvényéről. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azonban figyelembe kell venni a nemzet már is rendkivűl igénybe vett erejét; figyelembe kell venni, megvan-e az arány a kereső és a fogyasztó között, mert ha mi azt látjuk, hogy némelyik szegény ember tűr, szenved, izzad véres verejtékkel és alig tudja megteremteni a mindennapi száraz kenyeret és alig tud eleget tenni állami kötelezettségének, akkor jól vigyázzunk azon tisztviselő fizetésemelésének emlegetésére. Másrészről az a fizetésemelés okosabbá nem teszi a tisztviselőt. A ki ma 1000 forint fizetés mellett kevésbbé képes, az 2000 forint fizetés mellett nem lesz okosabb. Lehet, hogy nem lesz kitéve annak a kísértésnek, de nagyon bajos meghatározni, hogy mekkora azon összeg, a mely biztosítja a tisztviselői függetlenséget, lelki egyensúlyát és becsületességét. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én apellálok a tisztviselők erkölcsi tőkéjére, vegyék figyelembe az országnak és a nemzet zömének állapotát és igyekezzenek úgy beosztani azt a fizetést a mi van, hogy jusson is, maradjon is. Másrészről, hogyha e tekintetben intézkedünk, előáll az a szegény néptanító, hogy miként élhessen meg 300 forint fizetésből. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A kinevezés kérdésére nézve csak annyit vagyok bátor mondani, hogy a kinevezés sem erkölcsösebbé, sem okosabbá nem teszi a tisztviselőt. Tessék az ellenőrzést a mai keretben gyakorolni, *(Helyeslés bal felől.)* tessék behozni a közigazgatási bíróságot, a mely nélkül egy alkotmányos országnak létezése absurdum — *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* és akkor meglátjuk, hogy más lesz az eredmény. Hogy a mai rendszer mellett hová jut ez az ország és hogy milyenek az állapotok, erre nézve a t. ház engedelmével leszek bátor felolvasni a souverain népből egy hazafiui merengést. *(Derültség jobb felől. Halljuk! Halljuk! a baloldalon. Olvassa):*

»Sőt emlékszünk ama jelszóra: »bizalom az ősi erényben«. Magasztos szó ez és jól hangzik minden alattvaló fülében, erre, ha az alattvaló föld népét megkérdeznék, meg is felelne, mert ősi erényben való bizalom csak ősi kormányzattal lehetne, mely volt dicső királyaink alatt, Szt. István, Mátyás és a többiek alatt, egész 48—49-ig boldog volt hazánk, a szabad ember élt, mint a hal a vizben s szabadon dobogott keble s saját megélhetésére szabadon igyekezhetett, nem vette el kis jövedelmének egy részét a kormány, más részét a megyei hatóság, harmadrészét a foglaló, negyedrészét a végrehajtó és így a megélhetéstől nem volt megfosztva, mint a mostani kormány alatt.

Mi jeleniek ugyan a kín és nyomor alatt születtünk, de vannak koros emberek, a kik beszélik, hogy a szabadságharcz előtt volt igazi szabadság; *(Nevetés jobb felől)* mert a maga szükségére szabadon pálinkát főzött, dohányt termesztett és kis gazdaságát sok felesleges kiadásoktól megóvhatta s elmondják azt, hogy akkor egy napszámos ember, kinek kunyhója sem volt, jobb létnek örvendett, mint most egy hat ökrös gazda. *(Halljuk! Halljuk!)*

A szabadság neve alatt lettünk igazi rabszolgái a kormánynak és megyei hatóságoknak,

Digitized by Google

ez alatt születtünk s fájdalom, ez alatt is kell meghalnunk. Csak az van hátra, hogy mint a török rabszolgákat járomba fogjanak, mely, ha még így megyen, nem sokára bekövetkezik, mert a jelen kormány politikájának rossz volt a kezdete és rossz kezdetnek rossz lesz a vége is.« *(Egy hang jobb felől: Az is beteg volt, a ki írta!)*

Majd mindjárt megmondom, hogy ki írta! »... Nagy fájdalmunkra a megyei hatóságok uralkodnak rajtunk, mint régen a királyok és fejedelmek, törvényeket hoznak, adókat vetnek, útadót, ebadót és gyermekadót.« *(Felkiáltások jobb felől: Gyermekadót?! Zajos derültség.)* Igenis! Kár nevetni! A nevetéssel elárulják járatlanságukat ... »és többször ily dolgokat, melyeknek az atyáink hirét se hallották, hiába zörget a nép, a kormány nem tart a föld népével, nem könnyít nyomorainkon, hanem fizesse meg, nem mondja miből, pedig azt kellene meggondolni —« *(Felkiáltások jobb felől: Ki írta alá?)* Várjanak csak! *(Derültség.)*

Erdészekkel terhel, nem tudja azt, hogy addig is magunk gondoztuk erdeinket és jobban, mint ama fényes erdész, melynek zsebjét töltetik velünk, nem gondolja meg a kormány, hogy nekünk vajjon van-e mit együnk, csak az övét fizesd meg, ha nem, párnádat húzzák ki fejed alól s koldulni mind hiába indulunk meg, mert hát azon az uraknak nem tartanak és sőt ők is akkor elmehetnek.

Most megint újabb dolgon törik a fejöket, *(Derültség.)* az átkozott polgári baromi párosodáson, *(Zajos derültség.)* hogy megint új törvényszékeket állíthassanak fel, mert bizonyosan megszaporodtak és még az elcsapott dologkerülő gyülevészek, úrhatnámságra vágyó uracsok, úgyszólván flaszterkoptatók, ezeknek kenyér kell s hogy ezekből a magas kormány egy hatalmas törvényszéket állíthasson, kigondolta ama kárhozatos baromi párosodást és baromi anyakönyvelést, mert hát becsületes ember az ilyen hivatalt el sem vállalná s lelki ismerete szerint el sem is vállalhatja.« *(Felkiáltások jobb felől: Elég volt már!)* Mindjárt befejezem, t. ház!

»Az ily törvények behozatala csak azt gondolhatjuk, hogy a magas kormány politikája az, hogy kormányzása alatt ne legyen egyéb, csak úr és koldus, mert így a földmíves osztály koldussá, a dologkerülő úrrá vállanak.

Ha a magas kormány a fennemlített jelszót meg akarja szilárdítani, ezt csakis úgy éri el, ha az itt felsoroltak szerint a népet meglelkesíti, a megyei kényuralmat megszünteti, az erdészetet eltörli, a polgári házasságot meg sem gondolja, mely utóbbi országunkat még végveszélybe fogja sodorni és így magával talán a kormányt is.

Minek utána képviselőnk a néma képviselők közé tartozik, Nagyságod személyében bízva, kinek a földmíves nép érdekéről oly ékes szónoklatait olvassuk, felkérjük, hogy ezen óhajunkat az összes földmíves nép nevében az új 1893-iki legelső országgyülés megnyitásán olvassa fel.

Mivel van bátorsága nagyságodnak a kormánynak szemébe az igazat megmondani, azon bizalommal folyamodunk nagyságodhoz, hogy kéréstinket teljesítse és a föld népe ezen óhaját a kormánynyal tudassa. *(Fölkiáltások jobb felől: Ki az!)* Csiky Márton, kelt Oláhfalun, Krajcsik Ferencz képviselő úr kerületében.« *(Nagy derültség.)*

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Tisza István t. képviselő úr tegnapi beszédében felszólított itt mindenkit, hogy ne bolygassuk a multakat, melyek irígységet és visszavonást kelthetnek. Ezt a felszólítást én kétféleképen értettem. A hogy én mérlegelem a multak értékét, teljesen értem az ő felszólítását, hogy ne bolygassuk a multakat, de ha hozzágondolom az irígység szót, akkor, úgy látszik, hogy valami dicsőséget is tulajdonít a multaknak. Nohát e dicsőséget szívesen átengedem azoknak, kik ezt maguknak vindicálják. Azonban jelentős momentum talán az is, hogy azt gondolja, hogy a multak alapján lehet felépiteni a jövőben egy nagyszerü épitményt s talán a belügyminister úr is ezen értelemben gratulált neki beszédje végén. Különben is nem vagyunk tisztában a belügyminister úr eljárásainak szándékaival, *(Derültség a szélső baloldalon.)* mert ő még nem tisztázta a helyzetet, hogy szakítani akar-e a multtal, vagy folytatni akarja-e azt? Cselekedetei határozottan arra vallanak, hogy a multat folytatni akarja, *(Halljuk! Halljuk!)* a mint azt volt szerencsém kimutatni, már pedig addig, míg a mostani rothadt, miasmas, corruptionalis politikai rendszer tovább folytatódik, én nem kívánhatok egyebet, mint azt, hogy: rendszerváltozás, jőjjön el mentől hamarább a te országod s ez új rendszernek, ha megfelelő lesz, megszavazom a költségvetést. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kún Miklós képviselő úr következik! *(Fölkiáltások: Holnap! Holnap!)*

Kún Miklós: T. ház! Egész felszólalásom csak egy-két perczre terjed ki. Erre az egy-két perczre kérem a t. ház engedelmét és türelmét. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kétségtelen, hogy a t. belügyminister úr a vita folyamán sok fontos és szép nyilatkozatot tett, de egy igen fontos körülményről nem nyilatkozott. E padokon mindig, a túlsó padokon pedig az idén hangzott el az a panasz és kérelem, hogy a t. belügyminister úr a közigazgatást a pártérdekek szolgálatának sulya alól mentse fel. *(Élénk helyeslés a szelső baloldalon.)*

Digitized by Google

Ezt a kérelmet Miklós Gyula t. képviselő úr intézte a belügyminister úrhoz. A t. belügyminister úr kiterjeszkedett válaszában igen sokra, de ezt a kérdést mind ez ideig nem érintette. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Mivel én minden reformnak az első betüjét a főbaj okának eltávolításában, tehát a közigazgatásnak a pártérdek szolgálatától való megmentésében látom, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* kérem a t. belügyminister urat, hogy ne csak a mi panaszainkra, hanem saját pártja egyik tagjának, Miklós Gyula t. képviselő úrnak kérelmére e tárgyban nyilatkozni szíveskedjék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem szavazom meg a költségvetést. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólani, t. ház? Ha senki sem kíván szólani, a vitát bezárom. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Hieronymi Károly belügyminister: T. képviselőház! Kötelességemnek tartom, hogy a vita folyamában felhozottakra lehető rövidséggel reflectáljak. *(Felkiáltások: Holnap!)* Ha a t. képviselőház megengedi, ma kívánnám ezt tenni. *(Halljuk! Halljuk! Élénk felkiáltások a szélsőbalon: Holnap! Holnap! Zaj. Elnök csenget.)*

Mielőtt a tegnap és tegnapelőtt itt felhozattakra áttérnék, reflectalni kívánok a Bethlen Gábor gróf képviselő úr által felhozottakra. A képviselő úrnak különösen azon szavai indítottak, hogy arra visszatérjek, a midőn azt mondotta, hogy: »de a belügyminister úr mai felszólalásával annyira elejtette az általa érdemeseknek nem ismert egyéneket, hogy nem hiszem, hogy a dolog végére járása nélkül csak fel is szólaljon a megtámadott főispán érdekében«.

Kötelességemnek tartottam a dolognak végére járni és minthogy a képviselő úr oly concret vádakat intéz az illető főispán ellen, melyekből annak erőszakos eljárására és nemzetellenes érzelmeire lehet következtetni, kötelességemnek tartom a házban itt nyilvánosan felhozottakat nyilvánosan megczáfolni. *(Élénk helyeslés.)*

A t. képviselő úr először is a medgyesi rendőrkapitány ügyét hozta fel, a kit állítólag a főispáni állásban történt változás következtében a főispán úr erőszakosan távolított el és a mint a t. képviselő úr mondja, a rendőrkapitányt családjával együtt kitette az utczára, daczára annak, hogy fegyelmileg ártatlan, elbocsátották az illetőt, bár a kir. tábla, mint második és legfőbb forum, teljesen felmentette a fegyelmi vétséget képező tett vádja alól.

Itt a kezemben a fegyelmi választmány határozata, mely 1891. évi november 10-én kelt. Hosszasan van itt motiválva a hivatalvesztés büntetése; ezen indokokat — az illetőre való tekintettel — nem fogom felolvasni. *(Helyeslés.)* Csak annyit hozok fel, hogy az említett rendőrkapitányra egyhangúlag mondta ki a fegyelmi választmány a hivatalvesztést.

Igaz, tökéletesen megfelel a valóságnak, a mit a t. képviselő úr mondott, hogy az egyik vádpontra nézve a törvényszék és a törvényes eljárás felmentette; de nem mentette fel a többi vádpontokra nézve.

A másik eset a keresdi jegyzőre vonatkozik. Itt van kezemben a fegyelmi határozat és e szerint a keresdi jegyző szintén hivatalvesztéssel sujtatott azért, mert a felsorolt 6—7 esetben különböző összegű pénzeket elsajátított *(Derültség a jobboldalon.)*

Egy további vádpontja a t. képviselő úrnak, hogy ott tömeges nyugdíjazások, még pedig pártszempontból történtek.

Összeszedettem az összes nyugdíjazásokat. Nyugdíjaztatott egy árvaszéki nyilvántartó, a ki 74 éves, egy 72 éves megyei aljegyző, *(Derültség jobb felől.)* egy 59 éves megyei számvevő, azután egy 63 éves főszolgabíró, egy 52 éves járási szolgabíró.

Megjegyzem, hogy a két utóbbi nyugdíjazása oly betegség miatt történt, melyek azt mindenképen indokolják; az utóbbira nézve pl. szélhűdés forgott fenn. Azt hiszem, hogyha 73, 74 éves emberek nyugdíjaztatnak, bajos azt mondani, hogy ez pártszempontból történik. *(Mozgás bal felől.)*

Azzal vádoltatott továbbá a főispán, hogy ő a Roth sírjához elzarándokolt. Ebben a t. képviselő úr tévesen volt informálva, mert én úgy vagyok értesülve, hogy nem volt ott az illető főispán. Azt mondja továbbá, hogy a főispán germanisal és erre igazán érdekes adatokat hozott fel; egyebek között azt, hogy a községi számadások mellett német nyugták vannak. Felhozattam a községi számadásokat; itt vannak, méltóztassanak megtekinteni, hogy 1888-tól kezdve csupán német, még pedig nyomtatott nyugták vannak. Nem akarok annak vitatásába bocsátkozni, hogy helyes-e ez, vagy nem, hanem semmi esetre nem az új főispán hozta be a német nyugtákat.

Bánó József: Megváltoztathatta volna!

Hieronymi Károly belügyminister: Igaz, de a vád nem az volt, hogy nem változtatta meg, hanem az, hogy ő hozta be a német nyugtákat. *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Zaj a szélső baloldalon. Egy hang jobb felől: Ő volt a főispán!)* Én azt constatálom, hogy nem a mostani főispán hozta be a német nyugtákat.

Azt mondta továbbá a t. képviselő úr, hogy a jégvermek építése tárgyában egy német rendeletet adott ki a főispán. Itt van a rendelet, mely nem német, hanem magyar nyelven lett

Digitized by Google

kibocsátva. Hanem van ehhez egy utasítás, mely magyarúl és németül van szerkesztve. Úgy a magyar, mint a német szöveg lithographálva van és én abban semmi hibát nem látok, hogy az utasítás mindkét nyelven kiadatott. *(Helyeslés.)*

Minthogy concret vádak hozattak fel a ház színe előtt, kötelességemnek tartottam azokra vonatkozólag a tényállást megvilágítani *(Élénk helyeslés jobb felől.)* és jövőre is mindig így szándékozom eljárni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Áttérek most a vita folyamán előadottakra és először is foglalkozni kívánok a Péchy Tamás t. képviselő úr által felhozottakkal különösen azért, mert azon tiszteletnél fogva, a melylyel iránta viseltetem, nem szeretném hallgatásommal neheztelését magamra vonni.

A t. képviselő úr azt mondja, hogy Magyarországon kevés a közszabadság, hogy ott a szabadszólás korlátozva van.

Azt hiszem, hogy e képviselőházban nem kell hosszasabban indokolnom, hogy Magyarországon a szólás szabadsága megszorítva nincsen. *(Úgy van! a jobbol alon. Ellenmondások a baloldalon.)* Hogy itt ezen vita folyamán csak távoli vonatkozásban is szóba hozta volna valaki a szólásszabadságnak e parlamentben való megszorítását, arra nem emlékezem. *(Felkiáltások a baloldalon: Itt nem!)*

Kún Miklós: Kisérlet is van, nemcsak törekvés! Velem történt! *(Felkiáltások: Cloturet akarnak!)*

Hieronymi Károly belügyminister: Mi szóltunk a tanácskozások rendszeresebbé tételéről, de a kettő közt igen nagy különbség van. Azután a t. képviselő úr némely elvi szempontokat ajánlott figyelmembe az ujonnan kidolgozandó reform-törvényjavaslatok szerkesztésénél. Először is azt kívánja, hogy az állampolgároknak a közigazgatás menetére mentől nagyobb befolyás biztosíttassék. Én ebben tökéletesen egyetértek a képviselő úrral. Én is azt tartom, hogy a kidolgozandó reformoknál arra kell törekednünk, hogy az állampolgároknak a közigazgatás menetére minél nagyobb befolyás biztosíttassék, különösen az ellenőrzés szempontjából; csakhogy eddig azt tapasztaltuk, hogy midőn jogok adásáról és követeléséről van szó, akkor meglehetősen egyetértünk, de el szoktuk felejteni, hogy a jogok megadása egyúttal kötelességek teljesítésével jár. És mondhatom, hogy csaknem minden megyében az a panasz — nem is akarok arról szólani, hogy a megyebizottsági üléseket nem látogatják eléggé — hogy a közigazgatási bizottságok választott tagjai nem járnak el az ülésekre kellő számban. *(Ugy van! Ugy van! Felkiáltások a szélső baloldalon: Haszontalan az egész intézmény!)* A közigazgatási bizottságról szóló törvény értelmében azon tagok ellen, a kik nem járnak el rendesen az ülésekre, egyéb kényszer-eszköz nincs, minthogy elvesztik tagsági jogukat. Rövid hivataloskodásom alatt a hány főispánnal vagy alispánnal erről beszéltem, mind arra kért, hogy ne mondjam ki concret esetekben, hogy a kik a bizottsági üléseket nem látogatják, elvesztik tagsági jogukat, mert akkor egyáltalában nem kapunk erre az állásra senkit. Jogok megvonásáról tehát szó sincs. Remélem azonban, hogy midőn concret esetekről van szó, abban egy értelemben leszek a t. képviselő úrral, hogy ezen jogok gyakorlását szükség esetén kényszerítő eszközökkel is kell biztosítani. *(Egy hang: Adjanak akkor fizetést!)*

Azt hallottam, hogy fizetést is kell akkor adni. Meg vagyok győződve, hogy nekünk sikerülni fog a polgároknak a közigazgatásban való tevékeny közreműködését megnyerni akkor, ha erre az önkormányzati formák megfelelő módját találjuk meg; akkor, de ne beszéljünk arról, hogy fizetést adjunk nekik, mert akkor megint csak ott leszünk, hogy fizetett emberek által végeztetjük a közigazgatás ellenőrzését, holott az ellenőrzési teendők társadalmi úton, fizetéstelen tisztviselők által végzendők, mert ha fizetett egyének fogják teljesíteni az ellenőrzési teendőket, akkor sohasem leszünk képesek a társadalom részéről gyakorlandó igazi ellenőrzést biztosítani. *(Egy hang: Hatáskört kell nekik adni!)*

A hatáskör meglesz, csakhogy be kell azt tölteni.

A t. képviselő úr azt az elvet ajánlotta figyelmembe, hogy a törvényhatóságoknak ezután is joguk legyen országos kérdésekhez hozzászólni. Ez a joguk ma is megvan a törvényhatóságoknak. Nem emlékszem, hogy e jog elvonása még csak szóba is hozatott volna s abban, hogy ez ne történjék, azt hiszem, mindnyájan meg fogunk egyezni.

Áttérek most különösen az idő rövidségére való tekintetből azokra, a mik a közigazgatás egyes ágairól itt elmondottak. Foglalkoznom kell első sorban Holló Lajos képviselő úr azon állításával, hogy mikor a megyék dotatiojuk felemelését nálam a végre kérték, hogy a tisztviselők, különösen a járási tisztviselők számát szaporíthassák, akkor nálam süket fülekre találtak. Ez csak félig áll. Először is bátor vagyok megjegyezni, hogy nem minden megye, a mit Holló Lajos képviselő úr mondta, hanem igenis fordult több megye hozzám és én nem azért nem teljesítettem rögtön kérésüket, hogy itt az egyes megyék dotatiojának felemelését javaslatba hozzam, mintha ennek szükségességéről meg nem volnék győződve, hanem azért, mert az 1883-iki törvény, a mely a megyék háztartását rendezi, a mely a megyék állami dotatioját szerves alapon, egyöntetűen megállapította, ilyen értelem-

Digitized by Google

ben átdolgozandó, de ezen átdolgozás az eddigi rövid idő alatt teljesen lehetetlen volt. A legelső szükség mindenesetre az, hogy a megyékben az igen rosszúl dotált némely állások fizetésének javítása érdekében tegyünk valamit. Ezen szükségnek megfelel az állami tisztviselők fizetésének rendezéséről szóló törvényjavaslatba fölvett egyik fejezet, a mely a megyék dotatiójának azon czélból való felemelését határozza el, hogy legalább a kisebb fizetésű tisztviselők fizetéseinek javítása eszközölhessék. Hogy ezen törvényben csak eddig mentünk, ez nem azt jelenti, hogy azon kérdéssel, a melyet Holló Lajos képviselő úr felhozott, nem foglalkoznám. Ne méltóztassék üres phrasisnak, vagy mentségnek venni, de eddig, ezen rövid idő alatt szerves javaslatot ez iránt benyújtani lehetetlenség volt. Én nem voltam abban a helyzetben, hogy a háznak javaslatot tehessek, mert nem jöhetek ide csonka javaslatokkal; nem mondhatom, hogy ma szavazzon meg a ház egyik-másik megyének ennyit, nekem szerves javaslatot kell előterjesztenem. *(Úgy van! Úgy van!)* Teljesen osztozom egyébiránt abban a nézetben, hogy a járási tisztviselők számát is szaporítanunk kell. Osztozom pedig különösen egy okból, a mely itt fel nem hozatott, azért, mert a mindennapi tapasztalat azt mutatja, hogy ha valakire annyi terhet rovunk, hogy teljesen képtelen annak megfelelni: azt a keveset sem teszi meg, a mit különben képes volna megtenni. Nem várhatunk tehát jó járási administratiot, míg a járási tisztviselők számát, ott, a hol szükséges — mert nem mindenütt szükséges — nem szaporítjuk annyira, hogy azok feladatuknak megfelelhessenek.

Az idő rövidségére való tekintettel áttérek most egy másik kérdésre. Itt ismételve felhozatott a zsidók bevándorlásának kérdése.

Bartók Lajos t. képviselő úr és azt hiszem, Péchy Tamás t. képviselőtársam is, szememre hányták, hogy erről nem nyilatkoztam. Nem nyilatkoztam, mert a zsidók és egyáltalában bármiféle idegenek bevándorlása és a községekbe való letelepülése ellen a községi törvény, az 1886. évi XXII. tcz. 15. §-a tökéletesen elégséges biztosítékot és orvoslást tartalmaz. Ott világosan meg van mondva, hogy a községtől függ, vajjon az illető idegennek letelepülési, lakhatási engedélyt, vagy községi illetőséget akar-e engedélyezni? És ha sem lakhatást, sem illetőséget, sem letelepülési engedélyt nem ad, akkor — benne van a szakaszban — az illető idegenek karhatalommal is eltávolíthatók. *(Egy hang bal felől: De a minister megadja nekik!)* Csak egyet akarok constatálni, hogy a létező törvény megadja az eszközöket. *(Egy hang bal felől: Végre kell hajtani!)* Igenis, ide akartam concludálni. Hogy pedig a törvény végrehajtassék, az, azt hiszem, mégis csak első sorban a községek kötelessége.

Holló Lajos t. képviselő úr szememre vetette, hogy én az administratio javítását első sorban az ellenőrzéstől várom. Ez egy kis félreértés. Midőn én az ellenőrzés szigorításáról szóltam, közigazgatási állapotainknak a mostani keretben lehető javítását értettem és ebben, azt hiszem, a t. képviselő úr is egyetért velem, hogy a mostani keretek közt ez a leghathatósabb eszköz. De azért az új törvényben ne erre helyezzük a súlyt, mert abban egyetértek a t. képviselő úrral, hogy először is arról kell gondoskodni, hogy a szervezetek maguk életképesek és olyanok legyenek, hogy kötelességüknek mindenben megfelelhessenek, mert akkor az ellenőrzés könnyebb és egyszerűbb lesz. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Ezzel kapcsolatban említtetett az amerikai kivándorlás és pedig oly hangon, a melynek én őszintén nagyon örülök, mert abban a meggyőződésben vagyok, hogy a mint a kivándorlást erőszakkal megszüntetni, megakadályozni más continentalis államokban nem sikerült, nem fog az sikerülni nálunk sem. *(Igaz! Ugy van! jobb felől.)* Az államok sorban megpróbálták. Először a kivándorlás elé akadályokat gördítettek, de lassan meggyőződtek róla, hogy minden politialis intézkedés daczára, minden erőszakos visszatartás daczára a kivándorlás mégis megtörtént. Abban is egyetértek gr. Sztáray István képviselő úrral, hogy a népnek nem a legrosszabb része az, a mely kivándorol, hanem az a része, a melyik mer tenni, a melyik bir önérzettel és erős akarattal sorsán javítani áldozatok és koczkázat árán is. Egyetértek gr. Sztáray István képviselő úrral abban is, hogy nem kell erőszakosan megakadályozni a kivándorlást, hanem fel kell világosítani a népet, helyes útra kell terelni a kivándorlást. Ezzel kapcsolatosan felemlíttetett az is, hogy azzal akadályozhatjuk meg legjobban a kivándorlást, ha a nagy latifundiumokat, melyekkel egyes városok birnak, magából az országból betelepítjük. A kormány szintén foglalkozik ezen kérdéssel, bár ez nem az én ressortomba tartozik és azt hiszem, hogy e kérdést sikerrel fogja megoldás elé vinni.

Felemlíttetett még továbbá, hogy az iránt, vajjon a bevándorlás Amerikába megengedtetik-e vagy sem, semmiféle tájékozás nincsen. Én épen tegnap kaptam hivatalosan az észak-amerikai Egyesült-Államoknak egy hivatalos körrendeletét november 16-áról keltezve, a melynek értelmében a III. osztályú utasoknak a bevándorlást kereken megtiltják és egyedül az első s második osztályú utasoknak engedik meg.

Ugron Zoltán: Igy kellene tenni a zsidók-

Digitized by Google

kal is! Csak azokat kell beereszteni, a kik pénzt hoznak. *(Derültség bal felől.)*

Hieronymi Károly belügyminister: Mondom, az ú. n. »steerage passenger« a »Zwischen-Deck«-utasoktól a kivándorlást kereken megtagadják. E rendeletet az illető megyékben mindenesetre minél előbb köröztetni fogom.

Nagyon helyeslem azokat, a miket gr Sztáray t. képviselő úr a tekintetben felemlített, hogy a kivándorlásnál az útlevelekkel űzött mindenféle visszaélés megszüntettessék. Ez ellen a legjobb eszköz a nyilvánosság. Természetes, hogy azon közegek ellen, a kik vétkesek és bűnösek, mert megfizettetik magukat azért, hogy kötelességüket teljesítik, mint ez a körjegyzőkről említtetett, el kell járni akkor a szegény nép mindenesetre kevésbbé lesz kitéve a zsarolásnak és ez ellen a legjobb orvosszer a nyilvánosság.

Végre, t. képviselőház, még a betegápolási költségekről kívánok szólani, melyek az északi vármegyéknek mindig megújuló és méltó panasztárgyát képezik. A törvény úgy intézkedik, hogy a mennyiben az ily betegek kórházban ápoltatnak és a mennyiben az illetőség megállapíttatik, az illetők, ha elegendő vagyonnal nem birnak, vagy hozzátartozóik fizetik a betegápolási költséget; ha pedig vagyonnal nem birnak, de az illetőség meg van állapítva, tartozik azt a megye fizetni; ha pedig az illetőség meg nem állapítható, fizeti az állam. Igy történt, hogy betegápolási költségekből a közköltségi teher 2,100.000 frt, mely összegből az államra 700.000 az illető megyékre pedig 1,400.000 esik. Ha ez az egész országra kivettetnék, $2^1/_2$ százalékát képezné az egyenes adóknak.

Azonban, t. ház, ha szigorúbban vizsgáljuk azt, hogy az illető megyék tulajdonképen miért nem képesek a betegápolási költséget fizetni és miért vannak a betegápolási költségek tekintetében oly nagy hátralékban, azt tapasztaljuk, hogy ezeket a megyéket az alól egészen felmenteni, hogy önhibájukból történt, nem lehet.

Nem akarom a t. házat sok adat felsorolásával fárasztani, de méltóztatnak tudni, hogy minden alkalommal Liptómegye állíttatik oda, mint olyan, a mely 100.000 frt tartozását nem képes megfizetni.

Én összeállíttattam Liptómegye e tekintetbeni leszámolását 1877-től s az igen érdekes adatokat tartalmaz. Először is Liptó 1862-ben $1^0/_0$-át vetette ki az állami adónak betegápolási költség czímén, holott az, ha a mint mondám, az egész országra egyformán vettetnék ki, $2^1/_2{}^0/_0$-ot tenne. 1883-tól kezdve a kivetés állandóan $2^0/_0$-a az adónak. Közelebb vizsgáljuk, azt látjuk, hogy pl. a kivetés volt 1883-ban 13.996 frt s ebből csupán 2.800 frt folyt be, 1884-ben a kivetés volt 16.283 frt s ebből behajtatott 1.200 frt, 1885-ben a kivetés volt 19.000 frt, behajtatott 3.000 frt; 1886-ban volt a kivetés 19.000 frt behajtatott 1.400 frt és így tovább. Igy nagyon természetes, t. ház, hogy ha először már maga a kivetés sem elegendő, mert már ez is az országos átlagon alul marad, azután pedig a kivetésnek némely esztendőben csak egy tizede hajtatik be, évek során keresztül ezen hátralékoknak nagy összegre kell felszaporodniok, melyet azután az illető vármegyék megfizetni nem képesek.

Ugron Zoltán: Ezt a minister nem vette észre?

Hieronymi Károly belügyminister: Én nem! *(Élénk derültség és tetszés jobb felől.)* És kérem, ha szemrehányást akarnak ezért tenni, az nem lehet alapos. *(Zaj bal felől.)* Én ezeket azért állítottam össze, hogy behajtathassam a hátralékokat; hogy ez eddig nem történt, azért nekem szemrehányást tenni nem lehet. *(Élénk helyeslés jobb felől. Halljuk! Halljuk!)*

A betegápolási költségek tekintetében csak azt a következtetést vagyok bátor ezekből levonni, hogy bár e költségek súlyosan nehezednek némely északi megyére, nem lehet ezeket attól a jogos szemrehányástól felmenteni, *(Egy hang bal felől: Némelyiket!)* igen, némelyiket, mert hiszen ezt nem lehet generalisalni, hogy ők maguk is okai annak, hogy hátralékaik ily tetemesen felszaporodtak.

Mondatott, hogy igéret történt már a betegápolásra vonatkozó törvény revisioja iránt. Csakugyan átvettem egy erre vonatkozó javaslatot; itt van nálam, de nem akarom ily alakban előterjeszteni azért, mert azon három factor mellé, a melyek most a betegápolási költségekben osztoznak — egyik a beteg maga, másik a megye, a hol ő illetékes, harmadik pedig az állam, azon esetben, ha az illetőség ki nem tudható — még egy negyediket is okvetetlenül be kell venni és ez a munkaadó. *(Helyeslés.)* Azt hiszem ugyanis, hogy igen sok esetben méltányos és helyes a munkaadót a betegápolási költségekkel terhelni. *(Felkiáltások jobb és bal felől: Most is úgy van a cselédeknél!)*

Kún Miklós t. képviselő úr *(Halljuk! Halljuk!)* azon direct kérdést intézte hozzám, *(Halljuk! Halljuk! Halljuk!)* vajjon helyesnek tartom-e, hogy a közigazgatás a párturalom érdekeinek szolgálatában áll? Én, t. ház, nem ugyan a képviselőházban, de midőn a belügyministerium tisztikarát fogadtam és ahhoz beszédet intéztem, kimondottam s azt hiszem, jogosan tettem, hogy ott mondottam ki, mert hisz annak a kezén fordúlnak meg a mindennapi közigazgatás ügyei, hogy a mitől első sorban óvakodni kell, az az a szemrehányás, hogy a közigazgatás a párturalom érdekeinek szolgál. *(Helyeslés jobb felől.)*

Digitized by Google

Nánássy Ödön: Csak azután lent is meghallják!

Hieronymi Károly belügyminister: Meg is hallják!

Várady Károly képviselő úr az kívánja, hogy utasítsam az egész országban a közigazgatási tisztviselőket, hogy azon elvek szerint járjanak el, melyeket multkori beszédemben kifejtettem. Erre, t. ház, nincs jogom. Én ma a törvényhatósági tisztviselőket semmiféle utasítással nem láthatom el. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Kibocsáthatok körrendeleteket, a melyekben a közigazgatási tisztviselőknek egyet-mást figyelmébe ajánlhatok, de direct befolyásom reájuk nincs, mert erre csak egyetlen egy módom van, és ez a fegyelmi eljárás. Már pedig azt — úgy hiszem — épen a t. ellekzék nem akarja, hogy a fegyelmi eljárást tulajdonképi tervezetéből kivetkőztetve, arra használjam fel, hogy indirect úton szerezzek befolyást a törvényhatósági tisztviselőkre, a mit egyenes úton a törvény meg nem enged. *(Helyeslés jobb fel l.)*

Két határozati javaslat is adatott be. Az egyikben Márkus József képviselő úr azt kívánja, hogy a rendőri joghatóság szervezetéről még ez ülésszakban törvényjavaslatot terjesszek be.

Kérem a t. házat, hogy e határozati javaslatot mellőzni méltóztassék; nem azért, mintha nem tartanám szükségesnek, hogy a rendőri hatóságok szerveztessenek; nem mintha nem tartanám nagy anomalianak azt, hogy ma a járásokban az egyedűli rendőrhatóság, legalább törvény szerint, a szolgabíró és hogy a mi rendőrhatóságot ma a községi bírák gyakorolnak, azt nem a törvény, hanem csak usus alapján gyakorolják; nem mintha nem volnék mélyen meggyőződve arról, hogy a rendőrhatóságot mielőbb törvényesen kell szabályozni, több rendőrbíróságot, több rendőrhatóságot kell szervezni a járásokban, hanem azért nem fogadhatom el, mert erre külön törvényt kíván s mert ezt még ebben az ülésszakban kívánja előterjesztetni. Egyiket sem teljesíthetem, sőt a mennyiben ezen külön törvény meghozatnék, mielőbb egyéb szerves törvények megalkottatnának, annak haszna nem volna. *(Helyeslés jobbról.)* Ezért kérem ezen határozati javaslatnak mellőzését. *(Helyeslés jobb felől.)*

A másik határozati javaslatot Horváth Ádám képviselő úr adta be, a ki arra kíván engem utasíttatni, hogy az 1848 : XVIII. tcz. 1. §-a szellemének megfelelőleg rendezzem a colportage-ügyet. Nem lehet, t. képviselőház, e törvény 1. §-ára hivatkozni akkor, mikor van ezen törvénynek oly szakasza és ez a 4. §., mely expressis verbis ezzel a kérdéssel foglalkozik és azt mondja: »Az ú. n. házaló vagy zúg-könyvárulók az illető hatóság rendőri felügyelése alá helyeztetnek.« S hogy ez alatt mit értett az 1848-iki törvényhozás és kormány: ezt mutatja az akkori belügyministernek, Szemere Bertalannak végrehajtási rendelete. E rendelet 11. pontjában világosan ez áll: »Az ú. n. házaló- vagy zúg-könyvárúsok egyenesen rendőri bánásmód alá tartozván, intézkedni fog ön, hogy erre engedelmet csak alkalmas ember kapjon s a kinek engedelme nincs, az árúlástól eltiltassék és illetőleg megfenyíttessék. Egyébiránt az engedelmet becsületes magaviseletű embertől meg nem kell tagadni, kiről t. i. feltehető, hogy akár a társasági rendnek, akár az erkölcsöknek veszélyes nyomtatványok és képek titkos árúlására fel nem használtatik.«

Ezt tartalmazza az 1848. évi belügyministeri rendelet. Azóta mindig az volt a felfogás, hogy a colportage el van tiltva és a belügyminister discretiojára van bízva, hogy — úgy, a mint ezt az 1848. évi törvény mondja — mely esetekben engedi azt meg, mely esetekben nem. A mi specialis viszonyaink között ezt, különösen a vidéken, nagy horderejű és fontosságú ügynek tartom *(Úgy van! jobb felől.)* és ezért nem volna czélszerű ezen a kérdésen holmi liberalis szólamok alapján keresztülsikamlani. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Minthogy pedig ezzel nagyon sok fontos érdeknek nem tennénk jó szolgálatot: *(Helyeslés a jobboldalon.)* kérem a t. házat, méltóztassék a határozati javaslatot, mely a lapok útczai elárúsítását tiltó rendelet hatályon kívül helyezését kívánja, mellőzni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ezt annál is inkább kérem, mert a törvény maga azon az állásponton van, hogy a colportage nincs megengedve és az csak egyes esetekben engedhető meg, a mennyiben ki van mondva, hogy csak egyes esetekben engedhető meg. Más volna a helyzet, ha megfordítva azt mondaná a törvény, hogy meg van engedve s egyes esetekben tiltható meg. *(Úgy van! jobb felől.)* Ennélfogva, miután a határozati javaslat az 1848-iki törvény szellemével ellenkezik, de meg azért is, mert e kérdést ily módon elintézhetőnek nem tartom: kérem a t. házat, méltóztassék ezt a határozati javaslatot is mellőzni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ezeket tartottam szükségesnek elmondani s kérem a t. házat, méltóztassék a költségvetést elfogadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Méltóztassanak szavazni!

Gr. Bethlen Gábor: *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Nincs joga szólani!)* Személyes kérdésben kérek szót, mert személyes kérdésnek tartom, ha azt, mit egy képviselő mond, a ministeri székről így közvetlenül ha nem is meghazudtolni, de megczáfolni akarják. Abban a kellemes helyzetben vagyok,

Digitized by Google

hogyha nem is a minister úr szavát fogom megczáfolni, de igenis azt, ki őt informálta.

Elnök: Kérem személyes kérdésben méltóztassék szólni. *(Zaj. Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Személyes kérdés! Felkiáltások a jobboldalon: Nem az!)*

Hévizy János: Apostrophalva volt!

Gr. Bethlen Gábor: A medgyesi kapitányra történt hivatkozás és méltóztatott mondani, hogy semmiféle politikai irányzat nem forgott fenn és én rosszúl mondtam el a dolgot, mert a kir. tábla nem azokban mentette fel a rendőrkapitányt, a mik a fegyelmi eljárás tárgyát képezték. Bátor vagyok kijelenteni, hogy ezt valamivel jobban tudom, minthogy épen én helyeztem vád alá azon vádért, mely ellene felhozatott és a rendőrkapitány kérte a fegyelmi eljárást maga ellen azokkal a vádakkal szemben, melyekért a kir. tábla az ő feladóját tömlöczre ítélte.

Ha méltóztatott beletekinteni a fegyelmi kereset keretébe, méltóztatott volna megkapni nem az egyhangú ítéletnek azon természetes következményét, mert mégis csak a fegyelmi bíróság is a főispáni hatalmi kör alatt áll, ítéleteit is olykor a megyei főnök óhaja szabályozza, mert csakugyan az elnök kezében van, midőn a függő tisztviselők szavaznak a fegyelmi választmányban. *(Mozgás a jobboldalon.)* A körjegyzőre nézve méltóztatott mondani, hogy teljesen correct az ellen való eljárás, mivel 6—5 esetben pénzeket kezelt el; ha ő lopott, az a szegény szerencsétlen kilencz gyermekes ember, a törvényszékhez tették volna át az iratokat, mondtam, hogy történt szabálytalanság, de nem olyan, hogy kenyerétől megfoszszák és elcsapják télviz idején. Szabálytalanság mindenütt van, mert nincs ideje szabályosan eljárni. Szabálytalanságot minden körjegyző követ el, tehát hasonló szigorral minden körjegyzőt el lehetne csapni. *(Úgy van! bal felől.)*

1887-ben keletkeztek volna azok a német nyugták? Germanisaló irány? Erre mást nem mondok, hogy ugyan ne izéljenek; *(Derültség.)* ha magyarúl ment, 1887-ig csakugyan az én rendeletemből ment magyarúl. Tehát én kezdtem germanisalni? *(Derültség bal felől.)*

Csakugyan nem 1887-ben, hanem két év óta jött be oda ez az irányzat és dicsekszem vele, hogy tisztikarom, az a derék, magyar hazafias tisztikar, nem coquettirozott a nemzetiségekkel, ezért sem állhat ez, úgy a hogy a minister úr előadta, tényleg úgy van a mint a nyugták bemutatásakor állítottam. A, mi a főispánnak a Roth sírjánál való demonstratioját illeti, ennek hire a sírkővel szemben lévő vasuti indóházban tartózkodó részint vasuti személyzet, részint idegenek által keletkezett, a minek végére járván, kezem közt van és többeknek mutattam azon hét tanú által aláirt bizonyítványt, mely szerint Roth sírjánál a főispán többek kiséretében jelent meg, levette kalapját és azt mondta volna: Ez is martyr halállal mult ki, mit azért nem említettem, mert nem bizonyítható, hanem csak azt, hogy kiknek társaságában ment oda.

A mi az alispán német nyelvű körrendeletét illeti, megjegyzem, hogy más az, ha oly községek részére, a melyek nem ismerik az állam nyelvét, németre fordítják azt az utasítást és más, hogyha a német rendelet az alispán aláírásával megy oda. *(Helyeslés bal felől.)*

Evvel azt hiszem, hogy a minister úr válaszát legalább meggyengítettem, de nem reflectált a minister úr arra, hogy minő eljárást szándékozik a jövőben követni, hogy helyesli-e az ilyen nemzeti irányban mélyen bevágó dolgokat vagy nem? Ez a fődolog. *(Zaj jobb felől. Helyeslés bal felől.)*

Hieronymi Károly belügyminister: T. ház! Kénytelen vagyok pár perczre a t. ház figyelmét újra igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt mondja a t. képviselő úr, hogyha az illető jegyző csakugyan lopott és e miatt lett hivatalvesztéssel büntetve, miért nem lett az ügy a törvényszékhez áttéve?

Bátor vagyok a fegyelmi határozatnak e részét felolvasni *(olvassa)*:

»Mindezek alapján s tekintettel hivatalos teendőinek konok elhanyagolására, nevezett jegyző állásától a körjegyzőséghez tartozó községek érdekében elbocsátandó s miután a közpénzek ilyen felhasználásának megtorlása a büntető bíróság hatáskörébe tartozik, az ügy a kir. törvényszékhez átteendő volt.« *(Derültség jobb felől.)* Tehát szóról-szóra azt tették, a mit a képviselő úr kíván. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

A mi pedig a képviselő úr azon kijelentését illeti, hogy a főkérdés az, hogy mit szándékozom a jövőre tenni, kijelentem: *(Halljuk! Halljuk!)* szándékozom minden egyes esetben törvényesen és a mennyire belátásom terjed, igazságosan eljárni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Elnök: T. ház! Következik a szavazás. Kérdés az, hogy elfogadja-e a t. ház, a személyi járandóságok rovatában felvett 356.738 frtban megállapított tételt igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik azt elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a tételt elfogadja.

Beadatott két határozati javaslat. Méltóztatnak kívánni, hogy azok felolvastassanak? *(Nem!)* Kérdem tehát, elfogadja-e a ház Márkus József képviselő úr által beadott határozati javaslatot? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a határozati javaslatot nem fogadja el.

Digitized by Google

Határozati javaslatot adott be továbbá Horváth Ádám képviselő úr is a hírlapok utczai elárusítását tiltó rendeletnek az 1848: XVIII. törvényczikk 1. §-ának szellemében való megváltoztatása iránt. Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)*

A ház a határozati javaslatot nem fogadja el.

A legközelebbi ülés holnap reggel 10 órakor tartatik s napirendjén lesz a mai ülés napirendjének tárgya feletti tanácskozás folytatása.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 40 perczkor.)

Digitized by Google

NÉVMUTATÓ.

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az illetők működtek; a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

B. Bánffy Dezső 117—119, 123—132, 135—138.
Gr. Andrássy Tivadar 132, 134.
Bokross Elek 120—122, 132—133, 136—137.

Jegyzők:

Bernáth Dezső 119—125, 129—134.
Gr. Esterházy Kálmán 118—119, 121, 129—138.
Horváth Ádám 121, 126—127, 135—138.
Josipovich Géza 117—120.
Molnár Antal 118—127, 129—134, 136, 138.
Perczel Béni 126—128, 137.
Rauber Ernő 117, 119, 122—125.
Széll Ákos 120—121.

Előadók:

Csóth János:
Az 1893-iki áll. költségvetés részl. tárgyalásakor (Kisebb tárczák) 129—133.

Beöthy László:
Kék Lajos, Papp Elek, Drakulics Pál, Pázmándy Dénes, Balogh János, gr. Gyürky Ábrahám és Sima Ferencz mentelmi ügyében 125.

Fáy Gyula:
A gazdasági bizottság kétrendbeli jelentése az országgyűlési gyorsiroda személyzetének fizetés-rendezés iránti kérvénye s Horváth Mihály kapusnak nyugdíjazása iránti kérvénye tárgyában 133.

Hegedüs Sándor:
Az 1893-iki állami költségvetésről általában 120—127.

Horváth Béla:
A kérvényi bizottság részéről letárgyalt kérvények tárgyában 133.

Isáak Dezső:
A gazdasági bizottság jelentése a ház január havi költségvetéséről 130.

Kammerer Ernő:
A könyvtár részére a mult ülésszakban történt beszerzésekről szóló jelentés és a számadások bemutatása 126.

Lévay Antal:
A ház deczember havi költségvetéséről 120.

Miklós Ödön:
A Spanyolországgal kötendő ideiglenes szerződésre vonatkozó törvényjavaslat tárgyában 121.
Kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről 126.
A közgazdasági bizottság jelentése a ragadós tüdőlob kiirtására vonatkozó törvényjavaslatról 134.

Münnich Aurél:
A véderő-bizottság jelentése az 1893. évben kiállítandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslatról;
ugyancsak jelentés a közös hadsereg és a honvédségnél az 1891—92. évben szolgált egy évi önkéntesek tiszti vizsgálatának eredményéről 133.

Pulszky Ágost:
Az 1893-iki állami költségvetés részl. tárgyalása (Belügyi tárcza) 133.

Ragályi Lajos:
Az állandó igazoló-bizottság nevében Wekerle Sándor és gr. Tisza Lajos igazolásáról 126.
Gr. Andrássy Gyula és Mülek Lajos igazolásáról 131.
Mezei Mór megválasztatásáról 132.

Digitized by Google

Szónokok:

B. Andreánszky Gábor;
Interpellatioja előterjesztésének elhalasztásáról 190.
A szőlődézsmaváltsági tartozások végrehajtás utján való behajtásának megszüntetése tárgyában, interpellatio 212.
Wekerle Sándor ministerelnök mint pénzügyminister válaszára 215.

Gr. Apponyi Albert:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 46, 191.
Személyes megtámadtatás címén Búsbach Péter beszédére 124.
Félremagyarázott szavainak helyreigazítása végett Wekerle Sándor ministerelnök beszédére 211.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Ministerelnökség 318.
Belügyi tárcza 396.

Asbóth János:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Királyi udvartartás 219, 247, 255, 260, 288, 310, 321, 325.

Babó Emil:
Beszédének a legközelebbi ülésre való halasztása végett 366.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 379.

Bánó József:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 74.

Bartók Lajos:
Az 1893-iki állami költségvetés ált. tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 389.

Beöthy Ákos:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Királyi udvartartás 227.
Országgyülés 286.
Közös ügyek 299.
Horvát-Szlavonország 313.
Személyes kérdésben Wekerle Sándor ministerelnök beszédére.

Beöthy László:
Mentelmi bizottsági jelentések előterjesztése tárgyában 125.

Bessenyey Ferencz:
A temes-bégavölgyi vizszabályozási társulat ügyében, interpellatio 87.
Az interpellatiora gr. Bethlen András földmívelésügyi ministertől nyert válaszra 90.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 383.

Gr. Bethlen András:
A temes-bégavölgyi vizszabályozási társulat ügyében hozzá intézett interpellatiora 89.
A ragadós tüdőlobra vonatkozó törvényjavaslat benyujtásakor 166.
Győr-Mosony vármegye szigetközi érdekeltségének ármentesítési társulattá történt alakulásáról 377.
Sima Ferencz interpellatioja ügyében a válasz elhalasztásáról 402.

Gr. Bethlen Gábor;
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 362.
Személyes kérdésben Hieronymi Károly belügyminister beszédére 463.

Boda Vilmos:
A szegzárdi fogyasztási és italadó bérbeadásáról, interpellatio 445.

Bujanovics Sándor:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 29.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Országgyülés 275.
Ministerelnökség 326.

Búsbach Péter:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 121.
Félreértett szavai értelmének helyreigazítása végett gr. Apponyi Albert beszédére 125.

Gr. Csáky Albin:
A magyar nemzeti muzeum könyvtára ügyében hozzá intézett interpellatiora 366.
Várady Károly viszonválaszára 371.
Vajay István interpellatiojára 373.
Vajay István viszonválaszára 376.

Gr. Csáky Kálmán:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 73.

Darányi Ignácz:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Királyi udvartartás) 228.
Az orsz. középiskolai tanáregylet kérvényéről 404.

Eötvös Károly:
Személyes kérdésben Vajay István felszólalására 125.
Napirendhez 189.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Királyi udvartartás 235.
Országgyülés 272.

Ernuszt Kelemen:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 351.

Digitized by Google

Fáy Gyula:
Gazdasági bizottsági jelentések az orsz. gyorsiroda kérvényéről és Horváth Mihály képviselőházi kapus kérvényéről 324.

B. Fejérváry Géza:
Az 1893. évi ujonczjutalék megajánlásáról szóló törvényjavaslat;
az 1891/92-ben szolgált egyévi önkéntesek tiszti vizsgáinak eredményéről szóló jelentés;
a hadseregnél előfordult öngyilkossági esetekről szóló jelentés;
az országos honvédsegélyző egyesület működéséről és vagyoni állapotáról szóló jelentés;
a honvédmenedékház működéséről és állapotáról szóló jelentés bemutatása 219.

Fluger Károly:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalása 22.

Hegedüs Sándor:
Az 1893-iki állami költségvetés ált. tárgyalásakor 15, 176.

Helfy Ignácz:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Királyi udvartartás 230.
Országgyülés 283.
Állami adósságok 304.
Ministerelnökség 320.
Belügyi tárcza 421.
Az államszámvevőszék elnöki állására való jelölésről 448.

Herich Károly:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Horvát-Szlavonország) 311.

Hévizy János:
Az 1893-iki állami költségvetés ált. tárgyalásakor 166.

Hieronymi Károly:
A Géza-utczai kolera-telep ügyében hozzá intézett interpellatiora 154.
Gróf Károlyi Gábor viszonválaszára 159.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Országgyülés 281.
Belügyi tárcza 356, 394, 400, 458.
Pázmándy Dénes felszólalására 396.
Gr. Bethlen Gábor személyes kérdésben való felszólalására 463.

Hock János:
Az 1893-iki állami költségvetés ált. tárgyalásakor 80.
Személyes kérdésben Horváth Gyula felszólalására 87.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Országgyülés) 278.

Hoitsy Pál:
Az 1893-iki állami költségvetés ált. tárgyalásakor 25.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Szavazáshoz 302.
Ministerelnökség 314.

Holló Lajos:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Országgyülés 267.
Belügyi tárcza 451.

Horánszky Nándor:
A ministeri válasz nélkül maradt interpellatiókról 13.
Az országgyülési gyorsiroda kérvénye tárgyában 38.
Az 1893-iki költségvetés általános tárgyalásakor 138.
Személyes kérdésben 211.
Az 1893-iki költségvetés részletes tárgyalásakor (Közös ügyek) 302.

Hortoványi József:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalása 34.

Horváth Ádám:
A tiszti kinevezéseknél állítólag a Kossúth-nóta éneklése miatt mellőzött önkéntesek ügyéről, interpellatio 347.
Az 1893-iki költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 450.

Horváth Béla:
A kérvényi bizottság részéről letárgyal kérvények tárgyában 324.

Horváth Gyula:
Személyes kérdésben Hock János beszédére 87.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Kabinetiroda 260.
Személyes kérdésben ez alkalomból 260.
Közös ügyek 301.
Belügyi tárcza 323.
Személyes megtámadtatás czímén Miklós Gyula beszédére 343.
Szavainak helyreigazítása czímén Hieronymi Károly beszédére 361.

Isaák Dezső:
A gazdasági bizottság jelentése a ház január havi költségvetéséről 242.

Issekutz Győző:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 33.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalása (Belügyi tárcza) 404.

Digitized by Google

Iványka Oszkár:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Királyi udvartartás 221.
Belügyi tárcza 443.
Szavainak félremagyarázása czímén Wekerle Sándor beszéde alkalmából 233.
Kammerer Ernő:
A könyvtár részére a mult ülésszakban történt beszerzésekről szóló jelentésről és a számadásokról 163.
Gr. Károlyi Gábor:
Hieronymi Károlynak a Géza-utczai koleratelep ügyében elmondott válaszára 156.
Kemény Pál:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 353.
Kováts József:
Hajdúmegye balmaz-ujvárosi járás főszolgabírsjának hivatalos hatalommal való visszaéléséről, interpellatio 159.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Közös ügyek) 396.
Kún Miklós:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 457.
Lévay Antal:
A ház deczember havai költségeiről 15.
Lukács Béla:
Az országos nemzeti kiállítás költségének fedezéséről szóló törvényjavaslat;
a mesterséges borok készítése és forgalomba hozatala tilalmazásáról szóló törvényjavaslat;
az aradi és csanádi egyesült vasutak engedélyokiratainak egyesítéséről szóló törvényjavaslat;
A békés-csanádi helyi érdekü vasút engedélyezéséről szóló törvényjavaslat;
a balaton-szentgyörgy-somogyszobi helyi érdekü vasút engedélyezéséről szóló törvényjavaslat;
több helyi érdekü vaútra vonatkozó jelentés benyujtása 214.
A Svéd- és Norvégországokkal fenálló kereskedelmi és hajózási szerződés egy §-ának módosításáról szóló törvényjavaslat benyújtása 424.
Lukáts Gyula:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalása (1848—1867. központi kormány közegeinek nyugdíja) 304.
Márkus József:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 66.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 426.
Madarász József:
A bizottságok jelentéseiről általában 12.
A honvédsegélyző egyesület és a honvéd menedékház működéséről szóló jelentések tárgyában 219.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Közösügyek 289, 302.
Bosznia és Herczegovina 302.
Ministerelnökség 318.
Mérey Lajos:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 133.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Ministerelnökség 326.
Belügyi tárcza 344.
Miklós Gyula:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 338.
Személyes kérdésben Horváth Gyula beszédére 344.
Miklós Ödön:
A Spanyolországgal kötendő ideiglenes szerződésre vonatkozó törvényjavaslat tárgyában 64.
Kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről 163.
A közgazdasági bizottság jelentése a ragadós tüdőlob kiirtására vonatkozó törvényjavaslatról 377.
Mikszáth Kálmán:
Személyes kérdésben Pázmándy Dénes beszédére 187.
Pázmándy válaszára 189.
Molnár József:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Ministerelnökség) 325.
Molnár Józsiás:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalása 44.
Morzsányi Károly:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalása 77.
Münich Aurél:
A véderő bizottság jelentése az 1893-ban kiállítandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslatról 324.
Jelentés a közöshadsereg és a honvédségnél az 1891—92. évben szolgált egyévi önkéntesek tisztivizsgálatának eredményéről 374.
Pázmándy Dénes:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 18, 182.
Mikszáth Kálmán felszólalására 188.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Királyi udvartartás 220, 254.
Országgyülés 287.
Állami adósságok 308.
Belügyi tárcza 392.
Félreértett szavainak helyreigazítására Hieronymi Károly beszéde alkalmából 395.

Digitized by Google

Péchy Tamás:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalása 100.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalása (Belügyi tárcza) 434.
Polonyi Géza:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Cabinetiroda 256, 321.
Ministerelnökség 321.
Félremagyarázott szavainak helyreigazítása végett a cabinetiroda költségvetésének tárgyalásakor 264.
A Budapesten megjelenő német lapok visszaélései tárgyában, interpellatio 292.
Wekerle Sándor ministerelnök válaszának tudomásúl vétele 294.
A Vajay István interpellatiora adott ministeri válaszra nézve a kérdés feltevéséhez 376.
Gr. Pongrácz Károly:
Személyes kérdésben Mérey Lajos beszédére 348.
Prileszky Tádé:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 353.
Pulszky Ágost:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor 276.
Közös ügyek 297.
Belügyi tárcza 323.
Ragályi Lajos:
Az állandó igazoló-bizottság nevében Wekerle Sándor és gr. Tisza Lajos igazolásáról 126.
Gr. Andrássy Gyula és Mülek Lajos megválasztatásáról 267.
Mezei Mór megválasztásáról 295.
Remete Géza:
A ministeri válasz nélkül maradt interpellatiokról 12, 13.
Sághy Gyula:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 95.
Sima Ferencz:
A csongrádmegyei gazdasági egyesületnél történt sikkasztásokról, interpellatio 90.
Smialovszky Valér:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalása 91.
Sporzon Ernő:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalása 150.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalása (Belügyi tárcza) 424.
Szacsvay Sándor:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalása (Belügyi tárcza) 437.
Szalay Imre:
A ministeri válasz nélkül maradt interpellatiokról 13.
Szilágyi Dezső:
A kuriai biráskodásról szóló törvényjavaslat előzetes tárgyalása végett 30 tagu bizottság kiküldéséről 110.
Az örökösödési eljárásról szóló törvényjavaslat beterjesztése 240.
Gr. Sztáray István:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 424.
Terényi Lajos:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 407.
Tisza István:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 128.
Szavai értelmének helyreállítása czéljából Horánszky Nándor beszéde alkalmából 150.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 429.
Gr. Tisza Lajos:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Királyi udvartartás 234.
Cabinet-iroda 265.
Tóth János:
Beszédének a következő ülésre való halasztásáról 110.
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 111.
Ugron Gábor:
Az osztályok munkássága tárgyában 8.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Királyi udvartartás 242.
Közös ügyek 289.
Ministerelnökség 319.
Belügyi tárcza 410.
Személyes kérdésben Wekerle Sándor ministerelnök beszédére 254.
Vajay István:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 117.
Félremagyarázott szavainak helyreigazítása tárgyában 200.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor:
Országgyülés 283.
Belügyi tárcza 454.
Az interpellatiojára Csáky Albin gróftól kapott válasz alkalmából 374.
Vállyi Arpád:
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 413.
Várady Károly:
A magyar nemzeti muzeum könyvtára ügyében tett interpellatiojára gr. Csáky Albin közoktatásügyi ministertől kapott válasz alkalmával 369.

Digitized by Google

Gr. Csáky Albin felszólalására 372.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 432.
Veress József:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 172.
Az 1893-iki állami költségvetés részletes tárgyalásakor (Belügyi tárcza) 418.
Vietorisz Miklós:
Személyes kérdésben Mérey Lajos felszólalására 348.
Vikár István:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 125.
Visontai Soma:
Az igazságügyministerium által kibocsátott büntető ügyviteli szabályok tárgyában, interpellatio 161.
Vörös János:
A belügyministeri levéltár nyilvánossá és hozzáférhetővé tételéről, interpellatio 446.
Wekerle Sándor:
Az osztályok munkássága tárgyában 9.
A ministeri válasz nélkül maradt interpellatiokról 12, 13, 14.
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 55, 187, 201.
Az 1893-iki állami költségvetés részletetes tárgyalásakor:
Királyi udvartartás 231, 252.
Cabinetiroda 262.
Közösügyek 291, 300, 301.
Bosznia és Herczegovina 303.
Állami adósságok 304, 309.
Ministerelnökség 319.
A kincstár és Körmöczbánya közti birtokcserére vonatkozó jelentés;
a horvát-szlavonországi gyógyfürdőkön emelendő épületek ideiglenes adómentességéről szóló törvényjavaslat bemutatása 349.
Mérey Lajos felszólalására 133.
A szőlődézsma-váltsági tartozások ügyében hozzáintézett interpellatiora 214.
A Budapesten megjelenő német lapok visszaélései tárgyában hozzá intézett interpellatio tárgyában 293.
Gr. Zichy Jenő:
Az 1893-iki állami költségvetés általános tárgyalásakor 115.

Digitized by Google

TÁRGYMUTATÓ.

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések vagy tárgyak előfordúlnak.)

Bizottsági jelentések előterjesztése.

Gazdasági bizottság jelentése:
- A ház deczember havi költségvetéséről **120.**
- A ház január havi költségvetéséről **130.**
- Az országgyülési gyorsiroda személyzetének fizetés-rendezés iránti kérvénye;
- Horváth Mihály képviselőházi kapusnak nyugdíjazása iránti kérvénye tárgyában **133.**

Igazoló bizottság jelentése:
- Wekerle Sándor és gr. Tisza Lajos igazolásáról **126.**
- Gr. Andrássy Gyula és Mülek Lajos igazolásáról **131.**
- Mezey Mór megválasztatásáról **132.**

Kérvényi bizottság jelentése:
- A letárgyalt kérvényekről **133.**

Könyvtári bizottság jelentése:
- A mult ülésszakban történt beszerzésekről és a számadásokról **126.**

Közgazdasági bizottság jelentése:
- A Spanyolországgal kötendő ideiglenes szerződésre vonatkozó törvényjavaslat tárgyában **121.**
- Kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről **126.**
- A ragadós tüdőlob kiirtására vonatkozó törvényjavaslatról.

Véderő bizottság jelentése:
- Az 1893. évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslatról;
- a közös hadsereg és a honvédségnél az 1891—92-iki évben szolgált egyévi önkéntesek tiszti vizsgálatának eredményéről **133.**

Törvényjavaslatok és kormány-előterjesztések tárgyalása.

Az 1893-iki állami költségvetésről szóló törvényjavaslat.

Hozzászóltak:

Gr. Apponyi Albert 46, 191, 211, 318, 396.
Asbóth János 219, 247, 255, 260, 288, 310, 321, 325.
Babó Emil 379.
Bánó József 74.
Bartók Lajos 389.
Beöthy Ákos 227, 234, 286, 299, 313.
Bessenyey Ferencz 383.
Gr. Bethlen Gábor 362, 463.
Bujanovics Sándor 29, 275, 326.
Búsbach Péter 121, 125.
Gr. Csáky Kálmán 73.
Darányi Ignácz 228, 404.
Eötvös Károly 125, 189, 235, 272.
Ernuszt Kelemen 351.
Fluger Károly 22.
Hegedüs Sándor 15, 176.
Helfy Ignácz 230, 283, 304, 320, 421.
Herich Károly 311.
Hévizy János 166.
Hieronymi Károly 281, 356, 394, 396, 400, 458 463.
Hock János 80, 87, 278.
Hoitsy Pál 25, 302, 314.
Holló Lajos 267, 451.
Horánszky Nándor 38, 138, 211, 302.
Hortoványi József 39.
Horváth Ádám 450.
Horváth Gyula 87, 260, 301, 323, 343, 361.
I'saák Dezső 242.
Issekutz Győző 33, 404.
Ivánka Oszkár 221, 233, 443.
Kemény Pál 353.
Kovács József 296.
Kun Miklós 457.
Lukáts Gyula 304.
Márkus József 426.
Madarász József 289, 302, 318.
Mérey Lajos 133, 326, 344.
Miklós Gyula 338, 344.
Mikszáth Kálmán 187, 189.
Molnár József 325.
Molnár Józsiás 44.
Morzsányi Károly 77.
Pázmándy Dénes 18, 182, 188, 200, 254, 287, 308, 392, 395.
Péchy Tamás 100, 434.
Polónyi Géza 256, 321, 264.
Gr. Pongrácz Károly 348.

Digitized by Google

Prileszky Tádé 353.
Pulszky Ágost 276, 297, 323.
Sághy Gyula 95.
Smialovszky Valér 91.
Sporzon Ernő 150, 424.
Szacsvay Sándor 437.
Gr. Sztáray István 424.
Terényi Lajos 407.
Tisza István 128, 150, 429.
Gr. Tisza Lajos 234, 265.
Tóth János 111.
Ugron Gábor 242, 289, 319, 410, 254.
Vajay István 117, 200, 283, 454.
Vály Árpád 413.
Várady Károly 418.
Vietorisz Miklós 348.
Vikár István 125.
Wekerle Sándor 55, 187, 201, 231, 252, 262, 291, 300, 301, 303, 304, 319.
Gr. Zichy Jenő 115.

Az aradi és csanádi egyesült vasútról **129.**
A szentgyörgy-somogyszobi vasútról **129.**
A békés-csanádi vasútról és más helyi érdekű vasutakról **129.**
Az 1891—92ben szolgált egyévi önkéntesek tiszti vizsgáinak eredményéről **129.**
A győr-mosonyvármegyei ármentesitő társulatról **134.**
Ház alakulása **117—121.**
Az orsz. honvédsegélyző egyesület működéséről és vagyoni állapotáról; a honvédmenedékház működéséről és állapotáról **129.**

Hozzászólt:
Madarász József:
a horvát-szlavonországi gyógyfürdőkön emelendő épületek ideiglenes adómentességéről **133.**
A jegyzők választására vonatkozó miniszterelnöki előterjesztés **117.**
A kincstár és Körmöczbánya főbányaváros közti birtokcseréről **183.**
A közoktatás állapotáról **119.**
A kúriai bíráskodásról **110.**
A mesterségés borok készitése és forgalomba hozatala tilalmáról **129.**

A miniszteri válasz nélkül maradt interpellatiokról **12.**
Hozzászóltak:
Horánszky Nándor.
Szalay Imre.
Wekerle Sándor.
Az osztályok munkásságáról **9.**

Országgyülés első időszakát bezáró és második ülésszakát megnyitó kir. leirat felolvasása **117.**
Az országos nemzeti kiállitásról **129.**
A hadseregnél előfordult öngyilkossági esetekről **129.**
Az örökösödési eljárásról **129.**
Ragadó tüdőlobról **126.**
A Svéd- és Norvégországokkal fennálló kereskedelmi és hajózási szerződésről **136.**
Az 1893. évi ujonczjutalék megajánlásáról szóló törvényjavaslat **129.**
Vizügyi bizottság választásáról **117.**

Interpellatiok előterjesztése.

B. Andreánszky Gábor interpellatioja a szőlődézsmaváltsági tartozások végrehajtás utján való behajtásának megszüntetése tárgyában **127.**

Boda Vilmos interpellatioja a szegzárdi fogyasztási és italadó bérbeadásáról **137.**

Horváth Adám interpellatioja a tiszti kinevezéseknél állitólag a Kossuth-nóta éneklése miatt mellőzött önkéntesek ügyéről **137.**

Kováts József interpellatioja Hajdúmegye balmaz-ujvárosi járás főszolgabirájának hivatalos hatalommal való visszaéléséről **125.**

Polónyi Géza interpellatioja a Budapesten megjelenő német lapok visszaélései tárgyában **131.**

Sima Ferencz interpellatioja a csongrádmegyei gazdasági egyesületnél történt sikkasztásról **122.**

Visontai Soma interpellatioja az igazságügyministerium által kibocsátott büntető ügyviteli szabályok tárgyában **125.**

Interpellatiora adott ministeri válaszok.

Belügyminister válasza:
Gr. Károlyi Gábor interpellatiojára a Géza-utczai koleratelep ügyében.
Kereskedelemügyi minister válasza:
Bessenyey Ferenczne interpellatiojára a temesbégavölgyi vizszabályozási társulat ügyében **122.**
Miniszterelnök:
Polónyi Géza interpellatiojára a Budapesten megjelenő német lapok visszaélései tárgyában **131.**
Vallás- és közoktatásügyi minister válasza:
Várady Károly interpellatiojára a nemzeti muzeum könyvtára ügyében **134,**
Vajay Istvánnak három ügyre vonatkozó interpellatiojára **134.**

Naplószerkesztő: *Endrődi Sándor.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 05672 6949

Digitized by Google

Digitized by Google